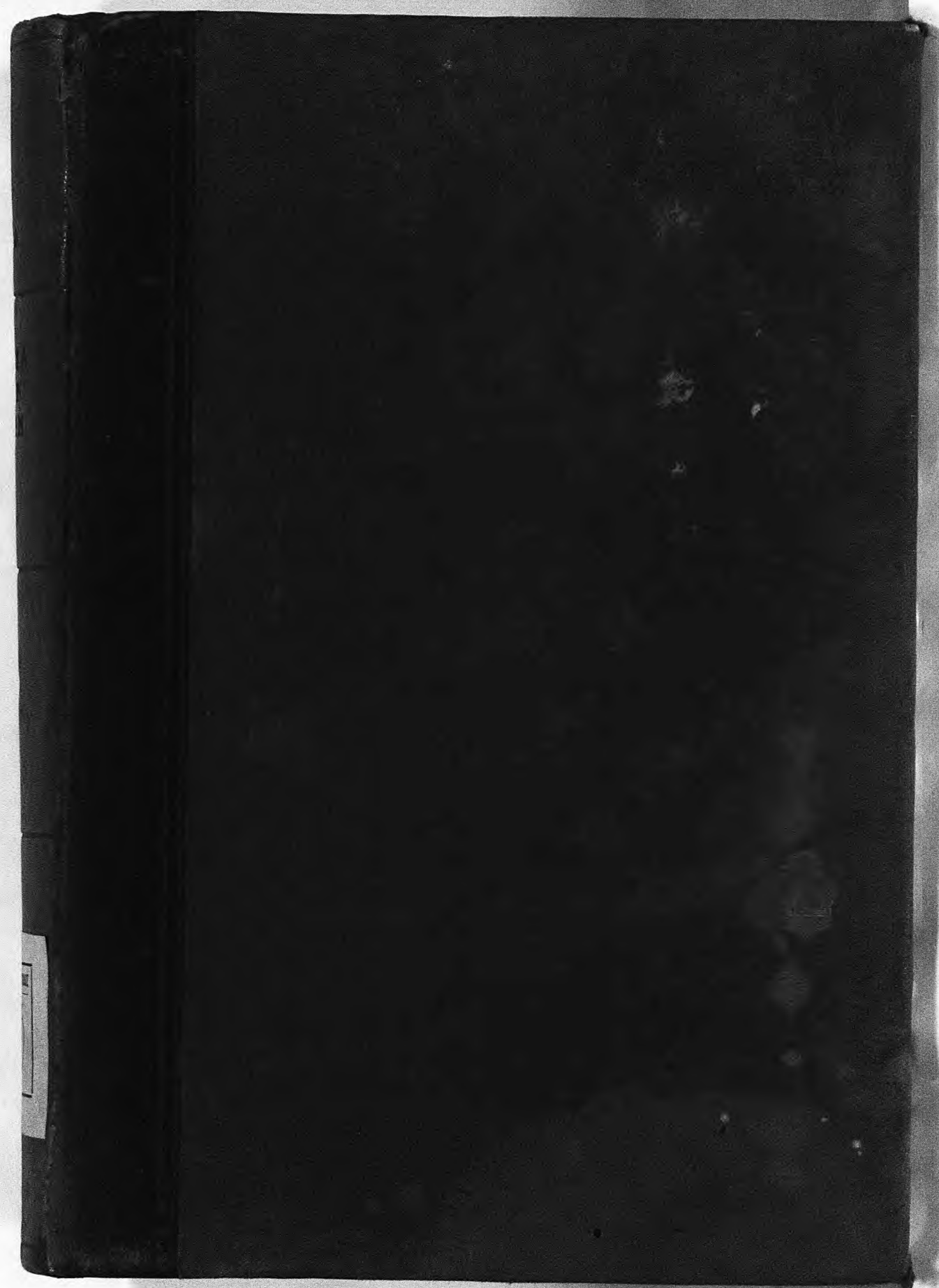

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθ. είς

265579

ΔΩΡΕΑ

2925

ΕΒΕΒΕ - 33750

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΙΝΗΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

ΥΠΟ

N. M. ΔΑΜΑΛΑ

Τ Ο Μ Ο Σ Γ'.

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΤΗΝ ΕΚ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΛΟΥΚΑΝ ΚΑΙ ΜΑΡΚΟΝ

(ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΗΜΙΣΥ)

*Ὁ Προμαρτυρῶν
Ἄνδριανός*

"Α καὶ λαλοῦμεν εἰς τὴν διδακτοί,
" ἀνθρώπινης σαφείας λόγοις,
" ἅλλ' ἐν διδακτοίς πνευματοῦ."
" Πνευματικοί πνευματικά συζητούντες."

(Α'. Κορ. 2, 12).

Αγιάνδρα Γαβρά

Βυμ/6α

Βέροια 8-3-96

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ

14 ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΣ 14 — 63 ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 63

1892

Αρ. Εισ. 2655 ι.τ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΚ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥ

ΤΩΝ

ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

κθ'.) Διάλογος τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς Φαρισαίους,
τοὺς δι᾽ ἰλύζοντας τὸν κώνωπα καὶ καταπίνοντας τὴν
κάμηλον, καὶ ἐξήγησις περὶ τῶν θείων
καὶ ἀναγκαίων παραγγελμάτων
τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων παραδόσεων
πρὸς τὸν ὄχλον καὶ τοὺς
μαθητάς.

Matθ. 15, 1—20 (Λουκ. 6, 39). Μάρκ. 7, 1—23.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 15, 1—20.

Στίχ. 1) Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύ-
μων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι λέγοντες,

Τὰ ΝΒΔ καὶ ἄλλα ἄλλα παραλείπουσι τὸ οἱ πρὸ τῆς ἀπό· τὰ δ' αὐτὰ
ΝΒΔ καὶ ἄλλα ἄλλα ἔχουσι Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς.

Τότε) καθ' ὃν χρόνον διέτριβεν ἐν τῇ γῇ Γεννησαρέτ.

οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι) Οἱ τοῦ συνε-
δρίου μετ' ἀνησυχίας καὶ φθόνου παρηκολούθουν, ὥς φαίνεται, τῷ
ἔργῳ τοῦ Σωτῆρος καὶ παρετήρουν τὴν παρὰ τῷ λαῷ αὔξουσιν
αἰ τιμὴν καὶ πίστιν εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο κατεσκόπευον αὐ-
τόν· πρὸς τοῦτο δ' ἦλθον εἰς Γεννησαρέτ γραμματεῖς, ἦτοι νομο-

διδάσκαλοί τινες τοῦ συνεδρίου (παρ. Ματθ. 2, 4), καὶ τινες τῆς αἵρέσεως τῶν Φαρισαίων καὶ ἠθέλησαν ἐλέγξει ἐμμέσως τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, ὅτι οὐ διδάσκει τοὺς μαθητάς αὐτοῦ σέβεσθαι τὰς ἀγράφους τῶν πρεσβυτέρων παραδόσεις, σκοποῦντες, εἰ καὶ αὐτὸς ὑπεστήριζε τὴν πρᾶξιν τῶν μαθητῶν, διασύρει αὐτὸν ὡς μὴ ἄμεμπτον κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ· ὁ εὐαγγελιστὴς οὐ λέγει ῥητῶς (ὡς ὁ Ἰωάννης 1, 19 ἐν ἄλλῃ περιπτώσει περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ) ὅτι εἶχον ἐντολὴν τοῦ συνεδρίου· οὐδόλως ὁμως ἀπίθανον τοῦτο ἔνεκα τοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων (ἐλθόντες σκοπίμως).

Στίχ. 2) διατί οἱ μαθηταὶ σου παραβαίνουνσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων ; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.

Τὰ ΒΤ^c καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῶν.

Οἱ Φαρισαῖοι ἀπεδίδοσαν μεγάλην ἀξίαν ταῖς προφορικαῖς παραδόσεσι, τῇ προφορικῇ καὶ ἀγράφῳ διδασκαλίᾳ τῶν πρεσβυτέρων, ἥτοι τῶν ἀρχαιοτέρων πατέρων αὐτῶν, τῶν νομοδιδασκάλων, οἵτινες διὰ προφορικῶν παραδόσεων ἐζήτουν συμπληρῶσαι διατάξεις τοῦ νόμου καὶ προσθεῖναι τοιαύτας, αἷς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μεγάλην ἀξίαν ἀπεδίδοσαν, δῆθεν κατὰ τὸν νόμον ἔνεκα τοῦ Δευτερ. 4, 14. 17, 10· τὸ πρῶτον ὁμως τοῦτο χωρίον ἀναφέρεται εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως δοθείσας ἐγγράφους διατάξεις καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὴν διὰ τῶν ἱερέων καὶ Κριτῶν ὀρθὴν αὐτῶν ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν· τοῦτο δὲ τὸ δεύτερον δικαίωμα εἶχον βεβαίως οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Κριταὶ τοῦ ἐρμηνεύειν καὶ ἐφαρμόζειν τὸν νόμον, οὐχὶ ὁμως καὶ τοῦ ἐπιβάλλειν ἀναγκαστικῶς ὅ,τι ὁ νόμος οὐκ ἐπέβαλλεν· ὁ γὰρ νόμος προϋνόησεν ἱκανῶς περὶ τῶν εἰς τὸν ἔσω καὶ ἔξω ἄνθρωπον ἀναφερομένων καθηκόντων· ἡ δὲ δημιουργία νέων παραδόσεων ἐπισπῶσα τὴν προσοχὴν εἰς τὰ καινὰ καὶ ἀνθρώπινα ἀφήρει τὴν ὀφειλομένην εἰς τὰ παλαιὰ καὶ θεῖα· διὰ τοῦτο δὲ ὁ Σωτὴρ οὐδόλως ἡγεῖτο ταύτας ἀναγκαίας, καὶ ὡς ἄνευ θείου κύρους ἐντεταλμένας καὶ ὡς ἀναφερομένας εἰς ἐξωτερικά καὶ

ὅλως ἀδιάφορα ἠθικῶς (οἷον ἐνταῦθα τὸ νίπτεσθαι τὰς χεῖρας), καὶ ἐμποιοῦσας τὴν ιδέαν ὅτι ὁ ταῦτα ποιῶν δύναται παρορᾶν τὰ θεῖα καὶ ἐσωτερικὰ καὶ μείζω καθήκοντα. Καὶ ὁ μὲν ἰουδαϊκὸς νόμος παιδαγωγῶν καὶ διὰ τῶν ἔξω τὸν ἔσω ἄνθρωπον ὥρισεν ἀκριβῶς τὰ ἔξω ταῦτα (καθαρμοὺς καὶ τὰ τοιαῦτα), ὁ δὲ χριστιανισμὸς, ὡς νόμος τοῦ πνεύματος, ὥρισε τὰ ἔσω καὶ πνευματικὰ καὶ ἀφῆκε τῇ διδασκώσει ἐκκλησίᾳ τὴν φροντίδα τοῦ δοῦναι τὸν κατάλληλον τύπον καὶ σάρκα ταῖς πνευματικαῖς αὐτοῦ ἀληθείαις· διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐν συνόδῳ ὥρισαν τὰς ἀπαραιτήτους πρὸς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἰουδαίων συνηθείας διὰ τοῦ «ἔδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν», καὶ πολλὰς ἄλλας παραδόσεις περὶ μυστηρίων καὶ τελετῶν (ὡς τοῦ μύρου, τοῦ εὐχελαίου, τῆς ἱερωσύνης κτλ.) κατέλιπον· καὶ ἡ τὴν ἐξουσίαν δὲ τούτων λαβοῦσα καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου πνεύματος χειραγωγουμένη καθολικὴ ἐκκλησία ὥριστο καὶ αὕτη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις (ὡς τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων κτλ.), αἱ πάντες οἱ πιστοὶ ὀφείλουσι τηρεῖν πειθαρχοῦντες τῇ ἀπεισιστῇ καὶ θεοπνεύστῃ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Κατὰ τοῦτο γὰρ ἡ τῆς Π. Διαθήκης ἐκκλησία διαφέρει τῆς Καινῆς ὅτι οὐκ εἶχεν *οἰκουμενικὴν σύνοδον*, *ἄπειστον ὄργανον* ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, ἀναπτυσσοῦσης καὶ ἐξηγούσης αὐθεντικῶς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ συμφώνως ταύτῃ ρυθμιζούσης τὸν βίον τῶν πιστῶν καὶ κανονιζούσης τὰς ἱερὰς τελετάς. Δια τοῦτο δὲ αἱ τῶν Ἰουδαίων παραδόσεις, ἀνθρώπινοι οὔσαι, οὐκ εἶχον ἐν ἑαυταῖς τὸν ἀναγκαῖον χαρακτηρὰ τῶν θεοπνεύστων παραδόσεων τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τοῦτο ἀνάγκη ἐπιστῆσαι τὸν νοῦν τοὺς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ἀθετοῦντας διαμαρτυρομένους· ἐν γὰρ τῇ Π. Διαθήκῃ αἱ μόναι θεόπνευστοι φωναὶ ἦσαν αἱ τῶν προφητῶν, οἵτινες πνεύματι ἁγίῳ φερόμενοι ἐδίδασκον τῇ ἰδίᾳ ἕκαστος γενεᾷ τὰ προσήκοντα· οἱ Ἰουδαῖοι ὁμῶς οὐκ ἤκουον αὐτῶν, ὡς ἐπιτιμῶντων αὐτοὺς διὰ τὰ κακὰ αὐτῶν ἦθη, ἀλλὰ τῶν γραμματέων, τῶν διδασκόντων πῶς δι' ἐξωτερικῶν τύπων ἠδύναντο ἀντικαθιστᾶν τὴν μόνην ἀληθῆ δικαιοσύνην, τὴν ἐσωτερικὴν.

Διατί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων;) τὴν παράδοσιν λέγουσιν ἀναφέροντες μίαν τοιαύτην ὡρμισμένως, τὴν τοῦ νίπτεσθαι τὰς χεῖρας πρὸ τοῦ φαγητοῦ· πρεσβυτέρους δ' ἐννοητέον τοὺς ἀρχαιότερους νομοδιδασκάλους αὐτῶν, τοὺς τυφλοὺς ὁδηγοὺς τοῦ λαοῦ, οὓς καὶ πατέρας αὐτῶν (πνευματικούς, διδασκάλους δηλ.) ὀνομάζει ὁ Σωτὴρ (Λουκ. 6, 23. 26), οἵτινες ἦσαν οἱ *σαρξικοὶ* ἐρμηνευταί τοῦ νόμου, καὶ διὰ τοῦτο πολλοί τοις προφήταις τοῖς *πνευματικοῖς* ἐρμηνευταῖς· οὐ καλεῖ δὲ πατέρας ἐνταῦθα τοὺς πιστοὺς αὐτῶν προπάτορας (Ἑβρ. 11, 2), οἵτινες ἦσαν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι ἐπ' ἀμφοτέρων ἐχρῶντο τῇ λέξει· ὁ Σωτὴρ ὁμως ποιεῖται διάκρισιν τῶν πατέρων αὐτῶν, τῶν πιστῶν καὶ ἁγίων, καὶ τῶν ἀπίστων καὶ ἀνόμων ψευδοδιδασκάλων.

οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν) αὕτη ἐστὶν ἡ διὰ τοῦ ἄρθρου (τὴν παράδοσιν) ὀριζομένη παράδοσις, ἣν οἱ μαθηταί οὐκ ἐτήρουν· καὶ ἡ μὲν συνήθεια καθ' ἑαυτὴν ὡς τῆς ἑξω καθαριότητος φροντίζουσα, οὐκ εἶχε τι τὸ ἐπίμεμπτον· διότι τότε διὰ τῶν χειρῶν ἔτρωγον ἄνευ περονίου, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πρὸ τοῦ γεύματος, ἵνα μὴ ῥυπαραῖς χερσὶ ψαύσωσι τῶν κοινῶν φαγητῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ γεῦμα συνειθίζον νίπτειν τὰς χεῖρας καὶ καθαρίζειν ταύτας· οἱ Φαρισαῖοι ὁμως ἐκήρυττον τὴν συνήθειαν ταύτην, περὶ ἧς ὁ νόμος οὐδὲν λέγει (ἐν τῷ Λευιτ. 15, 11 περὶ τοῦ *γογοῦρου* ὁ λόγος), ὡς ἀπαραίτητον *ἠθικὴν* καὶ θρησκευτικὴν ἐντολὴν καὶ οἱ ταλμουδισταὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἐσθίων ἀνίπτοις χερσὶ ποιεῖ τὸ αὐτό, ὡς εἰ ὠμίλει πόρνη. Διὰ τοῦτο τοίνυν ὁ Σωτὴρ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ σκοπῶν οὐκ ἐτήρουν ταύτην, ὅπως μὴ ἐνισχύωσι τοιαύτας δεισιδαίμονας ἀνθρωπίνους ἐντολάς, παραβλαπτούσας τὴν ἐννοίαν τῆς ἀληθοῦς δικαιοσύνης, τῆς ἐσωτερικῆς.

Στίχ. 3) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ πρὸς τοὺς θέλοντας ἐλέγξει τοὺς ἄλλους

ὑποκριτὰς καὶ πεπωρωμένους δι' ἐλέγχου· πῶς οὐ βλέπετε, λέγει, τὴν δοκὸν τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ὑμῶν, ἀλλὰ τολμᾶτε ἐλέγχειν τοὺς ἄλλους· ὡς παραβάτας τῶν παραδόσεων τῶν πρεσβυτέρων; ἀπηξίωσε δὲ ἀπαντῆσαι ἀπ' εὐθείας καὶ δεῖξαι τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀξίαν τῶν παραδόσεων τούτων, ὅτι ἀχρεῖοι ὄντες καὶ συκοφάνται, ἐμελλόν σχεῖν ἀφορμὴν εἰς τὸ διαβάλλειν αὐτόν· ἀπαντᾷ ὁμῶς ἐμμέσως, καταδεικνύων τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀναγκασίαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν *μόνων* τῶν θεῶν ἐντολῶν.

διὰ τὴν ἐντολὴν καὶ ὑμεῖς) οἱ μεμφόμενοι ἐκείνων ὡς παραβατῶν ἀνθρωπίνης ἐντολῆς.

παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ) τοῦ μόνου ἔχοντος δικαίωμα, ὡς δημιουργοῦ καὶ Κυρίου ὑμῶν, ἀπαιτεῖν ἀπόλυτον ὑπακοὴν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ.

διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;) ἕνεκα τῆς παραδόσεως ὑμῶν, ὅπως δηλ. τηρήσετε ταύτην, ἀντιβαίνουσιν τῇ θεῇ ἐντολῇ· μεταβαίνει δ' εὐθὺς εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ πράγματος.

Στίχ 4) Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο λέγων· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα· καὶ, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω

Τὰ κα^α BD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν, ὡς παρὰ τῷ Μάρκῳ· τὰ δὲ NBC* καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ σου μετὰ τὸ πατέρα, ὅπερ ἔχουν τὰ C**KL καὶ πλεῖστα ἄλλα· τινὰ δ' ἔχουν σου μετὰ τὸ καὶ τὴν μητέρα.

Τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει τὴν ὑπαρξιν καὶ συντηρεῖται καὶ φυλάσσεται ἐν αὐτῇ διὰ κόπων καὶ φροντίδων καθημερινῶν, καθήκοντα, οὕτως εἰσὶν ἱερὰ καὶ ἀπαραίτητα, ὥστε ὁ Θεὸς δι' ἰδίας ἐντολῆς ἐν τῷ δεκαλόγῳ συνέστησε καὶ συνέδησεν ἐπαγγελίᾳ εὐημερίας καὶ μακροβιότητος· ἡ ἐντολὴ δ' αὕτη ἐστὶν ἡ πέμπτη ἐν τῷ δεκαλόγῳ ('Εξόδ. 20, 12), παραγγέλλουσα τιμᾶν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἥτοι λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἀποδιδόναι τὴν εἰς τὴν στοργὴν καὶ τοὺς μόχθους αὐτῶν δικαίως ὀφειλο-

μένην τιμὴν καὶ σέβας· ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν (Ἐξοδ. 21, 16. 17 κατὰ τὸ ἔβρ.) ἐντέλλεται ὁ Θεός, ὅπως ὁ τύπτων ἢ καὶ ὁ βλασφημῶν (ἡρῆ, ὅπερ Γεν. 12, 3 μετέφρασαν οἱ Ο΄. διὰ τοῦ καταρῶμενος)· τοῦτο δὲ δηλοῖ καὶ τὸ κακολογῶν ἐνταῦθα τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, ὡς εἰς αὐτὴν τὴν θεῖαν μεγαλειότητα, ἣν ἐκπροσωποῦσι, τοῦ Θεοῦ τὰ ὄργανα τῆς εἰς τὸν κόσμον ἐλεύσεως αὐτοῦ, ἀμαρτάνων, ὀφείλει βεβαίως καὶ ἄνευ ἀντιλογίας θανατοῦσθαι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ θανάτῳ τελευτήσῃ ἔβρ. πῆρῃ πῆρ (Ἐξοδ. 21, 16. 17), ὀφείλει δηλ. διὰ βιαίου θανάτου τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ λαμβάνειν.

Ταύτην τοίνυν τὴν θεῖαν ἐντολὴν περὶ τῶν γονέων ἀναφέρει ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα διὰ τοῦ αἰτιολογικοῦ γάρ, δηλοῦντος ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ἀναφερομένη, ἣν παρέβαινον διὰ τὴν παράδοσιν αὐτῶν· ὅθεν ἐξηγητέα ἢ πρότασις· α λέγω δὲ ὅτι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ παραβαίνετε»· διότι ὁ Θεός ἐνετείλατο, παρήγγειλε ταῦτα τῷ Μωϋσῇ, ὃς ἐδέξατο ἀμφοτέρα ταῦτα τὰ ἐν τῇ Ἐξοδῷ ἀναφερόμενα λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ μετέδωκε τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς.

Στίχ. 5) Ὑμεῖς δὲ λέγετε· ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ· δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελιθῆς, καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ.

Τὰ LSΘ καὶ Ικανὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅς ἐάν· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ οὐ μὴ τιμήσῃ, ὅπερ γράφουσιν τιμήσει· τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα· τὰ δὲ NBD παραλείπουν τὸ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὸ Τ^ο καὶ τινὰ ἄλλα τὸ αὐτοῦ τοῦτο ἐν τέλει.

Οἱ Φαρισαῖοι, ὡς γνήσιοι προδρόμοι τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐδίδασκον τὴν ὑπεκφυγὴν ἱερῶν καθηκόντων πρὸς ἴδιον ὄφελος, φέροντες ταῦτα εἰς φαινομένην σύγκρουσιν πρὸς ἄλλα ἀνώτερα· οὕτω λ. χ. ἐνταῦθα ἐδίδασκον (ὕμεῖς δέ, λέγει ὁ Σωτὴρ, οἱ Φαρισαῖοι δηλ., λέγετε, διδάσχετε), ὅτι ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ· δῶρον (κατ' ἐξοχὴν, ἀφιέρωμα δηλ. τῷ Θεῷ) ἔστω, ὅτι ἂν μέλλῃς ὠφελῆσθαι ἐξ ἐμοῦ, καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ, ἥτοι οὐ μόνον εὐσεβεῖ τὰ πρὸς

τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ οὐ μέλλει πλέον τιμῆσαι διὰ τοῦ δώρου αὐτοῦ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ὅτι ἀμαρτάνει πρὸς τὸν Θεόν. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ φυσικὴ ἐξήγησις τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ Σωτῆρος, καὶ οὐδεμία ἀνάγκη παραδέξασθαι ἐνταῦθα ἀποσιώπησιν ἢ παράλειψιν προτάσεως· ὅτι δὲ οἱ Φαρισαῖοι καθαρῶς λέγουσι « καὶ οὐ μέλλει πλέον τιμῆσαι κτλ. » οὐδόλως παράδοξον, ἐπεὶ καὶ αὐτὸν τὸν ὅρκον κατασοφίζονται (Ματθ. 23, 16), καὶ αἶρουν οὕτω τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ σέβας. Ἐσφαλμένη δ' ἡ ἐξήγησις ἐνταῦθα τοῦ Ζυγαδηνοῦ, καθ' ἣν τὸ ὑμεῖς δὲ λέγετε = « ὑμεῖς ἐρμηνεύετε, ὑμεῖς διδάσκετε τὴν ἀπάτην τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ ὅτι δῶρον ἐστὶ τῷ Θεῷ, ὃ ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῇται, εἶπουν ὃ ἂν ἐξ ἐμοῦ κερδάναι θέλεις »· ἀλλὰ τὸ ὑμεῖς λέγετε δεικνύει ὅτι ὁ Σωτὴρ αὐτολεξεῖ ἀναφέρει τὴν ἔκφρασιν τῶν Φαρισαίων· « ὃς ἂν εἴπῃ . . . καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ » (παρ. καὶ Ματθ. 23, 16 « οἱ λέγοντες ὃς ἂν ὁμῶς . . . οὐδὲν ἐστίν ») τὸ δὲ καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ, ὅπερ προδήλως ἐστὶν ἀπόδοσις τοῦ *ὃς ἂν εἴπῃ*, ἐρμηνεύει ὡς συμπέρασμα τοῦ Σωτῆρος, λέγων « καὶ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ἀναίσχυντος τοῦ λοιποῦ γενόμενος οὐκ ἔτι τιμήσει τοὺς γονεῖς αὐτοῦ »· ἐν τοιαύτῃ ὁμως περιπτώσει ἤρμοζεν « ὑμεῖς δὲ λέγετε τοῖς ἀνθρώποις. Δῶρον ποιήσον ὃ ἐάν ἐκ σοῦ ὠφελῇται ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ· καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ». Ἀτοπος δ' ὡσαύτως καὶ περιττὴ ἡ ἐλλειπτικὴ ἐρμηνεία, καθ' ἣν ἐξῶθεν νοητέα ἡ ἀπόδοσις τοῦ *ὃς ἂν εἴπῃ* . . . ὠφελῇται, ἥτοι « οὗτος ἀπαλλάσσεται τῆς πληρώσεως τῆς ἐντολῆς » καὶ οὕτως οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα κτλ. » ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο ὁ Σωτὴρ ἡμῶν παραλιπεῖν τὸ οὐσιωδέστερον, τὴν ἀπόδοσιν, ἣτις περιέχει τὴν κυρίαν ἐννοιαν τῶν Φαρισαίων, καὶ διατί δεῖ ζητεῖν ἐξῶθεν, ὅτι προδήλως τέθεται ἐν τῇ προτάσει; Ἐτι δ' ἀτοπωτέρα ἡ συμπλήρωσις τοῦ Fritzsche καὶ ἄλλων « ὃς ἂν εἴπῃ . . . καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ, ἀπαλλάσσεται τῆς ποινῆς τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς »· ἀλλὰ πλὴν τῶν προῤῥηθέντων λόγων, οὐχ' ἄρμοζει τὸ οὐ μὴ, καὶ ὠφείλει ἀπλῶς τεθῆναι « καὶ μὴ τιμήσῃ » κατὰ τὸ *ὃς ἂν εἴπῃ*. Ἡ μόνη τοίνυν ὀρθὴ καὶ φυσικὴ ἐξή-

γησις ἐστὶν ἡ πρώτη, ἣν καὶ ὁ Γρότιος, Bengel, Winer, Bleek καὶ ἄλλοι δέχονται.

Δῶρον) ἑβρ. דָּוָר, ἡ λέξις χρῆται καὶ ὁ Μάρκος, καὶ ἦτις δηλοῖ δῶρον, προσφορά ἔστω τῷ Θεῷ, ὃ ἄλλως (εἰμὴ ὑπεσχόμην αὐτὸ τῷ Θεῷ), ἐμελλες ὠφεληθῆναι ἐξ ἐμοῦ, ὀφείλοντος καὶ καθηκον λογιζομένου βοηθησαί σοι· ὥστε τὸ δῶρον (ἔστω) ἐστὶν αὕτη ἡ ἔκφρασις, δι' ἧς γίνεται ἡ εὐχὴ καὶ τὸ πρᾶγμα ἀφιέρωμα τῷ Θεῷ· τὸ δὲ ἐξ ἐμοῦ = ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μοι.

Στίχ. 6) Καὶ ἠχυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.

Τὰ Ν^{CTC} καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι τὸν νόμον, ἀντὶ τὴν ἐντολὴν· τὰ δὲ Ν^{ca} BD τὸν λόγον, ὡς καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ περιέχεται ἡ ἀπόδειξις τοῦ ἐν στίχῳ 3 λόγου τοῦ Σωτῆρος ὅτι παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν αὐτῶν· ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα = καὶ οὕτω διὰ τῆς διδασκαλίας ὑμῶν ταύτης, τῆς περιεχομένης ἐν τῇ ῥήτρᾳ ὑμῶν «ὅς ἂν εἴπῃ . . . καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ» κατεστήσατε ἄκυρον καὶ μὴ οὖσαν, μὴ ἔχουσαν ἰσχὺν καὶ κύρος, τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ «τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», ἥτις ὤφειλε διδάσκειν αὐτοὺς ἵνα ἀποφεύγῃσι τὴν προσφορὰν τῷ Θεῷ, ὧν οὐ χρῆζει, ἀφαιροῦντες ταῦτα ἀπὸ τῶν γονέων· τούναντίον δὲ ὅτι ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς βοήθεια ἐστὶ προσφορά καὶ θυσία εὐάρεστος τῷ Θεῷ· οὐχ' ὑπάρχει τοίνυν ἐνταῦθα σύγκρουσις καθηκόντων, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐντειλαμένου τὴν τιμὴν τῶν γονέων, οὐδὲ πρόθεσις τοῦ τιμῆσαι τὸν Θεόν, οὐ τὴν ἐντολὴν παραβαίνουσι, ἀλλὰ μοχθηρία καὶ ἀσεβεία πρὸς τοὺς γονεῖς· ὅτι δὲ καὶ ἐξ ἀρχαίων χρόνων (320 π. Χ.) ὑπῆρχεν ὄρκος κορβὰν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, μαρτυρεῖ ὁ Ἰώσηπος κατὰ Ἀπίωνος λογ. Α'. § 22· ὅτι δὲ αἱ εὐχαὶ αὗται κατὰ τῆς ε'. ἐντολῆς ἐλογίζοντο ἰσχυραὶ καὶ δεσμεύουσαι τοὺς ποιοῦντας καταφαίνεται ἐκ τοῦ Νεδαρὶμ 5, 6. 9, 1.

Στίχ. 7) Ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσε περὶ ὑμῶν Ἡσαίας, λέγων,

Τὰ κΒ*С καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπροφήτευσεν.

Ὁ Σωτὴρ, καταδείξας τὰς ἀσθεῖς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀνηθί-
κους ἀρχάς καὶ διδασκαλίας αὐτῶν ταύτας, ἡσθάνθη κατ' αὐτῶν
ἀγανάκτησιν, συνορῶν πόσον ἀπέχουσι τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῶν φρο-
νήματα τῆς ἐξωτερικῆς προσποιήσεως, καὶ ἀνεμνήσθη τοῦ ὀρθοῦ
χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαίου· ὑποκριταί, λέ-
γει αὐτοῖς, ἄνθρωποι δηλ. προσποιούμενοι τὸν ἐνάρετον, ὄντες δὲ
φαῦλοι (παρ. Ματθ. 6, 2), καλῶς, ὀρθῶς, ἐν ἀληθείᾳ χαρακτη-
ρίσας ὑμᾶς, προεφήτευσεν περὶ ὑμῶν ὁ Ἡσαίας, λέγων, ἦτοι διὰ
τῶν ἐξῆς· λέγει δὲ προεφήτευσεν, διότι ὅ,τι διὰ τοὺς συγχρόνους
τοῦ Ἡσαίου ἦν ἱστορικὴ ἀλήθεια, διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σωτῆρος
ἦν προφητεία· ὅτι καὶ εἰς ταύτην τὴν ἐποχὴν ἀναφέρεται καὶ αὕτη.

Στίχ. 8) Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία
αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

Οὕτως ἔχουσι τὴν ῥῆσιν ταύτην οἱ ἀρχαιότατοι πατέρες Κλημ. ὁ Ἀλεξ.
Ὁριγ. καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Εὐσ. Κύριλλ. Ἀλεξ. Χρυσ. καὶ ἐκ τῶν λατ. ὁ
Τερτ. Κυπρ. καὶ ἄλλοι, πρὸς δὲ τὰ κΒDL καὶ τρία ἄλλα ἀντ. καὶ πολ-
λὰ τῶν ἀρχαίων μεταρρ., διὸ καὶ ὀρθῶς παρέλαβον ταύτην ἐν τῷ κειμέ-
νῳ ὁ Griesbach, Lachmann καὶ Tischendorf· τὰ δὲ CEF καὶ τὰ
πλείστα ἔχουσι τὴν ῥῆσιν ἐλόκληρον κατὰ τοὺς Ο', συμφωνοῦντας τῇ
ἐδρ. κειμένῳ ἐνταῦθα, οὕτως « ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐ-
τῶν καὶ τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ κτλ. » καὶ ἐκ τούτων παρέλαβε τὸ π. κ.,
ὀφειλομένῳ ὁμῶς ἀκολουθεῖν τῇ ὁμοφώνῳ τῶν ἀρχαίων πατέρων μαρτυρίᾳ,
διότι ἐκεῖνοι εἰσὶ μάρτυρες, κειμένου πολλῇ ἀρχαιοτέρου τῶν νῦν σωζομέ-
νων ἀντιγράφων.

Ὁ Σωτὴρ ἀναφέρει τὸ μέρος τῆς προφητικῆς ῥήσεως τὸ στιγ-
ματίζον τὴν ὑποκρισίαν αὐτῶν, καὶ παραλείπων τὸ ἐν ἀρχῇ « ἐγ-
γίξει μοι τῷ στόματι », περιορίζεται εἰς τὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν σα-
φέστερον καὶ ἰσχυρότερον ἐκφράζον τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ· καὶ λέγει
τὴν ῥῆσιν ταύτην οὕτως· « Ὁ λαὸς οὗτος, δηλ. ὁ Ἰσραηλιτικὸς,
τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ », μόνον δηλ. ἐξωτερικῶς διὰ τῶν χειλέων ἐν
τῇ δημοσίᾳ προσευχῇ κατ' ἐπιφασιν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν δεικνύει τι-

μὴν καὶ ἀπονέμει λατρείαν πρὸς με· ἡ θεοσέβεια δηλ. αὐτῶν μόνον ἐξωτερικὴ καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι· τοῦτο τοίνυν, ὅπερ διὰ τοὺς συγχρόνους τῷ προφῆτῃ ἦν ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἐστὶν ἐν ταύτῃ καὶ προφητικὴ ἀλήθεια διὰ τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἐν γένει τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωτῆρος, εἰς ἣν ἀφορᾷ καὶ τὸ 29 τοῦτο κεφάλαιον τοῦ Ἡσαίου, ὡς δεικνύουσιν ἰδίως οἱ στίχοι 22 — 24, οἱ προαναγγέλλοντες τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν.

ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν) ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ἡ ψυχὴ, τὸ πνεῦμα αὐτῶν μακρὰν ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· διότι τὰ διανοήματα, αἱ ἐπιθυμίαι καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ἄλλότρια τῆς θείας θελήσεως, σαρκικά καὶ βδελυρά εἰσιν.

Στίχ. 9) Μάτην δὲ σέβονται με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.

Τὸ νῦν ἑβρ. κείμενον οὐκ ἔχει τὸ μάτην· ἀλλὰ μόνον «ὁ δὲ φόβος μου, ἡ θεοσέβεια αὐτῶν, ἐστὶν ἀνθρώπινα ἐντάλματα, διδακτὰ» (ἐξῶθεν δηλ., ἅτινα ψιττακίζουσι καὶ μηχανικῶς ἀπαγγέλλουσι, σεβόμενοί με οὐχὶ κατὰ τὴν ἐμὴν ἀξίωσιν ἐσωτερικῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τυπικῶς καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι)· οἱ Ο'. ὁμως ἔχουσι τοῦτο («μάτην δὲ σέβονται με διδάσκοντες ἐντάλματα ἀνθρώπων καὶ διδασκαλίας»)· καὶ φαίνεται ὅτι τὸ μάτην ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ, ἐξ οὗ μετέφραζον· οὐκ ἐξηγητέον δὲ κατὰ τὴν Βουλγάταν *sine causa*, ἄνευ λόγου, ὅπερ πάλιν δεῖται ἄλλου οὐσιώδους ὀρισμοῦ· διότι τὸ ἀναίτιον καὶ τὸ ἄσκοπον τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς λατρείας ἐξήρτηται ἐκ τοῦ *χαρακτῆρος* αὐτῶν, ὅτι εἰ ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ λατρεία τυγχάνουσιν ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῇ, τότε καὶ αἰτίαν καὶ σκοπὸν τὸν προσήκοντα ἔχουσιν· εἰ δὲ μή, οὐδέτερον ἔχουσιν· διὰ τοῦτο τὸ μάτην ἐνταῦθα, ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἑβραϊκὸν ριγῆ, δηλοῖ *κενῶς*, ἄνευ ἀληθοῦς αἰσθήματος, καὶ διὰ τοῦτο *ψευδῶς*, ὅπως καὶ Ψαλμ. 4, 3 τὸ μάταιος τίθεται ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ *ψευδῆς*, ὅπερ ἐνταῦθα δηλοῖ, ὅτι ἡ θεοσέβεια τῶν Ἰουδαίων ἦν οὐχὶ εἰλικρινὴς τῆς καρδίας λατρεία, ἀλλὰ προσποιητὴ καὶ ὑποκρι

τική επίδειξις· ἡ δὲ μετοχή διδάσκαυτες ἐστὶν αἰτιολογική, περιέχουσα τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μᾶτῃν = ἐπειδὴ διδάσκουσι διδασκαλίας, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἀνθρώπινα παραγγέλματά εἰσιν· πῶς δύναται τοίνυν ἔχειν ἀληθῆ θεοσέβειαν ἄνθρωποι τιθέντες τὰ ἀνθρώπινα ἐντάλματα ὑπεράνω τῶν θείων καὶ καταβιβάζοντες οὕτω τὸν Θεόν; διὰ τῆς προτιμήσεως δὲ ταύτης τῶν ἀνθρωπίνων ἐνταλμάτων, καταδεικνύουσιν ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἀθετοῦσι καὶ περιφρονοῦσι τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπομένως καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν, ὃν ὑποκριτικῶς καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι μόνον δι' ἐξωτερικῆς λατρείας σέβονται· ἄριστα τοίνυν προσαρμόζεται ὡς προφητικὴ πρόρρησις εἰς τοὺς Ἰουδαίους τῆς γενεᾶς τοῦ Σωτῆρος, τοὺς ἀτιμάζοντας τὴν θείαν ἐντολὴν τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς τιμῆς, ἡ ῥῆσις αὕτη τοῦ Ἡσαίου, ἥτις ἐρρέθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἱστορικῶς μὲν περὶ τῆς συγχρόνου τῷ προφήτῃ γενεᾶς, προφητικῶς ὁμως καὶ περὶ ἄλλων καὶ ἰδίᾳ τῆς χειρίστης πασῶν σκληροτραχέλου πεπωρωμένης καὶ ὑποκριτικῆς ἐκείνης γενεᾶς.

Στίχ. 10) Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον εἶπεν· ἀκούετε καὶ συνίετε·

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐλέγξας τοὺς Φαρισαίους διὰ τὴν ὑποκρισίαν καὶ πώρῳσιν αὐτῶν, καὶ καταδείξας ὅτι οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα καταμέμφεσθαι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὴν παράβασιν ἀνθρωπίνων παραδόσεων, αὐτοὶ παραβαίνοντες τὰς θείας ἐντολάς, ἔρχεται νῦν ἐξηγήσαι τοῖς λοιποῖς παροῦσι, τῷ ὄχλῳ τῷ μὴ ἐλέγξαντι αὐτόν, ἀλλὰ διδασκαλίας χρῆζοντι, τὸν ἀδιάφορον τῆς συνηθείας ταύτης χαρακτῆρα.

Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον) παρ' αὐτῷ, ὅπως πάντες ἀκούσωσι, καὶ καταισχυνθῶσιν ἐτι μᾶλλον οἱ Φαρισαῖοι, εἶπε πρὸς αὐτούς· « ἀκούετε καὶ συνίετε ». Διὰ τούτων δὲ συνίστησι προσοχὴν τοῖς λόγοις, οὓς μέλλει ἐφεξῆς εἰπεῖν, ὅτι δηλ. οὐ τὸ εἰσερχόμενον κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον κτλ. ἐπειδὴ τοῦτο αἰνιγματωδῶς ἐκφράζει καὶ ἐξηγεῖ τὸν λόγον, δι' ὃν ἀδιάφορος ἡ τῶν πρεσβυτέρων παράδοσις τοῦ μὴ ἐσθίειν ἀνίπτοις χερσίν.

Στίχ. 11) Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Ὅλῃγα τῶν μικρῶν παραλείπεται τὸ « τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον » ἐν τέλει.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐκφέρει αἰνιγματωδῶς τὴν ἠθικὴν ἀρχήν, καθ' ἣν τὸ ἠθικῶς καθαρὸν καὶ ἀκάθαρτον οὐκ ἐν τῇ ὕλη, ἀλλ' ἐν τῷ πνεύματι· λέγει δηλ. ὅτι οὐ μολύνει τὸν ἄνθρωπον τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα φαγητόν, ἀλλὰ τὸ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ στόματος ῥῆμα, ἡ λέξις δηλ. ἡ ἐνδεικνύσα πορηγὸς διαλογισμούς, ὡς ὁ Σωτὴρ κατωτέρω ἐξηγεῖ τὰ ἐξερχόμενα ταῦτα καὶ μολύνοντα τὸν ἄνθρωπον· τὸ δὲ κοινὸν παρὰ μὲν τοῖς ἔξω δηλοῖ κοινὸν ποιεῖν, κοινήν ιδιοκτησίαν καθιστάναι, εἴτε καὶ ἀνακοινοῦν εἰδῆσιν τινα· ἐν δὲ τῇ Κ. Δ. ἐκ τοῦ κοινὸς = ἀκάθαρτος, τὸ ἀντίθετον δηλ. τοῦ ἁγίου καθαρὸς (παρ. Μάρκ. 7, 2. Πράξ. 10, 14. Ῥωμ. 14, 14), κατήντησε δηλοῦν τὸ καθιστᾶν ἀκάθαρτον, μιάνειν, μολύνειν· πλὴν δὲ τῆς Κ. Διαθήκης, μόνον ἐν τοῖς ἀποκρύφοις τῆς Π. Διαθήκης (Δ'. Μαρκ. 7, 6) εὐρηται τὸ ῥῆμα εἰς τοιαύτην ἔννοιαν.

Ὁ Σωτὴρ τοίνυν ἀνακηρύσσει ἐνταῦθα τὸ ἠθικῶς ἀδιάφορον τῶν βρωμάτων καθ' ἑαυτά· πρόκειται δηλ. ἐνταῦθα μόνον εἰ τὰ βρώματα ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ ποιεῖν τὸν ἄνθρωπον καθαρὸν ἢ ἀκάθαρτον, καὶ ὁ Σωτὴρ ρητῶς ἀρνεῖται τοῦτο· ἀλλ' οὐδόλως εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν ὡς μέσων συντηρήσεως τῆς σωματικῆς καὶ προφυλάξεως τῆς πνευματικῆς ὑγιείας διὰ τῆς ἐγκρατείας καὶ νηστείας, ἥτις οὐδόλως ἀναιρεῖ τὸ ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, ἀλλὰ προστίθῃ μόνον τοῦτο ὅτι τοῦ σώματος ἀντιστρατευομένου κατὰ τοῦ πνεύματος, οὐ δεῖ ἐνισχύειν τὸ σῶμα ὑπὲρ τὸ μέτρον καὶ ἀνυπότακτον ἀπεργάζεσθαι, ἀλλὰ μάλιστα ὑπωπιάζειν καὶ δουλαγωγεῖν αὐτὸ (Α'. Κορ. 9, 27)· καὶ χάριν αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας οὐ δεῖ σιτίοις καὶ ποτοῖς αὐτὸ ὑπερπληροῦν· τούτοις δὲ τοῖς πρακτικοῖς ὀρθοῖς κανόσιν ἔπεται ὁ ἐγκρατὴς καὶ νηστεύων, ὅστις βεβαίως οὐ νομίζει ὅτι αἱ τροφαί

μολύνουσιν, ἀλλ' ὅτι ἡ μὲν ἀκατάλληλος καὶ κατὰ κόρον τροφή βλάπτει τό τε πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα, ἡ δὲ πρόσκαιρος ἀσιτία ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον ὀξύτερον εἰς τὰ πνευματικά, ὃ ἐστὶν αὐτοῦ πάλιν τοῦ Σωτῆρος διδασκαλία (παρ. Ματθ. 17, 21, ὡς καὶ Ματθ. 6, 18 καὶ 9, 15—17). Ἐνταῦθα δὲ ὁ Σωτὴρ προτίθεται καταδείξαι τὸν πρόσκαιρον καὶ παιδαγωγικὸν χαρακτῆρα τῶν περὶ ἀπαγορεύσεως ἀκαθάρτων τροφῶν διατάξεων τοῦ παλαιοῦ νόμου (Λευίτ. κεφ. 11 καὶ Δευτερ. 14, 3 καὶ ἐφ.), ὅστις διὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἐξωτερικῆς ἀκαθαρσίας ἤθελε προασκῆσαι καὶ ἀγαγεῖν τὸν λαὸν τῆς Π. Διαθήκης εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς μείζονος ἀνάγκης τῆς ἐσωτερικῆς καθαρότητος.

Στίχ. 12) Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ· οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;

Τὸ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι προσελθόντες αὐτῷ· — τὰ NBD καὶ ὀλίγιστα τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ οἱ μαθηταὶ· — τὰ BD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι λέγουσιν, ἀντί εἶπον· — τὸ δὲ K καὶ δύο ἄλλα παραλείπουσι τὸ τὸν λόγον.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος ἰστάμενοι παρὰ τοὺς Φαρισαίους ἤκουσαν αὐτοὺς γογγύζοντας διὰ τὸν λόγον, ὃν εἶπε περὶ τοῦ ἡθικῶς ἀδιαφόρου τῆς ἐξωτερικῆς καθαρότητος, καὶ ἔρχονται ὅπως ἀναγγείλωσι τοῦτο τῷ Σωτῆρι· τὸ δὲ ἐσκανδαλίσθησαν δηλοῖ ἡγανάκτησαν διὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου (διότι, ὡς εἶδομεν Ματθ. 5, 29, σκάνδαλον καὶ τὴν ἐπὶ συλλήψει καὶ τῷ προσκόμματι ἀγανάκτησιν δηλοῖ)· οἱ Φαρισαῖοι τοίνυν, εἰ καὶ οὐκ ἐνόησαν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ἐνόησαν ὁμως τὸ πνεῦμα αὐτῶν κατὰ τῆς παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων.

Στίχ. 13) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε· πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται.

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν αὐτοῖς.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπαντᾷ τοῖς μαθηταῖς ὅτι οὐδὲ λαμβάνει πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸ μῖσος τούτων, πρωωρισμένων ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ ἐν οὐρανοῖς εἰς ἀπώλειαν. Ὅπως δ' ἐν τῷ ἄγρῳ τοῦ Κυρίου, οὕτω κύνταῦθα χαρακτηρίζει τοὺς Φαρισαίους, ὡς φυτεῖαν· τοῦτο δὲ δηλοῖ οὐχὶ τὴν πρᾶξιν τῆς φυτείας, τὴν φύτευσιν, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ἥτοι κατὰ τοὺς δοκίμους τὸ φύτευμα (Ἦσ. 60, 21. 61, 3), τὸ φυτόν, ὃ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς πατὴρ, τὸ ζιζάνιον· προαναγγέλλει τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα ὅτι πᾶν φυτόν, ὃ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ διὰ τῆς χάριτος καὶ εὐδοκίας αὐτοῦ μένων (παρ. Ματθ. 5, 48), τουτέστιν οὐ προέγνω καὶ προώρισεν αὐτοὺς εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 13, 25. Ῥωμ. 8, 29. 30) μέλλει ἐκρίζωθῆναι, ἥτοι ἀποβληθῆναι τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκρίζωθὲν ἀποθανεῖν τὸν πνευματικὸν θάνατον, τὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμὸν καὶ καταδίκην. Ἀναφέρεται τοίνυν τὸ φυτεῖα εἰς τὰ πρόσωπα καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων, ὡς ὁ Ζυγαδηνός, Meyer καὶ ἄλλοι νομίζουσι· διότι τὸ ἐκρίζωθῆσεται δεικνύει τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ, καὶ οὐ μόνων τῶν καρπῶν αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπόμενον ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ κτλ., δείκνυσιν, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Χρυσόστομος, ὅτι καὶ περὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν, καὶ οὐ μόνης τῆς διδασκαλίας πρόκειται.

Στίχ. 14) Ἄφετε αὐτούς· ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν· τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφοτέρω εἰς βόθυνον πεσοῦνται.

Τὰ ⁿBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ (τυφλῶν)· τὰ δὲ ⁿBD 209 παραλείπουσι τὸ τυφλῶν· τὸ F καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐμπεσοῦνται· τὰ DLZ καὶ τρία τῶν μικρῶν πεσοῦνται εἰς βόθυνον· καὶ τὰ D 1. εἰς βόθρον.

Ὁ Σωτὴρ παραγγέλλει καὶ τοῖς μαθηταῖς μηδὲν προσέχειν αὐτοῖς· ἄφετε αὐτούς, λέγει, μὴ ζητῆτε ἐλέγξει ἢ διορθῶσαι· ὁ δὲ λόγος τούτου ὅτι εἰσὶν ἀδιόρθωτοι, ὡς ἐβελουσίως τυφλοὶ καὶ πεπωρωμένοι· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκχυχῶντο ὅτι ἦσαν οἱ

διδάσκαλοι τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, ὁ Σωτὴρ χαρακτηρίζει αὐτοὺς ἐκ τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀξιώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ πλείστου μέρους τοῦ ἔθνους, οὐ διδάσκαλοι ἀξιούσιν εἶναι· ἀόδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν», πρῶτον δηλ. εἰσὶν ὀδηγοὶ τυφλοί, ὅτι οὐ θέλουσιν ἰδεῖν τὸ φῶς καὶ ὀδηγήσαι καὶ τοὺς ἄλλους εἰς αὐτό· εἶτα δὲ καὶ ὀδηγοὶ τυφλῶν εἰσιν· ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ ἔθνους ὁμοιον αὐτοῖς κατὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ πώρωσιν· ἄφετε τοίνυν αὐτοὺς, ὡς τοιούτους, τῇ τιμωρίᾳ, ἣν αὐτὴ ἡ τύφλωσις παρασκευάζει αὐτοῖς· ὅτι ἐὰν τυφλὸς ὀδηγῇ τυφλόν, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον, δηλ. λάκκον βαθύν πεσοῦνται· τοῦτο τοίνυν, ὅπερ ἀληθεύει ἐπὶ τῶν κατὰ σάρκα τυφλῶν, ἀληθεύει καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ πνεῦμα, οἵτινες ἐν τῷ σκότει τὰ φαῦλα κατεργαζόμενοι, καταντήσουσιν εἰς τὸν πνευματικὸν βόθυνον, τὸν ἄδην καὶ τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Στίχ. 15) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην.

Τὰ MBZ 1. καὶ ὁ Ὁρ. παραλείπουν τὸ ταύτην.

Μόλις ἐπαύσατο λαλῶν ὁ Σωτὴρ, καὶ ὁ Πέτρος λαβὼν τὸν λόγον ὡς ἀπὸ πάντων τῶν μαθητῶν, ἀπορούντων ἐπὶ τῇ ἐν τῷ στίχ. 11 ῥήσει τοῦ Σωτῆρος, λέγει αὐτῷ α φράσον, εἰπέ, ἐξήγησον ἡμῖν τὴν παραβολὴν, ἥτοι οὐχὶ τὸν ἀλληγορικὸν λόγον ὡς συνήθως (Ματθ. 13, 3), ἀλλὰ αὐτὸν αἰνιγματώδη καὶ δύσληπτον λόγον, ὁ πολλοὶ λέγουσι ζήτημα, ἐμφαίνοντα μὲν τι κατὰ τὸν Μέγαν Ἐτυμολόγον, οὐκ αὐτόθεν δὲ πάντως δῆλον ὄντα ἀπὸ τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἔχοντα ἐντὸς διάνοιαν κεκρυμμένην, ὡς ὁ Σαμψὼν ἔλεγεν ἐξῆλθεν ἀπὸ στόματος πικροῦ γλυκὺ (Κριτ. 24, 14)», ὁ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις καλεῖται ὡσαύτως ἡΨΎ (παροιμία, παραβολή, αἰνίγμα, γνώμη)· τοῦτο δὲ τὸ αἰνιγματώδες καὶ δύσληπτον λόγιον ἦν ἐνταῦθα α τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος», ὅπερ οὐκ ἀναφέρεται, ὡς τὸ εἰσερχόμενον, εἰς τὰς τροφάς καὶ ποτά, ἀλλὰ στηρίζεται ἐπὶ τούτου ὅτι τὸ στόμα, δι' οὗ αἱ τροφαὶ εἰσερχονται, ἐστὶ καὶ τὸ ὄργανον τῆς φωνῆς, ἥτις δι' αὐτοῦ ἐξέρχεται· διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἔκφρα-

σις δύσληπτος καὶ δυναμένη διαφόρως ἐξηγηθῆναι, καὶ τούτου ἔνε-
κεν οἱ μαθηταὶ ζητοῦσι διὰ τοῦ Πέτρου τὴν ἐξήγησιν ταύτης.

Στίχ. 16) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνε-
τοί ἐστε ;

Τὰ NBDZ 33. παραλείπουσι τὸ δ' Ἰησοῦς.

Ὁ Σωτὴρ ἐλέγχει πρῶτον αὐτοὺς ὅτι τοσοῦτον χρόνον μαθηταὶ
αὐτοῦ ὄντες, οὐκ ἠδυνήθησαν ἐννοῆσαι τὴν γενικὴν τῆς ἐκφράσεως
ἐννοίαν, ἣν ἔρχεται ἐξηγήσων· τὸ δὲ ἀκμὴν αἰτιατικοφανὲς ἐπίρ-
ρημα, δηλοῦν κατὰ γράμμα τὴν εὐθετον ὥραν, τὴν κατάλληλον
στιγμὴν, εἶτα δὲ τὸ εὐθύς, καὶ τέλος, ὡς ἐνταῦθα, τὸ « ἔτι καὶ
νῦν »· ἐκ τούτου δὲ κατὰ παραφθοράν ἐγεννήθη τὸ ἡμέτερον ἀκόμε.

Στίχ. 17) οὐπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ
στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται ;

Τὰ BDZ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν οὐ, ἀντὶ οὐ πω.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ τὴν πρώτην πρότασιν τοῦ 11 στίχου, ὅτι
δηλ. οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ
λέγει « οὐπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα προ-
χωρεῖ εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται ; » τὸ δ' ἀφε-
δρῶν μόνον παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐν χρήσει, καὶ ἐξ αὐτοῦ παρελήφθη
καὶ ὑπὸ τοῦ Μάρκου ἐν τῇ Κ. Δ. φαίνεται δὲ λέξις συνήθης παρὰ
τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ ἐλληνισταῖς, ὅπου μετεφράσθη τὸ κατὰ Ματ-
θαῖον Εὐαγγέλιον, ἀντὶ τῆς ἀττικῆς ἀπόπατος, ἄφοδος ἢ κοπρῶν,
καὶ τῆς μακεδονικῆς καὶ ἀλεξανδρινῆς λουτρῶν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ
ἐνταῦθα μαρτυρουμένη χρήσις, καθ' ἣν δηλοῖ τὸν τόπον τὸν δε-
χόμενον τὰ ἀπὸ τῆς ἔδρας ἐξερχόμενα ἀποχωρήματα· κατὰ δὲ
τὸν Σουῖδαν ἐδήλου καὶ τὸ μέρος τοῦ σώματος τὸ περὶ τὴν ἐξο-
δον, τὸν πρωκτόν· τοῦτο δὲ μετὰ ταῦτα κατ' ἀκυρολεξίαν· ὅτι
παρὰ τοῖς δοκίμοις οὗτος καλεῖται ἔδρα.

Ὁ Σωτὴρ τοίνυν δείκνυσιν ἐνταῦθα ὅτι ἀδύνατον μολυνθῆναι
τὸν ἄνθρωπον διὰ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸ στόμα σιτίων καὶ πο-

τῶν· διότι ταῦτα διὰ τῆς κοιλίας ἐκβάλλονται εἰς τὸν ἀπόπατον. Βεβαίως ὁ Σωτὴρ οὐ προτίθεται διδάξαι φυσιολογίαν τοὺς μαθητάς, ἀλλ' ἀναφέρει τὸ γνωστὸν γεγονὸς τῆς ἀδιαλείπτου εἰσόδου καὶ ἐξόδου τῶν σιτίων, καὶ συμπεραίνει ἐκ τούτου ὅτι τὸ μὴ μένον οὐ ποιεῖ ἀκάθαρτον· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν φυσιολογικὴν ἀλήθειαν ὅ,τι παραμένει ἐν τῷ ζῶντι ὁργανισμῷ ἐστὶ τὸ διὰ χημικῆς ὁδοῦ καθαρισθὲν καὶ χρήσιμον τῷ ὁργανισμῷ, ὅστις ἐξομοιοῖ αὐτό, ἀποβάλλει δὲ τὸ ἄχρηστον καὶ ἀκάθαρτον· ὥστε μολυσμὸς τοῦ σώματος διὰ τοῦ στόματος ἀδύνατος, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὸ ἀνίπτους χερσὶν ἐσθίειν οὐδόλως δύναται ἀκάθαρτα ἀπεργάσασθαι τὰ διὰ τῶν χειρῶν τούτων εἰσαγόμενα βρώματα καὶ σιτία, καὶ δι' αὐτῶν τὸν ἄνθρωπον.

Στίχ. 18) Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κακεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Τὰ FM καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξέρχονται.

Τοῦναντίον δ' ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτὴρ, ὅσα ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ στόματος, ταῦτα ἐξέρχονται ἐκ τῆς καρδίας, καὶ ἐκεῖνα (οὐχὶ δὲ τὰ εἰσπορευόμενα) μολύνουσι τὸν ἄνθρωπον· διατί δὲ ταῦτα μολύνουσιν, ἐξηγεῖ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 19) Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι.

Ὁ Σωτὴρ διδάσκει ἐνταῦθα ὅτι ἡ καρδιά, ἥτοι ὁ ἐκ τῆς ἁμαρτίας διεφθαρμένος ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ἐστὶν ἡ πηγὴ πάντων τῶν κακῶν λογισμῶν, λόγων καὶ πράξεων· διότι ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ σαρκικοῦ ἀνθρώπου ἐξέρχονται διαλογισμοὶ κακοί, ἀντιστρατευόμενοι τῷ θεῷ νόμῳ, καὶ ὠθοῦντες εἰς παρανόμους πράξεις, οἵαι αἱ ἐφεξῆς ἀναφερόμεναι, φόνοι κτλ. ἐκ τῆς τοιαύτης τοίνυν καρδίας, ὡς ἀπὸ πηγῆς, ἐξέρχονται καὶ τα παρακολουθοῦντα τοῖς πονηροῖς διαλογισμοῖς πονηρὰ ἔργα, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Σωτὴρ κατὰ

τὴν σειρὰν τῶν ἐντολῶν οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, προστιθεὶς καὶ τὴν πορνείαν, ὡς ὑπαγομένην τῇ ἕκτῃ ἐντολῇ, ἅτε οὕσαν προσβολὴν τῆς τιμῆς τοῦ πλησίον· πρὸς δὲ καὶ τὴν βλασφημίαν, ὡς διὰ λόγων ἀναίρεσιν τοῦ κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἐντολὰς ὀφειλομένου ἀπεριορίστου καὶ ἀμερίστου σεβασμοῦ καὶ λατρείας πρὸς τὸν Θεόν· πάντα τοίνυν τὰ πονηρὰ ἔργα, οἱ πονηροὶ λόγοι καὶ οἱ πονηροὶ διαλογισμοὶ ἐκ τῆς διεφθαρμένης ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐξέρχονται, ὡς πονηρὰ διανοήματα καὶ πονηραὶ ἀποφάσεις τῆς σαρκικῆς ψυχῆς.

Στίχ. 20) Ταῦτα ἐστὶ τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον· τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶ φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Ταῦτα τοίνυν τὰ πονηρὰ διανοήματα καὶ αἱ πονηραὶ ἀποφάσεις καὶ βλάβητοι λόγοι μολύνουσι καὶ ῥυπαίνουσι τὴν ψυχὴν, καθιστώντα ταύτην βέβηλον καὶ ἀναξίαν τῆς τοῦ ἁγίου κοινωνίας· τὸ δὲ φαγεῖν ἀνίπτοις χερσίν, οὐ δύναται μολύναι τὸν ἄνθρωπον· μόνος γὰρ μολυσμὸς ἡ σκέψις, ὁ λόγος καὶ τὸ ἔργον τὸ κατὰ τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ τοῦ νόμου αὐτοῦ ἀντιστρατεύμενον, καὶ οὐδὲν ἕτερον πλὴν αὐτοῦ· ὥστε τὸ ἀνίπτοις χερσὶ φαγεῖν οὐκ ἐστὶν οὔτε καλὸν οὔτε κακὸν ἠθικῶς, ἀλλ' ἀδιάφορον.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 7, 1—25.

Στίχ. 1) Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες τῶν γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων.

Καὶ κατὰ τὸν Μάρκον συνήχθησαν πρὸς τὸν Σωτῆρα οἱ Φαρισαῖοι, οἱ ἀπὸ τῆς αἰρέσεως δηλ. τῶν Φαρισαίων ἐχθροὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τινες τῶν γραμματέων, τῶν νομοδιδασκάλων αὐτῶν (παρ. Ματθ. 2, 4) ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων πρὸς τὸ κατασκοπεῦσαι αὐτόν. Διὰ δὲ τοῦ ἄρθρου οἱ Φαρισαῖοι παρίστανται ὡς οἱ γνωστοὶ ἐχθροὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, οἱ ζητοῦντες ἀφορμὴν κατηγορίας κατ' αὐτοῦ.

Στίχ. 2) Καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσαί, τοῦτ' ἔστιν ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους,

Τὰ NBLD 33. ἔχουσιν ὅτι ἐσθίουσιν, ἀντὶ τοῦ ἐσθίοντος· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα τοὺς ἄρτους· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἄρτον· τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα οὐκ ἔχουσι τὸ ἐμέμψαντο, ὅπερ ἔχουσι τὰ FKM καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. (ἀνθ' οὗ τὸ D ἔχει κατέγνωσαν)· ἡ ἐκ τοσούτων δ' ἀρχαίων ἀντιγράφων ἑλλειψίς τοῦ ἐμέμψαντο καὶ ἡ εὐδωσις τῆς ἐννοίας καὶ ἄνευ αὐτοῦ, ὡς ὀφόμεθα, καθίστησι λίαν πιθανόν, ὅτι ἐστὶ μεταγενεστέρα προσθήκη πρὸς ἀκριβέστερον ὁρισμὸν τῆς ἐννοίας, ἕνεκα τῆς μεγάλης παρενθέσεως τοῦ 3 καὶ 4 στίχου.

Καὶ ἰδόντες) χρονικὴ μετοχή, ὡς δείκνυσι τὸ ἔπειτα τοῦ 5 στίχου = καὶ μετὰ τὸ ἰδεῖν, ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτόν.

τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ) κατὰ τὸν Μάρκον οὐκ εἶδον πάντας τοὺς μαθητὰς ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίοντας, ἀλλὰ τινὰς μόνον καὶ ἐκ τούτων ἔκρινον καὶ περὶ τῶν ἄλλων.

κοιναῖς χερσαί) κοινὸς ὁ τοῖς πολλοῖς ἢ πᾶσιν ἴδιος (συγγενὲς τῷ ξυνὸς ἐκ τοῦ ξύν, σύν, cum κύν)· εἶτα δὲ κατὰ θρησκευτικὴν χρῆσιν ὁ μὴ ἅγιος, ἀλλ' ὁμοίος τοῖς πολλοῖς, τοῖς κατὰ φύσιν ἀκαθάρτοις, ὁ μὴ κεκαθαρμένος (ὁ μέγ. Ἐτυμολ. λέγει κοινὸς σημαίνει τρία, τὸν μεμολυσμένον καὶ τὸν μηδὲν πλέον τῶν ἄλλων διαφέροντα καὶ τὸν ἀναμειγμένον τοῖς πᾶσιν)· οἱ δ' Ο'. μεταφράζουσι διὰ τούτου τὸ ἐβρ. ἦπ (Ἰεζεκιήλ 42, 20), ὅπερ ἀλλαχοῦ (Λευιτ. 10, 10. Βασ. Α'. 21, 5) διὰ τοῦ βέβηλος (profanus), ὃ ἐστὶ τοῦναντίον τοῦ ἁγίου, μεταφράζουσιν· ἐκ τούτων δὲ λαμβάνεται καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ εἰς τὴν σημασίαν τοῦ θρησκευτικῶς ἀκαθάρτου καὶ τίθεται ὡς συνώνυμον τοῦ ἀκαθάρτου (κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον Πράξ. 10, 14 κτλ.). Ὁ δ' εὐαγγελιστὴς ἐνταῦθα ἐπέξηγεῖ τὸν θρησκευτικὸν τοῦτον ἰουδαϊκὸν ὅρον χάριν τῶν ἐξ ἐθνῶν χριστιανῶν, δι' οὓς κυρίως γράφει, διὰ τοῦ ἀνίπτοις, ὅπερ εὔρηται ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιγράφοις καὶ ὁ κακῶς ἠθέλησάν τινες παραστήσαι ὡς μεταγενέστερον σχόλιον.

Στίχ. 3) Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν

μή πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων.

Τὰ Ν καὶ μεταφρ. τινὲς ἔχουσι πυκνά, ἀντὶ πυγμῇ· τὰ δὲ DM² καὶ δλίγα ἄλλα μετὰ τὸ ἐσθίουσιν ἔχουσιν ἄρτον.

Ὁ Μάρκος ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ καὶ τῷ ἐπομένῳ ἐξηγεῖ τοῖς ἐξ ἔθνων χριστιανοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ τὰς συνθηκὰς τῶν Ἰουδαίων, ὅπως ἐννόησωσι τὸν λόγον, δι' ὃν οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες τοὺς μαθητὰς ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίοντας, ἐποίησαντο περὶ τούτου λόγον τῷ Σωτῆρι· τὸ δὲ γὰρ ἀναφέρεται εἰς τὸ κοιναῖς, ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίοντας, καὶ δηλοῖ ἀδιότι οἱ Φαρισαῖοι ἐλογίζοντο τοῦτο ἀθέτησιν τῆς παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων· τὸ δὲ «καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι» δείκνυσιν ὅτι τοῦτο κατέστη ἐθνικὴ, ὅλου τοῦ ἔθνους συνθήκεια· ὑπῆρχον ὁμως καὶ ἐξαιρέσεις ταύτης εἴτε ἐξ ἀνωτέρων πνευματικῶν, εἴτε καὶ ἐκ κατωτέρων σαρκικῶν λόγων.

ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας) τὸ πυγμῇ ἐστὶν ἀναντιβρόητως ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις· διότι τὸ πυκνά οὐ δύναται βεβαίως λέγεσθαι περὶ μόνης τῆς πρὸ τοῦ δεῖπνου νίψεως, ἥτις ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ἀλλ' ἀπολύτως περὶ τῆς συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένης, ὅποτε ἔδει γράψαι· «οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι φιλοῦσι πυκνά νίπτεσθαι»· φαίνεται τοίνυν διόρθωσις τῶν μὴ νοούντων τὸ πυγμῇ, ὅπερ καλῶς ἔχει καὶ ἄριστα ἀρμόζει ἐνταῦθα, ἐξηγοῦν τὸν ἰουδαϊκὸν τρόπον τοῦ νίπτεσθαι διὰ τῆς πυγμῆς τῆς μιᾶς τῶν χειρῶν, συνήθως τῆς ἀριστερᾶς, ἣν ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν παλάμην τῆς ἐτέρας καὶ καθαρίζουσι τὴν παλάμην καὶ τὰ δάκτυλα, δι' ὧν τρώγουσιν, ὅποτε οἱ Ἕλληνες ἐνίπτοντο παλάμην καὶ οὐ πυγμῇ, ὡς καὶ ἡμεῖς νῦν, ὅτι τῇ μιᾷ παλάμῃ νίπτομεν τὴν πυγμὴν τῆς ἐτέρας· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ὀρθὴ ἐξήγησις· ἐσφαλμένη δὲ τοσοῦτον ἡ τοῦ Ζυγαδηνοῦ καὶ Θεοφυλάκτου ἐξηγούντων τὸ πυγμῇ «μέχρι τοῦ ἀγκῶνος», ὅπερ οὐ δηλοῖ ἡ λέξις· ὡς καὶ ἡ τοῦ Wetstein πυγμῇ πλήρει ὕδατος (!) ὅποτε ὤφειλεν εἶναι παλάμη, ἥς τὸ κοῖλον λαμβάνει τὸ ὕδωρ, ἢ τῇ ἐτέρᾳ χειρὶ· καὶ ἡ τῆς Βουλγάτας crebro (πολλάκις, συνεχῶς, πυκνά, ᾧ τινι συνέχεν τὸ

πυγμῇ οἱ λατῖνοι μεταφρασταὶ (παρ. Λουκ. 5, 33)· ἀλλ' οὐχ' ἀρμόζει ἐνταῦθα τὸ πυκνά, ὡς εἶδομεν.

Στίχ. 4) Καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσιν· καὶ ἄλλα πολλά ἐστὶν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν.

Τὰ ABD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπ' ἀγορᾶς, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ ἀγορᾶς τῶν NNX καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δ' E*FΔ καὶ τινα ἄλλα βαπτίζονται· καὶ τὰ NB καὶ τινα τῶν μικρῶν ῥαντίζονται, ἀντὶ τοῦ βαπτίζονται τῶν ADE καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ AL καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι χαλκίων κατὰ τοῦ O'. ἀντὶ τοῦ χαλκίων τῶν NBD καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. — τὰ δὲ NBLΔ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ κλινῶν.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὁ Μάρκος ἀναφέρει καὶ ἄλλας ὁμοίας συνηθείας τῶν Ἰουδαίων χάριν τῶν ἀναγνώστων αὐτοῦ ἐξ ἔθνων χριστιανῶν· καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς (ἐρχόμενοι ἢ ὑποστρέφοντες εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν) ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, λουσθῶσι δηλ. βυθίζοντες τὸ σῶμα ὁλοκλήρον ἐν τῷ ὕδατι (σημειῶσαι κένταῦθα τὴν ἐννοίαν τοῦ βαπτίζεσθαι) οὐκ ἐσθίουσιν· τοῦτο δὲ διότι ἐφοβοῦντο μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔψαυσαν ἀκαθάρτου ἢ κοινοῦ τινος, καὶ διὰ τοῦτο νίπτονται ὅλον τὸ σῶμα· καὶ αὕτη μὲν ἡ ὀρθὴ ἐξήγησις· ἡ δὲ τοῦ Paulus, Kuinoel, Bleek καὶ ἄλλων, καθ' ἣν καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς πᾶν τροφίμον, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται αὐτὸ οὐκ ἐσθίουσιν, οὐκ ἔχει καλῶς καὶ διὰ τὸ βαπτίσωνται, ὅπερ μέσης ὃν διαθέσεως εἰς αὐτοὺς ἀναφέρεται, κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ Μάρκου καὶ τῆς K. Διαθήκης· ὥφειλε δ' εἶναι ἐνεργητικῆς διαθέσεως, εἰ περὶ τροφίμων ὁ λόγος· καὶ διότι ὥφειλε δηλωθῆναι ταῦτα διὰ τοῦ ἄρθρου, ἥτοι καὶ τὰ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωσιν, οὐκ ἐσθίουσιν· ἐπειδὴ δὲ περὶ βαπτισμῶν ὁ λόγος, προστιθησὶν ὅτι οὐ μόνον ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ τῆς κοινῆς χρήσεως σκεύη βαπτίζουσι, λέγων αὐκαὶ ἄλλα δὲ πολλά (ἔθιμά) εἰσιν, ἅτινα παρέλαβον φυλάττειν, τοῦτ' ἐστὶ βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν» (τὸ ξεστής λέξις παρεφθαρμένη λατινικὴ sextarius, ἥτοι τὸ ἕκτον τοῦ congius (χοέως), ὅστις πάλιν ἦν τὸ ὀγδοον τοῦ

ἀμφορέως. Ὁ Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν λέγει ὅτι ὁ ἀλεξανδρινὸς ξέστης δύο λιτρῶν φέρεי ὀλκὴν ἐν τῷ ἐλαίῳ· ἐνταῦθα ὁμῶς οὐ πρόκειται περὶ μέτρου, ἀλλὰ περὶ τῶν μειζόνων τοῦ ποτηρίου ἀγγείων, στάμνων καὶ τῶν τοιούτων, ἐν οἷς ἐτίθεσαν τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ ἢ οἶνον· ἐννοητέα δὲ ταῦτα ξύλινα· διότι τὰ μὲν πήλινα, ἀκάθαρτα γινόμενα, ἐθραύοντο· τὰ δὲ χαλκία ἢ χαλκεῖα κατὰ τοὺς Ο'. (Ἰωβ 41, 23. Β'. Παραλ. 35, 13) ῥητῶς τούτων διακρίνονται, ὥς τὰ ἐκ χαλκοῦ πεποιημένα ἀγγεῖα, ἐξ ὧν ἐπινον, ἢ ἐν οἷς παρεσκεύαζον τὰ βρώματα (ὥς λ. χ. τὰ τήγανα Λευιτ. 6, 21)· κλίνας δ' ἐννοεῖ ἐνταῦθα, τὰς ἐφ' ὧν κατακλινόμενοι ἤσθιον, τὰ τρικλίνια· πάντα τοίνυν τὰ βαπτίσματα ταῦτα σκοποῦσι τὴν καθαρότητα τῆς τραπέζης, τὴν κατ' αὐτοὺς ἀπαραίτητον· ὅτι ὤφειλον καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ τρόφιμα καὶ τὰ σκεύη καὶ τὰ ἐπιπλα εἶναι καθαρὰ· ἀναφέρει δὲ ταῦτα ἐνταῦθα, ὅπως καταστήσῃ σαφῆ τὴν ἐν τῷ 8 στίχῳ ῥῆσιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Στίχ. 5) Ἐπεὶτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς· διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτους χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον;

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐπερωτῶσιν, ἀντὶ τοῦ ἐπεὶτα ἐπερωτῶσι τῶν ΑΧΓ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ φυσικώτερον ἐλλείποντος κατὰ τὰ πλείστα ἀντίγραφα τοῦ ἐμμέψατο ἐκ τοῦ 2 στίχου, ὁπότε ἡ σύνταξις ἀπλὴ καὶ φυσικὴ καὶ ἰδόντες . . . ἐπεὶτα ἐπερωτῶσιν· ὁ δὲ καὶ περιττός· τὰ DΔ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι πρὸ τοῦ διατί «λέγοντες»· τὰ N^oBD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι κοιναῖς, ἀντὶ ἀνίπτους· τὰ δὲ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ τὸν πρὸ τοῦ ἄρτον.

Τὸ «περιπατεῖν κατὰ» ἐβραϊσμὸς לפי ἢ לפני , ὅπερ (Λευιτ. 26, 3) τίθεται ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ לפני τηρεῖν καὶ לפי ποιεῖν, ὥστε ἐνταῦθα = διατί οὐ τηροῦσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, διατί οὐ πολιτεύονται κατ' αὐτήν; Ὁ δὲ στίχος οὗτος συμφωνεῖ τῷ 15, 2 τοῦ Ματθ. μόνον δὲ μεταβάλλει τὴν σύνταξιν διὰ τοῦ οὐκ . . . ἀλλά.

Στίχ. 6) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαίας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται· οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

Τὰ NBLΔ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἀποκριθεὶς· ὡσαύτως τὰ αὐτὰ παραλείπουν τὸ ὅτι μετὰ τὸ αὐτοῖς· τὰ NB*D καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐπροφήτευσεν· καὶ τὰ NBL ἔχουσιν ὅτι οὗτος ὁ λαός.

Ὁ Μάρκος ἀντιστρέφει τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ σειράν, προτάσων τὸν διὰ τῆς προφητικῆς ῥήσεως ἐλεγχόν, καὶ ἐπεξηγῶν τοῦτον διὰ τῆς μνημονευομένης παραβάσεως τῆς θείας ἐντολῆς χάριν τῆς ἰδίας παραδόσεως· ἡ παρὰ τῷ Ματθαίῳ ὁμῶς σειρά φυσικωτέρα· διότι ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑποκρισίας αὐτῶν ὀφείλει προηγεῖσθαι τῆς χαρακτηριζούσης ταύτην προφητικῆς ῥήσεως.

Στίχ. 7) Μάτην δὲ σέβονταί με διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων

Ὁ στίχος οὗτος συμφωνεῖ κατὰ λέξιν τῷ 9 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 8) Ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Τὰ NBL παραλείπουν τὸν γάρ· ὡσαύτως τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὰ μετὰ τὸ ἀνθρώπων, ἥτοι βαπτισμοὺς — ποιεῖτε, ἅτινα ἔχουν τὰ AXΓ καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. καὶ ἐξηγοῦσι τὴν ἐν στίχ. 4 ἀνάπτυξιν τοῦ Μάρκου.

Ὁ στίχος οὗτος περιέχει τὴν αἰτίαν τοῦ προφητικοῦ ἐλέγχου· καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαίας περὶ ὑμῶν . . . ὅτι ἀφέντες τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐξηγεῖ κατωτέρω, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, δηλ. βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἄλλα παρόμοια (τῆς παρὰ κατὰ λέξιν ἐνταῦθα τὸ παρ' ὀλίγον, σχεδὸν ὅμοια δηλούσης) τοιαῦτα πράγματα, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν δηλ. καθαρότητα

ἀφορῶντα ἔθῃ, πολλὰ ποιεῖτε, ὥστε ὁ στίχος οὗτος ἀνάπτυξις τοῦ 3 καὶ 6 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 9) Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν στήσητε, ἀντὶ τηρήσητε.

Ἐπαναλαμβάνει τὴν πρότασιν τὴν περιέχουσαν τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ, ὅπως ὀρίσῃ εἴτα τὴν ἀθετουμένην ὑπ' αὐτῶν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ καλῶς = τῷ ἐν τῇ συνθηκῇ ὥρατα, ὃ εἰρωνικῶς λεγόμενον, ἀντιστοιχεῖ τῷ εὖ τε καὶ καλῶς ποιοῦντες, ἥτοι κάκιστα ποιοῦντες.

Στίχ. 10) Μωϋσῆς γὰρ εἶπε· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ.

Τὰ ALX καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι Μωσῆς, ἀντὶ τοῦ Μωϋσῆς τῶν NBD καὶ ἱκανῶν ἄλλων· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ δεύτερον σου.

Ὁ στίχος οὗτος ἐστὶν ὁ αὐτὸς τῷ 4 τοῦ Ματθαίου, μετὰ μόνῃς τῆς διαφορᾶς ὅτι ὁ Μάρκος ἀναφέρει τὸν Μωϋσῆν ἀντὶ τοῦ Θεοῦ, ὃν ἀνέφερεν ὁ Ματθαῖος, ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ τοῦ νομοθέτου αὐτῶν, εἰς ὃν ἐλπίζουσι καὶ καυχῶνται, ἀθετοῦσι καὶ διαστρέφουσι τὰ λόγια.

Στίχ. 11) Ὑμεῖς δὲ λέγετε· ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, κορβᾶν, ὃ ἐστὶ δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς.

Τὰ A 33. ἔχουσιν ὅς ἂν (κατὰ τὸν Ματθ.), ὁπότε τὸ ἄνθρωπος περιττόν· διὸ καὶ παραλείπει τοῦτο τὸ 33· τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τῷ πατρὶ αὐτοῦ· τὸ δὲ K καὶ ὀλίγα ἄλλα τῇ μητρὶ αὐτοῦ· τὰ δὲ EKM καὶ πολλὰ ἄλλα τονίζουσι κορβάν, ἀντὶ τοῦ κορβᾶν τῶν πλειίστων.

Καὶ οὗτος ὁ στίχος ὁ αὐτὸς σχεδὸν τῷ πρώτῳ ἡμίσει τοῦ 5 τοῦ Ματθαίου· προστίθησι δὲ μόνον τὴν ἑβρ. λέξιν κορβᾶν (כֶּרֶבַן), ἣν ἐξηγεῖ μεταφράζων ἐλληνιστὶ διὰ τοῦ δῶρον, ὃ ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος· τὸ δὲ ὃ ἐστὶν = ὃ μεταφραζόμενον ἐλληνιστὶ δηλοῖ.

Στίχ. 12) Καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ,

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ πατρὶ καὶ μητρί.

Ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος . . . κορβαῖν, ἡγεῖσθε αὐτὸν δεδεμένον τῇ τοιαύτῃ εὐχῇ, καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτόν, ὡς οἱ ὁδηγοὶ καὶ σύμβουλοι τοῦ Ἰσραὴλ, οὐδὲν ποιῆσαι κτλ., οὕτως ἐννοητέος ὁ καὶ ἐνταῦθα· ἄνευ δὲ τοῦ καὶ ἐξηγητέον « ἐάν τις εἴπῃ . . . οὐκέτι ἀφίετε κτλ. ».

οὐδὲν ποιῆσαι τῷ) = ὑπὲρ τοῦ, πρὸς ὄφελος τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρός. Ὁ Μάρκος ἐξηγεῖ τὸ καὶ οὐ μὴ τιμήσει τοῦ Ματθαίου διὰ τοῦ καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτόν οὐδὲν ποιῆσαι.

Στίχ. 13) ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν, ἣ παρεδώκατε· καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Ὁ στίχος οὗτος ἀντιστοιχεῖ τῷ 6 τοῦ Ματθαίου· προστίθεται δὲ μόνον ὁ Μάρκος τὸ ἢ παρεδώκατε, ὑμεῖς δηλ. οἱ νομοδιδάσκαλοι, ὅπως καταδείξῃ ὅτι αὐτῶν πάλιν δημιουργήματα καὶ ἡ παράδοσις αὕτη· καὶ παρόμοια (ἔργα ἀνθρωπίνων παραδόσεων) πολλὰ ποιοῦσι· διὰ τῆς τοιαύτης δ' ἐπαναλήψεως (παρ. στίχ. 6, 9, καὶ τὸν παρόντα) ἐπιτείνει τὸν ἔλεγχον τῆς ὑποκριτικῆς ταύτης συνηθείας αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων ἐξωτερικῶν ἔργων, δι' ὧν ζητοῦσι καλύψαι τὴν ἐσωτερικὴν ῥυπαρότητα αὐτῶν.

Στίχ. 14) Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἐλεγεν αὐτοῖς· ἀκούετε μου πάντες καὶ συνίετε.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν προσκαλεσάμενος πάλιν· — τὰ δὲ BDH καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀκούσατε· καὶ τὰ BHL 238. σύνετε

Ὁ στίχος οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 10 τοῦ Ματθαίου· προσκαλεῖ δὲ παρ' ἑαυτῷ τὸν ὄχλον, ὅπως πλησιάσας ἀκούσῃ, καὶ κατανοήσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς φαρισαϊκῆς ταύτης παραδόσεως· οὐδεὶς δὲ λό-

γος τῆς προσθήκης τοῦ *πάλιν*, ὅτι οὐκ ἐτύγγανε καὶ πρότερον προσκεκληκώς αὐτούς, ἵνα ἡ αὕτη δευτέρα πρόσκλησις.

Στίχ. 15) Οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτόν, ὃ δύναται αὐτόν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά εἰσι τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὰ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενα ἐκεῖνά εἰσι κτλ. τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐκεῖνα.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα γενικώτερον καὶ κατηγορηματικώτερον ἐκτίθησι τὴν ἐν στίχ. 11 πρότασιν τοῦ Ματθαίου· οὐδέν, λέγει, ὑπάρχει ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον (τὸ εἰσπορευόμενον ἔλαβεν ἐκ τοῦ 17 στίχου τοῦ Ματθαίου), ὃ δύναται μολύναι αὐτόν· καὶ ἐνταῦθα δηλ. περὶ φαγητοῦ καὶ ποτοῦ ὁ λόγος, ὡς δείκνυσιν ἡ κατωτέρω ἐν στίχ. 19 ἐξήγησις· ἀλλὰ, ἐξακολουθεῖ, τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, *ἐκεῖνα* (μετ' ἐμφάσεως ἀναγνωστέον) εἰσὶ τὰ μολύνοντα τὸν ἄνθρωπον· οἱ κακοὶ δηλ. διαλογισμοὶ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐν στίχ. 21 καὶ 22 μνημονευόμενα· ἀντὶ ὁμως τοῦ ἐκφραστικοῦ καὶ ἀρχικοῦ εἰς τὸ στόμα καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ματθαίου, ἀντικατέστησεν ὁ Μάρκος τὸν ὅλον ἄνθρωπον (ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου κτλ.).

Στίχ. 16) Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Τὰ NBLΔ* καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν στίχον τοῦτον, ἐν ἔχουσι τὰ ADX καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἡ τοιαύτη δὲ προσθήκη γίνεται παρὰ τῷ Μάρκῳ μετὰ ῥήσεις ἢ δυσνοήτους ἢ σπουδαίας, ἐφ' ὧν θέλει ἐλκύσαι τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν, παρ. Μάρκ. 4, 9. 23.

Στίχ. 17) Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἐπηρώτων αὐτόν οἱ μαθηταὶ περὶ τῆς παραβολῆς.

Τὰ AU καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰσῆλθον· τὰ δὲ NΔ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι τὸν οἶκον· ἀλλὰ τὸ ἄρθρον ἐνταῦθα οὐδεμίαν ἔχει ἔννοιαν· διότι ὁ Σωτὴρ περιώδευε (Μάρκ. 6, 55. 56.)· οὐδένα δ' οἶκον ἐμνημόνευσε πρότερον ὁ εὐαγγελιστής· τὰ NBD καὶ τρία ἄλλα ἔχουσι τὴν παραβολήν.

Ἐπειδὴ ὁ Ματθαῖος ἀνέφερε τὸν Πέτρον ὡς τὸν πρῶτον ἐρωτήσαντα, ὁ Μάρκος συμπληρῶν προστίθῃσιν ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ ἠρώτησαν περὶ τῆς ἐννοίας τῆς παραβολῆς.

Στίχ. 18) Καὶ λέγει αὐτοῖς· οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστέ ; Οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἐξῶθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι ;

Τὰ κ^α AB καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν οὕτως, ἀντὶ οὕτω· τὰ δὲ κ LU καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν οὕτω νοεῖτε.

Τὸ οὕτω = κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, τοιαῦτα δηλ. ἐρωτῶντες καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε, ὡς ὁ ὄχλος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ὁ Μάρκος ἐκτιθῇσι μᾶλλον ἀνεπτυγμένως τὸν 17 τοῦ Ματθαίου· καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι πάλιν ἀρνεῖται, ὡς ἐν τῷ 15 ἄνωτέρῳ, τὸ δυνατόν τῆς ἐξῶθεν κοινώσεως· ἐν δὲ τῷ ἐπομένῳ δίδωσι τὸν λόγον τοῦ ἀδυνάτου τούτου.

Στίχ. 19) Ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν· καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται καθαρίζον πάντα τὰ βρώματα.

Τὸ κ καὶ πέντε ἄλλα ἔχουσιν ἐκβάλλεται, ἀντὶ ἐκπορεύεται· τὰ δὲ κ AB καὶ πολλὰ ἄλλα καθαρίζων, ἀντὶ τοῦ καθαρίζον τῶν κ MU καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ λόγος, δι' ὃν τὸ εἰσπορευόμενον οὐ δύναται κοινῶσαι· διότι οὐκ εἰσπορεύεται (τὸ φαγητὸν καὶ ποτὸν τοῦτο) εἰς τὴν καρδίαν (τὸν ἔσω ἄνθρωπον), ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν, τὸν στόμαχον καὶ τὰ ἔντερα, καὶ (εἴτα) εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται, ἥτοι τὸ ἀκάθαρτον αὐτοῦ καὶ ἄχρηστον μέρος, καθαρίζον πάντα τὰ βρώματα· τοῦτο τοῖνον τὸ ἀκάθαρτον κτλ. μέρος τοῦ φαγητοῦ, ἐστὶ τὸ ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου νοούμενον ὑποκείμενον τοῦ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται καθαρίζον κτλ. πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι ἐρμηνεῖαι βεβιασμέναι καὶ ἄστοποι· τοσοῦτον δηλ. ἐκείνη, καθ' ἣν ἐκ τοῦ καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται λαμβάνεται ὡς ὑποκείμενον αὐτὸ ἐκπορεύε-

σθαι εἰς τὸν ἀφεδρῶνα » τότε γὰρ ἤρμοζεν· ὁ (τὸ ἐκπορεύεσθαι) καθαρίζει πάντα τὰ βρώματα· ἄτοπος δὲ διόρθωσις καὶ τὸ καθα-
ρίζων· διότι καὶ περὶ τοῦ ἀφεδρῶνος λεγόμενον, ὤφειλε γραφῆναι
τὸν καθαρίζοντα· ῥητῶς δὲ τεθῆναι καὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ
καθαρίζοντος τὰ βρώματα ἐν τῷ ἀποπάτῳ· διότι ἄλλο τυγχάνει
τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἐκπορεύεται· περὶ δὲ τοῦ καθαρισμοῦ τούτου
παρ. Ματθ. 15, 17.

Στίχ. 20) Ἐλεγε δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευό-
μενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ αὐτὸς τῷ 18 τοῦ Ματθαίου, πλὴν τοῦ ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρ-
χεται, ὃ ἔχει ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 21) Ἐσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ
διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεύεται, πορνεῖται, φόνοι,

Τὰ ΝΒΛΔ ἔχουσι πορνεῖται, κλοπαί (ἐκ τοῦ ἐπομένου στίχου) φόνοι,
μοιχεύεται· ἄλλα δὲ τῶν μικρῶν κατ' ἄλλην σειρὰν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 19 τοῦ Ματθαίου, μετὰ μόνης τῆς προσθήκης τοῦ
ἔσωθεν, δι' οὗ χαρακτηρίζεται ἡ καρδιά ὡς ὁ ἔσω ἄνθρωπος, ἥτοι
τὸ πνεῦμα καὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ.

Στίχ. 22) κλοπαί, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια,
ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη.

Τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι πλεονεξία, πονηρία, ἀσέλγεια, βλα-
σφημία, ὑπερηφανία.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα καὶ ἄλλας παρὰ τὰς ὑπὸ τοῦ
Ματθαίου ἀναφερομένας κακίας, αἵτινες καταδεικνύουσιν ἄλλον τῆς
παραδόσεως μεταγενέστερον τύπον· οἷον λέγει πλεονεξία ἥτοι πρά-
ξεις προερχόμεναι ἐκ τῆς πλεονεξίας, δηλ. τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πλεόν
ἔχειν τοῦ δικαίου παντί γε τρόπῳ· πονηρίαι δὲ αἱ κακαὶ διαθέσεις
καὶ κακίαι, αἱ ἐκδηλούμεναι ἐν ταῖς φάυλαις πράξεσιν· δόλος δὲ ἡ
ἐπίβουλος διάθεσις τοῦ ἀπατῆσαι καὶ βλάψαι τὸν πλησίον· καὶ

ἀσέλγεια (ἐκ τοῦ ἀσελγῆς, ὅπερ ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ α καὶ θέλγω, ἦτοι ὁ μὴ εὐχάριστος διὰ τὴν ἀκρασίαν, τὸ ἀκόλαστον καὶ ἐκδο-
τον εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὸ ἀναίσχυντον καὶ ἀναιδὲς ἦθος αὐτοῦ, ὁ
ἀκρατῆς) ἦτοι ἀκρασία· ὀφθαλμὸς δὲ πονηρός, ὁ πονηρὰ κατὰ τοῦ
πλησίον διαλογιζόμενος, ὁ μὴ θέλων τὸ καλὸν τοῦ πλησίον, ὁ φθο-
νερὸς κατὰ τὸ Ματθ. 6, 22. 20, 15· ὑπερηφανία δ' ἐκ τοῦ ὑπερ-
φαίνεσθαι, τὸ θέλει φαίνεσθαι ἀνώτερον τῶν ἄλλων, καὶ ἀφροσύνη
ἢ ἐν λόγοις καὶ ἔργοις ἐκδηλουμένη μωρία.

Στίχ. 23) Πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται
καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Τὰ GKN καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐκπορεύονται.

Ὁ στίχος οὗτος ἀντιστοιχεῖ τῷ πρώτῳ ἡμίσει τοῦ 20 στίχου
τοῦ Ματθαίου· πάντα, λέγει, ταῦτα τὰ πονηρὰ πράγματα καὶ
ιδιώματα ἔσωθεν, ἦτοι ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορεύονται,
ἔχουσι τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν αὐτῶν καὶ μολύνουσι τὸν ἄνθρωπον,
διότι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν παραμένουσιν ἐν τῇ ψυχῇ, ἔτι μᾶλ-
λον ἐκφαυλίζοντα καὶ ἐξαχρειοῦντα αὐτήν.

λ'.) Ἡ θεραπεία τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας.

Ματθ. 15, 21—28. Μάρκ. 7, 24—30.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 15, 21—28.

Στίχ. 21) Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς
τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.

Διὰ τοῦ ἐκεῖθεν ὁ εὐαγγελιστῆς δηλοῖ ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς
γῆς Γεννησαρέτ, ἐν ᾧ περιώδευε (Ματθ. 14, 34. 35. Μάρκ. 6,
54—56)· οὐκ ἔστι δ' ἀόριστος ἡ ἔκφρασις, ὡς ὁ Bleek νομίζει.

εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος) περὶ τῶν πόλεων τούτων τῆς
Φοινίκης ἐγένετο ἤδη λόγος Ματθ. 11, 21· οὐκ ἦλθε δ' ὁ Σωτὴρ
ἡμῶν εἰς τὰς πόλεις ταύτας, ἐντὸς δηλ. τῆς ἐθνικῆς ταύτης χώ-

ρας, ἀλλ' εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τῆς εἰς τὴν διεύθυνσιν δηλούσης, ἦτοι ὡς ὁ Μάρκος 6, 24. 31. ἀκριβῶς ὀρίζει, εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος, τουτέστι τὰ μεταξὺ Γαλιλαίας καὶ Φοινίκης, ὅπου ἦν μικτὸς πληθυσμός, κηρύσσων τοῖς ἐκεῖ οἰκοῦσιν Ἰουδαίους· οὐκ εἰσῆλθε τοίνυν εἰς τὴν Φοινίκην ὁ Σωτὴρ, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Γαλιλαίας, ὡς δείκνυσιν ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 22) Καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξεληθοῦσα, ἐκραύγασεν αὐτῷ λέγουσα· ἑλέησόν με Κύριε, υἱὲ Δαυὶδ, ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

Τὰ N^o Z 13. 124 καὶ ὁ Ὠριγ. ἔχουσιν ἐκραξεν, ἀντὶ τοῦ ἐκραύγασε τῶν CEG καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ Βασ. τὰ δὲ NBC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ· τὰ δὲ BD καὶ δύο ἄλλα ἔχουσιν υἱὸς Δαυὶδ.

Καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία) Χαναναῖοι ἐκαλοῦντο οἱ Φοίνικες, ὡς οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς γῆς Χαναάν, οἵτινες μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν μετώκησαν εἰς Φοινίκην καὶ τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς· παρ. τὸ παράλλ. χωρίον τοῦ Μάρκου κατωτέρω.

ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων) δηλ. Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Φοινίκης ἐξεληθοῦσα· ὥστε ὁ μὲν Σωτὴρ ἦν τότε ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Γαλιλαίας τοῖς πρὸς τὴν Φοινίκην· ἡ δὲ Χαναναία, ἥτις κατῴκει ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Φοινίκης, τοῖς πρὸς τὴν Γαλιλαίαν, μαθοῦσα τὴν ἐκεῖ πλησίον ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀκηκοῦσα τὰ θαύματα αὐτοῦ, ἔχουσα δὲ θυγατέρα δαιμονιζομένην, ἦλθε πρὸς τὸ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Γαλιλαίας μέρος, ἐν ᾧ ἦν ὁ Σωτὴρ, καὶ συναντήσασα αὐτῷ καθ' ὁδὸν ἐκραύγασε κτλ. οὔτε τοίνυν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς δηλοῖ τὸ ἀπὸ τῶν ὁρίων, ὡς ὁ Paulus παρερμηνεύει, οὔτε ἐκ τῆς ἔσω χώρας (de Wette, Bleek), τῆς Φοινίκης, ὅπερ ὀφείλει ἐκφράσαι τοῦλάχιστον διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς χώρας ἐκείνης, οὐχὶ δὲ ἀπὸ τῶν ὁρίων, ὅπερ δηλοῖ ὅτι οὐκ ἦν ἀπὸ τῶν ἐνδοτέρω.

ἐκραύγασε λέγουσα) ἡ κραυγὴ δείκνυσιν τὸν βαθμὸν τῆς ὀδύνης, ἣν ἐνεποίει ταύτῃ ἡ κατάστασις τῆς θυγατρὸς αὐτῆς καὶ τῆς πίστεως αὐτῆς εἰς τὸν Σωτῆρα, καὶ διὰ τοῦτο, εὐθὺς ὡς συνήντησεν αὐτῷ, μεγάλη τῇ φωνῇ ἤρξατο ἱκετεύειν αὐτὸν λέγουσα. Ἐλέη

σόν με· εἰς ὃ ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ζυγαδηνός· « τὴν θυγατέρα δαιμονιζομένην ἀπολιποῦσα, διὰ τὸ παντελῶς ἀναισθητεῖν, πρόσκειται ἐαυτὴν ἐλεθθῆναι μάλιστα δευμένη, τὴν *αἰσθαρομένην* τῆς νόσου καὶ διὰ τοῦτο μυρία πάσχουσιν ».

Κύριε, υἱὲ Δαυὶδ) παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἀκούσασα ἀναφέρει τὸ χαρακτηριστικὸν ὄνομα τοῦ Μεσσίου, δι' οὗ συνήθως προσηγόρευον αὐτὸν οὗτοι (Ματθ. 9, 27. 20, 30. 31. κτλ.)· διότι τὴν ἐκ τοῦ Δαυὶδ καταγωγὴν ὑπελάμβανον, ὡς ἐν τῇ γενεαλογίᾳ εἶδομεν, ὡς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Μεσσίου.

ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται) ἡ Χαναναία ἐμεμαθήκει τὰς πολλὰς τῶν δαιμονιζομένων θεραπείας, ὅτι πρὸ καιροῦ ἐξεληλύθει ἡ φήμη αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν (Ματθ. 4, 24) διὰ τὴν θεραπείαν τῶν νοσούντων καὶ δαιμονιζομένων· ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ὁ Σωτὴρ ἐληλύθει ἐκεῖ που πλησίον, ἀφείσα τὴν θυγατέρα ἐαυτῆς προσέδραμε τῷ Σωτῆρι ἱκετεύουσα καὶ λέγουσα ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτῆς κακῶς, οὐχὶ δηλ. μετρίως καὶ ἀνεκτῶς, ἀλλὰ κατὰ τρόπον κακὸν δαιμονίζεται· διότι ἡ κατὰστασις αὐτῆς ἦν μανιώδης, ποιοῦσα ταύτην ἀφόρητον τῇ μητρί.

Στίχ. 23) Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον· καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἡρώτων αὐτὸν λέγοντες· ἀπόλυσον αὐτὴν ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν.

Ὁ Σωτὴρ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λέξιν, θέλων καταφανῆ γενέσθαι τοῖς μαθηταῖς καὶ τοῖς Ἰουδαίοις τὴν πίστιν τῆς γυναικός, δι' ἣν ἔτυχε τοῦ ποθομένου, καὶ διδάσκων ἡμᾶς μὴ ἐκκακεῖν, ἀλλὰ συντόνως καὶ μετ' ἐπιμονῆς αἰτεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνα, ὧν χρῆζομεν· οἱ δὲ μαθηταὶ συμπαθοῦντες ταύτῃ δέονται τοῦ Σωτῆρος (τοῦτο γὰρ δηλοῖ κἀνταῦθα τὸ ἡρώτων, ὡς καὶ Λουκ. 4, 38. 7, 3) λέγοντες, ἀπόλυσον αὐτήν, τουτέστι δὸς αὐτῇ τὴν ἐντολὴν ἵνα ἀπέλθῃ (παρ. Ματθ. 14, 15. 1, 19), ἣν ἐννοεῖται, καὶ ὁ Σωτὴρ ἔδωκεν ἂν, καὶ ἡ γυνὴ ἀπεδέξατο, μετὰ τὴν πληρῶσιν τῆς αἰτήσεως αὐτῆς· ὅτι καὶ τὸ φιλόανθρωπον τοῦ Σωτῆρος οὐκ ἂν ἐπέτρεπεν αὐτῇ ἀπολῦσαι ἄλλως, καὶ τῆς γυναικός ἡ ἐκ πίστεως ἐπιμονή

οὐκ ἂν ἐδέξατο τὴν ἀπόλυσιν, μὴ γενομένης δεκτῆς τῆς δεήσεως αὐτῆς. Τοῦτο τοίνυν δηλοῖ τὸ ἀπόλυσον αὐτήν, ἥτοι πληρώσας τὴν αἴτησιν ἀπόπεμψον, ὡς δείκνυσι καὶ ἡ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχ. 25 ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος.

ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν) ὁ λόγος, δι' ὃν οἱ μαθηταὶ παρεκάλουν τὸν Σωτῆρα ἵνα εἰσακούσῃ τῆς δεήσεως αὐτῆς, ἣν ἡ συμπάθεια, ἣν διήγειρον ἐν αὐτοῖς αἱ ἐπίμονοι καὶ διηνεκεῖς παρακλήσεις καὶ δεήσεις, ἃς μετὰ κραυγῶν ἐξέφερε παρακολουθοῦσα τούτοις ἐπομένοις τῷ Σωτῆρι· τούτῳ δὲ οὐκ ἡδύνατο ἄλλο τέλος ἐπιτεθῆναι, εἰμὴ τὸ διὰ τῆς πληρώσεως τῆς δεήσεως αὐτῆς.

Στίχ. 24) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἀπεστάλην εἰμὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

Ὁ Σωτὴρ ἀποκρίνεται πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν ἐπαναλαμβάνων τὸν κανόνα, ὃν συνέστησε καὶ αὐτοῖς ἀνωτέρω (Ματθ. 10, 6), καθ' ὃν ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ ἐκ Θεοῦ, ὡς καὶ ἡ τῶν ἀποστόλων ὑπ' αὐτοῦ (Ματθ. 10, 6), σκοπὸν εἶχε τὴν εἰς Θεὸν ἐπιστροφὴν τοῦ ἔθνους τοῦ λαβόντος τὰς ἐπαγγελίας διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν σημείων· τοῦτον τοίνυν τὸν κανόνα ἀναφέρει ἐνταῦθα, ὅστις ὁμῶς, ὡς ἡ θεραπεία τοῦ παιδὸς τοῦ ἑκατοντάρχου δεικνύει, ἦν δεκτικὸς καὶ ἐξαιρέσεων, ὅπως δῶ τῇ Χαναναίᾳ ἀφορμὴν τοῦ δεῖξαι τὴν δύναμιν τῆς πίστεως καὶ πεποιθήσεως αὐτῆς εἰς τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τοῦ φιλανθρώπου καὶ σωτηρίου ἔργου αὐτοῦ, ὅπερ μόνον ὁ λόγος τοῦ προσκαίρως σκοπίμου καὶ οὐχὶ τοῦ μερικοῦ τῆς καθολικωτάτης θείας χάριτος (παράβ. τὴν ἀναλογίαν τοῦ σκοπίμου κηρύγματος τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν σελ. 390 τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Κ. Διαθήκην), περιώριζε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

Στίχ. 25) Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνη αὐτῷ λέγουσα· Κύριε, βοήθει μοι.

Τὸ V καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπελθοῦσα· τὸ δὲ Δ καὶ τινὰ ἄλλα προσελθοῦσα, καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἐξελθοῦσα· τὰ N^oCE καὶ πολλὰ ἄλλα

προσεκύνησεν, ἀντί τοῦ προσεκύνει τῶν Ν*BD καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ Ὡριγ. καὶ τοῦ π. κ.

Ἡ Χαναναία ἠκολούθει πρότερον ὀπισθεν τῶν μαθητῶν κραυγάζουσα ἐλέησόν με Κύριε κτλ. νῦν δὲ ἀκούσασα τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος, ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἔπεσε πρηνὴς ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῆς, καὶ ἔμενεν οὕτω κειμένη παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ [ὅτι ὁ παρατατικὸς δηλοῖ τὸ ἐπίμονον καὶ διαρκὲς τῆς προσκυνήσεως ταύτης καὶ τῆς δεήσεως (παρ. Ματθ. 8, 2. 9, 18)] λέγουσα, Κύριε, βοήθει μοι. Ἡ γυνὴ τοίνυν, οὐ μόνον οὐκ ἀπεδειλίασεν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἐν τῇ πεποιθήσει εἰς τὸ φιλόανθρωπον αὐτοῦ, ὅπερ οὐκ ἔχει ὄρια ἐθνισμοῦ ἢ φυλῆς, ἐξακολουθεῖ παρακαλοῦσα καὶ ἐπικαλουμένη τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, ἣν λογιζεται ὡς ὑπὲρ αὐτῆς γενησομένην, ἅτε μείζον τῆς θυγατρὸς αὐτῆ πάσχουσα διὰ τὸ δεινὸν ἐκείνης νόσημα.

Στίχ. 26) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

Τὸ D καὶ ὀλίγιστα ἄλλα καὶ ὁ Ὡριγ. καὶ Βασ. ἔχουσιν ἔξεστιν, ἀντί τοῦ ἔστι καλὸν τῶν NBC καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. καὶ τοῦ Ὡριγ. ἀλλαχοῦ, καὶ τοῦ Χρυσ.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν πρῶτον νῦν ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὴν Χαναναίαν καὶ λέγει αὐτῇ ὅτι οὐκ ἔστι καλὸν ἵνα λάβῃ τὸν ἄρτον τὸν ἀνήκοντα τοῖς τέκνοις, καὶ ρίψῃ αὐτὸν τοῖς κυναρίοις. Καὶ τὸ μὲν καλὸν ἐνταῦθα δηλοῖ τὸ δίκαιον, τὸ πρέπον, λογιζόμενον οὕτως, οὐχ' ἕνεκα τῆς χρείας τῶν τέκνων, διότι ἡ χάρις ἀνεξάντλητος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἀτόπου τοῦ διδόναι τοῖς λατρεύουσι τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα καὶ μεμολυσμένοις τῇ δαιμονικῇ λατρείᾳ, καὶ διὰ τοῦτο κυσὶ καλουμένοις ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ὅ,τι ἀνήκει μόνοις τοῖς εἰδόσι καὶ λατρεύουσι τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο υἱοῖς αὐτοῦ κατὰ χάριν τυγχάνουσι· διὰ τούτου τοίνυν κηρύσσεται ἡ θεία χάρις ἀνήκουσα τοῖς πιστοῖς, τοῖς ἐπιγινώσκουσι καὶ λατρεύουσι τὸν Θεὸν Ἰουδαίους, οὐχὶ δὲ τοῖς ἀλλάξαι τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ

τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν (Ῥωμ. 1, 23)· λέγει τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα τῇ Χαναναίᾳ « Οὐκ ἐστὲ ἄξιοι ὑμεῖς οἱ τοῖς εἰδώλοις καὶ τῇ ὕλῃ καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς λατρεύοντες καὶ διὰ τοῦτο κυνάρια, τυχεῖν ἐκείνου, ὅπερ ἀνήκει μόνοις τοῖς τέκνοις, τοῖς οἰκείοις τοῦ Θεοῦ, τοῖς γινώσκουσι καὶ λατρεύουσιν αὐτόν ». Οὐ λαλεῖ τοίνυν ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν ὑπόληψιν τῶν Ἰουδαίων, ἀκαθάρτους καὶ κύνας τοὺς τοῖς εἰδώλοις λατρεύοντας καὶ ἐθνικῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ κακιῶν πλήρεις, τοὺς ἐθνικοὺς προσαγορεύοντας (ὧν ὁμῶς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι αὐτοὶ οὐκ ἦσαν ἀμέτοχοι), ἀλλ' ἀφορῶν εἰς τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τοῦ γνησίου εὐσεβοῦς Ἰουδαίου, ὃς ἐστὶν ὁ υἱός, καὶ τοῦ ξένου τῷ Θεῷ ἐθνικοῦ, ὃς οὐδὲν ἔχει δικαίωμα ζητεῖν εὐεργεσίας παρ' ἐκείνου, ᾧ οὐ πιστεύει οὐδὲ λατρεύει· καὶ κατὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐστὶ δίκαιον καὶ πρέπον τῷ Σωτῆρι δοῦναι τῷ ἀσεβεῖ, τῷ μὴ γινώσκοντι τὸν Πατέρα αὐτοῦ, ὃ,τι ἀνήκει τοῖς εὐσεβεῖσι, τοῖς γινώσκουσι τοῦτον υἱός· ἀναγκαῖα γὰρ τῶν θαυμάτων προϋπόθεσις ἡ πίστις· πῶς δὲ πιστεύουσιν οὐ οὐκ ἤκουσαν οἱ ἐθνικοί; Ἡ δὲ λέξις *κυνάρια* ἐνταῦθα ἢ τοὺς ἐθνικοὺς τούτους ὡς ἀκαθάρτους χαρακτηρίζουσα, ἐστὶ συγχρόνως χαρακτηριστικὴ καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Σωτῆρος, δεικνύντος ὅτι καὶ ταῦτα καίτοι ἀκάθαρτα εἰσίν, οὐχ' ἦττον ἀντικείμενα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὡς δηλοῖ τὸ θεραπευτικὸν ὑποκοριστικὸν *κυνάρια*, καὶ ὅτι ἐπομένως καὶ τούτων προνοεῖ καὶ σώσει καὶ ταῦτα.

Στίχ. 27) Ἡ δὲ εἶπε· ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.

Ἡ Χαναναία ἀπαντᾷ· ναί, Κύριε, καλόν ἐστίν, ἴδιον δηλ. συμπαθοῦς καὶ ἐλεήμονος καὶ ἀγαθοῦ Κυρίου ἐστὶ δοῦναι καὶ τοῖς κυναρίοις· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων κτλ. Ἡ γὰρ συνετὴ γυνὴ οὐδόλως συζητεῖ, ἀλλὰ παραδέχεται ὡς ὀρθὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ποιηθεῖσαν εἰκόνα καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξάγει ὑπὲρ ἑαυτῆς συμπέρασμα· ἐπειδὴ δηλ. τὰ κυνάρια, τὰ περὶ τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων αὐτῶν ἱστάμενα κατὰ τὸ δεῖπνον, ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν

ψυχίων, ἤτοι τῶν θρυμμάτων τῶν μικρῶν τεμαχίων, ἅτινα πίπτουσιν ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν, διὰ τοῦτο, ὅ,τι συμβαίνει εἰς ταῦτα, δίκαιόν ἐστιν ἵνα γένηται καὶ εἰς ἐμέ, τὴν τὸν ἐκείνων τόπον ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς Π. Διαθήκης ἐπέχουσιν· τὸ δὲ καὶ γὰρ αἰτιολογικόν, ἐπιτείνοντος τοῦ καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ γάρ = διότι μάλιστα, παρ. Ματθ. 8, 9. 26, 73· τὴν δ' ἔμφασιν ἔχει ἐνταῦθα τὸ ἐσθίει· διότι ἡ γυνὴ ἀπαντῶσα εἰς τοῦ Σωτῆρος τὸ « οὐ καλόν ἐστι . . . βαλεῖν τοῖς κυναρίοις »· « ναί, Κύριε, καλόν ἐστιν », αἰτιολογεῖ εὐθὺς τοῦτο ἐκ τῆς γνωστῆς πράξεως τῶν κυναρίων τοῦ ἐσθίειν ἀπὸ τῶν ψυχίων· εἰ δ' ὥς τινες τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων (Χρυσόστ. Θεοφ. Ζυγαδ. Ἑρασμ.) ἐρμηνεύουσι, διὰ τοῦ ναί, Κύριε, ἡ γυνὴ δέχεται οὕτω τὴν τοῦ Σωτῆρος ἔκφρασιν, ὥστε νοεῖσθαι ἐξώθεν « κύων εἰμι » ἢ « οὐ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις » τότε οὐχ' ἡρμοζεν ἐν τῇ ἀποδόσει « καὶ γὰρ τὰ κυνάρια », ἀλλὰ « ἀλλὰ καὶ τὰ κυνάρια », ὅπερ ἦν ἂν ἐνδοσις καὶ ὑπεναντίωσις = ναί, Κύριε, ὀρθῶς εἶπας ὅτι οὐ δεῖ ἀφαιρεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ διδόναι τοῖς κυναρίοις· ἀλλ' ὁμως καὶ τὰ κυνάρια αὐτὰ ἐσθίουσι κτλ., ὡς ὁμως ἔχει ἡ πρότασις μετὰ τοῦ « καὶ γὰρ » ἡ μόνη ὀρθὴ ἐξήγησις ἐστὶν ἡ ἀνωτέρω ἐν ἀρχῇ· ὅτι ἄτοπος καὶ ἡ τοῦ Meyer, καθ' ἣν ἡ γυνὴ δέχεται τὴν πρότασιν τοῦ Κυρίου λέγουσα· « ναί, Κύριε, ὀρθῶς εἶπας· διότι καὶ τὰ κυνάρια λαμβάνουσι τὸ μέρος αὐτῶν », ἀλλὰ τότε πῶς τὸ δεύτερον τοῦτο ἐστὶν αἰτιολογία τοῦ « ὀρθῶς εἶπας », ὅπερ ἀποφαίνεται κατὰ τῶν κυναρίων; ὧφειλε δ' εἶναι οὕτως ἐκπεφρασμένον· « ναί, Κύριε, ὀρθῶς εἶπας· οὐ καλόν ἐστι λαβεῖν τῶν τέκνων κτλ. ἀλλὰ τὰ κυνάρια οὐκ ἐσθίει τὸν ἄρτον, ἀλλὰ ψυχία πίπτοντα ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν ». Ὡς ὁμως ἔχει τὸ χωρίον, οὐδεμία ἄλλη ἐξήγησις εὐδοοῦται γραμματικῶς καὶ κατ' ἔννοιαν.

Τὸ μὲν οὖν μὴ ἀποστῆναι (τὴν Χαναναίαν), ἐπιλέγει ὁ Ζυγαδηνός, τοσοῦτον ἐξουδενωθείσαν, πίστεως ἦν· τὸ δὲ συνομολογήσαι κυνάριον ἑαυτὴν, ταπεινώσεως· τὸ δ' ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ κατασκευάσαι συνηγορίαν, συνέσεως. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἀνεβάλετο

τὴν ἱασιν ὁ Χριστός, ἵνα ταῦτα φανερωθῶσιν . . . Λοιπὸν οὖν ἀνεκήρυξεν αὐτὴν ὁ Χριστός.

Στίχ. 28) Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Τὰ ΔΓ καὶ δύο ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὁ Ἰησοῦς.

Τὸ μέγεθος τῆς πίστεως τῆς γυναικὸς ἐγκείται ἐν τῇ ἀκλονήτῳ πεποιθήσει οὐ μόνον εἰς τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ φιλάνθρωπίαν τοῦ Σωτῆρος, δι' ἣν οὐκ ἀπέκαμεν, ἀλλ' ἐπέμεινε μέχρι τέλους ἐξαιτουμένη καὶ ἐκλιπαροῦσα βοήθειαν καὶ διὰ τῆς οὕτω σοφῆς αἰτιολογίας αὐτῆς, τῆς καταδεικνυούσης ὅτι ἡσθάνετο ἑαυτὴν ἁμαρτωλὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἀνωμολόγησεν ἑαυτὴν κυνάριον. Ἡ συναίσθησις δ' αὕτη καὶ ἡ ἐπιμονὴ γυναικὸς ἐθνικῆς, δικαίως ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τοῦ Σωτῆρος, ὃν ἐξέφερε διὰ τῆς ἀναφωνήσεως· ὦ γύναι! μεγάλη ὄντως ἡ πίστις σου! γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις γενέσθαι σοι, ἥτοι ἰαθῆναι τὴν θυγατέρα σου· τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ λόγου τούτου τοῦ Σωτῆρος ἦν ὅτι ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης, δηλ. τῆς στιγμῆς τοῦ χρόνου, καθ' ἣν εἶπε τὰς λέξεις «γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις» (παρ. Ματθ. 8, 13. 9, 22) καὶ ἐφελξῆς (τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ ἀπό) οὐκ ἠνωχλήθη πλέον ὑπὸ τῆς νόσου ἡ θυγάτηρ αὐτῆς· εὐθὺς δηλ. συνῆλθεν εἰς ἑαυτήν, ἐξελθόντος τοῦ δαιμονίου καὶ ἔμεινεν ὑγιὴς καὶ φρόνιμος.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 7, 24 — 30

Στίχ. 24) Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν οὐδένα ἤθελε γνῶναι καὶ οὐκ ἡδυνήθη λαθεῖν.

Τὰ ΝΒΛΔ ἔχουσιν Ἐκεῖθεν δέ· τὰ δὲ LΔ ἐξῆλθε καὶ τὰ M 28 ἦλθε· τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ὄρια, ἀντὶ μεθόρια· τὰ δὲ DLΔ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουσι τὸ καὶ Σιδῶνος· τὰ ΝΑΒ καὶ τὰ πλείστα ἔχουσιν εἰς οἰκίαν, ἀντὶ τοῦ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ D καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ Ὀβριγ.

καὶ τοῦ π. κ. τὰ ΝΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἠθέλησε· τὰ ΚΔΠ καὶ 4 ἄλλα ἐδυνήθη· καὶ τὰ ΝΒ ἠδυνάσθη.

Ὁ Μάρκος ὠρισμένως ἀναφέρει ἐνταῦθα τὰ μεθόρια, τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας, ἧς αἱ κύριαι πόλεις ἦσαν ἡ Τύρος καὶ Σιδῶν, τῆς Φοινίκης δηλονότι· προστιθῆσι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐκλεχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς διαμονὴν (τοῦτο δηλοῖ τὸ ἄρθρον τὴν οἰκίαν), οὐδένα ἤθελε γινῶναι τὴν ἐκεῖ παρουσίαν αὐτοῦ· οὐχὶ δηλ. οὐκ ἤθελεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ γινῶναι οὐδένα, ὡς ὑπέλαβόν τινες, ἀλλ' οὐκ ἤθελεν οὐδένα γινῶναι τὴν ἐκεῖ διατριβὴν αὐτοῦ, ὅπως μείνῃ ἀνενόχλητος καὶ διδάξῃ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ· ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.

Στίχ. 25) Ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα, προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ·

Τὰ ΝΒΛΔ 33 ἔχουσιν ἀλλ' εὐθὺς ἀκούσασα (τὸ Ν ἀλλὰ)· τὰ ΝΔΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῆς· τὰ δὲ ΝΛΔ ἔχουσιν εἰσελθοῦσα.

Ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Σωτὴρ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν ἐστίν, ὅτι ἡ φήμη αὐτοῦ διεδόθη εὐθὺς εἰς τὰ πέριξ, καὶ ἀκούσασα περὶ αὐτοῦ γυνή, ἧς τὸ θυγάτριον εἶχεν ἀκάθαρτον πνεῦμα, ἐλθοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἐστὶ συντομώτερος· παραλείπει δηλ. τὰς κραυγὰς καὶ δεήσεις, καὶ ἔρχεται εὐθὺς εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ 25 στίχου τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 26) ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνίς, Συροφοινίκισσα τῷ γένει· καὶ ἡρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

Τὰ ΝΒΔ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἡ δὲ γυνὴ ἦν· τὰ δὲ ΝΑΚ καὶ πολλὰ ἄλλα Συροφοινίκισσα, καὶ τὰ ΒΕΦ καὶ πολλὰ ἄλλα Συροφοινίκισσα· τὸ δὲ π. κ. καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν Συροφοινίσσα, ὅπερ φαίνεται διόρθωσις κατὰ τὸν δόκιμον σχηματισμὸν τοῦ Φοίνισσα· ἡ δὲ κοινὴ ἀνάγνωσις κατὰ τὴν τότε δημώδη φράσιν ἦν Συροφοινίκισσα, ἐξ οὗ κατὰ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν Συραφοινίκισσα· τὰ ΝΑΒΔ

καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁρθῶς ἐκβάλλη, ἀντί τοῦ ἐκβάλλη τῶν FHK* καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ἐστὶ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν· τὰ δὲ D 115 ἔχουσιν ἀπὸ τῆς θυγατρὸς.

Τὸ Ἑλληνὶς ἐνταῦθα εἰς θρησκευτικὴν ἔννοιαν, ἥτοι ἑλληνὶς τὴν θρησκείαν, εἰδωλολάτρις, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν καταγωγὴν, ὡς Πράξ. 17, 12, ὅτι αὕτη ἦν Συροφοινίκισσα· οὕτω δὲ λέγεται οὐχὶ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν Λιβοφοινίκων, οὓς ἀναφέρει ὁ Στράβων 17, 3, ἀλλὰ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τῶν κατοικούντων τὴν Συρίαν (ὡς λ. χ. Συροελλήνων), δηλοῦντος τοῦ ὀνόματος τὴν Φοινίσσαν, τὴν Χαναναίαν τὴν καταγωγὴν, ὡς ὁ Ματθαῖος ἐχαρκτήρισε ταύτην, κάτοικον τῆς Συρίας· τὰ δ' ἀπὸ τοῦ ἦν ἕως τῷ γένει θετέα ἐν παρενθέσει· διότι τὸ «καὶ ἡρώτα» (= παρεκάλει) ἀποδοτέον τῷ προσέπεσεν.

Στίχ. 27) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

Τὰ NBLΔ ἔχουσι καὶ ἔλεγεν, ἀντί τοῦ ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐστὶ καλόν· τὰ δὲ NH καὶ 4 τῶν μικρῶν τοῖς κυναρίοις βαλεῖν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 26 στίχῳ τοῦ Ματθαίου μετὰ μόνης τῆς ἐν ἀρχῇ προσθήκης «ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα», δι' οὗ καταδεικνύεται ὅτι ἐλεύσεται καὶ τῶν κυναρίων ἡ σειρά μετὰ τὴν Πεντηκοστήν· διὰ τούτου δὲ τὸ «οὐ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων» λαμβάνει ἄλλην παρὰ τὴν ἐν τῷ Ματθαίῳ σημασίαν, καθ' ὅτι ἐκεῖ μὲν, ὡς εἶδομεν, ἀπολύτως ἀρνεῖται τοῖς ἐθνικοῖς τὸ δίκαιον τοῦ ζητεῖν καὶ λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ θαυματουργικὴν βοήθειαν, μὴ πιστεύουσι τῷ Θεῷ· ἐνταῦθα δὲ παρίστησι μόνον τὸ ἄδικον τῆς ἀποστερήσεως τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἐπὶ τοῦ παρόντος δικαιοῦνται προτιμᾶσθαι· ὥστε ἐκεῖ μὲν ἀρνεῖται τὸ δίκαιον τοῦ ζητεῖν καὶ λαμβάνειν· ἐνταῦθα δὲ τὸ ἔγκαιρον αὐτοῦ.

Στίχ. 28) Ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε·

καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν παιδίων.

Τὰ ΝΒΗ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν γὰρ· τὰ δὲ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐσθίουσιν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 27 τοῦ Ματθαίου μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς τῆς ζωηροτέρας παραστάσεως τῆς εἰκόνος διὰ τοῦ ὑποκάτω τῆς τραπέζης, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 29) Καὶ εἶπεν αὐτῇ· διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε· ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου.

Τὰ ΝΒΛΜ ἔχουσιν ἐκ τῆς θυγατρὸς σου τὸ δαιμόνιον.

Ὁ στίχος οὗτος ἀντιστοιχεῖ τῷ 28 τοῦ Ματθαίου· μόνον δὲ ἡ ἔκφρασις μετεβλήθη· διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ναί, Κύριε κτλ., τὸν καταδεικνύοντα τὴν μεγάλην σου πίστιν εἰς ἐμὲ καὶ ταπεινῶσιν καὶ σύνεσιν, ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου εὐχαριστημένη· διότι ταύτη τῇ στιγμή, καθ' ἣν ὁμιλῶ σοι, ἐξελήλυθεν ἤδη τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου.

Στίχ. 30) Καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὔρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.

Τὰ ΝΒΛ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν « εὔρε τὸ παιδίον βεβλημένον ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός ».

Τοῦτο ἐστὶ προσθήκη τοῦ Μάρκου, καθ' ἣν ἡ γυνὴ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὔρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός καὶ (ἐνόησε τοῦτο, διότι εὔρε) τὴν θυγατέρα αὐτῆς βεβλημένην, κειμένην, ἀναπαυομένην ἐπὶ τῆς κλίνης ἡσυχον καὶ ἐν εἰρήνῃ, ὡς λέγει ὁ Ζυγαδηνός, πρότερον οὔσαν πάντοτε ἀνήσυχον καὶ μὴ δυναμένην ὑπνῶσαι.

λα΄.) Ἡ θεραπεία πολλῶν νοσούντων ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
καὶ ὁ ἐπισιτισμὸς τῶν τετρακισχιλίων.

Ματθ. 15, 29—39 Μάρκ. 7, 31—8, 10.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 15, 29 — 59.

Στίχ. 29) Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἦλθε παρὰ τὴν
θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκά-
θητο ἐκεῖ.

Ὁ Σωτὴρ ἀπὸ τῶν συνόρων Τύρου καὶ Σιδῶνος ὑπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν ἀντικρὺ τῆς Γαλιλαίας ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας ἀναμέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως, ὡς ἔχει ὁ Μάρκος ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ 7, 31 (περὶ ταύτης δὲ τῆς Δεκαπόλεως παρ. Ματθ. 4, 25. Μάρκ. 5, 20), καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ παρακείμενον ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ.

Στίχ. 30) Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς καὶ ἐτέρους πολ-
λοὺς, καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς·

Ἐν τισι τῶν ἀντιγρ. μεταβάλλεται ὡς συνήθως ἡ σειρά τῶν ἀσθενῶν διαφόρως· τὰ πλεῖστα ὁμῶς καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι τὴν ἀνω σειράν· τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ Ἰησοῦ.

Οἱ ὄχλοι, μαθόντες τὴν ἐκεῖ παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος, ἦλθον πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ ὄρος, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν ἀνιάτως νοσοῦντας, ὡς χωλοὺς, τυφλοὺς, κυλλοὺς (ἡ λέξις αὕτη παρὰ μὲν Ἱπποκρ. Ἀριστοφ. καὶ τοῖς ἔξω δηλοῖ τοὺς ἐξ ἀρθριτικοῦ ἢ ἄλλου τινὸς νοσήματος ἔχοντας κυρτάς, καμπύλας (ἡ λέξις κυλλὸς συγγενεὺς τῇ κοῖλος), τὰς χεῖρας ἰδίως καὶ τοὺς πόδας· ἐν δὲ τῇ Κ. Διαθήκῃ, ὡς δείκνυσιν τὰ Ματθ. 18, 8. Μάρκ. 9, 43, δηλοῖ ἰδίως τοὺς ἀναπήρους τὴν χεῖρα, ἥτοι οὐ μόνον τοὺς ὁλως ἄχειρας, ὡς ὁ Ζυγαδ. ἐρμηνεύει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἀρθρίτιδος ἢ ἄλλης νόσου

ἀπολέσαντας τὴν χρῆσιν τῆς ἐτέρας ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν· τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο μετετράπη ἐν τῇ συνηθείᾳ παρ' ἡμῖν εἰς κουλλός).

καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ) ἔρριψαν μὲν σπεύδοντες καὶ ζητοῦντες προλαβεῖν τοὺς ἄλλους καὶ ἐπιτυχεῖν πρῶτοι τὴν θεραπείαν τοῦ ἐαυτῶν ἀσθενοῦς· παρὰ τοὺς πόδας δὲ ἐν τῇ θέσει ἱκέτου, ἐκλιπαροῦντος τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Σωτῆρος.

καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς) ὁ ἀόριστος τὸ διὰ μιᾶς, ἐνὶ λόγῳ πάντας ἐθεράπευσεν· εἰ δ' ἐβούλετο ὁ εὐαγγελιστὴς δηλῶσαι τὸ κατὰ σειράν καὶ ἐκ διαδοχῆς ἔθηκεν ἂν παρατατικόν (ἐθεράπευεν)· ὁ γὰρ Σωτὴρ περιέμενεν ἄχρις ἂν κομίσωσι πάντες τοὺς ἀσθενεῖς αὐτῶν καὶ τότε ἐν μιᾷ στιγμῇ, δι' ἐνὸς λόγου, πάντας ὑγιεῖς ἀποκατέστησεν.

Στίχ. 31) ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατοῦντας καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ.

Τὰ NCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸν ὄχλον· τὰ δὲ B καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι κωφοὺς ἀκούοντας· ὀλίγα δ' ἄλλα κωφοὺς ἀκούοντας, ἀλάλους λαλοῦντας, ὡς παρὰ Μάρκ. 7, 37· τὰ N I. παραλείπουν τὸ κυλλοὺς ὑγιεῖς· ὁ δ' Ἰερώνυμος λέγει περὶ λατίνου μεταφραστοῦ «*de κυλλοῖς tacuit quia quid e contrario diceret non habebat*»· τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ χωλοὺς· τὰ δ' NL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐδόξαζον.

Ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας τῶν ἀσθενῶν τούτων ἦν ὁ θαυμασμός τοῦ ὄχλου βλέπόντων ἐν ἀκαρεῖ πάντας τοὺς ἀνιάτως νοσοῦντας, οὓς προσήγαγον τῷ Σωτῆρι, τελῶς ὑγιεῖς· καὶ ἐδόξασαν, λέγει, ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ, τὸν τοιαύτην φροντίδα σχόντα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Στίχ. 32) Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπε· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.

Τὰ κ^οCK καὶ ὀλίγα ἄλλα μετὰ τὸ εἶπεν ἔχουσιν αὐτοῖς, ὡς καὶ ὁ Μάρκος· τὰ δὲ DE καὶ ὀλίγα ἄλλα μετὰ τὸ ὄχλον ἔχουσι τοῦτον· καὶ τὰ BCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἡμέραι τρεῖς, ἀντὶ τοῦ ἡμέρας τρεῖς τοῦ N καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ Ὡριγ. καὶ Χρυσ. καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ Σωτὴρ προνοήσας τῶν νοσούντων, ὅπως ὑγιεῖς γένωνται, προνοεῖ νῦν καὶ τῶν ὑγιῶν, ὅπως μὴ ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ νονήσωσι· διὰ τοῦτο προσκαλεῖται τοὺς μαθητὰς καὶ λέγει αὐτοῖς· αἰσθάνομαι οἶκτον καὶ συμπάθειαν διὰ τὸν ὄχλον· διότι τρεῖς ἡδὴ ἡμέρας μένουσι παρ' ἐμοί, ἀκροώμενοι τῆς διδασκαλίας μου, καὶ οὐκ ἔχουσι νῦν τί φάγωσι· διότι ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις κατηνάλωσαν πάντα τὰ τρόφιμα, ὅσα ἔφερον μεθ' ἐαυτῶν, καὶ οὐ θέλω ἀπολύσαι αὐτοὺς νήστευς, ἄνευ τροφῆς, ἵνα μὴ ἀποκάμωσι, προστιθεμένου τοῦ κόπου τῆς ὁδοιπορίας εἰς τὴν ἐκ τῆς αἰσιτίας ἐξασθένησιν, καὶ νοσήσωσιν· ἐν δὲ τῇ γραφῇ τῶν ἀντιγράφων BCD κτλ. τρεῖς ἡμέραι ἐξυπακούεται τὸ « εἰσὶν ἐξ ὅτου », ὡς καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ.

Στίχ. 33) Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;

Τὰ κB καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ αὐτοῦ· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πόθεν οὖν;

Οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἐν τῇ συνήθει σαρκικῇ πωρώσει, δι' ἣν πάλιν ἀνθρωπίνως ἐσκέπτοντο καὶ ἀνελογίζοντο τὸ ἀδύνατον τοῦ ἐπισιτισμοῦ· διὰ τοῦτο δὲ πιθανῶς καὶ γνωρίζοντες τὴν ἀνάγκην τοῦ ὄχλου ἐσιώπων, μηδὲν περὶ ἀπολύσεως τοῦ ὄχλου λέγοντες, ὡς κατὰ τὸ πρῶτον θαῦμα τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν πεντακισχιλίων, ἵνα μὴ ἐνοχληθῶσι· πιθανώτερον ὅμως ὅτι ἠγνόουν τὴν ἑλλειψιν τῶν ἐπιτηδείων, ἣν ὁ Σωτὴρ ἐγίνωσκεν· ἀκούσαντες δὲ τὸν λόγον τοῦ Σωτῆρος ἀπαντῶσιν ἐκ τῆς πωρώσεως αὐτῶν ἀνθρωπίνως σκεπτόμενοι· πόθεν (ἂν γένωνται) ἡμῖν, πόθεν δηλ. εὐρωμεν, ἐν ἐρημίᾳ (οὐσιν), ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;

Στίχ. 34) Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.

Τὰ κ 33. ἔχουσιν εἶπαν· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα εἶπον αὐτῷ.

Ὁ Σωτὴρ ἐπιτιμᾷ οὐ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ τὴν ἄνοιαν καὶ ὀλιγοπιστίαν αὐτῶν, δεικνύς ἐκ δευτέρου ὅτι τὰ κατ' αὐτοὺς ἀδύνατα, δυνατὰ αὐτῷ· διὸ ἐρωτᾷ πόσους ἄρτους ἔχουσιν, ὅπως ἀναμνήσῃ αὐτοὺς τῆς προηγουμένης δι' εὐλογίας τῶν πέντε αὐξήσεως, καὶ ἐντεῖλεται αὐτοῖς ἵνα προσαγάγῳσιν αὐτῷ τούτους· οἱ δὲ μαθηταὶ ἀποκρίνονται ὅτι ἑπτὰ ἄρτους ἔχουσι καὶ ὀλίγα ἰχθύδια· διὰ δὲ τοῦ ὑποκοριστικοῦ χαρακτηρίζουσι τὸ μικρὸν καὶ ὅλως ἀνεπαρκές τῶν ἰχθύων.

Στίχ. 35) Καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀναπесεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ἰωρ. ἔχουσι καὶ παραγγείλας τῷ ὄχλῳ.

Κατὰ μὲν τὸ πρῶτον θαῦμα τοῦ ἐπισιτισμοῦ παρήγγειλε τοῖς ὄχλοις, ἵνα ἀνακλιθῶσιν ἐπὶ τοὺς χόρτους, (Ματθ. 14, 19) ἕαρος ὄντος· νῦν δ' ἐπὶ τὴν ψιλὴν γῆν, θέρους ὄντος ἢ φθινοπώρου.

Στίχ. 36) Καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔλαβε καὶ εὐχαριστήσας· ὡσαύτως δὲ κατωτέρω τὰ αὐτὰ NBD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν καὶ ἐδίδου· καὶ κατωτέρω τὰ NBD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ μαθηταῖς· καὶ τὰ NBK καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι τοῖς ὄχλοις, ἀντὶ τῷ ὄχλῳ.

Ἡ θαυμασία αὐξήσις καὶ πληθυσμὸς τῶν ἄρτων καὶ ἰχθύων ἐγένετο ἀπαράλλακτως, ὥς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ θαύματι (Ματθ. 14, 19)· μόνον δ' ἀντὶ τῆς ἐκεῖ ἀναφερομένης εὐλογίας ἐνταῦθα ἀναφέρεται εὐχαριστία, ἣν τινα ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (6, 11) μνημονεύει καὶ ἐν τῷ πρώτῳ θαύματι, ἐξ οὗ δῆλον ὅτι εὐχαριστία καὶ εὐλογία τὸ αὐτό· διότι, ὡς εἶδομεν Λουκ. 1, 28, ἡ εὐλογία λεγομένη πρὸς τὸν μεῖζονα δηλοῖ ἀνταπόδοσιν εὐχαριστίας· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου

εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἀναφέρεται γινομένη ὅτε μὲν δι' εὐχαριστίας, ὅτε δὲ δι' εὐλογίας.

Στίχ. 37) Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἑπτὰ σφυρίδας πλήρεις.

Τὰ BD 1. 33. ἔχουσι τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἦραν.

Ἐφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες, ὡς καὶ ἐν τῷ πρώτῳ θαύματι τοῦ ἐπισιτισμοῦ (Ματθ. 14, 20)· μόνον δ' ἀντὶ τῶν ἐκεῖ περισσευσάντων δώδεκα κοφίνων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων, ἐνταῦθα ἑπτὰ σφυρίδες (ὅπερ ταυτόσημον τῷ κόφινος), διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῖς ἀποστόλοις τοσοῦτων κοφίνων, ὅσους ἄρτους ἔδωκαν αὐτῷ.

Στίχ. 38) Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Τὸ B καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὡς τετρακισχίλιοι κατὰ τὸν Μάρκον.

Ἐν τῷ πρώτῳ θαύματι πεντακισχίλιοι ἄνδρες χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων· ἡ δὲ διαφορὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἄρτων, τῶν κοφίνων τῶν κλασμάτων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φαγόντων, πιστοῦται τὴν διαφορὰν τῶν δύο θαυμάτων, ἅτινα ἀτόπως πειρῶνται τινὲς συγχέειν, αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος κατωτέρω (Ματθ. 16, 9. 10) ῥητῶς ἀπ' ἀλλήλων διαστέλλοντος.

Στίχ. 39) Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγδαλά.

Τὰ NBS καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐν ἐ β η, ἀντὶ τοῦ ἀνέβη τῶν CEF καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὸ ἐμβαίνειν (εἰς τὸ πλοῖον) συνθηέστερον παρὰ τῷ Μαθαίω, καὶ διὰ τοῦτο μετεβλήθη χάνταῦθα, ὡς καὶ 14, 32, τὸ ἀναβαίνειν εἰς τὸ ἐμβαίνειν· τὰ NBD ἔχουσι μ α γ α δ α ν· τὰ CM καὶ ὀλίγα ἄλλα μ α γ δ α λ α ν· τὰ δὲ EFG καὶ τὰ πλείστα καὶ ὁ Χρυσ. καὶ τὸ π. κ. Μ α γ δ α λ ά, ἡ γνωστὴ κώμη τῆς μαγδαληνῆς Μαρίας με-

ταξὺ Τιβεριάδος καὶ Καπερναούμ ἐν τῇ δυτικῇ παραλίᾳ τῆς λίμνης Γεννησαρέτ, πλησίον τῆς γῆς ἣ περιόχῃς Δαλμανουθά, ἣν ὁ Μάρκος 8, 9 ἀναφέρει χάριν ἀκριβεστεροῦ ὀρισμοῦ τοῦ μέρους.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 7, 31 — 8, 10.

Στίχ. 31) Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀναμέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως.

Τὰ FGH καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς· τὰ δὲ NBD καὶ τέσσαρα ἄλλα ἔχουσιν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου ἦλθε διὰ Σιδῶνος· τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰς, ἀντὶ πρὸς τὴν θάλασσαν.

Τοῦ Ματθαίου ἱστορήσαντος τὰ ἐν τῷ ὄρει τελεσθέντα πλείστα θαύματα, ὁ Μάρκος ἔρχεται διηγησόμενος παράδοξον θαῦμα τελεσθὲν καθ' ὃν χρόνον διήρχετο ἀναμέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως· ἡ δ' ἀνάγνωσις Τύρου διὰ Σιδῶνος γεωγραφικῶς ἄτοπος· ὅτι ἡ Σιδῶν πολλῶ βορειοτέρᾳ καὶ ἀπωτέρᾳ τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας ἢ ἡ Τύρος· τὸ δὲ διὰ Σιδῶνος ὑποδεικνύει ταύτην ὡς ἐν τῷ μέσῳ οὔσαν· εἰ δ' ὁ εὐαγγελιστὴς ἤθελεν εἰπεῖν τοιοῦτό τι, ἔγραψεν ἄν, ἦλθεν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου εἰς Σιδῶνα, κακεῖθεν πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας· τὸ δὲ πάλιν ἐξελθὼν ἦλθεν, ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀνῆλθε τοῦ 24 στίχου· καὶ τὸ ἀναμέσον τῶν ὁρίων ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐκ τοῦ ἐξελθὼν ἦλθε νοούμενον διερχόμενος.

Στίχ. 32) Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτόν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.

Τὰ NBDΔ ἔχουσι κωφὸν καὶ μογιλάλον· τὰ δὲ B⁸ EF καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι μογιλάλον, ἀντὶ τοῦ μογιλάλον τῶν KAB⁸ καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ἀναντιρρήτως ἐστὶ τὸ ὀρθὸν καὶ εὐρηται καὶ παρὰ τοῖς Ο'. (Ήσ. 35, 6), ὡς μετάφρασις τοῦ ἑβρ. מְגִלָּה = ἄφωνος, κατὰ λέξιν δεδμευμένος τὴν γλῶσσαν· ἡ δ' ἐκ τοῦ ἐτύμου ἔννοια τοῦ μογιλάλος ἐστὶν ὁ μόγις = μόλις, δυσκόλως δηλ. λαλῶν, ὁ μόλις τὸ φθέγμα διορθοῦν δυνάμενος κατὰ Φαβωρινον, ὁ μόλις καὶ μετὰ βίας ὁμιλῶν, εἰς ἣν ἔννοϊαν εὐρηται καὶ παρ' Ἀετίῳ 8, 38· ὅτι δὲ κἀνταῦθα οὕτως ἐξηγητέον,

δηλ. ὁ δυσκόλως καὶ ἀσήμεως λαλῶν, δείκνυσιν ὁ 35 στίχος «καὶ ἐλύθη ὁ δεσμός τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς» τὸ δὲ μογγιλᾶλος ἐστὶν ἐσφαλμένη σύνθεσις· διότι ἡ γλῶσσα ἔχει τὸ μογγός, ὅπερ οὐδὲν κοινὸν ἔχει τῷ μόγις, ἀλλ' ἐσχηματίσθη κατ' ὀνοματοποιίαν ἐκ τοῦ μόγγ, ἡχου τῶν βραγχωδῶς λαλούντων, καὶ δηλοῖ τὸν βραγχώδει καὶ βαθεῖα φωνῇ λαλοῦντα· οὐκ ἔχει ὅμως τὸ μογγιλᾶλος, ὅπερ ὤφειλεν εἶναι μογγολᾶλος, καὶ ἐστὶν ὅλως περιττὴ ἡ λέξις, αὐτὸ τοῦτο τοῦ μογγοῦ δηλοῦντος· τὰ Ν* ΝΔ 33 ἔχουσι τὰς χεῖρας, ἀντὶ τοῦ τὴν χεῖρα (τὴν δεξιάν δηλ.) τῶν Ν^ο ΑΒ καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ λόγος, δι' ὃν παρεκάλουν τὸν Σωτῆρα ἵνα διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς θεραπεύσῃ τὸν μογιλάλον, ἦν ὅτι καὶ πρότερον ἤδη πολλοὺς οὕτως ἐθεράπευσε (Μάρκ. 1, 41. 5, 23. 6, 5).

Στίχ. 33) Καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

Τὰ Ε* Γ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐπιλαβόμενος, καὶ τὰ Δ 63. λαβόμενος ἀντὶ τοῦ ἀπολαβόμενος πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὅ ἐστι δόκιμος ἐκφρασίς καὶ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν χρήσει, δηλοῦσα κατ' ἰδίαν, κατὰ μέρος λαβών· τὰ δὲ ΓΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐκ, ἀντὶ ἀπὸ τοῦ ὄχλου· καὶ τὰ ΝL παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ δακτύλους.

Κατ' ἰδίαν μὲν ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀπελάβετο, ἡγάγετο δηλ. μεθ' ἑαυτοῦ ἀπὸ τοῦ ὄχλου, θέλων καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀνενόχλητος ἐπιτελέσαι τὴν θαυματουργίαν, καὶ πιθανῶς καὶ δι' ἄλλους λόγους, οὓς ἐκεῖνος ἤδει, ὡς λ. χ. τὴν ἀναξιότητα τινῶν ἀπίστων θεατῶν· πρῶτον δ' ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ, ἦτοι ἓνα τῆς δεξιᾶς καὶ ἓνα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, ὅπως ἀποδῶ τούτοις τὴν ἀκουστικὴν δύναμιν, καὶ πτύσας ἐπὶ τοῦ μεγάλου δακτύλου, διότι τοὺς δύο μικροὺς εἶχεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ πάσχοντος, οὐχὶ δ' ἐπὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ, ὡς ἐξηγοῦσι τινὲς τῶν νεωτέρων, ὅποτε οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης, ἀλλὰ πτύσας ἐπὶ τὴν γλῶσσαν ἤψατο ταύτης· ἤψατο τοίνυν τῷ δακτύλῳ τῷ ἡλειμμένῳ διὰ τοῦ τὴν θαυματουργικὴν ἐνέχοντος δύναμιν πτυέλου, τῆς γλώσσης αὐτοῦ· τοῦτο δ' ἵνα κατὰ τὴν ὁρθὴν τοῦ Ζυγαδηνοῦ

ἐρμηνείαν καταδείξει ὅτι οὐ μόνον ἕκαστον μέλος τῆς θεανδρικῆς αὐτοῦ σαρκός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ σίελος αὐτοῦ εἶχεν ἰαματικὴν δύναμιν· ἄλλως γὰρ καὶ λόγῳ μόνῳ ἡδύνατο ἰάσασθαι αὐτόν, ὡς πολλάκις ἐποίησεν.

Στίχ. 34) Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέναξε, καὶ λέγει αὐτῷ ἐφφαθά, ὃ ἐστὶ διανοίχθητι.

Τὰ DW καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀνεστέναξε· τὰ δὲ N^cD ἔχουσιν ἐφφεθά.

Ὁ Σωτὴρ, ἅμα ἐγγίσας τῇ γλώσσει, ἀνέβλεψεν εἰς οὐρανὸν καὶ ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ πατρός, ἐξ οὗ πᾶσα θεία ἐνέργεια ἔχει τὴν ἀρχήν, ὅπως χορηγήσῃ αὐτῷ τὴν πρὸς τὴν θαυματουργίαν ταύτην ἄδειαν καὶ δύναμιν, διδάσκων, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει, τοὺς μέλλοντας θεραπεύειν πρὸς Θεὸν ἀφορᾶν καὶ παρ' αὐτοῦ δύναμιν αἰτεῖσθαι· συγχρόνως δ' ἐστέναξεν ἐνθυμηθεὶς τὴν ἐλεεινότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ τὰ κακὰ ὑφ' ὧν μαστίζεται ἕνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, πιθανῶς δὲ καὶ δι' ἄλλας αὐτοῦ προσωπικὰς ἁμαρτίας ἐστέναξε, καὶ ἀποβλέπων πρὸς τὸν νοσοῦντα λέγει αὐτῷ ἐφφαθά ἔβρ. ΠΗΞΠΗ (προστακτικὴ ἐθπαλ τοῦ ῥήματος ΠΗΞ), ὃ ἐστίν, ἦτοι ὁ μεταφραζόμενος δημοῖ, διανοίχθητι, τὰ ὧτα δηλ. καὶ τὴν γλῶσσαν, ἅτινα κεκλεισμένα ὄντα διέταξεν ἵνα ἀναλάβωσι τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, λύθητι τοῦ δεσμοῦ, ὡς λέγει κατωτέρω.

Στίχ. 35) Καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.

Τὰ MBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουσι τὸ εὐθέως· καὶ τὰ MBDΔ 1 ἔχουσιν ἡ ν ο ι γ η σ α ν· τὰ δὲ NLΔ καὶ εὐ θ ὡς ἐλύθη κτλ.

Αἱ ἀκοαὶ λέγονται ἀμφοτέρα τὰ ὧτα, ὡς τὰ τῆς ἀκοῆς ὄργανα καὶ παρὰ τοῖς δοκίμοις (Εὐριπ. Φοίν. 1494. Λουκ. Φιλόπ. 1).

καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ) πᾶσα βλάβη τῶν φωνητικῶν ὀργάνων εἰκονίζεται κοινῶς καὶ δημωδῶς ὡς δεσμὸς ἐμπο-

δίζων τὴν φωνήν· διὸ καὶ ἡ θεραπεία παρίσταται ὡς ἡ λύσις αὐτοῦ· τὸ δ' ἀποτέλεσμα ἦν ὅτι ἐλάλει ὀρθῶς, εὐκρινῶς δηλ. καὶ ἐλευθέρως, καὶ οὐχὶ ὡς πρότερον ἀσήμεως, ἀσαφῶς καὶ ἀδήλως, ψελλίζων καὶ βατταρίζων.

Στίχ. 36) Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.

Τὰ D 28 ἔχουσι μηδενὶ μηδέν· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι λέγωσιν, ἀντὶ εἴπωσι· τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτὸς καὶ τὰ NB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοὶ πρὸ τοῦ μ ἄ λ λ ο ν· τὰ δὲ DW 61 ἔχουσι περισσotέρως, ἀντὶ περισσότερον.

Καὶ διεστείλατο (παρ. Μάρκ. 5, 43) ἥτοι παρήγγειλεν αὐτοῖς, τῷ ὅχλῳ δηλαδή, ἵνα μηδενὶ εἴπωσι (παρ. Ματθ. 8, 4. Μάρκ. 1, 44. 5, 43). Ἡ ἐκ μετριοφροσύνης ὁμως ἀπαγόρευσις αὕτη ἐπήνεγκε τὸυναντίον ἀποτέλεσμα· ὅτι ὅσον παρήγγειλεν αὐτοῖς, τοσοῦτο μᾶλλον ἐκήρυσσον τὸ θαῦμα· ἡ ἐπανάληψις δηλ. τῆς παραγγελίας ἐποίει αὐτοὺς μετὰ μεϊζονος ἐπιμονῆς διαδιδόναι τὸ θαῦμα· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐγίνωσκε βεβαίως τοῦτο· ἐγίνωσκεν ὁμως ὅτι καὶ ἡ παράβασις τῆς παραγγελίας αὐτοῦ οὐδένα μὲν ἐβλαπτεν, αὐτοὺς δ' ὠφέλει ἐγειρομένης τῆς πίστεως καὶ θεραπευομένων τῶν νοσούντων· ὧφειλεν ὁμως ἐκεῖνος κατ' ἀρχὴν ποιεῖν τοῦτο, ἅτε μὴ φήμης ἔνεκεν ἑαυτοῦ καὶ δοξῆς ἀνθρωπίνης θαυματουργῶν· οὐτοι δὲ πάλιν ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ὧφειλον διαδιδόναι· τὸ μᾶλλον ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐτέρου συγκριτικοῦ περισσότερον = ἔτι μᾶλλον.

Στίχ. 37) Καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσοντο λέγοντες· καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

Τὰ DU καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὑπερεκπερισσῶς, ὡς κώδικές τινες ἐν τῇ Α'. Θεσσ. 5, 13· τὰ δὲ NBDΛΔ 33 παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ ἀλάλους.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα τὸν λόγον τοῦ μᾶλλον κηρύσσειν, ὅς ἦν ἡ μεγίστη ἐκπληξίς, ἣν τὸ θαῦμα ἐνεποίησεν αὐτοῖς, βλέπουσιν ὅτι διὰ τῶν δακτύλων καὶ τοῦ σιέλου ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὑγιᾶ ἀπέδειξεν· ἐκτίθενται δὲ γενικῶς τὸ ἐν αὐτῷ θαῦμα, λέγοντες, καλῶς, ἥτοι ὀρθῶς, σκοπίμως, ἀποτελεσματικῶς πάντα (τὰ κατὰ τὴν ἱασιν) πεποίηκε (καὶ τὸ θεῖναι δηλ. τοὺς δακτύλους ἐν τοῖς ὡσί καὶ τὸ θαυμαστοποιὸν δύναμιν ἔχον πτύσμα διὰ τοῦ δακτύλου ἐπὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ)· καὶ τοὺς κωφοὺς ἔχει τὴν δύναμιν ἵνα ποιῇ ἀκούειν καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν, ὡς καταδεικνύει ἡ θεραπεία αὕτη τοῦ μογιλάλου.

Κεφ. Η'. στίχ. 1) Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου ὄχλου ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς·

Τὰ D 28 ἔχουσιν ἐν ἐκείναις δέ· τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλλα πάλιν πολλοὺ ἀντί παμπόλλου· καὶ τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσιν τὸ ὁ Ἰησοῦς· τὰ NDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσιν τὸ αὐτοῦ.

Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις) καθ' ἃς διέτριβε παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας (παρ. στίχ. 10) μετὰ τὸ διελθεῖν ἀναμέσον τῶν ὀρίων Δεκαπόλεως· οὐδεμία τοίνυν διαφωνία πρὸς τὸν Ματθαῖον, ἀλλὰ γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ θαύματος, ὡς συμπέμποντος τῇ παρὰ τὴν θάλασσαν διατριβῇ· διότι εὐθὺς μετὰ τὸ θαῦμα τοῦ ἐπισιτισμοῦ εἰσέρχεται εἰς τὸ πλοῖον, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ, καὶ μεταβαίνει εἰς τὰ ὄρια Δαλμανουθά, ὅπου πειράζουσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι· καὶ τὰ ἐπόμενα δὲ ἀπὸ τοῦ προσκαλεσάμενος τὰ αὐτὰ τοῖς τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 2) σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσί μοι καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσιν.

Τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπὶ τὸν ὄχλον τοῦτον· τὰ δὲ NAL καὶ τα πλείστα ἡμέραι τρεῖς, ἀντί τοῦ ἡμέρας τρεῖς τοῦ Δ καὶ οὐ πολ-

λῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἢ κατ' αἰτιατικὴν ἀνάγνωσις ἐπαρκῶς μαρτυρεῖται παρὰ τῷ Ματθ. 15, 32 καὶ ἐκείθεν, ὡς φαίνεται, παρεισέχθη κἀνταῦθα.

Κατὰ λέξιν τὰ αὐτὰ τοῖς τοῦ Ματθαίου πλὴν τοῦ ἡμέραι τρεῖς.

Στίχ. 3) Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἤκουσιν.

Τὰ κΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι νήστις, ὅς ἐστιν ὁ δοκίμος καὶ ἀρχαιοτέρος τύπος· τὰ κΒΔ ὁμως καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι νήστεις, ὅς ἐστιν ὁ συνηθέστερος παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ καὶ τοῖς μεταγενεστέροις τύπος, ὅς καὶ ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ τοῦ Ματθαίου (15, 32) οὕτως εὑρεταί· τὰ δ' κΒΛ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ τινες, ἀντὶ τινὲς γὰρ τῶν ΑΝΩ καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ π. κ.· τὰ κΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπὸ μακρόθεν· τὰ δὲ κΑΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἦκασιν, ὅπερ ἐστὶν ὁ γραμματικῶς ἀκριθέστερος τύπος = ἐληλύθασιν ἀπὸ μακρόθεν, τὸ δ' ἤκουσιν = ἐρχονται νῦν καὶ οὕτω ἐληλύθασιν· παρ. Δευτερ. 32, 17· ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς δοκίμοις ὁ ἐνεστὼς τοῦ ῥήματος τούτου λαμβάνεται· καὶ εἰς παρακειμένου σημασίαν, ὡς πάλαι ἦκω = πάλαι ἐλήλυθα (Πλάτ. Κριτ. παράβ. Γραμματ. Βουτυράνου § 137 παρατήρ. 8 σελ. 412)· διὸ οὐ δυνάμεθα ἀποβαλεῖν καὶ τὴν τῶν ΕΦΓ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. γραφὴν ἤκουσιν, ἣν ἔχουσι καὶ πολλὰ τῶν ἀρχ. μεταφρ. τὰ δὲ ΒΛΔ ἔχουσιν εἰσὶν, ἀντὶ ἤκουσιν.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· προστίθῃσι δὲ μόνον τὸ « τινὲς γὰρ αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἤκουσιν » ὡς αἰτιολογίαν τοῦ ἐκλυθήσονται.

Στίχ. 4) Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· πόθεν τούτους δυνήσεται τις ὥδε χορτάσαι ἄρτων, ἐπ' ἐρημίας ;

Τὰ ΒΛΔ ἔχουσιν ὅτι πόθεν· τὰ δὲ ΑΚΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπ' ἐρημίας.

Κἀνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· μόνον δ' ἀντὶ τοῦ πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι κτλ. ἔχει πόθεν τούτους (τοσοῦτους ὄντας) δυνήσεται τις ὥδε χορτάσαι ἄρτων, ἥτοι

ἐπ' ἐρημίας, ὃ ἐστὶν ἐπεξηγήσεις τοῦ ὧδε = ἐνταῦθα ἐπάνω τῆς ἐρημίας, ἥτοι ἐν τῇ ἐρημίᾳ ταύτῃ.

Στίχ. 5) Καὶ ἐπηρώτα αὐτοὺς· πόσους ἔχετε ἄρτους ; οἱ δὲ εἶπον· ἐπτὰ.

Τὰ $\kappa\beta\lambda\delta$ ἔχουσιν ἡρώτα· τὸ δὲ χ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπερωτᾷ· καὶ τὰ $\kappa\delta$ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἄρτους ἔχετε, ὡς ὁ Ματθαῖος· τὰ δὲ $\kappa\beta\kappa\delta$ εἶπαν, ἀντὶ εἶπον.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· παραλείπει δὲ μόνον τὰ ἰχθύδια, ἅτινα ἀναφέρει κατωτέρω ἐν στίχ. 7.

Στίχ. 6) Καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἐπτὰ ἄρτους, εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα παραθῶσιν· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

Τὰ $\kappa\beta\delta\lambda\delta$ ἔχουσι παραγγέλλει· ἡ δὲ ῥῆσις τοῦ Ὠριγ 3, 510 (ἐνθάδε δὲ οὐ κελεύει, ἀλλὰ παραγγέλλει τῷ ὄχλῳ ἀνακλιθῆναι), ἀναφέρεται εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ κελεύει καὶ παραγγέλλει, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν χρόνον, ὅτι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς διηγῆσεσι τοῦ ἐπισιτισμοῦ κατ' ἀόριστον τίθεται (Ματθ. 14, 19. Μάρκ. 6, 39. Λουκ. 9, 14. καὶ ἐνταῦθα Ματθ. 15, 35) τὸ ῥῆμα· τὰ $\kappa\delta\varsigma$ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ εὐχαριστήσας· τὰ δὲ $\kappa\beta\kappa$ καὶ ὀλίγα ἄλλα παρατιθῶσιν, ἀντὶ παραθῶσιν.

Κάνταῦθα ὁ Μάρκος συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 7) Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐτά.

Τὰ $\kappa\beta\delta\delta$ ἔχουσιν εἶχαν· τὰ δὲ $\kappa\beta\kappa$ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εὐλογήσας αὐτά· καὶ τὰ $\mu\kappa$ καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτὰ εὐλογήσας τὰ δὲ $\alpha\phi\kappa$ καὶ τινα ἄλλα ταῦτα εὐλογήσας· τὰ δὲ $\epsilon\gamma\eta$ καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἀπλῶς εὐλογήσας· τὰ $\kappa^{\alpha}\beta\delta$ καὶ ὀλίγα ἄλλα παρατιθέναι· τὸ δὲ α καὶ ὀλίγα ἄλλα παρατεθῆναι, ἀντὶ τοῦ παραθεῖναι τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ $\kappa^{\alpha}\beta\kappa\lambda\delta$ 115 καὶ ταῦτα, ἀντὶ τοῦ καὶ αὐτὰ τῶν $\alpha\epsilon\phi$ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ Μάρκος μνημονεύει ἰδίᾳ τοὺς ἰχθῦς, ὅπως ἱστορήσῃ ὅτι καὶ οὗτοι εὐλογήθησαν εἰς τὸ πληθυνθῆναι.

Στίχ. 8) Ἐφαγον δὲ καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σφυρίδας.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι Καὶ ἔφαγον· τὰ δὲ KMP καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες, ὃ ἔχει ὁ Ματθαῖος μετὰ τὸ ἔφαγον· τὰ NC ἔχουσι τὰ περισσεύματα.

Κάνταῦθα ὁ Μάρκος συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 9) Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ οἱ φαγόντες· τὰ δὲ GA καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὡς τετρακισχίλιοι ἔνδερες.

Κάνταῦθα ὡς καὶ 6,44 ὁ Μάρκος ἐννοεῖ τοὺς ἄνδρας.

Στίχ. 10) Καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εὐθύς, ἀντὶ εὐθέως· τὸ δὲ L καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ πλοῖον· τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων ἀντὶ Δαλμανουθά ἔχουσι Μαγαδὰ ἢ Μαγεδὰ, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· σχολίον δὲ τοῦ κωδ. 238 ἔχει ἐνταῦθα «καὶ ὁ Ματθαῖος Μαγδαλὰ εἶπεν, ὃ δὲ Μάρκος Δαλμανουθά· οὐ διαφωνίαν δ' ἔχει τοῦτο· ὁ μὲν γὰρ τὴν κωμὸπολιν ὠνόμασεν· ὁ δὲ τὰ πέρῳ τοῦ ἵστεος μέρη ἀνεγράψατο· Μαγδαλὰ γὰρ καὶ Δαλμανουθά πλησίον χωροῖ εἰσι»· παρὰ β. περὶ τούτου ἀνωτέρω Ματθ. 15, 39, ἐξ οὗ συνεπεράνομεν ὅτι ὁ Μάρκος, ὁ ἔχων ὑπ' ὅψιν τὸν Ματθαῖον, ἀναφέροντα τὴν γνωστὴν κωμὸπολιν Μαγδαλὰ, ἥς εἰς τὰ ὅρια ἦλθεν ὁ Σωτὴρ, ἠθέλησεν ἵνα ἀκριβέστερον ὀρίσῃ τὰ ὅρια ταῦτα, ὡς τὰ μέρη τῆς γῆς ἣ περιοχῆς Δαλμανουθά.

λβ'.) Ὁ πειρασμὸς τῶν Φαρισαίων καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἡ περὶ τούτου ὁμιλία πρὸς τοὺς μαθητάς.

Ματθ. 16, 1—12. Μάρκ. 8, 11—21. (παρ. Λουκ. 12, 1 καὶ 54—57).

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 16, 1 — 12.

Στίχ. 1) Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι

πειράζοντες, ἐπηρώτησαν αὐτόν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς.

Ὅλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Φαρισαῖοι· τὰ δὲ Ν^οΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι· καὶ τὰ Ν^ο καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἐπηρώτων.

Ὅπως ὁ πατὴρ τούτων διάβολος (Ἰωάνν. 8, 44) λέγεται ὁ πειράζων κατ' ἐξοχήν, δι' οὓς λόγους εἶπομεν Ματθ. 4, 3, οὕτω καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτῷ τὴν πώρωσιν καὶ κακίαν Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι οὐ διέλιπον ἐκ φθόνου πειράζοντες τὸν Σωτῆρα. Διὰ τοῦτο δ' ἀντικρυς μωρὸς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Strauss καὶ τινῶν ἄλλων, καθ' οὓς ὁ ἐνταῦθα πειρασμὸς ὁ αὐτὸς τῷ Ματθ. 12, 38, τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐκεῖ μὲν οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ἐνταῦθα δὲ οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, οὓς ἐχθροὺς ἄλλως ἀλλήλοις ὄντας, συνήνωσεν ὁ κατὰ τοῦ Σωτῆρος φθόνος, ὡς ὀρθῶς ὁ Θεοφύλακτος παρατηρεῖ λέγων· « καὶ τοῖς δόγμασι δίσταντο Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, ἀλλὰ γε κατὰ Χριστοῦ συμπνέουσι »· πρὸς δὲ τούτοις ἐκεῖ μὲν σημεῖον ἐν γένει ζητοῦσιν· ἐνταῦθα δὲ σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σημεῖα· ὥστε σημεῖον ἄμεσον ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀποκάλυψιν δηλ. καὶ μαρτυρίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ Μεσσίου· αἱ δὲ δόκουν γάρ, λέγει ὁ Θεοφύλακτος, ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σημεῖα ἀπὸ δαιμονικῆς δυνάμεως καὶ ἐν Βεελζεβοὺλ γίνονται ».

Καὶ προσελθόντες) τῷ Σωτῆρι διατρίβοντι ἐν τοῖς ὁρίοις Μαгдаλά.

πειράζοντες) τὸ πειράζειν συνίστατο ἐν τούτῳ ὅτι ἐξ ἀπιστίας καὶ πωρώσεως ἐζήτουν σημεῖον, ὅπως, μὴ λαβόντες, δύνωνται κατηγορεῖν αὐτοῦ καὶ δικαιολογεῖν ἑαυτούς· καὶ εἰ δ' ἐλάβανον, πάλιν ἐχαρακτήρισαν ἂν τοῦτο ὡς γοητείαν καὶ ἔμειναν ἐν τῇ ἀπιστίᾳ.

ἐπηρώτησαν ἐπιδεῖξαι) τὸ ἐπερωτᾷ ἐνταῦθα, ὡς Ῥωμ. 10, 20 δηλοῖ πάλιν παρακαλῶ, ζητῶ, ὅπερ δείκνυσιν ὅτι καὶ πρότερον ἐζήτησαν σημεῖον, νῦν δὲ ζητοῦσι μείζον τοῦ προτέρου· τὴν τοιαύτην δ' ἀλεξανδρινὴν χρῆσιν τοῦ ἐπερωτᾶν, ἀντὶ τοῦ ζητεῖν,

ατόπως ἀρνείται ὁ Meyer, ἐξηγῶν κατὰ γράμμα ἠρώτησαν· παρ. Ἦσ. 65, 1, ὅπερ ἀναφέρει ὁ ἀπόστολος Ῥωμ. 10, 20· οἱ δ' Ο'. μεταφράζουσιν ἐν αὐτῷ τὸ Ἰησὺ αἰτεῖν διὰ τοῦ ἐπερωτᾶν· ὡσαύτως δὲ καὶ Ψαλμ. 136, 3 «ὅτι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς λόγους ᾠδῶν», ἥτοι ἐζήτησαν παρ' ἡμῶν λίξεις ᾠδῆς, τουτέστιν ἵνα ψάλλωμεν, ἄσωμεν ᾠδὴν.

Στίχ. 2) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· ὁφίας γενομένης λέγετε· εὐδία· πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός.

Τὰ NBV καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ πολλοὶ λατιν. κώδ. παρ' Ἱερων. παραλείπουσι τὰ ἀπὸ τοῦ ὁφίας γενομένης, ἕως τέλους τοῦ 3 στίχου, ἅτινα ἔχουσι τὰ CD καὶ πάντα τὰ ἄλλα καὶ ὁ Εὐσ. Χρυσ. Θεοφ. Ζυγ. καὶ τὸ π. κ. ἡ δὲ παράλειψις αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς μὴ κατανοήσεως τοῦ χωρίου τούτου ἐν σχέσει πρὸς τὴν αἴτησιν τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς μὴ μνείας αὐτοῦ παρὰ τῷ Μάρκῳ· — ἀντὶ δὲ τοῦ πυρράζει (ἐκ τοῦ πυρρῶς = ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ πυρός, ἐρυθρώδης) τῶν DKU καὶ τῶν πλείστων, τὰ CEF καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι πυράζει, ὅπερ δηλοῖ κατακαίει κατὰ τὸν Μέγαν Ἑτιμολ. καὶ οὐχ' ἀρμύζει ἐνταῦθα.

Ἐπειδὴ τὸ μέγιστον ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον αὐτὸς ὁ σαρκωθεὶς Θεός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ Μεσσίας ἐστίν, ὁ πολλάκις ὁμολογήσας ἐξ οὐρανοῦ ἑαυτὸν καταβεβηκέναι (Ἰωάνν. 3, 13. 6, 38. 42 κτλ.), διὰ τοῦτο ἔρχεται νῦν ἐλέγξων τὴν πώρωσιν καὶ ἀπιστίαν αὐτῶν, σχολαζόντων μὲν περὶ τὴν μελέτην καὶ κατανόησιν τῶν σημείων τῶν καιρῶν, τῆς ἀτμοσφαίρας, μηδεμίαν δ' αἰσθησὶν ἐχόντων τῶν πνευματικῶν σημείων τῶν μεσσιακῶν καιρῶν, οὓς διήνουν, οἱ ἔμελλον σχεῖν τὴν ὑψίστην καὶ μεγίστην ῥοπὴν καὶ δύναμιν ἐπὶ τὰς τύχας τοῦ ἔθνους αὐτῶν καὶ τοῦ κόσμου.

Ὁφίας γενομένης λέγετε) ὁ Σωτὴρ ἀναφέρει δύο τῶν συνήθων παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις παρατηρήσεων καὶ προρρήσεων τοῦ καιροῦ, τὴν μὲν ἐνταῦθα, καθ' ἣν ἐκ τοῦ πυρρῶς, ἐρυθρώδους καὶ ξανθοῦ χρώματος, τῶν ἐν τῇ δύσει νεφῶν κατὰ καὶ μικρὸν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, συνεπέραινον ὅτι ἔσται εὐδία τὴν ἐπιούσαν· ἐκ δὲ τοῦ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου σκοτεινοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τῶν νεφῶν, συνεπέραινον ὅτι ἡ ἡμέρα ἔσται τρικυμιώδης· τοιοῦτο δὲ τι

ἀναφέρει καὶ ὁ Πλίνιος λέγων φυσ. ιστορ. 18, 78 « Sol ventos praedicat, quum ante exorientem eum nubes rubescunt: si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futurae diei spondent ».

εὐδία) ἔσται αὖριον· τὸ δ' εὐδία (ἐκ τοῦ εὐδιος, ὁ ἐκ τοῦ εὐ καὶ δλος, ὁ πάλιν ἐκ τοῦ Ζεὺς-Διός, τοῦ αἰτίου τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος καὶ τῆς ἡμέρας, καὶ ἔχοντος ἐν τῇ κατωτέρᾳ ἀτμοσφαίρᾳ τὸ κράτος αὐτοῦ), δηλοῖ καλὴ ἡμέρα, καλὸς καιρὸς· γνώρισμα δὲ τούτου ὅτι ὁ οὐρανὸς πυρρᾶζει, φαίνεται δηλ. χρυσοχρους.

Στίχ. 3) καὶ πρωί· σήμερον χειμῶν· πυρρᾶζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανὸς· ὑποκριταί, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσχετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;

Τὸ F καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὰ ἀπὸ τοῦ καὶ πρωί — οὐρανὸς· τὰ δὲ EM καὶ τινα ἄλλα ἔχουν καὶ πρωίας· — τὰ EGH καὶ πολλὰ ἄλλα πυρρᾶζει, ὡς ἀνωτέρω· τὰ δὲ C*DL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ὑποκριταί, ὅπερ εὔρηται ἐν τοῖς EFG καὶ τοῖς πλείστοις καὶ τῷ π. κ. καὶ διὰ τοῦτο ἄτοπος ἢ ὑπόθεσις ὅτι ἐκ τοῦ Λουκᾶ 12, 56 παραιοτήτης, καὶ ἢ ἀπάλειψις αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ οὐ δύνασθε ἀπλῶς τῶν CDE καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ GMU καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν οὐ δύνασθε δοκιμάζειν, ἄλλα δὲ τινα οὐ δύνασθε γινῶναι ἢ οὐ συνίετε ἢ δοκιμάετε.

Καὶ πρωί) λέγετε· σήμερον χειμῶν ἔσται· ὁ δὲ λόγος ὅτι ὁ οὐρανὸς ἐν τῇ ἀνατολῇ πυρρᾶζει στυγνάζων· τὸ στυγνάζων ἐκ τοῦ στυγνός (στυγέω = μισῶ, ἀπεχθάνομαι) δηλοῖ τὸν ὄντα μισητόν, ἀπεχθῆ, εἴτε σκυθρωπόν, κατηφῆ· λεγόμενον δὲ περὶ τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ οὐρανοῦ δηλοῖ τὸν μὴ καθαρὸν, ἀλλὰ πυκνοῖς καὶ ζοφεροῖς νέφεσι κεκαλυμμένον καὶ ἀτμοῖς πεπληρωμένον, καὶ ἀπειλοῦντα κακὸν καιρὸν, βροχὴν ἢ ἄνεμον· ὥστε τὸ πυρρᾶζει στυγνάζων = ἔχει βαθὺ καὶ σκοτεινὸν ἐρυθρὸν χρῶμα.

Ὑποκριταί) = ἄνθρωποι προσποιούμενοι σοφοὶ εἶναι, καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ σοφοῦ ὑποκρινόμενοι, καίτοι μωροὶ καὶ τυφλοὶ τυγχάνοντες· ὥστε τὸ ὑποκριταί ἐνταῦθα οὐκ ἀναφέρεται, ὡς συνήθως, εἰς τὸν χαρακτῆρα (οἱ τὸν ἐνάρετον προσποιούμενοι φαῦλοι), ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν τὸν πλήρη μωρίας καὶ οἰήσεως, ὡς καὶ ὁ Ζυγα-

δηνός ὀρθῶς παρατηρεῖ λέγων· ἀποκριτὰς δὲ αὐτοὺς ὠνόμασεν οὐ μόνον ὡς ἄλλα μὲν λέγοντας, ἄλλα δὲ φρονούντας, ἀλλὰ καὶ ὡς δοκοῦντας μὲν σοφοὺς, ὄντας δὲ ἀσόφους· κακῶς ὁμῶς ἐφαρμόζει τοῦτο ἐπὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἐπεὶ δὴ προδήλως λέγεται περὶ τοῦ καιροῦ τοῦ Μεσσίου, τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν δὲ μωρίαν αὐτῶν καταδεικνύει τοῦτο, ὅτι οὐκ ὠδηγήθησαν ἐκ τῶν θαυμάτων τοῦ Σωτῆρος, ὥστε κατανοῆσαι τὸν ὑπεράνθρωπον καὶ οὐράνιον αὐτοῦ χαρακτήρα· διότι τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν εἰσι τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυᾶ αὐτοῦ θαύματα, ἅτινα πιστοῦσι τὴν δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦσαν θείαν δύναμιν, καὶ ἀποδεικνύουσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ λόγου αὐτοῦ περὶ τῆς ἐξ οὐρανοῦ καθόδου· ἐπεὶ δὴ τοίνυν οὐ θέλουσι πιστεῦσαι τούτοις, τὸ μόνον σημεῖον, ὃ δώσει αὐτοῖς, ἔσται ἡ τριήμερος αὐτοῦ ἀνάστασις, ἥς ἀποτέλεσμα ἡ θεμελιώσις τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ ἐπ' αὐτοὺς κρίσις τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 4) Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς, σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰμὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου· καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

Τὸ D καὶ 4 ἄλλα παραλείπουσι τὸ μοιχαλὶς· καὶ τὰ NBDL 262 παραλείπουσι τὸ τοῦ προφήτου.

Ἐλέγξας αὐτοὺς διὰ τὴν ὑποκρισίαν καὶ μωρίαν αὐτῶν, προαναγγέλλει καὶ πάλιν τὸ μόνον δοθησόμενον αὐτοῖς σημεῖον εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν καὶ ὄλεθρον αὐτῶν, ὅπως καὶ ἐν τῇ προηγουμένη ἐτέρᾳ αἰτήσῃ σημεῖου ἀπήντησεν αὐτοῖς· παρ. Μαθθ. 12, 39, ὅτινι κατὰ λέξιν συμφωνεῖ ὁ παρὼν ἕως «τοῦ προφήτου»· ἅμα δ' εἰπὼν τοῦτο ἀφῆκεν αὐτοὺς ὡς ἀναξίους περαιτέρω ὁμιλίας, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἐπομένου στίχου.

Στίχ. 5) Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν, ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν.

Τὰ NBCD καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ· τὰ δὲ Δ 301

τὸ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ ΒΚΠ ἔχουσι. λαβεῖν ἄρτους, ὡς ὁ Μάρκος.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος ἀνεχώρησαν μετ' αὐτοῦ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων εἰς τὴν ἀντίπερα, δηλ. τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, τὴν ἀπέναντι τῆς Μαγδαλᾶ καὶ Καπερναοῦμ (παρ. Ματθ. 15, 39)· ἀναφέρει δὲ μόνους τοὺς μαθητάς, ὡς ἔχων εἰπεῖν περὶ αὐτῶν ὅτι ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν· τοῦτο δ' ἐστὶ βραχυλογία· = παρετήρησαν ἀφικόμενοι εἰς τὴν ἀντιπέραν ὅχθην ὅτι ἐπελάθοντο λαβεῖν μεθ' ἑαυτῶν ἄρτους· τοῦτο δὲ δῆλον ἐκ τοῦ Μάρκου λέγοντος (8, 14) ὅτι ἓνα μόνον ἄρτον εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῇ πλοίῳ· ἐπειδὴ δηλονότι ἀπῆλθον εἰς ἔρημον μέρος, ἐνεθυμήθησαν ὅτι ὤφειλον ἔχειν καὶ ἄλλους ἄρτους μεθ' ἑαυτῶν· οὐκ ἔστι τοίνυν ὀρθὴ ἡ τοῦ Meyer ἐξήγησις, καθ' ἣν ἡ ἐπίλησις ἐγένετο μετὰ τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀποβίβασιν διὰ τὴν ὁδοιπορίαν· διότι τότε τὸ ἐν τῇ πλοίῳ, τοῦ Μάρκου ὀφείλει εἶναι ἐκ τοῦ πλοίου· ἐσφαλμένη δὲ καὶ ἡ τοῦ Fritzsche ἐξήγησις, ὑπολαμβάνοντος ὅτι οἱ μαθηταὶ νῦν πρῶτον ἔρχονται πρὸς τὸν Σωτῆρα, ὅστις μόνος πρότερον ἦλθεν εἰς Μαγδαλᾶ (Ματθ. 15, 39)· διότι ῥητῶς ὁ Μάρκος λέγει ἦλθε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ (Μάρκ. 8, 10).

Στίχ. 6) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Τὸ U καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ καὶ Σαδδουκαίων.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀκούων τὴν περὶ τούτου συνομιλίαν τῶν μαθητῶν, μεταφέρει ταύτην ἐκ τοῦ ὕλικου εἰς τὸ πνευματικὸν πεδίον· περιττόν, λέγει, τὸ σκέπτεσθαι περὶ ἄρτων· διότι οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐπεινάσατε· ἀλλὰ μᾶλλον βλέπετε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς (πονηρᾶς) ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, φυλάσσετε ἑαυτοὺς ἵνα μὴ γένησθε φύραμα τῆς ζύμης ταύτης, ἐν ἄλλαις λέξεσι φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς διαφθειρούσης τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν διδασκαλίας αὐτῶν, καὶ ἄφετε τὴν περὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου φρον-

τίδα. Καὶ ζύμη μὲν ἐκ τοῦ ζέω λέγεται εἰς φυσικὴν σημασίαν τὸ ὀργανικὸν σῶμα, τὸ προξενοῦν τὴν διάλυσιν ἄλλου ὀργανικοῦ καὶ καθιστῶν αὐτὸ οὕτως ἐπιτηδειότερον εἰς γεῦσιν καὶ πέψιν, ὅπερ ὅταν μὲν ἢ ἐν τῇ δεύσει ὠριμάνσει, ποιῇ τὸ φύραμα ἀγαθόν, ὅταν δὲ φθαρῇ καὶ σαπῇ πονηρόν καὶ ἄχρηστον εἰς τροφήν· εἰς ἠθικὴν δὲ σημασίαν καλεῖται ζύμη ἡ διδασκαλία τῶν ἠθικῶν ἢ ἀνηθικῶν ἀρχῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὸ φρόνημα καὶ μορφουσῶν οὕτως ἢ ἄλλως τὸν χαρακτῆρα τῶν διαφόρων ἀνθρώπων· ἐνταῦθα δὲ ζύμη τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐστὶν ἡ κυρία ἀνήθικος ἀρχὴ αὐτῶν, ἥτοι ἡ ὑποκρισία (Λουκ. 12, 1), ἡ προσποιήσις, ἡ μὴδὲν φυσικὸν ἐνέχουσα, καὶ τοὺς συναναστρεφομένους αὐτοῖς διαφθείρουσα καὶ ὑποκριτὰς ποιοῦσα. Διὰ τοῦτο πάσῃ δυνάμει φευκτέον τὴν πρὸς τοὺς τοιοῦτους ὁμιλίαν, οἵτινές εἰσιν οἱ χεῖριστοι καὶ μᾶλλον ἀδιόρθωτοι τῶν ἀμαρτωλῶν· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα ἐφίστησιν εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, παραγγέλλων ἀποφεύγειν τὴν ψυχοφθόρον ὁμιλίαν τῶν τοιούτων. Ἐσφαλμένως δ' ἐξηγεῖ ὁ Ζυγαδηνὸς τὴν ζύμην ἀπολύτως ὡς κακὴν λέξιν (ὀξῶδη καὶ σαπράν), ὅποτε τυγχάνει μέση λέξις (παράβ. εἰς ἀγαθὴν ἔννοιαν Ματθ. 13, 33. Λουκ. 13, 21· εἰς κακὴν δὲ Α'. Κορ. 5, 6—8).

Στίχ. 7) Οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες· ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.

Τὰ D 4. ἔχουσιν οἱ δὲ τότε.

Οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔχοντες κατὰ νοῦν τὴν ἔλλειψιν τῶν ἄρτων, ὑπέλαβον ἐν ἑαυτοῖς = ἐν ἀλλήλοις, σιωπηλῶς λαλοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ὅτι ὁ Σωτὴρ λέγει τοῦτο περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, διότι ἄρτους οὐκ ἐλάβον, συνιστῶν κατ' ἀκολουθίαν ἵνα μὴ λάβωσιν, ἀγοράσωσιν ἄρτους ἐξ αὐτῶν, ἅτε ἀκαθάρτους.

Στίχ. 8) Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς ὀλιγόπιστοι ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε;

Τὰ NBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῖς μετὰ τὸ εἶπεν, ὃ

ἔχουσι τα CEF καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ NBD καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔχετε ἐκ τοῦ Μάρκου, ἀντὶ τοῦ ἐλάβετε.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν γνοὺς διὰ τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος τὴν ὁμιλίαν αὐτῶν εἶπε πρὸς αὐτούς· τί ποιεῖτε ἐν ἀλλήλοις τοιαύτην ἐξήγησιν τοῦ λόγου μου, ὀλιγόπιστοι; διὰ τούτου δὲ μέμφεται αὐτοῖς ὅτι ἀφέντες τὰ πνευματικὰ σκέπτονται καὶ φροντίζουσι περὶ ὑλικῶν, μὴ νοοῦντες ἐκ τῶν γενομένων θαυμάτων τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ὅτι αὐτῷ ἀπόκειται ἡ περὶ συντηρήσεως αὐτῶν φροντίς.

Στίχ. 9) Οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;

Τὰ N·X παραλείπουσι τὸ οὐδὲ μνημονεύετε· τὰ δὲ DA ἔχουσι μνημονεύετε ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων ἢ κατὰ τὸ D τοῖς πεντακισχιλίαις (ἐδώκατε).

Προκειμένου περὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, λέγει ὁ Σωτὴρ, οὐ βάλλετε κατὰ νοῦν, οὐκ ἐνθυμεῖσθε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, ἥτοι τοὺς ἐπαρκέσαντας εἰς τροφήν τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους περισσεύματα ἐλάβετε, ὥστε πιστεύειν ὅτι καὶ νῦν τῷ ἐνὶ τούτῳ δύναμαι χορτάσαι ὑμᾶς, καὶ ποιῆσαι ἵνα καὶ περισσεύσῃ;

Στίχ. 10) Οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε;

Οὐδὲ καὶ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, τοὺς ἐπαρκέσαντας εἰς τροφήν τῶν τετρακισχιλίων, ἔχετε ἐν νῷ καὶ ἐνθυμεῖσθε, καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε· κοφίνους ἀνωτέρω καὶ σφυρίδας ἐνταῦθα τίθησιν, ὡς καὶ Ματθ. 14, 20 καὶ 15, 37· ἡ δὲ διαφορὰ μεταξὺ κοφίνου καὶ σφυρίδος οὐ φαίνεται οὔσα, ὡς ὁ Meyer ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ μὲν κόφινος ἐστὶν ἡ γενικὴ λέξις, ἡ δὲ σφυρίς ἡ εἰδική, κόφινος δηλ. τῶν τροφίμων· διότι τὰ ὀνόματα ταῦτα, ὡς καὶ τὸ κάλαθος, οὐ διακρίνονται ἐκ τοῦ περιεχομένου, ἀλλ' ἐκ τοῦ σχήματος καὶ μεγέθους· ὁ μὲν γὰρ κόφινος ἦν βαθὺς καὶ κοῖλος, ὡς φησὶν ὁ μέγας Ἐτυμολόγος· ἡ δὲ σφυρίς μικροτέρα, ἀβαθεστέρα καὶ πλατυτέρα

καὶ πιθανῶς ἔχουσα λαβὴν ἐξ ἧς ἐφέρετο· τὸ δὲ κάλαθος ἡ κοινὴ λέξις, ἡ ἀμφοτέρα δηλοῦσα, ὡς δὴλον ἔκ τε τοῦ Ἰερεμ. 24, 1 καὶ 2, ὅπου ἐν τῷ ἔβρ. ὑπάρχει 717, ὅπερ ὁ Σύμμαχος μεταφράζει κοφίνους (παρ. καὶ Ψαλμ. 80, 5), οἱ δ' Ο'. καλάθους καὶ τοῦ Ἀμώς 8, 1, ὅπου τὸ ἔβρ. ἔχει זִיז, ἥτοι κάνιστρον καρπῶν, ὁ δὲ Σύμμαχος μεταφράζει τοῦτο κάλαθος, καὶ οἱ Ο'. ἄγγος.

Στίχ. 11) Πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν, προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;

Τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄρτων, ἀντὶ τοῦ ἄρτου τῶν DEF καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ Ὠριγ. καὶ τοῦ π. κ. τὸ ἄρτου δὲ τοῦτο περιληπτικόν = περὶ ὑλικῆς τροφῆς· τὸ δὲ περὶ ἄρτων = περὶ ἀγορᾶς ἄρτων· τὸ δ' NBC^L καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσι προσέχετε δέ, ἀντὶ τοῦ προσέχειν τῶν EFG καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὸ D^{*} καὶ δύο τῶν μικρῶν προσέχετε ἄνευ τοῦ δέ· καὶ τὸ C^{**} καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀμφοτέρα· προσέχειν, προσέχετε δέ· πάντα ταῦτα διορθώσεις τῆς δυσλήπτου τοῦ π. κ. ἀναγνώσεως.

Πῶς οὐκ ἐννοεῖτε, λέγει ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα, ὅτι οὐ περὶ κοινῆς τροφῆς εἶπον ὑμῖν λέγων ἵνα προσέχητε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;

Στίχ. 12) Τότε συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Τὰ N^{*} 33 ἔχουσιν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρ. καὶ Σαδ. καὶ τὰ N^cBL καὶ ἐλίγιστα τῶν μικρῶν τῆς ζύμης τῶν ἄρτων· τὰ δὲ D 124^{*} μόνον τῆς ζύμης, ἀντὶ τοῦ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου τῶν CEF καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δ' N^{*} 153 διδασκαλίας, ἀντὶ διδαχῆς.

Τότε λοιπὸν ἐνόησαν τέλος οἱ μαθηταὶ ὅτι ὁ Σωτὴρ συνιστῶν αὐτοῖς προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων οὐκ ἐνόει τὴν ὑλικὴν ζύμην, ἐξ ἧς κατασκευάζουσι τὸν ἄρτον, ἀλλὰ τὴν πνευματικὴν, ἥτις ἐστὶν ἡ διδαχὴ τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

1) Κατὰ τὸν Μάρκον 8, 11 — 21.

Στίχ. 8) Καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν.

Τὰ κ 68 ἔχουσι σημεῖον ἰδεῖν.

Ὁ Μάρκος ἱστορεῖ συντομώτερον καὶ ζωηρότερον τὴν διήγησιν ταύτην τοῦ πειρασμοῦ· ἐξῆλθον δέ, λέγει, οἱ Φαρισαῖοι ἐκ τῶν πέριξ μερῶν, ἐν οἷς διέτριβον, ἀκούσαντες τὴν ἐκείσε ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος· προηγήθη δὲ κατὰ τὸν Μάρκον τῆς ζητήσεως σημείου συζητήσεως τῶν Φαρισαίων μετὰ τοῦ Σωτῆρος, ἀναφερομένη εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ σημείου, ὅπερ ἐνόμιζον ἀπαραίτητον, ἵνα πιστεῦσῃ, καὶ ὃ ἐζήτησαν πειράζοντες αὐτόν· ἡ πρώτη τοίνυν μετοχὴ ζητοῦντες ἐστὶ τροπικὴ τοῦ ἤρξαντο συζητεῖν, ἡ δ' ἑτέρα πειράζοντες τελικὴ τοῦ ζητοῦντες, ἥτοι ζητοῦντες σημεῖον οὐχ' εἰς τὸ πιστεῦσαι, ἀλλ' εἰς τὸ ἐνθεῖναι αὐτόν εἰς πειρασμὸν τῆς ἀσκόπου χρήσεως τῆς θαυματουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ἢ τῆς μὴ χρήσεως, ἢ ἔχουσι πρόφασιν τῆς ἀπιστίας αὐτῶν.

Στίχ. 12) Καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει· τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.

Τὸ Μ* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι στενάξας· τὰ δὲ DMΔ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ· τὸ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν, ἀντί λέγει· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ζητεῖ σημεῖον, ἀντί τοῦ σημείου ἐπιζητεῖ τῶν ANX καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ BL παραλείπουσι τὸ ὑμῖν· τὸ Δ καὶ πέντε τῶν μικρῶν οὐ δοθήσεται, ἀντί τοῦ εἰ δοθήσεται· καὶ τὰ FHL καὶ τινα ἄλλα τῇ γενεᾷ αὐτῇ.

Ὁ στεναγμός, ὡς ἔκφρασις τῆς βαθείας λύπης, ἣν ὁ Σωτὴρ ἠσθάνθη ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὡς ἔδρα τῶν ἀψιθυμιῶν, εἶχε τὸν αὐτὸν λόγον ἐνταῦθα, ὃν καὶ Λουκᾶ 19, 41 τὰ δάκρυα ἐπὶ τῇ πόλει τῶν Ἱεροσολύμων, δι' ἣν ἐμελλεν ὑποστῆναι φοβεράν τιμωρίαν,

«άνθ' ὧν οὐκ ἔγνω τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς»· ἐμνήσθη γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ποῦ ἄξεται αὐτοὺς ἡ ἰδία πώρωσις καὶ κακία, καὶ, ὡς φιλόανθρωπος, βαθέως συνεκινήθη, καὶ διὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς· τί, πρὸς τί, τίνας ἔνεκεν ἡ γενεά αὕτη, ἡ πονηρά καὶ μοιχαλὶς, ἡ ἄπιστος καὶ πεπωρωμένη, σημεῖον ἐπιζητεῖ, μὴ θέλουσα πιστεῦσαι; Ἀμήν, μετὰ βεβαιότητος λέγω ὑμῖν, οὐ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον· διότι τὸ εἰ (ἔβρ. ΠΝ) ἐστίν=τῷ οὐ, καθ' ἑβραϊσμὸν συνήθη ἰδίως μετὰ τὰ ῥήματα τὰ περιέχοντα διαβεβαίωσιν καὶ ὄρκον (παρ. Ἑβρ. 3, 11. 4, 3. 5)· ἔστι δ' ἡ πρότασις αὕτη ἡ διὰ τοῦ εἰ ἐλλειπτική, νοουμένου ἐξωθεν τοῦ «μὴ εἶην ἀληθής, εἰ γενήσεται τοῦτο ἢ ἐκεῖνον». Οὐδόλως δὲ παράδοξον πῶς ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ λέγει οὐ δοθήσεται σημεῖον, πολλὰ τῇ ἀπίστῳ ἐκείνῃ γενεᾷ σημεῖα ποιήσας· ἀλλὰ πρῶτον τὰ σημεῖα οὐ τοῖς πεπωρωμένοις ἐκείνοις ἐγένετο, ἀλλὰ τοῖς διὰ τῶν σημείων τούτων πιστεύουσιν· ἐνταῦθα δ' ὁ μέλλον δοθήσεται ἀναφέρεται εἰς τὸ σημεῖον σωτηρίας καὶ ἀπαλλαγῆς, τὸ μέλλον γενέσθαι, εἰ ἐπίστευε τὸ πλεῖστον τοῦ ἔθνους, οὗς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ἐγκατέλιπεν εἰς τὴν ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ καταστροφὴν καὶ ὄλεθρον. Τότε δ' ἔμελλον ζητεῖν σωτηρίαν καὶ μὴ εὐρίσκειν ὅτι συνεπληρώθη τὸ κρίμα αὐτῶν· ὥστε τὸ οὐ δοθήσεται σημεῖον, προδηλοῖ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς θείας χάριτος καὶ ἐπομένως τὴν παράδοσιν αὐτῶν εἰς χεῖρας Οὐεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου, ὅπως ὑποστῶσι τὰς συνεπειὰς τῆς πωρώσεως καὶ κακουργίας αὐτῶν.

Στίχ. 13) Καὶ ἀφείς αὐτοὺς ἐμβὰς πάλιν εἰς τὸ πλοῖον ἦλθεν εἰς τὸ πέραν.

Τὰ ΝΒCΛΔ ἔχουσι «πάλιν ἐμβὰς» καὶ παραλείπουσι τὸ εἰς τὸ πλοῖον· τὰ δὲ AEF καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰς πλοῖον (δηλ. ἐν τῶν παρατυχόντων ἐκεῖ), ἀντὶ τοῦ εἰς τὸ πλοῖον (τὸ δι' οὗ ἦλθε) τῶν ΗΚΝ καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα συμπληροῖ καὶ ὀρίζει τὸ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθε τοῦ Ματθαίου, δεικνὺς ὅτι, ὡς εἶπε τοὺς λόγους ἐκείνους Ἀμήν λέγω ὑμῖν κτλ., ἀφείς αὐτοὺς, ἐμβὰς πάλιν εἰς τὸ πλοῖον

ἦλθεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς λίμνης· τὸ δὲ πάλιν ἀναφέρεται εἰς τὴν διὰ τοῦ αὐτοῦ πλοίου ἀναχώρησιν.

Στίχ. 14) Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰμὴ ἓνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ ἐπελάθοντο, καὶ τὸ U καὶ τινα ἄλλα οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὡς ὁ Ματθαῖος· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν «ἓνα μόνον ἄρτον ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ», ἀντὶ τοῦ καὶ εἰμὴ κτλ.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα ὅτι ἓνα μόνον ἄρτον εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ, ἐκ παραδόσεως τοῦ Πέτρου, ὡς φαίνεται, τοῦτο μαθὼν· εἰς δὲ τὸ οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐννοεῖται ἄρτους ἢ ἕτερόν τι πρὸς τροφήν.

Στίχ. 15) Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς λέγων· ὁράτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἑρώδου.

Τὰ EF καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι διεστείλατο· τὸ δὲ C καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ βλέπετε· καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ὁράτε· τὰ GΔ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἀπὸ τῆς ζύμης Ἑρώδου· τὸ δὲ G καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τῶν Ἑρωδιανῶν, ἀντὶ Ἑρώδου.

Διὰ τοῦ ἀσυνδέτου ὁράτε, βλέπετε, ζωηρότερον ἀπεργάζεται τὸν λόγον ὁ Μάρκος· ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ ῥήματα δηλοῦσιν ἀνοίξατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ προσέχετε μὴ διαφθαρῇτε ἐκ τῆς συναστροφῆς καὶ διδαχῆς αὐτῶν· ἀναφέρει δὲ τὸν Ἑρώδην ἀντὶ τῶν Σαδδουκαίων ὁ Μάρκος, διότι, ὡς φαίνεται, (παρ. Μάρκ. 3, 6) καὶ ὁ Ἑρώδης ἀνέμιγνύετο εἰς τὰς θρησκευτικὰς αἱρέσεις τῶν Ἰουδαίων, καὶ εἶχεν ἴδιον κόμμα, ᾧ ἀνῆκον οἱ προτιμῶντες αὐτὸν ὡς ἐγγώριον βασιλέα, τῶν Ῥωμαίων, καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτῷ κατὰ τὴν φαυλότητα καὶ ὑποκρισίαν· καὶ ἐνδέχεται μὲν γενέσθαι ἐν τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ καὶ τινὰς τῶν Σαδδουκαίων· οὐδέποτε ὁμως δυνάμεθα ταυτίσαι τοὺς Σαδδουκαίους τοῖς Ἑρωδιανοῖς, οὓς ὁ Ματθαῖος διακρίνει τῶν τε Σαδδουκαίων καὶ Φαρισαίων (Ματθ. 22, 15. 23)· ὁ Σωτὴρ ὁμως ἀναφέρει ὁμοῦ πάσας τὰς κατὰ τὸ φαινόμενον ἐναν-

τίας ταύτας αἰρέσεις· διότι πᾶσαι συνεφώνουν ἐν τῇ ὑποκρισίᾳ καὶ βδελυρίᾳ τῶν ἐσωτερικῶν ἀρχῶν.

Στίχ. 16) Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

Τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ λέγοντες· τὸ δὲ Β καὶ τρία τῶν μικρῶν ἀντὶ τοῦ ἔχομεν ἔχουσιν ἔχουσιν.

Τὸ ὅτι ἐξηγητέον κἀνταῦθα αἰτιολογικῶς, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ = λέγει δὲ ταῦτα ὁ Κύριος (ὁρᾶτε κτλ.), διότι οὐκ ἔχομεν ἄρτους, καὶ ἀνάγκη εὑρεῖν ἡμᾶς ἄλευρα καὶ ζύμην καὶ ποιῆσαι τοιούτους.

Στίχ. 17) Καὶ γινούς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;

Τὰ ΝΒΔ παραλείπουν τὸ ὁ Ἰησοῦς· τὰ δὲ DU καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουν μετὰ τὸ διαλογίζεσθε «ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν» καὶ τὸ Μ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἐν αὐτοῖς, ὡς ὁ Ματθ. ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν προστιθέασιν ὀλιγόπιστοι, ἐκ τοῦ Ματθ. καὶ τὰ ΝΒC καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἔτι.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ οὐπω νοεῖτε ἐκφέρει πλατύτερον τὴν πρότασιν τοῦ Ματθαίου· οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν; τὸ ἔτι δὲ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ Μάρκ. 6, 52 καὶ δείκνυσιν ὅτι ἡ πώρωσις, ἡ μὴ οἰκείωσις δηλ. τῆς διδασκαλίας τῆς ἐκ τοῦ θαύματος ἐξαγομένης, ὅτι δηλ. οὐδεμίαν πλέον εἶχον ἀνάγκην σκέπτεσθαι καὶ μεριμνᾶν περὶ τροφῆς, ἐξηκολούθει ἔτι· διὸ καὶ τὸ νοεῖτε καὶ συνίετε ἐνταῦθα ἐξηγητέον περὶ τοῦ ὅτι οὐκ ὤφειλον σκέπτεσθαι ἔτι σαρκικῶς καὶ ἐννοεῖν ὑλικὴν ζύμην καὶ τροφήν.

Στίχ. 18) Ὁφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε; καὶ ὦτα ἔχοντες οὐ ἀκούετε, καὶ οὐ μνημονεύετε,

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἀναπτύσσει τὸ οὐπω νοεῖτε κτλ. ὀφθαλ-

μοὺς ἔχοντες, δι' ὧν ἴδετε τὸ θαῦμα τοῦ ἐπισιτισμοῦ, οὐ βλέπετε, οὐ νοεῖτε δηλ. τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ; καὶ ὧτα ἔχοντες, δι' ὧν ἀκούετε τὴν ζύμην τῶν Φαρισαίων, οὐκ ἀκούετε, οὐκ ἐννοεῖτε τί δηλοῖ καὶ ὅτι οὐκ ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑλικὴν ζύμην; τὸ δὲ καὶ οὐ μνημονεύετε δύναται μὲν καὶ ἀπολύτως ἐρμηνευθῆναι, ὅτι δηλ. διὰ τῆς ὑπομνήσεως θέλει διεγεῖραι τὴν κρίσιν καὶ μνήμην αὐτῶν· κρεῖττον ὁμῶς ἀποδοθῆναι εἰς τὸ πόσους κοφίνους ἐλάβετε τοῦ ἐπομένου στίχου = καὶ οὐκ ἐνθυμεῖσθε, ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα κτλ., πόσους κοφίνους ἐλάβετε; ὁπότε ἀναμνησθέντες οἱ μαθηταὶ εἶπον δώδεκα· αὕτη γὰρ ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ ἐπομένου στίχου.

Στίχ. 19) ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους πλήρεις κλασμάτων ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ δώδεκα.

Τὸ Δ καὶ εὐρίγιστα ἄλλα ἀντὶ τοῦ ὅτε ἔχουσιν ὅτι, ὅπερ ὡς ἐπίτηδες γενομένη διόρθωσις ἐνισχύει τὸ ἐρθὸν καὶ ἀρχικὸν τοῦ ὅτε· τὰ δὲ NCD καὶ εὐρίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ πρὸ τοῦ πόσους, δι' οὗ μεταβάλλεται ἡ σύνταξις = καὶ οὐ μνημονεύετε (τὸ θαῦμα τὸ γενόμενον), ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα . . . , καὶ πόσους . . . ἤρατε.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔχει καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ πόσους τοῦ Σωτῆρος, καθιστῶν ζωηρότερον τὸν λόγον διὰ τοῦ διαλόγου.

Στίχ. 20) Ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σπυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον ἑπτὰ.

Τὰ κΔ ἔχουσιν ὅτε καὶ· — τὰ δὲ CN ὅτε δὲ καὶ, ἅτινα μᾶλλον ἐνισχύουσι τὴν μόνην μεμαρτυρημένην γραφὴν ὅτε δὲ· τὰ NCM² καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἄρτους μετὰ τὸ τοὺς ἑπτὰ· τὰ NBCLD 115 ἔχουσι καὶ λέγουσιν ἀντὶ τοῦ οἱ δὲ εἶπον.

Ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ (ἔκλασα) εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σπυρίδων πληρώματα, γεμίσματα (συνιστάμενα ἐκ) κλασμάτων,

τεμαχίων δηλ. τῶν ἄρτων ἐπήρατε ; παρ. Μάρκ. 6, 43 ὅπου, ὡς φαίνεται, ἐντεῦθεν παρεισήχθη ἡ ἔκφρασις πληρώματα.

Στίχ. 21) Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· πῶς ; οὕτω συνίετε ;

Τὰ DFK καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ λέγει· τὰ δὲ BEF καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. πῶς οὐ συνίετε ὡς ὁ Ματθαῖος· τὰ ADM καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι τὴν ἀνεξάρτητον τῆς τοῦ Ματθαίου καὶ προσφυᾶ διὰ τὸ ζωηρὸν γραφὴν· πῶς ; οὕτω συνίετε ; τὰ δὲ NCK καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς ὁ ὕπῳ συνίετε ; τὰ BD² ἀντὶ συνίετε ἔχουσι νοεῖτε.

Ὁ Σωτὴρ βλέπων συλλογιζομένους ἔτι τοὺς μαθητάς, λέγει αὐτοῖς πῶς ; οὕτω συνίετε ; οὐ νοεῖτε εἰσέτι περὶ τίνος λέγω ; τότε δὲ κατὰ τὸν Ματθαῖον συνῆκαν περὶ τίνος λέγει, διδάσκων προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ λοιπῶν ὑποκριτῶν.

λγ'.) Ὁμολογία τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ Σωτῆρος,
πρόρρησις αὐτοῦ περὶ τοῦ τέλους ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὄρων
τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἐν
δόξῃ ἐλεύσεως αὐτοῦ καὶ τινων
μαρτύρων ταύτης ἐκ τῶν προτέρων
γενησομένων.

Ματθ. 16, 13—28. Λουκ. 9, 18—27. Μάρκ. 8, 27—9, 1.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 16, 13—28.

Στίχ. 13) Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου, ἠρώτα τοὺς μαθητάς αὐτοῦ λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ;

Τὸ Η καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐξελθὼν ὡς ὁ Μάρκος· τὰ δὲ NB παραλείπουσι τό με ἕνεκα τοῦ ἐπομένου τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ μόνον παρὰ τῷ Ματθαίῳ τίθεται, τοῦ Λουκᾶ καὶ Μάρκου ἐχόντων ἀπλῶς με.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς λίμνης Γεννησαρέτ καὶ τῆς Βηθσαϊδάν (Μάρκ. 8, 22), τῆς ἐν τῇ βορείῳ καὶ ἀνα-

τολικῇ παραλίᾳ ταύτης, ἦλθεν εἰς τὰ βόρεια ταύτης μέρη, ὅπου ἔκειτο ἡ Καισάρεια ἡ Φιλίππου, ἣτις καλουμένη πρότερον Πανεάς ἐκ τοῦ Πανίου ἢ Πανείου ὄρους (Πλιν. φυσ. ἱστ. 5, 15), μετωνομάσθη πρὸς τιμὴν τοῦ Καίσαρος Τιβερίου Καισάρεια ὑπὸ τοῦ τετράρχου Φιλίππου (Λουκ. 3, 1), τοῦ νέου ταύτης κτίτορος (Ἰωσήφ. ἰουδ. ἀρχ. 18, 2, 1)· ἐκαλεῖτο δὲ ἡ *Φιλίππου* (Ἰωσ. ἰουδ. πολ. 3, 9, 7) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἐτέρας Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, φρουρίου οἰκοδομηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου, πρότερον δὲ Στράτωνος πύργου καλουμένης, ἐν τῇ Φοινίκῃ μεταξὺ Δώρων καὶ Ἰοππης ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἔδρας δὲ τῶν ῥωμαίων ἐπιτρόπων τῆς Παλαιστίνης (Ἰωσήφ. ἰουδ. ἀρχ. 15, 8, 5. 9, 5). Ἦν δὲ ἡ Πανεάς ἢ Καισάρεια αὕτη ἡ βορειοτάτη τῶν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐπισκεφθεῖσων πόλεων τῆς Γαυλωνίτιδος ἐν ταῖς ὑπωρεαῖς τοῦ Λιβάνου. Εἰς ταύτης τοίνυν τῆς πόλεως τὰ μέρη ἢ τὰς κώμας, ὡς λέγει ὁ Μάρκος 8, 27, ἦλθεν ὁ Σωτὴρ, ὅπως ἐν μείζονι ἡσυχίᾳ καὶ ἀνενόχλητος ἐξετάσῃ τὸ περὶ ἐαυτοῦ φρόνημα τῶν μαθητῶν, καὶ ῥητῶς προαναγγεῖλῃ αὐτοῖς τὸ κοσμοσωτήριον αὐτοῦ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν. Κατὰ ταύτην τοίνυν τὴν εἰς τὰς κώμας τῆς Πανεάδος ὁδοιπορίαν ἡρώτα τοὺς μαθητάς αὐτοῦ διὰ τῶν λέξεων « τίνα με λέγουσιν », ἥτοι ὑπολαμβάνουσι, πιστεύουσιν εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ὁ ὄχλος, ὁ κοινὸς λαὸς, οἱ μὴ ἄσεβεῖς καὶ πεπωρωμένοι, ὡς οἱ Φαρισαῖοι ;

τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου) διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐξ ἀρχῆς (παρ. Ἰωάνν. 1, 52) ἐχαρακτήρισεν ἐαυτὸν ὁ Σωτὴρ, καὶ τοῦτο ἦν γνωστὸν τοῖς μαθηταῖς, εἰ καὶ οὐπω ἐννόουν τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ἀναφέρει δὲ τοῦτο, ὅπως δοκιμάσῃ αὐτοὺς εἰ ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ὑπελάμβανον· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ Πέτρου περιέχει τὴν πίστιν τῶν μαθητῶν, ὅτι αὐτός, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ προεπηγγελμένος νικητὴς τοῦ ὄφους, ὡς ἐν τῇ καταστάσει τῆς ταπεινώσεως ὠνόμαζεν ἐαυτὸν (παρ. Ματ. 8, 20), ἦν συγχρόνως καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αὕτη τοίνυν ἡ ἐννοια τῆς προσθήκης ταύτης τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις ὑπὸ τοῦ αὐτόπτου Ματθαίου μαρτυρουμένη, ἐστὶν ἱστορικὴ καὶ ἀκριβής· διότι διὰ ταύτης ὁ Σωτὴρ

ἐκτίθησι τὸν κατὰ τὴν μίαν φύσιν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ, ὅπως προκαλέσῃ παρὰ τῶν μαθητῶν τὸν κατὰ τὴν ἑτέραν. Πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι ἐξηγήσεις ἐσφαλμέναι· τοσοῦτον δηλ. ἡ τοῦ Meyer ἐξηγοῦντος τὸ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοιοῦτον, ποίαν δηλ. σημασίαν ἀποδιδόσκει τῷ ὀνόματι τούτῳ; ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξήγησις καὶ γραμματικῶς οὐκ εὐοδοῦται· ἔδει γὰρ πρῶτον μὴ θεῖναι ὅλως τὸ με, περὶ οὗ ἰδίως ἐνταῦθα πρόκειται, ὅτι τὸ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσδιορισμὸς τοῦ με προστίθεται· οὐκ ἡδύνατο δὲ ὁ Σωτὴρ ζητεῖν τὴν ἐξήγησιν ἐκφράσεως, ὑφ' ἣν ἔκρυπτε τὸ θεῖον αὐτοῦ πρόσωπον καὶ ἀποστολὴν ὑπὸ τὴν μορφήν δούλου, καὶ ἣν ἡγνόουν ὅλως μέχρι τέλους οἱ Ἰουδαῖοι (Ἰωάν. 12, 34)· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ Bleek ἐξήγησις, ὑπολαμβάνοντος ὡς προσθήκην τοῦ Ματθαίου τὸ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ, ὡς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος πολλάκις περὶ ἑαυτοῦ λεγόμενον προστίθεται, εἰ καὶ μηδεμίαν σχέσιν ἔχον πρὸς αὐτὸν ὡς Μεσσίαν· ἀλλὰ τότε πρὸς τί ἡ προσθήκη; καὶ ἡ τοῦ Baumgarten Crusius· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι, εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ὅτι δηλ. εἰμὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; ἢ ἡ τοῦ Βέζα τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἀλλὰ πρὸς ἀμφοτέρα ταῦτα παρατηρητέον ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὔτε ἐκάλουν οὕτω τὸν Σωτῆρα, οὐδ' ἐνόουν τί δηλοῖ ἡ ἐκφρασίς, ὡς ἐκ τοῦ Ἰωάν. 12, 34 κατὰδελον· ὁ δὲ Mill, Bengel καὶ ἄλλοι ἐξοβελίζουσι κατὰ τὸν NB τὸ με καὶ ἀναγινώσκουσι· τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἐμὲ δηλ. ἀλλ' οὕτω πάλιν ἐρωτᾷ πῶς ἐξηγοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ὄνομα ἄγνωστον αὐταῖς, ἢ δηλοῦν δι' αὐτοὺς ἀπλῶς ἄνθρωπον καὶ οὐδὲν πλέον.

Στίχ. 14) Οἱ δὲ εἶπον· οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν· ἄλλοι δὲ Ἠλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν, ἡ ἓνα τῶν προφητῶν.

Τὰ ΒΠ* 33 ἔχουσιν εἰπαν· τὰ NB Ἰωάννην, καὶ τὰ BD Ἠλείαν.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην τοῦ Σωτῆρος ἀπαντῶσιν οἱ μαθηταὶ ἐκτιθέντες τὰς ἐν τῷ λαῷ περὶ αὐτοῦ ὑπαρχούσας γνώμας· κοινὸν

δὲ πάσαις ταύταις στοιχεῖον, ὅτι πᾶσαι ἀρνοῦνται αὐτῷ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Μεσσίου, καὶ ὑπολαμβάνουσιν ὡς πρόδρομον αὐτοῦ προφήτην, ἐξ ὧν κατὰ προφητείας ἢ καὶ παραδόσεις παριέμενον ἀναστῆναι καὶ ἐμφανισθῆναι πρὸ τοῦ Μεσσίου· οὐ πρόκειται τοίνυν ἐνταῦθα περὶ μετεμψυχώσεως, ἀλλὰ περὶ νεκραναστάσεως ἀρχαίου τινὸς γνωστοῦ προφήτου, ὡς δείκνυσι τὸ ἓνα τῶν προφητῶν, Ἑσαΐαν δηλ. Ἰεζεκιήλ κτλ. διότι κατὰ τὴν περὶ Ἑλίου προφητείαν τοῦ Μαλαχ. 4, 4, ἐμορφώθησαν διάφοροι παραδόσεις περὶ τῆς ἀναβιώσεως ἀρχαίων προφητῶν πρὸ τοῦ Μεσσίου. Ὅρα δ' ἐνταῦθα πῶς οἱ τυφλοὶ ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ ἐτύφλωσαν καὶ τοῦτον ἵνα βλέπων μὴ βλέπη καὶ ἀκούων μὴ ἀκούῃ τοῦ Μεσσίου, τοῦ Θεοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα προφήτην ὑπολαμβάνει· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπέθανον ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν.

Στίχ. 15) Λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι ;

Τὸ C καὶ ὀλίγα ἄλλα μετὰ τὸ αὐτοῖς ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς.

Ὁ Σωτὴρ ποιεῖται νῦν τὴν δευτέραν κυρίαν ἐρώτησιν μετὰ τὴν ἐν τῷ 13 στίχῳ προπαρασκευαστικήν, ἵνα προκαλέσῃ τὴν ὁμολογίαν πίστεως τῶν μαθητῶν, καὶ ἐπαγγελιῇται τούτοις ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ στόματος καὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν, τοῦ Πέτρου, τὴν ἀμοιβὴν τῆς πίστεως ταύτης, ἥτοι *τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπονομήν* τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας (Ἰωάνν. 20, 21—23).

Στίχ. 16) Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.

Ὁ Πέτρος, ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ καὶ τῇ ζωηρότητι αὐτοῦ, λαμβάνει, ὡς ἀπὸ πάντων, τῶν διὰ τῆς σιωπῆς συναίνουμένων ἀποστόλων, τὸν λόγον, καὶ ἐκφράζει τὴν πίστιν πάντων εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡς τοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ διὰ μὲν τοῦ *Χριστός*, χαρακτηρίζει τὸν Σωτῆρα, ὡς τὸν προκατηγγεγμένον ὑπὸ τῶν προφητῶν Μεσσίαν, τὸν Χριστὸν Κυρίου, οἶον ὁ Ἀνδρέας κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ κλῆσιν παρέστησε τῷ Πέτρῳ

τὸν Κύριον (Ἰωάνν. 1, 41. παράβ. καὶ Ἰωάνν. 6, 69, ὅπου πάλιν ὁ Πέτρος ἀνεκήρυξεν αὐτὸν τοιοῦτον διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων)· διὰ δὲ τοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξηγεῖ τὸ ὁ Χριστός, ὡς δηλοῦν τὸν εἰς ὅλως ἰδιαζούσαν ἔννοιαν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ὁ Β'. Ψαλμὸς αὐτὸν ἀνακηρύττει· τοῦτο δὲ κατέστη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις κοινὸς χαρακτήρ καὶ γνώρισμα τοῦ Μεσσίας (Ἰωάνν. 1, 34. 11, 27. Πράξ. 4, 25. παρ. καὶ Ἰωάνν. 1, 50)· διὰ τῆς ὁμολογίας τοίνυν ταύτης ὁ Πέτρος ἐκφράζει τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὸν Σωτῆρα, ὡς Μεσσίαν καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ὅλως ἰδιαζούσῃ ἐννοίᾳ παρὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οἵτινες μόνον *χάριτι* υἱοὶ Θεοῦ κληθῆναι δύνανται. Καὶ οὐκ εἶχον μὲν ἔτι οἱ ἀπόστολοι ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς κατὰ φύσιν υἰότητος· μόνον δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Θωμᾶς ἀνακηρύσσει αὐτὸν ῥητῶς Κύριον καὶ Θεὸν αὐτοῦ (Ἰωάνν. 20, 28), καὶ οἱ ἄλλοι δ' ἀνωμολόγουν τοιοῦτον ἐν τῷ κηρύγματι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῶν· ζῶντα δ' ἀποκαλεῖ τὸν Θεόν, ὡς πράγματι ὑπάρχοντα καὶ ἐνεργοῦντα, ὡς καὶ οἱ προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκάλουν αὐτὸν *יְהוָה* (Ἰησ. Ναυῆ 3, 10. Βασ. Α'. 17, 26. Ψαλμ. 41, 3 κτλ.), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ψευδεῖς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, οὓς *עֲלִילִים* (νεκροὺς κατὰ τοὺς Ο'.) ὁ Προφητάναξ ἀποκαλεῖ Ψαλμ. 105, 28· ταύτης δὲ τῆς ἐκφράσεως χρῆσιν πολλάκις ποιοῦνται καὶ οἱ τῆς Κ. Διαθήκης ἱεροὶ συγγραφεῖς παριστῶντες δι' αὐτῆς τὸν μόνον ἀληθῆ προσωπικὸν καὶ δρῶντα τρισυπόστατον Θεὸν τῆς ἀποκαλύψεως.

Στίχ. 17) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, μακάριος εἶ, Σίμων βᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀποκριθεὶς δέ· τὰ Δ 33. παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰησοῦς· τὸ παραδεδεγμένον κείμενον ἔχει κατὰ τὰ ΕΦΚ καὶ πολλὰ ἄλλα βᾶρ Ἰωνᾶ, ἄλλα δ' ἔχουσιν ἐν μιᾷ λέξει Βαριωνᾶ κατὰ τὰ Βαρθολομαῖος, Βαρνάβας καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα ὁμῶς λαμβάνονται ὡς ὀνόματα τὰ κύρια τῶν προσώπων, ὅποτε ἐνταῦθα τίθεται υἱὸς Ἰωνᾶ μετὰ τοῦ Κυρίου ὀνόματος Σίμων πρὸς μεῖζονα ἐμφασιν.

Ὁ Σωτὴρ ἅπαντ' εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου πρῶτον δι' ἀποδοχῆς καὶ μακαρισμοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ, καὶ δεύτερον διὰ προῤῥήσεως τῆς στερεᾶς αὐτοῦ εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τῆς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ πίστει οἰκοδομῆς τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῆς ἐξόχου θέσεως, ἣν ἐν ταύτῃ διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ καθέξει.

Μακάριος εἶ) εὐτυχής, εὐδαιμών τυγχάνεις, τοιαῦτα περὶ ἐμοῦ ὁμολογῶν· ἡ δ' εὐδαιμονία αὕτη συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι *θεόθεν ἄγεται*, καὶ ὡς τοιοῦτος υἱὸς Θεοῦ καὶ κληρονόμος τῆς αἰωνίου ζωῆς ἔσται (Ῥωμ. 8, 14)· τοῦτο δ' ἐμπεριέχεται ἐν τῷ ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι (τὴν ἀλήθειαν ταύτην, τὴν ἐν τῇ σῇ ὁμολογίᾳ περιεχομένην), ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καλεῖται δὲ σὰρξ καὶ αἷμα ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ νῦν ἄνθρωπος, ὁ ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου τούτου πεπονημένος καὶ θανάτῳ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑποκείμενος (παρ. Α'. Κορ. 15, 50. Γαλ. 1, 16. Ἐφεσ. 6, 12. Ἑβρ. 2, 14), κατ' ἀκολουθίαν ὁ θνητὸς καὶ ἀσθενὴς καὶ *ψυχικός* ἄνθρωπος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ αἰώνια καὶ πνευματικὰ ὄντα, τοσοῦτο τὸν Θεόν, ὅσον καὶ τὰ πνεύματα ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ· καὶ οἱ Ῥαββίνοι δὲ μεταχειρίζονται τὴν ἑκφρασιν ταύτην *דְּתִי וְשָׂרָא* περὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν θνητὴν αὐτοῦ καὶ ἀσθενῆ καὶ ἁμαρτωλὸν φύσιν· ἡ θεολογικὴ τοίνυν τῆς ἐκφράσεως ταύτης ἔννοια ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος τοιοῦτος οἷος καθ' ἑαυτόν, *ἀνευ τῆς θείας χάριτος* ἐν τῇ παρουσίᾳ περιόδῳ τοῦ κόσμου ὑπάρχει, ὁ ψυχικός, ὁ σαρκικός, ὁ μήπω ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος φωτισθεὶς καὶ ἀναγεννηθεὶς· ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐδὲ νοῆσαι ὅλως δύναται τὰς θείας ἀληθείας, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἀποκαλύψαι ταύτας ἐτέρῳ· ὥστε ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ τό τε φυσικὸν καὶ τὸ *ἡθικόν* τοῦ νῦν ἀνθρώπου χαρακτηρίζεται, καὶ οὐχὶ *μόνον* τὸ πρῶτον, ὡς ὁ Meyer ὑπολαμβάνει· διότι τὸ δεύτερον *ιδίως μάλιστα* ἐπιπροσθεῖ τῇ τῶν θείων πραγμάτων κατανοήσει.

ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς) τὸ μέγεθος καὶ ὕψος καὶ βάθος τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀληθείας περὶ τῆς εἰς ὅλως ἰδιάζουσας ἔννοιαν, ἀληθοῦς δηλ. καὶ κατ' ἀκολουθίαν μεταφυσικῆς υἰότητος τοῦ Σωτῆρος, καταδείκνυται ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀποκαλύψαντος

προσώπου, τοῦ Θεοῦ Πατρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ κατ' ἐξοχὴν διατρέποντος.

Στίχ. 18) Καὶ γὰρ σοὶ λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾧδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

Τὸ L καὶ πέντε τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν δέ.

Ὅπως σὺ λέγεις περὶ ἐμοῦ, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ γὰρ σοὶ λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, ἥτοι λίθος, βράχος ἐν τῇ πίστει· λέγει δὲ τοῦτο ὁ Σωτὴρ κατ' ἐνεστώτα ἀφορῶν εἰς τὸν θεῖον προορισμὸν αὐτοῦ καὶ τὴν κατ' ἀκολουθίαν ἐνέργειαν τῆς θείας χάριτος, δι' ἧς ὁ Πέτρος μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἀπόστολος καὶ διαπρύσιος τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως κήρυξ, διότι τὸ καθ' αὐτὸν ἐκλογίσθη καὶ ἡρνήσατο κατὰ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ τὸν Σωτῆρα· ὥστε τὸ σὺ εἶ δηλοῖ κατὰ τὴν θείαν βουλήν καὶ ἐνέργειαν, κατὰ τὸν θεῖον προορισμὸν, τὸν ἀναφερόμενον οὐχὶ εἰς στιγμὴν δισταγμοῦ καὶ ἀσθενείας ἀνθρωπίνης, ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον τὸν μετὰ ταῦτα ἔνθεον βίον αὐτοῦ· περὶ τούτου γὰρ λέγεται τὸ σὺ εἶ βράχος τῆς πίστεως, στερεὸς δηλ. καὶ ἀκλόνητος ἐν τῇ εἰς ἐμὲ πίστει.

καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν) τὸ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ ἐξηγεῖ τὸ ταυτόσημον ἀρσενικὸν Πέτρος· ὡς γὰρ δείκνυσιν τὸ ταύτη, τὸ πέτρα ἀναφέρεται εἰς τὸν Πέτρον—καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν (ἦν τῇ χειρὶ ἐδείκνυε) πέτρα σοὶ δηλ. τῷ ἀντιπροσώπῳ τῶν ἀποστόλων, τῶν ἐχόντων στερεὰν καὶ ἀκλόνητον πίστιν, οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν· διὰ τῆς εἰκόνος δηλ. ταύτης χαρακτηρίζεται ὁ Πέτρος ὡς εἰς τῶν ζώσαν πιστὶν ἐχόντων ἀποστόλων, ὡς θεμέλιος λίθος τῆς ἐκκλησίας· διότι ἡ ἐκκλησία ἐπικυδομένηται ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀρωγῶν αἰὶν τοῦ λίθου αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος (Ἐφεσ. 2, 20)· χαρακτηρίζονται δ' οὕτως οἱ ἀπόστολοι, διότι πι-

στεύοντες κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν προφητῶν προδιδαχθέντα, ἐδίδαξαν καὶ αὐτοὶ τὸν κόσμον πιστεύειν εἰς τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος, ἐφ' ἧς ἰδρυταὶ καὶ ἰσταται, καὶ μεθ' ἧς καταπίπτει ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, εἰάν ποτε ἡ πίστις τελῶς ἐκλίπη, ὅπερ οὐκ ἔσται, ὡς εὐθὺς κατωτέρω ὁψόμεθα.

Λαμβάνεται τοίνυν ὁ Πέτρος ἐνταῦθα, οὐχ' ὡς ἄτομον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ πρῶτος διερμηνεὺς τῆς ζωῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τῶν ἀποστόλων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρῶτος ἀμείβεται διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἐξόχου θέσεως τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς θεμελίου ταύτης, καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ἅτινα καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι τὰ αὐτὰ τούτῳ ἔλαβον, ὡς τὴν αὐτὴν ἔχοντες πίστιν τῆς ὁμολογίας ταύτης, ἣν ἐν ὀνόματι πάντων τῶν ἀποστόλων ὁ Πέτρος ἐποιήσατο· καὶ διὰ τοῦτο ὀρθότατα ὁ Χρυσόστομος ἐξηγεῖ τὸ πέτρᾳ = τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας· διότι πρῶτῳ ὡς τοιούτῳ, ὡς φορεῖ δηλ. καὶ ἐρμηνεῖ τῆς πίστεως τῶν ἀποστόλων, ἐπαγγέλλεται ὁ Σωτὴρ, ὅτι οἰκοδομήσει τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, καταστήσει δηλ. τοῦτον ἕνα τῶν δώδεκα θεμελίων τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, μένοντα τοιοῦτον εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἐν τῷ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ, τῇ θριαμβευοσῇ ἐκκλησίᾳ καὶ πανηγύρει τῶν πρωτοτόκων (παρ. Ἀποκαλ. 21, 14)· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ εὐθὺς ἐπόμενον καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς, τὸ παριστῶν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων οἰκοδομηθεσομένη ἐκκλησία αὕτη ἔσται αἰώνιος· ὅτι καὶ ὁ θάνατος αὐτὸς οὐ κατισχύσει ταύτης· καθ' ὅτι οὐ μόνον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ κεφαλὴ ταύτης, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι, οἱ θεμέλιοι, καὶ πάντες οἱ ζῶσαν ἔχοντες πίστιν ἐνταῦθα, ἔσονται καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐν στενοτάτῃ σχέσει καὶ κοινωνίᾳ πρὸς αὐτόν, ἀποτελοῦντες τὴν θριαμβεύουσαν ἐκκλησίαν· ἐκ δὲ τοῦ μεζονος ἐξάγεται καὶ τὸ ἔλασσον· ὅτι τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἄδου καὶ τοῦ διαβόλου μηδὲν κατ' αὐτῆς ἰσχύοντων, οὐδ' ὁ κόσμος δυνήσεται καταστρέφαι ταύτην ἐπὶ τῆς γῆς· ἐπιταθήσεται μὲν γὰρ ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἡ ἀπιστία (Λουκ. 18, 8), ἀλλ' ὁ θεμέλιος τοῦ Θεοῦ στερεὸς ἔστηκε (Β'. Τιμ. 2, 19).

Ἡ ἔννοια τοίνυν τῶν λόγων τούτων τοῦ Σωτῆρος ἐστὶν αὕτη, ὅτι ἐπαγγέλλεται πρῶτῳ τῷ Πέτρῳ, ὡς ἀντιπροσώπῳ τῶν ἀποστόλων, τὴν ἀπονομὴν τῆς χάριτος τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, οὗ οἱ κάτοχοι ἔσονται θεμέλιοι τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ὡς αὐτοὺς πρὸς τῇ Ἀποκαλύψει καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀποκαλεῖ (Ἐφес. 2, 20)· ὁρίζει δ' εὐθὺς κατωτέρω ἐν στίχ. 19 τὴν χάριν ταύτην, ὡς συνισταμένην ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῶν κλειδῶν, ἥτοι τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν· ἀμφοτέρω τοίνυν ταῦτα, τό τε ἔργον καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος προεπαγγέλλεται πρῶτον τῷ Πέτρῳ, ὡς ἀντιπροσώπῳ τῶν ἄλλων, οὐχὶ δ' ἀποκλεισμένων αὐτῶν, ὡς καταδεικνύει τὸ Ματθ. 18, 18, ἐν ᾧ τὴν αὐτὴν τῶν κλειδῶν, τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ἐξουσίαν ἐπαγγέλλεται καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς, ἐφ' οἷς ὡσαύτως ὡς θεμέλιοις ὠκοδομεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον (Ἐφес. 2, 20) καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν (21, 14). Οὐδεμίαν οὖν ἀποκλειστικὴν καὶ ἰδιαίτουσαν πρεσβείαν ἀπονομὴν ποιεῖται ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ τῷ Πέτρῳ διὰ τῆς μεταφορικῆς ἐκφράσεως «ἐπὶ σοί, ὡς τῷ φορεῖ καὶ ἐρμηνεῖ τῆς ζωῆς τῶν ἀποστόλων μου πίστεως, οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν», ἀλλὰ προαναγγέλλει ἀπλῶς τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν πᾶσιν αὐτοῖς ἀπονεμηθησομένην ἀποστολικὴν χάριν καὶ διακονίαν, δι' ἧς πνεύματος ἁγίου πλησθέντες, ἐκήρυξαν τὸν λόγον, καὶ εἵλκυσαν τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν, γινόμενοι οὕτως οἱ θεμέλιοι τῆς ἐκκλησίας· ἡ γὰρ ἐκκλησία ἐπὶ τῷ Χριστῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν, ὡς τῷ πρῶτῳ θεμελίῳ καὶ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ ὠκοδομεῖται· ἐπὶ δὲ τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν, ὡς ἀπλοῖς ὑπηρέταις τοῦ ἀκρογωνιαίου, θεμελίους δ' ἐν σχέσει πρὸς τοὺς δι' αὐτῶν οἰκοδομηθέντας εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι· πᾶρ. Α'. Κορ. 3, 10. 11· ὥστε ὁ μὲν Σωτὴρ τυγχάνει ὁ αἵτιος καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς πίστεως, οἱ δ' ἀπόστολοι, οἱ συνεργοὶ αὐτοῦ καὶ ὑπηρεταί, οἱ τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν ἐπιστρέψαντες ἐν ἁγίῳ πνεύματι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τοῦτο θεμέλιοι τῆς ἐκκλησίας γινόμενοι· τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ οἰκοδομεῖν τὸν Κύριον ἐπὶ τὸν Πέτρον, ὡς ὑποψήφιον ἀπόστολον, στερεὰν σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις τῇ θείᾳ χάριτι καὶ ἀκλόνητον τὴν πίστιν

ἔξοντα μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Οὐδὲν δ' ἀπολύτως παρέχει τοῦτο τῷ Πέτρῳ ἀποκλειστικὸν καὶ ἑξαιρετον πρεσβεῖον ὑπὲρ τοὺς λοιπούς, οἷς τὰ αὐτὰ ἀποστολικά χαρίσματα ὁ Σωτὴρ ἀδιακρίτως ἀπένειμε, καὶ οἵτινες πάντες ἐπλήρωσαν θεόντως τὴν διακονίαν αὐτῶν· ὑπὲρ πάντας δὲ ὁ τρισκαίδέκατος τῶν ἀποστόλων Παῦλος, ὁ τὰ ἔθνη ἐπιστρέψας καὶ θεμέλιος ἀντὶ τοῦ Ἰούδα ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ ὢν. Πολλῶς δ' ἤττον ἀπονέμεται ἐνταῦθα πρεσβεῖον τῷ ἀνυπάρχῳ τότε, αὐτακαλουμένῳ δὲ διαδόχῳ τοῦ Πέτρου ἐπισκόπῳ Ῥώμης, οὗτινος τὰ πρεσβεῖα κατὰ τὴν αὐθεντικὴν δῆλωσιν τοῦ κη'. τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ'. οἰκουμενικῆς *μόνην καὶ ἀποκλειστικὴν* αἰτίαν ἔχουσι τὸ βασιλεύουσιν πόλιν εἶναι τὴν Ῥώμην, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καθαρθῶς πολιτικῆς φύσεως τυγχάνουσιν· ἀλλὰ καὶ εἰ δυνατόν ἦν δέξασθαι τὴν ὅλως τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Κ. Διαθήκης, τῆς ἀποβαλλούσης τὰ τοιαῦτα πρεσβεῖα (Ματθ. 20, 25 — 28), ἀντιβαίνουσιν καὶ ἄτοπον ἐρμηνευτικῶς ἀποκλειστικὴν καὶ σαρκικὴν ἐξήγησιν τοῦ «ἐπὶ σοὶ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν», τελευταῖος πάλιν ὤφειλε διεκδικῆσαι τὴν διαδοχὴν τοῦ Πέτρου ὁ Ῥώμης, ἅτε προηγούμενων τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Κορίνθου, ἐν αἷς ἐκκλησίαις πρὸ τῆς Ῥώμης ὁ Πέτρος διέτριψε καὶ ἐκήρυξεν. Ἀντιβαίνει τοίνυν ἡ περὶ πρωτείου αὕτη ἰσχύρησις τῶν Παπιστῶν τῇ τε Καινῇ Διαθήκῃ καὶ τῇ ῥητῇ τῆς ἐκπροσωπούσης τὴν ἐκκλησίαν οἰκουμενικῆς συνόδου δηλώσει, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ, ἣν πλαστογραφεῖ δι' ἀποκρύφων ἀντικανονικῶν πράξεων.

οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν) διὰ τούτου παρίστησιν ἑαυτὸν ὁ Σωτὴρ, ὡς ἀρχηγόν, κεφαλὴν καὶ ἀρχιτέκτονα τῆς ἑαυτεῦ ἐκκλησίας, ἧς τυγχάνει ὁ Κύριος, ὡς τῷ ἰδίῳ αἵματι ἐξαγορασάμενος καὶ περιποιησάμενος ἑαυτῷ ταύτην. Ἐκκλησίαν δὲ πρῶτον ἐνταῦθα ἀποκαλεῖ ὁ Σωτὴρ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθησομένην θρησκευτικὴν κοινωνίαν· ἡ λέξις δ' αὕτη εὐρηται παρὰ τοῖς δοκίμοις (Θουκυδίδης κτλ.), δηλοῦσα τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ πρὸς διοίκησιν τῶν κοινῶν· γίνεται δ' ἐκ τῆς ἐκ προθέσεως καὶ τοῦ καλεῖν· διότι οἱ πολῖται ἐκαλοῦντο διὰ τοῦ κήρυκος ἔξω τῶν οἰκῶν αὐτῶν

εἰς συνέλευσιν· ὥστε ἡ λέξις ἐδήλου, ὡς καὶ ὁ Ἡσύχιος ἐρμηνεύει ταύτην σύνοδον, συναγωγὴν, πανήγυριν· καὶ διὰ ταύτης μεταφράζουσιν οἱ Ο΄. τὸ ἔβρ. *ἡπρ* (Δευτερ. 18, 16. 23, 1), ὅπερ ἀλλαχού (Γεν. 28, 3. 35, 11. Ἐξοδ. 16, 3 κτλ.) ἐκφέρουσι διὰ τοῦ συναγωγῇ· ταύτη δὲ βεβαίως τῇ ἔβρ. λέξει (*ἡπρ*) ἐχρήσατο καὶ ὁ Σωτὴρ, ἅτε καθιερωμένη πρὸς δῆλωσιν τῆς συναθροίσεως καὶ συνέλευσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ ἐκαλεῖτο συναγωγὴ τοῦ Ἰσραὴλ (Δευτερ. 31, 30), συναγωγὴ τοῦ Θεοῦ (Ἀριθ. 16, 3. 20, 4 κτλ.) καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ συναγωγὴ (Ἐξοδ. 16, 3. Λευϊτ. 4, 13)· ἐχρήσατο δὲ ταύτῃ, διότι ἡ συναγωγὴ τῆς Π. Διαθήκης ἐτύγχανε τύπος καὶ σκιά τῆς συναγωγῆς τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ, οὔσης τῆς ἱστορικῆς κοινωνίας Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τῆς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θεμελιωθείσης διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν ἐπισκόπων ποιμαινομένης. Διὰ τοῦ ἐπὶ ταύτῃ τοίνυν τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν ὁ Σωτὴρ δηλοῖ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅπως στηρίξῃ καὶ θεμελιώσῃ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, ὃ καὶ ἐποίησε τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς καταπέμψας ἐπ' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ καὶ ἰκάνωσεν αὐτοὺς μαθητεῦσαι τὰ ἔθνη καὶ γενέσθαι θεμελίους λίθους τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῶν· ὥστε οὐδὲν ἕτερον προλέγει ἐνταῦθα, εἰμὴ ὅ,τι καὶ κατὰ τὴν κλῆσιν τῶν μαθητῶν εἶπε τῷ Πέτρῳ καὶ Ἀνδρέᾳ (Ματθ. 4, 19) «Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλῖεις ἀνθρώπων» καὶ ὅ,τι μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶπε τοῖς ἑνδεκα· ἀπορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη κτλ.» (Ματθ. 28, 19· παρ. καὶ Μάρκ. 16, 15. Λουκ. 24, 47 — 49)· καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ ὀφθεὶς αὐτῷ (Πράξ. 26, 16 — 18) «εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι προχειρίσασθαι σε ὑπέρτην καὶ μάρτυρα, ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω ἀνοίξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκοτόους εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρὸν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις

πίστει τῇ εἰς ἐμέ». Οὐδὲν γὰρ πλέον τούτων περιέχει τὸ ἐπὶ σοὶ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, ἐπαγγελία ὃν τῆς μεταδόσεως τῆς χάριτος τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, τῆς καταστησάσης αὐτοὺς ἀλιεῖς ἀνθρώπων, οἷος πλὴν τῶν δώδεκα ἐγένετο καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος, ὁ στύλος τῆς ἐκκλησίας, ὁ πρόεδρος τῆς ἀποστολικῆς συνόδου, ὡς καὶ ὁ Παῦλος, ὁ μὴδὲν ὑστερήσας τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, ὡς αὐτὸς ἐν Πνεύματι λέγει (Β'. Κορ. 11, 5. 12, 11). Αἰσχυνέσθωσαν τοίνυν οἱ παπισταὶ ζητοῦντες ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ἰσοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος πάντων αὐξῆσαι τὸν Πέτρον ἐνταῦθα, ὅπου τὸ τε γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπὶ σοὶ οἰκοδομήσω οὐδεμίαν ἄλλην λογικὴν ἐρμηνείαν ἐπιτρέπει, εἰμὴ τὴν «ἐνα τῶν θεμελίων ταύτης διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ κηρύγματος καταστήσω».

καὶ πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς) μνημονεύσας τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, τὴν κοινωνίαν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἣν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων οἰκοδομήσει, ἔρχεται νῦν δεῖξαι τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ μέγεθος τῆς κοινωνίας ταύτης, αἰωνίου οὔσης καὶ ἀτελευτήτου ζωῆς ἐν Θεῷ τῶν πιστῶν καὶ ἁγίων. Ἐπὶ σοὶ τοίνυν, ὡς ἐνὶ τῶν ἀποστόλων μου, οἰκοδομηθήσεται ἡ κοινωνία αὕτη τοῦ Θεοῦ, κοινωνία δ' αἰώνιος καὶ ἀτελευτήτος· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ «καὶ πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς», ὅπερ τίθεται οὕτω καθ' ἐβραϊσμόν, ἀντὶ τοῦ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, ἥς πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύουσιν· καὶ ᾗδης μὲν ἔβρ. *hinnu* καλεῖται (Ματθ. 11, 23) ἡ κατοικία τῶν ψυχῶν τῶν θανόντων· πύλαι δὲ αὐτοῦ, δι' ὧν εἰσέρχεται τις εἰς τὸν ᾗδην, ὁ θάνατος, ὡς καὶ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ (Ἠσ. 38, 10) λαμβάνεται ἡ ἔκφρασις αὕτη· λέγει γὰρ ὁ Ἐζεκίας παρ' Ἠσαΐα *hinnu* *ihnu* *pru* *ih* *ih*, ἥτοι «ἐν τῇ εὐτυχίᾳ ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἡμερῶν μου πορεύσομαι εἰς πύλας ᾗδου»· οἱ δ' Ο'. μεταφράζουσιν «ἐν τῷ ὕψει (ἐκ μεταφορᾶς τοῦ ἡλίου = ἐν τῷ μέσῳ) τῶν ἡμερῶν μου πορεύσομαι εἰς πύλας ᾗδου, ἥτοι εἰς τὸν θάνατον, ἀποθανοῦμαι». Ὁ Σωτὴρ τοίνυν χρῆται τῇ ποιητικῇ ταύτῃ τοῦ θανάτου παραστάσει, ἵνα δείξῃ τὸ φοβερὸν αὐτοῦ, ὡς εἰσάγοντος τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν φοβερόν καὶ ζοφερόν ἐκεῖνον τόπον· καὶ ὁμως ὁ θάνατος αὐτός, ὁ κατι-

σχύων παντὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐπιτιθεῖς τὸ τέλος τῇ ἐπὶ γῆς ὑπάρξει αὐτοῦ, οὐ κατισχύσει τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ· ἐμελλε δὲ κατισχύσαι τῆς ἐκκλησίας ὁ θάνατος, εἰ διέκοπτε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν καὶ κοινωνίαν τῶν πιστῶν καὶ ἀπέστελλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ᾅδην, ὡς καὶ τοὺς δικαίους καὶ ἁγίους τῆς Π. Διαθήκης, οἵτινες διὰ τοῦτο μετὰ φόβου ἠτένιζον τῷ θανάτῳ, ὡς χωρίζοντι αὐτοὺς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεως, καὶ παραδιδόντι τῷ ζοφερῷ καὶ σκοτεινῷ ᾅδῃ (Ψαλμ. 6, 6. 88, 11. 115, 17, ἢ κατὰ τοὺς Ο΄. 113, 25. 26. Ἡσ. 38, 18 κτλ.)· τοῦτο ὁμως ἐπαύσατο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ· διότι ὁ θάνατος οὐδεμίαν δύναται ἐπενεγκεῖν ἐπὶ τῶν πιστῶν διακοπὴν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Σωτῆρα σχέσεως· ὅτι οἱ πιστοί, ἐάν τε ζῶσιν, ἐάν τε ἀποθνήσκωσι, τοῦ Κυρίου εἰσὶ (Ῥωμ. 14, 8). Διὰ τοῦτο δὲ λέγει ὁ Σωτὴρ (Ἰωάνν. 8, 51) « ἂμὴν, ἂμὴν, λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον (τουτέστι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φυσικοῦ θανάτου ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, τὴν στέρησιν τῆς χάριτος καὶ κοινωνίας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Θεῷ ζωῆς) οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα ». Διὰ τοῦ « οὐ κατισχύσουσι » τοίνυν ὁ Σωτὴρ διδάσκει ὅτι ὁ θάνατος ἀπώλεσε τὸ κέντρον καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐν τοῖς πιστοῖς, οἵτινες διὰ τοῦ θανάτου μεταβαίνουν ἐκ τῆς ἐπὶ γῆς εἰς τὴν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐκκλησίαν πρωτοτόκων· ὥστε ὁ θάνατος οὐδεμίαν ἔξει δύναμιν κατὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὥστε ἀρπάζειν τὰ μέλη ταύτης ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Σωτῆρος. Διὰ τούτου τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἀνακηρύσσει τὸν αἰώνιον χαρακτῆρα τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τῆς διὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μόνον ὑφισταμένης. Οὐ βούλεται τοίνυν ἀπλῶς παραστήσαι τὴν στερεότητα καὶ διάρκειαν τῆς οἰκοδομῆς ἑαυτοῦ, τῆς ἐκκλησίας, συγκρίνων ταύτην πρὸς τὸ ἰσχυρὸν οἰκοδόμημα τοῦ ᾄδου καὶ τὰς στερεὰς αὐτοῦ πύλας καὶ κηρύσσων στερεωτέραν τὴν ἐκκλησίαν, ὡς ὁ Meyer, Bleek καὶ ἄλλοι ἐρμηνεύουσιν, ἀλλὰ διὰ τοῦ οὐ κατισχύσουσιν, οὐχ' ὑπερισχύσουσιν αὐτῆς, δεικνύει ὅτι ὁ φοβερός οὗτος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ πολεμῶν καὶ ζητῶν ἔχειν εἰς αἰῶνα δέσμιον αὐτὸ καὶ μακράν τῆς τοῦ Θεοῦ κοινωνίας, οὐ κατισχύσει τῆς ἐκ-

κλησίας, τῆς ζητούσης τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου· ὥστε τὸ οὐ κατισχύσουσιν οἱ ἐχθροὶ οὗτοι θάνατος καὶ ἄδης = τῷ ἡττηθήσονται, ματαιουμένου τοῦ πολέμου αὐτῶν κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, *καταργηθῶσονται* ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὡς ὁ ἔσχατος καὶ μέγιστος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐχθρός. Οὕτω τοίνυν ἐννοητέον τὸ *πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν* ὡς προδηλοῦν *τὴν ἀδυναμίαν* τοῦ μεγίστου τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ ἄδου καὶ τοῦ θανάτου κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἥτις θριαμβεύσει κατ' αὐτῶν ἐν τέλει καὶ καταργήσει αὐτοὺς (Ἀποκαλ. 20, 13. 14)· λέγει δὲ τοῦτο ὁ Σωτὴρ, ὅπως διακρίνῃ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Π. Διαθήκης, ἥς κατίσχυσαν αἱ πύλαι ἄδου· διότι οὐδεὶς πρὸ Χριστοῦ, μήπω τοῦ προπατορικοῦ ἀπηλλαγμένος ἁμαρτήματος, ἠδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐν Θεῷ υἱικὴν σχέσιν, εἰς ἣν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ὁ Σωτὴρ ἤγαγε τοὺς πιστοὺς, δι' οὓς ὁ θάνατος οὐδὲν πλέον ἔχει τὸ φοβερόν, ἅτε μηδὲν ἕτερον ὢν ἢ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι (Φιλ. 1, 23).

Στίχ. 19) Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὁ ἐὰν δέσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὁ ἐὰν λύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τὰ κ^Β·C·D 1. 33 παραλείπουν τὸν ἐν ἀρχῇ καὶ πρὸ τοῦ δώσω· — τὰ δὲ κ^Β·L ἔχουσι τὸν κοινὸν τὰς κλεῖδας, ἀντὶ τοῦ κατὰ Φρόνιχον καὶ ἄλλους δοκίμου τύπου τὰς κλεῖς, ὅνπερ ἔχουσι τὰ κ^Α·B·C καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. (καὶ Ἀποκαλ. 1, 18 εὐρηνται ἀμφότεραι αἱ γραφαὶ αὗται)· τὰ BD ἔχουσιν ὁ ἂν δέσῃ.

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα προλέγει καὶ προεπαγγέλλεται, ὡς ἀντιπροσώπῳ τῶν ἀποστόλων, τῷ Πέτρῳ καὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας· οὐ μόνον, λέγει, καταστήσω σε θεμέλιον τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τουτέστι τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τοῦ εἰσάγειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐκβάλλειν

ἐξ αὐτῆς, ἣν ὡς βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κἀνταῦθα χαρακτηρίζει, ὡς καὶ 4, 17, καὶ ὁ Πρόδρομος δὲ 3, 2, δι' οὓς λόγους ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τούτου εἵπομεν. Ἡ δὲ μεταφορικὴ ἔκφρασις τῶν κλειδῶν ἐτέθη ἕνεκα τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ χαρακτηρισμοῦ τῆς ἐκκλησίας ὡς οἰκίας· γίνεται δὲ χρῆσις ταύτης καὶ Λουκ. 11, 52. Ἀποκ. 1, 18 κτλ. εἰς τὴν σημασίαν τοῦ εἰσάγειν ἢ μὴ εἰσάγειν ἢ καὶ ἐξάγειν. Ἐνταῦθα δὲ ἡ τῶν κλειδῶν ἐξουσία ἐστίν ἡ καθ' ἣν οἱ ἀπόστολοι ἠδύναντο εἰσάγειν καὶ ποιεῖν μέλη τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ τοὺς πιστεύοντας τῷ λόγῳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν, καὶ πάλιν ἀποκλείειν καὶ ἀφορίζειν ταύτης τοὺς ἀσεβεῖς καὶ αἰρετικούς καὶ ἁμαρτωλοὺς ἀναξίους τῆς κοινωνίας αὐτῆς προσκαίρως ἢ καὶ διὰ παντός, ὡς βλέπομεν τὸν ἀπόστολον Παῦλον ποιοῦντα καὶ ἀφορίσαντα τῆς ἐκκλησίας προσκαίρως μὲν τὸν αἰμομίκτην (Α'. Κορ. 5, 5. Β'. Κορ. 2, 5 — 11), διαρκῶς δὲ τοὺς ἀδιορθώτους περὶ Ὑμένιον καὶ Ἀλέξανδρον (Α'. Τιμ. 1, 20. Β'. Τιμ. 2, 17). Αὕτη τοίνυν ἐστίν ἡ τῶν κλειδῶν ἐξουσία, ἣν πρῶτῳ τῷ Πέτρῳ, ὡς ἀντιπροσώπῳ πάντων ἐποιήσατο, εἶτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, εἰπὼν αὐτοῖς· «ὅσα ἂν δήσητε κτλ.», δι' οὗ ὁ Σωτὴρ ἐπέξηγεῖ κἀνταῦθα τὴν ἐξουσίαν τῶν κλειδῶν, ὡς εὐθὺς νῦν ὀψόμεθα.

καὶ ὁ ἕαν δήσης κτλ.) Ἡ εἰσοδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν προϋποτίθησι μετάνοιαν καὶ συγχώρησιν τοῦ προπατορικοῦ καὶ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτημάτων (Α'. Κορ. 11, 2. Ἐφεσ. 5, 25 — 27. Κολοσ. 1, 22), ἡ δὲ παρακοή τῆς ἐκκλησίας, ἡ ἀμετανοησία καὶ τὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα ἀποκλείουσι ταύτης (Ματθ. 18, 17. Α'. Κορ. 5, 5 κτλ.)· διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα ἐξηγεῖ τὸ δώσω σοι τὰς κλεῖς, λέγων· καὶ (ἡ ἐξουσία αὕτη τῶν κλειδῶν συνίσταται ἐν τούτῳ ὅτι), ὅσα (ἁμαρτήματα) ἕαν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα (ἁμαρτήματα) ἕαν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὅτι δὲ μόνη αὕτη ἡ ὀρθὴ ἐξήγησις, καταδείκνυται ἐκ τῆς ἐν τῇ Π. καὶ Κ. Διαθήκῃ συνήθους τε καὶ μεταφορικῆς χρήσεως τοῦ λύειν, ἥτις ἐστίν εἴτε ἡ τοῦ ἀπολύειν τῶν δεσμῶν, εἶτα δὲ μεταφορικῶς ἀφιέναι, συγχωρεῖν ἁμαρτίας, λαμβανομένων τούτων κατὰ μεταφοράν, ὡς ἤθι-

κοῦ δεσμοῦ, συνέχοντος τὸν ἄνθρωπον, ὡς δοῦλον (Ήσ. 40, 2 «λέλυται αὐτῆς ἡ ἁμαρτία». Σοφ. Σειρ. 28, 2 «αἱ ἁμαρτίαι σου λυθήσονται» παρ. καὶ Λουκ. 6, 37 «ἀπολύετε καὶ ἀπολυθήσεσθε»), εἴτε ἡ τοῦ καταλύειν (Ματθ. 5, 17), καταργεῖν, ἀθετεῖν, μὴ τηρεῖν τι, ὡς ἐν πλείστοις χωρίοις τῆς Κ. Διαθήκης λαμβάνεται (Ματθ. 5, 19. Ἰωάνν. 2, 19. 5, 18. 7, 23 κτλ. Ἐφεσ. 2, 14. Α΄. Ἰωάνν. 3, 8 κτλ.). Ἐπειδὴ τοίνυν οὐδαμῶς ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ ἀθετήσεως ἢ καταργήσεως ἐντολῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀπαγορεύοντος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς τελευταίας καὶ ἐλαχίστης ἐντολῆς τὴν λύειν (Ματθ. 5, 19), πρόδηλον ὅτι τὸ λύειν ἐνταῦθα λαμβάνεται εἰς τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ ἀπολύειν, ἀφιέναι, συγχωρεῖν· ἡ ἑτέρα δὲ χρῆσις τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν παρὰ τοῖς Ταλμουδισταῖς, καθ' ἣν ἸΩΝ δηλαδὲ δεῖν, δεσμεῖν, εἴτα δὲ κηρύσσειν ἀπηγορευμένον, καὶ ἸΗΩ λύειν, εἴτα δὲ κηρύσσειν θεμιτόν, ἐπιτετραμμένον, ἡ τοιαύτη λέγομεν χρῆσις ἄγνωστος ὅλως τῇ θείᾳ γραφῇ· καὶ ἐν τῷ χωρίῳ δὲ τοῦ Ἰωσήπου ἰουδ. πολ. 1, 5, 3 ἡ ἔκφρασις ἐπὶ τῆς κυρίας ἐννοίας τοῦ δεσμεῖν, ἐν δεσμοῖς τιθέναι, φυλακίζειν, καὶ τοῦ ἀπολύειν τῶν δεσμῶν λαμβάνεται. Ἄλλως τε δὲ τί ὀφείλουσι τηρεῖν καὶ μὴ οἱ χριστιανοί, κανονίζει ὁ θεὸς λόγος κατὰ τὸ διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν (Ματθ. 28, 20)· ἡ δὲ ἐκκλησία οὐχὶ τῶν θείων ἀληθειῶν νομοθέτης, ἀλλὰ φύλαξ καὶ ἑρμηνεὺς ἄπταιστος καὶ διδάσκαλος τοῦ θεοῦ λόγου, τοῦ περιέχοντος πάσας τὰς πρὸς σωτηρίαν ἀρκούσας θείας ἀληθείας, θεωρητικὰς τε καὶ πρακτικὰς (κατὰ τὰ Ἰωάνν. 14, 26. 16, 13. Πράξ. 15, 28 ἰδίως δὲ τὸ Α΄. Τιμοθ. 3, 15)· πάντες δ' οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυσσον τὰς ἀληθείας ταύτας, ὡς ἐκ Θεοῦ ἀποκαλυφθείσας, ἑαυτοῖς δ' ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἐπεφύλαζαντο τὴν ἀκριβῆ τήρησιν καὶ τὸν ὀρισμὸν τῶν λεπτομερειῶν καὶ ἀμφιβολιῶν· ὥστε αἱ μὲν ἀληθεῖαι τοῦ χριστιανισμοῦ ἄμεσοι, τὸ δὲ δόγμα καὶ ὁ ὅρος καὶ ὁ κανὼν ἔμμεσοι διὰ τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς ἐρμηνείας καὶ ὀρισμοῦ, ἐν ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἀπταιστως γινομένων (παράβ. τοῦ ἡμετέρου περὶ ἀρχῶν τῆς θεολογίας σελ. 121 — 125). Ἡ ἐκκλησία τοίνυν ἐστὶν ὁ ἄπταιστος ἑρμη-

νευτής και φύλαξ, οὐκ ἀπόλυτος δέ, ἀλλὰ σχετικός και ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς τελείως ἐξηρητημένος νομοθέτης, και διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι δογματικῶς ἀκριβῆς ἡ ἐρμηνεία τοῦ Lightfoot, Rosenmüller, Meyer και ἄλλων, καθ' ἣν τὸ δήσης και λύσης, δηλοῦντα ἀπαγορεύσης και ἐπιτρέψεως περιέχουσιν ἀπόλυτον νομοθετικὴν ἐξουσίαν τῆς ἐκκλησίας, ἣν ἀποκλείει τό τε Ματθ. 28, 20 (διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν) και τὸ Γαλατ. 1, 6 — 9 και 12. Ἰακώβου 4, 12 « εἰς ἐστὶν ὁ νομοθέτης »· και ἔχει μὲν βεβαίως σχετικὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἡ ἐκκλησία κατὰ τὸ Ἰωάνν. 14, 16. 17. Πράξ. 15, 28, ἀλλ' αὕτη, ὡς προείπομεν, συνίσταται ἐν τῇ ἐπισήμῳ, αὐθεντικῇ και ἀπταιστώ ἐρμηνείᾳ τῶν θείων λογίων, τῶν περιεχόντων πάσας τὰς πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαίας θείας ἀληθείας, αἷς και αὕτη ὀφείλει τηρεῖν, και τοῖς πιστοῖς ἐπιβάλλειν τὴν τήρησιν διὰ τῆς ἐξουσίας ταύτης τοῦ δεσμεῖν και λύειν, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Σωτῆρος· μόνην δὲ διακριτικὴν ἐξουσίαν ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς και τυπικοῖς ἔχει τὴν τῆς οἰκονομίας, ἣ ὀφείλει χρῆσθαι κατὰ τὴν θείαν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, τῆς διδασκούσης ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων (Πράξ. 20, 35), ἀλλ' οὐ πρὸς καθάρσεις, ἀλλ' εἰς οἰκοδομὴν (Β'. Κορ. 13, 10) και γίνεσθαι τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἵνα πάντως τινας σώσῃ (Α'. Κορ. 9, 22). Ἀλλὰ και τὸ Ματθ. 18, 18 ὑποστηρίζει τὴν ἄνω ἐρμηνείαν· διότι εὐθὺς μετὰ τὴν παράστασιν τῆς ἐκκλησίας, ὡς τοῦ ἐσχάτου δικαστοῦ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς ἀδελφούς, οὗτινος ὁ παρακούων ἀποκλείεται ταύτης και μένει ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ, ὡς ὁ ἐθνικός και ὁ τελώνης, ἐπιφέρει ὁ Σωτὴρ « ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ὅσα ἂν δήσητε κτλ. », ὅπερ δεικνύει τίνος ἕνεκεν ὁ ἀφοριζόμενος μένει ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ· διότι ἔξω και ἄνευ τῆς ἐκκλησίας οὐ δύναται λαβεῖν τὴν ἄφεσιν, οὐδ' ἐλθεῖν εἰς κοινωνίαν πρὸς τὸν Θεόν. Οὕτω δ' ἐνόησαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην τοῦ δεσμεῖν και λύειν και οἱ ἀρχαῖοι πατέρες και ἐρμηνευταὶ Βασίλειος ὁ Μέγας, Χρυσόστομος, Θεοφύλακτος, Ζυγαδηνός· και τέλος αὐταὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐπισήμως ἐκύρωσαν τὴν ἐρμηνείαν ταύτην, ὡς τὴν μόνην αὐθεντικὴν (τῆς ἐν Νικαίᾳ Α'. κανὼν

ιβ'. Βασιλ. κανών οδ'. τῆς ΣΤ'. ρβ').) ὥστε αὐτὴ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἀναιρεῖ τὴν τοιαύτην ἀπόλυτον ἐρμηνείαν, ἣν ἄλλως θεωρητικῶς μόνον οἱ διαμαρτυρόμενοι δέχονται, ἔργῳ καὶ αὐτὴν τὴν ἐνθεσμον ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ἀποκρούοντες, ὡς ἐν σελ. 122 τοῦ περὶ ἀρχῶν κατεδείξαμεν· διεκδικοῦντες δὲ λόγῳ τῆς ἐκκλησίας τὸ κύρος, διεκδικοῦσιν ἔργῳ τὴν αὐθαίρετον ἐξουσίαν τοῦ παρ' αὐτοῖς ἀντικαθιστῶντος τὴν ποιμαίνουσαν ἐκκλησίαν πιστοῦ ἀτόμου.

Κατὰ ταῦτα τοίνυν τὸ «ὅσα ἂν δῆσητε κτλ.» ἐστὶ τὸ αὐτὸ τῷ «ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται» τοῦ Ἰωάνν. 20, 23· τὸ δὲ δῆσαι εἰκονίζει τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ὡς φορτίου καὶ βάρους πρόσδεσιν ἐπὶ τοῦ ἀμετανοήτου καὶ πεπωρωμένου, καὶ ἰσοδυναμεῖ τῷ *κρατεῖν* τοῦ Ἰωάννου, ἥτοι μὴ λύειν, μὴ ἀφίεναι, μὴ συγχωρεῖν· διὰ δὲ τοῦ «ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» δεικνύει ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων συγχώρησις ἢ μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἐπὶ τῆς γῆς, συνεπάγεται καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν, ἐν τῇ προϋποθέσει ὅτι πνεύματι ἁγίῳ κινούμενοι οἱ ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν ταύτην, τὴν τοῦ Θεοῦ *ψῆφον* ἐκφέρουσιν ἐν τῷ δεσμεῖν καὶ λύειν· τὴν τοιαύτην δ' ἐξουσίαν καὶ πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις ὁ Σωτὴρ εὐθύς μετ' ὀλίγον ἐπηγγείλατο (Ματθ. 18, 18) καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πᾶσιν ἔδωκεν (Ἰωάνν. 20, 23), οὗτοι δὲ τοῖς διαδόχοις αὐτῶν ἐπισκόποις κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν (τῆς Α'. ιβ'. τῆς ΣΤ'. ρβ'. κτλ.). Καὶ τὸ οἰκοδομῆσαι τοίνυν ἐπὶ τῷ Πέτρῳ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ δοῦναι τὰς κλεῖς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ τὴν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν, οὐδὲν ἐστὶν ἐξαίρετον καὶ ἰδιόζον μόνῳ τῷ Πέτρῳ προνόμιον καὶ πρωτεῖον· διότι καὶ τὰ τρία ταῦτα ἀπαρallάκτως καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις ἔδωκεν· ἐπηγγείλατο δὲ μόνον *πρῶτῳ* τῷ Πέτρῳ, ὡς στόματι καὶ ἀντιπροσώπῳ αὐτῶν, πρῶτῳ ὁμολογήσαντι αὐτὸν Χριστὸν καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Αὕτη ἐστὶν ἡ *καθαρὰ* καὶ *σαφὴς* ἐξηγητικὴ ἀλήθεια, ἣν μόνος ὁ ζητῶν καὶ ἀκούσας τῆς θείας Γραφῆς δημιουργῆσαι ἑαυτῷ πλαστὰ πρεσβεῖα Πάπας οὐ βούλεται συνιδεῖν.

Στίχ. 20) Τότε διεστέιλαιο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μη-
δενὶ εἰπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Τὰ B·D καὶ κωδ. τινὲς παρ' Ὡριγ. ἔχουσιν ἐπετίμησεν, ἀντὶ διε-
στείλατο τὰ δὲ κBCD παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ μαθηταῖς· καὶ τὰ
DU ἔχουσιν οὗτος, ἀντὶ αὐτός· τὰ δὲ κBL καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὡρ.
καὶ Χρυσ. ἔχουσιν ἀπλῶς ὁ Χριστός, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὀρθόν, καὶ οὐχὶ τὸ
Ἰησοῦς ὁ Χριστός τῶν κCE καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. διότι ὁ
Σωτὴρ ἀποδεχόμενος τὴν τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν ὁμολογίαν, παραγ-
γέλλει αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας· τὸ
δὲ Ἰησοῦς Χριστός τίθεται, προκειμένου ἵνα χαρακτηρισθῇ ὑπὸ τρίτου τὸ
ἱστορικὸν πρόσωπον τοῦ Θεανθρώπου· ἀλλ' ἐνταῦθα, ὡς καὶ Ματθ. 26, 64
(παρ. Μάρκ. 14, 61. 62), αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ διδῶσι μαρτυρίαν.

διεστέιλαιο) παρ. Μάρκ. 5, 43 = παρήγγειλεν ἐντόνως καὶ
ἰσχυρῶς· ἡ πρώτη γὰρ σημασία τοῦ διεστέιλαιο = ἐχώρισεν, εἶτα
δ' ὥρισαντο, καὶ ἐντεῦθεν παρήγγειλεν. Ἡ παραγγελία δ' αὕτη
τοῦ Σωτῆρος αἰτίαν εἶχε τὰς στρεβλὰς τοῦ πλήθους ἰδέας περὶ
Μεσσίου, παρ' οὗ προσεδόκων ὑλικὰς ὁλως καὶ σαρκικὰς ὠφελείας,
καὶ διὰ τοῦτο ἀπαγορεύει τοῖς μαθηταῖς εἰπεῖν τοῦτο, ἵνα μὴ τὸ
φιλοτάραχον γένος ἐγείρῃ ἀξιώσεις, ἅς οὐκ ἡδύνατο ικανοποιῆσαι
καὶ ἐπιφέρειν πρόσκομμα τῷ καθαρῷ πνευματικῷ μεσσιανικῷ αὐτοῦ
ἔργῳ.

Στίχ. 21) Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μα-
θηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ
πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμ-
ματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

Τὰ κ·B· ἔχουσιν Ἰησοῦς Χριστός, ἀντὶ ὁ Ἰησοῦς· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα
ἄλλα ἀναστῆναι, ἀντὶ ἐγερθῆναι.

Μετὰ τὴν ἀπαγορεύσιν τῆς δημοσιεύσεως τῆς μεσσιανικῆς αὐτοῦ
ἀξίας, ὁ Σωτὴρ ἤρξατο προπαρασκευάζων τοὺς μαθητὰς εἰς τὰ
μέλλοντα αὐτῷ συμβῆναι πάθη, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν,
ὅπως ἐννοήσωσι τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῶν, καὶ μὴ σκανδαλισθῶσι·
καὶ ὑπέδειξε μὲν καὶ πρότερον ἐξ ἀρχῆς τοῦτο, ἀλλὰ μόνον ἐν εἰκό-

σιν ὅλως τότε ἀκαταλήπτοις τοῖς μαθηταῖς (παρ. Ἰωάνν. 2, 19. 21. 22. 3, 14. Ματθ. 12, 40)· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἤρξατο σαφέστερον προδεικνύων ταῦτα· ἀλλ' αἱ ἀποκαλύψεις αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος οὕτως ἦσαν ἐναντίαι ταῖς περὶ τοῦ Μεσσίου ιδέαις καὶ προσδοκίαις αὐτῶν, ἃς καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐξηκολούθουν ἔχοντες (Πράξ. 1, 6), ὥστε, ὡς ὁ Μάρκος ἐν τῇ ἐφεξῆς δευτέρᾳ ἀποκαλύψει τοῦ Σωτῆρος λέγει, (Μάρκ. 9, 32) «οἱ δὲ ἡγρόουν τὸ ῥῆμα», ἐξηκολούθουν δηλ. μὴ ἐννοοῦντες ὅ,τι περὶ τῶν παθῶν, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἔλεγε· διότι ὅ,τι οὐ πιστεύει τις, οὐδ' ἐννοεῖ· καὶ ἐφοβοῦντο ἐπερωτῆσαι αὐτὸν περὶ οὕτω φοβεροῦ καὶ ἀπιστίας παρέχοντος πράγματος. Ἐκ τούτου δὲ λύεται ἡ ἀπορία νεωτέρων τινῶν ἐρμηνευτῶν (ἐν οἷς καὶ ὁ Meyer), πῶς δηλ. οἱ μαθηταί, ἀκούσαντες ταῦτα, οὐχ' ἤττον ἔθαψαν αὐτὸν καὶ ἐπέθηκαν τὸν λίθον, καὶ αἱ γυναῖκες ἤλθον μυρίσαι, καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐλθόντες εἰς τὸ μνημεῖον οὐκ ἠδύναντο ἐξηγῆσαι τὸ ὅτι κενὸν εὗρον αὐτό, καὶ ἠπίστουν τῇ ἀναστάσει καὶ ἐν μέρει τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ· ἰδόντες δὲ τὰ ὀθόνια καὶ τὸ σουδάριον ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ (Ἰωάνν. 20, 9), οὐχὶ δὲ τῷ λόγῳ τοῦ Σωτῆρος. Πάντα γὰρ ταῦτα ἄριστα καὶ φυσικώτατα ἐξηγοῦνται, ὅταν κατανοήσωμεν πρῶτον τὰς περὶ Μεσσίου, ὡς ἐπιγείου βασιλείως τοῦ Ἰσραὴλ, ιδέας τῶν μαθητῶν, ἀδύνατον ὑπολαμβανόντων τὴν τοιαύτην ἀποτυχίαν τῶν προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων τοῦ λαοῦ καὶ ἑαυτῶν (Λουκ. 24, 21), καὶ μὴδ' ὅλως διὰ τοῦτο δυναμένων ἐννοῆσαι καὶ παραδέξασθαι τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος· διὸ καὶ ἐνταῦθα ὁ Πέτρος ὑπολαμβάνει δοκιμασίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν ταῦτα, καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτῶν· ὅπως δ' ἐν τῷ θαύματι τοῦ ἐπισιτισμοῦ ἡ καρδία αὐτῶν ἦν πεπωρωμένη (Μάρκ. 6, 52), οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ ῥῆμα τοῦτο ἦν κατὰ θεῖαν βουλήν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό· ἐπίστευον δηλ. καὶ οὗτοι, ὡς ὁ Πέτρος, ὅτι ὁ Μεσσίας θέλει διὰ τούτων δοκιμάσαι τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγάπην· κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῶν παθῶν οὕτως ἦσαν ἐπτοημένοι καὶ τεταραγμένοι, ὥστε βεβαίως οὐκ ἠδύνατο σκέψασθαι καὶ κατανοῆσαι τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος· πολλῶ δ' ἤττον κωλύσαι τὸν Ἰωσήφ

τοῦ θάψαι αὐτὸν καὶ τὰς γυναῖκας μυρίσαι· μετὰ δὲ τὴν σταύρωσιν ἦσαν ὅλως κατελιγμένοι ὑπὸ λύπης, ἀπελπισίας καὶ ἀπιστίας (Λουκ. 24, 13. 17. 20. 21 — 25), καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος συνῆλθον εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, ἣν πρότερον οὐκ ἐνόουν, καὶ τῷ λόγῳ, ὃ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀμοιβαίως αὐτὰ συγκρίναντες, καὶ ex eventu, ἐκ τῆς ἐκβάσεως δηλ. κατανόησαντες (παρ. Ἰωάνν. 20, 9 ἐν συγκρίσει πρὸς 2, 22). Αὕτη τοίνυν ἡ ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης αὐθεντικὴ ἱστορία περὶ τῆς ψυχολογικῆς τῶν μαθητῶν καταστάσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος· παυσάτωσαν δὲ οἱ ἰδιολογισταὶ διαστρέφοντες καὶ παρεννοοῦντες τὴν φυσικωτάτην ταύτην πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας τῶν μαθητῶν πρὸς κατανόησιν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· ὅτι τὰ μέγιστα ταῦτα καὶ ἐναντία τῶν προσδοκιῶν τῶν μαθητῶν γεγονότα καὶ πολλοῖς ἄλλοις κριταῖς τῶν ἀποστόλων ἐδοξαν ἂν ἀπίστευτα καὶ ἀδύνατα, καὶ συνέχεον τὴν ὀρθὴν αὐτῶν ἀντίληψιν.

Ἀπὸ τότε) ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δηλ. ταύτης, καθ' ἣν ἀπεδέξατο τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου καὶ ὡμολόγησε ῥητῶς καὶ σαφῶς εἶναι ἑαυτὸν τὸν Μεσσίαν.

ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν . . . ὅτι δεῖ κτλ.) = ἤρξατο παριστῶν καθαρῶς καὶ σαφῶς, οὐχὶ δ' ἐν εἰκόσιν, ὡς πρότερον, τὴν κατὰ τὴν θεῖαν ἀπόφασιν ἀνάγκην, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πάθῃ πολλὰ ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων, τοῦ συνεδρίου, οὗτινος μέλη ἦσαν οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ἀρχηγοὶ δηλ. τῶν πατριῶν (παρ. Λουκ. 7, 3) καὶ ἰδίᾳ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραὴλ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς ἢ νομοδιδάσκαλοι· τὰ πάθη δὲ ταῦτα ἦσαν οἱ μετὰ τὴν σύλληψιν ἐμπαιγμοί, κολαφισμοί κτλ. καὶ ἐπὶ τέλους ὁ ὑπ' αὐτῶν θάνατος, ὅς ἦν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, τῇ τρίτῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου ἡμέρᾳ γεννησομένης, ἀναγκαῖα προϋπόθεσις. Ἀπὸ ταύτης τοίνυν τῆς ἐποχῆς καθαρῶς πλέον καὶ σαφῶς προεδίδασκεν αὐτοὺς ταῦτα, ὅπως προπαρασκευάσῃ εἰς τὰ κοσμοσωτήρια ταῦτα γεγονότα τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ ποιήσῃ πιστεῦσαι τούτοις μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

Στίχ. 22) Καὶ προσλαμβανόμενος αὐτόν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων· Ἰλεώς σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν «αὐτῷ ἤρξατο ἐπιτιμᾶν καὶ λέγειν»· τὰ δὲ B 346 λέγει αὐτῷ ἐπιτιμῶν.

Ὁ Πέτρος ἀκούσας ταῦτα, ἀσύμφωνα ὅλως τῇ περὶ τοῦ Μεσσίου ιδέᾳ καὶ ταῖς προσδοκίαις αὐτοῦ, προσελάβετο, ἥτοι ἔλαβε πρὸς ἑαυτόν, παρ' ἑαυτῷ τὸν Σωτῆρα, ὅπως ποιήσεται αὐτῷ παρρητήρησις· ταύτην δὲ τὴν ἔννοιαν ἔχει τὸ ῥῆμα τοῦτο προσλαμβάνεσθαι καὶ Πράξ. 28, 2 καὶ παρὰ τοῖς ἔξω (Πλουτάρχου Πελοπ. 27) καὶ τοῖς Ἀλεξανδρ. (Ψαλμ. 64, 5. Β'. Μακκ. 10, 15)· ἐνταῦθα δὲ τὸ ἐλάβετο παρ' ἑαυτῷ δηλοῖ τὸ κατ' ἰδίαν ἀπομακρύνας αὐτόν τῶν ἄλλων μαθητῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ τῆς χειρός, ὅπερ ὥφειλε τεθῆναι ἐνταῦθα καὶ οὐδόλως ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ Πέτρος δὲ ἡδη ἀκούσας τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὸν ἐπαινον ἑαυτοῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ἐνόμισεν ὅτι ἔλαβε καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συμβουλευεῖν καὶ μέμφεσθαι ἔτι αὐτῷ, ὡς ἐνταῦθα· διὰ δὲ τοῦ ἤρξατο δηλοῖ ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι ὁ Σωτὴρ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἐντόνως ἀπέκρουσε τὴν τοιαύτην ἀπόπειραν ἐπεμβάσεως καὶ ἀναμίξεως αὐτοῦ εἰς τὸ μεσσιακὸν αὐτοῦ ἔργον· τὸ δ' ἐπιτιμᾶν δηλοῖ α'). ὑπὲρ τὸ δέον τιμᾶν, δηλ. εἴτε ἀπονέμειν ὑπερβολικὴν τιμὴν προσώπῳ τινί, εἴτε ζητεῖν ὑπερβολικὴν τιμὴν διὰ πρᾶγμα τι· β'). ἐκδιδόναι ἀπόφασιν καταδικαστικὴν, ἐπιβάλλειν ἐπιτίμιον· καὶ γ'). αὐστηρῶς νοουθετεῖν, ἐπιπλήσσειν, μέμφεσθαι· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τρίτῃ σημασίᾳ τίθεται κἀνταῦθα· αἱ δὲ λέξεις, δι' ὧν ἐξήνεγκε τὴν μομφὴν ταύτην ὁ Πέτρος ἦσαν «ἰλεώς σοι, Κύριε» δηλ. εἴη ὁ Θεός, ὥστε φυλάττει σε ἀπὸ τοιαύτης ἀποφάσεως καὶ τύχης! ἡ δ' ἔκφρασις αὕτη ἑβραϊκὴ ἢ πηλῆ = ἰλεώς μοι εἴη (Βασ. Β'. 20, 20. 23, 17), κατ' ἔλλειψιν τοῦ ὁ Θεός, ὅπερ τίθεται Α'. Παραλ. 11, 19· δηλοῖ δὲ ἡ ἔκφρασις «μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ εἴη, μὴ μοι γένοιτό τι»· οὕτω δὲ κἀνταῦθα· τὸ δὲ οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο = οὐ δεῖ γενέσθαι σοι· τὸ δὲ δεῖ λέγει ὁ Πέτρος κατὰ τὴν περὶ τοῦ Μεσσίου ιδέαν, ἣν εἶχεν.

Στίχ. 23) Ὁ δὲ στραφεὶς εἶπε τῷ Πέτρῳ· Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ DKL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐπιστραφεῖς, ὅπερ ἐδήλου ἂν στρέψας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς· ἀλλὰ τὸ στραφεὶς ἐνταῦθα προτιμώτερον, ἅτε δηλοῦν, διὰ στροφῆς ἀποστρέψας τὴν ἑαυτοῦ ὄψιν εἰς δεῖγμα ἀποδοκιμασίας τῶν λόγων αὐτοῦ· τὰ δὲ N^aB καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι σκάνδαλον εἰ ἐμοῦ· τὰ δὲ N^cC εἰ μου.

Ὁ Σωτὴρ ἐπιτιμᾷ αὐστηρῶς τῷ Πέτρῳ, ζητοῦντι ἐμποδίσαι τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ γινομένῳ οὕτως ὀργάνῳ τοῦ διαβόλου· διὸ καὶ λέγει αὐτῷ, ὅ,τι εἶπε καὶ τῷ πειράζοντι αὐτὸν διαβόλῳ « Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ », δηλ. ἀφανίσθητι ἀπὸ προσώπου μου· ὁ λόγος δὲ τούτου ὅτι σκάνδαλόν μου, ἐμπόδιον, πρόσκομμα εἶ, κωλύων με πληρῶσαι τὸ κοσμοσωτήριο ἔργον μου· τοῦτο δὲ διότι (ἐν τῷ πράγματι τούτῳ) οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ (φρονήματα), ὅς ἐπὶ τούτῳ ἐξέπεμψέ με σώσοντα διὰ τοῦ θανάτου τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὰ φρονήματα τῶν ἀνθρώπων, οἷτινες θέλουσι τὸν Μεσσίαν ζῶντα τὴν ἐπίγειον ζωὴν, ὡς ἐπίγειον βασιλεία, πρὸς σαρκικὸν αὐτῶν ὄφελος.

Σὺ δέ μοι βλέπε, παρατηρεῖ ὁ Ζυγαδηνὸς ἐνταῦθα, τὸν πρὸ μικροῦ μεγάλα μακαριζόμενον, νῦν μεγάλα ἐπιπληττόμενον, εἰς καταστολὴν τε τῆς παρρησίας αὐτοῦ, καὶ ἵνα μάθῃς τὸ ἀπροσωπόληπτον τοῦ Σωτῆρος. Ὅτε μὲν γὰρ ὀρθῶς εἶρηκεν, ἐμακάρισεν αὐτόν· ὅτε δὲ οὐκ ὀρθῶς εἶπεν, ἐπέπληξε· καὶ ὀρθῶς μὲν εἶρηκεν, ἐν οἷς ἀποκάλυψιν θεοθεν ἐδέξατο· οὐκ ὀρθῶς δὲ εἶπεν, ἐν οἷς οἰκοθεν ἐφθέγγατο.

Στίχ. 24) Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

Τὸ B^a καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ὁ Ἰησοῦς.

Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν στραφεὶς ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητάς·

ἐδίδαξε τὴν ἀνάγκην τῆς ἑαυτοῦ ἀπαρνήσεως καὶ τῆς ἄρσεως τοῦ ἑαυτοῦ σταυροῦ καὶ ἀκολουθίας αὐτῷ εἰς σωτηρίαν· τοῦτο δ' ἦν ἡ ἀπάντησις πρὸς τὸν Πέτρον σαρκικὰ καὶ ἐπίγεια φρονοῦντα καὶ τὴν σωματικὴν ζωὴν ὡς τὸ ὕψιστον τῶν ἀγαθῶν ὑπολαμβάνοντα. Παρὰ τούτου τοίνυν ἀφορμὴν λαβὼν ὁ Σωτὴρ συνίστησι καὶ πᾶσι τοῖς παροῦσι τὴν χριστιανικὴν ἀπάρνησιν καὶ ἀπόφασιν τῆς νεκρώσεως καὶ σταυρώσεως τοῦ κατωτέρου ἀνθρώπου, τῆς σαρκὸς σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς (Γαλ. 5, 24).

Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθεῖν) διὰ τούτου καταδεικνύει ὁ Σωτὴρ τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀβίαστον τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ὁ Θεὸς τῇ ἰδίᾳ ἐπαφίησι προαιρέσει, εἰ θέλει ἀσπάσασθαι καὶ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπεύθυνος τυγχάνει· τὸ δὲ ὀπίσω μου δηλοῖ κατόπιν μου ἔλθεῖν, ὡς ὁπαδὸν δηλ. καὶ μαθητὴν ἐπακολουθεῖν τοῖς ἑμοῖς ἔχουσιν· παρ. Ματθ. 10, 38.

ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν) = ἀπαρνηθῆτω ὡς οἰκεῖον ἑαυτῷ, ἀποφασισάτω μὴ λογίζεσθαι ὡς φίλον τὸ κατώτερον αὐτοῦ ἐγώ, δηλ. τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσι κηρυζάτω τὸν πόλεμον κατὰ τῆς σαρκὸς, τῆς διδασκούσης τὴν παντὶ τρόπῳ διώξιν τῆς εὐζωίας, τοῦ ὕλικου συμφέροντος καὶ τῆς ἡδονῆς.

καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ) παρ. Ματθ. 10, 38 = καὶ ἀρξάσθω εὐθὺς τοῦ κατὰ τῆς σαρκὸς πολέμου τούτου.

καὶ ἀκολουθείτω μοι) ὀδηγοῦντι εἰς τὸν ἀγιασμὸν διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς δυνάμεως παρ. Ματθ. 10, 38.

Στίχ. 25) Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἑμοῦ, εὕρησει αὐτήν.

Τὰ κΒС καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὃς γὰρ ἔάν θέλῃ, ἀντὶ τοῦ ὃς γὰρ ἂν τῶν DEF καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τρία δὲ τῶν μικρῶν καὶ ὁ ὕμν. σώσει, ἀντὶ εὕρηται.

Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ 10, 39. «Ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν

αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν», ὅπου τὸ μὲν πρῶτον εὐρών, δηλοῖ, ὡς εἶδομεν ἐκεῖ, τὸν διὰ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Σωτῆρος ζητήσαντα σῶσαι καὶ εὐρόντα, ἥτοι κερδάναντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὡς τὴν αἰτίαν τῆς σωματικῆς ζωῆς· οὗτος τοίνυν ἀπολέσει ταύτην ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, ὅποτε αὕτη ὑποστήσεται τὸν ἀληθῆ πνευματικὸν θάνατον, τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· οὕτω δὲ κάνταῦθα· ὅς ἂν θέλῃ σῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ σωματικοῦ θανάτου, ἀπολέσει αὐτήν διὰ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου, καὶ ὅς ἂν ἀπολέσῃ ταύτην διὰ τοῦ σωματικοῦ θανάτου ἕνεκα τοῦ Σωτῆρος, διὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, εὐρήσει ταύτην ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, οὐ μόνον δηλ. οὐ μὴ ἀπολέσῃ, ἀλλὰ κερδήσει ταύτην εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Ὁ στίχος τοίνυν οὗτος ἐστὶν ἀνάπτυξις τοῦ προηγουμένου, ἐν ᾧ διδάσκεται ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπαρνήσεως καὶ καταπολεμήσεως τῆς σαρκὸς εἰς τὸ γενέσθαι μαθητὴν καὶ μιμητὴν τοῦ Σωτῆρος· μόνη γάρ ἡ τοιαύτη ἀπάρνησις καὶ ἄρσις τοῦ σταυροῦ ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ τῆς σαρκὸς πρόνοια εἰς ἐπιθυμίας ὀλεθρος ψυχῆς· ἐφεξῆς δὲ καταδεικνύει καὶ τὸ μωρὸν τῆς τοιαύτης προνοίας τῆς σαρκὸς, ὅτε ζημιούσης τὴν ψυχὴν, ἥς οὐδὲν τιμιώτερον πέφυκε διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Στίχ. 26) Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

Τὰ MBL καὶ ἐλίγα τῶν μικρῶν, ὡς καὶ ὁ Ὁριγ. Κυρ. Χρυσ. ἔχουσιν ὠφελῆθήσεται, ἀντὶ τοῦ ὠφελεῖται τῶν CDE καὶ τῶν πλείστων καὶ Ἰουστ. ἀπολ. α'. 15. Ἰγνατ. πρὸς Ῥωμ. 6 καὶ τοῦ π. κ. καὶ τὸ μὲν ὠφελῆθήσεται ἀναφέρεται εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα = τί ἔσται ὠφελῆθεις· τὸ δὲ ὠφελεῖται παρίστησιν ἀπολύτως ἀπὸ τοῦδε τὴν ἐν τῷ μέλλοντι βεβαίαν κατάστασιν = τί κερδαίνει ὄντως ὁ κερδάνας ὅλον τὸν κόσμον καὶ ζημιωθείς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Καὶ ἀμφοτέραι μὲν αἱ ἀναγνώσεις αὗται εὐδοῦνται κατ' ἐννοιαν· ἡ δευτέρα ὁμῶς φαίνεται μάλλον ἡ ἀρχικὴ, ὡς ἐκ τῶν μαρτυριῶν Ἰουστίνου καὶ Ἰγνατίου δείκνυται· τὸ δ' ὠφελῆθήσεται διόρθωσις, ὅπως συμφωνήσῃ κατὰ χρόνον τὸ ῥῆμα τοῦτο τῷ ἐπομένῳ δῶ σ ε ι.

Ὁ Σωτὴρ ἐκτίθησι τὸν λόγον, δι' ὃν συνιστᾷ τὴν πρόνοιαν μόνης τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σωτηρίας ταύτης, δεικνύς τὴν μωρίαν τῶν προνοούντων τοῦ σώματος εἰς ἐπιθυμίας· διότι, λέγει, τί ὠφελεῖται πνευματικῶς καὶ πραγματικῶς, ἥτοι ἀληθῶς καὶ αἰώνιως, ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τὸν κόσμον ὅλον, ἥτοι γένηται κοσμοκράτωρ, ὡς οἱ μεγάλοι κατακτεταί· λαμβάνει δηλ. εἰς παράδειγμα αὐτοὺς τοὺς μεγίστους καὶ ἰσχυροτάτους τῶν θνητῶν, τοὺς κυρίους πάντων τῶν προσκαίρων ἀγαθῶν καὶ ἡδονῶν τοῦ κόσμου (παρ. Ματθ. 4, 8. 9)· καὶ ἐρωτᾷ τί τὸ ὕψελος καὶ τοιοῦτος ἂν γένηται τις, καὶ, κερδάνας τὰ ἐγκόσμια, ζημιωθῇ, ἥτοι ἀπολέσῃ εἰς αἰῶνα τὴν ἀθάνατον αὐτοῦ ψυχὴν, ἧς ἡ τύχη ἀποτελεῖ τὴν αἰώνιον αὐτοῦ εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν· διότι ἐν τῇ ἀθανάτῳ ψυχῇ ὅλη αὐτοῦ ἡ ἀθάνατος προσωπικότης ἐμπερικλείεται. Ἡ, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτὴρ, ἂν συμβῇ τοῦτο τὸ ζημιωθῆναι αὐτὸν τὴν ψυχὴν διὰ τῆς αἰωνίου καταδίκης εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν, ἥτοι χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ κόλασιν, τί δώσει, τί δύναται δοῦναι τῷ Θεῷ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ κτημάτων ἢ πραγμάτων, ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὥστε δηλ. ἐξελεῖσθαι ταύτην τῆς κολάσεως, ὡς συμπληροῖ ὁ Ζυγαδηνός; οὐδὲν τοιοῦτον ἀντάλλαγμα ἔχει! ὥστε πᾶσα ἀνάγκη κήδεσθαι ἡμᾶς μόνης ταύτης καὶ ἀπαρνήσασθαι τὴν σάρκα καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν τὸ πνευματικὸν καὶ αἰώνιον ἐγώ, τὴν ψυχὴν ἡμῶν.

Στίχ. 27) Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.

Τὰ Ν* F καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι τὰ ἔργα, ἀντὶ τὴν πρᾶξιν.

Λέγω δὲ ἀπολέσει, εὐρήσει, ζημιωθῇ, δώσει ἀντάλλαγμα, ἐννοῶν κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ταῦτα γινόμενα.

Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐγώ δηλ. ὁ ἐν τῇ καταστάσει τῆς ταπεινώσεως νῦν ὑπάρχων, ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἥτοι τῇ ἰδίᾳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· δόξα γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡ

ἐξωτερικὴ λαμπρότης καὶ μεγαλειότης τῆς θείας φύσεως, ἣν ὁ Σωτὴρ ὡς Θεὸς εἶχε καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως (Ἰωάνν. 17, 5)· λέγεται δὲ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς ἰδίᾳ· ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ πηγὴ καὶ ρίζα τῆς θεότητος καὶ πάντων τῶν αὐτῆς.

μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ) τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ Σωτῆρος· διότι τὰ λειτουργικὰ ταῦτα πνεύματα ὑπηρετήσουσιν εἰς τὴν τῶν ἀποφάσεων ἐκτέλεσιν.

καὶ τότε) ἤγουν ὅταν ἔλθῃ, ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν, κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ (Ῥωμ. 12, 4), καθ' ὅσον δηλ. ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἦν σύμφωνος ἢ ἐναντία τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ συνεργείᾳ· ἐὰν δ' ἐξηγηθῇ κατὰ τὰ ἔργα, τὴν ἐργασίαν, δηλοῖ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὅσον δηλ. αὕτη ἐστὶ συνέργεια ἢ ἀντενέργεια τῇ θεῇ χάριτι· ἀμφοτέρα δὲ καταντῶσιν εἰς τὸ αὐτό, ὡς ὄντα αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα.

Στίχ. 28) Ἀμήν, λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστώτων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Τὸ L καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀμήν δέ· τὸ δὲ K καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἀμήν γάρ· καὶ τὰ NBL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅτι πρὸ τοῦ εἰσεῖν· τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. Χρυσ. Ἐπιφ. ἔχουσιν ἐστώτων, ὅπερ ὁ Ματθαῖος πάντοτε μεταχειρίζεται (παρ. Ματθ. 6, 5. 20, 3. 6. 24, 15. 26, 73), ἀντὶ τοῦ ἐστηκότων τῶν KMP καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ μόνον 27, 47 ἔχουσι πάλιν τινὰ τῶν ἀντιγράφων· τὰ δὲ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὧδε ἐστώτες· τὰ δὲ N^o καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσι δόξη, ἀντὶ βασιλείᾳ.

Εἰπὼν ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ὅτι μέλλει ἐρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅποτε καὶ ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, διαβεβαίωσι νῦν αὐτούς, ὅτι τινὲς τῶν παρόντων καταξιώθουσιν λαβεῖν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτῶν τὸν ἀρραβῶνα τῆς τοιαύτης ἐλεύσεως διὰ τῆς θεωρίας τῆς μεταμορφώσεως, τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ ἀναστάντος, καὶ τῆς ἐπὶ Ἱεροσόλυμα κρίσεως, ἣτις ἐστὶν ὁ τύπος τῆς γενικῆς· τοῦτο γάρ ἐστιν ἐνταῦθα τὸ ἰδεῖν τὸν

υιόν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ὁ οἱ δύο ἕτεροι ἐκφράζουσιν « ἕως ἄν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (Λουκᾶς) ἢ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει (Μάρκος) »· δηλοῦσι δὲ ταῦτα τὴν ἐγκαίνισιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις γενήσεται διὰ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ. Ἡ ἔλευσις δ' αὕτη ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ δύναται νοηθῆναι, τοσοῦτον περὶ τῆς ἐκ τοῦ ἔδου ἐλεύσεως, ἥγουν ἀναστάσεως, ἀναλήψεως καὶ ἐκ δεξιῶν καθέδρας, ὅποτε ἀνέλαβεν πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, θεμελιώσας ἐν ἁγίῳ πνεύματι τὴν ἐπὶ γῆς ἐκκλησίαν, τὸ ἀντίτυπον τῆς μελλούσης βασιλείας (παρ. Ματθ. 3, 2), ὡς καὶ περὶ τῆς μελλούσης ἐν δόξῃ ἐλεύσεως καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι βίῃ ἀτελευτήτου βασιλείας. Ταύτην ὁμως οὐδεὶς δικαιούται ὑπολαβεῖν ἐνταῦθα, ἐπεὶ αὐτὸς ὁ ἡγαπημένος μαθητὴς ἀρνεῖται ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶπε τοιοῦτό τι καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ νεωτάτου καὶ τελευταίου ἐπιζήσαντος τῶν μαθητῶν καὶ ἐν τοῖς τρισὶ μάρτυσι τῆς μεταμορφώσεως ἀριθμουμένῳ (παρ. Ἰωάνν. 21, 23)· λέγεται τοίνυν προδήλως ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς πρώτης, τῆς διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως ἐλεύσεως εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ (Ματθ. 28, 18. Α'. Κορ. 15, 24. 25)· τούτων δὲ καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἀρχομένης καταστάσεως τῆς δόξης προϋπόδειξις ἡ εὐθὺς κατωτέρω ἱστορουμένη μεταμόρφωσις, δι' ἧς ἀρχεται ἡ πληρώσις τῆς ἐνταῦθα ῥήσεως τοῦ Σωτῆρος· διότι οἱ τρεῖς ἐκλεκτοὶ μαθηταὶ κατηξιώθησαν ἰδεῖν αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ἐν ἣ ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς καὶ πάλιν ἐλεύσεται κρῖναι τὸν κόσμον· τὸ δὲ τέλος τῆς πληρώσεως τῆς ῥήσεως ταύτης ἡ πρώτη μερικὴ κρίσις ἐπὶ Ἱεροσόλυμα καὶ Ἰουδαίαν, ἥτις ἐστὶν ὁ διὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν τύπος τῆς μελλούσης γενικῆς κρίσεως· οὕτω νοοῦντες τὴν προῤῥῆσιν ταύτην τοῦ Σωτῆρος οὐδὲν τὸ ἄτοπον ἢ ἀπᾶλλον γραμματικῶς ἢ ἐξηγητικῶς εὐρίσκομεν ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ· διότι τὸ μὲν *τινες τῶν ὧδε ἐστώτων* καὶ τὸ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἀναφέρεται εἰς τε τοὺς τρεῖς ἐκλεκτοὺς, τοὺς ἰδόντας τὴν ἀρχὴν τῆς πληρώσεως τῆς προῤῥήσεως ταύτης, τὴν μεταμόρφωσιν, καὶ τοὺς ὀλίγους τοὺς ἐπιζήσαντας ἰδεῖν τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων, δι' ἧς κλείει ἡ ἀποστολικὴ ἐποχὴ, καὶ πληροῦ-

ται τελέως ἡ πρόρρησις αὕτη τοῦ Σωτῆρος· τὸ δὲ αὖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ » τοῦ Ματθαίου, ἀναφέρεται ἀμέσως μὲν εἰς τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν αὐτοῦ, ἐμμέσως δὲ εἰς τὴν μεταμόρφωσιν, δι' ἧς προσέσημανεν οἷος ἐλεύσεται· καὶ τὸ « ἔωξ ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ » τῶν δύο ἄλλων εὐαγγελιστῶν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπὶ γῆς ἰδρυσιν τῆς βασιλείας ταύτης, ἥτις συνεπληρώθη καὶ ἐτελειώθη ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἐποχῇ (παράβαλε κατωτέρω τὸ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει τοῦ Μάρκου 9, 1).

γεύσονται θανάτου) ἡ γεῦσις, ὡς ἡ ὀξύτερα τῶν αἰσθήσεων, λαμβάνεται ἀντὶ τῆς αἰσθήσεως ἐν γένει· ὥστε γεύσονται = αἰσθωνται, δοκιμάσωσι, πειραθῶσι, πείραν λάβωσι· παράβαλε ἀναλόγους ἐκφράσεις Ψαλμ. 33, 8 « γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος » Παροιμ. 31, 18 « καὶ ἐγεύσατο ὅτι καλὸν ἐστὶ τὸ ἐργάζεσθαι » καὶ παρὰ τοῖς ἔξω· Σοφοκλ. Τραχ. 1108 « μόχθων γεύεσθαι » Εὐριπ. Ἀλκ. 1072 πένθους· Πινδάρ. Νέμ. 6, 41 πόνων· Ὀμήρ. Ὀδυσ. Φ. 98. οἴστοῦ. Λουκιαν. Νιγρ. κ. 28 κακῶν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ Ταλμούδ.

Ἡ σχέσις τοίνυν τοῦ στίχου τούτου πρὸς τὸν προηγούμενον ἐστὶν αὕτη· εἰπὼν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐν τῷ 27 στίχῳ ὅτι μέλλει ἐρχεσθαι καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐπαγγέλλεται εὐθὺς μετὰ τοῦτο τισὶ τῶν παρόντων ὅτι ὄψονται ἐν τῇ γενεᾷ αὐτῶν, τὸν τρόπον, τὸν ἀρραβῶνα καὶ τὴν ἐγγύησιν τῆς ἐλεύσεως ταύτης· ἥτοι τὴν μεταμόρφωσιν, τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν, τὴν θεμελιώσιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἥτοι τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν μερικὴν κρίσιν ἐπὶ Ἱεροσολύμα καὶ Ἰουδαίαν, δι' ὧν τελέως πιστοῦται καὶ ἡ ἐν δόξῃ δευτέρα παρουσία αὐτοῦ.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 18 — 27.

Στίχ. 18) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰ μόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;

Τὰ ΜΥ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὰ δὲ ΝΧ ἔχουσι

μετὰ τὸ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· καὶ τὰ NBL καὶ τινεῖς ἄλλα «οἱ ὄχλοι λέγουσιν εἶναι».

Ὁ Λουκᾶς μετὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου ἐπισιτισμοῦ τῶν πεντακισχιλίων μεταβαίνει εὐθὺς εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου. Ἡ δὲ συντομία ἐνεκεν ἧ δι' ἄλλον λόγον παράλειψις τῆς ἱστορίας τοῦ δευτέρου ἐπισιτισμοῦ οὐ δύναται εἶναι ἐπιχείρημα κατὰ τῆς διηγήσεως τῶν δύο ἄλλων. Ἱστορεῖ δ' ἐνταῦθα ὁ Λουκᾶς ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐτύγγανε προσευχόμενος κατὰ μόνας πρὸ τῆς ἐπερωτήσεως τῶν μαθητῶν (μακρὰν δηλ. τοῦ πλήθους) καὶ μόνοι οἱ μαθηταὶ ἦσαν μετ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν ἐπηρώτησεν αὐτοὺς, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 19) Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν, ἄλλοι δὲ Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφῆτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.

Τὰ NBD ἔχουσι τὸν ἀλεξανδρ. τύπον εἶπαν.

Ὁ Λουκᾶς ἐπεξηγεῖ τὸ ἕνα τῶν προφητῶν τοῦ Ματθαίου, ὡς ἀναστάντα ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ.

Στίχ. 20) Εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι ; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε· τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ.

Τὰ NBCL³ 1. ἔχουσι Πέτρος δὲ ἀποκριθεὶς· τὰ δὲ D 28 τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ὄνομα Χριστὸν τοῦ Θεοῦ ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἑβ. ψαλμοῦ τοῦ χριστολογικοῦ (στίχ. 2 «κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»)· περὶ δὲ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ μέτιθι τὴν ἐν τῷ Λουκ. 2, 11 καὶ 26 ἐρμηνείαν.

Στίχ. 21) Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς παρήγγειλε μηδενὶ λέγειν τοῦτο.

Τὰ MX ἔχουσι παρήγγειλλε· τὰ δὲ KP καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτοῖς μετὰ τὸ παρήγγειλε· τὰ NABC καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. ἔχουσι

λέγειν ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν τῶν R^XΓ καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ὅπερ φαίνεται παρειαφρῆσαν ἐκ τοῦ Ματθαίου.

Ὁ Λουκᾶς εἴτε συντομίας χάριν εἴτε δι' ἄλλον λόγον παρέλιπε τὴν πρὸς τὸν Πέτρον ἐπαγγελίαν, ὡς καὶ τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν σύστασιν τῆς σιωπῆς περὶ τοῦ μεσσιακοῦ αὐτοῦ χαρᾶς κτῆρος καὶ τὴν πρόρρησιν περὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.

Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας) αὐστηρῶς νοουθετήσας.

Στίχ. 22) εἰπὼν ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

Τὰ D 1. ἔχουσιν ὑπὸ ἀντὶ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ὡς καὶ τινα παρὰ Μάρκῳ· ὡσαύτως τὰ ACD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν, ὡς παρὰ Μάρκῳ, ἀναστῆναι ἀντὶ τοῦ ἐγερθῆναι τῶν NBE καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ λόγος τῆς ὑπ' αὐτοῦ παραγγελλομένης σιωπῆς ἦν ὅτι ἀνάγκη κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ πατὴρ εἶναι πάθη καὶ ἀναστῆ· ταύτῃ δ' ἐμελλεν ἐναντία εἶναι ἡ τῶν τὸ φρόνημα τοῦ Πέτρου ἔχόντων Ἰουδαίων γνώμη καὶ ἐνέργεια· ἐκφέρει δ' ὁ Λουκᾶς πρῶτον γενικῶς τὸ πολλὰ παθεῖν τοῦ Ματθαίου, εἶτα δὲ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, ἥτοι τὴν ἀποκήρυξιν παρὰ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων.

Στίχ. 23) Ἐλεγε δὲ πρὸς πάντας· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι, ἀρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ (καθ' ἡμέραν) καὶ ἀκολουθείτω μοι.

Τὰ N^a AB καὶ τινα ἄλλα καὶ ὁ Ὠριγ. ἔχουσιν ἔρχεσθαι ἀντὶ τοῦ ἐλθεῖν τῶν N^a C^a R καὶ τῶν πλείστων, ὅπερ φαίνεται παρειαφρῆσιν ἐκ τοῦ Ματθαίου· ὡσαύτως δὲ τὰ NAB³ καὶ τινα ἄλλα καὶ ὁ μάρτυς τοῦ ἀρχαιστάτου κειμένου Ὠριγένης ἔχουσιν ἀρνησάσθω ἀντὶ τοῦ ἀπαρνησάσθω τῶν B^a CR καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. ὅπερ ἐκ τοῦ Ματθ. καὶ Μάρκ. φαίνεται παρειαφρῆσιν· τὰ N^a AB καὶ τινα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι καθ' ἡμέραν, ὅπερ οὐκ ἔχουσι τὰ N^{ca} CD καὶ πολλὰ ἄλλα· ὁ Ἱερών. ἀναφέρει ὅτι

ἐν ἀρχαῖς ἀντιγράφοις καὶ εὐοδοῦται μὲν κατ' ἔννοιαν, διότι δηλοῖ τὴν διηγετικὴν ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῆς σαρκὸς πολέμου, ἀλλ' ὁ ἀρχαῖος τοῦ ῥήματος ἀσυμπίδαστος ὡφείλε γὰρ εἶναι αἰρέτω καὶ οὐχὶ ἀράτῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· διὸ καὶ φαίνεται μᾶλλον παρέγγραπτος ἐπεξηγήσεις σχολιαστοῦ.

Ὁ στίχος οὗτος σύμφωνος κατ' ἔννοιαν τῷ 24 τοῦ Ματθαίου· τὸ δ' ἔλεγε πρὸς πάντας δηλοῖ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τοὺς ἐκεῖ παρόντας, τοὺς δώδεκα δηλ. καὶ τινὰς ἄλλους ἀκολουθοῦντας.

Στίχ. 24) Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ οὗτος σώσει αὐτήν.

Τὰ NCG καὶ πλείστα ἄλλα ἔχουσιν ὅς ἐάν ἀντὶ τοῦ ὅς ἂν τῶν ABD καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ αὐτὸς κατὰ λέξιν τῷ 25 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 25) Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδῆσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθεῖς;

Τὰ NCD ἔχουσιν ὠφελεῖ ἄνθρωπος.

Ἀντὶ τοῦ ψυχὴν αὐτοῦ τοῦ Ματθαίου ὁ Λουκᾶς ἔχει τὸ ἰσοδύναμον ἑαυτὸν, τὸ ἀνώτερον ἐγώ.

Στίχ. 26) Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

Τὰ CLM καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅς γὰρ ἐάν· τὸ δὲ D καὶ δύο τῶν μικρῶν καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ὁ στίχος οὗτος, ὅμοιος κατὰ τὴν ἔννοιαν τῷ Ματθ. 10, 33 καὶ Λουκ. 12, 9, ἰδιάζει ἐνταῦθα τῷ Λουκᾶ· τὸ δ' ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς κτλ. δηλοῖ ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ ὁ υἱὸς ἐμφανισθήσεται ἐν τῇ δόξῃ ἑαυτοῦ, τουτέστι τῇ δόξῃ τῆς θεανδρικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, καὶ τοῦ πατρὸς, ἥγουν τῇ δόξῃ ἣν ἔχει ὁ

πατήρ καὶ δώσει αὐτῷ, ὡς τοποτηρητῇ αὐτοῦ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς κρίσεως· διὰ τούτου τοῖνον χαρακτηρίζει τὸ διττῶς ἄπειρον τῆς δόξης, ἣν ἔξει ὡς Κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν, ἥτινι προστεθῇσεται καὶ ἐκ Θεοῦ δόξα τοῖς συνοδεύουσιν αὐτὸν ἀγγέλοις οὕτως ὥστε ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἔσται μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς (Λουκ. 21, 27).

Στίχ. 27) Λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἳ οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Τὰ KMR καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅτι εἰσὶ τινες· τὰ NBL¹ ἔχουσιν αὐτοῦ ἀντὶ ὧδε — ἐστῶτων ἔχει ὁ Ὄριγ. καὶ Εὐδ. καὶ τὰ ACD καὶ πολλὰ ἄλλα· ἐστηκότων δὲ τὰ NBL καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὸ πρῶτον φαίνεται παραληφθὲν ἐκ τοῦ Ματθαίου· τὰ AKΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἵτινες ἀντὶ τοῦ οἵ. Τὸ λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς = τῷ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὥστε τὸ ἀληθῶς οὐ δεῖ ἀποδοθῆναι τῷ εἶσιν, ὡς στίζουσι τὰ ADH καὶ τινὰ ἄλλα.

Ἡ δ' ἐννοια τῆς ῥήσεως ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ Ματθαίου· λέγει δ' ἀπλῶς ὁ Λουκᾶς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀναφερόμενος ἰδίως εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀποστολικὴν περίοδον τὴν πληρωθεῖσαν διὰ τῆς ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν κρίσεως.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 8, 27 — 9, 1.

Στίχ. 27) Καὶ ἐξηλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητάς αὐτοῦ λέγων αὐτοῖς· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;

Τὰ K^{ca}BL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῖς.

Ὁ Μάρκος μετὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ δευτέρου ἐπισιτισμοῦ τῶν τετρακισχιλίων καὶ τοῦ πειρασμοῦ τῶν Φαρισαίων, ἅτινα ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ, μόνος ἱστορεῖ τὴν ἐν Βηθσαϊδάν θεραπείαν τοῦ τυφλοῦ (Μάρκ. 8, 22—26), ἣν οὐδεὶς τῶν ἄλλων

ἔχει, καὶ μετ' αὐτὴν μεταβαίνει ἐνταῦθα εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου, ἐπόμενος μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ κατὰ τὴν σειρὰν τῶν διηγήσεων.

ἐξῆλθεν) ἐκ τῆς πόλεως Βηθσαιδὰν (στίχ. 22 ἄνωτέρω) εἰς τὰς κώμας τὰς περὶ τὴν Καισάρειαν· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ὧν, μεταξὺ ὁδοιπορῶν, ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ κτλ. ὡς ὁ Ματθαῖος· πλὴν τοῦ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς.

Στίχ. 28) Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν· Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ ἓνα τῶν προφητῶν.

Τὰ κΒCΛΔ ἔχουσιν εἶπαν (Ματθ. εἶπον) ἀντὶ τοῦ ἀπεκρίθησαν· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν εἶπαν λέγοντες· τὸ C² καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν εἶπαν αὐτῷ· τὰ κ² B εἶσι Ἰωάννην· τὰ CΔ καὶ τρία τῶν μικρῶν ἀντὶ εἶσι οἱ μὲν (ὡς παρὰ Ματθ. τὰ DN καὶ ὀλίγιστα ἄλλα)· ἄλλοι δὲ Ἠλίαν καὶ τὰ VΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπλῶς ἄλλοι Ἠλίαν· τὰ δὲ κBCL εἶσι (ὡς παρ. Λουκ.) ἀντὶ τοῦ ἓνα.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Λουκᾶ ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν δύο μόνων προφητῶν, δι' οὓς ὑπῆρχον εἰδικαί προφητεῖαι· τὸν δ' Ἱερειάν συμπεριλαμβάνει ἐν τοῖς πολλοῖς.

Στίχ. 29) Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ. Σὺ εἶ ὁ Χριστός.

Τὰ BC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐπηρώτα ἀντὶ τοῦ λέγει· τὰ δὲ BL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν δὲ μετὰ τὸ ἀποκριθεὶς· καὶ τὰ κL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Ὁ Μάρκος παραλείπει, ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς, τὴν πρὸς τὸν Πέτρον ἐπαγγελίαν, ὡς καὶ τὴν κατωτέρω πρὸς τοὺς ἀποστόλους (Ματθ. 18, 18)· οὐκ ἔχομεν δ' εἰπεῖν ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς παραλείψεως ταύτης ἀμφοτέρων, εἰ δηλ. διὰ συντομίαν ἢ ἄλλο τι· ἐνταῦθα ὁμῶς παρὰ τῷ Μάρκῳ, ἐπειδὴ κατωτέρω (στίχ. 33) ἀναφέρει τὴν ἐπιτίμησιν, παρασιωπᾷ δὲ τὴν ἐπαγγελίαν, πιθανωτάτη ἢ τοῦ

Εὐσεβ. εὐαγγελ. ἀποδ. ΙΙΙ, 5 ἐξήγησις «ταῦτα μὲν οὖν (τὰ τῆς ἐπαγγελίας) ὁ Πέτρος εἰκότως (διὰ ταπεινοφροσύνην δηλ.) παραιοπαῖσθαι ἡξίου· διὸ καὶ Μάρκος αὐτὰ παρέλιπε· τὰ δὲ κατὰ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ εἰς πάντας ἐκήρυξεν ἄνθρώπους».

Στίχ. 30) Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.

Τὰ CDG ἔχουσιν εἰπωσιν, ἀντὶ λέγωσιν.

περὶ αὐτοῦ) ὅτι δηλ. αὐτός ἐστιν ὁ Μεσσίας.

Στίχ. 31) Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτούς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων· τὰ δὲ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ τῶν ἀρχιερέων, τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τῶν γραμματέων· ἡ ἐπανάληψις τοῦ ἄρθρου ποιεῖται ἐπισημοτέραν τὴν πρέβρησιν.

μετὰ τρεῖς ἡμέρας) ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ παρ. Ματθ. 27, 63.

Στίχ. 32) Καὶ παρῆρσά τὸν λόγον ἐλάλει. Καὶ προσλαβόμενος αὐτόν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα, ὅτι τὸν περὶ τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ λόγον παρῆρσά (οὐχὶ δηλ. ὑποκεκρυμμένως καὶ ἐν συμβόλοις καὶ εἰκόσιν, ὡς ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ) φανερώς καὶ σαφῶς ἐλάλει· τότε δὲ ὁ Πέτρος προσλαβόμενος αὐτόν, κατ' ἰδίαν λαβόμενος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν, ὡς λέγει καὶ ὁ Ματθαῖος, ὅστις ἔχει καὶ τὰς λέξεις τῆς ἐπιτιμήσεως.

Στίχ. 33) Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ λέγων· Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ ΑΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δὲ Ἰησοῦς· τὰ δὲ κΒDL παραλεί-
πουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Πέτρου· καὶ τὰ κΒCLΔ ἔχουσι καὶ λέγει, ἀντί
τοῦ λέγων.

Διὰ τοῦ καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, ὁ Μάρκος χαρακτηρίζει
τὴν ἐπιτίμῃσιν τοῦ Πέτρου ὡς νοουθεσίαν καὶ πρὸς ἐκείνους τὰ αὐτὰ
ῥρονοῦντας, ὡς καὶ ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ.

Στίχ. 34) Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μα-
θηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολου-
θεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ
ἀκολουθεῖτω μοι.

Τὰ κBC* καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν εἴ τις κατὰ τοὺς δύο ἄλλους, ἀντί
τοῦ ὅστις τῶν AC* X καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ C* DX
καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀκολουθεῖν, ἀντί τοῦ ἐλθεῖν τῶν κAB καὶ πολ-
λῶν ἄλλων· καὶ τοῦ π. κ., ὁ παρελήφθη ἐκ τοῦ Ματθ.

Περὶ τοῦ ὀπίσω τινὸς ἀκολουθεῖν παρ. Ματθ. 10, 38. Κατὰ
δὲ τὸν Μάρκον ὁ Σωτὴρ εἶπε ταῦτα πλὴν τῶν μαθητῶν καὶ πρὸς
τοὺς ἐκεῖ παρόντας.

Στίχ. 35) Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπο-
λέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ
καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν.

Τὰ κBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὃς γὰρ ἐάν. — τὰ C* XΠ καὶ ἱκανὰ
ἄλλα ἔχουσιν ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν· καὶ τὰ κAB καὶ τινὰ ἄλλα
παραλείπουσι τὸ οὗτος πρὸ τοῦ σώσει.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσι καὶ τοῦ εὐαγγελίου (δηλ. ἕνεκεν τοῦ
προσώπου καὶ τῆς διδασκαλίας μου), ὅπερ ἔχει καὶ κατωτέρω
10, 29.

Στίχ. 36) Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν
κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;

Τὰ κBL ἔχουσι τί γὰρ ὠφελεῖ, ὡς καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ 3 κώδικες· ὁ
ἐνεστὼς παριστᾷ ἀπολύτως τὴν ἀπὸ τοῦδε βεβαίαν κατάστασιν· ὁ δὲ μέλ-

λων ὡφελήσει ἀναφέρεται εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν· τὰ $\text{N}^{\circ}\text{C}^3\text{E}$ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄνθρωπος (ὁγλ. ἐαυτόν), ὡς παρὰ τοῖς δυσὶν ἄλλοις, ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου τῶν $\text{N}^{\circ}\text{BK}$ καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ NBLI ἔχουσι κερδῆσαι καὶ ζημιωθῆναι, ἀντὶ τοῦ ἐὰν κερδῇ καὶ ζημιωθῇ.

Ὁ Μάρκος συμφωνεῖ μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ ἐνταῦθα.

Στίχ. 37) Ἡ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ;

Τὰ NBLD ἔχουσι τί γὰρ δώσει· — τὰ δ' N°B ἔχουσι δοί· τὰ δ' N°L δῶ, ἀντὶ τοῦ δώσει.

Ὁ Μάρκος ἔχει τοῦτο κοινὸν τῷ Ματθαίῳ, ὃ καὶ ἔπεται κατὰ λέξιν.

Στίχ. 38) Ὅς γὰρ ἂν ἐπαισχυθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

Τὰ NBC καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσιν ὅς γὰρ ἐάν, ἀντὶ τοῦ ἂν τοῦ π. κ. καὶ τῶν GHK καὶ πολλῶν ἄλλων· τὸ δὲ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Λουκᾷ· προστίθῃσι δὲ τὸ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, περὶ οὗ παρ. Ματθ. 12, 39. 16, 4. ἔπεται δὲ τῷ Ματθαίῳ μόνον ἐν τέλει κατὰ τὸ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἁγίους δὲ καλεῖ τοὺς ἀγγέλους, ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς, καὶ ἵνα δείξῃ τίνες ἀξιοῦνται τῆς τοῦ Θεοῦ κοινωνίας, καὶ ὅτι ἔρχεται μετ' αὐτῶν καθαρῶν ὄντων κρῖναι τοὺς ἀκαθάρτους καὶ ἁμαρτωλοὺς.

Κεφ. Θ'. Στίχ. 1) Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀμήν, λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

Τὰ BD* ἔχουσιν ὡς τῶν ἐστιηκότων.

Καὶ ἔλεγεν) = καὶ τότε ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας προρρήσεως, ἔλεγε συγχρόνως πρὸς αὐτούς· προστίθησι δὲ μετὰ τὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τοῦ Λουκᾶ, ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει (παρ. Λουκ. 4, 36), ὅπερ σαφῶς δείκνυσιν, ὅτι ἡ προρρήσις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς ἐκκλησίας (Α΄ Κορ. 4, 20). ὁ γὰρ παρακείμενος δηλοῖ τὸ τέλος τῆς ἐλεύσεως καὶ τὴν ἐν δυνάμει ἐξακολούθησιν ταύτης.

λδ΄.) Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος.

Ματθ. 17, 1 — 13. Λουκ. 9, 28 — 36. Μάρκ. 9, 2 — 13.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 17, 1 — 13.

Στίχ. 1) Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν.

Τὸ D καὶ ἰταλ. κώδ. ἔχουσι καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἕξ. — τὰ δὲ κD 33, 157, ἔχουσι καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ τὰ D* 253 καὶ τὸν Ἰωάννην. — τὰ δὲ D 1. ἔχουσιν ἀνάγει, ἀντὶ ἀναφέρει.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ) ἀπὸ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ὁμολογίας τοῦ Πέτρου, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος λεχθέντων τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ.

παραλαμβάνει) = λαμβάνει παρ' ἑαυτοῦ, μεθ' ἑαυτοῦ.

τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ) οἱ τρεῖς οὗτοι, ὡς ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Κ. Διαθήκην (§ 14 καὶ 50) εἶδομεν, ἀπετέλουν τὸν περὶ τὸν Σωτῆρα ἰδιαιτέρον κύκλον τῶν μαθητῶν, οὓς διὰ τὴν ζωσαν καὶ ἐνθερμον αὐτῶν πίστιν ἐλάβαν μεθ' ἑαυτοῦ ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν, ὡς ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει τῆς θυγατρὸς Ἰαίρου.

καὶ ἀναφέρει αὐτούς) τὸ ἀναφέρειν λέγεται κυρίως ἐπὶ ἀψύχων (φέρειν ἄνω). μεταφορικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἐμψύχων, ἀντὶ τοῦ ἀνάγειν, ὡς ἐνταῦθα.

εἰς ὄρος ὑψηλόν) ποῖον οὐ λέγει· ἀρχαιοτάτη δὲ παράδοσις κατὰ τοὺς χρόνους ἤδη τοῦ Ὠριγένους, ἦν καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἀναφέρουσιν, ἱστορεῖ τὸ παρὰ τὴν Ναζαρέτ ὄρος Θαβώρ (Ἰταβύριον παρὰ τοῖς Ο'. Ὡσὲ 5, 1 καὶ Ἰωσ. ἰουδ. ἀρχ. 5, 5, 3. ἰουδ. πολ. 4, 1, 1. Ἀταβύριον δὲ παρὰ Πολυβίῳ 5, 70, 6), ὡς τὸ ὄρος τῆς μεταμορφώσεως· τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων ὑποτιθέασιν εἶναι τοῦτο μᾶλλον τὸ ἐγγύτερον Καισαρείᾳ τῇ Φιλίππου ὄρος Πάνιον, ἄλλοι δὲ τὸ Ἑρμών· πλὴν οἱ λόγοι, οὓς προσάγουσι κατὰ τοῦ Θαβώρ, ὅτι δηλ. ἡ κορυφὴ αὐτοῦ ἦν ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀντιόχου (220 π. Χ.) ὠχυρωμένη, καὶ ὅτι κατωκεῖτο, οὐκ εἰς ἀποχρῶντες· οὐδαμοῦ γὰρ λέγεται ὅτι ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρου μετεμορφώθη· τὸ δ' ὄρος Θαβώρ οὐκ ἦν βεβαίως πανταχοῦ κατωκημένον· εἶχε δ' ἐν ταῖς ἐξ ταύταις ἡμέραις ὁ Σωτὴρ πλήρη τὸ καιρὸν, ἵνα μεταβῇ ἀπὸ τῆς Καισαρείας εἰς τὸ Θαβώρ· τὸ δὲ ὑψηλὸν νοεῖται οὐκ ἀπολύτως, ὡς Ματθ. 4, 8 (ὑψηλὸν λίαν), ἀλλ' ἐσχέσει πρὸς τὰ περὶ μικρότερα ὄρη· διότι ἡ μεμονωμένη θέσις τοῦ Θαβώρ ἔχοντος 400 μέτρων ὕψος ὑπὲρ τὴν πεδιάδα Ἰεζραήλ, δίδωσιν αὐτῷ ἀρίστην καὶ μοναδικὴν θέαν, ἣν πολλῶν ὑψηλότερα ὄρη οὐκ ἔχουσι παρ. Guerin, Terre Sainte σελ. 303 Raumer Παλαιστ. σελ. 37, παρ. καὶ Ἱερεμίου 46 (κατὰ τοὺς Ο'. 26), 18 κατ' ἰδίαν) ἀποδίδεται εἰς τὸ ἀναφέρει, δηλοῦν μόνους αὐτοὺς παρ. Ματθ. 14, 13.

Στιγ. 2) Καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν· καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκά, ὡς τὸ φῶς.

Τὰ HLU καὶ Ικανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐγένοντο· τὸ δὲ D καὶ Ἰταλ. μεταφρ. καὶ ἡ Βουλγ. ἀντὶ τῶς ἔχουσι χιών, ὡς παρὰ Μάρκω.

Μετεμορφώθη) μετέβαλεν, ἥλλαξε μορφήν καὶ σχῆμα, καὶ ἀνὰ τοῦ συνήθους, τοῦ ἐν τῇ καταστάσει τῆς ταπεινώσεως ἐξωτερικῆς σχήματος ἀπλοῦ ἀνθρώπου, ἀντητύχασεν, ἐξέλαμψεν ἢ ἐν αὐτῇ θεῖα φύσει, μεταδούσα τῇ ἀνθρωπίνῃ τὴν ἰδίαν δόξαν, λαμπρότητα.

καὶ *μεγαλειότητα*, ὡς ὁ Πέτρος ἐξηγεῖ τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην (Β'. Πέτρ. 1, 16. 17), ὡς ἀποκάλυψιν τῆς μεγαλειότητος καὶ δόξης, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Πατρὸς· τούτου δὲ τοῦ ῥήματος ποιεῖται χρῆσιν καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος Β'. Κορ. 3, 18, λέγων περὶ τῶν πιστῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ νόμου· «ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος», ὅπου ἐννοεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργουμένην διὰ τῆς αἰεὶ μειζονος ἁγιότητος καὶ δικαιοσύνης πνευματικὴν μεταμόρφωσιν, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν μέλλουσαν μεταμόρφωσιν, τὴν δόξαν δηλ. καὶ λαμπρότητα τῶν δικαίων κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος. Τὸ μεταμορφοῦσθαι τοίνυν οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν ἢ μεταβάλλειν μορφήν καὶ σχῆμα· ἐν τίνι δ' ἡ μεταβολὴ αὕτη συνίστατο λέγουσι τὰ ἐπόμενα· τὸ δ' ἐμπροσθεν αὐτῶν δηλοῖ τὸ ἐνώπιον αὐτῶν, ἰδόντων τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην, ἵνα μαρτυρῆς αὐτῆς ὡς (παρ. Β'. Πέτρ. 1, 16).

καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡς ὁ ἥλιος) τὸ πρόσωπον, ἡ ἔδρα τῆς ὑποστάσεως καὶ προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, προσελάβετο λάμψιν φωτεινοτάτην καὶ ἀπαστράπτουσαν, οἷα ἡ τοῦ ἡλίου· τὸ δὲ ὁμοιωματικὸν ὥς, δείκνυσιν ὅτι ἡ λάμψις τοῦ φωτὸς τῆς θείας αὐτοῦ δόξης, ἦν τι *ὅμοιον* τῷ τοῦ ἡλίου, ἐμποιοῦν δηλ. τὸ αὐτὸ ἐκείνῳ θάμβος· κατ' οὐσίαν ὁμως, ὡς εἰκονίζον τὴν δόξαν τῆς θείας φύσεως, ἐστὶ λαμπρότερον τοῦ ἡλίου, ὡς *ῥητῶς* λέγει τοῦτο ὁ τὴν θεϊαν δόξαν αὐτοῦ ὡσαύτως θεασάμενος ἀπόστολος Παῦλος Πράξ. 26, 13 «ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου περιλάμψαν με φῶς»· ἐκείνην δὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Σωτῆρος, ἦν λεπτομερῶς ἀφηγούμεθα ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀποστόλου (§ 23 σελ. 297 — 300 τῆς Εἰσαγ. εἰς τὴν Κ. Δ.) ὀφείλομεν ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅπως κατανοήσωμεν καὶ τὴν ἐνταῦθα· ἐν ἐκείνῃ δηλ. ὁ δεδοξασμένος Σωτὴρ μετὰ τοῦ θεωθέντος πνευματικοῦ σώματος αὐτοῦ, κατέρχεται ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἡ θεία αὐτοῦ δόξα ἀποκαλύπτεται διὰ λαμπροτάτου φωτός, ὅπερ ἐθάμβωσε τὸν Παῦλον καὶ τοὺς συναδοιπόρους αὐτοῦ· καὶ ὡς ἡ ἐμφάνισις αὕτη τοῦ Σωτῆρος *πραγματικῇ* διὰ καθόδου ἐκ τοῦ

οὐρανοῦ, οὕτω καὶ ἡ θεὰ αὐτοῦ ἐν τῷ πνευματικῷ αὐτοῦ σώματι οὐ γίνεται διὰ τῶν αἰσθητῶν σαρκικῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔσω, τῶν πνευματικῶν· καὶ τὸ φῶς δὲ τὸ λαμπρότερον ὑπὲρ τῶ ἡλιακόν, οὐκ ἔστιν ὕλικόν φῶς, ἀλλ' ἡ ἐξωτερικὴ ἀπεικόνισις καὶ ἐκδήλωσις τῆς σοφίας, ἀγιότητος καὶ τῶν ἄλλων ἀπειρῶν ἰδιοτήτων τῆς θείας φύσεως, ἥτις ὡς πᾶσα τῆς θεότητος πρὸς τὰ ἐξω ἐνέργεια, ἐκλαμψις καὶ ἀνταύγεια, ἐστὶ καὶ αὕτη πνευματικὴ καὶ ὑπερφυσικὴ, εἰ καὶ πραγματικὴ ἀποκάλυψις τῆς δόξης, τῆς λαμπρότητος καὶ μεγαλειότητος τῆς θείας οὐσίας καὶ φύσεως, γενομένη ὡς τρόπῳ μόνος ὁ Θεὸς οἶδε, καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς πολυπραγμανεῖν περὶ τούτου, ὅτι μυστήριον· διὸ καὶ τὴν Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου ὑλιστικὴν μωρίαν ἀποκρούοντες, καθ' ἣν τὸ φῶς τοῦτο τῆς θείας δόξης ὕλικόν καὶ κτιστόν, ἡ καὶ πάλιν ἐν μωρᾷ ἀντιφάσει πρὸς ταῦτα αὕτη ἡ ἀόρατος τῷ ἀνθρώπῳ (Α΄ Τιμ. 6, 16) οὐσία τῆς θεότητος, καὶ τῇ ἐπὶ Καλλίστου τοῦ Πατριάρχου κατὰ τὸ 1350 συνοδῶ συντιθέμενοι, καθ' ἣν τὸ φῶς τοῦτο ἄκτιστον καὶ πνευματικόν, καὶ οὐκ αὕτη ἡ ἀόρατος θεία οὐσία, ἀλλ' ἐνέργεια θεία, δι' ἣν ἀποκαλύπτεται ἡ δόξα καὶ μεγαλειότης τῆς θείας οὐσίας, οὐ βουλόμεθα περαιτέρω περὶ ἀκαταλήπτων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καὶ ὑπερφυσῶν πολυπραγμανεῖν, ἀλλὰ πίστει ταῦτα ὡς ὑπὲρ νοῦν ἀποδεχόμενοι, ἀπεκδεχόμεθα τὴν ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ κατανόησιν τοῦ ὑπερκοσμίου τούτου καὶ ἐπουρανίου φωτός, οὗτινος εἰκὼν καὶ σύμβολον μόνον, τὸ αἰσθητὸν καὶ ἐγκόσμιον.

Τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκά, ὡς τὸ φῶς) ἡ λάμψις τῆς θείας δόξης διεδόθη εἰς ὅλον τὸν ἔξω ἄνθρωπον, καὶ τὰ ἱμάτια τοῦ Σωτῆρος ἐγένοντο λευκά, ὡς τὸ φῶς, δηλ. κατὰλευκα, ἦττον μὲν τοῦ προσώπου θαμβοῦντα, ἀπαστρέπτοντα δὲ καὶ ταῦτα ἐκ τῆς αἰγλης τῆς θείας μεγαλειότητος. Αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, ἥτοι ἡ ὑπὸ τῆς θεότητος μετάδοσις τῆς ἰδίας δόξης τῇ ἀνθρωπότητι, γενομένη ὅπως κατανόησωσιν ἐκ ταύτης καὶ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ πατρὸς οἱ τρεῖς ἐκλεκτοὶ ἀπόστολοι, ὅς Θεός καὶ Θεοῦ υἱὸς ἦν ὁ Σωτήρ, καὶ πιστεύσωσιν εἰς αὐτόν, ὡς τὸν Θεάνθρωπον μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ (παράβ. στίχ. 9 κατω

τέρω)· καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ καταβαίνων ἐκ τοῦ ὄρους (Ἐξόδ. 34, 29), εἶχε δεδοξασμένην τὴν ὄψιν τοῦ χρώματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ· ἀλλὰ ταύτην ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔξωθεν (Ἐξόδ. 34, 28), καὶ οὐκ ἦν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ φύσεως ἀποκάλυψις, ὡς ἡ ἐνταῦθα τοῦ Σωτῆρος, ὅς ἦν αὐτόφως, τοῦ Μωϋσέως ἐτερόφωτος ὄντος, καὶ ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει διατριβὴν ἀντανάκλασιν τινὰ δόξης ἀποκομίσαντος.

Στίχ. 3) Καὶ ἰδοὺ ὤφθησαν αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.

Τὰ κΒD καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὤφθη, ἀντὶ ὤφθησαν· μωσῆς κατὰ τὸν ἑβρ. τύπον ἔχουσι τὰ CEF καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ., ἀντὶ τοῦ μωϋσῆς τῶν κΒD καὶ πολλῶν ἄλλων παρ. Ματθ. 8, 4· — τὰ δὲ κ' BD ἔχουσιν Ἡλείας.

Κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην τῆς θείας δόξης τοῦ Σωτῆρος, τὴν γενομένην μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ, προσῆλθον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Π. Διαθήκης, ἀναγγέλλοντες τὸ μετ' ὀλίγον ἐπικείμενον ἐν Ἱεροσολύμοις πάθος αὐτοῦ, δι' οὗ ἐμέλλε συντελέσαι τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, εἰς ἣν αἱ προρρήσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ τε νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἀνεφέροντο· ὡς ἀντιπρόσωποι τοίνυν τῆς Παλαιᾶς ὁ Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας ἔρχονται κατὰ θείαν ἐντολὴν, προσαγορεύοντες τὸν τῆς Καινῆς, δι' οὗ συνετελέσθη ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου, καὶ ἀναγγελοῦντες καὶ εὐχαριστήσαντες αὐτῷ διὰ τὴν ἐπικειμένην πλήρωσιν τοῦ μεγάλου μυστηρίου τοῦ Θεοῦ πατρός· ἡ δὲ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος ἐδήλου τὸ παρ' ἑαυτοῦ πρόθυμον εἰς τὸ πληρῶσαι ταύτην, εἰς ὃ πάλιν ἐκείνοι ἀπήντησαν αἰνοῦντες αὐτὸν καὶ δοξάζοντες, ὡς Σωτῆρα ἑαυτῶν· εὐθὺς δὲ καὶ ὁ Πατὴρ ἐξεδήλωσε τὴν εὐδοκίαν ἑαυτοῦ· οὕτως ἐννοητέον κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ τὸ συλλαλοῦντες ἐνταῦθα καὶ τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς μαρτυρίαν. Ἐξελέχθησαν δὲ οἱ δύο οὗτοι προφῆται διὰ τὸ αὐστηρὸν καὶ σύμφωνον τῷ πνεύματι τῆς Π. Διαθήκης ἦθος αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἡλίας προὔτιμήθη καὶ αὐτοῦ

τοῦ Ἡσαίου τοῦ εὐαγγελιστοῦ τῆς Π. Διαθήκης, διὰ τὸ ἀκαμπτον καὶ αὐστηρὸν τοῦ ἡθους. Τὸ δὲ ἰδοῦ δείκνυσιν ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν θεϊὰν ὄψιν τοῦ Σωτῆρος τὴν θαμβοῦσαν, εἰλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἡ παρουσία τῶν δύο μεγάλων προφητῶν, οἵτινες συνελάλουν τῷ Σωτῆρι· οὗς φωτισθέντες τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐγνώρισαν εἶναι αὐτούς, καὶ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐπληροφορήθησαν περὶ τούτου.

Στίχ. 4) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε τῷ Ἰησοῦ· Κύριε καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὥδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὥδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεὶ μίαν καὶ μίαν Ἥλιαν.

Τὰ NBC ἔχουσι ποιήσω· καὶ πάλιν τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα Μωϋσεὶ· τὰ δὲ CEF καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. Μωϋῃ, καὶ τὰ NBD Ἡλείαν· τὰ δὲ NCD καὶ τινα ἄλλα καὶ Ἥλιαν μίαν.

Ὁ Πέτρος ἰδὼν τὸ μονῆρες καὶ λαμπρὸν τῆς θέσεως, καὶ τὸν Μωϋσῆν καὶ Ἠλίαν παρόντας, καὶ πλήρης μὲν φόβου ὢν διὰ τὴν θέαμα, μερίμνης δὲ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Σωτῆρος, ἐνόμισε καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῶν δύο προφητῶν, ὅπως πείσῃ τὸν Σωτῆρα παραμεῖναι διαρκῶς ἐκεῖ μετ' αὐτῶν, μακρὰν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κινδύνων· καὶ διὰ τοῦτο λαβὼν τὸν λόγον (ὅπερ δηλοῦται ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν παρ. Ματθ. 11, 25), εἶπε τῷ Σωτῆρι· Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς πάντας, σέ τε δηλ. καὶ τοὺς δύο προφήτας καὶ ἡμᾶς τοὺς μαθητάς, ὥδε εἶναι· καὶ ἐπειδὴ τὸ μέρος ἀκατοίκητον, ποιήσωμεν ὥδε, ἐγὼ δηλ. καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταί, τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν, καὶ Μωϋσεὶ μίαν καὶ μίαν Ἥλιαν· ἡμεῖς δ' οἱ ἄλλοι ἐν ταῖς τρισὶ σκηναῖς διαμοιρασθῶμεθα.

Στίχ. 5) Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοῦ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσχίασεν αὐτούς· καὶ ἰδοῦ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.

Ὅλιγα τῶν μικρῶν ἔχουσι νεφέλη φωτός· τὰ δὲ CDG καὶ ὀλίγα ἄλλα εὐδόκησα· καὶ τὰ NBD 1. 33 ἀκούετε αὐτοῦ.

Πρὸ τοῦ συντελέσαι τὸν λόγον αὐτοῦ τὸν Πέτρον, αἰφνης νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς, τουτέστι τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ δύο προφῆτας, ὡς καταφαίνεται ἐκ τε τοῦ φωνῇ ἐκ τῆς νεφέλης, ὅπερ δείκνυσιν ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἦσαν ἔξω τῆς νεφέλης, καὶ ἐκ τοῦ παραλλήλου τοῦ Λουκᾶ (9, 34) « ἐν τῷ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν νεφέλην »· καὶ ἡ μὲν νεφέλη, ὡς καὶ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ (Ἦσ. 4, 5. Ζαχ. 2, 13) σύμβολον τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ· περὶ δὲ τοῦ ἐπισκιάζειν παρ. Λουκ. 1, 35· ἐνταῦθα δὲ ἡ ἐπισκίασις ἀναφέρεται ἰδίως εἰς τὸν Σωτῆρα, ὡς ἐνδειξις τῆς τοῦ Πατρὸς εὐδοκίας καὶ προστασίας· φωτεινὴ δὲ εἰς ἐνδειξιν τῆς τελειότητος τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν Χριστῷ, ὅποτε ἡ τῆς Π. Διαθήκης ἦν γνωφώδης νεφέλη πυρός (Ἐξόδ. 13, 21. 22. Δευτερ. 4, 11. 12) δηλοῦσα τὸν Θεόν, ὡς πῦρ καταναλίσκον τὴν ἁμαρτίαν.

καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· οὗτος ἐστὶ κτλ.). Ἡ πρότασις αὕτη ἐξηγεῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Θεοῦ πατρός, οὗ ἡ φωνὴ ἠκούσθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐπαναλαμβάνουσα, ἣν καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι ἐδεδώκει περὶ τοῦ Σωτῆρος μαρτυρίαν (Ματθ. 3, 17), καὶ προστιθεῖσα δύο μόνον λέξεις ἐνταῦθα αὐτοῦ ἀκούετε », δι' ὧν ἐκδηλοῖ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ὅπως αὐτοῦ (τοῦτο ἔχει ὅλην τὴν ἔμφασιν = αὐτοῦ μόνου καὶ οὐδενὸς ἄλλου)· διὰ τούτου δὲ χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ Πατήρ, ὡς τὸν μόνον ἀληθῆ Μεσσίαν, καὶ ἀπαγορεύει τὴν εἰς οἰονδήποτε ἄλλον, ψευδόχριστον καὶ ψευδοπροφήτην, ὑπακοήν. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ δευτέρα θεοφάνεια τῆς Κ. Διαθήκης· διότι ἡ νεφέλη κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον (Α'. Κορ. 10, 1. 2) ἦν σύμβολον καὶ τύπος τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ταύτην δὲ τὴν ἐν δόξῃ ἐπιφάνειαν τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ μαρτυρίαν τοῦ πατρὸς καὶ παρουσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ καὶ τοὺς προφῆτας ἐμπνεύσαντος καὶ βεβαιούντος τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές, ὁ αὐτόπτης Πέτρος ἐπικαλεῖται ὡς πηγὴν τῆς πληροφορίας περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσομένου λόγου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ προφητικοῦ λόγου τοῦ εὐαγγελιζομένου τούτου (Β'. Πέτρ. 1, 16 — 21).

Στίχ. 6) Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.

Τὰ NBCD 33 124 ἔχουσι τὸν ἀλεξ. τύπον ἔπεσαν.

Ἡ ἐκ τῆς φωτεινῆς νεφέλης φωνὴ τοῦ Θεοῦ πατρὸς τοιαύτην ἔσχεν ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἐπίδρασιν, ὥστε εὐθὺς ἔπεσον πρηνεῖς εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ μεγάλου φόβου, ὃν, ὡς εἶδομεν, ἐμποιεῖ τῷ ἁμαρτωλῷ ἀνθρώπῳ ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς αὐτοῦ ἀποστόλου ἐν δόξῃ.

Στίχ. 7) Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν, καὶ εἶπεν· ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε.

Τὰ NBD ἔχουσι καὶ προσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς· τὰ δὲ NB ἀψάμενος αὐτῶν· καὶ τὰ D 33 ¹⁰⁰π. ἐγείρεσθε.

Ὁ Σωτὴρ ἰδὼν τοῦτο, ἦλθε πρὸς αὐτοὺς καὶ ἤψατο αὐτῶν, ἵνα διὰ τῆς θείας προσψάσεως ποιήσῃ αὐτοὺς συνελθεῖν, καὶ ἡγείρῃ αὐτούς, ἀπαλλάξας τοῦ φόβου.

Στίχ. 8) Ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οὐδένα εἶδον, εἰμὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον.

Τὰ CKL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἰδον· — τὰ NB* αὐτόν, ἀντὶ τοῦ μόνον· καὶ τὰ C² 33 ἐν τέλει «μεθ' ἑαυτῶν».

Οἱ τρεῖς μαθηταὶ ἅμα ἐνθαρρυνθέντες καὶ ἐγερθέντες καὶ ὑψώσαντες τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐκ εἶδον εἰμὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον, τῶν δύο προφητῶν ἀνελθόντων εἰς οὐρανοὺς.

Στίχ. 9) Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα, ἕως οὔ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

Τὰ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Χρυσ. ἔχουσιν ἐκ τοῦ ὄρους, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ Κ* καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ἔχουσιν ἐν τοῖς παραλλ. ὁ Λουκᾶς καὶ Μάρκος· τὰ δὲ BD ἐγερθῇ, ἀντὶ τοῦ ἀναστῇ.

Καί ἐν τῷ καταβαίνειν αὐτούς, τὸν Σωτῆρα δηλ. καὶ τοὺς τρεῖς μαθητὰς ἐκ τοῦ Θαβώρ, ὁ Σωτὴρ ἐνετείλατο αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ ὄραμα πρὸ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ· τοῦτο δέ, ἵνα μὴ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι τὰ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἡλίου ἐνισχυθῶσιν ἐν ταῖς σαρκικαῖς αὐτῶν περὶ τοῦ Μεσσίου προσδοκίαις, καὶ παρεκτραπῶσιν εἰς ἐνεργείας ἀτόπους παρακωλυούσας τὴν πλήρωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος. Ὅραμα δὲ καλεῖ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἐν ἣ λαμβάνεται καὶ τὸ ὄπτασία (παρ. Λουκ. 1, 22, 24, 23. Πρῶξ. 26, 19), ἥτοι περὶ τῆς διὰ τῶν ἔσω ὀφθαλμῶν, οὗς ὁ Θεὸς ἀνοίγει, θέας πνευματικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν πραγμάτων καὶ ὄντων.

Στίχ. 10) Καὶ ἐπηρώτησάν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἔλθειν πρῶτον;

Τὰ NLZ καὶ τρεῖς τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ μαθηταί· τὰ δὲ NB* DΔ ἔχουσιν Ἡλείαν.

Οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἀπέλευσιν τοῦ Ἡλίου, καὶ ἀκούσαντες τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Σωτῆρος, ἵνα μὴ φανερώσωσι τὸ γεγονὸς πρὸ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, ἦν ὑπελάμβανον ὡς τῆς θεοκρατικῆς τοῦ Μεσσίου βασιλείας ἀποκατάστασιν, ἐμνήσθησαν τοῦ ῥήματος τῶν γραμματέων, ὅτι ἐξ ἀνάγκης προηγείται ἡ ἔλευσις τοῦ Ἡλίου τῆς τοῦ Μεσσίου, καὶ ἐπηρώτησαν περὶ τούτου τὸν Σωτῆρα λέγοντες· Ἰδοὺ ὅτι ὁ Ἡλίας πρὸς στιγμὴν ἐφανερώθη καὶ ἀπῆλθε πάλιν· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι ἀνάγκη κατὰ τὴν θεῖαν βουλὴν (=δεῖ) προηγηθῆναι αὐτόν τοῦ Μεσσίου; Ποιοῦνται τοῖνυν τὴν ἐρώτησιν ταύτην, ἵνα μάθωσι παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ Ἡλίου, εἰ ἔμελλε καὶ πάλιν ἔλθειν πρὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς θεοκρατικῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν πρόφησιν τοῦ Μαλαχίου 4, 4. 5, ἣν κατὰ γράμμα ἐνόουν (παρ. Ματθ. 11, 14 Λουκ. 1, 17). Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ μόνη ὁρβὴ καὶ φυσικὴ ἐξήγησις τῆς ἐρωτήσεως ταύτης τῶν μαθητῶν, ἣν βεβαιοῖ καὶ

ἡ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος, ἀναφέροντος καὶ ἐξηγοῦντος τὴν περὶ τοῦ Ἡλίου προφητείαν, ὡς ἤδη πληρωθεῖσαν ἐν τῷ προσώπῳ ἄλλου· ἐσφαλμένη δὲ ἦτε τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων ἐξηγήσεις, καθ' ἣν ἐρωτῶσι θέλοντες μαθεῖν, εἰ οἱ γραμματεῖς ταύτην τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἡλίου ἢ ἄλλην τινὰ ἐννοοῦσι (ἀλλὰ περὶ δύο ἐμφανίσεων οὐδεὶς λόγος), καὶ ἡ τοῦ Ζυγαδηνοῦ, καθ' ἣν πεισθέντες περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἐρωτῶσι διατί οὐκ ἦλθε πρότερον ὁ Ἡλίας· καὶ ἡ τοῦ Meyer, καθ' ἣν ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ μὴ λαλῆσαι περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἡλίου προϋποτιθῇ ἐσφαλμένην τὴν γνώμην τῶν γραμματέων.

Στίχ. 14) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς. Ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον καὶ ἀποκαταστήσει πάντα.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ Ἰησοῦς· τὰ δὲ BD τὸ αὐτοῖς· καὶ τὰ NBD τὸ πρῶτον.

Ὁ Σωτὴρ βεβαίως τὴν ἀλήθειαν τῆς προφητείας Μαλαχίου, ἀναφέρον ἀντολεξέει τὴν ῥῆσιν τῶν γραμματέων. Ἡλίας μὲν ἔρχεται = ὀφείλει ἐλθεῖν κατὰ τὴν προφητείαν, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα, τουτέστι πάσας τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, οἷον πατέρων πρὸς τέκνα, καὶ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ (Μαλαχ. 4, 5. Λουκ. 1, 17)· οὗτος γὰρ ἦν ὁ ἐκ Θεοῦ προορισμὸς αὐτοῦ· ἡ δ' ἐπιτυχία τούτου ἐξήρτητο ἐκ τῆς πίστεως τῶν ἀνθρώπων· ὅτι τοὺς πιστεύσαντας ἤγαγεν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ἀποκατάστασιν τῶν πνευματικῶν σχέσεων· λέγει δὲ ἀποκαταστήσει καὶ ἔρχεται, ὡς ἔλεγον οἱ γραμματεῖς, βεβαίως καὶ αὐτὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς προφητείας, ὡς εἰ ἔλεγεν· ἀληθὴς ἐστὶν ἡ ἐκ τοῦ προφῆτου ἐξαχθεῖσα πρότασις τῶν γραμματέων, ὅτι Ἡλίας ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα· σφάλλονται ὁμως ἀναφέροντες ταύτην εἰς τὸ μέλλον, ὅποτε αὕτη ἐπληρώθη ἤδη· τοῦτο γὰρ λέγει ὁ Σωτὴρ εὐθὺς κατωτέρω

Στίχ. 12) λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν. Οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν.

Τὰ UΓ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔγνωσαν, ἀντὶ ἐπέγνωσαν· τὰ δὲ κDF καὶ τινὰ ἄλλα ἐποίησαν αὐτῷ, ὡς παρὰ Μάρκω, ἀντὶ τοῦ ἐν αὐτῷ τῶν BCE καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ., ὃ ἐστὶν ἐβραϊσμός συνήθης καὶ παρὰ τοῖς Ο'. Γεν. 40, 14 κτλ.

Ἄλλὰ λέγω ὑμῖν (ὁ δὲ ἀντιθετικὸς) ὅτι ὁ Ἡλίας ἤδη (ὅτε ὀμιλοῦμεν) ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ὡς τοιοῦτον, ὡς τὸν Ἡλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, ἀλλ' ἐποίησαν εἰς αὐτόν ἐν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς αὐτόν, ὅσα ἠθέλησαν, ἥτοι ἀνέκριναν αὐτόν (Ἰωάνν. 1, 19), ὑπέλαβον διὰ τὴν αὐστηρότητα αὐτοῦ ὡς δαιμονιζόμενον (Ματθ. 11, 18), οὐκ ἐπίστευσαν τοῖς λόγοις αὐτοῦ (Ματθ. 21, 26), καὶ ἐπὶ τέλους ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν ἀπέκτεινεν αὐτόν· οὕτω δέ, κατὰ τὸν αὐτόν δηλ. τρόπον ἔνεκα τῆς ἀπιστίας, χλευασμοῦ καὶ κακουργίας αὐτῶν, μέλλει ἵνα πάσχη (ἐν ὠρισμένῳ μέλλοντι χρόνῳ) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπ' αὐτῶν.

Στίχ. 13) Τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

Τὰ κB ἔχουσιν Ἰωάννου.

Οἱ μαθηταί, ἀκούσαντες τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου, ἀνεμνήσθησαν καὶ τῶν προτέρων περὶ τοῦ Προδρόμου, ὡς τοῦ Ἡλίου τοῦ μέλλοντος ἔρχεσθαι (Ματθ. 11, 14), καὶ ἐνόησαν ὅτι περὶ αὐτοῦ καὶ νῦν ἐλάλησεν αὐτοῖς.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 28 — 36.

Στίχ. 28) Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσει ἡμέραι ὀκτώ, καὶ παραλαβὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

Τὰ HLM καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὡς, ἀντὶ ὥσει· τὰ δ' κ³BH 28 παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ παραλαβὼν· τὸ π. κ. κατὰ τινος τῶν μικρῶν ἔχει τὸν Πέτρον, ἀντὶ τοῦ Πέτρον πάντων τῶν λοιπῶν, μεγάλων καὶ μικρῶν· τὰ C³DL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις δύο.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν ἱστορίαν τῆς μεταμορφώσεως ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ τῆς διηγήσεως τοῦ Ματθαίου, ἥτοι μετὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου καὶ τοὺς μετ' αὐτὴν λόγους τοῦ Σωτῆρος καὶ πρὸ τῆς θεραπείας τοῦ σεληνιαζομένου.

Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους) τοῦ Σωτῆρος.

ὥσει ἡμέραι ὀκτὼ) τὸ ὥσει ἀπαλλάσσει ἡμᾶς τῆς ἀνάγκης ἵνα προσθῶμεν τὴν ἡμέραν τῆς ὁμολογίας καὶ τὴν τῆς μεταμορφώσεως ταῖς ἑξ τοῦ Ματθαίου, ὅτι οὐδὲν ὠρισμένον μαρτυρεῖ (παρ. Λουκ. 1, 56. 3, 23). τὸ δ' «ἐγένετο δέ... καὶ » ἐστὶν ἰδιωτισμὸς τοῦ Λουκᾶ· προτάσσει δὲ τὸν Ἰωάννην τοῦ Ἰακώβου, ὡς ἐπισημότερον καὶ γνωστότερον καταστάντα τῇ ἐκκλησίᾳ· προστίθῃσι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ εἰς τὸ ὄρος ἀνάβασις ἐγένετο κατὰ πρῶτον ἵνα προσεῦχεται κατὰ μόνας ἐν ἡσυχίᾳ, ὡς πολλάκις ἐποίει (Λουκ. 3, 21. 5, 16. 6, 12. 9, 18. 28. 11, 1 κτλ.).

Στίχ. 29) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων.

Τὰ κ' 1. ἔχουσι προσεύξασθαι, ἀντὶ προσεύχεσθαι.

Ὁ Λουκᾶς ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν σαφῆ τοῦ Ματθαίου διήγησιν τῆς μεταμορφώσεως καὶ δόξης τοῦ Σωτῆρος, ἀναφέρει ἀπλῶς τὴν μεταβολὴν τοῦ εἶδους, τουτέστι τῆς ὄψεως τοῦ προσώπου· καὶ προστίθῃσιν ὅτι ὁ ἱματισμὸς, ἡ ἐνδυμασία αὐτοῦ ἐγένετο λαμπροτάτη λευκή· διότι τὸ ἐξαστράπτων, ὡς δεύτερον ἐπίθετον μετὰ τὸ λευκός, ἐξηγεῖ τὸ εἶδος τοῦ λευκοῦ = λευκὸς ἐκλάμπων, ἀστραπηθόλος.

Στίχ. 30) Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας.

Κάνταῦθα τὰ AEG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι Μωϋσῆς· τὰ δὲ NBD Ἡλείας.

Καὶ ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει τὸ γεγονός, ὅτι δύο ἄνδρες συνωμίλουν

αὐτῶ, ὡς ἀντελήφθησαν τούτου οἱ μαθηταὶ διαγρηγορήσαντες· οἱ ἄνδρες δ' οὗτοι, ὡς ἀπεκαλύφθη αὐτοῖς, ἦσαν ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας.

Στίχ. 31) οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλὴμ.

Τὰ C³M καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὀφθέντες αὐτῶ· τὰ C³M καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἔλεγον· τὰ δὲ C³D καὶ τινα ἄλλα ἔλεγον δέ· καὶ τὰ NAC ἤμελλεν.

Οἱ δύο οὗτοι προφῆται, φανερωθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον περὶ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐκ τοῦ βίου, ἐκ τοῦ κόσμου τούτου παρ. Β'. Πέτρ. 1, 15· ἡ τοιαύτη δὲ τῆς λέξεως ἔννοια εὑρεται μόνον παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς Σοφ. Σολομ. 3, 2. 7, 6. παρ. καὶ Ἰωσήφ. ιουδ. ἀρχ. 4, 8, 2. τὸ τέλος δὲ τοῦτο τοῦ βίου αὐτοῦ ἔμελλε πληροῦν, πραγματοποιῶν ἐν Ἱεροσολύμοις· ταύτην τοίνυν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὡς μέλλουσιν μετ' ὀλίγον συντελεσθῆναι, ἀνήγγειλαν οἱ προφῆται τῷ Σωτῆρι, εὐχαριστοῦντες καὶ αἰνοῦντες αὐτόν· τί δ' ὁ Σωτὴρ ἀπήντησε, καὶ πῶς δεῖ νοεῖν τὴν ὁμιλίαν ταύτην, εἶπομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ματθαίου· ἡ πληροφορία δ' αὕτη τοῦ Λουκᾶ περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς συνομιλίας, στηρίζεται ἐπὶ τῆς συγχρόνου ἀποστολικῆς παραδόσεως.

Στίχ. 32) Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ· διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ.

Τὰ NLR ἔχουσιν εἶδαν· καὶ τὰ ACD καὶ ἄλλα πολλὰ εἶδον.

Καὶ τοῦτο προσθήκη τοῦ Λουκᾶ· καὶ διὰ μὲν τοῦ βεβαρημένοι ὕπνῳ δηλ. ὑπὸ τοῦ ὕπνου (ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οἶνω, καμᾶτῳ, εἰσφοραῖς κτλ. βαρυνόμενοι, πιεζόμενοι δηλ. ὡς ὑπὸ βάρους τινός), ἔννοεῖ τὴν ἀκατάσχετον πρὸς ὕπνον τάσιν, ἧς οὐκ ἠδυνήθησαν κατισχύσαι ἐν ἀρχῇ· τέλος ὁμῶς διαγρηγορήσαντες, ἦτοι διὰ χρόνου, μετὰ χρόνου διάστημα γρηγορήσαντες, ἀποτινάξαντες

δηλ. ἀφ' ἑαυτῶν τὸν ὕπνον, εἶδον τότε τὴν δόξαν τοῦ Σωτῆρος, τὴν ἐξωτερικὴν δηλ. τῆς ἐν αὐτῷ θείας φύσεως λαμπρότητα, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς ἱσταμένους μετ' αὐτοῦ καὶ λαλοῦντας.

Στίχ. 33) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὥδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνάς τρεῖς· μίαν σοὶ καὶ μίαν Μωϋσεὶ καὶ μίαν Ἠλίᾳ· μὴ εἰδῶς ὁ λέγει.

Τὰ AEG καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀνάρθρως Πέτρος· τὰ δὲ X 157 διδάσκαλε, ἀντὶ ἐπιστάτα· καὶ τὸ C³ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πάντοτε πρὸ τοῦ ὧδε· — τὸ N καὶ ὀλίγα ἄλλα ποιήσωμεν· τὸ δὲ D καὶ ἱκανὰ ἄλλα τρεῖς σκηνάς· — καὶ πάλιν ἐνταῦθα ἱκανὰ ἀντίγραφα Μωϋσῆ καὶ Μωσῆ· καὶ τὰ NBD Ἠλείας· τὸ N καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι Μωϋσεὶ μίαν, ἀντὶ τοῦ μίαν Μωϋσεὶ τῶν ἄλλων πάντων κεφαλαιωδῶν καὶ τῶν πλείστων μικρῶν.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Πέτρος θέλων κρατῆσαι παρ' ἑαυτοῖς ἀσφαλείας ἕνεκεν τὸν Μωϋσῆν καὶ Ἠλίαν, ἐποίησατο τὴν περὶ τῶν σκηνῶν πρότασιν· τὸ δὲ μὴ εἰδῶς ὁ λέγει, ῥηματικὴ μετοχὴ = καὶ οὐκ ᾔδει τί ἔλεγε· ἀναφέρεται δὲ τοῦτο εἰς τὸ ἄτοπον τοῦ διαλογισμοῦ ὅτι ὁ Σωτὴρ οὐκ ἠδύνατο ἑαυτῷ ἀρκέσαι, ἀλλ' εἶχεν ἀνάγκην τῶν δύο προφητῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο τοίνυν συμπληροῖ τὸν Ματθαῖον ὁ Λουκᾶς.

Στίχ. 34) Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεσκίασεν αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν εἰς τὴν νεφέλην.

Τὸ K καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι λαλοῦντος, ἀντὶ λέγοντος· τὰ NBL 47 ^{ἐκείνους} ἐπεσκίαζε καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα εἰσελθεῖν αὐτούς, ἀντὶ τοῦ ἐκείνους εἰσελθεῖν τῶν ADP καὶ τῶν ἄλλων πάντων καὶ τοῦ π. κ.

Τὸ ἐκείνους (ὡς καὶ τὸ αὐτοὺς τῶν ἄλλων ἀντιγράφων), δηλοῖ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς δύο προφῆτας, οὓς ἰδόντες οἱ μαθηταὶ εἰσερχομένους εἰς τὴν νεφέλην (ὅτι ἑαυτοὺς οὐκ ἠδύναντο βεβαίως ἰδεῖν), ἐφοβήθησαν, μὴ γινώσκοντες διατὶ συνέβαινε τοῦτο· τὸ δ' ἐγένετο

χαρακτηρίζει τὴν βαθμιαίαν μεταβολὴν ἐκ τοῦ φανεροῦ φωτός τῆς μεταμορφώσεως εἰς τὸ κεκαλυμμένον φῶς τῆς νεφέλης.

Στίχ. 35) Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε.

Τὰ NBL^Ε 274 ἔχουσιν ὁ ἐκλελεγμένος, ἀντὶ ὁ ἀγαπητός· ἐστὶ δὲ τοῦτο ἐξηγήσεις τοῦ ἀγαπητός, ὅπερ ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἑβραϊκὸν ^{וְיִשְׁמַח}, δηλοῖ καὶ τὸν delectum καὶ τὸν electum· φαίνεται δ' ἐκ τοῦ περιθωρίου (ὅπου ἔχει αὐτὸ τὸ 247) παρεισαχθὲν εἰς τὸ κείμενον· διότι καὶ ὁ Γερτυλλιανὸς κατὰ Μάρκ. 4, 22 καὶ ὁ Ἐπιφ. καὶ τὰ ACD καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ὁ ἀγαπητός· τὰ δὲ C³ DM καὶ τινὰ ἄλλα προστιθέασιν ἐν ᾧ εὐδόκησα κατὰ τὸν Ματθ.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὅλως συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ ὁ Λουκᾶς.

Στίχ. 36) Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν εὐρέθη ὁ Ἰησοῦς μόνος· καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν, καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἐωράκασιν.

Τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀνθρώπως Ἰησοῦς· τὸ δὲ D καὶ 4 τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ οὐδέν· καὶ τὰ BC³ L καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐώρακαν· τὸ δὲ G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐωράκεισαν.

Ὁ Λουκᾶς ἐπιτέμνει τὴν διήγησιν καὶ παραλείπει τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν ἐρώτησιν περὶ τοῦ Ἥλιου· ἀναφέρει δὲ μόνον τὸ γεγονός· ὅτι, εὐθύς ὡς ἡ φωνὴ ἐγένετο (ὁ ἀόριστος γενέσθαι δηλοῖ τὸ σύγχρονον τοῦ τέλους τῆς φωνῆς καὶ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν δύο προφητῶν), ὁ Σωτὴρ εὐρέθη, καὶ ἰθεάθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν *μόνος*· καὶ ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐσίγησαν καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας τῆς μεταξὺ αὐτῶν διατριβῆς τοῦ Σωτῆρος οὐδὲν ἐξ ὧν ἐωράκασιν (ὁ παρακείμενος ὑποτίθησι τοὺς μαθητὰς ἢ τοὐλάχιστον τὸν ἕνα, τὸν Ἰωάννην, ζῶντα καὶ μαρτυροῦντα, ὅτε ταῦτα ἐγράφετο).

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 9, 2 — 15.

Στίχ. 2) Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν

Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὅρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους· καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι μετὰ ἡμέρας· τὰ δὲ ΧΓΔ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνάρθρως Ἰάκωβον· τὰ δὲ ΝCD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὸν Ἰωάννην ἀντὶ τοῦ Ἰωάννην τῶν ΔBN καὶ πολλῶν ἄλλων· τὰ D 2 ἔχουσιν ἀνάγει· — τὸ δὲ N καὶ 3 τῶν μικρῶν ὑψηλὸν λῖ α ν.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· προστίθῃσι δὲ τὸ μόνους πρὸς μείζονα ἔμφασιν.

Στίχ. 3) Καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὥς χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι.

Τὰ ADG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐγένοντο· τὰ δ' NBC καὶ τρία ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὡς χιών, ὅπερ ἔχουσι τὰ ADN καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. οὐδεὶς δὲ τῶν ἄλλων ἔχει τοῦτο, ὥστε ἰδιὸν ἐστὶ τῷ Μάρκῳ· τὸ II* καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τὸ ἀττικὸν κ ν α φ ε ὺς, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ γναφεὺς· τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ο ὕ τ ω ς λευκᾶναι.

Ὁ Μάρκος ἀναφέρει κατὰ τὸν Ματθαῖον ὅτι μετεμορφώθη· παραλείπων δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ προσώπου, ἐπαρκῶς διὰ τῆς εἰκόνης τοῦ Ματθαίου χαρακτηρισθεῖσαν, ἔρχεται παραστήσων τὴν θαυμασίαν τοῦ ἱματισμοῦ μεταβολὴν διὰ δύο ὁμοιώσεων α'.) τῆς χιόνος, ἥτις ἐστὶ τὸ λευκότετον, ὅσων ἡ φύσις παρέχει παραδειγμάτων καὶ β'.) τοῦ τεχνητῶς κατασκευαζομένου λευκοῦ χρώματος· λέγει τοίνυν ὅτι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένοντο στίλβοντα, ἥτοι λαμπρά, λάμποντα, λίαν λευκά, ὡς χιών, ὅποια γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται ποιῆσαι οὕτω λευκά· διὰ δὲ τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς χαρακτηρίζει τὴν λευκότητα ταύτην, ὡς οὐράνιον καὶ ὑπερφυσικὴν.

Στίχ. 4) Καὶ ὥφθη αὐτοῖς Ἡλίας σὺν Μωϋσεῖ· καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ.

Τὰ EM 124 ἔχουσιν ὥφθησαν ἐκ τοῦ Ματθ.· τὰ δὲ BDH Ἡλείας· κινταῦθα δὲ οἱ κώδικες ἔχουσι τέσσαρας γραφὰς Μωϋσεῖ, Μωυσῆ, Μωσεί, Μωσῆ, ἐξ ὧν τὴν Μωϋσεῖ αἰρούμεθα, ὡς καὶ Ματθ. 17, 4.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 5) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ·
 'Ραββί, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνάς
 τρεῖς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεὶ μίαν καὶ Ἡλίᾳ μίαν.

Τὰ ECK καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι ρ α β ε ι· τὰ δὲ KAB καὶ
 ικανὰ ἄλλα ρ α β ε ι· τὸ πρῶτον ἢ κατὰ κανόνα συνήθης γραφὴ ἐν τοῖς
 Εὐαγγελίοις (παρ. Ματθ. 23, 7. Ἰωάνν. 1, 39 κτλ.)· τὸ D καὶ ὀλίγα
 τῶν μικρῶν θέλεις ποιήσω· — καὶ τὰ C 2 ὧδε· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα
 ἄλλα τρεῖς σκηνάς· καὶ αἱ αὐταὶ ταῖς ἀνωτέρω διαφοροὶ γραφαὶ τοῦ
 Μωϋσεῖ.

Κένταυθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ τὸ καὶ ποιήσωμεν
 ἔχει κατὰ τὸν Λουκᾶν.

Στίχ. 6) Οὐ γὰρ ἤδει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἐκφοβοί.

Τὰ ADN καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι τί λαλήσῃ, ὅπερ οὐκ ἔχει καλῶς·
 διότι παρίστην ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐξηρητημένον, ὃ μέλλει εἰπεῖν· ὅποτε ἡ ὑπο-
 τακτικὴ λαλήσῃ, ἣν ἔχει τὰ C³U* καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ., ἐστὶν
 ἡ μόνη ἀρμόζουσα· ὅτι παρίστανται ὡς ἐξωθεν ἐπιβαλλόμενον (ἐκ τοῦ φόβου)
 ἐκεῖνο, ὃ μέλλει εἰπεῖν· καὶ ἡ ἄλλη δὲ γραφὴ ἀπεκρίθη (τοῦ K) καὶ
 ἀποκριθῇ (τῶν BC³L καὶ ὀλίγων ἄλλων) ἀκατάλληλος, ἅτε παριστῶσα
 ὑποχρεωτικὴν τὴν ὁμιλίαν τοῦ Πέτρου, ὅποτε οὗτος ἀπλῶς οὐκ ἠδυνήθη
 κρατῆσαι ἑαυτοῦ· τὰ δ' NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐ γ έ ν ο ν τ ο ἐκ-
 φοβοί, ἀντὶ τοῦ ἦσαν.

Ὁ Μάρκος ἐξηγεῖ ἐνταῦθα τὴν ὁμιλίαν τοῦ Πέτρου, λέγων ὅτι
 ἐλάλησεν οὕτως (ἀτόπως δηλ. ὡς ζητῶν τὴν βοήθειαν τῶν προ-
 φητῶν, παρόντος τοῦ Σωτῆρος)· διότι οὐκ ἤδει τί λαλήσῃ, ἄλλο
 τι δηλ. κατάλληλον καὶ ἀρμόζον τῇ περιστάσει· ἕτερον κρεῖττον,
 ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐπεξηγεῖ· διότι ὁ φόβος παρέλυε τὴν διάνοιαν
 αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν. Ὁ Μάρκος τοίνυν συμπλη-
 ροῖ ἐνταῦθα τὸν Λουκᾶν λέγων, ὅτι ἀληθῶς ἐλάλει, μὴ εἰδὼς ὃ
 λέγει· πλὴν οὐχὶ ἐκ μωρίας, ἀλλ' ἐκ φόβου· καὶ οὕτω βεβαιῶς δι-
 καιοῦται ὁ Πέτρος· διότι ὁ φόβος παρέλυσε πρὸς στιγμὴν τὰς δια-

νοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ εἶπε ῥήματα ἐξ ἀγάπης μὲν πρὸς τὸν Σωτῆρα, ἀλογίστου ὁμῶς προερχόμενα.

Στίχ. 7) Καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς, καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης· οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε.

Τὰ Ν 2 ὡστὶ ἔχουσιν ἐγένετο δέ· τὰ δὲ Η* U καὶ τινὰ ἄλλα αὐτοῦς, ἀντὶ αὐτοῖς· καὶ τὰ ΝΒCΛΔ καὶ ἐγένετο, ἀντὶ καὶ ἦλθε φωνή· τὰ ΝΒC καὶ καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ λ έ γ ο υ σ α, ὅπερ ἔχουν τὰ ADL καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. παρενεβλήθη δὲ πιθανῶς ἐκ τῶν ἄλλων δύο.

Ὁ Μάρκος λαμβάνει τὸ ἐγένετο ἐκ τοῦ Λουκᾶ, ἐπιτέμνει δὲ τὴν διήγησιν ἀμφοτέρων, μεταβάλλων μικρὸν τὴν φράσιν.

Στίχ. 8) Καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι οὐκέτι οὐδένα εἶδον, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εὐθέως, ἀντὶ τοῦ ἐξάπινα· τὰ δὲ CKM καὶ πολλὰ ἄλλα ἴδον· καὶ τὰ ΝBDN καὶ 7 ἄλλα εἰμή, ἀντὶ τοῦ ἁλλά.

Κάνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ· τὸ δ' ἐξάπινα ἐστὶν ἀλεξανδρινὸς μετασχηματισμὸς τοῦ ἐξαπίνης, συνήθης παρὰ τοῖς Ο'. ('Αριθ. 6, 9. 35, 22 κτλ.) καὶ τοῖς μεταγενεστέροις· δηλοῖ δὲ τὸ αἴφνης, παρὰ προσδοκίαν· καὶ τὸ « οὐκέτι οὐδένα » ἰδιωτισμὸς τοῦ Μάρκου.

Στίχ. 9) Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους διεστέλλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγῆσωνται ἃ εἶδον, εἰμὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

Τὰ ΝΒC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν καὶ καταβαινόντων, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. καὶ τὰ BD 33 ἐκ τοῦ ὄρους, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. τὰ δὲ C I διεστέλλετο· πολλὰ δὲ ἴδον· καὶ τὰ ΝΒC καὶ τινὰ ἄλλα ἃ εἶδον διηγῆσωνται.

Κάνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, μεταβάλλων μόνον τὴν εὐθείαν πρότασιν ἐκείνου (εἶπητε), εἰς πλαγίαν (διηγῆσωνται).

Στίχ. 10) Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν, πρὸς ἑαυτοὺς συζη-
 ζοῦντες τί ἐστὶ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

Ὁλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν Οἱ δὲ τὸν ἢ οἱ δὲ καὶ τὸν λόγον κτλ. τὸ
 δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ὅταν ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, ἀντὶ τοῦ τὸ ἐκ νε-
 κρῶν ἀναστῆναι.

Τὸ ἐκράτησαν δηλοῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, ἐτήρησαν μυστικόν,
 οὐκ ἐδημοσίευσαν τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ δ' ἐφύλαξαν, ἠκολούθησαν τῷ
 λόγῳ τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἐρμηνεύει ὁ Fritzsche, ὅποτε ὤφειλεν εἶναι
 τὸν λόγον αὐτοῦ ἐκράτησαν· ἀντιστοιχεῖ δὲ τῷ ἐσίγησαν τοῦ
 Λουκᾶ· τὸ δὲ πρὸς ἑαυτοὺς = πρὸς ἀλλήλους (Μάρκ. 1, 27),
 συζητοῦντες τί ἐστὶ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι· τοῦτο ἐστὶ προσθήκη
 τοῦ Μάρκου δηλοῦσα ὅτι οὐδεμίαν εἶχον σαφῆ τοῦ πάθους καὶ τῆς
 ἀναστάσεως αὐτοῦ ἰδέαν, πιστεύοντες ὅτι ὁ Μεσσίας, ὡς υἱὸς τοῦ
 Θεοῦ, οὐδόλως κατώτερος τοῦ Ἐνῶχ καὶ Ἡλίου καὶ θανάτῳ ὑπο-
 κείμενος· ἀλλὰ πάλιν οὐκ ἠδύναντο μὴ πιστεῦειν τοῖς λόγοις καὶ
 προρρήσεσι τοῦ Σωτῆρος, κἀντεῦθεν ἡ συζήτησις περὶ τοῦ πῶς
 ἐννοητέον τὸ ῥῆμα τοῦτο.

Στίχ. 11) Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· ὅ,τι λέγουσιν
 οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον ;

Τὸ A καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐπηρώτησαν· ὀλίγα δὲ τῶν μι-
 κρῶν πῶς οὖν, ἀντὶ τοῦ ὅ,τι, ὅπερ ἐστὶν ἀντωνυμία ἐλλειπτική τῆς κατὰ
 ἡ διὰ (= καθ' ὅτι, δι' ὅτι), καὶ δηλοῖ διὰ τίνα λόγον; οὐχὶ δὲ σύνδε-
 σμος, ὅποτε ὤφειλε προταχθῆναι τὸ τί (= τί ὅτι;) παρ. Μάρκ. 2, 16.

Κἀνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 12) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ἡλίας μὲν ἐλ-
 θὼν πρῶτον, ἀποκαθιστᾷ πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν
 υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ; ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ.

Τὰ NBCLD ἔχουσιν ἔφη, ἀντὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν· τὰ AB·D Ἡλείας· τὰ
 DL καὶ 4 τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν μὲν· τὰ N·CDND ἔχουσιν πρῶτος,
 ἀντὶ πρῶτον· — τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀποκαθιστάνει· τὰ AKM καὶ

τινα ἄλλα ἔχουσι καθὼς, ἀντί τοῦ καὶ πῶς — τὰ ΝΛΝ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξουθενωθῇ· ἡ δ' ὀρθή στίξις ὡς ἔνω· καὶ πῶς γέγραπται . . . ἀνθρώπου; ἵνα κτλ.

Ὁ Σωτὴρ ἐπικυρῶν τὴν ἀλήθειαν τῆς ῥήσεως τῶν Φαρισαίων μεταχειρίζεται κατὰ τὸν Μάρκον τὸν ἐνεστῶτα ἀποκαθιστᾷ, ἀντί τοῦ μέλλοντος ἀποκαταστήσει τοῦ Ματθαίου· διότι βεβαίως οἱ Φαρισαῖοι καὶ διὰ τοῦ μέλλοντος, καὶ διὰ τοῦ ἐνεστῶτος, τοῦ δηλοῦντος τὸ ἐν τῷ μέλλοντι βέβαιον, ὡς ἐνεστῶς, ἐξέφερον τὴν πρότασιν αὐτῶν ταύτην· συνάπτει δὲ συγχρόνως ταύτῃ καὶ τὰς περὶ τοῦ τέλους τοῦ Μεσσίας προφητικὰς προρρήσεις λέγων· καὶ τοῦ μὲν Ἠλίου προορισμός ἐστιν ἐλθόντα ἀποκαθιστᾶν πάντα· τοῦ δὲ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἐξουδενωθῆναι· τοῦτο δ' ἐκτίθησι διὰ τῆς ἐρωτήσεως· καὶ πῶς (ὁ καὶ καθ' ἐβραϊσμὸν ἐνταῦθα = δέ· πῶς δὲ γέγραπται (γενέσθαι) ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; (παράβαλε περὶ τῆς ἐπὶ τὸν ἐπόμενον στίχον 13, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν· ὅπου ἡ ἐπὶ οὕ· ἀπλῶς ἀντί τῆς περὶ (Μάρκ. 14, 21), ἀλλὰ δηλοῖ τὰ κατ' αὐτοῦ, ἐναντίον αὐτοῦ ἐρχόμενα δεινὰ καὶ κακὰ παρ. Ἰωάνν. 18, 4· ὥστε κἀνταῦθα ἡ πρότασις δηλοῖ· πῶς δὲ γέγραπται γενέσθαι, τίνα δηλ. κακὰ ἐπελεύσονται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἡ δ' εἰς τοῦτο ἀπάντησις· ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ· γέγραπται δηλ. πολλὰ παθεῖν αὐτόν καὶ ἐξουδενωθῆναι. Τὸ δ' ἐξουδενοῦσθαι καὶ ἐξουδενεῖσθαι λέξις ἀλεξανδρινή, ἀντί τῆς παρὰ Πλουτάρχῳ καὶ τοῖς μεταγενεστέροις ἐν χρήσει ἐξουδενίζεσθαι· ἐστὶ δ' ὡσαύτως ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀλεξανδρινοῖς καὶ τὸ ἐξουδενοῦσθαι· ἡ πρώτη δὲ σημασία πάντων τούτων ἐστὶ τὸ τελέως (ἐκ) γίνεσθαι καὶ νομίζεσθαι ἴσον τῷ μηδενί (οὐδὲν ἢ οὐθέν)· εἴτα δὲ περιφρονεῖσθαι, καταφρονεῖσθαι, ἀποδοκιμάζεσθαι (ἐβρ. נִזְזָּ Βασ. Β'. 2, 30. Παροιμ. 1, 7. Ἰεζεκ. 22, 8), καὶ τέλος ἐκμηδενίζεσθαι, καταστρέφεσθαι, ἐξαφανίζεσθαι, ἐκ βίβλου ζώντων (ἐβρ. נִזְזָּ Ψαλμ. 44, 7)· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τελευταίᾳ σημασίᾳ τίθεται κἀνταῦθα = θανατωθήσεται· καὶ τοῦτο τὸ ὀρθόν· ὅτι ἐστὶν ἡ φυσικὴ κλίμαξ μετὰ τὸ πολλὰ πάθῃ, ἥτοι πολλὰ δεινὰ (ὕβρεις, κολαφισμούς κτλ.) πάθῃ, καὶ τελευταῖον θανατωθῇ.

Στίχ. 13) Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθε καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

Τὰ ΜΝ καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ Ἡλίας, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. τὸ δὲ C καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἤδη ἦλθεν, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. καὶ τὰ Ν·ΚL καὶ τινὰ ἄλλα ἐποίησαν ἐν αὐτῷ, ὡς παρὰ Ματθ. τὰ δὲ ΝΒC·DL ἤθελον, ἀντὶ ἠθέλησαν· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἀντὶ ἐπ' αὐτὸν περὶ αὐτοῦ.

Μνημονεύσας τῶν προφητειῶν περὶ Ἡλίου καὶ Μεσσίου, καταδεικνύει νῦν ὅτι αἱ πρῶται τελέως ἐπληρώθησαν ἤδη. Ταῦτα μὲν λέγει, γέγραπται περὶ ἀμφοτέρων· ἀλλ' αἱ περὶ τοῦ πρώτου ἤδη ἐπληρώθησαν· ὁ δὲ παρακείμενος ἐλήλυθε δείκνυσιν ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τοῦ νέου Ἡλίου, τοῦ Βαπτιστοῦ (ἡ μετάνοια δηλ. καὶ ἡ εἰς τὸν Σωτῆρα πίστις τῶν ἀκουσάντων αὐτοῦ), ὑφίσταται ἔτι, καθ' ὃν χρόνον λαλεῖ ὁ Σωτήρ· τὸ δὲ καὶ Ἡλίας δηλοῖ ὅτι οὐ μόνον ὁ Μεσσίας, ἀλλὰ καὶ Ἡλίας· εἰ δ' ἐβούλετο συγκρίναι τὸ καὶ ἐλήλυθε τῷ καὶ ἐποίησαν, ἔγραψεν ἂν καὶ ἐλήλυθεν Ἡλίας, οὐχὶ δὲ καὶ Ἡλίας ἐλήλυθεν.

καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν) τὸν Ἡλίαν δηλ. ὡς τύπον τοῦ Βαπτιστοῦ· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐπεται τῷ ἐποίησαν, οὐχὶ δὲ τῷ ἐλήλυθεν, ἡ προφητεία προλέγει τὰ πάθη (φυλάκισιν κλ.) καὶ ιδίως τὸν βίαιον θάνατον αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἐν τῷ Ἡσαΐα, οὔτε ἐν τῷ Μαλαχίᾳ εὐρηται τοιαύτη πρόρρησις, καὶ οὐ δύναται ὁ Ἡλίας, ὡς κινδυνεύσας ἐκ τῆς Ἰεζάβελ (Βασ. Γ'. κ. 19), ὑποληφθῆναι, ὡς ὁ ἐφ' ὃν γέγραπται ταῦτα, ὅπως ὁ Meyer ἐρμηνεύει· διότι ὁ Ἡλίας οὐκ ἀπεκτάνθη ὑπὸ τῆς Ἰεζάβελ, ἀλλ' ἐσώθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ἡ μόνη ὀρθὴ ἐξήγησις ἐστὶν ἡ τοῦ Bleek, καθ' ἣν τοιαύτη πρόρρησις ἀναφερομένη εἰς τοῦ Βαπτιστοῦ τὸ τέλος ὑπῆρχε περὶ τοῦ Ἡλίου ἐν προφητικῷ βιβλίῳ, μὴ περισωθέντι εἰς ἡμᾶς.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ κατὰ τοὺς τρεῖς εὐαγγελιστάς ἱστορία τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν. Καὶ οἱ τρεῖς δὲ παριστῶσι ταύτην ὡς *γεγονός πραγματικόν*, καὶ ὁ Πέτρος ἐπικαλεῖται τοῦτο ὡς τὴν μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου,

περί ἧς ἐπληροφορήθησαν διὰ τοῦ θαύματος τούτου τῆς ἐποπτείας, τῆς δόξης καὶ μεγαλειότητος τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς θείας φωνῆς ἐκ τῆς νεφέλης, ἣν αὐτοὶ ἤκουσαν (Β'. Πέτρ. 1, 16 — 18). Καὶ ἡ ὄψις τοίνυν καὶ ἡ ἀκοή ἀληθῆς καὶ ἀναντίρρητος, γενομένη ὁμῶς ὡς πᾶσαι αἱ ὑπαρ πνευματικαὶ ὁράσεις, οὐχὶ διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὠτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ἀντιλήψεως, ἣν ὁ Θεός, καθ' ὃν Ἐκεῖνος οἶδε τρόπον, διανοίγει καὶ φέρει εἰς ἅμεσον σχέσιν τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς τὸν πνευματικὸν κόσμον· τοῦτο δ' ἐστὶ *μυστήριον*, ὃ καὶ αὐτοὶ οἱ ἰδόντες οὐ δύνανται ἐξηγήσαι· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀναβὰς καὶ ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα Παῦλος, οὐκ ἐγίνωσκε πῶς εἶδε τὸν οὐρανὸν καὶ ἤκουσε τὰ ῥήματα, καὶ περὶ τούτων οὐ δεῖ πολυπραγμανεῖν, ὅτι *ἀκατάληπτα* ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κόσμου περιόδῳ· τὸ γεγονὸς ὁμῶς ὅτι καὶ ἡ δόξα Κυρίου καὶ οἱ δύο προφῆται ἐξ ἀντικειμένου πνευματικῶς ἐφανερώθησαν τοῖς λαβοῦσι χάριτι θεῆς τὴν δύναμιν τῆς ἀντιλήψεως πνευματικῶν ὄντων καὶ πραγμάτων μαθηταῖς, οὐδεμίαν δι' ἡμᾶς ἐπιδέχεται ἀντίρρῃσιν, ὡς καὶ πᾶν πνευματικόν καὶ ὑπερφυσικόν ὄραμα· οὔτε δ' ὡς ὄνειρον δύναται ὑποληφθῆναι ἡ ὁπτασία αὕτη, περὶ οὗ οὐδὲν λέγουσιν, ὡς ὤφειλον εἰπεῖν οἱ εὐαγγελισταί, ἀλλὰ μάλιστα *ρητῶς* ἀποκρούει τοῦτο τὸ διαγρηγορήσαντες τοῦ Λουκᾶ (παράβαλε τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ), ἀλλ' οὔτε ἐξηγηθῆναι διὰ φυσικῆς ὁδοῦ (ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων καὶ τυχαίας συναντήσεως τοῦ Σωτῆρος μετὰ δύο ἀγνώστων, μαθητῶν λ. χ. ἢ ἄλλων), ἣν τινα κατασυντρίβει ἡ παρά τῶν εὐαγγελιστῶν *ρητῇ* παράστασις τοῦ γεγονότος τούτου, ὡς θαύματος ὑπερφυσικοῦ, περὶ οὗ εἰλήφεισαν οἱ ἀπόστολοι τὴν ἐντολὴν ἵνα σιγήσωσιν ἄχρι τῆς ἀναστάσεως, καὶ μόνον μετὰ ταῦτα ἐφάνερωσαν· οὔτε δ' ἐκλήπτεα ἀλληγορικῶς ἢ διήγησις περὶ τοῦ φωτός, ὃ ἔλαβον οἱ μαθηταὶ καὶ κατενόησαν τὸν προορισμὸν τοῦ Σωτῆρος, ὅπερ τὸ γράμμα καὶ αἱ ποικίλαι λεπτομέρειαι τῆς διηγήσεως ἀποκρούουσι· διότι οὐ πρόκειται μόνον περὶ τοῦ φωτός, ὃ εἶδον, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ νεφέλης φωτεινῆς, δείγματος τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τῆς φωνῆς τοῦ Πατρὸς καὶ *Θεοφανείας*, ἐν

μιᾶ λέξει, καὶ τῆς τῶν μεγάλων τῆς Π. Διαθήκης προφητῶν ἐμφανίσεως. Τέλος δ' ἡ μυθικὴ ἐξήγησις τοῦ ἰδιολογιστοῦ καὶ ἀπίστου Strauss ἀναιρεῖται διὰ τῆς ἱστορικῆς τῶν ἡμετέρων εὐαγγελιστῶν ἀξιοπιστίας, καὶ τὸ γεγονός τοῦτο μένει δι' ἡμᾶς ἡ πρώτη ἄμεσος ἀποκάλυψις τῆς θεότητος καὶ δόξης τοῦ Σωτῆρος, ἥτις ἐν τῇ καταστάσει τῆς ταπεινώσεως, διετέλει κεκρυμμένη ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν καὶ εὐτέλειαν· ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἐμφανίσεως ταύτης ἦν ἵνα καταδειχθῇ ὅτι καὶ πρὸ τοῦ πάθους καὶ ἐν τῇ καταστάσει τῆς ταπεινώσεως, ὁ Σωτὴρ εἶχε καὶ πάντα τῆς θείας φύσεως τὰ ιδιώματα καὶ τὴν δόξαν, καὶ ὅτι οὐκ ἔλαβε ταῦτα διὰ τῆς ἀναστάσεως πρῶτον, ἀλλὰ τότε μόνον μετέδωκεν ἡ θεότης καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ αὐτοῦ φύσει τὴν ἑαυτῆς δόξαν, ὅσον ἡδύνατο χωρῆσαι, καὶ ἐθέωσε καὶ ἐδόξασε ταύτην εἰς τὸ διηνεκές, δοξασθείσης οὕτως ὁλοκλήρου τῆς θεανδρικῆς ὑποστάσεως καὶ προσώπου αὐτοῦ. Ἡ ἐμφάνισις τοίνυν αὕτη ἐν δόξῃ αἶρει πάντα δισταγμὸν περὶ τῆς μετ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κενώσεως ἐνδελεχοῦς καὶ ἁμερίστου παρουσίας καὶ συνεργείας τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἐν τῷ μεσσιανικῷ αὐτοῦ ἔργῳ· ἡ γὰρ θεία δόξα ἀπεκάλυψε τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν· αὕτη δὲ πάλιν τὴν θείαν αὐτοῦ ἐνέργειαν, ἣν καὶ ἐν τῇ καταστάσει τῆς ταπεινώσεως εἶχε· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ κυρία καὶ οὐσιώδης τῆς μεταμορφώσεως ἔννοια καὶ σκοπός.

λε'). Ἡ θεραπεία τοῦ δεινῶς πάσχοντος
σεληνιαζομένου.

Ματθ. 17, 14—21. Λουκ. 9, 37—43. Μάρκ. 9, 14—29.
(παρ καὶ Λουκ. 17, 5. 6.).

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 17, 14 — 21.

Στίχ. 14) Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτόν.

Τὰ NBZ καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ αὐτῶν· τὰ δὲ FG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουν τῷ Ἰησοῦ, ἀντὶ αὐτῷ· καὶ τὰ FH καὶ τινὰ ἄλλα ἄνθρω-

πρός τις — τὰ NBC καὶ τὰ πλεῖστα τῶν κεφαλαιωδῶν καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι γονυπετῶν αὐτόν, ἀντὶ τοῦ αὐτῷ τῶν Ε*Μ* καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἀμφότεραι δ' αἱ γραφαὶ αὗται εὐρηνται παρὰ Μάρκιον 1, 40, ἀλλ' ἢ πρώτη μᾶλλον μεμαρτυρημένη· τὸ δὲ γονυπετεῖν ἐκ τοῦ δοκίμου γονυπετής, δηλοῖ κυρίως πίπτειν ἐπὶ τὰ γόνατα ἀμεταβάτως· μεταβατικῶς δὲ ἢ μετ' αἰτιατικῆς (αὐτόν), δηλοῦν γονυπετής παρακαλεῖν ἢ μετὰ θετικῆς (αὐτῷ) γονυπετής ἔμπροσθέν τινος μένειν, πίπτειν ἐπὶ τὰ γόνατα ἔμπροσθέν τινος καὶ μένειν οὕτως, ὅπως ἐπισπάσῃται τὸν οἶκτον καὶ ἔλεον αὐτοῦ.

Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον) μετὰ τὸ καταβῆναι ἐκ τοῦ ὄρους ἦλθον πρὸς τὸν ὄχλον, τὸν ἀναμένοντα αὐτόν μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν· καὶ τοῦτο δὲ καταδεικνύει τὸν ἱστορικὸν τῆς μεταμορφώσεως χαρακτῆρα· ὁ ἄνθρωπος δ' ἐκεῖνος, ὁ πατὴρ τοῦ δεινῶς πάσχοντος παιδός, ἠκολούθει τοῖς ἐννέα μαθηταῖς, καὶ ματαίως ἐζήτηε παρ' αὐτῶν τὴν θεραπείαν τοῦ παιδός αὐτοῦ, ὡς δεικνύουσι τὰ ἐπόμενα· ἰδὼν δὲ τὸν Σωτῆρα ἔδραμε πρὸς αὐτόν, καὶ γονυκλιτῆς παρεκάλει διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Στίχ. 15) Καὶ λέγων· Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

Τὰ NZ παραλείπουσι τὸ Κύριε· τὰ δὲ NBLZ ἔχουσι κακῶς ἔχει, ἀντὶ τοῦ κακῶς πάσχει τῶν CDE καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ π. κ. ἀντὶ δὲ τοῦ δευτέρου πολλάκις τὰ D 1. 22. ἔχουσιν ἐνίοτε, ὅπερ διόρθωσις μεταγενεστέρᾳ.

Περὶ τοῦ σεληνιάζεται παρ. Ματθ. 4, 24· ὁ παῖς δηλ. οὗτος ἦν ἐπιληπτικὸς καὶ αἰφνης καταλαμβανόμενος ὑπὸ τῆς δεινῆς νόσου, ἐπιπτεν ὅπου ἂν εὕρισκετο, ὥστε συνέβη πολλάκις ἵνα ἐν τῷ παρατυχόντι ὕδατι καὶ πολλάκις πρὸς τῷ πυρὶ πέση, πρὶν ἢ οἱ ἔχοντες τὴν φροντίδα αὐτοῦ πιάσωσιν αὐτόν· ἐννοεῖται δὲ ὅτι εὐθὺς ἤρπαζον καὶ ἔσωζον αὐτόν· ὅτι ἄλλως ἐκάη ἂν ἢ ἐπνίγη· τὸ κακῶς πάσχει τοίνυν ἀναφέρεται εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα τῆς νόσου ἀποτελέσματα καὶ κινδύνους, ἐν οἷς καθ' ἐκάστην ἦν, καὶ δηλοῖ ἐν δεινοῖς κινδύνοις καθ' ἐκάστην εὕρισκεται.

Στίχ. 16) Καί προσήνεγκα αὐτόν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτόν θεραπεῦσαι.

Τὰ ΚΠ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐδυνήθησαν.

Ὁ πατὴρ ἀναζητῶν τὸν Σωτῆρα, ἤνεγκε τὸν παῖδα πρὸς τοὺς ἐννέα μαθητάς, οἵτινες οὐκ ἠδυνήθησαν θεραπεῦσαι αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο προσῆλθε τῷ Σωτῆρι.

Στίχ. 17) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν ; φέρετέ μοι αὐτόν ὧδε.

Τὰ Ν°Ζ ἔχουσι τότε ἀποκριθεὶς· τὰ δὲ Ε* L ἀνέξωμαι.

Ὁ Σωτὴρ ἐλέγχει αὐστηρῶς τοὺς μαθητάς διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀποχρώσεως πίστεως εἰς χρῆσιν τῆς ἐξουσίας, ἣν δεδῶκε αὐτοῖς ἐπὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων (παρ. Ματθ. 10, 1)· ὁ δὲ λόγος τῆς αὐστηρᾶς ταύτης ἐπιτιμήσεως, ἥτις, ὡς δεικνύει ὁ προηγούμενος καὶ ὁ 20 στίχος κατωτέρω, εἰς τοὺς μαθητάς κατὰ πρῶτον, ὡς τοὺς ἀρίστους ἄνδρας τῆς γενεᾶς αὐτῶν, ἀναφέρεται ἐστὶν ὅτι, τηλικαύτης χάριτος, ἐξ αὐτοῦ καὶ τιμῆς ἀξιωθέντες, ὥφειλον καὶ μείζονα πίστιν καὶ πεποιθήσιν εἰς αὐτόν ἔχειν· ἄλλὰ κατὰ τοῦτο εἰσὶ γνήσιοι ἀντιπρόσωποι καὶ μέλη τῆς γενεᾶς αὐτῶν, ἣν διὰ τοῦτο καὶ ἐλέγχει ὁλόκληρον ἐνταῦθ' αὐτὴ καὶ πολλάκις (Ματθ. 12, 39. 41. 42. 45. 16, 4 κτλ.)· ἡ αὐστηρότης τοίνυν τοῦ ἐλέγχου ἀναφέρεται εἰς ὅλην τὴν γενεὰν ἐκείνην, τὴν ἀπιστήσανσαν αὐτῷ καὶ ἀποκρούσανσαν τὴν ἐξ αὐτοῦ σωτηρίαν· λέγεται ὁμως ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ὡς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν καὶ περίστασιν μιμητάς τῆς γενεᾶς ἐκείνης διὰ τῆς ἀπιστίας, καὶ δικαίως· διότι ὅταν οἱ ἄριστοι τῆς γενεᾶς αὐτῶν μιμῶνται τοὺς κοινούς καὶ κακούς, ἄξιοί εἰσιν οὐ μόνον τοῦ ἐλέγχου αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μείζονος ἔτι κατὰ τὸ « δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται ».

Ἐνταῦθα τοίνυν ὁ Σωτὴρ ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς ἀπιστήσαντας πρὸς στιγμήν ἀποστόλους καὶ διψυχήσαντας, ὡς ἀντιπροσώπους ὅλο-

κλήρου τῆς γενεᾶς αὐτῶν, καὶ χαρακτηρίζει καὶ τούτους ἐξ αὐτῆς. Οὐκ ἀναφέρεται δὲ ἡ ἐπιτίμησις πρὸς τὸν πατέρα τοῦ νοσοῦντος παιδίου, ὡς τινες τῶν ἀρχαίων ὑπέλαβον, ὅστις μάλιστα κατέδειξε τὴν πίστιν αὐτοῦ προσαγαγὼν αὐτὸν αὐτοῖς τε καὶ τῷ Σωτῆρι.

ᾧ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη) τὰ δύο ταῦτα ἐπιθετα εὐρίσκονται ἐν σχέσει ἀποτελέσματος καὶ αἰτίου· ὅτι ἡ ἀπιστία λόγον εἶχε τὴν σύγχυσιν καὶ ταραχὴν τῶν φρενῶν, ἣν ἡ ἡθικὴ διαφθορὰ ἐπιφέρει τῷ ἀνθρώπῳ· τὸ γὰρ διαστρέφειν δηλοῖ μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὴν ὀρθὴν καὶ κανονικὴν τοῦ νοός καὶ τῆς καρδίας κατάστασιν· τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τῆς ἁμαρτίας τῆς ἐπιφερούσης ἐπισκοτισμὸν τοῦ νοός, καὶ νοσῶδη τῆς καρδίας τάσιν πρὸς τὸ πονηρόν.

ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ;) εἰκῇ διδάσκων καὶ συμβουλευῶν τὰ δέοντα, — ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν, μὴ πειθομένων τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι καὶ ἀπιστούντων ; διὰ τούτων δ' ἐκφράζει ὁ Σωτὴρ τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ καὶ ἔλεγχον ἐπὶ τῷ ματαίῳ καὶ ἀσκόπῳ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, τῇ μὴ βουλομένῃ συνιέναι· καὶ μέχρι τούτου τὸν ἔλεγχον στήσας, παραγγέλλει τοῖς μαθηταῖς ἀγαγεῖν αὐτῷ τὸ παιδίον, ὅπως ἰάσῃται αὐτό, καὶ ἀποδείξῃ τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν, ἀποτέλεσμα οὐχὶ τοῦ ἀνιάτου τῆς νόσου, ἀλλὰ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν· φέρετέ μοι, λέγει, τὸν νοσοῦντα ὧδε, ἐν ᾧ δηλ. τόπῳ ἦν ὁ Σωτὴρ, ὅτι ὁ νοσῶν ἔμενεν ἐν ἀποστάσει τινὶ ἀπ' αὐτοῦ.

Στίχ. 18) Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ) τὸ αὐτῷ, ὡς ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία ἀναφέρεται προδήλως εἰς τὸ εὐθὺς προηγούμενον « φέρετέ μοι αὐτόν, τὸν παῖδα δηλ., ὧδε »· ὁ λόγος δὲ τῆς ἐπιτιμήσεως αὐτοῦ ἦν ὅτι τὸ δαιμόνιον ἐκυρίευσε τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, καὶ τοῦτο πλέον ὠμίλει καὶ ἐνήργει δι' αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 4, 24), καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐπιτίμησις (ὡς λ. χ. φιμώθητι καὶ ἔξελθε

ἐξ αὐτοῦ Μάρκ. 1, 25), γίνεται πρὸς τὸν κατὰ τὸ φαινόμενον λαλοῦντα καὶ ἐνεργοῦντα ἄνθρωπον· κατ' οὐσίαν δὲ καὶ ἀληθῶς πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ, τὸν δαίμονα (παρ. Μάρκ. 1, 23—25).

καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον) τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γενομένης αὐτῷ ἐπιτιμήσεως ἦν ὅτι τὸ κυριεῦον αὐτοῦ δαιμόνιον ἐξῆλθε· καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ Σωτὴρ αὐτῷ ἐπέτιμηνεν, ἥτοι ἐν τῷ ἅμα· ἤρκεσε δηλ. ἡ ἐπιτίμησης αὕτη πρὸς ἐκδίωξιν αὐτοῦ.

Στίχ. 19) Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον· διατί ἡμεῖς οὐκ ἡδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

Τὰ ΒΚΠ ἔχουσιν ἐδυνήθημεν.

Οἱ μαθηταὶ ἐνετράπησαν διὰ τὴν ἐπιτίμηνιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἠπόρησαν διὰ τὴν ἀδυναμίαν ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο προσέρχονται μετὰ τὴν θεραπείαν κατ' ἰδίαν, καὶ ἐρωτῶσιν αὐτὸν διατί οὐκ ἡδυνήθησαν ἐκβαλεῖν τὸ δαιμόνιον.

Στίχ. 20) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταθήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν.

Τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ Ἰησοῦς· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀντὶ τοῦ εἶπε λέγει· τὰ ΝΒ δὲ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ὡρ. καὶ Χρυσ. ἔχουσιν ὀλιγοπιστίαν, ἀντὶ τοῦ ἀπιστίαν τῶν CD καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἀνεξήγητον δ' ἂν ἦν, εἰ ὁ εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν ὀλιγοπιστίαν, πῶς ἐπεκράτησεν ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀντιγράφων τὸ ἀπιστίαν· ὁπότε τὸ ὀλιγοπιστίαν φυσικῶς ἐξηγεῖται, ὡς διόρθωσις τῶν μὴ βουλομένων εἶναι ἀποδιδομένην ἀπιστίαν τοῖς ἀποστόλοις, αἵτε μὴ συνιέντων, ὅτι οὐχ' ἀπλῶς περὶ πίστεως, ἀλλὰ περὶ θαυματουργοῦ πίστεως ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἥτις ἐστὶν ἀνώτερος βαθμὶς τῆς πίστεως καὶ δῶρον ἐξαιρετικὸν τοῦ ἁγίου πνεύματος (Α'. Κορ. 12, 9), παρεχόμενον τοῖς προπαρεσκευασμένοις προσευχῇ καὶ νηστείᾳ κατὰ τὸν ἐπόμενον 21 στίχον—τὰ δὲ C 26^α επ. ἔχουσιν ὅτι μετὰ τὸ λέγω ὑμῖν· καὶ τὰ

NB καὶ 4 τῶν μικρῶν μετάβα, ἀντὶ μετάβηθι· — τὰ NBD 1. 435 ἔχουσιν ἔνθεν (πιθανῶς συγκοπὴν τοῦ ἐν τεῦθεν).

διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν) = διὰ τὴν ἑλλειψιν τῆς θαυματουργοῦ πίστεως καὶ ἐξηγεῖ τοῦτο λέγων· ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκος σινάπεως· ταύτην δὲ τὴν ἑκφρασιν ἐξελέξατο ὁ Σωτὴρ, ὅπως καταδείξῃ τὸ πολύτιμον τῆς τοιαύτης πίστεως, ἥτις ἐστὶν ἀδίστακτος πίστις εἰς τὴν θαυματουργικὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν. Καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ κόκκος σινάπεως, τὸ σμικρότατον τοῦτο σπέρμα (παρ. Ματθ. 13, 31), καὶ αὐτὴ ἡ ἐλαχίστη τῆς πίστεως ταύτης ποσότης ἐστὶ μέγα τι καὶ ἐξαίρετον καὶ πολύτιμον, ἐστὶν ἀληθὴς ἡρωϊσμός ἀδίστακτου πίστεως· ὅτι ὡς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ σπέρματος, οὕτω καὶ ἡ ποιότης τῆς πίστεως ἐνέχει θερμόν τι καὶ θερμουργόν· κατὰ τὴν ποιότητα δὲ ταύτην εἰσὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα· ὅτι ὡς ὁ κόκκος σινάπεως γίνεται μέγα δένδρον (παρ. Ματθ. 13, 31. 32), οὕτω καὶ ἡ θαυματουργὸς πίστις τὰ μέγιστα κατεργάζεται, οἷον τὸ μεθιστάναι ὄρη, ὅπερ εἰκὼν ἐστὶ τῶν διὰ τῆς πίστεως κατορθουμένων θαυμασιωτάτων καὶ δυσχερεστάτων καὶ μεγίστων ἔργων (παρ. Ἐβρ. ἐπιστ. κεφαλ. 11).

καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν) καὶ οὐ μόνον ὄρη μεταστήσετε, οὐ μόνον τὰ μέγιστα τῶν θαυμάτων ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν (ἔργον) ἀδύνατον ἔσται ὑμῖν, οὐδενὸς θαυμαστοῦ καὶ ὠφελίμου, ἐννοεῖται, τῇ ἐκκλησίᾳ ἔργου ἢ κατόρθωσις ἔσται ὑμῖν ἀδύνατος.

Στίχ. 21) Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

Τὰ N^o B 33. κατὰ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν παραλείπουσι τὸν στίχον τοῦτον, ὃν ἔχει τὰ N^o CD καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ ὁ Ὅρ. Χρυσ. καὶ τὸ π. κ. καὶ τὸ παράλληλον χωρίον τοῦ Μάρκου, ἀτινά εἰσιν ἀποχρῶντες μάρτυρες τῆς γνησιότητος αὐτοῦ, οὐδεμίαν λόγου ἀξίαν διάφορον γραφὴν ἔχοντος· τὴν παραλείψιν δὲ τοῦ Λουκᾶ ἀντιζυγίζει ἢ τοῦ Μάρκου θέσις.

Μετὰ τὸ μνημονεῦσαι ἐν γένει τῆς θαυματουργοῦ πίστεως, ὡς τὰ μέγιστα τῶν θαυμάτων κατεργαζομένης, ὁ Σωτὴρ ἔρχεται νῦν εἰδικῶς ὀρίσων τὰς πρὸς θεραπείαν τῶν δαιμονιζομένων ἀπαραιτή-

τους συνθήκας, καὶ λέγει, τοῦτο δὲ τὸ γένος [τῶν νόσων (παρ. Α'. Κορ. 12, 10. 14, 10) οὐχὶ δὲ τῶν δαιμόνων, οἵτινες, ἅτε πνεύματα, οὔτε γένη οὔτε εἶδη ἔχουσιν] οὐκ ἐκπορεύεται εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ· διδάσκει δηλ. διὰ τούτου ὅτι πρὸς θεραπείαν τῶν ψυχικῶν τούτων νόσων ἀπαιτεῖται ἢ διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας προπαρασκευὴ τοῦ θαυματουργήσαντος δι' ἐξεγέρσεως τῆς πίστεως καὶ μεταδόσεως τῆς θαυματουργικῆς θείας χάριτος· οὐδόλως δ' ἀναφέρεται ἡ προσευχὴ καὶ νηστεία εἰς τὸν νοσοῦντα, ὅστις οὐδεμίαν ἔχει συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ κράτος, ὥστε πνευματικῶς ἐργάσασθαι αὐτόν, καὶ εἰς κοινωνίαν τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐλθεῖν, τὸ ἀκάθαρτον ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα. Ὁ δὲ λόγος τῆς τηλικαύτης ἰσχύος τῆς προσευχῆς καὶ νηστείας, ὁμοῦ συνδυαζομένων, ἐστὶν ὅτι ἡ χριστιανικὴ νηστεία, ἡ ἐκ πίστεως ὁρμωμένη καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ τὸν νοῦν προσηλοῦσα, καθιστᾷ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καθαρώτερον καὶ ἰκανώτερον εἰς τὰ πνευματικὰ ἔργα καὶ ἀποτελεσματικώτερον τὸ κυριώτατον τῶν ἔργων τούτων, τὴν προσευχὴν, δι' ἧς μεταδίδεται καὶ ἡ θαυματουργικὴ καὶ ἰαματικὴ χάρις τῷ ἐν πίστει ἐξαιτουμένῳ ταύτην, ἀνυψοῦσα τὴν πίστιν αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ τοῦ διὰ τὴν θεραπείαν ταύτην ἀπαιτουμένου.

οὐκ ἐκπορεύεται) ἐπειδὴ περὶ τοῦ γένους τῶν δαιμονιζομένων ὁ λόγος, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν *θεραπεύεται*, εἶπεν ἐκπορεύεται, ὅπως καταδείξῃ καὶ τὸν ὑπερφυσικὸν τρόπον τῆς θεραπείας.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 37 — 45.

Στίχ. 37) Ἐγένετο δ' ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

Τὰ NBLS καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ.

Καὶ ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν διήγησιν ταύτην εὐθὺς μετὰ τὴν τῆς μεταμορφώσεως· ὀρίζει ὁμως ἀκριβῶς ὅτι τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν μετὰ τὴν τῆς μεταμορφώσεως, μετὰ τὸ κατελθεῖν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐγένετο ἡ συνάντησις τοῦ Σωτῆρος μετὰ τοῦ ὄχλου.

Στίχ. 38) Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησε λέγων· διδάσκαλε, δέομαί σου, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενής ἐστὶ μοι.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς ἐβόησε· τὰ δὲ ABC καὶ πλείστα ἄλλα ἐπίβλεψαι, ἀντὶ τοῦ ἐπίβλεψον τῶν NDE καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἐν ἐνεργητικῇ δὲ διαθέσει κέχρηται τοῦτῳ ὁ Λουκᾶς 1, 48, ὅπου καὶ ἐρμηνεύθη, ὡς καὶ ὁ Ἰάκωβος 2, 3, ὅπου δηλοῖ τὸ μετ' εὐαρεστίσεως παρατηρεῖν· μόνον δὲ παρὰ τοῖς Ο'. εὑρῆται καὶ κατὰ μέσσην διάθεσιν (Μαλαχ. 3, 1)· ἡ δ' ἑτέρα γραφὴ τῶν GHK καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπίβλεψαι (δέομαι) ὁρθῇ γραμματικῶς, καὶ ἐκ ταύτης, ὡς φαίνεται, κατὰ παρατονισμόν προέκυψεν ἡ ἐπίβλεψαι (ἀμφότεραι δ' αἱ συντάξεις τοῦ δέομαι εὑρῆνται παρὰ τῷ Λουκᾷ Πράξ. 21, 39. 26, 3 κτλ.)· τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι μοι ἐστίν, ἀντὶ τοῦ ἐστὶ μοι.

Ὁ Λουκᾶς προστίθησιν ἐνταῦθα περὶ τοῦ νοσοῦντος υἱοῦ ὅτι μονογενής ἦν, ὡς καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἰακείρου (8, 42)· διὰ τοῦτου δ' ἤθελεν ὁ πατὴρ ἔτι μᾶλλον κινῆσαι τὸν οἶκτον τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 39) Καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτόν καὶ ἐξαίφνης κράζει καὶ σπαράσσει αὐτόν μετὰ ἄφροῦ, καὶ μόλις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ συντριβὸν αὐτόν.

Τὰ ND καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ῥήσσει (ἐκ τοῦ Μάρκ.) καὶ σπαράσσει· τὰ δὲ BR καὶ πέντε ἄλλα μόλις, ἀντὶ τοῦ μόλις τῶν NAC καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὸ μόλις τοῦτο (ἐκ τοῦ μόγος, μόχθος) ἐστὶ τὸ ὁμηρικόν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις. (Ἡροδ.) σύνηθες· τὸ δὲ μόλις (ἐκ τοῦ μῶλος = μόγος, μόχθος), τὸ τῶν δοκίμων πεζογράφων (Θουκ. Ξενοφ. Πλάτ.)· οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἀδιαφόρως χρῶνται ἀμφοτέροις· διὸ καὶ ἡμεῖς ἐψόμεθα τῇ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. γραφῇ.

Καὶ ἰδοὺ πνεῦμα) πονηρόν.

λαμβάνει) = καταλαμβάνει, κυριεύει αὐτοῦ παρ. Μάρκ. 9, 18. καὶ ἐξαίφνης κράζει) τὸ κυριεύσαν αὐτοῦ καὶ λαλοῦν δι' αὐτοῦ δαιμόνιον καὶ σπαράσσει = ταρασσει, βιαίως σύρει, ῥήσσει ὡς ὁ Μάρκος ἔχει ἐνταῦθα (παρ. καὶ Μάρκ. 1, 26).

μετὰ ἄφροῦ) ὃν ἐξάγει ἐκ τοῦ στόματος.

συντριβὸν αὐτόν) ἐκ μεταφορᾶς τῶν διὰ συντριβῆς καταστρεφο-

μένων πραγμάτων = καταστρέφον τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, φέρον αὐτὸν εἰς ἀναισθησίαν παρ. τὸ *ξηραίνεται* τοῦ Μάρκου ἐν τῷ παραλήλῳ χωρίῳ (9, 18).

Στίχ. 40) Καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.

Πάντα τὰ κεφαλ. καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐκβάλλωσιν, ἀντὶ τοῦ ἐκβάλλωσιν ἱκανῶν μικρῶν καὶ τοῦ π. κ. ὁ ἀόριστος ὁ μόνος ἀρμόζων τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτόν, ἀντὶ αὐτοῦ καὶ τὰ ΚΠ καὶ τινὰ ἄλλα ἐδυνήθησαν.

Ὁ αὐτὸς κατ' ἔννοιαν τῷ 16 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 41) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ὦ γενεὰ ἀπίστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; προσάγαγε τὸν υἱόν σου ὧδε!

Ἀντὶ τοῦ καὶ ἀνέξομαι τὰ ΚΧΠ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἕως πότε ἀνέξομαι κατὰ τὸν Μάρκον· τὰ δὲ NLW καὶ ὀλίγα ἄλλα προσάγαγέ μοι κατὰ τὸν Ματθ. καὶ τὰ NBL καὶ πολλὰ ἄλλα ὧδε τὸν υἱόν σου.

Καὶ ὁ στίχος οὗτος ὁ αὐτὸς κατὰ λέξιν σχεδὸν τῷ 17 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 42) Ἐτι δε προσερχομένου αὐτοῦ, ἔρρηξεν αὐτόν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν· ἐπετίμησε δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα, καὶ ἀπέδωκεν αὐτόν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

Τὸ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι συνεσπάραξεν, ἀντὶ συνεσπάραξε· τὰ δὲ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα συνεσπάραξεν αὐτόν.

Ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα προστίθησιν ὅτι καὶ καθ' ὃν ἔτι χρόνον προσήρχετο τῷ Σωτῆρι, τὸ δαιμόνιον ἐτάραξεν αὐτόν καὶ ὅλον (συν) ἐσπάραξε διὰ σπασμωδικῶν κινήσεων· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ προτάσει ἔπεται τῷ 18 τοῦ Ματθαίου, προστιθεὶς μόνον ὅτι ἀπέδωκεν αὐτόν ὑγιᾶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

Στίχ. 43) Ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας ἀπὸ τῆς δεινῆς ταύτης νόσου ἦν ὅτι πάντες, οἱ τε παρατυχόντες καὶ οἱ ἀκούοντες, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι = τῷ μεγαλείῳ καὶ τῇ δόξῃ, ἣν τοῖς μεγάλοις καὶ θαυμαστοῖς αὐτοῦ ἔργοις ἐνεδείξατο, τῇ διὰ τῶν ἔργων ἐκδηλουμένη μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ (Β'. Πέτρ. 1, 17) τοῦ Θεοῦ, ἣν τινα δηλ. ὁ Θεὸς διὰ τῶν σημείων, ἃ ἐποίει διὰ τοῦ Σωτῆρος, κατεδείκνυε καὶ ἀπεκάλυπτεν ἐν αὐτῷ (παράβ. τὸ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίει (ὁ Σωτὴρ) τῆς ἐπομένης προτάσεως)

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 9, 14 — 29.

Στίχ. 14) Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

Τὰ nBLA ἔχουσι καὶ ἐλθόντες εἶδον· τὸ M καὶ πολλὰ ἄλλα πολὺν ὄχλον· τὰ D 28. πρὸς αὐτούς· τὰ DI καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐνάρθρως τοὺς γραμματεῖς· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα συζητοῦντας πρὸς αὐτούς.

Καὶ ὁ Μάρκος ἔχει τὴν διήγησιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἄλλων· προστίθῃσι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι εὔρε τοὺς ἐννέα μαθητὰς συζητοῦντας μετὰ γραμματέων τινῶν.

Στίχ. 15) Καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέχοντες ἡσπάζοντο αὐτόν.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εὐθύς· τὰ δ' NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἰδόντες... ἐξεθαμβήθησαν· — καὶ τὰ AC προτρέχοντες.

Τὸ ἐξεθαμβήθη ἐκ τοῦ θάμβος (ἐκ τοῦ θάω, τέθηπα, συγγενεῦον τῷ θαῦμα, καὶ δηλοῦν τὴν ἐπὶ τινὶ θεᾷ ἐκπληξιν, ἔκστασιν ἢ φόβον) δηλοῖ ἐξεπλάγη, ἔξω ἑαυτοῦ γέγονεν, ἐφοβήθη· μόνος δ' ὁ Μάρκος χρῆται τρεῖς τῷ ῥήματι τούτῳ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ· ἐνταῦθα μὲν ἀντὶ τοῦ ἐξεπλάγη· ὅτι ἡ προσέγγις οὔτε ἔκστασιν

εἰς ἀκίνησίαν ἄγουσαν ἐπιτρέπει νοῆσαι, οὔτε φόβον ἀπομακρύνοντα μᾶλλον τοῦ Σωτῆρος· ἐν δὲ τῷ Μάρκ. 14, 33 δηλοῖ ἐκστασιν καὶ ἐν τῷ 16, 4 φόβον. Ἐκ τούτου τοίνυν δῆλον ὅτι ὁ μόνος τῆς προσεγγίσεως καὶ τοῦ ἀσπασμοῦ λόγος ἦν κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Ζυγαδηνοῦ ἐξήγησιν ὅτι ἐξεπλάγησαν καὶ ἐθαύμασαν διὰ τὸ καιροῖς τῆς ἐπιδημίας, ὅπως σώσῃ δηλ. τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τῶν ἐλέγχων τῶν γραμματέων, οἷς οὐκ ἠδύναντο ἀποκριθῆναι· ἡ δ' ἑτέρα ἐξήγησις τοῦ Ζυγαδηνοῦ «διὰ τὴν παιδρότητα τῆς μορφῆς αὐτοῦ· καὶ γὰρ εἰκὸς ἐφέλκεσθαι τινα χάριν ἐκ τῆς μεταμορφώσεως» ἔδει ῥητῶς ἀναφέρεσθαι· πῶς γὰρ ὁ ἀπαγορεύσας τοῖς μαθηταῖς ὅλως περὶ ταύτης λαλεῖν, ἔφερεν ἔχνη ταύτης προκαλοῦντα τὴν κοινὴν περιεργίαν. Τὸ δὲ προσδραμεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι δηλοῖ προσελθόντας προσαγορεύειν, χαιρετίζειν αὐτόν διὰ τοῦ «χαῖρε διδάσκαλε» (Ματθ. 15, 18), ἐν εὐθέτῳ καιρῷ παρέστης ἰασόμενος τὸν παῖδα! » Οἱ γὰρ γραμματεῖς ἦλθον εἰς λόγους τοῖς μαθηταῖς μὴ δυνηθεῖσι θεραπεῦσαι τὸν παῖδα, οἱ δ' ὄχλοι, μάρτυρες τῆς σκηνῆς ὄντες, ὡς εἶδον ἐρχόμενον τὸν Σωτῆρα, μετὰ χαρᾶς προσέδραμον καὶ ἐχαιρέτιζον αὐτόν, προσδοκῶντες ἐξ αὐτοῦ βεβαίαν τὴν τοῦ παιδὸς ἴασιν.

Στίχ. 16) Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς· τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;

Τὰ NBDΛΔ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν καὶ μεταφρ. ἔχουσιν αὐτούς, ἀντὶ τοῦ γραμματεῖς τῶν ACN καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ἐστὶν ἐσφαλμένον σχόλιον ἐκ τοῦ περιθωρίου παρεισφρῆσαν· ὅτι ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ φυσικῶς ἀποτείνει τὸν λόγον, ἐρωτῶν τὴν αἰτίαν τῆς μετὰ τῶν ξένων συζητήσεως· τεταραγμένων δ' ἐτι τῶν μαθητῶν ὄντων λαμβάνει τὸν λόγον ἐκ τοῦ ὄχλου ὁ πατήρ, καὶ ἐξηγεῖ τὴν αἰτίαν τῆς συζητήσεως· τὰ δ' NAG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι κακῶς πρὸς αὐτούς, ἀντὶ τοῦ πρὸς αὐτούς (τοὺς γραμματεῖς) τῶν ἄλλων πάντων.

Ὁ Σωτὴρ ἐπερωτᾷ τοὺς μαθητὰς τὴν αἰτίαν τῆς συζητήσεως, ὅπως προκαλέσῃ τὴν τοῦ πατρὸς ἐξήγησιν.

Στίχ. 17) Καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπε· διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σε ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον.

Τὰ NBDΛ 28. 33 ἔχουσι καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ.

Ἐν τῷ ὄχλῳ τῷ δραμόντι εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ ἦν καὶ ὁ πατήρ, ὃς καὶ λαμβάνει εὐθὺς τὸν λόγον ἐξηγήσων τῷ Σωτῆρι τὰ γενόμενα. ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ) διότι τὸν Σωτῆρα ζητῶν ἐνέτυχε τοῖς ἐννέα μαθηταῖς· ὅρα κατωτέρω.

ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον) καὶ τοῦτο προσθήκη τοῦ Μάρκου παρ. Λουκ. 11, 14· ὅπως δηλαδὴ παρὰ τῷ Λουκᾷ λέγεται κωφόν, ὡς ἐν κωφῷ οἰκοῦν ἢ κώφωσιν ἐμποιοῦν, οὕτω κάνταυθα ἄλαλον, ὡς ἐν ἀλάλῳ οἰκοῦν, ἢ ἀφωνίαν ἐμποιοῦν.

Στίχ. 18) Καὶ ὅπου ἂν αὐτόν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ καὶ ξηραίνεται· καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλῃς, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.

Τὰ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅπου ἐὰν, ἀντὶ τοῦ ὅπου ἂν τῶν CD1 καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ ND παραλείπουν τὸ αὐτόν μετὰ τὸ ῥήσσει· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ δὲόντας· καὶ τὰ NBF καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπα, ἀντὶ εἶπον.

Τὸ μὲν ῥήσσει (ῥήγνυσι, τύπτει, βάλλει κάτω, καταβάλλει· Ἡσύχιος· ῥῆξαι, καταβαλεῖν), ἀντιστοιχεῖ τῷ σπαράσσει τοῦ Λουκᾶ· τὸ δ' ἀφρίζει τῷ μετὰ ἀφροῦ· τὸ τρίζει τοὺς ὀδόντας τῷ κράζει καὶ τὸ ξηραίνεται (= γίνεται ξηρός, ἀναίσθητος) τῷ συντρίβον. Τὸ δὲ ὅπου ἂν = ὁπότεν, (λαμβάνομένου τοῦ τόπου ἀντὶ τοῦ χρόνου)· καὶ ὁπότεν, καὶ ὁσάκις ἂν τὸ πνεῦμα κυριεύσῃ αὐτοῦ· διότι ἡ ἐπιληψία ἔχει προσβολὰς ἐκ διαλειμμάτων· τὸ δ' ἵνα ἐκβάλῃς ἀνάλυσιν ἐιδικοῦ ἀπαρεμφάτου = ἐκβαλεῖν αὐτό.

Στίχ. 19) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει· ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτόν πρὸς με.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἀποκριθεὶς — τὰ δὲ NAB καὶ τινα ἄλλα καὶ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ αὐτῷ τῶν C³ NX καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὃ ἔχει καλῶς, ὅτι ὁ Μάρκος λαμβάνει τὸ ἀπεκρίθη εἰς μεταβατικὴν ἔννοιαν, λαμβάνων τὴν πρὸς τοὺς μαθητάς ἐπιφώ-

νησιν, ὡς ἀπάντησιν πρὸς τὸν πατέρα ἐξηγοῦσαν αὐτῷ τὸν λόγον, δι' ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ μαθηταὶ ἐκβαλεῖν τὸ δαιμόνιον· τὸ C* καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ αὐτῷ.

Ὁ Μάρκος παραλείπει μόνον τὸ διεστραμμένη τοῦ Ματθαίου, καὶ Λουκᾶ, καὶ ἔχει τὸ ἕως πότε δῖς, ὡς ὁ Ματθαῖος, καὶ τὸ πρὸς ὑμᾶς τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 20) Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν· καὶ ἰδὼν αὐτόν, τὸ πνεῦμα, εὐθέως ἐσπάραξεν αὐτόν, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο ἀφρίζων.

Τὰ CSV καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἰδὼν ἵνα συμφωνήσῃ τῇ «πνεῦμα»· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο θετέον ἀπλῶς μεταξὺ δύο κομμάτων «καὶ ἰδὼν αὐτόν (ὁ πάσχων, ἦτοι) τὸ πνεῦμα, τὸ ἐν αὐτῷ δαιμόνιον· διότι ὁ ἄνθρωπος ἦν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ δαίμονος· ὥστε οὐδεμία ἀνάγκη ἵνα τὸ ἰδὼν ληφθῇ ὡς ἀπόλυτος ὀνομαστική· τὰ NBCLΔ 33 ἔχουσιν εὐθύς·— τὰ αὐτὰ δὲ ἔχουσι τὸ πνεῦμα πρὸ τοῦ εὐθύς ἢ εὐθέως, καὶ τοῦτο ὡς εἶδομεν τὸ ὁρθόν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐπεξήγησις τοῦ ὁ πάσχων· τὰ AIN καὶ πλείεστα ἄλλα ἔχουσι καὶ εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν· τὰ δὲ NBCLΔ 33, συνεσπάραξε κατὰ τὸν Λουκᾶν.

Τὸ δαιμόνιον ἅμα ἐγγίσαν τῷ Σωτῆρι ἐκ τοῦ φόβου ἐθορυβήθη καὶ ἐσπάραξε τὸν ἄνθρωπον, ὅστις καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πάθους, πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο ἀφρίζων.

Στίχ. 21) Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ· πόσος χρόνος ἐστίν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· παιδιόθεν.

Ὁλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι Καὶ ἐπηρώτησεν ὁ Ἰησοῦς· ὀλίγα δὲ πάλιν αὐτῶν μετὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ «λέγων»· τὰ δ' NC*LD ἐξ οὗ καὶ τὸ N καὶ 4 τῶν μικρῶν ἀφ' οὗ, ἀντὶ τοῦ ὡς· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐκ παιδιόθεν, ὅπερ προέκυψεν ἐκ τοῦ ἐκ παιδὸς τοῦ D, ἐν ᾧ τῶν ἀντιγρ. τινὲς ἀντικατέστησαν τὸ παιδὸς διὰ τοῦ παιδιόθεν.

Ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ τὸν πατέρα, οὐχ' ὡς ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ πατρὸς γένηται τοῖς πᾶσι κατὰδηλος ἡ δεινὴ τοῦ νοσήματος φύσις· τὸ γὰρ παιδιόθεν δείκνυσιν ὅτι αὕτη ἀπὸ

τῆς παιδικῆς ἡλικίας κατεκυρίευσεν αὐτοῦ· τὸ δὲ ὡς = ἀφ' οὗ ἢ ἐξ οὗ χρόνου, ὡς ἐξηγοῦσι τινὰ τῶν ἀντιγράφων.

Στίχ. 22) καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεῖς ἐφ' ἡμᾶς.

Τὸ DI καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καί· τὰ δὲ AEF καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰς τὸ πῦρ, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· τὰ ND ἔχουσιν ἄλλὰ, ἀντὶ τοῦ ἄλλ'· τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ δοκιμον δύνῃ, ἀντὶ τοῦ δύνασαι τῶν ACN καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ποιητικὸν καὶ μεταγενέστερον καὶ διὰ τοῦτο μάλλον ἀρμόζον τῇ γλώσσῃ τῆς Κ. Διαθήκης· τὰ δὲ DG καὶ ἐν τῶν μικρῶν ἔχουσι μετὰ τὸ ἡμῖν Κύριε.

Ὁ πατὴρ ἀναφέρει τοὺς φοβεροὺς κινδύνους, εἰς οὓς πολλάκις ἐνέβαλεν αὐτόν ὁ δαίμων, ὡς καὶ ἐν τῷ 15 στίχῳ τοῦ Ματθαίου, καὶ ἐν τέλει παρακαλεῖ τὸν Σωτῆρα ἵνα βοηθήσῃ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ αὐτῷ (τοῦτο δηλοῖ τὸ ἡμῖν) σπλαγχνισθεῖς ἐφ' ἡμᾶς (τὸν συμ-πάσχοντα πατέρα καὶ υἱόν)· τὸ δὲ εἴ τι δύνασαι δηλοῖ, εἰ ἔχεις δύναμιν τινα πρὸς τοιαύτην βοήθειαν· διὰ τούτου δέ, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, δείκνυσιν ὅτι οὐκ εἶχε πίστιν ἀδίστακτον· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ ζητῶν ταύτην, ὡς ἀπαραίτητον τοῦ θαύματος συνθήκην.

Στίχ. 23) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τὸ εἰ δύνασαι, πιστεῦσαι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

Τὰ DKN καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ τὸ, μὴ δυνάμενα κατανοῆσαι, ὡς φαίνεται, τὴν δύναμιν καὶ ἀνάγκην αὐτοῦ, περὶ ἧς κατωτέρω ἐροῦμεν· τὰ N^oBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κένταῦθα δύνῃ τὰ δὲ NBC^o καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν ἀτόπως τὸ πιστεῦσαι.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντῶν τῷ πατρὶ θέλει διδάξαι αὐτόν, ὅτι ἀληθῶς ἡ θαυματουργικὴ αὐτοῦ δύναμις ἔχει ὅρια καὶ συνθήκας· ταῦτα ὁμῶς εἰσὶν οὐχ' ἡ δύναμις αὐτοῦ τοῦ κατεργαζομένου τὰ θαύματα, ἥτις ἐστὶν ἄπειρος, ἀλλ' ἡ πίστις τοῦ ὑπὲρ οὗ ταῦτα κατεργάζεται· ὥστε ἡ δύναμις αὐτοῦ ὅρον ἔχει τὴν πίστιν τοῦ ζητοῦντος.

Τοῦτο τοῖνυν λέγει ἐνταῦθα ὡς ἐξῆς· « τὸ εἰ δύνασαι, πιστεῦσαι (σε ἐστὶ) πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι »· ἦτοι τὸ εἰ δύνασαι (τοῦτο, ὅπερ εἶρηκας περὶ ἐμοῦ, εἰς σὲ ἀληθεύει· διότι ἐστὶ) πιστεῦσαι (σε) πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι· ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ εἰ δύνασαι ἔχει κατὰ τοῦτο ἔννοιαν ὅτι σὺ ὀφείλεις πιστεῦσαι, ὅτι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι· λέγει δηλ. ὅτι ὁ δισταγμὸς οὗτος, ὃν διὰ τοῦ εἰ δύνασαι ἐξήνεγκας περὶ τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἐστὶν ἀληθὴς κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ δυνάμις μου αὕτη περιορίζεται ἐκ τῆς ἀπιστίας τῶν ὑπὲρ ὧν ἐνεργήσῃ· διότι ἡ ἀπιστία ἐγένετο αἰτία ἵνα καὶ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ μὴ δύνηται θαυματουργεῖν (παρ. Μάρκ. 6, 5. 6).

Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ σύμφωνος πρὸς τε τὸ γράμμα τῆς ῥήσεως καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὰ ἡγούμενα καὶ ἐπόμενα. Ἡ δύνατο δὲ κατὰ δεύτερον λόγον χώραν ἔχειν καὶ ἡ ἐξῆς· « τοῦτο τὸ εἰ δύνασαι, ὃ περὶ ἐμοῦ εἶρηκας, ἐστὶ πιστεῦσαι σε (ὅτι), διότι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι »· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ εὐαγγελιστὴς οὐκ ἔθηκε τὸν ὅτι ἡ γὰρ ἐν τῷ πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι, τὸ δὲ πιστεῦσαι μόνον, συνεπτυγμένην μᾶλλον περιέχει τὴν τοιαύτην ἰδέαν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὀφείλει κεῖσθαι « τὸ εἰ δύνασαι ἐστὶν εἰ δύνασαι σὺ πιστεῦσαι· πάντα γὰρ δυνατὰ τῷ πιστεύοντι », διὰ τοῦτο προτιμωτέρα ἡ πρώτη ἐξήγησις.

Ἡ πίστις τοῖνυν ἡ ἀπαιτούμενη διὰ τὴν θαυματουργίαν, λέγει ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα, ἐστὶν ὅτι πάντα εἰσὶ δυνατὰ γενέσθαι διὰ τὸν πιστεύοντα, ὑπὲρ τοῦ πιστεύοντος, πρὸς ὄφελος τοῦ πιστεύοντος· τοῦτο δεῖ πιστεῦσαι τὸν ζητοῦντά τι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγει καὶ κατωτέρω Μάρκ. 11, 24 α διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται ὑμῖν ».

Στίχ. 24) Καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου μετὰ θαυμάσιον ἔλεγε· πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

Τὰ ^{nc}BLΔ ἔχουσιν εὐθύς· τὰ δὲ ⁿC* καὶ εὐθύς· τὰ NAB καὶ 4 ἄλλα παραλείπουν τὸ μετὰ θαυμάσιον· τὰ δ' NAB καὶ 4 ἄλλα τὸ Κύριε.

Ὁ πατὴρ τοῦ σεληνιαζομένου ἀκούσας τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου

ἐνόησεν αὐτοὺς ὀρθῶς· ὅτι δηλ. ἀπαιτεῖται διὰ τὴν θαυματουργίαν πίστις ἀδιστακτος εἰς τὸν Σωτῆρα· διὸ καὶ μετὰ δακρύων κραυγάσας εἶπεν αὐτῷ· πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ· ἦτοι πιστεύω ὅτι σὺ πάντα δύνασαι, καί, εἰ οὐ δύναμαι ἔχειν τὴν πλήρη καὶ τελείαν πίστιν, σὺ ἀναπλήρωσον τὸ ὑστέρημα· ἀπιστίαν τοίνυν ὀνομάζει οὐ τὴν ἀπόλυτον, τὴν παντελῇ ἔλλειψιν πίστεως, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν τοιαύτης, οἷαν ἀνωτέρω ὁ Σωτὴρ ἀπήτησεν, ἀδιστακτου καὶ τελείας· γνωστὸν γάρ ὅτι ἡ πίστις ἔχει πολλοὺς καὶ διαφοροὺς βαθμοὺς· ἡ ἔννοια τοίνυν τοῦ βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ ἐστὶν ἐνίσχυσον καὶ ἀναπλήρωσον τὴν ἐν ἐμοὶ ἔλλειψιν τελείας πίστεως, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἱασαί μου τὸ τέκνον· οὐχὶ δ' ὡς ὁ Meyer ἐρμηνεύει, βοήθει μοι ἀπίστῳ ὄντι ἢ τῷ ἀπίστῳ ἐμοὶ (δηλ. τὸ ἀφηρημένον, ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου)· διότι τότε ἤρμοζε «καί-τοι, καίπερ, ἢ τοῦλάχιστον καὶ ἀπίστῳ ὄντι».

Στίχ. 25) Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν, ἐγὼ σοὶ ἐπιτάσσω, ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσελθῆς εἰς αὐτόν.

Τὰ NA¹ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁ ὄχλος, ἀντὶ τοῦ ὄχλος τῶν BCD καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ τὸ ὀρθόν· ὅτι καὶ ἀνωτέρω (στίχ. 15) εἶπεν ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος προσέτρεχε καὶ ἠσπάζετο, νῦν δὲ προστιθῆσιν ὅτι πλῆθος ἄλλο προσήρχετο πρὸς τῷ πρώτῳ· τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα· τὰ δὲ NBCIΔ 33 ἐπιτάσσω σοὶ καὶ τὰ C*Δ καὶ εἰς ἄλλα ἐξέλθε ἀπ' αὐτοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἰδὼν ὄχλον ἐπισυντρέχοντα (ἢ ἐπὶ = πρὸς τῷ πρώτῳ, τῷ ἤδη παρόντι, ὅλον ὁμοῦ ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν), ὅπως ἔχῃ ἠσπασας θεατὰς ἐνοχλοῦντας αὐτῷ διὰ τῶν ἐκφράσεων καὶ ἐπιδείξεως τοῦ θαυμασμοῦ αὐτῶν (ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει, ἵνα μὴ ὑπὸ πλειόνων κροτηθῇ), προλαμβάνει ἐπιτελέσαι τὸ θαῦμα πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν· καὶ δὴ εὐθὺς ἐπετίμησεν, αὐστηρῶς προσέταξε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ (αὐταῖς δηλ. λέξεσι)· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον (ὡς αὐτὸ ἀνωτέρω ἐχαράκτήρισε) καὶ κω-

φόν (πρῶτον ἐνταῦθα χαρακτηρίζει τοῦτο κατ' ἀμφοτέρα) ἐγώ, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐπιτάσσω σοι, ἐξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηδέποτε πλέον ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εἰσέλθης εἰς αὐτόν.

Στίχ. 26) Καὶ κράξαν καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτόν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὥσει νεκρός, ὥστε πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν.

Τὰ NBG *DL(Δ) ἔχουσι κράξας καὶ σπαράξας (δηλ. ὁ δαίμων)· τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ πολλά· τὰ N*BC*DLΔ παραλείπουσι τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ σπαράξαν· — τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ· καὶ τὰ NABLD 33 ἔχουσι τοὺς πολλοὺς λέγειν κτλ.

Ὁ δαίμων, πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν, ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ἰσχυρότερον σπάραγμα ὃ ἡδύνατο, ὥστε ὁ νέος ἐγένετο ὥσει νεκρός, ἀνίστητος δηλ. ὥστε πολλοί, οἱ ἀμέσως περὶ αὐτόν ἐστῶτες καὶ βλέποντες, ἔλεγον ὅτι ἀπέθανεν.

Στίχ. 27) Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτόν τῆς χειρός, ἤγειρεν αὐτόν καὶ ἀνέστη.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κρατήσας τῆς χειρός αὐτοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἔλαβεν αὐτόν ἐκ τῆς χειρός, καὶ διὰ τῆς θείας προσψάυσεως, μετέδωκεν αὐτῷ αἴσθησιν καὶ δύναμιν, ὥστε ἀνέστη ὑγιὴς κατὰ πάντα.

Στίχ. 28) Καὶ εἰσελθόντα αὐτόν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτόν κατ' ἰδίαν· ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ εἰσελθόντος· τὰ δὲ AM καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸν οἶκον δηλ. τὸν γνωστὸν παρ. Μάρκ. 7, 17· τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἡρώτων· ἄλλα δὲ τινα τῶν μικρῶν ἐπηρώτησαν· τὰ ADK καὶ τινα ἄλλα διατί, ἀντὶ τοῦ ὅτι, ὅπερ ἐνταῦθα λαμβάνεται κατ' ἑλλειψιν τῆς κατὰ ἡ διὰ = καθ' ὅτι, διότι· παρ. καὶ τὸ παράλληλον τοῦ Ματθ. τὸ δὲ U καὶ ὀλίγα τῶν μικρ. ἔχουσι ὅτι διατί, καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν τί ὅτι, ἅτινα πάντα διορθώσεις μὴ νοούντων τὸ ὀρθὸν ἀντιγραφῶν.

Καὶ ὁ Μάρκος ἔχει, ὡς ὁ Ματθαῖος, τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ λόγου τῆς ἰδίας ἀδυναμίας εἰς τὸ ἰάσασθαι τὸν παῖδα, ὡς καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 29) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

Κάνταῦθα τὰ κ* Β παραλείπουν μόνον τὸ καὶ νηστεία, ὅποτε παρὰ τῷ Ματθαίῳ 17, 21 (ὅν παράβαλε) παραλείπουν ὁλόκληρον τὸν στίχον· ὥστε οὐ δυνάμεθα τοῦτο προσθήκην λογίσασθαι ἐνταῦθα.

Τὸ ἐν οὐδενὶ νοητέον τρόπῳ ἢ μέσῳ (τοῦ ζητοῦντος ἐκβαλεῖν τὸ δαιμόνιον)· μόνη δηλ. ἡ προσευχή ὑπὸ τῆς νηστείας ἐντεινομένη διὰ τῆς ἀποκλειστικῆς προσηλώσεως ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ μεταδιδόναι τὴν θαυματουργὸν χάριν, πρὸς ἰασιν τῶν ψυχικῶν τούτων νόσων.

Ἡ συγκριτικὴ ἐρμηνεία τῆς διηγήσεως ταύτης περὶ τῆς ἰάσεως τοῦ σεληνιαζομένου ἐπαρκῶς καταδεικνύει, ὅτι περὶ τοῦ αὐτοῦ ὅλως συμβάντος καὶ παρὰ τοῖς τρισὶν εὐαγγελισταῖς ὁ λόγος· διότι καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν μεταμόρφωσιν, καὶ τὰ αὐτὰ πρόσωπα, οἱ ἐννέα δηλ. μαθηταί, ὁ νοσῶν, ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ὁ ὄχλος· καὶ αἱ αὐταὶ περιστάσεις, ὅτι οἱ μαθηταὶ οὐκ ἠδυνήθησαν ἐκβαλεῖν αὐτό, τὸ εἶδος καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς νόσου, ἡ ἐπιτίμησις τοῦ δαίμονος καὶ ἡ ἐρώτησις τῶν μαθητῶν καὶ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος· πρὸς δὲ αἱ λέξεις τοῦ πατρὸς περὶ τῆς νόσου τοῦ υἱοῦ (σεληνιασμοῦ, καὶ ἀφροῦ, καὶ ἐμβολῆς εἰς τὸ ὕδωρ κτλ.) καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητάς (ὦ γενεὰ ἄπιστος κτλ.)· ὥστε μωρῶς ὑπολαμβάνουσί τινες διάφορον διήγησιν τὴν παρὰ Μάρκῳ ἰδίᾳ. Ἡ δὲ σχέσις τῶν τριῶν ἐνταῦθα ἐστὶν αὕτη, ὅτι ὁ Ματθαῖος ἐστὶν ὁ σύντομος καὶ πλήρης, ὁ Λουκᾶς ἔτι μᾶλλον ἐπιτέμνει ἀφαιρῶν τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν, ὁ δὲ Μάρκος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἑτέραν πηγὴν παρὰ τὸν Ματθαῖον, πλατύνει τὴν διήγησιν διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 21 — 27 στίχ. λεπτομερειῶν. Τὰ διάφορα δὲ περιστατικὰ τῆς διηγήσεως οὐδόλως εἰσὶν ἀσυμβιβαστα, ὥστε διδόναι ἐπιχείρημα εἶτε κατὰ τῆς ταυτότητος τῆς διηγήσεως, εἶτε κατὰ τῆς ἱστορικῆς

αὐτῆς ἀξιοπιστίας, ἣν μάτην κατὰ τὰς ἰδιολογιστικὰς αὐτῶν ἀρχὰς ὁ Strauss καὶ ἄλλοι πειρῶνται πολεμῆσαι.

λατ΄.) Ἐτέρα πρόρρησις τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ
θανάτου αὐτοῦ.

Ματθ. 17, 22. 23. Λουκ. 9, 43 β.—45. Μάρκ. 9, 30—33 α.

4) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 17, 22. 23.

Στίχ. 22) Ἀναστρεφόμενων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων,

Τὰ κΒ 1. ἔχουσι συστρεφόμενων, ὅπερ ἅπαξ ἔτι μόνον ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἐν ἐνεργητικῇ διαθέσει καὶ τῇ κυρίᾳ χρήσει τοῦ ἐμοῦ στρέφειν καὶ συλλέγειν (Ἠράξ. 28, 3)· οὔτε δ' ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, οὔτε παρὰ τοῖς ἔξω εὑρῆται ἀντὶ τοῦ ἀναστρέφεσθαι τῆς ἐτέρας γραφῆς τῶν CD καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὃ δηλοῖ διατρίβειν (ἐν χώρᾳ τινί) καὶ παρὰ τοῖς δοκίμοις (Ξενοφ. Κύρ. παιδ. 8, 8, 7. 21).

Μετὰ τὸ θαῦμα τοῦτο ὁ Σωτὴρ καὶ οἱ ἀπόστολοι διέτριβον ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἀφ' ἧς μετ' ὀλίγον ἔμελλεν ἀπελθεῖν εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἰουδαίαν ὄρια τῆς Περαιᾶς (19, 1), ἀφ' ὧν ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ παθεῖν αὐτόν (20, 17 καὶ ἐφ.). διὸ καὶ προλέγει αὐτοῖς τὸ δεύτερον ἐνταῦθα (παρ. Ματθ. 16, 21) τὸ ἐκεῖσε ἀναμένον αὐτόν τέλος, ἵνα προπαρασκευάσῃ αὐτοῦς· μέλλει, λέγει, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι (ὁ ἐνεστῶς ἀπαρεμφάτου μετὰ τοῦ μέλλει συνήθης ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἐπὶ διηγηματικοῦ λόγου, ὅσαςκις ἂν ὁ λαλῶν ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν καὶ στιγμὴν τοῦ προλεγομένου γεγονότος)· πλὴν τούτου δὲ τίθεται καὶ ὁ μέλλων (παραδοθῆσθαι), δηλῶν ἀπλῶς τὸ μέλλον γενέσθαι, καὶ ὁ ἀόριστος (παραδοθῆναι) τὸ ἅπαξ γενησόμενον εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, ἀσθενῶν δηλ. καὶ ἀμαρτωλῶν, ὁ ἅγιος καὶ παντοδύναμος Θεός.

Στίχ. 23) καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. Καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

Τὰ Β καί τινα ἄλλα ἔχουσιν ἀναστήσεται κατὰ τὸν Μάρκον, ἀντὶ τοῦ ἐγερθήσεται· τὸ δὲ Κ καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπεται τὸ καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

Καὶ ἀποκτενοῦσι . . . καὶ ἐγερθήσεται) ἡ αὐτὴ ἔκφρασις τῷ Ματθ. 16, 21. Ἐλυπήθησαν δὲ σφόδρα ἀκούσαντες περὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ προσεχοῦς χωρισμοῦ, καὶ ἠπόρουν μὴ δυνάμενοι συνιέναι τί ἂν εἴη ἡ ὑπ' αὐτοῦ προλεγομένη τριήμερος ἔγερσις αὕτη· ἡ δ' ἐν πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων παράλειψις τοῦ ἐλυπήθησαν προῆλθεν ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι τοῦτο οὐ συμβιβάζεται τῇ διηγέσει τῶν δύο ἄλλων, καθ' ἣν ἠγνόνουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, ὅπερ ὁμως ἀποδίδεται εἰς τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τῆς διηγέσεως καὶ ἰδίως τὴν ἀνάστασιν, ἣν οὐκ ἠδύναντο νοῆσαι ἐκ τῶν προτέρων (Μάρκ. 9, 10), οὐχὶ δ' εἰς τὸ ἀποκτανθῆναι, δι' ὃ ἐλυποῦντο σφόδρα μέλλοντες χωρισθῆναι τοῦ διδασκάλου καὶ εὐεργέτου.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 45 — 45.

Στίχ. 43) Πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

Τὰ κΒС καί τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐποίει, ἀντὶ τοῦ ἐποίησε τῶν ΕGH καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. ὁ παρατατικὸς δηλοῖ ἐξηκολούθει ποιῶν· ὁ δ' ἀόριστος τὸ ἐν τῷ παρελθόντι ἀπλῶς = εἰργάσατο τὰ δ' κBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπεται τὸ ὁ Ἰησοῦς.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν εὐθὺς μετὰ τὸ θαῦμα τοῦτο, τῆς ἰάσεως τοῦ σεληνιαζομένου, ὅποτε οἱ ὄχλοι ἐξέφραζον τὸν θαυμασμόν αὐτῶν ἐπὶ πᾶσιν τοῖς τελεσθεῖσιν αὐτῷ θαύμασιν, εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ κατ' ἰδίαν.

Στίχ. 44) Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

Τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν.

Τὸ τιθέναι εἰς τὰ ὦτα = ἀκούειν καὶ τηρεῖν ἐν τῇ μνήμῃ· παρ.

Λουκ. 21, 14 τιθέναι εἰς τὰς καρδίας = ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ μνήμῃ. Διὰ τούτου δ' ἐφίστησι τὴν προσοχὴν αὐτῶν ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς λόγους τούτους, οὓς εὐθὺς ἐρεῖ, καὶ οὐχὶ τοὺς λόγους τοῦ θαυμάζοντος πλήθους, οὓς πολλάκις ἀκηκοῖσαν (παρ. Λουκ. 4, 22. 32. 36. 5, 26. 7, 16) καὶ οὐδὲν νέον δι' αὐτοὺς ἦσαν· τὸ γὰρ νέον ἦν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι ὑπὸ τοῦ 'Ιουδα εἰς χεῖρας ἀνθρώπων· καὶ ταύτην τὴν παράδοσιν τοῦ θαυματουργοῦ Μεσσίας οὐκ ἠδύναντο κατανοῆσαι, εἰ καὶ πιστεύοντες τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ λυπούμενοι διὰ τὸν προαναγγελλόμενον θάνατον καὶ χωρισμὸν ἀπ' αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 45) Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο· καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

Τὰ CDK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπερωτῆσαι, κατὰ τὸν Μάρκον.

Οἱ δὲ μαθηταὶ ἠγνόουν (τότε) τὸ ῥῆμα τοῦτο· τί δηλ. ἐσήμαινε τὸ παραδίδοσθαι· καὶ πῶς ὁ πανίσχυρος Μεσσίας ἠδύνατο ὡς κοινὸς ἄνθρωπος παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων· καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον, τουτέστιν ἀποκεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μὴ διανοίγοντος τὸν νοῦν αὐτῶν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς, ἵνα μὴ αἰσθωνται, νοήσωσι δηλ. τοῦτο· καὶ ἦσαν ἐν διηνεκεῖ κατηφεύᾳ καὶ ἀποθαρρύνσει ἐκ τῆς προσδοκίας τηλικούτων δεινῶν, ἃ ἐμελλον ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸν Σωτῆρα· ὥστε ὅτι σπουδαῖόν τι καὶ δυσάρεστον ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ Σωτῆρος, ἐνόουν οἱ μαθηταί· τί ὅμως ἀκριβῶς οὐκ ἐνένοουν, καὶ ἐφοβοῦντο ἐπερωτῆσαι αὐτόν, ἵνα μὴ μάθωσι πράγματα ἔτι μᾶλλον λυπηρὰ καὶ θλιβερά, ἢ μὴ ἐπιτιμηθῶσιν ὡς ἀκαίρως ζητοῦντες ἐξηγήσεις περὶ μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ τοῦ Ματθαίου τοίνυν καὶ ἡ τοῦ Λουκᾶ διήγησις ἐνέχει ψυχολογικὴν ἀλήθειαν· ἐνόουν δηλ. τοσοῦτον ὥστε λυπηθῆναι· οὐκ ἐνόουν ὅμως ἀκριβῶς τί μέλλει γενέσθαι καὶ πῶς δύναται γενέσθαι τοῦτο, ἅτε μὴ ὑπολαμβάνοντες κατὰ τὴν κοινὴν τῶν 'Ιουδαίων δόξαν (Ἰωάνν. 12, 34) παθητὸν τὸν Μεσσίαν.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 9, 50 — 53.

Στίχ. 30) Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ᾔθελεν ἵνα τις γινῶ.

Τὰ NBCLΔ ἔχουσι ἀκκείθεν· τὰ δὲ B^{*}D ἐπορεύοντο· καὶ τὰ NBCD1. γνοῖ (παρ. Μάρκ. 5, 43).

Μόνος ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα τὴν πληροφορίαν ταύτην περὶ τοῦ μυστικοῦ χαρακτῆρος τῆς ὁδοπορίας ταύτης.

Καὶ ἐκεῖθεν) ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου, ἐν ᾧ ἡ θεραπεία τοῦ σεληνιαζομένου ἐγένετο.

παραπορεύοντο) ἐπορεύοντο κρυφίως, προσέχοντες μὴ γίνεσθαι γνωστούς, ὅσον ἐνῆν.

ἵνα τις γινῶ) αὐτοὺς διερχομένους· ἐπιθυμῶν ἵνα καταλειφθῶσι μόνοι, ὅπως προδιδάξῃ τὰ μέλλοντα τοὺς μαθητάς.

Στίχ. 31) Ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ ἀποκτανθεὶς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Τὰ NBCDΔ ἔχουσι μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ὡς καὶ 8, 31· ἀλλὰ καὶ τὸ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μαρτυρεῖται ἐνταῦθα καὶ 10, 34 ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ἀντιγράφων καὶ τοῦ Ὠριγ. (παρ. 10, 34).

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· τίθῃσι δὲ μόνον τὸν ἐνεστῶτα παραδίδοται ἐπὶ τοῦ ἀφεύκτως μετ' ὀλίγον γινομένου, ἀντὶ τοῦ μέλλει παραδίδοσθαι τοῦ Ματθαίου, καὶ προστίθῃσι τὸ ἀποκτανθεὶς ἐμφάσεως χάριν.

Στίχ. 32) Οἱ δὲ ἡγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν ἐπερωτῆσαι.

Τέσσαρα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐρωτῆσαι.

Ἐνταῦθα ἐπιτέμνει τὸν Λουκᾶν· τὸ δ' ἐπερωτῆσαι ἀπλῶς δηλοῖ ἁποτεῖναι ἐρώτησιν, ἐρωτῆσαι.

Στίχ. 33) Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ.

Τὰ NB καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἦλθον· ὡσαύτως τινὰ (NBDA) Καπερναοὺμ.

Τὸ τέρμα τῆς κινήσεως αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἦν ἡ πόλις τῆς κατοικίας καὶ τὸ κέντρον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

λζ'.) Ὁ Σωτὴρ θαυμαστῶς ἀποτίει
τὸ δίδραχμον τοῦ ἱεροῦ.

Ματθ. 17, 24 — 27.

Στίχ. 24) Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοὺμ προσήλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον· ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;

Τὰ NBD ἔχουσι Καπερναοὺμ· — τὰ δὲ DEF καὶ Iκxη ἄλλα δίδραχμα, κατὰ τὴν ἐν τῷ ὄχλῳ, ὡς φαίνεται, προφορὰν τοῦ δραχμῆ ὡς δραγμῆ, ὅπερ καὶ νῦν εἴθισται τισί· τὰ N^oBD ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ N^oD παραλείπουν τὸ ἀρθρον πρὸ τοῦ δίδραχμα.

Ἡ διήγησις αὕτη ἐστὶν ἰδίᾳ τῷ Ματθαίῳ· οἱ δὲ δύο ἄλλοι εὐαγγελισταὶ ἵνα μὴ διακόψωσιν, ὡς φαίνεται, τὴν σειρὰν τῆς διηγήσεως, καθ' ἣν ἡ πρόρρησις τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ προεκάλεσε τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ τίς ὁ ὁδηγὸς αὐτῶν μετὰ τὸ τέλος τοῦ Κυρίου, παρέλιπον τὸ ἐν μέσῳ θαῦμα τοῦτο, ὅπερ ἐκφραστικώτατα χαρακτηρίζει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πατέρα σχέσιν τοῦ Σωτῆρος.

Πρὸς κατανόησιν δὲ τοῦ θαύματος τούτου ἀνάγκη εἶδέναι ὅτι ἐν τῇ Ἐξόδῳ 30, 13 — 16 ὁ Θεὸς ἐνετείλατο τῷ Μωϋσῇ ἵνα συνάξῃ εἰσφορὰν ἀπὸ παντός εἰκοσαετοῦς ἄρρενος, ἐμφανιζομένου ἐνώπιον Κυρίου, τὸ ἥμισυ τοῦ ἁγίου διδράχμου (οὕτω μεταφράζουσιν οἱ Ο'. τὸ ἐβρ. ἡρῷ, ὅπερ ἐστὶ τετράδραχμον ἄττικόν παρ. Φιλωνος περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων § 8 ἥτοι ἀλεξανδρινὸν δίδραχμον), καὶ ὃν τοῦτο εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἥτοι εἰς κατεργασίαν καὶ ἐξωραϊσμόν ταύτης (παρ. Ἐξόδ. 38, 25 28)· ἦν δὲ — τότε τὸ δίδραχμον τὸ

ἄγιον περίπου ἡμέτεραι δραχμαὶ 3, 64, ὥστε τὸ ἥμισυ αὐτοῦ 1, 82. Καὶ οὐκ ὥρισε μὲν ὁ νόμος τὸν φόρον τοῦτον ὡς σταθερὸν καὶ τακτικόν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς Ἰωᾶς διέταξεν ἵνα συνάξωσιν ἀπὸ Ἰουδα καὶ Ἱερουσαλήμ τὸ ἀργύριον τὸ κεκριμένον ὑπὸ Μωϋσῆ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς ἐπισκευὴν τοῦ οἴκου Κυρίου (παρ. Β'. Παραλ. 24, 4 — 14 καὶ Βασ. Δ'. 12, 4 — 16). Μετὰ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν Βαβυλώνας καὶ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν Ἰουδαίαν διέθεντο πρὸς ἀλλήλους διαθήκην πορεύεσθαι ἐν νόμῳ Μωϋσέως καὶ τηρεῖν τὰς ἐντολάς καὶ τὰ κρίματα καὶ προστάγματα Κυρίου, ἐν οἷς καταλέγουσι καὶ τοῦτο (Νεεμ. 10, 32 κατὰ τοὺς Ο'. καὶ 33 κατὰ τὸ ἔβρ. α καὶ στήσομεν ἐφ' ἡμᾶς ἐντολάς δοῦναι ἐφ' ἡμᾶς τρίτον τοῦ διδραχμοῦ (ἡλάττωσαν τὸ ἥμισυ εἰς τρίτον διὰ τὴν πενίαν τοῦ λαοῦ) κατ' ἐνιαυτὸν εἰς δουλείαν οἴκου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν κτλ. ν· ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγένετο τοῦτο νόμος ἰσχύων καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· ὅτι, ὡς καὶ ὁ Ἰώσηπος μαρτυρεῖ (ἰουδ. ἀρχ. 18, 9, 1 ἰουδ. πολ. 3, 8, 2. 7, 6, 6) ἐδίδοτο τὸ ἥμισυ τοῦ σίκλου, ἦτοι διδραχμον πλῆρες, ὡς φόρος τοῦ ἱεροῦ παρὰ παντὸς ἄρρενος Ἰουδαίου, τοσοῦτον τῶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καθὼς καὶ τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ ζώντων, καὶ τοῦτο ἐν τῷ μηνὶ Ἀδάρ τῷ πρὸ τοῦ Νισάν μικρόν δηλ. πρὸ τοῦ Πάσχα. Τοῦτο τοῖνυν τὸ διδραχμον ὁ Σωτὴρ, ὁ πληρῶν πᾶσαι δικαιοσύνην, ἀπέτιε κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς εἰσπράκτορσι· μόνον δὲ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἐβράδυνεν, ἵνα γένηται τὸ ἱστορούμενον συμβάν πρὸς διδασκαλίαν καὶ οἰκοδομὴν τοῦ Πέτρου καὶ τῶν μαθητῶν τῶν παρ' αὐτοῦ τοῦτο μαθόντων· καὶ ἡ μὲν διδασκαλία αὕτη συνίστατο ἐν τῇ καθαρᾷ παραστάσει τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα· ἡ δ' οἰκοδομὴ ἐν τῷ θαυμαστῷ τρόπῳ τοῦ πορισμοῦ τοῦ ἀργυρίου, ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν, ὡς φαίνεται, ἐπέλιπεν αὐτοὺς καὶ ὁ ὀβολός. "Ὅτε τοῖνυν ἦλθεν ὁ Σωτὴρ μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς Καπερναοὺμ, οἱ λαμβάνοντες τὰ διδραχμα, μὴ τολμῶντες ἐνοχλῆσαι αὐτῷ ἀπ' εὐθείας, ὅποτε ἐζήτουν ταῦτα παρὰ πάντων, προσῆλθον τῷ Πέτρῳ, ὃν, ὡς φαίνεται, ἐγνώριζον καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· ὁ διδάσκαλος ὑμῶν, ἦτοι σοῦ καὶ τῶν λοιπῶν

μαθητῶν, οὐκ ἀποτίει τὴν ἱερὰν ὀφειλὴν ; Τοῦτο δ' ἔλεγον γινώσκοντες τὰ προηγούμενα, ἵνα προκαλέσωσι τὴν καταφατικὴν ἀποκρίσιν καὶ λάβωσι τὸ ἀργύριον. Ὁ δὲ Πέτρος ἀποκρίνεται βεβαιῶν τὸ γεγονός ὅτι τελεῖ, καὶ πορεύεται πρὸς τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν οἰκίαν ἀναγγελῶν τὴν ὁμιλίαν καὶ ἐρωτήσων τί ποιητέον· ὁ δὲ Σωτὴρ προλαμβάνει αὐτόν.

Στίχ. 25) Λέγει, ναί καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτόν ὁ Ἰησοῦς λέγων· τί σοι δοκεῖ, Σίμων ; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον ; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων ;

Τὰ NBD I ἔχουσιν εἰσελθόντα, ἀντὶ τοῦ ὅτε εἰσῆλθε τῶν EFG καὶ τῶν ἄλλων πάντων καὶ τοῦ π. κ. τὸ δὲ U καὶ τινὰ ἄλλα ὅτε εἰσῆλθον.

Ὁ Πέτρος ἀπαντᾷ καταφατικῶς καὶ ἔρχεται πρὸς τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ματθαίου, ἢ ἐχρῆτο ὡς ἰδίᾳ (Ματθ. 13, 1)· ὁ δὲ Σωτὴρ ἄμα ἰδὼν εἰσιόντα οὐκ ἀφῆκε λαλῆσαι, ἀλλὰ προέλαβε λέγων· τί νομίζεις Σίμων ; (ἢ διὰ τοῦ ἰουδαϊκοῦ αὐτοῦ ὀνόματος προσαγόρευσις οἰκειότητος σημεῖον)· οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ ἐπίγειοι δηλ. ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀνενδεῆ ἐπουράνιον, ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη, ἥτοι φόρους ἐπὶ κινήτων, ἢ κῆνσον (censum) ἥτοι φόρον ἐπὶ προσώπων καὶ ἀκινήτων (Ματθ. 22, 17), ἐν ἐνὶ λόγῳ παντὸς εἵδους φόρους, ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ξένων, τῶν μὴ ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν, ἀλλ' ἀπλῶς ὑπηκόων ;

Στίχ. 26) λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων· ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί.

Τὰ NBCL I ἔχουσιν εἰπόντος δὲ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων κτλ. τὸ δὲ X καὶ ἄλλα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ υἱοί.

Ὁ Πέτρος, οἷα εἰκός, ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὸ κοινῶς ἰσχύον δίκαιον, οἱ υἱοὶ τῶν ἐπιγείων βασιλείων προκειμένου περὶ φόρων ἀποτιομένων τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν, εἰσὶν ἐξηρημένοι, ἐλεύθεροι παντὸς δασμοῦ

καὶ φόρου· ὥστε ἀνταῦθα προκειμένου περὶ τοῦ φόρου τοῦ ἱεροῦ, φόρου ἀποτιομένου εἰς τὸν Θεὸν αὐτὸν (παρ. Ἰωσήφ. ἰουδ. ἀρχ. 18, 4, 1 ὅπου λογίζεται ὡς τῷ Θεῷ διδόμενος ὁ φόρος οὗτος), ὁ υἱὸς αὐτοῦ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἔχει, ἀλλ' ἐξαιρεῖται τοῦ φόρου, δι' οὗ αὐτὸς προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται ἐν τῷ ἱερῷ. Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν ἐπιχείρημα, μόνον ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ ἐστὶ φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός· εἰ γὰρ περὶ υἰοθεσίας κατὰ χάριν ὁ λόγος, πάντες ἠδύναντο ἐλεύθεροι εἶναι, ὅτι υἱὸς πρωτότοκος τοῦ Θεοῦ ὁ Ἰσραὴλ· ὥστε ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ ἀνακηρύσσει ὅτι φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτος οὐδεμίαν ἔχει ὑποχρέωσιν ἀποτίσαι τὸ διδραχμον· ποιεῖ δὲ τοῦτο ἐλευθέρως, ἵνα μὴ σκανδαλίση τοὺς μὴ εἰδότας τότε τὴν σχέσιν ταύτην αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Στίχ. 27) Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, πορευθεῖς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα· ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ σοῦ καὶ ἐμοῦ.

Τὰ Ε*GM καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ· τὰ δὲ κLZ κακῶς ἔχουν σκ α ν δ α λ ί ζ ω μ ε ν· καὶ τὰ κBI καὶ ἱκανὰ ἄλλα κακῶς εἰς θάλασσαν = εἰς ὕδωρ, ὅποτε τὸ εἰς τὴν θάλασσαν δηλοῖ τὴν παρὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. τὰ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουν τὸν ἀναβαίνοντα = τὸν ὄντα ἐν τῷ ἀναβαίνειν εἰς τὴν τῆς θαλάσσης ἐπιφάνειαν, ἐπότε τὸ ἀναβάντα = τὸν ἀνελθόντα καὶ δακόντα εὐθὺς τὸ ἄγκιστρον· αὕτη ἐστὶν ἡ ἐρῶν ἀνάγνωσις τῶν NBD καὶ τῶν πλείστων καὶ Ὡρ. Βασ. Χρυσ. Κυρ καὶ τοῦ π. κ. τὸ δὲ πρῶτον δηλοῖ ὅτι καὶ ἄλλοι ἐρμήσουσι θαλεῖν, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ὁ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, τοῦ Κυρίου πάντων τῶν χτισμάτων, ὠρισμένος εἰς τὸ ἀποτίσαι τὸν φόρον.

Καταδείξας ὁ Σωτὴρ ὅτι οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἔχει καταβαλεῖν τὸ διδραχμον, αὐτὸς τε καὶ ὁ Πέτρος, ὃν ὡς φίλον καὶ οἰκεῖον ἠδύνατο ὡσαύτως ἀπαλλάξαι τοῦ διὰ τὴν λατρείαν ἑαυτοῦ προωρισμένου φόρου, ἐρχεται ἐνταῦθα ἐκουσίως ποιῆσαι τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλου, ἵνα οἱ μὴ λαμβάνοντες, οἷς οὐκ ἠδύνατο ἐξηγήσαι τὴν πρὸς τὸν πατέρα σχέσιν, μὴ ὑπολάβωσιν αὐτὸν παραβάτην

τοῦ νόμου, καὶ διαδῶσι τοῦτο πρὸς βλάβην καὶ πρόσκομμα τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ σωτηρίας. Κάντοῦτω τοῖνυν δίδωσιν ἡμῖν σωτήριον μάθημα, ὃ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐμιμήσαντο, τοῦ ἐνδιδόναι ἐν τοῖς πνευματικῶς ἀβλαβέσι, καὶ εἰς τὰς ἀδίκους καὶ παραλόγους ἀξιώσεις τῶν ἀδελφῶν, χάριν τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ὠφελείας. Ἐντέλλεται οὖν τῷ Πέτρῳ ἵνα πορευθεῖς εἰς τὴν θάλασσαν ῥίψῃ ἄγκιστρον, ἐξ ὧν ἐν τῷ οἴκῳ, ὡς ἄλιεύς, εἶχε, καὶ τὸν πρῶτον δακόντα τοῦτο ἰχθὺν ἀνασύρῃ, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσῃ στατῆρα ἄργυροῦν τετράδραχμον· ὅτι ὁ χρυσοῦς στατῆρ ἦν εἰκοσάδραχμος· τοῦτον δὲ λαβόντα δοῦναι τοῖς εἰσπράκτοσι· τὸ δ' ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ = ἀντὶ τῆς ὀφειλῆς ἐμοῦ καὶ σοῦ· οὐχὶ δ' ἀντὶ τῆς ψυχῆς (Ἐξόδ. 30, 12)· ὅτι ὁ Σωτὴρ οὐκ εἶχεν ἀνάγκην ἐξίλασμοῦ, αὐτὸς ὢν ἰλασμός καὶ σωτήρια. Τὸ ὑπὸ αὐτόπτου μαθητοῦ τοῦ Σωτῆρος μαρτυρούμενον θαῦμα τοῦτο ἐκίνησε τὴν χολὴν τῶν ἰδιολογιστῶν, μὴ θελόντων νοῆσαι τὸν λόγον αὐτοῦ, ὃς ἐστὶν ἡ μικρὸν πρὸ τοῦ πάθους σαφὴς κατάδειξις τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς κατὰ φύσιν υἰότητος καὶ στενωπάτης αὐτοῦ σχέσεως πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ συγχρόνως ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ δημιουργὸς καὶ Κύριος πάντων τῶν κτισμάτων, καὶ ζητούντων ἀφελεῖν τὸν τοῦ θαύματος χαρακτῆρα διὰ γελοίων παρερμηνειῶν, ὡς λ. χ. ὅτι ἐνόει ἵνα πωλήσῃ ὁ Πέτρος τὸν ἰχθὺν καὶ δῶ τὸ ἀντίτιμον τοῖς εἰσπράκτοσιν· ἀλλὰ τὸ τετράδραχμον εὐρέθη ἐν αὐτῷ τῷ στόματι καὶ οὐδὲ κἄν ἐν τῇ κοιλίᾳ· ὥστε οὐ κατέπιεν, ἀλλ' ἐκράτει ἵνα ἐγχειρίσῃ τῷ Πέτρῳ. Οὐδεμίαν δὲ καταλείπει ἡ διήγησις ἀμβιβολίαν ὅτι περὶ θαύματος παραδόξου ὁ λόγος ἐνταῦθα, καὶ ὁ διηγούμενος αὐτόπτης μαθητὴς πάσης ὑπονοίας ἀνώτερος, ὥστε καὶ ἡ μυθικὴ ἐξήγησις τοῦ Strauss, ἡ ζητοῦσα ἀναλογίαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν δακτύλιον τοῦ Πολυκράτους, οὐδεμίαν ἔχει ὑπόστασιν, ὡς καὶ ἡ παραβολικὴ, καθ' ἣν ἐνταῦθα συνιστᾷ τὴν ἐκ πίστεως δικαίωσιν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ νόμου δικαίωσιν τῶν δούλων αὐτοῦ· ἀλλ' οἱ εὐαγγελισταὶ οἶδασι διακρίνειν τὰς παραβολὰς τῶν διηγήσεων, ἐνταῦθα δὲ καὶ τυφλῶ δῆλον ὅτι περὶ θαύματος ὑπερφουῶς ὁ λόγος.

λη'.) Ἀπαγόρευσις τῆς φιλοπρωτίας καὶ σύστασις
τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ φιλαδελφίας.

Ματθ. 18, 1—14. Λουκ. 9, 46—50. 17, 1, 2. 15, 4—7. Μάρκ. 9, 33—50.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 18, 1 — 14.

Στίχ. 1) Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰη-
σοῦ λέγοντες· τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐ-
ρανῶν;

Τὰ BM ἔχουσιν ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ὥρᾳ· τὰ δ' 1, 33 δύο εὐαγγελιστὰς
καὶ μεταρρ. τινὲς ἔχουσιν ἡμέρᾳ, ἀντὶ ὥρᾳ καὶ ὁ Ὀριγένης (Γ'. 588)
ἀναφέρει· ὅτι κατὰ τινὰ μὲν τῶν ἀντιγράφων ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον
οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, κατὰ δὲ ἄλλα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅ ἐστι διόρ-
θωσις τῶν νομιζόντων ὅτι ἀπηρτίτε χρόνος ἱκανός, ἕως οὗ ὁ Πέτρος
ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐπανέλθῃ (παρ. κατωτέρω 18, 21).
Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο παραχρῆμα· διότι ἀπὸ τῆς οἰκίας εἰς τὴν ἀκτὴν
τὸ δικαστήριον ἦν βραχύ, καὶ ἡ ἐργασία τῆς συλλήψεως τοῦ ἰχθύος καὶ τῆς
ἐγχειρίσεως τοῦ στατῆρος εἰς τοὺς εἰσπράκτορας ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας
ἔργον, μεθ' ὃ ὁ Πέτρος ὑπέστρεψε καὶ ἠκροάσατο τῶν λόγων τῶν μα-
θητῶν καὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν τὸ ἀπορούμενον ὥστε ἡ ἐν-
ταῦθα ἀναφερομένη προσέλευσις τῶν μαθητῶν ἐννοητέα οὕτως, ὅτι οἱ μα-
θηταὶ ἐλθόντες εἰς Καπερναοὺμ μετὰ τοῦ Σωτῆρος, ἀπεχωρίσθησαν αὐτοῦ
ἐπὶ μικρὸν πάντες, πλὴν τοῦ Πέτρου, πρὸς πλήρωσιν διαφόρων ἔργων καὶ
χρειῶν αὐτῶν, καὶ τότε ἐγένετο ἡ τῶν λαμβανόντων τὰ διδραχμα ἐρώτη-
σις πρὸς τὸν Πέτρον, καὶ τὸ θαῦμα, δι' οὗ ἔλαβον τὸν στατῆρα· εἴτα δὲ
προσῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ εἶπον ἐκεῖ τὸν Πέτρον, περὶ οὗ οὐδὲν ἀναφέρε-
ται, ὡς μετὰ ταῦτα ἐλθόντος, καὶ τότε ἐγένετο ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη
ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τοίνυν δηλοῖ τὴν ὥραν, καθ' ἣν ὁ Σωτὴρ
ἦν ἐν τῷ οἴκῳ μετὰ τοῦ Πέτρου, πληρώσαντος τὴν παραγγελίαν
αὐτοῦ· προσῆλθον δ' ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῷ Σωτῆρι, ὅπως λύσῃ τὴν
ἀπορίαν αὐτῶν, ἥτις καταδεικνύει, ὅτι οὐδόλως ἐνόησαν τὰς τῷ
Πέτρῳ δοθείσας ἐπαγγελίας, ὡς δημιουργούσας διαρκεῖς πρωτεῖον
αὐτοῦ εἴτε ἐν τῷ παρόντι εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ.

τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;) οἱ ἀπόστο-

λοι κρίνοντες ὅτι ἡ ἐν τῇ ἐπὶ γῆς ἐκκλησίᾳ θέσις ἐκάστου κανονίζεται κατὰ τὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐρωτῶσι τὸν Σωτῆρα, ἀπορμὴν λαβόντες ἐξ ὧν εἶπε περὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἵνα μάθωσι τίς ὁ ἐν αὐτοῖς ἔχων τὰ πρωτεῖα· τοῦτο δὲ καταδεικνύει ὅτι σαρκικῶς ἔτι καὶ ἀνθρωπίνως ἐσκέπτοντο, θέλοντες μετενεγκεῖν εἰς τὰ πνευματικὰ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας τῶν σαρκικῶν καὶ κοσμικῶν ἀνθρώπων, τῶν θελόντων ὑπερέχειν οὐ διὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ πάσης ἀρετῆς, ἀλλὰ δι' ἐξωτερικῶν πρωτείων· λέγουσι δὲ μείζων ἐστὶ καὶ οὐχὶ ἔσται· διότι ἀναφέρονται εἰς τὴν βουλὴν καὶ πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ὄρισται ἤδη ἡ θέσις ἐκάστου· ὥστε ἡ πρότασις συμπληρωτέα· τίς ἄρα μείζων ἐστὶ κατὰ τὴν βουλὴν καὶ πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· τὸ δὲ τίς ἀναφέρουσιν εἰς ἑαυτοὺς (= τίς ἐξ ἡμῶν), ὡς δείκνυσιν ἡ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος (ἐὰν μὴ στραφῆτε κτλ.) καὶ τὸ παρὰλληλον τοῦ Λουκᾶ 9, 46 (τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν).

Στίχ. 2) Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Τὰ NBF καὶ ἐλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ὁ Ἰησοῦς, καὶ F καὶ ἐλίγα ἄλλα τὸ αὐτό.

Ὁ Σωτὴρ ἐλέγχει τὴν σαρκικὴν αὐτῶν οἴησιν, προβάλλων ἐν τῷ μέσῳ σφόδρα παιδίον, ὅπερ, ὡς προσφύεστατα ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ λέγει «καὶ ἀπονοίας καὶ δοξομανίας καὶ βασκανίας καὶ φιλονεικίας καὶ πάντων τῶν τοιούτων ἀπήλλαχται παθῶν, καὶ πολλὰς ἔχον τὰς ἀρετάς, ἀφέλειαν, ταπεινοφροσύνην, ἀπραγμοσύνην, ἐπ' οὐδενὶ τούτων ἐπαίρεται». Τὸ δὲ παιδίον τοῦτο πολὺ μεταγενεστέρα παράδοσις (Νικηφ. ἐκκλ. ιστορ. 2, 35) ἱστορεῖ, ὡς τὸν ἅγιον Ἰγνατίον τὸν Θεοφόρον ἐκ κακῆς τοῦ ὀνόματος ἐξηγήσεως ὡς εἰ εἴη *θεόφορος*· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἰγνατίος ἐξηγεῖ τοῦτο, ὡς δηλοῦν τὸν ἐν τοῖς στέρνοις ἔχοντα τὸν Χριστὸν (Μαρτύρ. Ἰγνατ. § 2)· οὐδὲν δὲ περὶ τούτου ἡ ἀποστολικὴ ἀρχαιότης παρέδωκεν.

Στίχ. 3) Καὶ εἶπεν· ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε καὶ γέννησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰτέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ ἐνταῦθα τὸν λόγον, δι' ὃν ἔστησεν ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸ παιδίον· « μετὰ βεβαιότητος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ στραφῇτε = ἐπιστραφῇτε (παρ. Ἰωάνν. 12, 40, ὅπου ὑπάρχουσιν ἀμφοτέραι αἱ γραφαί), δηλ. ἐὰν μὴ μεταβληθῇτε, μεταβάλλητε φρόνημα, καὶ γέννησθε καθὼς εἰσι τὰ παιδιά ταῦτα » (τοῦτο δὲ προσφύεστατα ἐξηγεῖ ὁ Ζυγαδηνὸς λέγων· « εἴ τις οὖν ἀπέχεται τῶν προαιρετικῶν παθῶν γίνεται ὡς τὰ παιδιά, κτώμενος δι' ἀσκήσεως, ἅπερ ἔχουσι τὰ παιδιά ἐξ ἀφελείας » φύσει δηλ.), οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τουτέστιν οὐ μόνον πρωτείου τινὸς ἐν τῇ ἐπουρανίῳ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀξιωθήσεσθε, ἀλλ' οὐδὲ καὶ εἰσελθεῖν εἰς αὐτὴν καταξιωθήσεσθε.

Στίχ. 4) Ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Πάντα τὰ κεφαλ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ὡρ. καὶ Βασ. ἔχουσι ταπεινώσει, ὃ δηλοῖ τὸ βεβαίως γενησόμενον ἐν τῷ μέλλοντι = ὃς μέλλει ταπεινώσει ἑαυτὸν· τὸ δὲ π. κ. κατὰ μικρὰ ἀντιγρ. ἔχει ταπεινώσῃ = δυνηθῇ ταπεινώσαι· τὸ πρῶτον προτιμώτερον, ἐλλείποντος ἐνταῦθα τοῦ ἂν (παρ. κατωτέρω στίχ. 5 καὶ 6).

Ὁ Σωτὴρ ἐπιφέρει διὰ τοῦ οὖν τὸ συμπέρασμα τοῦ προηγουμένου καὶ τὴν ἀπάντησιν συγχρόνως εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν· ὅστις τοίνυν ταπεινώσει ἑαυτὸν (τοῦτο τοίνυν ἐστὶ κατ' οὐσίαν τὸ γένηται ὡς τὰ παιδιά τοῦ προηγουμένου στίχου, δηλ. ταπεινός), ὡς τὸ παιδίον τοῦτο (ἐστὶ ταπεινόν)· τὸ γὰρ παιδίον φύσει ταπεινὸν ἕνεκα τῆς ἀγνοίας καὶ ἀφελείας αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον πρὸς ὃ δέον τοὺς μαθητάς ἀφορᾶν· οὗτος ἐπιφέρει ὁ Σωτὴρ ἐστὶν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τουτέστιν ὁ ἡγούμενος ἑαυτὸν ὡς τὸν ἐλάχιστον τῶν ἀποστόλων καὶ τὸν πρῶτον τῶν ἁμαρτωλῶν (Α'. Κορ. 15, 9. Α'. Τιμ. 1, 15), ὁ τῷ ἰδανικῷ

τούτῳ τῆς ταπεινοφροσύνης μᾶλλον παντὸς ἄλλου προσεγγίσας, οὗτος ἐστὶν ὁ μείζων πάντων· ὥστε τὰ πρωτεῖα διδόνται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ποιότητα καὶ ἐργασίαν, ἧς μέτρον καὶ θεμέλιον ἡ *χριστιανικὴ ταπεινώσις*, οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν οἴησιν καὶ κοσμικὴν ματαιότητα ἐκαστου, τὴν γεννήσασαν μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς ἐναντίους τῇ χριστιανικῇ ταπεινοφροσύνῃ τίτλους τῶν *παραγιωτάτων* καὶ *μακαριωτάτων* (ὑπερθετικῶν μόνῳ τῷ Θεῷ προσηκόντων), δι' ὧν παρίσταται ἀτόπως ὡς *αὐτοδικαίως* παρεπομένη τῇ θέσει ἡ μεγίστη ἀγιότης καὶ μακαριότης· καὶ κατὰ τοῦτο βλάβης πρόξενος γέγονεν ἡ τιτλομανία τῇ ἐκκλησίᾳ, ἃτε ἐξωτερικὴν καὶ τῇ θέσει παρεπομένην ἀγιότητα καὶ μακαριότητα καθιερούσα· λίαν δὲ χαρακτηριστικόν ἐστὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ταύτης, ὅτι, ἀφ' ἧς εἰσῆχθησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οἱ παναγιώτατοι, μακαριώτατοι καὶ πανιερώτατοι, σχεδὸν ἐπαύσαντο οἱ ἅγιοι, μακάριοι καὶ ἱεροί.

Διὰ τῆς συστάσεως τοίνυν τῆς ταπεινώσεως, ὡς τοῦ μέτρου τῆς δικαιοσύνης καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν θέσεως ἐκάστου, ὁ Σωτὴρ ἐξήντησε τὸ προβληθὲν αὐτῷ ζήτημα.

Στίχ. 5) Καὶ ὅς ἐάν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.

Τὰ DLZ καὶ ὁ Ὀριγ. ἔχουσιν ὅς ἔν· τὰ δὲ BDLZ καὶ τρία τῶν μικρῶν ἐν παιδίον τοιοῦτο· καὶ τὰ NG παιδίον ἐν τοιοῦτο· τὰ δὲ SXd καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐν· τὰ NBK καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τοιοῦτο, ἀντὶ τοῦ τοιοῦτον τῶν DEF καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁμιλήσας ὁ Σωτὴρ περὶ τῆς μεγάλης ἀξίας τῆς ταπεινώσεως καὶ ἀφειλείας, ἔρχεται συστήσων ὡς μεγάλην ἀρετὴν, τὴν λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀποδοχὴν καὶ μὴ περιφρόνησιν τῶν τοιούτων, συνήθη παρὰ τοῖς σαρκικοῖς, τοῖς μόνους ἡγουμένους τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἀξίους τοὺς νομιζοντας ἑαυτοὺς εἶναί τι καὶ ὑπερφρονούντας τῶν ἄλλων, κατὰ τὸ « πέφυκε γὰρ ἄνθρωπος τὸ μὲν θεραπεῦον ὑπερφρονεῖν, τὸ δὲ μὴ ὑπεῖκον θαυμάζειν » τοῦ Θουκυδίδου· τὸ γὰρ δέξεται

ἐνταῦθα δηλοῖ μὴ ὑπερφρονῆσαι, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐκτιμῇσιν τῆς ἀληθοῦς ἀξίας δέξασθαι ὡς ἀδελφὸν καὶ συνδραμεῖν λόγῳ καὶ ἔργῳ, σωματικῶς καὶ πνευματικῶς τὸν τοιοῦτον.

παιδίον τοιοῦτον) μὴ ὄν δηλ. φύσει καὶ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ διὰ τῆς ταπεινώσεως γενόμενον, ὡς ἀνωτέρω ἱστορήσα (παρ. στίχ. 4) « παιδίον γὰρ ἐνταῦθα, λέγει ὁ Χρυσόστομος, τοὺς οὕτως ἀφελεῖς φησι καὶ ταπεινοὺς καὶ ἀπερρίμμενους παρὰ τοῖς πολλοῖς ».

ἐν) καὶ μόνον· ἀρκεῖ γὰρ ἐν τοιοῦτον, ἵνα τὸν Σωτῆρα αὐτὸν ὑποδέξεται.

ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου) στηριζόμενος, καθότι τὸ παιδίον τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει τοῦτο, ὡς μαθητὴς μου.

ἐμὲ δέχεται) ἐστὶ δηλ. τὸ αὐτὸ καὶ κομιεῖται τὸν αὐτὸν μισθόν, ὡς εἰ ἐδέχετο ἐμὲ αὐτόν· παρ. Ματθ. 10, 40 — 42. καὶ 25, 40.

Στίχ. 6) Ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικός ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης.

Τὰ HL καὶ ἐλίγα ἄλλα ἔχουσι σκανδαλίσει· τὰ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. καὶ Χρυσ. ἔχουσιν εἰς, ἀντὶ τῆς ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ DU καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ NBLZ καὶ ἐλίγα ἄλλα περὶ, ὡς καὶ παρὰ Λουκᾶ καὶ Μάρκω.

Ὃς δ' ἂν) ὁ δὲ ἀντιθετικὸς = ἀλλ' ὅστις· τὸ δὲ σκανδαλίσει ἀντιθετον τῷ δέξεται καὶ δηλοῦν θῆ σκάνδαλον, πρόσκομμα, γένηται δηλ. διὰ τῆς διαγωγῆς ἢ τῶν λόγων αὐτοῦ, καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἀφορμὴ ἵνα βλαβῇ πνευματικῶς ἢ καὶ ἀπιστήσῃ εἰς τῶν μικρῶν τούτων (παρ. Ματθ. 5, 29. 30)· ἓνα τῶν μικρῶν τούτων), οὗς ἀνωτέρω παιδίον τοιοῦτον ὠνόμασε, τῶν ταπεινῶν δηλ. καὶ ἀφελῶν καὶ ἀπερρίμμενων παρὰ τοῖς πολλοῖς· εἰς τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν καὶ Ματθ. 10, 42 καὶ 25, 40.

συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ) τοῦτο ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπροσώπου συμφέρει· συμφέρει δηλ. αὐτῷ τὸ κρεμασθῆναι μύλον ὀνικόν κτλ. μύλος δ' ὀνικός ἐστὶν ὁ μέγας λίθινος μύλος, ὃν στρέφει

ὁ ὄνος, καὶ διὰ τοῦτο ὄνικος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς χειρομύλας (Ματθ. 24, 41).

καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης) ἐν τῇ ἀναπεπταμένῃ, τῇ ἀνοικτῇ, ὡς λέγομεν, καὶ βαθείᾳ θαλάσσῃ· διὰ τῆς φοβεράς δὲ ταύτης ποινῆς, συνήθους παρ' Ἑλλῆσι καὶ Ῥωμαίοις, ἔδειξεν ὁ Σωτὴρ τὸ μέγεθος τοῦ κακουργήματος τοῦ σκανδαλίζειν τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀκάκους· διὰ δὲ τοῦ συμφέρει καταδεικνύει ὅτι προτιμωτέρα ἂν εἴη αὐτοῖς ἡ ἐπίγειος αὕτη τιμωρία εἰς ἐξίλασμον τοῦ ἐγκλήματος, παρὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ ἀσυγκρίτως φοβερωτέραν καὶ αἰώνιον καταδίκην, ἧς ἄξιοι οἱ διαφθείροντες καὶ γινόμενοι αἵτιοι τῆς ἀπωλείας τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀκάκων ἀδελφῶν. Ἐνταῦθα τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐκτίθησι τὴν καὶ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου μνημονευομένην ἀρχήν, ὅτι ἡ παιδεία καὶ τὰ ἐπιτίμια, τὰ πρόσκαιρα καὶ γήϊνα, ἀπαλλάττουσι τοὺς μετανοοῦντας πιστοὺς τῆς σὺν τῷ κόσμῳ κατακρίσεως καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως (Α΄ Κορ. 11, 30—32).

Στίχ. 7) Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

Τὰ BL καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐστί· τὰ δὲ NDF καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ ἐκείνῳ.

Προγινώσκων ὡς Θεὸς τὴν μεγάλην βλάβην τὴν γενησομένην τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν διεφθαρμένων, τῶν ζητούντων καταστῆσαι τοὺς ἄλλους ὄργανα καὶ συμμετόχους τῆς ἰδίας φευλότητος καὶ διαφθοράς, ὁ Σωτὴρ ταλανίζει τὸν κόσμον ἐπὶ τούτῳ, λέγων. Οὐαὶ, οἶα δηλ. ψυχικὴ βλάβη τῷ κόσμῳ γενήσεται ἀπὸ τῶν σκανδάλων, ἧτοι τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων· λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι, διότι ἀνάγκη ἐστὶ κατὰ τὴν θείαν βουλὴν ἵνα ἔλθωσι τὰ σκάνδαλα· διότι διὰ τούτων δοκιμάζονται καὶ γινώσκονται οἱ ἀγαθοὶ καὶ πιστοί, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ λόγος δι' ὃν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ βουλῇ προώρισε καὶ παρεχώρησε γεννηθῆναι καὶ διετήρησεν ἐν τῇ ζωῇ τὰ σκάνδαλα ταῦτα, καίτοι προγινώσκων τὴν πονηρίαν καὶ πώρω-

σιν αὐτῶν, δι' ἣν προωρισμένοι εἰσὶν εἰς κόλασιν καὶ ὄλεθρον αἰώνιον· τοῦτο τοίνυν, ὡς καὶ ἡ τιμωρία τῶν ἀμαρτωλῶν δι' ἔτι φαυλοτέρων καὶ ἀναισχυνοτέρων, ὥστε ἔλθειν αὐτοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ κακοῦ, ὁ ποιοῦσι, διὰ τῆς παιδείας ταύτης, ἐξηγεῖ τὴν ἐκ Θεοῦ παραχώρησιν τῆς γενέσεως καὶ διατηρήσεως τῶν σκανδάλων, τῶν διεφθαρμένων καὶ ἀμετανοήτων ἀνθρώπων, οὓς κακὸν τέλος ἐν τῇ ἀμετανοήσει αὐτῶν ἀναμένει· διὸ καὶ λέγει ὁ Σωτὴρ· ἀνάγκη μὲν διὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείαν τῆς κακίας ἔλθειν τὰ σκάνδαλα· πλὴν (= ἀλλ' ὅμως) οὐαί, οἷα κακὴ τύχη, οἷος ὄλεθρος ἐπίκειται τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

Στίχ. 8) Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ ποὺς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοι ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτὸν, ἀντὶ τοῦ αὐτὰ τῶν EFG καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ἦν ἂν προτιμότερον εἰ ἀντὶ τοῦ ἢ ὁ ποὺς σου ἐγγράπτο καὶ ὁ ποὺς σου· τὰ U 28 ἔχουσιν ἔκκοψον αὐτήν· τὰ δὲ NB 157 ἔχουσι κυλλὸν ἢ χωλόν.

Ὅμιλήσας περὶ τῆς ἀνάγκης τῶν σκανδάλων, τῶν διεφθαρμένων καὶ πεπωρωμένων ἀνθρώπων, ὁ Σωτὴρ ἔρχεται νῦν καταδείξαι ἐνταῦθα ὅτι ἡ μόνη σωτηρία τῶν πιστῶν ἀπ' αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἀποφυγὴ καὶ ἀπομάκρυνσις, ὅσῳ καὶ ἂν τύχωμεν στενῶς συνδεδεμένοι τούτοις· καὶ πρὸς τοῦτο ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐνταῦθα τὴν σπουδαιοτάτην νουθεσίαν καὶ ἐντολήν, ἣν ἔδωκεν ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλίᾳ μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, συστήσας ἵνα ἀπομακρύνωμεν τοὺς προκαλοῦντας ταύτην, καὶ ὡς πρὸς ὅσα σχετικώτατα καὶ ἀναγκαιότατα ἡμῖν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ οἴκου.

Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου κτλ.) Ἐν μὲν τῇ ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλίᾳ ἐμνημόνευσε τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ὡς τῆς χρησιμωτέρας τῶν δύο· ἐνταῦθα δ' ἀπλῶς τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδός, ὡς λίαν χρησίμων μελῶν

ἀμφοτέρων· ἀντί δὲ τοῦ ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμα σου βληθῇ εἰς γέενναν, ἐνταῦθα λέγει εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τὴν αἰώνιον δηλ., ἥτοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, χωλὸν (τὸν ἕτερον πόδα) ἢ κυλλὸν (τὴν ἑτέραν χεῖρα) παρ. Ματθ. 15, 30· ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον (= εἰς τὴν γέενναν· ὅρα τὸν ἐπόμενον στίχον καὶ Ματθ. 5, 29. 30).

Στίχ. 9) Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἐξελε αὐτόν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοι ἐστὶ μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Τὸ L καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν «ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχειν καὶ βληθῆναι».

Ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ ἀντιθέτως τῷ Ματθ. 5, 29. 30 ἀναβαίνει ἀπὸ τῶν κατωτέρων (χεῖρὸς καὶ ποδός) εἰς τὰ ἀνώτερα (ὀφθαλμόν), καὶ δείκνυσιν ὅτι καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ πολυτιμοτάτου καὶ ἀπαραιτήτου ἡμῖν οὐδόλως δεῖ διστάσαι, ἀλλ' ἀποβαλεῖν, εἰ συντελεῖ εἰς ὅλεθρον ψυχικόν. Τὸ δὲ μονόφθαλμος ἰσοδυναμεῖ τῷ μονόμματος καὶ *ετερόφθαλμος*, ὅπερ ὁμως ἰδίως δηλοῖ τὸν κατὰ περὶπτωσιν ἀπολέσαντα τὸν ἕτερον ὀφθαλμόν, ὡς οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ Θωμᾶς Μάχιστρος καὶ Ἀμμώνιος ἐξηγοῦσι· τὸ δὲ μονόφθαλμος οὐ δηλοῖ μόνον τὸν ἐκ γενετῆς ἔχοντα ἓνα ὀφθαλμόν, ὡς λ. χ. ὁ Κύκλωψ τῆς Ὀδυσσεΐας, ἀλλ' ἐν γένει τὸν ἐκ γενετῆς ἢ περιστάσεως ἔχοντα ἓνα μόνον ὀφθαλμόν.

Στίχ. 10) Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἓνα τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Τὸ Γ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουσι τὸ πρῶτον ἐν οὐρανοῖς· τὰ δὲ DV καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσι τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τὸ σκάνδαλον, ὃ τιθέασι τοῖς μικροῖς, προέρχεται ἐκ τῆς μὴ ἀπονομῆς πρὸς αὐτοὺς τοῦ δέοντος σεβασμοῦ καὶ τιμῆς παρὰ τῶν δοκούντων εἶναι τι· διὸ μετὰ τὴν πρὸς τοὺς μικροὺς νοουθεσίαν τοῦ φεύγειν τοὺς τὰ σκάνδαλα ποιούντας, ὁ Σωτὴρ παραγγέλλει τοῖς δοκοῦσιν εἶναι τι μὴ ὑπερφρονεῖν ἐκείνων, λέγων· ὁρᾶτε τῷ νοί, προσέχετε μὴ καταφρονήσητε ἔστω καὶ ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν (οἱ φύλακες παρ. Πράξ. 12, 15) ἐν οὐρανοῖς (διατρίβοντες), διὰ παντός (τοῦ χρόνου), ἄνευ δηλ. διακοπῆς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, παρεστήκασι δηλ. ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (Λουκ. 1, 19) καὶ εἰσιν, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὑπερέχοντες ἄγγελοι, (ὡς ὁ Χρυσόστομος ἐνταῦθα καλεῖ αὐτούς), ἥτοι ἀρχάγγελοι· τούτοις τοίνυν τοῖς ἀρχαγγέλοις ἀνατίθεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡ τῶν μικρῶν τούτων φροντίς, καὶ τοῦτο καταδεικνύει οἷαν οὗτοι ἀξίαν διὰ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἄκακον καὶ ἀφελές ἔχουσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ὅθεν δεῖ αὐτοὺς πάσης ἀποδοχῆς ἀξίους εἶναι καὶ παρὰ τοῖς δυνατοῖς, οἳ καὶ ὀφείλουσιν οὐ μόνον μὴ παρέχειν αὐτοῖς σκάνδαλον, ἀλλὰ καὶ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν καὶ οἰκοδομεῖν ὅση δύναμις.

Στίχ. 11) Ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν στίχον τοῦτον δι' ἀνυποστάτους ἐξηγητικὰς δυσκολίας, ὡς φαίνεται· ἄνευ δὲ τούτου ἡ σειρά τοῦ λόγου πάτχει καὶ ἀπότομος γίνεται ἡ ἀπὸ τοῦ 10 στίχ. εἰς τὸν 12 μετάδοσις. "Ὅτι δ' ἐκ τοῦ Λουκᾶ 19, 10 παρεξέφρασεν ἡτοπον· διότι ἐκεῖ τίθεται ἐν ἑλῶς διαφόρῳ θέσει καὶ σειρά (περὶ τοῦ Ζακχαίου).

Ἀπόδειξις δέ, λέγει ὁ Σωτὴρ, τῆς τοιαύτης παρὰ τῷ Θεῷ ἀξίας τῶν μικρῶν τούτων ἐστὶν ἡ ἐμὴ ἔλευσις εἰς τὸν κόσμον πρὸς τὸ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός· ὥστε ὁ γὰρ αἰτιολογικὸς τοῦ ἔξωθεν νοουμένου· τοῦτο δέ, ἡ μεγάλη δηλ. παρὰ τῷ Θεῷ ἀξία τῶν μικρῶν τούτων, δῆλον ἐκ τούτου· ὅτι ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός· οὐχὶ δ' αἰτιολογικὸς ἡ καὶ ἐπεξηγηματικὸς τοῦ καταφρονήσητε, ὁπότε ἤρμοζε α καὶ ὁ υἱὸς γὰρ τοῦ

ἀνθρώπου ἦλθε σῶσαι τὸ ἀπολωλός »· τουτέστιν οὐ μόνον αἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουσι κτλ., ἀλλὰ (τὸ μεῖζον) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦλθε σῶσαι αὐτούς· τὸ γὰρ τὸ ἀπολωλός, ὡς τὰ ἐπόμενα δεικνύουσιν, ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐξ ἀσθενείας ἀποσκιρτήσαντας τῆς ποίμνης τοῦ Κυρίου, τοὺς ἀσθενοῦντας τῇ πίστει, τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀκράτους καὶ εὐκόλως παρασυρομένους καὶ ἐξαπατωμένους ὑπὸ τῶν ἀπατεῶνων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων.

Στίχ. 12) Τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείς τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα ἐπὶ τὰ ὄρη, πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον;

Τὰ BL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν οὐχὶ ἀφήσει . . . καὶ πορευθεὶς· πάντα δὲ τὰ κεφαλ. καὶ πολλὰ τῶν μικρ. γράφουσιν ἐννενήκοντα, ὡς παρὰ τοῖς δοκίμοις· πολλὰ δὲ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. ἐννενήκοντα κατὰ τὴν συνήθη παρὰ τοῖς ἀλεξανδρινοῖς καὶ τοῖς Ο'. γραφήν, ἥτις διὰ τοῦτο προτιμωτέρα· τὸ B καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι μετὰ τὸ ἐννέα πρόβατα· τὸ δὲ H καὶ τρία τῶν μικρ. ζητήσκει.

Ἐπειδὴ ἐκήρυξεν ὡς σκοπὸν τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀπολωλός, ἔρχεται καταδείξων τὸ ὀρθὸν τοῦ θεοῦ τούτου ἔργου ἐκ τῆς ὁμοίας πράξεως τῶν ἀνθρώπων, ζητούντων σῶσαι τὸ ἀπολωλός, ἣν διὰ παραβολῆς εἰκονίζει, ἐπικαλούμενος καὶ τὴν περὶ τούτου συμμαρτυρίαν αὐτῶν διὰ τοῦ « τί ὑμῖν δοκεῖ, περὶ οὗ ἐρῶ; » ἔστι δηλ. ἀληθὲς ἢ οὐ τὸ ἐπόμενον; Ἐὰν γένηται (ἴδια) τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν (ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἓν πρὸς τὰ ἑκατὸν, ἵνα καταδειχθῇ ὅτι οὐ περὶ τοῦ ἔχειν πολλὰ· ἓν γὰρ καὶ μόνον ἀπώλεσεν· ἀλλὰ περὶ ἐκάστου προβάτου μέλει τῷ ἀνθρώπῳ), οὐχὶ ἀφείς τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα, ἐπὶ τὰ ὄρη πορευθεὶς (καὶ τοῦτο πρὸς κατάδειξιν τοῦ δυσχεροῦς καὶ ἐπιπόνου τῆς ἀναζητήσεως, μετὰ δὲ τοῦ ἀφείς οὐδένα λόγον ἔχει ἡ ἐκφρασις καὶ ἡ ἐπὶ, ἀνθ' ἧς μᾶλλον ἤρμοζεν ἡ ἐν ἢ εἰς) ζητεῖ τὸ πλανώμενον.

Στίχ. 13) Καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν,

ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐννενήκοντα ἑννεα, τοῖς μὴ πεπλανημένοις.

Τὰ GLU ἔχουσιν ἀνύπαρκτον γραφὴν ἐνέα.

Καὶ ἐὰν συμβῇ ἵνα εὖρη αὐτὸ (τοῦτο ἀρμόζει ἐν τε τῇ παραβολῇ καὶ τῷ δι' αὐτῆς σημαينوμένῳ· διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου οὐ τελεσφορεῖ), βεβαίως λέγω ὑμῖν, ὅτι χαίρει δι' αὐτὸ τὸ ἐν περισσότερον, ἢ διὰ τὰ 99 τὰ μὴ πεπλανημένα.

Στίχ. 14) Οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἰς τῶν μικρῶν τούτων.

Τὰ BF καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τοῦ πατρὸς μου, ὅπερ τυγχάνει διόρθωσις ἀδικαιολόγητος τῆς ἐκφράσεως ταύτης (τοῦ πατρὸς ὑμῶν), συνηθεστάτης μὲν παρὰ τῷ Ματθαίῳ (5, 16. 45. 48. 6, 1 κτλ.), δεικνυσούσης δ' ἐνταῦθα ὅτι ὡς τέκνα δεῖ αὐτοὺς μιμεῖσθαι τὸν πατέρα καὶ πληροῦν τὸ θέλημα αὐτοῦ· τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν, ἀντὶ τῆς εἰς τοῦ I καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ., ἧτις ἐστὶ κυριολεξία καταλληλοτέρα, διότι ἔπαυσεν ἡ εἰκὼν.

Ὡς ὁ ἄνθρωπος χαίρει ἐπὶ τῷ ἐνὶ τῷ ἀπολεσθέντι καὶ εὐρεθέντι, οὕτω καὶ ἔμπροσθεν, ἐνώπιον τοῦ πατρὸς ὑμῶν (παρ. Ματθ. 11, 26) οὐκ ἔστι θέλημα, βουλή, εὐδοκία (παρ. Ματθ. 6, 10 κτλ.), ἵνα ἀπόληται, δηλ. τὸ ἀπολέσθαι ἓνα τῶν μικρῶν τούτων· ἥτοι οὐδεὶς τῶν μικρῶν τούτων ἀπολεσθήσεται, ὅτι τοιαύτη βουλή παρὰ τῷ Θεῷ οὐχ' ὑπάρχει. Ἡ ἀρνητικὴ τοίνυν αὕτη ἐκφρασις δείκνυσιν θετικῶς ὅτι πάντες οἱ ἄπλοῖ καὶ ἄκακοι σωθήσονται, ὅτι θέλημα ἀπωλείας αὐτῶν οὐχ' ὑπάρχει παρὰ τῷ Θεῷ. Διὰ τούτου δὲ καταδεικνύει ὁ Σωτὴρ τὸ μέγα τῆς ἀπλότητος καὶ ταπεινοφροσύνης πλεονέκτημα· ὁ γὰρ Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν (Ἰακώβ. 4, 6)· ἄνευ δὲ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας καὶ κατανοήσεως ἀσθενῆς ἂν εἴη ἡ ἐκφρασις ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἡγούμενα, καθ' ἃ ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ τὸ πλανώμενον καὶ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει αὐτοῦ· πρὸς τοῦτο δὲ σύγκρισις ἀνταξία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἂν εἴη ἀπλῶς ὅτι οὐ βούλεται ἀπολέσθαι, ἀλλ' ὅτι

θέλημα τοιοῦτο τῆς ἀπωλείας ἔστω καὶ ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων οὐκ ὑφίσταται, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἀντίθετον ὑφίσταται καὶ γενήσεται, πάντες δηλ. οἱ ἀπλοὶ καὶ ταπεινοὶ σωθήσονται διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὄντες μέχρι τέλους τοιοῦτοι.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 46 — 50. 17, 1. 2. 15, 1—7.

Κεφ. 9 στίχ. 46) Εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν.

Τὸ Η καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὴν ἐν' ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν τὸ τό.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν μετὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ, εἰσῆλθε διαλογισμὸς πονηρὸς (Ματθ. 15, 19) ἢ κακὸς (Μάρκ. 7, 21), ἔννοια δηλ. ἡ πρότασις, ἣν ἐνέβαλεν ὁ διάβολος εἰς τὸν νοῦν αὐτῶν, ἵνα βάλῃ σκάνδαλον ἐν αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ βούλεται δηλωῆσαι ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα διὰ τοῦ εἰσῆλθεν· ὁ διαλογισμὸς δ' οὗτος ἦν τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν ἀπολύτως, ἐνταῦθα τε δηλ. καὶ ἐν τῷ μέλλοντι βίω.

Στίχ. 47) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαθόμενος παιδίου, ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ.

Τὰ NBF καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀντὶ τοῦ ἰδὼν εἰδῶς, ὅπερ ἐστὶ διόρθωσις χάριν ἀκριβολογίας, περιττὴ ὅμως (παρ. Ματθ. 9, 4)· τὸ Γ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ τῆς καρδίας· καὶ τὰ BCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν παῖδιον.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν γνοὺς διὰ τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος τὸν διαλογισμὸν τοῦτον τῆς καρδίας (= τοῦ νοῦς) αὐτῶν, πιάσας παιδίον τι ἐκεῖ παρατυχόν, ἔστησεν αὐτὸ πλησίον ἑαυτοῦ, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς τὰ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ. Κατὰ τὸν Λουκᾶν τοίνυν ὁ Σωτὴρ προέλαβε τοὺς μαθητάς, καὶ πρὸ τῆς ἐρωτήσεως αὐτῶν ἐδήλωσε τὸ ἄτοπον τῶν τοιούτων διαλογισμῶν, τῶν ἐκ φιλοδοξίας προερχομένων, καὶ ἔδωκε τὸ ἀληθὲς μέτρον τῆς πνευματικῆς ἀξίας· ὥστε γινώσκων τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν πρῶτον μὲν ἠρώτησε καὶ ἐνου-

θέτησεν αὐτοὺς κατὰ τὸν Λουκᾶν καὶ Μάρκον· οὗτοι δ' ὡμολόγησαν, καὶ τινες ἠρώτησαν αὐτὸν κατὰ τὸν Ματθαῖον.

Στίχ. 48) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅς ἐάν δεῖξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὅς ἐάν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με· ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας.

Τὰ DLΞ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅς ἂν δεῖξηται· τὰ δὲ BKL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι κατωτέρω ὅς ἂν ἐμὲ δέξηται· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐστὶ, ἀντὶ ἔσται· τὸ ἔσται τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τὸ δ' ἐστὶν εἰς τὸν παρόντα βίον ἢ καὶ ἀπολύτως· τοῦτο δὲ καταλληλότερον ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἐν τῷ στίχ. 46 ἀπολύτως τίθεται τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν, ἄνευ τοῦ παρὰ Ματθαίῳ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

τοῦτο τὸ παιδίον) ἔχει ὁ Λουκᾶς, δηλ. τὸ ἀφελές καὶ ταπεινὸν καὶ κατὰ τοῦτο πρότυπον ὀφείλον εἶναι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ διδασκάλοις καὶ κήρυξι καὶ εὐαγγελισταῖς· ὅστις τοίνυν δεῖξηται ἐν ἀγάπῃ τοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ὡς μαθητὴν δηλ. ἐμὸν, ἐμὲ δέχεται, καὶ ὅς ἐάν δεῖξηται ἐμὲ, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με (παρ. Ματθ. 10, 40). Εἶπον δὲ ταῦτα (ὅς ἐάν δεῖξηται κτλ.), ὅτι ὁ ὑπάρχων μικρότερος (κατὰ τὴν περὶ ἑαυτοῦ ἰδέαν, ὁ ταπεινότερος καὶ ἀφελέστερος, ὡς ἐστὶ τὸ παιδίον τοῦτο) μεταξὺ πάντων ὑμῶν, οὗτός ἐστι πράγματι καὶ ἀληθεῖς μέγας, ὅτι τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον ἐν τῷ γινῶναι ἑαυτόν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ταπεινὰ φρονεῖν περὶ ἑαυτοῦ κεῖται.

Στίχ. 49) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπεν· ἐπιστάτα, εἰδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν.

Τὰ BD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὅ πρό τοῦ Ἰωάννης· τὰ GLΞ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι διδάσκαλε (ἐκ τοῦ Μάρκου), ἀντὶ τοῦ ἐπιστάτα· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τῷ ὀνόματί σου· τὰ NAB καὶ καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι δαιμόνια, ἀντὶ τοῦ τὰ δαιμόνια τοῦ H καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἀμφότεραι αἱ ἐκφράσεις εὐρηνται παρὰ τῷ

Λουκᾶ (11, 15. 13, 32)· τὰ **NBLZ** ἐκωλύμεν, ὡς καὶ ἀντίγραφά τινα παρὰ τῷ Μάρκῳ 9, 38· τὸ **F** καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἡμῖν, ἀντὶ τοῦ μεθ' ἡμῶν.

Ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Μάρκος ἀναφέρουσιν ἐνταῦθα σχετικὴν τινα ἐρώτησιν τοῦ Ἰωάννου, καὶ τὴν εἰς ταύτην ἀπάντησιν τοῦ Σωτῆρος· ἀκούσας δηλ. ὁ Ἰωάννης ὅτι ὁ δεχόμενος τὸ παιδίον ἐκεῖνο δέχεται αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, ἐμνήσθη ὅτι αὐτὸς καὶ ἄλλοι τῶν μαθητῶν οὐκ ἐδέξαντο τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ἀλλὰ μάλιστα ἐκώλυσαν αὐτὸν τοῦ ποιεῖν τοῦτο· ἐρωτᾷ τοῖνυν τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ Σωτῆρος, διδοὺς καὶ τὸν λόγον τῆς κωλύσεως· φαίνεται δηλ. ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶχε τοῦτο ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ, καὶ παρεφύλασσε καιρὸν ἀρμόδιον ἵνα ἐρωτήσῃ τὸν Σωτῆρα, ὡς καὶ ὁ Bengel ὀρθῶς παρατηρεῖ· οὐδὲν δὲ τὸ ἄτοπον ἢ ἀκατάλληλον ἔχει ὁ συνειρμὸς οὗτος ἐνταῦθα, ἵνα ὑποθῶμεν, κατὰ τὸν Strauss καὶ de Wette, ὅτι αὐθαιρέτως εἰσήγαγον οἱ εὐαγγελισταὶ ἐνταῦθα τὸν διάλογον τοῦτον.

ἀποκριθεὶς) = λαβὼν τὸν λόγον, ὑπολαβὼν παρ. Ματθ. 11, 25. ἐπιστάτα) παρ. Λουκ. 5, 5 κτλ.

ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου) στηριζόμενον, ἤτοι διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ σοῦ ὀνόματος παρ. Ματθ. 7, 22.

ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν) ὁ λόγος οὗτος ἐνδείκνυσι τὴν γνώμην τῶν μαθητῶν, ὅτι τούτων λαβόντων τὴν ἐξουσίαν κατὰ πνευματικῶν ἀκαθάρτων, οὐδεὶς ἕτερος ἠδύνατο χρῆσθαι τῷ τοῦ Σωτῆρος ὀνόματι πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ὥφειλε πρῶτον ἀκολουθεῖν τῷ Σωτῆρι καὶ τοῖς μαθηταῖς, καὶ λαβεῖν τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

Στίχ. 50) Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· μὴ κωλύετε· ὅς γάρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστι.

Τὰ **NBC** καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπε δέ· τὰ **N^aB** Ἰησοῦς ἀνάρθρως· τὰ **CDE** καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν αὐτὸν μετὰ τὸ κωλύετε· τὰ **LZ** καὶ ὀλίγα ἄλλα προτάσσουσι τοῦ ὅς (οὐκ ἔστι κτλ.) οὐ γάρ ἔστι καθ' ὑμῶν· τὰ **N^{ab}BC** καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καθ' ὑμῶν... ὑπὲρ ὑμῶν· τὰ δὲ **N^aAX** καθ' ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὀλίγα ἄλλα καθ' ἡμῶν ὑπὲρ ὑμῶν, ἀντὶ τοῦ μόνου ὁρθοῦ καθ' ἡμῶν — ὑπὲρ ἡμῶν τῶν **N^{ca}EF** καὶ τῶν πλείστων καὶ

τοῦ π. κ. διότι ἐνταῦθα πρόκειται ἰδίως περὶ τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα καὶ τὴν θεῖαν ἀλήθειαν σχέσεως, ἐξ ἧς καὶ ἡ πρὸς τοὺς μαθητὰς κανονίζεται.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαγορεύει τὸ κωλύειν τὸν τοιοῦτον· διότι, ὅστις οὐκ ἔστι κατὰ τοῦ προσώπου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ὁ μὴ δηλαδὴ προκατελιγμένος ἐξ ἀρχῆς κατ' αὐτοῦ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῶν μαθητῶν, ἐστὶν ὑπὲρ αὐτῶν, ἅτε ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τῆς πίστεως, ὅπερ καρποφορήσει· ὡς δηλ. ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ εἰς τὸ Ματθ. 12, 30 εἵπομεν, εἰσὶ διάφοροι τάξεις ἀνθρώπων, τῶν μὲν ἐξ ἀρχῆς ἀπίστων ἐκ πονηρίας καὶ ἐγωϊσμοῦ, τῶν δ' ἐχόντων τὸ ἀγαθὸν σπέρμα τῆς πίστεως, δεομένων δὲ φωτισμοῦ καὶ χειραγωγίας· περὶ τούτων τοίνυν λέγει νῦν ὁ Σωτὴρ ὅτι, ὅστις οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἅμα δηλ. ἐλθὼν εἰς συνάφειαν πρὸς τὸ εὐαγγέλιον καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστὶν· ὅτι σπέρμα ἀγαθὸν πνευματικῆς ῥοπῆς ἐν αὐτῷ ὑπάρχει, ὁδηγοῦν εἰς μετάνοιαν καὶ πίστιν.

Λουκ. 17, 1. Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς· ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται·

Τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· τὰ δὲ NAB καὶ τὰ πλεῖστα καὶ ὁ Ὁριγ. τοῦ μὴ ἐλθεῖν, ἀντὶ μὴ ἐλθεῖν ὀλίγων μικρῶν καὶ τοῦ π. κ. τὰ NBLX ἔχουσι « τοῦ τὰ σκάνδαλα μὴ ἐλθεῖν »· τὰ δὲ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα πλὴν οὐαί.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν ὁμιλίαν ταύτην τοῦ Σωτῆρος μετὰ τὸν ἔλεγχον τῶν φιλαργύρων Φαρισαίων, διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου· τὸ δ' ἀνένδεκτον ἐκ τοῦ α τοῦ στερητικοῦ καὶ τοῦ ἐνδέχεσθαι (= δύνασθαι συμβῆναι, δυνατόν εἶναι γενέσθαι) δηλοῖ ἀδύνατον γενέσθαι, ἢ ἀπλῶς ἀδύνατον μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, ἢ, θετικῶς ἐκφραζομένης τῆς ἐννοίας, βεβαίως ἐλεύσονται τὰ σκάνδαλα κατὰ τὴν θεῖαν βουλήν εἰς δοκιμασίαν τῶν πιστῶν· ὥστε τοῦτο ἰσοδυναμεῖ τῇ ἀνάγκῃ τοῦ Ματθαίου· καὶ τὸ οὐαὶ δὲ = ἄλλ' οὐαὶ (ὅτι ὁ δὲ ἀντιθετικὸς) ἐκείνῳ, δι' οὗ ἔρχεται.

Στίχ. 2) λυσιτελεῖ αὐτῷ, εἰ μύλος ὀνικός περὶκειται περὶ

τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἥ ἵνα σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων.

Τὰ ΝΒD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι λίθος μυλικὸς κατὰ τὸν Μάρκον· τὰ δὲ Ν^οΒL ἔχουσι τῶν μικρῶν τούτων ἓνα.

Ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα ποιεῖται σύγκρισιν διὰ τοῦ λυσιτελεῖ . . εἰ . . περιέκειται . . καὶ ἔρριπται . . ἥ ἵνα σκανδαλίσῃ (ἥ τὸ σκανδαλί-σαι)· τούτέστι προτιμότερον ἢ ἔχῃ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ὀνικὸν μύλον καὶ ἥ ἔρριμένος εἰς τὴν θάλασσαν, ἥ σκανδαλίσαι ἓνα τῶν μικρῶν τούτων· ὥστε κρεῖττον τὸ ἀποθανεῖν ἢ σκανδαλίσαι· ὅποτε παρὰ τῷ Ματθαίῳ τίθεται τὸ μετὰ τὴν πρᾶξιν προτιμότερον (κρεῖττον εἰς καταποντισμόν, ἢ εἰς κόλασιν αἰώνιον καταδικασθῆναι αὐτούς).

Λουκ. 15, 4 — 7.

Στίχ. 4) Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐνεννήκοντα ἐννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός, ἕως εὕρῃ αὐτό ;

Τὰ ΝΒD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐξ αὐτῶν ἓν· καὶ ἐνταῦθα δὲ τὰ κεφαλ. καὶ τὰ πλείστα τῶν μικρῶν ἔχουσι τὸ δόκιμον ἐνεννήκοντα, ἀντὶ τοῦ ἀλεξανδρ. ἐνεννήκοντα, ὃν ἔχει ἱκανὰ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ ΝΑM καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἕως οὗ εὕρῃ.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Σωτὴρ εἶπε τὴν παραβολὴν ταύτην πρὸς τοὺς Φαρισαίους « γογγύζοντας ὅτι ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς »· διὰ δὲ τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ θέλει ὑποδείξαι τοὺς κινδύνους ἀρπαγῆς καὶ καταστροφῆς, εἰς οὓς τὰ ἐνεννήκοντα ἐννέα εἰσὶν ἐκτεθειμένα, καὶ οὓς οὐδὲν ὅπως τότε ἐνθυμεῖται προκειμένου περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀπολεσθέντος ἑνός.

Στίχ. 5) Καὶ εὕρων ἐπιτίθουσιν ἐπὶ τοὺς ὄμους ἑαυτοῦ χαίρων,

Τὰ ΝΒD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ, ἀντὶ ἑαυτοῦ.

Τὸ ἐπὶ τοὺς ὄμους ἐπιτιθέναι χαρακτηρίζει τὴν ἀγάπην τοῦ ποιμένου, θέλοντος καταστήσαι αὐτῷ εὐκολον καὶ ἄκοπον τὴν εἰς τὴν ποιμνὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ.

Στίχ. 6) καὶ ἔλθὼν εἰς τὸν οἶκον συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς· συγχάρητέ μοι ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.

Τὰ DFL καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Bas. ἔχουσι συγκαλεῖται.

Καὶ ἐνταῦθα διὰ τῆς συγκλήσεως καὶ προσαγορεύσεως τῶν φίλων καὶ γειτόνων, ἐναργέστερον ἢ παρὰ τῷ Ματθαίῳ εἰκονίζεται ἡ χαρὰ τοῦ ποιμένου ἐπὶ τῇ εὐρέσει τοῦ ἀπολωλότης προβάτου.

Στίχ. 7) Λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐνενηήκοντα ἐννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας.

Πάντα τὰ κεφαλ. ἔχουσιν οὕτως, ἀντὶ τοῦ οὕτω τοῦ π. κ. κατὰ πολλοὺς τῶν μικρῶν· τὸ δὲ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἢ ἐπὶ τοῖς· τὸ δ' ἐνενηήκοντα ἔχουσιν οὕτω τὰ κεφαλ. καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μικρῶν, ὡς ἐν στίχ. 4.

Ὅ,τι ποιεῖ ὁ ποιμὴν, αὐτὸ τοῦτο γίνεται καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ τῇ διὰ τῆς μετανοίας ἀνευρέσει ἐνὸς ἁμαρτωλοῦ· καὶ τὸ μὲν οὕτω δηλοῖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ὁ δὲ ἡ δηλοῖ χαρὰ μεῖζων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνευρέσεως ἢ ἐπὶ κτλ.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 9, 33 — 50.

Στίχ. 33) Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ· καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γινόμενος ἐπηρώτα αὐτούς· τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε ;

Τὰ NB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἦλθον· ἐπειδὴ δ' ἐντεῦθεν ἀρχὴ ἀναγνώστ. ἐκκληστ. τινὰ προστιθέασιν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ ἦλθε· τὰ NBDA γράφουσι Καφαρναοὺμ· τὰ δὲ ABCDL παραλείπουσι τὸ πρὸς ἑαυτοὺς.

Ὁ Μάρκος κατὰ τὸν Ματθαῖον ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν διὰ τῆς

Γαλιλαίας ὁδοιπορίαν καὶ τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς πρόρρησιν, ὁ Σωτὴρ ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ· καὶ φθὰς εἰς τὴν οἰκίαν δηλ. τοῦ Ματθαίου, ἡ ἐχρῆτο ὡς ἰδίᾳ (παρ. Ματθ. 17, 25), ἐπηρώτα αὐτοὺς τί διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, τουτέστι συνωμίζουν, συνεζήτουν (ἐκ τοῦ διάλογος ἢ διαλογία· παρ. περὶ ὁμιλίας ἐπὶ φιλοσοφικῶν πραγμάτων Ξενοφ. Ἀπομν. 3, 5, 1. Διον. Ἀλικ. 10, 12 καὶ Ψαλμ. 103, 34 ὅπου διαλογία = συνομιλία) ἐν τῇ ὁδῷ ὄντες.

Στίχ. 34) Οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ τίς μείζων.

Τὰ ΑΔΔ παραλείπουσι τὸ ἐν τῇ ὁδῷ· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν τίς εἶη μείζων.

Οἱ μαθηταὶ ἡ μᾶλλον τινὲς ἐξ αὐτῶν, ὡς δείκνυσιν ὁ ἐπόμενος στίχος, ἐσιώπων αἰσχυρόμενοι εἶπεν ὅτι συνεζήτησαν τίς μείζων· τοῦτο ἐστὶ προσθήκη τοῦ Μάρκου, συμπληροῦντος ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 35) Καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος.

Τὸ Δ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔστω, ἀντὶ ἔσται· τὸ δὲ Μ· καὶ ὀλίγα ἄλλα δοῦλος, ἀντὶ διάκονος (παρ. Μάρκ. 10, 44. Ματθ. 20, 27).

Τότε πρῶτον ὁ Σωτὴρ ἐφώνησε πάντας τοὺς δώδεκα μαθητάς, καὶ ἐκάθισεν ἵνα διαλεχθῇ αὐτοῖς· οἱ δ' ἄρτι προσελθόντες οὗτοι ἠρώτησαν αὐτόν· τίς ἄρα μείζων, ὡς λέγει ὁ Ματθαῖος· ὁ δὲ Σωτὴρ πρῶτον μὲν ἀπήντησε διὰ τοῦ ἐνταῦθα· «εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι κτλ.» εἶτα δ' ἔστησε τὸ παιδίον, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅσα καὶ οἱ τρεῖς ἀναφέρουσιν.

Εἴ τις θέλει πρῶτος) κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τιμὴν εἶναι.

ἔσται) = ὀφείλει εἶναι πάντων ἔσχατος καὶ ὑπηρέτης· διὰ τούτου δὲ δείκνυσιν ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν τιμιώτερος παρὰ Θεοῦ, καὶ

ὅσῳ ταπεινότερος, τοσοῦτῳ τιμιώτερος. Διὰ τούτου τοίνυν ἀπαγορεύει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὸ ζητεῖν τιμὰς καὶ πρεσβεῖα, καὶ συνίστησι τὸ ἄτυφον καὶ ταπεινόν, ὃ καὶ διὰ παραδείγματος κατὰ δῆλον ποιεῖ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 36) Καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτό. εἶπεν αὐτοῖς·

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν· τὸ αὐτό.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα ὅτι πρὸς δῆλωσιν τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἀπλοῦ καὶ ταπεινοῦ φρονούντος ἐνηγκαλίσαστο, ἥτοι ἔλαβεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ (Λουκ. 2, 28) τὸ παιδίον, ὅπερ μόνον ἀξίαν ἔχει τὴν ἀπλότητα καὶ ἀτυφίαν τῆς ἀθωότητος καὶ ἀγνοίας· ὅτι ἡ γνῶσις φυσιοῦ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ (Α΄ Κορ. 8, 1).

Στίχ. 37) ὅς ἐάν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὅς ἐάν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅς ἐν· τὰ δὲ DXΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἐν· καὶ τὰ NCA καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τῶν παιδίων τούτων· τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν, ἀντὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου· τὰ BDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅς ἐν (δέχεται)· τὰ κ 47 ^{εἰς} ὅς (δέχεται)· τὰ NBL δέχεται.

Ὁ Σωτὴρ δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὡς καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ, τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν ταπεινῶν· προστίθῃσι δ' ὁ Μάρκος τὸ οὐκ ἐμὲ δέχεται, ὃ δηλοῖ οὐκ ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀποστείλαντά με Θεὸν πατέρα· παρ. Ματθ. 10, 40.

Στίχ. 38) Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ Ἰωάννης λέγων· διδάσκαλε, εἶδομέν τινα τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὅς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

Τὰ NBD ἔχουσιν ἔφη, ἀντὶ ἀπεκρίθη... λέγων· τὰ ADN καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰωάννης· τὰ EKL καὶ πολλὰ ἄλλα

ἔχουσιν ἴδωμεν· τὰ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῷ ὀνόματί σου· τὸ δὲ U καὶ τινα ἄλλα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, ἀντὶ τοῦ τῷ ὀνόματι σου τῶν ΑΧΓ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. (παρ. Ματθ. 7, 22)· τὰ NBC καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν· τὸ δὲ οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· τὰ NBD καὶ τέσσαρα ἄλλα ἔχουσιν ἐκωλύομεν· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ· τὰ δὲ DX καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν· τὸ ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ.

Ὁ στίχος οὗτος κατὰ λέξιν σχεδὸν συμφωνεῖ τῷ 49 τοῦ Λουκᾶ· τὸ δὲ τῷ ὀνόματί σου = διὰ τοῦ ὀνόματος, διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός σου· ἡ δ' ἐπανάληψις τοῦ οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν γίνε-
ται πρὸς κατὰδείξιν ὅτι τὸ ἐκβάλλειν δαιμόνια ὑπελάμβανεν ὁ Ἰωάννης προνόμιον τοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν.

Στίχ. 39) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γάρ ἐστιν, ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνή-
σεται ταχύ κακολογῆσαι με.

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν· τὸ Ἰησοῦς· τὸ δὲ Γ' καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν· τὸ ταχύ.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα ἄλλο ἐπιχείρημα τοῦ Σωτῆρος, καθ' ὃ οἱ πείραν τῆς θαυματουργικῆς τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ὀνόματος δυνάμεως διὰ τῆς εἰς αὐτόν πίστεως λαβόντες, καὶ μετὰ ταῦτα διαφθαρῶσι καὶ ἀπιστήσωσιν, αἰσχυρθησονται κακολογεῖν τὸν Σωτῆρα ταχύ, ταχέως, ἐφ' ὅσον δηλ. πρόσφατος ἐστὶ ἡ μνήμη τῶν θαυμάτων διατελεῖ παρ' αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις· ὥστε κἀντεῦθεν κέρδος τῇ ἀληθείᾳ προσγίνεται ἐκ τῆς ὑποστολῆς ταύτης καὶ οὐδε-
τερότητος τῶν εἰς ἀπιστίαν μεταπεσόντων ἐξορκιστῶν τῶν δαι-
μόνων.

Στίχ. 40) Ὁς γὰρ οὐκ ἐστὶ καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστιν.

Τὰ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουν δις ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ ὡμῶν τῶν ADN καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ UX καὶ τινα ἄλλα καθ' ὡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν· τὸ πρῶτον (καθ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν) κρείσσον, ὥς καὶ παρὰ Λουκᾶ, ἅτε ἀναφερόμενον ἰδίως εἰς τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸν Σωτῆρα.

Ὁ αὐτὸς λόγος, ὁ παρὰ τῷ Λουκᾶ (9, 50) πρῶτος ἐκφερό-

μενος, ἐκφέρεται ἐνταῦθα ὡς ἐπεξήγησις τοῦ προηγουμένου· ὅστις δηλ. οὐκ ἔστι φανερός ἐχθρὸς τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ σιωπᾷ, καὶ οὕτως ἀρνητικῶς βοηθεῖ τῇ διαδόσει μὴ παρακωλύων ταύτην. Πρόκειται δηλ. ἐνταῦθα περὶ τῆς διαδόσεως τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐν τούτῳ χρήσιμοι οὐ μόνον οἱ φίλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ πολεμοῦντες ταύτη· ὅταν δ' ἡ διάδοσις γένηται, ἀβλαβὴς πλέον καὶ ἡ φανερά τῶν τοιούτων ἔχθρα.

Στίχ. 41) Ὅς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματι ὅτι Χριστοῦ ἔστε, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Τὰ NABC καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσιν ἐν ὀνόματι· τὰ δὲ DHM καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῷ ὀνόματι· τὸ ἐν ὀνόματι ἔχει καλῶς κατὰ τὴν ἀνάγκωσιν τῶν N^cABC* καὶ τινων ἄλλων ἐν ὀνόματι ὅτι Χριστοῦ ἔστε, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τῶν N^cC³D καὶ ἄλλων ἐν ὀνόματί μου ὅτι Χριστοῦ κτλ. ἀναγνωστέον δηλ. εἴτε ἐν ὀνόματι ὅτι Χριστοῦ ἔστε = διὰ τὸν λόγον ὅτι Χριστοῦ ἔστε μαθηταί, εἴτε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ὅτι Χριστοῦ ἔστε = διὰ τὸ ὀνομά μου, ὅτι δηλ. Χριστοῦ ἔστε μαθηταί, ὡς ἔχει τὰ DΔ καὶ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀμφοτέρω ταῦτα ἔχουσι καλῶς· ἀλλὰ τὸ πρῶτον (ἐν ὀνόματι ὅτι κτλ.) ἐστὶ τὸ μᾶλλον μεμαρτυρημένον· τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅτι οὐ μὴ ἀπολέσῃ.

Ὁ Μάρκος ἔχει ἐνταῦθα τὴν ῥῆσιν ταύτην, ἣν ὁ Ματθαῖος (10, 42) ἀναφέρει ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁμιλίᾳ· ἐν ἣ δὲ σειρᾷ ἐνταῦθα ἐστίν, ὑποδηλοῖ ὅτι οὐδεὶς κίνδυνος ἢ βλάβη ψυχικὴ, ἔάν οἱ πιστοὶ δέξωνται τοὺς τοιούτους ἐξορκιστὰς ὡς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ μάλιστα ὄφελος πνευματικόν.

Στίχ. 42) Καὶ ὅς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, καλὸν ἐστὶν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περικείται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὰ ACX καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐάν· τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τῶν μικρῶν τούτων ἐκ τοῦ Ματθαίου· τὰ ND παραλείπουσι τὸ εἰς ἐμέ· τα δὲ CD ἔχουσι τῶν πίστιν ἐχόντων· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀντὶ τοῦ

λίθος μυλικός (μυλόπετρα), ἔχουσι μύλος ὄνικος κατὰ τὸν Ματθαῖον τὸ D καὶ τρία τῶν μικρ. ἐπὶ τὸν τράχηλον.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, τοῦ Λουκᾶ ἐτέραν τῆς διηγήσεως σειρὰν ἔχοντας· ὁ στίχος δ' οὗτος κατὰ πάντα σχεδὸν ὁμοιος· τῷ 6 τοῦ Ματθαίου, πλὴν ὅτι παραλείπει τὸ τούτων μετὰ τὸ μικρῶν καὶ γενικώτερον ἐκφέρει τὴν ἔννοιαν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀφελῶν πιστῶν, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ 5, 19 γενικῶς καὶ ἀπολύτως ἐκφέρονται οἱ ἐλάχιστοι καὶ μεγάλοι· μεταβάλλει δὲ καὶ τοὺς χρόνους τοῦ Ματθαίου εἰς ἐνεστώτα καὶ παρακείμενον (περίκειται καὶ βέβληται) κατὰ τὸν Λουκᾶν· χρῆται δὲ καὶ τῇ ἐκφράσει λίθος μυλικός (= τῇ κοινῇ μυλόπετρα, ἀντὶ τῆς δοκίμου μυλίας ἢ μύλος ἢ τῆς μεταγενεστέρας λίθος μυλῆτης), ὅπου ὁ Ματθαῖος ἔχει μύλος ὄνικος.

Στίχ. 43) Καὶ ἐὰν σκανδαλίζη σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλὸν σοι ἐστὶ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι σκανδαλίσῃ· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα καλὸν ἐστὶ σε· τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν βληθῆναι, ἀντὶ ἀπελθεῖν· καὶ καὶ τὰ N^o LΔ καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.

Ὁ Μάρκος διαιρεῖ τὸν 8 στίχον τοῦ Ματθαίου εἰς δύο, καὶ ἀναφέρει ἐνταῦθα τὴν χεῖρα καὶ κατωτέρω τὸν πόδα, ὅπως μᾶλλον ἐντυπώσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς πληρώσεως τῆς παραγγελίας τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἀποφυγὴν τῆς φοβερᾶς ποινῆς, ἣν καὶ ζωηρότερον εἰκονίζει διὰ τῆς ἐπαναλήψεως αἰς τὴν γέενναν (Ματθ. 5, 22), εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον (Ματθ. 3, 12. Λουκ. 3, 17).

[Στίχ. 44) ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται].

Τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Ἡσαίου 66, 24 τὰ ADN καὶ τὰ πλείστα τῶν ἀντιγράφων καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι πρῶτον ἐνταῦθα, εἶτα δὲ καὶ κατωτέρω ἐν

στίχ. 46 καὶ τρίτον ἐν τῷ στίχ. 48, ὅπου ἐξ οὐθενὸς τῶν ἀντιγράφων ἐλλείπει ἡ ῥῆσις· τὰ δὲ NBCLΔ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν οὐκ ἔχουσι τὸν παρόντα στίχον, ὡς καὶ κατωτέρω τὸν 46, τὸν δὲ 48 ἔχουσι πάντα· καὶ ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ τριπλῇ αὕτη ἐπανάληψις οὐκ ἔστιν ἀρχικὴ· ὅτι εἰ παρέλιπον οἱ μετὰ ταῦτα, ὡς ὑπερβολικὴν τὴν τριπλῇ ἐπανάληψιν ὑπολαμβάνοντες, παρέλιπον ἂν τὴν δευτέραν καὶ τρίτην, ἢ τοῦλάχιστον τὴν δευτέραν ῥῆσιν· ἀλλ' ἡ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας παράλειψις καὶ ἐν τοῖς τρισὶν ἀρχαιστατοῖς ἀντιγράφοις NBC, δείκνυσιν ὅτι ἐκ τοῦ τρίτου παρείσχηθη ἡ ἐκφρασις, καὶ ἐν τοῖς δυοῖς πρώτοις χωρίοις διὰ τὴν τῆς φράσεως ὁμοιότητα· τὴν ἐξηγήσιν δὲ ταύτης ποιησόμεθα ἐν τῷ 48 στίχῳ.

Στίχ. 45) Καὶ ἐὰν ὁ ποὺς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλὸν ἐστὶ σε εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν.

Τὰ ΔΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καλὸν γάρ ἐστὶ τὰ δὲ NABC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐστὶ σε, ἀντὶ τοῦ ἐστὶ σοί, ὃ ἔχουσι τὰ NM*U καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. κατὰ τὸν Ματθ. τὰ NBCLΔ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὅπερ ἔχουσι τὰ ADN καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. καὶ φαίνεται μεταγενεστέρα προσθήκη, ὡς καὶ ἡ ῥῆσις τοῦ Ἡσαίου.

Ὅτι ἀνωτέρω εἶπε περὶ τῆς χειρός, ἐπαναλαμβάνει ἐνταῦθα περὶ τοῦ ποδός, ὅπως ζωηρότερον ἐντυπώσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν.

[Στίχ. 46) ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται].

Καὶ οὗτος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον μεταγενεστέρα προσθήκη, ἐλλείπουσα ἐκ τῶν αὐτῶν ἀντιγράφων, ἐξ ὧν καὶ ὁ 44 στίχος.

Στίχ. 47) Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἐκβάλε αὐτόν· καλὸν σοὶ ἐστὶ μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμούς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Τὰ NB ἔχουσι σὲ ἐστὶ· τὰ δὲ LΔ ἐστὶ σε, ἀντὶ τοῦ σοὶ ἐστὶν ὅπερ ἔχου-

σιν ἐνταῦθα τὰ ACD καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπελθεῖν, ἀντὶ βληθῆναι τὰ κHD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ τοῦ πυρὸς.

Στίχ. 48) ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Τὰ GSV καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῶν· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτὸ μετὰ τὸ πῦρ.

Ὁ στίχος οὗτος μαρτυρεῖται ὑφ' ἀπάντων τῶν ἀντιγράφων, καὶ ἔστι γνησιώτατος· ἡ δὲ ῥῆσις αὕτη τοῦ Ἡσαίου 66, 24, ἣν οἱ Ο'. μεταφράζουσιν «ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται» ἀναφέρεται εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ σεσωσμένοι ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν ἐλεύσονται εἰς Ἱερουσόλυμα (66, 20 καὶ 23), καὶ ὄψονται τὴν δόξαν Κυρίου καὶ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀσεβῶν, ὧν τὰ πτώματα ἔσονται ἐρριμμένα ἔξω τῆς ἀγίας πόλεως· ἐν δὲ τῷ 24 καὶ τελευταίῳ στίχῳ γέγραπται· «ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει (οὕτω κατὰ μέλλοντα ΠΙΩΠ ἔχει καὶ τὸ ἔβρ. πρωτότυπον) καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς καταφρόνησιν πάσῃ σαρκὶ»· ἀναφέρονται δὲ τὰ δύο πρῶτα εἰς τὸν δευτέρον θάνατον τὸν αἰώνιον καὶ ἀτελεύτητον, διότι ὁ σκώληξ καὶ τὸ πῦρ ὄργανα τοῦ θανάτου καὶ τῆς καταστροφῆς τῆς σαρκὸς τοῦ ἀνθρώπου· ἡ διαφορὰ τοίνυν τοῦ δευτέρου θανάτου, τοῦ πνευματικοῦ (τῆς αἰωνίου κολάσεως) πρὸς τὸν πρῶτον φυσικὸν θάνατον, ἐστὶν αὕτη, ὅτι οὗτος μὲν γίνεται διὰ μέσων τέλους λαμβανόντων μετὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ σώματος· ὁ δὲ δεύτερος δι' ὀργάνων αἰώνιων, οἷος ὁ ἀτελεύτητος σκώληξ, ὁ καταναλίσκων καὶ καταθασανίζων, ἀλλὰ μὴ ἐκμηδενίζων τὸν ἀσεβῆ, καὶ τὸ ἀσβεστον πῦρ αὐτῶν, τὸ καταναλίσκον καὶ καταθασανίζον αὐτούς· ἀμφοτέρω τοίνυν ταῦτα οὐκ εἰσὶ σύμβολα ἐσωτερικῆς καταστάσεως (ἐλέγχων συνειδήσεως καὶ στενοχωρίας ἀφορήτου), ἀλλ' ἐξωτερικῆς τιμωρίας φοβερᾶς καὶ ἀτελευτήτου, ὡς τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐννοεῖ, καὶ ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα προαναγγέλλει.

Στίχ. 49) πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται· καὶ πᾶσα θυσία ἀλὶ ἀλισθήσεται.

Ὅλιγα τῶν μικρῶν ἔχουσι πᾶς γὰρ ἄρτος· τὰ δὲ NC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν πυρὶ· καθὼς δὲ παραλείπουσι τὴν ἀπαραίτητον δευτέραν πρότασιν τὰ NBLΔ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν, πιθανῶς διότι οἱ ἀντιγραφεῖς, ἀπάτη τῆς ὁράσεως, ἐλάμβανον τὸ δεύτερον ἀλισθήσεται, ἀντὶ τοῦ πρώτου.

Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν ἡ β'. πρότασις αὕτη ἀπαραίτητος, ἐστὶν ὅτι καὶ ἐξηγεῖ καὶ συμπληροῖ τὴν πρώτην· καὶ ἐξηγεῖ μὲν ὅτι εἰληπται ἐκ τοῦ Λευϊτ. 2, 13 λέγοντος « καὶ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἀλὶ ἀλισθήσεται », ἐξ οὗ κατανοοῦμεν ὅτι, ὥσπερ τὸ ἄλλας τελειοῖ τὴν θυσίαν, καθιστάνον ταύτην εὐγευστον καὶ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ, οὕτω καὶ τὸ πῦρ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ περικυκλοῦν καὶ τιμωροῦν τὸν ἁμαρτωλόν, ἱκανοποιεῖ τὴν θεῖαν ἀγιότητα καὶ δικαιοσύνην· ὥστε τὸ « πᾶς πυρὶ ἀλισθήσεται » ἀναφέρεται εἰς τοὺς προμνησθέντας ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς, ὧν τὸ πῦρ οὐ σθέννυται· πᾶς γὰρ (τοιοῦτος) πυρὶ ἀλισθήσεται, ἥτοι πυρὶ ἀρτυθεὶς ἱκανοποιήσῃ τὴν θεῖαν ἀγιότητα καὶ δικαιοσύνην, ὅπως καὶ πᾶσα θυσία, πᾶς δηλ. πιστὸς καὶ δίκαιος καὶ τῷ Θεῷ εὐπρόσδεκτος, ἀλὶ ἀλισθήσεται, τουτέστι τῇ ἑαυτοῦ προαιρέσει καὶ πίστει ἱκανοποιήσῃ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην· ἐν ἀμφοτέροις τοῖνυν τούτοις ἱκανοποιηθήσεται ὁ ἅγιος καὶ δίκαιος Θεός· ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς πρώτοις, τοῖς ἀσεβέσιν, ἐπειδὴ οὐχ' ἱκανοποιήθη ἐκ τῆς προαιρέσεως καὶ ἐλευθέρας θελήσεως, ἱκανοποιηθήσεται ἐκ τῆς τιμωρίας· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις, τοῖς δικαίοις, ἱκανοποιηθήσεται ἐκ τῆς προαιρέσεως, τῆς ἐν τῇ πίστει καὶ ἀγάπῃ ἐνδεικνυμένης· οὕτω δὲ τελέως καὶ ἐν τοῖς μὲν καὶ ἐν τοῖς δέ, ὁ ἅγιος καὶ δίκαιος Θεός ἱκανοποιηθήσεται. Αὕτη δὲ καὶ μόνη ἐστὶν ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία· πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι ἐσφαλμέναι· τοσοῦτο δηλ. ἡ τοῦ Ζυγαδηνοῦ, λέγοντος· « πᾶς πιστὸς πυρὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως ἢ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἀλισθήσεται, ἥγουν τὴν σηπεδόνα τῆς κακίας ἀποβαλεῖ ἢ ἀρτυθήσεται καὶ ἡδὺς τῷ Θεῷ γενήσεται καὶ πᾶσα θυσία πνευματικὴ εἴτε δι' ἐλεημοσύνης, εἴτε τρόπον ἕτερον γενομένη, τῷ ἄλλαι τῆς πίστεως ἢ τῆς ἀγάπης ἀλι-

σθήσεται, εἶπουν ἀλισθῆναι ὀφείλει »· ἀλλὰ πῶς ἔχοντες εὐθὺς ἀνω-
τέρω τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, δυνάμεθα ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἐξηγῆ-
σαι τὸ πῦρ, ὡς τὸ τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης ; "Ἐτι δ' αὐθαίρετω-
τέρα ἡ ἐρμηνεία τοῦ Meyer, ἐκλαμβάνοντος τὸ πυρὶ ἀλισθῆσεται,
ὡς δηλοῦν τὴν διηνεκῇ αἰσθησιν τῆς ἰσχύος τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ,
ἣν εἰκονίζει τὸ ἄλας, παρὰ τῶν ἀσεβῶν· ὅτι ἐνταῦθα τὸ πυρὶ
ἀλισθῆσεται οὐ περὶ αἰσθήσεως, ἀλλὰ περὶ πάθους λέγεται, καὶ ἡ
κυρία ἔννοια οὐκ ἐν τῷ ἄλατι, ἀλλ' ἐν τῷ πυρί· εὐθὺς δ' ἐν τῇ
ἐπομένῃ προτάσει ἐξηγεῖ ὁ Meyer τὸ αὐτὸ ἄλας εἰς ἄλλην ἔννοιαν,
ὡς δηλοῦν τὴν ἐξ ὕψους σοφίαν, ἥς πᾶσα θυσία, τουτέστι πᾶς εὐ-
σεβὴς μέτοχος γενήσεται. Καὶ πᾶσαι δ' ἄλλαι τῶν νεωτέρων ἐξη-
γήσεις ἄτοποι καὶ ἀνάρμοστοι εἰς τε τὸ γράμμα καὶ τὴν σειρὰν
τοῦ λόγου.

Βάσις δὲ τῆς παραβολῆς ταύτης τοῦ Σωτῆρος ἐστίν, ὡς προεί-
πομεν, ἡ ῥῆσις τοῦ Λευϊτικοῦ 2, 13, δι' ἧς κηρύσσεται ἀπαραί-
τητον τὸ ἄλας ἐν πάσῃ θυσίᾳ, ὡς ἀπεικονίζον διὰ τῆς ἀντισηπτι-
κῆς καὶ συνεκτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὴν ζῶσαν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν
εἰς τὸν Κύριον (παράβαλε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Keil εἰς τὸ χωρίον
τοῦτο τοῦ Λευϊτικοῦ)· ὅπως τοίνυν πᾶσα θυσία διὰ τῆς πίστεως
εὐπρόσδεκτος γίνεται καὶ ἱκανοποιεῖ τὸν Θεόν, οὕτω καὶ πᾶς ἀσε-
βὴς διὰ τοῦ πυρὸς τῆς κολάσεως τιμωρούμενος, ἱκανοποιεῖ τὴν
θεῖαν δικαιοσύνην· τὸ δὲ θυσία ἐστὶν ἐνταῦθα τὸ ἀφηρημένον, ἀντὶ
τοῦ συγκεκριμένου, ἥτοι ὁ προσφέρων ἑαυτὸν τῷ Θεῷ θυσίαν πνευ-
ματικὴν, καθίστησι ταύτην εὐπρόσδεκτον διὰ τῆς ζώσης πίστεως.

Στίχ. 50) Καλὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἀναλὸν γένη-
ται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε ; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας, καὶ εἰρη-
νεύετε ἐν ἀλλήλοις.

Τὰ κ* ΛΔ ἔχουσι τὸ ἄλα (λέξιν ἀνύπαρκτον ἐν τῇ γλώσσῃ)· τὰ ΜΓ
καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτό· τὰ ΑCD καὶ πολλὰ ἄλλα
ἔχουσι κατὰ λάθος ἀρτύσεται· τὸ δὲ V καὶ ὀλίγα ἄλλα εἰρηνεύσατε.

Ὁ στίχος οὗτος ἐρμηνεύθη ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίᾳ, καὶ
κατεδείχθη ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ὅτι δηλ., ἐπειδὴ

ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ἁλατος τῆς ζωῆς πίστεως, τῆς καθιστά-
σης εὐπροσδέκτους τοὺς εὐσεβεῖς, μεταβαίνει νῦν εἰς τὴν κατάδειξιν
τῆς μεγάλης χρησιμότητος καὶ ἀναγκαιότητος τῆς ζωῆς ταύτης
πίστεως, ἥτις ἀφαιρεῖ τὴν οἴησιν καὶ δοξομανίαν τοῦ σαρκικοῦ ἄν-
θρώπου, καὶ ἐπομένως κωλύει τὰς περὶ πρωτείων συζητήσεις, καὶ
φέρει τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ συνδέει ὁ Σωτὴρ τὸ
« ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλλας » πρὸς τὸ « καὶ εἰρηνεύετε »· ὅτι ταῦτα
εἰσὶν αἵτιον καὶ ἀποτελέσμα· ἡ γὰρ ζωσα πίστις ἔχει ταπεινοφρο-
σύνην, ἥτις κωλύει τὰς περὶ πρωτείων ἀξιώσεις, καὶ φέρει εἰρήνην.

λθ'.) Διαγωγὴ τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας
ἀδελφούς.

Ματθ. 18, 15—35. Λουκ. 17, 3. 4.

. Στίχ. 15) Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε
καὶ ἔλεγξον αὐτόν, μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου· ἐάν σου
ἀκούσῃ, ἐκέρδῃσας τὸν ἀδελφόν σου.

Τὰ NB καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουσιν ἀτόπως τὸ εἰς σέ· ὅτι
οὐχ' ὁ λόγος ἐνταῦθα ἀπολύτως περὶ ἁμαρτίας, ἀλλὰ περὶ τῆς πρὸς τὸν
ἀδελφόν, δι' ἣν ὁ παθὼν ἔχει δικαίωμα ἱκανοποιήσεως διὰ τῆς διορθώσεως
καὶ μετανοίας αὐτοῦ καὶ αἰτήσεως συγγνώμης· μόνον γὰρ ἐν ταύταις ἔχει
τὸ δικαίωμα τοῦτο ὁ προσβληθεὶς ἀδελφός· τὰς δ' ἄλλας ἢ συνειδητοῦ τοῦ
ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας διορθοῦν ὀφείλει· τὰ NBD καὶ
ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ μεταξὺ τοῦ ὕπαγε καὶ ἔλεγξον (ὕπα-
γε, ἔλεγξον).

Διαγράψας ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς ἄνω τὴν πρὸς τοὺς ἀπλοῦς καὶ
ταπεινοὺς ἀδελφούς διαγωγὴν τῶν δυνατῶν ἐν τῇ πίστει, ἔρχεται
νῦν διαγράψαι καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας εἰς αὐτοὺς διαγω-
γὴν τῶν πιστῶν λέγων. (Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς πρὸς τοὺς μι-
κροὺς διαγωγῆς τῶν μεγάλων· ὅρ. στίχ. 5 καὶ ἐφ. καὶ 10 καὶ ἐφ.)·
ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ, ποιήσῃ ἁμάρτημά τι εἰς σέ ἀναφερόμενον καὶ
βλάπτον σε ὁ ἀδελφός σου ἐν Χριστῷ, ὁ πιστός, ὕπαγε (πρὸς αὐ-
τόν), ἐπειδὴ ὁ ἁμαρτήσας καὶ σκανδαλίσας, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνός

παρατηρεῖ, « οὐκ ἂν εὐχερῶς ἔλθοι πρὸς ἀπολογία, ἐρυθριῶν τε καὶ αἰσχυρόμενος τὸν σκανδαλισθέντα », εἴτε ἕνεκα τῆς οἰήσεως καὶ φιλαυτίας προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις προφασίζόμενος, οὐ θέλει συναίσθανθῆναι ὅτι ἡδίκησε, καὶ πορευθεὶς αἰτήσασθαι συγγνώμην.

καὶ ἔλεγχον αὐτὸν) ἐλέγχειν, πιθανῶς ἐκ τοῦ λέγειν κατὰ Pas-sow, δηλοῖ τὸ διὰ λόγων ἐπιτιμητικῶν καὶ ἐπιπληκτικῶν καταδεικνύει τὸ ἁμάρτημα, καὶ φέρειν τὸν ἐλεγχόμενον εἰς συναίσθησιν τῆς ἁμαρτίας (παρ. Ἰωάνν. 3, 20), ὥστε μετανοῆσαι αὐτὸν καὶ διορθωθῆναι.

μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ) ὅτι εὐκολώτερον πείθεται τῷ ἐρχομένῳ μόνῳ, ἵνα ἀδελφικῶς καὶ κατ' ἰδίαν ἐλέγξῃ καὶ μὴ θεατρίσῃ ἢ κατηγορήσῃ ἐνώπιον τῶν ἄλλων τὸν ἀσθενῆ μέν, ἀλλὰ μήπω πεπωρωμένην ἔχοντα συνειδησιν ἀδελφόν. Ἐάν σου ἀκούσῃ, τοιοῦτος ὢν, προστίθῃσιν ὁ Σωτὴρ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου, τὸν διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπολλύμενον, οὐχὶ δηλ. σεαυτῷ μόνῳ, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει, ἀλλὰ πρῶτον τῷ Χριστῷ καὶ τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καὶ διὰ τοῦτο καὶ σεαυτῷ, ὅτι ὁ πιστὸς μένει ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ· περὶ τοῦ κερδαίνειν εἰς τοιαύτην ἔννοιαν παρ. Α'. Κορ. 9, 19 — 22, ὅπου τὸ κερδαίνειν ἀντικαθίσταται ἐν τέλει διὰ τοῦ σώζειν.

Στίχ. 16) Ἐάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα.

Τὰ ΙΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν « ἐάν δὲ μὴ σου ἀκούσῃ » τὰ NKL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μετὰ σεαυτοῦ καὶ τὰ IMU καὶ ὀλίγα ἄλλα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Δευτερ. 19, 15 ἔχουσι σταθῆσεται, ἀντὶ τοῦ ὁρθοῦ ἐνταῦθα σταθῇ.

Μετὰ τὸν κατ' ἰδίαν ἔλεγχον, ἀτελεσφόρητον μέινοντα, ὁ Σωτὴρ συνιστᾷ τὸν ἐνώπιον δύο τοῦλάχιστον πιστῶν ἔλεγχον, ὅστις δύναται ἀγαγεῖν εἰς συναίσθησιν τὸν ἁμαρτήσαντα, ἢ, ἂν τοῦτο μὴ γένηται, ἐπιβεβαιῶσαι τὴν κακὴν καὶ ἀμετανόητον αὐτοῦ διά-

θεσιν ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶν ὁ ἔσχατος τῆς τῶν πιστῶν ἀναστροφῆς κριτής.

παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο) μὴ πολλούς, λέγει ὁ Ζυγαδηνός, ἵνα μὴ πάλιν ἐκεῖνος, δόξας ἐκπομπεύεσθαι, σκληρότερος ἀποβῇ, ἀλλ' ἓνα ἢ δύο βοηθοὺς, ἵνα πλεῖον ἐντραπῇ καὶ διορθωθῇ, καὶ εἰ ἐπιμείνη μὴ μαλασσόμενος, ὧσι καὶ μάρτυρες τῆς τε σῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἐκείνου σκληρότητος· μάρτυρες δ' ἐπαρκεῖς κατὰ τὴν θεῖαν διάταξιν τοῦ παλαιοῦ νόμου (Δευτερ. 19, 15) τὴν διακελευομένην, ὅπως ἐπὶ στόματος, ἤτοι ἐπὶ τῶν λόγων, τῆς μαρτυρίας δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῇ, στηριχθῇ πᾶν ῥῆμα, πᾶσα δικαστικὴ ἀπόφασις, ἐνταῦθα ἡ τῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτοῦ παρ. Β'. Κορ. 13, 1.

· Στίχ. 17) ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπέ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης.

Τὰ κL ἔχουσιν εἶπον ἢ ὡς ἄλλα ἀντίγρ. κατὰ τὸν τονισμόν τῶν Συρακουσίων ἔχουσιν εἰπὼν, ἀντὶ τοῦ εἰπέ· τρία δὲ τῶν μικρῶν καὶ ὁ Βασ. ἔχουσιν ἔστω σοι λοιπὸν· καὶ τὰ D 301 καὶ ὡς ὁ τελώνης.

Ἐὰν δ' ὁ ἁμαρτήσας, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτήρ, παρακούσῃ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, εἰπέ τὸ συμβᾶν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἤτοι τῇ ἐμῇ, ἣν μέλλω οἰκοδομῆσαι (Ματθ. 16, 18)· διὰ τούτου δὲ τοῦ ὅρου νοεῖ ἐνταῦθα οὐχ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ τὴν ποιμαίνουσαν, τοὺς προεστῶτας τῆς ἐκκλησίας, τῶν πιστῶν, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνός ἐρμηνεύει· ὀρθῶς δέ, διότι ἡ παρακοὴ φέρει ὡς συνέπειαν τὴν χρῆσιν τῆς τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίας, ἣν μόνοι οἱ ἀπόστολοι ἔλαβον (παράβ. τὸν ἐπόμενον στίχον) καὶ παρ' αὐτῶν οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐπίσκοποι (τῆς Α'. ιβ'. τῆς ΣΤ'. ρβ'.)

ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι, ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης) ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι οὐδόλως ἐκοινώνουν τοῖς ἐθνικοῖς καὶ τελῶναις (Ματθ. 9, 10 καὶ 11. Λουκ. 3, 12. Πράξ. 11, 3), ὑπολαμβάνοντες τούτους ὡς ἀκαθάρτους, καὶ ἁμαρτωλοὺς, ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς συνηθείας ταύτης τῶν Ἰουδαίων ἐντελλεται τὴν ἀκoi-

νωνησίαν πρὸς τοὺς παρακούοντας καὶ ἀπειθοῦντας τῇ συμβουλῇ τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἐλαβε τὴν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, τοῦ κρατεῖν καὶ ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας ἐξουσίαν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ ταύτης παρακούων ἁμαρτωλὸς μένει ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ, ὅτι οὐ δύναται τυχεῖν καὶ παρὰ Θεοῦ τῆς τούτων ἀφέσεως.

Ὁ Σωτὴρ τοίνυν διαγράφει ἐνταῦθα τὴν διαγωγὴν καὶ σχέσιν τοῦ πιστοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτήσαντα αὐτῷ, λέγων ὅτι, ἐὰν μετὰ τριπλὴν νοθεσίαν καὶ ἰδίως ἐν τέλει τὴν τρίτην τῆς ἐκκλησίας μένη ἀδιόρθωτος, ἀνάγκη ἵνα διακόψῃ πᾶσαν πρὸς αὐτὸν σχέσιν, ἅτε ὑπὸ δεσμὸν καὶ ἐπιτίμιον ἐκκλησιαστικὸν ὄντα· ὅτι παρήκουσε τῆς ἐκκλησίας, ἥς ἡ ψῆφος Θεοῦ ψῆφός ἐστιν, ὡς λέγει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 18) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.

Τὰ BDK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅσα ἂν· τὰ B 124 ἔχουσι τὸ πρῶτον ἐν οὐρανῷ· καὶ τὰ NB 124 καὶ τὸ δεύτερον ἐν οὐρανῷ, ἀντὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· τὰ DL καὶ ὀλίγα ἄλλα δις ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Εἰπὼν ὁ Σωτὴρ ὅτι τῆς παρακοῆς τῆς ἐκκλησίας ἀποτέλεσμα ὀφείλει εἶναι ἡ παῦσις πάσης πρὸς αὐτὸν σχέσεως καὶ κοινωνίας, δείκνυσιν ἐνταῦθα τὴν αἰτίαν τούτου, ἥτις ἐστὶν αὕτη ὅτι ἡ ἐκκλησία, οἱ ἀπόστολοι δηλ. (ὡς δείκνυσιν τὸ δῆσητε καὶ λύσητε), ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν, τοῦ κρατεῖν, τοῦ μὴ ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας τῶν μὴ μετανοούντων, ἀλλ' ἀπειθούντων· ὥστε καὶ ὁ κακὸς αὐτὸς ἀδελφὸς παρακούων, μένει ἐν τῷ δεσμῷ τούτῳ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς τοιοῦτος οὐκ ἄξιος κοινωνεῖν τοῖς ἁγίοις, τοῖς πιστοῖς, ἀλλ' ἀφοριστέος τῆς ἐκκλησίας, ἄχρις ἂν μετανοήσῃ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀδικίαν.

Λέγει δὲ τοῦτο ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς ἀποστόλους, καὶ οὐ μόνον πρὸς τὸν Πέτρον, δείκνυς ὅτι τοῦ ἀποστολικοῦ ἐν γένει ἀξιωματος προνόμιον, τὸ προεπαγγελλόμενον διὰ τοῦ δῆσητε καὶ λύ-

σητε· οὐχὶ δηλ. δεσμεύετε καὶ λύετε κτλ., ἀλλὰ δῆσητε καὶ λύσητε ἐν τῷ μέλλοντι μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτε πρῶτον ἐδόθη αὐτοῖς ἡ ἐξουσία αὕτη. (Ἰωάνν. 20, 22)· ὥστε ἡ πρὸς τὸν Πέτρον ἐπαγγελία οὐδὲν ἐξαίρετον καὶ ἀποκλειστικὸν πρωτεῖον ὑπὲρ αὐτοῦ δημιουργεῖ, ὅτι καὶ πᾶσιν ἐνταῦθα τοῖς ἀποστόλοις τὴν αὐτὴν ταύτην ἐξουσίαν ἐπαγγέλλεται. Τὸ δὲ δεσμεῖν καὶ κρατεῖν τὰς ἁμαρτίας συνέπειαν ἔχει τὸν ἀποκλεισμόν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἥς τὰ μέλη ὀφείλουσιν εἶναι ἅγιοι (Ἐφεσ. 5, 3)· ὥστε ἐντεῦθεν ἔχει ἡ ἐκκλησία τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀφορισμοῦ ἢ ἀγαθέματος, ὃ ἐστὶ χωρισμὸς ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων καὶ τῶν πιστῶν, ἕνεκα βαρέων ἁμαρτημάτων ἢ αἱρέσεως (Α'. Κορ. 5, 5 Α'. Τιμ. 1, 20 Α'. Κορ. 16, 22 Β'. Θεσσ. 3, 14 Β'. Ἰωάνν. 10).

Στίχ. 19) Πάλιν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν δύο ἡμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντός πράγματος, οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Τὰ BEF καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι «πάλιν ἀ μ ῆ ν» (λέγω κτλ.). ὃ οὐχ' ἀρμόζει· τῇ ἐννοίᾳ καὶ ἐμφάσει τοῦ Ἀμὴν, καὶ οὐδέποτε οὕτως εὔρηται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ· τὸ δὲ π ᾶ λ ι ν τοῦτο τῶν NDL καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ Ὄριγ. καὶ Χρυσ. ἀποδίδωσιν ἐνταῦθα ὀρθὴν ἐννοίαν, ὡς ὁ Bleek ἐπιτυχῶς παρέστησεν· δηλοῖ γὰρ ἐνταῦθα τὸ πάλιν, ἐνθεν δέ, ἐξ ἄλλης δ' ἐπόψεως· ἐπειδὴ δηλ. ὡμίλησε περὶ τῆς λυπηρᾶς ἀνάγκης τοῦ παύειν τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν κοινωνίαν, θέλει δεῖξαι ἐνταῦθα ὅτι δεῖ τοῦτο λογισθαι μέγιστον κακόν, καὶ παντὶ τρόπῳ πειρασθαι ἐπαναγαγεῖν εἰς ἑαυτοὺς τὸν ἀδελφόν, ἀποκαθισταμένης τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφικῆς σχέσεως καὶ συμφωνίας· αὕτη γὰρ φέρει τὸν Θεὸν ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ ποιεῖ εὐνοὺν καὶ ἰλεων· ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι μόνον Ἀ μ ῆ ν καὶ παραλείπουσι τὸ π ᾶ λ ι ν· καὶ ἐντεῦθεν ὁ Lachmann παρέλαβε τὴν ἀνεπαρκῶς μεμαρτυρημένην γραφὴν ταύτην· τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι συμφωνήσουσιν· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξ ὑμῶν· τὸ Χ² καὶ ὀλίγα ἄλλα ὃ ἐὰν αἰτήσωνται· τὰ G²HL² καὶ πολλὰ ἄλλα αἰτήσονται· τὸ δὲ V καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ἐξ ἄλλης δ' ἐπόψεως τῆς ἀνάγκης τῆς ἀδελφικῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, λέγω ὑμῖν (καὶ δεῖ θεῖναι τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν), ὅτι ἐὰν δύο ἡμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντός πράγ-

ματος, οὐ ἂν αἰτήσωνται (τὸ μὲν συμφωνήσουσιν ἐκφράζει τὴν ἀδελφικὴν συμφωνίαν, ὥστε ἀπὸ κοινοῦ αἰτήσασθαι τι διὰ κοινῆς προσευχῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ ὑψίστη ἔκφρασις τῆς ἀδελφικῆς σχέσεως ἐν τῇ συναισθήσει τῆς κοινῆς υἰοθεσίας τῶν πιστῶν· τὸ δὲ περὶ παντός = περὶ οὐτινος δῆποτε πράγματος πνευματικὸν ἔχοντος σκοπὸν), γενήσεται αὐτοῖς τὸ αἶτημα τοῦτο παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ἐγὼ γὰρ ἔσομαι μετ' αὐτῶν ἐντυγχάνων τῷ Πατρὶ ὑπὲρ χορηγίας τοῦ αἰτουμένου, ὡς προστιθῆσθαι ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 20) Οὐ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Τὰ ΛΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐμ μ ε σ ψ.

Ὁ λόγος, δι' ὃν εἰσακούεται τὸ αἶτημα τῶν ἐν ὀνόματι καὶ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος συνηγμένων μαθητῶν καὶ ὁπαδῶν αὐτοῦ, διὰ χριστιανικόν, ἐννοεῖται, καὶ πνευματικὸν σκοπόν, δι' ὃν καὶ κοινῶς συμπροσεύχονται, ἐστὶν ὅτι ἐκεῖ ὅπου αὐτοὶ εἰσι συνηγμένοι, εὐρίσκεται ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ ὁ Σωτὴρ, ὡς ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν, ἀναλαμβάνων τὴν αἴτησιν αὐτῶν ὡς ἰδίαν καὶ ἐντυγχάνων ὑπὲρ ταύτης τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ· τὸ ἐν μέσῳ τοῖνυν δηλοῖ τὴν θέσιν τοῦ ἀρχιερέως ἡμῶν, ὡς κέντρου τῶν πιστῶν καὶ ἀντιπροσώπου αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν.

Διὰ τούτου συνιστᾷ ὁ Σωτὴρ τὴν κοινὴν (ἔστω καὶ δύο μόνων) προσευχὴν καὶ δέησιν, καταδεικνύων τὴν μεζονα χάριν, ἣν ἔχει παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῇ ἐντεύξει καὶ μεσιτείᾳ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοῦτο δείκνυσιν τὴν ἀνάγκην τῆς συνάξεως τῶν πιστῶν, καὶ τὸν μὴ περιορισμὸν αὐτῶν ἐν τῇ κατ' ἰδίαν προσευχῇ.

Στίχ. 21) Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος, εἶπε· Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ ; ἕως ἐπτάκις ;

Τὰ Ν, BD καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· τὰ δὲ

ΕΝΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀμαρτήσῃ κατ' ἑλλειψιν τοῦ ἁ γ· ἀλλὰ τότε ἔδει μὴ τεθῆναι τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἀφήσω· τὸ δ' ἀμαρτήσῃ παριστάνει τὸ πρᾶγμα οὐχ' ὡς θυνητικὸν καὶ ἀμφίβολον, ἀλλ' ὡς βεβαίως ἐν τῷ μέλλοντι συμβησομένην περίπτωσιν· τὸ Β καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ ἀδελφός μου εἰς ἐμέ.

Ὁ Πέτρος ἀκούσας τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου καὶ ἔχων ἐν τῷ νῷ τὴν κοινὴν ἰδέαν, ἣν καὶ οἱ μετὰ ταῦτα Ῥαββῖνοι (Βαβυλ. Γισμὰ 86, 2), ὅτι τρεῖς μόνον δεῖ ἀφιέναι τῷ ἀμαρτάνοντι ἡμῖν [παράβαλε καὶ τὴν κοινὴν παροιμίαν· «μῖαν τῷ φίλῳ (χαρίζομαι), δύο τῷ φίλῳ, τρεῖς καὶ (λέγω αὐτῷ) τὴν κακὴν αὐτοῦ ἡμέραν» δηλ. ἡμέραν ἐχθρὰν, ὡς ἔλεγον οἱ ἄρχαῖοι (Εὐριπ. Φοίνισ. 540) περιφραστικῶς, ἀντὶ τοῦ ἐχθραν· ὥστε ἡ ἔκφρασις δηλοῖ καὶ λέγω, καὶ ἀναγγέλλω αὐτῷ ἐχθραν, οὐχ' ἡγοῦμαι πλέον αὐτὸν φίλον] ἐρωτᾷ τὸν Σωτῆρα πλησιάσας αὐτῷ (ἐπειδὴ ἔτυχεν ἀπωτέρω τῶν ἄλλων καθήμενος), ποσάκις ἀμαρτήσῃ ὁ ἀδελφός μου καὶ ὀφείλω συγχωρῆσαι αὐτῷ; Θέλων δὲ δόξαι μεγαλόψυχος, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνός παρατηρεῖ, προστίθουσιν ἕως ἐπτάκις; νομίζων ὅτι εἶπε μέγα τι. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντῶν πολλαπλασιάζει ταύτας κατὰ τὸν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ τύπον (Γεν. 4, 24), ἵνα διδάξῃ τὴν ἐπ' ἀπειρον συγχώρησιν.

Στίχ. 22) Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἐβδομηκοντάκις ἐπτά.

Τὰ BD ἔχουσιν ἀλλὰ ἕως.

Ὁ Σωτὴρ ποιεῖται χρῆσιν ἐκ τῆς γνωστῆς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ φράσεως τοῦ Λάμεχ (Γεν. 4, 24), «ὅτι ἐπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάιν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά» ἣν ὁ Λάμεχ ἐξήνεγκεν οὕτω πρὸς κατάδειξιν τῆς ἀσυγκρίτου ὑπεροχῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόγονον αὐτοῦ Κάιν· διὸ καὶ χρῆται ὁ μεταφραστὴς τοῦ εὐαγγελίου τῇ ἐκφράσει τῶν Ο'. ἐβδομηκοντάκις ἐπτά, ἥτις κατ' ἀλεξανδρινὸν ἰδιωτισμὸν δηλοῖ ἐβδομηκοντάκις (καὶ) ἐπτά (ἔτι), ὡς δεικνύει τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον ἔχον (Γεν. 4, 24) ἐβδομηκοντάκις καὶ ἐπτά· οἱ δὲ δόκιμοι εἰρήκεσαν ἂν ἐπτά καὶ ἐβδομηκον-

τάκις ἢ ἐβδομήκοντα ἐπτάκις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀλεξανδρινὴ ἔκφρασις ἡ παραλείπουσα τὸν καὶ ἔχει ἀναλογίαν καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις (Δημοσθ. Διοδ. Σικελ. Στράβων. Πλουτ.), παρ' οἷς εὐρηται δεκατρία, δεκατέσσαρα, δεκαπέντε, ἀντὶ τρία καὶ δέκα κτλ. Ὡστε οὐδεμία ἀνάγκη ἵνα ἐξηγήσωμεν αὐτὸ ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Ἱερωνύμου, Θεοφυλ. Ἑράσμ. Λουθέρ. de Wette, Bleek, καὶ πολλῶν ἄλλων νεωτέρων ἐν τῇ δοκίμῳ χρήσει ἐβδομηκοντάκις ἐπτὰ = $70 \times 7 = 490$ ^{αἰ}· ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς 77 ἱκανῶς μέγας ἐστίν, ὥστε μὴ δύνασθαι τὸν πρόσβαλλόμενον τηρεῖν κατάλογον ἢ κατάστιχον, ὡς κοινῶς λέγομεν, ὅπερ μάλιστα θέλει δεῖξαι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὅτι ὀφείλομεν συγχωρεῖν ἕως ἄν, ὡς λέγομεν κοινῶς, ἀπολέσωμεν τὸν λογαριασμόν, ἥτοι ἐπ' ἄπειρον. Ὁρθῶς τοίνυν ὁ Θεοφύλακτος ἐρμηνεύει ὅτι εἶπεν ἐβδομηκοντάκις ἐπτὰ, οὐχ' ἵνα ἀριθμῷ περικλείσῃ τὴν συγχώρησιν. . . ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τὸ ἄπειρον σημαίνει· ὥσανεὶ ἔλεγεν « ὁσάκις ἂν πταίσας μετανοῇ, συγχώρει αὐτῷ ».

Στίχ. 23) Διὰ τοῦτο ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συναῖραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ.

Τὸ G καὶ δύο ἄλλα παραλείπουσι τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἐκ τοῦ λόγου, ὃν εἶπεν ἀνωτέρω περὶ τοῦ συγχωρεῖν ἐπ' ἄπειρον τοὺς πιστοὺς τὰς ἁμαρτίας τῶν εἰς αὐτοὺς ἁμαρτανόντων ἀδελφῶν, ἀφορμὴν λαβὼν ὁ Σωτὴρ, διηγεῖται νῦν παραβολὴν προσφυστάτην, καταδεικνύουσαν ὅτι καὶ ὁ Θεός, ὃν δεῖ τοὺς πιστοὺς μιμεῖσθαι, ἐπ' ἄπειρον συγχωρεῖ ἡμῖν ἁμαρτάνουσι· λέγει τοίνυν διὰ τοῦτο, ἥτοι τὸ συνιέναι ὑμᾶς τὸ δίκαιον τοῦ δεῖν ἀφιέναι τῷ ἀδελφῷ ἐπ' ἄπειρον, ἐγένετο ὁμοία (διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης, ἣν ἐρῶ παρ. Ματθ. 13, 24), ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ ἐκκλησία (Ματθ. 13, 24) πρὸς ἄνθρωπον βασιλέα (τὸ ἄνθρωπον χαρακτηρίζει τὸν ἐπίγειον ἐν διακρίσει πρὸς τὸν ἐπουράνιον), ὅστις ἠθέλησε (ὁ ἀόριστος δηλοῖ ὅτι μακροθυμῶν τέως ἐπ' αὐτοῖς, ἀπεφάσισεν ἅπαξ) συναῖραι λόγον (τὸ συναίρειν = ὁμοῦ λαμβά-

νειν) βοηθούντων δηλ. αὐτῶν, λαβεῖν λογισμὸν ἢ λογαριασμὸν παρ' αὐτῶν (τὸ ἀντιθέτον τοῦ διδόναι λόγον· μόνον δ' ἐνταῦθα καὶ παρὰ Σενέκα «*conferre rationes*» καὶ παρὰ τοῖς νομικοῖς ἐν χρήσει ἡ λέξις· οἱ δὲ δόκιμοι ἔλεγον διαλογίζεσθαι πρὸς τινα (Δημοσθ. 1236. 17)· λαβεῖν τοίνυν λογαριασμὸν μετὰ (= παρὰ· δηλοῖ δηλ. ἡ μετὰ ἀπλῶς τὴν συνεργασίαν, καὶ λαμβάνει τὴν ἐννοίαν αὐτῆς ἐκ τοῦ εἶδους ταύτης· διὸ ἐνταῦθα = παρὰ· κατωτέρω δὲ (19, 10) = πρὸς) τῶν δούλων αὐτοῦ τῶν κατὰ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ διαχειριζομένων τὰ τοῦ βασιλείως πράγματα καὶ χρήματα, ἥτοι ἄνευ μεταφορᾶς τῶν ἀνθρώπων τῶν ὀφειλόντων πληροῦν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.

Στίχ. 24) Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.

Τὰ BD καὶ ὁ Ὑρ. ἔχουσι προσήχθη, ὃ οὐχ' εὐρεῖται παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ἀλλὰ παντοτε προσηνέχθη (12, 22. 19, 13).

Ὅτε δὲ ἤρξατο δέχεσθαι λογαριασμὸν, προσηνέχθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων δούλων, ὀφειλέτης μυρίων (τὸ Ν* καὶ ἡ κοπτ. καὶ σχ. μεταφρ. ἔχουσι πολλῶν) ταλάντων· τὸ δὲ τάλαντον κατὰ Βοίχιον Πολιτ. οἶκον. τῶν Ἀθην. 1, 15 καὶ ἐφ. εἶχε πραγματικὴν ἀξίαν 5,775 δραχμῶν (ὀνομαστικὴν δ' ἕξ χιλιάδας δραχμῶν), ὥστε μύρια τάλαντα = 57,750,000 δραχμῶν, ποσὸν ὑπέρογκον καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τῶν χρηματικῶν μέσων παντὸς δούλου· τοιαύτη γὰρ ἡ ἀμαρτία, ἥς ὁ ἐξυλασμὸς ἀσυγκρίτως ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου.

Στίχ. 25) Μὴ ἔχοντος δ' αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτόν ὁ Κύριος αὐτοῦ πρᾶτῃναι καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἀποδοθῆναι.

Τὰ NBDL παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ Κύριος· καὶ τὰ NB καὶ δύο τῶν μικρῶν μετὰ τὸ γυναῖκα· τὸ δὲ B καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔχει, ἀντὶ εἶχεν.

Ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἶχεν, ὥς ἦν ἐπόμενον, ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν ὁ

Κύριος αὐτοῦπραθῆναι αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδίους πάντας, κατὰ τὸν μωσαϊκὸν νόμον (Λευϊτ. 25, 39. Βασ. Β'. 4, 1) καὶ τὰ κτήματα αὐτοῦ καὶ ἀποδοθῆναι αὐτῷ τὴν ὀφειλὴν, ἥ μέρος ταύτης διὰ τοῦ ἐκ τῆς πράξεως ποσοῦ· ἠπέιλησε δὲ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ αὐστηροῦ τούτου νόμου οὐκ ἐξ ὁμότητος, ἀλλ' ἐκ συμπαθείας, ὡς ὁρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, ἵνα φοβηθεῖς ἐκεῖνος τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ἱκετεύσῃ καὶ τύχῃ τῆς ἀφέσεως (ὡς τὰ ἐπόμενα καταδεικνύουσιν).

Στίχ. 26) Πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων· Κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.

Τὰ κ^οDL. καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος· τὰ BD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ Κύριε· τὰ DL ἔχουσιν ἐπ' ἐμέ· τὰ NBL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἀποδώσω σοι.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπειλῆς ἦν ὅτι ὁ δοῦλος πεσὼν εἰς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου προσεκύνει καὶ παρεκάλει, ἵνα δῶ αὐτῷ προθεσμίαν εἰς ἀπότισιν τοῦ ὅλου ποσοῦ· καὶ ὅτι μὲν ἡδύνατο ποιῆσαι τοῦτο λίαν ἀμφίβολον, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀδύνατον· δείκνυσιν ὁμῶς τὴν προθυμίαν καὶ καλὴν γνώμην τοῦ ὀφειλέτου, δι' ἣν ὁ βασιλεὺς βασιλικῶς ἀντήμειψιν αὐτόν.

Στίχ. 27) Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ Κύριος τοῦ δούλου ἐκεῖνου, ἀπέλυσεν αὐτόν καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

Τὸ B καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἐκεῖνου.

Ὁ Κύριος ἐσπλαχνίσθη τὸν δοῦλον διὰ τε τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ χρέους, τὴν προθυμίαν τῆς ἀποδόσεως καὶ τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ κατάστασιν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὑπὲρ ὃ ἡτήσατο, τουτέστιν οὐ προθεσμίαν μακρὰν ἀποδόσεως, ἀλλὰ τελείαν ἄφεςιν χρέους καὶ ἐλευθερίαν (τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀπέλυσεν, ὅτι ἡδύνατο πωλῆσαι τὸν δοῦλον). Τοῦτο δὲ καθ' ἐκάστην ὁ Θεὸς ποιεῖ, συγχωρῶν ἡμῖν μετανουοῦσι καὶ τὰς βαρυτάτας ἁμαρτίας καὶ μηδὲν ἕτερον ἀντάλλαγμα παρ' ἡμῶν

ἀπαιτῶν, εἰμὴ συναίσθησιν καὶ ἀναγνώρισιν τῆς ἁμαρτίας καὶ προθυμίαν διορθώσεως. Ποία ὁμως καὶ ἡ τοῦ δούλου ἐκείνου διαγωγή;

Στίχ. 28) Ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ χρετῆσας αὐτὸν ἐπνίγε λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ μοι μετὰ τὸ ἀπόδος πάντα δὲ τὰ κεφαλαιώδη ἀντίγραφα καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἴτι, ἀντὶ τοῦ ὅτι πολλῶν μικρῶν καὶ τοῦ π. κ., ὃ ἐστὶν ἐξήγησις τοῦ εἴτι (παρ. Μάρκ. 8, 34), ὅπερ, ὡς ὑποθετικόν, ἐστὶ τρόπος ἀφράσεως μετριωτέρας ἀντὶ τοῦ θετικοῦ, ἥτις ἐκφρασις κατήντησεν ἐν τῇ συνηθείᾳ ἰσοδύναμος τῇ θετικῇ.

Ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, μόλις ἐξελθὼν τῆς οἰκίας τοῦ Κυρίου, εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων, ὅστις ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια (Μάρκ. 6, 37), ἑκατὸν δηλ. δραχμὰς ἄττικάς, ποσότητα μηδαμινὴν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν χαρισθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Κυρίου· καὶ συλλαβὼν αὐτὸν ἐπνίγεν = ἐστενοχώρει, ἐπίεξε (παρ. Ἀριστοφ. Ἰππ. στίχ. 774 καὶ 775 «χρήματα πλεῖστ' ἀπέδειξα ἐν τῷ κοινῷ, τοὺς μὲν στρεβλῶν, τοὺς δ' ἄρχων, τοὺς δὲ μεταιτῶν» ὅπου ὁ σχολιαστὴς παρατηρεῖ «δηλοῖ διὰ τούτων τῶν ὀνομάτων τὸ βίαιον τῆς ἀπαιτήσεως» καὶ ὁ Πολυδεύκης ἐν ὀνομαστ. 3, 23 λέγει ἀγχων τοὺς χρήστας, ἀποπνίγων τοὺς ὀφείλοντας)· οὐ κεῖται τοίνυν ἐν τῇ κατὰ γράμμα σημασίᾳ, ὡσεὶ εἰλήφει αὐτὸν ἐκ τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐπίεξε τὸν λάρυγγα, ὅπερ οἱ δανεισταὶ ἐποιοῦν καὶ παρ' Ἑλλήσι (Wetstein, Meyer, Bleek), ἀλλ' εἰς μεταφορικὴν = ἐθλίβεν, ἐστενοχώρει λέγων· ἀπόδος μοι τὴν ὀφειλήν.

Στίχ. 29) Πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρεκάλει αὐτὸν λέγων· μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὅπερ ἔχει καλῶς ἐλλειπόντος τοῦ προσεκύνει (παρ. στίχ. 26 ἀνωτέρω καὶ 2, 11)· τὰ CDL ἔχουσιν ἐπ' ἐμέ· τὰ N^o BC καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ πάντα, πιθανῶς ὡς μὴ ἀναγκαῖον ἐπὶ ποσοῦ οὕτω σμικροῦ, ὅπερ ὁμως ἔχουσιν τὰ N^o C^o Γ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Χρυσ. καὶ τὸ π. κ., ὅπερ

κείται ἵνα ἡ δέησις αὐτοῦ ἢ θλῶς ἢ αὐτῇ τῇ δέησει αὐτοῦ τούτου πρὸς τὸν Κύριον (στίχ. 26), καὶ οὕτω ζωηρότερον καταδειχθῇ ἡ ἀντίθεσις.

«Οὐτε τὸ σχῆμα τῆς ἱκετηρίας ἠδέσθη, λέγει κατὰ τὸν Χρυσόστομον ὁ Ζυγαδηνός, δι' οὐ καὶ αὐτὸς ἠλεήθη, οὔτε τὸν λόγον ἐδυσωπήθη, δι' οὐ καὶ αὐτὸς ἐσώθη, οὔτε τῆς ιδίας ἀνεμνήσθη συμφορᾶς ἀπὸ τῆς ὁμοίας· ἀλλ' ἔμεινε θηρίου παντὸς ὠμότερος»· ἐνετύθεν καὶ ἡ φοβερὰ τοῦ δεσπότητος κρίσις.

Στίχ. 30) Ὁ δὲ οὐκ ᾔθελεν, ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἠθέλησεν· ἀλλ' ὁ παρατατικὸς ἐπιτείνει τὸ ἀκαμπτον, δεικνύς τὴν ἀντίστασιν εἰς παρατεταμένους δέησεις· τὰ N^{BC} καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀλλήλα, ἀντὶ τοῦ ἄλλ' ἀπελθὼν τῶν FD καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ καὶ εἰ διόρθωσις εἴη προτιμώτερον τοῦ ἄλλὰ διὰ τὴν εὐφωνίαν· τὸ L καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰς τὴν φυλακὴν· τὰ NBCL παραλείπουσι τὸ οὗ μετὰ τὸ ἕως· τὸ δὲ C καὶ πέντε τῶν μικρῶν ἔχουσι πᾶν τὸ ὀφειλόμενον.

Ὁ πονηρὸς δοῦλος οὐκ ἔστεργεν ἀφιέναι αὐτόν, ἀλλ' ἀπελθὼν εἰς τοὺς κριτὰς ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν (τηρηθησόμενον ἐκεῖ), ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον.

Στίχ. 31) Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα· καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα.

Τὰ N^{BD} 33 ἔχουσιν οὗν, ἀντὶ τοῦ δέ· τὰ N^{ca} DL καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι τὰ γενόμενα· τὰ δ' NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἑαυτῶν, ἀντὶ τοῦ αὐτῶν τῶν DHL καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τινὰ δὲ γράφουσιν αὐτὸ διὰ τῆς φιλῆς (αὐτῶν).

Σύνδουλοι αὐτῶν εἰσιν οἱ ἄλλοι πιστοὶ (Ἀποκαλ. 6, 11) καὶ οἱ ἄγγελοι (Ἀποκ. 19, 10), οἵτινες μὴ δυνάμενοι φέρειν τὴν ἀσπλαγχνίαν αὐτοῦ, ἀνήνεγκαν τῷ Κυρίῳ αὐτῶν.

Στίχ. 32) Τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ· δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκα σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με.

Τὸ Π καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι προσκαλεσάμενος δέ· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ.

Πονηρὸν δοῦλον ἀποκαλεῖ αὐτόν, ὅτι οὐδόλως ἐμιμήσατο τὴν χρηστότητα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ὅστις, δεθθέντι αὐτῷ περὶ προθεσμίας, ἀφῆκε πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν.

Στίχ. 33) οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ γὼ σε ἤλεῃσα;

Τὰ NBDL καὶ τινὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὡρ. ἔχουσι καὶ γὼ, ὅ ἐστι τὸ σύνθηες παρὰ τῷ Ματθαίῳ. (2, 8 κτλ. ἐπτάκις ἐν συνόλῳ)· τὸ δὲ καὶ ἐγὼ ἔχει ἐνταῦθα τὸ C καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. καὶ πολλὰ τῶν ἀντιγρ. 26, 15.

οὐκ ἔδει) = οὐκ εἶχες καὶ σὺ χρέος μιμήσασθαί μου τὴν χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν;

Στίχ. 34) Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτόν τοις βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ ὁ Χρυσ. παραλείπουν τὸ πᾶν· τὰ δὲ N^{ca} BD καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ αὐτῷ.

Ὁ πονηρὸς δοῦλος συναισθανόμενος τὴν ἐνοχλήν αὐτοῦ σιωπᾷ, ἀλλ' οὐκ ἐξομολογεῖται τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ καὶ οὐχ' ὑπισχνεῖται διόρθωσιν· τοῦτο δὲ παροργίζει τὸν κύριον αὐτοῦ, ὅστις παραδίδωσιν αὐτόν τοις βασανισταῖς, δηλονότι τοῖς ἀγγέλοις τοῖς ἔχουσι τὰς πληγὰς τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν οἱ ἁμαρτωλοὶ τιμωροῦνται ἐν τε τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι βίῳ (παρ. Ἀποκ. 9, 1. 5. 15, 15, 6. 20, 10 κτλ.) καὶ ἐὰν μὲν μετανοήσωσιν οἱ τοιοῦτοι, ἡ ἀξιωμασία τοῦ Σωτῆρος ἄπειρον ἔχει τὴν δύναμιν, ὥστε καὶ τὴν μεγίστην τῶν ὀφειλῶν ἀφιέναι· ἐὰν ὁμως μείνωσιν ἐν τῇ ἀπιστίᾳ, οὐδὲν σώσει αὐτοὺς τῶν αἰωνίων βασάνων.

Στίχ. 35) Οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

Τὰ NBC² καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν οὐράνιος· τὰ δὲ NBDL καὶ πέντε τῶν

μικρῶν παραλείπουν τὸ τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ὡς ἂν ἐαυτοῦ ἐννοούμενον ἀντικείμενον (παρ. Λουκ. 23, 34).

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἔνεστιν ὁ σκοπὸς καὶ ἐπίλογος τῆς παραβολῆς. Οὕτω, λέγει, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν (παραδώσει δηλ. τοῖς βασανισταῖς ἐν τε τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι βίῳ) ἔὰν μὴ ἀφῆτε . . . ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν (οὐχὶ δηλ. μόνον ἀπὸ τοῦ στόματος μόνον, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδ. παρατηρεῖ), τὰ παραπτώματα αὐτῶν. Ἡ δύναμις δὲ τῆς παραβολῆς ταύτης ἐγκείται ἐν τῷ πλήθει καὶ μεγέθει τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν χρέους, ὅπερ καὶ χαρίζεται ἀπλῶς ὁλόκληρον ἐν τῷ αἵματι καὶ διὰ τῆς ἀξιομισθίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, *μηδ' ὀβολὸν ἡμῶν ἀποτιόντων*. πόσω τοίνυν δεῖ ἡμᾶς εὐγνώμονας εἶναι τῷ Σωτῆρι, τῷ πληρώσαντι πάντα τὰ ἡμέτερα χρέη, δι' ὃ καὶ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ταῦτα ἡμῖν, πιστεύουσιν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ Σωτῆρα, καὶ ὅποιαν δεῖ ἡμᾶς ἔχειν προθυμίαν εἰς τὸ ἀφιέναι τὰ μικρὰ καὶ ἐλάχιστα (ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἡμέτερα πρὸς τὸν Θεόν) ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν εἰς ἡμᾶς! Οὕτω τοίνυν σαφῶς ἀνέπτυξεν ὁ Σωτὴρ τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς μαθηταῖς καὶ ἀναπτύσσει καὶ ἡμῖν τὸ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά ἀφιέναι, ὅτι δηλ. κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ δεῖ ἡμᾶς ἀπὸ καρδίας πάντα συγχωρεῖν καὶ ἐπ' ἄπειρον ἀφιέναι τοῖς ἀδελφοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν εἰς ἡμᾶς.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 17, 3. 4.

Στίχ. 3) Προσέχετε ἑαυτοῖς· ἐὰν δὲ ἁμάρτη εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ.

Τὸ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἑαυτούς· τὰ δ' NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ· τὰ DXΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἁμαρτήσῃ· τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ εἰς σέ· τὸ Α καὶ τρία ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐὰν μὲν μετανοήσῃ.

Ὁμιλήσας ἀνωτέρω περὶ τῶν σκανδάλων, ὁ Σωτὴρ συνίστησι νῦν τοῖς πιστοῖς προσέχειν ἑαυτοῖς, ἵνα μὴ σκάνδαλον γένωνται τοῖς ἄλλοις· τὴν ἐντολὴν δὲ ταύτην τοῦ προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ ἐν τῷ

Παλαιῶ νόμῳ ἔδωκεν ὁ Θεὸς (Δευτερ. 4, 9. 23) καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐπανελημμένως δίδωσιν ὁ Σωτὴρ (παρ. Λουκ. 21, 34 κτλ.), καὶ ὁ ἀπόστολος ἐπαναλαμβάνει, ὡς σπουδαιοτάτην (Πράξ. 20, 28)· ὅτι ἡ εἰς ἑαυτὸν προσοχὴ κύριος καὶ ἀπαραίτητος ὅρος τοῦ ἡθικοῦ βίου, ὡς καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν ἰδίᾳ ὁμιλίᾳ ἐπὶ τῆς ῥήσεως ταύτης κατέδειξεν· ἡ γὰρ ἀπροσεξία πολλαῖς ἡμᾶς κακίαις ὑποχειρίους ποιεῖ.

ἐπιτίμησον αὐτῷ) τοῦτο ἐστὶ τὸ πρῶτον καὶ σύνηθες = κατ' ἰδίαν ἐπίπληξον ἀδελφικῶς καὶ διορθωτικῶς, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐξηγεῖ.

καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ) = καὶ ἐὰν μετὰ τὴν ἐπίπληξιν συνέλθῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ μεταμελήθῃ, συγχώρησον αὐτῷ τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.

. Στίχ. 4) Καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτη εἰς σέ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ λέγων μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ.

Τὰ ΝΒΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἁμαρτήσῃ· τὰ ΑΚΠ καὶ ἐὰν ἐπτάκις ἐπιστρέψῃ· τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ δεύτερον τῆς ἡμέρας· τὰ ΝΑΒ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐπιστρέψῃ πρὸς σε· τὸ δὲ π. κ. κατὰ τινὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ σε· τὰ δὲ ΓΔΔ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁρ. καὶ Δαμασκ. οὐκ ἔχουσιν αὐτό· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μᾶλλον μεμαρτυρημένη καὶ φυσικὴ ἀνάγνωσις, καθ' ἣν τὸ ἐπιστρέψῃ ἐπτάκις = μετανοήσῃ τοσάκις ὅσάκις ἔπαισε· καὶ οὕτως εὔρηται καὶ Λουκ. 22, 32. Πράξ. 3, 19. Ματθ. 13, 15 κτλ. ὀρίζεται δ' ἀκριβῶς ἡ ἔννοια αὐτοῦ διὰ τοῦ λέγων μετανοῶ.

Τὸ ἐπτάκις δηλοῖ τὸ πολλάκις, ὅσάκις ἂν ἁμάρτη καὶ μετανοήσῃ· τὸ δ' ἀφήσεις = ὀφείλεις συγχωρῆσαι αὐτῷ.

Ὁ λόγος οὗτος τοῦ Κυρίου παρὰ τῷ Λουκᾷ περὶ ἀπολύτου συγχώμητος τῷ ἀδελφῷ, προϋποτίθει τὴν ἐξ ἀσθενείας καὶ ἐλαφρότητος ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ πταισματος αὐτοῦ· ὁ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ προβλέπει καὶ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐκ μοχθηρᾶς γνώμης καὶ διαθέσεως ἀμεταμελήτου, καὶ συμπληροῖ οὕτω τὴν ἐνταῦθα διδάσκων τί ποιητέον, ὅταν μὴ βούληται μετανοῆσαι· ὥστε ἐν ἄλλῃ περιπτώσει ἐρρέθη ἐκάτερον.

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ'.

**Ἀναχώρησις τοῦ Σωτῆρος ἐκ τῆς Γαλιλαίας
εἰς Περαιάν, διατριβὴ ἐν τῇ Περαιᾷ καὶ
ὁδοιπορία ἐκ ταύτης εἰς Ἱεροσόλυμα.**

Ματθ. 19, 1—20, 34 καὶ τὰ παράλλαλα.

μ'.) Αἱ ἐν τῇ Περαιᾷ ἰάσεις καὶ διδασκαλία τοῦ
Σωτῆρος περὶ γάμου καὶ διαζυγίου.

Ματθ. 19, 1—12. Μάρκ. 10, 1—12.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 1—12.

Στίχ. 1) Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους
τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια
τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

Ὁ Ματθαῖος χαρακτηρίζει ἐνταῦθα τοὺς λόγους τούτους, ὡς
τοὺς τελευταίους ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, μεθ' οὓς ὁ Σωτὴρ ἀφῆκε ταύ-
την καὶ ἦλθε πρῶτον εἰς τὴν Ἰουδαίαν (παρ. Ἰωάν. 10, 22),
καὶ εἶτα εἰς τὴν Περαιάν (Ἰωάν. 10, 40). μόνην δὲ τὴν εἰς τὴν
Περαιάν ἔλευσιν ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα παρα-
λείπων κατὰ τὸ σχέδιον αὐτοῦ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα ἔλευσιν καὶ
διατριβὴν ταύτην (Ἰωάν. 10, 22 — 40), ὡς καὶ τὴν προηγου-
μένην (Ἰωάν. 7, 1 — 10, 21) καὶ τὰς πρὸ ταύτης δύο (Ἰωάν.
2, 13 καὶ ἐφ. 5, 1 καὶ ἐφ.). ὁρίζει δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης
τὸ μέρος τοῦτο τῆς Περαιᾶς, ὡς τὸ ἐν ᾧ ἐβάπτιζεν ὁ Πρόδρομος,
ὅστις, ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου 1, 28 καὶ τοῦ Λουκᾶ 3, 3 κα-
ταφαίνεται, ἐβάπτιζε καθ' ὅλην τὴν περὶχωρον τοῦ Ἰορδάνου,
ιδίως δὲ εἰς διάφορα μέρη τῆς ἀνατολικῆς ὀχθῆς αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ
ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα λέγει εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ
Ἰορδάνου, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον ὁρίζει ἀκριβέστερον τὸ πρῶτον =
παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας πρὸς τὴν δεξιὰν ὀχθὴν τοῦ Ἰορδάνου,
διὰ τοῦτο ἐννοητέον τὸ μέρος τῆς Περαιᾶς μεταξὺ Παμῶθ Γα-

λαὰδ (Ἰησ. Ναυῆ 21, 38) καὶ Νεκρᾶς θαλάσσης, ὡς τὸ νῦν διέτριβεν ὁ Σωτὴρ καὶ ἐγένοντο τὰ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τῷ ἐπομένῳ ἄχρι τοῦ στίχου 17 ἱστορούμενα.

ἐτέλεσεν) = ἐτελείωσε, συνεπλήρωσε· παράβαλε Ματθ. 7, 11, 1 κτλ.

τοὺς λόγους τούτους) περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀμανοντας ἀδελφούς διαγωγῆς τῶν πιστῶν.

μετῆρεν) = μετεκινήθη, ἀνεχώρησεν (παρ. Ματθ. 13, ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας· — καὶ ἦλθε (διὰ τῆς Ἰουδαίας Ἰωάνν. 22 — 39) εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τέστιν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἰορδάνου, τοῦ χωρίζοντος τὴν Ἰουδαίαν τῆς Περαιᾶς, ὥστε ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας ἐν τῇ Περαιᾷ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου.

Στίχ. 2) Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ῥάπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

Ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὡς καὶ τῆς Ἰουδαίας (Ἰωάν. 10, ἠκολούθησαν τῷ Σωτῆρι ὄχλοι πολλοί· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς· τοῦτέστι τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν (Ματθ. 14, 14) ἐκεῖ, ἤτοι ἐν τῇ Περαιᾷ, ὅπου διέτριβεν.

Στίχ. 3) Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες αὐτῷ· εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὸν γυναικα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;

Τὰ BCL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀνάρθρως Φαρισαῖοι (= τινὲς Φαρισαῖοι) παρ. 16, 1· τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ λέγοντες, τοῦ αὐτοῦ· τὰ δ' NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἀνθρώπῳ.

Ὅπως ἀνωτέρω 16, 1, οὕτω κἀνταῦθα προσέρχονται οἱ διὰ τὸν ἄρθρου ὡς οἱ γνωστοὶ φθονεροὶ καὶ μοχθηροὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ χυλιζόμενοι, πειράζοντες, ἤτοι δοκιμάζοντες, ὅπως παγιδεύσιν αὐτὸν καὶ εὖρωσιν ἀφορμὴν κατηγορίας· προβάλλουσι τοίνυν αὐτῷ τὸ περὶ διαζυγίου ζήτημα, ἐν ᾧ διηροῦντο, ὡς εἶδομεν (Ματθ. 19, 3).

5, 31) αἱ σχολαὶ τοῦ Σαμμαὶ καὶ Χιλλέλ· ἡ δὲ πονηρὰ αὐτῶν γνώμη ἦν, εἰ μὲν ὁ Σωτὴρ ἐδέχετο τὴν τοῦ Σαμμαὶ γνώμην, καθ' ἣν ἄσχημον πρᾶγμα μόνη ἡ μοιχεία, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ ὡς ἐχθροῦ τοῦ νόμου, εἰ δὲ τὴν τοῦ Χιλλέλ, καθ' ἣν ἄσχημον πρᾶγμα ἐστίν, ὅτι ἂν ἀπαρέσκη τῷ ἀνδρί, ἵνα κατηγορήσωσι πάλιν αὐτοῦ ὡς ἔχοντος χαλαρὰς ἠθικάς ἀρχάς· ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντᾷ διδάσκων τὸ κατὰ τὴν θεῖαν σύστασιν ἀδιάλυτον τοῦ γάμου, ὡς τὸν μόνον ὀρθὸν κανόνα· διότι καὶ τὸ ἐπὶ μοιχείᾳ διαζύγιον προαιρετικὸν καὶ οὐχ' ὑποχρεωτικὸν διὰ τὸν ἄνδρα, δυνάμενον καὶ ὀφείλοντα μάλιστα ἀναλαβεῖν τὴν μετανουοῦσαν μοιχαλίδά σύζυγον αὐτοῦ. Ἡ ἐρώτησις δὲ τῶν Φαρισαίων εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ (ὁ εἰ ἀπορηματικός = ἄρα γε παρ. Ματθ. 12, 10) ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, δι' οἵανδήποτε δηλ. ἀφορμὴν, ὡς οἱ μαθηταὶ τοῦ Χιλλέλ παρεδέχοντο, δεικνύει ὅτι ἡ ἀπάντησις, ἣν προσεδόκων ἦν ὅτι οὐκ ἔξεστι κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολῦσαι αὐτήν, ἀλλὰ μόνον διὰ μοιχείαν. Ὁ δὲ Σωτὴρ διδάσκει τὸν κανόνα, ἥτοι τὸν κατὰ τὴν θεῖαν σύστασιν ἀδιάσπαστον χαρακτῆρα τοῦ γάμου.

Στίχ. 4) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῖς· τὸ δὲ B καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσι κτίσας, ἀντὶ ποιήσας· καὶ τὸ E καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔρρεν, ἀντὶ ἄρσεν.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ ἀναφέρων τὴν θεῖαν πρᾶξιν τῆς δημιουργίας τοῦ πρώτου συζυγικοῦ ζεύγους καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὃν ἔδωκε τῇ ἐνώσει ταύτῃ αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἀδάμ, θεοπνεύστως ἐρμηνεύσαντος τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐνώσεως ταύτης. Οὐκ ἀνέγνωτε, λέγει, ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς (κτίσεως ἢ κόσμου παρ. Μάρκ. 10, 6. Ματθ. 24, 21) τοὺς ἀνθρώπους (παρὰληπτέον ἐκ τοῦ κατωτέρω αὐτοῦ), ἄρσεν καὶ θῆλυ (ἐτέρου δηλ. γένους ἐκάτερον) ἐποίησεν αὐτούς (Γεν. 1, 27)· διατί δ' ἐτέρου γένους; τοῦτο ἐξηγεῖ ὁ κατωτέρω θεοπνευστος λόγος τοῦ Ἀδάμ.

Στίχ. 5) καὶ εἶπεν· ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

Τὰ NBLZ ἔχουσιν ἔνεκα· τὰ CEI καὶ ἱκανὰ ἄλλα τὸν πατέρα αὐτοῦ κατὰ τοὺς Ο'. τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ κατὰ πολλοὺς κώδ. τῶν Ο'. τὰ BDE καὶ ἱκανὰ ἄλλα κολληθήσεται, ἀντὶ τοῦ προσκολληθήσεται τῶν NCK καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. καὶ τῶν Ο'.

Ὅ,τι ἐν τῇ Γενέσει (2, 24) λέγει ὁ Ἀδάμ, τοῦτο κηρύσσει ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα, ὡς θεόπνευστον ῥῆμα, καὶ ἀναφέρει διὰ τοῦτο εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν (ὁ ποιήσας . . . ἐποίησε, . . . καὶ εἶπεν). «Οὐδὲν δὲ κωλύει, λέγει σχόλιόν τι παρὰ Ζυγαδηνῶ, τὸ αὐτὸ ῥητὸν καὶ τοῦ Ἀδάμ εἶναι προφητεῖαν ἐνηχηθεῖσαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐθις τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα ῥηθὲν διὰ τοῦ Ἀδάμ, οἶον· καὶ εἶπεν ὁ Ἀδάμ ἐνηχηθεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ πάλιν· καὶ πάλιν καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς λαλήσας διὰ τοῦ Ἀδάμ».

ἔνεκεν τούτου) τοῦ εἶναι ὅσπου ἐκ τῶν ὀστέων καὶ σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ ἀνδρὸς διὰ τὸ ληφθῆναι ἐξ αὐτοῦ (Γεν. 2, 23) καταλείψει ἄνθρωπος· ὁ μέλλων ἐκφράζει τὸ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος γενησόμενον· ὅτι ὁ υἱὸς ἀποχωρισθήσεται τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καταλείψει τὴν πατρικὴν οἰκίαν, ἀπολείψει τὴν πρώτην καὶ ἱερωτάτην τῶν κατὰ σάρκα αἰτίων αὐτοῦ συμβιώσιν, καὶ προσκολληθήσεται, συγκατοικήσει καὶ συμβιώσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ. καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν (τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συμβιώσεως) διὰ τῆς σαρκικῆς δηλονότι συναφείας καὶ μίξεως· ἐπεὶ γὰρ ἡ γυνή ἐστὶν ἐκ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρὸς, ἀμφοτέρω τὰ σώματα ζητοῦσιν ἐν τῇ συζυγικῇ σχέσει τὴν σωματικὴν αὐτῶν ὀλοκληρίαν· ἐν τῷ νῦν ἐβραϊκῷ κειμένῳ ἑλλείπει τὸ οἱ δύο, ὅπερ ὁμως ἔχουσιν οἱ Ο'. καὶ τὸ σαμαρειτικὸν κείμενον, καὶ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κειμένῳ, ὀρίζον καθαρῶς τὸ «τῇ γυναικὶ αὐτοῦ», ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν *μίαν καὶ μόνην*, ἣν ὁ Θεὸς ἐπλασεν ὡς σύντροφον ἀναντικατάστατον τοῦ Ἀδάμ. Διὰ τούτου τοίνυν ὁ θεόπνευστος Ἀδάμ, ἡ ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ κηρύττει τὴν γα-

μικὴν συνάφειαν, τὸν γάμον, ὡς τὴν ἀμοιβαίαν συμπλήρωσιν τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, ἣν ὁ Θεὸς διέταξε πρὸς τὴν τοῦ γένους διατήρησιν. Ὅπως δὲ τὸ πνεῦμα ἐν τοῖς πνευματικοῖς ζητεῖ τὸν διὰ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης σύνδεσμον, τὴν ἐνότητα τῶν πνευμάτων, γενέσθαι δηλ. μίαν ψυχὴν ἐν δυοῖ σώμασιν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα διὰ τοῦ ἔρωτος ζητεῖ τὸν σαρκικὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἔνωσιν δύο ψυχῶν ἐν ἐνὶ σώματι. Τοῦτο δὲ ἰδιάζον τῷ γάμῳ, καθ' ὃ οὗτος διαφέρει πάσης ἄλλης εἴτε συγγενικῆς, εἴτε φιλικῆς σχέσεως, ἥτις ἀπαιτεῖ πνευματικὴν ἀγάπην καὶ τῶν ψυχῶν ἔνωσιν, οὐδόλως ὁμως ἐπιτρέπει καὶ σωματικὴν, ἥς σκοπὸς ἡ διατήρησις τοῦ γένους, ἥτις κατὰ τὴν θείαν βουλὴν μόνον ἐν τῷ γάμῳ ὀφείλει ζητεῖσθαι· πᾶσα δ' ἔξω αὐτοῦ σαρκικὴ συνάφεια ὡς ἀντικειμένη τῷ σκοπῷ, δι' ὃν ἡ ὁρμὴ αὕτη δέδοται, ἐστὶν ἀκάθαρτος καὶ φαύλη καὶ ἀμαρτωλὸς· διὸ καὶ ἡ πορνεία ποιεῖ μὲν κατὰ φύσιν τοὺς δύο εἰς σάρκα μίαν, κατὰ τὸν ἀπόστολον (Α'. Κορ. 6, 16), ἐλλείποντος ὁμως τοῦ ἠθικοῦ τῆς ἐνώσεως ταύτης χαρακτηρὸς καὶ σκοποῦ νομίμου διηνεκοῦς συμβιώσεως καὶ νομίμου διαδοχῆς τέκνων, οὐκ ἐστὶν ἠθικὴ, ἀλλὰ φαύλη καὶ ἀμαρτωλὸς καὶ κτηνώδης ἔνωσις καὶ μίξις. Οὐκ εἰσὶ δ' οὗτοι λόγοι τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ Γενέσει, ὡς τινες τῶν νεωτέρων δέχονται, ἀλλὰ τοῦ Ἀδάμ προφητικοὶ λόγοι, ὡς δείκνυσιν ὁ μέλλων καταλείψει (בְּיָמָיו), ὃς οὐχ' ἀρμόζει τῷ στόματι τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ τοῦ Ἀδάμ· τὸ δὲ πατέρα καὶ μητέρα προληπτικῶς λέγει ὁ θεοδίδακτος τὴν γλῶσσαν Ἀδάμ. Διὰ τούτων τοίνυν κηρύσσεται ὁ γάμος ὡς θεία διάταξις, οὐχὶ ὁμως καὶ ὡς ἀπόλυτον καθήκον· οἱ γὰρ μέλλοντες (καταλείψει κτλ.) ἐκφράζουσι τὸ κατὰ κανόνα καὶ συνήθως γεννησόμενον, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐκ τοῦ Ἀδάμ δημιουργίας τῆς Εὐας, οὐδεμίαν ὁμως ὑποχρέωσιν ἐπιβάλλουσιν, ὥσει δηλ. οἱ μέλλοντες ἐδήλουν τὸ ὀφείλει καταλείπειν κτλ. τοιαύτην γὰρ διάταξιν οὐδ' ὁ παλαιὸς νόμος περιεῖχε, πολλῶ δ' ἥττον ἡ Κ. Διαθήκη, ἡ κρείττονα τοῦ γάμου τὴν ἁληθῆ παρθενίαν κηρύττουσα, ἅτε δῶρον καὶ χάρισμα τοῦ Θεοῦ καὶ πνευματικωτέραν (πρ. κατωτέρω στίχ. 10 — 12 καὶ Α'. Κορ. 7, 1).

Στίχ. 6) ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία· ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω.

Τὰ ND ἔχουσι μία σὰρξ· τὰ δὲ Z B ἀνάνθρωπος Θεός.

Τὸ συμπέρασμα, ὃ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω λογίων τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀδάμ, ἐστὶν ὅτι μετὰ τὸ προσκολληθῆναι ἀλλήλοις, διὰ τῶν ἱερῶν τοῦ γάμου δεσμῶν, οὐκ εἰσὶ πλέον (οὐκέτι) δύο ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα ἄτομα, ἀλλὰ σὰρξ μία ἀδιασπαστος καὶ ἀδιαμέριστος· διότι τὸ ἔσονται ἐκφράζει τὴν ἀπὸ τῆς ἐνώσεως καὶ ἐξῆς σχέσιν αὐτῶν, καθ' ἣν πλέον εἰσὶ, καὶ ἐν τοῖς βαθμοῖς τῆς συγγενείας ὑπολογίζονται, ὡς ἐν ἀδιαίρετον σῶμα οἱ δύο· ἐκ τούτου δὲ ἐξάγει ὁ Σωτὴρ τὸ τελευταῖον συμπέρασμα, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων· ἐκεῖνο τοίνυν, ὅπερ ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἐκ τοῦ Ἀδάμ πλάσεως τῆς Εὕας καὶ γαμικῆς ἐνώσεως αὐτῶν συνέζευξε, συνέδησεν εἰς ἓν, συνήνωσε, μηδεὶς ἀνθρώπων τολμάτας χωρίζειν.

Διὰ τούτου τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐκφέρει τὸν κατὰ τὴν θείαν βουλὴν τοῦ γάμου, κατὰ τοῦ ἀδιασπάστου καὶ ἀδιαιρέτου, οὗ ἐξαιρέσις δεδικαιολογημένη μόνῃ ἢ διὰ μοιχείαν καὶ ἀδιόρθωτον ἐκφύλισιν τοῦ ἐτέρου τῶν συζύγων.

Στίχ. 7) λέγουσιν αὐτῷ· τί οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦνα βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν;

Τὰ GEF καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι Μωϋσῆς· τὰ ND1 καὶ τρία ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτὴν.

Οἱ Φαρισαῖοι φέρουσιν ἔνστασιν κατὰ τῆς θείας προρρήσεως καὶ ἐντολῆς τὴν, ὡς ἐνόμιζον, ἄλλην ἐντολήν, πράγματι δέ, ὡς ὁ Κύριος ἀναφέρει, οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν τοῦ παλαιοῦ νόμου (Δευτερ. 24, 1 παρ. Ματθ. 5, 31), κυρώσαντος ἐθιμον ἀρχαίων δι' ἐκφράσεως (ἐὰν εὕρῃ ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα) δυναμένης καὶ εὐρύτερον καὶ στενότερον κατὰ τὴν ἡθικὴν αὐτῶν κατάστασιν ἐρμηνευθῆναι, πρὸς ἀποφυγὴν μείζονος κακοῦ (ἵνα μὴ δηλ., κατὰ

τὴν ὀρθὴν τοῦ Ζυγαδηνοῦ παρατήρησιν, μὴ δυνάμενοι ἀπολύειν τὰς γυναῖκας, φονεύσωσιν αὐτάς).

Τί οὖν) ἐστίν, ὃ ἐνετείλατο Μωϋσῆς, τίνα δηλ. ἔννοιαν ἔχει καὶ πῶς δύναται συμβιβασθῆναι τῇ ἐτέρᾳ θεῇ ἐντολῇ τοῦ ἀδιαλύτου τοῦ γάμου, ἢ ἐντολῇ τοῦ Μωϋσέως, τοῦ δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα· περὶ τοῦ ἀποστασίου παρ. Ματθ. 5, 31.

Στίχ. 8) λέγει αὐτοῖς· ὅτι Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως.

Τὰ D 46 ἔχουσιν οὐκ ἐγένετο, ἀντὶ τοῦ οὐ γέγονεν.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ τὴν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ παρεξηγήσεως δεκτικὴν διάταξιν ἐκείνην, ὡς οἰκονομίαν καὶ συγκατάθεσιν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ χείρονος· καὶ ὁ μὲν ἀόριστος ἀπολῦσαι ἐκφράζει τὸν ἀπαξ δυνάμενον γενέσθαι χωρισμὸν τῶν συζύγων· τὸ δὲ πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν (ἀφορῶν) ἐπέτρεψεν ὑμῖν κτλ. τὸν λόγον τῆς διατάξεως ταύτης· τῇ δὲ λέξει σκληροκαρδίᾳ χρῶνται οἱ Ο'. Δευτερ. 10, 16, ὅπου τὸ ἑβρ. κείμεν. ἔχει כִּבְיִּי לְהָרַח אֶת הַלֵּב δηλ. περιτομὴ καρδίας, ἥτοι ἀποβολὴ τῆς σκληρότητος καὶ ωμότητος τῆς ψυχῆς, ἀκάμπτου οὔσης εἰς ἔλεον καὶ συγχώρησιν· ὥστε τὸ σκληροκαρδίαν = σκληρότητα, ωμότητα ὑμῶν· διότι, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ «κατὰ διαφοροὺς αἰτίας ἐμίσουν τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ οὐ κατηλλάσσοντο αὐταῖς· ἐνομοθέτησε γὰρ ἀπολύειν ταύτας ἵνα μὴ φονεύωνται»· ἀπ' ἀρχῆς δὲ (= ὅμως) κτίσεως οὐ γέγονεν (οὕτως) ὁ γάμος· οὐκ ἔχει δηλ. τοιαύτην τὴν σύστασιν, τοιοῦτον τὸν χαρακτῆρα, ἀπ' ἀρχῆς τῆς δημιουργίας καὶ μέχρι σήμερον κατὰ τὴν διαρκῆ βουλὴν τοῦ Θεοῦ, ὥστε δύνασθαι χωρίζειν τὴν γυναῖκα· διὰ τοῦτο ὁ παρακείμενος γέγονεν ἐνταῦθα καταληπτότερος τοῦ ἀορίστου, ὅστις ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν πρώτην σύστασιν αὐτοῦ.

Στίχ. 9) λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι, ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα

αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας, μοιχᾶται.

Τὰ BDZ παραλείπουν τὸν ὅτι καὶ τὰ CM ἔχουσιν ὅς ἐάν· τὰ δὲ BD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν « παρεκτὸς λόγου πορνείας » (ὡς καὶ Ματθ. 5, 32), ἀντὶ τοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ τῶν NC1 καὶ πάντων τῶν κερ. καὶ πολλῶν μικρῶν· τὸ δὲ π. κ. ἔχει κατὰ τινὰς τῶν μικρῶν εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ· τὰ BN παραλείπουν τὸ καὶ γαμήσῃ ἄλλην· τὰ δὲ BC* N 1. 4. ἔχουν ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ τὰ NCD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.

Ὁ Σωτὴρ ἐκτίθησιν ἐνταῦθα τὸν ὀρθὸν καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν θείαν τοῦ γάμου σύστασιν κανόνα, ὡς ἀποκατάστασιν τῆς ἀκριβείας, ἣν ὁ παλαιὸς νόμος ἀντικατέστησε διὰ τῆς οἰκονομίας· ὁ δὲ ἐνταῦθα μεταβατικὸς = τῷ καὶ· ἀπ' ἀρχῆς δὲ ὁ γάμος οὐκ εἴληφε τοιαύτην σύστασιν· καὶ λέγω ὑμῖν ὡς νομοθέτης τῆς τελείας τοῦ Θεοῦ βουλῆς, ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μὴ διὰ λόγον πορνείας (παρ. 5, 32) καὶ λάβῃ ἄλλην, διαπράττει μοιχεύει· καὶ ὁ λαβὼν ἀπολελυμένην ὑπ' ἄλλου (ἐπὶ πορνείᾳ κατὰ τὰ ἀνωτέρω) διαπράττει ὡσαύτως μοιχεύει· παρ. Ματθ. 5, 32 ὅπου ἀπαρράλλaktως τὸ αὐτὸ ἐνομοθέτησεν ὁ Σωτὴρ πρὸς ἀκριβῆ ἑρμηνείαν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ παλαιοῦ νόμου.

Στίχ. 10) λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμήσαι.

Τὰ NB καὶ δύο ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ.

Οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ Σωτῆρος, συμπεραίνουνσιν ὅτι, ὑπὸ τοιοῦτον ὅρον, οὐ συμφέρει τῷ ἀνδρὶ ἐρχεσθαι εἰς γάμον· εἰ δηλ. τοιαύτη ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ αἰτία δηλ. ἣν ὁ ἄνθρωπος δύναται ἔχειν μετὰ τῆς γυναικός, αὐτοῦ· ἡ δὲ μετὰ ἐνταῦθα δηλοῖ, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ συνηθείᾳ, πρὸς ἡ κατὰ. Ἡ ἔννοια τοίνυν τῆς ῥήσεως ταύτης τῶν ἀποστόλων ἐστὶν ὅτι ἐάν τοιαύτη, μία δηλ. καὶ μόνη ἡ ἐπὶ πορνείᾳ αἰτία, εἰς καὶ

μόνος λόγος ὑπάρχει, ὃν ὁ ἀνὴρ δύναται ἔχειν κατὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἰσχυρὸς δηλ. πρὸς χωρισμόν, οὐ συμφέρι γαμῆσαι· διότι μεγάλη ὑπομονὴ ἀπαιτεῖται ἵνα φέρῃ πάσας τὰς ἄλλας ἰδιοτροπίας καὶ τυχὸν κακίας τῆς γυναικὸς· οὐ δηλοῖ δ' αἰτία τὴν ἐνοχλήν, ὡς ὁ Meyer ἐρμηνεύει, ὅτι καὶ ἀνωτέρω ἐν στίχ. 3 ἡ λέξις αὕτη λαμβάνεται παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἀντὶ τοῦ ἀφορμῆ, λόγος· παρ. καὶ Ματθ. 26, 37, ὥστε πανταχοῦ παρὰ τῷ Ματθαίῳ λαμβάνεται οὕτω· τὸ σπουδαιότερον δ' ἐνταῦθα ὅτι εἰ ἐδήλου ἐνοχλήν, οὐδὲως ἤρμοζε τὸ μετὰ τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ὥφειλε κεῖσθαι ἐκ τῆς γυναικός, ἢ διὰ τὴν γυναῖκα, ὅπερ ἡ μετὰ οὐδέποτε δύναται δηλοῦν· ὡσαύτως δ' ἄτοπος καὶ ἡ πρώτη ἐρμηνεία τοῦ Ζυγαδηνοῦ καὶ ἡ τοῦ Fritzsche, καθ' ἧς ἐξηγητέα ἡ ἑκφρασις « ὁ λόγος, δι' ὃν ἀναγκάζεται συζῆν αὐτῇ, ἡ αἰτία τῆς συζυγίας »· διότι ἡ τοιαύτη ἐξηγήσις ἀπῆρτε τεθῆναι τὸ ἡ αἰτία τῆς συμβιώσεως, ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον, ὅπερ οὐ δύναται ἔξωθεν παραληφθῆναι· τέλος δ' ἀτυχὲς καὶ ἡ ἐξηγήσις τοῦ Γροτίου λαμβάνοντος τὸ αἰτία ἀντὶ τοῦ σχέσις, ὑπόθεσις, ὅπερ ἀμάρτυρον.

Στίχ. 11) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται·

Τὰ KMH καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν Ὁ δὲ Ἰησοῦς· τὰ δὲ B I παραλείπουσι τὸ τοῦτον.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ εἰς τὸ συμπέρασμα τῶν μαθητῶν « οὐ συμφέρι γαμῆσαι », προτιμότερον δηλ. τὸ μένειν ἄγαμον, τὸ ζῆν βίον ἄγαμον, καὶ λέγει· οὐχὶ πάντες, ἀλλὰ τινὲς μόνον ἄνθρωποι χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, οὐχὶ δηλ. τὸν περὶ τοῦ ἀδιαλύτου τοῦ γάμου, ὡς ὁ Hofmann παρερμηνεύει· διότι τοῦτο ἐστὶν εὐαγγελικὴ ἐντολὴ ὑποχρεωτικὴ (παρ. Ματθ. 5, 32), καὶ οὐχὶ συμβουλή, ὡς ὁ περὶ τῆς ἀγαμίας καὶ παρθενίας λόγος ἐνταῦθα· τὸ δὲ χωρεῖν οὐχ' ἀπλῶς = τῷ συνιέναι, ἀλλὰ καὶ δύνασθαι τιθέναι εἰς πρᾶξιν, παριστανομένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοῦ ἔχοντος νόησιν καὶ βούλησιν, ὡς ἀγγείου δυναμένου χωρεῖν ἐν ἑαυτῷ καὶ δεῖξασθαι

διὰ τοῦ νοός, ἐφαρμόσαι δὲ καὶ πληρῶσαι διὰ τῆς θελήσεως, δέξεται.

ἀλλ' οἷς δέδοται) = ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἷς δέδοται ὑπὸ τοῦ χωρεῖν, χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον· διὰ τοῦτου τοίνυν κηρύσσει ὁ Σωτὴρ τὴν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν ἀγαμίαν καὶ παρθενίαν τοῦ θεοῦ· ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμεις, εἰσερχομένη ἐν τῷ πνεύματι αὐτῶν, ποιεῖ αὐτοὺς ἐν σιᾷ πρὸς τὰ πνευματικά, καὶ ἐπιλανθάνεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιγείων· τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ πρώτη τῆς ἀληθοῦς παρθενίας συνθήκη· ἢ ἔπεται ὁ διηνεκὴς ἀγὼν πρὸς τοὺς πειρασμοὺς τοῦ διαβόλου· τῆς σαρκὸς ἐν διανοήμασι πονηροῖς, ἐν λόγοις πονηροῖς καὶ ἐν ἔργοις πονηρῶν ἔργων· ὁ ἀγὼν δ' οὗτος τῇ συνδρομῇ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου αἰσίως προβαίνων, ἐμποιεῖ ἔξεις ἠθικὰς καὶ τελειοφρονήδον τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἀγνείᾳ καὶ σωφροσύνῃ· ὅταν δ' ἐκτελέσῃ τὴν κτήσῃ τοιαύτας ἔξεις, εὐκολοὺς πλέον ἢ ὁδὸς τῆς παρθενίας, χρειαζόμενον γρηγορεῖν καὶ προσεύχεσθαι, ἵνα μὴ ὑποπέσῃ εἰς πειρασμόν, ἀνώτερον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἄχρις ἂν ἔλθῃ ἡ ἡλικία κατ' ἣν μαραίνεται ἡ ὁρμή αὐτῆ. Ὁ σπουδαιότατος δὲ καὶ ἐκτελέσει τὸ τοῦ βίου τούτου ἐστὶν ὅτι φυλακτέα ἡ πρώτη παρεκτροπή, διὸ ἀπόλλυσι τὴν παρθενίαν, καὶ μετ' ἣν δύσκολον λίαν τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ χαρακτήρ καὶ τὸ γινώρισμα τῶν λαθόντων τῶν ἡλικίας τοῦτο τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ ἰσχύς τῆς θελήσεως, ἡ ἐν τῇ ἐκτελέσει τακτικῇ ἀποφάσει τοῦ εὐνουχίσαι ἑαυτοὺς καὶ τῇ ἐκτελέσει ἀποφάσεως διὰ τῆς δουλαγωγίας τοῦ σώματος ἐκδηλουμένη, εὐθὺς κατωτέρω ὁ Σωτὴρ ἐκτίθησιν.

Στίχ. 12) εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μὴ ἐγεννήθησαν οὕτως· καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ δυνάμενος κρατεῖν ἑαυτὸν χωρεῖται.

Εἰπὼν ὁ Σωτὴρ ὅτι οἱ ἔχοντες παρὰ Θεοῦ τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας

θενίας εἰσὶν οἱ δυνάμενοι τηρῆσαι ἑαυτοὺς ἐν ἀγαμίᾳ παρθένους, ἔρχεται νῦν χαρακτηρίσαι τούτους ὡς τοὺς πνεύματι εὐνούχους, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τῇ σαρκὶ εὐνούχους, οὓς διαιρεῖ εἰς δύο τάξεις, τοὺς ἐκ γενετῆς βεβλαμμένους τὰ παιδογόνᾳ μορία, καὶ τοὺς βίᾳ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀφηρημένους ταῦτα· αἱ δύο δ' αὗται τάξεις οὐ δύνανται συνοικεῖν γυναικί καὶ πληροῦν τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου, καὶ διὰ τοῦτο ἄγαμοι διαμένουσι· πρὸς τούτους τοῖνυν τοὺς φύσεως ἀνάγκη ἀγάμους συγκρίνων ἀντιτιθεῖται τὴν τάξιν τῶν πνεύματος βουλήσει ἀγάμων, οὓς ἀποκαλεῖ εὐνούχους (τῷ πνεύματι), οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς, ἔγνωσαν δηλ. μηδεμίαν τῶν παιδογόνων μορίων χρῆσιν νόμιμον ἢ ἔκνομον ποιήσασθαι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, χάριν δηλ. ταύτης, ὅπως εὐκολώτερον τύχῃσι τῆς βασιλείας ταύτης, ἐπωφελοῦμενοι τὴν ἐκ τῆς ἀγαμίας σχολὴν εἰς ἔργα ἀγαθὰ· καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ σκοπός, ὁ ἔντιμον καὶ χρήσιμον καὶ ἀγιώτερον ποιῶν τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, καὶ οὗτος καὶ μόνος χαρακτηρίζει τοὺς ἀληθεῖς κατὰ πνεῦμα εὐνούχους, τοὺς χριστιανοὺς εὐνούχους, οἵτινες οὐχ' ὑπολαμβάνουσι τὴν ἐκ τοῦ βίου τούτου σχολὴν ἀφορμὴν ἐγωῖστικῆς ἀργίας ἢ ἰδιοτελοῦς σαρκικῆς ἐργασίας πρὸς ἐγωῖστικὸν ὄφελος καὶ ὑλικὸν κέρδος, ἀλλ' ἀφορμὴν πνευματικῆς ἐργασίας πρὸς ὄφελος τοῦ πλησίον καὶ φιλοθέου καὶ φιλανθρώπου βίου, ὡς οἱ μεγάλοι ἀπόστολοι καὶ πατέρες (Παῦλος, Ἀθανάσιος, Βασίλειος κλ.) ἐφρόνον καὶ ἐποίησαν. Οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ μόνοι ἄξιοι τοῦ ὀνόματος παρθένων, ὡς οἱ μόνοι τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα καὶ τὰ γνωρίσματα τῶν λαβόντων παρὰ Θεοῦ τὸ χάρισμα τοῦτο φέροντες.

Τὴν δὲ λέξιν *εὐνοῦχος* ὀρθῶς παράγει ὁ Μέγας Ἐτυμολόγος ἐκ τοῦ *εὐνήν* ἔχειν, φυλάσσειν, ὡς καὶ τὸ *πολιούχος* ἐκ τοῦ *πόλιν* ἔχειν, φυλάσσειν· ὅτι τοῖς ἐστερημένοις τῶν παιδογόνων μορίων καὶ ἐκτετμημένοις ἐχρῶντο εἰς φυλακὴν τοῦ γυναικωνίτου οἱ Ἀσιανοὶ δυνάσται, οἱ τὴν πολυγαμίαν ἔχοντες.

Χαρακτηρίσας δ' αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ ὡς τοὺς πνεύματι καὶ ἐκουσίως εὐνούχους, ἐκφέρει ὡς συμπέρασμα τὴν ἄδειαν τῆς ἀγαμίας τοῖς δυναμένοις ζῆν τοιοῦτον βίον. Ἡ γὰρ σχέσις καὶ ἔννοια τῶν

προτάσεων ἐστὶν αὕτη· «μόνοι οἱ τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας ἐκ Θεοῦ ἔχοντες, δύνανται ζῆν ὄντως ἄγαμον καὶ χριστιανικὸν βίον»· οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ ἐγνωκότες, οἱ ἀποφασίσαντες χρήσασθαι τούτῳ εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ὄφελος τῶν ἀνθρώπων· διὰ τοῦτο ὁ δυνάμενος χωρεῖν, ἄγειν, ζῆν βίον τοιοῦτον ὄντως ἄγαμον, χριστιανικὸν καὶ κοινωφελῆ, ἀγέτω, ζησάτω· οὐ διατάσσει δηλονότι ὁ Σωτὴρ, ἀλλ' ἐπιτρέπει, *Ita φέρη ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην ὁ ἐκλέγων*, εἰδὼς ὅτι ἐπ' αὐτῷ κεῖται καὶ τὸ γαμῆσαι καὶ τὸ ἐλέσθαι τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον· ὀφείλει ὅμως πληροῦν τοὺς χριστιανικοὺς ὅρους ἐκατέρου τῶν βίων τούτων εἰς σωτηρίαν, ὡς ἄριστα καὶ θεοπνεύστως, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐνταῦθα θεμελιώδη ἀρχήν, ἀνέπτυξε τοὺς ὅρους τούτους ὁ ἀπόστολος ἐν τῷ 7 κεφ. τῆς Α'. Κορινθίων. Ὁ Σωτὴρ τοίνυν ἐκτίθησιν ἐνταῦθα τὰς γενικὰς ἀρχάς, ὑφ' ἃς θεωρητέα ἡ χριστιανικὴ ἀγαμία, ἥτοι α'.) ὡς ἴδιον δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πνευματικωτέρους τῶν ἀνθρώπων· β'.) ὡς γινομένην ἐπὶ σκοπῷ τελειότερας πληρώσεως τοῦ θεοῦ θελήματος καὶ γ'.) ὡς ὅλως ἐκούσιον καὶ προαιρετικὴν. Κατὰ ταῦτα δὲ πᾶς χριστιανὸς πρὶν ἀποδυθῆ εἰς τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, ὀφείλει θεῖναι καὶ λῦσαι ἑαυτῷ τὰ ζητήματα ταῦτα· α'.) εἰ ἐνθουσιᾷ διὰ τὸν βίον τοῦτον· β'.) εἰ ἐγνω ἀμετακλήτως ζῆσαι σώφρονα βίον ἔξω τοῦ γάμου, τὸ καθ' ἑαυτὸν (συνεργούσης τῆς χάριτος τῆς κατεργαζομένης τὸν ἐνθουσιασμόν), καὶ τοῦτο οὐ δύναται γινῶναι πρὸ τῆς τελείας αὐτοῦ ἀναπτύξεως ἀπὸ τοῦ 22 — 25 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ· διὸ θανασίμως ἀμαρτάνουσιν οἱ πρὸ τῆς ἡλικίας ταύτης μὴ δοκιμάζοντες, ἀλλ' ἐξαναγκάζοντες τοὺς νέους εἰς τὸ τέλειον μοναχικὸν σχῆμα καὶ γ'.) εἰ ἐγνω ἐπωφεληθῆναι τὴν σχολὴν τοῦ βίου τούτου εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ὠφέλειαν τοῦ πλησίον· οὗτοι γὰρ εἰσὶν οἱ τρεῖς ἀπαραίτητοι ὅροι τῆς χριστιανικῆς ἀγαμίας, ἥτοι θεόθεν κλήσις, ἀπόφασις καὶ ὀρθὴ χρῆσις.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 10, 1 — 12.

Στίχ. 1) Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν· καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐκεῖθεν· καὶ τὰ NBC·L καὶ πέραν· τὰ δὲ C*DG καὶ τινὰ ἄλλα ἀπλῶς πέραν ἐκ τοῦ Ματθ., ἀντὶ τοῦ διὰ τοῦ πέραν τῶν ANX καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὸ δὲ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἱ ὄχλοι· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ὄχλος ἢ ὁ ὄχλος ἢ ὄχλος πολὺς.

Καὶ ὁ Μάρκος μετὰ τὴν πρὸς τοὺς δώδεκα σύστασιν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς φυλακῆς ἀπὸ τῶν σκανδάλων, μεταβαίνει εἰς τὴν διήγησιν τῆς ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας, τὰ πρὸς τὴν Περαιάν, ἀναχωρήσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν ἐκεῖσε πρὸς τοὺς Φαρισαίους συνδιάλεξιν.

Κἀκεῖθεν) ἀπὸ τῆς Καπερναοῦμ (Μάρκ. 9, 33).

διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου) ὁ Μάρκος ὀρίζει ἐνταῦθα τὴν ὁδόν, ἣν ἔλαβεν ὁ Σωτὴρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ὡς τὴν διὰ τῆς Περαιάς καὶ οὐ διὰ τῆς Σαμαρείας· ἡ δὲ γραφὴ καὶ πέραν ἐστὶν ἐκ τοῦ Ματθαίου, καὶ τὸ καὶ πέραν ἐστὶ διόρθωσις πρὸς κατὰδειξιν τοῦ μέρους, εἰς ὃ κατήντησε· τοῦτο ὅμως ὀρίζεται καὶ διὰ τῆς γραφῆς τοῦ π. κ., καθ' ἣν ἦλθε πρὸς τὰ σύνορα τῆς Ἰουδαίας διὰ τῆς Περαιάς· ὥστε ἔμεινεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἰορδάνου, τοῦ χωρίζοντος τὴν Ἰουδαίαν τῆς Περαιάς, ἀπὸ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης ἕως Ῥαμὼθ Γαλαὰδ (παρ. Ματθ. 19, 1).

καὶ συμπορεύονται) = ἐν ὁμίλῳ ἐνὶ ἔρχονται ὄχλοι πρὸς αὐτόν· τὸ δὲ πάλιν ἀναφέρεται εἰς τὸ μετὰ τὴν μεταμόρφωσιν ἀναμείνον αὐτὸν πλῆθος (9, 14).

καὶ ὡς εἴωθει) = συνήθως ἐποίει, πάλιν (παρ. 6, 34) ἐδίδασκεν αὐτούς· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος ἐμνημόνευσε τῆς θεραπείας, ὁ δὲ Μάρκος τῆς διδασκαλίας, ἵνα δειχθῇ ὅτι πάντοτε ἐπλήρου συγχρόνως τὸ ἔργον τοῦ ἱατροῦ τῶν ψυχῶν καὶ τοῦ τῶν σωμάτων.

Στίχ. 2) Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι ἐπηρώτησαν αὐτόν· εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι, πειράζοντες αὐτόν.

Τὰ ABL καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσιν ἀνάρθρως Φαρισαῖοι, ἀντὶ τοῦ ἐνάριθρου (ὧ πάντοτε χρῆται ὁ Μάρκος) οἱ Φαρισαῖοι τῶν NCN καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἐπηρώτων.

Ὁ Μάρκος ἔχει κατ' ἐπιτομὴν καὶ γενικῶς διατετυπωμένην τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, εἰ δηλ. ἔξεστιν ἀνδρὶ (= συζύγῳ) γυναικα (= σύζυγον) ἀπολῦσαι· ἡ τοιαύτη δὲ χρῆσις τοῦ ἀνὴρ συνήθης ἐν τε τῇ Π. Δ. (ἐβρ. ψ' 19, 1. Ἰερ. 3, 1. Ὡσ. 2, 7 κτλ.), καὶ παρὰ τοῖς ἔξω (Ξενοφ. ἀπομν. 2, 2, 5 Θεοφρ. χαρ. 13, 3)· καὶ ὁ μέγας Ἑτυμολ. λέγει «ἀνδρα· τὸν γήμαντα». Ἡρώτων δ' οἱ Φαρισαῖοι οὐχ' ἵνα μάθωσιν, ἀλλὰ πειράζοντες αὐτόν, ἵν' εὕρωσι κατηγορεῖν αὐτοῦ.

Στίχ. 3) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωϋσῆς;

Τὰ ACE καὶ πολλὰ ἄλλα Μωσῆς, ἀντὶ τοῦ Μωϋσῆς τῶν NBD καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Κατὰ τὸν Μάρκον ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν τί παραγγέλλει περὶ τούτου ὁ νομοθέτης αὐτῶν, ἵνα χαρακτηρίσῃ πρῶτον ὡς συγκατάβασιν τὴν τοῦ νόμου ἄδειαν, καὶ ὕστερον καταδείξῃ ἐκ τῆς ἀρχικῆς συστάσεως τὸ ἀδιῆλτον τοῦ γάμου. Ὁ μὲν τοίνυν Ματθαῖος φυσικώτερον μεταβαίνει ἐκ τῆς ἀκριβείας εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν, ὁ δὲ Μάρκος τάνάπαλιν.

Στίχ. 4) Οἱ δὲ εἶπον· Μωϋσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπολῦσαι.

Τὰ NBCE ἔχουσιν εἶπαν· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπέτρεψε Μωϋσῆς, ἀντὶ τοῦ Μωϋσῆς ἐπέτρεψε τῶν ANX καὶ πάντων τῶν ἄλλων.

Οἱ Φαρισαῖοι ἀποκρίνονται τῷ Σωτῇ ὅτι ὁ νόμος λύει καταφατικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο· ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντῶν χαρακτηρίζει προσηκόντως τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ νόμου, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 5) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Τὰ NBCE ἔχουσιν Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· τὸ D καὶ 2 τῶν μικρῶν παραλείπουν· τὸ αὐτοῖς, καὶ κατωτέρω τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν τὸ ὑμῖν

Πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἀφορῶν, ἔγραψεν ὑπὲρ ὑμῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην, ὅπως δηλ. προφυλάξῃ ὑμᾶς ἀπὸ μειζόνων ἀμαρτημάτων, φόνων κτλ.

Στίχ. 6) Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός.

Τὸ D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ κτίσεως καὶ τὸ αὐτοὺς· τὰ δὲ NBC¹LA παραλείπουν τὸ ὁ Θεός.

Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως (ὅτε ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον) ἄρσεν (ἐν) καὶ θῆλυ (ἐν) καὶ οὐχὶ πολλὰ ἐποίησεν αὐτούς· τοῦτο δὲ λέγει πρὸς δῆλωσιν τοῦ ἀναντικαταστάτου καὶ ἀδιαλύτου χαρακτῆρος τοῦ θεσμοῦ αὐτῶν· οὔτε γὰρ ὁ Ἀδὰμ εἶχε δευτέραν Εὐαν, ἵνα χωρίσῃ τὴν πρώτην, οὐδ' ἡ Εὐα ἄλλον Ἀδὰμ· καλοὶ ἢ κακοὶ οἱ δύο μόνοι ἦσαν, καὶ ὥφειλον συζῆν ὡς ἀνὴρ καὶ γυνή.

Στίχ. 7) Ἐνεκεν τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,

Τὰ DN καὶ ὀλίγα ἄλλα προτάσσουν τοῦ ἔνεκεν τούτου καὶ εἶπεν· τὰ δὲ DM¹ N παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ τὸν πατέρα κατὰ τὸν Μαθ. τὰ δὲ NDM καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουν τὸ αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν μητέρα· καὶ τὰ NB 48¹ αὐτὸ παραλείπουν τὸ καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· τὰ δὲ ACL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

Ὡς δεύτερον ἐπιχείρημα φέρει κατὰ τὸν Μάρκον ὁ Σωτὴρ τοὺς θεοπνεύστους λόγους τοῦ Ἀδὰμ, ἐξ ὧν ἐξάγεται ὅτι οἱ δύο εἰσὶ σὰρξ μία διὰ τὴν ἀμοιβαίαν συμπλήρωσιν. Ἡ σειρὰ ὁμως καὶ ἡ ἐκφρασις τοῦ Ματθαίου ἐστὶ σαφεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα.

«Ἐνεκεν τούτου) ὅτι ἄρσεν ἐν καὶ θῆλυ ἐν, ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ληφθέν, ἐποίησεν αὐτοὺς καταλείπει κτλ. καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἥτοι τὴν μίαν καὶ μόνην, οὐχὶ δὲ τὰς γυναῖκας.

Στίχ. 8) καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ.

Τὰ ΝΑC καὶ Ικανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄλλὰ σὰρξ μία, ἐκ τοῦ Ματθαίου.

Τὸ καὶ ἔσσονται ἐκφράζει τὴν κατὰ τὴν Θεῖαν διάταξιν σχέσιν τῶν συζύγων, τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου καὶ ἐφεξῆς (οὐκέτι εἰσὶν) ὑποσταμένην· προτάσσει δ' ὁ Μάρκος τὸ μία τοῦ σὰρξ ἐμφάσει χάριν.

Στίχ. 9) Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

Τὰ AG καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Θεός.

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα τῶν ἠνωτέρω ἐπιχειρημάτων τὸ ἀδιόλυτον τοῦ γάμου.

Στίχ. 10) Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.

Τὰ ΝΒD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν καὶ εἰς τὴν οἰκίαν· τὰ δὲ ΝBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ οἱ μαθηταί· τὰ ABC καὶ Ικανὰ ἄλλα ἔχουν περὶ τούτου (τὸ η τοῦτων), ἀντὶ τοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ (ζητήματος δηλ. ὡς ὀρθῶς συμπληροῖ ὁ Ζυγαδ.) τῶν DEF καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὸ δὲ E καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τοῦτο· τὰ ΝBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐπηρώτων, ἀντὶ τοῦ ἐπηρώτησαν.

Κατὰ τὸν Μάρκον οἱ μαθηταὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς ἣν κατέλυσαν, ἠρώτησαν τὸν Σωτῆρα περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ὅπως μάθωσιν ἀκριβῶς τὰ περὶ αὐτοῦ· ἐκεῖνος δ' ἀπήντησεν αὐτοῖς καὶ πρὸς τοὺς Φαρισαίους, κατὰ τὸν Ματθαῖον. Ἡ σειρά ὁμοῦς τοῦ Ματθαίου καὶ ἐνταῦθα ἀρχικὴ καὶ φυσικωτέρα, διότι τίθησι τὸν μὲν περὶ τοῦ γάμου διδασκαλίαν, ὡς συμπλήρωμα ἀναγκαῖον τῆς πρὸς τοὺς Φαρισαίους ὁμιλίας, τοῖς δὲ μαθηταῖς ὁμιλεῖ περὶ τῆς Θεείας καὶ τὸ τελειότερον ἐκδιδάσκει.

Στίχ. 11) Καὶ λέγει αὐτοῖς· ὅς ἐάν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

Τὰ BC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅς ἔν· τὰ δὲ HK καὶ τινὰ ἄλλα ἀπολύσει· καὶ ὀλίγα ἄλλα γαμήσει.

Ὁ Μάρκος περιορίζεται εἰς τὸν κανόνα, παραλείπων συντομίας χάριν τὴν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου δις ἀναφερομένην ἐξαιρέσιν (παρεκτός λόγου πορνείας)· τὸ δ' ἐπ' αὐτὴν = ἐναντίον, πρὸς βλάβην αὐτῆς, τῆς νομίμου συζύγου· γενόμενος γὰρ ὀνόματι σύζυγος ἄλλης, γίνεται πράγματι μοιχὸς πρὸς βλάβην τῆς νομίμου συζύγου.

Στίχ. 12) καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.

Τὰ NBCLA ἔχουσι καὶ ἐὰν αὐτὴ ἀπολύσασα τὸν ἄνδρα αὐτῆς· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν «καὶ ἐὰν γυνὴ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς καί»· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα γαμήσῃ ἄλλον, ἀντὶ τοῦ γαμηθῇ ἄλλῳ τῶν AC³N καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Τοῦτο ἐστὶ προσθήκη καὶ συμπλήρωσις τοῦ παλαιοῦ νόμου, ὅστις μόνῳ τῷ ἀνδρὶ (Δευτερ. 24, 1) ἐδίδου τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολύσεως· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπεκτείνει τοῦτο ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τῆς γυναικός, ἣν τίθῃσι κατὰ τοῦτο ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, ἀπαγορεύων καὶ ταύτῃ κατὰ κανόνα τὸ χωρίζειν τὸν ἄνδρα, ἐπιτρέπων δὲ κατ' ἀκολουθίαν, ὡς καὶ τῷ ἀνδρὶ, ὅταν ὑπάρχῃ ὁ λόγος τῆς πορνείας. Οὐκ ἔστι τοίνυν ἡ ἐνταῦθα αὐθαίρετος τοῦ Μάρκου προσθήκη κατὰ τὰς συνηθείας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ἀλλ' ὀρθὴ καὶ δικαία συμπλήρωσις τοῦ παλαιοῦ νόμου παρὰ τοῦ Σωτῆρος.

μα'). Ἡ εὐλόγησις τῶν παιδίων.

Ματθ. 19, 13—15. Λουκ. 18, 15—17. Μάρκ. 10, 13—16.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 13—15.

Στίχ. 13) Τότε προσηνέχθη αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς καὶ προσεύξῃται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι προσηνέχθησαν.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω διδασκαλίαν περὶ διαζυγίου καὶ γάμου, προσηνέχθησαν αὐτῷ, ὑπὸ τῶν γονέων βεβαίως, παιδία, ἣ ὡς ὁ

Λουκᾶς λέγει, βρέφη, ἤτοι μικρὰ παιδιὰ τῆς μητρικῆς ἐτι φροντίδος χρῆζοντα, καὶ μέχρι τοῦ δεκάτου ἢ τὸ πολὺ τοῦ δωδεκάτου ἔτους δηλαδή· ὅτι ἐνταῦθα ἰδίως ἐννοεῖ τὰ μέλλοντα ἄρξασθαι τῆς τῶν ἱερῶν γραμμάτων σπουδῆς (παρ. Λουκ. 2, 42. Β'. Τιμ. 3, 15)· ὁ δὲ σκοπὸς τῶν προσενεγκάντων γονέων ἦν ἵνα ἐπιθῇ αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης (Γεν. 48, 14. Πράξ. 6, 6. 8, 18) καὶ τῆς προσευχῆς μεταδῶ θείαν εὐλογίαν καὶ χάριν εἰς κατανόησιν τῶν ἱερῶν γραφῶν· ἦν δηλ. παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις συνήθεια ὅπως φέρωσι τὰ παιδιὰ πρὸς τοὺς προεστῶτας τῆς συναγωγῆς ἐν τῷ μέλλειν ἄρχεσθαι τῆς τῶν ἱερῶν γραμμάτων σπουδῆς, ἵνα προσεύξωνται περὶ αὐτῶν (παρ. Buxtorf Συναγωγή σελ. 138). Κατὰ μείζονα τοίνυν λόγον ἤγαγον αὐτὰ πρὸς τὸν Σωτῆρα τὸν προφῆτην τοῦ Θεοῦ, τὸν ἔχοντα θείαν χάριν καὶ δύναμιν εἰς τὸ μεταδοῦναι καὶ αὐτοῖς διὰ τῆς εὐλογίας πνευματικὰ χαρίσματα. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ νομίζοντες ὅτι διὰ τούτου ἐνοχλοῦσι τῷ Σωτῆρι, ἐπέπληξαν τοὺς ἀγαγόντας.

Στίχ. 14) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἄφετε τὰ παιδιὰ, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Τὰ NCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν αὐτοῖς· τὸ δὲ D καὶ τρία τῶν μικρῶν κωλύσῃτε· καὶ τὰ NLD πρὸς ἐμέ.

Ὁ Σωτὴρ παραινεῖ τοῖς μαθηταῖς ἐάσαι τὰ παιδιὰ ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν· τῶν γὰρ ὄντων τοιούτων, ὅλα εἰσὶ ταῦτα, τῶν ταπεινῶν καὶ ἀπλῶν καὶ ἀκάκων, τῶν κτωμένων δηλ. ἔξει καὶ ἀγιότητι, ὅ,τι ταῦτα ἔχουσι φύσει καὶ ἀθωότητι, ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐπαναλαμβάνει δηλ. ὁ ἀνωτέρω ἐν τῇ περὶ πρωτείων συζητήσῃ εἶπεν αὐτοῖς (Ματθ. 18, 3), δεικνὺς τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἀπλότητος, ὡς πρώτης συνθήκης τοῦ γινῶθι σαυτόν, δι' ἧς κατανοοῦμεν καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ἡμῶν πτωχείαν καὶ ἀσθένειαν, καὶ ζητοῦμεν τὸν ἱατρόν· τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ πρώτη συνθήκη τῆς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσόδου, κατὰ τὸ μα-

χάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Στίχ. 15) Καὶ ἐπιθεῖς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

Τὰ BDL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τὰς χεῖρας αὐτοῖς· τὸ N ἐπ' αὐτοὺς καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἐπ' αὐτά.

Ὁ Σωτὴρ καταδείξας ὅτι ἡ ἡλικία αὕτη φύσει ἔχει καὶ τὰ ἀγαθὰ σπέρματα, ὧν δεόντως σὺν Θεῷ καλλιεργουμένων ὁ ἄνθρωπος δύναται ἐξ ἀθώου γενέσθαι ἅγιος, ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτὰ τὰς χεῖρας εἰς μετάδοσιν χάριτος καὶ εὐλογίας, ἐπακούσας οὕτω τῆς τῶν γονέων αἰτήσεως, καὶ ἐπορεύθη ἐκεῖθεν, ἀπῆλθε δηλ. ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου εἰς ἕτερον παρακείμενον τόπον.

Ἡ περὶ τῶν παιδίων ὁμιλία καὶ εὐλογία αὕτη τοῦ Σωτῆρος, καταδεικνύει ὅτι τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα οὐκ ἀφείλε τελέως τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἀγαθόν, ἀλλ' ἤχρεώσε μόνον τὴν φύσιν αὐτοῦ διὰ τῆς οἰήσεως καὶ ἐγωΐσμου, καὶ διὰ τοῦτο δεῖται θεραπείας καὶ διαίτης ὀρθῆς καὶ ἀσκήσεως.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 15 — 17.

Στίχ. 15) Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ καὶ τὰ· τὰ IX 235 ἔχουσιν ἅπτηται αὐτῶν, ὡς ὁ Μάρκ. τὰ δὲ M11 καὶ τινὰ ἄλλα οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπετίμων.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν διήγησιν ταύτην μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦ τελώνου καὶ Φαρισαίου, ὅπου τελειοῦται ἡ ἀπὸ τοῦ 9, 5 ἰδιάζουσα αὐτῷ ὕλη καὶ σειρὰ τῶν διηγήσεων, μεθ' ἣν ἔρχεται πάλιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἄλλων.

καὶ τὰ βρέφη) τὸ ἄρθρον δηλοῖ τὰ γνωστά, τὰ ἴδια ἐαυτῶν βρέφη (ἐκ τοῦ φέρβω, βρέφω, τρέφω), τουτέστι μικρὰ παιδία (B'. Τιμ. 3, 15)· ὁ δὲ σκοπὸς τῶν γονέων, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται (ὁ ἐνεστώς δηλοῖ τὸ κατ' ἐξακολούθησιν, ἀπτόμενος δηλ. ἐκάστου

εὐλογεῖ ταῦτα)· τὸ δὲ ἰδόντες συμπληρωτέον τοὺς γονεῖς προσφέροντας τὰ τέκνα αὐτῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπλησίαζον τῷ Σωτῆρι, ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν μελλόντων διδάσκεισθαι τὰ ἱερὰ γράμματα τέκνων αὐτῶν.

Στίχ. 16) Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ εἶπεν· ἄφετε τὰ παῖδια ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Τὰ NBL ἔχουσι «προσεκαλέσατο αὐτὰ λέγων»· τὰ δὲ DG καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν προσεκαλεῖτο αὐτὰ λέγων· καὶ τὸ Λ* καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τῶν οὐρανῶν (ἐκ τοῦ Ματθ.), ἀντὶ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Σωτὴρ προσεκαλέσατο τὰ παῖδια ἐλθεῖν παρ' αὐτῶ, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς ὅσα καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 17) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

Τὰ D 11 ἔχουσιν Ἀμὴν γάρ κτλ.· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ὅς ἂν, ἀντὶ τοῦ ὅς ἐάν.

Ὁ Λουκᾶς, παραλείπων τὴν ἐκ τοῦ Ματθαίου γνωστὴν πλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν γονέων, προστίθησιν ἐνταῦθα ῥῆσιν ὁμοίαν ἐκείνης, ἣν κατὰ τὸν Ματθαῖον (18, 3) εἶπε τοῖς περὶ πρωτείων ἐρίζουσι μαθηταῖς· βεβαίως, λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὸν περὶ τῆς βασιλείας ταύτης λόγον, τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς παιδίον, ἐν παιδικῇ δηλ. ταπεινώσει καὶ ἀφελείᾳ, τῇ μητρὶ τῆς πίστεως, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν· διὰ τοῦτου τοίνυν ἐξηγεῖ καὶ ὀρίζει τὸ γένησθε ὡς τὰ παῖδια τοῦ Ματθαίου 18, 3· λέγει δὲ τοῦτο ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς ἀκροατάς.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 10, 13—16.

Στίχ. 13) Καὶ προσέφερον αὐτῷ παῖδια, ἵνα ἅψῃται αὐτῶν, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἵνα αὐτῶν ἄφηται, ὡς ὁ Λουκᾶς· τὰ δὲ NBCLΔ ἐπετίμησαν, ὡς ὁ Ματθ. καὶ Λουκ. ἀντὶ τοῦ ἐπετίμων, ὅπερ ἀρμίζει τῇ ζωηρότητι τοῦ λόγου, τῇ συνήθει παρὰ τῷ Μάρκῳ, καὶ δηλοῖ τὸ σύγχρονον τῆς προσφορᾶς καὶ ἐπιτιμήσεως· τὰ NBCLΔ ἔχουσιν αὐτοῖς (ὡς ὁ Ματθ. καὶ Λουκ.), ἀντὶ τοῖς προσφέρουσιν.

Ὁ Μάρκος ἐν τῷ πρώτῳ ἡμιστιχίῳ ἔπεται τῷ Λουκᾶ, λαμβάνων μόνον ἐκ τοῦ Ματθαίου τὸ παιδία, ἀντὶ τοῦ βρέφη· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τῷ Ματθαίῳ πλὴν τοῦ ἐπετίμων.

Στίχ. 14) Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἡγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐπιτιμήσας πρὸ τοῦ εἶπε· τὰ δὲ BM* N καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσιν τὸν καὶ πρὸ τοῦ μὴ κωλύετε.

Ὁ Μάρκος ποιεῖ ζωηρότερον τὸν λόγον διὰ τοῦ ἡγανάκτησεν ἰδὼν (τοὺς μαθητάς ἐπιτιμῶντας τοῖς γονεῦσι), καὶ ἔπεται μᾶλλον τῷ Λουκᾶ ἐν τῇ ἐπιτιμήσει τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 15) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ ὁ· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ὡς τὸ παιδίον.

Ὁ αὐτὸς τῷ 17 τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 16) Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά, εὐλόγει αὐτά.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κατ' ἐυλόγει· τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά· τὰ δ' ADE καὶ τὰ πλείστα εὐλόγει· τὸ δὲ Γ καὶ τινα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἡλόγει· καὶ τὰ FGK² καὶ ὀλίγα ἄλλα εὐλόγησεν.

Ὁ Μάρκος ἀναπτύσσει τὸν 15 στίχον τοῦ Ματθαίου διὰ τοῦ ἐναγκαλισάμενος, ἥτοι λαβὼν ταῦτα ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ εἰς ἐνδειξιν τῆς πρὸς τὰ ἄθωα καὶ ἄκακα ταῦτα ἀγάπης αὐτοῦ (παρ. Μάρκ. 9, 36)· τὸ δὲ τιθεὶς τὰς χεῖρας δείκνυσι τὸν τρόπον τῆς

εὐλογίας = διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως εὐλόγει· τὸ δὲ κατευλόγει τῶν ἄλλων ἀντιγράφων εὐρηται μόνον Τωβίτ 10, 13, 11, 16 κατὰ τοὺς Ο'. καὶ δείκνυσι τὸ ἔνθερμον καὶ ἐπανειλημμένον τῆς εὐλογίας.

μβ'.) Ἡ συνομιλία μετὰ τοῦ πλουσίου νεανίσκου.

Ματθ. 19, 16—26. Λουκ. 18, 10—27. Μάρκ. 10, 17—27.

4) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 16—26.

Στίχ. 16) Καὶ ἰδοὺ εἰς προσελθὼν αὐτῷ, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;

Τὰ C³G² καὶ πολλὰ εὐαγγελιστάρια προστιθέασιν ἐν ἀρχῇ. «Τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ νεανίσκος τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ γουυπετῶν αὐτὸν καὶ λέγων», ὅπερ προδήλως μεταγενεστέρα προσθήκη χάριν τῆς ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγνώσεως τῆς περικοπῆς ταύτης· τὰ NB καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν προσελθὼν αὐτῷ εἶπε· τὰ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἀγαθέ, ὅπερ ἔχουσι τὰ CEF καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ ὁ Βασ. Κυρ. Χρυσ. ἡ δὲ παράλειψις αὕτη ὡς καὶ ἡ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ διάφορος γραφή (τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς ἐστὶν ὁ ἀγαθός) προσέκυψαν ἐκ διορθώσεως ἀρχαίας πρὸς δογματικὴν σκοπὸν γενομένης, ὡς βέβημεθα· παρελείφθη δὲ τὸ ἀγαθέ ἐνταῦθα ἵνα λάβῃ πλείω ἔμφασιν τὸ τί ἀγαθὸν ποιήσω, εἰς ὃ κυρίως ἀναφέρεται κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην ἡ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος· τὰ BD ἔχουσιν ἵνα σχῶ· τὰ δὲ NL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ποιήσας κληρονομήσω.

Πρὸς κατανόησιν τῆς διηγήσεως ταύτης καὶ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος, παρατηρητέον ὅτι ὁ νεανίσκος οὗτος ὑπελάμβανεν ἑαυτὸν δίκαιον καὶ ἄμεμπτον καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα, εἰ καὶ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τὴν ρίζαν πάντων τῶν κακῶν, τὴν φιλαργυρίαν· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ, εὐθὺς μὲν διδάσκει αὐτὸν ὅτι μόνος ὁ Θεὸς ἀγαθός, εἶτα δὲ καὶ ἀποδεικνύει προτιμῶντα τῶν ἐπουρανίων καὶ πνευματικῶν, ἃ προέβαλεν αὐτῷ, τὰ ὕλικά ἀγαθὰ καὶ τὸν πλοῦτον, ὃν εἶχεν. Ὁ νέος τοίνυν οὗτος προσῆλθε τῷ Σωτῆρι, ὅπως λάβῃ καὶ παρ' αὐτοῦ ἔπαινον καὶ μαρτυρίαν τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ καὶ ἱκανοποίησιν οὕτω καὶ τὴν φιλοδοξίαν, ὡς ἱκανοποίησε τὴν φιλοκτηματοσύνην αὐτοῦ. Διὸ καὶ

ζητεῖ ἵνα ἐκ τῶν προτέρων κερδήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Σωτῆρος (carlatio benevolentiae), λέγων αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθέ, χρηστέ, λέγων καὶ ποιῶν ἀγαθὰ (Ἰωάνν. 7, 12), τί ἀγαθὸν ἔργον δεῖ με ποιῆσαι, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; Ὁ γὰρ νεανίσκος οὗτος ἐφρόνει περὶ ἑαυτοῦ ὅτι ἐκ νεότητος ἐπλήρωσε τὸν νόμον (παρ. στίχ. 20) καὶ ἐρωτᾷ, εἰ μένει καὶ ἕτερόν τι ἀγαθὸν ἔργον πρὸς τελείωσιν αὐτοῦ, ἵνα ἔχῃ ὡς κληρὸν αὐτοῦ ζωὴν αἰώνιον ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Θεοῦ· ἐρωτᾷ δ' ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι τεύχεται μαρτυρίας, ὅτι οὐδὲν ἐλλείπει πλέον αὐτῷ, ἀγαθῷ καὶ δικαίῳ ὄντι. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντᾷ διορθῶν, ἐν ἐκείνῳ ὃ εἶπε περὶ τοῦ Σωτῆρος αὐτοῦ (ἀγαθέ), τὴν περὶ ἑαυτοῦ ἰδέαν τοῦ νεανίσκου, καὶ δεικνύς ὅτι πόρρω ἀπέχει τῆς ἠθικῆς τελειότητος, ἣν ἐνόμιζεν ὅτι ἤδη κατέλαβεν.

Στίχ. 17) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός· εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς.

Τὰ NBDL 1. 22 ἔχουσι· τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός· ὅτι δὲ ἀρχαιοτάτῃ καὶ ἡ γραφὴ αὕτη καταφαίνεται ἐκ τούτου ὅτι ἦδη ὁ Ὅριγ. καὶ Εὐσ. ποιοῦνται μνείαν ταύτης· ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτέρα τοῦ π. κ. καὶ τῶν CEF καὶ τῶν πλείστων καὶ τῶν ἄλλων δύο εὐαγγελιστῶν μαρτυρεῖται· ὑπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης συριακῆς μεταφρ. τῆς πεσιτῶ καὶ τοῦ Κρυσ. πρὸς δὲ τούτοις ἡ ἐξηγήσις καταδεικνύει τὴν πρώτην ὁλῶς ἵστορον, διότι κατ' αὐτὴν ὁ Σωτὴρ χωρίζει τὴν αἰτίαν (τί ἀγαθὸν ποιῆσω) τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῆς (ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον), καὶ ἀποκρίνεται πρὸς τὸ πρῶτον· τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ (ἔργου); ἥτοι κακῶς με ἐρωτᾷς περὶ αὐτοῦ· (ὅτι) εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός· τοῦτο ὁμῶς ὅτι· «εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός», οὐ ποιεῖ κακόν. οὐδὲ περιττὸν τὸ ἐρωτᾶν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἥτοι τῆς βουλῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τούτου· τιθέντος «ὅτι κακὸν ἂν εἴη» τὸ ἐρωτᾶν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπολύτως, καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶλεν ἀπαντᾶσαι ὁ Σωτὴρ «κακῶς ἐρωτᾷς με περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός· ὁ δυνάμενος διδᾶξαι τὸ ἀγαθόν, καὶ τούτου τὰς ἐντολάς τήρησον. εἰ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν»· τὸ χωρίσαι ὁμῶς εἰς δύο προτάσεις διὰ τοῦ δὲ (εἰ δὲ θέλεις = εἰάν ὁμῶς θέλῃς εἰσελθεῖν κτλ.) τὸ ζήτημα τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου, ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ, ὁλῶς ἵστορον· διότι χωρίζει τὰ κατὰ τὴν ἐρώτησιν φυσικῶς ἀχώριστα, ὡς αἴτιον καὶ ἀποτέλεσμα, ὡς μέσον καὶ σκοπόν. Ἡ πρώτη τοῖνυν ἀπάντησις «εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός» ἀναγκάτως απαιτεῖ τὴν συμπλήρωσιν «καὶ παρὰ τούτου

δρῶνεις μαθεῖν τὸ ἀγαθόν»· τοῦτο δ' ἐστὶν αὖ ἐντολὴ αὐτοῦ, ἃς δρῶνεις τηρεῖν, ἵνα εἰσέλθῃς εἰς τὴν ζωὴν· αὕτη γὰρ ἂν εἴη ἡ μόνη λογικὴ διατύπωσις τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἥτινι ὁμοῦ προσκρούει τὸ «εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν κτλ.». δι' οὗ παρίσταται ὡς ἄλλο τι χωριστὸν καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ ἀγαθοῦ, ἐκεῖνο ὅπερ πάλιν περὶ αὐτοῦ πραγματεύεται· διότι ἡ δευτέρα ἀπάντησις ἐστίν· «εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς», δηλ. τὸ ἀγαθόν. Ἡ βλῆ τοίνυν ἑκφρασις αὕτη ἔχει τι λογικῶς ἄτοπον καὶ ἀνάρμοστον, ἐπότε ἡ ἑτέρα γραφὴ καὶ διαίρεσις λογικωτάτη καὶ ὁρθοτάτη. Ὁ γὰρ Σωτὴρ ἀφορῶν εἰς τὸ διδάσκαλε ἀγαθέ, λέγει· «τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὶ ἐγώ, ὁ Θεός». Διὰ τούτου δὲ διορθοῖ τὸν νεανίσκον προνοῦντα περὶ ἑαυτοῦ ὅτι ἐστὶν ἀγαθός καὶ τέλειος, διδάσκων ὅτι μόνος ὁ Θεός τοιοῦτος· οὐκ ἐπίστευε δ' ὁ νεανίσκος τῇ Σωτῆρι, ὡς Θεῷ, ὥστε οὐδένα λόγον εἶχεν ὀνομάσαι αὐτὸν ἀγαθόν· οὐδ' ἦν τοῦ παρόντος διδάξαι τὸν Σωτῆρα τοῦτον περὶ τῆς θείας ἑαυτοῦ φύσεως. Διὰ τῆς ἑκφράσεως τοίνυν ταύτης νοθεύει πρῶτον τὸν ὑπολαμβάνοντα ἑαυτὸν ἀγαθόν εἶναι νεανίσκον, ὅτι οὐδεὶς πλὴν τοῦ Θεοῦ τοιοῦτος, ἐξ ἑαυτοῦ δηλ. ἔχων τὴν ἀπόλυτον ἀγαθότητα καὶ ἁγιότητα, λέγων. Ἀγαθός μὲν μόνος ὁ Θεός τυγχάνει· καὶ ἐξακολουθεῖ· εἰ δὲ (= ὅμως) θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, γενέσθαι δηλ. μέτοχος ταύτης (παρ. 18, 8) τήρησον (ὁ ἀβρίστος δηλοῖ ἐν τῇ ζωῇ σου, καθ' ὅλον σου τὸν βίον) τὰς ἐντολάς· ἡ κατὰ τὴν ἑτέραν γραφὴν τήρει, φύλασσε διαρκῶς, ἐν ὅσῳ εἴ ἐν τῇ ζωῇ· διὰ τούτου δὲ πάλιν ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν πίστιν· διότι τὰς ἐντολάς μόνος ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὁ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀναγεννηθείς, δύναται τηρεῖν.

Ἡ γραφὴ τοίνυν αὕτη «τί με λέγεις ἀγαθόν; κτλ.» ἀποδιδωσιν ὁρθοτάτην ἔννοιαν, καὶ μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων εὐαγγελιστῶν ἀλλὰ πῶς εἰσεχώρησεν ἡ πρώτη· «τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ;» ἡ πιθανώτερά τούτου ἐξήγησις ἐστὶν ὅτι αὕτη προήλθεν ἐκ διορθώσεως ὑπερευλαβοῦς τινος, βοηθέντος μὴ οἱ ἄπιστοι λάβωσιν ἐπιχείρημα κατὰ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος τὸ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον· «τί με λέγεις ἀγαθόν;» ἐξ οὗ ἡδύνατο προκύψαι ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀπέκρουε δι' ἑαυτὸν τὸ ἀγαθὸς καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὸ Θεός· ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἐμικεῖ ἐνταῦθα κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν καὶ γνώμην τοῦ νεανίσκου, ὅστις οὐκ ἐρίωνσκεν οὐδὲ παρεδέχετο αὐτὸν εἶναι Θεόν, καὶ ἐμικεῖ σκοπίμως, ὅπως διορθώσῃ τὴν ἐσφαλμένην αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ, ὡς ἀγαθοῦ καὶ τελείου, ἰδέαν ὥστε ἡ διορθώσις τοῦ ὑπερευλαβοῦς ἀρχαίου χριστιανοῦ περιττὴ καὶ ἄτοπος.

Στίχ. 18) λέγει αὐτῷ· ποίας; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις.

Τὰ B 13 ἔχουσιν ἔφη αὐτῷ· ποίας ; τὰ δὲ NL ποίας φησίν ; τὸ F καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ Ἰησοῦς· καὶ τὰ B 13, 124. ἔχουσιν ἔφη, ἀντὶ εἶπεν.

Ὁ νεανίσκος ἀκούσας ἐντολὰς, θέλει μαθεῖν ποίας, ὅπως ἴδῃ μὴ τίνα ἐτέραν καὶ καινὴν ἔχοι ὁ Σωτὴρ, πρὸς ἣν κρινόμενος, οὐχ' εὐρεθήσεται τέλειος· ὁ δὲ Σωτὴρ σκοπίμως ἀναφέρει τὰς ἐντολὰς τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, τὰς ἐν τῇ δευτέρᾳ πλακί περιεχομένας, ἃς ὁ φιλάργυρος ἀδυνατεῖ πληρῶσαι, καὶ αἰτινές εἰσιν ἡ λυδία λίθος τῆς πρώτης πλακός.

Στίχ. 19) Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν.

Τὰ NBC* καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς πατέρα, ἀντὶ τοῦ πατέρα σου τοῦ C* καὶ πλείστων μικρῶν καὶ τοῦ π. κ. ὀλίγα δὲ καὶ τὴν μητέρα σου, ἅτινα, ὡς φαίνεται παρεισῆχθησαν ἐκ τοῦ Λουκᾶ καὶ Μάρκου· ἱκανὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὡς ἑαυτὸν, ἀντὶ τοῦ ὡς σεαυτὸν.

Μετὰ τὰς καθ' ἑκάστα ἐντολὰς προστίθησιν ὁ Σωτὴρ· καί, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν (Λευϊτ. 19, 18. παρ. Ματθ. 22, 39)· διότι ἐν ταύτῃ τῇ δευτέρᾳ μεγάλη ἐντολῇ ὅλαι αἱ τῆς δευτέρας πλακὸς συμπεριλαμβάνονται καὶ ἀνακεφαλαιοῦνται (Ῥωμ. 13, 9)· οὐ δύναται δὲ πληροῦν ταύτας ὁ τὴν ῥίζαν τῶν κακῶν, τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλαργυρίαν, τὴν θανατοῦσαν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἐν ἑαυτῷ ἔχων. Κακῶς τοίνυν ὑπέλαθεν ὁ Ὁριγένης τὸ καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν τοῦτο «ὡς προσθήκη ἀνδρὸς μὴ νοήσαντος τὴν ἀκρίβειαν τῶν εἰρημένων»· διότι ἀλλίστα ἔχει, ὡς ἀναφέρον τὴν μεγάλην ἐντολήν, τὴν πάσας τὰς τῆς δευτέρας πλακὸς περιέχουσας, ἢ προσέκρουεν ὁ φιλάργυρος νεανίσκος.

Στίχ. 20) Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· πάντα ταῦτα ἐφύλαξά μιν ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ ;

Τὰ BDH καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι ταῦτα πάντα κατὰ τὸν Λουκ. καὶ Μάρκ. τὰ NBDL 1. 22 ἐφύλαξα· καὶ τὰ NBL 1. 23 παραλείπουσι τὸ ἐκ νεότητός μου.

Ὁ νεανίσκος, ἐν τῇ οἴῃσει αὐτοῦ, ἀπαντᾷ τῷ Σωτῆρι, ὅτι ἐπλήρωσε πάντα ταῦτα, ἥτοι τὰς ἐντολὰς τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης· ταύτην δὲ τὴν ὁμολογίαν ποιεῖται ἡ ἀτελής αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς σχετικῆς ἀρνητικῆς δικαιοσύνης, τοῦ μὴ βλέπειν τὸν πλησίον, εὐκόλως ικανοποιουμένη συνείδησις, ἥτις ὁμως εἶχε καὶ δισταγμούς περὶ τοῦ εἰ τοῦτο ἐστὶ τὸ τέλειον· καὶ διὰ τοῦτο προστίθεται· τί ἐτι ὑστερῶ; κατὰ τί δηλ. ἀπολείπομαι τοῦ πλήρους μέτρου τῆς τελείας ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης.

Στίχ. 21) Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.

Τὰ B 69. 124 ἔχουσι λέγει, ἀντὶ τοῦ ἔφη· τὰ δὲ BD τοῖς πτωχοῖς, ἥτοι τοῖς γνωστοῖς σοι, ἀντὶ τοῦ πτωχοῖς (ἀνθρώποις, χρεῖζουσι βοήθειας) πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ BCD καὶ τινα ἄλλα ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ἡ εἰς τὸν νεανίσκον ἀπάντησις αὕτη ἐστὶν ἐφαρμογὴ εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ περίπτωσιν τῆς γενικῆς ἀρχῆς, ἣν ἐξέθηκεν ὁ Σωτὴρ ἀνωτέρω πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ (Ματθ. 16, 24)· τὸ γὰρ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν, ἥτοι τὴν ἐν αὐτῷ κατωτέραν φύσιν μετὰ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῆς, ἐστὶν ἐνταῦθα τὸ πωλῆσαι τὰ ὑπάρχοντα, οἷς προσηλωμένη ἦν ἡ καρδιά αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἶχεν, ἀλλ' εἶχετο ὑπ' αὐτῶν· διὸ καὶ ὁ Μάρκος ἔχει ἐνταῦθα «καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σταυρόν». Ἡ ἐνταῦθα τοῖνον πρόσκλησις τοῦ Σωτῆρος ἐστὶν ἡ πρὸς πάντα, μὴ ἀπολέσαντα τὸ σπέρμα τῆς πίστεως, φιλάργυρον, ὅστις, ἵνα γένηται μαθητὴς αὐτοῦ, τέλειος δηλ. ἡθικὸς ἄνθρωπος (παρ. Ματθ. 5, 48), ὀφείλει ἀποβαλεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν τύραννον Μαμωνᾶν, καὶ ἐλεύθερος γενόμενος, ἄραι τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ἄρξασθαι δηλ. τοῦ κατὰ τῆς σαρκὸς πολέμου, καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ. Καὶ διὰ μὲν τοῦ «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς» ὁ Σωτὴρ θέλει δεῖξαι τῷ φιλαργύρῳ καὶ φιλοκτήμονι ὅτι μόνον διὰ τοιαύτης γενναίας ἐλεημοσύνης δύναται θεραπεῦσαι τὸ

κατέχον αὐτὸν πάθος, καὶ ἀποκτῆσαι θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, ἀγαθὴν δηλ. παρὰ Θεοῦ μνήμην καὶ ἀνταπόδοσιν, ἀντὶ τοῦ γηίνου, ὃν νῦν ἔχει καὶ δίδωκει· τοῦτο δὲ ποιήσας, ἐλθέτω καὶ ἀκολουθεῖτω αὐτῷ ὡς μαθητῆς, ἵνα διδασθῇ τί ἄλλο ὑστερεῖ, ἥτοι τὰ τελειότερα τὰ πνευματικά. Ἡ ἐντολὴ τοίνυν αὕτη τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς πωλήσεως τῶν ὑπαρχόντων καὶ διανομῆς τοῖς πτωχοῖς, γίνεται ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς φιλαργύρους, τοὺς δούλους τῶν ἰδίων χρημάτων καὶ ἀναξίους διαχειρίζεσθαι ταῦτα χριστιανικῶς καὶ ἡθικῶς, φιλανθρώπως τε καὶ κατὰ τὸν νόμον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθὴς τῆς ἐντολῆς ταύτης χαρακτήρ, ἐξ οὗ καταδεικνυται ἡ μωρία τῶν ἐρωτώντων ἐθνικῶν καὶ ἀσεβῶν, τί γενήσεται εἰ πάντες οἱ ἔχοντες περιουσίαν τινὰ δώσουσι πτωχοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, καὶ τοι καὶ οὕτως ἐννοουμένης τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ Κυρίου, οὐδεμία βλάβη πνευματικῇ, ἀλλὰ μᾶλλον ὠφέλεια προσγενήσεται τῇ ἀνθρωπότητι, εἰ πάντες οἱ πλούσιοι ἀπαρνήσαντο ἑαυτοὺς, καὶ διώξαιεν τὴν ἐν ἀτομικῇ ἀκτημοσύνῃ καὶ ἐργασίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τελείωσιν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀποστόλων, οἱ ὁ Σωτὴρ ἐπέβαλε τὴν ἀκτημοσύνην ὡς καθήκον (Ματθ. 10, 9), ὅπως ὦσιν ἐλεύθεροι βιωτικῶν μεριμνῶν, καὶ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τοῖς ἄλλοις περιφρονήσεως τῶν ἐπιγείων. Ἡ γὰρ ἐντολὴ τῆς ἀκτημοσύνης ἐστὶν ἐντολὴ ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, τοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας πρῶτον, εἶτα δὲ καὶ διὰ τοὺς φιλαργύρους, τοὺς μὴ δυναμένους ἄλλως ὑψωθῆναι εἰς τὴν τελειότητα· διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς πάντας πιστοὺς συμβουλὴ τελειότητος, ἣν ἐδίδωξαν οἱ τοὺς ἀποστόλους μιμησάμενοι πρῶτοι χριστιανοί, οἱ πρῶτοι κατὰ τοῦτο τοῦ ἀληθοῦς μοναχικοῦ βίου καὶ τῆς ἀκτημοσύνης εἰσηγηταί, οὓς μετὰ ταῦτα πάλιν καὶ ὁ μέγας Ἀντώνιος τῇ πολιτεῖα αὐτοῦ ἐμιμήσατο· τὸ μόνον γὰρ καινὸν τοῦ μοναχικοῦ βίου ἦν ἡ ἐν ταῖς ἐρήμοις διατριβὴ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βαπτιστοῦ, ἄχρις ἂν γένωνται ἐν ἑξεί ἀπαθείας καὶ νικήσωσι τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς, καὶ καταστῶσι πρότυπα τελείων χριστιανῶν, διὰ τοῦ ἰδίου βίου καὶ τοῦ παραδείγματος τοὺς ἄλλους διδάσκοντες.

Στίχ. 22) Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

Τὰ κLZ παραλείπουν τὸ τὸν λόγον.

Ὁ νεανίσκος ἀκούσας τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Σωτῆρος, « πώλησον κτλ. », οὐκ ἀπεδέξατο, οὐδ' ἔσπερξεν, ἀλλ' εὐθὺς ἀνεχώρησε, λυπούμενος ὅτι οὐκ ἠδύνατο τελειωθῆναι πνευματικῶς· μείζων γὰρ ἐν αὐτῷ ἡ ἀγάπη τοῦ πλούτου τῆς ἀγάπης τῆς τελειότητος· καὶ ὁ νικηθεὶς πνευματικὸς ἄνθρωπος ἐλυπεῖτο μόνον, ἀλλ' οὐκ εἶχε τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως ἵνα κατανικήσῃ τὸν σαρκικόν· τὸ δὲ « ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά » αἰτιολογεῖ τὴν ἀναχώρησιν, ὡς προερχομένην ἐκ τοῦ μεγάλου πλούτου, ᾧ ἐδούλευε, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀποτάξασθαι. Ἰδοὺ τοίνυν ὅτι ἐμμέσως ἐξηλέγχθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἡττώμενος ὑπὸ τοῦ χειρόνος, καὶ μὴ δυνάμενος κτήσασθαι τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου, τὴν τελείαν ἀγάπην, ἧς ἡ οὐσία ἀπάρνησις ἑαυτοῦ καὶ θυσία χάριν τῶν ἀδελφῶν.

Στίχ. 23) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Τὰ κBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πλούσιος δυσκόλως.

Ὁ Σωτὴρ ἰδὼν τὸν νεανίσκον εὐθὺς ἀναχωρήσαντα διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ πλούτου, ἐνεθυμήθη καὶ ἐξηγεῖ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὸ μέγα πρόσκομμα, ὃ παρεμβάλλει ἡ δουλεία τοῦ πλούτου πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, διότι οἱ πλείστοι τῶν πλουσιῶν δουλεύουσι τῷ Μαμωνᾷ καὶ οὐχὶ τῷ Θεῷ (παρ. Ματθ. 6, 24), ὁ δὲ πειρασμὸς τοῦ πλούτου μέγας καὶ ἐν τῷ στρεβλοῦν τὴν συνείδησιν πρὸς ἀπόκτησιν καὶ αὐξήσιν αὐτοῦ διὰ παντὸς μέσου, καὶ ἐν τῷ προσηλοῦν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν εἰς τὰ γήινα καὶ φθαρτά, καὶ ἐν τῷ κλείειν τὴν καρδίαν τοῦ πλουσίου πρὸς τὸν πάσχοντα ἀδελφόν (παρ. Ἰακ. 5, 1 — 3. Ματθ. 6, 19 — 21. 13, 22 κτλ.), δι' ὧν καταπνίγει πᾶν πνευματικὸν αἶσθημα καὶ πᾶσαν ἀρετὴν (Α'. Τιμ. 6, 10), καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ὑπεύθυνον τῇ θείᾳ

ὀργῇ καὶ δίκῃ (Λουκ. 16, 23). Τὸ δύσκολον τοῖνον τῆς σωτηρίας τῶν πλουσίων ἐγκτεται ἐν τούτῳ, ὅτι δύσκολον ἐστὶ συμβιβάζσαι τὰς συνθήκας τοῦ πλούτου, ἥτοι τὰ μέσα δι' ὧν ἀποκτᾶται καὶ διατηρεῖται, πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ θεοῦ νόμου, τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης· τοσούτῳ δὲ δύσκολον, ὥστε καὶ σχεδὸν ἀδύνατον διὰ τὸν ψυχικὸν ἄνθρωπον κηρύσσει τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 24) Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

Τὰ FLV* καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν δὲ τὰ NCL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ὅτι πρὸ τοῦ εὐκοπώτερον· τὰ NBC καὶ πάντα τὰ κεφαλ. καὶ τὰ πλείστα τῶν μικρῶν ἔχουσι κάμηλον· τὸ δὲ X καὶ ἄλλα ἄλλα καὶ ὀλίγα, ἥτις ἐστὶν ἐξ εἰκασίας διόρθωσις τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Σοφῆϊν στ. 1030 καὶ τοῦ Σουῖδα καὶ ἄλλων σχολιαστῶν τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῶν παραλλήλων, διότι ἐνέμιζον ὅτι ἀνάγκη ἐξηγηθῆναι τοῦτο ἐνεκα τοῦ διὰ τρυπήματος ῥαφίδος, ὡς τὸ παχὺ σχοινίον, ὃ δεσμοῦσι τὰς ἀγκύρας οἱ ναῦται· τοιαύτη ὅμως λέξις ἐστὶν ὅλως ἀγνωστὸς ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι περὶ τοῦ ζώου πρόκειται κἀνταῦθα, ὡς καὶ Ματθ. 23, 24, ὅπου κατὰ μεταφορὰν συνήθη παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς, χαρακτηρίζονται οἱ Φαρισαῖοι ὡς καταπίνοντες τὴν κάμηλον καὶ διυλίζοντες τὸν κώνωπα· καὶ ἐν τῷ Ταλμουδ εὐρηται ὡσαύτως ἡ φράσις « διελθεῖν τὸν ἐλέφαντα διὰ τρυπήματος βελόνης »· ὥστε κἀνταῦθα ὁ Σωτὴρ παρίστανει τὸ ἀδύνατον διὰ τῆς εἰκόνος ταύτης, λαμβάνων τὸ μέγιστον γνωστὸν φορτηγὸν ζῶον καὶ κηρύσσων εὐκολώτερον τὸ διελθεῖν τοῦτο διὰ τῆς σμικροτάτης γνωστῆς ὁπῆς, ἢ σωθῆναι τὸν πλούσιον. Οὕτω γὰρ ἀναντιρρήτως δεῖ νοῆσαι τὴν ἑκφρασιν καὶ εἶσαι χαίρειν τὰς σχολαστικὰς τῶν δοκητιστῶν ὑποθέσεις καὶ παρερμηνείας· ἡ γὰρ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει τὰς λέξεις κάλως, σχοινίον, σπαρτον, σπάρτη, σπεῖρα, σείρα, στρόφος, στυπεῖον, ἱμονιά, σπληγγῆ, σύρτης, ἀλλ' ἀγνοεῖ παντελῶς τὸ κάμηλος· τὰ N* B ἔχουσι τρήματος, τὰ δὲ CKM καὶ τινα ἄλλα τρυμαλίας, ὡς παρὰ τῷ Μάρκῳ, ἀντὶ τοῦ τρυπήματος τῶν N* CD καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ NCE καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Εὐδ. Χρυσ. ἔχουσι εἰσελθεῖν, ἀντὶ τοῦ διελθεῖν τῶν BDG καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. καὶ τοῦ Δαμασκ. τὸ εἰσελθεῖν φαίνεται παραληφθῆναι ἐκ τῆς δευτέρας προτάσεως (ἢ πλούσιον... εἰσελθεῖν)· τὸ Z καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι βασι-

λείαν τῶν οὐρανῶν· τὰ δὲ **KLZ** καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ εἰσελθεῖν ἐν τέλει.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἵνα παραστήσῃ τὸ ἀδύνατον τῆς σωτηρίας διὰ τοὺς πλουσίους ψυχικοὺς ἀνθρώπους, λέγει ὅτι εὐκολώτερόν ἐστι διελθεῖν τὸ μέγιστον γνωστὸν φορτηγὸν ζῶον διὰ τῆς σμικροτάτης γνωστῆς ὀπῆς, ἢ τὸν πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν· οὕτω γὰρ μεγάλοι εἰσὶν οἱ πειρασμοὶ τοῦ πλούτου, ἐν τε τοῖς μέσοις, δι' ὧν ἀποκτᾶται, καὶ τοῖς δι' ὧν αὖξεται καὶ τηρεῖται, καὶ τῇ χρήσει αὐτοῦ, ὥστε ἀδύνατον συμβιβασθῆναι τούτῳ τὴν ἐντολὴν τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἥς ἄνευ οὐδεὶς σώζεται (Α. Ἰωάν. 3, 15). Διὰ τοῦτο τοίνυν ἀνάγκη τοὺς πιστοὺς φεύγειν τὸν πλοῦτον, ὡς τὸν μέγιστον τῶν ἐπὶ γῆς πειρασμῶν, καὶ ἐπὶ ταύτης ἰδίως τῆς ῥήσεως στηρίζεται ἡ εὐαγγελικὴ συμβουλὴ τῆς ἀκτμησύνης πρὸς τοὺς θέλοντας ἅπαξ διὰ παντός ἀπαλλαγῆναι τοῦ πειρασμοῦ τούτου, ὡς οἱ ἀληθεῖς ἀσκηταὶ καὶ μοναχοί. Οἱ μόνοι δὲ δι' οὓς ἡ συμβουλὴ αὕτη ἐστὶν ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος, εἰσὶν οἱ ἀγάπην ἔχοντες πρὸς τὰ χρήματα καὶ μὴ ἔχοντες ἰσχυρὰν θέλησιν, ὅπως διαχειρίζωνται τὸν πλοῦτον, ὡς Θεοῦ *παρακαταθήκην* ὑπὲρ τῶν πενομένων καὶ πασχόντων ἀδελφῶν· τοῦτο γὰρ μόνοι οἱ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὀδηγούμενοι πνευματικοὶ ἄνδρες δύνανται κατορθῶσαι· διότι μόνοι οὗτοι, οἱ λίαν εὐάριθμοι δυστυχῶς, ὑπηρετοῦσι διὰ τούτου τοῖς χρεῖαν ἔχουσι καὶ πάσχουσιν ἀδελφοῖς καὶ εἰς γενικὰ καλὰ ἀναλίσκουσι, μηδὲν δι' ἑαυτοὺς ἐπέκεινα τοῦ ἀπαιτήτως ἀναγκαίου δαπανῶντες. Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ στίχῳ περιέχεται ὁ κανὼν ὅτι ὁ χριστιανὸς ὁ ἀπλοῦς καὶ ψυχικός, ὁ κηδόμενος τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας, ὀφείλει μὴ εἶναι πλούσιος, ἀλλ' ἀκτῆμων (μοναχός) ἢ ὀλιγοκτῆμων (κοσμικός). Μόνοι δὲ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, οἱ νικήσαντες καὶ σταυρώσαντες τὴν σάρκα, δύνανται ἐν ἁγίῳ πνεύματι καὶ πλουτοῦντες σωθῆναι, ὡς λέγει ὁ Σωτὴρ κατωτέρω· περὶ δὲ τοῦ εὐκοπώτερον ὅρα Ματθ. 9, 5.

Στίχ. 25) Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξεπλήσσοντο σφόδρα λέγοντες· τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;

Τὰ ΝΒC καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ.

Οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες τὴν τελευταίαν ἰδίως ῥῆσιν τοῦ Σωτῆρος (εὐκοπώτερον κτλ.), διετέλουν ἐν ἐκπλήξει καὶ ἀπορίᾳ, λέγοντες τίς ἄρα δύναται σωθῆναι, ὅποτε μία τάξις ὁλόκληρος ἀνθρώπων, ἐν οἷς δύνανται καὶ χρηστότεροί τινες εἶναι, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τίς τῶν λοιπῶν, τῶν μὴ ἐχόντων τὰ μέσα τοῦ ἀγαθοποιεῖν καὶ εὐεργετεῖν, ὡς οἱ πλούσιοι, δύναται σωθῆναι;

Στίχ. 26) Ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ Θεοῦ πάντα δυνατά ἐστι.

Τὸ Κ καὶ πέντε τῶν μικρῶν ἔχουσι λέγει, ἀντὶ εἶπε· τὰ δὲ DM καὶ δέκα ἄλλα ἔχουσι παρὰ δὲ τῷ Θεῷ· τὰ κLZ δυνατά πάντα· τὰ BC· Η καὶ ἱκανὰ ἄλλα πάντα δυνατὰ ἔνευ τοῦ ἐστί, ὃ ἔχουσι τὰ C³DE καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. x.

Ὁ Σωτὴρ ἐμβλέψας, ἦτοι μετὰ προσοχῆς παρατηρήσας αὐτοὺς (παρ. Ματθ. 6, 26), ὅπως ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ βαρυσημάντου λόγου, ὃν ἔμελλεν εἰπεῖν αὐτοῖς, δι' οὗ πλείσται τῶν ἀνθρωπίνων ἀποριῶν ἐξηγοῦνται, εἶπεν αὐτοῖς· παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο, τὸ τοὺς πλουσίους σωθῆναι, ἀδύνατον λογίζεται καὶ ἐστίν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐ δύνανται ἐνεργῆσαι τὴν σωτηρίαν ἑαυτῶν· παρὰ τῷ Θεῷ ὁμως πάντα δυνατά ἐστι, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκεῖνος δύναται σῶσαι καὶ τοὺς πλουσίους τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ, καὶ μὴ ἀποκρούοντας τὴν ἐσωτερικὴν τὴν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου πνεύματος· σώζει δ' αὐτούς, τὸ μὲν παιδεύων καὶ τιμωρῶν διὰ τὴν κακὴν τοῦ πλούτου χρῆσιν, τὸ δὲ ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτῶν τὸν πειρασμὸν τοῦτον, ἐὰν μέλλῃ παρὰ σῶσαι αὐτοὺς εἰς ψυχικὸν ὄλεθρον· πολλὰς γὰρ ἡ σοφία αὐτοῦ οἶδεν ὁδοὺς καὶ τρόπους τοῦ παιδαγωγεῖν, παιδεύειν καὶ διορθοῦν εἰς σωτηρίαν τοὺς μὴ πάντῃ ἀπίστους καὶ πεπωρωμένους, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ ἀπελπίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐέλπιδας εἶναι περὶ τῆς σωτηρίας τῶν πιστῶν καὶ εὐσεβῶν, καίτοι πλουσίων. Τὸ ὀρθὸν τοῖνον καὶ εὐαγγελικόν ἐστι τὸ φεύγειν τὸν χριστιανὸν τὸν πει-

ρασμὸν τοῦ πλούτου, διανέμοντα τοῦτον τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν· ἄλλως κατέχοντες τοῦτον οἱ πιστοὶ ὀφείλουσι νυχθημερὸν προσεύχεσθαι καὶ ἀγρυπνεῖν, ἵνα πνευματικῶς τούτῳ χρῶνται, διανέμοντες τοῖς πτωχοῖς καὶ τῷ κοινῷ τὸ περισσεῦον ὑπὲρ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, καὶ προσέχοντες μὴ ἐμβάλη αὐτοὺς εἰς πειρασμοὺς πονηρῶν ἔργων. Δύο γὰρ ὁδοὶ τῆς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοῦτον ἀβλαβοῦς διαβιώσεως εἰσὶ διὰ τὸν χριστιανόν, ἡ τῆς ἁπλῆς διὰ παντός παραιτήσεως καὶ ἀπαλλαγῆς ἀπ' αὐτοῦ, ἣν οἱ εἰς τὰ πνευματικὰ ἐνασχολούμενοι ἀληθεῖς ἀσκηταὶ καὶ μοναχοὶ προτιμῶσι, καὶ ἡ μετὰ διηνεκοῦς προσευχῆς καὶ προσοχῆς διαχειρίσις αὐτοῦ, ἐπίπονος μέντοι καὶ τὸν νοῦν πάντοτε τῶν πνευματικῶν περισπῶσα, καὶ κατὰ τοῦτο τῆς πρώτης ὑποδεστέρα κοσμικὴ ὁδός.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 18 — 27.

Στίχ. 18) Καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων λέγων· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Τὸ G καὶ τίνα τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτὸν εἶς, ἀντὶ τοῦ τίς αὐτόν.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ἔχοντα τὴν αὐτὴν σειρὰν τῆς διηγήσεως τῷ Ματθαίῳ (προηγείται γὰρ ἡ εὐλόγησις τῶν παιδῶν, καὶ ἔπεται ἡ ἐρώτησις τοῦ Πέτρου), ὁ ἐνταῦθα ἐπερωτήσας τὸν Σωτῆρα ἦν ἄρχων, πιθανῶς τῆς συναγωγῆς (παρ. Ματθ. 9, 18)· κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ παραλείπων μόνον μετὰ τὸ τί τὸ ἀγαθόν, ὡς ἀφ' ἐαυτοῦ ἐννοούμενον.

Στίχ. 19) Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἶς, ὁ Θεός.

Τὰ N* B* παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Θεός.

Ὁ αὐτὸς τῷ 17 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 20) Τὰς ἐντολάς οἶδας· μὴ μοιχεύσης, μὴ φονεύσης, μὴ κλέψης, μὴ ψευδομαρτυρήσης· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.

Τὰ ABD καὶ τίνα ἄλλα παραλείπουν τὸ σ ο υ μετὰ τὸ τὴν μητέρα.

Ὁ Λουκᾶς ἐπιτέμνει τὸν Ματθαῖον, καὶ ἀναφέρει εὐθύς, ὡς δευτέρον μέρος τοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος, τὰς ἐντολάς τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, μεταβάλλων τὴν σειρὰν τῶν δύο πρώτων.

Στίχ. 21) Ὁ δὲ εἶπε· ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.

Τὰ G 1 ἔχουσιν εἶπεν αὐτῷ· τὰ δὲ A1K καὶ ὀλίγα ἄλλα πάντα ταῦτα· καὶ τὰ NABL 1. 209 ἐφύλαξα, ἀντὶ ἐφυλαξάμην· τὰ δὲ BD 1 παραλείπουν τὸ μ ο υ μετὰ τὸ νεότητος.

Ὁ αὐτὸς τῷ 20 τοῦ Ματθαίου· παραλείπει δὲ μόνην τὴν ἐρώτησιν αὐτοῦ, καὶ εἰσάγει εὐθύς τὸν Σωτῆρα διδάσκοντα τὰ περὶ τῆς ἐλλείψεως, ἣν εἶχεν.

Στίχ. 22) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἐν ἔτι σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ταῦτα· τὰ δὲ N^o FH καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅτι, ἀντὶ τοῦ ἔτι τῶν N^o AB καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ NAD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν· δὲ (ἐκ τοῦ Ματθ.), ἀντὶ τοῦ διάδος τῶν BPX καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. καὶ Βασ. τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα τοῖς πτωχοῖς· τὰ NAL καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν οὐρανοῖς· τὰ δὲ BD ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀντὶ τοῦ ἐν οὐρανῷ τῶν IPX καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα λαμβάνει τὸν λόγον, ἵνα διδάξῃ αὐτὸν ἐμμέσως τὴν ἐλλειψιν, τὴν ματαιοῦσαν πάντα τὰ σπέρματα τοῦ ἀγαθοῦ, ἣτινα εἶχεν ἐν ἑαυτῷ ὁ ἄρχων ἐκεῖνος· τὸ δ' ἔτι ἐν σοι λείπει συμπληρωτέον «ἵνα ζῶν κληρονομήσῃς».

Στίχ. 23) Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

Τὰ NG ἔχουν ταῦτα πάντα· τὰ δ' NBL ἐγενήθη.

Ὁ Λουκᾶς λέγει ἀπλῶς ὅτι περίλυπος ἐγένετο· παραλείπει δὲ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἀναχώρησιν.

Στίχ. 24) Ἰδὼν δὲ αὐτόν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον εἶπε· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Τὰ NBL καὶ 4 τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ περίλυπον γενόμενον· τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα εἰσπορεύονται, ἀντὶ τοῦ εἰσελεύσονται τῶν AIP καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ KMP καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν οὐρανῶν, ἀντὶ τοῦ Θεοῦ τῶν AIP καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Σωτὴρ εἶπε ταῦτα παρόντος ἔτι αὐτοῦ καὶ περιλύπου διὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος· τὸ δὲ πῶς δυσκόλως θαυμαστικὴ ἔκφρασις, ἀντὶ τοῦ λίαν δυσκόλως.

Στίχ. 25) Εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλῖος ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

Τὸ S καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσι κάμηλον κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν λοιπῶν· ἀντὶ δὲ τοῦ τρυμαλῖος τῶν APX καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.· τὰ NBD 49 ἔχουσι τρήματος· τὰ δὲ LR καὶ πέντε τῶν μικρῶν τρυπήματος ἐκ τοῦ Ματθ.· τὰ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι βελόνης, ἀντὶ ῥαφίδος τῶν APH καὶ τῶν ἄλλων πάντων καὶ τοῦ π. κ. καὶ τὰ ADM καὶ τινα ἄλλα διελθεῖν ἐκ τοῦ Ματθ. ἀντὶ εἰσελθεῖν.

Ὁ Σωτὴρ ὀρίζει ἐνταῦθα τὸ πῶς δυσκόλως, δεικνύς ὅτι οὕτω δύσκολον, ὥστε καταντᾶν ἀδύνατον τὸ σωθῆναι τοὺς πλουσίους· ἀδυνατεῖ γὰρ ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος πληρῶσαι τοὺς ὅρους τῆς χρηστῆς ἀποκτήσεως καὶ διαχειρίσεως τοῦ πλούτου. Ἡ δὲ τρυμαλῖα ἐκ τοῦ τρύω, τρυπῶ, τρυμα, λέξις συνήθης παρὰ τοῖς ἰαλεξάνδρ. καὶ τοῖς Ο'.

Στίχ. 26) Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες· καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

Τὰ NR ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ DL καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν οἱ ἀκούοντες.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν οὐ μόνον οἱ μαθηταί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκροαταί

τοῦ Σωτῆρος ἐξέφρασαν τὴν ἀπορίαν αὐτῶν διὰ τὸν λόγον τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 27) Ὁ δὲ εἶπε· τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις, δυνατά ἐστι παρὰ τῷ Θεῷ.

Τὸ Λ καὶ ἐλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ δὲ Ἰησοῦς· τὰ δὲ DP 157. παρὰ Θεῷ· καὶ τὰ NBD καὶ ἐλίγα ἄλλα δυνατά παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν.

Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις λογιζόμενα, ὅσα δηλ. κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἢ φαίνονται ἀδύνατα, δυνατά εἰσι παρὰ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ, τῷ πάντων προνοοῦντι.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 10, 17 — 27.

Στίχ. 17) Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδόν, προσδραμὼν εἰς καὶ γονυπετήσας αὐτόν, ἐπηρώτα αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι προσδραμὼν ἢ προσελθὼν· ἐλίγα δὲ τούτων τίς ἢ τίς πλούσιος, ἀντὶ τοῦ εἶς· καὶ τὰ AKM καὶ τινα ἄλλα «ἰδοὺ τις πλούσιος προσδραμὼν»· τὸ D καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν καὶ γονυπετῶν· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἐπηρώτα αὐτόν λέγειν.

Κατὰ τὸν Μάρκον ἔχοντα ἐν τῇ αὐτῇ τοῖς ἄλλοις δύο σειραῖς τὴν διήγησιν ταύτην ὁ νεανίσκος προσῆλθε, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Σωτὴρ ἐξεπορεύετο ἐκ τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ κατέλυσε (παρ. Μάρκ. 10, 10) εἰς τὴν ὁδόν, κατευθυνόμενος εἰς Ἱεροσόλυμα (Μάρκ. 10, 32)· καθιστᾷ δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ ὁ Μάρκος ζωηροτέραν τὴν διήγησιν διὰ τοῦ καὶ γονυπετήσας αὐτόν (παρ. Μάρκ. 1, 40)· ἢ δ' ἐρώτησις τοῦ νεανίσκου παρὰ τῷ Μάρκῳ ὁμοιάζει μᾶλλον τῇ τοῦ Λουκᾶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν.

Στίχ. 18) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἷς, ὁ Θεός.

Ὁ στίχος οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 17 τοῦ Ματθ. καὶ 19 τοῦ Λουκ.

Στίχ. 19) Τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ μοιχεύσης, μὴ φονεύ-

σης, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, μὴ ἀποστερήσῃς, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.

Τὰ κ^αBC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι μὴ φονεύσῃς, μὴ μοιχεύσῃς κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ Ματθ. τὰ δὲ DI' καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ μὴ φονεύσῃς· καὶ τὰ B'KΔ καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ μὴ ἀποστερήσῃς· τὰ δὲ κ^αCF καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ τὴν μητέρα σου.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Λουκᾷ· προστίθῃσι δὲ τὸ μὴ ἀποστερήσῃς ὡς ἐξήγησιν τῆς ἰ. ἐντολῆς (οὐκ ἐπιθυμήσεις κτλ.) διὰ τὸν φιλάργυρον πλούσιον· διότι ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀγαθῶν τοῦ πλούσιου ἀπαγορεύεται, ὡς ἄγουσα εἰς τὴν ἀποστέρησιν αὐτῶν· τίθεται δ' ἀπλῶς τοῦτο, ὡς νοουμένου ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ ἀντικειμένου = μὴ ἀποστερήσῃς τοῦ ἀνήκοντος αὐτῷ· καὶ ἐστὶν ἐν τῇ μορφῇ ταύτῃ ἐπανάληψις τοῦ μὴ κλέψῃς, ἀναγκαῖα τοῖς ψυχικοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· τὸ δὲ μὴ ἀποστερήσῃς μισθὸν πένητος, ὃ παραδέχεται ὁ Meyer, ὡς τὸ συμπλήρωμα κατὰ τὸ Δευτ. 24, 14, ἔδει ῥητῶς τεθῆναι· ἀλλὰ καὶ ἀποκλείεται ἕνεκα τοῦ « τὰς ἐντολὰς οἶδας », δι' οὗ χαρακτηρίζονται αἱ ἐντολαὶ τοῦ δεκαλόγου.

Στίχ. 20) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφύλαξά μιν ἐκ νεότητός μου.

Τὰ κ^αBCΔ ἔχουσιν ἔφη, ἀντὶ τοῦ ἀποκριθεὶς εἶπε· τὰ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῷ· τὰ αὐτὰ δὲ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ διδάσκαλε· τὰ AD 28. ἔχουσιν ἐφύλαξα· τρία δὲ τῶν μικρῶν ἐποίησα· καὶ τὰ KMN καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει ἐκ τοῦ Ματθ. τί ἔτι ὑστερῶ;

Ὁ Μάρκος παραλείπει, ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς, τὸ « τί ἔτι ὑστερῶ; » καὶ ἔχει διδάσκαλε ἄνευ τοῦ ἀγαθέ, πρὸς δὴλῶσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωρίσεως τοῦ Σωτῆρος ὡς τοιούτου· μόνον δὲ μετὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς διανομῆς τῶν ὑπαρχόντων, ἐψυχράνθη καὶ ἀφῆκεν αὐτόν.

Στίχ. 21) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ ἠγάπησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐν σοὶ ὑστεροῦ· ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον,

καὶ δὲ τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σταυρόν.

Τὸ ΔΚΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ Ἰησοῦς· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἔχουν· λέγει, ἀντὶ εἶπε· καὶ τὰ ΚΜΝ καὶ τινα ἄλλα ἔχουν μετὰ τὸ εἶπεν αὐτῷ· « εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ἐν σοὶ ὑστερεῖ »· ἄλλα δὲ τινα ἔχουν μετὰ τὸ ὑστερεῖ· « εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε κτλ. » ἐκ τοῦ Ματθαίου· τὰ ΝΒC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν ἐν σὲ ὑστερεῖ, ὅπερ ἀρμύζει τῇ ἐμπροσώπῳ συντάξει ὑστερῶ τινά τι (παρ. Ψαλμ. 22, 1 « Κύριος ποιμαίνει με καὶ οὐδὲν με ὑστερήσει »), οὐχὶ δὲ καὶ τῇ ἀπρὸς ὑστερεῖ (ἐλλείπει ἢ λείπει, ὡς ἔχει ὁ Λουκᾶς) τινί τι· τὸ Ν καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν ἐτι ἐν ἐκ τοῦ Λουκᾶ· τὰ ΑΒΝ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν πτωχοῖς, ὡς παρὰ Ματθ. καὶ Λουκ. ἀντὶ τοῦ τοῖς πτωχοῖς τῶν ΝCΔ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ ΝBCDΔ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἄρας τὸν σταυρόν, ὅπερ ἔχουν τὰ ΑΝΧ καὶ τὰ πλείστα (ὡς καὶ τὸ G καὶ ὀλίγα ἄλλα πρὸ τοῦ δεῦρο) καὶ τὸ π. κ. ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἔχουν τὸν σταυρόν σου.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα προστίθῃσι τὸ ἐμβλέψας = μετὰ προσοχῆς παρατηρήσας, ἡγάπησεν αὐτόν· διέγνω γὰρ ἐν αὐτῷ ἀγαθὰς ιδιοτήτας καὶ χαρίσματα, ἅτινα ἀπενέκρου ἡ φιλαργυρία, καὶ διὰ τοῦτο ἠθέλησεν ἄραι ταύτην ἐξ αὐτοῦ· τὸ δ' ἄρας τὸν σταυρόν ἐν τέλει ἄριστα χαρακτηρίζει τὴν ἐνταῦθα περίπτωσιν ὡς εἰδικήν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν γενικὴν Μάρκ. 8, 34.

Στίχ. 22) Ὁ δὲ στυγνᾶσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουν τῷ λόγῳ τούτῳ· τὰ δὲ D 116. χρήματα πολλά.

Ὁ Μάρκος πρὸς ζωηροτέραν τοῦ πράγματος παράστασιν ἔχει στυγνᾶσας, ἥτοι σκυθρωπάσας (παρ. Ματθ. 16, 3) πρὸς τῷ λυπούμενος τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 23) Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελεύσονται.

Τὰ Ν' C ἔχουσιν ἔλεγε· τὸ δὲ Δ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν εἶπεν, ἀντὶ τοῦ λέγει.

Καὶ ἐνταῦθα πρὸς ζωηροτέραν τοῦ πράγματος παράστασιν ἔχει περιθλεψάμενος (πέριξ ἰδὼν, ὅπως διεγείρῃ τὴν προσοχὴν πάντων). ἐπαναλαμβάνει δὲ δις (ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ) ἐμφάσεως χάριν τὴν ἔκφρασιν ταύτην (πῶς δυσκόλως κτλ.).

Στίχ. 24) Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς· τέκνα πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ (τοῖς) χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

Τὰ ΔΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· τὸ Α καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπεται τὸ πάλιν· τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν, ἀντὶ τοῦ λέγει· τὰ ΑΝ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τεχνία (ὅπερ ἐστὶν ἰδιωτισμός τοῦ Ἰωάννου), ἀντὶ τοῦ τέκνα· τὰ δὲ ΕΓΚ καὶ τινα ἄλλα παραλείπεται τὸ τέκνα· τὰ ΝΒΔ παραλείπεται τὸ τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν, ὅπερ ἀναγκαῖον διὰ τὴν σειρὰν τοῦ λόγου καὶ τὴν αἰτιολογίαν τοῦ ἐπομένου στίχου· τὸ Δ καὶ οὐ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι τοῖς χρήμασιν (αὐτῶν δηλ. οἷς ἔχουσι)· τὰ δὲ ΑСΝ καὶ τὰ πλεῖστα ἐπὶ χρήμασιν (ὕλη δηλ.), ὅπερ ζωηρότερον.

Κατὰ τὸν Μάρκον ὁ Σωτὴρ ἰδὼν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο, ἦτοι ἔμενον ἐκπεπληγμένοι, ἐπαναλαμβάνει ἐμφάσεως χάριν τὴν ἄνω πρότασιν, ἐπεξηγῶν τοὺς τὰ χρήματα ἔχοντας, ὡς τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τούτοις, ὅτι δηλ. ἐπ' αὐτοῖς στηρίζεται ἡ εὐδαιμονία καὶ μακαριότης τοῦ ἀνθρώπου, καὶ προβαίνει εἰς τὴν αἰτιολογίαν τῆς προτάσεως ταύτης ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς.

Στίχ. 25) Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλοῦσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εὐκοπώτερον γὰρ (τὸ Α δέ)· τὰ ΝΑС καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι διὰ τρυμαλιᾶς, καὶ ἱκανὰ ἄλλα ραφίδος ἀνάρθρωτος· τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι τρυπήματος (Ν* τρήματος παρ. Ματθ.)· ἀντὶ δὲ τοῦ

διελθεῖν τῶν BCD καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ NAN καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰσελθεῖν, ὡς παρὰ Λουκᾶ.

Ὁ στίχος οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 24 τοῦ Ματθαίου καὶ 25 τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 26) Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες πρὸς ἑαυτοὺς· καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

Τὰ NBCΔ ἔχουσι πρὸς αὐτόν.

Ἐν τῇ α'. προτάσει ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ, ἐν δὲ τῇ β'. τῷ Λουκᾶ.

Στίχ. 27) Ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγει· παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ Θεῷ· πάντα γὰρ δυνατὰ ἐστί παρὰ τῷ Θεῷ.

Τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν δέ· τὰ N*Γ ἔχουσιν εἶπεν· τὰ C³DN καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο (ἐκ τοῦ Ματθ)· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν παρὰ μὲν ἀνθρώποις, καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀδύνατον ἐστί· τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι παρὰ Θεῷ· καὶ τὰ B 124 καὶ ἐν τέλει πάλιν ἔχουσι παρὰ Θεῷ· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐστί.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ· προστίθῃσι δὲ τὸ ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἐπιφέρει ὡς αἰτιολογίαν τὸ τοῦ Ματθαίου πάντα δυνατὰ.

μγ'.) Ἡ ἐρώτησις τοῦ Πέτρου περὶ τῆς ἀναμενούσης
τούς μαθητὰς ἀμοιβῆς.

Ματθ. 19, 27 — 30. Λουκ. 18, 28 — 30. Μάρκ. 10, 28 — 31.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 27 — 30.

Στίχ. 27) Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;

Τὰ MX καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν Ἰδοὺ Κύριε.

Ὁ Πέτρος ἀφορμὴν λαβὼν, ἐξ ὧν ὁ Σωτὴρ εἶπε περὶ τῶν πλου-

σίων, ἐρωτᾷ αὐτόν, τίς ἀμοιβή ἐπιφυλάσσεται αὐτοῖς, τοῖς ἀποστόλοις, οἵτινες ἀφῆκαν πάντα, ἥτοι τὰ βιοποριστικά αὐτῶν ἐπαγγέλματα καί τὰ κτήματα, οἷς οὐκέτι πλέον μετὰ τὴν μαθητείαν ἐχρῶντο ἢ ἀπήλαυνον, μόνην ἐργασίαν ἔχοντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀκρόασιν τοῦ λόγου καὶ τὸ κήρυγμα αὐτοῦ· τί ἄρα (ἀγαθὸν) ἔσται ἡμῖν (ἐν τῷ μέλλοντι βίῃ;) τοῦτο ἐστὶ τὸ φυσικῶς ὑπονοούμενον, οὐχὶ δὲ τί ἔσται ποιητέον; τοῦ Paulus· τὸ ἔσται οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ τὸ γενήσεται, συμβήσεται, δοθήσεται ἡμῖν (παρ. Λουκ. 2, 10 14, 10 κτλ.).

Στίχ. 28) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς, οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ἡμεῖς, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτῷ, ἀντὶ αὐτοῖς· τὰ NB* C καὶ τινὰ ἄλλα παλιγγενεσίᾳ· τὰ EGH καὶ τινὰ ἄλλα καθίσῃ, καὶ κατωτέρω τὰ NBD² καὶ πολλὰ ἄλλα καθίσεσθε· τὸ δὲ Z 435 καθισθήσεσθε (πάντα ταῦτα ἀσυνήθεις ἐν τῇ K. Δ. τύποι)· τὰ δὲ NDL καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ αὐτοί, ἀντὶ τοῦ καὶ ἡμεῖς.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν προαναγγέλλει μετὰ βεβαιότητος τοῖς ἀποστόλοις, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀκολουθήσαντες αὐτῷ (μέχρι τέλους, ὥστε ὁ Ἰούδας ἐξαιρεῖται), κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ κόσμου (ἡ πρώτη γραφὴ τῆς Π. Δ. ἐστὶν ἡ γένεσις τοῦ κόσμου, ἡ δὲ διὰ τοῦ Σωτῆρος ἀνακαίνισις τοῦ καινοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς καινῆς γῆς, καλεῖται παλιγγενεσία, ἥτοι δευτέρα γέννησις καὶ ἀνάπλασις ἢ ἀνακαίνισις τῆς κτίσεως, ἀπαλλασσομένης τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἁμαρτίας (παράβ. Ῥωμ. 8, 19 καὶ ἐφ. Β'. Πέτρου 3, 13), ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθίσῃ ἐπὶ τοῦ δεδοξασμένου αὐτοῦ θρόνου, τοῦ ἀπαστρέποντος ἐκ τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ, ὡς κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν (Ματθ. 25, 31), καθίσεσθε καὶ αὐτοὶ ἐπὶ δώδεκα θρόνους (ἐν τούτῳ συνίσταται ἡ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἐπαγγελία, ὅτι παρακαθίσουσι τῷ Σωτῆρι, ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ ἐρχομένῳ).

ὡς συνέδροι καὶ σύνθρονοι καὶ μετὰ τῶν ἀγγέλων ἀποτελοῦντες τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ· ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ μεγάλη ἀμοιβὴ τῆς ἀποστολικῆς αὐτῶν διακονίας, ἐν τῷ εἶναι δηλ. συμπαρέδρους τοῦ Κριτοῦ ζώντων καὶ νεκρῶν· τὸ δ' ἔργον, ὃ ἀνατεθήσεται αὐτοῖς, ὡς ἀποστόλοις τῶν Ἰουδαίων, τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, τῆς περιτομῆς (Γαλ. 2, 8. 9.), ἔσται ἡ κρίσις, ἡ κατὰκρίσις τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, τῶν ἐν μεγάλῳ καὶ συνόλῳ μὴ πιστευσασῶν τῷ τὰς ἐπαγγελίας ἐλθόντι πληρῶσαι Σωτῆρι (Ἰωάνν. 1, 11)· αὐτοὶ τοίνυν ὡς πιστεύσαντες καὶ ἐργασθέντες παρ' αὐτοῖς εἰς τὴν τῆς πίστεως διδδοσιν ἀνωφελῶς, κρινοῦσιν αὐτοὺς καὶ κατακρινοῦσιν, ὡς μὴ πιστεύσαντας τῷ ὑπὸ πάντων τῶν προφητῶν προκατηγγελημένῳ ἐκ μογθηρᾶς καὶ πεπωρωμένης διανοίας· ἡ κρίσις δὲ καὶ κατὰκρίσις γενήσεται οὐ μόνον διὰ τῆς παραβολῆς καὶ ἀντιθέσεως τῆς διαγωγῆς τῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν τοῦ δωδεκαφύλου, ὡς καὶ περὶ τῶν μαθητῶν τῶν Φαρισαίων Ἰουδαίων λέγει ὁ Σωτὴρ ὅτι κριταὶ τῶν διδασκάλων αὐτῶν ἔσονται (Ματθ. 12, 27), καὶ ὅπως καὶ οἱ ἄγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι κατὰ τὸν ἀπόστολον (Α'. Κορ. 6, 2), ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ ζητήματι ἐνεργήσουσιν ὡς ἐπίτροποι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἱ ἀπόστολοι, ἀναγγελοῦντες τοῖς Ἰουδαίοις τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν τοῦ Σωτῆρος καὶ τοὺς λόγους ταύτης· ἐν τούτῳ δὲ ἰδίως συνίσταται τὸ κρίναι τὰς δώδεκα φυλάς, ὅπερ ὡς ἀμοιβὴν αὐτοῖς προαναγγέλλει μετὰ τοῦ καθίσαι ἐπὶ δώδεκα θρόνων, καὶ μόνον ἐν τῇ ἐξηγήσει ταύτης ἔχει *πραγματικὴν* ἔννοιαν. Τῆς ἐρμηνείας δὲ ταύτης ἀπομακρύνονται οἱ τὴν παλιγγενεσίαν ἀπλῶς ὡς ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν (Αὐγουστ. Θεοφ. Ζυγαδ.), οὐχὶ δὲ καὶ νέαν δημιουργίαν καινοῦ οὐρανοῦ καὶ καινῆς γῆς κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως καὶ τὰ χωρία τῆς Κ. Διαθήκης ὑπολαμβάνοντες· ὡς ὅμως τὸ καθίσαι ἐπὶ θρόνων, καὶ κρίναι, ὅπερ καὶ ἐν ἄλλῃ περιστάσει ῥητῶς βεβαίῳ ὁ Σωτὴρ (Λουκ. 22, 30), οὐκ ἔστι φράσις κενή, ἀλλὰ *πραγματικὴ*, οὕτω καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καὶ ἐν τῇ καινῇ Ἱερουσαλὴμ ἴστανται οὗτοι ὡς δώδεκα θεμέλιοι τοῦ τείχους, καὶ ἐπομένως κατέχουσι περίβλεπτον θέσιν ἐν αὐτῇ· δωδεκάφυλον δ' ἔνταυθα οὐ δύναται εἶναι τὸ τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραήλ, ὅστις ἀνα-

στήσεται ἀνάστασιν ζωῆς καὶ οὐ κρίσεως, ὡς τὸ τοῦ ἀπίστου κατὰ σάρκα Ἰσραήλ.

Στίχ. 29) Καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.

Τὰ NBC καὶ τινε ἄλλα ἔχουσιν ὅ σ τ ι ς, ἀντὶ τοῦ ὅ ς τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων· τὰ BD 1 παραλείπουν τὸ ἢ γυναῖκα. — Τὰ N^aC^aL 1 ἔχουν τὸ οἰκίας μετὰ τὸ ἀ γ ρ ο ῦ ς. — Τὰ ND ἔ ν ε κ α τοῦ ὀνόματός μου, τὰ δὲ NB 124 τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος· — τὰ BL καὶ ὁ Ὁριγ. ἔχουν πολλπλασίονα, ἀντὶ τοῦ ἑκατονταπλασίονα τῶν NCDX καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ Εἰρ. Βασ. Χρυσ.

Μετὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἀποστόλων ἀναφέρει καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν πιστῶν, οἵτινες ἔνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀφήσουσιν οἰονδήποτε κτήμα ἢ σχέσιν ἐπίγειον, ὡς κωλύουσιν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐν τῇ πίστει πρόδον αὐτῶν· καὶ διὰ μὲν τοῦ οἰκίας νοεῖ οὐ μόνον τὸ κτίριον, ἀλλὰ πάντας ἀνεξαίρετως τοὺς οἰκείους, τὴν οἰκογένειαν ὁλόκληρον, ἣτις ἔνεκα τῆς πίστεως ἦλθεν εἰς διάστασιν καὶ ἀπέβαλεν αὐτόν· εἴτα δ' ἀναφέρει ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας (ἀδελφούς, πατέρα, μητέρα, γυναῖκα, τέκνα), καὶ ἐν τέλει τοὺς ἀγροὺς, τὰ κτήματα, ὧν διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐστερήθη παρὰ τῶν γονέων ἢ ἀδελφῶν, ἢ συγγενῶν, ἀπόκληρος γενόμενος· ὁ τοιοῦτος ἔξει ἀσυγκρίτως πλείονας πνευματικὰς σχέσεις καὶ κτήματα (τὸ ἑκατονταπλασίονα δεικνύει τὸ ἄσύγκριτον τῆς ὑπεροχῆς, ὡς καὶ τὸ πολλαπλασίονα), ἥτοι εὐρήσει τὸν ἀληθῆ πατέρα, τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς, τοὺς ἀγγέλους καὶ ἁγίους καὶ τὴν αἰώνιον καὶ ἀχειροποίητον οἰκίαν τοῦ αἰωνίου πνευματικοῦ σώματος, καὶ τὴν ἀληθινὴν πατρίδα, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ· εἰς ταύτην κυρίως τὴν ἐννοίαν ὀφείλομεν νοῆσαι τὸ ἑκατονταπλασίονα· ὅτι γελοῖον ἂν εἴη κατὰ γράμμα νοῆσαι κατὰ σάρκα συγγενεῖς (ἑκατὸν ἀδελφούς, ἢ γυναῖκας, ἢ τέκνα) ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ πνεῦμα συγγενῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ (τῶν ἀδελφῶν

χριστιανῶν τῶν ἐχόντων θέσιν πατρός, ἀδελφοῦ, καὶ τέκνου, ὡς ὁ Θεοφύλακτος ἐρμηνεύει) δύναται νοηθῆναι· διότι ἀναφέρονται μὲν αἱ χριστιανικαὶ ἐπαγγελίαι εἰς τὸν μέλλοντα βίον, καὶ ἐν αὐτῷ πληροῦνται, ὡς ἐν τοῖς μακαρισμοῖς εἶδομεν, οὐχ' ἥττον καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ νῦν προγευόμεθα αὐτῶν, ἔχοντες τὰ ἀντίτυπα τῶν τελείων καὶ ἀληθινῶν ἐκείνων ἀγαθῶν ἐν ταῖς πνευματικαῖς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς σχέσεσι καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἀγαθοῖς· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα λέγει ἐκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει, ὅτι τὰ χαρίσματα καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τοῦ νῦν αἰῶνος ἄρχονται διὰ τὸν πιστόν, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ, τῇ αἰωνίῳ ζωῇ τελειοῦνται.

Στίχ. 30) πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

Τὸ Ε' καὶ ὁλίγα ἄλλα ἔχουσι γὰρ, ἀντὶ τοῦ δ' ἐ· τὰ δὲ CM καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι ἐκ τοῦ Μάρκου.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν προστίθησιν ὅτι οὐδόλως ἐλαττωθήσονται οἱ ἐπιγινόμενοι τῶν προγεγενημένων, καὶ ὅτι τὰ ἀγαθὰ ταῦτα τὰ πνευματικὰ πᾶσιν ἀνεξαίρετως τοῖς ἐν πάσαις ταῖς χριστιανικαῖς γενεαῖς πιστοῖς ἀνθρώποις χαρισθήσονται· πολλοὶ δέ, λέγει, ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ (πολλοὶ) ἔσχατοι πρῶτοι· τοῦτο οὐ δηλοῖ ὅτι πολλοὶ πρῶτοι ἔσονται ἔσχατοι, καὶ πολλοὶ ἔσχατοι ἔσονται πρῶτοι, ὅπερ ἔδει οὕτω γραφῆναι, ἀλλὰ τὸ ὅλον «πρῶτοι ἔσχατοι», ὡς καὶ τὸ «ἔσχατοι πρῶτοι» *κατηγορούμενον* τοῦ πολλοῦ, δηλοῦν τὴν ἰσότητά ἀμφοτέρων· πρῶτοι γὰρ ἔσχατοι εἰσὶν οἱ πρῶτοι οἱ ὄντες ὡς καὶ οἱ ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι, οἱ ἔσχατοι οἱ ὄντες ὡς καὶ οἱ πρῶτοι· οὐδεμία δηλ. κατὰ τοῦτο ἔσται διαφορά, ὅτι πάντες πολῦται τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ μέλλοντος βίου κληρονόμοι καὶ μέτοχοι ἔσονται, καὶ οὐδεμία κατὰ τὸν χρόνον τῆς πίστεως καὶ τὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς διαφορά δόξης ἔσται ἐν αὐτοῖς.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 28 — 30.

Στίχ. 28) Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησαμέν σοι.

Τὰ ΑΡΓ καὶ πλείστα ἄλλα ἔχουσιν ἀνάρθρως Πέτρος· τὰ ΝΒΔ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὁ Πέτρος· τὰ δὲ Ν^οΒΔΛ καὶ τινα τῶν μικρῶν ἀφέντες τὰ ἴδια ἠκολούθησαμεν· τὰ Ν^οΑΡΒ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθησαμεν· τὰ δὲ Ν^οΧ ἐκ τοῦ Ματθ. τί ἔρα ἔσται, ἡμῖν;

Ὁ Λουκᾶς παραλείπει τὸ τί ἔρα ἔσται ἡμῖν συντομίας ἕνεκεν, ὡς ἐκ τοῦ τόνου καὶ σκοποῦ προτάσεως ταύτης «Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν κτλ.» ἀφ' ἑαυτοῦ ἐννοούμενον.

Στίχ. 29) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐστίν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφούς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ,

Τὰ Ν^οΔΔ 131 παραλείπουν τὸν ὅτι· τὰ ΔΗ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἰκίας· τὰ ΝΒΛ ἔχουσιν ἢ γυναῖκα, ἢ ἀδελφούς, ἢ γονεῖς· τὰ δὲ ΔΧΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα μετὰ τὸ ἢ ἀδελφούς ἔχουσιν ἢ ἀδελφάς· τὸ δὲ ΝΒ εἵνεκεν.

Ὁ Λουκᾶς μετέβαλε τὴν σύνταξιν τοῦ Ματθαίου εἰς ἀρνητικὴν ἐκ θετικῆς, καὶ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος, ἀναφέρει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς τὸ τέλος τῆς πίστεως ἡμῶν.

Στίχ. 30) ὅς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

Τὰ ΝΒΛ καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν οὐχὶ μὴ ἀπολάβῃ· τὰ δὲ ΒΔΜ καὶ ὀλίγα ἄλλα λάβῃ· τὸ Δ καὶ τινα τῶν λατ. ἀντιγρ. ἑπταπλασίονα.

Οὐδεὶς, λέγει ἐστίν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν κτλ., ὅστις οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα ἀγαθὰ (πνευματικὰ) ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τῆς παρουσίας ζωῆς, τοῦ νῦν αἰῶνος, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. Ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα περιορίζει τὸ πολλαπλασίονα εἰς τὰ τοῦ παρόντος βίου πνευματικὰ ἀγαθὰ, καὶ χωρίζει ταῦτα

τῶν μελλόντων τῆς αἰωνίου ζωῆς, δεικνύς ὅτι δύο στάδια ἀμοιβῆς εἰσι διὰ τὸν πιστόν.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 10, 28 — 31.

Στίχ. 28) Καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ. Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι.

Τὸ D καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι καὶ ἤρξατο· τὰ δὲ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα ἀπλῶς ἤρξατο· καὶ τὰ KNH καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἤρξατο δέ· τὰ BCD ἠκολουθήκαμεν, καὶ τὰ N 51 προστιθέασιν ἐν τέλει· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; ἐκ τοῦ Ματθαίου.

Ὁ Μάρκος λέγει «ἤρξατο λέγειν» ἐννοῶν ὅτι ὁ Σωτὴρ διέκοψεν αὐτὸν πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸ συμπέρασμα· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;

Στίχ. 29) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν. Ἀμὴν λέγω ἡμῖν, οὐδεὶς ἐστίν, ὃς ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγρούς, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου,

Τὰ NBD ἔχουσι· ἔφη ὁ Ἰησοῦς· τὰ AMS καὶ πολλὰ ἄλλα ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς· τὰ CEF καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ἀποκριθεὶς· τὰ KH καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀποκριθεὶς δέ· — τὰ FM οἰκίας· τὰ BCD ἢ μητέρα ἢ πατέρα· τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἢ γυναῖκα· τὰ NB²C καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Λουκᾷ ἐν τῇ ἀρνητικῇ συντάξει· ἐν τῇ ἀποδόσει ὁμῶς ἐβραϊζει (διὰ τοῦ ἐὰν μὴ), τὸ δὲ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου = τοῦ προσώπου καὶ τῆς διδασκαλίας μου.

Στίχ. 30) ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν, ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ μητέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγρούς μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

Τὰ N 1 ἔχουσι ἀπολάβῃ, ἀντὶ λάβῃ· τὸ N καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχει καὶ πατέρας καὶ μητέρας· τὰ N^aACD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ μητέρα· τὰ δὲ N^cKM καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ πατέρα καὶ μητέρα· τινὰ τῶν μικρῶν (25, 114 κτλ.) μετὰ διωγμῶν.

Τὸ *ἐὰν μὴ* ἑβραϊσμός ἦτοι βεβαιωτικὸν καὶ ἐπαγγελίας δηλωτικόν, ὡς τὸ *ἐβρ.* *וְאִם* (Ἀριθ. 14, 35), ὅπερ ἀλλαχοῦ ἢ μὴν οἱ *Ο'* μεταφράζουσιν (Ἰωβ 2, 5), ὥστε κατὰ τοῦτο ἐξηγητέον οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν . . . βεβαίως λήψεται ἑκατονταπλασίονα· ἤρξατο δηλ. ὁ Μάρκος διὰ τοῦ οὐδεὶς ὃς ἀφῆκε, σκοπῶν ἐξακολουθεῖν διὰ τοῦ «καὶ μὴ λάβῃ», ἐπιλαθόμενος ὁμῶς τῆς ἀρχῆς· διὰ τὰ παρεμπιπτόντα ἐξήνεγκε βεβαιωτικῶς τὴν ἀπόδοσιν, ὥσει ἦν «πᾶς ὃς ἀφῆκε, *βεβαίως* λήψεται»· ἡ δ' ἐξήγησις τοῦ Meyer, καθ' ἣν τὸ *ἐὰν μὴ λάβῃ* = οὐδεὶς ἀφῆκεν, ἐὰν μὴ βεβαίως μέλλῃ λαβεῖν αὐτόν, ὡς εἰ τὸ δεύτερον τοῦτο τὸ βέβαιον κριτήριον καὶ γνώρισμα τοῦ πρώτου, ἐστὶν ὅλως ἀπ᾽όδουσα πρὸς τὸ γράμμα, ὅπερ λαμβανόμενον ἐν τῇ σειρᾷ ὡς ἔχει, καὶ λαμβανομένου τοῦ ἐὰν μὴ λάβῃ ὡς ὑποθετικῆς προτάσεως ἀποδιδόμενης εἰς τὸ ἀφῆκεν, οὐδὲν ἄλλο δύναται σημαίνειν, εἰμὴ οὐδεὶς ἀφῆκεν ἐὰν μὴ λάβῃ, τουτέστιν ὅρον τοῦ ἀφεῖναι τὸ λαβεῖν ἔθηκεν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὅλως *ἄτοπον* καὶ μόνῃ δυνατῇ ἢ πρώτῃ ἐξήγησις. Βεβαίως ἡ σύνταξις ἔχει τί τὸ ἀνώμαλον, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει πολλάκις ἐν τῇ Κ. Δ. καὶ ἡ ἔννοια καὶ ἡ πρὸς τὸν Λουκᾶν σχέσις μίαν καὶ μόνην, τὴν ἀνωτέρω λογικὴν ἐπιδέχεται ἐξήγησιν· — τὸ δὲ ἑκατονταπλασίονα δεικνύει τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πνευματικῶν σχέσεων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ νεωτέρους καὶ τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πνευματικὰ ἀγαθὰ, ἅτινα ἑκατοντάκις ἀναπληροῦσι τὰς σαρκικὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ ὕλικα ἀγαθὰ. Μωρότατος δὲ ὁ Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης, ὁ καταγελῶν τὸ ἑκατονταπλασίονα ἐν σχέσει πρὸς τὴν γυναῖκα· διότι βεβαίως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εὐρίσκει τις τὴν πνευματικὴν σχέσιν καὶ συμβίωσιν μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἥτις ἑκατοντάκις ἀνωτέρα καὶ ὑψηλοτέρα καὶ μακαριωτέρα τῆς σαρκικῆς συζυγικῆς σχέσεώς ἐστιν· σκοπῶν δὲ παρέλιπε τὸ γυναῖκα τοῦτο ἐν τῇ ἐπαναλήψει ὁ Σωτὴρ, ἵνα μὴ δῶ χώρᾶν εἰς παρεξηγήσεις τοιαύτας· — τὸ δὲ *μετὰ διωγμῶν* ἐμφαίνει καὶ τούτους ὡς ἐπαυξάνοντας τὴν τελείαν ἀμοιβὴν ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, καὶ κατὰ τοῦτο δῶρον καὶ ἀμοιβὴν, ὡς παρασκευάζουσιν τὴν πλήρη καὶ τελείαν τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Στίχ. 31) πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

Τὰ BCE καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν οἱ ἔσχατοι· τὰ δὲ NAD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἀπλῶς ἔσχατοι, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Ἡ ἐννοια τοῦτου ὅλως ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ 30 στίχου τοῦ Ματθαίου ὡς καὶ τοῦ 6'. μέρους, ὅπερ κατὰ τὸ γράμμα δηλοῖ καὶ οἱ ἔσχατοι ἔσονται πρῶτοι, ταχθήσονται δηλ. ἐν τοῖς πρῶτοις, ὥστε κατ' ἐννοίαν τὸ αὐτὸ τῷ ἔσχατοι πρῶτοι τοῦ Ματθαίου.

Πρὸς ἐξήγησιν δὲ καὶ ἀκριβῆ κατανόησιν ταύτης τῆς ῥήσεως, μόνος ὁ Ματθαῖος ἐπιφέρει παραβολὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τῶν ἐργατῶν τοῦ ἀμπελῶνος αὐτοῦ, εἰς ἧς τὴν ἐξήγησιν μεταβαίνομεν.

μδ.) Ἡ παραβολὴ τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τῶν ἐργατῶν τοῦ ἀμπελῶνος αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Ματθαῖον 20, 1—16.

Στίχ. 1) Ὅμοια γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν, ἅμα πρωί, μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

Τὸ C^a καὶ εὐαγγελιστάρια ἱκανὰ ἔχουσιν ὡς ἀρχὴν τῆς περικοπῆς διὰ τὴν ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν. Εἶπεν δ' Ἰησοῦς (ὁ Κύριος) τὴν παραβολὴν ταύτην· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία κτλ.

Ὅμοια γάρ ἐστιν) διὰ τοῦτου ἄρχεται τῆς παραβολῆς ὁ Σωτήρ, ὡς καὶ Ματθ. 13, 31. 33. 44. 45, κτλ.

ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ) τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας (Μάρκ. 13, 35 παρ. Ματθ. 13, 52)· οἶκος δ' ἐνταῦθα ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἣ κέκληνται πᾶσαι αἱ μετὰ Χριστὸν γενεαὶ εἰς τὴν ὑπὲρ σωτηρίας ἐργασίαν.

ἐξῆλθεν) Διὰ τοῦτου ἐμφαίνεται ἡ πρωτοβουλία τοῦ Θεοῦ Πατρός, φροντίσαντος ἵνα προσλάβῃ ἐπ' ἀμοιβῇ (= τῇ σωτηρίᾳ αὐ-

τῶν καὶ εἰσόδῳ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν) ἐργάτας ἀποσταλ-
λησομένους εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ· τὸ δὲ ἅμα πρῶτῃ = ἅμα τῷ
πρῶτῳ (παρ. Μάρκ. 1, 35), ἅμα ἔω, ἢ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ, ὡς ἔλεγον
οἱ δόκιμοι· πρῶτῃ δ' ἐνταῦθα ἢ διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος ἀνα-
τολὴ τῆς ἡμέρας τῆς σωτηρίας.

Στίχ. 2) συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου
τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

Τὰ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι συμφωνήσας δὲ τὰ
δὲ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ συμφωνήσας.

Ἐκ δηναρίου ἔχει ἐνταῦθα· κατωτέρω δὲ (στίχ. 13) ἀπλῶς δην-
ναρίου κατὰ βραχυλογίαν = ἐπὶ μισθῷ δηναρίου ἢ (συνισταμένῳ)
ἐκ δηναρίου (ὡς καὶ παρ' ἡμῖν νῦν ἢ ἀπὸ)· τὸ δὲ τὴν ἡμέραν =
δι' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἣν ἔμελλον ἐργάσασθαι· — τῶν ἐργατῶν δὲ
λέγει ὠρισμένως, νοῶν τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς λοιποὺς Ἰουδαίους,
οὓς παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐκάλεσεν.

Στίχ. 3) Καὶ ἐξελθὼν περὶ τὴν τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους
ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς.

Τὰ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι περὶ τρίτην ὥραν· τὰ VΔ καὶ πολλὰ
ἄλλα καὶ τὸ π. κ. περὶ τὴν τρίτην ὥραν· αἱ ὥραι δὲ τῆς ἡμέρας ἀναφέρον-
ται παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἄλλοτε μὲν ἀνάρθρως (παρ. στίχ. 5) πρὸς δὴλω-
σιν ἀπλῶς τῆς τοιαύτης ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἄλλοτε δ'
ἐνάρθρως (παρ. στίχ. 6) πρὸς δὴλωσιν τῆς γυνωστῆς ἐκ τῆς συνήθους
διαιρέσεως τῆς ὁλης ἡμέρας.

Ὁ οἰκοδεσπότης ἐξελθὼν περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας
(ἐννάτην καθ' ἡμᾶς νῦν), εἶδεν ἄλλους ἐργάτας ἰσταμένους ἐν τῇ
ἀγορᾷ (τῷ συνήθει τόπῳ συναθροίσεως τῶν ζητούντων ἐργασίαν)
ἀργούς· διὰ τοῦ ἀργοῦς ὑποδηλοῖ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὅτι ἄνευ τοῦ
πνευματικοῦ προορισμοῦ τοῦ χριστιανοῦ καὶ τῆς πρὸς σωτηρίαν
ἠθικῆς ἐργασίας, ὁ βίος ἐνταῦθα τοῦ ἀνθρώπου διέρχεται ἐν ἀργίᾳ
καὶ ἀσκόπως.

Στίχ. 4) κακείνοις εἶπεν· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ᾗ δίκαιον δώσω ὑμῖν.

κακείνοις ἔχει τὰ CDK καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. (παρ. Ματθ. 15, 18, 23, 23)· τὰ δὲ NBE καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ἐκείνοις· τὰ δὲ NCH καὶ τινὰ ἄλλα ἀμπελῶνα μου· καὶ τὰ DL 1 καὶ ὁ ἀν ᾗ.

Καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς ἐργάτας παρήγγειλεν ἀπελθεῖν εἰς τὸν ἀμπελῶνα, προσθεῖς ὅτι δώσει αὐτοῖς, ὁ ἐὰν ᾗ δίκαιον (ἀπολύτως δηλ. ἐπιφυλάξατο ἑαυτῷ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἔργου).

Στίχ. 5) Οἱ δὲ ἀπῆλθον· πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐννάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως.

Τὰ CD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν πάλιν δ' ἐξελθόν· τὰ BX καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀτυνδέτως πάλιν ἐξελθόν. Τὰ NBC καὶ πλείστα ἄλλα ἐνάτην· τὰ DGI καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐννάτην (οὗτος ἐστὶν ὁ συνήθης τύπος παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ).

Οἱ δὲ ἀπῆλθον εἰς τὸν ἀμπελῶνα· πάλιν ἐξελθὼν ὁ οἰκοδεσπότης περὶ ἕκτην καὶ ἐννάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως, συνεφώνησε δηλ. καὶ ἄλλους, ἐπιφυλαξάμενος ἑαυτῷ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐργασίας αὐτῶν.

Στίχ. 6) περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἐξελθὼν· εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί ;

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ ὥραν καὶ κατωτέρω τὰ NBC² καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἀργούς.

Ὅλην τὴν ἡμέραν, λέγει, ὅτι ἤγγιζεν ἤδη τὸ τέλος αὐτῆς (ἡ δωδεκάτη)· ὧδε δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ ταύτῃ.

Στίχ. 7) λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο· λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα· καὶ ὁ ἐὰν ᾗ δίκαιον λήψεσθε.

Τὰ N³DZ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀμπελῶνά μου· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ « καὶ ὁ ἐὰν ᾗ δίκαιον λήψεσθε ».

Οἱ ἐργάται λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι ἄργοῦσιν, ἐπεὶ οὐδεὶς ἐμισθώσατο αὐτούς· ὁ δὲ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ἐκπέμπει καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν, ὑποσχόμενος καὶ αὐτοῖς δικαίαν ἀμοιβὴν ταύτης.

Στίχ. 8) Ὁψίας δὲ γενομένης λέγει ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.

Τὰ NCLZ παραλείπουν τὸ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἀπόδος.

Ὁψία ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ δεῖλη ὀψία, ἡ δωδεκάτη ὥρα (παράβαλε στίχ. 12) ὅτε ἔδυν ὁ ἥλιος (παρ. Ματθ. 8, 16. Μάρκ. 1, 32)· κατ' αὐτὴν τοίνυν συντελεσθείσης τῆς ἡμέρας, δηλ. τοῦ νῦν αἰῶνος τῆς ἐργασίας τῶν πιστῶν, λέγει ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, ὁ Θεὸς πατὴρ τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, δηλ. τῷ τὴν διοίκησιν τῆς οἰκίας ἐπιτετραμμένῳ, ἥτοι τῷ Σωτῆρι ἡμῶν, τῷ μέλλοντι κρίναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν, δηλ. τὸν γνωστόν σοι, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν (οὗτος δ' ἦν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς δι' ὅλους, ἡ αἰώνιος ζωὴ ἐν συμβιώσει μετὰ τοῦ Θεοῦ), ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων (καὶ δι' ἡμῶν) ἕως τῶν πρώτων· τοῦτο δὲ διότι ἀνάγκη κατὰ τὴν σειρὰν τῆς παραβολῆς ἰδεῖν τοὺς πρώτους τί λαμβάνουσιν οἱ ἔσχατοι· εἰ γὰρ οἱ πρῶτοι προηγοῦντο, οὐκ ἂν ᾔδεισαν τί οἱ ἔσχατοι ἐκομίσαντο.

Στίχ. 9) Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον.

Τὸ B καὶ μεταφρ. τινὲς ἔχουσιν ἐλθόντες δέ· τὸ δὲ Δ καὶ τίνα τῶν μικρῶν ἐλθόντες οὐ ν.

Κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολὴν προσέρχονται πρῶτοι οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἐλθόντες, καὶ λαμβάνουσιν ἀνὰ δηνάριον ἕκαστος.

Στίχ. 10) Ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλεονάζα λήφονται· καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον.

Τὰ BCD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἐλθόντες· τὰ δὲ BC* N καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πλείον· καὶ τὰ NCLNZ 33 τὸ ἀνὰ θηνάριον (μίσθωμα δηλ.).

Οἱ πρῶτοι ἐνταῦθα εἰσὶ πάντες οἱ πρὸ τῆς ἐνδεκάτης ἐλθόντες, ἤτοι οἱ ἐν Κυρίῳ κοιμηθέντες καὶ ἀναστάντες· τὸ δὲ πλείονα γένους ἀρσενικοῦ = πλείονα μισθόν· ὁ δὲ καὶ ἐναντιωματικὸς κατ' ἔλλειψιν τοῦ ὅμως = καὶ ὅμως.

Στίχ. 11) Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου·

Ὅλιγα τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι διεγόγγυσαν.

Ὅτε δὲ ἔλαβον, ἐγόγγυζον, ἐψιθύριζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου· τοὺς γογγυσμοὺς δὲ καὶ τὰς αἰτιάσεις αὐτῶν ἀναφέρει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 12) λέγοντες· ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.

Τὰ NBC² D παραλείπουσι τὸ ὅτι· τὰ δὲ NDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοὺς ἡμῖν.

Διὰ τοῦ λέγοντες ἀναφέρει αὐτὰς τὰς λέξεις τῶν γογγυζόντων, οἵτινες ἔλεγον τῷ οἰκοδεσπότη, ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, τουτέστιν ἐν τῷ ἀμπελῶνι διέτριψαν (παρ. Πράξ. 15, 33. 18, 23 κτλ.), ὡς καὶ παρ' ἡμῖν τὸ ποιῶ λαμβάνεται· ἄλλοι δὲ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν συμπληροῦσιν ἐποίησαν (ἔργον), εἰργάσαντο· ἡ πρώτη ὅμως ἐρμηνεία φυσικωτέρα καὶ συνηθεστέρα, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ συνηθείᾳ (= ἕκαμον μίαν ὥραν) καὶ ὅμως ἐποίησας ἴσους ἡμῖν, τοῖς βαστάσασι, τοῖς ὑπομείνας τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα· καὶ βάρος μὲν ὁ κόπος ἕνεκα τῆς ἐργασίας· ὁ καύσων δὲ ἄλλη αἰτία, ἐπαυξάνουσα τὸν ἐκ τῆς ἐργασίας κόπον, ὃν οἱ πρὸς τὸ ἐσπέρας ἐλθόντες οὐκ εἶχον· ἐνταῦθα δ' ἐννοεῖ τοὺς διωγμοὺς καὶ θλίψεις, ἃς οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ μείζονας ὑφίσταντο τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

Στίχ. 13) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν· Ἐταῖρε οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι;

Τὰ LZ 33 ἔχουσι συνεφώνησά σοι;

Ὁ οἰκοδεσπότης ἀποκρίνεται εἰς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐστῶτα καὶ ἀπαγγέλλαντα τὴν αἰτίαν ὡς ἀντιπρόσωπον ὧν· Ἐταῖρε, φίλε, σύντροφε (ἡ προσαγορεύσις αὕτη προηγουμένη δικαίας ἐπιτιμῆσεως, δείκνυσι τὸ ἐπιεικὲς καὶ φιλόφρονον τοῦ οἰκοδεσπότη, δυναμένου καὶ δικαιουμένου αὐστηρῶς ἐπιτιμῆσαι τὸν ἀναμιγνύμενον ἀδίκως εἰς τὰ ἑαυτοῦ πράγματα), οὐκ ἀδικῶ σε (ὥστε ἔχειν σε ἀφορμὴν αἰτιάσεως)· οὐκ ἔστιν ἀληθὲς ὅτι συνεφώνησας μετ' ἐμοῦ ἐργάσασθαι ἐπὶ μισθῷ δηναρίου;

Στίχ. 14) Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὕπαγε· θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι, ὡς καὶ σοι.

Τὸ Ε καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι· θέλω δὲ καὶ τούτῳ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δηναρίου συνεφώνησάς μοι, ἄρον τὸ σὸν καὶ ὕπαγε — λαβὲ ὅ,τι ἐργασασμένῳ ἀνήκει σοι κατὰ τὴν συμφωνίαν καὶ ὕπαγε· ἐνταῦθα τοίνυν ἤρμοζεν ὁ οὖν (ἄρον οὖν), ἀλλὰ τὸ ἀσύνδετον μείζονα προσδίδωσι τῷ λόγῳ δύναμιν· θέλω δὲ = ἐπιθυμῶ ὅμως (ἔχω εὐχαρίστησιν, ὡς κοινῶς λέγομεν), ἵνα δώσω τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ, ὡς (ἔδωκα) καὶ σοι, τὴν αὐτὴν δηλονότι ἀμοιβήν.

Στίχ. 15) ἡ οὐκ ἔξεστί μοι ποιῆσαι ὁ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; ἡ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς ἐστίν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἰμι;

Τὰ BDLZ παραλείπουσι τὸ ἡ — τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ θέλω ποιῆσαι· τὰ δὲ B²HS καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου· τὰ δὲ NB²C καὶ πλείστα ἄλλα ἡ· τοῦτο ἐστὶ τὸ ὁρθὸν ὅτι ὁ Σωτὴρ τίθησι δύο τὰς μόνας δυνατὰς περιπτώσεις καὶ αἰτίας τοῦ γογγυσμοῦ, ἑξ ὧν αἰρομένης τῆς μιᾶς, καταδείκνυται τὸ ὁρθὸν τῆς ἑτέρας· ὁ λόγος τοῦ γογγυσμοῦ ὑμῶν οὐ δύναται εἶναι ἄλλο πλὴν τῶν δύο τούτων, ἡ ἀδικία ἐμοῦ ἢ φθόνος ὑμῶν· τὸ πρῶτον ὅμως οὐχ' ὑπάρχει· ἄρα τὸ δεύτερον.

Ἡ οὐκ ἔχω ἐξουσίαν ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἑμοῖς πράγμασιν, ὡς κύριος; ἡ ἀφ' ἑαυτῆς νοουμένη ἀπάντησις ἐστὶ «βεβαίως ἔχεις» — μένει τοίνυν μόνη ἡ δευτέρα ὑπόθεσις καὶ περιπτώσις δηλ. ἡ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός, βάσκανος δηλ. καὶ φθονερός (παρ. Μάρκ. 7, 22) ἐστὶ, διότι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι καὶ εὐεργετικὸς καὶ χρηστὸς εἰς τοὺς ἀδελφούς σου; Βεβαίως τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀληθές· καὶ ὁ ἐργάτης ἀκούσας ἐσιώπησε· τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον (πονηρὸς ὀφθαλμός) οὐκ ἔστι τί ἐν τοῖς ἀγίοις ὑπάρχον, ἀλλ' ἐτέθη χάριν τῆς παραβολῆς, ὡς καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ γογγύζοντος χρηστοῦ υἱοῦ Λουκ. 15, 28 καὶ ἐφ. ἐὰν δὲ δεχθῶμεν τὴν γραφὴν εἰ, τότε οὐ δεῖ ἐρμηνεύσαι κατὰ τὸν Meyer ὡς εἰ ἦν «εἰ καὶ» (ἡ οὐκ ἐξεστὶ μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἑμοῖς, εἰ καὶ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστίν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι), ἀλλ' ἀπορηματικῶς = ἄρα; ἡ μήπως; (Ματθ. 12, 10. 19, 3) τὸ ἢ ὁμῶς προτιμότερον.

Στίχ. 16) Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Τὰ NBLZ 36 καὶ ὁ Ψρ. παραλείπουν τὸ πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί· ἡ ῥῆσις αὕτη ἀρμόζει μᾶλλον ἐν τῷ 22, 14· ἐπεὶ δὲ ὁμοῦς ἦν ὁ Ψριγ. ἀναφέρει ταύτην, οὐδὲν ἄπιθανον ὅτι ἐστὶν ἀρχικὴ καὶ τότε ἐξηγητέα, ὡς δόξομεθα κατωτέρω.

Οὕτως) = κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὃν ἡ παραβολὴ διδάσκει, τῆς ἰσότητος τῆς ἀμοιβῆς ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, ὅτι οὐδεμία κατὰ χρόνον διαφορὰ ἔσται, καὶ πάντες τεύξονται τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· ταύτην δὲ δεικνύει καὶ ἡ τῶν πολλῶν κλήσις, ἣτις ἔχει τὴν δύναμιν ὁλόκληρον τοῦ αἰτιολογικοῦ γὰρ ἐνταῦθα· ἔσονται οὕτως οἱ ἔσχατοι πρῶτοι κτλ. ὅτι πολλοὶ (μετ' ἐμφάσεως) πλῆθος ἁπειρον εἰσὶ κλητοί (οἱ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσκληθέντες εἰς τὴν αἰώνιον μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν καὶ συμβίωσιν), καὶ πάντας τούτους θέλει ὁ Θεὸς σῶσαι εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ ἰσης ἀμοιβῆς, τῆς συμβιώσεως ταύτης ἀξιώσαι, ὡς πατήρ γνήσιος καὶ φιλόνητος· ὀλίγοι ὁμοῦς ἔσονται ἐκλεκτοί, τουτέστιν ὄντως πιστοὶ

καὶ ἀληθινοὶ χριστιανοὶ (παρ. Ματθ. 24, 22 καὶ 24, Β'. Τιμ. 2, 10 κτλ.) καὶ διὰ τοῦτο ἄξιοι τῆς ἀμοιβῆς ταύτης καὶ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ συμβιώσεως.

Ἡ ἔννοια τοίνυν τῆς παραβολῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Πέτρου (Ματθ. 19, 27), ἣτις προὔκλεσεν αὐτήν, ἐστὶν αὕτη ὅτι ὁ Θεὸς εἰς πάντα αὐτοῦ τὰ πιστὰ τέκνα πασῶν τῶν ἐποχῶν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιφυλάσσει ἀμοιβήν, τὴν ἐν τῇ ἁνῶ Ἱερουσαλήμ, τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ εἰσοδόν, καὶ οὐ δεῖ τὸν πιστὸν μειζόν τι τούτου ζητεῖν, περιλαμβάοντος ἁ ὀφθαλμοὺς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (Α'. Κορ. 3, 9)· καὶ εἰσὶ μὲν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μοναὶ πολλαί· ἀλλ' οὐ δεῖ τὸν πιστὸν μειζόν τι τῆς εἰσόδου ζητεῖν, καὶ πρωτεῖα ὑπὲρ τοὺς ἀδελφοὺς ἀπαιτεῖν, ἐχάσαι δὲ τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δικαιοσύνην καὶ τὸ ἔργον ἐκάστου καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ κανονίσαι (παρ. Α'. Κορ. 3, 14, 15).

με'). Ἡ τρίτη καὶ τελευταία πρόβρῃσις τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως.

(παρ. Ματθ. 16, 21 καὶ 17, 22).

Ματθ. 20, 17—19. Λουκ. 18, 31—34. Μάρκ. 10, 32—34.

4) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 20, 17—19.

Στίχ. 17) Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς.

Τὰ Β 1 ἔχουσι μέλλων δὲ ἀναβαίνειν· τὰ δὲ $\kappa\delta\lambda\zeta$ 1 ἔχουσι τοὺς δώδεκα ἄνευ τοῦ μαθητᾶς· τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ· — τὰ δὲ $\kappa\beta\lambda\zeta$ καὶ τινα ἄλλα μικρὰ καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν.

Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα) ἐκ τῆς Περαιᾶς τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἐν ᾗ εὕρίσκετο (παρ. Ματθ. 19, 1). Ἡ ἄμεσος δὲ τῆς ἀναβάσεως ταύτης ἀφορμὴ ἦν ἡ εἰδησις τῆς ἀσθενείας τοῦ Λαζάρου (παράβ. Ἰωάνν. 11, 3. 6. 7).

παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ) ἔλαβε μεθ' αὐτοῦ τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν, ἤτοι μόνους (παρ. Ματθ. 14, 3), οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ὄχλον· διότι, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, οὐκ ἔδει ταῦτα μαθεῖν τοὺς πολλοὺς, ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν· ἐν τῇ ὁδῷ (ὄντας = πορευομένους μετ' αὐτοῦ παρ. Ματθ. 5, 25)· ἡ ἔκφρασις τοίνυν δηλοῖ ὅτι πορευομένων αὐτῶν ἐφώνησε καὶ ἔλαβεν ἰδίᾳ αὐτοὺς ἵνα εἴπῃ τὰ ἐπόμενα.

Στίχ. 18) Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ,

Τὸ Ν ἔχει εἰς θάνατον· τὸ δὲ Β παραλείπει τοῦτο.

Ἡ πρόρρησις αὕτη σαφεστέρα τῶν δύο προηγουμένων α' Ἰδοὺ νῦν ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ (ἐκεῖ) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται (ὑπὸ τοῦ προδότου Ἰούδα) τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι (τοῖς διώκταις καὶ συνωμόταις κατ' αὐτοῦ), καὶ κατακρινοῦσιν (οἱ ἄρχοντες οὗτοι τῶν Ἰουδαίων παρ. Ματθ. 26, 67. 27, 1. 2) αὐτὸν θανάτῳ» [οἱ δόκιμοι μετ' αἰτιατικῆς = θάνατον αὐτοῦ, ἢ ἀπαρεμφάτου (ἀποθανεῖν)], ἐν δὲ τῇ Κ. Δ. ἡ δοτικὴ ἐστὶ κατ' ἔλλειψιν τοῦ παραδοθῆναι παρ. Β'. Πέτρ. 2, 6.

Στίχ. 19) καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Τὰ ΝC*L καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐγερθήσεται, ἀντὶ ἀναστήσεται.

τοῖς ἔθνεσιν) = τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τῷ ἡγεμόνι αὐτῶν Ποντίῳ Πιλάτῳ· ὁ δὲ σκοπὸς τῆς παραδόσεως εἰς τὸ ἐμπαῖξαι αὐτὸν (τοὺς Ῥωμαίους στρατιώτας)· καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι αὐτὸν καὶ (εἵτα) τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ (μετὰ τὸ σταυρωθῆναι) ἀναστήσεται.

5) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 51 — 54.

Στιχ. 31) Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα εἶπε πρὸς αὐτούς·

Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ ΝΒD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν Ἱερουσαλήμ, καὶ συνηθέστερον μὲν τὸ Ἱερουσαλήμ τοῦτο παρὰ τῇ Λουκᾷ, οὐχ' ἦττον ὅμως καὶ τὸ Ἱεροσόλυμα εὐρίθεται ἐν τε τῇ εὐαγγ. καὶ ταῖς πράξεσιν τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι περὶ τοῦ υἱοῦ.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει πρῶτον γενικῶς ἐνταῦθα ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις τελεσθήσεται τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου (δοτικὴ ἀντιπεριποιητικὴ = κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου) πάντα τὰ γεγραμμένα (ἐπ' αὐτῷ) διὰ τῶν προφητῶν· εἰ δ' ἀπεδίδοτο τὸ τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ γεγραμμένα, ἔδει τεθῆναι τοῦτο κατὰ γενικὴν μετὰ τῆς περὶ, ἢ δοτικῆς κατὰ τῆς ἐπὶ ἢ αἰτιατ. μετὰ τῆς ἐπὶ, ὡς καὶ ἐν τῷ Λουκ. 7, 27. 24, 44. Ματθ. 11, 10. 26, 24. Μάρκ. 9, 12. 13. 14, 21. Ἰωάνν. 5, 46. 12, 16 κτλ.)· τινὰ δὲ τὰ γεγραμμένα ταῦτα, λέγει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 32) Παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὕβριθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται.

Τὰ DL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ καὶ ὕβριθήσεται, ὡς καὶ τὰ PR καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ καὶ ἐμπτυσθήσεται· ἀμφότερα ταῦτα μόνος ὁ Λουκᾶς ἔχει.

Ὁ Λουκᾶς πλατύτερον ἐκτίθησι τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, ἀναφέρον ὅτι καὶ ὕβριθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται ὁ Σωτὴρ ὑπὸ τε τοῦ συνεδρίου καὶ τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν, εἰ καὶ τὸν ἐμπτυσμὸν τοῦτον ὁ Λουκᾶς παραλείπει ἐν τῇ διηγήσει αὐτοῦ· μόνος δ' ὁ Ματθαῖος (26, 67. 27, 30), καὶ κατὰ τοῦτον ὁ Μάρκος (14, 65. 15, 19), ἀναφέρει αὐτόν.

Στίχ. 33) καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται.

Τὸ ΧΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· τὸ δὲ L καὶ τινὰ ἄλλα ἐγερθήσεται.

Ἀντί τοῦ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι τοῦ Ματθαίου, ὁ Λουκᾶς ἔχει καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· ἀναφέρει δὲ κατωτέρω (22, 63) τὸν δαρμόν τῶν Ἰουδαίων μόνων, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν τοῦ Πιλάτου.

Στίχ. 34) Καὶ αὐτοὶ οὐδέν τούτων συνῆκαν· καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

Τὰ DU καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι· αὐτοὶ δέ· — τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἀλλ' ἦν, ἀντί τοῦ καὶ ἦν· καὶ τὸ D καὶ ἄλλα τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ τοῦτο· — τὰ δὲ GI' καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κεκαλυμμένον, ἀντί τοῦ κεκρυμμένον.

Ὅπως τὴν προηγουμένην πρόρρησιν οὐκ ἐνενόησαν οἱ μαθηταὶ (9, 45), οὕτω καὶ τὴν παροῦσαν, ὅτι ὁ Θεὸς οὐ διήνοιγε τὸν νοῦν αὐτῶν τοῦ συνιέναι ταύτην· ἀλλ' ἦν ἡ ἔννοια τοῦ ῥήματος κεκρυμμένη ἀπ' αὐτῶν καὶ οὐκ ἠδύναντο γινῶναι καὶ συμβιβάζει τῇ περὶ Μεσσίας ἰδέξ αὐτῶν τὰ λεγόμενα, καὶ διὰ τοῦτο ἠπίσταντο αὐτοῖς (παράβαλε τὴν εἰς τὸ Λουκᾶ 9, 45 ἐρμηνείαν).

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 10, 52 — 54.

Στίχ. 32) Ἦσαν δ' ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο· καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἤρξατο αὐτοῖς λέγει τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν·

Τὰ NBC⁺LA 1 ἔχουσιν «οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο», ὅπερ ὑπεδείκνυνεν ἂν ὅτι τινὲς αὐτῶν ἐπαύσαντο ἀκολουθοῦντες, καὶ ἐγκατέλιπον τὸν διδασκαλόν, ὅπερ ἔδει σαφῶς ῥηθῆναι ὥς τι ἄτοπον καὶ παράδοξον (παρ. οἱ δὲ ἐδίστασαν (Ματθ. 28, 17)· διὰ τοῦτο μόνη ὀρθή ἢ γραφὴ τοῦ π. κ. καὶ τῶν ANX καὶ τῶν πλείστων «καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο»· (μόνα δὲ τὰ DK καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὴν πρότασιν ταύτην).

Ἦσαν δ' ἐν τῇ ὁδῷ) τὸ ἄρθρον χαρακτηρίζει ταύτην ὡς τὴν γνωστήν (παρ. ἀνωτέρω στίχ. 17), ἥτοι τὴν ἐν ἡ συνήνητησεν

αὐτῷ ὁ πλούσιος νεανίσκος, τουτέστιν ἐπορεύοντο ἀναβαίνοντες εἰς Ἱερουσόλυμα, καὶ προῆγεν αὐτούς, ἥτοι προεπορεύετο ὁ Σωτὴρ ἔμπροσθεν αὐτῶν (παρ. Ματθ. 2, 9) καὶ οἱ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο, ἐξεπλήττοντο, βλέποντες αὐτὸν μετὰ σπουδῆς καὶ θάρρους πορευόμενον εἰς τὸν τόπον, ὅπου τασαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἔλεγεν ὅτι ἀναμένουσιν αὐτὸν δεινὰ καὶ πάθη· καὶ διὰ τοῦτο, εἰ καὶ ἠκολούθουν (ἐκ σεβασμοῦ καὶ καθήκοντος), ἐφοβοῦντο διὰ τὰ ἀναμένοντα αὐτὸν καὶ ἐκείνους. Ἡ κατάστασις τοίνυν αὐτῶν ἦν θάμβος καὶ φόβος· ὁ δὲ Σωτὴρ ὅστις προεπορεύετο ἔστη, καὶ παραλαβὼν πάλιν, ἥτοι λαβὼν μετ' ἐαυτοῦ, τοὺς μαθητάς, ὅπως ὑπομνήσῃ καὶ πάλιν αὐτοῖς τὰ μέλλοντα, καὶ συνείσῃ οὕτως αὐτοὺς καὶ διὰ τῆς ἰδίας ἀταραξίας ἐνθαρρύνῃ, ἤρξατο λέγων αὐτοῖς τὰ μέλλοντα συμβαίνειν αὐτῷ, ἅτινα ἦσαν τὰ ἐν τοῖς δυσὶν ἐπομένοις στίχοις.

Στίχ. 33) ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν,

καὶ τοῖς γραμματεῦσιν ἔχουσι τὰ Ν^ο ΑΒ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. παραλείπουν· δὲ τὸ ἄρθρον, ὥς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ, τὰ CDE καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 34) καὶ ἐμπαΐξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Τὰ ΝBC καὶ ὀλίγα ἄλλα προτάσσουν· τὸ ἐμπτύσουσι· τὰ δὲ ANX καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐπιτάσσουν αὐτό· — τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν· τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ ἀποκτενοῦσιν· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουν μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ὅπου τὰ ANX καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. ἔχουν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ὥς καὶ οἱ δύο ἄλλοι.

Ὁ Μάρκος μεταβάλλει ἐνταῦθα τὴν παθητικὴν σύνταξιν τοῦ Λουκᾶ (ἐμπαίχθησεται κτλ.) εἰς ἐνεργητικὴν, καὶ παραλείπει μό-

νον τὸ ὑβρισθῆσεται, μεταβάλλων καὶ τὴν μετοχὴν τοῦ Λουκᾶ μαστιγώσαντες εἰς ῥῆμα· τὸ δ' ὑποκείμενον παραλείπει, ὡς ἐκ τοῦ ἀμέσως προηγουμένου τοῖς ἔθνεσιν ἐννοούμενον.

μστ'.) Ἡ αἵτησις τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

Ματθ. 20, 20—28. Μάρκ. 10, 35—45. (παρ. Λουκ. 12, 50).

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 20, 20 — 28.

Στίχ. 20) Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνούσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ.

Τὰ BD ἔχουσιν ἀπ' αὐτοῦ, ἐν τῇ K. Διαθήκῃ συνήθως τὸ αἰτεῖν συντάσσεται ἢ αἰτιατικῇ διπλῇ ἢ αἰτιατ. τοῦ πράγματος καὶ γενικῇ μετὰ τῆς παρὰ τοῦ προσώπου (Ματθ. 5, 42. 6, 8 κτλ. Ἰωάνν. 4, 9. Πράξ. 3, 2. Ἰακ. 1, 5 κτλ.)· τὸ δὲ ἀπὸ τινος ἐστὶ τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἐν χρήσει καὶ παρ' ἡμῖν.

Ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (παράβ. Εἰσαγ. εἰς τὴν K. Δ. § 14 σελ. 139) συνεπορεύετο ἐκ τῆς Γαλιλαίας τῷ Σωτῆρι καὶ τοῖς μαθηταῖς, διακονοῦσα αὐτοῖς, ὡς ὁ Ματθ. 27, 55 καὶ ὁ Μάρκ. 15, 41 λέγουσιν· ὅτε δὲ οἱ υἱοὶ αὐτῆς ἤκουσαν περὶ τῶν ἀναμεινόντων τῶν Σωτῆρα δεινῶν, ἠθέλησαν ἀσφαλίσαι ἑαυτοῖς τὴν πρῶτην θέσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τοῦτο πρῶτον ἔβαλον μεσῖτιν τὴν μητέρα αὐτῶν, εἴτα δὲ καὶ αὐτοὶ προσῆλθον, ὡς ὁ Μάρκος ἀναφέρει, καὶ μόνοι ἐζήτησαν· ἀφορμὴν δ' εἰς τοῦτο παρέσχεν αὐτοῖς ἡ προγενομένη ἐπαγγελία τοῦ Σωτῆρος (19, 28) ὅτι οἱ δώδεκα ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ καθιοῦνται ἐπὶ 12 θρόνων, κρίνοντες τὰς 12 φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ· σαρκικαῖς οὖν ἔτι καὶ ψυχικαῖς ἀγόμενοι ἰδέαις, καὶ βουλόμενοι ἀσφαλίσαι ἑαυτοῖς τὰ πρωτεῖα πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, προσέρχονται διὰ τῆς μητρὸς πρῶτον, καὶ δι' ἑαυτῶν ὕστερον, αἰτησόμενοι ταῦτα. Κατὰ τὸν Ματθαῖον τοῖσιν προσέρχονται μετὰ τῆς μητρὸς τῷ Σωτῆρι, καὶ οὗτοι μὲν ἐν ἀποστάσει τινὶ ἴστανται, ἡ δὲ μήτηρ ἐγγύτερον ἐλθοῦσα προσκυνεῖ τῷ Σωτῆρι (παρ. Ματθ. 8, 2), ἥτοι μετὰ βαθέος σεβασμοῦ χαι-

ρετίζει αὐτόν, καὶ λαμβάνει τὸ σχῆμα καὶ τὴν στάσιν ζητοῦντος πράγμα τι παρ' αὐτοῦ, ἣν ὁ Σωτὴρ εὐθὺς ἐνόησεν, καὶ ἐρωτᾷ ἵνα δῶ αὐτῇ θάρρος εἰς ἐκφρασιν τῆς αἰτήσεως.

Στίχ. 21) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· τί θέλεις; λέγει αὐτῷ· εἰπέ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Τὸ C καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ οὗτοι· τὰ δὲ NB τὸ σου μετὰ τὸ δεξιῶν· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὸ δευτέρου σου μετὰ τὸ εὐωνύμων, ὅπερ ἔχουσι τὰ NBC καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν.

Ὁ Σωτὴρ προσκαλεῖ τὴν Σαλώμην ἵνα ἐκφράσῃ τὴν αἴτησιν αὐτῆς· ἡ δὲ λέγει αὐτῷ· εἰπέ, ὀρίσον ἵνα καθίσωσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου (ὅταν ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου) οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου (οἱ παρ' αὐτῇ ὄντες, οὓς τῷ δακτύλῳ ἐδείκνυε τῷ Σωτῆρι), εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου, καταλάβωσι δηλαδὴ τὰς δύο τιμητικωτάτας θέσεις παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἵν' ἔχωσιν οὕτως ἐξαίρετον ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἀποστόλους καὶ ἁγίους τιμὴν καὶ δόξαν· τοῦτο δ' οὐχὶ ἐκ πνευματικῆς ἀφορμῆς, τοῦ κρεῖττον γινῶναι τὸν Θεόν καὶ ἀγαπῆσαι, ἀλλ' ἐκ σαρκικῆς, τῆς δόξης καὶ ἐπιδείξεως· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐπιτιμᾷ αὐτοὺς ἀμέσως, ἐὼν τὴν μητέρα, ἥτις ἦν ἐξ ἀγάπης τὸ ὄργανον αὐτῶν.

Στίχ. 22) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε· δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν; λέγουσιν αὐτῷ· δυνάμεθα.

Τὰ NCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι μέλλω πίνειν· τὰ δὲ BG καὶ ὀλίγα ἄλλα πιεῖν· τὰ δὲ NBDLZ καὶ τινα τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ὁριγ. παραλείπουν τὸ καὶ τὸ βάπτισμα . . . βαπτισθῆναι, ὅπερ φαίνεται παραληφθῆναι ἐν τοῦ Ματθαίου.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ λέγων. Οὐκ ἔχετε γινῶσιν τοῦ τί αἰτεῖσθε, ὅτι εἰ ἔχετε, ἐγινώσκετε ἂν ὅτι τὸ ἔργον ἐκάστου κανονίζει τὴν θέσιν· ποῖον δ' ἔργον ὑμεῖς ἔχετε νῦν ἐπιδείξαι; Ἵνα δὲ σαφῶς δηλώσῃ τὸ ἀπαιτούμενον ἔργον, ἐρωτᾷ· αὐτὸς δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ

ἐγὼ μέλλω πίνειν », ἤτοι τὸ πικρὸν τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου ποτήριον (Ματθ. 26, 39). Καὶ ἔστι μὲν βεβαίως τὸ ποτήριον μέση λέξις, δηλοῦσα καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ τὰ εἶτε χορηγούμενα, εἶτε προσπίπτοντα ἡμῖν, τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν (παρ. Ψαλμ. 75 (κατὰ τοὺς Ο'. 74) 9. Ψα. 51, 17. Ίερ. 25, 17 κτλ.)· ἐνταῦθα ὁμοῦς ὁ Σωτὴρ λαμβάνει τοῦτο εἰς ὅλως εἰδικὴν ἔννοιαν, τὴν τοῦ ἐκ Θεοῦ πατρὸς προωρισμένου αὐτῷ φοβεροῦ καὶ δεινοῦ θανάτου, εἰς ἐξίλασμόν τῶν ἁμαρτιῶν ὅλου τοῦ κόσμου· αὐτὸ δὲ τοῦτο δηλοῖ καὶ τὸ βάπτισμα, ὡς καταδύσεις καὶ κρύψεις, τὸ ἐν τῇ γῇ δηλ. κρυβῆναι, τὸν μαρτυρικὸν θάνατον αὐτοῦ (παρ. Ῥωμ. 6, 4. Κολ. 2, 12) διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Οἱ δὲ μαθηταὶ ὀρθῶς νοήσαντες τὸ ποτήριον περὶ τοῦ θανάτου, ἐκφράζουσι τὴν ἐαυτῶν πρόθυμον διάθεσιν εἰς τοῦτο. Ὁ Σωτὴρ τοίνυν ἔδειξεν ὅτι, πλὴν τῶν ἄλλων προσόντων καὶ ἔργων, τῷ γενομένῳ πιστῷ ἄχρι θανάτου μαρτυρικοῦ ἡ ἐξαιρέτος αὕτη θέσις ἀρμόζει· νῦν δὲ προστίθησιν ὅτι ἡ θέσις ἐκάστου ἐν τῇ βασιλείᾳ ἤδη κεκανόνισται κατὰ τὴν αἰώνιον βουλὴν καὶ πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ πατρὸς, ἐξ οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ὅτι τῶν πάντων ἡ πρωτοβουλία τῷ Πατρὶ ἀνήκει, ὥς ὅτε υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα συναινοῦσι καὶ συνεργοῦσιν ἐν παντί. Τοῦτο δ' ἐκφράζει διὰ τῶν ἐπομένων.

Στίχ. 23) Καὶ λέγει αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν ἐν ἀρχῇ καί· — τὰ δὲ NBDLZ καὶ τινὰ ἄλλα καὶ ἐκ τῶν πατέρ. ὁ Ἐπιφ. Δαμασκ. Ἱερών. παραλείπουν καὶ ἐνταῦθα τὸ «καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆσθε», ὅπερ ἔχει τὰ CX καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ κείμεν. Χρυσ. καὶ Βασίλ. καὶ τὸ π. κ.· τὰ BL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἢ ἐξ εὐωνύμων, ὡς καὶ ὁ Μάρκος· τὸ δὲ μ ο υ μετὰ τὸ εὐωνύμων παραλείπουν τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα· τὰ δὲ CDΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι μετὰ τὸ εὐωνύμων μου «τ ο ὕ τ ο οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι κτλ.», ἀντὶ δὲ τῆς ὑπὸ τινὰ ἔχουσιν ἀπὸ, καὶ ἄλλα παρὰ.

Τὸ πίεσθε ἐνταῦθα = δύνασθε πιεῖν, τοσαύτην δηλ. ἀγάπην

ἔχετε πρὸς με, ὥστε ἀμφοτέροι δύνασθε καὶ τὸν μαρτυρικὸν δι' ἐμὲ θάνατον ὑποστῆναι, ὡς καὶ ὑπέστη τῷ ὄντι ὁ Ἰάκωβος. Δείκνυσιν τοίνυν ὁ Σωτὴρ, ὅτι τὸ καταλαβεῖν ἐξαίρετον θέσιν οὐκ ἀνήκει τῇ ἐαυτοῦ θελήσει ἀνεξαρτήτως τοῦ Θεοῦ δοῦναι (κατὰ τὴν ιδέαν αὐτῶν ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν θεωρούντων καὶ φιλίας δῶρον ζητούντων), ἀλλ' ἀνήκει, οἷς ἡτοίμασται (ἡ τιμητικὴ αὕτη θέσις) ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ τούτοις ἐγὼ δώσω ταύτην, ὥστε τὸ μὲν πρῶτον κατὰ ἄνθρωπον λέγει, οἷον αὐτὸν ἐνόμιζον, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν χαρίσασθαι αὐτὸν αὐτοῖς προσωπικῶς, τὸ δὲ δεύτερον ὡς θεᾶνθρωπος φανεροί, δεικνύς ὅτι καὶ ἐν τούτῳ ἡ πρωτοβουλία τῷ πατρὶ ἀνήκει, ἥ ἔπεται πάντοτε ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα· ὁμιλεῖ τοίνυν καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ Ματθ. 24, 3. 6, ὁ Σωτὴρ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ οὐ περιορίζει τὴν θεῖαν αὐτοῦ ἐξουσίαν, ἥτις ἡ αὐτὴ τῷ Πατρὶ καὶ ἀπεριόριστος φύσει τυγχάνει, ἀλλ' ἐξαρτᾷ ταύτην ἐκ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ πατρὸς, ὅς ἐν παντὶ βουλευόμενος μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος ἐνεργεῖ.

Στίχ. 24) Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἡγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν.

Τὰ ^{nc}LZ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀκούσαντες δέ.

Οἱ δέκα οἱ ἐκεῖ πλησίον ὄντες, καὶ αὐτοὶ ἡγανάκτησαν λίαν (τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐκ τοῦ ἄγαν καὶ ἄχθεσθαι παραγόμενον, συντάσσεται μετὰ δοτικῆς ἢ καὶ τῆς ἐπὶ, ἢ γενικῆς καὶ τῆς κατὰ, ἢ τῆς περὶ ὡς ἐνταῦθα), ἐλυπήθησαν, ὠργίσθησαν διὰ τοὺς δύο ἀδελφούς, ἦτοι διὰ τὴν ἰδιοτελῆ αὐτῶν ἀξίωσιν.

Στίχ. 25) Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν· οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

Τὸ D καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν αὐτοῖς· τὸ δὲ B καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κατακυριεύουσιν.

Καὶ τῶν δύο μαθητῶν ἡ αἵτησις, καὶ τῶν δέκα ἡ ἡγανάκτησις, αἰτίαν εἶχε τὴν κοσμικὴν φιλαρχίαν, ἣν ἔρχεται νῦν ὁ Σωτὴρ ἐπι-

τιμήσων καὶ ἀποκηρύξων καὶ πρὸς τοὺς δώδεκα, ἐπεὶ προσεκάλεσε πλησίον παρ' ἑαυτῷ καὶ τοὺς δέκα ἐν ἀποστάσει τινὶ ὄντας.

Οἶδατε) Γινώσκετε· τὸ γὰρ γεγονός τοῦτο πασίγνωστον ὅτι οἱ ἄρχοντες, οἱ πολιτικοί, οἱ ἡγεμόνες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, ἐντελῶς δεσπόζουσιν, ὡς κύριοι δηλ. κτημάτων προσφέρονται τοῖς ὑποταταγμένοις αὐτοῖς λαοῖς, καὶ οἱ μεγάλοι, τουτέστιν οἱ μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν ἔχοντες, οἱ τύραννοι, καὶ ἐν μεγάλῃ ἀρχῇ ὄντες, καθ' ὅλοκληρίαν ἐξουσιάζουσιν, ὥστε μεταχειρίζονται τὸν λαὸν αὐτῶν ὡς δούλους καὶ αἰχμαλώτους, μηδὲν ἀπέναντι αὐτῶν δικαίωμα ἔχοντας· διὰ τούτου δηλοῖ ὁ Σωτὴρ τὴν ἄνομον ἐθνικὴν δυναστείαν, πρὸς ἣν ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος ὅλων τῶν ἐποχῶν τοσοῦτον ῥέπει, ὥστε ἅμα καταλαβὼν ἀρχὴν τινα μεγάλην, ὑπολαμβάνει τοὺς ἄλλους ὡς πρᾶγμα ἀνῆκον αὐτῷ, καὶ ὀφείλον πληροῦν πάσας αὐτοῦ τὰς ὀρέξεις καὶ ἐπιθυμίας.

Στίχ. 26) Οὐχ' οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος.

Τὰ NBD καὶ πλείστα ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ, ὃν ἔχουσι τὰ CMX καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Μάρκου· τὰ δὲ BDZ ἔχουσιν ἔστιν (ὡς παρὰ Μάρκω), ἀντὶ τοῦ ἔσται· τὰ δὲ BD ἂν, καὶ τὰ LZ ὑμῶν, ἀντὶ ἐν ὑμῖν· — τὰ NBCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔσται· τὰ δὲ n^o HLM καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔστω (κατ' ἐννοίαν τὸ αὐτό· διότι ἔσται = ὀφείλει εἶναι).

Ὁ Σωτὴρ ἐντέλλεται τὴν ἐναντίαν ἀρχὴν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· οὐχ' οὕτως, ὡς παρὰ τοῖς δυνάσταις τοῦ νῦν αἰῶνος, ἔσται (= δεῖ εἶναι) ἐν ὑμῖν τοῖς μαθηταῖς μου· ἀλλ' ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν (μεταξὺ ὑμῶν, ἐξ ὑμῶν), μέγας (παρ. Ματθ. 5, 19) γενέσθαι, ἥτοι μεγάλην διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας καταλαβεῖν θέσιν, ἔσται (= ὀφείλει εἶναι), ἢ ἔστω, ὑμῶν (τῶν ἄλλων) διάκονος, οὐχὶ δὲ κύριος, ὡς οἱ δυνατοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου.

Στίχ. 27) Καὶ ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται ὑμῶν δοῦλος.

Τὰ ΝΒDZ ἔχουσιν ἄν, ἀντὶ ἐάν· τὰ δὲ ΝCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔσται, ἀντὶ τοῦ ἔστω τῶν BEG καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Καὶ ὅς ἐάν θελή, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτὴρ, ἐν ὑμῖν (τοῖς μαθηταῖς μου) εἶναι πρῶτος (τὰ πρεσβεῖα ἔχειν πάντων τῶν λοιπῶν), ἔσται πάντων δούλος· ὥστε τὸ εἶναι πάντων διάκονον καὶ δούλον, γινώρισμα τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου. Οἷα αἰσχύνη διὰ πολλοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιμένων καὶ τὸν Ῥώμης Πάπαν, οἵτινες τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν εἰς ἐξωτερικὴν μεταβάλλουσι καὶ δεσπότου ὄνομα καὶ πρᾶγμα ἀναλαμβάνουσι καὶ διώκουσι, καὶ ἀσπασμοὺς χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ προσκυνήσεις ἀνέχονται καὶ θηρεύουσιν, ὅπου αὐτὸς ὁ Πέτρος (Πράξ. 10, 26) καὶ ὁ ἄγγελος (Ἀποκ. 10, 10, 22, 9) οὐκ ἔστερξαν τὰ τοιαῦτα. Ὡς τῆς ἀντιχρίστου καὶ βεβήλου διαθέσεως καὶ γνώμης τινῶν λεγομένων διαδόχων τῶν ἀποστόλων!

Στίχ. 28) Ὡς περ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

Ὁ Σωτὴρ προβάλλει δικαίως ἑαυτὸν, ὡς ὑπόδειγμα τῆς τοιαύτης ἐσχάτης ταπεινοφροσύνης· ὀφείλει, λέγει, εἶναι ὁ πρῶτος ὑμῶν διάκονος καὶ δούλος· καθὼς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν· οὕτω δηλ. δεῖ καὶ ὑμᾶς ποιεῖν, διακονεῖν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτῶν τιθέναι. Ἡ δύναμις δὲ τοῦ παρδείγματος ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Μεσσίας αὐτός, οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον (Θεὸς ὢν προαιώνιος), ἵνα ὑπηρετηθῇ (κατὰ τὸ χρέος αὐτῶν), ὑπὸ τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα αὐτὸς ὑπηρετήσῃ εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ προσφέρῃ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς λύτρον (= τίμημα, ἀντάλλαγμα) ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν δουλευόντων τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τοῖς ἀποτελέσμασιν αὐτῆς ἀνθρώπων. Ὁ Σωτὴρ δηλονότι προσήνεγκε θυσίαν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας, ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθάρισις ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζῆλω-

τὴν καλῶν ἔργων (Τιτ. 2, 14. Α'. Πέτρ. 1, 18)· εἰς τοιαύτην ἔννοιαν ἐγένετο ὁ Σωτὴρ *λύτρον*, διότι ὁ Πατὴρ ἐδέξατο τὴν θυσίαν αὐτοῦ ὡς ἱλασμὸν καὶ ἱκανοποίησιν δι' ὅλας ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας (Ῥωμ. 3, 25. Β'. Κορ. 5, 19. Α'. Ἰωάνν. 2, 2 κτλ.), καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐστὶ *λύτρον* καὶ ἀντίλυτρον (Α'. Τιμ. 2, 6) *ὑπὲρ πάντων*· καὶ ὑπὲρ πάντων μὲν ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ θέλοντος πάντας σωθῆναι (Α'. 2, 4), καὶ τοῦ καθολικοῦ χαρακτῆρος τῆς θυσίας (Β'. Κορ. 5, 14. 15)· *ὑπὲρ πολλῶν* δὲ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἕνα, τὸν παθόντα) τῶν δουλευόντων τῇ ἁμαρτίᾳ ἐξ Ἀδάμ θνητῶν (Ἐβρ. 9, 28)· ἀναγνωστέον δὲ τὸ *πολλῶν* τοῦτο μετ' ἐμφάσεως, ὡς περιλαμβάνον πάντας τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὑπὸ τὸ κράτος τελοῦντας τῆς ἁμαρτίας· ἡ δὲ ἀντὶ δηλοῖ τὴν ἀντιπροσωπευτικὴν ιδιότητα τοῦ Σωτῆρος, ἀντιπροσωπεύοντος ἐν τῷ πάσχειν σύμπασαν τὴν ἁμαρτωλὸν ἀνθρωπότητα (Ἠσ. 53, 12. Ἰωάνν. 1, 29. Β'. Κορ. 5, 14. 21. Α'. Πέτρ. 3, 18. Γαλ. 3, 13), ἰδίως δὲ γενομένου ἀντιπροσώπου τῶν διὰ τῆς πίστεως ἀποδεξαμένων τὴν ἀπολύτρωσιν (Ἰωάνν. 1, 12. Γαλ. 1, 4. Ἐφεσ. 1, 25. 26), καὶ ἀξίων οὕτω τῆς θυσίας ἀποδεχθέντων.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 10, 35 — 45.

Στίχ. 35) Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα, ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν.

Τὰ ΣΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι προσπορεύονται· τὰ ΑΚΜ καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ υἱοί, ὅπερ ἔχουσι τὰ ΝΔΕ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων καὶ τὸ π. κ. — τὰ ΝΒC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν αὐτῷ μετὰ τὸ λέγοντες· — τὰ ΝΑΒ καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν αἰτήσωμέν σε.

Καὶ ὁ Μάρκος ἔχει ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ τὴν διήγησιν ταύτην ἀπαράλλακτον σχεδὸν τῇ τοῦ Ματθαίου, πλην ὅτι, ὡς προείπομεν, εἰσάγει ἐνταῦθα ἐξ ἀρχῆς αὐτοὺς τοὺς μαθητὰς αἰτουμένους ὑπὲρ αὐτῶν τὴν πρωτοκαθεδρίαν.

προσπορεύονται) οὕτω μεταφράζουσιν οἱ Ο΄. τὸ ἔβρ. וַיֵּלֶךְ ('Εξῆδ. 24, 14. 30, 20 κτλ.) = πορεύεσθαι πρὸς τινα, ἔρχεσθαι πρὸς τινα, ὡς ὁ Ματθαῖος λέγει ἐν τῷ παραλλήλῳ χωρίῳ· παρὰ δὲ τοῖς ἔξω δηλοῖ καὶ τὸ μεθ' ἱκετηρίας προσέρχεσθαι, ὡς ὁ Σουίδας ἐρμηνεύει (Πολυβ. 4, 3)· ἡ δ' ἔννοια αὕτη τοῦ μεθ' ἱκετηρίας ὑπάρχει βεβαίως καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Μάρκου.

Στίχ. 36) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;

Τὰ N^{CB} ἔχουσι· τί θέλετέ με ποιήσω ὑμῖν· τὰ δὲ CD τί θέλετε ποιήσω· καὶ τὰ ANX καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. ποιῆσαι με· καὶ ἡ πρώτη σύνταξις συνήθης παρὰ τῷ Μάρκῳ (κατ' ἔλλειψιν τοῦ ἴνα· παρὰβ. Μάρκ. 10, 51. 14, 12· 15, 9 καὶ 12)· καὶ ἡ δευτέρα ὅμως μεμαρτυρημένη ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ K . Δ . (Ἰωάν. 5, 6. Ῥωμ. 13, 3 κτλ.).

Ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ καὶ ἐνταῦθα, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ὅπως ἐνθαρρύνῃ αὐτούς, φοβουμένους καὶ διστάζοντας.

Στίχ. 37) Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δὸς ἡμῖν ἵνα εἰς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.

Τὰ BC^{DLA} ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ BLA ἀριστερῶν· ὀλίγα δὲ τινα μεταλλάσσουσι τὴν σειρὰν «εἰς σου ἐκ δεξιῶν ($\text{NBCL}\Delta$)», καὶ εἰς σου ἐξ εὐωνύμων (NL).

Ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου τοῦ Ματθαίου, ὁ Μάρκος ἔχει ἐν τῇ δόξῃ σου (= ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ δόξῃ σου· παρ. Μάρκ. 8, 36. Ματθ. 25, 31).

Στίχ. 38) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;

Τὸ D καὶ τινα τῶν μικρῶν μετὰ τὸ Ἰησοῦς ἔχουσιν ἀποκριθεῖς· τὰ δὲ NBC^{L} καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἢ τὸ βάπτισμα.

Ἐνταῦθα ἔπεται ἀπαράλλάκτως τῷ Ματθαίῳ ὁ Μάρκος· παριστᾷ δὲ ὁ Σωτὴρ σαφέστερον τὸ αὐτὸ διὰ τῆς δευτέρας εἰκόνας.

Στίχ. 39) Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δυνάμεθα. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε.

Tà NBDLA ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ NBC*LA τὸ ποτήριον ἔνευ τοῦ μὲν.

Καὶ ἐνταῦθα κατὰ λέξιν σχεδὸν συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 40) τὸ δε καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοιμάσται.

Tà NBDLA καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἢ ἐξ εὐωνύμων — μετὰ τὸ ἐξ εὐωνύμων ἔχουσι μου μόνον τινὰ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. πάντα δὲ τὰ κεφαλαίωδῃ ἀντίγρ. καὶ ἄλλα μικρὰ ἀπλῶς εὐωνύμων· τὸ δὲ N* καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν μετὰ τὸ ἡτοιμάσται «ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου», ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος.

Καὶ ἐνταῦθα συμφωνεῖ ὡσαύτως τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 41) Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Tὸ Δ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἡγανάκτησαν, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος, καὶ τὰ Α. 91. μετὰ τὸ περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάνν. προστιθέσσι «τῶν δύο ἀδελφῶν» ἐκ τοῦ Ματθαίου.

Διὰ τοῦ ἤρξαντο δείκνυσιν ὅτι εὐθύς ἐν ἀρχῇ διὰ τῆς κοινῆς ἐπιτιμήσεως ἐθεράπευσε καὶ τὴν ἐξ ἐγωϊσμοῦ ἡγανάκτησιν αὐτῶν ὁ Σωτὴρ.

Στίχ. 42) Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς. Οἶδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

Tὰ N*BC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· τὰ δὲ ANX καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ὡς παρὰ Ματθαίῳ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, ὡς φαίνεται.

Ἀπαράλλακτος ὁ 25 στίχος τοῦ Ματθαίου μετὰ μόνῃς τῆς διαφορᾶς τοῦ οἱ δοκοῦντες ἄρχειν, ὅπερ δηλοῖ οἱ ὑπολαμβανόμενοι

τοιούτοι· διότι ἡ σαρκική καὶ υλικὴ ἀρχὴ μόνης τῆς ἐξωτερικῆς βίας, οὔτε τὴν αἰτίαν οὔτε τὸν σκοπὸν τῆς ἀληθοῦς, τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς πληροὶ τοῦ ποιεῖν ἠθικοὺς τοὺς ἀρχομένους.

Στίχ. 43) Οὐχ' οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος.

Οὕτως ἔχουσι τὰ κεφαλ. πάντα καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν· οὕτω δὲ ἱκανὰ τῶν μικρῶν, ὅπερ ὀρθόν καὶ εἰ διόρθωσις· τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν δέ, ὡς παρὰ Ματθ.—τὰ NBCLΔ ἔχουσιν ἐστίν (=δεῖ εἶναι)· τὰ δὲ AC⁸N καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔσται, ὡς παρὰ τῷ Ματθ.—τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ὅς ἄν.—τὰ NCX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔστω ὑμῶν διάκονος·—τὰ ABD καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἔσται· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν διάκονος ὑμῶν, ὡς τὸ π. κ.

Καὶ ἐνταῦθα συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 44) καὶ ὅς ἄν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος.

ὅς ἄν ἔχουσι τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὅς ἐάν δὲ (κατὰ τὸν Ματθ.) τὰ ACL καὶ ἱκανὰ ἄλλα· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. καὶ ὀλίγα τινὰ ἔστω, ἀντὶ ἔσται· τὸ D καὶ ὀλίγιστα ἄλλα πάντων ὑμῶν (ἐκ τοῦ Ματθ.).

Καὶ ἐνταῦθα ὡσαύτως.

Στίχ. 45) Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

Καὶ γὰρ=Διότι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (ὁ διδάσκαλος ὑμῶν, ὃν ὀφείλετε μιμεῖσθαι), οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι κτλ. ἀπαραλλάκτως ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

μζ'.) Ἡ θεραπεία τῶν τυφλῶν.

Ματθ. 20, 29 — 34. Λουκ. 18, 35 — 43. Μάρκ. 10, 49 — 52.

1) Κατὰ τὸν Ματθ. 20, 29 — 34.

Στίχ. 29) Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰεριχώ, ἤκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

Τὰ RHΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐκπορευομένου αὐτοῦ. — τὰ δὲ BCLZ Ἰερειχώ, καὶ τὸ Γ καὶ τινα ἄλλα ἠκολούθησαν· τὸ δὲ D καὶ τινα ἄλλα ὄχλοι πολλοί.

Ἡ εἰς Ἰεριχὼ ἔλευσις (παρ. Μάρκ. 10, 46. Λουκ. 18, 35. 19, 1) καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐξοδος, ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη, ἐγένετο πρὸ τῆς πρώτης εἰς Βηθανίαν ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάνν. 11, 17 κλ.) καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου καὶ τῆς ἀπελεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν Ἐφραῖμ ἐγγὺς τῆς ἐρήμου (Ἰωάνν. 11, 54), ἣτις ἔκειτο παρὰ τὴν Βαιθήλ (Β'. Παρ. 13, 19. Ἰωσήπ. Ἰουδ. πολ. 9, 9, 4), καὶ οὐ μακρὰν τῆς Ἰεριχοῦς (Ἰησ. Ναυῆ 16, 7. 18, 21)· προηγήθη δέ, διότι ἡ Ἰεριχώ ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ Περαιᾶς διὰ τοῦ Ἰορδάνου εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀγούσης, ἣν διήλθεν ὅτε ὑπέστρεφεν ἐκ τῆς Περαιᾶς· μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ τῆς πόλεως Ἐφραῖμ ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν εἰς Βηθανίαν καὶ Ἱεροσόλυμα, μὴ ἔχων ἀνάγκην ἵνα διέλθῃ διὰ τῆς Ἰεριχοῦς· πρὸς δὲ τούτοις ἐνταῦθα, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ματθαίου, τελειοῦται ἡ τῶν θαυμάτων καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ διήγησις, ἣτις παύει εὐθὺς ὡς ὁ Σωτὴρ ἔλθῃ εἰς τὴν Βηθανίαν καὶ τὰ περὶ χωρὰ τῶν Ἱεροσολύμων· ταῦτα δὲ τὰ ἐν Ἰουδαίᾳ θαύματα ἦλθεν ἵνα προσθῇ ὁ Ἰωάννης καὶ συμπληρώσῃ οὕτω τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν· διὸ καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἰάσεως τῶν τυφλῶν ἐστὶ τὸ τελευταῖον, ὅπερ αἱ τρεῖς εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουσι, μεθ' ὃ ἔλαβε χώραν τὸ ἐν Ἰουδαίᾳ τῆς ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου, ὃ ἱστορεῖ ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅπερ, εἰ νῦν συνέβαινε, πολλῶ μείζων θόρυβος τοῦ λαοῦ καὶ δεξιῶσις ἐγένετο ἂν ἐν Ἰεριχώ. Ὁ Ματθαῖος τοίνυν ἀναφέρει κατὰ τὸ σχέδιον

αὐτοῦ μόνα τὰ ἔξω τῶν Ἱεροσολύμων γενόμενα, καὶ διὰ τοῦτο παραλείπει τὸ τοῦ Λαζάρου θαῦμα. Ἐνταῦθα δὲ ἡ ἐξ Ἱεριχῶ ἐξόδος ἐγένετο πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰς Βηθανίαν ἀπελεύσεως καὶ τῆς ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου, καὶ συμπίπτει τῇ Ἰωάνν. 11, 7—17.

Ἡ δὲ περὶ τῆς ἐνταῦθα ὁ λόγος Ἱεριχῶ ἦν πόλις ἀρχαιοτάτη, ἣν εὗρον ἤδη οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου εἰσοδὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας (Ἰησοῦ Ναυῆ 6, 1. 12, 9) καὶ κατέστρεψαν (Ἰησ. Ναυῆ 6, 26). Ἦδη ὁμως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κριτῶν ἦν πάλιν κατοικημένη (Κριτ. 3, 13) καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν Βενιαμὴν (Ἰησ. Ναυῆ 18, 21), καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὁ Ἀχαάβ ἐνήργησε τὴν ὠχύρωσιν αὐτῆς διὰ τοῦ Ἀχιζὴλ καὶ ἐπέσυρεν οὕτω τὴν κατάραν Ἰησοῦ Ναυῆ εἰς ἑαυτὸν (παρ. Βασ. Γ'. 15, 34), ἀναφέρεται δὲ ὡς ἔδρα σχολῆς προφητῶν (Βασ. Δ'. 2, 4). Ἐν δὲ τῇ Α'. Βίβλῳ τῶν Μακκαβ. 9, 50 λέγεται ὅτι ὁ Ἰωνάθαν ὠχύρωσεν αὐτήν. Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἡρώδου, ὅστις ἐκαλλώπισεν αὐτήν δι' ἀμφιθεάτρου, ἵπποδρομίου κτλ. (Ἰωσ. Ἰουδ. ἀρχ. 17, 6, 8), κατεστράφη δὲ ὑπὸ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου ἐπὶ τῆς πολιορκίας Ἱερουσαλήμ καὶ πάλιν ἀνηγέρθη (Εὐσεβ. ἐν Ὀνομαστ.), καὶ πάλιν κατὰ τὰς σταυροφορίας κατεστράφη. Νῦν δ' ἔστιν ἀραβικὸν τι χωρίον ἄθλιον καὶ ῥυπαρὸν, ὀνομαζόμενον Ρίχα, ἔχον περὶ τοὺς 300 κατοίκους, ὅπερ ὁ Ἰβραήμ πασᾶς προσβληθεὶς ἐκεῖ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ Ἀράβων, κατέστρεψε τὸ 1840· ἀπέχει δ' ἡ πόλις ἔξ ὥρας τῶν Ἱεροσολύμων (150 στάδια), καὶ δύο ὥρας (60 στάδια) τοῦ Ἰορδάνου, ἔχουσα πρὸς δυσμὰς φιλὸν καὶ ἄκαρπον ὄρος· καὶ ἡ πρὸς Ἱερουσαλήμ δὲ ὁδὸς διέρχεται δι' ἐρήμου, πετρώδους καὶ ἀγρίας χώρας· ἔστιν ὁμως ἐν κοιλάδι εὐφύρῳ καὶ εὐύδρῳ καὶ παντοίους καρποὺς παραγοῦσιν (φοῖνικας, βάλσαμον, ὡς καὶ δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ἄλλους παντοειδεῖς παρ. Ἰωσ. Ἰουδ. πολ. 4, 8, 3).

Στίχ. 30) Καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν,

ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς Κύριε, υἱὸς Δαυὶδ.

Τὰ ΝD καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ Κύριε· τὰ δὲ ΝCD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν υἱὲ ὡς ὁ Λουκᾶς, ἀντὶ τοῦ υἱὸς τῶν BGH καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ NLN καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν Ἰησοῦ, υἱὸς Δαυὶδ.

Δύο τυφλοὶ καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ Ματθ. 9, 27, πιθανὸν δ' ὅτι διέτριβον ὁμοῦ, παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτοῦντες, ὡς ὁ Λουκᾶς καὶ Μάρκος ἐν τοῖς παραλλήλοις περὶ τοῦ ἐνὸς λέγουσιν. Καὶ ἐκεῖ μὲν υἱὸν Δαυὶδ κατὰ πρῶτον προσαγορεύουσι τὸν Σωτῆρα, εἶτα δὲ Κύριον· ἐνταῦθα δ' ἀμφοτέρω ὁμοῦ.

Στίχ. 31) Ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μείζον ἔκραζον, λέγοντες. Ἐλέησον ἡμᾶς Κύριε, υἱὸς Δαυὶδ.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔκραζον, ἀντὶ τοῦ ἔκραζον τῶν GNP· καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. — τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα προτάσουσιν τὸ Κύριε (Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς)· — τὰ δὲ NCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν υἱέ, ἀντὶ τοῦ υἱὸς τῶν BZ καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Οἱ ὄχλοι ἐπετίμησαν, ἐπέπληξαν αὐτοὺς εἰς τιμὴν τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, ὡς ἐνοχλοῦντας αὐτῷ πορευομένῳ ἐν σπουδῇ, ὡς φαίνεται, εἰς Βηθανίαν· οἱ τυφλοὶ ὁμῶς ἀντὶ τοῦ σιωπῆσαι, ἐξηκολούθουν ἰσχυροτέρῳ φωνῇ κράζοντες (τοῦτο δηλοῖ ὁ παρατακτικὸς) ἐν πίστει καὶ πληροφορίᾳ, ὅτι τεύξονται τοῦ ποθουμένου παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Σωτῆρος.

Στίχ. 32) Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπε· τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;

Τὰ LZ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἵνα ποιήσω.

Ὁ Σωτὴρ ἐπορεύετο τὴν εἰς Βηθανίαν, ἀφῆκε δ' αὐτοὺς κράζειν, ἵνα δειχθῇ ἡ πίστις αὐτῶν, καὶ τότε στὰς ἔκραξεν αὐτοὺς, καὶ ἠρώτησε τί ζητοῦσιν, ἵνα ποιήσῃ αὐτοῖς, τοῦτο δὲ ὅπως γένηται κατὰ δῆλος ἡ πίστις αὐτῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτοῦ.

Στίχ. 33) Λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀνοιγῶσιν, ὅπερ ἐστὶ μεταγενέστερος τύπος ἅπαξ μόνον ἀπαντῶμενος ἐν τῇ Κ. Δ. (Μάρκ. 7, 35)· τὰ CN καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἀνοιχθῶσιν (παρ. Ματθ. 3, 16, 9, 30, 27, 52)· τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν «οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν».

Οἱ τυφλοὶ ἀπαντῶσιν εὐθὺς εἰς τὴν ἐρώτησιν· Τί θέλετε; λέγοντες· θέλομεν, δεόμεθα, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.

Στίχ. 34) Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Τὰ BDL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι τῶν ὀμμάτων (ὅπερ ἅπαξ μόνον ἐν τῇ Κ. Δ. εὔρηται Ματθ. 8, 23), ἀντὶ τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ὅπερ ἔχει τὰ ACN καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὅπερ 24^α εὔρηται παρὰ τῷ Ματθαίῳ, καὶ δὴ καὶ ἡ αὐτὴ ἀπαράλλακτος ἐκφρασις Ματθ. 9, 29) (ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν)· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, ὅπερ ἔχει τὰ CN καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων καὶ τὸ π. κ. (ἐπειδὴ ἐτέθη κατὰ πλεονασμόν, συνήθη ὅμως ἐν τῇ Κ. Δ.).

Ὁ Σωτὴρ, ὡς καὶ τῶν δύο ἄλλων (9, 29), οὕτω καὶ τούτων ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν, ἵνα διὰ τῆς ἀφ᾽ ἑκδελώσῃ τὴν θείαν αὐτοῦ θέλησιν πρὸς θεραπείαν, καὶ εὐθὺς ἀνέβλεψαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης ἠκολούθησαν αὐτῷ μετὰ τοῦ λοιποῦ ὄχλου.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 35. — 45.

Στίχ. 35) Ἐγένετο δ' ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼν, τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

Τὰ BDPQ ἔχουσιν Ἱερειχώ· τὰ δὲ NBDL ἐπαιτῶν.

Ὅπως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν δαιμονιζομένων (Ματθ. 8, 28 καὶ ἐφ. Λουκ. 8, 26 καὶ ἐφ. Μάρκ. 5, 1 καὶ ἐφ.) οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ πηγὴ, ἐξ ἧς ὁ Λουκᾶς ἤντλησεν, ἕνα καὶ μόνον τυφλόν, γνωστόν, ὡς φαίνεται, ἐν Ἱεριχῷ, ἀναφέρει· τούτῳ δ' ἐπεται καὶ ὁ

Μάρκος· ἡ τοῦ αὐτόπτου ὁμῶς Ματθαίου διήγησις ἐστὶν ἡ πλήρης· ἀναφέρει δὲ πρὸς τούτοις ὅτι τὸ θαῦμα ἐγένετο οὐχὶ κατὰ τὴν ἐξοδὸν, ἀλλὰ κατὰ τὴν προσέγγισιν εἰς Ἱεριχῶ.

Στίχ. 36) Ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί εἴη τοῦτο.

Τὰ DX ἔχουσι παραπορευομένου· τὰ δὲ DKL καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι τι ἂν εἴη τοῦτο.

Ὁ τυφλὸς ἤκουσε τὸν θόρυβον τοῦ πλησίου διερχομένου ὄχλου καὶ ἠρώτησεν τινὰς τῶν παραπορευομένων, τί τάχα εἴη τοῦτο.

Στίχ. 37) Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Ναζαρηνός· (καὶ οὗτος ὁ τύπος εὑρεται Λουκ. 4, 34, συνηθέστερον ὁμῶς τὸ ὁ Ναζωραῖος Λουκ. 24, 19. Πράξ. 2, 22 κτλ.), ὡς καὶ παρὰ Ματθ. καὶ Ἰωάνν. μόνος δ' ὁ Μάρκος χρηται τρίς τῷ ὁ Ναζαρηνός.

Οἱ ἐρωτηθέντες ἀπήντησαν αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὁ γνωστὸς προφῆτης καὶ Μεσσίας, διέρχεται πλησίον.

Στίχ. 38) Καὶ ἐβόησε λέγων· Ἰησοῦ, υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέησόν με.

Τὰ AEC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ Ἰησοῦ, ὅπερ ὁ Λουκᾶς ἔθηκεν, ἀντὶ τοῦ Κύριε τοῦ Ματθαίου.

Εὐθὺς ὡς ἤκουσεν ὁ τυφλὸς ὅτι Ἰησοῦς, ὁ θαυματουργός, ὁ Μεσσίας, διέρχεται, γεγωνυῖα τῇ φωνῇ προσαγορεύει αὐτὸν ὡς υἱὸν τοῦ Δαυὶδ καὶ Μεσσίαν (Ματθ. 1, 9. 9, 27), καὶ παρακαλεῖ ἵνα ἐλέησῃ, θεραπεύων αὐτόν.

Στίχ. 39) Καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν· υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.

Τὰ AKH ἔχουσιν οἱ παράγοντες· τὰ δὲ BDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι

σιγήσῃ, ἀντὶ τοῦ σιωπήσῃ τῶν ΝΑQ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. — τὰ δὲ EGH καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐκραξε λέγων, καὶ τὰ ΝU καὶ ὀλίγα ἄλλα Ἰησοῦ υἱὲ Δαυίδ.

Προάγοντες, ὡς καὶ Ματθ. 21, 9, οἱ προπορευόμενοι καὶ σπεύδοντες προχωρῆσαι μετὰ τοῦ Σωτῆρος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας καὶ ἀπαγγείλαντας ὅτι διαβαίνει ὁ Σωτήρ.

Στίχ. 40) Σταθεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν· ἡγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν,

Τὰ BD ἔχουσιν ἀπλῶς Ἰησοῦς· τὰ δὲ A 63 παραλείπουν καὶ τοῦτο· — τὸ δὲ D καὶ τινα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ πρὸς αὐτόν· καὶ τὰ QX καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς.

Ἀντὶ τοῦ ἐφώνησεν αὐτοὺς τοῦ Ματθαίου, ὁ Λουκᾶς ἔχει ἐκέλευσεν ἀχθῆναι (ὡς μακρὰν ὄντα καὶ μὴ δυνάμενον ἀκοῦσαι)· καὶ ὅτε ἡγγισεν, ἐπηρώτησεν αὐτόν, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 41) λέγων· τί σοι θέλει ποιήσω; ὁ δὲ εἶπε· Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ λέγων.

Καὶ ἡ ἐρώτησις καὶ ἡ ἀπάντησις ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 42) Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει καὶ τὴν λέξιν ἀνάβλεψον, δι' ἧς ἐνήργησε τὸ θαῦμα ὁ Σωτήρ· τὸ δὲ α ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, ὅπερ ἐν διαφόροις θαυματουργίαις τετράκις ἐπαναλαμβάνει ὁ Λουκᾶς (7, 50. 8, 48. 17, 19. 18, 42), ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῇ τῆς αἰμορροούσης ἱστορίᾳ 9, 22.

Στίχ. 43) Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ.

Τὰ Q^Δ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁ γ λ ο ς, ἀντὶ λαός· τὰ δὲ KΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἰδὼν.

Ὁ Λουκᾶς προστίθησιν ἐνταῦθα ὅτι καὶ αὐτὸς ἐδόξαζε τὸν Θεὸν ἀκολουθῶν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἔδωκεν αἶνον (λέξεις ποιητικὴ ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Ο'. ἀντὶ τῆς ἑβρ. וַיְבָרַךְ (Ψαλμ. 8, 3) ἢ וַיְהַלֵּל (Εσρ. 3, 11) = ἔπαινος, δόξα.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 10, 46 — 52.

Στίχ. 46) Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχώ. Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχώ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὁ γ λ ο υ, υἱὸς Τιμαίου, Βαρτίμαιος ὁ τυφλός, ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

Τὸ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔρχε ται· τὰ B²CFL εἰς Ἱερειχώ, ὡς καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τὰ NBCL ἀπὸ Ἱερειχώ — τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ὁ υἱός· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα τυφλός· καὶ τὰ NBLΔ προσαιτῆς.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Ματθαίῳ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι ἀπὸ Ἱεριχώ ἐγένετο ἡ συνάντησις καὶ τὸ θαῦμα· τῷ δὲ Λουκᾷ, ὅτι ἐκάθητο προσαιτῶν· προστίθησι δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἡ μᾶλλον τὸ πατρωνυμικόν, ὡς τὸ γνωστὸν ὄνομα αὐτοῦ· υἱός, λέγει, Τιμαίου τινός, Βαρτίμαιος (ὡς Βαρθολομαῖος) ἑβρ. בָּרְטִימָיוֹס (ἡ δὲ λέξις οὐχ' ἐλληνικὴ ἐκ τοῦ τιμῶ, ὡς ἐκαλεῖτο ὁ παρὰ Πλάτωνι πυθαγόρειος καὶ ὀλίγιστοι ἄλλοι, ὅτι καὶ παρ' Ἑλλῆσι σπάνιον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ συροχαλδαϊκὴ ἐκ τοῦ בְּרִי (= ἀκάθαρτον εἶναι)· ἐκάθητο παρὰ δ' οὗτος τὴν ὁδὸν ἐπαιτῶν.

Στίχ. 47) Καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ἐστίν, ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν· ὁ υἱὸς Δαυὶδ, Ἰησοῦ, ἐλέησόν με.

Τὰ BLΔ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσι Ναζαρηνός, ὅπερ ἐστὶ τὸ σύνθημα παρὰ τῷ Μάρκῳ, τρεῖς ἀπαντῶμενον· οὐδόλως ὁμοῦς παράδοξον εἰ μετεχειρίσθη ἐνταῦθα καὶ τὸν συνήθη τοῦτον παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς τύπον, ὡς ἔχουσι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀρχ. ἀντιγράφων NAC καὶ πλεῖστα ἄλλα· — τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν υἱέ· τὰ DK καὶ δύο μικρὰ υἱός· τὰ δὲ AMX καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὁ υἱός.

Ὁ Μάρκος λέγει ἤρξατο κράζειν ὅτι διεκόπη πρὸς ὥραν ὑπὸ τῶν πολλῶν, καὶ ἐξηκολούθησεν.

Στίχ. 48) Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἐκραζεν· υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.

Τὰ DF καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν υἱὸς Δαυιδ.

Ὁ Μάρκος ἔχει πολλοί, ἀντὶ τοῦ ὅ ὄχλος τοῦ Ματθαίου, καὶ οἱ προάγοντες τοῦ Λουκᾶ· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ προτάσει (πολλῷ μᾶλλον ἐκραζεν κτλ.) ἔπεται τῷ Λουκᾶ.

Στίχ. 49) Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι. Καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλὸν λέγοντες αὐτῷ· θάρσει, ἔγειρε, φωνεῖ σε.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι φωνῆσαι αὐτόν· ἔγειρε ἔχουσι τὰ NAB καὶ πλείστα ἄλλα· τὸ δὲ U καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔγειραι (παρ. Μάρκ. 2, 11. 3, 3. 5, 41).

Ὁ Μάρκος συμπληρῶν τὸν Ματθαῖον (ἐφώνησεν αὐτοὺς) προστίθῃσι τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, ἀναφέρον τὰς λέξεις αὐτὰς τῶν φωνησάντων αὐτόν· τὸ δὲ ἀσύνδετον (θάρσει, ἔγειρε, φωνεῖ σε) δεικνύσι τὴν προθυμίαν τῶν καλούντων.

Στίχ. 50) Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀναπηδήσας, ἀντὶ τοῦ ἀναστὰς τῶν ACM καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὸ ἀναπηδήσας περισσῶς ζωηρότερον τὴν χαράν, μεθ' ἧς ἔδραμε.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσι καὶ ταύτην τὴν λεπτομέρειαν εἰς ἐνδειξιν τῆς σπουδῆς, μεθ' ἧς ἔδραμεν, ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἵνα ταχύτερον ἔλθῃ μὴ ἐμποδιζόμενος ὑπ' αὐτοῦ (παράβ. Ἰλιᾶδ. Β, 183 βῆ δὲ θέειν, ἀπὸ δὲ χλαῖναν βάλει).

Στίχ. 51) Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· τί θέλεις

ποιήσω σοι; Ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· Ῥαββουνί, ἵνα ἀνα-
βλέψω.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν «ἀποκριθεὶς αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπε»· τὰ δὲ AXΓ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. «ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰη-
σοῦς»· τοῦτο δ' ἐστὶν ὀρθότερον, ὅτι τὸ ἀποκριθεὶς ἐνταῦθα = λαβὼν τὴν
λόγον, καὶ οὐ δεῖται ἀντικειμένου· τὰ δὲ NBC καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι τί
σοι θέλεις ποιήσω; καὶ τὰ ADX καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι
τί θέλεις ποιήσω σοι; — πάντα δὲ τὰ κεφαλαιώδη ἀντίγραφα καὶ τὰ πλεί-
στα τῶν μικρ. ἔχουσι ῥαββουνί ἢ ῥαβουνί· τὸ δὲ π. κ. καὶ ὀλίγα
τῶν μικρῶν ῥαββόνι (τὸ ἔδρ. 12137, ὅπερ κατὰ τὴν ἐρμ. Ἰωάννου 20, 16,
δηλοῖ ἀπλῶς διδάσκαλε, καὶ οὐχὶ διδάσκαλέ μου, τοῦ Γ 1 δ τ ἐντος παρα-
γωγιχοῦ, ὡς καὶ ἐν τῷ 121· ἐστὶ δὲ τὸ συροχαλδαϊκὸν ῥαββουνί σεβα-
σμιώτερον τοῦ ῥαββί, (ὡς καὶ τὸ 127 τοῦ 127 καὶ τὸ 127 τοῦ 127 κατὰ
τοὺς Ἰουδαίους).

Ὁ Μάρκος καὶ ἐνταῦθα ἀναφέρει τὴν λέξιν αὐτήν, δι' ἧς ὁ
τυφλὸς προσηγόρευσε τὸν Σωτῆρα (ῥαββουνί), ἵνα ζωηρότερον καὶ
πιστότερον εἰκονίσῃ τὸ πρᾶγμα.

Στίχ. 52) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ὑπαγε, ἡ πίστις σου
σέσωκέ σε· καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ ἐν
τῇ ὁδῷ.

Τὰ N^{ca}BL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ὁ Ἰησοῦς ὡς παρὰ Λουκᾶ· —
τὰ NBLΔ εὐθέως· — τὰ MXΓ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τῷ Ἰησοῦ·
τὰ δὲ NABCDL καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν αὐτῷ.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Λουκᾶ ἐνταῦθα, διαφέρων κατὰ δύο
μόνον λέξεις (Ὑπαγε, ἀντὶ ἀνάβλεψον, καὶ εὐθέως, ἀντὶ παρα-
χρῆμα).

Μ Ε Ρ Ο Σ Ε'.

**‘Η εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπίσημος τελευταία εἰσόδος,
καὶ τὰ μετ’ αὐτὴν τελεσθέντα ἐν αὐτοῖς ἔργα
καὶ λόγοι τοῦ Σωτῆρος.**

Ματθ. 21, 1 — 25, 46 καὶ τὰ παράλληλα.

μη΄.) ‘Η εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν ἔλευσις, καὶ ἡ
εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπίσημος εἰσόδος.

Ματθ. 21, 1 — 11. Λουκ. 19, 29 — 44. Μάρκ. 11, 1 — 10.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 1 — 11.

Στίχ. 1) Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἤλθον εἰς
Βηθφαγὴ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε
δύο μαθητάς,

Τὰ C³V καὶ Ικανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἤγγισεν· ὡσαύτως τὰ N³C³U καὶ
ἄλλα ἤλθεν· τὰ NB³C² καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι Βηθ-
φαγὴ· τὰ δὲ B²FK καὶ Ικανὰ ἄλλα Βηθφαγὴ· ἄλλα δὲ κατὰ λάθος
Βηθφαγὴ ἢ Βηθραγὴ — τὸ δὲ C² καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν καὶ Βηθανίαν κατὰ
τὸν Λουκᾶν καὶ Μάρκον· — τὰ δὲ BC² 33 ἔχουσιν εἰς τὸ ὄρος· — καὶ τὰ
BDE καὶ πολλὰ ἄλλα Ἰησοῦς ἀνάρθως· — τινὰ δὲ τῶν μικρῶν μαθητὰς
αὐτοῦ.

Ὁ Ματθαῖος παραλείπει σκοπίμως, ὡς ἔξω τοῦ κύκλου τῆς
διηγήσεως αὐτοῦ, περιλαμβάνοντος μόνα τὰ ἔξω τῶν Ἱεροσολύ-
μων καὶ τῆς περιχώρου αὐτῶν καὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ τοῖς πέριξ
θαύματα καὶ λόγους (πλὴν τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ἔλευσιν),
παραλείπει, λέγομεν, σκοπίμως τὴν ἐξ Ἱεριχώ εἰς Βηθανίαν ἔλευ-
σιν καὶ τὸ θαῦμα τοῦ Λαζάρου, καὶ ὅσα μετ’ αὐτὸ ὁ Ἰωάννης
διηγείται (ιδίως τὰ ἀπὸ τοῦ 11, 54, ἕως 12, 11), καὶ ἐρχεται
εἰς Βηθφαγὴ, ὅπου ὁ Σωτὴρ ἐνετείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα
φέρωσι τὸν πῶλον καὶ τὴν ὄνον, δι’ ὧν ἐμελλεν ἐπιτελέσαι τὴν
ἐν Ἱεροσολύμοις θριαμβευτικὴν αὐτοῦ εἰσόδον. Καὶ ὁ μὲν εὐαγγε-

λιστής Ματθαῖος σκοπίμως καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς Βηθανίας ἐν-
ταῦθα ἀποσιωπᾷ, μὴ θέλων μνημονεῦσαι τοῦ ἐν αὐτῇ τελεσθέντος
θαύματος, καὶ ἀναφέρει μόνην τὴν Βηθφαγὴ ὡς τὸν σταθμὸν, ὃν
ὁ Σωτὴρ ἐποιήσατο μεταξύ τῆς Βηθανίας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων·
οἱ δὲ δύο ἕτεροι εὐαγγελισταὶ ἐπόμενοι αὐτῷ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν
διηγήσεων, προσέθηκαν μόνον καὶ τὴν Βηθανίαν πρὸς τῇ Βηθ-
φαγῇ, ἵνα κρεῖττον διὰ τῆς γνωστῆς τὴν ἄγνωστον κώμην ὀρίσωσιν,
ὡς τὸν τελευταῖον σταθμὸν ἐξ Ἱεριχώ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ἔστι δὲ ἡ Βηθφαγὴ αὕτη (ἑβρ. כְּזַבְיָה) οἶκος τῶν σύκων ἢ
κατὰ Ἱερώνυμον οἶκος τῶν σιαγόνων κατὰ τὴν συριακὴν γλῶσσαν,
ἃς δηλ. οἱ ἱερεῖς, οἱ ἐκεῖ οἰκοῦντες, οἷς ἀνῆκεν ἡ κώμη, ἐλάμβανον
ἐκ τῶν θυμᾶτων, ἃ ἔθουσιν ἐν τῷ ναῷ (Δευτερ. 18, 3)· πῶς ὁμως
ἦν δυνατὸν ἵνα λάβῃ τὸ ὄνομα ἐκ τούτου, καὶ διατὶ οὐχὶ ἐκ τῶν
βραχιόνων καὶ τῶν ἐνύστρων (κοιλιῶν), ἃς ἐλάμβανον κατὰ τὸ χω-
ρίον τοῦτο τοῦ Δευτερ. οἱ ἱερεῖς; διὸ τὸ ὀρθὸν ἔτυμόν ἐστι τὸ πρῶτον
(οἶκος σύκων), ὃπερ ἔχει ἀναλογίαν καὶ πρὸς τὴν γείτονα Βηθα-
νίαν (כְּזַבְיָה = οἶκος φοινίκων). Ἐκεῖτο δ' ἡ κώμη αὕτη μετα-
ξὺ Βηθανίας καὶ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἱερουσα-
λήμ εἰς 25 περίπου λεπτῶν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν, καὶ παρὰ τοὺς
πρόποδας τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν ἢ Ἑλαιῶνος, ὃπερ κεῖται βορειο-
ανατολικῶς τῆς Ἱερουσαλήμ εἰς ἐνὸς τετάρτου ἀπόστασιν καὶ ἐκλή-
θη οὕτως ἐκ τοῦ δάσους τῶν ἐλαιῶν τοῦ ἐπὶ τῆς δυτικῆς μάλιστα
κλιτύος αὐτοῦ ποτὲ ὑπάρχοντος (τὴν σήμερον ἠφανίσθη ὁ ἐλαιῶν
οὗτος) ἐπὶ τῆς ῥάχews τῆς διαιρούσης τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ἀπὸ
τοῦ ὑπερκειμένου τῆς Βηθανίας, ἣτις ἀπέχει τῆς Βηθφαγῇ πρὸς τὸ
νοτιοανατολικὸν χίλια περίπου μέτρα· ὥστε ὁ ἐρχόμενος ἐξ Ἱερο-
σολύμων πρῶτον φθάνει εἰς Βηθφαγὴ καὶ εἶτα εἰς Βηθανίαν. Ἡ
κώμη αὕτη οὐδαμοῦ τῆς Π. Διαθήκης μνημονεύεται· καὶ μόνον ἐν
τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐνταῦθα, φαίνεται δ' ὅτι ἐξ ἀρχαίων χρόνων
ἡρημώθη, καὶ σήμερον δείκνυνται ἐρείπιά τινα, ἐν οἷς καὶ εὐκτη-
ρίου οἴκου ἐπὶ τοῦ λίθου δῆθεν ἐν ᾧ ὁ Σωτὴρ ἐκάθισε περιμένων
τοὺς μαθητάς ἄγοντας τὸν πῶλον (παρ. Guerin ἀγία γῆ σελ.
151 — 153). Τὴν παράδοσιν ὁμως ταύτην οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων

ἀναφέρει· τὸ δὲ πρὸς τὸ ὅρος δεικνύει τὴν διεύθυνσιν, ἐν ἣ τῷ ἔξ Ἰεριχὼ ἐρχομένῳ ἔκειτο ἡ Βηθφαγή· τὸ δὲ τότε δεικνύουσιν ὅτι ὁ Σωτὴρ οὐχὶ πρότερον, ἀλλ' ὅτε ἀφίκοντο εἰς Βηθφαγή, τότε ἐνόμισε καλὸν ἵνα φροντίσῃ περὶ πώλου, καὶ ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν.

Στίχ. 2) Λέγων αὐτοῖς· πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπέναντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ ὁ Ὑριγ. Εὐσέβ. («κατὰ τὸν Ματθ. εἶπε πορεύεσθε»), Χρυσ. ἔχουσι πορεύεσθε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σύνηθες παρὰ Ματθαίῳ (10, 6. 22, 9. 25, 9, 41)· τὰ δὲ CEG καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. πορεύθητε· τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι κατέναντι· τὰ δ' EGH καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀπέναντι· τὰ NLZ ἔχουσιν εὐθύς· τὰ δὲ BCD καὶ πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. εὐθέως· τὰ BD καὶ δύο μικρὰ ἄγετε.

Δύο μαθητὰς ἐπεμψεν ὁ Σωτὴρ ἵνα ἀγάγῳσιν ὁ μὲν τὸν πῶλον, ὁ δὲ τὴν ὄνον· εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπέναντι ὑμῶν καὶ εἰ μὲν προῦκειτο περὶ τῆς Βηθφαγῆ, εἰς ἣν οὐκ εἰσῆλθεν, ἀλλὰ πλησίον εἰστήκει, εἶρηκεν ἄν· πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην ἢ τὴν κώμην ταύτην· τὸ δὲ τὴν ἀπέναντι ὑμῶν, δεικνύει ὅτι ἡ κώμη αὕτη ἦν ἡ ἐνώπιον τῶν μαθητῶν, πρὸς οὓς ἐλάλει ὁ Σωτὴρ· τίς δὲ ἦν οὐ λέγει καὶ οὐ δυνάμεθα γινῶναι· τὸ δὲ εὐθέως δηλοῖ ἄνευ κόπου καὶ ἐρεύνης, ἐν τῇ εἰσόδῳ ταύτης.

ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς) μόνᾳ γὰρ ταῦτα ἔβοσκον μικρὸν ἔξωθεν τῆς κώμης· λύσαντες (τὴν ὄνον) ἀγάγετέ μοι ἀμώτερα.

Στίχ. 3) Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει· εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς.

Τὸ D καὶ τὸ 157 ἔχουσι τί ποιεῖτε, ἐκ τοῦ Μάρκου· τὰ NBL εὐθύς·— τὰ CEG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀποστέλλει, ὡς καὶ ὁ Μάρκος· τὰ δὲ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀποστελεῖ.

Καὶ ἐάν τις, λέγει ὁ Σωτὴρ, ὑμῖν εἴπῃ τι, ποιήσεται δηλ.

παρατήρησίν τινα, διατί λύετε καὶ λαμβάνετε ταῦτα, ἐρεῖτε ὅτι ὁ Κύριος (ὁ γνωστὸς αὐτῷ Σωτῆρ), αὐτῶν (τῆς ὄνου καὶ τοῦ πῶλου) χρεῖαν ἔχει· εὐθέως δέ, μετ' οὐ πολὺν χρόνον δηλ. ἀποστελεῖ τὰ ζῶα ταῦτα τῷ ἰδιοκτῆτῃ. Ὁ Σωτῆρ λοιπόν, ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ παντογνωσίᾳ, ἐγίνωσκε καὶ ὅτι τὰ ζῶα ἐβοσκοῦν πρὸ τῆς κώμης, καὶ ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν ἐγίνωσκε καὶ ἐπίστευεν αὐτῷ.

Στίχ. 4) Τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος·

Τὰ NC*DLZ καὶ ὁ Ὡριγ Χρυσ. Ἰλάρ. καὶ ὁ Ζυγαδ. ὡς φαίνεται (ἐρμηνεύων «τοῦτο» ποῖον; τὸ ἀποστεῖλαι τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ἀγαγεῖν τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον») παραλείπουν τὸ ὅλον, ὅπερ ἐν τῷ 1, 22 καὶ 26, 56 οὐδὲν τῶν ἀντιγράφων παραλείπει καὶ φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα κατὰ ἀναλογίαν τῶν δύο χωρίων μετὰ ταῦτα προσετέθη εἰς τοὺς BC*N καὶ πάντας σχεδὸν τοὺς λοιπούς· οὐχ' ἀρμύζει δ' ἐνταῦθα τὸ ὅλον ὅτι, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐρμηνεύει αὐτό, εἰς μόνην τὴν ἀποστολὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἀγαγεῖν τὸν πῶλον καὶ τὴν ὄνον ἀναφέρεται· ἐν δὲ τῷ 1, 22 καὶ ἐν τῷ 26, 56 ἀναφέρεται εἰς πλείω τοῦ ἐνὸς γεγονότα, ὅποτε καὶ μόνον ἔχει χώραν τὸ ὅλον, ὡς ἐκ μερῶν συνιστάμενον· διὸ προτιμότερα ἢ πρώτη ἀνάγνωσις.

Τὸ δὲ γέγονεν δεικνύει ὅτι ἡ ἐξ αὐτοῦ διδασκαλία καὶ σήμερον πρόκειται ἡμῖν, δηλ. περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος θέσεως ὡς βασιλέως εἰρήνης.

ἵνα πληρωθῇ) παρ. 1, 22.

τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου) ὁ προφήτης ἐνταῦθα ὁ Ζαχαρίας 9, 9, οὗ τῇ ῥήσει «Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου κτλ.» ἐκ μνήμης προτάσσει ὁ εὐαγγελιστής, εἰταγωγὴν εἰλημμένην ἐκ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ α' ἡμιστιχίου (ἰδοὺ ὁ Σωτῆρ σοι κτλ.) κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Ἡσαίου 62, 11 ἀνάμνησιν.

Στίχ. 5) Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἐρχεται· σοι πραύς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱόν ὑποζυγίου.

Τὰ D 61 καὶ μεταφρ. τινὲς παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐπιβεβηκός· — τὰ δὲ NBLN καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἐπὶ πῶλον· — τὰ δὲ

№LZ πῶλον ὑποζυγίου παραλειπομένου τοῦ υἱόν (Τὸ ἔβρ. πρωτότυπον ἔχει τὸ υἱόν).

Ἡ ρῆσις αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ 9 κεφαλαίου τοῦ Ζαχαρίου, ἐν ᾧ ὁ προφῆτης λαλεῖ περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Μεσσίου μετὰ τὴν νίκην τῶν ἐθνῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σιών ἔρχεται ἰδρύσων τὴν βασιλείαν ταύτην, ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ πῶλον ὄνου, τοῦ ἡσυχου καὶ εἰρηνικοῦ ζώου, ὅτι καταργήσει ἐκ τοῦ Ἰούδα καὶ Ἰσραὴλ τὰ ἄρματα καὶ τοὺς ἵππους (παρ. στίχ. 10), καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἐφραΐμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρεύσεται τὸξον πολεμικόν καὶ πλῆθος καὶ εἰρήνη ἐξ ἐθνῶν, καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης, καὶ ποταμῶν διεκβολὰς γῆς. Ὁ δ' ἐλευθέρως καὶ ἐκ μνήμης ἀναφερόμενος ἐνταῦθα 9 στίχος, ἔχει οὕτω κατὰ τὸ ἔβρ. πρωτότυπον «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, ἀλάλαζε θύγατερ Ἱερουσαλήμ· Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ νικητὴς (τῶν ἐθνῶν) αὐτός (δηλ. πρὸς δὲ τούτοις) πραὺς καὶ ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱόν». Οἱ Ο'. μεταφράζουσι «Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ. Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς πραὺς καὶ ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον». Ὁ δ' εὐαγγελιστὴς ἀντὶ τοῦ «χαῖρε κτλ.» ἔχει «Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών» κατ' ἄλλην ἀνάμνησιν ἐκ τοῦ Ἡσαίου (ὄρα ἀνωτέρω)· παραλείπει δὲ τὸ δίκαιος καὶ νικητὴς· καὶ ἀναφέρει τὸ «πραὺς καὶ ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ ὄνον κτλ.» ὡς ἔχον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ ἱστορούμενον γεγονός τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου. Ἡ ρῆσις δ' αὕτη μεθ' ὅλας τοῦ Paulus τὰς μωρολογίας (ἀποδιδόντος ταύτην εἰς τὸν βασιλέα Ἑρκανόν), ἐστὶ καθαρῶς *χριστολογική*, ὡς καὶ οἱ Ῥαββίνοι ἐνενόησαν αὐτήν· ὅτι ἀναφέρει τὴν βασιλείαν τοῦ Μεσσίου, ὡς βασιλείαν δικαιοσύνης καὶ εἰρήνης, ἧς τύπος ὁ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σαλήμ (παρ. Ἐβρ. 7, 2). Τὸ δὲ δίκαιος τάσσεται μετὰ τοῦ νικητῆς, ὅτι ἡ δικαιοσύνη νικᾷ τὴν ἀδικίαν, καὶ μόνως τῆς δικαιοσύνης ἀποτέλεσμα ἡ εἰρήνη, καὶ διὰ τοῦτο ἔρχεται πραὺς καὶ ἐπιβεθῆκώς ἐπὶ τὸ εἰρηνικόν, καὶ ὑπομενετικὸν ζῶον· ἀναφέρει δὲ πρῶτον γενικῶς τὸν ὄνον (וָיוֹן), εἰτα δ' ἐπεξηγεῖ διὰ τοῦ ἐπεξηγηματικοῦ י (= τουτέ-

στιν) ἐπὶ πῶλον, υἱὸν ὄνων (δηλ. νεαρόν ἢ νέον πῶλον, ὡς οἱ Ο'. μεταφράζουσιν). Τὴν προφητείαν τοίνυν ταύτην ἐπλήρωσεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ ἐκούσιον πάθος, ὡς βασιλεὺς δικαιοσύνης καὶ εἰρήνης (ἵνα πρῶτον ικανοποιήσῃ τὴν θείαν δικαιοσύνην, εἶτα δὲ εὐαγγελισθῇ καὶ μεταδῶ εἰρήνην τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς μακρὰν Ἑφ. 2, 17). Τοῦτο γὰρ παριστᾷ συμβολικῶς ἡ ἐπὶ πώλου εἰσοδος εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

τῇ θυγατρὶ Σιών) Σιών ἐστὶν τὸ ὄρος (Βασ. Δ'. 19, 31. Ψαλμ. 48, 3. Ἡσ. 4, 5 κτλ.) τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐφ' οὗ ἡ ἄκρα καὶ πόλις Δαυὶδ ὠκοδόμητο· τὸ ὄρος δὲ τοῦτο Σιών ἦν ὁ ὑψηλότητος τῶν πέριξ λόφων, ἐφ' ὧν ὁλόκληρος ἡ πόλις ὠκοδόμητο (παρ. Βασ. Β'. 5, 6—9 Α'. Παρ. 11, 5 καὶ ἐφ.), θυγάτηρ δὲ Σιών καθ' ἑβραϊσμόν λέγεται ἡ ἐπ' αὐτῆς καὶ παρ' αὐτὴν ὠκοδομημένη πόλις, ἥτοι οἱ κάτοικοι καὶ ὁ λαὸς αὐτῆς ἐν γένει (ὡς ἂν τις εἴποι τὰς Ἀθήνας θυγατέρα Λυκαβητοῦ ἢ τῆς Ἀκροπόλεως). Ἐνταῦθα τοίνυν λαμβάνεται εἰς τὴν σημασίαν οἱ κάτοικοι τῶν Ἱεροσολύμων· — τὸ δὲ ὑποζυγίου δηλοῖ ζῶου ὑπὸ τὸν ζυγὸν καὶ ἐν γένει ἀχθοφόρου· διὰ τοῦτου δὲ παρίσταται ὁ πῶλος ὡς μὴ ὢν αὐτός — ὑποζύγιον, ἀλλ' υἱὸς ὑποζυγίου, ἐλεύθερος καὶ νέος πῶλος ὡς οἱ Ο'. μεταφράζουσιν (παρ. Β'. Πέτρ. 2, 16).

Στίχ. 6) Πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,

Τὰ BCD καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι συνέταξεν, ἀντὶ προσέταξε πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Οἱ δύο μαθηταὶ οὗτοι πορευθέντες εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, εὐρόντες δηλ. τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον καὶ λύσαντες αὐτούς (περὶ τῶν κυρίων τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου ἢ τινων ἐκεῖ ἐστηκότων, περὶ ὧν οἱ δύο ἕτεροι εὐαγγελιστὰι ποιοῦνται λόγον, οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα εἴτε συντομίας χάριν, εἴτε καὶ δι' ἄγνοιαν τῶν λεπτομερειῶν τούτων), ἤγαγον ἀμφοτέρους πρὸς τὸν Σωτῆρα, ὡς λέγει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 7) ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτόν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν.

ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν ἔχει τὰ CN τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. μόνον δὲ τὰ NBDLZ καὶ δύο μικρὰ ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν. — καὶ τὸ D καὶ ἄλλα λατιν. ἀντίγραφα καὶ ὁ Ὁριγ. ἅπαξ ἔχουσιν αὐτὸν. αὕτη δ' ἐστὶν ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις δηλ. ἐπ' αὐτὸν διότι καὶ τὰ παράλληλα τοῦ Λουκά καὶ Μάρκου οὕτως ἔχουσι, καὶ ἡ ἐπίθεσις τῶν ἱματίων ἐγένετο μετὰ τὸ ἀγαγεῖν τὸν πῶλον καὶ ἐρωτῆσαι τὸν Σωτῆρα ἐπὶ τίνος τῶν δύο καθιέται· ὥστε οὐδεμία ἀνάγκη ἐπιστρωῖν ἀμφοτέρω, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐφ' οὗ ἐπιβῆναι ἔμελλε, τὸν πῶλον τῆς ὄνου ἀκολουθούσης· τὰ δὲ N^o BD παραλείπουσι τὸ αὐτῶν μετὰ τὸ ἱμάτια καὶ τὸ N^c καὶ τινὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἐπεκάθισαν, ἀντὶ τοῦ ἐπεκάθισε τῶν BCF καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ Ὁριγ.· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπ' αὐτόν, καὶ τὸ N^o ἐπάνω ἐπ' αὐτόν, καὶ τὸ N^c ἐπάνω αὐτόν· ἀντὶ τοῦ ἐπάνω αὐτῶν (= τῶν ἱματίων) πάντων τῶν λοιπῶν.

Οἱ δύο τοίνυν μαθηταί, οὓς ἔπεμψεν ὁ Σωτὴρ, ποιήσαντες κατὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, ἤγαγον πρὸς αὐτόν τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπὶ τὸν πῶλον (ἐφ' ὃν ὁ Σωτὴρ ἐδήλωσεν ὅτι ἐπιβήσεται) τὰ (δύο) ἱμάτια αὐτῶν καὶ (ὁ Κύριος) ἐπεκάθισεν ἐπάνω (τῶν ἱματίων) αὐτῶν. Οὕτως ἐννοητέον ταῦτα, καὶ οὐχὶ ὅτι ἐκάθητο ἐναλλάξ ὅτε μὲν ἐπὶ τὸν πῶλον, ὅτε δὲ ἐπὶ τὴν ὄνον, ὡς ὁ Fritzsche καὶ ἄλλοι ἐρμηνεύουσιν, οὔτε ἀνακρίβειαν τῆς ἐκφράσεως (ἤτοι πληθυντικὸν κατηγορίας = καταβαίνειν ἀφ' ἵππων, ἀπ' ὄνων, ἀντὶ ἀφ' ἵππου, ἀπ' ὄνου) ἀνάγκη δεῖξασθαι ἐνταῦθα.

Στίχ. 8) Ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ.

Τὰ DLA ἔχουσιν αὐτῶν, ἀντὶ ἑαυτῶν. — τὰ δὲ N^o D ἔχουσιν καὶ ἐν τῇ ἐστρωσαν, ἀντὶ τοῦ ἐστρώννουν· τὰ δὲ EF καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὴν ἐν πρὸ τοῦ τῇ ὁδῷ.

Ὁ ὄχλος ἰδὼν τοὺς μαθητὰς ἀφελόντας τὰ ἱμάτια ἑαυτῶν καὶ ἐπιστρώσαντας τὸν πῶλον καὶ βουλόμενος καὶ αὐτὸς ἐνδείξασθαι

τὸν μέγαν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πρὸς τὸν Σωτῆρα διὰ τὴν ἔγερσιν τοῦ Λαζάρου (Ἰωάνν. 12, 17 — 19), ἀφείλον καὶ οὗτοι τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστρωσαν αὐτὰ ἐν τῇ ὁδῷ, δι' ἧς ἔμελλε διέρχισθαι· ἄλλοι δὲ ὀλιγώτερον ἐνθουσιώδεις ἠρκέσθησαν κόψαι κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ στρωννύειν ἐν τῇ ὁδῷ. Διὰ τῆς κοσμήσεως δὲ ταύτης τῆς ὁδοῦ ἐποιοῦν αὐτῷ βασιλικὴν ὑποδοχὴν (παρ. Βασ. Δ'. 9, 13).

Στίχ. 9) Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτόν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες, ἔκραζον λέγοντες· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Τὰ NBCDL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ὡριγ. καὶ ὁ Εὐσεβίος (ἐν εὐαγγελικ. ἀποθ. 459 «κατὰ τὸν θεὸν εὐαγγελιστὴν οἱ ὄχλοι προάγοντες αὐτόν καὶ ἀκολουθοῦντες ἐπευφήμουν λέγοντες») ἔχουσιν οἱ προάγοντες αὐτὸν (πάντοτε δ' εὑρίθαι παρὰ τῷ Ματθαίῳ μετὰ τοῦ ἀντικειμένου, ὃ προπορεύεται)· τὰ δὲ EFG καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. παραλείπουσι τὸ αὐτόν, ὡς καὶ ὁ Μάρκος, ἐξ οὗ πιθανῶς καὶ ἡ παράλειψις ἐνταῦθα· — τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔκραξαν·— Ὡσαννὰ διὰ θασεῖας γράφουσι τὴν λέξιν ταύτην, τὴν μεταφράζουσιν τὸ ἐδρ (נִרְיָוִי) τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων· ἄλλα δὲ διὰ ψιλῆς Ὡσαννὰ· ἡ ψιλὴ ὁμοῦς τῶν Ἑβραίων εἶναι τὸ נ· τὸ δὲ ה ἡ θασεῖα (παράδ. Γραμμ. Βουτυμάν. § 6, 4 Παρατῆρ. 1) εἰ καὶ οἱ Ο'. οὐκ ἐκφράζουσι ταύτην ἐν τῷ Ἀλληλούϊα Ἀμήν· τούτοις δ' ἠκολούθησαν ἐν τῷ Ἀλληλούϊα τὰ χειρόγραφα τῆς Κ. Δ. μηδενὸς τοῖνον ὑφισταμένου γενικοῦ κανόνος μεταφράσεως τοῦ ה, ἀκολουθοῦμεν τῇ καθιερωμένῃ συνηθείᾳ ἐν τῷ βυζαντινῷ κειμένῳ, γράφοντι τὸ μὲν Ὡσαννὰ διὰ θασεῖας, τὸ δὲ Ἀλληλούϊα διὰ ψιλῆς.

Ἡ κραυγὴ τοῦ ὄχλου κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον καὶ βασιλικὴν ὑποδοχὴν τοῦ Μεσσίου, αἰτίαν ἔχουσα τὴν ἐκ τῆς ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου συγκίνησιν καὶ τὴν προσδοκίαν τοῦ ὄχλου, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ θεμελιώσων τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραὴλ, περιέχει συγχρόνως τὸν πόθον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν πιεζόντων αὐτοὺς κακῶν, διατυπούμενον διὰ τῆς ἐπικλήσεως ἐκ τοῦ λειτουργικοῦ Ψαλμοῦ 118 ἢ κατὰ τοὺς Ο'. 117, ἣν ἀπήγγειλον κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας οἱ ἱερεῖς καθ' ἐκάστην

σαλπίζοντες περὶ τὸν ναόν. Ἡ ἐπίκλησις δ' αὕτη περιέχεται ἐν τοῖς στίχοις 17 καὶ 18, τοῖς ἔχουσιν οὕτω· $\text{נָשׁוּ וְיִשְׁחַן הַיְּהוָה}$ $\text{נִשְׁחַן הַיְּהוָה}$ $\text{נִשְׁחַן הַיְּהוָה}$ $\text{נִשְׁחַן הַיְּהוָה}$ (κατὰ τοὺς Ο'. κατὰ λέξιν μεταφράζονται αὖ Ὁ Κύριε, σῶσον δὴ! Ὁ Κύριε, εὐλόγησον δὴ! εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου)· τὸ Ὡσαννά τοίνυν ἐστὶ τὸ נָשׁוּ וְיִשְׁחַן (= σῶσον δὴ), ὅπερ κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ χρῆσιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἦν ἀνάλογον τῷ ἡμετέρῳ « Κύριε ἐλέησον » καὶ ἔστι φράσις ἀρμόζουσα μόνῳ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ αὐτοῦ τῷ Μεσσίᾳ, καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ· ἔλεγον δὲ τοῦτο καὶ *μόνον*, ὡς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ 12, 13 καὶ Μάρκῳ 11, 9, ὡς καὶ μετὰ τοῦ τῷ υἱῷ Δαυὶδ καὶ ἐν τοῖς ὑψίστοις, ὡς ἐνταῦθα, καὶ Μάρκ. 11, 10. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τὴν ἐπίκλησιν (σῶσον δὴ), τὸ δὲ δεύτερον καὶ τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται (= Ὡσαννά, λέγομεν τῷ υἱῷ Δαυίδ), ἥ καὶ τὸν πρὸς ὃν ἡ ὑπὲρ σωτηρίας ἐνέργεια γενήσεται (σῶσον δὴ ἐν τοῖς ὑψίστοις, ἦτοι σῶσον δὴ ἡμᾶς (μεσιτεύων) ἐν τοῖς ὑψίστοις, παρὰ τῷ ἐν αὐτοῖς οἰκοῦντι Θεῷ. Ἡ ἐννοία τοίνυν τῆς κραυγῆς τοῦ ὄχλου ἐστὶν Ὡσαννά (σῶσον δὴ) λέγομέν σοι τῷ υἱῷ Δαυίδ· εὐλογημένος (εἰ σὺ) ὁ ἐρχόμενος (εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τὸ ἰδρύσασθαι τὴν βασιλείαν σου) ἐν ὀνόματι Κυρίου· Ὡσαννά (σῶσον δὴ) ἐν τοῖς ὑψίστοις (παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ μεσιτεύων).

Στίχ. 10) Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα· τίς ἐστὶν οὗτος;

Τὸ נ^* καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐλθόντος.

Πρῶτον ἤδη εἰσέρχεται ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπισήμως καὶ ὑπὸ τῶν ἐπευφημιῶν τοῦ ὄχλου συνοδευόμενος, καὶ τοῦτο, ὡς ἦν ἐπόμενον, διήγειρε τὴν κοινὴν περιεργίαν τῶν ἀκουόντων αὐτὸν ἐπευφημούμενον ὡς τὸν Μεσσίαν, οἵτινες καὶ ἡρώτων, τίς ἐστὶν οὗτος, ὁ ὕψ' ὑμῶν ὡς Μεσσίας ἐπευφημούμενος; τὸ δὲ ἐσείσθη δηλοῖ ἐσωτερικὸν σεισμὸν καὶ ταραχὴν, συγκίνησιν « ἐταράχθησαν οἱ κάτοικοι αὐτοῖς θορυβηθέντες ἐπὶ τῷ κρότῳ καὶ ταῖς εὐφημίαις » ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ.

Στίχ. 11) Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτος ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας.

Τὰ NBD ἔχουσιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς· τὰ DΔ πρὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ἄρθρον πρὸ τῆς ἀπό· — τὰ δὲ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι Ναζαρέθ (παρ. 2, 23).

Οἱ ὄχλοι οἱ ἐπευφημοῦντες, ἐξηγοῦσι τοῖς ἐρωτῶσι προσκυνηταῖς καὶ ἄλλοις, ξένοις πιθανῶς καὶ μὴ εἰδόσι τὰ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ ὑπ' αὐτῶν ὡς Μεσσίας ἐπευφημούμενος ἐστὶν Ἰησοῦς (τὸ ὄνομα), ὁ προφήτης [τὸ γενικώτερον ἀξίωμα τοῦ Μεσσία παρ. Ματθ. 13, 57], ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας (ὀρμώμενος)· ἀναφέρουσι δηλ. καὶ τὸν τόπον τῆς μακροχρονίου αὐτοῦ διατριβῆς· παράβαλε περὶ τούτου Βασ. Γ'. 17, 1, ὅπου χαρακτηρίζεται οὕτως ὁ Ἡλίας (Ἡλιὸς προφήτης ὁ ἐκ Θεσβῶν τῆς Γαλααδ· ὡσαύτως δὲ καὶ Λουκᾶ 24, 19, ὅπου χαρακτηρίζουσι τὸν Σωτῆρα ὡς Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης κτλ. Διὰ τῶν τριῶν τοίνυν τούτων χαρακτηριστικῶν καταδεικνύουσι τοῖς ἀγνοοῦσι τίς ἐστὶν ὁ ἐπευφημούμενος καὶ δοξαζόμενος ὑπ' αὐτῶν ὡς Μεσσίας καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Τὸ δὲ μεσσιακὸν ἀξίωμα οὐδόλως ἀναφέρουσι· διότι ἐκ τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῶν κραυγῶν «Ὡσαννά τῷ υἱῷ Δαυὶδ» ἐνόησαν πάντες ὅτι ὁ Μεσσίας προπέμπεται· θέλουσι δὲ μόνον οἱ ξένοι καὶ ἀγνοοῦντες Ἰουδαῖοι, οἱ διὰ τὴν ἐορτὴν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐλθόντες, μαθεῖν καὶ τὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ, ἥτοι τὸ ὄνομα, τὸ ἔργον καὶ τὴν καταγωγὴν.

Δεινὴν ἀπάτην πλανῶνται οἱ ἰδιολογισταὶ καὶ ἄπιστοι (ὡς ὁ συντάκτης τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Wolfenbüttel), οἱ ὑπολαμβάνοντες τὴν θριαμβευτικὴν ταύτην τοῦ Σωτῆρος εἰσοδὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὡς τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν θεμελιώσεως μεσσιακῆς ἐπιγείου βασιλείας, ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐν τε τῷ πειρασμῷ τοῦ διαβόλου (Ματθ. 4, 10) καὶ τῶν Ἰουδαίων (Ἰωάνν. 6, 15) ἐντόνως ἀπέκρουσεν ὁ Σωτῆρ, τὸνναντίον δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους ἐκήρυσσε τὸν ἐπουράνιον καὶ πνευματικὸν τῆς βασιλείας αὐτοῦ χαρακτῆρα (Ματθ. 4, 17. 23 κτλ.), ὡς καὶ πρὸς τὸν Πιλάτον ἐπισήμως (Ἰωάνν. 18, 36). Ἡ δὲ θριαμβευτικὴ αὕτη εἰσοδὸς, ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη, κατὰ τὴν

εἰς τὸ ἐκούσιον πάθος ἔλευσιν, σκοπὸν ἀποκλειστικὸν ἔχει τὴν ἐπισφράγισιν τῆς προφητικῆς προῤῥήσεως τοῦ Ζαχαρίου καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἀξίας, καταδειχθησομένης διὰ τῆς ἐπικειμένης νίκης κατὰ τοῦ διαβόλου τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀμαρτίας (Ἰωάνν. 12, 31. Ἑβρ. 2, 14) καὶ τῆς θεμελιώσεως τῆς βασιλείας τῆς εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης διὰ τῆς διαλλαγῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς δικαιώσεως ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας (Ἰωάνν. 16, 8—11. 22). Διὰ τοῦτο δ' ἐπέβη καὶ τοῦ πρᾶου καὶ εἰρηνικοῦ ζώου, ἵνα δείξῃ τὸν εἰρηνικὸν χαρακτῆρα τῆς πνευματικῆς βασιλείας αὐτοῦ· οἱ ἀρχαῖοι δ' ἀλληγοροῦντες τὴν ἐπὶ τοῦ πῶλου ἐπιθασιν, ἐξήγουν ταύτην ὡς τὴν τῶν ἐθνῶν προσέλευσιν εἰς αὐτόν, ὡς πρῶτος ὁ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἐν Διαλόγῳ πρὸς Τρύφ. § 53 λέγει «Οὗτοι (τὰ ἔθνη τὰ μέλλοντα πιστεύειν τῷ Σωτῆρι), ὡς πῶλος ἀσαγῆς καὶ ζυγὸν ἐπὶ αὐχένα μὴ ἔχων τὸν ἑαυτοῦ, μέχρις ὃ Χριστὸς οὗτος ἐλθὼν διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πέμψας ἐμαθήτευσεν αὐτούς, καὶ τὸν ζυγὸν τοῦ λόγου αὐτοῦ βαστάζοντες, τὸν νῶτον ὑπέθηκαν πρὸς τὸ πάντα ὑπομένειν διὰ τὰ προσδοκώμενα καὶ ὑπ' αὐτοῦ κατηγγεγμένα ἀγαθὰ»· καὶ κατωτέρω «Ἀμφοτέρω ζῶα κελεύσαι ἀγαγεῖν προαγγελία ἣν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς συναγωγῆς ὑμῶν (τῶν Ἰουδαίων), ἅμα τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύειν μέλλουσιν· ὡς γὰρ τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν σύμβολον ἦν ὁ ἀσαγῆς πῶλος, οὕτω καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου λαοῦ ἡ ὑποσαγῆς ὄνος· τὸν γὰρ διὰ τῶν προφητῶν νόμον ὑποκείμενον ἔχετε»· ὁ δὲ Χρυσόστομος προστίθῃσι καὶ ἕτερον πρακτικὸν λόγον τὴν διδασκαλίαν τῆς ταπεινώσεως λέγων ὅτι «ἐπειδὴ συνέβαινέ τινας ἀσθενεστέρους ὄντας ὑποζυγίων δεῖσθαι, κἀνταῦθα μέτρον ἔθηκε, δεικνύς ὅτι οὐχ' ἱππους οὐδὲ ἡμιόνους ζεύξαντες φέρεσθαι δεῖ, ἀλλ' ὄνῳ κεχρῆσθαι καὶ περαιτέρω μὴ προδαίνειν καὶ πανταχοῦ τῆς χρείας εἶναι». Τοῦτο ὁμῶς ἐστὶ δευτερεῖον ἐνταῦθα, ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐκλογῆς ἐστίν, ὡς ὁ προφῆτης δείκνυσιν, ἡ τοῦ εἰρηνικοῦ ζώου προτίμησις, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος κατωτέρω οὕτως ἐννοεῖ λέγων. «Ἴδωμεν δὲ καὶ τὴν προφητείαν τὴν διὰ τῶν ῥημάτων, τὴν διὰ τῶν πραγμάτων. Τίς οὖν ἡ προφητεία; Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου

ἐρχεται πρὸς καὶ ἐπιβεβηκώς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον, οὐχ' ἄρματα ἐλαύνων, ὡς οἱ λοιποὶ βασιλεῖς ». Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ἐννοια τῆς ἐπὶ τοῦ ζώου τούτου εἰσόδου τοῦ Σωτῆρος εἰς Ἱεροσόλυμα, ἥτις ἐγένετο, ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ τοῦ ἐμφανισθῆναι τῷ κόσμῳ, ὡς Μεσσίας καὶ Βασιλεὺς (παρ. Ἰωάνν. 7, 4. 6).

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 19, 29 — 44.

Στίχ. 29) Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,

Τὰ B^s UΓ καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι Βηθφαγὴ (τὸ σ τοῦτο ἐλλείπει ἐκ τῶν NAB* καὶ ὅλων τῶν ἀρχαίων ἀντιγράφων καὶ τοῦ Ὡριγένους). τὰ δὲ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν τῶν ἐλαιῶν καὶ ἐλαιῶν ὅμως ἀνάρθρως ἐὰν τεθῇ οὐ δύναται εἶναι ἐλαιῶν, ὅτι τότε ἤρμοζεν ἐλαιῶνα (παρ. Πράξ. 1, 12), ἀλλ' ἐλαιῶν οὕτω δὲ γραπτέον καὶ Λουκᾶ 21, 37).

Ὁ Λουκᾶς προστίθησι καὶ τὴν Βηθανίαν, ἵνα κρεῖττον ὀρίσῃ διὰ τῆς γνωστῆς ταύτης παρὰ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν καὶ δεκαπέντε σταδίους ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀπεχούσης κώμης (παρ. Ἰωάνν. 11, 18) τὴν θέσιν τῆς ἀγνώστου Βηθφαγῆ· ἡ Βηθανία δ' αὕτη καλεῖται σήμερον ἐλ Ἀζιριέ = ἡ τοῦ Λαζάρου κώμη παρὰ τοῖς Ἀραψι, καὶ ἐστὶ χωρίον μικρὸν καὶ πτωχόν.

Στίχ. 30) εἰπὼν· ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

Τὰ BDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι λέγων, ἀντὶ εἰπὼν — τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα, ἐφ' ᾧ, ἀντὶ ἐφ' ὃν τὰ DH 245 παραλείπουν τὸ πώποτε· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι κεκάθικεν, ὡς ὁ Μάρκος· τὰ δὲ BDL 157 ἔχουσι καὶ λύσαντες· τὰ AKΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀγάγετε αὐτόν· τὰ δὲ DL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτόν· τὰ δὲ G 130 ἔχουσιν ἀγάγετέ μοι, ὡς παρὰ Ματθαῖον.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει μόνον τὸν πῶλον καὶ παραλείπει τὴν ὄνον,

ὅτι ἐπὶ μόνον τὸν πῶλον ὁ Σωτὴρ ἐκάθισεν, οὐχ' ὀρίζει δ' αὐτὸν ὡς πῶλον ὄνου (ἐστὶ γὰρ καὶ πῶλος ἵππου κτλ.) ὅτι τοῦτο γνωστόν ἐκ τοῦ Ματθαίου ἡγείται, προστιθῆσι δ' ἐνταῦθα καὶ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τῶν πῶλον τοῦτον οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἦν προωρισμένος μόνον διὰ τὴν ἱερὰν χρῆσιν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιβάσεως, ὡς καὶ ἐν ταῖς θυσίαις ἐξελέγετο δάμαλις, ἥτις οὐκ εἰργασται καὶ οὐχ' εἴλκυσε ζυγόν (Δευτερ. 21, 3)· καὶ παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς δ' ἐξελέγετο διὰ θρησκευτικούς σκοποὺς asina intacta, ὄνος ἀνέπαφος (Βιργιλ. Αἰνείαδ. 6, 38 κτλ.)· ἀναλογίαν δ' ἔχει πρὸς τοῦτο καὶ ἡ ἐν μνήματι καινῷ κατάθεσις τοῦ Σωτῆρος, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη (Ίωάνν. 19, 41).

Στίχ. 31) Καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ· διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ· ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.

Τὸ Ν^{ca} ἔχει διατί λύετε αὐτόν· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν τὸν πῶλον· τὰ δὲ ΝΒD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι· τὸ αὐτῷ μετὰ τὸ ἐρεῖτε.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει μόνον τὸν πῶλον ὡς τὸν ἐφ' οὗ ἐκάθισε, τῆς ὄνου ἀκολουθούσης· τὸ δὲ ὅτι ἀπάντησις εἰς τὸ διατί = διότι ὁ Κύριος ἔχει χρεῖαν αὐτοῦ.

Στίχ. 32) Ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς.

Τὸ μὲν U ἔχει «εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς τὸν πῶλον»· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν «ἐστῶτα τὸν πῶλον» ἀμφότερα περιττὰ ὅτι νοοῦνται ἐκ τοῦ 30 στίχου «πῶλον δεδεμένον».

Στίχ. 33) Λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς τί λύετε τὸν πῶλον;

Τὰ ΝΒL 33 ἔχουσιν εἶπαν, ἀντὶ εἶπον.

Ὁ Λουκᾶς προστιθῆσι τὰ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ καὶ τῷ ἐπομένῳ εἰς κατάδειξιν ὅτι, ὡς προεῖπεν αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ, οὕτω καὶ ἐγένετο· κύριοι δὲ τοῦ πῶλου ὁ ἰδιοκτήτης καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ.

Στίχ. 34) Οἱ δὲ εἶπον ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.

Εἶπαν ἔχουσι τὰ NBL καὶ ὁ Ὁριγ. τὰ δὲ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. ἔχουσιν ὅτι ὁ Κύριος· τὰ δὲ RΓΔ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὁ Κύριος ἄνευ τοῦ ὅτι.

Οἱ μαθηταὶ δηλ. κατὰ λέξιν ἀπήντησαν ὡς ὁ Σωτὴρ εἶπεν αὐτοῖς.

Στίχ. 35) Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἐπιρρίψαντες αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν.

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι κατὰ λάθος ὀρθογρ. ἐπιρρίψαντες· — τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. ἔχουσιν αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ ἑαυτῶν τῶν ABΓ καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ Λουκᾶς ὠρισμένως ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπέρριψαν οἱ μαθηταὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν καὶ ἐπεβίβασαν ἐπ' αὐτὸν τὸν Σωτῆρα· τὴν δὲ ὄνον οὐδόλως ἀναφέρει, ὡς καὶ ὁ Μάρκος.

Στίχ. 36) Πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννυσον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

Τὰ NDL καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν αὐτῶν· τὰ δὲ ABK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἑαυτῶν.

Τὸ ὑποκείμενον τοῦ ὑπεστρώννυσον ἐστὶν οἱ μαθηταὶ εἰς εὐρυτέραν σημασίαν, ὁ ὄχλος τοῦ Ματθαίου, καὶ οἱ πολλοὶ τοῦ Μάρκου.

Στίχ. 37) Ἐγγιζόντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, χαίροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων,

Τὰ DMΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἤδη· τὰ DLR καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἤρξατο· τὰ BD κατὰ λάθος ἔχουσι περὶ πάντων ὧν εἶδον δυνάμεων· τὰ δὲ KL καὶ ὀλίγα ἄλλα εἶδον, ἀντὶ εἶδον.

Ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα προστίθισιν ὅτι ὁ αἶνος καὶ αἱ ἐπευφημίαι ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ πλῆθους τῶν μαθητῶν (εἰς εὐρυτέραν σημα-

σίαν), ὅτε ὁ Σωτὴρ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ ἐπλησίαζον πρὸς τὴν κατάβασιν τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, (τὸ μέρος δηλ. ὅπου λήγει ἢ ἐκ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα κατερχομένη ἀτραπός, καὶ ἄρχεται ἡ εὐθεῖα ὁδὸς πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα), ἅπαν δηλ. τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες ὕμνουν τὸν Θεὸν διὰ μεγάλης φωνῆς, μεγαλοφώνως, ἕνεκα πάντων τῶν θαυμάτων, ἅτινα εἶδον κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεσσιακῆς ἐργασίας τοῦ Κυρίου· ὁ δὲ ὕμνος αὐτῶν περιέχεται ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 38) λέγοντες, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

Τὰ Ν*Η 69 ἔχουσιν εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς· τὰ δὲ DL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ὁ ἐρχόμενος ἀπλῶς· πάντα δὲ τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς — τὰ δὲ NBL ἔχουσιν ἐν οὐρανῷ εἰρήνην ἀντὶ τοῦ εἰρήνη ἐν οὐρανῷ τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν ἔλλων.

Ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα ἐξηγεῖ ἐλληνιστὶ τὸ Ὡσαννὰ κατ' ἐννοιαν διὰ τοῦ εἰρήνη καὶ δόξα ὅτι καὶ ἐν τῷ τῶν ἀγγέλων ὕμνῳ ἢ διὰ τοῦ Μεσσία σωτηρία οὕτως ἐκφράζεται ἐν ταῖς ἀποτελέσμασιν αὐτῆς «Δόξα ἐν ὑψίστοις καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»· ἐνταῦθα δὲ τὸ Ὡσαννὰ (σῶσον δὴ) λαμβάνεται ὡς δηλοῦν τὴν εἰρήνην τὴν ἐν οὐρανῷ, καθ' ἣν ἀφήσει τὴν ὀργὴν καὶ εἰρηνεύσει ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις· ἐκ τῆς εἰρήνης δὲ ταύτης ἡ σωτηρία, δι' ἣν οἱ ἄνθρωποι δοξάσουσιν αὐτὸν ἐν ὑψίστοις (μέρεσιν ὄντα ἢ διατρέχοντα)· αὕτη τοίνυν ἡ ἐννοια τοῦ ὕμνου τούτου ἐνταῦθα, δι' οὗ ὁ ἐν σαρκὶ φανερωθεὶς Θεὸς δοξάζεται πρὸς τοῦτον γὰρ λέγουσιν· Εὐλογημένος (εἰ) ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς (τὸ βασιλεὺς ἐστὶ προσθήκη τοῦ ὄχλου εἰς τὸ προφητικὸν χωρίον τῶν Ψαλμῶν) ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνη εἰ ἐν οὐρανῷ (οὗ ὁ Μεσσίας), καὶ δόξα εἰ ἐν ὑψίστοις (παράβ. Λουκᾶ 2, 14). Οὐ δύναται δὲ ὑπάρξει ἐνταῦθα περὶ τούτου ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία· διότι αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς ἐχαρακτήρισεν ὡς αἶνον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ, ἐκεῖνο, ὅπερ εὐθὺς κατωτέρω διὰ τοῦ λέγοντες αὐτολεξεῖ ἐκτίθησιν ἐν τῷ παρόντι, ἥτοι Εὐλογημένος (εἰ) ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου

(διότι ἄλλως εἰ πρὸς τὸν Θεὸν πατέρα ἔλεγον, εἶπον ἂν ἐν τῷ σφ νόματι). καὶ πρὸς τούτοις ἐὰν τὸ εἰρήνῃ ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις ἐξηγηθῇ εὐκτικῶς (εἴη ἢ ἔσται) τότε ἡ προσευχὴ αὕτη οὐκ ἂν εἴη αἴτιος, ἀλλὰ δέησις.

Στίχ. 39) Καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

Τὰ NAB καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν εἶπαν.

Τινὲς τῶν Φαρισαίων ἐξεληθόντες ἀπὸ τοῦ ὄχλου (μεθ' οὗ τέως ἦσαν ἀναμεμιγμένοι), εἶπον πρὸς τὸν Σωτῆρα· διδάσκαλε, ἐπιπλήξον τοὺς μαθητάς σου· τοῦτο δεικνύει ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν διὰ τὸν αἶνον τοῦ Σωτῆρος, βλάσφημον τοῦτον θεωροῦντες, ὡς ἀποδιδόντα θεῖαν τιμὴν καὶ δόξαν τῷ Σωτῆρι.

Στίχ. 40) Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.

Τὰ NBL παραλείπουν τὸ αὐτοῖς· — τὸ B* καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ὅτι, καὶ τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν σιωπήσουσιν· καὶ κατωτέρω τὰ NBL κράξουσιν· τὸ δὲ M καὶ τινὰ ἄλλα κεκράξονται, ἀντὶ τοῦ κεκράξονται τῶν ABΓ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ἐστὶ μετ' ὀλίγον μέλλων εὐχρηστος καὶ παρὰ τοῖς O'.

Ὁ Σωτὴρ ἀποκρίνεται τοῖς φθονερωτάτοις συκοφάνταις ὅτι ἡ ἀπόδειξις τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ἀποστολῆς, ἣν παρέσχε διὰ τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἔργων αὐτοῦ (καὶ τελευταίως τῆς ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου), ἐστὶ τοιαύτη, ὥστε, ἐὰν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι (ἡ νεκρὰ δηλ. καὶ ἄψυχος φύσις) κεκράξονται· τοῦτο δὲ παροιμιώδης ἔκφρασις ('Αμβρακίουμ 2, 11) εὐρισκομένη ἐν τε τῷ Ταλμουδ καὶ παρὰ τοῖς ἔξω (Drusii pro-
verbia cl. II Lib. 85).

Στίχ. 41) Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἐκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν λέγων,

Ἐπ' αὐτὴν ἔχουν τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Εἰρ. Βασ. ἐπ' αὐτῇ

δὲ τὰ EGM καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἢ μετ' αἰτιατικῆς σύνταξης συνήθης παρὰ τῷ Λουκᾷ (23, 28 δις).

Ἐκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν) τινὲς τῶν ἀρχαίων, μὴ νοοῦντες ὅτι ἀνθρωποπρεπῶς κλαίει δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος τὴν Ἱερουσαλὴμ (ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ὀρθῶς παρατηρεῖ αἰνώσκων αὐτὴν δι' ὑπερβολὴν πονηρίας ἐκτριβησομένην, ἐνδεικνύμενος κἀντεῦθεν οἷα σπλάγχνα εἶχε περὶ τοὺς ἀγνώμονας Ἰουδαίους), κακῶς ἀφείλοντο τὸ ῥητὸν τοῦτο ὡς ἀναφέρει ὁ Ἐπιφ. ἐν ἀγκυρ. 31. Οὐκ ἐδάκρυσε δ' ἀπλῶς ἀλλ' ἔκλαυσεν, ἐξέχεε δηλ. πολλὰ δάκρυα, καταδειξας τὴν λύπην, ἣν ἡσθάνετο ἐπὶ τῇ πωρώσει καὶ τῇ διὰ ταύτη τιμωρίᾳ τῶν οἰκείων αὐτῷ κατὰ σάρκα. Οἱ ἔξω συγγραφεῖς συντάσσουσι τὸ κλαίνει μετ' αἰτιατικῆς ἀπλῶς ἢ μετὰ τῆς ἀμφι (παρ. Ὀμήρῳ) ἢ τῆς ἐπὶ μετὰ δοτικῆς ἢ τῆς ἐπὶ καὶ αἰτιατικῆς.

Στίχ. 42) λέγων ὅτι εἰ ἔγνωσ καὶ σύ, καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.

Τὰ D 157 παραλείπουσι τὸ καὶ γε λίαν καλῶς ἔχον ἐνταῦθα, ὡς ὀφθαλμοῖς· τὰ δ' AD καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ σοῦ μετὰ τὸ ἡμέρα· καὶ τα NBL καὶ 259 τὸ σου μετὰ τὸ εἰρήνην.

Ὁ Σωτὴρ λέγει πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοὺς κατοικοῦντας αὐτῆς αἰ ἐγίνωσκας καὶ σύ (ὡς οἱ ἐμοὶ μαθηταὶ καὶ ὁ ὄχλος οὗτος τῶν πιστῶν), καὶ γε = καὶ τουλάχιστον (εἰμὴ δηλ. πρότερον) ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ (τῇ ὀρισμένη ἐκ Θεοῦ ὡς τῇ τελευταίᾳ προθεσμίᾳ διὰ τὴν μετάνοιαν καὶ πίστιν εἰς ἐμὲ εἰς σωτηρίαν σου) τὰ (ἄγοντα) πρὸς εἰρήνην σου· ἡ δὲ ἀπόδοσις λείπει, ὅτι τὸ σχῆμα ἀποσιώπῳσις αἰ ἐλλειπτικὸς γὰρ ὁ λόγος, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ· ἐλλείπει γὰρ τὸ οὐκ ἂν ἀπώλου (ἢ ἐσώθης ἂν). Εἰώθασι γὰρ οἱ κλαίοντες ἐπικόπτεσθαι τοὺς λόγους, ὑπὸ τῆς τοῦ πάθους σφοδρότητος· νῦν δὲ (= ὁμως) ἐκρύβη (τὰ πρὸς εἰρήνην ταῦτα) ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου· τετύφλωνται γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ σου κατὰ θεῖαν ὀργήν, καὶ πεπώρωται ἡ καρδίᾳ σου, ὥστε μὴ δύνασθαι σε γνῶναι τὰ μέσα ταῦτα, δι' ὧν εἰρηνεύσεις πρὸς τὸν Θεόν

καὶ ἰαθήσῃ καὶ ἐκφεύξῃ τὴν θείαν ὀργήν». Ἰωάνν. 12, 39. 40. Δύναται ὁμως ἡ ἀποσιώπησις συμπληρωθῆναι καὶ ἄλλως « πόσον, ὡς ἐπόθουν εἰ ἔγνων = τὸ γινῶναι σε· νῦν ὁμως ἐκρύβῃ κτλ. »

Στίχ. 43) Ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ, καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν,

Τὰ NC·L 33 ἔχουσι παρεμβαλοῦσι· τὰ δὲ ABC² καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. περιβαλοῦσι· τὸ δὲ G καὶ ἐλάχιστα ἄλλα ἐπιβαλοῦσι.— τὰ N·L παραλείπουσι τὸ σὲ μετὰ τὸ περικυκλώσουσι, καὶ τὰ N^{*} 60 τὸ σὲ μετὰ τὸ συνέξουσιν.

Ὁ φυσικὸς σύνδεσμος τῶν προτάσεων μετὰ τὸ ἐκρύβῃ ἦν ἂν ὁ καὶ (καὶ ἤξουσιν). Ἐπειδὴ ὁμως ἐν τῷ ἐκρύβῃ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου περιέχεται τὸ « καὶ ὑπεύθυνος εἰ τῷ θεῷ κρίματι », ἔρχεται ὁ Σωτὴρ προαναγγεῖλαι τοῦτο· λέγω σοι ταύτην (τοῦτο νοεῖται ἔξωθεν) ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ καὶ (= ἐν αἷς) περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου (οἱ Ῥωμαῖοι) χάρακα (περίφραγμα, τείχος) σοι (ὡς καὶ ἐγένετο μετὰ ταῦτα παρ. Ἰώσηπ. Ἰουδ. πολ. 5, 6, 2. 6, 12, 2 καὶ ἐφεξῆς) καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν (= στενοχωρήσουσί σε).

Στίχ. 44) καὶ ἐδαφιοῦσι σε καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, καὶ οὐκ ἀφήσουσι ἐν σοί λίθον ἐπὶ λίθῳ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

Τὰ NBD καὶ ἐλάχιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐπὶ λίθον· καὶ τὰ ACE καὶ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἐπὶ σοί, ὡς καὶ Λουκ. 21, 6 τὰ δὲ NBDL καὶ ἐλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ ἐν σοί μετὰ τὸ λίθῳ.

Ἐδαφιοῦσι σε) = ἕως ἐδάφους κρημνίσουσι τὰ τείχη καὶ οἰκοδομὰς τῆς Ἱερουσαλὴμ (Πολυβίου 6, 33, 6) παρὰβ. καὶ Ἀμώς 9, 14 (καὶ οἰκοδομήσουσι πόλεις ἡδαφισμέναις) καὶ Ἡσαίου 3, 26 (καὶ εἰς τὴν γῆν ἐδαφισθήσῃ) — τὸ δὲ καὶ τὰ τέκνα σου ἐδαφιοῦσι (= εἰς ἔδαφος καταβρῖψουσι καὶ φονεύσουσι· παρ. τοὺς Ο'. Ὡσηὲ 14, 1. Ναοὺμ 3, 10 Ψαλμ. 137, 9)· τὸ δὲ ἐν σοί δηλοῖ

τὴν μετὰ τὴν ἄλωσην εἴσοδον καὶ φόνον ἐν τῇ πόλει τῶν κατοίκων, οἵτινές εἰσι τὰ τέκνα τῆς πόλεως (παράβ. ἄνωτέρω Ματθ. 21, 5 τῇ θυγατρὶ Σιών) καὶ οὐκ ἀφήσουσι λίθον ἐπὶ λίθῳ (ιστάμενον), ἥτοι τὰ πάντα κατακρημνίσουσιν ἐν σοί.

ἀνθ' ὧν (παρ. Λουκ. 1, 20) = διότι οὐκ ἔγνωσ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου = τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατό σε ἐν ἐλέει (Λουκ. 1, 68. 78. 7, 16), ἵνα σώσῃ σε. Ἡ ἐπισκοπὴ ἐστὶ λέξις μέση, δηλοῦσα τὴν ἐπίσκεψιν τῆς θείας χάριτος ἢ τῆς ὀργῆς, τὴν ἔλευσιν τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐλεήσῃ ἢ τιμωρήσῃ· οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ο'. ἐπ' ἀγαθῷ Γεν. 50, 24. 25. Ἐξῶδ. 3, 16 ἢ κακῷ (Ἦσ. 10, 3. Ἱερεμ. 8, 12 κτλ.) παράβ. καὶ Λουκ. 1, 68, ὅπου ἐκτίθενται αἱ διάφοροι τοῦ ἐπισκεπτεσθαι σημασίαι, ἐξ ὧν ἐνταῦθα ἀρμόζει ἡ τρίτη (ἐπίσκεψιν ποιεῖσθαι).

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 11, 1 — 10.

Στίχ. 1) Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,

Τὸ M καὶ ἐλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἡγγίσαν (ὡς ὁ Ματθ.)· τὸ δὲ D καὶ ἐλίγα ἄλλα ἡγγίξεν ἢ ἡγγισεν (ὡς ὁ Λουκ.). Ἱεροσόλυμα ἔχουσι τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα, τοῦτο πάντοτε μεταχειρίζεται καὶ ὁ Μάρκος, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος· οὐχ' ἦρτον καὶ ὁ Ματθαῖος ἅπαξ ἔχει Ἱερουσαλήμ (23, 37), καὶ ὁ Μάρκος ἐνταῦθα κατὰ τὰ A X Γ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων καὶ τὸ π. κ. ἔχει Ἱερουσαλήμ· — ὁ Ὁριγένης μάρτυς τοῦ ἀρχαιστάτου καιμένου, λέγει· ῥητῶς, ὅτι ὁ Μάρκος ἔγραψε «καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς Βηθανίαν» (Τέμ. 3, 737 καὶ 743, ὅπου συγκρίνων τῶν τριῶν εὐαγγελιστῶν τὰς γραφάς, λέγει «ἴδωμεν δὲ περὶ τῆς Βηθραγῆ μὲν κατὰ Ματθαῖον. Βηθανίας δὲ κατὰ τὸν Μάρκον, Βηθραγῆ δὲ καὶ Βηθανίας κατὰ τὸν Λουκᾶν· τὴν γραφὴν δὲ ταύτην ἔχει τὸ D, κωδικῆς τινες ἰταλικοὶ καὶ ὁ Ἱερώνυμος· ἡ ἐτέρα δὲ γραφὴ τῶν NAB καὶ πάντων τῶν ἄλλων εἰς Βηθραγῆ καὶ Βηθανίαν, φαίνεται παρεισαχθεῖσα ἐκ τοῦ Λουκᾶ· διότι ὁ Μάρκος ἔλαβε τὸ Ἱερουσαλήμ ἐκ τοῦ Ματθαίου, ὅπερ οὐκ ἔχει ὁ Λουκᾶς, καὶ τὸ Βηθανία ἐκ τοῦ Λουκᾶ, ὅπερ οὐκ ἔχει ὁ Ματθαῖος· — τὰ FH καὶ ἐλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπέστείλεν, αὐτὸ ἀποστέλλει· τὸ δὲ C ἔχει ἐπεμψεν.

Ὁ ἱστορικός ἐνεστῶς ἐγγίζουσι καὶ ἀποστέλλει ἐστὶ συνηθέστερος καὶ οἰκειότερος τῷ Μάρκῳ· τὸ δὲ καὶ Βηθανίαν ἐπεξηγεῖ τὸ Ἱεροσόλυμα ὡς τὴν γενικὴν ἔκφρασιν, δεικνύον τὸ μέρος εἰς ὃ ἐφθασαν ἐγγὺς καὶ πρὸ τῶν Ἱεροσολύμων.

Στίχ. 2) καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτήν, εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

τὸ D ἔχει καὶ εἴπε· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι λέγων· τὸ Μ καὶ ὀλίγα τινὰ ἀπέναντι, ἀντὶ τοῦ κατέναντι· — τὰ NBLA ἔχουσιν εὐθύς, ἀντὶ εὐθέως· — τὰ NC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐ πω κεκάθικεν· — τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐκαθισεν· τὰ NBCLΔ λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε· τὰ δὲ ADX καὶ πάντα τὰ ἄλλα λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε, ὡς παρὰ τῷ Λουκᾷ.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Μάρκος ἔχει πρὸς ἀμφοτέρους ἐναλλάξ ὁμοιότητα κατὰ τὴν ἐκφράσιν.

Στίχ. 3) Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· τί ποιεῖτε τοῦτο; εἶπατε ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει, καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστέλλει ὧδε.

τὰ BΔ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ δεῖ μετὰ τὸ εἶπατε· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν εὐθύς, ἀντὶ εὐθέως· — τὰ NABC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀποστέλλει, ὅπερ ὡς ἱστορικός ἐνεστῶς ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὸ ὅρος τοῦ Μάρκου· τὰ δὲ GUII καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἀποστέλλει, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα προσιθέασι πάλιν μετὰ τὸ ἀποστέλλει.

Ὁμοίως καὶ ἐνταῦθα πρὸς ἀμφοτέρους ἐναλλάξ ὁμοιάζει.

Στίχ. 4) Ἀπῆλθον δὲ καὶ εὔρον πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδίου, καὶ λύουσιν αὐτόν.

τὰ NBLA ἔχουσι καὶ ἀπῆλθον· τὰ NCL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα τὸν πῶλον ἐνάρθως· — τὰ BLD παραλείπουσι τὸ τὴν πρὸ τοῦ θύραν.

Ὁ Μάρκος ἀναπτύσσει τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ, προστιθεὶς ὅτι εὗρον πῶλον δεδεμένον παρὰ τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδίου, τουτέστιν ἐπὶ τῆς διόδου, κοινῶς διστράτου, ἐνθα συνηντᾶτο ἡ εἰσόδος τοῦ χωρίου μετὰ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν οἶκον· διὸ καὶ ὁ Ἰουστίνος δις « εἰσόδον τῆς κώμης » ταύτην ἀποκαλεῖ (Ἰουστίν. πρὸς Τρύφ. § 53. Ἀπολ. Α'. σ. 32.) « Πῶλος γάρ τις ὄνου εἰστήκει ἐν τινι εἰσόδῳ κώμης (Βηθφαγῆς) »· ἔστι δὲ τὸ ἀμφοδίον ἐνταῦθα γένους οὐδετέρου· εὗρηται ὁμως καὶ κατὰ θηλυκὸν ἢ ἀμφοδος.

Στίχ. 5) Καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς· τί ποιεῖτε, λύοντες τὸν πῶλον;

Τὸ X καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τινὲς δὲ τὰ δὲ MI καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐστώτων, ἀντὶ ἐστηκότων.

Ἐκεῖ δηλοῖ ἐν τῇ ἀμφοδίῳ φαίνεται δηλ. ὅτι ἔτυχον ἐκεῖ πλὴν τῶν κυρίων καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν κατοίκων, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Μάρκος ἀναφέρει γενικῶς πάντας τούτους.

Στίχ. 6) Οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς, καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς.

Τὰ nLD καὶ δύο ἄλλα ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ NBC καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν, ἀντὶ ἐνετειλάτο τῶν AXΓ καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὅπερ ὅμως φαίνεται διόρθωσις μεταγενεστέρα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπαναλήψεως (εἶπον καθὼς εἶπεν)· καὶ τὰ DM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῖς μετὰ τὸ εἶπεν.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν τὸ παρὰ Λουκᾶ οἰκοθεν νοούμενον, ὅτι ἀφῆκαν αὐτούς (πορεύεσθαι μετὰ τοῦ πώλου).

Στίχ. 7) Καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτόν.

Τὰ n^cBLD ἔχουσι φέρουσιν· τὰ n^cC καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἄχουσιν· τὰ δὲ NDX καὶ τὰ ἄλλα πάντα καὶ τὸ π. κ. ἤγαγον, ὡς παρὰ Ματθ. καὶ Λουκ. τὰ NBC καὶ τινα ἄλλα καὶ ὁ Ὀριγ. ἔχουσιν ἐπιβάλλουσιν, ἀντὶ τοῦ ἐπέβαλον τῶν AXΓ καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. (ὁ ἱστορικός

ἐνεστώς ζωηρότερος καὶ οἰκαιοτέρος τῷ Μάρκῳ)· τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καθίζει, ἀντὶ τοῦ ἐκάθισε τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. ἐπ' αὐτὸν ἔχει τὰ κBCD καὶ τινα ἄλλα· τὰ δὲ ANX καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐπ' αὐτῷ· τὸ πρῶτον ἔχει τὴν ἀναλογία τοῦ στίχου 2 ἀνωτέρω (= ἐφ' ὅν), τὸ δὲ δευτέρον φαίνεται μᾶλλον προκύψαν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ.

Στίχ. 8) Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν, ἄλλοι δὲ στιβάδας ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων καὶ ἑστρών-
νουν εἰς τὴν ὁδόν.

Τὰ κBCLD ἔχουσι καὶ πολλοί· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν τοὺς χιτῶνας· τὸ D καὶ τινα τῶν μικρῶν ἑστρώννουν (ὡς παρὰ Λουκ. ἔνευ τῆς ὑπό)· τὰ AKM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν τῇ δδῷ· τὰ κBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα στιβάδας· τὰ δὲ ACS καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. στιβάδας, καὶ τὸ N καὶ τινα ἄλλα στιβάδας (κακῶς, ὅτι τὸ στιβάς ἐκ τοῦ στεῖβω ἄορ. β'. ἔστιβον (πα-
τῶ) γράφεται ὁρθῶς διὰ τοῦ ι, σπανίως δὲ διὰ τοῦ οἰ, καὶ οὐδέποτε διὰ τοῦ υ ἢ εἰ· σημαίνει δὲ ἡ λέξις τοὺς πεπατημένους καὶ εἰς στρωμνὴν χρησιμεύοντας κλάδους τῶν δένδρων (ὁ σχολιαστὴς τοῦ Θεοκρίτου 7, 67, λέγει «στιβάς ἐστὶ στρωμνὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ φύλλων» καὶ Θεοκρ. 13, 14 «στιβάδας καλοῦσι τὴν ἐξ ὕλης χορτώδη κατὰστρωσιν»· καὶ ὁ Ἡσύχιος· «ἀπὸ ῥιζῶν ἢ γλωρῶν χόρτων στρώσις καὶ φύλλων»)· δηλοῖ τοίνυν τοὺς κλάδους ἢ καὶ φύλλα καὶ ῥίζας ἐλοκληήρους αὐτῶν, αὗς ἔκοπτον καὶ ἐπάτουν, στρώννουντες τὴν ὁδόν· τὰ κBLD ἔχουσι μόνον κόψαντες ἐκ τῶν ἄγρων — τα δὲ ADN καὶ πάντα τα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων καὶ ἑστρώννουν εἰς τὴν ὁδόν· τὸ ἐκ τῶν ἄγρων ἵτως προτιμώ-
μενον ὅτι ἐστὶ χαρακτηριστικὴν τῶν στιβάδων, αἵτινες οὐ μόνον ἐκ δένδρων, ἀλλὰ καὶ θάμνων ἐγίνοντο· πρὸς δὲ καὶ ζωηρότερον εἰκονίζει κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ Μάρκου, καὶ οὐ δύναται ἐξηγηθῆναι ὡς ληρθὲν ἐκ τοῦ Ματ-
θαίου, ὡς τὸ δένδρον.

Στίχ. 9) Καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔγραζον
λέγοντες Ὡσαννὰ, εὐλογῆμένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
Κυρίου.

Τὰ κBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ λέγοντες — τινὰ δὲ τῶν ἀντιγρ. γράφουσι· τὸ Ὡσαννὰ διὰ ψιλῆς, παρ. Ματθαίου.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, ἀναφέρων ἐβραϊστὶ τὴν φωνὴν
τῶν Ἰουδαίων.

Στίχ. 10) Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασι-
 Κυρίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυὶδ· Ὡσαννὰ ἐν

Τὰ NDK καὶ ὀλίγα ἄλλα προστιθέασι καὶ εὐλογ-
 ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐρχομένη· τὰ δὲ NE
 παραλείπουσι τὸ ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὅπερ ἔχει τὰ AN
 τῶν ἄλλων καὶ ὁ Ἱερών — Δαυὶδ καὶ Δαβὶδ παράβ.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα τὸ «εὐλογ-
 βασιλεία ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δα-
 χαρακτηρίζεται ἡ εἰσοδος ἡ θριαμβευτικὴ τοῦ
 ἔλευσις τοῦ βασιλέως, ἐρχομένου λαβεῖν διὰ τοῦ
 λικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ κατὰ πνεῦμα Ἰσραὴλ· κα-
 ματι Κυρίου ἀποδοτέον εἰς τὸ ἐρχομένη, ὡς κατ'
 πατρὸς γινομένης τῆς πορείας καὶ εἰσόδου ταύτης
 τρὸς ἡμῶν (= τῶν Ἰουδαίων προπάτορος) Δαυ-
 παράβ. δὲ περὶ τούτου Λουκᾶ 1, 32. 33 ἐν τῇ
 Μάρκος πάλιν τὸ Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις κατ'
 ὡς τὴν πλήρη προσφώνησιν τοῦ ὄχλου.

μθ'.) Ἡ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐκδιώξις τῶν
 καὶ ἀγοραζόντων καὶ ἡ θερα-
 τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.

Ματθ. 21, 12—16. Λουκ. 19, 45—48. Μάρκ.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 12—

Στίχ. 12) Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ
 καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγ-
 ἱερῶ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν
 τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς

Τὰ N^o BC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἄρθρον π
 ἔχει τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων καὶ τὸ π. κ. — τὰ δ
 ἄλλα παραλείπουσι τὸ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ ἱερόν.

Ὅπως ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος κατὰ τὸ πρῶτον Πάσχα (Ἰωάν. 2, 13 καὶ ἐφ.), οὕτω καὶ ἐν τέλει κατὰ τὸ τελευταῖον ἢ ἐν τῷ ἱερῷ ἀνέδην ἀσκουμένη καπηλεία, ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Σωτῆρος διὰ τὴν βεβήλωσιν τοῦ οἴκου Κυρίου, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἵνα προβῇ εἰς ἔργον, καταδεικνύον τὸν ζῆλον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης συμπληρῶν τὴν διήγησιν τῶν τριῶν ἄλλων, ἀνέφερε τὴν ὑπ' αὐτῶν παραλειφθεῖσαν πρῶτην ἐκδίωξιν, περιττὸν ἡγησάμενος ἵνα ἐπαναλάβῃ ταύτην· ὁ δὲ Ματθαῖος, ὅστις κατὰ κανόνα οὐδὲν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις προτέρων πραχθέντων ἀναφέρει, ἀλλὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ τοῖς πέριξ, παρέλιπεν ἐκεῖνο, καὶ ἀναφέρει τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὡς ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ ἑαυτοῦ εὐαγγελίου περιλαμβανόμενον.

εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ) τὸ κτῆμα τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἀφιέρωτο ὁ ναός, προστεθῇ ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστής, ἵνα δείξῃ εἰς τίνα ἡμάρτανον καὶ τίνα ὕβριζον οἱ βέβηλοι, διὰ τῆς ἀναισχύντου καπηλείας αὐτῶν.

καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας) ὁ Ἰωάννης 2, 14 ὀρίζει ὅτι ἐπώλουν καὶ ἡγόραζον πρόβατα, βόας κτλ. ἐν γένει δηλ. τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα.

ἐν τῷ ἱερῷ) δηλ. τῷ καλουμένῳ προαυλίῳ τῶν ἐθνικῶν παράβ. Ἰωάν. 2, 14.

καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε) κολλυβισταὶ ἐκ τοῦ κολλυβου, μικροῦ νομίσματος, οἱ ἀργυραμοῖβοι (παρ. Ἰωάν. 2, 15)· τούτων τοίνυν τῶν ἀργυραμοιβῶν τὰς τραπέζας κατέστρεψε, τουτέστιν ἀνέτρεψεν, ὡς ὁ Ἰωάννης ἔχει (2, 15), ὡς καὶ τὰς καθέδρας, ἐφ' ὧν ἄλλοι καθήμενοι ἐπώλουν τὰς περὶ στερὰς.

Στίχ. 13) Καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται, ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.

Τὰ NBL 134 ἔχουσι ποιεῖτε.

(=τὰ θαυμαστά ἔργα, τὰ θαύματα τῆς ἰάσεως τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν, οἱ Ο'. μεταφράζουσι διὰ τούτου τὸ ἔβρ. κῆρ (θαυμαστός) Ψαλμ. 76, 14 ὁ ποιῶν θαυμάσια), ἅτινα ἐποίησεν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τοὺς παῖδας (=τοὺς ἀθώους καὶ σχετικῶς ἀκάκους παρ. Ματθ. 18, 2) τοὺς παρακολουθήσαντας αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπεφυμούντας καὶ κρίζοντας καὶ λέγοντας «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ», ἡγανάκτησαν, λίαν ἐλυπήθησαν καὶ ὠργίσθησαν διὰ τοῦτο (παρ. Ματθ. 20, 24).

Στίχ. 16) καὶ εἶπον αὐτῷ· ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;

Τὰ NBDL ἔχουσιν εἶπαν· τὰ FH καὶ τινὰ ἄλλα οὐκ ἀκούεις· τὸ K καὶ ἄλλα ἄλλα εἶπεν, ἀντὶ λέγει· καὶ τὰ KD καὶ ἑλίγα ἄλλα παραλείπουν· τὸ δτι.

Ἐν τῇ ἀγανακτήσει αὐτῶν οἱ φθονεροὶ λέγουσι τῷ Σωτῆρι· ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσι· πῶς δηλ. ἀνέχεσαι τοιαῦτα ἀκούων, μόνῳ τῷ Θεῷ ἀρμόζοντα· ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντᾷ ἐγκρίνων διὰ τοῦ ναί (=μάλιστα ἀκούω καὶ ἀποδέχομαι) καὶ δικαιολογεῖ τοῦτο διὰ προφητικῆς ῥήσεως· «οὐδέποτε, λέγει, ἀνέγνωτε ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;» Ἡ ῥῆσις αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ 8 Ψαλμοῦ στίχου 3, ἐν ᾧ ὁ προφητὰναξ ὑμνῶν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἀναφέρει ὅτι ταῦτα καὶ αὐτὰ τὰ νήπια καὶ τὰ θηλαζόντα βρέφη κινοῦσιν εἰς αἶνον καὶ ὕμνον τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἵν' τοῦ πρωτοτύπου (ὅπερ κατὰ πρῶτον σημαίνει δύναμιν, εἴτα δὲ καὶ αἶνον, ὕμνον). Ὁ προφητὰναξ ὑπολαμβάνει ὡς τὸ μέγιστον δῶρον τοῦ Θεοῦ τὸν λόγον, τὸν αἶνον καὶ ὕμνον, ὃν ἐχαρίσατο τοῖς νηπίοις, ὡς καὶ τοῖς ἀπλοῖς καὶ ἀθώοις ἐν γένει ἀνθρώποις, εἰς ἣτταν καὶ καταισχύνην τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Διότι βεβαίως κατὰ δημῶδη ὑπερβολὴν χαρακτηρίζει νήπια καὶ θηλαζόντα τοὺς παῖδας ἐν γένει (ὡς καὶ ἡμεῖς λέγομεν περὶ παιδός καὶ τὸ δέκατον ὑπερβάντος ὅτι θηλάζει ἐτι), ὡς καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτοῖς κατὰ τὴν ἀπλότητα καὶ ἀκακίαν. Τούτους

τοῖνον ἐμπνέει ὁ Θεός εἰς τὴν διὰ δοξολογίας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ διδασκαλίαν καὶ κατασχύνῃ τῶν ἀπίστων καὶ πεπωρωμένων, μὴ δυναμένων ἀνυψωθῆναι οὐδ' εἰς ἐκείνων, οὓς περιφρονοῦσι, τὴν φρόνησιν καὶ σοφίαν· διὸ καὶ κατακριθῆσονται ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει ὡς διὰ τῆς θαυματουργίας (Ματθ. 12, 27) καὶ διὰ τῆς δοξολογίας, ἀλλ' εἰς μάτην, διδασκόντων τοὺς ἀπίστους αὐτῶν διδασκάλους.

Ταύτην τοῖνον τὴν ῥῆσιν τοῦ προφητάνακτος ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ, ὡς καὶ οἱ Ο'. ἐξήγησαν (καὶ οὐχὶ ἕνεκεν τῶν νηπίων καὶ θηλαζόντων ἡτοιμάσας δυνάμιν, ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταστρέφαι πάντα τοιοῦτον, ὡς πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἐξηγοῦσιν), καὶ ἐφαρμόζει εἰς τε τοὺς πολλοὺς ἐκεῖ παρόντας παῖδας, τοὺς ἀνάκους, καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτοῖς κατὰ τὴν ἀπλότητα καὶ πίστιν, οἵτινες ἐξ εὐακρινοῦς καρδίας ὕμνουν καὶ ἐδόξαζον αὐτὸν ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι θαυμασίοις.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 19, 45 — 48.

Στίχ. 45) Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ (καὶ ἀγοράζοντας)·

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐκβάλλειν· — τὰ NBCL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἐν αὐτῷ· ὡσαύτως δὲ τὰ NBL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ὁριγένης ἔχουσι μόνον τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ παραλείπουσι τὸ καὶ ἀγοράζοντας· καὶ οὐδόπως ἀπίθανον τὸ περιορίσαι τὸν Λουκᾶν τὴν διῶξιν εἰς τοὺς πωλοῦντας, οἵτινες ἦσαν οἱ αἰσχροκερδοῦντες, ὧν ἐκβάλλομένων, ἐξ ἀνάγκης ἀπήρχοντο καὶ οἱ ἀγοράζοντες, καὶ ἐκενοῦτο τὸ μέρος· τὰ δὲ ACD καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἔχουσι καὶ ἀγοράζοντας, ὡς παρὰ Ματθ. καὶ Μάρκ. ἐξ ὧν πιθανῶς εἰσεχώρησε κἀνταῦθα, ὡς καὶ ἐν τῷ ΔΛ καὶ ὀλίγοις τισὶν ἄλλοις καὶ τὰς τράπεζας τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε καὶ τὰς τράπεζας τῶν πωλούντων τὰς περισσεύας κατέστρεψεν· ἡ πιθανότης τοῖνον ἀνάγνωσις ἐστίν· «Καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ ἱερῷ ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας».

Ὁ Λουκᾶς ἐπιτέμνει ἐνταῦθα τὴν τοῦ Ματθαίου διήγησιν· διὰ δὲ τοῦ ἤρξατο δηλοῖ ὅτι οὐκ ἔσχε χρεῖαν τελειῶσαι, φυγόντων ἐνθὺς τούτων.

Στίχ. 46) λέγων αὐτοῖς Ὁ οἶκος μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν· ἡμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.

Τὰ κ^εBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι « καὶ ἐστὶ ὁ οἶκος μου οἶκος προσευχῆς ».

Ὁ μὲν Ματθαῖος διὰ τοῦ γέγραπται ἀνέφερε τὴν προφητικὴν ῥῆσιν, ὡς ἔχει· ὁ δὲ Λουκᾶς διὰ τοῦ ἐστὶν ἀναφέρει τὸν κατ' αὐτὴν χαρακτηρισμὸν τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 47) Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ.

Τὸ I, καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ τὲ πρὸ τοῦ καθ' ἡμέραν· ὡσαύτως καὶ τὰ AK¹L καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ οἱ πρὸ τοῦ γραμματεῖς.

Ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ ἐξηκολούθει διδάσκων καθ' ἐκάστην ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ἐν παραβολαῖς λαλῶν καὶ ἀπαντῶν εἰς τὰς διαφόρους πειραστικὰς ἐρωτήσεις τῶν Φαρισαίων· τὴν δὲ πρώτην ἐσπέραν ἐπορεύθη ἔξω τῆς πόλεως (Μάρκ. 21, 17) καὶ δὴ εἰς Βηθανίαν, ἀφ' ἧς πάλιν ἐπέστρεψε τὴν ἐπομένην πρωΐαν (Ματθ. 21, 17. 18. Μάρκ. 11, 11. 12). Οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, ἐκκλησιαστικοὶ καὶ πολιτικοί, ἐζήτουν πρόφασιν καὶ εὐκαιρίαν ἀπολέσαι, ἥτοι θανατῶσαι αὐτόν. Τὸ δ' οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ εὐρύτερον τοῦ οἱ πρεσβύτεροι = οἱ τῇ ἡλικίᾳ προγεβηκότες ἔμπειροι καὶ συνετοὶ ἄνδρες, οὓς καθίστων κριτὰς καὶ διαιτητὰς ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ ἐξ ὧν προσελαμβάνοντο καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ παρ. Ματθ. 2, 4. Πρῶτοι δὲ τοῦ λαοῦ εἰσὶν οἱ πρόκριτοι, οἱ προὔχοντες ἀνεξαρτήτως τῆς ἡλικίας, οἱ κατὰ πλοῦτον καὶ δύναμιν καὶ ἀξίωμα ὑπερέχοντες, οἵτινες ἐμίσουν τὸν τῆς ἀληθείας καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς υἱοὺς σκότους καὶ γεέννης.

Στίχ. 48) Καὶ οὐχ' εὗρισκον τὸ τί ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

Τὰ CDQ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἠῤῥισκον· τὰ δὲ DUF¹ καὶ ὀλίγα

ἄλλα παραλείπουν· τὸ τὸ πρὸ τοῦ τί — τὰ KLS καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν ποιήσουσι· — τὰ NB ἔχουσιν ἐξεκρέμετο κατὰ χυδαῖσιν τῶν αντιγραφῶν· τὰ δὲ ALQ καὶ πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουν τὸν ὀρθὸν τύπον ἐξεκρέματο· τὰ δὲ DM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ ἀκούειν.

Οἱ μικροὶ ἄρχοντες οὐχ' εὗρισκον τὸ τί ποιήσωσι πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ κακούργου σκοποῦ αὐτῶν· τοῦτο δὲ διότι ὁ λαὸς ἄπας, ὁ ἄπλους καὶ μὴ πεπωρωμένος, ἐξεκρέματο αὐτοῦ, ἀνήρτητο ἐξ αὐτοῦ, οὐκ ἠδύνατο ἀποσπασθῆναι, ἀκούων καὶ κατακηλούμενος ἐκ τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας, ὥστε οὔτε εὗρισκον εὐκαιρίαν, οὔτε ἐτόλμων, τοῦ λαοῦ παντὸς περικυκλοῦντος, ἐπιτεθῆναι καὶ συλλαβεῖν αὐτόν.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 11, 15 — 18.

Στίχ. 15) Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστρεφὰς κατέστρεψεν.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν· τὸ ὁ Ἰησοῦς, ὅπερ ἔχουν τὰ ANX καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ NABC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν· καὶ τοὺς ἀγοράζοντας· τὰ δὲ DEG καὶ πλείστα ἄλλα παραλείπουν· τὸ τοὺς κατὰ τὸν Ματθαῖον, ὡς φαίνεται.

Ὁ Μάρκος ἔχει τὴν διήγησιν τῆς ἐκ τοῦ ἱεροῦ διώξεως τῶν πωλούντων καὶ ἀγοράζόντων, ὡς γενομένην τῇ δευτέρᾳ ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ξήρανσιν τῆς συκῆς· ἐπεται δὲ μᾶλλον ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ κατὰ τὸ γράμμα τῆς διηγήσεως, πλὴν τοῦ ἤρξατο ἐκβάλλειν τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 16) Καὶ οὐκ ἦφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκευὸς διὰ τοῦ ἱεροῦ.

Καὶ κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν Ῥαββίνων ἐλογίζετο βεβήλωσις τοῦ ἱεροῦ τὸ μεταφέρειν σκευὸς οἰονδήποτε (οἰκιᾶκὸν δηλ. ἀγγεῖον ἢ ἐπιπλόν) διὰ τῆς πλατείας τοῦ ἱεροῦ διὰ τὸ συντομώτερον· ὁ

Σωτὴρ τοίνυν ἐκύρωσε τοῦτο, διατάζας εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεσθαι ποιεῖν τὸ τοιοῦτο, μεταφέρειν δηλ. διὰ τοῦ ἱεροῦ βέβηλα πράγματα.

Στίχ. 19) Καὶ ἐδίδασκε λέγων αὐτοῖς· οὐ γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.

Τὰ NBC καὶ θλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐδίδασκε καὶ ἔλεγε· τὰ NCL καὶ θλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἔλεγε· τὰ δὲ B 28 παραλείπουσι τοῦτο·— τὸ D καὶ θλίγιστα ἄλλα παραλείπουσι τὸ οὐ πρὸ τοῦ γέγραπται κατὰ τὸν Ματθ. καὶ Λουκ. — τὰ δὲ CD καὶ τινα ἄλλα τὸ εἶπεν· τὰ δὲ BLΔ ἔχουσι πεποιήκατε· καὶ τὰ ΔΜΠ καὶ τινα ἄλλα αὐτὸν ἐποιήσατε.

Ὁ Σωτὴρ ἐδίδασκε τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας τοὺς ἐκ κακῆς συνηθείας καὶ ἰδιοτελείας παραβαίνοντας τὸν θεῖον νόμον, λέγων αὐτοῖς «Οὐκ ἔστι γεγραμμένον ὅτι ὁ οἶκος μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσι;» καὶ τοῦτο παραλαμβάνει ὁ Μάρκος ἐκ τοῦ Ἡσαίου 56, 7, γράφων πρὸς χριστιανούς, ἐξ ἐθνῶν ἵνα καταδείξῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου προαναγγελιομένην ἔλευσιν προσηλύτων ἐθνικῶν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἰουδαίων (Ἑσδρα 2, 43 καὶ ἐφ. 7, 7. Νεεμ. 3, 26. 11, 21) ὡς τύπον καὶ σύμβολον τῆς ἐπὶ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Σωτῆρος μελλούσης ἐπιστροφῆς αὐτῶν.

Στίχ. 18) Καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἄρχιερεῖς, καὶ ἐζήτησαν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν, ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Τὰ NABCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς· τὰ δὲ EGH καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἄρχιερεῖς· τὸ πρῶτον πιθανῶς ἐκ τοῦ Λουκᾶ παρελήφθη· τὰ NABCDE καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπολέσωσιν, ὡς καὶ Μάρκ. 3, 6· τὰ δὲ KMS καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀπολέσουσιν. Ὁ μέλλον τῆς ὁριστικῆς παριστάξ τὸ βέβαιον τῆς ἀποφάσεως τῆς ἀπωλείας· μόνον δὲ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου συζητοῦσιν· τὰ ΔΚΠ καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτὸν μετὰ τὴν ἐφοβοῦντο· τὰ NBC καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσι πᾶς γὰρ ὁ ὄχλος·— τὰ δὲ NMΔ καὶ τινα τῶν μικρῶν ἐξεπλήρουντο· τὰ ABCD καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἐξεπλήρουντο.

Καὶ ἤκουσαν) αὐτοῦ διδάσκοντος οἱ γραμματεῖς (πρῶτοι ἄρχιερεῖς (προσκληθέντες ὑπὸ τῶν γραμματέων), καὶ ἐξ ἑκείνης τῆς τρόπῃ θανατώσουσιν αὐτόν· ἐφοβούντο γὰρ αὐτόν (ὥστε οὐκ ἠδύναντο συλλαβεῖν), ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο, ἵνα μαζεν ἐπὶ τῇ διδασκῇ αὐτοῦ, ἣν ἐξηκολούθει ποιῶν μετὰ τῶν ξιπῶν τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων.

ν'.) Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

Ματθ. 21, 17 — 22 (Λουκ. 21, 37. 38) Μάρκ. 11, 11 — 14 καὶ 20.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 17 — 22.

Στίχ. 17) Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς ἱερουσολήμης εἰς Βηθανίαν, καὶ ἠύλισθη ἐκεῖ.

Τὰ CD καὶ τινὰ ἄλλα κατὰ λάθος τῶν ἀντιγρ. ἔχουσι καταλιπὼν αὐτοὺς.

Μετὰ τὴν ἀπάντησιν πρὸς τοὺς ἄρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς ὁ Σωτὴρ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως (τοῦ ἱεροσολύμου) καθ' ἑκάστην μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἔμελλε παραδοθῆναι τὸν Μάρκον, ὡς ὀφόμεθα, μὴ θέλων ἐμπεσεῖν εἰς τὰς παγίδας τῶν πρὸ τῆς ὠρισμένης αὐτῷ ὥρας) εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἐκ τῶν μέσῳ φίλων καὶ πιστῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐκ ἠδύναντο κατ' αὐτοῦ ποιῆσαι οἱ ἄρχιερεῖς.

καὶ ἠύλισθη ἐκεῖ) αὐλίζεσθαι σημαίνει κατὰ πρῶτον ἐν περιπεφραγμένῳ μέρει διατριβεῖν, εἴτα δὲ καὶ διανύειν ὡς ἐνταῦθα· εἰς ταύτην δὲ τὴν σημασίαν μεταχειρίζονται οἱ ὀ. τοῦτο, μεταφράζοντες δι' αὐτοῦ τὸ ἑβρ. יָלַח (15 κτλ.).

Στίχ. 18) Πρωίας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν

Τὰ N^o BD ἔχουσι· πρωί· τὰ δὲ CN καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ ἱερ. Χρυσ. ἔχουσι πρωίας· ὡσαύτως δὲ τὰ N^o B^o L ἐπαναγαγών.

Πρωίας δὲ (γενομένης) ὑποστρέφων ἐκ Βηθανίας εἰς τὴν πόλιν (τὰ Ἱεροσόλυμα) ἐπείνασεν, ἥσθάνθη πείναν διὰ τὸ μηδὲν

τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ λίαν πιθανῶς καὶ τὴν προτεραίαν, ἣν ὁλόκληρον διήλθε διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ.

Στίχ. 19) Καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ, εἰμὴ φύλλα μόνον· καὶ λέγει αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκὴ.

Τὰ BL ἔχουσιν οὐ μηκέτι· τὸ δὲ κ καὶ ὁ Ἰερ. γένοιτο.

Ὁ Σωτὴρ ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ συκὴ οὐκ εἶχεν, οὐδὲ ἠδύνατο ἔχειν τότε καρπὸν, σῦκα, ὡς ὁ Μάρκος προστίθῃσιν· ἀλλὰ ζητεῖ ταῦτα βουλόμενος ἀλληγορικῶς καὶ συμβολικῶς ἐνδείξασθαι, ὅτι δεῖ τὸν ἄνθρωπον τοὺς καρποὺς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν παντὶ καιρῷ ποιεῖν τῷ Θεῷ, τῷ ζητοῦντι τούτους (παρ. Ματθ. 21, 43), ἡ δὲ συκὴ αὕτη παρίστανε τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ὃ οὐδένα καρπὸν ἐποίησε κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς διατριβὴν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ τέλος ταύτης ὅτε ἐπείνα τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ (Ματθ. 23, 37, 38)· διὰ τοῦτο ἡ συκὴ αὕτη, ὡς *σύμβολον* τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, ἐξωτερικῶς μόνον θεοσεβειαν δεικνύντος (ὡς ἡ συκὴ διὰ τῶν φύλλων), μηδένα δὲ καρπὸν ἄξιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ποιοῦντος, ἦν ἄξια κατάρας καὶ τιμωρίας, εἰς σύμβολον καὶ τῆς ἀναμενούσης τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἰουδαίων τύχης (Ματθ. 23, 38, 39), καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς κολαστικῆς, καὶ οὐ μόνον εὐεργετικῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἡ συκὴ τοίνυν ἐκείνη οὐχ' ὡς συκὴ ἀπλῶς ἐτιμωρήθη, ἀλλ' ὡς ἐκπροσωποῦσα τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν, τὸν διὰ φύλλων μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ καρπῶν ἀνταποκριθέντα εἰς τὴν πείναν, ἣν εἶχεν ὁ Κύριος τῆς σωτηρίας αὐτῆς· ἐτιμωρήθη δὲ ἡ ἄψυχος, ἵνα ἐν αὐτῇ καταδειχθῇ καὶ ἡ κολαστικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, τοῦ Κριτοῦ ζώντων καὶ νεκρῶν. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ μόνη ἀληθὴς καὶ φυσικὴ, ἡ ἀλληγορικὴ καὶ συμβολικὴ τοῦ γεγονότος τούτου ἐξήγησις.

συκὴν μίαν) συκὴν τινα, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ συνθηῇ, οὐχὶ δὲ μοναχὴν ἢ μοναδικήν, ὅπερ οὔτε περιέχεται ἀναγκαίως ἐν τῷ μίαν (παρ. Ματθ. 26, 69 καὶ 71), ὥφειλε δ' ἐκφρασθῆναι ῥητῶς

διὰ τοῦ ἄρθρου, τὴν μίαν συκὴν ἢ συκὴν μόνην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ· ὡς ὁμως ἔχει, χαρακτηρίζεται ὡς συκὴ τις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κειμένη (ὅπου συνειθίζον φυτεύειν τοιαύτας, θεωροῦντες τὴν κόνιν τῆς ὁδοῦ ὡφελιμον αὐταῖς) τὴν πρώτην, ἣν ἀπήντησαν, καθ' ὅτι καὶ ἄλλαι τοιαῦται ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης· ἠναγκάσθημεν περὶ ἐπουσιώδους πλείονα τοῦ δέοντος εἰπεῖν, εἰς ἀντίκρουσιν τῆς δογματικῆς καὶ ἀξιωματικῆς τοῦ Meyer ἐρμηνείας, ὅτι περὶ τῆς μιᾶς καὶ μόνης συκῆς ὁ λόγος.

ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ εἰμὴ φύλλα μόνον) Ὁ Σωτὴρ χαρακτηρίζων ταύτην τὴν συκὴν, ὡς ἐκπροσωποῦσαν τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν, ἐζητεῖ καὶ εἶχε τὴν ἀξίωσιν ἵνα εὕρῃ καρπὸν· διὸ καὶ ἦλθεν πρὸς αὐτὴν μετὰ τῆς ἀξιώσεως ταύτης, ἀλλ' οὐχ' εὗρεν εἰμὴ φύλλα, ἐξωτερικὴν δηλ. θεοσεβείαν· διὸ καὶ καταδικάζει ταύτην εἰς διηνεκὴ ἀποξήρανσιν, ἥτις τέως εἰς φῶς ἐθνῶν ἐτίθειτο (Ἡσαίου 49, 6), στερηθεῖσα δὲ ἀπιστίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ Σωτῆρος, ἔρημος αὐτῆς καὶ ἄκαρπος ἐκκλησία κατέστη. Τοῦτο δὲ συμβολικῶς κατέδειξεν ἡ παραυτίκα ἅμα τῷ λόγῳ τοῦ Σωτῆρος ἀποξήρανσις τῆς συκῆς ἐκείνης· τὸ δὲ εἰς τὸν αἰῶνα δηλ. εἰς τὸν παρόντα, ἐφ' ὅσον ὁ παρὼν αἰὼν ἐξακολουθεῖ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅτι διὰ τῆς ἀπιστίας στεῖρα ἡ συναγωγὴ καρπῶν ἀγαθῶν καὶ χρησίμων ἑαυτῇ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι γενήσεται, ὡς καὶ ἐγένετο.

Στίχ. 20) Καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λέγοντες· πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκὴ;

Ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὸν Μάρκον 11, 20 καταφαίνεται ὅτι ἅμα τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου κατέπεσον πάντα τὰ φύλλα ταύτης· τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἐκ ρίζης ἐξηράνθη· ἰδόντες τοίνυν οἱ μαθηταὶ τὰ φύλλα πεσόντα, ἐθαύμασαν λέγοντες πῶς, τίνι τρόπῳ παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκὴ; εἶδον μὲν γὰρ πολλὰ ἰάσεως καὶ εὐεργεσίας θαύματα εἰς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοιοῦτον καταδίκης καὶ εἰς ἄψυχον οὐχ' ἐωράκεισαν· διὸ καὶ ἐθαύμασαν περὶ τῆς ἀμέσου πληρώσεως καὶ πῶς αὕτη ἐγένετο.

Στίχ. 21) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρει τούτῳ εἰπῆτε· ἄρθῃτι καὶ βλήθῃτι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται.

Τὸ Η καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι ποιήσῃτε.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ δεικνὺς ὅτι τὸ τοιαῦτα καὶ μείζονα ἔργα κατεργάζεσθαι πίστεως θαυματουργοῦ ἀδίστακτου (παρ. Ματθ. 17, 20) ἐστὶ, καὶ φέρει ἕτερον μείζον τῆς συκῆς παράδειγμα, τὸ μεταστῆσαι τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ὄρος (πιθανῶς τῶν ἐλαιῶν) εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ τοιαύτη δ' ἀδίστακτος καὶ θαυματουργὸς πίστις εἰς τὴν θαυματουργικὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν ἐστὶ τὸ μέγιστον δῶρον τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ συνθήκη ἀπαραίτητος ἐξ ὑποκειμένου πάσης θαυματουργίας, ὅπως ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία ἐξ ἀντικειμένου (παρ. Α'. Κορινθ. 12, 9)· τὰ ἐνεργήματα δυνάμεων προϋποτιθέασι πάντοτε θαυματουργὸν πίστιν· ἡ δὲ ἀπίστία αἰτία τῆς μὲν κατορθώσεως τοιούτων (παράβ. Ματθ. 17, 19, 20, ὅπου λέγει ὡσαύτως ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ μετάβα ἐντεῦθεν ἐκεῖ καὶ μεταβήσεται· τοῦτο δ' ἐστὶν εἰκὼν τῶν μεγίστων καὶ ἀδυνάτων σχεδὸν φαινομένων, ὡς ἐν τῇ ἐρμ. τοῦ Ματθ. 17, 20 εἶπομεν)· τὸ δὲ μὴ διακριθῆναι δηλοῖ μὴ χωρισθῆναι πρὸς ἑαυτοὺς (= μὴ ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐσωτερικῇ καὶ δισταγμῷ γενέσθαι, μὴ ἀμφιβάλλειν).

Στίχ. 22) Καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσῃτε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψετε.

ἂν ἔχει τὰ NBH καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ CEF καὶ πλείστα ἄλλα ἔχουσιν ἐάν· τὰ δὲ NB* καὶ ὀλίγιστα ἄλλα λήψετε.

Ἡ ἀδίστακτος αὕτη πίστις, οὐ μόνον τῆς θαυματουργίας ἐστὶν ὄρος ἀπαραίτητος, ἀλλὰ καὶ τῆς πληρώσεως τῶν αἰτημάτων τῶν ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ πιστοῦ· πᾶσαν δὲ τὴν ἔμφασιν ἔχει τὸ πιστεύοντες (= καὶ πάντα ὅσα αἰτήσῃτε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ προσευχῇ

ὡμῶν μετὰ πίστεως ἀδιστάκτου, λήψεσθε παρ' αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 7, 7 καὶ 8).

Αὐτὸς τοίνυν ὁ Σωτὴρ χαρακτηρίζει τὴν ἀποξήρανσιν τῆς συκῆς ὡς θαῦμα μῆτε φυσικῶς ἐξηγούμενον (ὡς δῆθεν ἀναγγελίαν τῆς διαγνωσθείσης νόσου αὐτῆς, ὡς ὁ Paulus μωρῶς παρερμηνεύει), μῆτε δυνάμενον ἐξηγηθῆναι ἄλλως, εἰμὴ ὡς συμβολικὴ ἐνδειξις τῆς ἀναμενούσης τὴν Ἰουδαϊκὴν συναγωγὴν τύχης, ὅτι βεβαίως οὐδένα· ὁ Σωτὴρ εἶχε λόγον τιμωρίας τῆς ἀψύχου συκῆς, ὡς οὐδὲ τῶν χοίρων τῶν Γαδαρηνῶν.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 21, 57 — 58.

Στίχ. 37) Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ὑψίλιζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἔλαιῶν.

Τὰ ΒΚ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· — τὸ Λ καὶ πολλὰ ἄλλα τονίζουσιν ἔλαιῶν· τὰ δὲ ΧΓ καὶ τρία τῶν μικρῶν τῶν ἔλαιῶν.

Ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει 21, 17 περὶ τῆς πρώτης ἐσπέρας τῆς εἰσόδου, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἐξῆλθε τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ὑψίσθη εἰς Βηθανίαν καὶ στίχ. 18 ὅτι πρωίας ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα· ὁ δὲ Λουκᾶς ἱστορεῖ ὅτι καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας ταύτας ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς συλλήψεως αὐτοῦ, τὰς μὲν ἡμέρας ἐδίδασκεν ἐν τῷ ἱερῷ, τὰς δὲ νύκτας ὑψίλιζετο (παρ. Ματθ. 21, 17), διενυκτέρευεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν παρὰ τὴν Βηθανίαν, ὅπου ὡσαύτως διέτριβε τὴν νύκτα μετὰ τῶν φίλων, καὶ ἐκείθεν ἀπήρχετο εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν, ὅπου ἦν καὶ ἡ Γεθσημανῇ (Ματθ. 26, 36).

Στίχ. 38) Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθηριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

Τινὰ τῶν μικρῶν προστιθέασιν ἐνταῦθα μετὰ τὸ ἀκούειν αὐτοῦ καὶ ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια· καὶ τὴν περικοπὴν τῆς μοιχαλίδος παρ. Ἰωάνν. 7, 53 — 8, 11.

Τὸ ὠρθηριζε δηλοῖ ἐνταῦθα ἤρχετο ὀρθρου πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ

ἱερῷ ὄντα, ὥστε ἀκούειν αὐτοῦ (ὁ Μοῖρις λέγει ὀρθρεύει ἀττικῶς· ὀρθρίζει ἐλληνικῶς)· οὐ δηλοῖ δὲ τοῦτο, ὡς ὁ de Wetle ἐξηγεῖ τὸ μετὰ σπουδῆς ζητεῖν κατὰ τὴν ἀντίστοιχον ἑβρ. ἔκφρασιν הָן הָן הָן (Ψαλμ. 78, 34) ὀρθρίζειν πρὸς Κύριον ὡς οἱ Ο΄. μετέφρασαν, ἐνταῦθα γὰρ οὐδεμία ζητήσεως ἀνάγκη, ὅτι τακτικῶς ἐκεῖ ἤρχετο.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 11, 11—14 καὶ 19—23.

Στίχ. 11) Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς καὶ εἰς τὸ ἱερόν· καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὁ Ἰησοῦς· τὰ αὐτὰ δὲ NBC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ εἰς τὸ ἱερόν, ὅστις ἔχει καλῶς, ὡς οὔσης τῆς προτάσεως ταύτης ἐπιτομῆς τῶν δύο τοῦ Ματθαίου «καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα», (στίχ. 10) «καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Θεοῦ»· ὥστε ἡ πρότασις τοῦ Μάρκου = Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς καὶ (ἐπορεύθη) εἰς τὸ ἱερόν· τὰ NCLD ἔχουσιν ὀψέ, ἀντὶ ὀψίας.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει μόνον τὴν διήγησιν τῆς ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐξώσεως τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων, παραλείπει δὲ τὴν τῆς συκῆς· ὁ δὲ Μάρκος διηγεῖται ταύτην, ὡς γενομένην μὲν τὴν ἐπιούσαν τῆς εἰσόδου εἰς Ἱεροσόλυμα, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκδιώξεως τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἠρκέσθη, ἐπειδὴ ἦν ἤδη ὀψία ἡ ὥρα, ἵνα ἴδῃ πάντα τὰ τοῦ ἱεροῦ, διδοὺς καὶ τοῖς καταφρονηταῖς τοῖς πωλοῦσι καιρὸν διορθώσεως, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ· ἀλλ' ἡ παρὰ τῷ Ματθαίῳ σειρά, καθ' ἣν εὐθὺς προέβη εἰς διόρθωσιν τοῦ ἀτόπου καὶ κατεπτόησεν αὐτοὺς ἔνεκεν τῆς μετ' ἐπευφημιῶν συνοδίας τοῦ πλήθους φυσικωτέρα καὶ πιθανωτέρα.

καὶ περιβλεψάμενος πάντα) τὰ τοῦ ἱεροῦ.

ὀψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας) τὸ ὀψίας ἐνταῦθα ἐπίθετον = προ-
κεχωρηκυίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας.

Στίχ. 12) Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθα-
νίας, ἐπείνασε.

Τῇ ἐπαύριον) τῆς εἰς Ἱεροσόλυμα εἰσόδου, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος 21, 18.

Στίχ. 13) Καὶ ἰδὼν συκὴν ἀπὸ μακρόθεν ἔχουσιν φύλλα, ἦλθεν εἰ ἄρα εὐρήσει τι ἐν αὐτῇ· καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὗρεν εἰμὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

Τὰ ΝΚΜ καί τινα ἄλλα ἔχουσι συκὴν μίαν, ὡς καὶ ὁ Ματθ. τὰ δὲ ΝΑΒCΔ καὶ τινα ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγένης ἔχουσιν ἀπὸ μακρόθεν, ὅπερ ἐστὶν ἡ συνήθης παρὰ τοῖς τρισὶν εὐαγγελισταῖς καὶ ἰδίᾳ τῷ Μάρκῳ (5, 6. 8. 3. 14, 54. 15, 40) ἔκφρασις· τὰ δὲ ΜΠΓ καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἀπλῶς μακρόθεν· — τὰ ΝΑΒ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τι εὐρήσει· τὸ δὲ Χ καὶ ὀλίγα ἄλλα εὐρήσῃ· τὰ C²N καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι φύλλα μόνον, ὡς καὶ ὁ Ματθ. τὰ δὲ ΝΒLΔ ὁ γὰρ καιρὸς οὐκ ἦν σύκων.

Ὁ Μάρκος ἔχει μᾶλλον ἀνεπτυγμένην τὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου ἐνταῦθα, ἵνα σαφῶς καταδειχθῇ, ὅτι οὐκ ἦν τι παράδοξον, εἰ ἡ συκὴ οὐκ εἶχε τότε καρπὸν, καὶ πρὸς τοῦτο προστίθῃσι ῥητῶς ὅτι οὐκ ἦν καιρὸς σύκων· ἦλθε δὲ ὁ Σωτὴρ καὶ ἐξήτει καρπὸν, ἵνα καταδείξῃ ὅτι ὑπελάμβανεν αὐτὴν ὡς συμβολικὴν παράστασιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ' ὡς ἀπλοῦν δένδρον· σφάλλεται δὲ ὁ Meyer καὶ ἄλλοι συλλογιζόμενοι ὅτι ἐπειδὴ εἶχε φύλλα, ὥφειλεν ἔχειν καὶ καρπὸν ὥριμον· ὅτι αἱ συκαὶ φυλλοφυοῦσι μὲν περὶ τὸ ἔαρ, καρπὸν δὲ ὥριμον ἔχουσι τὸ τέλος ἰουνίου τὸ πρωῒμωτερον, ἡ δὲ κυρία ἐποχὴ τῶν σύκων ἐστὶν ὁ ἰούλιος καὶ αὐγουστος.

Στίχ. 14) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν φάγοι· καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Τὰ ΝΑΒC καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὁ Ἰησοῦς, ὡς καὶ ὁ Ματθ. τὰ δὲ ΝΒC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ· — τὰ ΝΑΒCΔ καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι μηδεὶς· τὸ δὲ π. κ. καὶ τινα τῶν μικρῶν οὐδεὶς (τὸ πρῶτον ὁρῶν διὰ τὸ μηκέτι)· τὰ δὲ DU καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσι φάγη.

Τὸ ἀποκριθεὶς = λαβὼν τὸν λόγον, ὡς τὸ ἐβρ. קָבַץ (Γεν. 18, 27 κτλ.)· τὸ δὲ μηδεὶς καρπὸν φάγοι = μηδεὶς πνευματικόν τι

ἀγαθὸν ἐκ σοῦ ἀπολαύσαι, ἀλλὰ στεῖρα παντὸς τοιούτου ἀγαθοῦ εἰς τὸν αἰῶνα διατελέσειας διὰ τὴν ἀπιστίαν εἰς ἐμέ· λέγοντος δὲ ταῦτα ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἡ προσθήκη δ' αὕτη ἐξηγεῖ τὴν κατωτέρω ὁμιλίαν τοῦ Πέτρου (στίχ. 21).

Στίχ. 19) Καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγίνετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅταν· τὰ δὲ ADN καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὅτε — τὰ NBC καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐγένετο· τὰ δὲ AE²G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐγίνετο· τοῦτο τὸ δεύτερον ἐστὶν ἀναντιρρήτως ἡ ὁρθὴ ἀνάγνωσις, ὅτι ὁ ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιγράφοις παρατατικὸς ἐξεπορεύετο ἢ ἐξεπορεύοντο, καταδείκνυσιν ὅτι περὶ τοῦ συνήθως γινόμενου, καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ ἁπαξ ὁ λόγος· ὅτι τὸ δεύτερον τοῦτο ἐξήνεγκεν ἂν ὁ εὐαγγελιστὴς διὰ τοῦ ἐπορεύθη ἔξω ἢ ἐξῆλθεν ἢ ἀπῆλθεν· βούλεται τοίνυν δηλῶσαι ὅτι καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ἀπῆρχετο καὶ διενυκτέρευεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν, καὶ ἀπορεύγων τὰς πρὸ τῆς ὥρας αὐτοῦ ἐπιβουλὰς, καὶ ἡσυχίας ἔνεκεν.

Στίχ. 20) Καὶ πρῶτ' παραπορευόμενοι εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ παραπορευόμενοι πρῶτ' — τὰ δὲ NCK καὶ πολλὰ ἄλλα ἶδον, ἀντὶ τοῦ εἶδον τῶν BDE καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ μὲν Ματθαῖος ἀνέφερεν ὅτι ἡ συκὴ ἐν τῷ ἅμα ἐξηράνθη, πεσόντων τῶν φύλλων. Ὁ δὲ Μάρκος προστίθησιν ἐνταῦθα ὅτι τὴν ἑτέραν πρῶϊαν διερχόμενοι πλησίον αὐτῆς εἶδον αὐτὴν πρόρριζον ἐξηραμμένην, καθ' ὅτι καὶ οἱ κλάδοι καὶ ὁ κορμὸς ἔφερον τὸν τύπον τῆς παντελοῦς νεκρώσεως.

Στίχ. 21) Καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος, λέγει αὐτῷ· Ῥαββί, ἰδε ἡ συκὴ, ἣν κατηράσω ἐξήρანται.

Τὸ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι Ῥαββεί· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἰδοῦ, ἀντὶ ἰδε — τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐξήραται· τὰ δὲ DLN καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐξηράνθη.

Ὁ Πέτρος ἀναμνησθεὶς τῶν λόγων τοῦ Κυρίου περὶ τῆς συκῆς, λέγει αὐτῷ ὅτι ἐπῆλθεν ἤδη καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἀποτέλεσμα, ὃ προεῖπε, θαυμάζων ἐπὶ τούτῳ, ὡς καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸν Ματθαῖον.

Στίχ. 22) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· ἔχετε πίστιν Θεοῦ.

Τινὰ τῶν μικρῶν καὶ κατὰ ταῦτα τὸ π. κ. παραλείπει τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰησοῦς — τὰ δὲ κD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰ ἔχετε πίστιν Θεοῦ· ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἐστὶ τὸ μεμαρτυρημένον, κανονικώτερον καὶ ἐμφαντικώτερον, τὸ δὲ δευτέρον φαίνεται παρεισαχθὲν κατὰ τὸ ἐὰν τοῦ Ματθαίου.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντῶν εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ θαυμασμοῦ, λέγει αὐτῷ ὅτι οὐ δεῖ θαυμάζειν αὐτούς, ἀλλὰ ἔχειν πίστιν Θεοῦ, καὶ τότε ποιήσουσι καὶ αὐτοὶ τὰ τοιαῦτα θαύματα (ὡς καὶ ἐποίησαν τὸ τοῦ Ἀνανίου καὶ Σαπφείρας ὁ Πέτρος, καὶ τὸ τοῦ Ἑλύμα ὁ Παῦλος)· τὸ δὲ πίστιν Θεοῦ δηλοῖ πίστιν ἔχουσαν ἀντικείμενον αὐτῆς τὸν Θεόν = πεποιθησιν εἰς Θεόν· τὸν δὲ λόγον καὶ τὸ εἶδος τῆς πίστεως περιέχει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 23) Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι, ὡς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ· ἄρθῃτι καὶ βλήθῃτι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὁ ἐὰν εἴπῃ.

Τὰ $\kappa B D N$ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν γάρ· καὶ τὰ κD καὶ τινὰ τῶν μικρῶν τὸ ὅτι πρὸ τοῦ ὅς· — τὰ δὲ $\kappa B L \Delta$ ἔχουσι πιστεύῃ, ἀντὶ πιστεύσῃ· — καὶ τὰ $\kappa B L$ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ὁ, ἀντὶ ἃ· τὰ δὲ $\kappa B L N \Delta$ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν λαλεῖ, ἀντὶ λέγει· — καὶ τὰ $\kappa B C$ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ ὃ ἐὰν εἴπῃ ἐν τέλει.

Ὁ Μάρκος ἐκτίθησι μᾶλλον ἀνεπτυγμένως τὸν περὶ θαυματουργοῦ πίστεως λόγον τοῦ Σωτῆρος, χαρακτηρίζων ταύτην ὡς ἀδίστακτον διὰ τοῦ καὶ μὴ διακριθῇ (= ἀμφιβόλλῃ) ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ ὅτι ὅσα λέγει γίνεται, ἔσται, ἥτοι γενήσεται αὐτῷ, ὁ ἐὰν εἴπῃ. Τούτῳ δὲ συνδέει διὰ τοῦ διὰ τοῦτο

(=ἐπειδὴ τοίνυν ἡ πίστις τηλικαύτην ἔχει δύναμιν, διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε καὶ ἔσται ὑμῖν), τὸν ἐπόμενον στίχον ἐρμηνευθέντα, ὡς καὶ ὁ μετ' αὐτόν, ἐν τέλει τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρου ὁμιλίας.

να΄.) Ἡ ἐν τῷ ἱερῷ ἐρώτησις τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν, καὶ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ.

Ματθ. 21, 23—27. Λουκ. 20, 1—8. Μάρκ. 11, 27—33.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 23—27.

Στίχ. 23) Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ λέγοντες· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐλθόντος αὐτοῦ.

Τὴν ἐπιούσαν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Σωτῆρος εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τῆς ἐκδιώξεως τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων, συνελθόντες ἐκ τῆς καταπλήξεως αὐτῶν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, προσέρχονται τῷ Σωτῆρι διδάσκοντι τὸν λαόν, ἵνα ζητήσωσι παρ' αὐτοῦ τὸν λόγον τῆς ἐκδιώξεως ταύτης, καὶ ἐρωτῶσιν αὐτόν «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ, βασιλικῇ, δηλ. ἱερατικῇ ἢ προφητικῇ ἢ ποίᾳ ἄλλῃ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκεν (ὁ Θεὸς δηλ. ἢ ἄνθρωπος τις) τὴν ἐξουσίαν ταύτην; τοῦτο δὲ λέγει τὸ ἄπιστον γένος, ἵνα παγιδεύσῃ τὸν Σωτῆρα, τὸν δόντα τὰ ὑψίστα δείγματα τῆς ἐκ Θεοῦ ἀποστολῆς, τελευταῖον δὲ καὶ μέγιστον τὸ τῆς ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου· διὰ τοῦτο τοίνυν εἰς τοιοῦτους ὑποκριτὰς πεπωρωμένους καὶ ἀσεβεῖς, ὁ Σωτὴρ ἐνόμισε σκόπιμον ἀπαντῆσαι δι' ἄλλης ἀντερωτήσεως, καταδεικνυούσης τὴν ὑποκρισίαν καὶ κακίαν αὐτῶν, πρὸς ἣν μὴ ἔχειν ἀπαντῆσαι αὐτούς, ὥστε καὶ αὐτὸν ἀποφυγεῖν τὴν ἀληθῆ ἀπάντησιν (ὅτι θεὸς ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖ), τὴν μέλλουσαν δοῦναι λαβὴν τοῖς ἀπίστοις τούτοις.

Στίχ. 24) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἓνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, καὶ γὰρ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Τὰ LZ παραλείπουν τὸν δέ· τὸ δὲ D καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐπερωτήσω· καὶ τὰ CDF καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἓνα λόγον.

Ὁ Σωτὴρ ἔγνω ὅτι σκοπὸς αὐτῶν, τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου ἦν εὑρεῖν ἀφορμὴν εἰς κατηγορίαν, καὶ ποιῆσαι αὐτὸν ὑπόδικον, ὡς σφετεριζόμενον ἐξουσίαν μὴ ἀνήκουσαν αὐτῷ· διὸ καὶ διὰ τῆς ἐρωτήσεως ἀποφεύγει τοῦτο, ποιῶν αὐτοὺς ὑποδίκους διὰ τὴν εἰς τὸν Βαπτιστὴν ἀπιστίαν καὶ ἐλέγχων· πρὸς τοῦτο δὲ προσιμιάζει ἐνταῦθα, ἐξαρθῶν τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ἐκείνων εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ, ὃν περιέχει ὁ ἐπόμενος στίχος· τὸ δὲ λόγον ἓνα (ἐβρ. תְּנֵי אֶחָד) = πρᾶγμα, ἀντικείμενον ἓν.

Στίχ. 25) Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς λέγοντες·

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου· τὰ δὲ BLM καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἐν ἑαυτοῖς, ἀντὶ παρ' ἑαυτοῖς.

Ὁ Σωτὴρ προβάλλει αὐτοῖς ἐρώτησιν, δεικνῦσαν τὸ ἄπιστον καὶ ὑποκριτικὸν τῆς γνώμης αὐτῶν, δι' ὃ καὶ ἦσαν ἀνάξιοι λαβεῖν παρ' αὐτοῦ ἀπάντησιν· ὅτι τὸν ἀγαθὸν καὶ δίκαιον καὶ ἀσκητικὸν ἄνδρα, τὸν μέγιστον τῶν προφητῶν, οὐκ ἐδέξαντο· ὑποκριταὶ δὲ ὄντες, οὐκ ἐτόλμων ὁμολογῆσαι τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην διὰ τὸν ὄχλον. Ἐρωτᾷ οὖν αὐτοὺς περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ, ἐν ᾧ συνετελεῖτο ὁλόκληρος ἡ ἐργασία αὐτοῦ καὶ τὸ κήρυγμα· τίνα χαρακτῆρα ἔφερεν, ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἥτοι ἐκ Θεοῦ ἦν κατὰ θεῖαν ἐντολήν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων κατ' ἰδίαν αὐτοῦ πρωτοβουλίαν. Οἱ δὲ πονηροὶ Ἰουδαῖοι διελογίζοντο (παρ. Ματθ. 16, 7) = σιωπηλῶς συνωμίλουν καὶ συνεσκέπτοντο ἐπὶ τινὰ καιρὸν μετ' ἀλλήλων λέγοντες·

Στίχ. 26) Ἐὰν εἴπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, ἔρει ἡμῖν· διατί οὖν

οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἐὰν δὲ εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων, φερούμεθα τὸν ὄχλον· πάντες γὰρ ἔχουσι τὸν Ἰωάννην, ὡς προφήτην.

Τὸ Η καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐρεῖ ὑμῖν· τὰ δὲ DL καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ οὖν μετὰ τὸ διατί· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὡς προφήτην τὸν Ἰωάννην.

Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἐπίστευσαν τῷ Βαπτιστῇ (παρ. κατωτέρω στίχ. 32), ἀνδρὶ δικαίῳ καὶ θεῖαν ἐντολὴν πληροῦντι· οὐδεμίαν ὁμως δυσκολίαν εἶχον ἰσχυρίσασθαι νῦν τοῦναντίον ψευδῶς, ὅτε ἀπέθανεν, ὅπως ἐλύσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ σεβομένου αὐτὸν ὄχλου· ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ Σωτῆρος τοῦ καλῶς γινώσκοντος αὐτοῦς, καὶ δυναμένου αὐστηρῶς ἐλέγχειν, οὐκ ἐτόλμων εἰπεῖν ὑποκριτικῶς τὸ τοιοῦτον, ὅτι δηλ. εἶχε θεῖαν ἐντολὴν καὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἦν· πάλιν δὲ οὐκ ἠδύναντο ὁμολογῆσαι τὸ ἀληθές τῆς καρδίας αὐτῶν φρόνημα, ὅτι δηλ. οὐκ ἐπίστευον αὐτῷ ὡς προφήτῃ, διὰ τὸν φόβον τοῦ ἔχοντος αὐτὸν ὡς τοιοῦτον ὄχλου· διὸ καὶ ἀναγκάζονται ὁμολογῆσαι ἄγνοιαν, ὅπως ἀποφύγωσιν ἀμφοτέρους τοὺς σκοπέλους τούτους — τὸ δὲ φοβούμεθα τὸν ὄχλον = φοβούμεθα μὴ κακοποιήσῃ ἡμᾶς ὁ ὄχλος.

Στίχ. 27) Καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον· οὐκ οἶδαμεν· ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Τὰ ND ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ MΔΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ὑμῖν λέγω, ἀντὶ λέγω ὑμῖν.

Ἀρνοῦνται τοίνυν ἀπαντῆσαι τῇ ἐρωτῇ τοῦ Σωτῆρος διὰ τὴν ὑποκρισίαν καὶ πονηρίαν αὐτῶν, ἥτις καταδεικνύει αὐτοὺς ἀναξίους τοῦ λαβεῖν ἀπάντησιν παρὰ τοῦ Σωτῆρος, δι' ὃ, ὡς ἀρχή, ἡθεύλοντο παρ' αὐτοῦ μαθεῖν· δείκνυσιν τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα ὅτι πρὸς τοιοῦτους πονηροὺς ὑποκριτὰς καὶ πεπωρωμένους οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἔχει δοῦναι ἀπάντησιν· λέγει τοίνυν οὐχί, οὐδὲ ἐγὼ οἶδα, ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ λέγω, ὅτι *veritas mentiri non potest*, (ἡ ἀληθεῖα οὐ ψεύδεται) ὡς ὁ Ἰερώνυμος ὀρθότατα παρατηρεῖ.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 1 — 8.

Στίχ. 1) Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἐκείνων·—τὰ δὲ KΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τὰ AEG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν οἱ ἱερεῖς, ἀντὶ τοῦ ἀρχιερεῖς τῶν NBC καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. Ἡ τοιαύτη ἐναλλαγή εὐρηται καὶ Πράξ. 4, 1. ἔστι δ' ἐσφαλμένη προδήλως ἕνεκα τοῦ ἄρθρου· ὅτι οὐκ ἠδύναντο ἐλθεῖν οἱ ἱερεῖς πάντες· ἐνταῦθα δὲ περὶ τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, τοῦ συνεδρίου, ὁ λόγος, καὶ οὐχ' ἀπλῶς περὶ πρεσβείας αὐτοῦ, ὡς Ἰωάνν. 1, 19, ὅπου πάλιν ἀνάρθρως ἱερεῖς καὶ λευίται ἀναφέρονται.

Τὸ ἡμερῶν ἐκείνων χαρακτηρίζει τὰς πρὸ τοῦ πάθους ἡμέρας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις διατριβῆς, ὡς τὰς τελευταίας ἐπισήμους ἡμέρας τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· διὸ καὶ ἀρμόζει ἐνταῦθα τὸ ἐκείνων· τὸ δὲ ἡμερῶν ἀπλῶς, ἀορίστως καὶ ἀκαταλλήλως ἐκφέρει ταύτας, ὀλίγας καὶ βαρυσημάντους οὔσας. Ἐν δὲ τῷ ἐπέστησαν ἢ ἐπὶ δηλοῖ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐμφανίσεως· παρὰ β. Λουκ. 2, 9.

Στίχ. 2) Καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν λέγοντες· εἰπέ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς· ἢ τίς ἐστὶν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

Τὰ NBLR ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσι τὸ λέγοντες πρὸς τοῦ πρὸς αὐτόν· καὶ τὰ CD καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ πρὸς αὐτόν· τὰ NBLR καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἶπον ἡμῖν.

Τὸ ἢ ὀρίζει τὴν πρώτην ἐρώτησιν = ἢ μᾶλλον τίς ἐστι κτλ.

Στίχ. 3) Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα λόγον, καὶ εἰπατέ μοι.

Τὸ C 130 ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς· τὸ δὲ D 235 ἐπερωτήσω, ὡς παρὰ Μάρκον

καὶ τὰ ΚΓΠ, καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ γὰρ ὑμᾶς — τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα λόγον ἀπλῶς.

Λόγον ἓνα, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. ἦτοι πρᾶγμα, ἀντικείμενον· τὸ δὲ καὶ εἶπατέ μοι ἐβραϊσμός = ὃν εἶπατέ μοι (παράβ. καὶ Λουκ. 9, 34).

Στίχ. 4) Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἡ ἐξ ἀνθρώπων;

Τὰ NDLR ἔχουσι τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου.

Ὁ Λουκᾶς συμπτύσσει ἐνταῦθα τὰς παρὰ τῷ Ματθαίῳ δύο ἐρωτήσεις εἰς μίαν.

Στίχ. 5) Οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτούς, λέγοντες ὅτι, ἐὰν εἴπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

Τὰ NCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι συνελογίζοντο· τὸ δὲ Γ καὶ πολλὰ ἄλλα εἵπομεν· καὶ τὰ NBE καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν οὖν, ὅνπερ ἔχει τὰ ACD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ.

Τὸ συνελογίσαντο τοῦτο ἅπαξ λεγόμενον ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ καὶ δηλοῦν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἔξω, *συνεσκέψαντο*.

Στίχ. 6) Ἐὰν δὲ εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων, πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς· πεπεισμένος γάρ ἐστιν Ἰωάννην εἶναι προφήτην.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ λαὸς ἅπας· τὸ δὲ D καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσι γεγενῆσθαι προφήτην.

Ὁ Λουκᾶς ἐξηγεῖ τὸν φόβον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ὅτι δηλ. ἐφοβοῦντο μὴ λιθασθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ· τὸ δὲ καταλιθάζεσθαι, ὡς καὶ τὸ ἀπλοῦν λιθάζεσθαι (Πράξ. 5, 22 κτλ. Ἰωάνν. 10, 31 κτλ. Β'. Κορ. 11, 25), εὐρηται παρ' Ἀριστοτέλ. Πολυδ. καὶ τοῖς μεταγενεστέροις συγγραφεῦσιν, ὡς καὶ τὸ λιθοβολεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ δοκίμου καταλεύειν.

Στίχ. 7) Καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν.

Τὰ CD ἔχουσι μὴ εἰδέναι αὐτούς· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν τὸ πόθεν· καὶ τὰ EKL 252 παραλείπουσι τὸ πόθεν.

Ὁ Λουκᾶς ποιεῖ ἐνταῦθα τὸν λόγον πλάγιον, τοῦ Ματθαίου αὐτοὺς εἰσάγοντος ἀποκρινομένους οὐκ οἶδμεν.

Στίχ. 8) Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Ἀπαρallάκτως ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 11, 27—35.

Στίχ. 27) Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι·

Τὰ DX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔρχεται.

Τὸ πάλιν τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ στίχ. 15· ὥστε τοῦτο κατὰ τὸν Μάρκον ἐγένετο τῇ τρίτῃ ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἡμέρᾳ· κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον τῇ δευτέρᾳ· ὁ δὲ Λουκᾶς ἔχει ἀορίστως ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων.

Στίχ. 28) καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔλεγον·—τὰ δὲ NBLΔ 124 ἢ τίς (ὡς παρὰ Λουκᾶ).

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα τοῦ Ματθαίου· πλατύνει δὲ μόνον τὴν δευτέραν ἐρώτησιν.

Στίχ. 29) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· ἐπερωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα λόγον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Τὰ NBCL 33 παραλείπουσι τὸ ἀποκριθεὶς· τὰ δὲ BCLΔ παραλείπουσι τὸ καὶ γὰρ, καὶ τὰ LΔ 33 ἔχουσι καὶ γὰρ ὑμῖν ἐρῶ.

Ὁ Μάρκος ἔπεται καὶ ἐνταῦθα μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ, μεταβάλλων ὀλίγον τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ, μόνον δὲ λαμβάνει ἐκ τοῦ Λουκᾶ τὸ καὶ ἀποκριθῆτέ μοι (καὶ εἰπατέ μοι)· τὸ δὲ καὶ ἐρῶ ὑμῖν = καὶ τότε ἐρῶ ὑμῖν.

Στίχ. 30) Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἡ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκριθῆτέ μοι!

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τὸ Ἰωάννου· τὰ δὲ NC καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι «πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ κτλ.» ὡς παρὰ Ματθαίῳ.

Ὁ Μάρκος ποιεῖ τὸν λόγον ζωηρότερον διὰ τοῦ ἀποκριθῆτέ μοι!

Στίχ. 31) Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες· ἐὰν εἰπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, εἰρεῖ· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

Τὰ AEF καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἐλογίζοντο, ὅπερ εἰς δλω; διάφορον σημασίαν λαμβάνεται ἐν τῇ Κ. Δ. (= ἡγείσθαι, νομίζειν ἢ κατατάσσεσθαι παρ. Μάρκ. 15, 28)· ἐνταῦθα ὅμως τὸ μόνον κατάλληλον ἐστὶ τὸ διαλογίζεσθαι, ὅπερ ἔχουσι τὰ N^{ca}BCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα· τὸ δὲ λογίζεσθαι λάθως τῶν ἀντιγραφῶν — τὰ δὲ DM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰρεῖ ἡμῖν, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. — καὶ τὰ A^cCL καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσιν τὸν οὖν.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔθηκε τὸν καὶ ἀντὶ τοῦ δὲ τῶν δύο ἄλλων· καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ματθαίου παραλαμβάνει τὸ διαλογίζεσθαι, ἐκ δὲ τοῦ Λουκᾶ τὸ πρὸς ἑαυτούς.

Στίχ. 32) Ἀλλ' εἰπωμεν ἐξ ἀνθρώπων; ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφήτης ἦν.

Τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἄλλά· — τὰ δὲ XΓΠ καὶ πλεῖστα ἄλλα ἄλλ'· — τὸ δὲ ἐὰν παραλείπουσιν τὰ NABC καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν, ἔχουσι δὲ μόνον τινὰ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ DN καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι φοβούμεθα, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα τὸν ὄχλον, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. — τὰ N^cCD καὶ ὀλίγα ἄλλα πάντες, ὡς παρὰ Ματθ. καὶ τὰ N^cBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ὄντως ὅτι προφήτης ἦν· τὰ δὲ N^cN καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουσιν τὸ ὄντως.

Ὁ Μάρκος ἔχει ἐνταῦθα ἰδίαν σύνταξιν, ἀλλ' εἰπωμεν ἐξ ἀν-

θρώπων ; = ἀλλὰ δεῖ ἡμᾶς εἰπεῖν ἐξ ἀνθρώπων ; εἰς ὃ ἀπαντᾷ ὁ εὐαγγελιστὴς αὐτὸς « ἐφοβοῦντο τὸν λαόν » (εἰπεῖν τοῦτο)· διότι ἅπαντες ἐνόμιζον, ἐπίστευον τὸν Ἰωάννην ὅτι ὄντως προφήτης ἦν. Οὕτω τοῖνυν ἀφίησιν ἀτελῇ καὶ συμπληροῖ αὐτὸς τὴν δευτέραν ἀποσιωπητικὴν αὐτῶν πρότασιν· καὶ οὕτω πειρᾶται διορθοῦν τὴν τοῦ Ματθαίου σύνταξιν.

Στίχ. 33) Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσι τῷ Ἰησοῦ· οὐκ οἶδαμεν· καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τῷ Ἰησοῦ λέγουσιν· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσιν τὸ ἀποκριθεὶς.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Μάρκος ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ.

νβ'). Ἐλεγχος τῆς ἀπιστίας τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν διὰ τριῶν παραβολῶν.

Ματθ. 21, 28—22, 14. Λουκ. 20, 9—19 καὶ 14, 16—24.
Μάρκ. 12, 1—12.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 28—22, 14.

Στίχ. 28) Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ ; ἄνθρωπος εἶχε τέκνα δύο· καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπε· τέκνον, ὑπάγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου.

Τὰ CEM καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄνθρωπός τις· τὸ δὲ B καὶ δύο ἄλλα δύο τέκνα· καὶ τὰ NLZ παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ προσελθόν· — τὰ N^oCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ μου μετὰ τὸ ἀμπελῶνι.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀποφυγὼν τὴν περὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἀπάντησιν, ὡς ἄσκοπον, εἰ μὴ καὶ ἐπιβλαβῇ, διὰ τῆς περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ ἀντερωτήσεως, ἔρχεται ἤδη καταδειξάιναι τὸ σκόπιμον τῆς ἀντερωτήσεως ἐκείνης, κηρύσσων ὅτι ἄπιστοι καὶ πεπωρωμένοι ἀπεδείχθησαν καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν Βαπτιστὴν διαγωγῇ αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ποιεῖ διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ πατρός, ἥτοι τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἔχοντος

δύο υιούς, τοὺς παρ' ἑαυτοῖς δοκοῦντας εἶναι δικαίους, τοὺς Φαρισαίους, καὶ τοὺς τελώνας καὶ ἁμαρτωλοὺς, τοὺς μὴ τηροῦντας τὸν νόμον καὶ ἀδίκους· οἱ μὲν δηλ. ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῇ τηρήσει τοῦ νόμου καὶ τῇ ἰδίᾳ δικαιοσύνῃ (Ῥωμ. 10, 3), οἱ δὲ παρέβαινον φανερά τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολάς. Ὅτι δὲ περὶ τούτων ὁ λόγος ἐνταῦθα καὶ οὐχὶ περὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν, σαφῶς δείκνυσιν ἡ ἐφεξῆς ἐξήγησις τοῦ Σωτῆρος.

Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ;) διὰ τούτου ὁ Σωτὴρ ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν τούτων εἰς κατάκρισιν αὐτῶν.

Τέκνον, ὑπαγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου) διὰ τοῦ σήμερον δείκνυσιν τὸν πρόσκαιρον χαρακτήρα τῆς ἐν τῷ νόμῳ ἐργασίας, τῆς προηγηθείσης τῆς προσκλήσεως τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Βαπτιστοῦ εἰς πίστιν καὶ μετάνοιαν.

Στίχ. 29) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐ θέλω· ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς, ἀπῆλθεν.

Τὰ Ν* BH παραλείπουσι τὸν δέ· τὸ δὲ B καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἀντιστρέφουσι τὴν τάξιν τῶν ἀπαντήσεων, ἧς τὸ φυσικὸν καταδεικνύει ἡ ἐν στίχ. 31 ἐξήγησις τοῦ Σωτῆρος, περὶ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν.

Ὁ εἰς τῶν υἱῶν ἀπήντησεν ἀρνητικῶς διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἅτινα ἦσαν ῥηταὶ παραβάσεις τοῦ δεκαλόγου καὶ τῶν ἐντολῶν· ὕστερον ὁμως (διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Προδρόμου, ἐν συναισθήσει γενόμενος τῆς ἰδίας ἐνοχῆς), μεταμεληθεὶς (ἐπὶ τῇ παρακοῇ τοῦ πατρός), ἀπῆλθεν (εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ), ἤρξατο δηλ. διὰ τῆς πίστεως καὶ μετανοίας ποιεῖν καρπούς, ὁδηγοῦντας εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 30) Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ εἶπεν ὡσαύτως· ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἐγὼ Κύριε, καὶ οὐκ ἀπῆλθε.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι προσελθὼν δέ· τὰ δὲ Ν* C* D καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι τῷ ἑτέρῳ, ὅπερ οὐ πιθανόν· ὅτι ὁ Ματθαῖος τίθησι συνήθως τὸ ἑτέρῳ μετὰ τὸ ἐνὶ μετὰ τὸ πρῶτῳ τὸ δευτέρῳ (παράβ. Ματθ. 22, 26. 39 πρῶτος—δεύτερος, ὡσαύτως Ματθ. 6, 24 κτλ. (εἰς—ἕτερος).—

Τὸ Β καὶ ἑπτὰ ἕτερα ἔχουσιν ἀντὶ τοῦ ἐγὼ Κύριε καὶ οὐκ ἀπῆλθεν Οὐ θέλω ὑστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπῆλθε.

Ὁ δεύτερος υἱὸς ἐστὶν οἱ Φαρισαῖοι, οἱ αὐστηροὶ τοῦ νόμου τηρηταί, οἵτινες εὐθύς ἀπήντησαν ἐγὼ Κύριε ὑπάγω, (ὡς συμπληροὶ ὁ κωδ. D), καὶ (ὁμως) οὐκ ἀπῆλθε. Τὸ δὲ ἐγὼ ὑποστηρίζει τὸ ὀρθὸν τῆς διατάξεως τῆς ἀπαντήσεως τῶν δύο· διότι ἐν τῷ ἐγὼ περιέχεται τὸ τοῦτου μὴ θέλοντος ἐγὼ ὑπάγω· διὰ τοῦτου δεικνυσι τὴν ἐν λόγοις προθυμίαν τῶν Φαρισαίων εἰς πλήρωσιν τοῦ θεοῦ θελήματος, ἣν ὁμως τὰ πράγματα διαψεύδουσι· ὅτι καὶ τὰς ἐντολάς οὐκ ἐπλήρωσεν ὁ δεύτερος καὶ εἰς μετάνοιαν καὶ πίστιν διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ κατ' ἐντολὴν θείαν κηρύττοντος Βαπτιστοῦ οὐκ ἦλθεν.

Στίχ. 31) Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός; λέγουσιν αὐτῷ, ὁ πρῶτος· λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Τὰ κΒD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ μετὰ τὸ λέγουσιν· τὸ δὲ Β ἔχει ὁ ὑστερος, καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁ ἔσχατος καὶ τὸ μὲν Β ἕνεκα τῆς ἀντεστραμμένης σειρᾶς τῶν δύο, ὡς εἶδομεν· τὸ δὲ τοῦ D κατὰ μίμησιν τῆς γραφῆς τοῦ Β ἄκριτον.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ὁ πρῶτος ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός, ὡς ἐκ τῶν ἔργων ἐδείχθη. Ὁ δὲ Σωτὴρ, προβαίνων εὐθύς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς παραβολῆς, κηρύσσει ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι (δηλ. οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ παραβάται τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ) προάγουσιν, ἥτοι προπορεύονται τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, τῶν δοκούντων ἐπεσθαι τῷ νόμῳ, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅτι ἐδέξαντο τὴν συνθήκην τῆς πίστεως, δι' ἧς μόνης αἱ πύλαι τῆς βασιλείας ἀνοίγονται· περὶ τοῦ προάγειν παρ. Ματθ. 2, 9.

Στίχ. 32) Ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες, οὐ μετεμελήθητε ὑστερον τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

τὸ Β καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν οὐδὲ μετεμελήθητε.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ ἐνταῦθα τὸ προάγουσιν οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρ-
ναι· λέγω ὅτι προπορεύονται ὑμῶν· διότι ἦλθε πρὸς ὑμᾶς (ἀπο-
σταλὴς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ) Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης
(= ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δεικνύων ὑμῖν ὁδόν, μέσον, τρόπον,
δι' οὗ δικαιοθήσεσθε, ἥτοι τὴν μετάνοιαν καὶ πίστιν εἰς ἐμὲ (παρ.
Πράξ. 19, 4)· τὸ ἐν ὁδῷ τοῖνυν ἐξηγεῖ τὸν τρόπον, δι' οὗ ἦλθε
πρὸς αὐτοὺς, φέρων δικαιοσύνην· — δικαιοσύνη δὲ κατὰ τὴν ἔννοιαν
καὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου δηλοῖ τὴν δικαίωσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας·
καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ) = καὶ ὅμως, καίπερ τοιαύτην ἔχον-
τι ἀποστολήν, οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι,
οἱ ἔσχατοι τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐπίστευσαν· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες (αὐτοὺς
πιστεύσαντας) οὐ μετεμελήθητε ὕστερον, ὥστε πιστεῦσαι αὐτῷ,
ἀλλ' ἐπεμείνατε μέχρι τέλους τῇ ἀπιστίᾳ· ἀναφέρει τοῖνυν πάλιν
τὸν Πρόδρομον, ἵνα καταδείξῃ ὅτι σκοπίμως ἀνωτέρω ἠρώτησεν
εἰ ἐπίστευσαν τῷ βαπτίσματι αὐτοῦ· ὅτι ἡ διαγωγὴ αὐτῶν πρὸς
τὸν Σωτῆρα ἀπαραλλάκτως ἡ αὐτὴ τῇ πρὸς τὸν Πρόδρομον, καὶ
διὰ τοῦτο ὡς μέχρι τέλους πεπωρωμένους, ἀναξίους πάσης ἀπαντή-
σεως ἔκρινεν.

Στίχ. 33) Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε· ἄνθρωπος ἦν
οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευsen ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ
περιέθηκε, καὶ ὥρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν, καὶ ὠχοδόμησε πύρ-
γον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν.

Τὰ ΝΒC· καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄνθρωπος ἀπλῶς, ὡς ὁ Ματθαῖος
συνήθως ἔχει (παρ. Ματθ. 13, 24. 31. 44. 45. 52. 18, 23. 20, 1 κτλ.)· τὰ
δὲ C^a VX καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἄνθρωπός τις — καὶ τὰ
N·B·CL ἐξέδετο (κατὰ λάθος).

Διὰ τῆς δευτέρας ταύτης παραβολῆς ἐτι ζωηρότερον χαρακτη-
ρίζει τὴν κακοῦργον καὶ πεπωρωμένην αὐτῶν γνώμην καὶ διάθεσιν
ὁ Σωτὴρ.

Ἄνθρωπος ἦν οἰκοδεσπότης) = ὑπῆρχεν ἄνθρωπος οἰκοδεσπό-
της· οὕτω χαρακτηρίζει τὸν Θεὸν πατέρα (Ματθ. 20, 1), καὶ

ἀλλαχοῦ ἑαυτὸν (Ματθ. 10, 25 κλπ.), ὡς Κύριον πάντων (Πράξ. 10, 36).

ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα) ἐπανειλημμένως χρῆται ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τῇ εἰκόνι ταύτῃ τοῦ ἀμπελῶνος, πρὸς δῆλωσιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Καινῆς Διαθήκης (Ματθ. 20, 1. 21, 28. παρ. καὶ Ἰωάνν. 15, 1 καὶ ἐφ.). ἐνταῦθα δὲ δηλοῖ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παλαιᾶς ὡς δεικνύει ἡ σειρὰ ὁλόκληρος τῆς παραβολῆς, ὡς ὁφύομεθα. — ὁ μὲν γὰρ φραγμὸς ὃν περιέθηκε τῇ ἀμπελῷ, ὁ χωρίζων αὐτοὺς τῶν ἐθνῶν, ἐστὶν ὁ νόμος· ὁ δὲ ληνὸς αἱ διατάξεις περὶ διδασκαλίας τοῦ νόμου, δι' ἧς αἱ ἀρεταὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐν τῷ νόμῳ προάγονται· καὶ πύργος, ἡ θεία ἀντίληψις καὶ προστασία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ· τὴν εἰκόνα δὲ ταύτην ἔχει καὶ ὁ Ἠσαΐας 5, 1 καὶ ἐφ. ὅπου καὶ χρῆται ταῖς αὐταῖς ἐκφράσεσιν (ὡκοδόμησε πύργον καὶ προλήνιον ὠρυξε) τελευτᾷ ὁμως ἄλλως (καὶ ἔμεινε τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας).

καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς) ἐξέδοτο αὐτὸν εἰς καλλιέργειαν μισθωτοῖς γεωργοῖς, ἥτοι τοῖς ἄρχουσι τοῦ Ἰσραὴλ, οἷς ἀνέθηκε τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ.

καὶ ἀπέδῃμυσεν) = ἀπέστη πρὸς καιρὸν πάσης ἀμέσου ἐνεργείας, μακροθυμῶν ἐπὶ τοῖς τῶν ἀρχόντων πλημμελήμασιν.

Στίχ. 34) Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργούς, λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ.

Καιρὸς τῶν καρπῶν αἱ διάφοροι ἐποχαί, καθ' ἃς ὁ Θεὸς προνοῶν περὶ τῆς μὴ τελείας τῶν Ἰουδαίων ἀπιστίας καὶ διαφθορᾶς, ἐπεμπε τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἥτοι ἀγνοὺς ἄνδρας καὶ προφῆτας, διορθώσαντας καὶ παρασκευάσαντας τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαόν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Μεσσίου διὰ μετανοίας καὶ πίστεως, τοὺς δὲ καλεῖ καρποὺς τοῦ Θεοῦ = οὗς ὁ Θεὸς ἀπῆτει παρ' αὐτῶν.

Στίχ. 35) Καὶ λαθόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέχτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.

Τὸ U καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔδῃραν.

Διὰ τούτων εἰκονίζει ὁ Σωτὴρ τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ διαγωγὴν τῶν Ἰουδαίων μαστιγωσάντων καὶ θανατωσάντων, καὶ δὴ θανάτῳ φoberῶ (τῷ διὰ λιθοβολισμοῦ), ἀποκτεινάντων πολλοὺς αὐτῶν.

Στίχ. 36) Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.

Ἡ ἐποχὴ τῶν προφητῶν ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ καὶ λαμβάνει τέλος κατὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον τοῦ λαοῦ, ἐποχὴ περίπου 600 ἐτῶν (1100—500 π. X.) ταύτην δὲ ὁ Σωτὴρ διαίρει ἐνταῦθα εἰς δύο περιόδους, τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀσσυρίων, (1100—800) καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἀσσυρίων, ἣτις ἦν ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς προφητείας ἀπὸ Μιχαίου καὶ Ἡσαίου μέχρι τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐπιστροφῆς (ἥτοι ἀπὸ 800—500), ἄλλων δηλ. τριακοσίων ἐτῶν περίοδον, εἰς ἣν οἱ πλείους καὶ οἱ μείζους τῶν προφητῶν ἀνεφάνησαν· καὶ οὗτοι δὲ τῆς αὐτῆς παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἔτυχον μεταχειρίσεως, ἄλλοι μὲν μαστιγωθέντες, ἄλλοι δὲ θανατωθέντες καὶ λιθοβοληθέντες.

Στίχ. 37) Ὑστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων· ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

Τὸ D καὶ τίνα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ πρὸς αὐτοὺς.

Ὑστερον δὲ) τελευταῖον μετὰ τοὺς προφήτας πάντας, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων· «ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου», ὥστε δηλ. μὴ παρακοῦσαι καὶ κακοποιῆσαι αὐτόν. Ὁ Θεὸς προεγίνωσκε τὴν πονηρὰν αὐτῶν καὶ κακοῦργον γνώμην καὶ τὴν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ διαγωγὴν· ἔκρινεν ὁμῶς ἐκ τοῦ πέποντος καὶ προσήκοντος τῇ φιλάνθρωπίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἶπε· «ποιήσωμεν καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην δοκιμὴν»· τὸ ἐντραπήσονται τοίνυν λέγεται

περί τοῦ δέοντος γενέσθαι=ὀφείλουσιν ἐντραπήναι τὸν υἱὸν μου· ἐτέθη δὲ κατὰ μέλλοντα ἀπλῶς χάριν τῆς παραβολῆς, ἐν ᾗ ὁ οἰκοδεσπότης φυσικῶς οὐ δύναται θεῖναι κατὰ νοῦν τοιαύτην ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν τῶν μισθωτῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οἷαν ἐν τοῖς ἐξῆς βλέπομεν, φρίκην τοῖς ἀκούουσιν ἐμποιοῦσαν.

Στίχ. 38) Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος ἐστὶν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατὰσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι σχῶμεν, ἀντὶ τοῦ κατὰσχωμεν τῶν CXΔ καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ἡ κληρονομία τοῦ υἱοῦ ἐστὶν ὁ ἀμπελὼν τοῦ Κυρίου· ὁ σκοπὸς τοίνυν τῶν κακούργων γεωργῶν ἦν, ὅπως φονεύσαντες αὐτὸν γίνωνται κύριοι τοῦ ἀμπελῶνος, ὥσι δηλ. οἱ κύριοι τῆς συναγωγῆς, τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἐκμεταλλευόμενοι καὶ διευθύνοντες τὴν συνειδήσιν αὐτοῦ κατὰ τὰς ὁρέξεις καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῖς.

Στίχ. 39) Καὶ λαβόντες αὐτόν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν.

Τοῦτο ἐστὶ προφητεία τοῦ Σωτῆρος περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι δηλ. ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἔξω τῆς παρεμβολῆς (Εβρ. 13, 11), ἔξω τῆς πρωτευούσης τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους (Μαθθ. 27, 32) θανατωθήσεται.

Στίχ. 40) Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, ποιήσῃ τοῖς γεωργοῖς ἐκεῖνοις;

Συντελέσας τὴν παραβολὴν ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ τοὺς ἀρχιερεῖς, τι μέλλει ποιῆσαι τοῖς γεωργοῖς ἐκεῖνοις ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, ὅταν ἔλθῃ (τοῦναντίον τοῦ ἀπεδήμησε τοῦ 33 στίχου), ὅταν δηλ. πληρωθῇ ὁ καιρὸς τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ, καὶ ἔλθῃ ἐπισκεψόμενος ἐν ὀργῇ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν.

Στίχ. 41) Λέγουσιν αὐτῷ· καχοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐ-

τούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.

Τὰ ΝΒD καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐκδώσεται· τὸ δὲ π. κ. καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἐκδίδεται.

Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι μηδόλως συνιέντες ὅτι εἰς αὐτοὺς ἀνεφέρετο ἡ παραβολή, καὶ παρασυρθέντες ἐκ τοῦ αἰσθήματος τοῦ δικαίου, ἀποκρίνονται ὅτι κακοὺς (ὄντας) κακῶς ἀπολέσει αὐτούς· ἡ ἐπανάληψις τοῦ κακὸς συνήθης οὕσα καὶ παρὰ τοῖς ἔξω Εὐριπ. Κύκλωψ 270. Σοφοκλ. Φίλοκτ. 1355. Ἀριστοφ. Πλουτ. 418 κτλ. προσδίδωσιν ἔμφρασιν μεγάλην τῷ λόγῳ· κακοὺς καὶ μιαινοὺς ὄντας, κακῶ θανάτῳ ἀπολέσει αὐτούς.

καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς κτλ.) καὶ ἐνταῦθα ἄκοντες προφητεύουσιν ὅτι ὁ ἀμπελὼν τοῦ Κυρίου ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῶν καὶ δοθήσεται τοῖς ἀποστόλοις καὶ ποιμέσι τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες ἀποδώσουσιν (= ἵνα ἀποδῶσιν αὐτῷ) τοὺς καρποὺς (τοῦ ἀμπελῶνος) ἐν τοῖς καιροῖς (τοῖς ἐκάστοτε) κατ' ἐνιαυτὸν δηλ. ἐν τῇ κατὰ γράμμα σημασίᾳ, καὶ καθ' ἐκάστην, ἐν ὅσῳ τὸ σήμερον καλεῖται, ἐν τῇ πνευματικῇ.

Στίχ. 42) Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἐστὶ θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

Τὸ Π* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐγεννήθη· τὸ δὲ D καὶ τινα ἄλλα ὁμῶν.

Ὁ Σωτὴρ ἔρχεται νῦν δηλῶσαι τούτοις, ὅτι εἰς αὐτοὺς ἡ παραβολὴ ἀναφέρεται· πρὸς τοῦτο δ' ἀναφέρει προφητικὴν ῥῆσιν τῶν Ψαλμῶν (118, 22 καὶ ἐφ. ἐν ᾧ καὶ τὸ Ὡσαννὰ εὐρεῖται ἐν στίχ. 25 καὶ 26· παρ. Μκτθ. 21, 9), ἣν ὁ μεταφραστὴς ἔχει ἀκριβῶς κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'. λέγει δ' αὕτη ὅτι ὁ λίθος ἐκεῖνος, ὃν οἱ οἰκοδόμοι ἀπεδοκίμασαν (ὥς μὴ ἄξιον τοῦ συνοικο-

δομηθῆναι), οὗτος ἐγένετο εἰς κεφαλὴν γωνίας ἔβρ. $\pi\alpha\theta\ \psi\eta\gamma\eta$, τουτέστιν εἰς γωνιαῖον, εἰς κεφαλίτην λίθον, κατέλαβε τὴν πρωτίστην θέσιν ἐν τῇ οἰκοδομῇ· τοῦτο δὲ ὅτι παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὐτῇ (ἡ κεφαλὴ γωνίας), κατὰ θεῖαν βουλὴν καὶ πρόγνωσιν κατέλαβε τὴν θέσιν θεμελίου λίθου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔστιν ἡ κεφαλὴ αὕτη θαυμαστὴ διὰ τὴν χάριν καὶ ἀλήθειαν αὐτῆς ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τῶν πιστῶν· τὸ ἔβρ. πρωτότυπον ἔχει παρὰ Κυρίου ἐγένετο τοῦτο (τὸ εἶναι εἰς κεφαλὴν γωνίας τὸν λίθον ἐκεῖνον) καὶ ἔστι τοῦτο θαυμαστὸν ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καθαρῶντων τὴν λαμπρότητα καὶ στερεότητα καὶ τὰ χαρίσματα ἐν γένει τοῦ λίθου ἐκεῖνου· ὥστε καταντᾷ εἰς τὸ αὐτὸ ἀμφοτέρω. Διὰ τούτων τοίνυν σαφῶς παριστᾷ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὅτι οὐδὲν ἰσχύσει ἡ ἀπιστία καὶ κακία αὐτῶν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βουλῆς.

Στίχ. 43) Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθναι ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς.

Τὰ κ^ο 238 ἔχουσι τοὺς καρπούς αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὑμεῖς ἐστε οἱ οἰκοδόμοι, οἱ ἀποδοκιμάσαντες τὸν γωνιαῖον καὶ ἐκλεκτὸν λίθον, λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν, ἀφαιρεθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ κοινωνία αὐτοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθναι, τουτέστι λαῶ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν ἐκλελεγμένῳ (παράβ. Πράξ. 15, 14)· διότι ὁ χριστιανισμός, ἡ μόνη ἀληθὴς θρησκεία, μετέδωκε τὰ αὐτὰ κατὰ Θεὸν ἦθι καὶ ἔθιμα τοῖς πιστεύουσι λαοῖς, δι' ὧν πάντες οὗτοι εἰς *ἐν ἔθνος* ἐγένοντο, καὶ ὡς ἀδελφοὺς ἀλλήλους ἡγοῦνται· καὶ τοι δὲ τὴν σήμερον ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἐψύγη, οὐχ' ἤττον ἢ εἰς Χριστὸν πίστις τὰ μέγιστα συμβάλλεται εἰς τὴν ἐνότητα τῶν χριστιανικῶν λαῶν, ὧν ὁ ἰσχυρότατος πνευματικὸς αὐτῶν σύνδεσμος.

ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς) καρποὶ τῆς βασιλείας ταύτης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐπὶ γῆς δηλ. χριστιανικῆς ἐκκλησίας, τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ἐφ' οἷς οἱ χριστιανοὶ ἡμεῖς, ὡς καινὴ κτίσις, ἐκτίσθημεν, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν (Ἐφ. 2, 10).

Στίχ. 44) Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσει αὐτόν.

Κακῶς δὲ Tischendorf παραλείπει τὸν στίχον τοῦτον κατὰ τὸν D πάντων τῶν ἄλλων ἐχόντων αὐτόν, καλῶς ἔχοντα καὶ ἀναγκαίαν περιέχοντα προσθήκην.

Εἰπὼν ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ὅτι ἀρθήσεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐξενέγκας τὴν ἀπόρριψιν αὐτῶν ὡς τὸ ἀρνητικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, ἔρχεται νῦν ἀπαγγελῶν καὶ τὴν θετικὴν τῆς ἀπιστίας αὐτῶν συνέπειαν, ἥτις ἔσται ἡ καταστροφή καὶ ὁ ὀλεθρος αὐτῶν, ἐν τε τῷ παρόντι βίῳ (ἄλλως Ἱεροσολύμων καὶ καταστροφή τῶν Ἰουδαίων), καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· λέγει τοίνυν «καὶ ὅς ἂν πέσῃ ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον (ἐχθρικῶς ἐπέλθῃ πρὸς καταστροφὴν αὐτοῦ), συνθλασθήσεται, συντριβήσεται τὰ ὀστέα αὐτοῦ καὶ τὰ κρέατα συμπιεσθήσεται καὶ γενήσεται ὄγκος ἄμορφος» — πᾶς τοίνυν ὁ ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτοῦ ἐαυτὸν καταστρέψει, καὶ οὐδὲν τὸν Σωτῆρα βλάψει· ἐφ' ὃν ὁμως ἂν πέσῃ ὁ Σωτὴρ (ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκέψεως τῶν ἁμαρτωλῶν κατὰ τε τὸν παρόντα βίον καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ) λικμήσει (ἐκ τοῦ λικμὸς = τὸ πτύον ἢ κόσκινον, δι' οὗ χωρίζουσι τὰ ἄχυρα τοῦ σίτου κοσκινεύειν, πτυάζειν, ὡς ὁ Ἡσυχίος ἔχει)· ἐκ τούτου δὲ = λεπτυνεῖ, ὡς ἐκ παραλλήλου μεταφράζεται ἐν τῷ Δανιήλ 2, 44 τὸ ἡρῖ = ποιήσει λεπτόν, ὡς κόνιν, ἀφανίσει, καταστρέψει καθ' ὁλοκληρίαν· διὰ τούτου τοίνυν ἡ ἀπώλεια καὶ ὁ ὀλεθρος τῶν ἀσεβῶν εἰκονίζεται.

Στίχ. 45) Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.

Τὰ NLZ 33 ἔχουσιν ἀκούσαντες δέ· τὸ δὲ D καὶ δύο ἄλλα τὴν παραβολὴν αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης προφητικῆς ῥήσεως, ἐνόησαν τέλος οἱ Φαρισαῖοι ὅτι καὶ αἱ δύο παραβολαί, ἃς ἤκουσαν, εἰς αὐτοὺς ἀνεφέροντο.

Στίχ. 46) Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους· ἐπειδὴ ὡς προφῆτην αὐτὸν εἶχον.

Τα Ν^ο C καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸν ὄχλον· τὰ δὲ NBL καὶ εἰς, ἀντὶ τοῦ ὧς.

Γινόντες ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει, ἐξεμάνησαν· καίτοι δ' ἐν (τοῦτό ἐστιν ἐνταῦθα τὸ ζητεῖν=θέλαιν) κρατῆσαι, συλλάβειν αὐτόν, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπειδὴ ὡς προφῆτην αὐτόν, καὶ ἀπέστησαν τοῦ σκοποῦ τούτου, τῆς πρὸς αὐτόν, τοῦ συλλαβεῖν αὐτόν. Ὁ δὲ Σωτὴρ κατανοῶν τὰς διαθέσεις αὐτῶν καὶ τὴν κακίαν καὶ πώρωσιν αὐτῶν, ἤρξατο ἐλέγχειν αὐτοὺς καὶ διὰ τρίτης παραβολῆς, εἰς ἣς τὴν ἐρμηνείαν νῦν μεταβαλόμεθα.

Κεφ. 22 στίχ. 1) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγων·

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν παραβολαῖς.

Εἰς τὴν κακοῦργον αὐτῶν γνώμην καὶ πρόθεσιν ἀπαντᾷ τὴν διὰ τρίτης καὶ τελευταίας παραβολῆς, ὠρισμένως γελλούσης τὴν ἐπικειμένην θείαν τιμωρίαν διὰ τὴν κατ' ἀποκατάστασιν ἀπολεωμένην ἐπιβουλήν (παραβ. στίχ. 7 ἀπώλεσε τοὺς φοβούμενους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν).

ἐν παραβολαῖς) πληθυντικός τῆς κατηγορίας· ὁ δ' ἐμπεριστατός προσδιορισμὸς ἀντὶ ἐπιρρήματος=παραβολικῶς.

Στίχ. 2) Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώποις, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ·

Τὸ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁμοιώθη, ἄνευ αὐξήσεως. ὁμοιώθη παρ. Ματθ. 13, 24).

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα παραβάλλει τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα πρὸς τὴν βασιλείαν, ὅστις ἐποίησε γάμους, τουτέστιν ἀπεφάσισεν ἵνα φέρῃ μου κοινωνίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ· τοῦτο δ' ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἑαυτοῦ, δηλοῖ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ πατρός, ὅπως καταρτίσκει τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

ἐκκλησίαν αὐτοῦ ὡς κοινωνίαν θεανδρικήν, καὶ δὴ ταύτη κεφαλὴν καὶ νυμφίον τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν· γάμος τοίνυν ὁ πνευματικός σύνδεσμος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ἐκκλησίας, οὐ ἀρράβων ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ὑπὲρ αὐτῆς· γάμοι δὲ κατὰ πληθυντικόν, ὡς καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ, τὸ σύνολον τῶν τελετῶν καὶ ἑορτῶν, δι' ὧν καθιεροῦται ἡ ἐνώσις αὕτη. Καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν δὲ διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος πληρώσας τῷ Πατρὶ πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν τῆς ἀνθρωπότητος, περιποίησατο ἑαυτῷ, ἔλαβε δηλονότι ταύτην ὡς ἰδιοκτησίαν ἑαυτοῦ (παράβ. Πράξ. 20, 28. Ἐφ. 1, 14. Τίτ. 2, 14. Α'. Πέτρ. 2, 9. Ἀποκλ. 5, 9. 10), κατὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτε ἐδόθη αὐτῷ πᾶσα ἐξουσία· οἱ δὲ γάμοι, ὡς ἑορτὴ τῆς μυστικῆς ἐνώσεως, ἐγένοντο τῇ Πεντηκοστῇ διὰ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐκκλησίας· ἐξακολουθοῦσι δὲ γινόμενοι κατὰ πᾶσαν γενεάν, ἐν ἣ κηρύσσεται τὸ εὐαγγέλιον, καὶ προσέρχονται εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος οἱ πιστοί, καὶ συντελεσθήσεται ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ, ὅτε γενήσεται ὁ τέλειος γάμος τοῦ ἀρνίου μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ ζῶντος, τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλὴμ (Ἀποκ. 19, 7. 8. 9. 21, 2. 3. 9. 22, 17).

Στίχ. 3) καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθεῖν.

Ἀποφασίσας ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ποιῆσαι τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐπέμψε πρῶτον τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφῆτας, ἀπὸ Μωϋσέως μέχρις Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὅπως καλέσωσι τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ τὸν κεκλημένον διὰ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ Ἀβραάμ (Γεν. 17, 7 «εἶναι σου Θεὸς καὶ τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ» καὶ 9 «σύ δὲ τὴν διαθήκην μου διατηρήσεις, σύ καὶ τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν» καὶ Γεν. 18, 18 καὶ 19 «ἀπὸ τοῦ καὶ ἐνευλογηθήσονται — ἕως τοῦ πρὸς αὐτόν»), κεκλημένον δὲ διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κληρονομίας τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὸν μέλλοντα μεταδιδόναι τὰς ἐπαγγελίας ταύτας τῆς εὐλογίας καὶ κληρονομίας τῆς βασιλείας

τοῦ Θεοῦ· μεθ' ὅλας ὁμῶς τῶν προφητῶν τὰς προσκλήσεις ἵνα παρασκευάσωσιν ἑαυτοὺς διὰ μετανοίας εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ, τὸ πολὺ μέρος τοῦ λαοῦ ἔμεινεν ἐν τῇ παρώσει καὶ ἀπιστίᾳ· διὸ καὶ λέγει ἐνταῦθα καὶ οὐκ ἠθέλον ἐλθεῖν· τοῦτο δὲ κατενόησεν ἡ ἀρχὴ· διότι οὐκ ἐφύλασσον τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν διαθήκην αὐτοῦ ὥς παρήγγειλεν αὐτοῖς τῷ Ἀβραάμ καὶ τοῖς Πατρίσταις καὶ τῷ Μωϋσεῖ καὶ τοῖς προφήταις.

Στίχ. 4) Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων· εἶπατε τοῖς κεκλημένοις. Ἴδου τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροι μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἑτοίμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.

Τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἡτοίμακα· τὸ δὲ G καὶ τρία ἄλλα σιτετά· τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἀττικῆς ῥήματος σιτίζω, τὸ δὲ δεύτερον, ὅπερ μεταχειρίζεται καὶ ὁ Λουκᾶς, ἐκ τοῦ κοινού, ἰσοδυναμοῦ δὲ σιτεῖν· τὸ δὲ X καὶ ἄλλα 5 ἔχουσι τὰ σιτιστά μου.

Οἱ ἄλλοι δούλοι οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπόστολοι, οἵτινες ἀνήγγειλαν τοῖς Ἰουδαίοις τὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σωτῆρος πλήρωσιν τῶν εἰς τοὺς πατέρας ἐπαγγελιῶν, καὶ προσεκάλουν εἰς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν, ὅπως γένωνται μέτοχοι τῆς θείας εὐλογίας καὶ κληρονομίας τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἥτις παρίσταται ἐνταῦθα ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ ἀρίστου ἐν τῇ στρατευομένῃ ἐκκλησίᾳ, ὅτι τὸ δεῖπνον τοῦ ἀγίου γενήσεται ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ (Ἀποκ. 19, 9)· — ἄριστον τοίνυν εἰσὶ τὰ δῶρα πάντα τῆς θείας χάριτος, τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχοντα καὶ τοῖς πιστοῖς μεταδιδόμενα, ἅτινα παρίστανται ἐνταῦθα ὡς ταῦροι καὶ σιτιστά, εἰκονίζοντα ἰδίως τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας πνευματικὴν τροφήν· καὶ πάντα δὲ τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ θεῖα δῶρα καὶ χαρίσματα εἰσὶν ἑτοίμα.

δεῦτε εἰς τοὺς γάμους) = ἔλθετε εἰς τὴν διὰ τῆς πίστεως κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, τὴν προξενούσαν πάσας τὰς δωρεὰς καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν.

Στίχ. 5) Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ.

Τὰ NBC*L καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὅς μὲν, ὅς δέ· τὰ δὲ NBCD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ.

Διὰ τούτου παρίστησιν αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ ὡς προτιμῶντας τὰ σαρκικά καὶ γῆινα τῶν πνευματικῶν καὶ ἐπουρανίων· οὗτοι τοίνυν εἰσὶν οἱ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ πνευματικά, ἡ πρώτη κατηγορία τῶν μὴ πιστευσάντων· εἶτα δ' ἔρχονται οἱ ἄντικρυς πολέμιοι· τὸ οἱ δὲ=οἱ πρὸς οὓς πρῶτον ἐλάλησαν.

Στίχ. 6) οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν.

Οἱ δὲ λοιποὶ ἔμειναν· ἀλλ' οὐχὶ ὅπως κρεῖττον πληροφορηθῶσι τὰ τοῦ γάμου, ἀλλ' ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀναγγελλόντων τούτους, ἅτε ἀντίχριστοι καὶ μισόχριστοι· καὶ τινὰς μὲν τῶν δούλων (Πέτρον, Παῦλον) ὕβρισαν, τινὰς δὲ ἀπέκτειναν (Ἰάκωβον, Στέφανον κλ.).

Στίχ. 7) Καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίσθη· καὶ τινὰ τῶν μικρῶν καὶ ὁ Χρυσ. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας ὠργίσθη· τὰ δὲ CXL καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, καὶ τὸ π. κ. καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς· τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ στρατεύμα.

Ὁ Σωτὴρ προαναγγέλλει ἐνταῦθα τὴν μετὰ τὴν ὀριστικὴν ἀπόκρουσιν τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων ἐπελθοῦσαν φοβερὰν τιμωρίαν τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους διὰ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου, ὧν τὰ στρατεύματα, ἅτε τὴν θεῖαν βουλήν πληροῦντα, ἴδια τοῦ Θεοῦ ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα ἀποκαλεῖ· διὰ τούτων τοίνυν κατέστρεψε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν (ἥτοι τὰ Ἱερουσόλυμα) ἐνέπρησεν· ἔστι τοίνυν αὕτη καθαρά καὶ φοβερὰ προφητικὴ πρόβρῃσις τοῦ Σωτῆρος, δεικνύσα τὴν ἀναμένουσαν τοὺς θεοκτόνους τύχην, φόνον δηλ. καὶ ἐμπρησμόν, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς φο-

θεράν δὲ καὶ λεπτομερεστάτην τῆς προφητείας ταύτης ἐξηγήσῃ παρέχει ἡμῖν ὁ Ἰώσηπος ἐν τοῖς περὶ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου βιβλίοις αὐτοῦ, καὶ ἰδίως ἐν τῷ ἑκτῷ καὶ ἐβδόμῳ λόγῳ, ἐν οἷς ἀφηγείται τὰ τοῦ φόνου τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὰ τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς πόλεως, εἰς μαρτύριον τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς φοβερᾶς καὶ δικαίας τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀλιτηρίων κρίσεως.

Στίχ. 8) Τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἑτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.

Εὐθὺς μετὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, ἔπεται ἡ ἀποκλειστικὴ ἐξ ἔθνῶν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας σύστασις, ἐντελέμενου τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀποστόλοις καὶ εὐαγγελισταῖς αὐτοῦ τὴν εἰς πάντα ταῦτα τὰ ἔθνη διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου· ὁ μὲν γάμος λέγει ἑτοιμός ἐστιν, ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δηλ. τοῦ Χριστοῦ βίος ἐν χαρᾷ καὶ χάριτι τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ κεκλημένοι εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ Ἰουδαῖοι κατὰ τὰς εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν ἐπαγγελίας, οὐκ ἦσαν ἄξιοι τοῦ γάμου, τῆς χαρᾶς ταύτης ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ζώντος Θεοῦ.

Στίχ. 9) Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὗρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.

Τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐάν, ἀντὶ τοῦ ἂν τοῦ DGK καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκεῖνοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι, πορεύεσθε ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, ἥτοι τὰ μέρη ὅπου αἱ ὁδοὶ ἐξέρχονται ἢ μία διὰ τῆς ἄλλης, τὰς τετραοδίας ἢ τετραόδους ἢ τετράστρατα, ὡς κοινῶς λέγομεν, ἐν αἷς ὑπάρχουσι συνήθως καπηλεῖα ἢ ἄλλα καταλύματα, ἐν οἷς συνέρχονται οἱ ὁδοιποροῦντες· διὰ τούτου λοιπὸν εἰκονίζει οὐχὶ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως (ὡς ὁ Kypke, Kuinoel καὶ ἄλλοι ἐρμηνεύουσιν), ἥτις ἦν ἡ παριστῶσα τὴν συναγωγὴν τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων, τὴν καταστραφεῖσαν καὶ ἐμπρησθεῖσαν, ἄλλα τὰς ὁδοὺς, τὰς ἔξω αὐτῆς, ὅπου αἱ συναθροίσεις τῶν ἔθνῶν, τῶν

τέως μὴ μετεχόντων τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ· τούτους τοίνυν ἅπαντας ἄνευ ἐξαιρέσεως, διατάσσει ὁ Θεὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, ἵνα καλέσωσιν εἰς τὸν γάμον.

Στίχ. 10) Καὶ ἐξελθόντες οἱ δούλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας, ὅσους εὗρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.

Τὰ ND καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὕς, ἀντὶ ὅσους· τὰ δὲ NB* L ἔχουσι νυμφῶν, ἀντὶ γάμος· καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν ἀνακειμένων.

Οἱ δούλοι ἐξελθόντες ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ τῆς Ἀντιοχείας (Πράξ. 13, 4), ἐξ ἧς ὠρμήθησαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐθνῶν, καὶ δραμόντες εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν ἐθνῶν τούτων, συνήγαγον πάντας ὅσους εὗρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα προδεικνύει τὴν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον σύστασιν, καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῆς, ἐν ἣ ὁ σῖτος συνυπάρχει μετὰ τῶν ζιζανίων, καθὰ ἐν τῇ παραβολῇ Ματθ. 13, 14 καὶ ἐφ. ἐδήλωσεν· ὅτι μετὰ τῶν πιστῶν ἔσονται καὶ ὑποκριταὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ, καὶ οὗτοι ἀποτελέσουσι τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν (Ματθ. 7, 14. Λουκ. 13, 24), διὸ καὶ προτάσσονται ἐνταῦθα οἱ πονηροί, ὡς οἱ πλείους. Ἡ γὰρ ἐκκλησία, ὡς πνευματικὸν ἱατρεῖον, καλεῖ καὶ δέχεται πάντας· ἔργον δ' αὐτῶν τὸ δέξασθαι τὴν κλῆσιν καὶ θεραπεῦσαι διὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας φαρμάκων τὰς νόσους καὶ μαλακίας αὐτῶν· ἄλλως οὐαὶ αὐτοῖς, ὅταν ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ εὐρεθῶσιν ἄνευ ἐνδύματος γάμου!

καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων) διὰ τούτου σημαίνει ὁ Σωτὴρ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πιστευσόντων εἰς αὐτόν· γάμος δ' ἐνταῦθα, ἡ αἵθουσα τοῦ γάμου, ὁ νυμφῶν.

Στίχ. 11) Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἐνδύμα γάμου.

Τὰ OKL καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἴδεν· τὰ δὲ C^oD καὶ ὀλίγα ἄλλα μὴ ἐνδεδυμένον.

Ἡ εἰσοδος τοῦ βασιλέως αὕτη γενήσεται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὅποτε ἐκάστου τὸ ἔργον φανερόν γενήσεται· τὸ δ' ἔνδυμα τοῦ γάμου ἐστὶν ἡ στολή ἡ καθαρὰ, ἡ ὠρισμένη καὶ καθιερωμένη διὰ τοὺς καλουμένους εἰς τοὺς γάμους· ταύτην δὲ τὴν στολὴν χορηγεῖ ἡμῖν ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δικαίωσις· ἔργον δὲ τοῦ πιστοῦ ἐστὶ τὸ τηρῆσαι ἄσπιλον τὸν χιτῶνα τοῦ βαπτίσματος, δι' οὗ ἐνεδύθη τὸν Χριστὸν διὰ τε τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ διὰ τῆς μετανοίας, δι' ἧς πλύνεται τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου (Ἀποκ. 7, 14)· τὸ ἔνδυμα λοιπὸν τοῦ γάμου ἐστὶν ἔργον τῆς θείας χάριτος καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ συνεργαζομένου αὐτῷ εἰς ἡθικὴν τελείωσιν καὶ ἁγιασμόν, οὗ οἱ ψυχροὶ καὶ ὑποκριταὶ καὶ ἀμετανόητοι χριστιανοὶ στεροῦνται.

Στίχ. 12) Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου ; ὁ δὲ ἐφिमώθη.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν λατιν. ἔχουσιν ἤλθες.

Ἰδὼν αὐτὸν ὁ Θεὸς προσαγορεύει ἐταῖρον, ὥς διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς φιλικὴν σχέσιν ἐλθόντα, ἀθετήσαντα ὁμῶς ταύτην διὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ παραβάντα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ τῷ Χριστῷ συντάξασθαι (παρ. Ματθ. 20, 13).

πῶς εἰσῆλθες) = ἐν τίνι δικαιώματι εἰσῆλθες, ἀπαραιτήτου ὄρου ὄντος τοῦ ἐνδύματος γάμου διὰ τὴν εἰσοδὸν ; ὁ δὲ ἐφिमώθη, ἀπειστομώθη· ὅτι φανερὰ πᾶσιν ἦν ἡ κατάστασις, ἡ ἐλεεινὴ καὶ ἀκάθαρτος τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ.

Στίχ. 13) Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· δῆσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ βασιλεὺς εἶπε· τὰ δὲ M καὶ ἱκανὰ ἄλλα χεῖρας καὶ πόδας· τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρατε καὶ ἔχουσιν ἀπλῶς ἐκβάλετε αὐτόν· τινὰ δ' ἐκβάλλετε.

Ὁ βασιλεὺς διατάσσει εὐθὺς τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἵνα, συλλαβόντες τὸν ἀναπολόγητον μείναντα ψευδοχριστιανόν, δῇσωσιν αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ὥστε μὴ δύνασθαι πλέον αὐτὸν διαφυγεῖν ἐκ τοῦ τόπου τῆς τιμωρίας καὶ ἐκβάλωσιν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἥτοι τὸ βαθύτατον (παράβ. Ματθ. 8, 12)· ἐκεῖ δὲ ἔσται ἡ διηνεκὴς ἔκφρασις ἀφάτου λύπης καὶ ὁ τρισμὸς τῶν ὀδόντων, ἕνεκα τῆς φρίκης καὶ ἀπελπισίας διὰ τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 8, 12).

Στίχ. 14) πολλοὶ γὰρ εἰσὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Τὰ L 1 ἔχουσιν οἱ κλητοὶ — οἱ ἐκλεκτοί.

Οὕτω δὲ γενήσεται τῷ ἀναξίῳ τούτῳ τῆς βασιλείας ἀνθρώπων καὶ πλείστοις ὁμοίοις αὐτῷ· ὅτι πολλοὶ μὲν εἰσιν οἱ κλητοί, ἥτοι οἱ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ προσκεκλημένοι, ὀλίγοι δὲ οἱ ἐκλεκτοί, οἱ ἄξιοι δηλ. εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν· παρ. ἀνωτέρω Ματθ. 20, 16.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 9 — 19 καὶ 14, 16 — 24.

20, 9. Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· ἀνθρωπὸς τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἱκανούς.

Τὸ Q καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι λέγειν πρὸς τὸν λαόν· — τὸ A καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἀνθρωπὸς τις, ὅπερ ἐστὶ τὸ σύνθημα παρὰ τῷ Λουκᾶ (14, 16, 15, 11, 16, 1 κτλ.), ὡς τὸ ἀνθρώπος παρὰ τῷ Ματθαίῳ, καθ' ὃν φαίνεται παραλειφθὲν ἐνταῦθα τό τις ἐν τοῖς NBCD καὶ πολλοῖς ἄλλοις· — τὰ δὲ N*AB*CL κατὰ λάθος ἔχουσιν (ὡς καὶ παρὰ Ματθ. τινὰ) ἐξέδετο.

Ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὺς ἀπάντησιν, ἄρχεται, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἀποτείνων τὸν λόγον πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἐλέγχων αὐτοὺς διὰ τῆς παραβολῆς δημοσίᾳ παρόντας.

Στίχ. 10) Καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργούς

δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοὶ δείραντες αὐτόν, ἐξαπέστειλαν κενόν.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι « καὶ καιρῷ »· τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα δώσουσιν (ὅπερ οὐδαμοῦ παρὰ Λουκᾶ εὐρηται οὕτω τιθέμενον), ἀντὶ τοῦ δώσιν, ὅπερ ἔχει τὰ CD καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. — τὰ NBL ἔχουσιν ἐξαπέστειλαν αὐτὸν δείραντες.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν καὶ νῦν καὶ μετὰ ταῦτα ἓνα δοῦλον ἐξαπέστειλεν, ὃν λαμβάνει ὡς ἀντιπρόσωπον ἐκάστης προφητικῆς περιόδου (ὡς λ. χ. τὸν Μωϋσῆν, Σαμουήλ, Ἡσαΐαν κτλ.)· περιορίζει δὲ τὴν κακοποίησιν εἰς τὸ δεῖραι ἐνταῦθα καὶ κατωτέρω καὶ εἰς τὸ τραυματίσαι τὸν τρίτον, ἀφεί; τὸ ἀποκτεῖναι διὰ τὸν υἱόν, ὅπως γένηται οὕτω κλίμαξ κακοποιήσεως.

Στίχ. 11) Καὶ προσέθετο πέμψαι ἕτερον δοῦλον· οἱ δὲ καὶ κεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες, ἐξαπέστειλαν κενόν.

Τὸ Q καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῖς πέμψαι· τὸ δὲ C* καὶ ὀλίγα ἄλλα πέμψαι αὐτοῖς· καὶ τὰ NABLU ἕτερον πέμψαι δοῦλον, ἀντὶ τοῦ πέμψαι ἕτερον δοῦλον τῶν CQR καὶ πάντων τῶν λοιπῶν, καὶ τοῦ π. κ.

Ἡ πρώτη κλίμαξ ἐνταῦθα γίνεται διὰ τοῦ ἀτιμάσαντες, ὅπερ οὐκ ἐποίησαν τῷ πρώτῳ· τὸ δὲ προσέθετο πέμψαι ἐβραϊσμός (παρ. Γεν. 4, 2 κτλ.).

Στίχ. 12) Καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες, ἐξέβαλον.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι προσέθετο τρίτον πέμψαι· τὰ δὲ AKII καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι καὶ κεῖνον (ὡς ἐν τῷ 11 στίχῳ καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ), ἀντὶ τοῦ καὶ τοῦτον τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν ἄλλων (NBCD κτλ.)

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει καὶ τρίτην ἀποστολὴν ἐνταῦθα πρὸ τῆς τοῦ υἱοῦ, ὅποτε ὁ Ματθαῖος δύο μόνον· ἀντὶ δὲ τοῦ ἐξαπέστειλαν κενὸν μεταχειρίζεται ἐνταῦθα τὸ ἰσχυρότερον ἐξέβαλον, ἀπεδίωξαν.

Στίχ. 13) Εἶπε δὲ ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· τί ποιήσω

πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.

Τὰ ΑΓΓ καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἰδόντες· τὰ δὲ ΝΒC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ἰδόντες, καὶ ἔχουσιν ἀπλῶς τοῦτον ἐντραπήσονται, κατὰ τὸν Ματθαῖον· πιθανώτερον ὅμως ὅτι παρελείφθη κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἢ ὅτι προσετέθη μετὰ ταῦτα.

Ὁ Λουκᾶς ποιεῖ ζωηρότερον τὸν λόγον, εἰσάγων τὸν Κύριον τοῦ ἀμπελῶνος σκεπτόμενον καὶ ἀποφασίζοντα ὡς τελευταῖον μέσον, τὴν ἀποστολὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ, ὃ προσέθηκεν ἵνα δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου καὶ τῆς κακουργίας τῶν ἐργατῶν.

Στίχ. 14) Ἰδόντες δὲ αὐτόν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες· οὗτος ἐστὶν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.

Τὰ Ν*Μ παραλείπουν τὸ αὐτόν μετὰ τὸ ἰδόντες δέ·— τὰ δὲ ΔΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν διελογίσαντο·— καὶ τὰ ΝΒD καὶ ὀλίγα ἄλλα πρὸς ἀλλήλους, ἀντὶ τοῦ πρὸς ἑαυτοὺς·— τὰ ΔΒΚ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ θεῦ τ ε, ὅπερ οὐδαμοῦ μὲν ἀλλαγῇ ὁ Λουκᾶς μεταχειρίζεται, ἀλλ' οὐδὲν κωλύει εἶναι τοῦτο ἄπαξ ἀναγνωσκόμενον.

Ὁ Λουκᾶς ἐκφράζει σαφέστερον τὴν ἔννοιαν τῶν γεωργῶν, φρονούντων ὅτι ἐκλιπόντος τοῦ υἱοῦ, ἡ κληρονομία αὐτοῦ μένει ἀδέσποτον κτῆμα, καὶ τότε πλέον δύνανται γενέσθαι κύριοι, καὶ μὴδὲν μίσθωμα ἀποτίειν.

Στίχ. 15) Καὶ ἐκβαλόντες αὐτόν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν· τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;

Τὸ Δ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν αὐ τ ο ὕς, ἀντὶ αὐ τ ο ὕς· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τοῦτο.

Ὁ Λουκᾶς ἐπιτεταίνει ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, ἐπιτέμνων μὲν τὴν πρώτην αὐτοῦ πρότασιν, ἐπεκτείνων δὲ τὴν δευτέραν.

Στίχ. 16) Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τοῦ-

τους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις· ἀκούσαντες δὲ εἶπον, μὴ γένοιτο!

Τὰ ΝD ἔχουσιν οἱ δὲ ἀκούσαντες, καὶ τὰ ΝBD καὶ ὀλίγα ἄλλα εἶπαν.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Σωτὴρ αὐτὸς ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀπάντησιν τῶν Φαρισαίων, εἰς ἣν ἔθηκεν ἐρώτησιν· τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ παρατυχόντων ἀκούσαντες ἀπεύχονται τοῦτο γενέσθαι· τὸ δὲ μὴ γένοιτο ἀναφέρεται εἰς τὴν ὅλην πρότασιν δηλ. ἀπολεσθῆναι τοὺς γεωργοὺς ἐκείνους καὶ δοθῆναι τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις· οἱ δ' ἀκούσαντες οὗτοι οὐκ ἦσαν Φαρισαῖοι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὄχλου μὴ ὄντες ἄπιστοι καὶ πεπωρωμένοι ὡς ἐκεῖνοι.

Στίχ. 17) Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπε· τί οὖν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον τοῦτο; λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.

Τὰ ΥΠ* ἔχουσιν ἐγεννήθη.

Ὁ Σωτὴρ, κατὰ τὸν Λουκᾶν, συνάπτει τῇ ἐκφράσει τοῦ ὄχλου τὴν προφητείαν διὰ τοῦ αὐτοῦ οὖν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον;» = τίνα νοῦν, τίνα ἔννοιαν ἔχει τὸ γεγραμμένον τοῦτο, καθ' ὃ ὁ ἀποδοκιμασθεὶς λίθος γενήσεται εἰς κεφαλὴν γωνίας, οἱ δὲ ἀποδοκιμάσαντες συνθλαστήσονται; εἰάν τοίνυν, λέγει ὁ Σωτὴρ, μὴ γένηται, ὃ εἶπεν, ὡς ἐκεῖνοι εὐχονται, τότε ἡ προφητεία οὐδεμίαν ἔννοιαν καὶ σκοπὸν ἔχει· ὅπερ ἀδύνατον. Τὸ δὲ ἐμβλέψας = μετὰ προσοχῆς παρατηρήσας, ἵνα ἐλκύσῃ καὶ αὐτῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν σπουδαίαν πρότασιν, ἣν ἔμελλεν ἐκφέρειν.

Στίχ. 18) Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκείνον τὸν λίθον συνθλαστήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσει αὐτόν.

Ὁ Λουκᾶς ἀποκόπτει τὴν σειρὰν τῆς πρώτης προφητείας, καὶ προστίθῃσι τὸν παρὰ τῷ Μαθαίῳ ἐπίλογον τῆς ὁμιλίας τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἀναγκαῖαν τῆς προφητικῆς ῥήσεως συμπλήρωσιν.

Στίχ. 19) Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς

ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν.

Τὰ CD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξήτουν· τὰ δὲ ABK καὶ ὀλίγα ἄλλα αἱ γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς·— καὶ τὰ KII καὶ ὀλίγα ἄλλα τὴν χεῖρα·— τὰ GSV καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ τὸν λαόν, τὰ δὲ NB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν «πρὸς αὐτοὺς εἶπε τὴν παραβολὴν ταύτην».

Ὁ καὶ πρὸ τοῦ ἐφοβήθησαν=τῷ ἀλλά· τὸ δὲ ἔγνωσαν γὰρ ἀναφέρεται εἰς τοὺς Φαρισαίους, ἐξηγοῦν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐζήτησαν ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας. Ὁ Λουκᾶς ἐπιτεταῖ ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, μεταβάλλων μόνον τὴν σειρὰν τῶν προτάσεων ἐκείνου (ἔγνωσαν—ζητοῦντες ἐφοβήθησαν).

Λουκᾶ 14, 16 — 24.

Στίχ. 16) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς.

Τὰ NBR καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐποίησεν· τὰ δὲ B³DL καὶ τινα ἄλλα μέγαν· ἐν τῇ γλώσσῃ ὅμως τῆς Κ. Δ., ὡς καὶ ἐν τῇ κλασικῇ, τὸ δεῖπνον ἐστὶ γένους οὐδετέρου (παρ. Α'. Κορ. 11, 21. Ἀποκ. 19, 9). διὸ καὶ ἐνταῦθα προτιμητέον τὸ οὐδέτερον.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν παραβολὴν ταύτην, ὡς ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀναφώνησιν τινὸς τῶν συνανακειμένων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, εἰπόντος «μακάριος ὃς φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ», δεικνύσαν τὰ προσόντα τοῦ τοιοῦτου, ὅτι δηλ. οὐ δεῖ τὸν τοιοῦτον ἀπειθεῖν τῇ θεῷ κλήσει καὶ περισπᾶσθαι μερίμναις βιωτικαῖς, αἵτινες καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον ἀδιάφορον πρὸς τὰ πνευματικά· ὁ γὰρ θέλων φαγεῖν ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ὁ θέλων συμμετασχεῖν καὶ εὐφρανθῆναι ἐν αὐτῇ, ἀνάγκη ἵνα ἢ οὐχὶ ἄπιστος καὶ σαρκικός, ἀλλὰ πιστός καὶ πνευματικός ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ διδάσκει ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης, τῆς μαρτυροῦσης τὴν ἀποβολὴν τῶν σαρκικῶν, καὶ τὴν εἰσοδὸν τῶν ὑπ' αὐτῶν περιφρονουμένων πνευματικῶν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἀναφέρει δ' ἀπλῶς ἀνθρωπὸν τινα, ὅποτε ὁ Ματθαῖος βασιλεῖα· καὶ δεῖπνον μέγα ὠρισμένως, ἀντὶ τοῦ γενικωτέρου « γάμους » τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 17) Καὶ ἀπέστειλε τὸν δούλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστι πάντα.

Τὰ NAD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι ἔρχεσθαι· καὶ τὰ NLR ἔτοιμά εἰσιν· τὰ δὲ N*BLR παραλείπουσι τὸ πάντα, ὅπερ τὸ D καὶ μεταφ. τινὲς ἔχουσι πρὸ τοῦ ἔτοιμα.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ἔνα καὶ μόνον δούλον (τὸν Μεσσίαν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον), ἀντὶ τῶν πολλῶν (= τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων) τοῦ Ματθαίου· διότι ἀναφέρεται εἰς τὸ κήρυγμα καὶ τὴν πρώτην πρόσκλησιν τοῦ Σωτῆρος εἰς πίστιν καὶ μετάνοιαν.

Στίχ. 18) Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· ἀγρόν ἡγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε ἔχε με παρητημένον.

Τὰ NBD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι πάντες παραιτεῖσθαι· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτῷ· καὶ τὰ DP ἔχουσι ἀνάγκην ἔχω· — τὰ APX καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν· τὰ δὲ GR καὶ μεταφρ. τινὲς ἐξελθεῖν ἰδεῖν· καὶ τὰ NBDL ἐξελθὼν ἰδεῖν.

Ὁ Λουκᾶς ἐκτίθησι μᾶλλον ἀνεπτυγμένως τὰς σαρκικὰς προφάσεις τῶν ἀρνούμενων μετασχεῖν τοῦ δεῖπνου τοῦ Θεοῦ. — Καὶ τὸ μὲν ἀπὸ μιᾶς = γνώμης, διανοίας (Φίλωνος περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἵδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων τὸ ζ'. καὶ ζ'. Α'. σελ. 311), οὐχὶ δὲ συνθήκης κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ζυγαδηνοῦ, οὔτε φωνῆς (Διόδ. Σικελ.) κατ' ἄλλους· τὸ δὲ ἔχε με = ἡγοῦ με, νόμιζε με παρητημένον, τουτέστι δεδικοιολογημένον, ὡς δι' εὐλογον αἰτίαν μὴ δυνάμενον ἐλθεῖν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν συγκεχωρημένον. Ἡ δ' ἐπίσκεψις τοῦ ἀγροῦ οὐ προϋποτίθησιν ὅτι οὐχ' ἐωράκει αὐτόν, ἀλλ' ὅτι ἤθελεν ἐπισκέψασθαι διανοίᾳ καὶ

εὐφροσύνη Κυρίου· ἡ ἀνάγκη δὲ θεωρεῖται ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης τοῦ ἰδεῖν τὸ ἑαυτοῦ καὶ εὐφρανθῆναι ἐπ' αὐτῷ σαρκικῶς, καὶ διὰ τοῦτο ἀπώσατο τὴν πνευματικὴν χαρὰν.

Στίχ. 19) Καὶ ἕτερος εἶπε· ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.

Τὸ D καὶ τινες τῶν λατιν. κωδ. ἔχουσιν ἀντὶ τοῦ ἐρωτῶ σε κτλ. « διὸ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν », ὡς κατωτέρω.

πορεύομαι) νῦν δοκιμάσαι αὐτά, εἰ χρήσιμα εἰς ἐργασίαν.

Στίχ. 20) Καὶ ἕτερος εἶπε· γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

Διὰ τῶν τριῶν τοίνυν τούτων ἀγροῦ, βοῶν καὶ γυναικός, παρίστανται διάφορα εἶδη βιωτικῶν καὶ σαρκικῶν μεριμνῶν καὶ ἡδονῶν, αἵτινες γίνονται πρόσκομμα τῷ πνευματικῷ τοῦ ἀνθρώπου προορισμῷ.

Στίχ. 21) Καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ἀπήγγειλε τῷ Κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. Τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ· ἐξέλθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε.

Τὰ NAB καὶ τινὰ τῶν κεφαλαιωδῶν ἔχουσιν ἀπλῶς ὁ δοῦλος (= ὁ προσημνημονευθεὶς, ὁ γνωστός)· τὰ δὲ XΓΔ καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ἥτις ἐστὶν ἔκφρασις συνήθης τῷ Λουκᾶ (12, 37. 38. 43. 45 — 46. 47. 17, 9)· — τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τυφλοὺς καὶ χωλοὺς.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν οὐχ' ὕβρισαν τὸν δούλον, ἀλλὰ μόνον περιεφρόνησαν τὸν Κύριον· διὸ καὶ ὁ Κύριος ὀργισθεὶς διέταξε τὸν δούλον ἵνα ἐξέλθῃ εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ῥύμας (στενωποὺς) καὶ εἰσαγάγῃ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους (τοὺς μέλει τινὶ τοῦ σώματος πεπηρωμένους, τοὺς μισερούς (ἡμισερούς)

χυδαῖστί) καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς· διὰ τούτων δὲ εἰκονίζονται οἱ ἐξ Ἰουδαίων πιστοί, ὡς τὰ σκύβαλα τοῦ ἔθνους ὑπὸ κοσμικὴν καὶ σαρκικὴν ἐποψιν (παράβ. Λουκ. 6, 20)· τούτους τοῖνον διέταξεν εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ὁ Κύριος.

Στίχ. 22) Καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος· Κύριε γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί.

Τὰ ΝΒD καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν ὁ ἐπέταξας.

Ὁ δοῦλος πορευθεὶς ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου (ἦτοι ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ κηρύγματος εἵλκυσε εἰς τὴν πίστιν τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπλοὺς Ἰουδαίους) ὑποστρέψας δ' εἶπεν· Κύριε γέγονεν (ὁ παρακείμενος δηλοῖ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα ἐξακολουθεῖ· διότι οὗτοι μένουσι πιστοί) κατὰ τὴν ἐντολὴν σου, καὶ ἔτι ἐστί τόπος ἐν τῷ οἴκῳ σου· διὰ τούτου δὲ θέλει προκαλέσαι τὴν ἀπάντησιν, τὴν ἐντελλομένην καὶ τῶν ἔθνων τὴν εἰσοδὸν ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 23) Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου.

Τὰ ΝΑВ καὶ ἄλλα τινὰ ἔχουσι γεμισθῇ μου ὁ οἶκος.

Ὁ Κύριος διατάσσει νῦν τὸν δοῦλον ἵνα ἐξέλθῃ εἰς τὰς ὁδοὺς τὰς ἔξω τῆς πόλεως, καὶ φραγμοὺς (=τὰ παρὰ τὰς ὁδοὺς περιφράγματα τῶν ἀμπελῶν καὶ κτημάτων, ὅπου οἱ ὁδοιποροῦντες ἀνεπαύοντο)· διὰ τούτων δ' εἰκονίζει τὰς ὁδοὺς, κατοικίας τῶν ἔθνων, ὡς λέγει ὁ Ζυγαδηνός, ἔξω τῆς πόλεως, τῆς Ἱερουσαλήμ· λέγει δὲ ἀνάγκασον, ἀντὶ ποιήσον· εἰσελθεῖν, ἵνα συστήσῃ τοῖς ἀποστόλοις καὶ ποιμέσι τῆς ἐκκλησίας *μεγάλῃ* ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἔθνων· ἡ ἀνάγκη ὅμως αὕτη ἐστὶν ἡ διὰ τῆς πειθοῦς καὶ πάντων τῶν πνευματικῶν ὀπλῶν, ὧν θέλει ὁ Θεὸς ἵνα μετὰ μεγάλης ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς γίνηται χρῆσις, ἐπιθυμῶν τὴν σωτηρίαν πάντων καὶ τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ταύτην μόνην τὴν *ἡθικὴν* ἀνάγκην ἀναγνωρίζει ὁ χριστιανισμός οὐχὶ δὲ τὴν ὑλικὴν τοῦ Πάπα.

ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου) διὰ τοῦτο συνιστᾷ τὴν μετ' ἐπιμονῆς ἐργασίαν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος αὐτοῦ, σωθῶσι δηλ. καὶ γένωνται μακάριοι ἅπαντες· ποῦ λοιπὸν ἢ τοῦ μοχθηροῦ Καλβίνου μυστικὴ βουλὴ τῆς ἀποκλείσεως πολλῶν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ;

Στίχ. 24) λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταιί μου τοῦ δείπνου.

Τὰ ND ἔχουσι τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων· τὰ EF καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι (κατὰ τὸν Ματθ.) «πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί».

τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων) τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων τῶν κεκλημένων, ὡς ἀπειθασάντων καὶ ἐξουδενωσάντων τὴν κλῆσιν, ἥτοι τὸ κήρυγμα, ὡς λέγει ὁ Ζυγαδηνός· λέγει δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς πατήρ, ὁ οἰκοδεσπότης (γεύσεταιί μου τοῦ δείπνου), ἵνα καταδειχθῇ ἡ θεία βουλὴ καὶ πρόγνωσις τῆς ἀπορρίψεως τῶν ἀπιστησάντων Ἰουδαίων, καὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν, ἅτινα ἔμελλον ἐπαρκῶς πληρῶσαι τὸν τόπον, ὃν ἔμελλον ἐκεῖνοι κενὸν καταλιπεῖν.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 12, 1 — 12.

Καὶ ὁ Μάρκος ἔχει τὴν παραβολὴν περὶ τῶν ἀπίστων ἐργατῶν τοῦ ἀμπελῶνος εὐθύς μετὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σωτῆρος εἰς τοὺς Φαρισαίους περὶ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου.

Στίχ. 1) Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν· ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμόν, καὶ ὥρυξεν ὑπολήνιον καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησε.

Τὰ NBG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι λαλεῖν, ἀντὶ λέγειν· τὸ δὲ N καὶ ὀλίγη ἀλλὰ ἀνθρωπὸς τις, καὶ τὰ C²N 28 καὶ μεταφρ. τινὲς περιέθηκεν αὐτῷ, καὶ κατὰ γραμματικὸν λάθος τὰ NAB² καὶ τρία ἄλλα ἐξέδετο (ὁ Tischendorf ἀγαπᾷ συνήθως τὰς τοιαύτας προδήλως ἐσφαλμένας γραφάς).

Ὁ Μάρκος ἐν τῷ πρώτῳ ἡμίσει τοῦ στίχου (ἕως τοῦ ἀνθρώπου) ἐπεται τῷ Λουκᾷ μᾶλλον· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τῷ Ματθαίῳ.

ἐν παραβολαῖς) = παραβολικῶς· ὁ δὲ πληθυντικός, τοῦ γένους (παρ. Ματθ. 13, 3)· — ὑπολήνιον δὲ καλεῖται ὁ ὑπὸ τὸν ληνὸν λάκκος, ἐν ᾧ εἰσρέει τὸ γλεῦκος.

Στίχ. 2) Καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπὸ τῶν καρπῶν.

Ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Λουκᾷ, ἀναφέρων ἕνα μόνον δοῦλον, ληψόμενον ἀπὸ τοῦ καρποῦ = μέρος τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος.

Στίχ. 3) Οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν καὶ ἀπέστειλαν κενόν.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι καὶ λαβόντες.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Λουκᾷ.

Στίχ. 4) Καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον· κοκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλίωσαν, καὶ ἀπέστειλαν ἡτιμωμένον.

Τὰ DA καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐκεῖνον· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ λιθοβολήσαντες· — καὶ τὰ NBL ἔχουσιν ἐκεφαλίωσαν, ἀντὶ τοῦ ἐκεφαλαίωσαν τοῦ π. κ. καὶ τῶν ACD καὶ πάντων τῶν λοιπῶν, ὃ οὐχ' ἀρμόζει ἐνταῦθα, ὅπου οὐδόλως πρόκειται περὶ θανάτου (ὅτι τὸν τρίτον μόνον ἀπέκτειναν)· τὸ δ' ἐκεφαλαίωσαν δηλοῖ ἐτελείωσαν (ἐφόνευσαν)· διὰ τοῦτο ἡ μόνη ὁρθὴ ἐξήγησις ἐστὶν ἡ τοῦ Ζυγαδηνοῦ λέγοντος· «τινὲς μὲν οὖν εἶπον ὅτι ἐκεφαλαίωσαν τὴν ὕβριν, ἥγουν ἐκορύφωσαν· ἐγὼ δὲ οἶμαι τὸ ἐκεφαλαίωσαν, ἀντὶ τοῦ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ συνέτριψαν.» Εἰς ταύτην ὁμῶς τὴν ἐξήγησιν οὐδόλως ἀρμόζει τὸ κεφαλαίω ἐκ τοῦ κεφάλαιον, ἀλλὰ τὸ κεφαλίζω ἐκ τοῦ κεφαλῇ (Lobeck Φρύν. σελ. 95) δηλοῦν τὸ τύπτω τινὰ εἰς τὴν κεφαλὴν, ἢ τὸ κεφαλίσω ἐκ τοῦ κεφάλιον ὑποκοριστικοῦ τοῦ κεφαλῇ. ᾧ χρῆται ὁ Πλούταρχος ἥθικ. σελ. 641 καὶ ἡ συνθήκη· γίνεται δὲ τοῦτο κατ' ἀναλογίαν τοῦ γαστρίων = τύπτω εἰς τὴν γαστέρα (σχολ. Ἀριστοφ. Ἰππ. 273. Σφήκ. 1519.

Διογ. Λαερτ. 7, 172), καὶ (γνάθος) γναθώω (= τύπτω εἰς γνάθους Ἡσύχιος)· διὰ τοῦτο προτιμωτέρα ἐνταῦθα ἡ γραφή τῶν NBL ἐκεφαλαιώσαν (ἢ ὡς κοινῶς κατὰ συνίτησιν λέγομεν ἐκεφαλῶσαν)· ἀντὶ δὲ τοῦ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον τοῦ π. κ. καὶ τῶν ACN καὶ τῶν πλείστων ἄλλων τὰ NBDL 33 ἔχουσιν ἠτίμασαν.

Τὸν πρῶτον τοίνυν ἐδείραν καὶ ἀπέστειλαν κενόν· τούτου δὲ τοῦ δευτέρου ἔθραυσαν τὴν κεφαλὴν διὰ λίθων, καὶ ὑβρίσαντες ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον.

Στίχ. 4) Καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε, κακῆϊνον ἀπέκτειναν καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκτείνοντες.

Τὰ NBCDLA 33 παραλείπουσι τὸ πάλιν, ὅπερ ὁ Μάρκος συνεθίζει· τὰ δὲ NB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν οὕς μὲν . . . οὕς δέ, ἀντὶ τοὺς μὲν . . . τοὺς δὲ τῶν ACN καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἀποκτείνοντες ἔχει τὸ π. κ. καθ' ἰκανὰ μικρὰ ἀντίγραφα· τὰ δὲ N^{*}AC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀποκτείνοντες· καὶ τὰ FGH καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀποκτείνοντες· τὸ B 150^{sup} ἀποκτενύντες· τὸ K^c καὶ ἄλλα τινὰ ἀποκτενύντες· τὰ MS κατὰ τὸν δωρικὸν τύπον ἔχουσιν ἀποκταίνοντες καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐξ ὧν γραμματικῶς ἔρθῃ εἰσιν τὰ ἀποκτείνοντες, ἀποκτενύντες καὶ ἡ κατὰ τὴν αἰολικὴν τρόπον γραφή ἀποκτείνοντες· προτιμωτέρα δὲ ἡ τοῦ π. κ. ὡς ἡ συνηθετέρα.

Μετὰ τὸν τρίτον, ὃν ἔχει ὁ Λουκᾶς, ὁ Μάρκος προστίθῃσι καὶ πολλοὺς ἄλλους, ἐννοῶν ἐξωθεν ἐκακοποίησαν τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκτείνοντες· οἱ τρεῖς τοίνυν κατὰ τὸν Μάρκον ἦσαν οἱ τρεῖς πρῶτοι διωχθέντες προφηταί, οἷς ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλοι πολλοί, δαρέντες καὶ φονευθέντες· ὥστε ὁ Μάρκος ἔπεται μὲν τῷ Λουκᾶ εἰς τοὺς τρεῖς πρῶτους, προσλαμβάνει δὲ καὶ παρὰ τοῦ Ματθαίου τοὺς πολλοὺς ὕστερον.

Στίχ. 6) Ἐτι οὖν ἓνα υἱὸν ἔχων, ἀγαπητόν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἐσχατον, λέγων ὅτι ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν οὖν· τὰ NBC^{*} καὶ ὀλίγι-

στα ἄλλα ἔχουσιν ἓνα εἶχεν υἱόν· τὰ αὐτὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ ἀγαπητόν, καὶ πάλιν τὰ NBL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ αὐτόν· τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔσχατον πρὸς αὐτοῦς· καὶ τὰ LND καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ὅτι.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ· πλατύνει ὁμῶς (ἀντὶ τοῦ ἐπιταμεῖν, ὡς συνήθως) τὴν διήγησιν αὐτοῦ, καθιστῶν ζωηροτέραν καὶ συγκινητικωτέραν τὴν παραβολὴν διὰ τοῦ «ἐτι οὖν ἓνα υἱὸν ἔχων, ἀγαπητὸν αὐτοῦ».

Στίχ. 7) Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς ἑαυτούς· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.

Τὸ N καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἰδόντες μετὰ τὸ γεωργοὶ (ὡς παρὰ Ματθ. καὶ Λουκ.)· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα εἶπαν.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἀμφοτέροις (εἶπον Ματθ. πρὸς ἑαυτούς Λουκ.)· ἔχει ὁμῶς καὶ ἰδίας ἐκφράσεις ὡς «ἐκεῖνοι» = οἱ κακοῦργοι καὶ ἀσυνειδήτοι, καὶ «καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία», ἀντὶ τοῦ ἵνα γένηται τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 8) Καὶ λαβόντες αὐτόν ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.

Τὰ NABC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξέβαλον αὐτόν.

Ὁ Μάρκος ἀνέστρεψε τὴν παρὰ Ματθ. καὶ Λουκ. σειρὰν τῶν δύο προτάσεων, ὅπως καταδείξῃ ὅτι καὶ μετὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀπεκήρυσσον αὐτόν οἱ Ἰουδαῖοι, μὴ ἀναγνωρίζοντες ὡς ἰδίον ἑαυτῶν Μεσσίαν καὶ Λυτρωτὴν· οὔτε δὲ τὴν εἰς τὸ σῶμα ὕβριν ἐνδείκνυει, ὡς ὁ Meyer νομίζει, ἥτις οὐκ ἠδύνατο καὶ ἐν τῇ παραβολῇ τεθῆναι, ἅτε μὴ ἱστορική, οὔτε ἀπλῶς δηλοῖ ὅτι ἀπεστέρησαν αὐτόν τοῦ ἀμπελῶνος, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐρμηνεύει, ὅπερ οὐδόλως ἀληθεύει· διότι διὰ τοῦ θανάτου ἐγένετο Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τοῦ ἀληθοῦς Ἰσραὴλ τῆς ἐκκλησίας.

Στίχ. 9) Τί οὖν ποιήσει ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ; ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργούς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

Τὰ BL παραλείπουσι τὸ οὖν· τὸ δὲ C² καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τοὺς γεωργούς τούτους κατὰ τὸν Λουκᾶν· τὰ δὲ GN καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκείνους κατὰ τὸν Ματθαῖον.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Λουκᾶ, λαμβάνων ὡς ἐξακολούθησιν τοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος τὰ λεγόμενα.

Στίχ. 10) Οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε ; λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·

Τὰ LP* καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐγεννήθη.

Ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ μεταβάλλει τὸ οὐδέποτε εἰς οὐδὲ (= οὐδὲ κἄν), ἵνα δείξῃ καὶ ταύτης τῆς ῥήσεως ὡς χριστολογικῆς τὴν ἄγνοιαν, ὡς καὶ ἄλλων πολλῶν χριστολογικῶν χωρίων· περὶ ταύτης δὲ τῆς ἐννοίας τοῦ γραφὴ ἀντὶ χωρίου τῆς γραφῆς παρ. Λουκ. 4, 21. Ἰωάνν. 16, 37. Πράξ. 1, 16. 8, 35.

Στίχ. 11) παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 12) Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπε. Καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι τὴν παραβολὴν ταύτην.

Ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Λουκᾶ· προστίθῃσι δὲ μόνον τὸ καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον. Τὸ δὲ ἔγνωσαν οὐκ ἀναφέρεται εἰς τὸν ὄχλον, ὡς ὁ Meyer ἐρμηνεύει, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ λοιπούς, οἵτινες, ὡς ἔχοντες κακὴν συνείδησιν, μόνον ἐνενόησαν τὴν

σχέσιν καὶ ἀναφορὰν ταύτης· ἐξηγεῖ δὲ ἡ πρότασις ἐνταῦθα, ὡς καὶ παρὰ Λουκᾶ, τὴν αἰτίαν τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς, δι' ἣν ἐχόντων τότε εὐθὺς συλλαβεῖν αὐτόν.

νγ'.) Πειρασμὸς τῶν Φαρισαίων καὶ Ἑρωδιανῶν περὶ τοῦ κήνσου, ἢ αὐτοκρατορικοῦ φόρου.

Ματθ. 22, 15 — 22. Λουκ. 20, 20 — 26. Μάρκ. 12, 13 — 17.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 15 — 22.

Στίχ. 15) Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτόν παγιδέυσωσιν ἐν λόγῳ.

Τὰ C²Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μετὰ τὸ ἔλαβον κατ' αὐτοῦ.

Οἱ Φαρισαῖοι πλήρεις ὀργῆς διὰ τὸν ἐν ταῖς παραβολαῖς ἔλεγχον καὶ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Σωτῆρος, τότε μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δηλ. τῆς τελευταίας παραβολῆς (22, 1 — 14), πορευθέντες εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ συνήθως συνεσκέπτοντο (εἴτε ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἴτε ἐν ἰδιαιτέρῳ οἴκῳ ἐπιφανοῦς τινος Φαρισαίου), συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτόν παγιδέυσωσιν ἐν λόγῳ = συλλάβωσιν ἐν παγίδι διὰ λόγου, τουτέστι ποιήσωσιν αὐτόν εἰπεῖν λόγον τινὰ ἄτοπον, ᾧ εἴτα χρήσασθαι δύνωνται πρὸς καταστροφὴν αὐτοῦ. Τὸ δὲ παγιδεῦειν ἐστὶ λέξις ἀλεξανδρινή (Βασ. Α'. 28, 9. Ἑκκλ. 9, 12 καὶ Συμμαχ. Παροιμ. 6, 1 ἐπαγιδεύθης ἐν ῥήμασι στόματός σου), δηλοῦσα τὸ ἐν παγίδι, τῷ θηρευτικῷ ὀργάνῳ, συλλαμβάνεσθαι καὶ καταστρέφεσθαι. Ἐνταῦθα τοίνυν θέλουσι ποιῆσαι τὸν Σωτῆρα, ἵνα ὁμιλήσῃ κατὰ τοῦ διδομένου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φόρου, ὅπως παραστήσωσιν αὐτόν ὡς στασιάρχην πρὸς τοὺς κρατοῦντας, καὶ καταστρέψωσιν.

Στίχ. 16) Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν, λέγοντες· Διδάσκαλε οἶδαμεν ὅτι ἀληθής εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσχεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων.

Τὰ NBL ἔχουσι λέγοντας· τὸ δὲ G καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου.

Οἱ Φαρισαῖοι ἀποστέλλουσι τοὺς μαθητάς αὐτῶν, ἵνα μὴ δῶσιν ὑποψίαν τῷ Σωτῆρι, ἀλλὰ παραστήσωσι τὸ πρᾶγμα, ὡς ἀθῶαν ἀπορίαν τῆς ἐκ πατριωτικοῦ αἰσθήματος ὀρμωμένης νεολαίας· αἱ ἀλώπεκες δηλ. κρύπτονται καὶ πέμπουσι τοὺς ἀλωπεκιδεῖς. Ἡρωδianoι δέ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐρμην. εἰς τὸ Μάρκ. 3, 6 (παρ. Ματθ. 12, 14) εἵπομεν, ἦσαν τὸ κόμμα τοῦ Ἡρώδου, τὸ προτιμῶν αὐτόν, ὡς ἐγγώριον βασιλέα, τῆς ξενοκρατίας τῶν Ῥωμαίων· οὗτοι τοίνυν ἦσαν κατὰ τοῦ εἰς τοὺς ξένους φόρου κεκηρυγμένοι, ὡς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ διὰ τοῦτο συμπράττουσιν αὐτοῖς, ὅπως μᾶλλον ἐθαῤῥύνωσι τὸν Σωτῆρα, ἵνα ἐκφρασθῇ κατὰ τοῦ φόρου, καὶ ἐπιτύχῃ ἡ παγίς αὐτῶν· τὸ δὲ « ἀποστέλλουσι τοὺς μαθητάς αὐτῶν . . . λέγοντες », δεικνύει ὅτι αὐτοὶ ἔθηκαν εἰς τὸ στόμα τῶν μαθητῶν τὰς λέξεις ταύτας, δι' ὧν ὑποκριτικῶς κολακεύουσι τὸν Σωτῆρα, ὡς γενναῖον καὶ ἀπροσωπώληπτον, ἵνα ἐλκύσωσιν αὐτόν εἰς ἣν ἤθελον ὁμολογίαν.

Διδάσκαλε) = Ῥαββί παρ. Ματθ. 8, 19. 12, 38· διὰ τούτου ἀναγνωρίζουσιν αὐτόν ὡς τοιοῦτον, καὶ κηρύττουσιν ἑαυτοὺς ὡς ἔχοντας ἀνάγκην διδαχθῆναι ὑπ' αὐτοῦ.

οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ) ὥστε καὶ ἐν τῷ ζητήματι, περὶ οὗ ἐρωτήσομέν σε, οὐκ ἀποκρύψεις ἀφ' ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν.

καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις) διὰ τούτου ἐπεξηγοῦσι τὸ ἀνωτέρω ἀληθὴς εἶ, δεικνύντες ὅτι τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὴν ὁδόν, ἣν θέλει ὁ Θεὸς ἵνα βαδίζωσιν οἱ ἄνθρωποι, τὴν ὁδὸν τοῦ θείου θελήματος, ἐν ἀληθείᾳ, ἥτοι ἀληθῶς καὶ ὡς δεῖ, καὶ οὐχὶ κατὰ προσποιήσιν διδάσκει.

καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός) ἀνθρώπου· ἀδιαφορεῖς δηλ. εἰ διὰ τῆς ἀληθείας κτήσῃ ἐχθροὺς καὶ διώκτας οἰουσάποτε (ἐπομένως ἐνταῦθα τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς κρατοῦντας)· τοῦτο δὲ διότι οὐ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ὅπως ἐπενεργῇ τοῦτο ἐπὶ τὴν διδασκαλίαν σου, ἀλλὰ μόνον, ἐννοεῖται, εἰς τὸν Θεόν καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ· ὥστε τὸ « εἰς πρόσωπον βλέπειν ἐνταῦθα » ἐστὶ τὸ ἀποβλέ-

πειν εἰς τὰς ἰδέας καὶ σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, ὥστε τὰ ἀρεστὰ αὐτοῖς, καὶ οὐχὶ τὰ ἀληθῆ λέγειν· τὸ πρόσωπον τοῖνυν ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου, μετὰ τῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν αὐτοῦ· καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ πρόσωπον λαμβάνειν (Λουκ. 20, 21), δι' οὗ σημαίνεται ἡ ἀποδοχὴ τινος ἕνεκεν ἐξωτερικῶν λόγων, ὅπου τὸ πρόσωπον δηλοῖ τὰ ἐξωτερικὰ πλεονεκτήματα καὶ τὴν ἐξωτερικῶς ἐπικρατοῦσαν φήμην. Ταῦτα δὲ πάντα, ὅσα προσεμαρτύρησαν αὐτῷ, ἀληθῆ μὲν ἦσαν, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, πλὴν ἄκοντες (καὶ οὐκ εἰλικρινῶς) ὠμολόγησαν ταῦτα πρὸς κατασκευὴν τῆς ἐπιβουλῆς.

Στίχ. 17) Εἰπέ οὖν ἡμῖν τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ;

Τὰ LZ 33 ἔχουσιν εἶπον, ἀντὶ εἰπέ.

Μετὰ τὸ ὑποκριτικὸν προοίμιον ἔρχονται εἰς τὴν ἐρώτησιν «τί σοι δοκεῖ;» τίνα γνώμην ἔχεις; ἔξεστιν, ἔστιν ἐπιτετραμμένον ἡμῖν, ὡς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, δοῦναι κῆνσον (censum) (φόρον δηλ. ἐπὶ προσώπου καὶ ἀκινήτων παρ. Ματθ. 17, 25) εἰς ἓνα Καίσαρα ἐθνικὸν δηλ. καὶ ἀλλόφυλον ἡγεμόνα παρὰ τὴν διατάξιν τοῦ Δευτερ. 17, 15. παρ. καὶ Ἰωσήπου Ἰουδ. ἀρχ. 18, 1, 6. ἢ οὐκ ἔξεστι; Τοῦτο ἦν σπουδαιότατον πρόβλημα τότε διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ὅπερ οἱ πανοῦργοι Φαρισαῖοι ἤθελον ἵνα ἐκμεταλλευθῶσι κατὰ τοῦ Σωτῆρος, χαρακτηρίζοντες αὐτὸν ὡς ἀποστάτην ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἢ προδότην τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ νόμου κατὰ τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Στίχ. 18) Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν εἶπε· τί με πειράζετε ὑποκριταί;

Τὸ 33 καὶ μεταφρ. τινὲς ἔχουσιν εἶπεν αὐτοῖς.

Ὁ Σωτὴρ κατιδὼν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, τὴν ἣν προεγίνωσκε μοχθηρίαν καὶ κακίαν αὐτῶν, λέγει πρὸς αὐτούς· διατί με πειράζετε, διατί με ἐμβάλλετε εἰς πειρασμόν, εἰς δοκιμασίαν, ὡς ὁ διά-

βολος, ὅπως με καταστρέψητε; ὑποκριταί, ἄλλα λέγοντες καὶ ἄλλα ἐν νῷ κεύθοντες;

Στίχ. 19) ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου· οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον.

Μετὰ τὸν ἔλεγχον ἔρχεται ἀποστομώσων τὴν πονηρίαν αὐτῶν διὰ τῆς θείας αὐτοῦ σοφίας· προκαλεῖ δηλ. αὐτούς, ἵνα ἐπιδείξωσιν οὐχὶ τὸ νόμισμα, δι' οὗ ὅλος (ὁ ὠρισμένος) φόρος ἐπληρόνετο, ὡσεὶ ὁ φόρος ἦν ἐν δηνάριον, ἀλλὰ τὸ νόμισμα, δι' οὗ ἐγίνετο ἡ πληρωμὴ τοῦ φόρου (διότι ὁ φόρος ἐπληρόνετο εἰς ῥωμαϊκὸν νόμισμα, εἰς δηνάριον). Οἱ δὲ ἔφερον καὶ ἔδειξαν αὐτῷ ἐν δηνάριον (παρ. Ματθ. 18, 28).

Στίχ. 20) Καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;

Τὰ D. 69 ἔχουσι λέγει ἄνευ τοῦ καί· τὰ δὲ DLZ καὶ ὀλίγα ἄλλα μετὰ τὸ αὐτοῖς ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς· καὶ τὰ LZ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή αὕτη.

Ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ αὐτοὺς οὐχ' ὡς ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα προκαλέσῃ τὴν ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ἀπάντησιν αὐτῶν· «Καίσαρος» καὶ δῶ αὐτοῖς τότε τὴν μόνην ὁρθὴν ἀπάντησιν.

Στίχ. 21) Λέγουσιν αὐτῷ Καίσαρος· τότε λέγει αὐτοῖς· ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.

Τὰ NB παραλείπουν τὸ αὐτῷ· τὰ δὲ DKA καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τῷ Καίσαρι.

Ὁ Σωτὴρ νῦν διδάσκει αὐτοὺς τὴν ὁρθὴν ἀρχήν, ἥτις ἐστὶν ἵνα ἀποδιδῶσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα, τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν, ὅ,τι ἀνήκει αὐτῷ· διότι τὸ ἔχειν ὡς ἐν χρήσει νόμισμα τὸ νόμισμα αὐτοῦ, ἐστὶν ἀποδείξις, ὅτι οἱ νόμοι αὐτοῦ κρατοῦσι, καὶ ἐπομένως ὀφείλουσιν ἀποδιδόναι αὐτῷ, ὅ,τι κατὰ τοὺς νόμους ἀνήκει· ὥστε τὰ τοῦ Καίσαρος = ὅσα τυγχάνουσιν ἴδια αὐτοῦ ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους καὶ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ, ὡς τὸ ἴδιον νόμισμα, ὃ φέρει

τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει ὅσα ὀφείλονται τῷ Καίσαρι ὡς τοιοῦτῳ· συγχρόνως ὁμως, λέγει, ἐνθυμεῖσθε καὶ τὴν ἄλλην γενικωτάτην ἀρχήν, καὶ πρῶτον καθήκον, ἐξ οὗ ἡρτνεται καὶ ὀρίζονται πάντα τὰ ἄλλα, τουτέστι τὸ ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ, ὅσα ὀφείλονται αὐτῷ. Διὰ τούτων τοίνυν ὁ Σωτὴρ διέγραψεν αὐθεντικῶς τοῖς χριστιανοῖς τὴν πρὸς τὴν πολιτείαν σχέσιν αὐτῶν, ἣν ὁ, τε Παῦλος καὶ Πέτρος ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι ἀνέπτυξαν. Ὁ χριστιανὸς ὀφείλει ἀποδιδόναι τῇ πολιτείᾳ, τῇ *de facto* καθεστηκυίᾳ πολιτικῇ ἀρχῇ, ὅ, τι ἀνήκει αὐτῇ, ὡς ὀφείλει ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ ὅ, τι ἀνήκει αὐτῷ· μόνον τοίνυν εἰ ἡ πολιτεία ἐπιτάσσει ἐναντία ταῖς ἐντολαῖς καὶ τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, ὀφείλει ἀρνεῖσθαι ταύτην τὴν ὑπακοήν· τὸ δὲ ζήτημα τοῦ νομίμου ἢ μὴ ἀρχῆς τινὸς ὀφείλουσι πάλιν ἐξετάζειν καὶ λύειν αἱ νομίμως καθεστηκυῖαι ἀρχαὶ καὶ ἡ κοινὴ ψῆφος τοῦ ἔθνους, νομίμως ἐκδηλουμένη διὰ τῶν προκρίτων ἢ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν· τὸ δ' ἄτομον ὀφείλει πειθεσθαι τῇ ἀρχῇ· ἡ δὲ ἐκλελεγμένη ἀρχὴ ἔθνους τινὸς ἢ μέρους αὐτοῦ ἔχει ἐξετάσαι τὸ ζήτημα εἰ νόμιμος ἐξουσία, ἢ ἐξουσία ἄλλου ἔθνους ἢ κράτους ἐπ' αὐτό. Καὶ βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ τυραννικαὶ καὶ κατακτητικαὶ ἐξουσίαι, Θεοῦ παραχωρήσει, ἐπὶ τοὺς ἀδίκους καὶ ἁμαρτωλοὺς ἐπιβαλλόμεναι· ἀλλ' ὁ χριστιανὸς ὀφείλει, ὡς τοιοῦτος, πειθεσθαι καὶ αὐταῖς· μόνον δὲ τὸ ἔθνος ἢ τμῆμα αὐτοῦ διὰ τῶν νομίμων αὐτοῦ ἐξουσιῶν, *ὅταν δυνηθῇ καταρτίσαι τοιαύτας*, δύναται ἀποβάλλειν τὸν ζυγόν. Οἱ Ἰουδαῖοι τοίνυν ἔθηκαν ἐνταῦθα τῷ Σωτῆρι τὸ ζήτημα *σχετικῶς*· ὀφείλει πειθεσθαι ὁ πιστὸς τῷ Καίσαρι; καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ· καὶ τῷ Καίσαρι, ἀλλὰ καὶ τῷ Θεῷ, *εἰς ὅ, τι ἐκάστῳ ἀνήκει*.

Στίχ. 22) Καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν· καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Τὰ BD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπῆλθαν.

Οἱ Φαρισαῖοι ἐθαύμασαν τὸ ὀρθὸν καὶ εὐστοχον τῆς ἀπαντήσεως· οὐκ ἐπίστευσαν ὁμως τῷ Σωτῆρι, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, ὃ καὶ αὐτὸ μεγάλη τούτων κατηγορία.

2) Κατὰ τὸν Μουκᾶρ 20, 20—26.

Στίχ. 20) Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος.

Τὰ CKΓ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι λόγον· — τὰ δὲ NBCDL ἔχουσιν ὥστε παραδοῦναι, ἀντὶ τοῦ εἰς τὸ παραδοῦναι τῶν ΑΓΔ καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ., ὁ τοιοῦτος δ' ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς ἐστὶ μὲν σπάγιος, οὐχ' ἥττον ὅμως εὐρῆται καὶ Λουκ. 4, 29. 5, 17.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν διήγησιν ταύτην εὐθὺς μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος· καὶ τὸ μὲν παρατηρήσαντες δηλοῖ προσχόντες τὸν νοῦν, ὥστε χρήσασθαι καταλλήλῳ εὐκαιρίᾳ· τὸ δ' ἐγκαθέτους ἐκ τοῦ ἐγκαθίμι = βάλλω, πέμπω τινὰ εἰς μέρος τι, ὅπως μένη ἐκεῖ καὶ κατασκοπεύῃ ἢ προκαλῇ εἰς ἐξομολογήσεις, δηλοῖ τὸν κατάσκοπον· τοιοῦτους τοίνυν κατασκόπους ἔστειλαν οἱ Φαρισαῖοι, οἵτινες ὑπεκρίνοντο ἑαυτοὺς, ὅτι ἦσαν δίκαιοι· τοῦτο δ' ἐποίησαν ἐπὶ σκοπῷ ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου = πιάσωσιν αὐτὸν οἱ ἐγκάθετοι οὗτοι ἐξ ἐνὸς λόγου, ἀποσπάσωσι δηλ. καὶ *μίαν* ἐνοχοποιῶσιν αὐτὸν πρότασιν, ὅπως παραδῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Ῥωμαίου ἡγεμόνος. Ὁ Λουκᾶς τοίνυν ἀναπτύσσει καὶ ἐξηγεῖ τὸ παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ.

Στίχ. 21) Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες· διδάσκαλε οἶδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις.

Τὰ K 244 παραλείπουν τὸ καὶ διδάσκεις· τὰ δὲ D 60 ἔχουσιν οὐδενός, ἀντὶ οὐ.

Ὁ Λουκᾶς ἐπαναλαμβάνει δις τὸ διδάσκεις καὶ τίθησιν οὐ λαμβάνεις πρόσωπον (= οὐκ ἀποδέχῃ τὰ ἔξω τοῦ ἀνθρώπου, ἥτοι πλοῦτον, δόξαν κτλ., ὥστε συμφώνως πρὸς ταῦτα τροποποιεῖν τὴν ἀλήθειαν)· τοῦτο δὲ τίθησιν ὁ Λουκᾶς ἀντὶ τοῦ βλέπεις εἰς πρόσωπον τοῦ Ματθαίου, ὅπερ ἐστὶ καταλληλότερον ἐνταῦθα.

Στίχ. 22) Ἐξεστὶν ἡμῖν Καίσαρι φόρον δοῦναι ἢ οὐ;

Τὰ NABL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἡμᾶς.

Τὸ λατινικὸν κῆνσον (censum) ἀντικαθιστᾷ διὰ τοῦ ἰσοδυνάμου ἑλληνικοῦ φόρον ὁ Λουκάς.

Στίχ. 23) Κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν εἶπε πρὸς αὐτούς· τί με πειράζετε;

Τὰ CD καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσι τὴν πονηρίαν, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ NBL καὶ τίνα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ τί με πειράζετε, ὅπερ ἐστὶν ἀναγκαῖον διὰ τε τὸ κατανοήσας τὴν πανουργίαν καὶ διότι οὐκ ἤδυνάτο εὐθὺς ἄνευ ἄλλης εἰσαγωγῆς εἰς τὴν τοῦ δηναρίου αἵτησιν προσθῆναι, πρὶν δεῖξῃ ὅτι ἐνενόησεν αὐτούς, καὶ γένηται καταληπτὸς καὶ αὐτοῖς.

Ὁ αὐτὸς τῷ 18 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 24) Δείξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν; ἀποκριθέντες δὲ εἶπον· Καίσαρος.

Τὰ NABCL καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Μεγ. Βασίλ. ἔχουσι δεῖξατε· τὰ δὲ CΓΔ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἐπιδείξατε, ὅπερ φαίνεται ἐκ τοῦ Ματθαίου παρεισφρῆσαν. — τὰ NCL καὶ τίνα τῶν μικρῶν ἔχουσιν οἱ δὲ ἐδείξαν καὶ εἶπε τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν; τὰ δὲ NBL παραλείπουσι τὸ ἀποκριθέντες, ὅπερ ἔχει τὸ π. κ. καὶ τὰ ACP καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ ἔχουσιν ἀπλῶς οἱ δὲ εἶπαν· τὰ δὲ DΓ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἀποκριθέντες ἄνευ τοῦ δέ.

Ἐνταῦθα ἐπιτέμνει τὸν Ματθαῖον (παρ. Ματθ. 22, 19 — 21).

Στίχ. 25) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τοίνυν τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσι πρὸς αὐτούς· τὰ αὐτὰ δ' NBL καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι τοίνυν ἀπόδοτε· τὰ δὲ C^oDL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα τῷ Καίσαρι.

Ἀπαράλλακτος ἡ ἐν τῷ 21 στίχῳ τοῦ Ματθαίου ἀπάντησις.

Στίχ. 26) Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος

ἐναντίον τοῦ λαοῦ, καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

Τὰ NBL 43 ἔχουσι τοῦ ῥήματος.

Ὁ Λουκᾶς ἀναπτύσσει τὴν ιδέαν τοῦ 22 στίχου τοῦ Ματθαίου, λέγων ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ Φαρισαῖοι πιάσαι αὐτὸν ἀπὸ μιᾶς λέξεως (κατὰ δὲ τὸ « τοῦ ῥήματος » = ἀπὸ τῆς μιᾶς λέξεως, ἥς ἔχρηζον, τὸ πρῶτον ὁμως φυσικώτερον καὶ ἀπλούστερον καὶ συμφωνώτερον τῷ ἐν στίχῳ 20 ἐπιλαβέσθαι λόγου) ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀκρωμένου τῶν λόγων καὶ μαρτυροῦντος· καὶ θαυμάσαντες διὰ τὴν ἀπόκρισιν ἐσιώπησαν, καί, ὡς ὁ Ματθαῖος λέγει, ἀφέντες αὐτὸν ἀνεχώρησαν.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 12, 13 — 17.

Στίχ. 13) Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτὸν τινὰς τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἑρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

Καὶ ὁ Μάρκος ἔχει τὴν διήγησιν ταύτην μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος· ἀντὶ δὲ τοῦ παγιδεύσασαι καὶ ἐπιλάθωνται τοῦ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ ἔχει ἀγρεύσασιν = ὡς ἄγρευμα συλλάβωσι δι' ἐνὸς λόγου, ἥτοι διὰ μιᾶς ἐρωτήσεως· ὑποκείμενον δὲ τοῦ ἀποστέλλουσι ἐστὶν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ 11, 27. 12, 1.

Στίχ. 16) Οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστι κῆνσον Καίσαρι δοῦναι ἢ οὐ; δώμεν ἢ μὴ δώμεν;

Ἀντὶ τοῦ οἱ δὲ τὰ NBC καὶ δλίγιστα ἄλλα ἔχουσι καί· τὸ G καὶ δλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι « ἐλθόντες ἤρξαντο ἐρωτᾶν αὐτὸν ἐν θόλῳ λέγοντες »· τὰ δὲ GK καὶ δλίγα τῶν μικρῶν ἀνθρώπου — τὰ C·DM καὶ δλίγα ἄλλα μετὰ τὸ διδάσκεις ἔχουσι « εἶπε οὖν ἡμῖν· ἔξεστι κτλ. » — καὶ τὰ NBC καὶ δλίγα ἄλλα δοῦναι κῆνσον Καίσαρι.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Ματθαίῳ (ὅτι ἀληθῆς εἶ. . . καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις), τίθησι δὲ μόνον τὰ ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις ἐν τέλει, ὡς ὁ Λουκᾶς· καὶ προστίθουσιν ἐν τέλει δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; δι' οὗ τίθεται ζωηρῶς καὶ κατηγορηματικῶς τὸ ζήτημα τῷ Σωτῆρι.

Στίχ. 15) Ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς· τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω.

Τὰ DG καὶ ὀλίγα τῶν μικρ. ἔχουσιν· ὁ δὲ Ἰησοῦς· καὶ τὰ ND καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἰδών, ἀντὶ εἰδώς· — Τὰ δὲ EFG καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὑποκρίται μετὰ τὸ πειράζετε (ὡς ὁ Ματθ.)· καὶ τὰ NCDA ἔχουσιν εἰδῶ, ἀντὶ ἴδω.

Ὁ Μάρκος ἔχει τὴν ὑπόκρισιν ἀντὶ τοῦ πονηρίαν καὶ πανουργίαν τοῦ Ματθ. καὶ Λουκᾶ· ἀπὸ δὲ τοῦ τί με πειράζετε; ἔπεται μᾶλλον τῷ Λουκᾶ, προστιθείς ἐν τέλει τὸ ἵνα ἴδω (αὐτό, καὶ ἐξ αὐτοῦ δῶ ὑμῖν τὴν ὀρθὴν ἀπάντησιν).

Στίχ. 16) Οἱ δὲ ἤνεγκαν. Καὶ λέγει αὐτοῖς τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Καίσαρος.

Τὰ ND παραλείπουν τὸ δεύτερον οἱ δὲ πρὸ τοῦ εἶπον.

Ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 17) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.

Τὰ NBCLD 33 παραλείπουν τὸ καὶ ἀποκριθεὶς, καὶ ἔχουν μόνον ὁ δὲ Ἰησοῦς· τὰ δὲ BD παραλείπουν τὸ αὐτοῖς· καὶ τὰ NBCLD 28 ἔχουν τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι· τὰ NB ἔχουσιν ἐξεθαύμαζον (= ἰσχυρῶς ἐθαύμαζον)· τὰ δὲ D²LD ἐθαύμαζον· τὰ ACN ὁμως καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἐθαύμασαν, κατ' ἀόριστον, ᾧ χρῶνται ἐνταῦθα καὶ ἀμφότεροι οἱ ἄλλοι εὐγγελισταί.

Ὁ Μάρκος ἔχει τὸ «ἀποκριθεὶς εἶπε» πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς κυρίας καὶ σπουδαίας ἀπαντήσεως, ἐπιτέμνει δὲ τὸν Ματθαῖον, μνημονεύων μόνον τοῦ θαυμασμοῦ, ὃν ἡ ἀπάντησις ἡγείρεν ἐν τοῖς ἀκούσασιν.

νδ'.) Ἀπάντησις εἰς τὴν ἔνστασιν τῶν Σαδδουκαίων
κατὰ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, καὶ ἀνακήρυξις
καὶ ἀπόδειξις τοῦ δόγματος τούτου
τῆς πίστεως.

Ματθ. 22, 23—33. Λουκ. 20, 27—40. Μάρκ. 12, 18—27.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 23—33.

Στίχ. 23) Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδου-
καῖοι, οἱ λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν
αὐτόν,

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν οἱ Σαδδουκαῖοι·—τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλλα
ἀνάρθρως λέγοντες, ὅπερ οὐδόλως ἀρμόζει ἐνταῦθα· διότι μεταβάλλει
τὴν ἔννοιαν, ὡς εἰ προσῆλθον οἱ Σαδδουκαῖοι τῷ Σωτῆρι ἰσχυρίζομενοι μὴ
εἶναι ἀνάστασιν, ὁπότε ἐρμηνεύουσεν ἂν τῶν λόγων αὐτῶν καὶ ἐξήνεγκε
τὴν ἐρώτησιν αὐτῶν, ὡς δικαιολόγησιν τοῦ θέματος τοῦ μὴ δυνατοῦ τῆς
ἀναστάσεως· ἀλλὰ καὶ τὰ παράλληλα τῶν δύο ἄλλων χωρίᾳ καταδει-
κνύουσιν ὅτι μόνῃ ὁρθῇ ἀνάγνωσις ἐστὶ τὸ οἱ λέγοντες.

Οἱ Σαδδουκαῖοι προσῆλθον τῷ Σωτῆρι, ἐλπίζοντες ὅτι κερδα-
νοῦσιν αὐτόν ὑπὲρ τοῦ δόγματος αὐτῶν· τὸ δὲ μὴ εἶναι ἀνάστα-
σιν=μὴ εἶναι ἀληθῆ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν.

Στίχ. 24) λέγοντες· διδάσκαλε, Μωϋσῆς εἶπεν· ἐάν τις
ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφός αὐτοῦ τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Τὰ BDK καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι Μωϋσῆς κατὰ τὸν αἴγυπτ. τύπον·
τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ NEF καὶ πλείστα ἄλλα Μωσῆς κατὰ τὸν ἑβρ.—τὰ
δὲ DZ ἔχουσιν ἵνα ἐπιγαμβρεύσῃ· καὶ τὰ FHM καὶ τινὰ ἄλλα ἐξανα-
στήσῃ, ὡς παρὰ Λουκᾶ καὶ Μάρκου.

Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου περὶ γάμου τῆς ἀνδρα-
δελφῆς, περιέχεται ἐν τῷ Δευτερονομίῳ 25, 5 καὶ ἐφεξῆς· ἐστὶ δὲ
προσωρινὴ καὶ περιωρισμένη κύρωσις ἀρχαίας συνηθείας (Γεν. 38,

8 καὶ ἐφ.), σκοπὸν ἐχούσης κατὰ τὰς σαρκικὰς τῶν Ἰουδαίων ιδέας, τὴν διατήρησιν τοῦ γένους εἰς τὸν αἰῶνα, ὅπερ ἐλογίζοντο ὡς τὸ μέγιστον ἀγαθὸν διὰ τὴν μὴ καθαρὰν ιδέαν καὶ πίστιν εἰς τὴν προσωπικὴν καὶ πνευματικὴν ἀθανασίαν τοῦ ἀτόμου· ἦν τοίνυν καὶ αὕτη πρόσκαιρος συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς προλήψεις αὐτῶν, ὡς καὶ αἱ περὶ διαζυγίου διατάξεις εἰς τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν. Καὶ τὸ μὲν ἐβραϊκὸν πρωτότυπον καὶ οἱ Ο΄. ἔχουσι Δευτερ. 25, 5 «ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσελεύσεται πρὸς αὐτήν, καὶ λήψεται αὐτήν ἑαυτῷ γυναῖκα, καὶ συνοικήσει αὐτῇ» (ἐβρ. *וַיִּשְׁכַּב*, ὅπερ Γενέσ. 38, 8 μεταφράζουσιν οἱ Ο΄. ἐπιγαμβρεύεσθαι, ἦτοι ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ εἰς γυναῖκα λαμβάνειν). Ταύτην δὲ τὴν λέξιν μετεχειρίσθη καὶ ἐνταῦθα ὁ μεταφραστὴς τοῦ εὐαγγελίου, εἰς δὴλωσιν τοῦ γίνεσθαι γαμβρόν (= νυμφίον, σύζυγον), τῆς νύμφης αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ, ἥτοι «μετὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λαμβάνειν αὐτήν εἰς γυναῖκα».

καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ). Οὗτος ἦν ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου τούτου—τὸ ἀναστήσαι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ὡς λέγει καὶ ὁ Ἰούδας. Γεν. 38, 8. τὸ δὲ σπέρμα δηλοῖ διαδοχόν, ἀπόγονον, γενεάν· μέχρι τούτου τοίνυν ὑπερχεοῦτο συνοικεῖν ταύτη, ἄχρις ἂν ἀναστήσῃ γενεάν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, εἴτα δ' ἡδύνατο καταλιπεῖν αὐτήν.

Στίχ. 25) Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας ἐτελεύτησε· καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι γήμας· τὸ δὲ L καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ γυναῖκα.

Οἱ Σαδδουκαῖοι μετὰ τὴν διάταξιν τοῦ νόμου ἀναφέρουσιν ἢ καὶ πλάττουσιν (ὡς ὁ Χρυσόστομος οὐκ ἄνευ λόγου ὑποπτεύει), περίπτωσιν ἐπὶ τῇ ἐντολῇ ταύτῃ τοῦ νόμου στηριζομένην, καὶ ἀποδεικνύουσιν, ὡς μωρῶς ἐνόμιζον, τὸ ἀδύνατον τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν· τὸ δὲ σπέρμα = τέκνον.

Στίχ. 26) Ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος ἕως τῶν ἑπτά.

Τὸ U καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁμοίως δέ.

Τὸ ὁμοίως ἀναφέρεται εἰς ὅλην τὴν προηγουμένην πρότασιν· ἦτοι ὁμοίως δὲ καὶ ὁ δεύτερος γαμήσας ἐτελεύτησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τρίτος καὶ οἱ ἄλλοι ἕως τῶν ἑπτά, δηλ. ἕως οὐ καὶ οἱ ἑπτὰ ἐγάμησαν, ἔλαβον εἰς γάμον, τὴν αὐτὴν γυναῖκα καὶ ἐτελεύτησαν.

Στίχ. 27) Ὑστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

Ἡ γυνή ἄνευ τοῦ καὶ ἔχουσι τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα.

Καὶ τοῦτο τὸ γεγονός προστιθέασιν ἐν τέλει, ὅτι δηλ. καὶ ἡ γυνὴ τελευταία πάντων ἀπέθανεν, οὐχ' ὥς ἀναγκαῖον διὰ τὸ συμπέρασμα, ἀλλὰ χάριν ἀκριβείας τῆς διηγήσεως.

Στίχ. 28) Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν· τὸ δὲ Γ' καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἡ γυνή· καὶ τὰ GM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μετὰ τὴν γυναῖκα, ὥς καὶ ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Μάρκος, ἐξ ὧν παρεισέφηρσε καὶ ἐνταῦθα.

Ὅλην τὴν διήγησιν ταύτην ἐποίησαντο διὰ τὸ συμπέρασμα τοῦτο· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἑπτὰ ἔλαβον αὐτὴν γυναῖκα ἐνταῦθα, ἐν τῇ ἀναστάσει τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; τὸ δὲ ἔσχον αὐτὴν δηλοῖ γυναῖκα, ὅπερ ἀφ' ἑαυτοῦ νοεῖται.

Οἱ Σαδδουκαῖοι τοίνυν ἐν τῇ σαρκικῇ καὶ παχυλῇ αὐτῶν διανοίᾳ ὑπολαμβάνοντες τὴν ἀνάστασιν, ὥς καὶ πολλοὶ τῶν Φαρισαίων, ἐπάνοδον εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν, τὴν ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι, μετὰ τῶν αὐτῶν παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἐνόμιζον ταύτην ἀδύνατον, παρερμηνεύοντες τὸ χωρίον τοῦ Δευτερονομίου 25, 5 καὶ ἐσφαλμένα ἐξ αὐτοῦ συμπεράσματα ἐξάγοντες· διότι τὸ χωρίον

αὐτὸ πραγματεύεται περὶ πραγμάτων τοῦ παρόντος βίου, ἐξ ὧν οὐδὲν περὶ τοῦ μέλλοντος δυνάμεθα τεκμήρασθαι. Καὶ ναὶ μὲν ἡ περὶ ἀναστάσεως μετὰ πνευματικοῦ σώματος διδασκαλία οὐχ' εὐρηται ῥητῶς κηρυσσομένη ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ· οὐχ' ἤττον ὁμως σαφῶς κηρύσσεται ἡ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς διδασκαλία ἐν τῷ χωρίῳ, ὃ εὐθὺς κατωτέρω ἀναφέρει ὁ Σωτὴρ.

Στίχ. 29) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ.

Τὰ SV καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῖς.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ τοῖς Σαδδουκαίοις ὅτι ἀρνούμενοι ὅλως τὸν μετὰ θάνατον βίον, πλανῶνται· διότι δεικνύουσιν ἄνοιαν καὶ τῶν γραφῶν (περὶ ὧν κατωτέρω ἐν στίχ. 31 καὶ 32 ὁ λόγος) καὶ τῆς θείας ἀπείρου δυνάμεως, παντοδυναμίας, παρ' ἣ πάντα δυνατά, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ μετὰ πνευματικοῦ σώματος ἀνάστασις τῶν ἀνθρώπων, ἣν βεβαίως ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 30) Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὥς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι γ α μ ί ζ ο ν τ α ι, ἀντὶ ἐκγαμίζονται· τὰ δὲ NL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν Θεοῦ, ἀντὶ τοῦ Θεοῦ· τὰ δὲ BD καὶ οὗς τῶν μικρῶν καὶ μεταφρ. τινὲς παραλείπουν ὅλως τὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ τὰ NBL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐ ν τ ῷ οὐ ρ α ν ῶ, ἀντὶ τοῦ ἐν οὐρανῷ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Μόνος ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς θείας δυνάμεως, ἡ ὃ μὴ ἔχων ἔνοιαν ἀκριβῆ ταύτης δύναται ἀμφιβάλλειν περὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ τοῦ ἀναστῆσαι εἰς πνευματικὸν βίον τοὺς ἀνθρώπους· τὸ γὰρ τοῖνον ἐνταῦθα ἀναφέρεται εἰς τὸ «πλανᾶσθε μὴ εἰδότες . . . τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ»· διότι ἐν τῇ ἀναστάσει παύουσιν αἱ σαρκικαὶ σχέσεις, καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται ὅμοιοι τοῖς ἀγγέλοις. Καὶ ἄλλοτε δ' ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διαλέξεσιν ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν τῆς ἀναστάσεως (παρ. Ἰωάνν. 5, 28. 6, 39. 54.) καὶ κατέδειξε τὸν πνευματικὸν ταύτης χαρακτῆρα·

ἀλλ' οἱ Σαδδουκαῖοι οὐκ ἠθούλοντο συνιέναι, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐλέγχει αὐτούς, ὡς ἀμφιβάλλοντας περὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ.

Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει) = ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἀναστάσεως, δηλ. τῇ ἀρχομένῃ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐξῆς, ἥτοι ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ.

οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐγκαμίζονται) γαμεῖν μὲν περὶ ἀνδρῶν· γαμιζεσθαι δὲ ἢ ἐγκαμιζεσθαι ἢ ἐγκαμίσκεσθαι μεταγενεστέρα λέξις (παρ. Ἀπολλ. περὶ συντάξ. σελ. 277. 13), δηλοῦσα τὸ εἰς γάμον ἐκδίδοσθαι τὴν κόρην ὑπὸ τῶν γονέων, ἢ τῶν οἰκείων αὐτῆς.

ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν) ἀλλ' εἰσίν, ὡς εἰ ἦσαν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ, δηλ. ἄνευ σωμάτων σαρκικῶν καὶ ψυχικῶν, καὶ ἐπιθυμιῶν σαρκικῶν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἄνευ διαιρέσεως εἰς γένη, ὡς δείκνυσιν ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸ γαμοῦσι καὶ ἐγκαμίζουσιν· τὸ δ' ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅπερ ἀποδίδοται εἰς τε τὸ εἰσεῖ καὶ τὸ ἄγγελοι, δείκνυσιν ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι ἔχουσι τὴν ποιότητα τῶν οὐρανίων, τῶν μὴ μετὰ σαρκὸς καὶ αἵματος, σωμάτων, ὡς καὶ οἱ ἄγγελοι (Α'. Κορ. 15, 40). Διὰ τούτου τοίνυν ὁ Σωτὴρ διδάσκει μὴ εἶναι τὸν μέλλοντα βίον σαρκικόν, ὅτι οἱ δίκαιοι, ὡς ἄγγελοι Θεοῦ μετὰ πνευματικοῦ σώματος μὴ ἔχοντες σαρκικὰ πάθη καὶ ἐπιθυμίας ἀναστήσονται· τοῦτο δὲ ὁ ἀπόστολος ἀναπτύσσει ἐν τῷ 15 κεφαλαίῳ τῆς Α'. Κορινθίων· πρὸς δὲ τούτοις καταδεικνύει ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι ἔχουσι σώματα πνευματικὰ· διότι οἱ πιστοί, οἱ μετὰ πνευματικοῦ σώματος ἀναστησόμενοι ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, ἔσονται ὡς καὶ αὐτοί.

Στίχ. 31) Περί δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντος.

Τὰ ΚΑΠ καὶ θλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὑμῖν.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ποιότητος τῶν σωμάτων ἐν τῇ ἀναστάσει εἵρηκα ὑμῖν ὅτι ταῦτα παντὸς σαρκικοῦ πάθους καὶ ἐπιθυμίας ἀλλότρια, καὶ τῇ ἀγγελικῇ φύσει ὁμοία ἔσονται. περὶ δὲ τῆς ἀληθείας

τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντος. Ἡ δὲ ῥῆσις αὕτη εὑρηται ἐν Ἑξοδ. 3, 6 καὶ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωϋσῆν καλοῦντος αὐτὸν εἰς διακονίαν, καὶ ορίζοντος καὶ χαρακτηρίζοντος ἑαυτὸν, ὡς Θεὸν τῶν πατέρων τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους· τὸ δὲ ὁμῶς λέγει ὁ Σωτὴρ, ὅτι πάντα τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς εἰς τὴν τῶν μετὰ ταῦτα διδασκαλίαν προεγράφη.

Στίχ. 32) Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσάακ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ Θεός, Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἅπασι τὸ Θεός, ἤτοι οὐκ ἔστιν ὁ Θεός (κατὰ τὰ BLA κτλ. κατὰ δὲ τὰ ND κτλ. ἀνθρώπως Θεός) νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· τὰ δὲ EFG καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὁ Θεός, Θεός νεκρῶν κτλ. Τὴν δ' ἀρχαιότητα τῆς γραφῆς ταύτης παρὰ τῷ Ματθαίῳ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ὠριγένης 4, 381 ἀναφέρον ὡς ἴδιον τῷ Ματθαίῳ τὸ «ὁ Θεός, Θεός» τῷ δὲ Μάρκῳ καὶ Λουκᾷ ὁ Θεὸς μόνον.

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα φέρει τὸ μόνον ἀληθὲς ἐπιχείρημα περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, λέγων ὅτι ὁ Θεός λαλῶν πολὺν μετὰ τὸν θάνατον τῶν πατριαρχῶν χρόνον, χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὡς Θεὸν αὐτῶν. Ὁ Θεὸς ὅμως οὐκ ἔστι Θεός νεκρῶν, καὶ ἀνυπάρχων (ὡς τὰ ἄλογα ζῶα μετὰ θάνατον), ἀλλὰ Θεὸς ζώντων, ὥστε καὶ ὁ Ἀβραάμ καὶ οἱ δύο ἄλλοι πατριαρχαὶ ζῶσι πνεύματι, καὶ διὰ τοῦτο Θεὸς αὐτῶν καλεῖται· καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ψυχὴ οὐ συναποθνήσκει τῷ σώματι, ἀλλὰ ζῇ καὶ ἀπολήφεται ἐν τῇ ἀναστάσει σῶμα πνευματικὸν καὶ ἐπουράνιον. Ἡ γὰρ ἀνάστασις τῶν σωμάτων ἀπαραίτητον ἔχει προϋπόθεσιν καὶ ἐγγύησιν τὴν ὑπαρξίν τῶν ψυχῶν, ὅτι τῆς προσωπικότητος καταστροφόμενης περιττὴ ἂν εἴη καὶ ἄσκοπος ἡ τοῦ περικαλύμματος ἀνασύστασις. Μόνητοίνυν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀληθῆς καὶ ἀποχρῶσα ἀποδειξις ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις καὶ ἀπόφασις τοῦ χαρίσασθαι τὴν ὑπαρξίν ἅπασι διὰ παντός τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς εἰκόνι αὐτοῦ· ἄλλως γὰρ πᾶν τὸ ἀρχὴν ἔχον καὶ τέλος ἔχει· ὥστε δῶρον Θεοῦ ἡ ἀθανασία, καὶ οὐ φύσει ἡμῖν, ὡς ἐκείνῳ, ἀνήκουσα.

Στίχ. 33) Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Ἐξεπλήσσοντο διὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν δύναμιν τῶν λόγων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ οἱ ἀπόνηροι καὶ ἀδέκαστοι, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 27 — 40.

Στίχ. 27) Προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων (οἱ ἀντιλέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι), ἐπηρώτησαν αὐτόν,

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν οἱ λέγοντες, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· τὸ δὲ B καὶ δύο τῶν μικρῶν ἐπηρώτων.

Τινὲς τῶν Σαδδουκαίων [οἱ (Σαδδουκαῖοι) εἰσὶν οἱ ἀντιλέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι]· ὥστε τὸ οἱ ἀντιλέγοντες ἐπεξηγεῖ τὸ Σαδδουκαίων, καὶ οὐκ ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ τινές· ὅτι τῆς ὅλης αἰρέσεως καὶ οὐ μόνον ἐνίων αὐτῶν δόγμα τὸ θνητόψυχον ἦν· τὸ δὲ οἱ ἀντιλέγοντες δηλοῖ τοῖς πνευματικοῖς, καὶ λέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι.

Στίχ. 28) λέγοντες· Διδάσκαλε, Μωϋσῆς ἔγραψεν ἡμῖν· ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Τὰ BDG καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι Μωϋσῆς· τὰ δὲ NAE καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. Μωϋσῆς· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἄτεκνος ἢ ἡ ἢν (N^o).

Ὁ Λουκᾶς ἔχει ἔγραψεν (ἐν τῷ νόμῳ δηλ.) ἀντὶ τοῦ εἶπε τοῦ Ματθαίου, καὶ ἡμῖν = πρὸς διδασκαλίαν καὶ συμμόρφωσιν ἡμῶν· ἐκτίθησι δὲ πλατύτερον τὰ ἐν ἀρχῇ (ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ).

Στίχ. 29) Ἐπτά οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος.

Τὰ N^a καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἦσαν παρ' ἡμῖν, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ

Τὸ οὖν δηλοῖ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν τῆς τοῦ νόμου διατάξεως ἐγένετο τὰ ἐξῆς· συντομώτερος δὲ τοῦ Ματθαίου ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα.

Στίχ. 30) Καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος.

Τὰ **NBDL** 157 ἔχουσι μόνον καὶ ὁ δεύτερος, συνδέοντες τοῦτο τῇ ἐπομένῳ, καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν, ὥστε λέγειν ὅτι « καὶ ὁ δεύτερος καὶ (μετ' αὐτὸν) ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν »· τὸ δ' ἄνω « καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα κτλ. » ἔχουσι τὰ **APG** καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. φυσικώτερον δὲ τὸ δέξασθαι κἀνταῦθα τὴν πλήρη ταύτην γραφὴν τοῦ π. κ. ἦτοι « καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος »· εἴτα δὲ « καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν ὡσαύτως » (ἔρχεται· δηλ. μέχρι τοῦ τρίτου, καὶ τότε παύεται λέγων)· καὶ οἱ ἑπτὰ (συντόμως εἰπεῖν) οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ ἀπέθανον· ταύτην ἡγοῦμεθα τὴν φυσικωτέραν καὶ πιθανωτέραν γραφὴν, καθ' ἣν μετὰ τὸν τρίτον κλείει τὴν ἀπαριθμῆσιν, ἀναφέρων ὅτι καὶ οἱ ἑπτὰ, ὡς ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος, οὐ κατέλιπον τέκνα ἐξ αὐτῆς καὶ ἀπέθανον· ἴδωμεν ἥδη τὰς διαφορὰς γραφᾶς καὶ ἐν τῇ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 31) Καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν ὡσαύτως· καὶ οἱ ἑπτὰ οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ ἀπέθανον.

Τὰ **ABH** καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι· Καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν ὡσαύτως· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ· τὰ δὲ ἄλλα πάντα **NBC** κτλ. καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν καὶ ἀρχαίων ἰταλ. μεταφρ. καὶ ἡ *vulgata* καὶ ἡ ἀρμενικὴ παραλείπουσι τὸ δεύτερον ὡσαύτως δέ, καὶ ἔχουσι τὴν ἀνωτέρω γραφὴν, ἣν καὶ ἡμεῖς ἡγοῦμεθα τὴν φυσικωτέραν— τὰ δὲ **NAB** καὶ πολλὰ ἄλλα μετὰ τὸ ἑπτὰ ἔχουσι τὸ οὐ ἀνευ τοῦ καὶ, ὃν ἔχουσι τὰ **GKM** καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἡ ἀνάγνωσις ἣ πρώτη φαίνεται καὶ ἐνταῦθα ἡμῖν ἡ φυσικωτέρα· τὰ **AEK** καὶ τινὰ ἄλλα κακῶς ἔχουσι κατέλειπον· διότι τότε ὤφειλε κείσθαι καὶ ἀπεθνήσκον· τὰ δὲ **DF** καὶ θλίγα ἄλλα ἔχουσι τ ἐ κ ν ο ν·— τινὰ δὲ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ καὶ ἀπέθανον κατὰ τὸν Μάρκον.

Ἡ φυσικωτέρα τοίνυν καὶ ἀπλουστέρα κατὰ τὸ ὕφος τοῦ Λουκᾶ ἐστὶν ἡ ἀνωτέρω γραφή, ἣ λέγουσα « καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν ὡσαύτως » (ὡς καὶ οἱ ἄλλοι δύο δηλαδὴ καὶ ἔλαβε καὶ τὴν τύχην αὐτῶν)· καὶ οἱ ἑπτὰ (συντόμως εἰπεῖν), οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ

ἀπέθανον. Αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ἀπλῆ καὶ φυσικὴ σειρά, καθ' ἣν δικαιολογεῖται καὶ τὸ καὶ οἱ ἐπτά· ἄλλως γὰρ ὤφειλεν εἶπεν καὶ οἱ λοιποὶ πάντες.

Στίχ. 32) Ὑστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

Τὰ NBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ πάντων, καὶ ἔχουσιν « ὕστερον καὶ ἡ γυνὴ ἀπέθανεν.

Ἐνταῦθα ἔπεται κατὰ γράμμα τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 33) Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; πάντες γὰρ αὐτὴν ἔσχον.

Τὰ BL ἔχουσιν· ἡ γυνὴ οὖν ἐν τῇ ἀναστάσει· τὰ δὲ NDG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔσται (ὡς παρὰ τῷ Ματθ.), ἀντὶ τοῦ γίνεται τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν λοιπῶν.

Καὶ ἐνταῦθα κατὰ λέξιν σχεδὸν ἔπεται τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 34) Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίσκονται.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἀποκριθεὶς· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι γαμίσκονται· καὶ τὰ AKM καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐκγαμίζονται· τὰ δὲ EGH καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκγαμίσκονται.

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα εἰσέρχεται εὐθὺς εἰς τὸ ζήτημα, καὶ λέγει αὐτοῖς ὅτι τὸ λαμβάνειν καὶ ἐκδιδόναι γυναῖκας εἰς γάμον, τῶν υἱῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἥτοι τοῦ σαρκικοῦ, τῶν σάρκα καὶ αἷμα ἐχόντων ἀνθρώπων ἴδιον.

Στίχ. 35) Οἱ δὲ καταξιοθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται.

Καὶ ἐνταῦθα τὰ NDL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι γαμίζονται· τὰ δὲ APΓ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκγαμίζονται· τὸ δὲ B καὶ ὀλίγα ἄλλα γαμίσκονται· καὶ τέλος τὸ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν ἐκγαμίσκονται· ὥστε τὸ μᾶλλον μεμαρτυρημένον ἐστὶ τὸ τοῦ A καὶ τῶν λοιπῶν ἐκγαμίζονται.

ΟΙ δὲ καταξιωθέντες τυχεῖν τοῦ αἰῶνος ἐκείνου (μεγεθυντικὸν = τοῦ πνευματικοῦ καὶ μεγάλου) καὶ τῆς ἀναστάσεως (τὸ μέσον δι' οὗ τυγχάνει τις τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ὅπερ ἐστὶν *ἐκδουσις* τοῦ νέου πνευματικοῦ σώματος, ἡ ἐν τῇ ἀναστάσει γενησομένη) ὥστε διὰ τοῦτο προϋτάχθη τὸ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ἅτε ἐμφαίνον τὸν γενικὸν πνευματικὸν χαρακτῆρα τοῦ νέου βίου· ἐπιτάσσεται δὲ τὸ τῆς ἀναστάσεως, ὡς δεικνύον τὸ μέσον τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν αἰῶνα ἐκείνον), ὁ καὶ τοίνυν ὁ πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἐστὶν ἐπεξηγηματικὸς = δηλαδὴ (παράβ. Ἰωάν. 1, 16. Πράξ. 23, 6. Α'. Κορ. 3, 5 κτλ.).

οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐγκαμίζονται) οἱ τυχόντες δηλ. τῆς ἀναστάσεως ταύτης οὐκ ἔχουσι πλέον σαρκικὰς σχέσεις, ἅτε πνευματικοί, οὐδ' ἀνάγκην διαδοχῆς, ἅτε ἀθάνατοι καὶ ἰσάγγελοι, καὶ υἱοὶ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 36) οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται (ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι), καὶ υἱοὶ εἰσι τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

οὔτε ἔχει τὰ ΝQR καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Βασιλ. ἐν τοῖς ἡθικ. 286· τὰ δὲ ABD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὐδέ· τὸ οὔτε ὁμῶς προτιμότερον ἕνεκα τοῦ ἐπομένου καὶ (παράβ. Ἰωάν. 4, 11. Γ'. Ἰωάν. 10)· ἔνεστι δ' ἐν τῷ οὐδ' ἡ σύγκρισις πρὸς τὸν γάμον (οὐ μόνον γαμῆσαι, ἀλλ' οὐδ' ἀποθανεῖν δύνανται)· διότι ὁ γάμος προϋποτίθησι τὸ δυνατόν τοῦ ἀποθανεῖν — τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἔτι· τὰ δὲ DEP καὶ ὀλίγιστα ἄλλα κακῶς γράφουσιν ἰσάγγελοι, ἀντὶ ἰσάγγελοι — καὶ τὰ NABL γράφουσιν υἱοὶ Θεοῦ, ἀντὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ Βασιλείου τοῦ μεγάλ. ἐν τοῖς ἡθικ. 286.

Τὸ ἰσάγγελοι ἐνταῦθα λέγεται διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πλέον ἀποθανεῖν τοὺς δικαίους, ἀλλ' ἀθανάτους εἶναι, ὡς τοὺς ἀγγέλους· τὸ δὲ καὶ υἱοὶ εἰσι τοῦ Θεοῦ δεικνύει τὴν τελείαν πνευματικὴν αὐτῶν φύσιν καὶ ζωὴν· ὅμοιοι τῷ Θεῷ, ὡς τέκνα τῷ πατρὶ (Α'. Ἰωάν. 3, 2), ἅτε υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως δηλ. μέτοχοι τῆς εἰς ζωὴν ἀναστάσεως (παρ. τὴν ἑρμην. εἰς τὸ Ματθ. 8, 12).

Στίχ. 37) Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωϋσῆς ἐμή-

νυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει Κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Θεὸν Ἰακώβ.

Τὰ ΝΑΕ καὶ πλείστα ἄλλα ἔχουσι Μωσῆς, ἀντὶ τοῦ Μωϋσῆς τοῦ BDK καὶ πλείστων ἄλλων — τὸ δὲ D 123 ἐδήλωσεν, ἀντὶ τοῦ ἐμήνυσεν — καὶ τινα τῶν μικρῶν ἐμνημόνευσεν — τὰ δὲ ΝΒD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ Θεὸν Ἰακώβ, ἀντὶ τοῦ ἐνάρθρου τὸν Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Θεὸν Ἰακώβ πάντων τῶν λοιπῶν.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει τὴν ῥῆσιν τοῦ Θεοῦ, ὡς διήγησιν τοῦ Μωϋσέως τοῦ νομοθέτου, ἵνα δι' αὐτοῦ ἀποστομώσῃ τοὺς Σαδδουκαίους. Τὸ ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωϋσῆς (οὐ μόνον δηλ. ὁ εἰπὼν Θεός, ἀλλὰ καὶ ὁ γράψας Μωϋσῆς) ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, τουτέστιν ἐδήλωσεν ἐπὶ τῆς γραφῆς τῆς βάτου, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐξηγεῖ, ἥτοι ἀνήγγειλεν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς βάτου, ἱστορῶν τὴν ἐν τῇ βάτῳ θεοφάνειαν· παρ. Ἐξόδ. 3, 6.

ὡς λέγει) τὸ ὡς χρονικόν = ὅτε λέγει (Λουκ. 1, 23. 2, 39 κτλ.), ὅπερ καὶ διὰ τῆς χρονικῆς μετοχῆς λέγων ἡδύνατο ἐκφρασθῆναι — τὸ δὲ λέγει = καλεῖ, ὀνομάζει Κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Θεὸν Ἰακώβ· διηγουόμενος δηλ. ὅτι ὁ Θεὸς ὠνόμασεν ἑαυτὸν πρὸς τὸν Μωϋσῆν τὸν Θεὸν Ἀβραάμ, ὀνομάζει καὶ γνωρίζει τοῖς ἀναγνώσταις καὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ Κύριον εἶναι τὸν Θεὸν Ἀβραάμ κτλ. ὅπου τὸ μὲν Κύριος, τὸ σύνηθες ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐστὶν ὑποκείμενον, τὸ δὲ τὸν Θεὸν Ἀβραάμ κτλ. κατηγορούμενον· ὅπως δηλ. ὁ Θεὸς λέγει «ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός κτλ.» οὕτως ὁ Λουκᾶς λέγει Κύριος (ὁ Ἰεχωβά) (ἐστὶν) ὁ Θεὸς Ἀβραάμ κτλ.

Στιχ. 38) Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσι.

Ὁ Λουκᾶς προσέθηκεν ἐνταῦθα τὸ πάντες γὰρ αὐτῷ (= παρ' αὐτῷ ὡς ὁ Ζυγαδ. ἐρμηνεύει) ζῶσι· δι' οὗ δηλοῖ τὴν ἀθανάσιαν τῆς ψυχῆς καθ' ὅσον πάντες οἱ ἡμῖν (τοῖς ἐπὶ γῆς) θνήσκοντες, τῷ Θεῷ (διὰ τὸν Θεὸν τὸν πατέρα τῶν πνευμάτων Ἐβρ. 12, 9) ζῶσιν.

Στίχ. 39) Ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν γραμματέων εἶπον· διδάσκαλε, καλῶς εἶπας.

Τὰ ΝΒDLQ ἔχουσιν εἶπαν.

Ὁ μὲν Ματθαῖος ἀνέφερε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ὄχλου· ὁ δὲ Λουκάς προστίθῃσι καὶ τὴν ὁμολογίαν γραμματέων τινῶν μὴ Σαδδουκαίων, ὡς φαίνεται, εἰδόντων τὸν νόμον καὶ πιστευσάντων κατὰ τῶν Σαδδουκαίων τὴν ἀλήθειαν τῆς τοῦ Μωϋσέως ῥήσεως καὶ τῆς ἐννοίας ταύτης,

Στίχ. 40) Οὐκέτι δὲ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτόν οὐδέν.

Τὰ ΝΒL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι γὰρ, ἀντὶ τοῦ δὲ τῶν ADΠ καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ὁ γὰρ παριστᾷ τὸν λόγον τῶν γραμματέων ὡς ἀποτέλεσμα τῆς σιγῆς καὶ τοῦ φόβου τῶν Σαδδουκαίων, οἵτινες εἰσι τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἐτόλμων.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 12, 18 — 27.

Στίχ. 18) Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτόν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες·

Τὰ ΝΒC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπρωτῶν· τὰ δὲ ANX καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. ἐπηρώτησαν.

Ὁ Μάρκος κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ ἄρχεται δι' ἱστορικοῦ ἐνεστῶτος διὰ τὸ ζωηρότερον.

Στίχ. 19) Διδάσκαλε, Μωϋσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ὅτι ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, καὶ καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα μὴ ἂν, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Τὰ ΝΒD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι Μωϋσῆς· τὰ δὲ ACE καὶ πλείστα καὶ τὸ π. κ. Μωσῆς· τὰ δὲ ΝΒL καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ μὴ ἂν τέκνον· καὶ τὰ ΝΒC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ γυναῖκα.

Ὁ Μάρκος συμφωνεῖ μᾶλλον τῷ Λουκᾷ ἐνταῦθα.

Στίχ. 20) ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα.

Τὰ NAB καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν ἔχουσιν ἀσυνθέτως (διὰ τὸ ζωορρότερον) ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν· τὰ δὲ C²M καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἑπτὰ οὖν ἀδελφοί.

Καὶ ἐνταῦθα μᾶλλον τῷ Λουκᾷ ὁμοιάζει.

Στίχ. 21) Καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν καὶ ἀπέθανε· καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως.

Τὰ NBC καὶ τρία ἄλλα ἔχουσι μὴ καταλιπὼν σπέρμα, ἀντὶ τοῦ καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα, ὅπερ ἔχουσι τὰ ADX καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. ἀντὶ δὲ τοῦ καὶ οὐδὲ αὐτὸς τὸ X καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ οὐδὲ οὗτος.

Καὶ ἐνταῦθα ὡσαύτως.

Στίχ. 22) Καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· ἐσχάτη πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

Τὰ NBC καὶ δλίγιστα ἄλλα ἔχουσι καὶ οἱ ἑπτὰ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· τὸ δὲ M καὶ δλίγιστα τῶν μικρῶν καὶ οἱ ἑπτὰ καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· τὸ A καὶ δύο ἄλλα ἔχουσι καὶ ἔλαβον αὐτὴν ὡσαύτως καὶ οἱ ἑπτὰ κτλ. τὰ MXΔ καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· — τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐσχάτον· τὰ δὲ AEF καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐσχάτη· — τὰ GMU καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι δὲ μετὰ τὸ ἐσχάτη.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Λουκᾷ καὶ χρησιμεύει τὸ κείμενον τοῦ Μάρκου πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τοῦ Λουκᾶ, ὡς ἀνωτέρω αὐτὸ κατηρτίσαμεν.

Στίχ. 23) Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἐσχον αὐτὴν γυναῖκα.

Τὰ NBC* καὶ πλεῖστα ἄλλα παραλείπουσι τὸν οὖν, ὃν ἔχουσι τὰ AC*K, καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ τὰ DG καὶ ἄλλα ἔχουσιν ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν· πρὸς δὲ τούτοις τὰ NBC καὶ δλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὅταν ἀναστῶσι· καὶ τὰ AD* 13 ἡ γυνή, ἀντὶ γυνή.

Καὶ ἐνταῦθα μᾶλλον τῷ Λουκᾷ ἔπεται.

Στίχ. 24) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ;

Τὰ NBC καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν ἔφη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.

Ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, μεταβάλλων μόνον τὴν πρότασιν ἐξ ἀποφαντικῆς εἰς ἐρωτηματικὴν δηλοῦσαν. Οὐκ ἔστιν ἀληθές ὅτι πλανᾶσθε διὰ τοῦτο, ὅτι οὐκ οἴδατε τὰς γραφάς, ἤτοι τὸν ἀληθῆ νοῦν αὐτῶν, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ;

Στίχ. 25) Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι γαμίζονται· τὰ δὲ AFH καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐγαμίσκονται· καὶ τὰ EKM καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. καὶ τὸ π. κ. γαμίσκονται — τὰ NCD καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ οἱ πρὸ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπερ ἔχει τὰ ABE καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. καὶ τὸ π. κ.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· τὸ δ' ὑποκείμενον τοῦ ἀναστῶσιν οἱ ἄνθρωποι· τὸ δὲ οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δηλοῖ ἐνταῦθα οἱ ἐπουράνιον καὶ πνευματικὸν σῶμα ἔχοντες.

Στίχ. 26) Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν ὅτι ἐγείρονται οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ βάρτου, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς λέγων. Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

Μωϋσέως πάλιν ἔχουσι τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα· Μωσέως δὲ τὰ ACE καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τοῦ βάρτου ἔχουσι τὰ NABC καὶ πλεῖστα ἄλλα· τῆς βάρτου δὲ τὰ DM καὶ οὐ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. — τὰ δὲ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι πῶς, ἀντὶ τοῦ ὡς εἶπεν — καὶ τὰ MUΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἐγὼ εἰμι (ὡς ὁ Ματθ.)· τὰ BD παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ Θεὸς Ἰακώβ.

Ἐνταῦθα ὁ Μάρκος ἐξ ἀμφοτέρων ἔλαβε καὶ κατήρτισε τὸ ἑαυτοῦ

κείμενον· τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ βάτου, ὡς παρὰ Λουκᾶ, δηλοῖ κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βάτου· ἔστι δὲ τὸ ὁ βάτος μεταγενέστερον παρὰ Θεοφράστῳ καὶ Πολυβίῳ ἀπαντῶν, ἀντὶ τοῦ δοκίμου ἢ βάτος.

Στίχ. 27) Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸς ζώντων. Ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

Τὰ BDK καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἄρθρον προ τοῦ Θεός· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν προστιθέασιν μετὰ τὸ ὁ Θεὸς Θεός, ὡς παρὰ Ματθαίῳ· τὰ δὲ κ ABCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ Θεὸς πρὸ τοῦ ζώντων, ὅπερ ἔχουσι τὰ EGH καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ἔστι πιθανὸν ὡς μεταβολὴ ἰδίᾳ τῷ Μάρκῳ· — τὰ κ BCLΛ παραλείπουσι τὸ ὑμεῖς οὖν.

Ἐν τῇ πρώτῃ προτάσει ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ· προστίθησι δὲ τὴν δευτέραν ἰδιόζουσαν αὐτῷ, δι' ἧς ὁ Σωτὴρ παύει τὸν λόγον ὡς ἤρξατο (Οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε κτλ·) ὑμεῖς οὖν (μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ θέματος λέγω) πολὺ πλανᾶσθε· εὐρίσκεσθε ἐν μεγάλῃ ἀπάτῃ περὶ τῶν ὑψίστων ἀληθειῶν τῆς μελλούσης τῶν σωμάτων φύσεως καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἃς ἀμφοτέρως ἀγνοεῖτε καὶ ἀρνείσθε.

νε').) Ἐρώτησις τοῦ νομικοῦ περὶ τῆς μεγάλης ἐντολῆς.

Ματθ. 22, 34—40. Μάρκ. 12, 28—34.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 34 — 40.

Στίχ. 34) Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό.

Τὸ D καὶ μεταφράσεις τινὲς ἔχουσιν ἐπ' αὐτόν.

Οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσε (παρ. Λουκ. 4, 35), ἥτοι κατεσίγησε, κατέστησεν ἀφώνους καὶ ἀναπολογήτους τοὺς Σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος, εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ἵνα, ὡς καὶ πρότερον, συμβούλιον λάβωσιν πῶς ἂν πειράσωσιν

αὐτόν· καὶ προβάλλονται τοῖνυν τὸν νομικόν, ὡς ὁ Ζυγάδηνός λε-
γει, ἵνα διὰ τῆς ἐξῆς ἐρωτήσεως πειράσῃ αὐτόν. Ὁ σκοπὸς δ' αὐ-
τῶν ὁ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ πειρασμῷ, ἵνα παγιδεύσῃ καὶ ἔχῃσι
κατηγορῆσαι αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐξουσίαν· διὰ τοῦτο ἐπιμένουσιν ἐρω-
τῶντες καὶ τιθέντες ζητήματα.

Στίχ. 35) καὶ ἐπηρώτησεν εἰς ἐξ αὐτῶν νομικὸς πειράζων
αὐτόν καὶ λέγων.

Τὰ NBL 33 καὶ μεταφρ. τινὲς παραλείπουσι τὸ καὶ λέγων.

Συνέπεια τῆς συνάξεως τῶν Φαρισαίων ἦν ὁ πειρασμὸς τοῦ
νομικοῦ, ἥτοι νομοδιδασκάλου, πεπαιδευμένου Φαρισαίου (= ἐξ
αὐτῶν) (παράβ. Ματθ. 2, 4. Λουκ. 7, 30). Τὸ δὲ πειράζων
ἐνταῦθα εἰς κακὴν σημασίαν· οὐχὶ δηλ. ἀπλῶς δοκιμάζων εἰ τὸ
ἄληθές φρονεῖ, ἀλλὰ θέλων παγιδεῦσαι αὐτόν, ὡς προεῖρηται.

Στίχ. 36) Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;

Ὁ νομικὸς ἐρωτᾷ ποία ἐντολὴ ἐν τῷ νόμῳ ἐστὶ μεγάλη; τοῦτο
δὲ κατὰ τὴν φαρισαϊκὴν ἔννοιαν τὴν θεωροῦσαν συναλλήλους καὶ
ἀποκλειούσας ἀλλήλας τὰς ἐντολάς (παρ. Ματθ. 15, 5 καὶ ἐφ.),
καὶ θέλων παραστῆσαι τὸν Σωτῆρα, ὡς περιφρονοῦντα μεγάλας ἐν-
τολάς καὶ ὑποβιάζοντα ταύτας· ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντᾷ διδάσκων ὅτι
αἱ ἐντολαὶ εἰσιν ὑπάλληλοι, καὶ ὅτι ἐν τῇ μεγάλῃ ἢ ἐν ταῖς δύο
μεγάλαις πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περιλαμβάνονται. Ἐκαστος τοῖνυν ἐννοεῖ
ποῦ ἡ παγὶς ἐνέκειτο· ἐν τῇ προτιμῇσει ἐντολῆς συνεπαγομένης κατὰ
τὸν Φαρισαῖον τὸν ἀποκλεισμόν ἄλλων σπουδαίων καὶ σπουδαιο-
τέρων ἴσως ἐντολῶν· ὁ Σωτὴρ ὁμῶς ἀποστομοῖ τὸν Φαρισαῖον,
μνημονεύων τῶν δύο μεγίστων ἐντολῶν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν
πλησίον ἀγάπης, ἐν αἷς περιέχονται, καὶ ἐξ ὧν ἀπορρέουσι πᾶσαι
αἱ λοιπαὶ ἐντολαί.

Στίχ. 37) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ· ἀγαπήσεις Κύριον τὸν

Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.

Τὰ NBL 33 παραλείπουν τὸ Ἰησοῦς· πάντα ὅμως τὰ κεφαλαιώδη ἀντίγραφα καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔφη· οὐ πολλὰ δὲ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. εἶπεν· τὸ ἄρθρον τῇ παραλείπουνσι ἱκανὰ τῶν ἀντιγράφων (NBE κτλ) πρὸ τοῦ καρδίᾳ· ἄλλα δὲ (B Μαΐου ἐκδοσις) EFG κτλ. πρὸ τοῦ ψυχῇ σου· τὸ δὲ Θ^ς καὶ τινα τῶν μικρῶν προστιθέασιν καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ σου πρὸ τοῦ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου, ὡς παρὰ τῷ Μάρκῳ.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐκλέγει ἐκ τοῦ νόμου τοὺς δύο μεγάλους μαργαρίτας, τὰς δύο κυρίας καὶ θεμελιώδεις ἐντολάς τῆς πρὸς τὸν Θεόν καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἐξ ὧν πᾶσαι αἱ λοιπαὶ πηγάζουσιν· καὶ ἡ μὲν πρώτη περιέχεται ἐν τῷ Δευτερονομίῳ κεφαλαιῷ θ', ἐν ᾧ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ὑποχρέωσις πρὸς τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἡ προερχομένη ἐκ τοῦ φόβου (στίχ. 2) καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ (στίχ. 5)· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐστὶ τὸ ἐλαττήριον τῶν ἀτελῶν καὶ ἁμαρτωλῶν δούλων, τὸ δὲ δεύτερον τῶν τελείων καὶ δεδικαιωμένων τέκνων· διὸ καὶ τοῦτο προβάλλεται ὁ Σωτὴρ ὡς τὴν κυρίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων πηγὴν. Ἐχει δὲ ὁ στίχος οὗτος καὶ ὁ προηγούμενος 4 κατὰ τὸ ἔβρ. πρωτότυπον α' Ἀκούε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν Κύριος εἰς ἐστὶ· καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου (οἱ Ο'. διανοίᾳ σου) καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δυνάμει ἢ τῇ ἰσχύϊ σου· ὁ δ' εὐαγγελιστὴς ἢ μᾶλλον ὁ μεταφραστὴς, ἐλευθέρως ἀναφέρον, ἔθηκε τὸ ἐν τῇ διανοίᾳ σου τῶν Ο'. ἐν τέλει, ἀντὶ τῆς ἀρχῆς· ἡ ἔννοια δὲ τῶν ἐκφράσεων τούτων ἐστὶν ἀγαπήσεις τὸν Θεόν σου διὰ πάσης τῆς ἐσωτερικῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς δυνάμεώς σου· διότι ἡ μὲν καρδία ἐστὶν ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἔδρευει τὸ συναίσθημα, καὶ δι' ἧς ἀγαπῶμεν καὶ μισοῦμεν· ἡ δὲ ψυχὴ ὡσαύτως ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ὁ βασιλεὺς τοῦ σώματος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνταῦθα θεωρούμενος ὑπὸ τὴν ἐποψιν τοῦ λόγου, τῆς διανοίας, τῆς διευθυνούσης τὸ σῶμα, τὴν ὕλην, ἡ δὲ ἰσχύς καὶ δυνάμεις ἔνεστιν ἐν τῇ θελήσει· ὥστε ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου δι' ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἐσωτερι-

κοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πνεύματος, ἥτοι συναισθήσεως, νοήσεως, θελήσεως· ἡ ἐν ἄλλαις λέξεσι πᾶσαι αἱ πνευματικά σου δυνάμεις ὀφείλουσιν ὁρμᾶσθαι καὶ ἄγεσθαι ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ (= ἀγάπης τοῦ Θεοῦ) καὶ ἡ μὲν καρδιά ποθεῖτω, ὁ δὲ νοῦς σκεπτέσθω περὶ αὐτοῦ ἀδιαλείπτως καὶ ἡ θέλησις ποιεῖτω τὸ θέλημα αὐτοῦ πρὸς ἐπίτευξεν τῆς μετ' αὐτοῦ τελείας ἐνώσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς πνευματικῆς ἀγάπης. Ὅπως ὁμως ἔχει ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν ἔκφρασιν, τὸ μὲν καρδίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔδραν τοῦ συναισθήματος, τὸ δὲ ψυχῆς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, τὸν βασιλέα τοῦ σώματος, ὅστις ἐνταῦθα ἰδίως ἐμφανίζεται ὡς θέλησις, καὶ εἰς τὸν νοῦν τὸ διανοίας, ἥτις ἐστὶ τὸ φῶς τὸ φωτίζον τὸν ἄνθρωπον· ὅπως δὴποτε τοίνυν λαμβανομένων τῶν ἐκφράσεων, ἡ ἐννοιά ἐστίν, ὅτι ὀφείλεις ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν δι' ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματός σου, ὅπερ πνεῦμα μόνον δύναται λατρεύειν τῷ Θεῷ· τὸ δὲ ἐξ ὅλης... καὶ ὅλης... καὶ ὅλης δεικνύει ὅτι ἀπαιτεῖ ἀμέριστον ἀγάπην, οὐ θέλει δηλ. συμμερίζεσθαι μετὰ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ τὸ ἡμέτερον πνεῦμα, ἀλλ' ἔχειν ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν *μονοκρατορίαν*· οὐ γὰρ δυνάμεθα εἶναι φίλοι καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου, ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ (Ἰακ. 4, 4).

Στίχ. 38) αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολή.

Πρώτην καὶ μεγάλην ἀποκαλεῖ τὴν ἐντολὴν ταύτην ὁ Σωτὴρ (τὸ ἡ πρώτη τῶν ἄλλων κωδίκων προϋποτίθει ταύτην γνωστὴν ὡς πρώτην ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου)· διότι ἐν ταύτῃ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περιέχονται, ὅτι πάντα τὰ καθήκοντα ἡμῶν πρὸς αἰονδήποτε πηγὴν καὶ ἀρχὴν ἔχουσι τὰ πρὸς τὴν αἰτίαν ἡμῶν ἥτοι τὸν δημιουργὸν ἡμῶν Θεὸν καθήκοντα. Διὸ πρώτη τῇ τάξει ἡ ἐντολή αὕτη ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐπομένας, καὶ μεγάλη δὲ κατὰ τὴν ποιότητά, ὡς ἐγκλείουσα πάσας τὰς λοιπὰς τὰς μικροτέρας, τὰς ὑπαλλήλους ταύτης, ἐν ἑαυτῇ.

Στιχ. 39) δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτόν.

Τὰ ΝΒ παραλείπουν τὸν δέ· — τὰ δὲ ΕFG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁμοία αὐτῇ, ἀντὶ τοῦ αὐτῇ τοῦ π. κ. καὶ πολλῶν ἄλλων· εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους κωδ. ἔλειπον τὰ πνεύματα καὶ οἱ τόνοι, καὶ φαίνεται τὸ αὐτῇ, ὡς τὸ ἀρχικόν, διότι πάντοτε καὶ παρὰ Ματθαίῳ καὶ τοῖς συγγραφεῦσι πᾶσι τῆς Κ. Δ. τὸ ὅμοιος ἐκφέρεται μετὰ δοτ. τοῦ προσώπου ἢ πράγματος, πρὸς ὃ ἡ σύγκρισις· ἐνταῦθα δὲ ἡ ὁμοιότης θεωρεῖται κατὰ τὸ μέγεθος.

Δευτέρα δὲ μετ' ἐκείνην τὴν πρώτην, μεγάλη δηλ. μετ' ἐκείνην, ἅτε ἀπορρέουσα ἐκ τῆς πρώτης, καὶ ἐμπεριέχουσα πάσας τὰς λοιπὰς πλὴν τῆς πρώτης, καὶ τῶν περιεχομένων ἐν τῇ πρώτῃ ἢ ἀμέσως αὐτῇ συνεχομένων ὑπαλλήλων ἐντολῶν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων, ἐστὶν αὕτη, ἡ ἐμπεριέχουσα τὸ ἐλατῆριον τῆς πληρώσεως πάντων τῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθηκόντων, ἥτοι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐν Θεῷ μετ' αὐτῶν ἐνώσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν πλησίον δηλ. τὸν μεθ' οὗ εἰς οἰανδήποτε σχέσιν ἐρχόμεθα ἄνθρωπον ἀγάπη (παρ. Ματθ. 5, 43). Περιέχεται δὲ ἡ ἐντολὴ αὕτη ἐν τῷ Λευιτικῷ 19, 18. 'Ὑπὸ γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὁ Θεὸς διδῶσιν ἐντολὰς περὶ ἀγιότητος, συνισταμένης ἐν τῇ πληρώσει τῶν ἐντολῶν, ὧν καταριθμεῖ τινάς· ἐν ταύταις δὲ εἰσι καὶ διατάξεις περὶ ἐλεημοσύνης καὶ βοηθείας τῶν πτωχῶν καὶ διατάξεις ἀπαγορευτικαὶ τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδικήσεως (Στίχ. 17 «οὐ μισήσεις τὸν ἀδελφόν σου τῇ διανοίᾳ σου» . . . καὶ Στίχ. 18 κατὰ τὸ ἔβρ. πρωτότυπον αὐτὴν ἐκδικήσεις σεαυτόν, καὶ οὐ τηρήσεις (τὴν ὀργὴν σου) ἐπὶ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ (= ἀλλὰ) ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. 'Εγὼ Κύριος (ὁ τοῦτο ἐντελλόμενος)». 'Απαγορεύων τοίνυν τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐντέλλεται ὁ Θεὸς καὶ θετικῶς τὴν πρὸς αὐτόν ἀγάπην, ὡς πλήρωμα πάντων τῶν πρὸς αὐτὸν καθηκόντων· διὰ δὲ τοῦ ὡς σεαυτὸν δεικνυσι τὸ πρόχειρον μέτρον αὐτῆς, ἥτοι ὅ,τι ἡθικὸν ἀγαθὸν ζητεῖς σεαυτῷ, ὀφείλεις προξενεῖν καὶ κείνῳ· καὶ ὅ,τι ἡθικὸν κακὸν ἀπεύχῃ σεαυτῷ, ὀφείλεις ἀπομακρύνειν ἀπ' ἐκείνου. Ἡ ἐντολὴ δ' αὕτη ἐστὶ δευτέρα ὁμοία κατὰ τὸ μέγεθος τῇ πρώτῃ· διότι περιλαμβάνει

νει ἐν ἑαυτῇ πάντα τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντα· δευτέρα δέ, ὅτι ἐξ ἐκείνης τῆς πρώτης πηγάζει· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὴν αἰτίαν ἀγαπᾷ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα· ὁ ἀγαπῶν τὸν δημιουργόν, ἀγαπᾷ καὶ τὸ δημιούργημα καὶ πλάσμα· ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ (Α΄. Ἰωάνν. 5, 1)· «ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ἐξακολουθεῖ ἐνταῦθα ὁ ἀπόστολος, ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιῶμεν»· ὥστε ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη λυδία λίθος τῆς πρὸς τὸν πλησίον, ὡς καὶ πηγὴ ταύτης.

Στίχ. 40) Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται.

Τὰ κΒD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται· ἡ αὐτὴ δηλ. ἔννοια, ἀλλὰ μᾶλλον μεμαρτυρημένη ἢ ἀνάγκῃς τοῦ π. κ.

Ὁ Σωτὴρ κλείει ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν περὶ μεγάλης ἐντολῆς, λέγων ὅτι ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς, τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης, ὅλος ὁ Μωσαϊκὸς νόμος καὶ οἱ προφῆται, (ἥτοι ὁλόκληρος ἡ Π. Δ. ἡ ἡθικὴ δηλ. ταύτης διδασκαλία) κρέμονται, στηρίζονται, ἔχουσι τὸν ἰσχυρὸν καὶ τηροῦντα αὐτοὺς ἦλον, οὐ καταπίπτοντος συγκαταπίπτουσι καὶ αὐταὶ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀκούοντος (παρ. Ῥωμ. 13, 8 καὶ ἐφ. Γαλ. 5, 14)· τούτων δὲ τῶν λόγων ἡ ἀλήθεια ἡ πρόδηλος, ἔπεισε πληρέστατα τὸν πειράζοντα καὶ τοὺς ἀκρωμένους, ὥστε οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 12, 28 — 34.

Στίχ. 28) Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς ἀπεκρίθη αὐτοῖς, ἐπηρώτησεν αὐτόν· ποία ἐστὶ πρώτη πασῶν ἐντολῇ;

Τὰ κ^οCD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἰδῶν, ἀντὶ εἰδῶς· τὰ δὲ κBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐντολὴ πρώτη πάντων· τὰ AEF καὶ πολλὰ ἄλλα πρώτη πάντων ἐντολῇ· τὸ δὲ M^ο καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. πρώτη πασῶν ἐντολῇ, ὃ τὸ γραμμτικῶς ὀρθόν, καὶ τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἐντολῇ πρώτη ἢ πρώτη ἐντολῇ.

Ὁ Μάρκος ἔχει τὴν διήγησιν ταύτην ἐν τῇ αὐτῇ ἀκριβῶς σειρᾷ τοῦ Ματθαίου· προηγεῖται δηλ. ἡ τῶν Σαδδουκαίων ἐρώτησις καὶ ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἔπεται ἡ περὶ τοῦ Δαυὶδ ἐν τῇ πρὸς τὸν Μεσσίαν σχέσει αὐτοῦ ἐρώτησις τοῦ Σωτῆρος· οὐδεμία τοίνυν ἀμφιβολία ὅτι καὶ αὕτη ἡ αὐτὴ διήγησις τῇ τοῦ Ματθαίου· αἱ δύο δὲ διαφοραὶ τοῦ Μάρκου, ὅτι δηλ. οὐχὶ πειράζων ἠρώτησε, καὶ ὅτι ἀπεδέξατο τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σωτῆρος, δι' ὃ καὶ ἐπηνέθη ὑπ' αὐτοῦ, εἰσὶν ἄλλη διατύψεις τῆς παραδόσεως ταύτης, οὐδόλως ἀσυμβιβαστος τῇ τοῦ Ματθαίου· διότι καὶ τὸ πειράζων μέση λέξις, καὶ ἡδύνατο ὁ γραμματεὺς ἐπωφεληθῆναι τὴν εὐκαιρίαν, ἣν οἱ Φαρισαῖοι ἐπέβαλον αὐτῷ, ὡς ἐπέχοντι ἔτι ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἵνα αὐτὸς σχηματίσῃ περὶ αὐτοῦ πεποιθήσιν· ἡ δὲ προσφυστάτη καὶ σοφωτάτη ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος, οὕτω διηγείρε τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ, ὥστε εὐθὺς ἐξέφρασε τὴν ἀποδοχὴν τῆς πνευματικωτάτης ἀνακεφαλαιώσεως τοῦ νόμου ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· ἡ ἀλήθεια τοίνυν κατίσχυσεν ἐν αὐτῷ πάσης μικρολόγου καὶ ἀτόπου προκαταλήψεως· οὕτως ἐξηγητέα ἡ μεταξὺ Ματθαίου καὶ Μάρκου διαφορὰ ἐν τῇ διηγέσει ταύτῃ, ἣν ὁ Λουκᾶς παραλείπει, ἅτε ἔχων ἄλλην ὁμοίαν ταύτῃ ἐν τῷ κεφ. 10, 25 — 28.

Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων ἀκούσας κτλ.) κατὰ τὸν Μάρκον ὁ γραμματεὺς οὗτος προσῆλθεν ἐκεῖ, ὅπου ἦν ὁ Σωτὴρ, ἀκούσας τῶν Σαδδουκαίων συζητούντων μετ' αὐτοῦ, καί, ἐπειδὴ ἔγνω ὅτι καλῶς ἀπεκρίθη τοῖς Σαδδουκαίοις, ἠρώτησε βουλόμενος τυχεῖν καὶ αὐτὸς καταλλήλου ἀπαντήσεως· ἐρωτᾷ τοίνυν ποία ἐστὶ πρώτη πασῶν ἐντολῇ, ὑπερβαίνουσα δηλ. κατὰ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς πληρώσεως καὶ τὸ κύρος πάσας τὰς λοιπὰς.

Στίχ. 29) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, ὅτι πρώτη πασῶν ἐντολή, Ἄκουε Ἰσραὴλ κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστι.

Τὰ NBLΔ 33. παραλείπουν τὸν δέ, καὶ ἔχουσιν ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· τὰ αὐτὰ δὲ NBLΔ ἔχουσιν ὅτι πρώτη ἐστὶν ἄκουε Ἰσραὴλ κτλ. τὰ ACK καὶ ἱκανὰ ἄλλα ὅτι πρώτη πάντων ἐντολή· τὰ δὲ EFG καὶ ἱκανὰ ἄλλα πρώτη πάντων τῶν ἐντολῶν· τὸ δὲ π. κ. καὶ μικροὶ τινες κώδικες πρώτη

πα σ ὤ ν τῶν ἐντολῶν· ἡ γραφή τοῦ Μ* πρώτη πασῶν ἐντολῇ, ἦν καὶ τὰ ACK ἔχουσι μετὰ μόνης τῆς ἐκ σφάλματος διαφορᾶς π ά ν τ ω ν, δοκεῖ εἶναι ἡ καταλληλοτέρα πρὸς τὴν ἐρώτησιν.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα προστίθησι καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἐντολὴν ("Ἀκουε Ἰσραὴλ κτλ.), ἥς ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ματθαίου ἐμνημονεύσαμεν, καὶ ἥτις παριστᾷ τὴν ἀγάπην ὡς καθῆκον ὑψηλόν καὶ ἀποκλειστικόν, ὁ λόγος δὲ τούτου *ὅτι ἡ αἰτία σου μία καὶ μόνη ἐστίν· καὶ ἐν ταύτῃ ἀνάγκη συγκεντρῶσαι πᾶσάν σου τὴν ἀγάπην*, ὡς λέγει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 30) Καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου· αὕτη πρώτη ἐντολή.

Τὰ BD* X παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ καρδίας· τὸ δὲ B καὶ πρὸ τοῦ ψυχῆς καὶ διανοίας· τὰ KII* καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου· — τὰ δὲ DH καὶ δύο τῶν μικρῶν τὸ καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου· τὰ δὲ NBELΔ παραλείπουσι τὸ αὕτη πρώτη ἐντολή τῶν ADX καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ KUPI καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι πρώτη πάντων ἐντολή.

Ὁ Μάρκος προσέθηκε τὸ διανοίας τῶν O'. εἰς τὸ καρδίας τοῦ πρωτοτύπου, τιθεὶς μετὰ τὴν καρδίαν, τὴν πηγὴν τοῦ συναισθήματος, τὴν ψυχὴν ὡς τὴν πνευματικὴν οὐσίαν, τὸ πνευματικόν ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ διευθύνον τὸ σῶμα, εἶτα δὲ τὴν διάνοιαν, τὴν πηγὴν τῆς γνώσεως, καὶ τελευταίαν τὴν ἰσχὺν τῆς θελήσεως, ἥτοι ἐν μιᾷ ἐκφράσει ἀγαπήσεις τὸν Θεὸν δι' ὅλων τῶν πνευματικῶν σου δυνάμεων· τὸ δὲ ψυχῆς τίθεται κατὰ πλεονασμὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων δυνάμεων αὐτῆς πρὸς ἐπίτασιν τῆς διὰ παντός τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 31) Καὶ δευτέρα ὁμοία αὕτη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστιν.

Τὰ NBELΔ παραλείπουσι τὸν καὶ, ὡς καὶ τὸ ὁμοία, καὶ ἔχουσι δευτέρα αὕτη· — πολλὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁμοία αὐτῇ· καὶ τινα αὐτῆς

τὰ δὲ D 69. ταύτη· τὸ δὲ HXΠ' καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἑαυτὸν, ἀντὶ σεαυτὸν· τὰ δὲ NL ἔχουσι μείζων δέ.

Πρὸς τῇ πρώτῃ ἐντολῇ, περὶ ἧς ἠρωτήθη ὁ Σωτὴρ, ἀναφέρει καὶ τὴν δευτέραν, ὡς τὸ πόρισμα καὶ συμπλήρωμα τῆς πρώτης· τὸ δὲ « ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος κρίνεται καὶ οἱ προφῆται » τοῦ Ματθαίου, ἐκφράζει ὁ Μάρκος διὰ τοῦ μείζων τούτων (κατὰ τὴν ἑκτασιν, ὡς πάσας τὰς λοιπὰς περιλαμβανουσῶν), ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔστι.

Στίχ. 32) Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς· Καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ,

Τὰ N·DE καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν εἶπες, ἀντὶ εἷ πα ς· ἀμφότεροι δ' οἱ τύποι οὗτοι καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικαῖς ἐν χρήσει (Βουτμάν. Γραμμ. σελ. 202)· τὰ DEFG καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν εἷς ἐστὶ Θεός, ὅπερ παραλείπουν τὰ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα, ὡς ἄφ' ἑαυτοῦ νοούμενον, καὶ τούτοις, ὡς ἀρχαιοτέροις, συντασσόμεθα.

Ὁ γραμματεὺς ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος οὕτως ὀρθῶς καὶ καταλλήλως ἀποκρινάμενος, ἡσθάνθη ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἐξεχύθη εἰς ἐπιδοκιμασίαν, δι' ἧς κατέδειξεν ὅτι μεθ' ὅλας τὰς προλήψεις τῆς φαρισαϊκῆς αὐτοῦ αἰρέσεως καὶ τοῦ κοινοῦ φρονήματος τῶν Φαρισαίων κατὰ τοῦ Σωτῆρος, οὐ κατεπνίγη ἐν αὐτῷ ἡ ἱερὰ φωνὴ τῆς ἀληθείας· καὶ διὰ τοῦτο ἐκ πειραστοῦ ἐγένετο ἐγκωμιαστής τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ εἶπεν αὐτῷ « καλῶς εἶπας, τῇ ἀληθείᾳ, διδάσκαλε, ὅτι εἷς ἐστι (Θεός), καὶ οὐκ ἔστι (κατ' ἀκολουθίαν) ἄλλος πλὴν αὐτοῦ »· ἐπαναλαμβάνει τοίνυν καὶ συμπληροῖ τὴν πρώτην πρότασιν, δεικνύς ὅτι καὶ αὐτὸς γινώσκει καὶ ἀποδέχεται ταύτην· αὐτὸ δὲ τοῦτο ποιεῖ καὶ διὰ τὴν δευτέραν ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 33) καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλεῖον ἐστὶ πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν.

Τὰ ΒUX καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ καρδίας· τὰ δὲ κL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν καρδίας σου· καὶ τὰ NBLD καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς· τὰ δὲ D 33 τὸ καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος· — τὰ κ* Δ ἔχουν τὸν πλησίον σου· τὰ δὲ κAD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν· σεαυτόν, ἀντὶ ἑαυτόν· καὶ τὰ NBLD 33 ἔχουν περισσύτερον, ἀντὶ πλεον· — καὶ θυσιῶν ἔχουν τὰ ABD καὶ πλείστα ἄλλα· τὰ δὲ κLM καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τῶν θυσιῶν μετὰ τοῦ ἄρθρου, ὃ δύναται μὲν παραλειφθῆναι, ἅτε λαμβανόμενον ἐκ τοῦ προηγουμένου πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων, ἀλλ' ὁ Μάρκος καὶ ἀλλαχοῦ ἔχει τοῦτο (παρ. Μάρκ. 1, 32)· διὸ καὶ ἐνταῦθα τηρητέον.

Ἀντὶ τοῦ ἀνωτέρω διανοίας (τῶν Ο΄.) ἐνταῦθα ἔχει συντάσεως, τιθεὶς τὴν ἀρετὴν ἀντὶ τῆς δυνάμεως· ἡ γὰρ περὶ τὴν διάνοιαν σύνοιαι καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (ζῶων ἱστορ. 9, 1) ἡ ὑγιᾶς καὶ ὀρθὴ κρίσις τοῦ νοός, ἣν ἀναπληροῖ, καὶ ἤτινι ὁμοιάζει τὸ τῶν ζῶων ἐνστικτον. Ὁ γραμματεὺς τοίνυν συμπληρῶν καὶ τὸ δεύτερον μέρος λέγει ὅτι ἡ τήρησις τῶν δύο τούτων πρώτων ἐντολῶν ἐστὶ πρᾶγμα πλεον, περισσύτερον, μείζονα δηλ. παρὰ Θεῷ ἀξίαν ἔχον, πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων (ἅτινα ἦσαν τὸ ἀνώτατον εἶδος τῶν θυσιῶν) καὶ τῶν θυσιῶν (πάντων τῶν ἄλλων εἰδῶν, τῶν θυσιῶν, ἥτοι περὶ ἁμαρτίας, σωτηρίας κτλ.) κατὰ τὸ «ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν». Ὡσπὲρ 6, 6 παρ. Βασ. Α΄. 15, 22 Ψαλμ. 50, 51 κτλ. ἐκ τούτου καταδείκνυται ὁ γραμματεὺς καὶ γνώστης τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τοῦ νόμου καὶ ἐραστῆς αὐτοῦ, καὶ πρὸς τούτοις ἐννοῶν τὸ ἀνωφελές τῶν ἐξωτερικῶν τύπων ἄνευ τῆς ἐσωτερικῆς δικαιοσύνης, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λέγει αὐτῷ ὅτι οὐκ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς εἰς αὐτόν δηλ. πίστεως, ἥτις προϋποτίθεται πνευματικὴν τοῦ νόμου κατανόησιν, ἄγρουσαν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἰδίας ἁμαρτωλοῦ καταστάσεως. ὅτι ὁ ἐν ὀλοκαυτώμασι καὶ θυσίαις ζῶων τὴν δικαιοσύνην στηρίζων, εὐκόλως γίνεται παρ' ἑαυτῷ δίκαιος· οὐχ οὕτως ὅμως ὁ ἐν τῷ πνεύματι, ὡς τῇ πηγῇ, τὴν θείαν λατρείαν στηρίζων.

Στίχ. 34) Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν αὐτόν ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ. Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτόν ἐπερωτῆσαι.

Τὸ Η καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχει εἰδῶς ἀντὶ ἰδῶν· τὰ δὲ NDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτόν.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὡς εἶδεν ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ ὅτι νουνεχῶς, φρονίμως καὶ συνετῶς, ἀπεκρίθη, καὶ ἐπεβεβαίωσεν οὕτως, διὰ τῆς ἀποκρίσεως ταύτης, ἣν εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων γινῶσιν αὐτοῦ (περιέμενε δὲ μόνον ἵνα ἐκφράσῃ ταύτην ὅπως ἐνθαρρύνῃ αὐτὸν καὶ προσελκύσῃ εἰς τὴν πίστιν) εἶπεν αὐτῷ· οὐκ ἀφίστασαι πολὺ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ὅτι εἶχε τὴν συναίσθησιν τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔλειπε μόνον ἢ εἰς αὐτὸν πεποιθήσεις, ὡς τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν μόνον πάροχον τῆς χάριτος, τῆς διὰ πίστεως καὶ μετανοίας ἀγούσης εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐν πνεύματι λατρείας. Τοιαύτη γὰρ ἡ ἔννοια τῶν λόγων τούτων τοῦ Σωτῆρος, μεθ' οὗς οὐδεὶς πλέον ἐτόλμα ἐπερωτῆσαι αὐτόν, φοβούμενος ὅτι καταισχυνηθήσεται. Τότε δὲ ὁ Σωτὴρ ἤρξατο τοῦ ἐλέγχου καταδείξας αὐτοῖς τοὺς Φαρισαίους ἀγνοοῦντας τὰ τοῦ Μεσσίου, πρὸς δὲ καὶ σκευὴ πάσης ὑποκρισίας καὶ κακίας ἐν τοῖς ἐπομένοις. εἰς ὧν τὴν ἐξήγησιν μεταβαίνομεν· τὸ δὲ νουνεχῶς παρὰ Πολυβ. καὶ Πλουταρχ. ἀντὶ τοῦ δοκίμου νουνεχόντως (Ἰσοκρ.)

νστ'.) Ἐρώτησις τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς κατὰ φύσιν υἰότητος τοῦ Μεσσίου καὶ κατάδειξις τῆς ἀγνοίας τῶν Φαρισαίων περὶ ταύτης.

Ματθ. 22, 41 — 46. Λουκ. 20, 41 — 44. Μάρκ. 12, 35 — 37.

1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 41 — 46.

Στίχ. 41) Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς.

Τὸ συνηγμένων δεικνύει ὅτι οἱ περὶ αὐτὸν συνηθροισμένοι Φαρισαῖοι, ὅπως πειράσωσιν αὐτόν (στιχ. 34), οὕτω διελύθησαν, καὶ ἐξηγητέον αὐτοῖς τῶν συνηθροισμένων δὲ περὶ αὐτόν ἔτι τῶν Φαρισαίων ὁ

Σωτὴρ ἐπὴρώτησεν αὐτοὺς περὶ τοῦ Μεσσίου» ἵνα καταδείξῃ τὴν περὶ αὐτοῦ παχυλὴν ἄγνοιαν τῶν θελούντων εἶναι νομοδιδασκάλων καὶ τῆς θείας γραφῆς ἐξηγητῶν.

Στιχ. 42) λέγων τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνας υἱὸς ἐστὶ; λέγουσιν αὐτῷ· τοῦ Δαυίδ.

Ὡς καὶ ἀλλαχοῦ οὕτω καὶ ἐνταῦθα τινὰ τῶν ἀντιγράφων ἔχουσι Δαυεὶδ· ἄλλα δὲ Δαβίδ ἀντὶ τοῦ Δαυίδ.

Ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ τὴν περὶ καταγωγῆς καὶ φύσεως τοῦ Χριστοῦ γνώμην αὐτῶν, ἵνα καταδείξῃ ὅτι ἠγνόουν τὴν αὐτοῦ θείαν φύσιν, καὶ ὅτι καθὼ μὲν Θεὸς ἦν υἱὸς τοῦ Θεοῦ πατρός· καθὼ δ' ἄνθρωπος τοῦ Δαυίδ· ἐρωτᾷ τοίνυν αὐτοὺς γενικῶς τί νομίζετε περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνας υἱὸς ἐστίν; οἱ δὲ ἀποκρίνονται τοῦ Δαυίδ. Εἰς τοῦτο δ' ἀπαντᾷ ὁ Σωτὴρ, δεικνύων τὴν ἀμαθίαν αὐτῶν.

Στιχ. 43) Λέγει αὐτοῖς· πῶς οὖν Δαυίδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων,

Τὰ LZ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ὀλίγα δ' ἄλλα (NLZ) ἔχουσι καλεῖ Κύριον αὐτὸν ἢ καλεῖ αὐτὸν Κύριον (BD).

Ὁ Σωτὴρ ἀναφέρει τὴν ῥῆσιν τοῦ πρώτου στίχου τοῦ Ψαλμοῦ 110 κατὰ τὸ ἔθρ. καὶ 109 κατὰ τοὺς Ο'. φέροντος ἐπιγραφὴν «Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ» καὶ προδήλως μεσσιακὸν χαρακτῆρα, ὡς καὶ ὁ 2ος καὶ 45ος Ψαλμός, καὶ ἔτι μᾶλλον καθόσον παριστᾷ τὸν βασιλεῖα Μεσσίαν καὶ ὡς ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ (ἔξω δηλ. τῆς λευιτικῆς ἱερωσύνης παρ' Ἑβρ. 7, 6 καὶ 9), καὶ λέγει ὅτι καλεῖ αὐτὸν ὁ Θεὸς ἵνα καθίσῃ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, ὅπερ οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ τῶν ἀγγέλων ἀρμόζει, (Ἑβρ 1, 13. 14). Οἱ χαρακτῆρες τοίνυν οὗτοι οὐδενὶ ἄλλῳ δύνανται προσαρμολογῆσαι εἰμὴ μόνῳ τῷ Μεσσίᾳ, καθὼ βασιλεῖ καὶ ἱερεὶ καὶ συνθρόνῳ καὶ τῆς αὐτῆς θείας δόξης συμμετόχῳ τῷ πατρί. Πρόδηλον τοίνυν ὅτι οὐ δύναται μόνον υἱὸς Δαυίδ εἶναι ὁ καὶ ὑπ' αὐτοῦ Κύριος προσαγορευόμενος, ὡς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν παρατηρεῖ· τὸ δὲ ἐν πνεύματι = ἐν πνεύματι ἀγίῳ, ὡς τινὰ τῶν

μικρῶν ἀντιγράφων προσέθηκαν, (παρ. Ματθ. 4, 1. Λουκ. 2, 27. Β'. Πέτρ. 1, 21) ἐπειδὴ ὁ προφήτης Δαυὶδ οὐ θελήματι ἰδίῳ, ἀλλὰ Πνεύματι φερόμενος εἶπε ταῦτα.

Στίχ. 44) Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Τὰ NBDZ παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Κυρίου· τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὑποκάτω, ὡς καὶ παρὰ Λουκ. καὶ Μάρκ. εὑρηται ἐν ἀντιγρ. τισίν.

Τὸ ἐβρ. πρωτότυπον ἔχει· «λέγει ὁ Ἰεχωβά ἡ λόγος τοῦ Ἰεχωβά πρὸς τὸν Κύριόν μου (λέγει ὁ Δαυὶδ) κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν ποιήσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου» (κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν τῆς ἀνατολῆς βασιλέων τοῦ πατεῖν τῷ ποδὶ ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν ἡττηθέντων ἐχθρῶν)· διὰ τοῦτου δὲ δείκνυσιν ὅτι κατὰ τὴν θείαν ἀπόφασιν ὁ Μεσσίας ἐξῆλθεν εἰς τὸν κόσμον νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ (Ἀποκαλ. 6, 2) πάντας τοὺς ἐχθρούς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἔσχατον τὸν θάνατον (Α'. Κορ. 15, 25 καὶ ἐφ.).

Στίχ. 45) Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἔστι;

Τὰ DKM καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι πάλιν ἐν πνεύματι πρὸ τοῦ καλεῖ· ἄλλα δὲ τινὰ τῶν μικρῶν κύριον αὐτὸν καλεῖ, ὡς ἀνωτέρω.

Ὁ Σωτὴρ ἐξάγει τὴν τοῦ Μεσίου ἀνωτέραν φύσιν ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ὁ προπάτωρ Δαυὶδ δίδωσιν αὐτῷ, καλῶν Κύριον αὐτοῦ· διότι πῶς δύναται ἀποδοῦναι τοιοῦτον τίτλον, δι' οὗ ἀναγνωρίζει ὅτι ἔχει καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Δαυὶδ κυριότητα καὶ ἐξουσίαν, εἰ ἐτύγχανεν ἀπλοῦς ὢν υἱὸς καὶ ἀπόγονος αὐτοῦ; διότι λέγεται μὲν καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων τὸ Κύριος τιμῆς ἕνεκεν, ἀλλ' οὐ δύναται ὁ πρόγονος, ὁ αἷτιος καὶ κατὰ τοῦτο μείζων, εἰπεῖν τὸν ἀπόγονον αὐτοῦ Κύριον αὐτοῦ, ἀλλὰ μάλιστα τοῦναντίον ὀφείλει γίνεσθαι (παρ. Σοφ. Σειράχ. 3, 7) εἰ μὴ ἕτερόν τι συμβαίνει, ὡς ἐνταῦθα. Δίδωσι λοιπὸν ἀφορμὴν ὁ Σωτὴρ αὐταῖς εἰς τὸ ἐξετάσαι καὶ κατανοῆσαι

τοῦτο, οὐδὲν δ' αὐτὸς ἐξηγεῖ, ἵνα μὴ δώσῃ ἀφορμὴν τοῖς ζητοῦσιν, οἵτινες καὶ εἶπον ὅτι ἐβλασφήμησεν, υἱὸν Θεοῦ καὶ ἐκ δεξιῶν καθήμενον ἑαυτὸν ἀποκαλῶν (παρ. Ματθ. 26, 65), ἀφήσει δὲ διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων ἀκοῦσαι τοῦτο καὶ νοῆσαι τὴν προφητείαν ταύτην.

Στίχ. 46) Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον, οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

Τὸ Β καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἠδύνατο· — τὰ ΝΒΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀποκριθῆναι αὐτῷ· τὰ δὲ ΕFG καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. αὐτῷ ἀποκριθῆναι· — τὰ DE καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὥρας, ἀντὶ ἡμέρας.

Μετὰ τὰς σοφὰς τοῦ Σωτῆρος ἀποκρίσεις καὶ τὴν τελευταίαν ἐρώτησιν, οὐδεὶς πλέον ἐδύνατο, εἶχε δύναμιν καὶ θάρρος ἵνα ἀποκριθῇ αὐτῷ λέξιν (γρύ), οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι, πλέον δηλ. ὡς λέγομεν κοινῶς.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 41 — 44.

Στίχ. 41) Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοῦς· πῶς λέγουσι τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαυὶδ εἶναι;

Τὰ ΑΚΜ καὶ τινὰ ἄλλα μετὰ τὸ λέγουσι ἔχουσι τινές· — ὀλίγα δὲ ἔχουσιν εἶναι Δαυὶδ υἱὸν ἢ εἶναι υἱὸν Δαυὶδ· — ἀντὶ τοῦ Δαυὶδ ἔχουσι πάλιν τινὰ Δαυεὶδ ἢ Δαβίδ.

Ὁ Λουκᾶς ἐπιτέμνει ἐνταῦθα τὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου· εἶπε δὲ πρὸς αὐτοῦς, τουτέστι τοὺς γραμματεῖς (παρ. στίχ. 39) καὶ λοιποὺς παρόντας· διὰ δὲ τοῦ λέγουσιν ἀναφέρεται εἰς τοὺς διδασκάλους ἐν γένει τῶν Ἰουδαίων, ἐν αἷς ἦσαν καὶ οἱ παρόντες γραμματεῖς.

Στίχ. 42) Καὶ αὐτὸς Δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

Τὰ ΝΒL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτὸς γάρ, ὡς παρὰ Μάρκῳ· τὰ δὲ DP καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν ψαλμῶν· καὶ τὰ BD Κύριος.

Ὁ καὶ ἀπλοῦς συνδετικὸς = πῶς λέγουσιν ἐκεῖνοι τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαυὶδ, καὶ αὐτὸς ὁ Δαυὶδ ἐν βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν (ὅπερ δείκνυσιν ὅτι οὕτω ἦν συνήθης ἡ ἀρίθμησης τῶν Ψαλμῶν· παρ. καὶ Πράξ. 1, 20) λέγει τὰ ἐναντία; τίς τῶν δύο ἔχει ἄδικον; βεβαίως οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ Δαυὶδ θεόπνευστος· ἀνάγκη τοίνυν τεθῆναι τὸ ἐρωτηματικὸν οὐχὶ μετὰ τὸ υἱὸν Δαυὶδ εἶναι, ἀλλὰ μετὰ τὸ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

Στίχ. 43) ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

Τὰ D 145 ἔχουσιν ὑποκάτω, ὡς καὶ τινὰ ἀντιγρ. παρὰ Ματθ. καὶ Μάρκ.

Στίχ. 44) Δαυὶδ οὖν Κύριον αὐτὸν καλεῖ, καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;

Τὰ ABK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτὸν Κύριον. — τὸ D καὶ δύο τῶν μικρ. παραλείπουν τὸν καὶ· καὶ τὰ ABK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ (τοῦ Δαυὶδ) υἱὸς ἐστίν.

Τὸ συμπέρασμα τοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος καταδεικνύει ἐν τίνι ἀντιστρατεύεται ἡ προφητεία Δαυὶδ τῇ διδασκαλίᾳ τῶν γραμματέων.

5) κατὰ τὸν Μάρκον 12, 55 — 57.

Στίχ. 35) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγε διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστὶ Δαυὶδ;

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα υἱὸς Δαυὶδ ἐστίν.

Ὁ Μάρκος παριστᾷ τὴν ἐρώτησιν ταύτην, ὡς διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ ἱερῷ μετὰ τὴν ἀποστόμωσιν τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, ὅποτε οὐδεὶς πλέον ἀπετόλμησεν ἐπερωτᾶν αὐτόν. τὸ δὲ ἀποκριθεὶς = τῷ ἑβρ. לַעֲבֹר λαβὼν τὸν λόγον. Καὶ οὗτος δ' ἐπιτέμνει τὸν Ματθαῖον ἐνταῦθα.

Στίχ. 36) Αὐτὸς γὰρ Δαυὶδ εἶπεν ἐν πνεύματι ἁγίῳ· εἶπεν

ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν γάρ· τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτὸς γὰρ Δαυὶδ λέγει ἀντὶ εἶπεν. τὰ δὲ NBD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ — τὰ δὲ NDE καὶ ἱκανὰ ἄλλα λέγει ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, ἀντὶ τοῦ εἶπε τῶν NBL καὶ πολλῶν ἄλλων, καὶ τοῦ π. κ. τὰ BD παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ κύριος καὶ τὰ BDT 28 ὑποκάτω τῶν ποδῶν σου.

Δικαίως ἀπορητέον λέγει ὁ Σωτὴρ (πῶς λέγουσιν), διὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν γραμματέων· διότι αὐτὸς ὁ Δαυὶδ λέγει τὰ ἐξῆς.

Στίχ. 37) Αὐτὸς οὖν Δαυὶδ λέγει αὐτὸν Κύριον καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστὶ; Καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν οὖν — τὰ δὲ M²U καὶ ὀλίγα ἄλλα καλεῖ ἀντὶ λέγει — καὶ τὰ N²M² καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν πῶς ἀντὶ πόθεν — τὰ BLT αὐτοῦ ἐστὶν υἱός· τὰ δὲ ND πολὺς ἀνάρθως — καὶ τὰ MG καὶ ὀλίγα ἄλλα ἤκουσεν.

Τὸ ἐξαχόμενον ἐκ τῆς προφητικῆς ῥήσεως — αὐτὸς τοίνυν ὁ Δαυὶδ λέγει τὸν Χριστὸν Κύριον καὶ πόθεν, ἐκ τίνος αἰτίας, κατὰ τίνα λόγον ἐστὶν υἱὸς αὐτοῦ; Τὴν εἰς τοῦτο νοουμένην ἀπάντησιν, τὴν ἐξηγοῦσαν τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλ. ὁ Δαυὶδ λέγει αὐτὸν Κύριον κατὰ τὴν Θεότητα, υἱὸς δ' αὐτοῦ κατὰ τὴν θείαν ἐπαγγελίαν ἐστὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀποσιωπᾷ, ὡς προείπομεν, σκοπίμως, ἀρνούμενος ἐπιστῆσαι τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὸ σπουδαῖον καὶ ἐξηγήσεως χρῆζον γεγονός τοῦτο.

Καὶ ταῦτα λέγοντος ὁ πολὺς ὄχλος πλὴν τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, οἱ ἄπλοῖ καὶ ἀφατρίαστοὶ ἄνθρωποι ἤκουον αὐτοῦ εὐχαρίστως, συναισθανόμενοι τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας, δι' ἧς ἀπεστόμου τοὺς ψευδοδιδασκάλους Φαρισαίους καὶ λοιπούς.

ν^ο.) Τελευταῖος δεινὸς ἔλεγχος τῆς τῶν γραμματέων
καὶ Φαρισαίων κακουργίας, καὶ ἀπειλὴ τῆς φοβερᾶς
κατ' αὐτῶν καὶ τῆς γενεᾶς αὐτῶν
κρίσεως τοῦ Θεοῦ.

Ματθ. 23, 1—39. Λουκ. 20, 45—47. 11, 39—52 καὶ 13, 34—35
Μάρκ. 12, 38—40.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 23, 1—59.

Στίχ. 1) Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς
μαθηταῖς αὐτοῦ,

Τὰ BU καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰησοῦς—τὰ δὲ
D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν τιθέασιν τὸ ὅ Ἰησοῦς μετὰ τὸ ἐλάλησεν.

Τότε ἐπεὶ τελέως ἀπεστόμωσεν αὐτούς, ἀναλαμβάνει ἐπιθε-
τικὴν κατὰ τῶν Φαρισαίων στάσιν, καὶ δεινῶς ἐλέγχει αὐτούς
δημοσίᾳ πρὸς τοὺς μαθητάς καὶ τὸν ὄχλον, δεικνύων τὴν φρι-
κώδη ἠθικὴν κατάπτωσιν αὐτῶν, καὶ ἀπειλῶν διὰ τῆς φοβερᾶς
ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, τῆς μελλούσης ἔρχεσθαι ἐπ' αὐτούς, εἰπὼς *συνέλ-
θαιεν* εἰς ἑαυτούς τινες καὶ μετανόησαιεν. Οὗτος ὁ εἰς σκοπὸς τοῦ
δεινοῦ ἐλέγχου, ὅστις πιθανώτατα εἰς ὀλιγίστους μόνον ἐπέτυχεν,
ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ φιланθρωπίᾳ αὐτοῦ ἠθέλησε καὶ τοῦτο τὸ ἡρωϊ-
κὸν καὶ τελευταῖον φάρμακον μεταχειρίσασθαι, εἰπὼς σώσειε τινὰς
αὐτῶν· ὁ δ' ἕτερος σκοπὸς ἵνα πάντῃ ἀναπολόγητοι μείνωσιν· εἶπε
δὲ τοῖς μαθηταῖς καὶ τοῖς ὄχλοις ταῦτα, ἵνα γνωρίσωσι τοὺς λύκους
οἱ ἀπλοῖ καὶ προφυλάσσωνται.

Στίχ. 2) λέγων· ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ
γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι.

Καὶ ἐνταῦθα τὰ *nBD* καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι Μωϋσέως· τὰ δὲ *ΓΔΘ*
καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. Μωσέως—τὸ δὲ *D* καὶ τινὰ τῶν μικρῶν
ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωϋσέως· καὶ τὰ *EGH* καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκάθησαν.

Ὁ Σωτὴρ καταδεικνύει τὴν ἐσχάτην θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν
25*

κατάπτωσιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἐκ τούτου, ὅτι ἐπὶ τῆς προφητικῆς καὶ διδασκαλικῆς καθέδρας τοῦ ἁγιοτάτου Μωϋσέως τοῦ Θεόπου, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ [Δευτερ. 33, 1 Ψαλμ. 90, 1 (κατὰ τοὺς Ο΄. 89, 1)] τοῦ ἡγαπημένου ὑπὸ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων (Σειρήν 45, 1) διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἐπὶ τῆς καθέδρας τοίνυν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου προφήτου ἐκάθισαν δηλ. διεδέξαντο αὐτόν, ὡς διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραὴλ (παρ. Πράξ. 22, 3), τὰ ἀποφώλια τέρατα τῆς ὑποκρισίας καὶ διαφθορᾶς, οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι.

Στίχ. 3) Πάντα οὖν ὅσα ἂν εἰπῶσιν ὑμῖν τηρεῖν τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν.

Τὰ nLZ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅσα ἐὰν· τὰ δὲ nBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ τηρεῖν, τὰ δὲ 1' 26 ἔχουσι ποιεῖν ἀντὶ τηρεῖν. καὶ τὰ BDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ποιήσατε καὶ τηρεῖτε ἀντὶ τοῦ τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε τοῦ π. κ. καὶ τῶν ΔΘ⁶Π καὶ πλείστων ἄλλων.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ οὖν ἐκτίθησι τὴν σχέσιν ἣν ὀφείλουσιν ἔχειν οἱ διδασκόμενοι πρὸς τοὺς τοιούτους διδασκάλους· ἐπειδὴ τοίνυν τοιοῦτοι διδάσκαλοι διεδέξαντο τὸν Μωϋσῆν ὑποκριταὶ καὶ δόλιοι, ἄλλα λέγοντες καὶ ἄλλα ποιοῦντες, ἄγγελοι κατὰ τοὺς λόγους καὶ διάβολοι κατὰ τὰ ἔργα· πάντα ὅσα ἂν εἰπῶσιν ἡμῖν τηρεῖν (ὡς ἠθικὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου), τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἥτοι τὰ ἔργα ταῦτα ὡς πρότυπον λαμβάνοντες, μὴ ποιεῖτε· τοῦτο ἔχει νῦν τὴν πᾶσαν δύναμιν· ὁ γὰρ Σωτὴρ θέλει προφυλάξαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀλεθρίου ἐπιδράσεως τοῦ φαύλου βίου τῶν τοιούτων διδασκάλων· παραγγέλλει τοίνυν ἢ μᾶλλον δίδωσι τὴν ἄδειαν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς ὄχλοις ἔπεσθαι τῇ ἠθικῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν καὶ ἀποδέχεσθαι ταύτην διδάσκουσαν πρόνοιαν Θεοῦ, ἀθανασίαν ψυχῆς, κρίσιν, καθὼς καὶ τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Μωυσέως, δι' ὃν ὁ ἠθικὸς βίος ἐπιρρώνεται, ὁπότε οἱ Σαδδουκαῖοι τούναντίον κατα-

στρέφουσι καὶ ὑποσκάπτουσι τὸν βίον τοῦτον διὰ τῶν δογμάτων αὐτῶν. Ταῦτα τοίνυν τὰ δόγματα τῶν Φαρισαίων, τὰ ὑποστηρίζοντα τὸν ἡθικὸν βίον καὶ τὴν ἡθικὴν τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ἔχει κατὰ νοῦν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν συνιστῶν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὴν τήρησιν τούτων· διότι τὰς ἀνθρωπίνους αὐτῶν ἐντολάς οὐδόλως ἡγεῖτο ὑποχρεωτικὰς διὰ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ (Ματθ. 15, 3 καὶ ἐφεξῆς) καὶ ἀπὸ τῆς φαύλης καὶ ὑποκριτικῆς αὐτῶν ζύμης καὶ διδαχῆς παρήγγειλε προσέχειν (Ματθ. 16, 11. 12). Οὕτως ἐννοητέον τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Σωτῆρος, ὡς δέον προσέχειν τοῖς ἀγαθοῖς λόγοις, ἀλλ' οὐ τοῖς ἔργοις τῶν ὑποκριτῶν διδασκάλων· ὅτι οἱ λόγοι κατὰ κανόνα ἄγιοι, τὰ δ' ἔργα ἐναγῇ καὶ φαῦλα. Ὡστε ὁ στίχος οὗτος δύναται ἐρμηνευθῆναι ὡς ἐξῆς· «Ἐπειδὴ τοίνυν ὑποκριταὶ κατέλαβον τὴν ἔδραν τοῦ Μωϋσέως, καὶ διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραὴλ οἱ φαῦλοι οὗτοι ἐγένοντο, προσέχετε τοῖς λόγοις πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ οὐ τοῖς ἔργοις αὐτῶν· λέγουσι γὰρ (τὴν θείαν τοῦ νόμου ἀλήθειαν, τὸ ἀγαθόν,) καὶ οὐ ποιοῦσι τοῦτο. Πρώτη τοίνυν καὶ σπουδαιοτάτη κακία τὸ μὴ τηρεῖν ὅσα αὐτοὶ τοὺς ἄλλους διδάσκουσι καὶ ἐντέλλονται.

Στίχ. 4) Δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐτά.

Τὰ κΒL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι δὲ μεταβατικόν· τὰ δὲ D' EF καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ τὸ κείμ. Εἰρ. Χρυσ. καὶ Δαμασκ. γὰρ ἐπεξηγηματικόν· τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ συνδετικὸν μόριον· τὰ δὲ κL καὶ δύο μικρὰ παραλείπουσι τὸ καὶ δυσβάστακτα, ὅπερ ἔχουσι πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. — καὶ τὰ κBDL καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτοὶ δὲ τῷ δακτύλῳ αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν ἄλλων.

Ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ γάρ (= δηλαδή) ἐπεξηγεῖ ἐνταῦθα τὸ λέγουσι γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσι, παριστῶν αὐτοὺς ὡς διὰ τῆς διδασκαλίας συνδλέοντας, συνενοῦντας ἐπὶ τὸ αὐτό, πολλὰ βαρέα καὶ δυσβάστακτα φορτία (ἐντολάς τοῦ νόμου παρ. διὰ τὸ βαρέα καὶ δυσβά-

στακτα Πράξ 15, 10. 28. Γαλ. 5, 1), και οὕτω συνδεδεμένα και συνηνωμένα διὰ τοῦ λόγου ἐπιτιθέοντας ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων (= ἐπιβάλλοντας αὐτοῖς τὴν πληρωσιν), αὐτοὺς ὅμως μὴ θέλοντας οὐδ' ἐπὶ τοῦ ὤμου φέρειν ὡς οἱ ἄλλοι, ἀλλ' οὐδὲ κἂν τῷ δακτύλῳ κινήσαι (= πειραθῆναι πληρῶσαι). Τοῦτο δὲ καταδεικνύει τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀσυνειδησίαν, ὅτι δι' ἑαυτοὺς μὲν συναισθάνονται τὸ βᾶρος και οὐδὲ κἂν πειρῶνται πληρῶσαι, ἀπαιτοῦσι δὲ παρὰ τῶν ἄλλων τὴν τελείαν πληρωσιν αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ ταῦτα τὰ ἠθικὰ ἰδίως τοῦ νόμου παραγγέλματα, ἅτινα ὑπερβαίνουνσι τὴν τοῦ σαρκικοῦ ἀνθρώπου δύναμιν, ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ και τελετουργικὰ πολλῶ εὐχερέστερα τυγχάνουσιν.

Στίχ. 5) Πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν και μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.

Τὰ NBDL και τινα ἄλλα ἔχουσι πλατύνουσι γάρ· τὰ δὲ NBD και ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουσι τὸ τῶν ἱματίων αὐτῶν.

Ἡ πηγὴ και ἀφορμὴ, προστίθῃσιν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα, ὅλων αὐτῶν τῶν ἔργων ἐστὶν ἡ ἀνθρωπαρέσκεια (Ἐφ. 6, 6. Κολ. 3, 22) και ἡ ἐπίδειξις, ἀμφοτέρω τέκνω τοῦ σαρκικοῦ και ἐπιμέμπτου ἐγωΐσμοῦ και φιλαυτίας, και τούτου ἕνεκεν εἰσὶν ὑποκριταὶ και ἀσυνειδητοὶ, ὅτι βούλονται θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων δι' ἀρετάς, ἃς μόνον προσποιῶνται ὅτι ἔχουσιν. Ὁ δὲ ἐνταῦθα μεταβατικὸς. Οἱ Φαρισαῖοι, λέγει ὁ Σωτὴρ, εἰσὶν ὑποκριταὶ (Στίχ. 3) ἀσυνειδητοὶ και ἐμπαίχται (Στίχ. 4) και ἀνθρωπαρέσκοι (Στίχ. 5) — πρὸς τὸ θεαθῆναι) αὐτοὺς ταῦτα ποιοῦντας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων και τυχεῖν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἐπαίνου, ὅπερ ῥητῶς ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίᾳ ἀπηγόρευεν ὁ Σωτὴρ (παρ. Ματθ. 6, 1), εἰπὼν ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐδεμιᾶς παρὰ Θεοῦ ἀμοιβῆς ἄξιοι ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν παρὰ τῶν ἀνθρώπων. — Εἶτα δ' ἐκτίθησι πράξεις τινὰς αὐτῶν, ὡς ἐν παραδείγματι, δι' ὧν ἐπιδιώκουσι και προκαλοῦσι τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον και τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν αὐτῶν δεικνύουσι· διὸ και ὁ γὰρ ἔχει καλῶς ἐνταῦθα, ἀλλὰ και ὁ

μεταβατικός δὲ ὡσαύτως περιέχει τὴν ἐπεξήγησιν τοῦ πάντα ποι-
οῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι, ὡς συνέχειαν τοῦ λόγου. Καὶ πρῶτον μὲν
ἀναφέρει τὴν συνθήειαν αὐτῶν τοῦ πλατύνειν τὰ φυλακτήρια καὶ
μεγαλύνειν τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν· καὶ φυλακτήρια μὲν
τὰ κοινῶς παρ' ἡμῖν φυλακτὰ καλούμενα, ἀπὸ τοῦ φυλάττειν τὸν
ἔχοντα ταῦτα· ὅτι ἐπίστευον ταῦτα ἔχειν δύναμιν ἀποτρεπτικὴν
τοῦ κακοῦ καὶ διωκτικὴν τῶν δαιμόνων (παράβ. Ταργούμ. εἰς τὸ
'Ασμ. 'Ασμάτ. 8, 3)· παρ' Ἑβραίοις δ' ἐκαλοῦντο יְחִידָה ἐκ τοῦ
יְחִידָה προσευχή· ὅτι τὰ φυλακτήρια ταῦτα περιείχον ἐν μεμβρά-
ναις ῥητὰ τοῦ νόμου ὡς τὰ Ἑξοδ. 13, 1 — 10. 11 — 17.
Δευτερ. 6, 4 — 10. 11, 13 — 22, ἅτινα ἀνεγίνωσκον καὶ ὡς
προσευχάς. Ἦσαν λοιπὸν τὰ φυλακτήρια ταῦτα τετυλιγμέναι μεμ-
βράναι, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον ῥήσεις τοῦ νόμου γεγραμμέναι, ἃς ἀνῆρ-
των κατὰ τὴν προσευχὴν τὴν μὲν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, τὴν
δ' ἐπὶ τοῦ μετώπου μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν κατὰ τὰ Ἑξοδ. 13, 9.
16 (καὶ ἔσται σοι σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς σου καὶ μνημόσυνον πρὸ
ὀφθαλμῶν σου) Δευτερ. 6, 8. 11, 18 (καὶ ἀφάψεις αὐτὰ εἰς ση-
μεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς σου καὶ ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν σου· καὶ
ἐμβαλεῖτε τὰ ῥήματα ταῦτα εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν καὶ εἰς τὴν ψυ-
χὴν ὑμῶν καὶ ἀφάψετε αὐτὰ εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς ὑμῶν καὶ
ἔσται ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν)· λέγει δὲ καὶ ἀρχαῖον
γλωσσάριον ἐν λέξει φυλακτήριον· « γράψαντες τινὰ τοῦ νόμου ῥη-
τὰ εἰς περικομμάτια διφθερῶν δύο, καὶ περιδήσαντες, τὸ μὲν ἕτερον
φοροῦσιν ὡς στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τιθέντες κατὰ τοῦ μετώπου
τὸ γεγραμμένον, τὸ δ' ἕτερον κατὰ τοῦ βραχίονος τῆς ἐτέρας τῶν
χειρῶν καὶ καλοῦσι ταῦτα φυλακτήρια ». Ταῦτα τοίνυν τὰ φυλα-
κτήρια ἔφερον οἱ Φαρισαῖοι πλατύτερα παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους,
δεικνύοντες ἐντεῦθεν τὴν εὐσέθειαν αὐτῶν καὶ μεῖζονα τὰ κράσπεδα
τῶν ἱματίων αὐτῶν, ἥτοι τοὺς κροσσούς, θυσσάνους (φούντας κοι-
νῶς ἐκ τοῦ λατιν. funda) τῶν ἱματίων αὐτῶν, ἃς κατὰ τὴν ἐντο-
λὴν τοῦ Θεοῦ ('Αριθ. 15, 38. 39.) ἔφερον, ὅπως ἀναμιμνήσκων-
ται τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πληρώσι ταύτας (παρ. Μαθ. 23,
20). Ἐφερον τοίνυν τὰ σύμβολα καὶ τοὺς τύπους μεγάλα, ἥκιστα

δ' ἐτήρουν τὴν ἐξ αὐτῶν ὑποχρέωσιν εἰς πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τούτων, καταστοχαζόμενοι μόνον πῶς ἂν δοκεῖεν, οὐχὶ δὲ πῶς ἂν εἶεν εὐσεβεῖς καὶ δίκαιοι.

Στίχ. 6) φιλοῦσι τε τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δεῖπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς,

Τὰ NBD καί τινα ἄλλα ἔχουσι φιλοῦσι δέ, ὀλίγιστα δὲ τῶν μικρῶν φιλοῦσι γάρ· — τὰ δὲ N^cL καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰς πρωτοκλισίας· τὰ δὲ FGH καί τινα ἄλλα ἐσφαλμένως πρωτοκλησίαν· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πρώτου καλεῖσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρώτον ἀνακλίνεσθαι ἢ λέξις.

Ὁ σκοπὸς δι' ὃν πλατύνουσι τὰ φυλακτῆρια καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα ἐκτίθεται ἐν τούτῳ καὶ τῷ ἐπομένῳ στίχῳ· ἵνα δηλ. τιμῶνται καὶ ἐπαινῶνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἀγαπῶσιν ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτὴρ τὴν πρώτην θέσιν (πρωτοκλισία = πρώτη κλίσια ἐκ τοῦ κλίνεσθαι ἀνακλίνεσθαι ἐν τῇ τραπέζῃ, τὴν συμποτικὴν πρωτοκλισίαν, ὡς λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς) ἐν τοῖς δεῖπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς· ἰδοὺ τοίνυν διατί προσεποιοῦντο τὸν εὐσεβεῖ, ἵνα πρωτεύωσι πανταχοῦ.

Στίχ. 7) καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ῥαββί, ῥαββί.

Τὸ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς· — τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπαξ τὸ ῥαββί· τὴν ἀρχαιότητα ὁμῶς τοῦ διπλοῦ ῥαββί πλὴν τῶν πλείστων κωδ. καὶ τοῦ μεγάλ. Βασιλείου ἐν τοῖς ἡθικαῖς μαρτυρεῖ καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλ. καὶ μάρτυς ἐν Διαλ. πρὸς Τρύφ. σελ. 112 (τῶν ἑαυτοὺς ὑψούντων καὶ θελόντων ῥαββί ῥαββί καλεῖσθαι)· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι Ῥαββεί, ἀντὶ τοῦ Ῥαββί τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων ἄλλων καὶ Ἰουστίνου καὶ ἄλλων χωρίων τῆς Κ. Δ.

Καὶ (φιλοῦσι) τοὺς ἀσπασμοὺς δηλ. χαιρετισμοὺς καὶ προσαγορεύσεις, οὐχὶ δὲ φιλήματα (παρ. Λουκ. 1, 29. 44. Α'. Κορ. 16, 21) ἐν ταῖς ἀγοραῖς δημοσίᾳ, ἵν' ἐλκύσωσι τὴν προσοχὴν πάντων· καὶ (φιλοῦσι) καλεῖσθαι (προσαγορευόμενοι) ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων (τῶν ἀπαντῶντων αὐτοῖς) ῥαββί, ῥαββί· ἢ ἐπανάληψις τοῦ

ονόματος δείκνυσι τόν τε σεβασμόν και ἐπιθυμίαν ἐντεύξεως, και προξενεῖ μείζονα διέγερσιν τῆς τῶν ἀκούοντων προσοχῆς.

Στίχ. 8) ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ραββί· εἰς γάρ ἐστιν ὁ διδάσκαλος ὑμῶν· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.

Τὰ κ^α BU και ἱκανὰ ἄλλα (περὶ τὰ 60) ἔχουσιν ὁ διδάσκαλος, ὡς και Κλημ. δ' Ἀλεξ. ὁ Ὡρ. Εὐστ. Χρυσ. ὅπερ ἐστὶ τὸ μόνον ὄρθον ὡς ἡ συνήθης μετάφρασις τοῦ ραββί παρὰ τε τῷ Ματθαίῳ 8, 19 κτλ. και ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἐν γένει τὸ δὲ π. κ. και τὰ κ^α DL και πλείστα ἄλλα καθηγῆται [ὅπερ ὡς μετάφρασιν ἄλλου ἐντίμου ὀνόματος τῶν διδασκάλων (λίαν πιθανῶς τοῦ πῆιη ἐκ τοῦ πῆιη = δεικνύναι τὴν ἐδόν, (ὡς και τὸ καθηγῆται ἐκ τοῦ ἡγεῖσθαι καθηγῆσθαι τῆς ἐδοῦ) ἀναφέρει κατωτέρω ἐν στίχ. 10 ὁ Σωτὴρ, ὅπως ἐπιτείνῃ τὴν ἀπαγορεύσιν οἰασθήποτε ἀξιώσεως σοφίας διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς χρήσεως τῶν τοῦτο δηλούντων ὀνομάτων] ὅπερ ἐνταῦθα παρεισέφησεν ἀτόπως ἐκ τοῦ 10 στίχου] ὡσαύτως δὲ τὰ κ^α BD και ἱκανὰ ἄλλα και ὁ Ὡριγ. Βασ. Χρυσ. Κυπρ. παραλείπουσι τὸ ὁ Χριστός, ὅπερ ἔχει τὰ Ε' FG και πλείστα ἄλλα και τὸ π. κ. ὅπερ φαίνεται ὡσαύτως παρεισαχθὲν ἐκ τοῦ δεκάτου στίχου] ἔτι ἐνταῦθα, ὡς ὁ Ὡριγ. ἐρμηνεύει, εἰς διδάσκαλος, ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ταύτην δὲ τὴν ἐρμηνείαν ἐνισχύει τὸ εὐθὺς ἐπόμενον (στίχ. 9) και πατέρα μὴ καλέσητε... εἰς γάρ ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· — τὸ δὲ U και ἄλλα ἀντίγραφα περὶ τὰ 30 μετατιθέασι τὸ πάντες δ' ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε εἰς τὸ τέλος τοῦ 9 στίχου.

Ὁ Σωτὴρ ἀποτείνει τὸν λόγον ἐνταῦθα πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ και ἀπαγορεύει αὐτοῖς λέγεσθαι διδασκάλους εἰς τὴν ἀπόλυτον τῆς λέξεως ἔννοιαν ἥτοι αἰτίους και εὐρέτας τῆς σοφίας και γνώσεως· τοιοῦτος γὰρ ὁ μόνος σοφός, ὁ Θεὸς πατὴρ· τοῦτο δηλοῖ τὸ εἰς ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, ἡ πηγὴ δηλ. τῆς σοφίας, ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας και τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι (Κολ. 2, 3), ἕκαστος δὲ τῶν ἀνθρωπίνων διδασκάλων λαλεῖ κατὰ τὴν αὐτῷ δοθείσαν ὑπὸ Θεοῦ σοφίαν (Β'. Πέτρ. 3, 15)· πάντες δὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἀδελφοὶ ἀλλήλων και οὐ τέκνα κατὰ τὴν σοφίαν και γινώσιν ἐσμέν· ὅτι ἂ παρὰ Θεοῦ ἐδιδάχθησαν και ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φωτισθέντες κατανοοῦσιν οἱ σχετικῶς σοφοί, ταῦτα και διδάσκουσι τοὺς ἀπλουστέρους και μὴπω συνιέντας ἀδελφούς. Ὁφεί-

λομεν τοίνυν ἔχειν τοῦτο πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι *σχετικῶς* μόνον καὶ ὡς ὄργανα μεταδόσεως δυνάμεθα λέγεσθαι διδασκαλοὶ, ὡς καὶ οἱ ἐπὶ γῆς πατέρες ὡς ὄργανα τῆς γεννήσεως καλοῦνται πατέρες· μόνος δ' ὁ Θεὸς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ὡς αἷτιος ἡμῶν λέγεται Πατὴρ κατὰ τὸν ἐπόμενον στίχον.

Στίχ. 9) Καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τὰ D 28^α απ. ἔχουσι μὴ καλέσητε ὑμῖν, ἀντὶ ὑμῶν—τὰ δὲ NBU καὶ δλίγα ἄλλα ὑμῶν ὁ πατήρ—καὶ τὰ NBL καὶ δλίγιστα ἄλλα ὁ οὐράνιος, ἀντὶ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Διὰ τοῦ καλέσητε ἀπαγορεύει ὁ Σωτὴρ τὴν *ιδέαν*, ἐξ ἧς ἡ κλησις=μὴ νομίσητε, μὴ ὑπολάβητε ἔχειν πατέρα=ποιητικὴν αἰτίαν ὑμῶν κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα· διότι ὁ Θεὸς καὶ αἷτιος τῆς φυσικῆς καὶ αἷτιος τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἐστὶ ζωῆς· οἱ δ' ἐπὶ γῆς πατέρες ὄργανα, τὰ δι' ὧν ἤλθομεν εἰς τὸν κόσμον. Οὐ θέλει τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα ἀπαγορεῦσαι τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ διὰ τῆς συγκρίσεως διορθῶσαι· οὐ γὰρ περὶ ὀνομάτων, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων αὐτῷ μέλει· ὅταν τοίνυν καλῶμεν πατέρα τὸν γήϊνον, καὶ πατέρα τὸν οὐράνιον, ὀφείλομεν ἔχειν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν τὴν ἀπειρον μεταξὺ τῶν δύο διαφορὰν, καὶ ὅτι τὸν μὲν πρῶτον *σχετικῶς* καὶ κατὰ σάρκα μόνον οὕτω καλοῦμεν· τὸν δὲ δεύτερον *ἀπολύτως* κατὰ τε σάρκα καὶ πνεῦμα, ὥστε καὶ διδασκαλον καὶ καθηγητὴν δυνάμεθα καλεῖν καὶ τὸν ἀνθρώπινον διδασκαλον, ἀλλ' ἐν ἐπιγνώσει τῆς διαφορᾶς τῆς σπουδαίας μεταξὺ τοῦ ἀπολύτως καὶ τοῦ *σχετικῶς* οὕτω καλουμένου διδασκάλου καὶ καθηγητοῦ.

ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς) οἰκῶν παρ. Ματθ. 5, 16 κτλ.

Στίχ. 10) μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός.

Τὰ BDG καὶ δλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ὅτι καθηγητὴς ὑμῶν ἐστὶν εἷς, ὁ Χριστός.

Μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ καλεῖν διδάσκαλον καὶ πατέρα εἰς ἀπόλυτον ἔννοιαν ἄλλον πλὴν τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὅστις ὅπως ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν, οὕτω καὶ ἐν παντὶ ἄλλῃ τῆς θεότητος ἔργῳ ἔχει τὴν πρωτοβουλίαν, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διδασκαλίας ἐστὶν ὁ πρῶτος τῆς ἀνθρωπότητος διδάσκαλος, ὁ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀποκαλύψας αὐτῇ τὰς ἀληθείας τὰς πνευματικὰς καὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργῶν τὴν κατανόησιν καὶ καρποφορίαν τούτων· ὅπως τοίνυν αὐτόν καὶ μόνον δεῖ ἡμᾶς ἐπιγινώσκειν ὡς τὸν πρῶτον ἡμῶν διδάσκαλον, τὸν προαιωνίῳ βουλῇ καὶ γνώμῃ διδάσκαλον, ὡς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀποκαλύψεως καὶ διδασκαλίας διὰ τοῦ Λόγου αὐτοῦ λαβόντα καὶ ἔχοντα, οὕτω καὶ τὸν υἱόν καὶ Λόγον αὐτοῦ καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, ὡς τὸν καθηγητὴν ἥτοι τὸν ὁδηγόν ἡμῶν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς σωτηρίας· τὸ γὰρ καθηγητὴς ἐνταῦθα ἐστίν, ὡς εἶδομεν, τὸ ἐβρ. מְלִמֵּד τὸ δηλοῦν τὸν καθηγούμενον τῆς ὁδοῦ καὶ δεικνύντα ἡμῖν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας· εἰς ταύτην τοίνυν τὴν ἔννοιαν, τὴν ἀπόλυτον καὶ κυρίαν, οὐ δυνάμεθα οἱ ἄνθρωποι κληθῆναι καθηγηταί· εἰς γὰρ ἡμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός, ὁ διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ, τοῦ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, ὑποδείξας καὶ αἰεὶ ὑποδεικνύων ἡμῖν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, ἣν ἐξηγεῖ ἡμῖν τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον, καὶ ποιεῖ συνιέναι, ὡς τὴν τοῦ φωτός ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διὰ τοῦτο τοίνυν μόνος *Καθηγητής* τῆς ἀνθρωπότητος *τέλειος* καὶ ἀπόλυτος εἷς, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ὑπέρκειται καὶ ὄργανα αὐτοῦ, μόνον εἰς σχετικὴν καὶ περιωρισμένην σημασίαν οὕτω κληθῆναι δυνάμενοι, ὡς καὶ οἱ κατὰ σάρκα πατέρες.

Στίχ. 11) ὁ δὲ μερίζων ὑμῶν ἐστὶ ὑμῶν διάκονος.

Τὸ *ὁ* καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔστω.

Οὐ μόνον μὴ κληθῆτε καθηγηταί, λέγει ὁ Σωτὴρ, ἀλλ' ὁ μερίζων ὑμῶν ἐν τῇ γνώσει καὶ σοφίᾳ (οὐκ ἔσται, οὐκ ὀφείλει εἶναι κύριος καὶ τύραννος, φυσιοῦμενος ὑπὸ τῆς γνώσεως, ἀλλ') ἐστὶ = ὀφείλει εἶναι ὑμῶν διάκονος κατὰ τὸ ἐμὸν παραδειγμα, τοῦ ἐλθόντος διακονῆσαι καὶ οὐ διακονηθῆναι (Ματθ. 20, 28)· ἡ διακονία

δ' αὕτη ἐστὶ γενική, καὶ ἀναφέρεται εἰς πᾶν εἶδος ὑπηρεσίας ἀδελφικῆς· ἀκουέτωσαν τοῦτο οἱ ἱεράρχαι.

Στίχ. 12) Ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

Εἰπὼν ὁ Σωτὴρ ὅτι ὁ μείζων ἐν τῇ γνώσει ὀφείλει εἶναι ὑπὲρ τῆς τῶν ἀσθενῶν ἐν τῇ γνώσει ἀδελφῶν, μετὰ τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐπιφέρει καὶ τὴν ἀπειλὴν κατὰ τῶν παραβατῶν ταύτης· ὅτι ὅστις ὑψώσει ἑαυτὸν ἐνταῦθα ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς, διὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ ὑπερηφανίαν, ἡγούμενος καὶ μεταχειριζόμενος τοὺς ἄλλους ὡς δούλους ταπεινωθήσεται, ἐνταῦθα τε παρὰ τοῖς εὐσεβεῖς καὶ ἐναρέτοις, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἐλάσσονος τιμῆς καὶ δόξης τῶν ἄλλων ἀξιούμενος· ὅς δ' ἂν ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ἐνταῦθα διὰ τῆς ἀγάπης καὶ διακονίας τῶν ἀδελφῶν, ὑψωθήσεται ἐνταῦθα τε καὶ παρὰ Θεῷ, ἥτοι πλείονος δόξης καὶ τιμῆς τῶν ἄλλων ἀξιωθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Στίχ. 13) Οὐαὶ δὲ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσιν μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρίμα.

Ἐνταῦθα ἔχουσι τὸν ταλανισμὸν τοῦτον τὰ EFG καὶ πλείστα ἄλλα ὁ Χρυσ. καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ Στέφ. τινὰ δὲ τῶν μικρῶν καὶ ἡ ἐλβερινὴ ἔχουσι τοῦτον δευτέρον μετὰ τὸν ἐν στίχ. 14 «οὐαὶ ὑμῖν... ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», ὃν ἔχουσι πρῶτον· τὰ δὲ KBDLZ καὶ ὅλε τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ὠριγ. Εὐσ. Ἱερ. ὅλως παραλείπουσιν. Ἡ παράλειψις αὕτη βεβαίως ἐστὶ σπουδαία καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητα τῶν μαρτύρων, διὰ τὸ δύσκολον τῆς ἐξηγήσεως ταύτης (τῆς παραλείψεως), δι' ἃλλὰ λόγους ἐξηγητικούς, ἥτοι ἐκ τοῦ περιεχομένου· ἀλλ' ὅμως αὕτη δύναται εἶναι καὶ τυχαία, καὶ οὐ δυνάμεθα παραδέξασθαι ὅτι ὁ Ματθαῖος αὐτόπτης, ὁ λεπτομερῶς ἀφηγηθεὶς τοὺς ταλανισμοὺς τοῦ Σωτῆρος, τὰ καθ' ἕκαστα φαῦλα καὶ ὑποκριτικὰ τῶν Φαρισαίων ἔργα, ἡδύνατο παραλείπειν τοιαύτην σπουδαιότατην καὶ συνηθεστάτην τοῖς Φαρισαίοις ἀδικίαν· ἢ ἀμφότεροι οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουσι, καὶ εἰπεῖν ὅτι ἐξ ἐκείνης παρεισήχθη αὕτη εἰς τὸ κείμενον αὐτοῦ· οὐ δυνάμεθα δὲ καὶ ἀποκροῖν τὴν μαρτυρίαν τῶν πλείστων κωδίκων καὶ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἐξοδεῖν

τὸν στίχον τοῦτον ἄριστα κατὰ τὴν ἔννοιαν, καὶ ὡς ἔχει ἐνταῦθα, εὐδοκίμενον· αἱ διάφοροι δ' αὐτοῦ γραφαὶ εἰσιν ὅτι τὰ μὲν D καὶ 13 ἔχουσι μικρὰ, ἀντὶ μικρὰ· τὸ δὲ K καὶ πολλὰ ἄλλα μακρὰ.

Ὁ Σωτὴρ πρῶτον ἀπέτεινε τὸν λόγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ ὄχλῳ (Στίχ. 1 — 7), ἵνα μάθωσι φυλάττεσθαι ἀπὸ τῶν Φαρισαίων, εἶτα δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἵνα μὴ μιμῶνται τὴν ὑπερφηανίαν αὐτῶν (Στίχ. 8 — 12)· νῦν δ' ἄρχεται ἀποτείνων τὸν λόγον τοῖς Φαρισαίοις, καὶ ταλανίζων αὐτούς.

Καὶ πρῶτον μὲν ταλανίζει διὰ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν διαπράττουσι κατὰ τῶν ἀπροστατεῦτων χρηρῶν, ἥτις καταδεικνύει ὅτι ἐστεροῦντο παντελῶς οἴκου καὶ ἐλέους, ἅτινα, πρὸ παντός ζητεῖ ὁ Θεός, καὶ οὐ θυσίαν, διότι ἡ ἀγάπη πλήρωμα τοῦ νόμου, καὶ ταύτης τελείως ἐστεροῦντο οἱ Φαρισαῖοι· διὸ καὶ ὀρθῶς προτάσσεται ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀντιγράφων ὁ ταλανισμὸς οὗτος.

Οὐαὶ δὲ ὑμῖν) παρ. Λουκ. 6, 24 = οἶα κακὰ, καὶ οἷος ὀλεθρος καὶ θάνατος πνεύματικὸς ἀναμένει ὑμᾶς, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί (παρ. Ματθ. 6, 2)· ἡ δ' αἰτία τοῦ ταλανισμοῦ ἐστὶν αὕτη,

ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας) = τὸ περιέχον, ἀντὶ τοῦ περιεχομένου, καταβροχθίζετε τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν· « ὑπεισήρχοντο γὰρ τὰς ἀπροστατεῦτους γυναῖκας, ὡς προστάται αὐτῶν ἐσόμενοι », λέγει ὁ Θεοφύλακτος.

καὶ προφάσει) = καὶ διὰ ψευδοῦς ἀφορμῆς, ἣν ἐπινοοῦσιν ἄνευ εὐσεβοῦς διαθέσεως, (ὡς λ. χ. ὑπὲρ εὐλογίας τοῦ οἴκου) πρὸς ἐξάπτησιν αὐτῶν, μακρὰ προσευχόμενοι (ἐν τῷ οἴκῳ τούτων τῶν χρηρῶν), ὅπως ἐλκύσωσιν οὕτω τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν, ἵνα γίνωνται καὶ ὁμοτράπεζοι καὶ ὁμοδίαίτοι, καὶ ζῶσιν ἐξ αὐτῶν· διὰ τοῦτο τὸ καὶ προφάσει, δεικνύει ὅτι ἡ προσευχὴ αὐτῶν ἦν οὐχὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας καὶ ἀγάπης ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ δέλεαρ τῶν χρηρῶν, αἵτινες ἐπίστευον εἰς αὐτούς, ὡς ἀγίους καὶ δικαίους, καὶ οὕτω κατήσθιον αὐτάς.

διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρίμα) διότι καπηλεύετε τὰ θεῖα, καὶ τὴν ἱερωτάτην καὶ πνευματικωτάτην προσευχὴν ποιεῖτε

μέσον ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας· τὸ δὲ περισσότερο ἀναφέρεται εἰς τὸ προφάσει, μακρὰ προσευχόμενοι· — περισσότερο κρίμα λήψετε, παρ' εἰ ἄλλως διὰ πειθοῦς ἐλαμβάνετε τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, καὶ ἔτι εἰσελθόντες ἐκλέπτετε ἄντικρυς αὐτά, ἢ νῦν ὅτε τῷ Θεῷ αὐτὰ διὰ τῆς προσευχῆς ζητεῖτε χρῆσθαι συνενόχῳ ὑμῶν ἐν τῇ κλοπῇ ταύτῃ· καὶ κλοπὴ βεβαίως βαρεῖα τὸ δι' ἀπάτης λαμβάνειν, ὅτι δι' ἐργασίας ἢ ἐντίμως οὐ δύναται τις λαβεῖν.

Πρώτῃ τοίνυν κακία τῶν Φαρισαίων ὁ μιᾶρὸς ἐγωῖσμός, καὶ ἡ παντελὴς ἑλλειψις ἀγάπης, οἴκτου καὶ ἐλέους, ἐφ' ὧν στηρίζεται καὶ δι' ὧν πληροῦται ὁ νόμος.

Στίχ. 44) Οὐαὶ δὲ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

Τὸ Δ 48 εὐαγ. παραλείπεται τὸν γάρ· τὸ δὲ V 'καὶ δύο ἄλλα τὰ εἰσελθεῖν.

Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ Ματθαίῳ 3, 2, ἐστὶν δι' ἡμᾶς ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θεμελιωθεῖσα ἐκκλησία, δι' ἣν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπεκτείνεται ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, ἡ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ταύτης τοίνυν τὴν θύραν, τὴν πίστιν δηλ. εἰς τὸν Σωτῆρα ἔκλειον διὰ τῆς βλασφημίου ψευδοδιδασκαλίας αὐτῶν καὶ τῶν κατὰ τοῦ Σωτῆρος συκοφαντιῶν οἱ μοχθηροὶ Φαρισαῖοι ἔμπροσθεν, ἥτοι κατὰ πρόσωπον τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὑπακούοντων καὶ σεβομένων αὐτοὺς ὡς διδασκάλους, ἢ καὶ φοβουμένων ὡς μοχθηροὺς καὶ κακοὺς διώκτας· ἐξηγεῖ δ' εὐθύς τὸ κλείετε τοῦτο ὁ Σωτὴρ λέγων· διότι (πρῶτον) ὑμεῖς οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐ βούλεσθε διὰ τῆς πίστεως κοινωνοὶ γενέσθαι, οὐδὲ τοὺς βουλομένους, τοὺς ἐπιθυμοῦντας εἰσέρχεσθαι ἀφίετε εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κωλύετε, διαβολαῖς καὶ ἀπειλαῖς· τοῦτο δὲ καὶ τὴν μοχθηρίαν καὶ τὴν πώρωσιν αὐτῶν καταδεικνύει, καὶ μεγίστη κολάσει ὑπευθύνους ἀπεργάζεται.

Στίχ. 15) Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί

ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καί, ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης, διπλότερον ὑμῶν.

Τὸ Δ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι τοῦ ποιῆσαι· τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα ποιῆτε, ἀντὶ ποιεῖτε.

Μετὰ τὴν μοχθηρίαν καὶ ἀπιστίαν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀναφέρει τὴν δεισιδαιμονίαν αὐτῶν, δι' ἣν ἀπωθοῦντες τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας τοὺς ἐν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι τὴν πλήρωσιν αὐτῶν ἔχοντας, ἐζήτουν διαδοῦναι τὴν ἰουδαϊκὴν αὐτῶν ἐθελοπερισσοθησκείαν, περιοδεύοντες πρὸς προσηλυτισμόν· ὅτι δὲ τῷ ὄντι εἶχον τὴν μανίαν ταύτην, ἀρκεῖ ἡμῖν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡ μαρτυρία ἐνταῦθα· οὐχ' ἦττον καὶ ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει τοῦτο (Ἰουδ. ἀρχ. 20, 2, 4 καὶ 5)· ὥστε οὐδόλως ἐστὶν ὑπερβολὴ τὸ ἐνταῦθα ἀναφερόμενον, ὅπερ ἐκφράζει τὴν συνήθη τῶν Φαρισαίων πρᾶξιν καὶ γνώμην (ὥς καὶ τὴν τῶν Ἰησουϊτῶν), καθ' ἣν ὁ προσηλυτισμὸς διὰ παντὸς μέσου καὶ ἀγνηθίου ἐστὶ τῷ Θεῷ εὐάρεστος· τὸ γὰρ περιάγειν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ποιῆσαι ἓνα (ἥτοι καὶ ἓνα μόνον) προσήλυτον, δείκνυσι τὴν μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, καὶ ὅτι παντὶ τρόπῳ τοιοῦτον ποιῆσαι ἐσπούδαζον εἰς καύχησιν ἰδίαν, μὴ πολυπραγμονοῦντες, εἰ ὁ ἄνθρωπος ἄξιος ἦν καὶ ἐκ προαιρέσεως καὶ πνευματικῶν λόγων τοῦτο ἐποίει·—προσήλυτος δὲ ἐκ τοῦ προέρχεσθαι (ἐβρ. גל = ξένος, ἀλλοεθνής, πάροικος) ἦν λέξις καθιερωμένη παρὰ τοῖς ἑλληνισταῖς Ἰουδαίοις πρὸς δῆλωση τῶν ἐξ ἐθνῶν προσεληλυθότων τῷ Ἰουδαϊσμῷ, οἵτινες κατὰ τοὺς Ταλμουδιστάς διεκρίνοντο εἰς προσηλύτους *δικαιοσύνης* ἢ *τῆς διαθήκης*, οἵτινες περιετέμνοντο καὶ ἐτήρουν πάντα τὰ τοῦ νόμου, καὶ εἰς προσηλύτους *τῆς πόλης*, οἵτινες μόνον τὰς τῷ Νῶε δοθείσας ἐντολάς ἐτήρουν (Keil Ἑβρ. Ἀρχ. § 65). Τοιοῦτους λοιπὸν παντὶ σθένει ἐσπούδαζον ποιήσασθαι οἱ Φαρισαῖοι διὰ καύχησιν καὶ συμφέρον· καὶ ὅταν γένηται (προσήλυτος), ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτὴρ, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν (= ὑπεύθυνον, μέτοχον παρ. Ματθ. 8, 12) γεέννης (= τῆς αἰωνίου κολάσεως Ματθ. 5, 22), διπλότερον ὑμῶν· δι-

πλοῦς δ' ἄνῃρ καλεῖται ὁ ἄλλα λέγων καὶ ἄλλα κεύθων ἐν φρεσίν, ὁ δόλιος, ὁ ψευδής, ὁ ὑποκριτής· διπλότερος τοίνυν ὁ δολιώτερος καὶ ὑποκριτικώτερος τούτου· ὁ γὰρ μαθητὴς τοιοῦτος ὢν καὶ οὕτω διδαχθεὶς, βεβαίως ὑπερβήσεται τὸν διδάσκαλον.

Στίχ. 16) Οὐαὶ ὑμῖν ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ λέγοντες· ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῷ οὐδὲν ἐστίν· ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ ὀφείλει.

Τὸ Μ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅς ἐάν, ἀντὶ τοῦ ὅς ἂν.

Ὁ Σωτὴρ ταλανίζει αὐτοὺς ἐνταῦθα διὰ τὴν δεισιδαίμονα μωρίαν αὐτῶν. Οὐαὶ ἡμῖν ὁδηγοὶ (τοῦ λαοῦ), τυφλοὶ (παρ. Ματθ. 15, 14), οἵτινες λέγετε, ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῷ = ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν ναὸν (παρ. Ματθ. 5, 34), ἐπικαλούμενος δηλ. τὸν ἐν αὐτῷ οἰκοῦντα ὡς μάρτυρα καὶ τιμωρόν, οὐδὲν ἐστίν, = οὐδεμίαν ἔννοιαν ἢ δύναμιν ὑποχρεωτικὴν ἔχει· ἀντὶ τούτου τοῦ οὐδὲν ἐστὶ κυρίως ὥφειλε τεθεῖναι οὐδὲν ποιεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀναφορικὴ ἢ ὑποθετικὴ πρότασις « ὅστις ὁμνύη, ἐάν τις ὁμνύη » λαμβάνεται ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἐνάρθρου ἀπαρεμφάτου = τὸ ὁμνύειν τινά, διὰ τοῦτο ἐτίθη τὸ οὐδὲν ποιεῖ· τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἐπαρκῶς δεικνύει τὴν χρυσολατρείαν καὶ μωρίαν αὐτῶν, ὅτι ἐπίστευον τὸν εἰς τὸν ναὸν ὄρκον, ὅστις ἐστὶν ὄρκος εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν, ἀνίσχυρον καὶ μὴ ὑποχρεωτικόν· τὸν δὲ εἰς τὸν χρυσὸν τοῦ ναοῦ, τουτέστιν οὐ μόνον εἰς τὰ χρυσᾶ ἀναθήματα (Λουκ. 21, 5. Ἰωσήφ. Ἰουδ. ἀρχ. 17, 6, 3) καὶ τὰ σκεύη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν θησαυρὸν ἐν γένει τὸν χρυσοῦν τοῦ ναοῦ μέγα τι· ὅτι τὸ χρυσὸν γενικόν ἐστὶ καὶ δηλοῖ πᾶν τὸ ἐν τῷ ναῷ χρυσοῦν πρᾶγμα, τοσοῦτον σκεῦος ὅσον καὶ νόμισμα· τοῦτο τοίνυν οἱ χρυσολάτραι καὶ μωροὶ ὑπελάμβανον μέγα τι καὶ τὸ μόνον ὑποχρεοῦν εἰς τήρησιν τοῦ ὄρκου· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ὀφείλει (τουτέστι τηρεῖν τὸν ὄρκον).

Στίχ. 17) μωροὶ καὶ τυφλοὶ· τίς γὰρ μεῖζων ἐστίν; ὁ χρυσός, ἢ ὁ ναός, ὁ ἀγιάζων τὸν χρυσόν;

Τὸ Ζ ἔχει τί γὰρ μεῖζον· τὰ δὲ NBDZ ἔχουσιν ὁ ἀγιάσας.

Ὁ Σωτὴρ ἐλέγχει τὴν μωρίαν αὐτῶν, ἐρωτῶν αὐτοὺς τίς ἐστι μείζων, ὁ χρυσὸς (εἰς ὃν προτρέπουσιν ὁμνύειν), ἢ ὁ ναός, ὁ ποιῶν ἅγιον τὸν χρυσόν· διότι ὁ χρυσὸς καθ' ἑαυτὸν οὐδὲν ἱερὸν ἔχει· μόνον δ' ὡς ἀνάθημα, σκεῦος καὶ πρᾶγμα τοῦ ναοῦ λαμβάνει ἱερότητα, καὶ λογίζεται ἡ ἀφαίρεσις αὐτοῦ ἱεροσυλία· ὁ ἀγιάζων τοίνυν μείζων τοῦ ἀγιαζομένου κατὰ τὴν πνευματικὴν ἀξίαν· ὁ δ' ἀόριστος ἀγιάσας ἀναφέρεται εἰς τὴν τῆς προσφορᾶς ἢ τῆς καταθέσεως ἐν τῷ ναῷ στιγμὴν, ὅποτε τὸ ἀγιάζων ἐκφράζει τὴν διηνεκῇ σχέσιν τὴν ἐκ τῆς συναφείας· ἐν ὅσῳ γὰρ ὁ χρυσὸς μένει ἐν τῷ ναῷ ἐστὶν ἱερός· εὐθύς δ' ὡς ἐξέλθῃ (ὡς λ. χ. τὸ χρυσοῦν νόμισμα), οὐδεμίαν πλέον ἀγιότητα ἔχει· ὥστε πρόδηλος ἡ μωρία τῶν ὑπερτιμώντων αὐτὸν χρυσολατρῶν.

Στίχ. 18) καὶ ὅς ἐάν ὁμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐστίν· ὅς δ' ἂν ὁμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνῳ αὐτοῦ, ὀφείλει.

Τὰ NBCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐάν· — τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ EGH καὶ πλείστα ἄλλα ἐάν.

Ὅμοια ἄλλη μωρία τῶν Φαρισαίων ἦν τὸ διδάσκειν ὅτι ὅς ἂν ὁμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ (παρ. Ματθ. 5, 23 καὶ 24), οὐδὲν ποιεῖ, οὐδεμίαν τοῦτο δι' αὐτὸν ὑποχρεωτικὴν ἰσχὺν ἔχει· ὅς δ' ἂν ὁμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ κειμένῳ ἐπάνῳ αὐτοῦ, οὗτος ὀφείλει πληρῶσαι τὸν ὄρκον αὐτοῦ.

Στίχ. 19) Μωροὶ καὶ τυφλοὶ τί γὰρ μείζων; τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον, τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον;

Τὰ NDLZ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπομαι τὸ μωροὶ καὶ· τὰ δὲ FH καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τίς, ἀντὶ τί.

Καὶ ἐνταῦθα διὰ τῆς αὐτῆς, ὡς ἐν στίχ. 17 ἐρωτήσεως, ὁ Σωτὴρ ἐξελέγχει τὴν μωρίαν αὐτῶν· ἡ δὲ ἀπάντησις πρόδηλος, ὡς καὶ ἐν στίχ. 17· ὅτι δηλ. τὸ θυσιαστήριον μείζων τοῦ δώρου, ὡς τὸ ἀγιάζον τοῦ ἀγιαζομένου βεβήλου τέως (λ. χ. κρέατος).

Στίχ. 20) Ὁ οὖν ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνῳ αὐτοῦ.

Ὡστε τούναντίον ἢ ὑμεῖς νομίζετε συμβαίνει· οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἔστιν ἄκυρος ὁ εἰς τὸ θυσιαστήριον ὄρκος, ἀλλὰ καὶ περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ τοὺς εἰς τὸ δῶρον, ὅπερ ἀποτελεῖ μέρος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἐννοίας τοῦ θυσιαστηρίου· ὅτι τὸ θυσιαστήριον νοεῖται μετὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ θυσίας· διὰ ταύτης γὰρ πληροῦται ἡ ἐννοια καὶ ὁ σκοπὸς αὐτοῦ· ὥστε ἀχώριστον τὸ ἕτερον τοῦ ἐτέρου· καὶ ἀμφοτέρω ἐπὶ ὄρκου εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρονται.

Στίχ. 21) καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναῷ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν.

Τὸ V καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ὁ ὁμνῶν—τὰ NHB καὶ πολλὰ ἄλλα κατοικοῦντι· τὰ δὲ CDL καὶ πολλὰ ἄλλα κατοικήσαντι.

Ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ ὠμίλησε πρότερον περὶ τοῦ ναοῦ, ἔρχεται ἐνταῦθα ἐξηγήσαι τὴν ἐννοίαν τοῦ εἰς αὐτὸν ὄρκου, ἐξ ἧς κατανοεῖται καὶ ἡ ἐννοια τοῦ ὄρκου εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ δῶρον· διότι τὸ δῶρον μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸ θυσιαστήριον, τὸ δὲ θυσιαστήριον πρὸς τὸν ναόν, καὶ ὁ ναὸς πρὸς τὸν Θεόν, εἰς ὃν πάντες οἱ ὄρκοι ἀναφέρονται, ἔχει ἐννοίαν ἐν τῷ ὄρκῳ· λέγει τοίνυν ὅτι, ὡς ὁ ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὁμνύει καὶ ἐν τῷ ἐπ' αὐτοῦ δῶρῳ, ὡς τῷ περιεχομένῳ αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναῷ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ (διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ) κατοικοῦντι αὐτόν Θεῷ· τὸ δὲ κατοικήσαντι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν, ἐν ᾗ ἐκτίσθη, καὶ ἀφ' ἧς διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ (Βασ. Γ'. 8, 27. 9, 3) κατώκησεν ἐν αὐτῷ καὶ ἐπακούει τῶν ἐν αὐτῷ εὐλαβῶς δεομένων.

Στίχ. 22) καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

Ὁ οὐρανός, ὡς καὶ Ματθ. 5, 34, ἐστὶν ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ εὐαρέστως διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ διατρίβει διὰ τὴν τῶν ἐνοικούντων ἀγιότητα ὁ Θεός· ὁ ὁμνῶν τοίνυν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ, τῷ διατρίβοντι ἐν αὐτῷ, πρὸς ὃν καὶ μόνον ἀναγόμενοι λαμβάνουσι σημασίαν οἱ ὄρκοι.

Διὰ τούτων τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐλέγχει τὴν μωρίαν αὐτῶν, νομιζόντων ὅτι ὁ ὄρκος λαμβάνει ἰδιαιτέραν βαρύτητα, ὅταν ἀγῆται εἰς σχέσιν καὶ γίνηται εἰς πολύτιμα ἀφιερῶματα ἢ δῶρα, ὁπότε τὸυναντίον ἡ μόνη βαρύτης αὐτοῦ ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν τὴν αὐτοαλήθειαν ἀναφορὰ αὐτοῦ.

Στίχ. 23) Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύσμον, καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίστιν· ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, χάκεῖνα μὴ ἀφείναι.

Δύο τῶν μικρῶν καὶ κώδ. τοῦ Χρυσ. καὶ Ἐπιφ. ἔχουσι τὰ βαρέα· — τὰ δὲ NBDL καὶ δύο τῶν μικρῶν τὸ ἔλεος· καὶ τὰ BCK καὶ τινὰ ἄλλα «ταῦτα δὲ ἔδει κτλ.» — τὰ δὲ NBL ἀφείναι.

Ὁ Σωτὴρ ταλανίζει ἐνταῦθα αὐτοὺς διὰ τὴν ὑποκριτικὴν αὐτῶν ἐν τοῖς μικροῖς καὶ ἀναξίοις λόγου δικαιοσύνην, ὁπότε ἀθετοῦσι τὰ μεγάλα πνευματικὰ καθήκοντα, δι' ὧν ὁ νόμος πληροῦται, ὅπερ καταδεικνύει τὴν ὑποκρισίαν αὐτῶν· διότι ἤθελον πείθειν τὸν κόσμον, ὅτι αὐτοί, οἱ τοσοῦτον λεπτολόγοι τηρηταί τῶν μικρῶν καὶ ἀσημάντων, ἦσαν πρότυπα ἀρετῆς ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ σπουδαίοις· ἀναφέρει δὲ τὴν μικρολόγον τήρησιν τῆς περὶ ἀποδεκατώσεως πάντων τῶν τροφίμων πρὸς ὄφελος τῶν Λευϊτῶν διατάξεως τοῦ παλαιοῦ νόμου (Λευϊτ. 27, 30. Ἀριθ. 18, 21. Δευτερ. 14, 22 καὶ ἐφ.)· πρὸς τῷ σίτῳ γὰρ οἶνῳ καὶ ἐλαίῳ, ἅτινα ὁ νομοθέτης ἀναφέρει, ἐδιδάσκον καὶ τὴν ἀποδεκάτωσιν πάντων ἀνεξαίρετως τῶν καρπῶν καὶ τῶν λαχάνων συμφώνως μὲν τῷ πνεύματι τῆς διατάξεως ταύτης, ἀλλὰ μετὰ μικρολόγου ἀκριθείας, ἣν ὁ νομοθέτης παρέλιπεν, ἀρκοῦν ὑπολαμβάνων τὸ μνημονεῦσαι τὰ πρὸς διατροφὴν κύρια καὶ ἀναγκαῖα, καὶ παραλείπων καὶ ἀφιεῖς τῇ ἐκάστου κρίσει καὶ διακρίσει τὰ καθ' ἕκαστα. Οἱ Φαρισαῖοι τοίνυν ἐπεξέτεινον τὴν διάταξιν ταύτην καὶ ἐπὶ τὰ ἐλάχιστα καὶ εὐτελεστάτης ἄξιας καὶ μικρᾶς χρήσεως λάχανα, οἷος ὁ ἡδύσμος, τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, ἵνα δεῖξωσι τὴν αὐστηράν αὐτῶν εὐσυνειδησίαν· τοῦτο δὲ καὶ οἱ Ῥαββῖνοι τοῦ Ταλμούδ ποιοῦσιν· ἀλλὰ ἀκριβολο-

γούντες εἰς ταῦτα παρημέλουν τῶν βαρυτέρων, ἥτοι τῶν μείζονος ἀξίας καὶ σημασίας ἐντολῶν καὶ μεγάλων καὶ ἀπαραιτήτων καθηκόντων, οἷα ἡ κρίσις, τουτέστιν ἡ δικαία κρίσις (Ίωάνν. 7, 24), ὡς δεικνύουσι τὰ δύο ἕτερα, ἔλεος καὶ πίστις, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐστὶν ὁ πρὸς τοὺς πάσχοντας ἀδελφοὺς οἶκτος καὶ ἀγάπη, τὸ δὲ ἡ εἰλικρίνεια, ἡ εὐθύτης· πρὸς ταῦτα τοίνυν μόνῃ ἡ ὀρθὴ καὶ δικαία κρίσις, ἀλλ' οὐ καὶ πᾶσα κρίσις δύναται παραβληθῆναι· μέμφεται τοίνυν ὁ Σωτὴρ τοὺς Φαρισαίους ἐνταῦθα, ὡς ἀδίκους κριτάς, ὡς ἀνίεω καὶ ὡς ἀπίστους, μηδεμίαν ἔχοντας, εἰλικρίνειαν, τουτέστι στερουμένους τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀληθείας, δι' ὧν ὁ νόμος πληροῦται, πολυπραγμονοῦντας δὲ τὰ μικρά καὶ εὐτελῆ, οἷα ἡ ἀποδεκάτωσις τοῦ ἡδυόσμου καὶ τῶν τοιούτων χόρτων.

ταῦτα ἔδει ποιῆσαι) ὁ Σωτὴρ οὐ θέλει ἵνα ἀποκρούσῃ καὶ τῶν ἐλαχίστων, ἔστω καὶ ἀσημάντων, τὴν τήρησιν, τὴν ἐνδεικνύουσαν προθυμίαν καὶ ζῆλον εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ θέλει ἵνα πρῶτον ἡ βᾶσις καὶ τὸ θεμέλιον, ἅτινά εἰσι τὰ τρία ἐκεῖνα, μὴ ἀφίωνται ἀπλήρωτα· διότι ἄνευ τῶν μεγάλων ἐκείνων, ὁ ἠθικὸς βίος καταστρέφεται καὶ ἡ τῶν μικρῶν τήρησις καταδείκνυται, ὡς ὑποκριτικὴ ἐργασία, πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς ἀσεβείας καὶ ἀνομίας καὶ ἀδικίας αὐτῶν· ἔδει δὲ λέγει ἀναφερόμενος εἰς τὸν παρελθυθότα βίον, εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτῶν, καθ' ἣν περὶ τὰ μικρά ἐσπούδαζον.

Στίχ. 24) Ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κόμηλον καταπίνοντες.

Τὰ κ^αBD*L παραλείπουν τὸ οἱ πρὸ τοῦ διυλίζοντες· τὸ δὲ M καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τὸ ἀνυπαρκτὸν κάμιλον (παρ. Ματθ. 19, 24).

Τὴν τοιαύτην αὐτῶν πρᾶξιν τοῦ παραβαίνειν τὰ μεγάλα καὶ μικρολόγως τηρεῖν τὰ μικρά, παραβάλλει ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ πρὸς τὴν πρᾶξιν τῶν διυλίζόντων τὸν κώνωπα ἐκ τοῦ οἴνου, ἢ μᾶλλον διυλίζόντων τὸν οἶνον, ἵνα μὴ πίωσι τὸν κώνωπα, τὸν ἐν αὐτῷ πεσόντα, ὅστις ποιεῖ ἀκάθαρτον τὸν πίνοντα τὸν οἶνον· διότι οἷον-δήποτε ἐρπετὸν καὶ ζωῦφιον πεσὸν ἐν τῷ ἀγγεῖῳ τοῦ οἴνου καὶ

θνῆσκον ἐν αὐτῷ, ἐποίει αὐτὸν ἀκάθαρτον (Λευϊτ. 11, 40. 42 καὶ ἐφ. παράβ. καὶ 11, 34). Οἱ Φαρισαῖοι τοίνυν καὶ αὐτοὺς τοὺς σμικροὺς κώνωπας καὶ τὰς μυίας τὰς πιπτούσας ἐν τῷ ἀγγεῖῳ τοῦ οἴνου ἐλογίζοντο ἀκαθάρτους καὶ διύλιζον πρὸ τοῦ πιεῖν τὸν τοιοῦτον οἶνον· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ μέμφεται αὐτοὺς ἐνταῦθα ὡς τὸν μὲν κώνωπα (ὃς ἔστιν εἶδος μυίας κατὰ τὸν Σουίδαν καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλ. περὶ ζώων ἱστορ. 5, 19 γίνεται ἐκ σκωλήκων, οἱ γίνονται ἢ μᾶλλον ἐκκολάπτονται τὰ ὠὰ αὐτῶν ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄξος ἰλύος), ἥτοι ἄνευ μεταφορᾶς τὸ σμικρὸν καὶ ὅλως ἀσήμαντον ἀμάρτημα, διύλιζοντας, ἀπομακρύνοντας ἵνα μὴ μianθῶσιν, τὴν δὲ κάμηλον, τὸ μέγα δηλ. καὶ φοβερὸν ἀμάρτημα, καταπίνοντας, ἥτοι κατεργαζομένους, τουτέστι τὰ μέγιστα ἀπαρτηρήτως ἀμαρτάνοντας, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει· τοῦτο δὲ καταδεικνύει τὴν ὑποκρισίαν καὶ ἀσυνειδησίαν αὐτῶν.

Στίχ. 25) Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας.

Τὰ D 238 ἔχουσι τὸ ἔξω· — τὸ δὲ M καὶ τινὰ ἄλλα τοῦ πίνακος, ἀντὶ τῆς παροψίδος· — καὶ τὰ CD καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἔξ, ὃ εὗρηται ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις πρὸ τῆς ἀρπαγῆς. Τὰ NBDL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι ἀκρασίας, ἀντὶ ἀδικίας.

Ὁ Σωτὴρ ἐξακολουθεῖ τὸν ἔλεγχον τῆς ὑποκρισίας καὶ ἐξωτερικῆς καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι δικαιοσύνης αὐτῶν· καθαρίζετε, λέγει, τὸ ἔξωθεν, ἥτοι πλύνετε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος (τοῦ πινακίου), πληροῦτε δὲ ταῦτα διὰ ποτῶν καὶ φαγητῶν κλοπιμαίων καὶ ἐξ ἀδικίας ἀποκτηθέντων· φοβεῖσθε δηλονότι μὴ μολυνθῆτε ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ποτηρίου, καὶ οὐ φοβεῖσθε τὸν μολυσμὸν τῆς κλοπῆς, ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας, αἵτινες ποιοῦσιν ἀκαθάρτους τὰς ψυχὰς ὑμῶν· διὰ δὲ τοῦ ἀκρασίας (τῶν NBD) ὅπερ δηλοῖ ἔλλειψιν ἐγκρατείας, ὁ Σωτὴρ παρατηρεῖ μετὰ τὴν προέλευσιν τῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν (ἐξ ἀρπαγῆς), καὶ τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα αὐτῶν καὶ χρῆσιν (προδιδόντα τὸ μὴ ἐγκρα-

τὲς αὐτῶν)· διὸ καὶ φαίνεται καλῶς ἔχον καὶ συμπληροῦν τὸν περὶ τῆς ἐν τῷ τρώγειν καὶ πίνειν ἡθικῆς αὐτῶν διαγωγῆς ἐλεγχον τοῦ Σωτῆρος· τὸ δ' ἀδικίας ἐπιτείνει ἀπλῶς ὀρίζον τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρπαγῆς.

Στίχ. 26) Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντός τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροφίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτός αὐτῶν καθαρόν.

Τὰ ΚΜΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔσωθεν, ἀντὶ ἐντός· τὸ δὲ D καὶ δλίγιστα τῶν μικρ. καὶ τὸ κείμ. Κλήμ. Ἀλεξ. Εἰρ. καὶ Χρυσ. παραλείπουν τὸ καὶ τῆς παροφίδος, ὅπερ ἔχουσι πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ αἱ ἀρχ. Ἰταλ. καὶ συρ. μεταφρ. καὶ τὸ κείμ. τοῦ Ὠριγ. Βασίλ. Χρυσ. Δαμασκ. ὡσαύτως ἀντὶ τοῦ ἐκτός τὸ D καὶ ὁ Κλήμ. ἔχουσιν ἔξωθεν· — καὶ τὰ B*DE* καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ, ἀντὶ αὐτῶν· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν καὶ τῶν πατέρων παραλείπουν αὐτό.

Ὁ Σωτὴρ δεικνύει ἐνταῦθα ὅτι ἡ πνευματικὴ καθαρότης ἐν τῷ τρώγειν καὶ πίνειν τὸν καρπὸν τῆς ἐργασίας καὶ δικαιοσύνης ἡμῶν καὶ ἐν μέτρῳ τῷ προσήκοντι ἐστὶν ἡ ἀληθὴς καὶ ἡ ποιοῦσα ἡμᾶς ἀληθῶς καθαρούς ἐν τῷ τρώγειν· ὅταν δὲ μὴ τηρῶμεν ταύτην, πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαὶ καθάρσεις οὐ δύνανται ποιῆσαι ἡμᾶς καθαρούς, διὰ τοῦτο ὀφείλει αὕτη προηγέσθαι τῆς ἄλλης τῆς ἐξωτερικῆς, ὡς δεικνύει τὸ καθάρισον πρῶτον, διὰ δὲ τοῦ ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτός αὐτῶν καθαρόν, διδάσκει ὁ Σωτὴρ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀληθὴς καθαρότης ἡ ἐσωτερικὴ ποιεῖ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ σκεύη καὶ ὄργανα καθαρὰ, εἰς τὴν ἀληθῆ σημασίαν τὴν πνευματικὴν, ἥς τύπος μόνον καὶ σύμβολον ἡ ἐξωτερικὴ, ἡ σωματικὴ καὶ ὕλική καθαρότης, ἥς μόνον ὡς παιδαγωγοῦ χρῆζομεν εἰς τὸ λαβεῖν τὴν ἕξιν τῆς ἀληθοῦς καθαρότητος τῆς ἐσωτερικῆς, ὕλικῶς δὲ μόνον διὰ λόγους σωματικούς ὑγείας καὶ κοσμιότητος ἐξωτερικῆς· ὥστε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διδάσκει ἐνταῦθα ὅτι τοῦ δικαίου ἀνθρώπου καὶ τὰ πινάκια καὶ τὰ ποτήρια γίνονται ἡθικῶς καθαρὰ διὰ τὴν ἡθικὴν αὐτῶν χρῆσιν· τοῦ δὲ ἀδίκου καὶ ἂν ἐξωτερικῶς ἔχη αὐτὰ καθαρώτατα, εἰσὶν ἀκάθαρτα διὰ τὴν φαυλότητα τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς χρή-

σεως. Οὐκ ἀποκρούει τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἐξωτερικὴν καθαρότητα, ἀλλὰ κηρύσσει ταύτην ὡς ματαίαν καὶ ἀποτυγχάνουσαν τοῦ σκοποῦ, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἡ ἐσωτερικὴ, ἥ ἀπαύγασμα αὐτῇ ὀφείλει εἶναι ὡς τύπος καὶ σύμβολον αὐτῆς· ὥστε συνιστᾷ ἡμῖν τηρεῖν πρῶτον τὴν ἀληθῆ καθαρότητα, ἣν ἔχοντες ἐσμὲν ὄντως καθαροί· καὶ οὐδένα φόβον ἔχομεν μολυσμοῦ ἐκ τῆς ὕλης, (παρ. Ματθ. 15, 11. 20)· πάντα γὰρ καθαρὰ τοῖς καθαροῖς, (Τίτ. 1, 15)· διὰ δὲ τὴν ἄλλην τὴν ἐξωτερικὴν καθαρότητα οὐκ ἐστὶ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν θρησκείας ἴδιον τὸ ἐπιβάλλειν ἐντολήν, ἀλλ' ἐξ ἑκάστου ὅπως ὀφείλει ὡς λογικὸν ὄν, ἐπεσθαι τῇ διδασκαλίᾳ τῆς σωματικῆς φύσεως καὶ τῶν ἐξω ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ὑγιεινῆς δηλ. διαιτητικῆς γυμναστικῆς κτλ., ὧν ἔργον ἡ κατὰδεξις τοῦ σκοπίμου καὶ ὠφελίμου διὰ τὸ σῶμα τῆς σωματικῆς καθαρότητος καὶ ἀσκήσεως· ἡ δὲ χριστιανικὴ θρησκεία μένον διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ αἰώρια ἐντέλλεται, μὴ ἀποκρούουσα καὶ τὰ ἄλλα, ἀλλ' ἐῷσα ταῦτα τῇ σφαίρᾳ τῶν σωματικῶν ἐπιστημῶν, ἣ ἀνήκουσι· διὸ καὶ λέγει ὁ ἀπόστολος· ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος (διὰ τὴν παρούσαν μόνον σαρκικὴν ζωὴν), ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἐστὶν ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης (Α'. Τιμ. 4, 8)· καὶ κατὰ τοῦτο τοίνυν ἡ Κ. Διαθήκη ἐστὶ συμπλήρωσις τῆς Π. Δ. ἥτις παιδαγωγικῶς διὰ τῆς ἐξω καθαρότητος ἐζήτει ἵνα φέρῃ εἰς τὴν συνειδήσιν τὴν ἀνάγκην τῆς ἔσω· ὁ δὲ χριστιανισμὸς συνιστῶν τὴν ἔσω, ἥτοι τὴν οὐσίαν, ἀφήσι τῷ ἀνθρώπῳ κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιστήμας ρυθμίζειν τὰ τῷ σώματι ὠφέλιμα καὶ ἀναγκαῖα· οὔτε γὰρ ἱατρικὴ οὔτε γυμναστικὴ σώματος ἡ ἱερὰ ἡμῶν πίστις, ἀλλ' ἱατρικὴ πνεύματος καὶ πνευματικὴ γυμνασία.

Στίχ. 27) Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιμένοις, οἵτινες ἐξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

Τὸ Β 1 ἔχει ὁμοιάζετε· τὰ δὲ FX ἔχουσι φαίνονται τοῖς ἀνθρώποις.

Ὁ Σωτὴρ πρὸς μείζονα κατάδειξιν ὅτι μόνῃς τῆς ἐξωτερικῆς δικαιοσύνης ἐφρόντιζον, παραβάλλει αὐτοὺς πρὸς τάφους κεκοιμημένους· οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τάφοι, οὓς (κατὰ τοὺς Ῥαββίνους) ἔχριον κατ' ἔτος κονίαν (ἀσβέστου) τῇ 15 τοῦ μηνὸς Ἀδάρ (κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου), εἰς τὸ εἶναι εὐδιακρίτους, ἵνα μὴ διὰ τῆς ἀφῆς ἀκάθαρτοι γίνωνται (Ἀριθ. 19, 16)· διὰ τῆς χρίσεως τοίνυν ἐγίνοντο ὥραῖοι ἐξωτερικῶς, ἔσωθεν ὅμως ἦσαν πλήρεις ὁστέων καὶ πάσης ἐκ τῆς διαλύσεως τοῦ σώματος ἀκαθαρσίας· τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ Φαρισαῖοι ὡς λέγει ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 28) Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοὶ ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐστὲ μεστοί.

Ὅπως τοίνυν οἱ τάφοι, οὕτω καὶ αὐτοί, λέγει ὁ Σωτὴρ, ἔξωθεν μὲν φαίνονται δίκαιοι, ὡς τηροῦντες τὴν ἐξωτερικὴν δικαιοσύνην πρὸς τὸ θεαθῆναι, ἔσωθεν δὲ πλήρεις εἰσὶν ὑποκρίσεως, προσποιήσεως, καὶ ἀνομίας, ἀνόμων ὄντες ἀρχῶν καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ ἔργων, τέλειοι δηλ. ὑποκριταί.

Στίχ. 29) Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων;

Τὸ Η* παραλείπει τῶν δικαίων.

Συγκρίνας ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους πρὸς τάφους, ἔρχεται ταλανίσων αὐτοὺς δι' ἄλλην ὁμολογίαν αὐτῶν, κτιζόντων μνημεῖα (τοῦτο ἐστὶ τὸ οἰκοδομεῖν ἐνταῦθα = τῷ ἀνοικοδομεῖν, κτίζειν πολυτελέστερον τάφον) ἐπὶ τὰ λείψανα τῶν προφητῶν καὶ κοσμοῦντων τὰ μνημεῖα τῶν ἁγίων.

ἀνδρῶν καὶ ἐξηγούντων τοῦτο, ὡς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶν, ἃ ἐποίησαν αὐτοῖς οἱ πατέρες αὐτῶν.

Στίχ. 30) καὶ λέγετε· εἰ ἡμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.

Τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἡμεθα, ἀντὶ ἡμεν ἐκ τοῦ μεταγεν. καὶ ὑπὸ τῶν Ἀτιτικιστῶν ἀποκρουσμένου τύπου ἡμην, ᾧ χρῆται ὁ Ματθαῖος καὶ 15, 35. 36 καὶ 43· διὸ καὶ οὐδέλως ἀπίθανον εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἀρχικός· ἐπειδὴ ὁμοῦ καὶ ὁ τύπος ἡμεν εὐχρηστικός ἐστι παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τῆς Κ. Δ. (Πράξ. 16, 12. 27, 37. Ῥωμ. 7, 5. Γαλ. 4, 3. Β'. Θεσσ. 3, 10. Τίτ. 3, 3), ἐπέχμεν καὶ ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀρχικῆς ἀναγνώσεως καὶ λαμβάνομεν τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνήθη ἀνάγνωσιν τοῦ π. κ. εἰ ἡμεν, ἣν ἔχουσι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων — τὰ δὲ BD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν αὐτῶν κοινωνοί.

Κτίζοντες τοίνυν καὶ κοσμοῦντες τὰ μνημεῖα αὐτῶν ἔλεγον ὅτι, εἰ ἐξῶμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν σύντροφοι, συμμέτοχοι καὶ συμπράκτορες αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι, ἥτοι ἐν τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματος, ἐν τῷ φόνῳ τῶν προφητῶν. Διὰ τούτου δ' εἰδείκνυν τὴν ἀποστροφήν αὐτῶν πρὸς τὸν ἄδικον φόνον ὑποκριτικῶς· διότι καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο οἱ φονεῖς τοῦ μεγίστου τῶν προφητῶν· διὰ τοῦτο ἡ ὁμολογία αὐτῶν αὕτη καταδεικνύει, ὡς ὁ Σωτὴρ ὀρθῶς ἐρμηνεύει ταύτην, ὅτι οἱ Φαρισαῖοι οὗτοι ἐκ πονηρῶν πονηροί, καὶ ἐκ κακούργων κακοῦργοι ἦσαν.

Στίχ. 31) Ὡστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστέ τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας.

Τὸ M καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῖς, ἀντὶ ἑαυτοῖς.

Ὡστε μαρτυρεῖτε πρὸς βλάβην ὑμῶν (ἑαυτοῖς δοτικὴ ἀντιπεριποιητικὴ), ὅτι εἰσθε υἱοὶ, ἀπόγονοι τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας, τῶν κακούργων δηλ. καὶ φονέων.

Στίχ. 32) Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.

Τὸ Β* 60 ἔχουσι πληρώσατε· τὸ DH καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἐπληρώσατε.

Καὶ ἡμεῖς *πληρώσατε*, ἐὰν τολμᾶτε, τὸ μέτρον τῆς προφητοκτονου κακίας τῶν πατέρων ὑμῶν· καὶ ἡ μὲν πλήρωσις τοῦ μέτρου τῶν πατέρων παρὰ τῶν συγχρόνων ἐστὶν ἡ *θεοκτορία*· παρίσταται δὲ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἀναμένων ἐν τῇ μακροθυμίᾳ αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν τοῦ μέτρου (παράβ. Γεν. 15, 16. Α'. Θεσσ. 2, 16) τῆς πωρώσεως καὶ διαβολικῆς κακουργίας τῶν Ἰουδαίων, ὅπερ ἦν μὲν σχετικῶς πεπληρωμένον διὰ τῆς προφητοκτονου μανίας τῶν πατέρων αὐτῶν, ὑπερεξεχύθη δὲ διὰ τῆς θεοκτονου κακίας αὐτῶν· διὰ δὲ τοῦ *πληρώσατε* λαλεῖ πρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ προκλητικῶς καὶ ἀπειλητικῶς, ὥς εἰ τις λαλήσειε πρὸς πεπωρωμένους ληστὰς καὶ φονεῖς, ἀπειλῶν αὐτοὺς διὰ τῶν φοβερῶν συνεπειῶν τῶν ἔργων αὐτῶν, ὥστε μηδεμίαν αὐτοῖς καταλειφθῆναι πλεον πρόφασιν, ἐπεὶ ὁ Σωτὴρ πάντα τὰ στάδια ἀπὸ τῆς πατρικῆς νοθεσίας καὶ διδασκαλίας, μέχρι τοῦ αὐστηροτάτου ἐλέγχου ἐξήντηλσε πρὸς διόρθωσιν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν.

Στίχ. 33) Ὅφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γέννησης;

Τὰ DHX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πῶς φύγετε; κατὰ λάθος ἀντιγραφῶν ὅτι ἡ προστακτικὴ οὐχ' ἀρμόζει ἐνταῦθα.

Ἐξακολούθησις τῆς ἀπειλῆς. Κακοῦργοι καὶ πονηροὶ καὶ πονηρῶν (παρ. Ματθ. 3, 7), πῶς ἐστὶ δυνατόν ἵνα διαφύγητε, ἥτοι πληρώσαντες τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν σωθῆτε ἀπὸ τῆς καταδίκης τῆς γέννησης, δηλ. τῆς εἰς τὴν γέενναν; παρ. Ματθ. 5, 22. ἥτοι ἀδύνατον τὸ διαφυγεῖν ὑμᾶς τὴν καταδίκην εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν! Ἐν γὰρ καὶ μόνον ὑπολείπεται πρὸς τοῦτο μέσον, ἡ ἀπειλὴ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γῆς φοβερᾶς τιμωρίας, ἥτις *μόνη* δύναται συνετίσαι τινὰς ἐξ ὑμῶν, καὶ σῶσαι· καὶ ταύτην ἔρχεται νῦν προαναγγεῖλαι.

Στίχ. 34) Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε

καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν,

Τὸ Ε* καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἰδοῦ· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ ἐγώ· καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀποστελῶν — τὰ ΝΒΜ καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ πρώτου «ἐξ αὐτῶν».

Διὰ τοῦτο, ἵνα γένηται ἡ τελευταία ἀπόπειρα τῆς ἐκ τῆς γενένης ἀπαλλαγῆς ὑμῶν διὰ φρικτῆς ἐπὶ γῆς τιμωρίας, συνετισούσης τινὰς ἐξ ὑμῶν, ἰδοῦ ἐγὼ ἔρχομαι φέρων τὸ μέσον τῆς κρίσεως ὑμῶν καὶ ἐν τῇ παρόντι βίῳ, ἣτις γενήσεται διὰ τῆς ἀποστολῆς προφητῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἀποκτενεῖτε καὶ κακοποιήσετε.

Ἰδοῦ ἐγὼ ἀποστέλλω) διὰ τοῦ ἐνεστῶτος εἰκονίζει τὴν μετ' ὀλίγον γενησομένην ἀποστολὴν τῶν μαθητῶν, οὓς παρ' ἑαυτῷ εἶχε, καὶ οὓς καλεῖ προφῆτας, ὡς ἐξηγήσαντας τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλκύσαντας διὰ τελευταίας ἀποπείρας εἰς τὴν πίστιν, καὶ σφοδρὰ τὴν χριστιανικὴν ἀληθινὴν σοφίαν, καὶ γραμματεῖς χριστιανούς ἐμπείρους τοῦ θείου θελήματος καὶ διδασκάλους (παρ. Ματθ. 13, 52).

καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε) περὶ μὲν ἑαυτοῦ ἐλάλησεν ὁ Σωτὴρ ἐν στίχῳ 32· ἐνταῦθα δὲ περὶ τῶν μαθητῶν, ἐξ ὧν ἀποκτενεῖτε (ὡς τὸν Στέφανον Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τὸν ἀδελφόθεον καὶ ἄλλους) καὶ σταυρώσετε (διὰ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐπέβαλον τὴν ποινὴν ταύτην καὶ εἰς τὸν Πέτρον, καὶ εἰς ἄλλους πιθανῶς χριστιανούς προφῆτας καὶ διδασκάλους, οὓς οὐκ οἶδαμεν)· ἐνταῦθα δ' ἐννοεῖ ἰδίως τοὺς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰεροσολύμων θανόντας οὕτως, ἕνεκα τοῦ ὅπως ἔλθῃ κτλ. ὥστε ὁ Συμεὼν ὁ τοῦ Κλωπᾶ (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστ. 3, 32) οὐ συμπεριλαμβάνεται.

καὶ μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν) (παρ. Ματθ. 10, 17. 23)· τὸ δ' ἀποτέλεσμα τούτου τοῦ διωγμοῦ ἔσται ἡ πλήρωσις τοῦ μέτρου τῶν πατέρων ὑμῶν, καὶ ἡ φρικτὴ ἐκ Θεοῦ διὰ τῆς ἀλώσεως τιμωρία.

Στίχ. 35) ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνό-

μενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξύ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

Τὰ κ^ος^ο Μ καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὅπως ἂν ἔλθῃ, ἀντὶ δὲ τοῦ ἔλθῃ τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπὶ ἐλ θ ῇ — τὰ κ^ος^ο Β καὶ τινα ἄλλα ἐκχυνόμενον κατὰ λάθος ἀντιγραφῶν· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἀπὸ αἵματος . . . ἕως αἵματος.

Τούτους δὲ τοὺς διωγμοὺς τοὺς μέχρις αἵματος ποιήσετε κατὰ θεῖαν παραχώρησιν, ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον κτλ. καὶ τὸ μὲν ὅπως δηλοῖ τὸν σκοπὸν τῆς θείας παραχωρήσεως· διὰ δὲ τοῦ πᾶν αἷμα δίκαιον δηλοῦται ἡ καταδίκη καὶ ποινή, ὡς γενομένη παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ πᾶν ἐν γένει αἷμα δίκαιον, ὅπερ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς πρόγονοι καὶ προκατοχοὶ ἐν τῇ φονικῇ κακίᾳ αὐτῶν κατὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς ἐζέχεαν· κατὰ γὰρ τὴν θεῖαν βουλήν καὶ ἀπόφασιν ἡ γενεὰ ἐκείνη ἔμελλε πληρῶσαι ἐπὶ τῆς γῆς πάντας τῶν ἐν κακίαις προπατόρων αὐτῆς τοὺς φόνους· τὸ γὰρ μέγιστον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἔγκλημα ἐστὶν ἡ διώξις καὶ ἡ μανία κατὰ τῶν πιστῶν καὶ εὐσεβῶν κηρύκων καὶ μαρτύρων τῆς ἀληθείας· πᾶσαι δ' αὗται ἔλαβον τὴν ὑψίστην αὐτῶν ἔκφρασιν καὶ ἀνακεφαλαίωσιν ἐν τῇ θεοκτονίᾳ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῷ φόνῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἔμελλον διαδοῦναι τὴν δι' αὐτοῦ γενομένην σωτηρίαν, καὶ καταστῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μετόχους ταύτης· διὸ καὶ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ θεοκτονίᾳ ἐπληρώθη καὶ τὸ μέτρον τῆς κακίας αὐτῆς καὶ ἐπῆλθε καὶ ἡ δικαία ταύτης τιμωρία.

Ἀβελ τοῦ δικαίου) εἰς τοῦτο τὸ αἷμα βεβαίως οὐδὲν μέρος ἔχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς κατὰ σάρκα ἀπόγονοι τοῦ Κἄν, διότι πάντες τοῦ Σὴθ ἐσμέν ἀπόγονοι οἱ ἐκ τοῦ Νῶε, ἀλλ' ὡς κληρονόμοι τοῦ φθάνου καὶ τῆς κακίας τοῦ Κἄν, δι' ἣν ὁ φόνος ἐγένετο· Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐστὶν ὁ πρῶτος φόνος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὃν ἡ θεία γραφὴ μετὰ τῆς θείας ὀργῆς καὶ κατάρας (Γεν. 4, 10—12) ἀναφέρει, ὥφειλον διδασχθῆναι ἐκ τούτου, καὶ μὴ περιπίπτειν πλέον εἰς τὸ φωνῆν ἀφιέν τῷ Θεῷ ἄχρις οὐρανοῦ, καὶ ζητοῦν παρ' αὐτοῦ

ἐκδίκησιν (Ἀποκαλ. 6, 10) ἔγκλημα τοῦτο τοῦ φόνου τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τῶν δικαίων καὶ προφητῶν.

ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου) Ὁ Ζαχαρίας οὗτος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος προδήλως ὡς ὁ τελευταῖος ἀποκτανθεὶς προφήτης, ὁ εἰς τῶν δώδεκα μικρῶν προφητῶν, ὁ περὶ τὰ 500 π. Χ. ἀκμάσας ἐπὶ Ζοροβάβελ, ὅστις, ὡς αὐτὸς καλεῖ ἑαυτόν, ἐν ἀρχῇ τῶν προφητειῶν αὐτοῦ (Ζαχ. 1. 1), ἦν Ζαχαρίας, ὁ υἱὸς Βαραχίου (𐤆𐤁𐤇𐤁𐤃 = ὁ ὃν εὐλόγησε Κύριος), υἱοῦ Ἀδδῶ, ὁ προφήτης (παρ. καὶ Ἑσδρ. 5, 1. 6, 14)· τὸ δὲ μαρτυρικὸν τέλος αὐτοῦ ἦν ἐκ παραδόσεως γνωστὸν· τὸν δὲ Ζαχαρίαν κατὰ τὸ ἔθρ. κείμενον, ἢ κατὰ τοὺς Ο΄. Ἀζαρίαν, τοῦ τοῦ Ἰωδαὲ τοῦ ἀρχιερέως υἱόν, ὃν ἐλέγχοντα τὴν ἀσέβειαν καὶ εἰδωλολατρείαν τῶν Ἰουδαίων, ἐλιθοβολήσαν κατ' ἐπιταγὴν Ἰωᾶς ἐν αὐλῇ οἴκου Κυρίου, οὐ δυνάμεθα δέξασθε ὡς ὑπονοοούμενον, διότι οὐκ ἡδύνατο ὁ Σωτὴρ ἔλασαι τὸ γνωστὸν ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωδαὲ (παρ. Β΄. Παραλ. 24, 20 καὶ 22), καὶ χαρακτηρίσαι αὐτὸν ὡς τὸν τοῦ Βαραχίου υἱόν· ἦν δὲ καὶ πολλῶ ἀρχαιότερος οὗτος τοῦ προφήτου· ἡ δὲ τοῦ καθ' Ἑβραίους εὐαγγελίου γραφὴ Ζαχαρίαν τὸν τοῦ Ἰωδαὲ, ἐν οὐδενὶ τῶν ἀντιγράφων τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐρισκομένη, ἐστὶ σκόπιμος διόρθωσις· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἐξήγησις τοῦ Ὠριγ. καὶ ἄλλων πατέρων περὶ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου ὅλως ἀβάσιμος· διότι οὐδαμοῦ οὔτε παρὰ τῷ Λουκᾷ χαρακτηρίζεται ὁ Ζαχαρίας ὡς υἱὸς Βαραχίου· μᾶλλον δ' ἂν ὠνόμασεν αὐτὸν ὁ Σωτὴρ τὸν πατέρα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· τὰ δὲ περὶ τῆς αἰτίας τοῦ φόνου ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου, διότι ἔταξε τὴν Θεοτόκον ἐν ταῖς παρθένοις, οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων καὶ ἀποστολικῶν ἀνδρῶν ἐμνημόνευσεν· καὶ ὁ Ὠριγένης ἀναφέρει τὸ τοιοῦτον ὡς παράδοσιν, ἐκ τῆς ἐνταῦθα ῥήσεως πιθανῶς τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαν καὶ ἐκ τοῦ ἀποκρύφου πρωτευαγγελίου τοῦ Ἰακώβου τοῦ περιέχοντος τὴν ἀφιέρωσιν τῆς Θεοτόκου πλασθεῖσαν· ὁ δὲ ῥητὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ Ζαχαρίου ὡς υἱοῦ Βαραχίου, αἶρει τὸ δυνατόν πάσης ἄλλης ἐξηγήσεως· σύμπτωσις δὲ ὁ ὁμοίος Ζαχαρίου τοῦ Ἰωδαὲ φόνου·

τὸ δ' εἶναι τὴν διήγησιν ταύτην ἐν τοῖς Παραλειπομένοις, τῷ τελευταίῳ κανονικῷ τῆς Π. Διαθήκης βιβλίῳ, οὐδὲν ἐνταῦθα πρὸς τὴν διήγησιν· ὅτι ὁ Σωτὴρ θέλει ἐνταῦθα μνημονεῦσαι τὸν πρῶτον καὶ τὸν ἔσχατον χρονολογικῶς δικαίου καὶ προφήτου φόνον· ἔσχατος δὲ προδήλως οὐκ ἦν ὁ Ζαχαρίας ἢ Ἀζαρίας ὁ τοῦ Ἰωδαέ, ὅτι καὶ μετ' αὐτὸν ἀπεκτάνθη ὁ Οὐρίας (Ἰερ. 26, 23 κατὰ τὸ ἔβρ.)· ὁ δὲ προφήτης Ζαχαρίας ὁ τοῦ Βαραχίου, ὡς ὁ ἔσχατος τῶν φονευθέντων δικαίων προφητῶν ἀναφέρεται, διότι ἐφανεύθη 350 σχεδὸν ἔτη μετὰ τὸν Ἰωδαέ. Ἐτι δ' ὀλιγώτερον δύναται ἐννοεῖν ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ Ζαχαρίαν τὸν τοῦ Βαρούχ ἢ Βαρούχου κατ' Ἰωσηπον Ἰουδ. πολέμ. 4, 6, 4 μίαν ὁλόκληρον γενεὰν μετὰ τὰ ἐνταῦθα ἀναφερόμενα ἐπακολουθήσαντα· τοῦτον γὰρ κατὰ τὸν Ἰωσηπον μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ. δύο τῶν τολμηροτάτων ζηλωτῶν προσπεσόντες ἐν μέσῳ τῷ ἱερῷ διαφθεύουσιν. Ἀλλὰ πρῶτον οὗτος καλεῖται παρ' Ἰωσήπῳ Ζαχαρίας υἱὸς Βαρούχου (ἢ κατὰ τινὰ τῶν ἀντιγρ. Βαρισκαίου), οὐχὶ δὲ Βαραχίου· εἴτα δὲ ὁ Σωτὴρ ὁμιλεῖ περὶ προσώπων ἱστορικῶν ἀποκτανθέντων ἤδη ὠρισμένως, μόνον δὲ γενικῶς περὶ τῶν μαθητῶν καὶ ἀποστόλων αὐτοῦ, ὡς τῶν τελευταίων ἀποκτανθησομένων πρὸ τῆς κρίσεως δικαίων· οὐκ ἡδύνατο δὲ προμνημονεῦσαι ἐνὸς τῶν πολλῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν ἀποκτανθέντων Ἰουδαίων καὶ τοσοῦτον ἐξυψῶσαι ἄνδρα μὴ πιστεύοντα αὐτῷ, ὥστε προειπεῖν πρὸ μιᾶς γενεᾶς τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὡς ἂν ἐξόχου τινὸς κατὰ τὴν δικαιοσύνην ἀνδρός, τοῦ μηδὲ τῷ λόγῳ τῶν ἀποστόλων πιστεύσαντος, ἀλλὰ τὴν περιτομὴν καὶ τὸν νόμον προκρίναντος τῆς ἐκ πίστεως δικαιοσύνης καὶ ἐκκλησίας αὐτοῦ. Τοῦτο τοίνυν πάντων ἀτοπώτατον καὶ χριστιανῶν θεολόγων ἀνάξιον. Τὸ δὲ ἐκχυρόμενον παριστᾷ τὸ προφητικὸν αἷμα τοῦτο ὡς ἐξακολουθοῦν καὶ εἰωθὸς ἐκρέειν καθ' ἑκάστην γενεὰν καὶ τοὺς φόνους ὡς διαρκῶς καὶ συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένους ἐν ταῖς διαφόροις τῶν Ἰουδαίων γενεαῖς. Τούτων δὲ τὸ μέτρον ἐπληρώθη ἐν τῇ ἐποχῇ καὶ τῇ γενεᾷ τοῦ Σωτῆρος, ἐξ ἧς ἐκρίθη καὶ ἐξεδικήθη τὸ αἷμα τὸ καθ' ὅλας τὰς γενεὰς καὶ ἐποχὰς ἐκχυθὲν ὑπὸ τῶν πεπωρωμένων ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας.

μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου) τὸ θυσιαστήριον ἔκειτο ἀκριβῶς ἐνώπιον τῆς θύρας τοῦ ναοῦ (Ίωσ. ἰουδ. ἀρχ. 8, 4, 1.)

Στίχ. 36) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἤξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεάν ταύτην.

Τὰ NBDL καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς ἤξει· τὰ δὲ CXΓ καὶ πολλὰ ἄλλα ὅτι ἤξει. — τὰ ὅ τὰ πάντα ἔχουσι τὰ NCD καὶ πλείστα ἄλλα· τὰ δὲ BXΓ καὶ τινὰ ἄλλα πάντα ταῦτα.

Ῥητῶς καὶ ἐπισήμως βεβαιοῖ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὅτι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς γενεᾶς ταύτης ἤξει, ἥτοι εὐρήσει ταύτην τὸ κρίμα πάντων τούτων τῶν ἀδίκως χυθέντων δικαίων αἱμάτων, ὡς καὶ ἐγένετο· καὶ μέτιθι περὶ τούτου Ἰώσηπον ἐν τῷ Ἰουδαϊκῷ πολέμῳ.

Στίχ. 37) Ἰερουσαλὴμ, Ἰερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέχνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε!

Τὰ N*Δ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀποκτενοῦσα· τὰ δὲ CGK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀποκτενοῦσα· τὰ δὲ BDL καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ ὁ Κλήμ. ὁ Ἀλεξ. Ὀριγ. Εὐσέβ. Βασίλ. Κύριλλ. Θεοδώρ. ἡ ἀποκτείνουσα, ὅπερ ἐστὶ τὸ μόνον ὁρθὸν καὶ συμφωνοῦν τῷ ἀνωτέρῳ ἐκχυνόμενον κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ διηγετικῶς γιγνομένου. — τὸ D καὶ δύο ἄλλα ἔχουσι πρὸς σε, ἀντὶ τοῦ πρὸς αὐτήν. — τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὄρνις ἐπισυνάγει. — τὰ XII καὶ πολλὰ ἄλλα κατὰ λάθος νοσσία (παρ. περὶ τῆς λέξεως Λουκᾶ 2, 24)· τὰ N*BD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν αὐτῆς, ἀντὶ ἑαυτῆς. — τὰ δὲ XΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα προστιθέασι μετὰ τὸ πτέρυγας τὸ αὐτῆς.

Μετά τὸ τέλος τοῦ δεινοῦ ταλανισμοῦ καὶ ἐλέγχου τῶν Φαρισαίων, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ βαθεῖα λύπῃ αὐτοῦ διὰ τὴν πώρωσιν τῶν συγγενῶν αὐτῷ κατὰ σάρκα, ποιεῖται ἀποστροφὴν παθητικωτάτην πρὸς τὴν μητρόπολιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ ταλανίζει ταύτην, ὑπομιμνήσκων τὰς προσπαθείας αὐτοῦ μητρὸς δίκην, ὅπως ἐλκύσῃ καὶ λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ τοὺς κατοίκους, καὶ τὴν διαρκῆ καὶ ἐπίμονον ἄρνη-

σιν αὐτῶν ἐξ ἀπιστίας καὶ πωρώσεως, δι' ἣν καὶ ταύτην φοβερὰ καταφθάσει τιμωρία.

Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ) Τοῦτο ἐστὶ τὸ ἑβρ. ὄνομα ὡς ἡν, (κατοικία εἰρήνης) ὅπερ μόνον ἐνταῦθα μεταχειρίζεται ὁ Ματθαῖος, ὡς ὁ Σωτὴρ ἑβραϊστὶ εἶπεν· ἀλλαχοῦ δὲ μεταχειρίζεται τὸν ἐξεληλημισθέντα τύπον Ἱεροσόλυμα, συνήθη καὶ παρὰ τοῖς Ο΄. καὶ παρὰ Μάρκῳ καὶ Ἰωάννῃ· ὁ δὲ Λουκᾶς μεταχειρίζεται ἀμφοτέρους τοὺς τύπους· ὁ δὲ διπλασιασμός τῆς κλήσεως, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, ἐμφαντικὸς ἐλέους ἐστίν· οἰκτεῖρει γὰρ ταύτην, ὡς πάλαι μὲν ἡγαπημένην, νῦν δὲ παθεῖν τὰ ἔσχατα μέλλουσαν διὰ τὰς παρανομίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ.

ἡ ἀποκτείνουσα... καὶ λιθοβολοῦσα) πάντα τὰ κατὰ τῶν δικαίων κακὰ ἐξ αὐτῆς προήρχοντο· διότι ἐν αὐτῇ ἦν ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ καὶ οἱ πρῶτοι τῶν διδασκάλων τοῦ ἔθνους, ἐξ ὧν αἰεὶ ἐπήγαζεν ὁ διωγμὸς τῆς ἀληθείας.

ποσάκις) τοῦτο καταδείκνυσιν ὅτι ὁ Σωτὴρ πολλὰκις διέτριψε καὶ εἰργάσθη ἐν αὐτῇ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, καὶ πιστοῦται οὕτως ἡ ἀλήθεια τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, καταδεικνυμένης καὶ κατὰ τὸν Ματθαῖον τῆς ἐκεῖ ἐπανειλημμένης τοῦ Σωτῆρος ἐργασίας, ἥς, οὐχὶ δι' ἄγνοιαν, ἀλλ' ὡς μὴ εἰς τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἀνηκούσης, οὐκ ἐμνημόνευσεν.

ἐπισυναγαγεῖν) πρὸς με τὰ ἄνευ ὁδηγοῦ τῇδε κακεῖσε πνευματικῶς πλανώμενα τέκνα, ἅτινα διὰ τῆς διδασκαλίας ἐπέζητησεν ὁ Σωτὴρ ἐλκύσαι, ὡς ἡ ὄρνις τῇ μητρικῇ ταύτης φωνῇ.

ὁν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας) τὴν ὠραιωτάτην ταύτην εἰκόνα μεταχειρίζεται ὁ Κύριος καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, παριστῶν διὰ τοῦ Μωϋσέως ἑαυτὸν (Δευτ. 32, 11. παρ. καὶ Ἠσ. 31, 5), ὡς ἀετὸν σκεπάζοντα νοσσιὰν αὐτοῦ, ὃς ἐπὶ τοῖς νοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε· παρὰ β. καὶ παρὰ τοῖς ἔξω Εὐριπίδ. Ἡρακλ. μαινόμενος στίχ. 71 καὶ 72.

καὶ οὐκ ἠθελήσθη) ἐπισυναχθῆναι πρὸς με, ἥτοι πιστεῦσαι ὡς Μεσσίαν καὶ δραμεῖν ὑπὸ τὴν ἐμὴν προστασίαν καὶ φυλακὴν πρὸς σωτηρίαν ὑμῶν.

Στίχ. 38) Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ὑμῖν· τὰ δὲ BL τὸ ἔρημος.

Διὰ τοῦτο τοίνυν, ἐπειδὴ οὐκ ἠθελήσατε πιστεῦσαι εἰς ἐμέ, ἰδοὺ (διεγερτικόν τῆς προσοχῆς αὐτῶν), ἀπὸ τοῦ νῦν ἀφίεται, ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος ὑμῶν, ὁ οἶκος Ἰακώβ ἢ Ἰσραὴλ (θεοκρατικὴ ἔκφρασις τοῦ λαοῦ τῆς Π. Δ.), ὃν ἀποτελεῖ ἡ πόλις ὑμῶν, ἡ μητρόπολις τοῦ ἰουδαϊσμοῦ, ἔρημος τῆς θείας χάριτος, ἣτις ἐπελεύσεται ἐπὶ μόνους τοὺς εἰς ἐμέ πιστεύοντας· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς πνευματικῆς ταύτης ἐρημώσεως ἦν καὶ ἡ ὑλικὴ ἐρήμωσις καὶ καταστροφή τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο δὲ συνιδὼν ὁ Σωτὴρ τὴν ἀπιστίαν καὶ πώρωσιν αὐτῶν μέχρι τέλους προαναγγέλλει τὴν μετ' ὀλίγον ἐπελευσομένην ἐγκατάλειψιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἧς τὰ ἀποτελέσματα ἔσονται φρικτὰ καὶ ὀλέθρια τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ.

Στίχ. 39) Λέγω γὰρ ὑμῖν· οὐ μὴ με ἴδῃτε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι «λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι», ὡς παρὰ Λουκᾶ· καὶ τὰ CMA καὶ τινὰ ἄλλα εἰδῇτε.

Τὸ ἔρημον τῆς θείας χάριτος πιστοῦται ἡ διακοπὴ πάσης σχέσεως τοῦ Μεσσίου πρὸς αὐτούς· ὅτι ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, γινώσθετε ἐκ τούτου, ὅτι οὐκ ἔτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἰς οὐδεμίαν πλέον σχέσιν πρὸς με ἐλεύσεσθε, ἀπ' ἄρτι, ἀπὸ τῆς ἐμῆς δηλ. τελευταίας ταύτης παρ' ὑμῖν διατριβῆς, ἐν ἣ θανατώσειν με μέλλετε, ἕως ἂν εἴπητε εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Ἡ ἔκφρασις αὕτη τῶν Ψαλμῶν, ἡ ἐχρήσατο καὶ ὁ ὄχλος ἐν τῇ θριαμβευτικῇ αὐτοῦ εἰσόδῳ εἰς Ἱεροσόλυμα, περιέχει τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς Μεσσίου (παράβ. Ματθ. 21, 9)· πότε δὲ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην ποιήσονται; Ἀ' Ἐκόντες μὲν οὐδέποτε παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνός· ἄκοντες δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, ὅταν ἤξῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς, ὅταν οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος τῆς ἐπιγνώσεως· ἀπ' ἄρτι δὲ εἰπὼν, ἐπιλέγει ὁ Ζυγαδηνός, οὐ τὴν ὥραν ἐκείνην μόνον

ἐδήλωσεν, ἀλλ' ὅλον τὸν ἄχρι τῆς σταυρώσεως καιρόν, μεθ' οὐκέτι εἶδον αὐτόν. Εἰ γὰρ καὶ ὤφθη τισὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλ' οὐ τοῖς ἀπίστοις Ἰουδαίοις».

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶ 20, 45 — 47. 11, 59 — 52
καὶ 15, 34 — 35.

Κεφ. 20. Στίχ. 45) Ἀκούοντος δὲ παντός τοῦ λαοῦ, εἰς τοὺς μαθηταῖς αὐτοῦ.

Τὸ S καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὄχλου, ἀντὶ λαοῦ· τὰ δὲ BD παραλείπουν τὸ αὐτοῦ.

Καὶ ὁ Λουκᾶς ἔχει ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ καὶ ἐπιτέμνει τὸν ἔλεγχον τῶν Φαρισαίων μεταβάλλων αὐτόν εἰς ὁμιλίαν πρὸς τοὺς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅπως προσέχωσιν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι πρότερον ἤδη ἐν τῇ ἀνω ἀναφερομένοις χωρίοις τοῦ 11 καὶ 13 κεφαλαίου ἀνέφερε ἄλλα, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις περιστάσεσι ῥηθέντα. Ἡ τοῦ Ματθαίου ὁμῶς διήγησις ἢ συστηματικωτέρα καὶ πληρεστέρα.

Ἀκούοντος δὲ τοῦ λαοῦ) ὅσα εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἰδιαιτέρως, ἀλλ' ἀκροωμένου παντός τοῦ λαοῦ, ὃν ἤθελε διδάσκειν καὶ προσέχειν ἀπ' αὐτῶν.

Στίχ. 46) προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελοῦντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλοῦντων ἀσπασμούς ἐν τῇ ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις,

Τὰ KAG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐν στολαῖς περιπατεῖν.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἐπιτέμνονται καὶ συμπύσσονται τὰ τοῖς στίχ. 5 — 7 τοῦ Ματθαίου μετὰ ταύτης τῆς διαφορᾶς, ἀντὶ τοῦ πλατύνειν τὰ φυλακτήρια καὶ μεγαλύνειν τὰ κράσπεδα· ὁ Λουκᾶς ἔχει περιπατεῖν ἐν στολαῖς = ἐν καλοῖς καὶ κομψαῖς ἐνδύμασιν (στολὴ ἐκ τοῦ τοῦ στέλλω, ἐτοιμάζω = ἡ κατὰ παραγγελίαν, ἐπίτηδες δι' αὐτόν ἡτοιμασμένη ἐνδυμασία, ἡ καλὴ ἐνδυμασία, δι' ἧς κάμνει τις ἐπίδειξιν)· ταύτην τοίνυν τὴν ἐπίδειξιν καὶ διὰ τῆς ἐνδυμασίας ἐθήρευνον οἱ Φαρισαῖοι.

Στίχ. 47) οἱ κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χρηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λήφονται περισσότερον κρίμα.

Τὰ DPX 122 ἔχουσιν οἱ κατεσθιοντες· — τὰ A^{*}LX καὶ δλίγιστα ἄλλα ἔχουσι μακράν· δλίγιστα δὲ τῶν μικρῶν μακρὰ· τὰ δὲ DPR καὶ δλίγ. ἄλλα προσευχόμενοι.

Ὁ αὐτὸς τῷ 13 τοῦ Ματθαίου, ὃν μέτιθι· ἡ σύνταξις δὲ μόνον διαφέρει ἐνταῦθα· ὅτι ἀντὶ τῆς μετοχῆς ἔχει τὸ ῥῆμα προσεύχονται, ὅποτε τὸ προφάσει ἐξηγητέον οὐκ ἀληθεία, ἀλλ' ὑποκριτικῶς καὶ δολίως πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν χρηρῶν· τουτέστιν, οἵτινες κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χρηρῶν, καὶ ἐνταυτῷ ὑποκριτικῶς μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι (οἱ ἐμπαίζοντες τὰ θεῖα) λήφονται περισσότερον κρίμα τῶν ἀπλῶν κλεπτῶν καὶ ληστῶν.

Λουκᾶ 11, 39 — 52.

Στίχ. 39) Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἐξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας.

Τὸ U καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Σωτὴρ εἶπε τὰ ἐνταῦθα καὶ τὰ ἐξῆς καὶ πρὸς τὸν Φαρισαῖον, τὸν παρακαλέσαντα αὐτὸν ἵνα ἀριστήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, εἰς ἣν εἰσελθὼν ὁ Σωτὴρ ἀνέπεσε, μηδὲν νιψάμενος πρὸ τοῦ ἀρίστου· διὸ καὶ ἐθαύμασεν ὁ Φαρισαῖος, καὶ ἔδωκεν οὕτως ἀφορμὴν εἰς τὸν ἐνταῦθα ἔλεγχον τοῦ Σωτῆρος, εἰπόντος πρὸς αὐτόν· νῦν = τῷ ἡμετέρῳ τῶρα (τῇ ὥρᾳ), δηλοῦντι ἐν τοιαύτῃ θέσει ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου κατὰ βραχυλογίαν «ἵνα νῦν ἀκούσης τὸ ἀληθές» ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἐξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν (ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά) γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας· ἀλλ' ἡ παρὰ Ματθαίῳ 23, 25 θέσις καὶ ἐκφρασις καταλληλοτέρα· ὅτι ἐνταῦθα οὐ περὶ τοῦ ποτηρίου καὶ πίνακος ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῆς τῶν χειρῶν νίψεως, καὶ φυσικώτερον ἦν τὸ εἰπεῖν τὸν Σωτῆρα «νῦν ὑμεῖς τὸ ἐξωθεν ὑμῶν (χειρας

καὶ λοιπὰ μέλη) καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν κτλ. ἐσφαλμένη δὲ ἐξήγησις τοῦ Kypke Bleek καὶ ἄλλων, οἵτινες χωρίζουσι τὸ ὑμῶν ἀπὸ τοῦ ἔσωθεν εἰς ὃ κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ λόγου ἀνήκει, καὶ ζητοῦσιν ἀποδοῦναι τῷ ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας (ὑμῶν), ὥστε ἐξηγηθῆναι τὸ ἔσωθεν περὶ τοῦ ποτηρίου καὶ πινακίου· ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐπὶ τρέπεται ἢ εὐθὺς μετὰ τὸ ἔσωθεν θέσις τοῦ ὑμῶν καὶ ἡ πρὸ τοῦ γέμει, πρόταξις αὐτῶν· ὥφειλε γὰρ τοῦλάχιστον τεθῆναι μετὰ τὸ γέμει, μὴ καὶ μετὰ τὸ ἀρπαγῆς· τὸ δὲ τὰ ἐνόντα=κατὰ τὰ ἐνόντα, ἐπὶ υπάρχοντα δηλ. ὑμῖν μέσα καὶ δύναμιν· οὐχὶ δὲ τὰ ἐν τῷ πινακίῳ καὶ ποτηρίῳ, ὅπερ ἀπροσφυές.

Στίχ. 40) Ἐφρονες οὐχ' ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν;

Τὸ CDΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ ἔσωθεν καὶ τὸ ἔξωθεν.

Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν τὸ καὶ ἐξοχὴν δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ, τὸ δι' ἀμέσου ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ποιηθέν, ὡς πνευματικὸν ὄν· λέγει τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα «Ἐφρονες διατὶ μόνον τὸ ἔξω τιμᾶτε καὶ περιποιεῖσθε; οὐχὶ καὶ τὸ ἔσω τοῦ αὐτοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ ἔργον (ἔω δηλ. ὅτι μεῖζον καὶ μεῖζονος θεραπείας ἄξιον), ἀλλὰ τοῦλάχιστον ὡς ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ δημιουργοῦ ἔργον, ὅφειλετε καὶ τοῦτο θεραπεύειν καὶ περιποιεῖσθαι ἐξ Ἰσου, ὅπερ οὐ ποιεῖτε.

Στίχ. 41) Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρά ὑμῖν ἐστίν.

Τὰ LXΓ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἅπαντα· τὰ δὲ ΧΓ καὶ τῶν μικρῶν ὑμῖν ἐστίν.

Πλὴν=ἀλλ' ὁμως λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρκεῖ καὶ μόνη ἡ τοῦ ἔσω τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ ἀληθοῦς καὶ αἰωνίου καὶ ἀβυσσίου καὶ εἰκόνης τοῦ Θεοῦ καθαρότης, πρὸς ἣν πάλιν ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης καὶ ἐλεημοσύνης, ἥτις καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν (Α'. Πέτρ. 4, 8) ὥστε ἡ ἔκφρασις δηλοῖ· ἀλλ' ὁμως καὶ

τὰ μέσα τὰ ὑπάρχοντα ὑμῖν, κατὰ τὴν δύναμιν ὑμῶν, δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδοὺ πάντα (τὰ τε ἐντὸς καὶ τὰ ἐκτὸς) καθαρά δι' ὑμᾶς, πρὸς ὄφελος ὑμῶν εἰσιν ἤδη, ἢ κατὰ τὴν ἄλλην γραφὴν ἔσονται, ὅταν δώτε τὴν ἐλεημοσύνην. Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Σωτὴρ καταδεικνύει τὴν μεγίστην ἀξίαν τῆς ἐλεημοσύνης, ὡς θυγατρὸς τῆς πληροῦσης τὸν νόμον ἀγάπης, ἣν ἡ ἐλεημοσύνη ἀναγκαιῶς προϋποτίθησιν.

Στίχ. 42) Ἄλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πηγανὸν καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κακῆϊνα μὴ ἀφιέναι.

Τὰ $\kappa\beta\delta$ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀλλὰ· τὰ $\kappa^{\alpha}\beta\gamma$ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι ταῦτα δὲ ἔδει.—καὶ τὰ $\kappa^{\alpha}\beta^{\alpha}L$ καὶ δύο τῶν μικρῶν παρεῖναι, ἀντὶ τοῦ μὴ ἀφιέναι.

Ἐντεῦθεν ἄρχεται κατὰ τὸν Λουκᾶν τῶν ταλανισμῶν οὓς μεταβάλλει καὶ περιορίζει εἰς ἕξ μέχρι τοῦ τελευταίου τοῦ τῶν νομικῶν ἐν στίχ. 52.

Ἄλλ') ὁμως, ἐπειδὴ πόρρω τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ἀγάπης ἀφίστασθε, οὐαὶ, λέγω, (οἷα δηλ. βλάβη καὶ ὄλεθρος) ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις ὅτι ἀποδεκατοῦτε κτλ. ἀντὶ δὲ τοῦ ἄνηθον καὶ κύμινον ἀναφέρει τὰ πηγανὸν, ἕτερον εἶδος εὐτελοῦς λαχάνου καὶ προστίθῃ καὶ πᾶν ἄλλο λάχανον· ταῦτα τοίνυν τὰ εὐτελῆ ἀποδεκατοῦσι, καὶ παρέρχονται) = ἀπαρτηρήτως παραβαίνουνσι (τοῦναντίον τοῦ τηρεῖν· παρ. Λουκ 15, 29). καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ) = ἦν τῷ Θεῷ ὀφείλομεν, καὶ ἐξ ἧς ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀπορρέει, ἡ πηγὴ τοίνυν παντὸς ἀγαθοῦ ἔργου.

Στίχ. 43) Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

Τὰ $\kappa\delta$ ἔχουσιν Οὐαὶ ὑμῖν Φαρισαῖοι· τὰ δὲ CD καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν μετὰ τὸ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἔχουσι καὶ τὰς πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δεῖπνοις.

Ὁ στίχος οὗτος περιέχει τὰ αὐτὰ τῷ 46 τοῦ 20 κεφ. τοῦ Λα καὶ, ὅς προερμηνεύθη, μετασχηματισθεῖς εἰς ταλανισμόν· ἀμφότεροι δὲ κατὰ τὸ Ματθ. 23, 6.

Στίχ. 44) Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν.

Τὰ NBCL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ γραμμ. καὶ Φαρισ. ὑποκριταί· τὰ δὲ ADX καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ περιπατοῦντες.

Ἡ παρὰ Ματθαίῳ 23, 27 παραβολὴ καὶ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰ μνημεῖα ἐξωθεν ὡραῖα καὶ ἔσωθεν βδελυρά, ἐκτίθεται ἐν ταύτῃ ἄλλως· παραβάλλονται δηλ. πρὸς μνημεῖα ἄδηλα, τουτέστι ἀνεκτισμένα, ἀλλὰ ἐξηλειμμένα καὶ ἄγνωστα τοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες περιπατοῦντες ἐπάνω αὐτῶν, οὐκ οἶδασιν ὅτι ἐπὶ μνημεῖα περιπατοῦσι, καὶ μολύνονται οὕτως ἐν ἀγνοίᾳ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον (Ἀριθμ. 19, 16). Ὁ Σωτὴρ τοίνυν παριστᾷ αὐτούς, κρύπτοντας τὴν κακίαν καὶ ἄδηλους τοῖς πολλοῖς, οἵτινες ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν καὶ σχέσιν πρὸς αὐτούς, μολύνονται καὶ διαφθείρονται.

Στίχ. 45) Ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν λέγει αὐτῷ διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ὑμᾶς ὑβρίζεις.

Ὁ νομικὸς ἦν πεπαιδευμένος τὸν νόμον, λόγιος Φαρισαῖος, ὁ δὲ λαβὼν τὸν λόγον λέγει τῷ Σωτῇρι ὅτι διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης ἀπὸ τοῦ 39 στίχου ὑβρίζει καὶ αὐτοὺς τοὺς λογίους καὶ πεπαιδευμένους, καὶ οὐχὶ μόνους τοὺς ἀμαθεῖς καὶ χυδαίους Φαρισαίους· τότε δὲ λαβὼν τὸν λόγον ὁ Σωτὴρ ταλανίζει καὶ τοὺς λογικοὺς τούτους· ἡ παρὰ Ματθαίῳ ὁμῶς τάξις καὶ ἡ σειρὰ φαίνεται ἡ φυσικὴ καὶ φυσικωτέρα.

Στίχ. 46) Ὁ δὲ εἶπε· καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ· φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψάυετε τοῖς φορτίοις.

Τὰ CX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι βαρέα καὶ δυσθάστακτα, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. τὰ δὲ GM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐνὶ τῷ δακτύλῳ.

Ὁ στίχος οὗτος ὁμοιος τῷ 4 τοῦ Ματθαίου, καὶ ἀντὶ μὲν τοῦ ἐπιτιθέασαι τοῦ Ματθαίου ἔχει φορτίζετε, τὸ δὲ οὐ προσψαύετε ἰσχυρότερον ἔτι τοῦ οὐ θέλουσι κινῆσαι.

Στίχ. 47) Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

Τὰ κ* C ἔχουσι καὶ οἱ πατέρες.

Τὸ ἁμάρτημα τῶν Φαρισαίων ἐστὶ τοῦτο ὅτι ὄντες κατὰ πάντα ὅμοιοι τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀπειθείᾳ εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν ἠλεγχον αὐτοὺς οἱ προφῆται, ἐν τούτοις ὑποκριτικῶς ὠκοδόμουν τὰ μνημεῖα αὐτῶν, ὥστε ἐκ τούτου φυσικῶς ἐξάγει ὁ Σωτὴρ τὸ συμπέρασμα τοῦ ἐπομένου στίχου.

Στίχ. 48) Ἄρα μαρτυρεῖτε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.

Τὰ NBL ἔχουσι μάρτυρές ἐστι, ἀντὶ τοῦ μαρτυρεῖτε· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ὅτι συνευδοκεῖτε. ἀντὶ τοῦ καὶ συνευδοκεῖτε. τὰ NBDL παραλείπουν τὰ αὐτῶν πρὸ τοῦ μνημεῖα· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι τοὺς τέλους, ἀντὶ τὰ μνημεῖα.

Ὡστε, ἐπειδὴ ἐστὲ ὅμοιοι κατὰ τὴν σκληροκαρδίαν καὶ ὑποκρισίαν καὶ ἀσέβειαν πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, μαρτυρεῖτε = δίδετε ἀγαθὴν μαρτυρίαν, ἐπιδιοκιμᾶζετε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις αὐτῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα αὐτῶν ὡς τρόπαια τῆς νίκης τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅπως σώσητε διηνεκῇ τὴν μνήμην τῆς κακουργίας, καὶ οὐχὶ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς προφῆτας καὶ λύπης διὰ τὰ κατ' αὐτῶν τολμηθέντα ὑπὸ τῶν πατέρων ὑμῶν.

Στίχ. 49) Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν· ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφῆτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ ἐκδιώξουσιν,

Μόνον τὸ D παραλείπει τὸ καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν· τὰ δὲ AKI καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐξ αὐτῶν· καὶ τὰ NB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν διώξουσιν, ἀντὶ ἐκδιώξουσιν.

Ὁρθῶς ἡρμήνευσεν ὁ Ζυγαδηνὸς σοφίαν τὸν Σωτῆρα, λέγων « σοφίαν τὴν ἑαυτοῦ λέγει ἡ καὶ ἑαυτὸν ὀνομάζει σοφίαν τοῦ Θεοῦ ». καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος σοφίαν τοῦ Θεοῦ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν καλεῖ (Α΄ Κορ. 1, 24. 30)· τοιαύτη δὲ ῥῆσις ἐν οὐδε τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. εὑρηται, ὥστε ἀποδοῦναι ἡμᾶς ταύτην τὴν ἔκφρασιν τῷ Πατρὶ ἢ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Φαίνεται τοίνυν ὁ καὶ πρότερον ὁ Σωτὴρ εἰρήκει τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο νῦν « τύπος προφητείας χρησάμενος, ὡς λέγει ὁ Ζυγαδ., προλέγει τὸ μέλλον. »

Διὰ τοῦτο) ὅτι μαρτυρεῖτε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν. ὁ δὲ καὶ ἀποδίδωται εἰς τὸ εἶπεν — διὰ τοῦτο καὶ ἐλάλησε τὰ ἐξῆς ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ — προφῆτας δὲ (τῆς Κ. Διαθήκης) πέμψει ὡς καὶ ἀποστόλους καὶ ἐξ αὐτῶν (τινὰς) ἀποκτενοῦσι καὶ ἐκδιώξουσιν.

Στίχ. 50) ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Τὰ NL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ἐκδικηθῇ, ἀντὶ ἐκζητηθῇ· τὰ δὲ NA καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐκχυνόμενον· καὶ τὸ D ἕως, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Ἡ ἔννοια ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ 35 στίχου τοῦ Ματθαίου, ὃν ἴδε· δὲ ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐκζητηθῇ — καὶ ἐκχυνόμενον — τὸ κατ' ἐξακολούθησιν χυνόμενον καθ' ὅλας τὰς ἀμαρτωλοὺς ἰουδαϊκὰς γενεάς· τὸ δὲ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου λέγεται, διότι εὐθύς μετὰ τὴν δημιουργίαν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀμαρτία, καρπὸς ἐν τῇ πρώτῃ γενεᾷ ἀπὸ Ἀδὰμ ἡ ἀδελφοκτονία τοῦ Ἀβὲλ.

Στίχ. 51) ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβὲλ ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου, τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου· καὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ αἵματος·

δὲ ΚΜΠ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι τοῦ δικαίου κατὰ τὸν Ματθ. καὶ τὸ D καὶ 2 τῶν μικρῶν υἱοῦ Βαραχίου, κατὰ τὸν Ματθαῖον, καὶ πάλιν τὸ D καὶ 2 ἄλλα ναοῦ, ἀντὶ οἴκου, ὡς παρὰ τῷ Ματθ. τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα καί, ἀντὶ ναί.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Λουκᾶς ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, ἐπιτέμνων διὰ τῆς παραλείψεως τοῦ δικαίου καὶ τοῦ υἱοῦ Βαραχίου, ὡς γνωστοῦ ἐκ τοῦ Ματθαίου· οἶκον δὲ λέγει ἐνταῦθα τὸν τοῦ Θεοῦ (Λουκ, 6, 4) τὸν *ναόν*· τὸ δὲ ναί = τῷ ἀμὴν τοῦ Ματθαίου (= μάλιστα, βεβαίως)· ἐκζητηθήσεται (τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν) ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης· παραβ. τὸν 36 στίχον τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 52) Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθατε καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκώλυσατε.

Τὰ D 157 ἔχουσιν ἐκρύψατε, ἀντὶ ἤρατε· ὡσαύτως τὸ D καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ αὐτοί· τὸ δὲ M καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτοὶ γάρ, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· — τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα εἰσῆλθατε.

Ἡ αὕτῃ ἔννοια τῇ τοῦ 14 στίχου τοῦ Ματθαίου· τὸ δ' αἶρειν τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως δηλοῖ διὰ τῆς βλασφήμου ψευδοδιδασκαλίας αὐτῶν ἀφαιρεῖν τὴν πίστιν εἰς τὸν Σωτῆρα, ἣτις ἐστὶν ἡ κλεῖς τῆς γνώσεως ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ ὑπὲρ νοῦν, ἃ πιστεῖ μόνῃ νοοῦμεν· ἄραντες τρύνουν τὴν πίστιν, ἦραν τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· τὸ δ' ἀποτέλεσμα ἐστὶν ὅτι αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον διὰ τῆς πίστεως καὶ γνώσεως εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (ὡς ὁ Ματθαῖος ῥητῶς τίθησιν), καὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας εἰσερχεσθαι μαθητὰς αὐτῶν ἐκώλυσαν, οὐκ εἴασαν εἰσελθεῖν.

Ἐνταῦθα περατοῦνται οἱ ταλανισμοὶ τῶν Φαρισαίων καὶ νομικῶν κατὰ τὸν Λουκᾶν· οὐδεμίᾳ δ' ἀμφιβολίᾳ ὅτι ἡ παρὰ Ματθαίῳ σειρὰ καὶ τάξις ἡ ἀρχικὴ καὶ φυσικὴ· ἡ δὲ παρὰ Λουκᾶ μεταγενεστέρα διατύπωσις.

Λουκ. 13, 34. 35.

Στίχ. 34) Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς

προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν· ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὅρνιθις τὴν ἐαυτῆς νοσσίαν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησας

Τὰ ΑΚΥ* καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀποκτείνουσα· τὰ δὲ ΧΔ καὶ ΙΚα ἄλλα ἀποκτενοῦσα· — τὰ ΝD ὅρνιξ (ἰωνικῶς καὶ δωρικῶς), ἀντὶ τοῦ ἀττικοῦ ὅρνις· τὰ δὲ ADK καὶ τινὰ ἄλλα τὰ ἐαυτῆς νοσσία, ὡς Ματθαῖος.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν ἀποστροφὴν ταύτην τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὴν πόλιν μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγγελίαν τῶν Φαρισαίων, ὅτι Ἡρώδης ζητεῖ ἀποκτείνειν αὐτόν, πρὸς οὓς ἀπαντᾷ ὅτι οὐκ ἔστι δυνατὸν τὴν προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω τῶν Ἱεροσολύμων, πρὸς ἃ καὶ τὴν ἀποστροφὴν ταύτην ποιεῖται· ὅτι δὲ φυσικωτέρα ἢ παρὰ Ματθαίου ἀκολουθεῖται καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν τὸ ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι, ὅπως κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐπὶ γῆς ἔργου αὐτοῦ καταλληλότερον. Ἡ δ' ἐκφρασις ἢ αὐτὴ τῇ τοῦ Ματθαίου 23, 37· μόνον δὲ τὸ ἐπισυνάξαι (α'. ἀόριστος συνήθης ὡσαύτως καὶ παρὰ τοῖς ἔξω ἀντὶ τοῦ θ' αὐτοῦ) καὶ τὸ νοσσίαν (= νεοσσίαν παρ. Ματθ. 23, 37) ἴδια τῷ Λουκᾶ.

Στίχ. 35) Ἴδου ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν· λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ με ἴδῃτε, ἕως ἂν ᾗξῃ ὅτε εἴπητε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Τὰ Χ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ὑμῖν· τὰ δὲ ΝΑΒ καὶ πολλὰ ἄλλα τὸ ἔρημος, ὅπερ ἔχουν τὰ DEG καὶ πλείστα ἄλλα καὶ φαίνεται παραληφθὲν ἐκ τοῦ Ματθαίου, διότι ὁ Λουκᾶς ἀναφέρων ὡς πρότερον λεχθεῖσαν τὴν ῥῆσιν ταύτην, παραλείπει τὸ ἀπ' ἁρτι, καὶ πιθανὸν παρῆλπε καὶ τὸ ἔρημος, ὅπως μετρίωσιν τὴν ἐκφρασιν· — τὰ Ν* L τρία τῶν μικρῶν ἔχουν μόνον λέγω· τὰ δὲ Ν* ABD καὶ πάντα κεφαλαιώδη καὶ πλείστα τῶν μικρῶν λέγω δέ, ὅπερ τὸ ἀρχικόν, τὸ ἀμὴν δὲ λέγω τοῦ π. κ. μόνον πολλὰ τῶν μικρῶν ἀντιγράφων ἔχουσιν· — τὰ δὲ ΝBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ὅτι· — καὶ τὰ Ν καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἰδετέ με· — καὶ μόνον τὸ Δ ἔχει τὸ ἀπ' ἁρτι ὅπερ ὁ Λουκᾶς ἀφῆρσεν, ὡς μὴ ἀρμόζον τῷ καιρῷ τούτῳ· — τὰ ΒΙ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἕως ἡξῇ· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ ΝΔΕ καὶ πλείστα ἄλλα ἕως ἂν ᾗξῃ· — ἡξῇ δὲ τὸ π. κ. κατὰ τὰ ΕGH καὶ πλείστα ἄλλα

ἤξει δὲ τὰ ADS καὶ ἱκανὰ ἄλλα.—τὰ NMX ἕως ἂν εἴπητε· τὰ δὲ BLR καὶ τινὰ ἄλλα ἕως εἴπητε, ὡς ὁ Ματθ. τὸ δὲ π. κ. κατὰ τὰ ADE καὶ πλείστα ἄλλα ὅτε εἴπητε.

Ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα μετέβαλε κατὰ τὴν πηγὴν αὐτοῦ τὸν 38 καὶ 39 στίχον τοῦ Ματθαίου, ὅπως ἡ σύμφωνος τῷ καιρῷ, καθ' ὃν ἐξεφωνήθη· διὸ παραλείπει τὸ ἔρημος, καὶ ἔχει μόνον ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν, τουτέστιν εἰς χεῖρας ὑμῶν παραδίδεται = μέλει μετ' οὐ πολὺ παραδοθῆναι εἰς ὄλεθρον καὶ καταστροφὴν ὑμῶν· ὅτι χείρονας ἐχθροὺς ὑμῶν τὸ γένος ὑμῶν οὐκ ἔχει, ὡς ἡ ἱστορία τῶν πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν καταδείξει· παραλείπει δὲ καὶ τὸ ἀπ' ἄρτι, καὶ ἀναφέρεται οὕτως εἰς μέλλοντα χρόνον = οὐ μὴ μὲ ἴδῃτε ποτέ, ἕως ἂν ἤξῃ ὁ καιρὸς τῆς παρουσίας, ὅτε εἴπητε εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος κτλ.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 12, 38 — 40.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Λουκᾶ 20, 45 — 47, ἐπιτομώτατα ἐκτιθεὶς τὸν ἔλεγχον τοῦ Σωτῆρος, ὃν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ μνημονεύει.

Στίχ. 38) Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. Βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς,

Τὰ NBLΔ 33 ἔχουσι καὶ ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ ἔλεγεν· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ φιλοφύλων.

Βλέπετε ἀπὸ = προσέχετε (παρ. Μάρκ. 8, 15).

τῶν θελόντων) = ἀρεσκομένων περιπατεῖν, καὶ θελόντων (= ἀπαιτούντων) ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

Στίχ. 39) καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις.

Τὰ NFH καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν πρωτοκλησίας, ὅπερ ἀποκρούουσι τῶν δύο ἄλλων τὰ παράλληλα.

Ἡ αὐτὴ κατὰ λέξιν ἐκφρασίς τῇ τοῦ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ.— καὶ (θελόντων) πρωτοκαθεδρίας κτλ.

Στίχ. 40) Οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ φάσει μακρὰ προσευχόμενοι οὗτοι λήψονται περισσό-
κρίμα.

Τὸ Β ἔχει οἱ κατέσθοντες· τὸ D καὶ τρία τῶν μικρῶν οἱ κατεσθί-
ὡς ὁ Λουκᾶς·—τὸ D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν μετὰ τὸ χηρῶν ἔχου-
ὄρφανῶν· τὰ KMG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι μακρᾶ (ὡς καὶ τινὰ
Ματθ. καὶ Λουκ.)· τὰ δὲ LD καὶ ὀλίγα ἄλλα μακράν· τρία τῶν μ
ἔχουσιν οἵτινες, ἀντὶ οὗτοι.

Ἐντειλόμενος ὁ Σωτὴρ πρότερον προσέχειν καὶ μὴ μιμε-
καὶ διαφθείρεσθαι ἀπὸ τῶν ἐπιδεικτικῶν καὶ δοξομανῶν τοῦ
νῦν ἀναγγέλλει ὅτι μείζον τῆς δοξομανίας κρίμα, καταδίκην λη-
ται οὗτοι διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ὑποκριτὰς καὶ ἐμπαίκτας Θεοῦ
κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει (= ἀπάτης
ἀπάτης ἡγουν) μακρὰ προσευχόμενοι (καὶ διὰ τούτου κατορ-
τες τοῦτο τὸ κατεσθίειν).

οὗτοι) τὸ οὗτοι ἀποδίδονται εἰς τὸ οἱ κατεσθίοντες καὶ ἀ-
(ποιοῦμενοι τοῦτο), δηλ. μακρὰ προσευχόμενοι οὗτοι, λήψονται
περισσότερον κρίμα διὰ τὸ κατεσθίειν αὐτοὺς δι' ἀπάτης καὶ
ἐμπαιγμοῦ τῆς προσευχῆς τὴν περιουσίαν τῶν χηρῶν ἢ διὰ
δοξομανίαν καὶ ἐπιδειξιν· αὕτη φαίνεται ἡ φυσικωτέρα ἐξή-
της συνήθους, δηλ. οὗτοι εἰσιν οἱ κατεσθίοντες... καὶ προσ-
μακρὰ προσευχόμενοι· οὗτοι (= διὸ) λήψονται περισσό-
κρίμα.

νη'.) Προῤῥήσις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν περὶ συντελ-
τοῦ αἰῶνος.

Ματθ. κεφ. 24. Λουκ. 21, 5—36. 17, 20—37. 12,
39—46. Μάρκ. κεφ. 13.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον κεφ. 24.

Στίχ. 1) Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ
καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδο-
τοῦ ἱεροῦ.

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐπορεύετο· τὸ δὲ π. κ. κατὰ τὰ CXΓ καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· ὅποτε τοῦτο ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ ἐξελεῖσθαι (παρ. Μαθθ. 21, 23) καὶ εἰς τὸ ἐπορεύετο μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκεῖ διατριβόντων Φαρισαίων.

Οἱ μαθηταὶ προσήλθον αὐτῷ πορευομένῳ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ εἰς ἀπόστασιν τινὰ, ἐξ ἧς ἐφαίνετο τὸ ἱερόν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ· καὶ ἐκεῖ ἐπεδείκνυσεν τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ, οὐ μόνον δηλ. τὸν ναόν, ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ αὐτὸν στοὰς καὶ αὐλὰς· τοῦτο δὲ ἵνα θαυμάσῃ καὶ ἐλεήσῃ· ὅτι λυπηρὸν πρᾶγμα καὶ ἀξιοθρήνητον ἡ καταστροφὴ τοιοῦτου λαμπροῦ κτιρίου, ἣν ὑπενόησαν ἐκ τοῦ ἀγρίου οἴκου ὑμῶν ἔρημος, πρὸς δὲ καὶ ἵνα μάθωσι τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ τύχην.

Στίχ. 2) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ βλέπετε πάντα ταῦτα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δὲ ἀποκριθεὶς· τὰ δὲ DLX καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ οὐ πρὸ τοῦ βλέπετε· — καὶ τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν ταῦτα πάντα· — τὰ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Χρυσ. ὅς οὐ καταλυθήσεται· τὸ δὲ π. κ. κατὰ τὰ GKU καὶ πολλὰ «ὅς οὐ μὴ» κατὰ τὸν Μάρκον.

Ἡ ἀνάγνωσις οὐ βλέπετε, ἡ τοσοῦτον μεμαρτυρημένη, μετεβλήθη εἰς τὰ DLX καὶ τὰ ἄλλα, διότι οὐκ ἠδύναντο ἐννοῆσαι τὸν οὐ, ὃν περ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ μὲν Meyer πρῶτον μετέβαλε κακῶς εἰς οὐ, εἶτα δ' ἀφῆκεν οὕτως, ἀλλ' ἀτόπως ἐξηγεῖ οὐ βλέπετε = οὐ βούλεσθε ἰδεῖν ταῦτα, ἥτοι πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπὶ τὸν ναόν! ἄνευ ἐρωτηματικοῦ· καὶ ἄλλαι δὲ τοιαῦται βεβιασμέναι ἐρμηνεῖαι γεγόνασιν. Τὴν μόνην δ' ὀρθὴν καὶ φυσικὴν ὑποδεικνύει ὁ Χρυσόστομος ἐξηγῶν «Οὐ βλέπετε γὰρ ταῦτα πάντα, φησί, καὶ θαυμάζετε καὶ ἐκπλήττεσθε;» ἡ τοιαύτη δὲ τοῦ θαυμάζειν ἐννοία οὐκ ἐξώθεν προσληπτέα, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ βλέπειν ὑπάρχει, ὡς καὶ ἐν τῷ ἑβρ. נִיחַ = θεωρεῖν (συροχαλδ. ἀντὶ τοῦ ܢܝܚ) μετὰ προσοχῆς, εὐφροσύνης ἢ ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ παρατηρεῖν

παρ. Ψαλμ. 26, 4. Δανιήλ 2, 31. 34 καὶ Ἰωάνν. 2, 23· τὸ οὐ βλέπετε τοίνυν ἐστὶ μεταφράσις τοῦ ἡπ-νή = οὐ θεωρεῖτε μετὰ θαυμασμοῦ, οὐ θαυμάζετε πάντα ταῦτα τὰ οἰκοδομήματα ; ἀμήν· βεβαίως λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφείθῃ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὧδε (ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ναοῦ) λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται· διὰ τούτων δὲ προλέγει ὁ Σωτὴρ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ ἐπὶ Τίτου· τὸ δὲ λίθος ἐπὶ λίθον ἀναφέρεται ὡς κανὼν, ὅστις ἐπηλήθευσεν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως· εἰ δὲ καὶ τινες λίθοι ἐπὶ λίθων ὑπελείφθησαν, οὐ παρὰ τοῦτο μένει οἰκοδομή, ἀλλ' ἐρείπιά τινα εἰς μαρτύριον ταῖς ἐπιγιγνομένοις· παρὰβ. τὸν Ζυγαδηνὸν λέγοντα « Λέγουσι δὲ τινες ὅτι καὶ μὴν ἐν τισὶ μέρεσιν ἀφείθη λίθος ἐπὶ λίθῳ ὃς οὐ κατελύθη. Πρὸς οὓς ἀντιλέγομεν ὅτι τὰ ἐπιδειχθέντα πάντα τὰ ἀξιοθαύμαστα μέχρι θεμελίων κατελύθησαν κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἀπόφασιν· ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον ἀφείθη παρὰ Ῥωμαίων, καὶ τοῦτο παρὰ τῶν ὕστερον καταλύεται πρὸς οἰκοδομὰς ἑτέρας μεταφερόμενον»· ὡσαύτως δὲ καὶ Ἰώσηπον Ἰουδ. πολ. 7, « κελεύει Καῖσαρ τὴν τε πόλιν ἅπασαν καὶ τὸν ἑσῶν κατασκάπτειν τρεῖς μόνον πύργους καὶ τὸ πρὸς ἐσπέραν τεῖχος καταλιπόντα, τὸ δ' ἄλλον ἅπαντα τῆς πόλεως περιβολὸν οὕτως ἐξωμάλισαν οἱ κατασκάπτοντες, ὥς μηδὲ πώποτε οἰκηθῆναι πίστιν ἂν ἔτι παρασχεῖται τοῖς προσελθοῦσιν ».

Στιχ. 3) Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν λέγοντες. Εἰπέ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ;

Τὰ ΟΥΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· — τὰ L. 1. 3. ἔχουσιν εἶπον, ἀντὶ εἰπέ· τὰ δὲ NBCL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν καὶ συντελείας ἄνευ τοῦ ἄρθρου.

Ὁ Σωτὴρ ἐπορεύθη μόνος ὡς κεκμηκὼς ἀπὸ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ὁμιλίων καὶ παγίδων τῶν Φαρισαίων εἰς τὸ πλησίον ὄρος τῶν ἐλαιῶν ἵνα ἀναπαυθῇ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ἐκείνῃ, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ προσεύξεται· μετὰ δὲ ταῦτα οἱ μαθηταί, οἵτινες

ἤκουσαν τὰ περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἱεροῦ καὶ συνεδύασαν ταῦτα πρὸς τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ καὶ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος (Ἰωάν. 5, 22. 28 — 30. Ματθ. 13, 39) προσῆλθον αὐτῷ. Οἱ ἀπόστολοι δηλονότι κατὰ τὰς μεσσιακὰς προφητείας τῆς Π. Δ. (Ἰωήλ 2, 28 κτλ.) καὶ τὰς ἰουδαϊκὰς περὶ Μεσσίου ιδέας ἐνόμιζον ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ Μεσσίου τελειώσει διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως τῶν ἀσεβῶν (Ἰωάνν. 6, 39 παρὰβ. καὶ Πράξ. 2, 17 καὶ ἐφ.)· ἐνόμιζον δὲ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὡς ἐν τῇ τότε ἐμφανίσει τοῦ Σωτῆρος, ἐν τῇ γενεᾷ δηλ. αὐτῶν περιοριζομένην καὶ προσεδόκων ὅτι μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν συστήσεται τὴν βασιλείαν αὐτοῦ (Πράξ. 1, 6). Διὰ τοῦτο τοίνυν νομίζοντες τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων ὡς μέρος τῆς κρίσεως τοῦ Μεσσίου, ἐρωτῶσιν ἐνταῦθα ὁμοῦ περὶ ἀμφοτέρων· λέγοντες πότε ταῦτα (τὰ γεγονότα), ἡ καταστροφὴ δηλ. τοῦ ναοῦ, καὶ ἡ τύχη τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἔθνους ἔσται, κριθήσεται, καὶ τί (ἔσται) τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας, τὸ σημεῖον δηλ. δι' οὗ γνωρίσωμεν τὴν ἐπικείμενὴν εὐθὺς δευτέραν παρουσίαν σου πρὸς κρίσιν τοῦ κόσμου, καὶ τὴν εὐθὺς ἐπακολουθήσουσαν τῇ παρουσίᾳ ταύτῃ συντέλειαν ἦτοι τὸ καθ' αὐτὸ τέλος (παρ. Ματθ. 13, 39) τοῦ κόσμου, καὶ τῆς παραύσης περιόδου αὐτοῦ ;

Στίχ. 4) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

Ὁ Σωτὴρ ἀρχεται μακρᾶς προφητικῆς καὶ ἀποκαλυπτικῆς ὁμιλίας, κατὰ τοὺς κανόνας, καθ' οὓς πάντοτε ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ αἱ προφητεῖαι αἱ ἀποκαλυπτικαὶ γίνονται· συνδέει δηλαδὴ καὶ συμπλέκει τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, ὡς σύμβολα τῶν ἐσχάτων πρὸς τὰ ἐσχάτα ταῦτα εἰς μίαν διήγησιν· ὅσα δὲ λέγει ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ἐννοεῖ λεγόμενα πρὸς πάσας τὰς μετὰ ταῦτα χριστιανικὰς γενεάς, ἵνα γνωρίσωσι καθ' ὅλην τὰ ἐπερχόμενα πρὸς διέγερσιν τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ παράκλησιν αὐτῶν καὶ παραμυθίαν· ἡ ὁμιλία δηλ. αὕτη ἐστὶν ὁ πυρὴν τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου, δι' ἧς καὶ εὐκολώτερον ἐκείνη κατανοεῖται· ἄλλ'

ἐκεῖ μὲν τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ἡ Ῥώμη καὶ ἡ τύχη αὐτῶ λαμβάνεται μᾶλλον ὡς βάσεις, ἐνταῦθα δὲ τὸ ἰουδαϊκὸν κράτος καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα.

Πρῶτον τοίνυν ὁ Σωτὴρ συμβουλεύει τοῖς ἀποστόλοις καὶ δι' αὐτῶν τοῖς πιστοῖς πᾶσι, ὅλων τῶν μετὰ ταῦτα γενεῶν, ἵνα προσέχωσι μὴ τις (τῶν ψευδοχρίστων) πλανήσῃ αὐτούς· τὸν λόγον δὲ τούτου ἐκτίθησιν ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 5) Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λήγοντες· ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

Τὸ C καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι «λέγοντες ὅτι ἐγὼ εἰμι».

Ὁ λόγος, δι' ὃν ἀπαιτεῖται προσοχὴ μεγάλη ἐστὶν ὅτι πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ (στηριζόμενοι), φέροντες δηλ. τὸ ὄνομα τοῦ Μεσσίας, τοῦ Χριστοῦ, πράγματι ὁμῶς ἀντίχριστοι καὶ ἀσεβεῖς, οἵτινες πολλοὺς τῶν πιστῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν γένει πλανήσουσιν. Ἡ προφητεία αὕτη ἐστὶν ἀπόλυτος, ἀναφρομένη εἰς ὅλην τὴν μετὰ Χριστὸν ἐποχὴν καὶ ἰδίως εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, ὅτε ὁ χεῖριστος ἀπατεῶν τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ὁ ἀποστάτης καὶ ἀντίχριστος κατὰ τὸν ἀπόστολον (Β'. Θεσσ. 2, 3 — 12) ἐμφανισθῇ (παρ' Ἀποκαλ. 16, 13).

Στίχ. 6) Μελλήσετε δὲ ἀκοῦειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁράτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω ἐστὶ τὸ τέλος.

Τὰ κΒDL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ πάντα· τὸ δὲ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν, ἀντὶ τοῦ οὐπω ἔχουσιν οὐκ ἐὺ θέως, κατὰ τὸν Λουκᾶν· τὸ αὐτὸ δ' U καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἐστὶν

Καὶ αὕτη ἡ πρόρρησις ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐποχὴν τὴν μετὰ Χριστὸν (παράβ. Ἀποκαλ. 6, 3. 4.).

ἀκοῦειν πολέμους (γιγνομένους) καὶ ἀκοὰς (φῆμας) πολέμων (ἐπικειμένων)· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ διηγετικὴ κατὰστασις τῆς ἐν ἀδικίᾳ καὶ ἁμαρτίᾳ ζωῆς ἀνθρωπότητος· ὁ γὰρ πόλεμος (ὅστις ὀργὴ καὶ

κατὰρα Θεοῦ ἐστίν, οὐχὶ δὲ κανονικόν τι καὶ χρήσιμον τῇ ἀνθρωπότητι, ὡς ὁ μύωψ Moltke νομίζει) ἐστὶ τέκνον τῆς ἀδικίας· διὰ δὲ τοῦ δεῖ πάντα γενέσθαι, δηλοῖ δεῖ πληρωθῆναι πάσας τὰς τοῦ Θεοῦ βουλὰς περὶ τιμωρίας τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ πολέμου, καὶ τῶν στενῶς μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένων λιμοῦ καὶ λοιμοῦ (παράβ. Ἀποκαλ. 6, 3. 4)· ἀλλ' οὕτω ἐστὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ὅπερ γενήσεται, ὅταν τὸ εὐαγγέλιον κηρυχθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον (στίχ. 14).

Στίχ. 7) Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους.

Τὰ ΝСК καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπ' ἔθνος· τὰ δὲ ΝBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ λοιμοί.

Ὁ Σωτὴρ ἔρχεται ἐξηγήσαι τὸ δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι, καὶ ὀρίζει ταῦτα ὡς πολέμους μεγάλους, πείναν καὶ θανατηφόρους ἐπιδημίας καὶ σεισμοὺς τοπικοὺς (παρ. Ἀποκαλ. κεφάλ. 6 καὶ 8, 5. 11, 13 κτλ.) τὸ δὲ κατὰ τόπους ἀναφέρεται εἰς τε τὸ λιμοὺς καὶ λοιμούς, ὡς καὶ εἰς τὸ σεισμούς· διότι πάντα ταῦτα, εἰ ἔφερον γενικὸν χαρακτήρα, ἡδύναντο καταστρέφειν τὸν κόσμον.

Στίχ. 8) Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι ταῦτα δὲ πάντα.

Πάντα ταῦτα, λέγει ὁ Σωτὴρ, πόλεμοι κλ. ἀρχὴ ὠδίνων ἐστὶ· παριστᾷ δηλ. τὴν ἐποχὴν τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ὡς τὴν γέννησιν τοῦ νέου κόσμου· τὰς δὲ πληγὰς καὶ τιμωρίας ταύτας, ὡς ἀρχὴν τῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ, οἵτινες ἐξακολουθήσουσιν, ἄχρις οὗ πληρωθῇ τὸ μέτρον τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς· οὐκ ἔχει τοίνυν ὑπ' ὄψιν ὁ Σωτὴρ τὴν ἔκφρασιν τῶν ραβδίνων $\pi\acute{\iota}\psi\beta\eta\ \eta\beta\eta$ = ὀδύναί, dolores Messiae, ἥτις φαίνεται μάλιστα ἐκ τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ Σωτῆρος γεννηθεῖσα· τὸ τέλος δὲ τῶν ὠδίνων ἐσται, ὅταν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον (ὁρ. στίχ. 14).

Στίχ. 9) Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, καὶ ἀποκτε-

νοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου.

Τὸ L καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι θλίψεις· τὸ δὲ C καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ τῶν ἐθνῶν, ὡς παρὰ Λουκᾶ καὶ Μάρκω.

Διὰ τοῦ τότε ἄρχονται οἱ εὐρεῖς χρονολογικοὶ προσδιορισμοί, οἱ ἀναφερόμενοι οὐχ' ἥττον εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἢ καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐποχάς, ὡς καὶ ἐν στίχ. 21 καὶ 23, καὶ περιλαμβάνοντες ὁλόκληρον τὴν ἐποχὴν τῶν ὠδίνων. Ἡ γὰρ ἀποστολικὴ ἐποχὴ χρησιμεύει ὡς τύπος καὶ σύμβολον καὶ εἰκὼν ὅλων τῶν μετὰ ταῦτα μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας, καὶ διὰ τοῦτο κοσμεῖται οὕτω καὶ εἰς αὐτὴν ἀποκαλυπτικῶς ἀποδίδονται πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος γενησόμενα.

Ἐνταῦθα τοίνυν τὸ τότε ἀναφέρεται γενικῶς εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πολέμων, λιμῶν, λοιμῶν, σεισμῶν (στίχ. 6 — 7), ἥτοι ἐν γένει εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν ὠδίνων, ἣτις χαρακτηρίζεται καὶ διὰ τοῦ μέχρι θανάτου διωγμοῦ τῶν μαρτύρων καὶ κηρύκων τῆς ἀληθείας.

παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν) παρὰβ. Ματθ. 10, 17 παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς ἄρχοντας, ὑφ' ὧν θλιβήσεσθε, μαστιγούμενοι καὶ μυρίους διωγμοὺς πάσχοντες.

καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς) παρὰβ. Ματθ. 10, 28. τὸ ὑμᾶς δ' ἀναφέρεται εἰς τινὰς αὐτῶν καὶ τῶν μελλόντων κηρύκων τῆς πίστεως καὶ πιστῶν ἐν γένει.

καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου) παρὰβ. Ματθ. 5, 11. 10, 21. πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἄπιστα καὶ ἐν τῇ ἀπιστίᾳ μενοῦντα, ἐν οἷς κηρύξουσιν τὸ εὐαγγέλιον, μισήσουσιν αὐτοὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος, ᾧ ἀπιστοῦσι· καὶ τοῦτο δ' εἰς πᾶσαν τὴν μετὰ ταῦτα ἐποχὴν τῶν ὠδίνων, ἄχρι τοῦ τέλους τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ τέλους τῆς ἐποχῆς τῶν ὠδίνων (παρὰβ. κατωτέρω στίχ. 14) ἀναφέρεται.

Στίχ. 10) Καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοί, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους.

Καί τότε, ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τῶν διωγμῶν ὑμῶν καὶ τῶν ὠδίνων τῆς ἐποχῆς τῆς δευτέρας παρουσίας, ἥτοι ἐν ὅλῃ τῇ περιόδῳ τῇ μετὰ Χριστὸν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, σκανδαλισθήσονται πολλοὶ διὰ τοὺς διωγμοὺς τούτους (παράβ. Ματθ. 13, 21) καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν, οἱ μὲν τοὺς δέ, οἱ ἀστήρικτοι δηλ. τοὺς στερεοὺς ἐν τῇ πίστει παραδώσουσι ταῖς ἀπίστοις ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις.

καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους) οἱ μὲν δηλ. τοὺς δέ, οἱ χλιαροί, ἀστήρικτοι καὶ ὑποκριταὶ τοὺς ἀληθεῖς καὶ στερεοὺς, ὡς αἰτίους τῶν διωγμῶν καὶ κινδύνων αὐτῶν.

Στίχ. 11) καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται, καὶ πλανήσουσι πολλούς.

Τὰ nL ἔχουσι πολλοὺς πλανήσουσιν.

Καί τότε πάλιν καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τῶν ὠδίνων πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται (παρ. Ματθ. 7, 15 *καὶ κατωτέρω στίχ. 24) αὐτοὶ δηλ. οὗτοι, οὓς καὶ ἀνωτέρω ἐν στίχ. 5 ἐμνημόνευσεν, ὡς πολλοὺς πλανήσοντας.

Στίχ. 12) Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.

Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ σκανδαλισμοῦ πολλῶν καὶ τῆς τῶν ψευδοπροφητῶν πλάνης, ἔσται ἡ πλήθυνσις τῆς ἀνομίας, τῆς ἁμαρτίας (Α'. Ἰωάνν. 3, 4), τῆς κακίας καὶ φαυλότητος, ἥτις ἔξει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ψῦξιν, τὴν ἐξάλειψιν τῆς χριστιανικῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης τῶν πολλῶν, τοῦ πλήθους τῶν κοινῶν καὶ συνήθων καὶ κατ' ὄνομα χριστιανῶν, ἐν οἷς πνεῦμα ἐγωΐσμοῦ καὶ ἰδιοτελείας ἐπικρατήσῃ· μόνον δ' ὀλίγοι οἱ ἐκλεκτοί, τηρήσουσι τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην, ἥτις ἴσταται καὶ πίπτει μετὰ τῆς ἀρετῆς τῆς χριστιανικῆς.

Στίχ. 13) Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

Ὁ κτησάμενος ὑπομονὴν ἐπὶ ταῖς θλίψεσι καὶ ταλαιπωρίαις, αἷς

οἱ εὐσεβεῖς πάντες ὑποκείμενοι εἰς τέλος — ἄχρι τέλους τοῦ βίου αὐτῶν, οὗτος σωθήσεται παράβ. Ματθ. 10, 22. ὁ χριστιανὸς ὀφείλει μηδὲν μικροψυχῆσαι καὶ ὀλιγοπιστῆσαι, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς νικῆσαι πάντας τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου.

Στίχ. 14) Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος.

Ἀντὶ τοῦ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῶν NBC καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὸ D καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο τὸ δὲ Γ καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ τοῦτο, ὅπερ προδήλως ἀναφέρεται εἰς τὸ ὃ νῦν κηρύσσει καὶ διὰ τῆς προφητείας ταύτης, ἥτις ἀποτελεῖ ἀκέραιον μέρος τοῦ εὐαγγελίου, ὡς ἡ ἀποκάλυψις οὐδόλως δ' ἀναφέρεται τὸ τοῦτο εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ὃ γράφει ὁ Ματθαῖος, ὡς ὑπ' αὐτοῦ δῆθεν λεγόμενον καὶ ἀτόπως παρεισαγόμενον ἐν τῇ λόγῳ τοῦ Κυρίου, ὡς ὁ de Wette τὸ τοῦτο παρερμηνεύει.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὁ Σωτὴρ προσδιορίζει τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔξει, ἐλεύσεται τὸ τέλος (διὰ τοῦ ἄρθρου, ὡς τὸ γνωστὸν καὶ ὠρισμένον χαρακτηριζόμενον), ἡ συντέλεια δηλ. τοῦ κόσμου, περὶ ἣν οἱ μαθηταὶ ἠρώτησαν ἀνωτέρω (στίχ. 3)· λέγων ὅτι πρῶτον κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, οὗτινα δηλ. μέρος ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἐσχατολογικὴ αὕτη προφητεία, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐν γενεῇ καὶ τὰ ἔθνη, καὶ οὐχ μόνον τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος (παράβ. Ματθ. 28, 19)· διότι σκοπὸς τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος ἡ πάντων ἐν γενεῇ τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαιρέσεως ἐπιστροφή.

εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι) παρ. Ματθ. 10, 18 εἰς μαρτυρίαν, εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἤκουσαν πάντα τὰ ἔθνη (Β'. Τιμοθ. 4, 17) τοῦ εὐαγγελίου, καὶ οὐκ ἐπίστευσαν, καὶ διὰ τοῦτο καταντὸν καὶ ἐνταῦθα ἡ λέξις αὕτη ἡ μέση εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἐλέγχου ὡς ὁ Χρυσόστ. καὶ ὁ Ζυγαδηνὸς κατ' αὐτὸν ἐξηγοῦσιν· (ὁ Ζυγαδὴν λέγει ἵνα μὴ δύνωνται λέγειν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ὅτι οὐκ ἤκουσαν τοῦ κηρύγματος).

καί τότε ἤξει τὸ τέλος) τῆς ἐποχῆς τῶν ὠδίνων, ἥτοι τὸ γενικὸν τέλος τοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο καὶ ἐνάρθως, ἐν ᾧ ἀνωτέρω (στίχ. 13) διὰ τοῦ εἰς τέλος ἐδήλωσε τὸ μερικὸν τέλος ἐκάστου.

Στίχ. 15) "Όταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιήλ τοῦ προφήτου, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω).

Τὰ κ^οL καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ τινες τῶν πατέρ. (Εὐσ. Βασ. Χρυσ.) ἔχουσιν ὡς ὁ Λουκ. καὶ Μάρκ. δέ, ἀντὶ οὗ ν' ὀλίγα δέ τινα παραλείπουσι τὸ οὖν τοῦτο — τὰ δὲ κ^οB^οD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι ἐστὸς κατὰ λάθος.

Δοὺς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐν μικρογραφίᾳ εἰκόνα τῆς παρούσης περιόδου τῶν ὠδίνων μέχρι τοῦ τέλους αὐτῆς, ἔρχεται νῦν διὰ τοῦ οὖν δηλῶσαι τοῖς μαθηταῖς τὴν ἐν τῇ γενεᾷ καὶ τῇ ἐποχῇ αὐτῶν τύπον τοῦ τέλους ἐκείνου, ἥτοι τὸ τέλος καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων· καὶ αὕτη μὲν, λέγει ἀνωτέρω ὁ Σωτὴρ, ἐν συντόμῳ ἢ καθ' ὕλην ἱστορία ὁλοκλήρου τῆς ἐποχῆς τῶν ὠδίνων ἄχρι τοῦ τέλους αὐτῆς· ἐπειδὴ ὅμως τὸ τέλος ταύτης βραδύνει ἔτι, ἅτε προαπαιτοῦν τὴν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου, ἔρχομαι δώσω ὑμῖν τὰ σημεῖα τὰ προαναγγέλλοντα τὴν ἔλθωσιν τῶν Ἱεροσολύμων, ἥτις δι' ὑμᾶς ἐστὶν ὁ τύπος τοῦ τέλους τοῦ κόσμου· τὸ οὖν τοίνυν ἀναφέρεται εἰς τὸ εὐθὺς ἀνωτέρω τότε ἤξει τὸ τέλος, ὅτε κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ· τοῦτο δὲ οὐ συντελεσθήσεται ἐν τῇ ὑμετέρᾳ γενεᾷ καὶ ἐποχῇ, διὰ τοῦτο οὖν ἔρχομαι νῦν δώσω ἡμῖν τὰ σημεῖα τῆς ἐφ' ὧμῶν συντελεσθησομένης μερικῆς τοῦ Θεοῦ κρίσεως. Ἐξηγητέος τοίνυν ὁ οὖν. «Ἐπειδὴ τοίνυν βραδύνει ἔτι τὸ τέλος τοῦ κόσμου, διδῶμι ὑμῖν ἤδη καὶ τὰ σημεῖα τοῦ καθ' ὑμᾶς μερικοῦ τέλους, τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἰουδαίας.» "Όταν τοίνυν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως κτλ., τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν κτλ. ἕως τέλους τοῦ 20 στίχου (ἐν οἷς συνιστᾷ τὴν φυγὴν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης εἰς τοὺς θέλοντας σωθῆναι πιστούς), ἥτοι «λάβετε τὰ μέτρα ὑμῶν οἱ θέλοντες σωθῆναι μαθηταὶ καὶ πιστοὶ μου». Αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ φυ-

σική τοῦ οὗν ἐξήγησις, ἡ ἐξαγομένη ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ ἀμέσως ἡγουμένου « καὶ κηρυχθήσεται τὸ τέλος » πρὸς τὸν παρόντα κοινὸν τοὺς ἐπομένους στίχους.

Ὅταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ῥηθέν . . . ἐστὶ ἐν τόπῳ ἁγίῳ) Ὁ προφήτης Δανιὴλ ἔλαβε παρὰ τοῦ Γαβριὴλ προφητείαν περὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεσσίας 9, 21 — 27· ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ 27 στίχῳ εὐρηται τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τοῦτο, ἑβραϊστὶ $\text{מַשְׁכָּן מִצִּירִי}$ (ἡ δὲ σειρά τοῦ λόγου ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ ἀπαίρει τὴν ἐξήγησιν ἀκαὶ ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ (קֹדֶשׁ לְיָ) ὃ ἐστὶ τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου ἡτοικαὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν βδελύγματα [מִצִּירִי πληρὸς τοῦ צִירִי (abominatio), ὅπερ γίνεται ἐκ τοῦ צִירִי Piel τοῦ צָר [= καθιστάναι τι βδελυρόν]) τοῦ ἐρημοῦντος מַשְׁכָּן (ἐρημῶν μετοχὴ τοῦ Piel ἐκ τοῦ מָשַׁךְ = φρίττειν ἢ ἐρημον καθίστασθαι) ἢ τῆς ἐρημώσεως ἢ τῶν ἐρημώσεων (τὸ ἀφηρημένον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου)· διὰ τῆς ἐκφράσεως δὲ ταύτης ὑπενόητο συνήθως ἡ ἐθνικὴ λατρεία διὰ τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ βωμοῦ τῶν εἰδώλων, ὅστις ἦν τὸ βδέλυγμα τοῦτο, ἢ τὰ βδελύγματα τοῦ ἐρημοῦντος τὸν ναὸν τῆς θείας λατρείας καὶ χάριτος, ἢ τῆς ἐρημώσεως τοῦ ναοῦ ἀπὸ τῆς θείας λατρείας· εἰς ταύτην γὰρ τὴν ἔννοιαν εὐρηται ἡ ἐκφρασις αὕτη Α΄ Μακκ. 1, 54. 6, 7. ἐπειδὴ δὲ κατέστη τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ὅρος συνήθης παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς μαρτυρεῖται ἡ βίβλος τῶν Μακκαβαίων, περιττὸν πλέον τὸ ζητεῖν ἄλλην τὴν ἑβραϊκοῦ κειμένου ἐξήγησιν· ἐρευνητέον δὲ μόνον περὶ τῆς ἐνταύθι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐφαρμογῆς εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως τῆς ἐκφράσεως ταύτης, τί δηλ. ἐννοεῖ. Ἔστι τοίνυν ἐνταῦθα τοῦτο τὸ ἀσφαλὲς σημεῖον τῆς ἐπερχομένης ἀλώσεως τῆς πόλεως· τὸ δὲ βδέλυγμα τοῦτο τῆς ἐρημώσεως, τὸ ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, οὐ δύναται εἶναι βωμὸς εἶδωλου, ὅτι τοιοῦτον οὐκ ἐγίνετο, ὃ δὲ ναὸς εὐθύς μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς πόλεως κατεκρή· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῆς φράσεως ἔννοιαν, δηλοῖ τὴν ἐν τῷ ἱερῷ διατριβὴν καὶ διαμονὴν (ἐστώς) τῶν βδελυγμάτων ἐκείνων, τῶν ἐρημωσάντων τὸν ναὸν τῆς θείας χάριτος, δι' ἣν διατριβὴν ἦσαν ἀποτρόπαια καὶ μυσαρὰ ὄντα διὰ τὴν βεβήλωσιν τοῦ ἱεροῦ καὶ τὴν

αὐτῷ τῷ ἱερῷ καταδειχθεῖσαν ἀσέβειαν καὶ κακουργίαν· οὗτοι δ' ᾔ-
σαν οἱ ζηλωταὶ καὶ σικάριοι (δολοφόνοι ἐκ τοῦ λατ. *sica* ἐγγχειρίδιον)
οἱ μικροὶ καὶ πάσης βδελυρίας καὶ κακουργίας ἀνάμεστοι, οἵτινες
ὑπὸ Ἑλεάζαρον τὸν υἱὸν Ἀνανίου τοῦ ἀρχιερέως κατέλαβον πρῶ-
τον τὸ ἱερόν τῷ 12 ἔτει τῆς βασιλείας Νέρωνος (66 μ. Χ.)· παρ.
Ἰωσήφ. Ἰουδ. πολ. 2, 17, 2. 5. 19. 9. καὶ ἐκράτησαν αὐτοῦ
μέχρι τέλους· παρὰ β. Ἰουδ. πολ. 4, 3, 7. 12. 5, 1 καὶ 2 6, 1
(χρώμενοι (οἱ ζηλωταὶ) ἄρχοντι τῷ καὶ πρότερον Ἑλεαζάρῳ)
ταῦτα τοῖνυν τὰ ἀποφῶλια τέρατα πάσης ἀσεβείας καὶ κακίας, τὰ
καταμολύναντα τὸν ναὸν ὡς οὐδεὶς ποτε ἐθνικὸς ἐποίησεν, ἦσαν
παρὰ τῷ Θεῷ (Ἰωσ. Ἰουδ. πολ. 2, 17, 2. 5. 19, 6 « ἄλλ' οἶμαι
διὰ τοὺς πονηροὺς ἀπεστραμμένους ὁ Θεὸς ἤδη καὶ τὰ ἄγια » 4, 3,
7. 12. 5, 1, 2. 3, 1) τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ἀντικείμε-
νον τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐρημῶσαν τῆς θείας χάριτος
τὸν διὰ τοῦ πυρὸς μετ' ὀλίγον καθαρθέντα ναόν· καὶ τοῦτο τὸ ση-
μεῖον τοῦ βδελύγματος ἐφάνη πρῶτον τέσσαρα ὅλα πρὸ τῆς ἀλώ-
σεως τῆς πόλεως ἔτη· τοῦτο τοῖνυν αἰνίσσεται ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα,
διδούς τοῖς μαθηταῖς *σημεῖον* τῆς εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρήμους φυ-
γῆς (παρ. καὶ Ἰωσήφ. Ἰουδ. πολ. 2, 20. 1 λέγοντα ὅτι μετὰ
τὴν Κεστίου συμφορὰν πολλοὶ τῶν ἐπιφανῶν Ἰουδαίων, ὥσπερ
βαπτιζομένης νεῶς ἀπενήχοντο τῆς πόλεως)· τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον
ἔγνωσαν οἱ χριστιανοὶ κατὰ χρησμόν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐξῆλθον
εἰς Πέλλαν (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. 3, 5).

Τὸ μὲν τοῖνυν « ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ » τὴν τῶν βεβήλων καὶ
μυσαρῶν διατριβὴν ἐν τῷ ἱερῷ (Πράξ. 6, 13, 21, 28) δηλοῖ· τὸ
δὲ « ὁ ἀναγινώσκων (τὴν γραφὴν τοῦ εὐαγγελίου) νοεῖτω » ἐστὶ
προσθήκη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος (ὅστις, εἰ αὐτὸς ἔλεγεν, εἶ-
πεν ἂν ὁ ἀκούων νοεῖτω) εἴτε τοῦ Ματθαίου, εἴτε τοῦ μεταφραστοῦ
(ὅστις ἐπομένως οὐχὶ μετὰ τὸ 66 μ. χ. μετέφρασεν αὐτό), σκο-
ποῦσα καταδείξαι, ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ Σωτῆρος, τὸ βδέλυγμα
δηλ. τῆς ἐρημώσεως ἦν ἤδη ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὅτε ἐγράφοντο ἡ
τὸ πολὺ ὅτε μετεφράζοντο ταῦτα· διὰ τοῦτο ἡ συγγραφὴ τοῦ
εὐαγγελίου ἐγένετο βεβαίως πρὸ τοῦ 66 μ. χ. καὶ οὐχὶ βραδύτε-

ρον· — τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ (χώρᾳ), οἱ ἐν ταῖς πόλεσι δηλ. ταύτης οἰκοῦντες, ἐν αἷς ἡ καταστροφή ἐπελεύσεται, φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη, ἐκεῖ ἀποκρυβησόμενοι ἐν ἀσφαλείᾳ, ἄχρις ἂν παρέλθῃ ἡ τοῦ Θεοῦ ὀργή.

Στίχ. 17) Ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ,

τὰ D 33 ἔχουσιν δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος· ἄλλα δέ τινα τῶν μικρῶν καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος· — τὰ NBD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι καταβάτω, ὡς ὁ Μάρκος· ἀντὶ δὲ τοῦ τ ἀ ἐκ τῆς οἰκίας, τὰ D 1. 33 ἔχουσι τ ἐκ τῆς οἰκίας, ὡς ὁ Μάρκος.

Ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος (Λουκ. 5, 19. Ματθ. 10, 27) εὕρισκόμενος, μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἂν μέλλῃ αὕτη διαρπαγῆναι, ἵνα σωθῇ αὐτὸς διὰ τῆς φυγῆς· ἐὰν γὰρ βουλευθῇ σῶσαι αὐτὰ κινδυνεύει μετ' αὐτῶν καὶ ἕνεκα αὐτῶν· πῶς δὲ σωθήσεται ἐκ τοῦ δώματος, ὁ τόπος καὶ ἡ θέσις διδάσκει, εἰ δηλ. διὰ τῆς ἐξω κλίμακος ἢ τῶν στεγῶν.

Στίχ. 18) καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.

Τὰ NBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι τ ὁ ἱ μ ἄ τ ι ο ν, ὡς καὶ ὁ Μάρκος· καὶ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν τῷ ἀγρῷ ἐργασίαν μετὰ μόνου τοῦ χιτῶνος (τοῦ ὑποκαμίσου, τοῦ ἐσωτερικοῦ δηλ. ἐνδύματος)· ἐπειδὴ τοῖνον μανθάνει τὰ ἐν τῇ πόλει κακὰ θέλει λαβεῖν καὶ τὸ ἱμάτιον, ἢ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ φυγεῖν· τούτου δ' ἀποτρέπει ὁ Σωτὴρ διὰ τὸν κίνδυνον, καὶ συνιστᾷ τὴν, ὡς ἔχει, φυγὴν εἰς τὰ ὄρη.

Στίχ. 19) Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις.

«Τῶν μὲν διὰ τὸν ἐντὸς φόρτον, τῶν δὲ διὰ τὸν ἐκτὸς οὐ δυναμένων εὐκόλως φυγεῖν διὰ τὸν δεσμόν τῆς φύσεως», λέγει ὁ Ζυγαδηνός. «Οὐαὶ τοῖνον αὐταῖς εὐπετῶς καταλαμβανομέναις, καὶ τοῖς ἐμβρύοις καὶ ὑπομαζίοις συνδιαφθειρομέναις»· παράβ. καὶ Θεοφύλακτ. «αἱ μὲν γὰρ ἔγκυοι οὐ δυνήσονται φεύγειν, τῷ φορτίῳ

τῆς γαστρὸς βαρυνόμεναι· αἱ δὲ θηλάζουσαι διὰ τὴν πρὸς τὰ τέκνα συμπάθειαν ».

Στίχ. 20) Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ ἐν σαββάτῳ.

Τὰ NBK καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. ἔχουσι σαββάτῳ· τὰ δὲ DLM καὶ τινὰ ἄλλα σαββάτου· καὶ τὰ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Χρυσ. Θεοδώρ. ἐν σαββάτῳ.

« Μὴ χειμῶνος μὲν διὰ τὴν δυσκολίαν τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ, λέγει ὁ Ζυγαδηνός· μὴ ἐν σαββάτῳ δὲ διὰ τὸν νόμον, οὐκ ἐπιτρέποντα βαδίζειν ἐν σαββάτῳ περαιτέρω τῶν νενομισμένων βημάτων » (παρ. Ἑξόδ. 16, 20)· μεταγενέστεραι δὲ παραδόσεις ἐπέτρεπον μόνον 2,000 πῆχεις, πέντε ἢ ἕξ στάδια κατὰ τὸν Ἰώσηπον (Ἰουδ. πολ. 5, 2, 3. Ἰουδ. ἀρχ. 20, 8, 6). Ὁ δὲ Σωτὴρ ὁμιλεῖ κατὰ τὰς τότε περὶ σαββάτου ἰουδαϊκὰς ἰδέας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· διότι βεβαίως διὰ τοὺς χριστιανοὺς τὰ τοιαῦτα ἦσαν προλήψεις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοῖς εἶχον αἱ τοιαῦται προλήψεις ρίζας ἰσχυράς.

Στίχ. 21) Ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται.

Τὸ K καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ τότε· — τὰ δὲ ND Eὐσ. Χρυσ. οὐκ ἐγένετο· τὰ δὲ BLZ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Κύριλλ. οὐ γέγονεν, ὥς καὶ ὁ Μάρκος· — τὰ DUΔ οὐδὲ μὴ γένηται.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐνταῦθα ἀποκαλυπτικῶς λαλῶν, ὁμιλεῖ περὶ τῆς τότε μερικτῆς θλίψεως, ὡς τύπου τῆς γενικῆς μεγάλης θλίψεως, τῆς προηγηθησομένης τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἥς μνημονεύει ὁ τε Δανιὴλ 12, 1 καὶ ἡ Ἀποκάλ. 7, 14.

Τὸ ὁρθὸν καὶ ἀναγκαῖον τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας καταδεικνύει ὁ παγκόσμιος καὶ καθολικὸς χαρακτὴρ τῆς πρὸ τῆς παρουσίας θλίψεως, ὃν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν λεπτομερεστέραν τοῦ Λουκᾶ ἀφήγησιν, ἔδωκε (Λουκ. 21, 25 — 27) καὶ ὁ ἀπόστολος (Β'. Τιμοθ. 3, 1) ὁμιλεῖ περὶ καιρῶν χαλεπῶν καὶ γενικῆς διαφθορᾶς

τῶν ἀνθρώπων (παράβ. καὶ Β'. Πέτρ. 3, 3. Ἰουδ. 18), καὶ ἡ Ἀποκάλυψις ἀναφέρει τοὺς σεσωσμένους πάντας (Ἀποκ. 7, 10) ἀναρίθμητον ὄχλον ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν (7, 9), ὡς ἐρχομένους ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης (7, 14), ἥτις καθ' ὅλας μὲν τὰς χριστιανικὰς γενεὰς ἐπικρατήσῃ (Ἰωάν. 16, 33. Πράξ 14, 22), ἐν τῇ πρὸ τῆς παρουσίας ὁμῶς τελευταίᾳ ἐποχῇ ἔσται χαλεπὴ καὶ μεγίστη. Ἰδοὺ τοίνυν ἡ κλεῖς τῆς ἐσχολογικῆς ὁμιλίας καὶ προφητείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, δι' ἧς κατανοοῦμεν ὁρθῶς τὰ τε ἡγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα, ὡς ἡ συνέχεια δείξει.

Ἔσται γὰρ τότε) ὅτε τὸ σημεῖον τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρμώσεως καὶ τὰ ὅμοια αὐτῷ σημεῖα τῶν ἐσχάτων καιρῶν, τὰ βδελύγματα δηλ. τῆς ἐρμώσεως ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ (Β'. Τιμοθ. 3, 1 καὶ ἐφεξ.) φανήσονται.

Θλίψις μεγάλη) στενοχωρία μεγάλη ἕνεκα τῶν πολλῶν κακῶν, τῶν ἐπιπολαζόντων ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ.

οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν) τοῦτο ἀληθεύει διὰ μὲν τὴν Ἰουδαίαν τοπικῶς· διότι οὐδεμίᾳ τοιαύτῃ θλίψει ἐπὶ Ἰουδαϊκὴν γενεὰν ἐπῆλθεν, ὡς ἐπὶ τὴν τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως· γενικῶς δὲ καὶ καθολικῶς διὰ τὸν κόσμον κατὰ τὴν ἐποχὴν τὴν πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας.

οὐδ' οὐ μὴ γένηται) τοῦ λοιποῦ τοιαύτη, μερικὴ μὲν ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν, γενικὴ δ' ἐπὶ τὸν κόσμον.

Στίχ. 22) Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι.

Αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι τῆς μεγάλης θλίψεως εἰσὶν ἡμέραι ὀλέθρου καὶ καταστροφῆς· εἰ μὴ τοίνυν ὁ Θεὸς ἡλάττου ταύτας, ἀλλ' εἶα κατὰ τὴν ἀξιωμασίαν τῶν ἀσεβῶν καὶ κακούργων μηκύνεσθαι, οὐδεὶς ἂν περὶεσώθη, πάντων δι' ἀλλήλων καὶ τὸν ἄλλων ἐκ Θεοῦ πληγῶν ἀναλίσκομένων· χάριν ὁμῶς τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, ἵνα μᾶλλον ἀγιασθῶσιν (Ἀποκάλ. 22, 11), ἐκολόβωσεν, ἥτοι συνέταμεν (Δανιήλ 9, 24), ἡλάττωσε τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ὁ Θεός.

Στίχ. 23) Τότε εάν τις ὑμῖν εἴπῃ· ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός· ἢ ὧδε μὴ πιστεύσητε.

Τὰ D 16 εὐαγγ. ἔχουσιν ἡ ἐκεῖ· δύο δ' ἄλλα τῶν μικρῶν ἰδοὺ ἐκεῖ· τὰ δὲ B* 262 πιστεύετε, ὡς ὁ Μάρκος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς μεγάλης θλίψεως, τουτέστι τῆς μερικῆς, ἰδίως δὲ τῆς γενικῆς, τῆς πρὸ τῆς παρουσίας, ἀναφανήσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται, καὶ πλανήσουσι πολλούς· τοῦτο δὲ προανήγγειλεν ἤδη τοῖς μαθηταῖς εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου (στίχ. 5), ὡς καὶ πρότερον ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίᾳ Ματθ. 7, 15 — 20· ἔρχεται δὲ καθαρώτερον ἐκθεῖναι τοῦτο ἐνταῦθα, ὅπως ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἵνα προφυλάσσονται ἀπὸ τῶν τοιούτων.

Ἰδοὺ ὧδε ἢ ὧδε) ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ τόπῳ· τοῦτο ἐροῦσιν οἱ ὁπαδοὶ αὐτῶν, ζητοῦντες ἐλκύσαι καὶ τοὺς πιστοὺς.

Στίχ. 24) Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται, καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε πλανήσai, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

Τὰ κD ἔχουσι πλανηθῆναι· τὰ δὲ LZ καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι πλανᾶσθαι· — ἰταλ. δέ τινες μεταφράσ. καὶ ἡ κοπτ. ἔχουσιν ἐκλεκτοὺς μου.

Ὁ λόγος, δι' ὃν οὐ δεῖ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῇ φήμῃ περὶ τῆς ἐλεύσεως εἴτε αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, εἴτε ἄλλου προφήτου, ἐστὶν ὅτι ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται ἐγερθήσονται. Καὶ οἱ μὲν μαθηταί, οἱ πιστοὶ δηλ. καὶ ἐκλεκτοί, οὐ δύνανται βεβαίως πιστεῦσαι εἰς τὴν ἔλευσιν ἄλλου Χριστοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἔλευσιν· ἡδύναντο ὁμως πιστεῦσαι εἰς τὴν ἐμφάνισιν χριστιανῶν προφητῶν, οἷους ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ βλέπομεν· τὸ μὲν τοίνυν ψευδόχριστοι εἰς τοὺς κηρύττοντας ἑαυτοὺς εἶναι τὸν Μεσσίαν, τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται· τοιοῦτοι δὲ ψευδόχριστοι πολλοὶ ἐν τοῖς Ἰουδαίοις μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν ἀνεφάνησαν, ὑπισχνούμενοι τοῖς Ἰουδαίοις ἐλευθερίαν ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων (παρ. Γρότιον)· ἐν γένει δέ, ὡς ὁ Bengel παρατηρεῖ, « a tempore veri

Christi ad nostram aetatem LXIV pseudomessiae numerantur per quos decepti sunt Iudaei ».

ψευδοπροφήται δὲ (παρ. Ματθ. 7, 15) οἱ ἄνευ θείου κύρους, καὶ ἐπομένως ψευδῇ διδασκόντες, ψευδοδιδάσκαλοι.

καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα) αἱ δύο αὗται λέξεις σημεῖα καὶ τέρατα εὐρηνται ὁμοῦ καὶ Ἰωάνν. 4, 48 καὶ παρὰ τοῖς Ο΄. ὡς μετάφρασις τοῦ ἑβρ. *וְיָהִי חֵסֶד* *וְיָהִי חֵסֶד* (Δευτερ. 4, 34. 7, 19 κτλ.) καὶ δηλοῦσι τὰ θαύματα διὰ μὲν τοῦ πρώτου ὡς σημεῖα τῆς θείας παντοδυναμίας, διὰ δὲ τοῦ τέρας ὡς φόβον καὶ τρόμον ἐμποιοῦντα· ψευδῇ τοίνυν τοιαῦτα θαύματα δώσουσι τοῖς αἰτοῦσι τοιαῦτα καὶ ἐπιζητοῦσι (Ματθ. 12, 39) οἱ ψευδοπροφῆται.

ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς) ὁ σκοπὸς τῶν ψευδοπροφητῶν, διδόντων θαύματα, ἦν τὸ ἐξαπατῆσαι, εἰ τοῦτο δυνατόν ἦν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς· ἡ πρόθεσις ὁμῶς αὕτη οὐκ ἐπιτευχθήσεται διὰ τὸ φρουρεῖσθαι τοὺς ἐκλεκτοὺς, καὶ φωτίζεσθαι ὑπὸ τῆς θείας χάριτος, ἢ πείθονται καὶ ἀκολουθοῦσι, τῶν ἄλλων, τῶν μὴ τοιούτων, παντὶ πνεύματι πιστευόντων, ὡς κάλαμος ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενος.

Στίχ. 25) Ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν.

Ὁ παρακείμενος προείρηκα δηλοῖ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀποτελέσματος, ἵνα, ὅταν γένηται, μηδεὶς ὑμῶν ὑπ' αὐτῶν ἐξαπατηθῇ καὶ πλανηθῇ.

Στίχ. 26) Ἐάν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστὶ, μὴ ἐξέλθῃτε. Ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε.

Τὰ LXΓ καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσι ταμείοις.

Συνέπεια τῆς προειδοποιήσεως ταύτης ὀφείλει εἶναι ἡ παντελής ἀποφυγὴ αὐτῶν, οἷς οὔτε εἰς ὅψιν ἐλθεῖν, οὔτε ζητῆσαι ἰδεῖν αὐτοὺς δεόν. Ἐάν τοίνυν εἴπωσιν ὑμῖν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ψευδοχρίστου, ὅτι μένει αὐτός, εἴτε ἐν τῇ ἐρήμῳ μακράν, ὥστε πορευθῆναι ὑμᾶς ὁδὸν ἱκανὴν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, *μὴ ἐξέλθῃτε εἰς τὴν ἔρημον*,

εἴτε ἐν τοῖς ταμείοις (παρ. Ματθ. 6, 6), τοῖς ἐνδοτέροις θαλάμοις οἰασθήποτε οἰκίας, ὅπου κατ' ἰδίαν καὶ εὐκόλως δύνασθε ἐντυχεῖν αὐτῷ, μὴ πιστεύσητε (εἶναι τοῦτον τὸν Μεσσίαν), ὅτι ὁ Μεσσίας καὶ Χριστὸς οὐκ ἐκ παρασκευῆς, ἀλλ' ἐξαίφνης ἔρχεται, ὡς φησιν ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 27) Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ DG καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι φ α ἵ ν ε ῖ· τὰ δὲ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὅριγ. παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἡ παρουσία, ὃν ἔχει τὰ MD καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. διὰ δὲ τοῦ καὶ τίθεται ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τὸ γεγονὸς τῆς δευτέρας παρουσίας μετὰ τοῦ τῆς ἀστραπῆς, ἥτοι, ὡς ἡ ἀστραπή, οὕτω καὶ ἡ παρουσία· ἀνευ δὲ τοῦ καὶ δεικνύται διὰ τῆς συγκρίσεως ἡ ἐξηγήσις ἀπλῶς τοῦ χαρακτηῖρος τῆς παρουσίας (ἥτοι οὕτως ἡ παρουσία, ὡς ἡ ἀστραπή)· διὸ καὶ προτιμότερον τὸ δεύτερον τοῦτο.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ τὸν λόγον, δι' ὃν οὐδεμίαν πίστιν ἀποδοτέον τῇ παρ' ἄλλων ἀγγελίᾳ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ· διότι ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν τῷ ᾧμα γενήσεται γνωστὴ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐδεμίᾳ ἀγγελίας ἀνάγκη· τοῦτο δὲ δεικνύει διὰ τῆς εἰκόνης τῆς ἀστραπῆς, ἥτις διὰ μιᾶς φωτίζει ὅλον τὸν ὀρίζοντα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον· ὅτι διὰ τοῦ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν δεικνύει τὰ δύο ἀντίθετα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, εἰς ὧν τὸ ἓν (λ. χ. τὴν ἀνατολὴν) γεννωμένη εὐθὺς ἐν ἀκαρεῖ φαίνεται καὶ εἰς τὸ ἕτερον· ὥστε διὰ τῆς εἰκόνης παριστάνει, ὡς ὁ Χρυσόστομος ἡρμήνευσε «τὸ ὁμοῦ παταχοῦ φαινομένη διὰ τὴν ἐκλαμψὺν τῆς δόξης» καί, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει «αὐτάγγελος ἑαυτῆς ἔσται γινομένη τοῖς ἀνθρώποις».

Στίχ. 28) Ὅπου γάρ ἐάν ᾗ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.

Τὰ NBDL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν γάρ·—τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἄν, ἀντὶ τοῦ ἐάν·—καὶ τινὰ τῶν μικρῶν καὶ οἱ ἀετοί.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ τὸ γενικὸν τῆς αἰσθήσεως καὶ κατανοήσεως τῆς

παρουσίας αὐτοῦ, λέγων ὅτι ὅπου ἐὰν ᾖ τὸ πτώμα, ἐκεῖ βεβαίως συναχθήσονται οἱ αἰετοὶ εἰς καταβρόχθισιν τούτου, καὶ ἐπομένως ἐκ τῶν αἰετῶν τούτων κατανοήσουσι πρῶτον τὴν ἔλευσιν τῆς δευτέρας παρουσίας οἱ ἄπιστοι καὶ σεσηπότες ἐν τῇ διαφθορᾷ τῆς ἁμαρτίας *δικὴν πτώματος*· διότι οἱ αἰετοὶ οὗτοι, οἱ τιμωροὶ δηλ. ἄγγελοι, συλλέξουσιν αὐτοὺς καὶ βαλοῦσιν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς (Ματθ. 13, 41), ὅπως ἐκλίπη ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἡ ἡθικὴ αὕτη ἀποφορὰ καὶ λύμη· ἐκ τῶν αἰετῶν τοίνυν τούτων γνωσθήσεται ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν κοπτομένων καὶ θρηνούντων, (στίχ. 30) ἡ ἐπικειμένη ἔλευσις καὶ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις τότε φανήσεται ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ· αὕτη ἐστὶν ἡ φυσικὴ ἐξήγησις τῆς εἰκόνης ταύτης, ἥτις συμπληροῖ τὴν προηγουμένην, δηλοῦσα κατὰ τίνα τρόπον αἰσθητὴ καὶ γνωστὴ τοῖς ἀσεβέσι καὶ φαύλοις γενήσεται ἡ παρουσία τοῦ Σωτῆρος. Ἡ δὲ τοῦ Χρυσοστόμου, Θεοφυλ. Ζυγαδ. καὶ πολλῶν ἄλλων νεωτέρων Λουθήρ. Ἐράσμ. Βέζα, Καλβίνου καὶ ἄλλων ὅλως ἀκατάλληλος καὶ ἄτοπος· ὅτι ἐκλαμβάνουσιν αἰετοὺς μὲν τοὺς ἁγίους καὶ ἐκλεκτοὺς, πτώμα δὲ τὸν Σωτῆρα, ὡς πνευματικὴν τροφήν· ἀτόπως δὲ καὶ ὁ Lightfoot καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἐξηγοῦσι πτώμα τοὺς Ἰουδαίους ἢ τὴν Ἱερουσαλήμ, αἰετοὺς δὲ τοὺς Ῥωμαίους διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἔφερον· ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῆς παρουσίας τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· ἄτοποι δὲ διὰ τοῦτο καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐρμηνεῖαι, καθ' ἃς συγχέεται ἡ δευτέρα παρουσία μετὰ τῆς ἀλώσεως (οὕτως ὁ Hoelemann ὑπολαμβάνει πτώμα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ αἰετοὺς τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ· ἄλλοι δὲ πτώμα τοὺς ἐκλεκτοὺς Ἰσραηλῖτας, ὅπερ ὡσαύτως ἀνάρμοστον· διότι πῶς δύνανται εἶναι οἱ σεσηπότες ἐκλεκτοί; αἰετοὺς δὲ τοὺς περὶ τὸν Μεσσίαν). Ἡ μόνη τοίνυν ὀρθὴ καὶ φυσικὴ ἐξήγησις ἐστὶν ἡ πρώτη, καθ' ἣν πτώμα μὲν οἱ ὑπὸ κακίας καὶ διαφθορᾶς ὁδωδότες ἁμαρτωλοὶ, αἰετοὶ δὲ οἱ τὴν λύμην ταύτην αἴροντες τιμωροὶ ἄγγελοι· — ἀναφέρει δὲ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ φαύλους τούτους πρώτους, διότι περὶ αὐτῶν δικαιοῦται τις μᾶλλον ἐρωτῆσαι, πῶς ἂν αἰσθωνται τὴν ἡμέραν ἐκείνην τοῦ Σωτῆρος, ἀνάξιοι ὄντες τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα ἐπισυναγωγῆς, ὡς

οἱ πιστοί, περὶ ὧν κατωτέρω ἔρει, ἐξηγῶν τὸν τρόπον τῆς αἰσθήσεως τῆς ἡμέρας ἐκείνης (παρ. στίχ. 33) — ἀετοὺς δὲ (ἑβρ. *ἡשׁ* Παρ. 30, 17) λέγει, ἐνταῦθα οὐχὶ τοὺς κυρίως ἀετοὺς, οἵτινες οὐκ ἐσθίουσι πτώματα, ἀλλὰ τοὺς *γυπαετούς*, οἵτινες χαίρουσι τοῖς πτώμασι· παρ. Ἀριστοτέλ. ζῶων ἱστορ. 9, 22 (Ἑκδ. Bekk. 10, 32 « ἔτι δ' ἕτερον γένος, περκνόπτερος, λευκὴ κεφαλὴ, μεγέθει δὲ μέγιστος, πτερὰ δὲ βραχύτατα καὶ οὐροπύγιον πρόμηκες, γυπὶ ὅμιος, ὀρειπελαργὸς καλεῖται καὶ ὑπαετός (ἰσ. γυπαετός)... βαρὺς δὲ καὶ κακόβιος καὶ τὰ τεθνεῶτα φέρων κτλ. » τοῦτο τοίνυν τὸ γένος τοῦ ἀετοῦ νοεῖται ἐνταῦθα, ὅπερ ὁσφραϊνόμενον τὰ πτώματα ὀρμαεὺς εὐθύς πρὸς ταῦτα (Ἰωβ 39, 30) καὶ κατατρῶγον ἀποσοβεῖ τὸν ἐξ αὐτῶν μολυσμὸν (διὸ καὶ καλεῖται *καθαυρτὴς περκνόπτερος*).

Στίχ. 29) Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Τὰ ND 54 ἔχουσιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἔρχεται νῦν εἰς τὴν προφητικὴν ἀφήγησιν τοῦ σημείου τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ προαναγγέλλει ὅτι εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν, ἥτοι μετὰ τὴν πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τελευταίαν καὶ μεγάλην γενικὴν θλίψιν (παρ. στίχ. 21) τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, τῶν κολοσβωθησομένων διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς (παράβ. στίχ. 22) ἐπελεύσεται τὸ τέλος τοῦ κόσμου διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν στοιχείων, καὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ κόσμου τούτου τοῦ παλαιοῦ εἰς καινόν· πρῶτον τοίνυν ἐκλείψει τὸ φῶς (ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς), μεταβληθήσεται ἡ θέσις τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἐνωθήσεται ἡ ὕλη αὐτῶν μετὰ τῆς γῆς εἰς ἓν (καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν· παρ. Ἀποκαλ. 6, 13), καὶ αἱ δυνάμεις, αἱ τοὺς οὐρανοὺς συντηροῦσαι εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν (δηλ. αἱ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεθειμέναι ἀγγελικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν συνέχεται

και διατηρεῖται ὁ κόσμος) σαλευθήσονται, μετακινήσονται ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν, ἀπαλλαγῇσονται τῆς ὑπηρεσίας ταύτης (παρ. 12, 26)· οὐ νοητέαι γὰρ αἱ δυνάμεις ἐνταῦθα πάλιν ἀπλῶς περὶ τῶν ἀστέρων, ὅτι τοῦτο ταύτολογία εἶη περιττή· διὰ τούτων τοίνυν ὁ Σωτὴρ χαρακτηρίζει τὸ τέλος τῆς ὑλικῆς ταύτης καὶ αἰσθητῆς κτίσεως, ἣν μέλλει ἀντικαταστήσαι ὁ νέος κόσμος, ὁ κατάλληλος διὰ τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους. Καὶ τὸ μὲν εὐθέως ἀναφέρεται εἰς τὸ μετὰ τὴν θλίψιν, δεικνύον ὅτι τὸ τέλος τῆς θλίψεως ἐστὶ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς συντελείας. Οὐκ ὀρθῶς τοίνυν καὶ κατὰ τὸν ἀποκαλυπτικὸν ταύτης χαρακτηῖρα ἐνενόησαν τὴν ἔκφρασιν εὐθέως οἱ ὑπολαμβάνοντες ταύτην ἀναφερομένην εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Ἱεροσολύμων, μεθ' ἧς τὴν θλίψιν ἔμελλεν ἐπελθεῖν ἡ δευτέρα παρουσία· διὰ τοῦτο δὲ ὁ Σωτὴρ ῥητῶς ἐδήλωσε τοῖς ἀποστόλοις θελήσασιν ἀκριβῶσαι τὴν ἐποχὴν τῆς παρουσίας ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτῶν γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς (Πράξ. 1, 7), ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι καὶ αὐτοὶ τότε οὕτως ἐνόησαν τὴν ἀποκαλυπτικὴν ταύτην ἔκφρασιν τοῦ Σωτῆρος (τὸ εὐθέως), ὡς ἀναφερομένην εἰς τὴν θλίψιν τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων, μεθ' ἣν εὐθὺς ἐπελεύσεται ἡ παρουσία, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Μάρκος, οἱ μετὰ τὴν ἄλωσιν γράφοντες, παρέλιπον πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεως τὸ εὐθέως τοῦτο, ὅπερ ὁμως ἔχει ἐνταῦθα *Ματ καλῶς*, ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν τελευταίαν μεγάλην καὶ γενικὴν θλίψιν, ἧς τύπος μόνον ἦν ἡ τότε μερικὴ τῶν Ἱεροσολύμων.

Στίχ. 30) Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

Τὰ NBL παραλείπουν τὸ ἔρθρον πρὸ τοῦ οὐρανῷ· τὸ δ' N· καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ τότε πρὸ τοῦ κόψονται· καὶ τὰ D 115 ἔχουν μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης.

Μετὰ τὴν συντέλειαν τῆς κτίσεως ἔρχεται πρῶτον τὸ σημεῖον

τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, τῷ ἤδη ἐσκοτισμένῳ· ὥστε τὸ σημεῖον τοῦτο ἔσται φωτεινὸν καὶ λαμπρόν, προσημαῖνον τὸν ἐρχόμενον Βασιλέα καὶ Κριτὴν· τοιοῦτο δὲ σημεῖον γινώριμον τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς ἀπίστοις οὐδὲν ἕτερον εἰμὴ ὁ Σταυρός, τὸ λάβαρον (ἐκ τοῦ βρεταν. lab ὑψόνω καὶ τοῦ βασικικοῦ labarva = σημαία) τοῦτο τοῦ μεγάλου Βασιλέως, τὸ προαναγγέλλον τὴν ἐμφάνισιν καὶ παρουσίαν αὐτοῦ· οὐχὶ δὲ ὁ Ἀστὴρ, ὃν οἱ Μάγοι εἶδον· ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστι σύμβολον ἀφ' ἑαυτοῦ νοούμενον, ὡς ὁ σταυρός, ἀλλ' ὥφειλε ρητῶς δηλωθῆναι. Οὐκ ἠδύνατο δὲ τότε πρὸ τῆς σταυρώσεως δηλῶσαι σαφῶς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ θανάτου, δι' ὃν ἐσκανδαλίζοντο οἱ μαθηταί (Ματθ. 16, 22. 24), ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτοὺς νοῆσαι τοῦτο μετὰ τὴν ἀνάστασιν· καὶ τότε ἅμα τῇ ἐμφάνισι αὐτοῦ κατανοοῦσαι τὰ ἀναμένοντα αὐτούς, κόψονται, θρηνήσουσι μετὰ κραυγῶν, ὁλολυγμῶν καὶ κτύπων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ στήθους (παρ. Ματθ. 11, 17. Λουκ. 8, 52) πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, αἱ ἐν τῇ ἀπιστίᾳ ἐπιμείναισαι, καὶ τότε (εὐθὺς, δηλ. μετὰ τὸ σημεῖον) ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἀπόγονον ἐκείνου τοῦ Ἀδάμ, τὸν προκατηγγελμένον ἐκ τοῦ πρωτευαγγελίου, ἐξολοθρευτὴν τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας (παρ. Ματθ. 8, 20), ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ· ὡς γὰρ νεφέλη φωτεινὴ ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀναλαμβάνόμενον (Πράξ. 1, 9), ὡς τὸ ὄχημα τὸ βασιλικὸν (καθὼς ὁ Χρυσόστομος λέγει) καὶ ἡ ἐνδειξις τῆς παρουσίας τοῦ δεδοξασμένου Θεοῦ, οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐπιβαίνων ἐλεύσεται μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς· ἡ δὲ θεία αὐτοῦ δύναμις ἐνδείκνυται καὶ διὰ τῆς παρουσίας πάντων τῶν χιλίων χιλιάδων καὶ μυρίων μυριάδων ἀγγέλων μετ' αὐτοῦ ἐρχομένου εἰς κρίσιν (παρ. Ματθ. 25, 31), καὶ ἡ θεία δόξα, ἡ ἐξωτερικὴ λαμπρότης καὶ μεγαλειότης τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως καταφαίνεται ἐν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι, ἐρχομένῳ κρίναι τὸν κόσμον, καὶ ἀνταυγάζει ἐν ὧ τῷ ἀπειραρίθμῳ αὐτοῦ στρατεύματι.

Στίχ. 31) Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης· καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς

αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν.

Τὰ ΗΧ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ἀποστέλλει· τὰ δὲ ΝLD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι μετὰ σάλπιγγος μεγάλης· τὰ δὲ ΒΧΓ καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης· τὸ δὲ D καὶ τινα ἄλλα μετὰ σάλπιγγος καὶ φωνῆς μεγάλης· τὸ δ' Ν* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπισυνάξει· τὰ DX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπὸ ἄκρων· τὸ δὲ B καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἕως τῶν ἄκρων.

Περὶ μὲν τῶν ἀπίστων ἀνήγγειλεν ἤδη ἐν τῷ 28 στίχῳ, ὅτι ἐπ' αὐτοὺς τιμωροὶ ἄγγελοι πεμφθήσονται· νῦν δὲ ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῶν πιστῶν καὶ ἐκλεκτῶν, λέγων ὅτι ἅμα τῇ ἐμφανίσει καὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἀποστελεῖ τοὺς ἄγγέλους αὐτοῦ, οὓς μεθ' ἑαυτοῦ ἔχει, μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης, ἥτοι μεγαλοφώνου (Α'. Θεσσ. 4, 16. Α'. Κορ. 15, 52, παρ. καὶ Ἀποκαλ. 1, 10), οἵτινες καὶ συναξουσιν ἐπ' αὐτὸν τὸν Σωτῆρα (Β'. Θεσσ. 2, 1) τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, τοὺς μέχρι τέλους ὑπομείναντας πιστοὺς καὶ κλητοὺς καὶ ἁγίους αὐτοῦ (Ἀποκαλ. 17, 14. 22, 11) ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων (ὡς ἐξερχομένων ἐκ τῶν τεσσάρων σημείων τοῦ ὀρίζοντος, καὶ δηλούντων αὐτὰ ταῦτα τὰ σημεία), ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν (τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τοῦ ὀρίζοντος, ὅπου ψαύει ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς, ἥτοι ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐσχατιᾶς τῆς γῆς εἰς τὴν ἄλλην)· διὰ τούτων τοίνυν παρίστησι τοὺς πανταχοῦ κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν τοῦ ὀρίζοντος καὶ ἐν παντὶ μέρει τῆς γῆς ζῶντας καὶ διατρίβοντας ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ· ταύτην δὲ τὴν ἐπισυναγωγὴν ἐπ' αὐτὸν μόνην ἀναφέρει ἐνταῦθα, ὡς τὴν *πρώτην πράξιν* τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἧς τὰ σημεία προανήγγειλεν ἐν τοῖς δυοῖς προηγουμένοις στίχοις.

Ὁ σκοπὸς τοίνυν τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ σημείου τῆς συντελείας (στίχ. 3) ἐπληρώθη διὰ τῆς καταδείξεως τῶν δύο σημείων αὐτῆς, ἥτοι τοῦ τέλους τοῦ παρόντος κόσμου καὶ τῆς παλιγγενεσίας αὐτοῦ, καὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, τοῦ σταυροῦ, ὡς τῶν ἀμέσως προηγουμένων τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἧς τὸν σκοπὸν ἐξήγησεν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ,

συμπληροῦντι τὸν 28 ἀνωτέρω. Ἐνταῦθα τοίνυν λήγει καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος, ἥτοι ἡ καθαρῶς ἐσχατολογικὴ προφητεία, ἡ ἀπὸ τοῦ 21 στίχου μέχρι τοῦ παρόντος· ἐφεξῆς δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν μετάδοσιν γνωρισμάτων τινῶν, σημείων τινῶν τῶν καιρῶν, δι' ὧν ἐπιγνώσονται τὴν τε τῆς ἀλώσεως προσέγγισιν, καὶ τὴν τῆς δευτέρας παρουσίας.

Στίχ. 32) Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ᾗδῃ ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλός καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσχετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος.

Τὸ κ* καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ φύλλα· — τὰ δὲ EFG καὶ πλείστα ἄλλα ἔχουσιν ἐκφυῖ, τὰ δὲ B² UX καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκφύῃ, ὅπερ τὸ ὀρθὸν ἕνεκα τοῦ γένηται ἀπαλός, ὅπερ ἡ αἰτία τοῦ ἐκφύῃ καὶ ἀνφέρεται προδήλως εἰς τὴν στιγμὴν τῆς πρώτης βλαστήσεως τῶν κλάδων τούτων· — τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔστι μετὰ τὸ θέρος.

Τὴν παραβολὴν ταύτην τὴν ἐν στίχῳ 15 περὶ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως, διότι μόνον ἐκεῖ ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ παραβολικῶς ὁ Σωτὴρ διελέξατο, καὶ τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως καιρῶν μάθετε ἀπὸ τῆς συκῆς, δι' ἄλλης δηλονότι παραβολῆς τῆς συκῆς, ἥτις δίδωσι τὸ γνῶρισμα τῆς προσεγγίσεως τοῦ θέρους, ὅταν ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλός καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, ποιῇ φύεσθαι καὶ βλαστάνειν.

Στίχ. 33) Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ᾗδῃτε πάντα ταῦτα, γινώσχετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις.

Τὰ NDH καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι ταῦτα πάντα, ἀντὶ τοῦ πάντα ταῦτα τῶν BLV² καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ τὸ γινώσχετε ἀνεφέρετο οὐ μόνον εἰς τοὺς μαθητάς, ἀλλ' εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ἐκ τῆς βλαστήσεως συμπεραίνουσι τὴν τοῦ θέρους προσέγγισιν· ὡς τοίνυν οἱ ἄνθρωποι ὑμεῖς γινώσχετε ἐκ τῆς βλαστήσεως τῶν φύλλων τῆς συκῆς τὴν προσέγγισιν τοῦ θέρους, οὕτω καὶ ὑμεῖς (οἱ ἐμοὶ μαθη-

ται) ὅταν ἴδῃτε πάντα ταῦτα τὰ σημεῖα, ἃ προείρηκα περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν, ἐπὶ θύραις ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἡ μερικὴ (ὡς καὶ ἐννοεῖται καὶ ἡ μετὰ ταῦτα μεγάλη καὶ γενικὴ, ἡ προδηλουμένη διὰ τοῦ γενικοῦ καὶ μεγάλου βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως, καθ' ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἡ τύχη αὐτῶν τύπος τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς κρίσεως τῆς μεγάλης)· ἡ ἔκφρασις τοίνυν αὕτη (ἐγγύς ἐστιν) ἀναφέρεται ἀμέσως μὲν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ Ἱεροσόλυμα, ἐμμέσως δὲ εἰς τὴν μεγάλην κρίσιν, τὸ ἀντίτυπον τῆς μικρᾶς.

Στίχ. 34) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται.

Τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀμὴν δὲ λέγω — τὰ δὲ BDF καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅτι οὐ μὴ, ὡς ὁ Λουκ. καὶ Μάρκ. καὶ τὰ DHL καὶ τινα ἄλλα ταῦτα πάντα· ὀλίγα δὲ ἀπλῶς πάντα.

Ὁ Σωτὴρ νῦν βεβαιοῖ αὐτοὺς ὅτι πάντα ταῦτα, τὰ εἰς τὴν παραβολὴν ἀναφερόμενα, πληρωθήσονται, πρὶν ἢ παρέλθῃ (ἐξαφανισθῇ ἐκ τῆς γῆς) ἡ γενεὰ αὕτη, πρὸς ἣν ἐλάλει· τοῦτο δ' ἐγένετο· ὅτι καὶ ἀποστόλοι καὶ πιστοὶ καὶ Ἰουδαῖοι εἶδον καὶ ἐπέζησαν τῆς καταστροφῆς, ἣτις συνετελέσθη ἐπὶ τὴν γενεὰν ἐκείνην τὴν κακουργήσασαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, καὶ μὴ μετανοήσασαν καὶ πιστεύσασαν· ἔδωκε δ' αὐτῇ προθεσμίαν ὀλόκληρα 35 ἔτη (ἀπὸ τοῦ 31 μ. Χ. ἕως τοῦ 66), ὅπως μετανοήσῃ καὶ σωθῇ. Αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη φυσικὴ ἐξήγησις, καθ' ἣν τὸ γενεὰ ἐστὶ γενεὰ καὶ οὔτε τὴν δημιουργίαν δηλοῖ (Μαλδον.), οὔτε τὸ ἀνθρώπινον γένος (Ἱερών.), οὔτε τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος (Jansen κτλ.), οὔτε τοὺς πιστοὺς (ὡς ὁ Ὁριγ. Χρυσ. Θεοφ. Ζυγαδ. καὶ ἄλλοι ἐξηγοῦσιν, οἵτινες τοῦτου ἕνεκα ἐξέκλιναν εἰς τὰς τοιαύτας ἐρμηνείας, ἐπεὶ δὲ ἀναφέρουσι τὴν ῥῆσιν ταύτην εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς ἣν ἡ παραβολὴ (στίχ. 32 καὶ 15) ἀναφέρεται).

Στίχ. 35) Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

Τὰ BDL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι παρελεύσεται.

Δοὺς αὐτοῖς τὸ ἐκ τῆς γενεᾶς γνῶρισμα τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπὶ Ἱεροσόλυμα κρίσεως, ἔρχεται νῦν διαβεβαιώσασθαι τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων αὐτῷ, πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς ἄλλην περὶ τῆς μεγάλης κρίσεως καὶ παρουσίας αὐτοῦ διαβεβαίωσιν (στίχ. 36), ὡς καὶ γνωρίσματα ταύτης (37 — 41).

Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἡ κτίσις δηλ. αὕτη καὶ ὁ κόσμος παρελεύσονται, ἐξαφανισθήσονται, καταστραφήσονται, ἐκλείψουσι (παρ. Ματθ. 5, 18. Β'. Πέτρ. 3, 10)· οἱ λόγοι μου ὁμως, οὓς εἰρηκα πρότερον περὶ τε τῆς μερικῆς κρίσεως ἐπὶ Ἱεροσόλυμα καὶ τῆς γενικῆς, οὐ μὴ παρέλθωσιν οὐκ ἐξαφανισθήσονται, ἀλλὰ πληρωθήσονται, ἀληθεῖς ἀποδειχθήσονται.

Στίχ. 36) Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς εἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰμὴ ὁ πατὴρ μου μόνος.

Τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα, ὡς καὶ ὁ Κύρ. Ἀλεξ. παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ ὥ ρ α ς, ὅπερ ἔχει τὸ S καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Βασ. Χρυσ. Δαμασκ. τὸ δὲ L καὶ 3 ἄλλα παραλείπουν τὸ καὶ τῆς ὥρας· κακῶς δὲ ὁ Tischendorf παραλαμβάνει ἐνταῦθα μετὰ τὸ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν «οὐδὲ ὁ υἱός», ὅπερ ἔχουσι τὰ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα· ἐπεὶ καὶ ὁ Μέγας Βασιλεὺς ἐπιστ. 236 ῥητῶς ἀναφέρει ὅτι ἡ μὲν τοῦ Ματθαίου λέξις οὕτως ἔχει . . . «οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος»· ἡ δὲ τοῦ Μάρκου . . . «οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰμὴ ὁ πατὴρ»· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ Δίδυμ. καὶ Δαμασκ. καὶ Εὐθ. ὁ Ζυγαδ. τὰ δὲ χωρία τοῦ Εἰρ. Ὁριγ. Χρυσ. δεικνύουσιν ὅτι οὗτοι οὐκ εἶχον ὑπ' ὄψιν τὸν Ματθαῖον μόνον, ὅτι καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἀναφέρει ῥητῶς τοῦτον, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου ὁμοῦ κατήρτισαν τὴν ἔκφρασιν «οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατὴρ.» — τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ μου μετὰ τὸ πατὴρ.

Ὁ δὲ ἐνταῦθα ἀντιθετικὸς «Περὶ μὲν τῆς κρίσεως μερικῆς τε καὶ γενικῆς δέδωκα ὑμῖν προγνωρίσματα καὶ σημεῖα· περὶ τῆς ἡμέρας ὁμως ἐκείνης (τὸ ἐκείνης = τῆς γνωστῆς καὶ διαβεβοημένης, τῆς μεγάλης καὶ φοβερᾶς ἡμέρας τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος καὶ

κρίσεως (παράβ. Ματθ. 7, 22) καὶ τῆς ὥρας, ἐν ᾗ ἡ ἐπιφάνεια αὕτη γενήσεται.

οὐδείς οἶδεν) ἀνθρώπων.

οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν) τὰ ἀνώτατα δηλ. πνευματικὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ.

εἰμὴ ὁ πατήρ μου μόνος) τοῦτο τὸ μόνος, ὡς καὶ τὸ παράλληλον τοῦ Μάρκου «οὐδὲ ὁ υἱός» καταδεικνύουσιν ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐνταῦθα, ὡς καὶ 20, 23, ὁμιλεῖ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῇ καταστάσει τῆς ταπεινώσεως, ἀποδιδούς τῇ θείᾳ φύσει καὶ θεότητι, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῷ τὴν πρωτοβουλίαν ἐν παντὶ τῆς θεότητος ἔργῳ ἔχοντι Πατρί, τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὀρίσαι τὴν μεγάλην ταύτην ἡμέραν τῆς συντελείας καὶ κρίσεως, ὡς καὶ τὴν γινῶσιν ταύτης, ἣν ἔχει μὲν βεβαίως καὶ ὁ Υἱὸς ὡς Θεός· ἀλλ' ὅ,τι ὡς Θεὸς οἶδε, τοῦτο ἐστὶν ἐξηρητημένον τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Πατρὸς (Πράξ. 1, 7) καὶ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς ταύτην σιγᾷ, ὡς εἰ οὐδὲν ἐγίνωσκε· κατὰ δὲ τὸ ἀνθρώπινον, καθ' ὃ πρὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ θεώσεως τῆς φύσεως ταύτης ὁμιλεῖν ἔτι δύναται, ὁμολογεῖ ἄγνοιαν, ἀποδιδούς τῇ πηγῇ τῆς Θεότητος μόνῃ τὴν γινῶσιν τῶν θείων μυστηρίων (ὅπως καὶ Πράξ. 1, 7), ὅπως ἀποφύγη πᾶσαν περὶ τούτου προσλιπάρησιν καὶ ἐνόχλησιν. Ἐτι δὲ σαφέστερον μετὰ τὴν ἀνάστασιν λέγει τοῖς μαθηταῖς ὅτι τοὺς χρόνους καὶ καιροὺς, τὰς σωτηρολογικὰς δηλ. καὶ ἐσχατολογικὰς τοῦ κόσμου ἐποχάς, ἐπεφυλάχατο ὁ Πατὴρ τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς οὐδὲν εἰπεῖν περὶ ταύτης βούλεται καὶ δύναται. Ὅμιλεϊ τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα, ὡς ὁ υἱὸς καὶ συνάρχων τοῦ Βασιλέως, ἐρωτώμενος περὶ πράγματος, οὕτως συμμετέχει μὲν ὡς ἄρχων, καὶ συγκρίνει, καὶ συναποφασίζει, καὶ κατ' ἀκολουθίαν συγγινώσκει τοῦτο τῷ Πατρί, ἡ πρωτοβουλία ὅμως περὶ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀνήκει μόνῳ τῷ Πατρὶ Βασιλεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνου, σιγᾷ ὡς εἰ οὐδὲν περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ ἐγίνωσκεν, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τῇ ιδιότητι τοῦ ὑπακχοῦ (ὁὖς ἕνεκα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἦν) καὶ ἀρνεῖται τὴν τοιαύτην γινῶσιν πρὸς ἀποφυγὴν προσλιπαρήσεων· ἐστὶ δὲ ἠθικὸς ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Πατὴρ οὐ βού-

λεται γινώσκειν ἡμᾶς τοὺς χρόνους καὶ καιροὺς, ἵνα ὦμεν πάντοτε ἔτοιμοι εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Νυμφίου (παράβ. κατωτ. στίχ. 37 καὶ ἐφ. 44 καὶ ἐφ. 25, 1 καὶ ἐφ. Β'. Πέτρ. 3, 11).

Στίχ. 37) "Ὡσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ BDI ἔχουσι γὰρ, ἀντὶ τοῦ δέ· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἡ παρουσία.

Ὁ Σωτὴρ ἔρχεται νῦν δοῦναι γενικὸν προμῆνυμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, δεικνύον καὶ τὸν λόγον, δι' ὃν ὀφείλουσιν ἀγωνεῖν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἵνα οἱ μὲν ἄδικοι ἀδικώτεροι, οἱ δὲ δίκαιοι δικαιότεροι γένωνται (παρ. Ἀποκ. 22, 11)· παραβάλλει τοίνυν ἐνταῦθα τὴν πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς παρουσίας ἐποχὴν πρὸς τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε, τὰς προηγηθείσας ἀμέσως τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐν αἷς οἱ σαρκικοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἔζων ἐν πλήρει σαρκικῇ ἡσυχίᾳ καὶ ἀπολαύσει τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ὅτε αἰφνης ἤλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ ἐξηφάνισεν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς, ὡς τοῦτο ἀναπτύσσει ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 38) "Ὡσπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, ἄχρισ ἦς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν,

Τὰ NBL καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὡς ἀντὶ ὧ σ π ε ρ' τὸ δὲ D καὶ τρία ἄλλα ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ τὰ L 13 ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κατακλυσμοῦ. Τὰ ND L καὶ γαμοῦντες· τὰ δὲ ND 33 γαμίζοντες καὶ τὸ B γαμίσκοντες.

Διὰ τούτων περιγράφει ὁ Σωτὴρ τὸν σαρκικόν, κτηνώδη καὶ ἄφροντιν βίον τῆς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ γενεᾶς, ἥτις περὶ μόνης τῆς κοιλίας καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα ἡδονῶν ἐφρόντιζε, καὶ περὶ οὐδενὸς ἀνωτέρου πνευματικοῦ ἀγαθοῦ.

Στίχ. 30) καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἤλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ ἤρην ἅπαντας· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ ΓΔ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἕως οὗ ἤλθε· τὰ δὲ ΔΙ καὶ τινὰ ἄλλα πάντα, ἀντὶ ἅπαντας· καὶ τὰ ΒΔ 102 ἔσται ἡ παρουσία.

Καὶ οὐκ ᾔσθοντο, οὐκ ἐνόησαν τὰ ἀναμένοντα αὐτοὺς κακά, τὴν διὰ τοῦ κατακλυσμοῦ δηλ. καταστροφὴν, ἕως οὗ ἤλθεν ὁ κατακλυσμός, καὶ ἦρεν, ἐξηφάνισεν ἐκ τῆς γῆς ἅπαντας· οὕτως ἔσται, τοιαύτη ἔσται, ἐν ἀκηδία δηλ. καὶ ῥαθυμίας σαρκικῇ τῶν ἀνθρώπων εὐρισκομένων ἐπελεύσεται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· παρ. Α'. Θεσσαλ. 5, 3.

Στίχ. 40) Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἰς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἰς ἀφίεται.

Τὰ Ν·Β 102 ἔχουσιν ἔσονται δύο· — τὰ δὲ ΝΒΔ καὶ θλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰς . . . καὶ εἰς ἀνάθρως.

Ὁ Σωτὴρ δεικνύει κἀνταῦθα τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κόσμῳ ἀνάμειξιν πιστῶν καὶ ἀπίστων, δικαίων καὶ ἀδίκων, σίτου καὶ ζιζανίων (παρ. Ματθ. 13, 30)· τότε, λέγει, ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ μου, δύο ἄνθρωποι ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ ἐργαζόμενοι, ὁ εἰς παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων πρὸς με ἀχθησόμενος, ὡς ἀνέκων ἐμοί (παρ. Ἰωάνν. 14, 3 παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν)· οὐχὶ δ' ἐν ἐχθρικῇ σημασίᾳ· ὅτι τὸ παραλαμβάνω (= παρ' ἐμοί, μετ' ἐμοῦ λαμβάνω), οὐδέποτε ἐν τῇ Κ. Δ. καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τίθεται ἐπὶ ἐχθρικῆς σημασίας, οἷα ἡ τοῦ συλλαμβάνω (παρ. Ματθ. 26, 55)· τὸ παραλαμβάνειν σημαίνει, ὡς εἵπομεν, μετ' ἐαυτοῦ λαμβάνειν, εἴτε ὡς βοηθόν, εἴτε ὡς προσάξοντά τι· ἐνταῦθα δ' ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ (στίχ. 31)· τὸ δὲ ἀφίεται δηλοῖ, ὅτι οὐ κρίνεται ἄξιος τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα προσαγωγῆς· κατὰ τὴν ἄλλην δ' ἐρμηνείαν τοῦ Weistsein καὶ Kuinoel, οἵτινες ἐξηγοῦσι τὸ παραλαμβάνεται ὡς « συλλαμβάνεται », τὸ δὲ ἀφίεται ὡς « ἀφίεται ἐλευθέρως, ἵνα φύγῃ », ἀτόπως χαρακτηρίζεται ἢ ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἐκ τοῦ στίχ. 31 γνωστῇ τύχῃ τῶν πιστῶν καὶ ἐκλεκτῶν, οἷς οὐκ ἔστι μισθός καὶ βραβεῖον τὸ ἀφθῆναι ἐλευθέρους ἵνα φύγωσιν, ὡς μόνον μὴ εὐρεθέντες ἐνοχοί· καὶ ἡ μόνη πρὸς τὴν φύσιν τῶν λέξεων καὶ τὴν σει-

ρὰν τοῦ λόγου σύμφωνος ἐξήγησις ἐστὶν ἡ ἀνωτέρω, καθ' ἣν τὸ μὲν παραλαμβάνεται = λαμβάνεται ὡς ἀχθησόμενος εἰς συνάντησιν τοῦ Σωτῆρος, τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸν μισθὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς· τὸ δὲ ἀφίεται = ἐγκαταλείπεται ἐκεῖ εἰς τὴν τῶν τιμωρῶν ἀγγέλων ἐξουσίαν, ἅτε μὴ κριθεὶς ἄξιος τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Στίχ. 41) Δύο ἀλήθουςαι ἐν τῷ μύλῳ· μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται.

Τὰ ΝΒΙ καὶ Ικανὰ ἄλλα (ὕπερ τὰ 25) ἔχουσι μύλῳ· τὰ δὲ DHM καὶ πλείστα καὶ τὸ π. κ. μυλῶνι (οὐχὶ μύλωνι), ὅπερ δηλοῖ τὸν οἶκον, ἐν ᾧ ὁ μύλος ἐστὶ (Ἰερεμ. 52, 11)· κοινῶς ὁμῶς λέγομεν μύλον καὶ τὸν οἶκον, ὅπερ πιθανώτατα ἔνεκα τοῦ ἐν ἀγρῷ καὶ ἐν τῇ γλώττῃ τῆς ἐποχῆς τῆς Κ. Δ. συνῆθες ἦν· οὐ νοητέον δὲ περὶ τοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ χειρομύλου τὸ μύλου, ὡς ὁ Meyer ποιεῖ, ὅτι κωλύει ἡ παράλληλος θέσις τοῦ ἐν ἀγρῷ ἐν μύλῳ (ὅρα τὴν ἐξήγησιν κατωτέρω).

Μετὰ τοὺς ἄνδρας ἀναφέρει ὁ Σωτὴρ καὶ τὰς γυναῖκας, ὅπως δείξῃ ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς ἔσονται καὶ χωρισθήσονται τὰ πιστὰ καὶ χρηστὰ τῶν μὴ τοιούτων, ὁ σῖτος τῶν ζιζανίων· ὅπως γὰρ δύο ἄνδρες ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ ἐργαζόμενοι (ὅτι τοῦτο τῶν ἀνδρῶν ἔργον)· οὕτω καὶ δύο γυναῖκες ἔσονται ἀλήθουςαι (ὁ κοινὸς τύπος, ἀντὶ τοῦ ἀττικοῦ ἀλέουσai) ἐν τῷ μύλῳ· ὅτι τοῦτο συνήθως τῶν γυναικῶν ἔργον· πάλιν τοῖνυν ἐκ τούτων μία, ἡ πιστὴ καὶ ἐκλεκτή, παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, καὶ μία, ἡ ἄπιστος καὶ πονηρά, ἀφίεται τοῖς τιμωροῖς ἀγγέλοις.

Στίχ. 43) Γρηγορεῖτε οὖν ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ὥρα, ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται.

Τὰ ΛΓΠ καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Χρυσ. Θεοδώρ. καὶ ἄλλοι ἔχουσιν ὥρα, ὡς καὶ κατωτέρω 44 καὶ 50 καὶ Ἀποκαλ. 3, 3 14, 7 καὶ 15, ὅπου λαμβάνεται εἰς γενικὴν σημασίαν, ἀντὶ τοῦ πότε· τὸ δ' ἡμέρα, ὃ ἔχουσι τὰ ΝΒΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἀναφέρεται εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ (Λουκ. 17, 30)· τὰ ἄλλα ὁμῶς χωρὶα τοῦ Ματθαίου καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως καθιστῶσι πιθανωτέραν τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν.

Τὸ συμπέρασμα τῶν στίχ. 36 — 42. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐδεὶς οἶδε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἥ δὲ παρουσία γενήσεται ἐν ἡμέραις ἀφρόντιδος ἀσφαλείας, ὡς αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν πιστῶν καὶ ἀπίστων, ἀσχολουμένων ἐν τοῖς συνήθεσιν ἔργοις αὐτῶν, ἔσται ὅλως αἰφνίδιος, διὰ τοῦτο γρηγορεῖτε, ἑστὲ ἐγρήγοροι καὶ προσέχετε ἑαυτοῖς μὴ εὕρεθῃτε ἐν ἀμαρτίαις καὶ κακίαις ζῶντες καὶ ἀμετανόητοι, γρηγορεῖτε δὲ ὅτι οὐκ οἴδατε ποῖα ὥρα ἔρχεται ὁ Κύριος ὑμῶν.

Στίχ. 43) Ἐκεῖνο δὲ γινώσχετε, ὅτι εἰ ᾗδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα φυλακῇ ὁ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ εἶασε διορυγῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.

Τὸ M καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὥρα, ἀντὶ φυλακῇ· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἂν μετὰ τὸ ἐγρηγόρησε· καὶ τὰ NDI καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι διορυγῆναι, ἀντὶ τοῦ διορυγῆναι (τοῦ συνήθους β'. ἀορίστου) τοῦ π. κ. καὶ τοῦ ΒΓΔ καὶ τῶν πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ Χρυσ. — τὸ δὲ L καὶ ὀλίγα ἄλλα οἶκον ἀντὶ οἰκίαν.

Τὸ δύσκολον τῆς ἐγρηγόρσεως δεικνύει ἐνταῦθα διὰ τῆς εἰκόνης τοῦ οἰκοδεσπότη, τοῦ εὐρισκομένου ἀκριβῶς ἐν τῇ θέσει τῶν πιστῶν, ὡς μὴ εἰδότος τὴν ὥραν τοῦ κλέπτου, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυναμένου φυλάξαι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἄλλως εἰμὴ διὰ συνεχοῦς φυλακῆς.

εἰ ᾗδει . . . ἐγρηγόρησεν ἂν) τότε κατ' ἐκείνην τὴν φυλακὴν τῆς νυκτὸς (παρ. 14, 25) καὶ οὐκ εἶασε (τότε) διορυγῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἐγένετο, καὶ ἔμαθεν οὕτως ἐκ πείρας αἰεὶ προφυλάσσεσθαι· ταύτη δὲ τῇ εἰκόνι τοῦ κλέπτου περὶ τῆς ἡμέρας Κυρίου χρῶνται καὶ οἱ ἀπόστολοι (Β'. Πέτρ. 3, 10 Α'. Θεσσ. 5, 2. Ἀποκ. 3, 3. 11, 15).

Στίχ. 44) Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἑτοιμοί, ὅτι ᾗ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Τὰ NBDI 102 ἔχουσιν ᾗ οὐ δοκεῖτε ὥρα.

Ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ οἰκοδεσπότης ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ τῆς πείρας ἔμαθε, μάθετε καὶ ὑμεῖς ἐκ τῶν προτέρων, καὶ γίνεσθε ἔτοιμοι, διότι ἡ ὥρα οὐ νομίζετε ἔλθειν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἔρχεται ἐκεῖνος.

καὶ ὑμεῖς) ὡς ὁ οἰκοδεσπότης μετὰ τὸ πάθημα, γίνεσθε ἔτοιμοι διὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, ἐτοιμάσατε ἑαυτοὺς διὰ βίου καταλλήλου· ὅτι ὁ Κριτὴς ἔρχεται κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, καθ' ἣν ὑμεῖς οὐ νομίζετε, οὐ πιστεύετε, οὐ προσδοκᾶτε.

Στίχ. 45) Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ;

Τὰ ΝΜ ἔχουσι καταστήσει, ὡς ὁ Λουκ.—τὰ δὲ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ Κύριος· καὶ τὰ ΒΙΛ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἰκτερίας· καὶ τὸ Ν καὶ ὀλίγα τῶν μικρ. οἰκίας, ἀντὶ τοῦ θεραπείας τῶν ΔΓΠ² καὶ τῶν ἄλλων πάντων καὶ τοῦ π. κ. τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ τοῦ πρὸ τοῦ δοῦναι.—δοῦναι δὲ ἔχουσι τὰ ΝΒΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ κείμ. Βασιλ. καὶ Χρυσ. τὰ δὲ ΕΦΓ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. διδόναι, ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς.

Ἐπειδὴ παρήγγειλεν ἀνωτέρω τοῖς πιστοῖς, ἵνα γρηγορῶσι καὶ ὦσιν ἔτοιμοι διὰ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, ἔρχεται νῦν νουθετήσων καὶ τοὺς ποιμένας· καὶ ἐπειδὴ προεγίνωσκεν ὡς Θεός, ὅτι ὀλίγοι ἐκ τῶν ποιμένων τῶν ἐκκλησιαστικῶν μιμήσονται τοὺς ἀποστόλους, οἱ δὲ πολλοὶ ποιήσονται πορισμὸν τὴν εὐσέβειαν, ἔρχεται νῦν διὰ λυπηρᾶς ἐρωτήσεως προδηλώσων τὴν σπάνιν τῶν ἀληθῶν ποιμένων καὶ προερῶν τὴν ἀναμένουσαν τοὺς ἀγαθοὺς μεγάλην ἀμοιβήν, καὶ τοὺς κακοὺς φοβεράν κρίσιν καὶ καταδίκην.

Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος) ἡ ἐρώτησις ἐν λύπῃ ἀπαγγελλομένη, δηλοῖ ὅτι ὀλίγιστοι οἱ τοιοῦτοι ποιμένες οἱ πιστοί, οἱ ἀφωσιωμένοι καὶ πληροῦντες τὸ ἔργον αὐτῶν ἐν συνειδήσει, καὶ οἱ φρόνιμοι, οἱ μετὰ συνέσεως καὶ πρακτικοῦ νοός, ὡς δεῖ αὐτὸ ἐπιτελοῦντες.

ὃν κατέστησεν ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ) φροντιστὴν

δηλ. καὶ ἐπιστάτην τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, τῶν ἄλλων δηλονότι συνδούλων αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν τὴν πνευματικὴν διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ παραδείγματος ἐν καιρῷ τῷ εὐθέτῳ καὶ προσήκοντι, ὥστε τηρῆσαι αὐτοὺς ἐν τῇ πίστει καὶ μὴ ἔασαι διαφθαρῆναι τοσοῦτον, ὥστε ἀδύνατον εἶναι τὴν μετὰ ταῦτα διόρθωσιν αὐτῶν· διὰ τοῦτου τοίνυν τοῦ ἐν καιρῷ συνιστᾶ τὴν σκόπιμον καὶ οὐχὶ τυχαίαν καὶ κατὰ τὰς διαθέσεις ἐκάστου ἐπιμέλειαν τοῦ ποιμνίου.

Στίχ. 46) Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ Κύριος αὐτοῦ, εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὕτως ποιοῦντα.

Ὁ Σωτὴρ μακαρίζει τοὺς χρηστοὺς καὶ ἀγαθοὺς δούλους, τοὺς ποιμένας, οὓς αὐτὸς ὁ Κύριος αὐτῶν ἐλθὼν εὐρήσει οὕτω ποιοῦντας, χορηγοῦντας δηλ. τὴν πνευματικὴν αὐτῶν τροφὴν ἐν καιρῷ τῷ ποιμνίῳ· τὸν δὲ λόγον τοῦ μακαρισμοῦ ἐκτίθησιν ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 47) Ἀμὴν λέγω ἡμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

Τὰ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ τοῖς ὑπάρχουσιν.

Ἀληθῶς, βεβαίως λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ (ἐπιστάτην, οἰκονόμον) ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν· διὰ τούτου δὲ δηλοῖ τὸ συμβασιλεῦσαι αὐτῷ τοὺς τοιοῦτους ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ καὶ συνεργασθῆναι ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς (παρ. Ματθ. 25, 21 καὶ 23).

Στίχ. 48) Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· χρονίζει ὁ Κύριός μου ἐλθεῖν,

Τὰ Ν*Γ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἐκεῖνος, ὅπερ ἔχει καὶ ὁ Λουκᾶς· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι χρονίζει μου ὁ Κύριος· καὶ τὰ NB καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἐλθεῖν.

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα συγκρίνει πρὸς τὸν ἀνωτέρω πιστὸν καὶ φρόνιμον (στίχ. 45) ἓνα κακὸν δοῦλον, λαμβάνων ἀμφοτέρους ὡς πρότυπα, τὸν μὲν τῶν χρηστῶν, τὸν δὲ τῶν κακῶν, ὥστε δι' αὐτῶν εἰκονίσαι καὶ νοθεύειν πάντας· ἐὰν ὁμως, λέγει, ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος (ὁ ἀντίθετος καθ' ὁλοκληρίαν τῷ πιστῷ καὶ φρονίμῳ καὶ χρηστῷ) εἶπῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καθ' ἑαυτόν· βραδύνει ὁ Κύριός μου ἔλθεῖν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καιρὸν ἔχω ποιῆσαι πρῶτον τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς καὶ τῆς καρδίας μου, καὶ εἶτα μετανοῆσαι.

Στίχ. 49) καὶ ἄρξεται τύπτειν τοὺς συνδούλους, ἐσθίη δὲ καὶ πίνη μετὰ τῶν μεθυόντων,

Τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι τοὺς συνδούλους αὐτοῦ· τὰ δὲ ΓΔΠ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. οὐκ ἔχουσι τὸ αὐτοῦ, ἄλλως τε οἰκοθεν νοούμενον· — τὰ δὲ NBCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐσθίη δὲ καὶ πίνη, ὅπερ ὀρθότερον, διότι δεικνύει ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἐνασχόλησις αὐτοῦ ἢ διαρκής, δι' ἣν οὐ μόνον παραμελεῖ, ἀλλὰ καὶ κακῶς μεταχειρίζεται τοὺς πιστοὺς τοὺς συνδούλους· τὸ C ἔχει ποιμνιον αὐτοῦ· — τὰ δὲ ΓΠ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν.

Ἐὰν δὲ τὴν βραδύτητα τοῦ Κυρίου οὐκ ἀφορμὴν πρὸς ἐτοιμὰς καὶ τελείωσιν ἐν τῷ ἁγιασμῷ, ἀλλ' ἀδείας εἰς τὸ τρυφᾶν καὶ σχολάζειν ταῖς ἡδοναῖς τοῦ βίου ὑπολαμβάνων ὁ κακὸς οὗτος ποιμὴν, ἄρξεται τύπτειν τοὺς συνδούλους, προσθὴ δηλ. τῇ ἀμελείᾳ καὶ ἀδιαφορίᾳ ἐν τῇ κυρίᾳ ποιμαντικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ, καὶ τὴν καταπίεσιν καὶ ἐκθίασιν τοῦ ποιμνίου εἰς τὸ παρέχειν αὐτῷ τὰ μέσα τῆς τρυφῆς διὰ σιμωνίας καὶ παρανόμου χρηματισμοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ τύπτει τοὺς συνδούλους, ἵνα χρήματα παρανόμως εἰσπράττῃ ὁ κάπηλος τῶν θείων καὶ ἀσεβῆς αὐτὸς ποιμὴν· ταῦτα δὲ παρανόμως συλλέγων, οὐδὲν ἕτερον ποιεῖ ἢ εἰς ἡδονὰς καὶ κώμους καὶ πότους κατασπαταλᾶν αὐτά· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἐσθίη καὶ πίνη μετὰ τῶν μεθυόντων, τῶν τὰ σκότια ἔργα τῆς νυκτὸς κατεργαζομένων (Α'. Θεσσ. 5, 7)· τὸ γὰρ μεθύειν τὴν ἀσωτίαν ἐν ἑαυτῷ, ἥτοι ῥοπὴν εἰς πᾶσαν ἄθελσμον καὶ ὀλέθριον πνευματικῶς καὶ σωματικῶς ἡδονὴν περιλαμβάνει (Ἐφ. 5, 18. Ἀποκ. 17, 2).

Στιχ. 50) ἤξει ὁ Κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ, ἧ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ᾧρᾳ, ἧ οὐ γινώσκει,

Ἡ ἔλευσις αὕτη τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν κακὸν δοῦλον, οὐ μόνον τὴν ἐν τῇ γενικῇ κρίσει ἐμφαίνει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῷ αἰφνιδίῳ θανάτῳ μερικὴν (Λουκ. 12, 20), ἣν ἐννοητέον κἀνταῦθα, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ διχοτομήσει τοῦ ἐπομένου στίχου.

Στίχ. 51) καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Ἡξει καὶ διχοτομήσει αὐτόν) τὸ διχοτομεῖν = δίχα τέμνειν, εἰς δύο διαιρεῖν, τουτέστιν ἐνταῦθα οὐχὶ διαιρεῖν τὸ σῶμα εἰς δύο διὰ πρίονος, ὅπερ οὐδεμίαν ἐφαρμογὴν λαμβάνει, ἀλλὰ χωρίζει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος αἰφνιδίῳ θανάτῳ, κολάζειν αἰφνιδίῳ θανάτῳ (παρ. Λουκ. 12, 20), καὶ τοῦ θανάτου τούτου φοβερὸν ἀποτέλεσμα ὁ ἕτερος αἰώνιος θάνατος, ὁ πνευματικός· διότι τὸ μέρος αὐτοῦ (τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μέλλει διατρίβειν) θήσει (ὀρίσει ὁ Κύριος αὐτοῦ) μετὰ τῶν ὑποκριτῶν (= ἐκεῖ ὅπου πάντες οἱ ὑποκριταὶ καταδικάζονται, δηλ. εἰς τὴν γέενναν. Ματθ. 23, 15. 33)· δικαίως δὲ διότι ὁ ποιμὴν αὐτὸς ἐστὶ λύκος ἐν σήματι προβάτου, θεοκάπηλος καὶ ἀλιτῆριος καὶ ἀρχιὑποκριτής, καὶ ἐπομένως ὁ τόπος αὐτοῦ εἰς τὰ βάθη τῆς γέεννης μετὰ τῶν ἐμπαικτῶν τῶν ὁμοίων αὐτῷ, ὅπως αἰωνίως ὑφιστῆται τὴν φοβεράν ταύτην τιμωρίαν· διότι ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (παρ. Ματθ. 8. 12).

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 21, 5 — 38. 17, 20 — 37.

12, 59 — 46.

Κεφ. 21. Στίχ. 5) Καὶ τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε·

Τὰ ΝΑΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀναθήμασιν· ὁ Μοῖρις λέγει ἀνάθημα

ἀττικῶς, ἀνάθημα ἑλληνικῶς· πλὴν ὅμως τούτου ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ τὸ μὲν ἀνάθημα λαμβάνεται εἰς καλὴν σημασίαν = ἀφιέρωμα, κόσμημα τηρηθ-
σόμενον· τὸ δὲ ἀνάθημα ἀφιέρωμα, ἀφόρισμα (Ἰεζεκ. 44, 29) ἀφανισθησό-
μενον, εἰς ἀφανισμόν ἐσόμενον (ὡς ὁ Σουίδας λέγει) ἤτοι τὸ ἐξολοθρευθησό-
μενον, εἰς ὄλεθρον αἰώνιον ὠρισμένον (Ῥωμ. 9, 3. Α΄ Κορ. 12, 3. 16,
22 κτλ.)· διότι εἰς ταύτην τὴν ἔννοιαν καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἀφιέρω-
ται· διὸ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ καλεῖ τούτο ἀφόρισμα. Οἱ δ' Ο΄ μεταφράζουσιν
ἀνάθημα τὸ ΔΠΠ, ὅπερ ἐπὶ κακοῦ λαμβάνεται ὡσαύτως (Λευϊτ. 27, 28)·
ἀνάθημα δὲ καλοῦσι τὸ ἀφιέρωμα (Β΄ Μαρκ. 5, 16. 9, 16 κτλ.).

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ἀορίστως τινὰς τῶν ἀκολουθούντων καὶ σὺν
αὐτῷ ὄντων ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, ἐν τῷ ναῷ (Ἰωάν. 8, 20)· φαί-
νεται δ' ὅτι ἐν ταῖς στοαῖς τοῦ ναοῦ ἦσαν τὰ ἀναθήματα ταῦτα
(Ἰωσ. Ἰουδ. πολ. 6, 5, 2), καὶ ἐκεῖ ἐν τῷ βλέπειν τὰ ἀναθήματα
καὶ λαλεῖν περὶ αὐτῶν (παρ. Ἰωσ. Ἰουδ. ἀρχ. 19, 6, 1) ἐγένετο ἡ
ὁμιλία αὕτη τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ τέλους τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ
τῆς συντελείας τοῦ κόσμου· τὸ δὲ λίθοις καλοῖς δηλοῖ τοὺς ἐκ λευ-
κοῦ μαρμάρου λίθους, οἷς ὠκοδόμητο ὁ ναὸς (Ἰωσ. Ἰουδ. ἀρχ.
15, 11, 3)· ἀναθήματα δὲ τὰ ἀφιερώματα, τὰ δῶρα τοῦ Ἡρώ-
δου καὶ ἄλλων ἡγεμόνων καὶ πλουσίων, ὡς ἡ χρυσῇ ἄμπελος κτλ.
(Ἰωσ. Ἰουδ. ἀρχ. 15, 11, 3. 17, 6, 3. Ἰουδ. παλ. 5, 5, 6.
6, 5, 2 κτλ.).

Στίχ. 6) Ταῦτα, ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι, ἐν αἷς
οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Τὰ DL παραλείπουν τὸ ἄ, καὶ ἔχουν ταῦτα θεωρεῖτε; τὰ δὲ N^cLX
καὶ ἱκανὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐπὶ λίθου, ὡς ὁ Ματθ. καὶ κατωτέρω ὦδε,
πάλιν ἐκ τοῦ Ματθ. τὰ μὲν NBL καὶ τινὰ τῶν μικρ. μετὰ τὸ λίθῳ· τὸ δὲ
X καὶ τινὰ τῶν μικρῶν πρὸ τοῦ λίθος.

Ὁ στίχος οὗτος συμφωνεῖ τῷ 2 τοῦ Ματθαίου· μόνον δὲ παρέ-
λιπεν ὁ Λουκᾶς τὸ βλέπετε, καὶ ἀφῆκε τὸ ταῦτα, ὡς ἀπόλυτον
ὀνομαστικὴν· παρ. Ματθ. 7, 24.

Στίχ. 7) Ἐπὴρώτησαν δὲ αὐτὸν λέγοντες· διδάσκαλε πότε

οὖν ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;

Τὸ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ αὐτόν, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ, καθ' ὃν παραλείπουν καὶ τὸν οὖν τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν· τοῦτο δὲ τὸ D ἔχει τὸ σημεῖον τῆς σῆς ἐλεύσεως (Ματθ. τῆς σῆς παρουσίας).

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ἐπηρώτησαν τὸν Σωτῆρα οἱ ἐν στίχ. 5 ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι, ὡς ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, μαθηταὶ ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ, οἱ μετὰ τῶν ἀποστόλων ὄντες· ἡ ἐρώτησις δὲ διαφέρει τῆς τοῦ Ματθαίου, καθ' ὅτι παραλείπεται τὸ τῆς συντελείας, καὶ ἡ ἐρώτησις γίνεται πρῶτον καὶ κυρίως διὰ τὴν τύχην τῶν Ἰεροσολύμων.

Στίχ. 8) Ὁ δὲ εἶπε· βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε· μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.

Τὰ KMI καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τῷ ὀνόματί μου· τὰ δὲ NBLX παραλείπουν τὸ ὅτι· καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ οὖν.

Ὁ Λουκᾶς ἐπεται ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ· παραλείπει δὲ μόνον τὸ ὁ Μεσσίας, ὁ Χριστός, ὡς νοούμενον ἐκ τοῦ ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ προστίθαι τὸ ὁ καιρὸς ἤγγικε, τουτέστιν ὁ καιρὸς τοῦ Μεσσίας, καθ' ὃν μέλλει ταῦτα γενέσθαι· προστίθαι δὲ ὡσαύτως καὶ τὸ μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν, ὡς μαθηταὶ καὶ ὅπαδοι (παρ. Ματθ. 24, 26).

Στίχ. 9) Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος.

Τὰ ADX καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουν γενέσθαι ταῦτα πρῶτον.

Ἀντὶ τοῦ ἀκοᾶς πολέμων τοῦ Ματθαίου, ὁ Λουκᾶς ἔχει ἀκαταστασίας, τούναντίον τῆς καταστάσεως, τάξεως δηλ. καὶ ἡσυχίας = ἀταξίας καὶ ἀνησυχίας (Α'. Κορ. 14, 33. Β'. Κορ.

12, 20. 'Ιακώβ. 3, 16)· προστιθησι δὲ καὶ τὸ πρῶτον ἵνα δείξη ὅτι προηγουῖνται ταῦτα τῆς παρουσίας αὐτοῦ.

Στίχ. 10) Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν·

Ὁ εὐαγγελιστὴς μεταβαίνων ἐνταῦθα εἰς τὴν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τοῦ Σωτῆρος περὶ τῶν πολέμων καὶ λοιπῶν κακῶν, προτάσσει τὸ τότε ἔλεγεν αὐτοῖς, εἰς διέγερσιν τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστου· ἐκφέρει δὲ τὸ ἐγερθήσεται κτλ. ἀσυνδέτως, μείζονος ἐμφάσεως ἕνεκεν· οὐκ ἔστι δ' ἔρρηγ ἢ στισις τοῦ Casaub. Bez. καὶ Knapr. τότε, ἔλεγεν αὐτοῖς, ἐγερθήσεται, ὥστε τὸ τότε ἀποδιδόσθαι τῷ ἐγερθήσεται, τὸ δ' ἔλεγεν αὐτοῖς εἶναι παρένθεσιν· οὕτω γὰρ καὶ τὸ τότε οὐκ ἔχει καλῶς μετὰ τὸ οὐκ εὐθέως τὸ τέλος, καὶ τὸ ἔλεγεν αὐτοῖς περιττόν, ἅτε νοουμένου καὶ ἄνευ αὐτοῦ ὅτι ὁ λόγος ἐστὶ τοῦ Σωτῆρος· οὐδέποτε δὲ χρῆται τούτῳ παρενθετικῶς ὁ Λουκᾶς· πρὸς δὲ τούτοις ἡδύνατο μὴ χωρίσαι τὸ τότε τοῦ ἐγερθήσεται, καὶ ἐπενεγκεῖν ἀσάφειαν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ θεῖναι καὶ «ἔλεγεν αὐτοῖς» ἐν ἀρχῇ—τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν «ἐγερθήσεται γάρ» κατὰ τὸν Ματθαῖον· τὰ δὲ NAD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπ' ἀντὶ ἐπὶ ἔθνος τοῦ BΓΔ καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἄρχεται ἐξηγῶν τὰ προηγούμενα τοῦ τέλους (στίχ. 9) κακὰ καὶ σημεῖα· καὶ ἐνταῦθα μὲν ἔχει ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῇ πρώτῃ προτάσει τοῦ 7 στίχου.

Στίχ. 11) σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους καὶ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται, φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται.

Τὰ AL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν τε—τὰ δὲ NBL 33 ἔχουσι καὶ κατὰ τόπους·—καὶ τὸ B καὶ δύο τῶν μικρῶν λοιμοὶ καὶ λιμοί—τὰ NL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι τὸ ἀπ' οὐρανοῦ μετὰ τὸ μεγάλα.

Ὁ Λουκᾶς προστιθησιν ἐνταῦθα τὸ φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται, ὅπερ κατωτέρω πλατύτερον ἀναπτύσσει (στίχ. 25) διὰ τοῦ σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἀστροῖς· καὶ τὸ μὲν φόβητρα δηλοῖ φόβου ποιητικὰ σημεῖα, τὰ ἐν τῷ

οὐρανῷ (ἡλίῳ, σελήνῃ καὶ ἄστροις) γινόμενα καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἡμᾶς φαινόμενα, μεγάλα δέ, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν (μεγάλα δηλ. ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς τῆς ὕψεως τῶν οὐρανίων σωμάτων Ματθ. 24, 29) καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν (μεγάλα φόβου καὶ τρόμου).

Στίχ. 12) Πρὸ δὲ τούτων πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακάς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἕνεκα τοῦ ὀνόματός μου.

Τὰ NAB καὶ πάντα τὰ κεφαλ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι παρὰ τῶν τὸ δὲ π. κ. καὶ ἰκανὰ τῶν μικρῶν ἀπάντων — τὰ NBD 157 ἔχουσι εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ τὰ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἀπαγομένους.

Ὁ μὲν Ματθαῖος ἀνέφερε τοὺς πολέμους σεισμούς κτλ. ὡς ἰσχυρὰ ὠδίνων, ἐν ᾗ κακοποιήσουσι τοὺς ἀποστόλους· ὁ δὲ Λουκάς προσέθηκε καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ σημεῖα, τὰ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ προάγγελου, καὶ λέγει ἐνταῦθα, ὅτι πρὸ τούτων πάντων τῶν μείων ἐπιβαλοῦσιν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους τὰς χεῖρας κτλ. ἀναφέρουσιν τὴν ῥῆσιν, ἣν καὶ ἐν ἀρχῇ πρὸς τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ εἶπε ὁ Σωτὴρ (παρ. Ματθ. 10, 17 καὶ ἐφ.), ἥς ἡ ἔννοια ὁμοία τῇ ἐνταῦθα συντομωτέρᾳ καὶ περὶ τοῦ ἐσχάτου διωγμοῦ εἰς θάνατον πραγματευομένη, ἣν ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος.

Στίχ. 13) ἀποθήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον.

Τὰ NBD παραλείπουσι τὸν δέ.

Πᾶσαι δ' αἱ κακώσεις αὗται καὶ οἱ διωγμοὶ ἀποθήσονται εἰς μαρτύριον, τουτέστιν εἰς ἀπόδειξιν ὅτι δόκιμοί ἐστε καὶ ἀληθεῖς τοῦ στεφάνου τῆς ζωῆς· ὅτι ἐνταῦθα τὸ εἰς μαρτύριον ἐπ' ἀγαθῶν ἐν δὲ τῷ Ματθ. 10, 18 ἐπὶ κακῶ = εἰς ἔλεγχον, καταδίκην κατὰκρισιν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐθνῶν, ὥστε ἐκεῖ μὲν ἡ μαρτυρία κακῇ, (ὡς καὶ Ἰακ. 5, 3) ἐν δὲ τῷ στίχῳ τούτῳ τοῦ Λουκᾶ καλῇ (ὡς καὶ Α'. Τιμ. 3, 7).

Στίχ. 14) Θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν μὴ προμελε-
τᾶν ἀπολογηθῆναι.

Τὰ NAB* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι θ έ τ ε, ἀντὶ τοῦ θέσθε τῶν B* ΓΔΛ
τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. — τὰ αὐτὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν
τ α ῖ ς κ α ρ δ ί α ι ς, ὡς καὶ Λουκ. 1, 16, ἔπου θμως ὑπάρχει τὸ μέ-
σον ἔθεντο· ὥστε ἡ πιθανωτέρα ἀνάγνωσις ἐστὶ κατὰ τὸν Λουκ. 1, 66 θέ-
σθε· τὰ δὲ ε ῖ ς καὶ ἐν παραλλάσσει (παρ. 1, 66. 9, 44), ὥστε τηρη-
τέα ἢ τοῦ π. κ. ἀνάγνωσις.

Τὸ θεῖναι ἐν ταῖς καρδίαις = τηρεῖν ἐν τῇ μνήμῃ (παρ. Λουκ.
1, 66), ὥστε θέσθε ἐν ταῖς καρδίαις = μνημονεύετε οὖν μὴ προ-
μελετᾶν ἀπολογηθῆναι· παρ. Ματθ. 10, 19. Λουκ. 12, 11.

Στίχ. 15) ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ἥ οὐ
δυνήσονται ἀντειπεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι
ὑμῖν.

Τὰ NBL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀντιστῆναι ἢ ἀντειπεῖν· — τὰ δὲ
BL ἄ π α ν τ ε ς, ἀντὶ π ᾶ ν τ ε ς· ἀμφότερα τίθενται παρὰ τῷ Λουκᾷ.

Ὁ λόγος, δι' ὃν οὐ δεῖ προμελετᾶν αὐτοὺς, ἐστὶν ὅτι αὐτὸς ὁ
Σωτὴρ δώσει αὐτοῖς στόμα (ἐκφρασίαν), καὶ σοφίαν (περιεχόμενον)
τοῦ λόγου, εἰς ἣν οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν, οὐδ' ἀντιστῆναι οἱ ἀντι-
λέγοντες· τοῦτο δὲ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος γενήσεται (Ματθ. 10,
20. Λουκ. 12, 12).

Στίχ. 16) Παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν
καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν.

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν καὶ μετὰ τὸν δέ· τὰ δὲ EHS καὶ
ικανὰ ἄλλα ἔχουσι τὸ καὶ ἀδελφῶν μετὰ τὸ φίλων· τὸ δὲ X καὶ ὀλίγα
ἄλλα μετὰ τὸ συγγενῶν.

Καὶ τοῦτο εὔρηται Ματθ. 10, 21, δι' οὗ δείκνυται καὶ αὐτῶν
τῶν οἰκειοτάτων τὸ μῖσος καὶ οἱ διωγμοί, ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου.

Στίχ. 17) Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνο-
μά μου.

Τὰ ΚΜΥ καὶ πολλὰ ἄλλα τιθέασιν ἐν τέλει τὸ ὑπὸ πάντων.

Καὶ τοῦτο εὐρηται παρὰ τῷ Ματθ. 10, 22.

Στίχ. 18) Καὶ θριξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται.

Ὁ μὲν Ματθαῖος εἶπεν (10, 30)· ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς εἰσὶν ἡριθμημέναι, καὶ οὐδὲν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον κακὸ ἄνευ τῆς θείας βουλῆς δύναται συμβῆναι ὑμῖν· τοῦτο τοίνυν τὸ ἐλάχιστον εἰκονίζει ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα διὰ τοῦ θριξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. Αὕτη ἐστὶν ἡ φυσικὴ ἐξήγησις, καθ' ἣν περὶ τῆς σωματικῆς ζωῆς, καὶ οὐχὶ περὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας (ἥτις ἀφ' ἐαυτῆς δῆλη, ὅτι οὐκ ἐξήρτηται ἐκ τοῦ κόσμου, τοῦ μὴ δυναμένου ψυχὴν ἀποκτείνειν), οὐδὲ περὶ τῆς τῶν τριχῶν ἀνακτῆσεως ἐν τῇ ἀναστάσει, ὡς ὁ Zeller νομίζει.

Στίχ. 19) Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Τὰ ΑΒ καὶ δλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι κτήσεσθε.

Ὁ Ματθαῖος ἔχει (10, 22)· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται· ὁ δὲ Λουκᾶς «διὰ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν κτήσασθε, ποιήσατε κτήμα, κερδάνατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς ἀπιστίας, πτώσεως καὶ ἀπωλείας».

Στίχ. 20) Ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλούμενην ὑπὸ στρατοπέδῳ τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε γινώτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς.

Τὰ ΝΒDR παραλείπουσι τὸ ἄρθρον — τὸ δὲ R καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι γινώσκετε· καὶ τὰ DX καὶ δλίγα ἄλλα γνώσεσθε — τὸ Α καὶ δ τῶν μικρῶν ἡ γ γ ι σ ε ν.

Ὁ Λουκᾶς σαφέστερον ἐκτίθησι τὸ σημεῖον τὸ προαναγγέλλον τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως· ἀντὶ γὰρ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρήμώσεως, τὴν κύκλωσιν ὑπὸ στρατοπέδῳ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀναφέρει, ὡς τὸ σημεῖον τῆς προσεχοῦς ἐρημώσεως αὐτῆς· οὐκ ἔστιν ἡ κύκλωσις αὕτη τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι κυκλώσαντες οὐκ εἰσῆλθον, οὐδ' ἐμίαναν τὰ ἅγια, ὅπερ μόνοι ζηλωταὶ ἐποίησαν, ἀλλ' ἐξεδίκησαν ταῦτα κατὰ τὴν θεῖαν βουλήν.

Ὡστε τὸ κυκλωθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ ὅλως διάφορον σημεῖον τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς τῆς πόλεως, ἀπὸ τοῦ βδελύγματος, ὃ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος.

Στίχ. 21) Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρεῖτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν.

Ἄντι εἰς τὰ ὄρη τὰ Η 49. εὐαγγ. ἔχουσιν ἐπὶ τὰ ὄρη.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ περιέλαβεν ὁ Λουκᾶς τοὺς Ματθ. 24, 16 — 18· καὶ τὸ μὲν πρῶτον « Τότε . . . εἰς τὰ ὄρη » ἔχει ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ Ματθαῖος· εἶτα δ' ἐπιφέρει « καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς (ὄντες) ἐκχωρεῖτωσαν, τοῦτέστιν ἐξερχέσθωσαν εἰς τὴν χώραν, εἰς τοὺς ἀγρούς, καὶ πάλιν οἱ ἐν ταῖς χώραις, τοῖς ἔξω αὐτοῖς ἀγροῖς μένοντες, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν »· λέγει δηλ. ὅτι τὸναντίον ἢ συνήθως γίνεται, γενήσεται· ἡ γὰρ πόλις οὐκ εἰς προφύλαξιν αὐτῶν διὰ τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν ἔσται· ἐν δὲ τῇ χώρᾳ ῥᾶον σωθήσονται· τοῦτο δὲ διὰ τῶν ἐν στίχ. 17 καὶ 18 ἐκφράσεων ἐδήλωσε καὶ ὁ Ματθαῖος.

Στίχ. 22) Ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταὶ εἰσι, τοῦ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα.

Ἄντι τοῦ πληρωθῆναι τῶν CX καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ KAB καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι πλησθῆναι, ὅπερ ἐστὶ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν (παρ. Λουκ. 1, 20)· ὁ γὰρ Λουκᾶς πάντοτε μεταχειρίζεται τὸ πληροῦσθαι ἐπὶ προφητειῶν (παρ. 1, 20, 4, 21, 24, 44).

Ὁ λόγος τῆς φυγῆς καὶ τῆς μὴ εἰσόδου εἰς τὴν πόλιν ἐστὶν ὅτι ἡμέραι θείας ἐκδικήσεως καὶ τιμωρίας διὰ τὰ εἰς τὸν Μεσσίαν γινόμενα εἰσὶν αὐταί, ὅπως πληρωθῶσι πάντα τὰ γεγραμμένα ὑπὸ τῶν προφητῶν περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως, ἥτοι τὰ τοῦ Δαυιδ καὶ Ἰερ. 6, 7 καὶ ἄλλα πολλά, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ῥηθείσης κατάρας, ἐὰν μὴ φυλάξωσι τὰ ῥήματα Κυρίου (Δευτερ. 28, 25. 53 — 57 καὶ 62 — 68).

τοῦ Καλίουφου Ὁμάρ τοῦ κυριεύσαντος τὴν Ἱερουσαλὴμ κατὰ Μάϊον τοῦ 637, ἕως τοῦ τέλους τῆς τουρκικῆς δυναστείας (παρ. Ἀποκ. 11, 2)· καθ' ὅλην τοίνυν τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἀγία πόλις Ἱερουσαλὴμ ἔσται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀπίστων, οἷς ἀνήκουσιν οἱ ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς ὠρισμένοι αὐτοῖς καιροί.

Στίχ. 25) Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἀστροῖς, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ ἡχοῦς θαλάσσης καὶ σάλου·

Τὰ NBD ἔχουσι καὶ ἔσονται· — τὰ δὲ NABC καὶ τινα ἄλλα ἡχοῦς (οὐχὶ ἡχους, ὡς ὁ Tischendorf ἔχει, ὡς εἰ ἦν τὸ ἡχος τοῦ ἡχους, ὅπερ οὐχ' εὐρηται) ἐκ τοῦ ἡχῶ ἡχοῦς· τὸ δὲ π. κ. ἔχει ἡχοῦσης κατὰ τὰ DΓΔ καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν, ὅπερ ἐστὶ διόρθωσις τῶν μὴ ἀσφαζομένων τὸ ἡχοῦς καὶ ἐξομοιωσάντων αὐτὸ τῇ ἐπομένῃ μετοχῇ ἀποψυχόντων.

Ὁ Λουκάς προτάξας τοὺς καιροὺς τῶν ἐθνῶν τῆς δευτέρας παρουσίας, μεταβαίνει νῦν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν ταύτης ἀμέσως προηγηθησομένων σημείων, ἅτινα γενικῶς ἀναφέρει ὡς σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἀστροῖς, ὅποτε ὁ Ματθαῖος ἀνέφερε τί εἰδικῶς ἐκάστῳ τούτων συμβήσεται· προστίθῃσι δὲ τὰ ἐν τῇ γῇ τοὺς ἐπὶ γῆς φοβήσοντα δηλ. τὸν φοβερὸν τῆς θαλάσσης ἡχον καὶ τὰ ἄλλα κακὰ, ἅτινα εἰσιν οὕτω φοβερά, ὥστε ἀποψύχῃν αὐτοὺς ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ δεινῶν. Καὶ ἡχῶ μὲν ὁ φοβερός ἡχος καὶ θόρυβος τῶν κυμάτων, ἐρχομένων πρὸς τὴν ξηρὰν ἕνεκα τῆς καταστροφῆς τοῦ κόσμου· συνοχὴ δ' ἐκ τοῦ συνέχεσθαι, κρατεῖσθαι, στενοχωρεῖσθαι, στενοχωρία, ἀδημονία (συνισταμένη) ἐν ἀπορίᾳ, ἀμηχανίᾳ καὶ ἀγνωσίᾳ, ὅτι οὐκ οἶδασι τί ποιητέον πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν.

Στίχ. 26) ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Τὰ RX καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἀποψυχόντων.

Τὸ ἀποψύχῃν = ἀποβάλλειν τὴν ψυχὴν, ἀποθνήσκειν· ἐνταῦθα

δὲ ἐκφράζει, ὡς ἐν τῇ συνθηκῇ, τὸ ἀπολλύντων τὰς αἰσθήσεις καὶ γενομένων ὡς νεκρῶν ἀπὸ τοῦ φόβου (Ματθ. 28, 4), λειποθυμούντων· ὥστε ἡ ἐν τοῖς δυοῖς τούτοις στίχοις εἰκὼν δηλοῖ ὅτι ἔσται ἐπὶ τῆς γῆς στενοχωρία ἔθνων ἐν ἀπορίᾳ ὄντων, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι πῶς ἂν διαφύγοιεν ἀπὸ τοῦ θορύβου καὶ σάλου, ἥτοι τῆς ἐν φοβερᾷ τρικυμίᾳ κινήσεως τῆς θαλάσσης, τῆς ἀπειλούσης κατακλῦσαι τὴν γῆν, ὅποτε καὶ λειποθυμήσουσιν ἄνθρωποι (= τινὲς ὡς τὸ ἑβραϊκ. *וַיִּשְׁתַּחֲוֹת* Γεν. 13, 6. Ἐξόδ. 2, 1 κτλ.), ἔνεκα φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ κακῶν· τούτων δ' αἰτία ἐστίν, ὅτι αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, αἱ τὸν κόσμον συντηροῦσαι, μετακινήθουσιν, ἀπαλλαγῇσονται τῆς φροντίδος ταύτης, ὅπως ἐπέλθῃ τὸ τέλος.

Στίχ. 27) Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

Τὸ C καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κατὰ πληθυντικὸν ἐν νεφέλαις, ὡς παρ. Ματθ. καὶ Μάρκ.

Καὶ τότε, ὅταν γένωνται τὰ σημεῖα ταῦτα, ὄψονται τὸν Σωτῆρὰ τῆρα ἐρχόμενον κρίναι τὸν κόσμον· παρ. Ματθ. 24, 30.

Στίχ. 28) Ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίξει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν.

Τὸ D 13 ἔχουσιν ἐρχομένων, ἀντὶ ἀρχομένων· τρία δὲ τῶν μικρῶν δ' ἀντὶ διότι· καὶ ἕτερα τσαῦτα ἡ γ γ ι κ ε ν, ἀντὶ ἐγγίξει.

Ταῦτα δὲ πάντα τὰ σημεῖα, ὧν τελευταῖον ἡ τοῦ Σωτῆρος ἔλευσις, εἰσὶ τὰ προηγούμενα τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν πιστῶν, οἱ τινες ὀφείλουσι θαρρῆσαι καὶ ἐγειραὶ τὰς ὑπὸ τῶν θλίψεων κεκαυφείας κεφαλὰς αὐτῶν· ἡ ἀπολύτρωσις δ' αὕτη τῶν πιστῶν ἐστὶν ἡ τελεία ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ἡθικῶν καὶ φυσικῶν κακῶν, τῶν ἀπὸ τελεσμάτων τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου σωτηρία (παρ. Ἐφεσ. 1. 14. 4, 30). Ταῦτα δ' εἰσὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπίσυνωγῆς τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ 31 στίχου τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 29) Καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· ἴδετε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα.

Ὁ μὲν Ματθαῖος παρέστησε τὸν Σωτῆρα ἐξηγουντα τὴν μίαν παραβολὴν (τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως) διὰ τῆς ἐτέρας (τῆς συκῆς)· ὁ δὲ Λουκᾶς ἐνταῦθα παριστάνει τὸν Σωτῆρα λέγοντα αὐτοῖς μετὰ τὰς προρρήσεις περὶ τοῦ τέλους τῆς πόλεως, εἴτα δὲ καὶ τοῦ κόσμου, τὴν παραβολὴν τῆς συκῆς, καὶ πάντων τῶν δένδρων πρὸς καταδειξιν τῆς ἐκ τῶν σημείων τούτων ἀσφαλούς διαγνώσεως τῆς προσεγγίσεως τοῦ θέρους, ἥτοι τῆς κρίσεως μερικῆς τε καὶ γενικῆς.

Στίχ. 30) Ὅταν προβάλωσιν, ἤδη βλέποντες ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

Τὰ D. 157, προστιθέασι μετὰ τὸ προβάλωσι τὸν καρπὸν αὐτῶν· — τὰ δὲ ^{nc}L καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀπ' αὐτῶν· καὶ τὰ ^{nc}DLH ἐγγὺς ἤδη· τὰ KXΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἤδη.

Τὸ προβάλλειν = ἐκφέρειν φύλλα τε καὶ ἄνθη (Διοσκορ. «ἄνθος προβάλλειν»)· τὸ δὲ ἤδη οὐκ εἰς τὸ προβάλωσιν ἀναφέρεται (ὥφειλε γὰρ προηγεῖσθαι τούτου) ἀλλ' εἰς τὸ γινώσκετε.

Στίχ. 31) οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Πολλὰ τῶν ἀντιγρ. ἔχει· οὕτως· τὸ δὲ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ταῦτα πάντα, ὡς ὁ Ματθ.

Ἀπαράλλακτος ὁ 33 τοῦ Ματθαίου, μετὰ μόνης τῆς προσθήκης τοῦ «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ», δι' οὗ συνδέεται πρὸς τὰ τελευταῖα σημεῖα παρ. στ. 25 — 28.

Στίχ. 23) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα γένηται.

Δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀμὴν ἀμὴν, ὡς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ· τέσσαρα δὲ παραλείπουσι τὸ εἰ.

Ὁ στίχος οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 34 τοῦ Ματθαίου, εἰς τὴν ἐπὶ Ἱεροσόλυμα κρίσιν ἀναφερόμενος.

Στίχ. 33) Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

Τὰ CKΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι παρελεύσεται· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα οὐ μὴ παρελεύσονται.

Ὁ αὐτὸς τῷ 35 τοῦ Ματθαίου, ἐπιβεβαιῶν τὰ λεχθέντα περὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς συντελείας.

Στίχ. 34) Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρηθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

Τὰ ND καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν δέ· τὰ δὲ NABC καὶ πλείστα ἄλλα καὶ ὁ Βασίλ. καὶ Κύριλλ. Ἀλεξ. ἔχουσι βαρηθῶσιν, ὅπερ ἔχει καλῶς, καὶ εὐρηται καὶ Ματθ. 26, 43 «βεβαρημένοι οἱ ὀφθαλμοί» ὅπου δηλοῖ πιεζόμενοι ὡς ὑπὸ βάρους τινὸς καὶ ἀνίκανοι ἐπιτελεῖσαι τὴν λειτουργίαν αὐτῶν· καὶ Λουκ. 9, 32 «βεβαρημένοι ὑπνῶ» = ὑπὸ τοῦ ὑπνου, ὡς ὑπὸ βάρους τινὸς πιεζόμενοι, καὶ ἀνίκανοι ἀγρυπνεῖν· οὕτως κἀνταῦθα τὸ βαρηθῶσιν = πιεσθῶσιν ὑπὸ τῆς κραιπάλης καὶ μέθης, καὶ καταστῶσιν ἀνίκανοι ἐπιτελεῖν τὴν πνευματικὴν αὐτῶν λειτουργίαν (ἡ καρδία ἐνταῦθα ἢ ἔδρα τοῦ πνεύματος, τοῦ προσώπου τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁφειλοντος αἰεὶ πνευματικῶς ἐργάζεσθαι, ἥτοι νοεῖν τὸ ἀληθές, αγαπᾶν καὶ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν), ἣν ὁ ἐν μέθῃ βίος ὅλως παραλύει· τὰ δὲ DH καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι τὸ ταυτοσήμαντον βαρυνθῶσιν, ὅπερ ὁμῶς οὐκ ἔστι οὕτω μεμαρτυρημένον, ὡς τὸ βαρηθῶσιν.

Ὁ Σωτὴρ μετὰ τὰς προρρήσεις περὶ τῆς κρίσεως, παρακαλεῖ τοὺς μαθηταῖς προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ γρηγορεῖν (ὡς καὶ παρὰ τὸν Ματθ. στίχ. 42 — 45)· ἡ προσοχὴ δ' αὕτη ἀπαιτεῖ ἵνα μὴ ἐμὲ ἑαυτοὺς παρεκτρέπεσθαι εἰς ἑξεῖς καὶ πράξεις κωλυούσας τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν, καὶ τοιαῦτα ἰδίως αἱ πιέζουσιν τὸν νοῦν καὶ κωλύουσιν τὴν ἐνέργειαν τῆς πνευματικῆς προσωπικότητος, ὡς κραιπάλαι καὶ μέθαι· καὶ κραιπάλῃ μὲν (εἴτε ἐκ τοῦ κραός (= τῆς κεφαλῆς) πάλλιν, εἴτε ἐκ τοῦ ἄρπῳ, κάρπῳ) δηλοῖ κατὰ τὴν

Ἡσυχίον τὴν ἀπὸ χθιζῆς μέθης κεφαλαλγίαν, καὶ κατὰ Θωμᾶν τὸν Μάγιστρον «τὴν ἐκ τῆς χθὲς γενομένης οἰνοποσίας κάρωσιν», ἤτοι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μέθης, «ὁ ἐκ πολλῆς οἰνώσεως παλμός», ὡς λέγει ὁ Σουίδας· ὁ Σωτὴρ τοίνυν ἀπαγορεύει ἀμφοτέρω, τὸ τε ἀποτέλεσμα καὶ τὴν αἰτίαν, ὡς ἐπισκιάζοντα τὴν προσωπικότητα, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν κωλύοντα, καὶ ὠθοῦντα εἰς ἀσωτίας· βιωτικάκι δὲ μέριμναι εἰσὶν αἱ περὶ τῶν ὑλικῶν καὶ σαρκικῶν ἀναγκῶν ὑπερβάλλουσαι φροντίδες, ὅτι δεῖ τοὺς πιστοὺς μέσσω ταῦτα τῶν πνευματικῶν, καὶ οὐχὶ τέλος ἡγεῖσθαι. «Σημειωτέον δέ, λέγει ὁ Ζυγαδηνὸς ἐνταῦθα, ὅτι οὐ μόνον ἡ μέθη, ἀλλὰ καὶ αἱ μέριμναι τοῦ βίου βαπτίζουσι τὴν ψυχὴν καὶ καταποντίζουσι τὸν νοῦν· αἰφνίδιος δέ, ὡς μηδὲως ἀναμενομένη»· τὸ δ' ἐπιστῇ ἐφ' ὕμῃς, ἔλθῃ ἐπάνω ὑμῶν, ὡς ἐνεδρεῦων κλέπτῃς (παρ. Ματθ. 24, 43. Α'. Θεσσ. 5, 2. Β'. Πέτρ. 3, 10. Ἀποκ. 3, 3 κτλ.), ἡ δ' ἐπὶ τὴν ἐχθρικὴν διεύθυνσιν δηλοῖ (ὡς καὶ Πράξ. 4, 1. 6, 12).

Στίχ. 35) Ὡς παγίς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς.

Τὰ NBDL 157 κακῶς στίχουσι μετὰ τὸ παγίς καὶ ἐπιφέρουσιν ἐπελεύσεται (ἢ ἐπεισελεύσεται) γάρ· διότι πᾶσα ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου ἔγκειται ἐν τῇ «ὡς παγίς (ὅπερ ἔχει πᾶσαν τὴν ἔμψαιον) γὰρ ἐπελεύσεται»· τούτου δ' ἀφαιρουμένου τὸ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας ἢ ἐπεισελεύσεται· λέγει κοινόν τι καὶ γνωστόν· διὸ δεῖ ἀκολουθεῖν ἐνταῦθα τῇ τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων γραφῇ· τὰ δὲ NBD ἔχουσιν ἐπεισελεύσεται, ὅπερ τότε εἶχεν ἂν χώραν εἰ πρὸ τῆς ἡμέρας κυρίου ἕτερον τι ἀμέσως προηγεῖτο, ὅπερ οὐκ ἀληθεύει· τὰ γὰρ σημεῖα γενικῶς μόνον τὴν ἐποχὴν προδεικνύουσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν, ἥτις ἔσται ὅλως αἰφνίδιος καὶ ἀπροσδόκητος· διὸ καὶ κρεῖττον τὸ ἐπελεύσεται.

Ὁ στίχος οὗτος ἐπεξηγεῖ τὸ αἰφνίδιος· ὅτι ὡς παγίς (ἐν ἡ διὰ μιᾶς καὶ ἀπροσδοκῆτως, ἡ ὥρα οὐδὲν ὑποπτεύει, συλληφθήσεται ὁ πονηρὸς καὶ ἄπιστος ἐν ταῖς πονηρίαις αὐτοῦ) ἐπελεύσεται ἡ ἡμέρα Κυρίου ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους = τοὺς ἐν ἀμεριμνίᾳ καὶ ἀργίᾳ διάγοντας, ὡς ὀρθῶς ὁ Θεοφύλακτος ἐρμηνεύει, ἥτοι τοὺς σαρκικοὺς ἀνθρώπους.

Στίχ. 36) Ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ NBD ἔχουσι δέ, ἀντὶ οὖν· τὰ δὲ NBLX καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν κατισχύσῃτε, ἀντὶ καταξιωθῆτε· — ταῦτα πάντα ἔχει τὰ N^oBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ NC^oM καὶ τινα ἄλλα πάντα ταῦτα καὶ τὰ N^oC^oRGD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ταῦτα.

Ὁ Μάρκος ἐκφράζει τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Λουκᾶ διὰ τοῦ «βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε»· τοῦτο δ' αὐτὸ δηλοῖ ἐν ταῦθα τὸ ἀγρυπνεῖτε δεόμενοι = ἐστὲ ἄγρυπνοι, προσεκτικοὶ ἐν παντὶ καιρῷ, προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι τοῦ Θεοῦ, ὅτι μόνῃ ἢ προσοχῇ καὶ προσευχῇ ἢ διηνεκῇ, ἀπαλλάξει αὐτοὺς τῶν ἐπερχομένων δεινῶν, καὶ ποιήσει αὐτοὺς ἀξίους τοῦ Νυμφίου.

ἵνα καταξιωθῆτε) ὁ σκοπὸς τῆς προσοχῆς καὶ προσευχῆς, ἵνα γένησθε κατὰ πάντα ἄξιοι ἐκφυγεῖν καὶ σταθῆναι· κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν γραφὴν, ἵνα γένησθε *Mar ισχυροί*, λάβητε μεγάλην χάριν καὶ δύναμιν, ὅτι ἐκ Θεοῦ μεγάλη χάρις καὶ δύναμις ἀπαιτεῖται δι' ἀμφοτέρω ταῦτα.

ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα) τὰ ἐρχόμενα πρὸ τῆς παρουσίας κακῶν (παρ. στίχ. 25 — 27 καὶ 28).

καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν) = παραστῆναι τῷ Νυμφίῳ, ἐπισυναχθέντας ἐπ' αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων (Ματθ. 24, 31. Μαρκ. 13, 27). Ὁ Λουκᾶς πλὴν τῆς ἐσχατολογικῆς ταύτης ὁμιλίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἔχει καὶ δύο ἄλλας ὁμοίας περὶ τῆς συντελείας ὁμιλίας ἐν ἄλλαις περιστάσεσι ῥηθείσας.

Λουκ. 17, 20 — 37.

Στίχ. 20) Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς καὶ εἶπεν· οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως.

Οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες τὴν θεραπείαν τῶν λεπρῶν, καὶ ἀκούσαντες τὸν ἔπαινον τοῦ ἀλλογενοῦς, ἠθέλησαν οὐχὶ χλευάσαι, ὥς ὁ Θεός.

Ζυγαδ. Καλβίνος καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων νομίζουσιν, ὅπερ ἄλλως ἂν ἐξήνεγκον οἱ Φαρισαῖοι, οὐδὲ πειράσαι καὶ παγιδεῦσαι τὸν Κύριον, ὅπερ ῥητῶς ἂν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδήλωσεν ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐρωτῆσαι ἐξ ἀπιστίας περὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας, περὶ ἧς πρὸ πολλοῦ παρά τε τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Σωτῆρος ἀκηκόεισαν ὅτι ἤγγικε, καὶ ὅμως οὐχ' ἐώρων αὐτὴν ἐρχομένην. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ αὐτοῖς ὅτι ἡ βασιλεία αὕτη οὐκ ἔρχεται μετὰ παρατηρήσεως, ἦτοι, ὅταν τις προσέχη καὶ παρατηρήῃ τοῦ ἰδεῖν αὐτήν, ἀλλ' ἀπαρατήρητος, ἐν ᾧ οὐδεὶς προσδοκᾷ αὐτήν· καὶ διὰ τοῦτο πάντῃ περιττὸν τὸ πολυπραγμονεῖν αὐτοὺς περὶ τούτου, ἀλλὰ δεῖ πιστεῦσαι εἰς σωτηρίαν τῷ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἡδὴ ὄντι Κυρίῳ τῆς βασιλείας ταύτης, ὅστις ἀπαρατηρήτως ἐλεύσεται κρίναι τὸν κόσμον· τοῦτο δὲ τὸ ἀπαρατηρήτως ἐπέξηγεῖ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ «οὐδὲ ἐροῦσιν ἰδοὺ ὧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ».

Στίχ. 21) Οὐδὲ ἐροῦσιν ἰδοὺ ὧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ γάρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.

Τὰ NBL παραλείπουν τὸ δεύτερον ἰδὲ οὐ πρὸ τοῦ ἐκεῖ.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ ἐνταῖθα τὸ οὐχὶ μετὰ παρατηρήσεως· οὐδὲ ἐροῦσιν οἱ ἄνθρωποι· ἰδοὺ ὧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ ἢ προσωποποιήσις τῆς βασιλείας ταύτης, ὁ Μεσσίας· ὅτι δὲ οὐ μετὰ παρατηρήσεως, οὐδὲ μετὰ προδηλώσεως ἔρχεται, ἔχετε τὴν ἀπόδειξιν ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ βασιλεία αὕτη διὰ τοῦ παριστῶντος αὐτὴν Σωτῆρος ἐντὸς ὑμῶν, μεταξὺ ὑμῶν, ἐφ' ὑμᾶς ἐστὶ (παρ. Ματθ. 12, 28), καὶ ἡδύνασθε ἐπωφεληθῆναι τῆς παρουσίας ταύτης ἐν ὑμῖν, καὶ προπαρασκευάσαι ὑμᾶς αὐτοὺς διὰ τὴν ἔλευσιν ταύτης, ἀλλ' οὐκ ἐποιήσατε τοῦτο, ἀλλ' ἔτι ἐν τῇ ἀπιστίᾳ μένετε (παρ. Ματθ. 11, 19. Λουκ. 7, 34)· διὸ καὶ οὐχ' ἀρμόζει ἡ ἐξήγησις τοῦ Θεοφ. καὶ ἄλλων νεωτέρων, καθ' ἣν τὸ ἐντὸς ὑμῶν = ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· τοῦτο γὰρ οὐ συνέβη τοῖς Φαρισαίοις. Εἴτα δὲ ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ συμπληροῖ τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ περὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας ταύτης.

Στίχ. 22) Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὄψεσθε.

Τὰ D 157 ἔχουσιν εἶπεν οὖν· τὰ δὲ AX καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι μαθητάς αὐτοῦ· τὰ δὲ B^{ML} καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπιθυμήσητε, καὶ τὸ I καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν τοῦ ἐπιθυμῆσαι.

Ὁ Σωτὴρ ἀπήντησε συντόμως πρὸς τοὺς ἀπίστους· νῦν δ' ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητάς, καὶ ἐξηγεῖ περαιτέρω τὸ αἰφνίδιον τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ τοὺς προηγηθησομένους δειροὺς καιροὺς, τὰς ἡμέρας τῶν θλίψεων· ἐλεύσονται λέγει (παρ. Ματθ. 24, 21) ἡμέραι, ὅτε ἐπιθυμήσετε πρὸς ἀνακούφισιν τῆς θλίψεως τῆς συνεχούσης ὑμᾶς μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου τῶν ἡμερῶν δηλ. τῆς ἀνέσεως καὶ ἀναψυχῆς (παρ. Πράξ. 3, 19) καὶ ὁμως οὐκ ὄψεσθε, ὅτι οὕτω ἐπληρώθη ὁ καιρὸς αὐτῆς, οὐδὲ μετὰ παρατηρήσεως καὶ προσδοκίας ἔρχεται· αἱ ἡμέραι τοίνυν αὐταὶ οὐκ εἰσίν, ὥς ὁ Ζυγαδ. καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἐρμηνεύουσιν αἱ τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας, αἵτινες καὶ αὗται ἦσαν ἡμέραι ταπεινώσεως, ἀλλ' ὥς καὶ ὁ στίχ. 26 κατωτέρω δεικνύει, αἱ ἡμέραι τῆς δόξης, τῆς ἐν δόξῃ ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅπου οἱ πιστοὶ σὺν αὐτῷ φανερωθήσονται ἐν δόξῃ (Κολ. 3, 4), καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι· οὔτε πένθος, οὔτε κραυγὴ, οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι, ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθεν (Ἀποκαλ. 21, 4, παρ. καὶ Ἀποκ. 7, 17).

Στίχ. 23) καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν· ἰδοὺ ὧδε ἡ ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθῃτε, μηδὲ διώξητε.

Τὸ Γ ἔχει κ ἕν· ὀλίγιστα δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἐὰν ἐροῦσι· τὰ δὲ NB³L ἔχουσιν ἰδοὺ ἐκεῖ, ἰδοὺ ὧδε· — τὰ DKL καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀσυνδέτως ἰδοὺ . . . ἰδοὺ· τὰ NM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἰδοὺ . . . καὶ ἰδοὺ· τὰ δὲ ABE καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἰδοὺ . . . ἡ ἰδοὺ· τὰ δὲ KMP καὶ τινὰ ἄλλα μετὰ τὸ ἐκ εἰς ὁ Χριστός.

Τὸ ῥῆμα ἐροῦσιν ἐξήρηται ἐκ τοῦ ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπ

θυμήσετε . . . καὶ (ὅτε) ἔρουσιν ὑμῖν, τουτέστιν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν θλίψεων καὶ τοῦτο γενήσεται.

ἰδοὺ ὧδε κτλ.) ὁ Χριστὸς ὡς ὀρθῶς συνεπλήρωσαν τὰ προμνημονευθέντα ἀντίγραφα· — μὴ ἀπέλθῃτε πρὸς τὸν λέγοντα ἑαυτὸν εἶναι Μεσσίαν, μηδὲ διώξῃτε, ἤτοι ἀκολουθήσῃτε αὐτῷ (παρ. Ξενοφ. Ἀπομν. 2, 8, 6. 4, 4, 24. Πλατ. Θεαίτ. ὅπου τὸ διώκειν=ἔπεισθαι, ἀκολουθεῖν τινι).

Στίχ. 24) Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή, ἡ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἦ, ὅπερ ἐκκληπτέον ὡς ἀναφορικῇ ἀντωνυμίᾳ, καὶ οὐχ' ὡς ἄρθρον· — τὰ δὲ NABD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανόν· καὶ τὰ NAB καὶ τὰ πλεῖστα ἔχουσιν οὕτως ἔσται ὁ υἱός· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὸ D καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ υἱός· τὰ BD 220 παραλείπουν τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

Ἡ ὀρθότερα ἀνάγνωσις καὶ ἐξήγησις ἐστὶν ὅτι ὡς ἡ ἀστραπή, ἥτις ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν (χώρας), τουτέστιν ἐξ ἐνὸς οἰουδήποτε σημείου τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν νεφῶν, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν (χώραν), εἰς ὅλην τὴν ὑπὸ τὰ νέφη περιοχὴν τῆς γῆς καὶ τοῦ ὀρίζοντος λάμπει, φωτίζει δηλ. διὰ μιᾶς ὅλην τὴν περιοχὴν ἐκείνην, οὕτως ἔσται (ὡς ἡ ἀστραπή, ἡ διὰ μιᾶς φωτίζουσα πάντας τοὺς ἐπὶ γῆς) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ (τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ)· παρ. Ματθ. 24, 27.

Στίχ. 25) Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Τὰ ΑΚΠ ἔχουσι «πολλὰ παθεῖν αὐτόν».

Ὁ δὲ ἀντιθετικός· πρὸ τοῦ ἔλθειν ὁμῶς αὐτόν, ὡς Κριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν, ἀνάγκη πρῶτον (κατὰ τὴν ὠρισμένην τοῦ Θεοῦ βουλὴν καὶ πρόγνωσιν· τοῦτο γὰρ διὰ τοῦ δεῖ σημαίνεται) πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι, ἀποκηρυχθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, τῆς ἀπίστου (παράβ. Λουκ. 9, 22).

Στίχ. 26) Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

N ὦε ἀπλῶς ἔχουσι πάντα τὰ κεφαλαιώδη ἀντίγραφα καὶ τὰ πλείστα τῶν μικρῶν· τοῦ Ν ὦε δὲ τὸ π. κ. καὶ τινὰ τῶν μικρῶν. Τὸ δὲ Γ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις.

Μετὰ τὴν παρέκβασιν τοῦ προηγουμένου στίχου, τὴν δεικνύσαντι ὅτι προηγήθησεται ἡ ἐσχάτη ταπείνωσις καὶ ἀποκήρυξις παρὰ τῶν Ἰουδαίων τῆς ἐν δόξῃ ἐπανόδου αὐτοῦ, ὁ Σωτὴρ ἐξακολουθεῖ μετὰ τὸν ἐν στίχ. 25 χαρακτηρισμὸν τῆς ἡμέρας αὐτοῦ ὡς ἀστραπῆς, τὴν περιγραφὴν τῆς καταστάσεως, ἐν ἣ εὐρήσει τὸν κόσμον. Καὶ ὡς συνέβη, λέγει, ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε ταῖς εὐθὺς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, οὕτω συμβήσεται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου (παρ. Ματθ. 24, 37).

Στίχ. 27) ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρη ἡς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμός, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐγαμίζοντο· — τὸ δὲ N καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν ἀντὶ ἀπώλεσεν ἤρην, ὡς ὁ Ματθ. καὶ τὰ BDLX πάντας, ἀντὶ ἅπαντας.

Ὁ Λουκᾶς ἐκφέρει ἀσυνδέτως τὰ ῥήματα πρὸς μείζονα ἐμφανισιν· συνδέει δὲ τὸ ἄχρι ἡς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν μετὰ τοῦ καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμός κτλ., διότι τὸ ἐμποδίζον τὸν κατακλυσμὸν ἦν ἡ εἰσοδος εἰς τὴν κιβωτόν τοῦ Νῶε πρὸς σωτηρίαν· τούτου δὲ γενομένου μετ' ὀλίγον, μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ (Γεν. 7, 4. 10) ἤρξατο ὁ κατακλυσμός· τὴν εἰσοδὸν τοίνυν τοῦ Νῶε ἀναφέρει καὶ ὁ Λουκᾶς, ὡς ὁ Ματθαῖος, συγκρίνων πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ τέλους· τὸν δὲ κατακλυσμὸν πρὸς τὸ τέλος, τὴν κρίσιν. παρ. Ματθ. 24, 38.

Στίχ. 28) ὁμοίως καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λῴ ἦσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν,

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁμοίως καθὼς· τὰ δὲ ADΓ καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὁμοίως καὶ ὡς· ἀμφότερα εἰσὶν ὁρθὰ γραμματικῶς, ὅτι προτίθεται δευτέρα ὁμοιώσεις τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου = καὶ πάλιν ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁμοίως, καθὼς ἐγένετο, ἢ ὁμοίως καὶ ὡς ἐγένετο κτλ. ἐν τῇ δευτέρᾳ ὅμως ταύτη πλεονάζει τὸ ὁμοίως, ὅπερ μόνον μετὰ τὸ καὶ ἔχει ἔννοιαν = καὶ ὁμοίως, ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λῶτ· ὅποτε καὶ ἐξηγητέον καὶ ὡς ἐγένετο . . . πάλιν οὕτως ἔσται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τῆς παρουσίας· ἀλλ' ἡ πρώτη γραφή καθὼς ἀπλουστέρα καὶ φυσικωτέρα.

Ὁ Λουκᾶς ἐξηγεῖ τὸ ὁμοίως καθὼς διὰ τῶν ἐπομένων ἡσθιον, ἐπινον, ἡγόραζον, ἐπώλουν (κτηήματα), ἐφύτευον, ὠκοδόμουν (χρησὶς τῶν κτημάτων) ἦσαν δηλ. ἐν τοῖς συνήθεσι σαρκικοῖς ἔργοις αὐτῶν ἀπησχολημένοι.

Στίχ. 29) ἡ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθε Λῶτ ἀπὸ Σοδόμων ἐβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

Τὰ ADK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι θεῖον καὶ πῦρ (ὡς οἱ Ο΄.) τὰ δὲ BDL καὶ ὀλίγα ἄλλα πάντας.

Ἡ εἰσοδος τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν παράλληλος τῇ ἐξόδῳ τοῦ Λῶτ εἰς σωτηρίαν αὐτοῦ, ἥτις ἐνεπόδιζε τῇ καταστροφῇ τῶν Σοδόμων, ἵνα μὴ καὶ ὁ δίκαιος συγκαταστραφῇ.

ἐβρεξε) Κύριος, ὡς ἔχει τὸ Γεν. 19, 24.

Στίχ. 30) κατὰ ταῦτα ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχουσι τὰ N^eBD καὶ ὀλίγα ἄλλα· κατὰ ταῦτα δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων, κατὰ λάθος δὲ τονίζουσι κατὰ ταῦτα ὁ Griesbach καὶ Schulze παρὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν τόνους ἐχόντων ἀντιγράφων (παρ. Λουκ. 6, 23. 26).

Ὅμοια τούτοις ἔσται τὰ συμβαίνοντα, ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται (φανερῶται τοῖς ἐν τῇ γῇ ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνων Β΄. Θεσσ. 1, 7 κτλ. Κολ, 3, 4 κτλ.) — ἡ ὁμοιότης δὲ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄφροντι τῶν ἀπίστων καὶ τὸ αἰφνίδιον καὶ ἀπροσδόκητον τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 31) Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅς ἐσται ἐπὶ τοῦ δώματος καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.

Τὸ Μ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καταβαινέτω, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ NBL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν ἀγρῷ.

Τὰ αὐτὰ τῷ 17 καὶ 18 στίχῳ τοῦ Ματθαίου μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐνταῦθα ἀναφέρονται οὐχί εἰς τὴν μερικὴν κρίσιν ἐπὶ τῷ Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' εἰς τὴν γενικὴν, ἐπὶ τὸν κόσμον, ὅποτε μόνοι ἄπιστοι καὶ φιλοκτηανώτατοι πάντων φροντίσουσι περὶ τῶν τῶν καταστροφῇ ὑποκειμένων πραγμάτων αὐτῶν· τὸ δὲ μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω δηλοῖ ἐξ ἐπιθυμίας τοῦ ἰδεῖν καὶ σῶσαι τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ σκέψασθαι περὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ὥρᾳ.

Στίχ. 32) μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λῶτ.

Μνημονεύετε δηλ. ὅτι αὕτη ἐκ πόθου τῶν πραγμάτων, ἅτε κατέλιπεν ἐν Σοδόμοις ἐστράφη ἰδεῖν τὸ ἀποθησόμενον καὶ ἐπὶ τὴν στήλην ἀλὸς μετεβλήθη (Γενέσ. 19, 26).

Στίχ. 33) ὅς ἐάν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὅς ἐάν ἀπολέσῃ αὐτήν, ζωογονήσῃ αὐτήν.

Τὰ BL ἔχουσι περιποιήσασθαι, ἀντὶ τοῦ σῶσαι, ὃ ἔχουσιν πάντα τὰ ἄλλα ἀντίγραφα· τὸ δὲ περιποιήσασθαι εὐρηταί καὶ Πράξ. 28 = τῷ κτήσασθαι· ἐνταῦθα ὁμοῦς ἐδήλου ἂν τὸ τηρεῖν διατηρεῖν· ἢ πρὸς τὴν ὁμοῦς γραφὴν σῶσαι ἢ μεμαρτυρημένη· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσιν ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ· καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπει τὸ αὐτὴν μετὰ τὸ ἀπολέσῃ — τὰ SV καὶ ὀλίγα ἄλλα ζωοποιήσῃ, ἀντὶ τοῦ ζωογονήσῃ.

Μνημονεύσας τῆς γυναικὸς Λῶτ διὰ τὴν φιλοκτημοσύνην αὐτῆς ἐπιφέρει λόγιον ἑαυτοῦ καὶ ἄλλοτε ῥηθὲν (Ματθ. 10, 39. 16, 25) δι' οὗ δείκνυσιν ὅτι ὁ θέλων σῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ σωματικοῦ θανάτου τοῦ ἐκ τῆς στερήσεως καὶ πείνης (διότι τοῦτο πρὸς τὴν φασίζεται ἡ φιλοκτημοσύνη), ἀπολέσει ταύτην διὰ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου.

κοῦ θανάτου· καὶ ὁ ἀπολέσας ταύτην διὰ τοῦ σωματικοῦ θανάτου, ἔνεκεν τοῦ Σωτῆρος δι' οἰονδήποτε πνευματικὸν λόγον, ζωογονήσῃ αὐτήν, τουτέστι διατηρήσῃ ἐν τῇ ζωῇ ταύτην (παρ. Πράξ. 7, 19. Ἐξοδ. 1, 17), ὅπου οἱ Ο'. μεταφράζουσι τὸ ἔβρ. $\pi\eta$ ἐξωογόνουν, ἥτοι διετῆρουν ἐν τῇ ζωῇ αἱ μαῖαι τὰ παιδία.

Στίχ. 34) λέγω ὑμῖν ταύτη τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς· εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.

Τὰ AKM καὶ ὀλίγα ἄλλα δύο ἔσονται· — τὰ δὲ K καὶ πάντα τὰ κεφαλ. πλὴν τοῦ B, καὶ τὰ πλείστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἷς παραληφθήσεται· μόνος δὲ ὁ B καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρ. καὶ τὸ π. κ. ὁ εἷς· καὶ τὰ DK καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλαμβάνεται· ἀφίεται ὡς ὁ Μαθθ.

Ὁ Λουκᾶς μεταχειρίζεται ἑτέραν εἰκόνα ἀντὶ τῶν ἐν ἀγρῷ δύο τοῦ Ματθαίου· λαμβάνει δηλ. δύο στενώτατα συνδεδεμένους κατὰ σάρκα, εἴτε δηλ. πατέρα καὶ υἱόν, εἴτε συζύγους, εἴτε ἀδελφοὺς ἢ οἰκειοτάτους ἐν τῇ αὐτῇ κλίνῃ καθεύδοντας· διὰ τοῦτο δὲ λέγει ταύτη τῇ νυκτὶ, ἥτοι τῇ προηγουμένη τῆς παρουσίας (παρ. Μαθθ. 24, 28) ἔσονται δύο τῶν οἰκειοτάτων ἀλλήλοις κατὰ σάρκα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ πνεῦμα, ἐπὶ κλίνης μιᾶς· εἷς παραληφθήσεται εἰς προὔπαντησίν μου, ὡς ἀνήκων μοι, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται, ἐγκαταλειφθήσεται εἰς τὴν τῶν τιμωρῶν ἀγγέλων ἐξουσίαν (παρ. Μαθθ. 24, 40).

Στίχ. 35) δύο ἔσονται ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτό· μία παραληφθήσεται καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται.

Τὰ $\mathfrak{N}^a$ BDL ἔχουσιν ἔσονται δύο· — τὰ δ' $\mathfrak{N}^a$ BDR καὶ τινὰ ἄλλα ἡ μία· — τὰ δ' $\mathfrak{N}^a$ BLR καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἡ δὲ ἑτέρα.

Ὁ αὐτὸς τῷ τοῦ Μαθθ. 24, 41· ἀντὶ δὲ τοῦ ἐν τῷ μύλῳ τοῦ Ματθαίου ἔχει ἐπὶ τὸ αὐτό = ὁμοῦ, ἐν τῷ αὐτῷ μέρει (Μαθθ. 22, 34).

[Στίχ. 36) Δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται].

Τὸν στίχον τοῦτον ἔχουσι τὰ DU καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. παραλείπουσιν ὅμως τὰ NAB καὶ πάντες οἱ λοιποὶ κεφαλ. καὶ πλείστοι τῶν μικρῶν καὶ ὁ μέγ. Βασίλ. Ὁπτάτος καὶ ἄλλοι καὶ φαίνεται παρεισαχθεὶς ὁλόκληρος ἐκ τοῦ Ματθαίου 24, 40, ἐν παράβαλε.

Στίχ. 37) Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ· ποῦ Κύριε; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἅετοί.

Τὸ σῶμα ἔχουσιν τὰ πλείστα τῶν ἀντιγρ. μαρτυροῦσι δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ὁ Εὐσέβ. καὶ Κύριλλος· τὰ δὲ EGH καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ πτῶμα, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ οἱ ἅετοί· καὶ τὰ NBLQ ἐπισυναχθήσονται.

Οἱ μαθηταὶ ἐνόησαν τὸ παραληφθήσεται περὶ τῆς εἰς συνάντησιν τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τῶν ἀγγέλων παραλήψεως· τὸ ἐν τέλει ὅμως ἀφεθήσεται οὐ δύνανται νοῆσαι καὶ ἐρωτῶσι· ποῦ, Κύριε, ἀφεθήσεται; καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ τοῖς ἅετοῖς, τοῖς τιμωροῖς ἀγγέλοις, λέγων διὰ παραβολῆς· ὅπου τὸ σῶμα (= σῶμα ὁδωδός, πτῶμα), ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἅετοί τοῦ καταβροχθίσαι, ἥτοι οἱ ἄγγελοι οἱ τιμωροὶ τοῦ παραλαβεῖν εἰς τιμωρίαν· τούτοις τοίνυν ἀφεθήσεται ὁ πονηρός.

Λουκᾶ 12, 39 — 46.

Στίχ. 39) Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης, ποία ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν ἀφῆκε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Τὰ ND παραλείπουσι τὸ ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ — τὰ δὲ NBL 33 157 ἔχουσι διορυγῆναι.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν περικοπὴν ταύτην, τὴν ὁμοίαν τῇ τοῦ Ματθ. 24, 43 — 51 εὐθὺς μετὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν περιέχουσαν τινὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλίας (παρ. τὴν ἐρμηνεῖαν ταύτης).

Ὁ αὐτὸς τῷ 24, 43 τοῦ Ματθ. μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι ἔχει τοῦτο ἀντὶ ἐκεῖτο καὶ ὥρα ἀντὶ φυλακῆς.

Στίχ. 40) Καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἑτοιμοὶ· ὅτι ἡ ὥρα οὐ δο-
καίτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸν οὖν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 44 τοῦ Ματθαίου, ὅστις ἔχει διὰ τοῦτο ἀντὶ
τοῦ οὖν.

Στίχ. 41) Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος· πρὸς ἡμᾶς τὴν παρα-
βολὴν ταύτην λέγεις, ἡ καὶ πρὸς πάντας;

Τὰ BDL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ· τὸ δὲ X καὶ ὀλίγα
ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ πρὸς.

Τοῦτο τυγχάνει προσθήκη τοῦ Λουκᾶ, δι' ἧς ὁ Πέτρος βούλε-
ται γινῶναι, εἰ ταῦτα *ἰδίᾳ* πρὸς τοὺς ἀποστόλους λέγει ὁ Σωτὴρ,
ἡ καὶ πρὸς πάντας ἐν γένει τοὺς μαθητὰς καὶ ἀκολουθοὺς αὐτοῦ.

Στίχ. 42) Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκο-
νόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς θερα-
πείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον;

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ εἶπε· τὰ δὲ AKII καὶ
ὀλίγιστα ἄλλα ἔσται, ἀντὶ ἐστὶ· — καὶ τὰ BDE καὶ πολλὰ ἄλλα ὁ πι-
στὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος· — τὰ δὲ D 157 ὁ ἀγαθός· — τὰ N^oT 124
κατέστησε· — τὰ DLQX διδόναι ἄνευ τοῦ ἄρθρου· τὰ δὲ R 69 διδόναι αὐ-
τοῖς· καὶ τὰ BD 69 ἑνάρθρως σιτομέτριον.

Ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ δηλοῖ ὅτι ἐνταῦθα ὁμι-
λεῖ ἰδίως περὶ τῶν δούλων αὐτοῦ τῶν οἰκονόμων τῶν πιστῶν
καὶ φρονίμων, ἥτοι τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν,
ὅτι αὐτοὺς κατέστησεν ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι
ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον (παρ. Ματθ. 24, 25)· σιτόμετρον δὲ ἡ
σιτομέτριον τὸ μέτρον τοῦ σίτου, καὶ ἡ σιτοδοσία, ἡ τροφοδοσία
ἡ διατροφή ἡ τροφή· ἐνταῦθα δ' ἡ πνευματικὴ, (παρ. Γεν. 47,
12, ὅπου οἱ Ο'. μεταφράζουσιν ἐσιτομέτρει τὸ ἔβρ. הִזְזִין = διέ-
τρεφεν).

Στίχ. 43) Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ἐ
αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως.

Τὰ NLT καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὕτω ποιοῦντα.

Ὁ αὐτὸς τῷ 46 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 44) Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς
χουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀντὶ τοῦ ἀληθῶς ἔχουσιν Ἀμήν, ὡς
τὰ δὲ MP καὶ ὀλίγιστα ἄλλα τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ.

Ὁ αὐτὸς τῷ 47 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 45) Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ
αὐτοῦ χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξῃται τ
τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν κ
θύσκεσθαι.

Τὰ MX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ κακὸς δοῦλος, ὡς ὁ Ματ
N*KP καὶ ὀλίγα ἄλλα χρονίζει μου ὁ κύριος. — τὰ KMP καὶ ὀλ
λα ἐλθεῖν, ὡς ὁ Ματθ.

Ὁ αὐτὸς τῷ 48 τοῦ Ματθαίου· μόνον δὲ τίθησι πατ
παιδίσκας (τοῦ Θεοῦ) ὁ Λουκᾶς, ἀντὶ τοῦ γενικοῦ συνδ
τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 46) Ἦξει ὁ Κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμ
οὐ προσδοχᾷ, καὶ ἐν ᾧρᾳ, ἣ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτ
αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

Τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀντὶ ἀπίστων ἔχουσιν ὑποκριτῶν
Ματθαῖος.

Καὶ οὗτος ὁ στίχος ἀπαράλλακτος τῷ 50 καὶ 51 τοῦ Μα
μόνον δ' ἀντὶ ὑποκριτῶν (ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους),
κᾶς ἔχει τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεόν
στων» ἤτοι ἀπίστων οἰκονόμων (παρ. Λουκ. 12, 42), τ

τῶν δολίων καὶ μὴ τηρησάντων τὴν ὀφειλομένην πρὸς Θεὸν πίστιν καὶ ζῆλον ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ποιμαντικοῦ αὐτῶν ἔργου.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 15, 1 — 57.

Στίχ. 1) Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.

Τὰ ADF καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν.

Ὁ Μάρκος συμπτύσσει τὸ ἐξελθὼν ἐπορεύετο τοῦ Ματθαίου εἰς τὸ ἐξεπορεύετο, ὀρίζει τὸν εἰπόντα τοὺς ἐφεξῆς λόγους, ὡς ἔνα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὅστις ἔλαβε τὸν λόγον, καὶ τίθησιν αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ὁμιλίαν « Διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι (ἐκ τοῦ Λουκᾶ), καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί » (ἐκ τοῦ Ματθαίου)· τὸ δὲ ποταποὶ (Λουκ. 1, 29. Ματθ. 8, 27 κτλ.) = ὅποιοί τινες! θαυμαστικῶς, τουτέστιν ὅποσον λαμπροὶ καὶ μεγάλοι λίθοι καὶ οἰκοδομαί.

Στίχ. 2) Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ. Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.

Τὰ NBL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἀποκριθεὶς· — τὰ δὲ AKA καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουν καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· — τὰ δὲ EFG καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκρ. εἶπεν — τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουν εἶπεν αὐτοῖς, ὡς ὁ Ματθ. καὶ τὰ DM καὶ δύο ἄλλα βλ ἐ π ε τ ε, ὡς ὁ Ματθ.· τὰ δὲ DG καὶ τινὰ τῶν μικρῶν « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν » πρὸ τοῦ οὐ μὴ ἀφεθῇ· — καὶ τὰ NBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν ἀφεθῇ ὥδε, ὡς ὁ Ματθ.· καὶ τὰ NBG καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐπὶ λίθον· — τὰ δὲ N^{*}L καὶ τινὰ τῶν μικρῶν καταλυθήσεται, ἐκ τοῦ Ματθαίου.

Ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ ὁ Μάρκος.

Στίχ. 3) Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας.

Τὰ NBL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουν ἐπηρώτα· τὰ δὲ ND ἔχουν ὁ Πέτρος· τὸ δὲ U καὶ τινὰ τῶν μικρῶν Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος.

Ὁ Μάρκος ὀρίζει ἐνταῦθα τοὺς ἐρωτήσαντας περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ μαθητάς, ὡς καὶ τὸ μέρος τοῦ ὅρου τῶν ἐλαιῶν, ὃ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, ὡς τὸ κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐξ οὗ δηλ. τοῦτο καταφαίνεται.

Στίχ. 4) Εἰπέ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;

Τὰ NBDL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἶπον· τὰ δὲ ΜΔ ἔχουσιν ὅτε, ἀντὶ τοῦ ὅταν— καὶ τὰ DEM καὶ τινὰ ἄλλα μέλλει·— τὰ δὲ NBL μέλλῃ ταῦτα συντελεῖσθαι πάντα· καὶ τὰ AGH καὶ τινὰ ἄλλα μέλλῃ ταῦτα πάντα συντελεῖσθαι, τῶν DEF καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. ἐχόντων «μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι».

Ὁ Μάρκος ἐν ἀρχῇ ἔπεται τῷ Ματθαίῳ (εἶπε . . . ἔσται)· εἶτα δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ προτάσει τῷ Λουκᾷ, προστιθεὶς μόνον τὸ πάντα, καὶ τιθεὶς συντελεῖσθαι, τουτέστι τέλος λαμβάνειν, πληροῦσθαι.

Στίχ. 5) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς ἤρξατο λέγειν. Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

Τὰ NBL 32 παραλείπουσι τὸ ἀποκριθεὶς καὶ τιθέασιν τὸ αὐτοῖς μετὰ τὸ λέγειν· τὰ δὲ DG καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι «καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς».

Ὁ Μάρκος παρίστησι καὶ διὰ τοῦ ἤρξατο τὸ μακρὸν τῆς ἐσχάτολογικῆς ταύτης προφητείας τοῦ Σωτῆρος· ἀναφέρει δὲ συμφώνως τῷ Ματθαίῳ «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ».

Στίχ. 6) Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

Τὰ NBL παραλείπουσι τὸν γάρ· καὶ τὰ D 33 τὸν ὅτι· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰμὶ ὁ Χριστός.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, πλὴν τοῦ «ὅτι ἐγὼ εἰμι», ἐν ᾧ συμφωνεῖ τῷ Λουκᾷ.

Στίχ. 7) Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι· ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος.

Τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι θορυβεῖσθε· τὰ δὲ N^o B παραλείπουν τὸν γὰρ μετὰ τὸ δεῖ.

Ἐνταῦθα ἄρχεται κατὰ τὸν Λουκᾶν « Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους »· εἶτα δὲ ἐξακολουθεῖ μέχρι τέλους κατὰ τὸν Ματθαῖον καὶ ἀκοὰς πολέμων μὴ θροεῖσθε κτλ. μόνον δὲ παραλείπει τὸ πάντα, καὶ ἀφήσῃ νοεῖσθαι ἐκ τῶν ἡγουμένων τὸ ταῦτα.

Στίχ. 8) Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ παραχαί.

Τὰ N B K καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπὶ ἔθνος· τὰ δὲ N B καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἔσονται· δις· τὰ δὲ N B L 28 παραλείπουν τὸ παραχαί.

Ὁ Μάρκος συμφωνεῖ ἀμφοτέροις ἐνταῦθα· προστίθῃ δὲ τὸ παραχαί, ὅπερ ἐστὶ ταυτόσημον τῷ ἀκαταστασίαι τοῦ Λουκᾶ 21, 9, ἥτοι ἀνησυχία, ἀταξία.

Στίχ. 9) Ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα. Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε, ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Τὰ N B D καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀρχή, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δ' A E F καὶ τὰ πλείω τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. ἀρχαί· — τὰ δὲ B L παραλείπουν τὸν γὰρ μετὰ τὸ παραδώσουσιν· — καὶ τὰ A K Γ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων δὲ (κατὰ τὸ Ματθ. 10, 18)· τὰ δὲ G U καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι σταθήσεσθε, ἀντὶ τοῦ ἀχθήσεσθε· τὸ δὲ X καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὴν πρότασιν ἀπὸ τοῦ καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων . . . σταθήσεσθε.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἐν ἀρχῇ ἔχει τὸ ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα, ὅπερ ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος· εἶτα δὲ μόνος προστίθῃ. Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς ἥτοι προσέχετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς, ὑμᾶς αὐτοὺς, ἀπὸ τῶν

ἀνθρώπων (παρ. Ματθ. 10, 17)· ὁ δὲ λόγος τῆς προσοχῆς ταύτης ἐστὶν ὡς λέγεται ἐν τῷ στίχῳ ἐκείνῳ τοῦ Ματθαίου 10, 17. 18· « παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς, καὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε, ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς »· ὁ Μάρκος ἀναφέρει ταῦτα, ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς, καὶ ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ ταύτῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Σωτῆρος· τὸ δ' εἰς συναγωγὰς μετὰ τοῦ δαρήσεσθε συνδετέον, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· ἡ δὲ εἰς (συναγωγὰς) καὶ ἐπὶ τόπου στάσεως λαμβάνεται, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ συνηθείᾳ.

Στίχ. 10) Καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγιστ. ἄλλα ἔχουσι πρῶτον δεῖ.

Κατὰ τὸν Ματθ. 24, 14· προστίθῃσι δὲ τὸ πρῶτον ὁ Μάρκος, δηλοῦν τὸ πρὶν ἐπιστῇ τὸ τέλος, ὡς ἔχει ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ· τὸ δὲ δεῖ δηλοῖ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα πάντα τὰ ἔθνη ἀκούσωσιν αὐτοῦ (Β'. Τιμ. 4, 17).

Στίχ. 11) Ὅταν δὲ ἄγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ μεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὅ ἐάν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλήτε· οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Τὰ NBDL 23 ἔχουσιν καὶ ὅταν· τὰ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγένης ἄγωσιν· τὰ δὲ EFH καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀγάγωσιν· τὸ πρῶτον συμφωνεῖ μᾶλλον τῷ παραδιδῶσι τοῦ Ματθαίου· τὸ δὲ ἀγάγωσι τῷ παραδῶσιν, ὃ ἔχουσι κωδ. τινὲς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· τὰ ΜΓ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι μεριμνᾶτε, ἔνευ τῆς πρὸ προθέσεως, ὡς Ματθ. 10, 19. — τὰ NBDL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ μηδὲ μελετᾶτε· — τὰ AD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὃ ἂν ἀντὶ ὃ ἐάν· — τὸ δὲ D αὐτό, ἀντὶ τοῦτο λαλεῖτε· καὶ τινὰ τῶν μικρ. καὶ ὁ Ὁριγ. ἐκείνο· τὰ δὲ MU καὶ τινὰ ἄλλα ὑμεῖς ἐστε, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Μάρκος ἀναφέρει, ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς 21, 14. 15, τὰ κατὰ τὸν Ματθαῖον ἐν τῇ πρὸ τῆς ἀποστολῆς εἰς τὸ

κήρυγμα ὁμιλίᾳ τοῦ Σωτῆρος ρηθέντα ἐν κεφ. 10 στίχ. 19, 20, ὡς καὶ ἐνταῦθα ἐπαναληφθέντα.

Στίχ. 12) παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον· ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανῶσουσιν αὐτούς.

Τὰ NBDL ἔχουσιν καὶ παραδώσει.

Καὶ τοῦτο, ὅπερ ὁ Ματθ. ἀναφέρει ἐν τῇ προτέρᾳ ὁμιλίᾳ ἐκείνῃ πρὸς τοὺς μαθητάς (10, 21), ὁ Μάρκος ἀναφέρει κατὰ τὸν Λουκᾶν (21, 16) καὶ ἐνταῦθα.

Στίχ. 13) Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.

Καὶ τὸ καὶ ἔσεσθε μισούμενοι . . . ὄνομά μου» ὁ μὲν Ματθαῖος ἔχει 10, 22 ὁ δὲ Μάρκος κατὰ τὸν Λουκᾶν 21, 17 ἀναφέρει καὶ ἐνταῦθα· τὸ δὲ «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται», ὁ Ματθαῖος ἔχει ἐν ἀμφοτέροις τοῖς λόγοις (10, 22 καὶ 24, 13), καὶ ἐκ τούτου λαμβάνει καὶ ὁ Μάρκος ἐνταῦθα.

Στίχ. 14) Ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ρηθὲν ὑπὸ Δανιήλ τοῦ προφήτου, ἐστὼς ὅπου οὐ δεῖ (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω), τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη.

Τὰ NBDL παραλείπουσι τὸ ρηθὲν ὑπὸ Δανιήλ τοῦ προφήτου, ὅπερ ἔχει τὰ AXΓ καὶ πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. Ἡ δὲ παράλειψις αὕτη δύναται παρασχεῖν δικαίως ὑπονοίας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀρχικόν· τοσοῦτω δὲ μᾶλλον, ὅσῳ ὁ Μάρκος σπανίως ἀναφέρει προφήτας ὀνομαστί (παρ. Μάρκ. 7, 6. 8, 28. 9, 4. 10, 3. 12, 28)· ἐπεὶ δὲ ὅμως μαρτυρεῖται ὑπὸ τοσοῦτων ἀντιγράφων ἐῶμεν αὐτὸ κατὰ χώραν· τὰ δ' NBL ἔχουσιν ἐστὴν ὅτι· καὶ τὰ D 28 ἐστὴν ὁς.—τὸ δὲ U καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπὶ τὰ ὄρη.

Ὁ Μάρκος μετὰ τὸ «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος σωθήσεται» ἔρχεται δώσω ἐνταῦθα τὰ σημεῖα τοῦ τέλους τῆς μερικῆς ἐπὶ Ἱεροσόλυμα κρίσεως ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ Ματθαῖος (βδέλυγμα τῆς

ἐρμώσεως), τοῦ Λουκᾶ μεταβαλόντος τὴν εἰκόνα (κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ): τὸ δ' ἐν τόπῳ ἁγίῳ τοῦ Ματθαίου, ὁ Μάρκος μετέβαλεν εἰς περιφρασιν, εἰς «ἐστὼς, ὅπου οὐ δεῖ» (τοῦτο ἵστασθαι), τουτέστιν ἐν τόπῳ ἱερῷ καὶ ἁγίῳ, ἐν ᾧ τὸ βέβηλον καὶ μιᾶρὸν οὐκ ἔχει χώραν· καὶ τὸ «ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω, ὅπερ ἐν τῷ Ματθαίῳ ἔχει σύγχρονον ἔννοιαν (ὅτι τότε ἤρξατο πληροῦσθαι) ὁ Μάρκος τηρεῖ, ὡς ἱστορικῶς πλέον διαλευκανθὲν ἤδη μετὰ τὴν πλήρωσιν.

Στίχ. 15) Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν, μὴδὲ εἰσελθέτω ἄραι τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ.

Τὰ BFH παραλείπουσι τὸν δέ· τὰ δὲ ΧΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καταβήτω· καὶ τὸ Μ καὶ δύο τῶν μικρῶν καταβαίνειτω· — τὰ δὲ NBL παραλείπουσι τὸ εἰς τὴν οἰκίαν· — καὶ τὰ NADL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰσελθάτω· τὰ δὲ BKLΠ* καὶ δύο τῶν μικρῶν τί ἄραι.

Ὁ Μάρκος ἔπεται καὶ ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ· ἀναλύει δὲ τὴν μίαν πρότασιν τοῦ Ματθαίου (μὴ καταβαίνειτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ), εἰς δύο (μὴ καταβάτω . . . μὴδὲ εἰσελθέτω ἄραι τι).

Στίχ. 16) καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὦν, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.

Τὰ NBDL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ὦν· τὰ δὲ ND 11 ἔχουσιν ὀπίσω, ὡς ὁ Ματθ. καὶ πάντα ὁμῶς τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. εἰς τὰ ὀπίσω, ὅπως καὶ Λουκ. 17, 31.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· ἔχει δὲ μόνον τὸ ἱμάτιον καθ' ἐνικόν, ἥτοι «τὸ ἐν καὶ ἀπαραίτητον εἰς ὁδοπορίαν».

Στίχ. 17) Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις.

Τὰ D 28 ἔχουσι θηλαζομέναις.

Τοῦτο κοινὸν τῷ τε Ματθαίῳ καὶ Λουκᾶ.

Στίχ. 18) Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος.

Τὰ Ν^{αι} καὶ BDL παραλείπουν τὸ ἡ φυγὴ ὑμῶν· τὸ δὲ L καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν προστιθέασιν ἐν τέλει μὴδὲ σαββάτου ἐκ τοῦ Ματθ. ὁ Μάρκος παραλείπει τοῦτο, ὡς γράφων δι' ἐξ ἐθνῶν χριστιανούς.

Ἐν τούτῳ ἔπεται μόνῳ τῷ Ματθαίῳ (24, 20).

Στίχ. 19) Ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψεις, οἷα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ Θεός, ἕως τοῦ νῦν καὶ οὐ μὴ γένηται.

Τὰ D 299 ἔχουσι θλίψεις, οἷα οὐκ ἐγένοντο τοιαῦται· τὰ δὲ NBC^{*} L 28 κτίσεως ἦν ἔκτισε· καὶ τὰ FG καὶ τινὰ τῶν μικρῶν οὐδ' οὐ μὴ, ὡς ὁ Ματθαῖος.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ μετὰ πλατυσμῶν τινῶν (αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι . . . τοιαύτη . . . ἧς ἔκτισεν ὁ Θεός).

Στίχ. 20) Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.

Τὰ NBL ἔχουσιν ἐκολόβωσε Κύριος· τὰ δὲ EFG καὶ τινὰ ἄλλα τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας. ὡς ὁ Ματθ. καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτούς, ὡς ὁ Ματθ.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, πλατυσμῷ χρώμενος ἐν τισι (Κύριος . . . οὓς ἐξελέξατο), παραλείπων δὲ τὸ ἐκεῖνας, ὡς ἀφ' αὐτοῦ νοούμενον.

Στίχ. 21) Καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύετε.

Τὸ U καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν καὶ, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ DL ἔχουσιν ἂν τις ὑμῖν εἴπῃ· — καὶ τὰ NBL ἴδε ὧδε ἢ ἴδε ἐκεῖ· — τὰ NLU καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν ἢ μετὰ τὸ Χριστός· τὰ δὲ NABCDE καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν πιστεύετε· τὰ δὲ GKM καὶ πλεῖστα ἄλλα πιστεύετε, ὡς ὁ Ματθαῖος.

Ὁ στίχος οὗτος ὁ αὐτὸς σχεδὸν τῷ 23 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 22) Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται, καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν εἰ δυνατόν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

Τὰ NC ἔχουσιν ἐγερθήσονται δέ· τὰ δὲ D 124 παραλείπουν τὸ ψευδόχριστοι καί, καὶ ἔχουσι μόνον ψευδοπροφήται· καὶ τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἀντὶ τοῦ δώσουσιν ἔχουσι ποιήσουσιν· — τὰ δὲ NBD παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ τοὺς ἐκλεκτούς.

Καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 24 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 23) Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προεῖρηκα ὑμῖν πάντα.

Τὰ BL 28 παραλείπουν τὸ ἰδοὺ· τὰ δὲ AKM καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἅπαντα.

Καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 25 τοῦ Ματθαίου μετὰ πλατυσμῷ (Ὑμεῖς δὲ βλέπετε . . . πάντα).

Στίχ. 24) Ἄλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην, ὃ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς,

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἄλλὰ· — ἀντὶ δὲ τοῦ ἐκείνην ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὡς ὁ Ματθαῖος.

Ὁ Μάρκος ἔπεται κἀνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, παραλείπων τὸ εὐθές, καὶ ποιῶν οὕτως ἀοριστότερον τὸν λόγον διὰ τοῦ «ἄλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις (τῆς θλίψεως, παρ. στίχ. 19) μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην, ὃ ἥλιος σκοτισθήσεται»· τοῦτο δὲ ποιεῖ ἵνα μὴ δοξῇ τοῖς πολλοῖς ἡ περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου προφητεία, ὡς τῇ καταστροφῇ τῶν Ἱεροσολύμων εὐθὺς ἐπομένῃ, ὡς τινες μὴ καλῶς νοοῦντες τὸν Ματθαῖον ἐξῆγον ἐκ τοῦ εὐθέως ἐκείνου.

Στίχ. 25) καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται.

Τὰ NABC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ οἱ ἀστέρες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρα-

νοῦ· τὰ δὲ LW^bXΓ καὶ πλείστα ἄλλα «καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται»· — ὡσαύτως τὰ NBCD καὶ πολλὰ ἄλλα πίπτοντες· τὰ δὲ ΛWΧΓΔ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκπίπτοντες· τὰ δὲ DK 115 καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ὡς παρὰ Μαθ. καὶ Λουκ.

Κάνταῦθα ἐπιταί τῷ Ματθαίῳ· διαφέρει δὲ μόνον αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐκπίπτοντες, ὅπερ ζωηρότερον εἰκονίζει τὴν ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν κατάπτωσιν ἔξω τοῦ οὐρανοῦ· καὶ αἱ δυνάμεις δ' αἱ ἀγγελικαί, αἱ ἐν τοῖς οὐρανίοις σώμασι μένουσαι, σαλευθήσονται, μετακινήσονται, ἀπαλλαγήσονται τῆς θέσεως αὐτῶν.

Στίχ. 26) Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης.

Τὰ ΑΜΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Καὶ ἐνταῦθα συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ, μικρὸν παραλλάσσων κατὰ τὴν ἔκφρασιν.

Στίχ. 27) Καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

Τὰ LΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀποστελεῖ· τὰ δὲ BDL παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ ἀγγέλους· καὶ τὰ ELM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπισυνάξουσιν, ὡς δὲ Μαθ. τὰ DL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ ἐκλεκτοῦς· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπ' ἄκρων, ὡς δὲ Μαθ. τὸ δ' U καὶ τινα τῶν μικρῶν τῆς γῆς· καὶ τινα τῶν μικρῶν πάλιν ἕως ἄκρων· τὸ δὲ U καὶ τινα τῶν μικρῶν τοῦ οὐρανοῦ.

Καὶ ἐνταῦθα συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ διαφέρει ἐν τῷ ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ, δι' οὗ ποιητικώτερον εἰκονίζονται αἱ ἐσχάτιαι τῆς γῆς ὡς ἄκρον γῆς καὶ συγχρόνως ὡς ἄκρον οὐρανοῦ, ὅτι ἐφάπτεται ἐν αὐταῖς ἡ γῆ τῷ οὐρανῷ· ὥστε τὸ ἀπ' ἄκρου γῆς ἐξηγητέον ἀπὸ τινος οἰουδήποτε ἄκρου τῆς γῆς ἄχρις ἐτέρου ἀντιθέτου ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι πάντας ἀνεξαίρετως ἐπισυνάξει παρ. Μαθ. 24, 31.

Στίχ. 28) Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν αὐτῆς ἤδη ὁ κλάδος ἀπαλὸς γένηται καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

Τὰ NABC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς, ὡς ὁ Ματθ. — τὰ δὲ BGK καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκφυῇ· τὰ δὲ FSUI' καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκφύῃ, ὅπερ κατάλληλον γραμματ. καὶ συντακτ. = ὁ κλάδος ἐκφύῃ, γενόμενος ἀπαλός· — τὰ δὲ AB⁸DLΔ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι γινώσκεται (διὰ τούτου ὑμῖν τοῦτο) ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστί· ἀλλὰ τὸ γινώσκετε ἀπλούστερον συντακτικῶς καὶ φυσικώτερον.

Καὶ οὗτος ὁ στίχος ὁ αὐτὸς τῷ 32 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 29) Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδῃτε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις.

Τὰ κεφαλαιώδη πάντα ἔχουσιν οὕτως· τὰ δὲ NABC καὶ τινὰ ἄλλα ἴδῃτε ταῦτα γινόμενα.

Καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 33 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 30) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηται.

Τὸ κ ἔχει ἀπλῶς μέχρι· τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἕως οὗ· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἕως ἄν· — ταῦτα πάντα ἔχουσι τὰ NBCL καὶ πλείστα ἄλλα· τὰ δὲ ADW καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. πάντα ταῦτα, ὡς καὶ ὁ Ματθ.

Καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 34 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 31) Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

παρελεύσονται ἔχουσι τὰ NBD καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ ACE καὶ πολλὰ ἄλλα παρελεύσεται, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα οὐ μὴ παρελεύσονται, ἀντὶ τοῦ οὐ μὴ παρέλθωσι τῶν ACD καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 35 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 32) Περί δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἡ τῆς ὥρας, οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰμὴ ὁ πατήρ.

Τὰ ABC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἡ τῆς ὥρας· τὰ δὲ NDF καὶ πλείονα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ τῆς ὥρας, ὡς ὁ Ματθ. — τὰ δὲ AEF καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ τῆς πρὸ τοῦ ὥρας· — καὶ τὰ NDK* καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ οἱ πρὸ τοῦ ἐν οὐρανῷ· τὸ δ' U καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, ὡς ὁ Ματθ. καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν κατὰ τὸν Ματθ. εἰμὴ ὁ πατήρ μόνος.

Καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 36 τοῦ Ματθαίου· προστιθησὶ δὲ μόνον ὁ Μάρκος τὸ οὐδὲ ὁ υἱὸς *ἐν τῇ καταστάσει δηλ. τῆς ταπεινώσεως κατὰ τὸ ἀνθρώπινον* οὐκ οἶδε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν τῆς συντελείας· πρὸ γὰρ τῆς ἀναστάσεως καὶ θεώσεως τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὁ Σωτὴρ ἡδύνατο ἔχειν καὶ πάσας αὐτῆς τὰς ἀναμαρτήτους ἀδυναμίας, ἐλλείψεις καὶ περιορισμούς, καὶ ὁμιλεῖν *καθαρῶς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον*· μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὁμως οὐκέτι· παράβ. καὶ τὴν ἐρμ. εἰς τὸν στ. 36 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 33) Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἐστί.

Τὸ D ἔχει οὖν μετὰ τὸ βλέπετε· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι βλέπετε δὲ καὶ ἀγρυπνεῖτε· — τὰ δὲ BD 122 παραλείπουν τὸ καὶ προσεύχεσθε.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἀκολουθεῖ ἰδίαν ὁδόν, ἐπιτέμνων καὶ συμπύσσων μετὰ δυνάμει λόγου τὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ εἰρημένα, καὶ τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν δούλων. Προτάσσει τοίνυν ἐνταῦθα τὸ βλέπετε, ὃ καὶ πρότερον τρίς ἐπανάλαβεν ὁ Σωτὴρ (στίχ. 5. 9. 23) ἀγρυπνεῖτε (παρ. Λουκ. 21, 36) καὶ προσεύχεσθε (τοῦθ' ὅπερ ἀλλαχοῦ μετὰ τοῦ γρηγορεῖτε συνδέει ὁ Σωτὴρ Ματθ. 26, 41. Μάρκ. 14, 38), οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἐστί (παρ. Ματθ. 24, 42. Λουκ. 12, 40), ὁ καιρὸς δηλ. τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος (παρ. κατωτέρω στίχ. 35).

Στίχ. 34) ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ,

καὶ δούς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐκάστω τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὥσπερ τὰ δὲ DX καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἀποδημῶν καὶ τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐκάστω.

Ὁ Μάρκος εὐθὺς μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἀγρυπνεῖν, ἄρχεται τῆς παραβολῆς, ἣν ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τέλει, χρώμενος τῇ ἐκφράσει τοῦ Ματθ. 25, 14 ὡς ἄνθρωπος ἀποδημῶν (= μακρὰν ὡν τοῦ οἴκου αὐτοῦ), ἀνθ' οὗ χρῆται τῷ ἰσοδυνάμῳ ἀπόδημος = ἐκδημος, ἥτοι τουναντίον τοῦ ἐνδημος (ὁ μακρὰν δηλ. τῶν κτήσεων αὐτοῦ ζῶν).

καὶ δούς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν) ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, καὶ ἐκάστω (τῶν δούλων) τὸ ἔργον αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 24, 45), καὶ τῷ θυρωρῷ (ἔτι) ἐνετείλατο, τουτέστιν οὐ μόνον τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀνωτέρας πεπιστευμένοις διακονίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν ἐσχάτην ταύτην ὑπηρεσίαν πεπιστευμένῳ ἐνετείλατο, ἵνα γρηγορῇ· τοῦτο δὲ τὸ ἐνετείλατο ἐστὶν ἡ κυρία ἐννοια τοῦ στίχου. Ὁ γὰρ Μεσσίας ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφείς. . . καὶ δούς. . . καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ διὰ τοῦτου τοῖνυν τὸ καθολικὸν καὶ σπουδαῖον τῆς ἐντολῆς δείκνυσιν.

Στίχ. 35) Γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται· ὁψέ, ἡ μεσονυχτίου, ἡ ἀλεκτοροφωνίας, ἡ πρωί.

Τὰ NBCLΔ ἔχουσιν ἡ ὁψέ, ἡ μεσονύκτιον.

Ἐπειδὴ τοῖνυν ἡ καθολικὴ καὶ σπουδαιοτάτη ἐντολὴ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ποιμένας τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ τὸ γρηγορεῖν, γρηγορεῖτε, ὅτι οὐκ οἴδατε πότε, ποῖα δηλ. ὥρα τῆς νυκτός, ὅτε συνήθως οἱ ἄνθρωποι ἀναπαύονται, ὁ Κύριος ἔρχεται· ἐξάγεται δὲ τὸ τῆς νυκτός ἐκ τῶν ἐφεξῆς τεσσάρων τῆς νυκτός σημείων, τῶν πιθανῶς ἀντιστοιχοῦντων ταῖς τέσσαρσι φυλακαῖς (παρ. Ματθ. 14, 24), τουτέστιν ὁψέ, ἥτοι τῇ δείλῃ ὁψίᾳ, ἡ μεσονυχτίου, ἡ ἀλεκτοροφω-

νίας, ἥτοι ὀρθρου βαθείος (δηλ. τῇ 3 M. M.) ἡ πρωτὶ ἅμα δηλ. τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου· καθ' ὅλας τοίνυν ταύτας τὰς φυλακὰς, ἐν αἷς οἱ ἄνθρωποι ἀναπαύονται, πιθανόν ἐστὶν ἔλθειν τὸν Σωτῆρα.

Στίχ. 36) μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὖρη ὑμᾶς καθεύδοντας.

Τὰ DG καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξελθών.

Ὁ λόγος, δι' ὃν δέον αὐτοὺς γρηγορεῖν, ἐστὶν ἵνα μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὖρη αὐτοὺς καθεύδοντας· τὸ τοίνυν « μὴ ἐλθὼν εὖρη » ἀποδοτέον εἰς τὸ ἐξωθεν νοούμενον γρηγορεῖτε· — τὸ δὲ καθεύδοντας ἐνταῦθα = ἀμελοῦντας τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅποτε εὐθύνας δώσουσιν.

Στίχ. 37) Ἄ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω, γρηγορεῖτε.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὃ δὲ λέγω· τοῦτο ἀναφέρεται εἰς μόνον τὸ γρηγορεῖτε· τὸ δὲ ἃ δὲ εἰς πάντα τὰ προηγούμενα ἀπὸ τοῦ 33 στίχου, ἐν ᾧ τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται· προστίθεται δὲ καὶ ἐν τέλει ἵνα καταδειχθῇ ἡ μεγίστη ἀνάγκη τῆς ἐγρηγόρσεως διὰ τε τὴν τότε καὶ δι' ὅλας τὰς μελλούσας γενεὰς τῶν πιστῶν καὶ χριστιανῶν (= πᾶσι λέγω).

νθ'.) Παραβολαὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.
περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς πνευματικῆς ἐγρηγόρσεως,
καὶ τῆς δι' ἀγαθῶν ἔργων προπαρασκευῆς
εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνάγκης
τῆς χρήσεως τῶν πνευματικῶν
χαρισμάτων.

Ματθ. 25, 1—30. Λουκ. 19, 11—28.

Α'.) Παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων.

Ματθαίου 25, 1—13.

Ματθ. 25, 1) Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Νυμφίου.

Τὰ BDL ἔχουσι τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν· τὰ δὲ NBC 1 ὑπάντησιν. καὶ τὰ DX* καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ τῆς νύμφης.

Τότε) ὅταν δηλ. ἔλθῃ ὁ Κύριος ἡμῶν ἵνα κρίνῃ τοὺς καλοὺς καὶ κακοὺς ποιμένας· μετ' αὐτῶν γὰρ κρίνει καὶ τοὺς πιστοὺς ἐν γένει· ὅτι μία κρίσις τῶν πιστῶν καὶ ἑτέρα τῶν ἀπίστων, τῶν ἔξω τῆς ἐκκλησίας (παρ. κατωτ. 25, 31 καὶ 32).

ὁμοιωθήσεται) = ὁμοία καταδειχθήσεται ἐκ τῆς γενησομένης διακρίσεως μεταξὺ τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον τὰ αὐτὰ προσόντα ἔχόντων μελῶν αὐτῆς· βασιλεία γὰρ τῶν οὐρανῶν καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ 13, 24, ἡ ἐπὶ γῆς ἰδρυθεῖσα ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἥς συνέχεια ἡ ἐν οὐρανοῖς ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων.

δέκα παρθένοις) διὰ τῶν παρθένων εἰκονίζει τοὺς πιστοὺς, τοὺς ἁγνοὺς καὶ ἁγίους καὶ ἁμώμους (B'. Κορ. 12, 2. Ἐφ. 1, 4. 5, 26 καὶ 27), ὡς καθαρῶς τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῶν προαιρετικῶν διὰ τῆς πίστεως μετανοίας καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος γενομένους· δέκα δὲ συνήθης ἀριθμὸς πολλοῦς σημαίνων· εἰ δέ τι καὶ ἀλληγορικῶς δεῖ νοῆσαι περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου (παράβαλε Φίλωνος περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου Τόμ. Α'. σελ. 532 τῆς ἐκδ. Mangey ἀδεκάς ἀριθμῶν τῶν ἀπὸ μονάδος ἐστὶ πέρας τελειότατον) καὶ περὶ τῶν τοῦ δοκησιόφου Κάιν ἐκγόνων· Α'. 243. 259 «ἄχρι δεκάδος ἀριθμοῦ τελείου»)· εἰκονίζει τοίνυν ὁ ἀριθμὸς τοὺς πιστεύσαντας πάντας, οὓς εἰς δύο πεντάδας διαιρεῖ, τοὺς ἔχοντας ἔλαιον ἐν ταῖς λαμπάσι, καὶ διὰ τοῦ βίου αὐτῶν φέγγοντας, ὡς φωστῆρας ἐν κόσμῳ, καὶ τοὺς ἐσβεσμένον τὸν λύχνον τῶν ἀρετῶν ἔχοντας.

αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν) λαμπάς ἐκ τοῦ λάμπω, ἡ λυχνία, ἡ δᾶς (ἑβρ. נֵר Gen. 15, 17. Κριτ. 7, 16. 20 καὶ συροχαλδ. נְהָרָא Δαν. 5, 5)· ἐνταῦθα δὲ ἡ νυμφικὴ λυχνία, ἥ, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἡ γαμήλιος δᾶς, μεθ' ἧς συνώδευον τὸν νυμφίον εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ ἔμελλεν ὁ γάμος τελεῖσθαι.

ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου) ἐν τῇ παραβολῇ ταύτῃ ὁ Σωτὴρ εἰκονίζει ἑαυτὸν ἐρχόμενον ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ὡς τὸν νυμφίον τὸν ποιοῦντα τοὺς γάμους αὐτοῦ (Ματθ. 22, 2. Ἀποκαλ.

19, 7 και 9)· νόμφην δὲ νοεῖ τὴν ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων, τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, ἣν παρίσταται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, ἵνα λάβῃ εἰς γυναῖκα (στίχ. 10. Ἀποκαλ. 19, 7. 21, 10)· παρίστανται δὲ οἱ πιστοί, (ἐξ ὧν οἱ ἀληθεῖς καὶ δίκαιοι συμπεριλαμβάνονται ἐν τῇ προσωποποιήσει πάντων τῶν δικαίων τῆς καινῆς Ἱερουσαλήμ), συγχρόνως καὶ ὡς αἱ παράνυμφοι, αἱ ἀπαντῶσαι τῷ Σωτῆρι, καὶ κεκλημέναι εἰς τοὺς γάμους τοῦ ἀρνίου (παρ. ἐνταῦθα «εἰς ἀπάντησιν» καὶ κατωτέρω ἐν στίχ. 6. 10. 11. Ἀποκαλ. 19, 9)· αἱ παράνυμφοι τοῖνυν ἐξῆλθον ἐκ τοῦ οἴκου τῆς νύμφης εἰς προθάλαμόν τινα, ἢ οἰκίσκον, ἢ προαύλιον, καὶ ἀνέμενον ὅπως ἐν πρώτῃ προσκλήσει, ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ὁδὸν (παρ. στίχ. 6) πρὸς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου.

Στίχ. 2) Πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι, καὶ πέντε μωραί·

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐξ αὐτῶν ἦσαν·—τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τινὰ ἄλλα προτάσσουσι τὸ μωραί τοῦ φρόνιμοι·—καὶ τὰ EHM καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι καὶ αἱ πέντε· ἀμφότερα μεταβολαὶ ἕνεκα τοῦ ἐπομένου στίχου (δι' ὃν προτάξαντο τὸ μωραί, καὶ ὥρισαν διὰ τοῦ ἄρθρου τὰς πέντε μωράς, ὡς τὰς μὴ λαβούσας ἔλαιον).

Καὶ αἱ δέκα ἦσαν παρθένοι, πισταὶ δηλ. καὶ δεδικαιωμέναι· ἀλλ' αἱ μὲν πέντε ἦσαν φρόνιμοι εἰς πνευματικὴν ἔννοιαν (παρ. Ματθ. 7, 24. 10, 16. 24, 45) γινώσκουσαι τίνα τὰ μέσα, τὰ ἀπαραίτητα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς σωτηρίας, καὶ αἱ πέντε μωραί ἀγνοοῦσαι ἢ μὴ φροντίζουσαι μαθεῖν ταῦτα. Ἡ δὲ ἰσότης τοῦ ἀριθμοῦ γίνεται ἕνεκα τῆς διηγήσεως, ὡς καὶ Λουκ. 15, 11, ὅπου παρίσταται ὁ Πατὴρ ἔχων δύο υἱούς, τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἄσωτον· οὕτω τοῖνυν κἀνταῦθα ἐν τῇ παραβολῇ ταύτῃ ἡ ἐκκλησία διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα μέρη, τοὺς φρονίμους καὶ τοὺς μωρούς, τοὺς φροντίζοντας τῶν ἀγαθῶν ἔργων, καὶ τοὺς ἀμελοῦντας αὐτῶν, ὡς τὰ ἐπόμενα δείκνυσιν.

Στίχ. 3) αἵτινες μωραί, λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον.

Τὰ NBCL 33 ἔχουσιν αἱ γὰρ μωραί· τὸ δὲ Z 157 καὶ ἡ βουλγ. αἱ δὲ μωραί (sed quinque fatuae)· τὸ δὲ D αἱ οὖν μωραί· τὰ δὲ NL παραλείπουν τὸ ἑαυτῶν μετὰ τὸ λαμπάδας, καὶ τὸ D προστίθουσιν ἐν τέλει ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν (παρ. στ. 4).

Λαμπάδες ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν τῷ 1 στίχῳ καὶ κατωτέρω ἐν τῷ 4 στίχῳ (ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις μετὰ τῶν λαμπάδων) αἱ λυχναί μετὰ τῶν θρυαλλίδων, δι' ὧν τὸ ἔλαιον καίει καὶ φωτίζει· αἱ μωραὶ τοίνυν εἶχον τὰς λαμπάδας αὐτῶν ἥτοι τὴν πίστιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ταύτην ζωογονοῦν ἔλαιον τῆς ἀγάπης, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς πηγαζόντων ἀγαθῶν ἔργων· εἶχον δηλ. τὴν θεωρητικὴν, ἀλλὰ νεκρὰν πίστιν.

Στίχ. 4) Αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν.

Τὰ NBD καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῶν μετὰ τὸ ἀγγείοις· τὰ δὲ NB ἔχουν λαμπάδων ἐαυτῶν.

Αἱ φρόνιμοι ὁμῶς εἶχον τὴν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην πίστιν.

Στίχ. 5) Χρονίζοντας δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον.

Διὰ πάσας ταύτας αἰφνίδιος ἦν ἡ ἔλευσις τοῦ Νυμφίου· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἐνύσταξαν καὶ ἐκάθευδον ἐν τῷ οἰκίσκῳ, ἐν ᾧ ἔμειναν· ἀλλ' αἱ μὲν ἦσαν κατὰ πάντα ἑτοιμοὶ εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· αἱ δὲ μωραὶ οὐ.

Στίχ. 6) Μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν. Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται· ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Τὰ NBC* DLZ 102 παραλείπουν τὸ ἔρχεται μετὰ τὸ Νυμφίος, ὅπερ ἔχει καλῶς· διότι προαναγγέλλεται ἡ ἔλευσις αὐτοῦ ἀπὸ μακρόθεν· ὡσαύτως δὲ τὰ NB 102 παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ εἰς ἀπάντησιν.

Ὅτε δ' αὐταὶ ἐκάθευδον, περὶ τὸ μεσονύκτιον κραυγὴ ἠκούσθη (τοῦ προδρόμου τοῦ Νυμφίου, τοῦ ἀγγέλου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ πεμφθέν-

τος ἵνα προαναγγείλῃ ταῖς παρανόμοις τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ) Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται· ἐξέρχεσθε ἐκ τοῦ οἰκίσκου ὑμῶν εἰς τὴν ὁδὸν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Στίχ. 7) Τότε ἡγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν.

Τὰ D 22⁶⁶π. παραλείπουσι τὸ ἐκεῖναι· τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἑαυτῶν.

Ἄμα τῇ φωνῇ ἡγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι καὶ ἐκόσμησαν, διέταξαν, ἔθεντο ἐν τάξει, ἡτοιμάσαν τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν, θείσαι ἐν τῷ ἀγγεῖῳ τοῦ λύχνου τὴν θρυαλλίδα καὶ εἶτα τὸ ἔλαιον.

Στίχ. 8) Αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπον· δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ὑμῶν σβέννυνται.

Τὰ BCL ἔχουσιν εἶπαν.

Τότε δ' ἐνόησαν αἱ μωραὶ τὴν μωρίαν ἑαυτῶν, καὶ ζητοῦσι παρὰ τῶν φρονίμων ἔλαιον· διότι αἱ λαμπάδες αὐτῶν σβέννυνται, ἤρξαντο σβέννυσθαι, ὡς δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ἤχου, ὃν ποιεῖ ἡ θρυαλλίς.

Στίχ. 9) Ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι λέγουσαι· μήποτε οὐκ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.

Τὰ BCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν οὐ μὴ ἀρκέσῃ· τὰ N 247 ὑμῖν καὶ ἡμῖν· τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν δὲ μετὰ τὸ πορεύεσθε· τὸ δὲ L καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν αὐταῖς, ἀντὶ ἑαυταῖς.

Αἱ φρόνιμοι ὀρθότατα ἐκφράζουσι τὸν φόβον τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ ἰδίου ἐλαίου, τῶν ἰδίων ἔργων τῆς ἀγάπης εἰς οἰκονομίαν καὶ τῶν ἄλλων, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ ἔργα τῇ τῆς χάριτος συνδρομῇ κατορθοῦνται καὶ λογίζονται εἰς ἀγιασμόν· εἰσὶ δὲ προσωπικά καὶ ἀμεταβίβαστα· μόνος δ' ὁ Πάπας ἐποιήσατο θησαυρὸν τῶν ἔργων τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ ἔχη πιπράσκειν αὐτόν· — τὸ δὲ μήποτε οὐκ ἀρκέσῃ ἔχει

καλῶς, ὑπονοουμένου τοῦ «Οὐ δυνάμεθα ποιῆσαι, ὃ αἰτείθε»· ἡ δ' ἑτέρα γραφή· «μήποτε οὐ μὴ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν»· ἐξηγητέα ὡς καὶ ἡ προηγουμένη· οὐκ' ἔστι δὲ τὸ μήποτε=οὐδέποτε δυνάμεθα τοῦτο ποιῆσαι, ὅποτε ἤρμοζεν οὐδέποτε· τὸ δὲ μήποτε τοῦτο λέγεται πάντοτε ἀπαγορευτικῶς ὑπὸ τρίτου· παρ. Ματθ. 15, 32.

Στίχ. 10) Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι ἦλθεν ὁ Νυμφίος· καὶ αἱ ἑτοιμοὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα.

Τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν κακῶς τὸ ἔρθρον πρὸ τοῦ ἑτοιμοί.

Τότε ἐζήτησαν αἱ μωραὶ ἀναπληρῶσαι τὴν ἑλλειψιν, ἀλλ' ἦν ἀργά· ὅτι, ἀπερχομένων αὐτῶν πρὸς ἀγορὰν ἐλαίου, ἦλθεν αἴφνης ὁ Νυμφίος, καὶ αἱ ἑτοιμοὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐορτὴν (ὅπερ δεικνύει ὅτι ἐγγὺς ἦσαν τῆς οἰκίας τῆς νύμφης), καὶ ἅμα τῇ εἰσοδῷ τοῦ νυμφίου καὶ αὐτῶν ἐκλείσθη ἡ θύρα τοῦ οἴκου τῆς νύμφης.

Στίχ. 11) Ὑστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι λέγουσαι. Κύριε, Κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν.

Τὰ DXZ παραλείπουν τὸν καί.

Μετὰ τὸ κλεισθῆναι τὴν θύραν ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαί, καὶ κραυγάζουσι πρὸς τὸν Σωτῆρα· Κύριε, Κύριε (ἡ ἐπανάληψις δείκνυσιν τὸ ἔντονον καὶ τὸ ἐπίμονον τῆς δεήσεως παρ. Ματθ. 7, 21) ἄνοιξον ἡμῖν τὴν θύραν.

Στίχ. 12) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.

οὐκ οἶδα ὑμᾶς) ἅτε μὴ εὐρὼν ἐτοίμους καὶ μὴ ἰδὼν ἐν τῇ ἐλεύσει μου, ὡς τὰς ἄλλας.

Στίχ. 13) Γρηγορεῖτε οὖν ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν, οὐδὲ τὴν ὥραν.

Τὰ Γ³ΠΠ⁸ καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἐν τέλει· ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται, ὅπερ παραλείπουν τὰ NABC⁴D καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Εὐσ. Ἀθαν. Βασ. Χρυσ. κλπ. καὶ φαίνεται ὅτι προσετέθη ἐκ τοῦ προηγουμένου κερ. 24, 42 καὶ 44 καὶ παραλειπόμενον θ' ἐνταῦθα, νοεῖται ἐκ τῶν προηγουμένων ἐκείνων.

Ἐνταῦθα ἐστὶ τὸ συμπέρασμα τῆς παραβολῆς ταύτης τοῦ Σωτῆρος, τῆς διδασκούσης τὴν ἀναγκαιότητα τῆς δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης πίστεως καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἅτινά εἰσι τὸ ἔνδυμα γάμου, τὸ ἀπαραίτητον παντὶ πιστῷ διὰ τὴν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἴσοδον (παρ. Ματθ. 22, 11 καὶ ἐφ. καὶ τὸ περὶ ἀρχῶν σύγγραμ. ἡμῶν σελ. 171 καὶ 175) οὐχὶ δὲ μεμονωμένοι ἀρεταί, ὡς ἡ παρθενία καὶ ἡ ἐλεημοσύνη (τὸ ἔλαιον)· διότι ἡ μὲν παρθενία, ὡς προείπομεν, ἐμφαίνει τὴν κατ'ἀστάσιν τῆς καθαρότητος, ὡς καὶ τὴν δικαίωσιν τῶν πιστῶν ἐκ τοῦ προπατορικοῦ καὶ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτιῶν· τὸ δ' ἔλαιον πάντα τὰ ἀγαθὰ ἔργα τῶν πιστῶν, τοὺς καρποὺς τῆς δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης πίστεως· πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐξηγήσεις ἀβόητοι· τινὰ δὲ τῶν χαρακτηριστικῶν, ὡς τὸ νυστάζει πάσας, τὸ ἀπελθεῖν τὰς μωρὰς ὠνήσασθαι ἔλαιον παρὰ τοῖς πωλοῦσι, καὶ εἶτι ἕτερον, κόσμημα ἁπλῶς καὶ συμπλήρωσις τῆς παραβολῆς εἰσι, μηδεμίαν ὠρισμένην ἔχοντα ἔννοιαν ἐν τῷ πνευματικῷ τῆς παραβολῆς σκοπῷ, ὅστις μόνον διὰ τοῦ ἐλαίου καὶ τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ εἰς σωτηρίαν πληροῦται· τὴν παραβολὴν δὲ ταύτην μόνος ὁ Ματθαῖος ἔχει, ὅστις μεταβαίνει ἐκ ταύτης εἰς ἑτέραν παραβολὴν, δεικνύουσαν τὴν ἀνάγκην τῆς χρήσεως τῶν παρὰ Θεοῦ δοθέντων τοῖς πιστοῖς πνευματικῶν δώρων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ.

Β'. Παραβολὴ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς χρήσεως τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων.

Ματθ. 23, 14—30. Λουκ. 19, 11—28.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 23, 14 — 30.

Ματθ. 23, 14) Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν, ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ,

Τὰ C·FM καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄνθρωπός τις, ὡς ὁ Λουκᾶς.

Ἡ πρότασις φαίνεται ἀνανταπόδοτος· ἀλλ' ἡ ἀπόδοσις παραλείπεται, ὡς ἂφ' ἑαυτῆς νοουμένη· αὐτῷ καὶ ἐγώ, ὁ Μεσσίας, μέλλων ἀναλαμβάνεσθαι, παραδῶσω τοῖς ἰμοῖς ἀποστόλοις καὶ δούλοις τὰ χαρίσματα πρὸς διδασκαλίαν καὶ διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας μου»· τὸ δὲ ἀποδημῶν δηλοῖ ἕτοιμος ὢν ἀναχωρεῖν (ἥτοι πρὸ τῆς ἀναλήψεως κατὰ τὰς 40 ἡμέρας ἐκείνας)· δούλους δὲ λέγει τοὺς ἀποστόλους καὶ μαθητὰς αὐτοῦ, οἷς ἔδωκε διάφορα χαρίσματα διδακτικά, ἅτινα χαρακτηρίζει ἐν τῇ παραβολῇ ὡς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

Στίχ. 15) Καὶ ὃ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ὃ δὲ δύο, ὃ δὲ ἓν κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως.

Τὰ n^ο ACD καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὄρ. καὶ Βασ. καὶ τὸ π. κ. συνάπτουσι τὸ εὐθέως τῷ ἀπεδήμησεν, ὡς ἔχοντες δὲ μετὰ τὸ πορευθεῖς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐπομένου στίχου· τὸ δ' εὐθέως ἔχει τὸν λόγον αὐτοῦ προστιθέμενον τῷ ἀπεδήμησεν· ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀναστὰς οὐ παρέμεινε θεμελιώσων αὐτὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὀδηγουμένων ἀποστόλων εἰργάσατο τοῦτο· ὥστε τὸ εὐθέως δηλοῖ ἅμα τὴν συμπληρώσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ διὰ τῆς μεταδόσεως τῶν χαρισμάτων καὶ ὀδηγιῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀποστόλους ἀνελήφθη.

Τὰ τάλαντα (παρ. Ματθ. 18, 24), ἅτινα ἔδωκε τοῖς ἀποστόλοις καὶ μαθηταῖς, εἰσὶ τὰ ὑπερφυσικά καὶ ἔκτακτα χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς πληρώσιν τῆς ἀποστολικῆς αὐτῶν διακονίας· ταῦτα δὲ κατὰ τὴν δύναμιν ἐκάστου, τοιούτεσι κατὰ τὰ φυσικὰ δῶρα καὶ χαρίσματα (τὰ ἐκ Θεοῦ καὶ ταῦτα τὴν ἀρχὴν ἔχοντα), ἅτινα διὰ τῶν ὑπερφυσικῶν τελειοῦνται, ὡς λ. χ. ἡ φυσικὴ ὀξύνοια ἐγένετο βαθύνοια καὶ σοφία, ἡ φυσικὴ εὐγλωττία, θεία καὶ ἀκαταμάχητος καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἀκροατῶν συναρπάζουσα δύναμις λόγου, καὶ οὕτω καθεξῆς· ταῦτα τοίνυν τὰ πνευματικὰ δῶρα ὀνομάζει τάλαντα, καὶ ἐκ τούτου κατήντησεν ἡ λέξις εἰς τὰς νεωτέρας γλῶσσας (τὴν γαλλικὴν, ἰταλικὴν, γερμανικὴν, ἀγγλικὴν κτλ.) σημαίνειν ἐν γένει τὴν εὐφυΐαν (παρ. Χρυσόστ. Ὁμιλ.

78 εἰς τὸ κατὰ Ματθ. καὶ 30 εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. καὶ Θεοφυλ. ἔρμ. εἰς τὸ κεφάλ. τοῦτο, ὅστις λέγει «Ὁ μὴ μόνον ἑαυτὸν ὠφελῶν, εἴτε λόγον ἔχει, εἴτε πλοῦτον, εἴτε δυναστείαν παρὰ βασιλευσιν, εἴτε ἄλλην οἰανοῦν δύναμιν ἢ τέχνην, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους θέλων ὠφελεῖν, ὁ τοιοῦτος διπλάσιάζει τὸ δοθὲν αὐτῷ. Ὁ δὲ χῶσας τὸ τάλαντον ἔστιν ὁ τῆς ἰδίας μόνον ὠφελείας φροντίζων καὶ μὴ καὶ τῶν ἄλλων, ὅς καὶ κατακρίνεται. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν εὐφυᾶ ἴδῃς καὶ ἐπιτήδειον ἄνθρωπον τῇ εὐφυῇ εἰς πραγματείας καὶ δολιότητας καὶ γῆϊνα πράγματα καταχρησάμενον, τὸν τοιοῦτον εἰπέ κατορύξαι τὸ τάλαντον εἰς τὴν γῆν, τουτέστιν εἰς τῆς γῆς τὰ πράγματα».

Στίχ. 16) Πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα.

Τὰ Ν* В παραλείπουν τὸν δὲ μετὰ τὸ πορευθεῖς· τὰ δὲ Ν* В* DL ἔχουσιν ἡργάσατο, ὅπερ ἐστὶ σπάνιος μεταγ. τύπος· καὶ τὰ Ν* А* BCDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐκέρδησεν, ἀντὶ τοῦ ἐποίησε· — τὰ δὲ BL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ δεύτερον τάλαντα ἐν τέλει τοῦ στίχου.

Ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν πορευθεὶς εἰργάσατο, τουτέστιν ἐποίησατο διὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν ἐργασίαν χρηματιστικὴν ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, διδασκαλικὴν δὲ ἐν τῇ μεταφορικῇ διὰ τῶν θείων αὐτῶν χαρισμάτων καὶ ἐποίησεν, ἥτοι ἐκέρδησεν ἄλλα πέντε τάλαντα· διὰ τούτων δὲ δείκνυται ἡ ἀξία τοῦ καρποῦ τῆς ἐργασίας, τῆς διδασκαλίας, ἣτις ἐστὶν ἴση τοῖς ἐκ Θεοῦ φυσικοῖς καὶ ὑπερφυσικοῖς χαρίσμασιν ἐκάστου· ἕκαστος γὰρ κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν φέρει καὶ τοὺς καρπούς.

Στίχ. 17) Ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο.

Τὰ ΝС* L 33 παραλείπουν τὸν καὶ μετὰ τὸ ὡσαύτως· τὸ δὲ A καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὡσαύτως δὲ καὶ· καὶ τὰ ΝBC* L καὶ ὀλίγιστα

τῶν μικρῶν, ὡς καὶ μεταφρ. τινὲς καὶ ὁ Ὡρ. καὶ Βασ. παραλείπουν τὸ καὶ αὐτός.

Καὶ ἐνταῦθα τὸ κέρδος τῶν μαθητῶν ἴσον τῷ κεφαλαίῳ τοῦ διδασκάλου.

Στίχ. 18) Ὁ δὲ τὸ ἐν λαβῶν ἀπελθὼν ὥρυξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ Κυρίου αὐτοῦ.

Τὸ Α καὶ μεταφρ. τινὲς ἔχουσι τὸ ἐν τάλαντον· τὸ δὲ D καὶ δλίγιστα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἀπελθὼν· — καὶ τὰ NBL ὥρυξε γῆν ἢ τὴν γῆν ὡς τὸ C*, ὅπερ δηλοῖ ἔσκαψε τὴν γῆν καὶ ἔκρυπεν (ἐν αὐτῇ), τὸ ἄλλο ὅμως ὥρυξεν ἐν τῇ γῇ (λάκκον) καὶ ἀπέκρυπεν ἀκριβέστερον καὶ φυσικώτερον· τὰ δὲ NABCD καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔκρυψεν.

Τὸ ἐν τῇ γῇ, ὡς ὀρθῶς ὁ Θεοφύλακτος ἐνόησεν αὐτό, δηλοῖ τὴν εἰς ὕλικά καὶ κοσμικά πράγματα προσήλωσιν καὶ χρῆσιν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ δώρων.

Στίχ. 19) Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ Κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον.

Τὰ NBC καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσιν μετὰ δὲ πολὺν χρόνον· καὶ τὰ αὐτὰ καὶ ἱκανὰ ἄλλα λόγον μετ' αὐτῶν.

Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν) μετὰ τὴν ἀποδημίαν, ὥστε ἡ δευτέρα παρουσία μετὰ πολὺν ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως χρόνον ἀκολουθήσει.

συναίρει) = λαμβάνει λογαριασμὸν τῶν χρημάτων αὐτοῦ, βοηθούτων αὐτῶν εἰς τοῦτο (= σύν) παρ. Ματθ. 18, 23.

Στίχ. 20) Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων· Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.

Τὰ NBL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ἀνθ' οὗ τὰ EG καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν αὐτοῖς.

Πρῶτος προσέρχεται ὁ τὰ μείζονα φυσικά τε καὶ ὑπερφυσικά

χαρίσματα λαβὼν καὶ λέγει τῷ Σωτῆρι, ὅτι ὅση ἡ δύναμις, τοσαύτη καὶ ἡ χρῆσις καὶ οἱ καρποὶ οἱ τοῖς μαθηταῖς ὑπ' αὐτοῦ μεταδοθέντες· τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῖς = πρὸς τοῖς δοθεῖσι· πᾶσα γὰρ ἡ τῶν μαθητῶν πνευματικὴ μόρφωσις καὶ καρπὸς τῆς διδασκαλίας ἐπὶ τὸν διδάσκαλον ἀνάγεται.

Στίχ. 21) Ἐφη δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος αὐτοῦ· εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστός· ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.

Τὰ NBCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ, ὃν ἔχουν τὰ AFGH καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ.

Ὁ Κύριος ἐπαινεῖ τὸν δοῦλον, λέγων αὐτῷ «εὖ (ἐποίησας) δοῦλε ἀγαθὲ (ἀγάπης ἄξιε, ὅτε ποιῶν τὰ καθήκοντα αὐτῷ) καὶ πιστέ (πίστιν ἔχων καὶ πίστειος ἄξιε)· ἐπὶ ὀλίγα (τὰ τοῦ παρόντος βίου χαρίσματα) ἧς πιστός· ἐπὶ πολλῶν!! (οἷα τὰ τοῦ μέλλοντος βίου ἐξαίρετα δῶρα, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε κτλ. Α'. Κορ. 2, 9) σε καταστήσω».

εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου) ἕνεκα τοῦ εἰσελθεῖν ἐξηγητέον εἰς τὸν τόπον τῆς μεγάλης καὶ διηνεκοῦς χαρᾶς, ὃν ὁ Θεὸς τοῖς πιστοῖς, τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἡτοίμασεν (παρ. Ἑβρ. 12, 2. Ἰωάνν. 14, 2. 17, 24).

Στίχ. 22) Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν εἶπε· Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἵδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.

Τὰ κ' B 102 παραλείπουν τὸν δέ· — τὰ δὲ ABC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ λαβὼν· καὶ τὰ VI 435 παραλείπουν τὸ τάλαντα μετὰ τὸ ἄλλα δύο· — τὰ δὲ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἐπ' αὐτοῖς.

Καὶ τούτου τὸ κέρδος ὀλιγώτερον μὲν τοῦ πρώτου, ἴσον ὁμῶς τῇ ληφθείσῃ δυνάμει· διὸ καὶ ἀξιούται ἐν γένει τῆς αὐτῆς ἀμοιβῆς, τῆς εἰσόδου εἰς τὴν χαρὰν, ὡς λέγει ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 23) Ἐφη αὐτῷ ὁ Κύριος αὐτοῦ· εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου.

Τὰ Β 102 ἔχουσι πιστὸς ἧς.

Ὅ,τι εἶπε τῷ πρώτῳ, λέγει καὶ τούτῳ· ὁ γὰρ γενικὸς χαρακτηρ τῆς ἀμοιβῆς (ἡ εἰσοδος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ) ὁ αὐτός· μόνον δὲ μεζονος καὶ τιμητικωτέρου τόπου καὶ θέσεως ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ (Ματθ. 20, 23) καὶ μεζονος χάριτος (παράβ. κατωτέρω στίχ. 28) ἀξιωθήσονται.

Στίχ. 24) Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφώς εἶπε· Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.

Τὰ D 1 παραλείπουσι τὸν καί· τὸ δὲ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι λαβὼν, ἀντὶ εἰληφώς — καὶ τὰ N 1. 22. αὐστηρὸς (ὡς ὁ Λουκᾶς), ἀντὶ σκληρὸς — τὸ δὲ D 56 ὅπου, ἀντὶ ὅθεν.

Ὁ τρίτος δείκνυσι τὴν ἔλλειψιν πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ ἐλπίδος, ἥτοι τὸ ψυχικὸν αὐτοῦ φρόνημα· συνειδὼς γὰρ τὸ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἐπίμοχθον καὶ δυσχερές διὰ τὸν σαρκικὸν ἄνθρωπον, προείλετο τὰ σαρκικά, τὰ εὐκολα, καὶ ἀπεδίδου ὡς Θεῷ, τῷ δόντι αὐτῷ προορισμὸν ἀνώτερον καὶ ἐτοίμῳ βοηθῆσαι καὶ συνεργῆσαι εἰς πλήρωσιν αὐτοῦ, σκληρότητα καὶ αὐστηρότητα, καὶ οὐχὶ μαλακότητα καὶ ἐπιείκειαν, ὅτι ἐξήτει ὅ,τι οὐκ ἐβοήθησε γενέσθαι τοῦτο δ' ἀληθεύει (ὡς ὁ Κύριος ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ὁμολογεῖ λέγων «ἦθεις ὅτι θερίζω, ὅπου οὐκ ἔσπειρα κτλ.») διὰ τοὺς μὴ θέλοντας πιστεῦσαι, τοὺς ἀπίστους, παρ' ὧν ὁ Θεὸς ζητήσει ἐν τῇ κρίσει τὴν πλήρωσιν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ θελήματος· οἱ γὰρ μὴ πιστεύσαντες ἀπαιτηθήσονται τὴν τοῦ γραπτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν θείου νόμου πλήρωσιν (Ῥωμ. 2, 12 — 16)· ταύτην τοίνυν τὴν ἀπαιτήσιν θεωρεῖ ὡς σκληρότητα, μὴ νοῶν ὅτι τὴν εὐθύνην ὑπέχει ὁ διὰ τῆς ἀπιστίας ἀρνησάμενος τὴν συνδρομὴν τῆς θείας χάριτος εἰς πλήρωσιν τοῦ νόμου· σπεῖραι τοίνυν καὶ διασκορπίζει

ἐστὶν ἐκ μεταφορᾶς τῶν γεωργούντων, οἵτινες λαμβάνουσιν ἐκεῖνο, ὃ ἔσπειραν ἐν τῷ καιρῷ τῆς σπορᾶς, καὶ συνάγουσιν ἐν ταῖς ἀποθήκαις ἐκεῖνο, ὃ ἐν τοῖς ἄλλωσι λικμίζοντες ἐσκόρπισαν· παραβάλλει τοῖνυν τὸν Θεὸν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀπίστους, ὧν εἷς καὶ αὐτός, πρὸς ἄνθρωπον ἀξιοῦντα τυχεῖν καρπῶν, εἰς ὧν τὴν παραγωγὴν οὐκ ἐβούθησε, καὶ νομίζει ὅτι οὕτω δικαιολογεῖ ἑαυτὸν, καὶ δεικνύει ὅτι οὐ δύναται καταδικασθῆναι· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ ἀποστομοῖ αὐτὸν εὐθύς κατωτέρω.

Στίχ. 25) Καὶ φοβηθεῖς, ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε ἔχεις τὸ σόν.

Καὶ φοβηθεῖς) τὴν σκληρότητα καὶ αὐστηρότητά σου.

ἀπελθὼν) ἀπὸ προσώπου σου καὶ εἰς τὰ γήινα προσηλωθεῖς.

ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου) τὴν δωρεάν σου ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς γηϊναῖς πραγματείαις καὶ ἡδοναῖς.

ἴδε ἔχεις τὸν σόν) τὰ χαρίσματα, ἃ μοι ἔδωκας.

Στίχ. 26) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· πονηρὲ δούλε καὶ ὀκνηρὲ· ἦδεις ὅτι θερίζω, ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω, ὅθεν οὐ διεσκόρπισα.

Πονηρός, ἅτε μὴ θέλων ἐκτελέσαι τὸ καθήκον αὐτῷ· τοῦτο δέ, ὅτι ὀκνηρὸς ἦν ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ περὶ τὰ σαρκικά σχολάζων· ἦδεις ὅτι καὶ μὴ πιστεύων, καὶ συνεργῶν μοι εἰς πλήρωσιν τοῦ νόμου τοῦ θελήματός μου δίκας ἀπαιτηθῆς.

Στίχ. 27) Ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐχομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.

Τὰ NBKL ἔχουσιν ἔδει σε οὖν — τὰ δὲ N² B τὰ ἀργύριά μου· καὶ τὰ NB² D τραπεζίταις, ὥπερ ὅμως δηλοῖ τὸν παράσιτον.

Βαλεῖν τοῖς τραπεζίταις) ὡς καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ καταθεῖναι παρ' αὐτοῖς. — Τραπεζίται δὲ οἱ εἰδότες διακρίνουν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐρμηνεύει, καὶ οἱ δυνάμενοι κατ' ἀκολουθίαν καρποφόρως ὑπ' αὐτοῦ διδαχθῆναι καὶ διδάξαι ἄλλους ἢ.

ἐννοια τοίνυν αὕτη ἐστὶν ὅτι εἰ μὴ ἐβούλετο διδάξαι πάντας πρακτικῶς εἰς τὸ στηρίζαι αὐτοὺς ἐν τῇ πίστει, ἡδύνατο καὶ ἐκλέξασθαι δοκίμους τινὰς καὶ διδάξαι αὐτοὺς, ὅπως γένωνται διδασκαλοὶ τῶν λοιπῶν· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, εἰ μὴ ἤθελε πρακτικῶς χρησιμοποῖναι τὸ δῶρον τῆς διδασκαλίας διὰ πάντας τοὺς πιστοὺς, ἡδύνατο ἐργασθῆναι θεωρητικῶς καὶ ἐκλέξας ὀλίγους δοκίμους ποιήσασθαι αὐτοὺς διδασκάλους τῶν ἄλλων· καὶ ἔλθων ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ δῶρον, ὃ ἔδωκά σοι μετὰ καρποῦ, ὃ ἤδη ἀφῆκας ἄκαρπον.

Στίχ. 28) Ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα.

Τὸ U καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ οὐν.

Διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἀγγέλους διαταγῆς ταύτης δείκνυσιν ὅτι δίδωσι τοῖς χρῆσιν ποιησομένοις διδασκάλους καὶ ποιμέσι μείζονα δύναμιν εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι καὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ ὀκνηρῶν ποιμένων τὸ ὑστέρημα.

Στίχ. 29) Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ παντί· — τὰ δὲ $\kappa\beta\delta\lambda$ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα τῶν μικρ. ἔχουσι « τοῦ δὲ μὴ ἔχοντος » — καὶ τὰ $\lambda\delta$ καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν (περιττὴ διόρθωσις ὅτι μὴ ἔχων νοεῖται ἐνταῦθα ὁ μὴ $\lambda\kappa\alpha\nu\delta\nu$ ἔχων, καὶ ὁ μὴ τοσοῦτον ὅσον οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἦσαν ἔχων)· τὰ δὲ $C^3 F^3 G^2 M$ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει « ταῦτα λέγων ἐφώνει ὁ ἔχων ὥτα ἀκούειν ἀκουέτω » τοῦτο δὲ τὸ Γ καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει τοῦ ἐπομένου 30 στίχου, ἀλλ' ἐν ἀμφοτέροις ἐστὶ προσθήκη μεταγενεστέρα.

Τὴν μείζονα δύναμιν τοῖς μείζονα κατορθώσουσιν δίδωσιν ὁ Κύριος κατὰ τὴν γενικὴν ἀρχὴν τὴν συνήθη καὶ ἐπὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν, καθ' ἣν τῷ ἔχοντι *ικανόν* δίδεται καὶ *περισσόν*· τῷ δὲ μὴ ἔχοντι ἱκανόν, καὶ τοῦτο ἀφαιρεῖται, ὅπου δηλ. τὰ πολλά, ἐκεῖ καὶ τὰ ὀλίγα· παρ. Ματθ. 13, 12.

Στίχ. 30) Καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Τὰ FG²H καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ἐκβάλλετε· τὰ δὲ NABC καὶ πολλὰ ἄλλα ὀρθῶς ἐκβάλετε.

Οὐ μόνον ἀφαιρεῖ τὸ δοθέν, ἀλλὰ καὶ παραγγέλλει τοῖς ἀγγέλοις, ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτὸν εἰς τὴν γέενναν, ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (παρ. Ματθ. 8, 12. 13, 42 καὶ (κατὰ λέξιν τὸ αὐτὸ) 23, 13.

2) Ἡ αὐτὴ παραβολὴ κατὰ τὸν Λουκᾶν 19, 11 — 28.

Στίχ. 11) Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε παραβολὴν διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεσθαι.

Τὰ NBL 57 ἔχουσιν «ἐγγὺς εἶναι Ἱερουσαλήμ αὐτόν».

Ὁ Λουκᾶς μετὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ζακχαίου ἔχει ὁμοίαν παραβολὴν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς χρήσεως τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, ἣν εἶπεν ἐν τῇ ὁδῷ πορευόμενος εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐγγὺς ἤδη ταύτης ὢν, εἰς ἣν ἐνόμιζον ὅτι ἐπορεύετο ἵνα βασιλεύσῃ ἐν αὐτῇ, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ὀρθῶς ἐξηγεῖ· ἐνόουν γὰρ ἔτι ἐπίγειον τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ταύτην.

Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα) τῶν παρόντων Ἰουδαίων τὰ πρὸς τὸν Ζακχαῖον ῥηθέντα στίχ. 9 καὶ 10· ἡ δὲ μετοχὴ χρονικὴ = καθ' ὃν χρόνον ἤκουον ταῦτα προσέθηκε, μετὰ τὸ τέλος δηλ. τούτων, καὶ παραβολὴν διορθοῦσαν τὴν ἐσφαλμένην αὐτῶν γνώμην περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ὅτι πορεύεται νῦν ἰδρῦσαι ταύτην ἐν Ἱεροσολύμοις· τὸ διὰ τὸ τοίνυν δηλοῖ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν εἶπε τὴν παραβολὴν = καὶ διότι ἐπλησίαζεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἡ γὰρ Ἱεριχὼ (Λουκ. 18, 35) ἐγγὺς ἐστὶν Ἱερουσαλήμ, ὡς σταδίου 150, ἥτοι 3 $\frac{1}{2}$ γερμ. μιλίων ἀπέχουσα ταύτης (παρ. Ἰωσ. ἰουδ.

πολέμ. 4, 8, 3)· και διότι παραχρῆμα (=εὐθέως μετὰ τὴν ἐκείσε ἀνοδὸν) μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεσθαι (=καθίστασθαι καὶ φανερὰ καὶ ἐκδηλὸς γίνεσθαι).

Στίχ. 12) Εἶπεν οὖν· ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι.

Τὰ DL ἔχουσι δέ, ἀντὶ οὖν· τὰ δὲ DH 157 ἐπορεύετο.

*Ἀνθρωπος εὐγενὴς) εὐγένεια, ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἄριστα λέγει ἐστὶ *μία*, τὸ κατ'εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ γενέσθαι· ἄρα κατὰ τοῦτο οὐδεὶς εὐγενέστερος τοῦ Σωτῆρος τῆς ἀπαρallάκτου εἰκόνης τοῦ ἀοράτου καὶ ἀγαθωτάτου Θεοῦ.

ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν) τοὺς οὐρανοὺς, οἵτινες μακρὰν ἀπέχουσι τῆς ἀμαρτωλοῦ γῆς, ἅτε μεγάλου καὶ ἀνυπερβλήτου μεταξὺ τῶν δύο χάσματος ὑπάρχοντος.

λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν) ἡ βασιλεία αὕτη τοίνυν ἐν οὐρανοῖς ληφθήσεται, ὅτε καθίσει ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός· ὥστε οὐράνιος καὶ οὐχὶ ἐπίγειος ἡ βασιλεία· διὰ τοῦτου τοίνυν τὴν πλάνην αὐτῶν διορθοῦται.

καὶ ὑποστρέψαι) ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ τοῦ κρῖναι τοὺς ζῶντας καὶ νεκρούς.

Στίχ. 13) Καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πραγματεύεσθε ἕως ἔρχομαι.

Τὰ ΔΛ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ καλέσας· τὸ L δὲ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπλῶς καλέσας·—τὰ ΔΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτοῦ, ἀντὶ ἑαυτοῦ·—τὸ ΔΛ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν πραγματεύεσθε·—Τὰ κΑΒΔ καὶ τινα ἄλλα ἐν ᾧ ἔρχομαι = καθ' ὃν χρόνον (ὑπάγω καὶ) ἔρχομαι, ἐν τῷ εἶναι με ὁδοιποροῦντα· τὰ δὲ ΓΔΛ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. ἕως ἔρχομαι.

Πρώτη διαφορὰ πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου, ὅτι καλεῖ δέκα δούλους ἀντὶ τριῶν· ἀλλ' ὕστερον πάλιν τρεῖς μόνον ἐκ τῶν δέκα καλεῖ καὶ ἐρωτᾷ· ὥστε καταντᾷ εἰς τὸ αὐτό· δευτέρα ὁμοῦς

διαφορά ἐστίν ὅτι εἰς ἕκαστον δίδωσιν ἀνά μνᾶν (=100 δραχμάς, τὸ ἐξηκοστὸν τοῦ ταλάντου), ἣν φαίνεται θεωρῶν, ὡς ἰδιαίτερον πνευματικὸν χάρισμα (τὸ αὐτὸ μὲν κατὰ ποσότητα, διάφορον δὲ κατὰ ποιότητα) καὶ παραγγέλλει αὐτοῖς ἵνα πραγματευθῶσι τὸ χρῆμα τοῦτο, ἐμπορευθῶσιν, ἐργασθῶσιν ἐν αὐτῷ, ὡς ὁ Ματθ. λέγει (ἐξ οὗ καὶ τὸ *πραγματευτής* δηλοῖ τὸν ἐμπορικῶς ἐργαζόμενον) κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ.

Στίχ. 14) Οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες· οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.

Τὸ D 254 παραλείπousι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ πολῖται.

Τοῦτο προστίθουσιν ὁ Λουκᾶς εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ Ματθαίου ἐκ τῆς πηγῆς, ἣν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐνδεικνύον τὸ κατὰ τοῦ Σωτῆρος μῖσος τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων, οἵτινες ἦσαν οἱ πολῖται, τουτέστιν οἱ συμπολῖται αὐτοῦ· ἡ δὲ πρεσβεία αὐτῶν πρὸς τὸν δίδόντα αὐτῷ τὴν βασιλείαν, ἡ σταλεῖσα μετ' αὐτόν δηλοῖ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τὸν Ἰεχωβά, εὐχὰς τῶν μεταγενεστέρων Παρθίνων καὶ Ἰουδαίων, ἵνα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ ἡ μνήμη ἐξαλειφθῇ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ζυγαδηνὸς καὶ ἐβεβαίουν ἡμᾶς ὁ καθηγητῆς ἡμῶν Delitzsch, ὅτι καὶ νῦν εὕχονται οὕτως οἱ παμμύαροι, ἐξαλειφθῆναι δηλ. τὸ ὄνομα καὶ τὴν μνήμην τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 15) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν λαβόντα τὴν βασιλείαν, καὶ εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους, οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῶ τίς τί διεπραγματεύσατο.

Τὰ DA παραλείπousι τὸ ἐν τῷ— τὰ δὲ NBDL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχousι δεδώκει, ἀντὶ τοῦ ἔδωκε καὶ τὰ NBDL 33 γνοῖ τύπον ἕξονος τῆς Κ. Δ. πιθανῶς ἐπικλόν ἢ κοινόν (παρ. Μάρκ. 5, 43) ἀντὶ γνῶ— τὰ αὐτὰ δὲ NBDL καὶ τὸ 157 διεπραγματεύσαντο.

ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν λαβόντα τὴν βασιλείαν) κατὰ τὴν ἐν δόξῃ ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

τίς τί διεπραγματεύσατο) = πρῶτον τίς ἐξ αὐτῶν διαπραγματευσάμενος, ἔλθων εἰς διαπραγματεύσεις ἐκέρδησε, καί δεύτερον τί διαπραγματευσάμενος ἐκέρδησεν.

Στίχ. 16) Παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων· Κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειργάσατο δέκα μνᾶς.

Τινὰ τῶν ἀντιγρ. BE³F κτλ. ἔχουσι κατὰ λάθος τῶν ἀντιγρ. ἡ μνᾶς (τὸ σ ἐκ τοῦ σου).

Ὁ πρῶτος ἐποίησατο τὸ μέγιστον κέρδος· διότι ἑδεκαπλασίασε (παρὰ δὲ τῷ Ματθαίῳ ἐδιπλασίασε μόνον) τὸ δοθὲν αὐτῷ, ὥστε τὸ ὅλον ἑνδεκα μνᾶς ἐπέστρεψεν, ὅπερ τὸ πολὺ τοῦ κέρδους δηλοῖ, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει, θεωρεῖται δὲ τοῦτο κατὰ τὴν τῆς πίστεως διάδοσιν ἐν τοῖς ἀνθρώποις πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, ὅπου τὸ κέρδος ἐστὶν ἀσυγκρίτως μείζον τοῦ κεφαλαίου τῆς δωρεᾶς.

Στίχ. 17) Καὶ εἶπεν αὐτῷ· εὖ ἀγαθὲ δοῦλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου· ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.

Τὰ BD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εὖγε· — τὰ δὲ NM καὶ τινὰ τῶν μικρ. δοῦλε ἀγαθέ, ὡς ὁ Ματθ.

Ὁ Σωτὴρ ἐπαινεῖ αὐτόν, ὅτι ἐν τοσοῦτῳ μικρῷ, οἷον ἡ μνᾶ, νομίσματι ἐδείχθη πιστὸς, διότι οὐδ' εἰς αὐτὸ ἠδιαφόρησε καὶ ἐπομένως πολλῷ μᾶλλον πιστὸς ἐν μείζονι καταδειχθήσεται (παρ. Λουκ. 16, 10).

Ἰσθι ἔχων) = ἔχε διαρκῶς ἐν τῇ βασιλείᾳ μου ἐξουσίαν ἐπάνω δέκα πόλεων· — ὁ Βασιλεὺς δίδωσιν αὐτῷ μέρος τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, ὀνομάζων αὐτὸν ἄρχοντα δέκα πόλεων· διὰ τούτου δ' εἰκονίζεται τὸ συμβασιλεῦσαι καὶ μετασχεῖν τῆς ἐν τῇ καινῇ κτίσει βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντα.

Στίχ. 18) Καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος λέγων· Κύριε, ἡ μνᾶ σου ἐποίησε πέντε μνᾶς.

Τὰ NBL ἔχουσι τὸ Κύριε μετὰ τὸ ἡ μνᾶ σου.

ἐποίησεν) ὡς καὶ Ματθ. 25, 16, ἥτοι ἐκέρδησε.

Στίχ. 19) Εἶπε δὲ καὶ τούτῳ· καὶ σὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων.

Τὰ NBL ἔχουσι καὶ σὺ ἐπάνω γίνου.

Καὶ τούτῳ μεταδοθήσεται θέσις ἀνωτέρα τῆς τῶν ἀπλῶς ἰδιωτῶν πιστῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 20) Καὶ ἕτερος ἦλθε λέγων· Κύριε, ἰδοὺ ἡ μὲν σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ,
Τὰ κ^οBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ ἕτερος.

ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ) = κατατεθειμένην ἐν ῥινομάκτρῳ, κοινῶς μανδηλίῳ ἢ μαντηλίῳ (mantle) (παρ. Πράξ. 19, 12) πρὸς ἀσφάλειαν.

Στίχ. 21) ἐφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ· αἶρεις, ὁ οὐκ ἔθηκας, καὶ θερίζεις, ὁ οὐκ ἔσπειρας.

Τὰ UL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν προστιθέασιν ἐκ τοῦ Ματθ. καὶ συνάγεις, ὅθεν οὐ διεσκόρπισας (παράβαλε τὸν 24 στίχον τοῦ Ματθαίου).

Τὸ αἶρεις = ὡς σὺν λαμβάνεις, ὁ οὐκ ἔθηκας. Ἐν τούτῳ δὲ δεικνύται ἡ αὐστηρότης τοῦ Κυρίου, λαμβάνοντος ὡς αὐτῷ ἀνήκοντα τὰ τῶν δούλων, πολλῶ δὲ μᾶλλον ζητοῦντος τὰ ἴδια· τοῦτο δὲ σαφέστερον ἐξηγεῖ διὰ τοῦ καὶ θερίζεις, ὁ οὐκ ἔσπειρας· παρ. τὸν 24 στίχον τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 22) λέγει δὲ αὐτῷ· ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε πονηρὲ δοῦλε· ἤδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, αἶρων, ὁ οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων, ὁ οὐκ ἔσπειρα.

Τὰ NBE* καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν δέ· τὰ δὲ B³ Δ καὶ πολλὰ ἄλλα κρίνω, ἀντὶ κρίνω.

Ὁμοίως τῷ 26 τοῦ Ματθαίου, ὃν παράβαλε.

Στίχ. 23) καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἐπραξα αὐτό;

Τὰ NABL ἔχουσιν ἔδωκάς μου τὸ ἀργύριον· τὰ δὲ NABD καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπὶ τράπεζαν· καὶ τὰ NBD καὶ γὰρ ἐλθών.

Ὁ αὐτὸς κατ' ἐννοιαν τῷ 27 τοῦ Ματθαίου· τὸ δ' ἐπραξα, ὡς καὶ Λουκ. 3, 13 = εἰσέπραξα, ἐκομισάμην, ἔλαβον.

Στίχ. 24) Καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν· ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι.

Παριστῶτες ἐνταῦθα οἱ ἄγγελοι, οἱ συνοδεύοντες ἐν τῇ 6'. παρυσία τῷ Σωτῆρι· παρ. στίχ. 28 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 25) Καὶ εἶπον αὐτῷ Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.

Τὸ D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν στίχον τοῦτον, ὡς μὴ παρὰ τῷ Ματθαίῳ ὄντα.

Ὁ Λουκάς πλατύνει καὶ ζωηρότερον ποιεῖ τὸν λόγον διὰ τῆς προσθήκης τῆς παρατηρήσεως ταύτης τῶν ἀγγέλων, λεγόντων ὅτι ἱκανὰ ἔχει ἐκεῖνος καὶ οὐ δεῖται πλειόνων, ὥστε δύνανται ἐτέρῳ τινὶ δοθῆναι· οὐ θεός δ' ἐν παρενθέσει ὁ στίχος οὗτος, ὅτι ὁ ἐπόμενος, ὡς ὀφόμεθα ἀπάντησις εἰς τοῦτον ἐστίν.

Στίχ. 26) Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν γὰρ· τὸ δὲ L καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν τὸν εἰ καὶ τὰ N^oBL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἀπ' αὐτοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἐπιμένει καὶ μετὰ τὴν παρατήρησιν τῶν παρ' αὐτῷ ἀγγέλων· τὸ δὲ λέγω γὰρ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔξωθεν νοούμενον α Δότε, λέγω, τὴν μνᾶν τῷ τὰς δέκα ἔχοντι· λέγω γὰρ ὑμῖν κτλ. » τὸ δ' ἐπόμενον τὸ αὐτὸ τῷ 29 τοῦ Ματθ. καὶ τῷ Ματθ. 13, 12.

Στίχ. 27) Πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάζετε ἔμπροσθέν μου.

Τὰ NBK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐκείνους· τὰ δὲ DR καὶ ὀλίγιστα

τῶν μικρῶν θέλοντας· καὶ τὰ NBF καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτοὺς μετὰ τὸ κατασφάζατε.

Ὁ Λουκᾶς παραλείπει τὴν περαιτέρω διαταγὴν τῆς τιμωρίας τοῦ πονηροῦ δούλου, τὴν ἐν τῷ 30 στίχῳ τοῦ Ματθαίου, καὶ ἀντ' αὐτῆς προστίθεται τὴν ἄλλην τοῦ τιμωρῆσαι τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, τοὺς ἀπίστους καὶ ἄσεβεῖς.

Πλὴν) = ἀλλά· ἦτοι καὶ ταῦτα μὲν οὕτω ποιήσατε· ἀλλὰ μὴ ἐπιλάβησθε καὶ τῶν ἐχθρῶν μου ἐκείνων, ἀλλ' ἀγάγετε ὧδε ἐνώπιόν μου, τοῦ κριτοῦ καὶ κατασφάζατε = παραπέμψατε εἰς τὸν δεύτερον τὸν αἰώνιον θάνατον καὶ κόλασιν τῶν ἀπίστων, οὗ τύπος μόνον ἦν ἡ ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου πανωλεθρία, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ἀποκαλεῖ ταύτην.

Στίχ. 28) Καὶ εἰπὼν ταῦτα ἐπορεύετο ἔμπροσθεν ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

Τὰ D 145 ἔχουσιν Ἱερουσαλήμ.

ἐπορεύετο ἔμπροσθεν) προῦχώρει, ἐξηκολούθει προχωρῶν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα, σπεύδων ἐπὶ τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρόν, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς συμπληροῖ.

Ἡ παραβολὴ τοῖνυν αὕτη ἐστὶν ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ Ματθαίου, πλὴν τῆς προσθήκης τῆς τῶν Ἰουδαίων διαγωγῆς πρὸς αὐτὸν καὶ τῆς ἀναμενούσης αὐτοὺς φοβερᾶς τιμωρίας διὰ ταύτην· μόνον δὲ μετέβαλε τὴν λίαν κατάλληλον σειρὰν τοῦ Ματθαίου ὁ Λουκᾶς, καθ' ἣς εἶχεν ὑπ' ὅψιν πηγᾶς.

ξ'.) Περὶ τοῦ τῆς μελλούσης κρίσεως, μέτρου καὶ κανόνος διὰ τοὺς πιστοὺς.

Matth. 25, 31—46.

Στίχ. 31) Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἅγιοι πρὸ τοῦ ἄγγελοι,

ὅπερ ἔχουσι τὸ π. κ. καὶ τὰ ΔΓΔ καὶ τὰ πλεῖστα· παρ. Ζαχ. 14, 5 (καὶ πάντες οἱ ἄγιοι αὐτοῦ).

Ὁ Σωτὴρ συμπληροῖ τὴν τῶν δέκα παρθένων παραβολὴν, δεικνύς ἐνταῦθα ὅτι ὡς διὰ τὸν κόσμον μέτρον τῆς κρίσεως ἔσται ἡ πίστις καὶ οἱ ἀπιστήσαντες κατακριθήσονται, οὕτω διὰ τοὺς πιστοὺς μέτρον τῆς κρίσεως ἔσται ἡ ἀγάπη, ἡ ἔμπρακτος πίστις, τὸ ποιεῖν κατὰ τὴν πίστιν· ὅτι δὲ περὶ πιστῶν καὶ χριστιανῶν ὁ λόγος, πρόδηλον· ὅτι τοὺς μὲν ἐκλεκτοὺς καλεῖ λαβεῖν τὴν ἡτοιμασμένην αὐτοῖς βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου (στίχ. 34)· τοῖς δ' ἐξ εὐωνύμων μέμφεται τὴν πρὸς αὐτὸν σκληρότητα, ὅπερ καταδεικνύει, ὅτι πιστοὶ ἦσαν, ὡς καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσιν, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν *Κύριον*, καὶ ἄρνούμενοι ὅτι ἔδειξάν ποτε τοιαύτην πρὸς αὐτὸν σκληρότητα, ἐξ οὗ σαφῶς προκύπτει ὅτι ἐγνώριζον καὶ ἐπίστευον αὐτῷ· ὥστε ἡ καθολικὴ κρίσις εἰς τὴν φοβερὰν αὐτῆς ἔννοιαν ἀντικείμενον ἔχει τοὺς τε ψευδεῖς χριστιανοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους, τοὺς ἔξω τῆς ἐκκλησίας (παρ. περὶ τῶν ἀπίστων Μάρκ. 16, 16. Ἰωάνν. 12, 48. Β'. Θεσσ. 2, 12. Α'. Κορινθ. 5, 13)· οἱ δὲ πιστοὶ καὶ ἀληθινοὶ χριστιανοὶ καλοῦνται μόνον ἵνα ἀκούσωσι τὸ εὐαγγέλιον τῆς αἰωνίου σωτηρίας, καὶ ἔρχονται εἰς κρίσιν ἀγαθὴν βραβείου καὶ στεφάνου, ὃν ἀποδώσει αὐτοῖς ὁ Κύριος, ὁ δίκαιος κριτὴς (Β'. Τιμ. 4, 8), οὐχὶ δὲ εἰς κρίσιν καταδίκης, ἣ τὴν φοβερὰν κρίσιν, ἣν ὑποστήσονται μόνον οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ ἀμετανόητως τὰ φαῦλα πράξαντες, δι' οὓς ἔσται κυρίως καὶ ἀληθινῶς ἡ κρίσις καὶ ὁ κριτὴς· ὥστε ἡ κρίσις ἔχει δύο πράξεις καὶ δύο χαρακτῆρας, τὸν τῆς ἀγαθῆς τοῦ βραβεύοντος πατρός, καὶ τῆς φοβερᾶς τοῦ καταδικάζοντος δικαστοῦ.

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 16, 27, ὅπου ὀνομάζει τὴν θείαν δόξαν ταύτην, δόξαν τοῦ πατρός, τῆς πηγῆς καὶ ρίζης τῆς θεότητος· τὸν υἱὸν δὲ τοῦ ἀνθρώπου ὀνομάζει ἑαυτὸν ὡς τὸν γνωστὸν ἄνθρωπον ἐκείνον, τὸν προωρισμένον πατῆσαι τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφους, καὶ εἶτα, ὡς Θεάνθρωπον, γενέσθαι κριτὴν τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν (παρ. Πράξ. 17, 31)).

καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ) παρ. Μάρκ. 8, 38.
μόνοι γὰρ οἱ ἅγιοι τῆς κοινωνίας τοῦ Θεοῦ ἄξιοι.

τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ) παρ. Ματθ. 19, 28.

Στιχ. 32) καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων.

Τὰ NBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι συναχθήσονται· τὰ δὲ κ' LA καὶ δύο τῶν μικρῶν ἀφορίζει· καὶ τὸ B ἐρίφων.

πάντα τὰ ἔθνη) τὰ εἰς Χριστὸν πιστεύοντα μέχρι τῆς συντελείας· ὅτι περὶ τῶν χριστιανῶν μόνων ὁ λόγος ἐνταῦθα, ὡς κατωτέρω δηλωθήσεται, λέγει καὶ ὁ Ζυγαδηνός.

καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων) διὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ χωρίσει εἰς δύο, εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην πίστιν, ἥτοι τὰ πρόβατα, καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας εἰμὴ τὴν ζηράν θεωρητικὴν καὶ ψευδῆ πίστιν, τοὺς ἐρίφους.

Στίχ. 33) καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων.

Τὰ κA καὶ τρία ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ ἐκ δεξιῶν· τὸ δὲ N προστίθουν αὐτὸ ἐν τέλει μετὰ τὸ ἐξ εὐωνύμων.

Διὰ τῶν ἀγγέλων πάλιν στήσει ὁ Σωτὴρ τοὺς μὲν ἀληθεῖς πιστοὺς ἐκ δεξιῶν, τοὺς δὲ ψευδεῖς ἐξ εὐωνύμων· προβάτοις μὲν, λέγει ὁ Ζυγαδηνός, οἱ δίκαιοι παρεικάζονται διὰ τὸ πρᾶον καὶ εὐτακτον· ἐρίφους δὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ διὰ τὸ ἄγριον καὶ ἄτακτον· εἴποις δ' ἂν καὶ διὰ τὸ δυσῶδες τῆς ἁμαρτίας καὶ διὰ τὸ μὴ εὐθυπορεῖν, ἀλλὰ παρεγκλίειν καὶ διὰ τὸ κρημνοβατεῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν, προστίθουν, ἐκ φύσεως ἔχουσιν, ἃ ἔχουσι· οἱ δὲ δίκαιοι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐκ προαιρέσεως.

Στίχ. 34) Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Μετά τὸν χωρισμὸν ἀποτείνει τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, ὁ τὴν αἰώνιον αὐτοῦ βασιλείαν ἐρχόμενος ιδρύσασθαι, πρὸς τοὺς ἐκ δεξιῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Δεῦτε (παρ. Ματθ. 4, 19) οἱ εὐλογημένοι (παρ. Λουκ. 1, 28) = οἱ λαβόντες εὐλογίαν, χάριν παρὰ τοῦ πατρὸς μου, προετοιμάσαντος ὑμῖν τὴν αἰώνιον βασιλείαν (Ἐφεσ. 1, 3)· διὰ δὲ τοῦ κληρονομήσατε, ὡς ὀρθῶς ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ, προσκαλεῖ αὐτοὺς εἰς τὸ λαβεῖν τὰ πατρῶα, τὰ ἄνωθεν ὀφειλόμενα (καὶ οὐκ εἶπε λάβετε, ἀλλὰ κληρονομήσατε, ὡς οἰκεῖα, ὡς πατρῶα, ὡς ὑμέτερα, ὡς ὑμῖν ἄνωθεν ὀφειλόμενα)· εἰς τοῦτο δὲ καὶ ὁ μακαρισμὸς ἀναφέρεται, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν (παρ. Ματθ. 5, 5).

ἀπὸ καταβολῆς κόσμου) παρ. Ματθ. 13, 35 ὅτι μετὰ τῆς δημιουργίας ὑπῆρχεν ἤδη καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ τῆς δι' αὐτοὺς κληρονομίας τοῦ κόσμου ἀνακατασκευαζομένου· προϋπῆρχε δὲ ἡ βουλὴ ἐν τῷ Θεῷ καὶ πρὸ τῶν αἰώνων (Ἐφεσ. 1, 4. Α'. Πέτρ. 1, 20).

Στίχ. 35) Ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με,

Ὁ λόγος τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ ἔργῳ ἀπόδειξις τῆς χριστιανικῆς, ἀληθοῦς καὶ πνευματικῆς ἀγάπης, ὑφ' ὅλα ταύτης τὰ εἶδη καὶ τὰς ἐμφανίσεις· ταῦτα δ' εἰσὶ τὸ σιτίζειν τοὺς πεινῶντας, ποτίζειν τοὺς διψῶντας, συνάγειν εἰς τὴν οἰκίαν ἢ ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ Κριτ. 19, 15. 18. Βασ. Β'. 11, 27 (ὁ κοινῶς λέγομεν συμμαζεῦειν) τὸν ξένον, τὸν ἄστεγον δηλ. καὶ ἀβοήθητον, καὶ φιλοξενεῖν αὐτόν.

Στίχ. 36) γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με· ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἦμην καὶ ἤλθετε πρὸς με.

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἤλθατε.

Πρὸς τοῖς τρισὶν ἐκείνοις καὶ ἕτερα τρία ἐνταῦθα ἀναφέρονται, ἥτοι τὸ περιβάλλειν (ἐνδύμασι) τοὺς γυμνοὺς, τὸ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἀσθενεῖς εἰς βοήθειαν καὶ προσέρχεσθαι τοῖς ἐν φυλακῇ βοηθήσοντα αὐτοῖς, ἐν οἷς ἂν χρήζωσιν· ταῦτα δηλ. καὶ τὰ ὁμοία

τούτοις (ὡς τὸ ἀπολυτροῦν αἰχμαλώτους κτλ.) εἰσὶ τὰ καταδεικνύοντα τὴν ὑπαρξιν τῆς ζωῆς εἰς Θεὸν πίστεως τοῦ χριστιανοῦ, δι' ὧν ὁ χριστιανὸς ἐνδύεται τὸ ἐνδυμα τοῦ γάμου (Ματθ. 22, 11) καὶ τίθησιν ἔλαιον ἐν τῇ λυχνίᾳ αὐτοῦ (Ματθ. 25, 3. 4.)· ὁ μὴ ἔχων δὲ ταῦτα ἐξελέγχεται ὡς λόγῳ μόνον καὶ τύπῳ χριστιανός, οὐχὶ δ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ· διὸ καὶ κατακρίνεται κατωτέρω ὡς ὑποκριτής, καὶ τὸ ὄνομα μόνον τοῦ χριστιανοῦ φέρων.

Στίχ. 37) Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες· Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν ;

Οἱ δίκαιοι ἐκπλήττονται καὶ ἀποροῦσιν ἀκούοντες ὅτι ἐποίησαν τὰ ἔργα ταῦτα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ἀγάπης αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι, ὃν οὐδέποτε ἐωράκεισαν· οὐ δηλοῖ δὲ τοῦτο ὅτι οὐκ ἐπίστευον αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐννοοῦσι τὴν περὶ ἐαυτοῦ ἔκφρασιν τοῦ Σωτῆρος ὡς εὐεργετηθέντος, ἣν λαμβάνουσι κατὰ γράμμα.

Στίχ. 38) πότε δέ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν ; ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν ;

Τὰ KLP καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἴδομεν.

Ἐπαναλαμβάνουσι πάλιν τὸ πότε εἰς τὴν τρίτην καὶ τετάρτην πρότασιν, πρὸς μείζονα ἔμφασιν καὶ κατάδειξιν τῆς ἀπορίας αὐτῶν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι.

Στίχ. 39) πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἦλθομεν πρὸς σε ;

Τὰ KLP καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἴδομεν· τὰ δὲ BD καὶ τρία τῶν μικρῶν ἀσθενοῦντα.

Ἐνταῦθα ἐνοῦσι τὰ δύο εἰς ἓν, ὅτι περὶ ἐλεύσεως καὶ ἐπισκέψεως πρὸς συνδρομὴν ἐν ἀμφοτέροις ὁ λόγος.

Στίχ. 40) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμήν

λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ τὴν ἀπορίαν αὐτῶν, βεβαιῶν αὐτοὺς ὅτι ἐφ' ὅσον ἐποίησαν, τοῦτέστιν καθ' ὅσον ἐποίησαν εὖ, εὐηργέτησαν ἓνα τούτων τῶν ἀδελφῶν μου (οὓς δείκνυσι τῷ δακτύλῳ ἐκεῖ παρόντας· διὸ καὶ οὗτοι πιστοὶ εἰσιν, οἱ πτωχοὶ χριστιανοί) τῶν ἐλαχίστων, ἥτοι τῶν ὑπὸ κοινωνικὴν καὶ σαρκικὴν ἐποψίν τοιούτων, τῶν πτωχῶν, τῶν λογιζομένων ὡς λίαν μικρῶν καὶ μηδαμινῶν ἀνθρώπων, οὓς ἐν τούτοις ἀποκαλεῖ ἀδελφοὺς αὐτοῦ ὁ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς (Ῥωμ. 8, 29)· καὶ ἔστι μὲν καθήκον τὸ πάντας τοὺς πτωχοὺς εὐεργετεῖν· *μάλιστα* ὁμως τοὺς οἰκίους τῆς πίστεως (Γαλ. 6, 10), τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Χριστοῦ, δι' οὓς κατ' ἐξαίρεσιν ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν ὑπόχρεον ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα. Οὐτε τοίνυν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, ὡς τοιούτους, οὔτε εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἀπίστους δηλ. ἀναφέρεται τὸ ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἀλλ' εἰς τοὺς παρόντας ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ τῶν πιστῶν πιστοὺς καὶ χριστιανοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἐλαχίστους ἐν τῷ κόσμῳ ὑπολαμβανομένους, οὓς λέγων ταῦτα, τῷ δακτύλῳ δείκνυσιν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν (τούτῳ).

Στίχ. 41) Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

Τὰ NBL καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ οἱ πρὸ τοῦ κατηραμένοι· — τὸ δὲ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ ἡτοίμασεν ὁ πατήρ μου, ἀντὶ τὸ ἡτοιμασμένον.

πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ) = μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ ὑπάγετε, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ (Ματθ. 7, 23) ὅτι οὐκ ἔχετε μέρος μετ' ἐμοῦ· ποῦ δὲ πορεύεσθε, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον κτλ.

οἱ κατηραμένοι) = οἱ λαβόντες ἐκ Θεοῦ κατάραν, ἥτοι καταδίκην ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ὑπεύθυνοι τῇ ὀργῇ καὶ τιμωρίᾳ ἐκ Θεοῦ· ὅτι ἡ κατάραν ἐνταῦθα θεωρεῖται ὁ θεῖος προορισμὸς τῶν ἀμαρτω-

λῶν καὶ ἀδίκων (παρ. Β'. Πέτρ. 2, 14 κατάρας τέκνα), ὅπου τὸ κατάρας, ὡς καὶ τὸ ὀργῆς καὶ ἀπωλείας ('Εφ. 2, 3. Β'. Θεσσ. 2, 3) λαμβάνεται εἰς τὴν σημασίαν προορισμοῦ εἰς καταδίκην καὶ ἀπώλειαν· παραλείπεται δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ δῆλον, καὶ οὐχί, ὡς ὁ Χρυσόστομος λέγει, διὰ τὸ εἶναι ἐξ ἑαυτῶν κατηραμένους· ὅτε βεβαίως τὰ ἔργα αὐτῶν εἰσὶν ἡ αἰτία τῆς κατάρας, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται δοῦναι τὴν αἰώνιον εὐλογίαν καὶ κατάραν, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸν αἰώνιον αὐτοῦ προορισμόν, ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δίδεται.

εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον) παρ. 18, 8 τὸ ἄσβεστον· παρ. Ματθ. 3, 12.

τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ) ὁ ἡτοίμαστο τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτῶν, ὅτι ἁμαρτόντες ἐν πλήρει γνώσει καὶ συνειδήσει τοῦ κακοῦ, καὶ ἐξ ἔχθρας τῷ Θεῷ καὶ ὑπερηφανίας θελήσαντες γενέσθαι Θεοί, οὐκ ἦσαν δεκτικοὶ διορθώσεως, καὶ ἅμα τῇ πτώσει αὐτῶν ἡ καταδίκη ἀπεφασίσθη, καὶ ἡ ἐποχὴ μόνον ἀνεβλήθη, ὅπως γένωνται ὄργανα τῆς τοῦ Θεοῦ βουλῆς καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ, καὶ ἐπέλθῃ συγχρόνως ἡ καθολικὴ κρίσις αὐτῶν τε καὶ τῶν αὐτοῖς ὑπακουσάντων καὶ δουλευσάντων ἀνθρώπων· τούτοις τοίνυν πρῶτον καὶ κυρίως, ὡς τοῖς ἐν τῇ κακίᾳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ πεπωρωμένοις καὶ τὴν ἁμαρτίαν κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν θανάσιμον ἁμαρτόντας, ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τὸ πῦρ, εἰς ὃ καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς ἄνθρωποι κατὰ τὴν πώρωσιν καὶ οἴησιν καταδικασθήσονται.

Στίχ. 42) Ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με.

Τὰ ΒΓ ἔχουσι καὶ ἐδίψησα.

Οὐδὲν ἀπολύτως τῶν τῆς ἀγάπης καὶ ἐλεημοσύνης ἔργων οἱ σκληροὶ οὗτοι καὶ ἀπάνθρωποι, οἱ ψευδόμενοι τὸ τοῦ χριστιανοῦ ὄνομα, ἐποίησαν, ὃ καταδεικνύει τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ζωῆς πίστεως καὶ ἀγάπης.

Στίχ. 43) Ξένος ἤμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με.

Ἐνταῦθα ἔχει τὸ ἐπεσκέψασθέ με τοῦ 36 στίχ. = ἤλθετε βοηθήσοντες, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς ἀμφοτέρω, ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ.

Στίχ. 44) Τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοὶ λέγοντες· Κύριε, πότε σὲ εἶδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι.

Τὸ π. κ. ἔχει ἀποκριθήσονται αὐτῷ κατὰ τινὰ τῶν μικρῶν ἀντιγράφων· πάντα ὅμως τὰ κεφαλαιώδη NBD κτλ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀπλῶς ἀποκριθήσονται. τὰ δὲ AKL καὶ ἄλλα πολλὰ ἴδουμεν.

Καὶ οἱ πονηροὶ οὗτοι καὶ σκληροὶ ἀποροῦσι διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἔκφρασιν, ἐρωτῶντες πότε εἶδον αὐτὸν ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ εὐρισκόμενον καὶ οὐ διηκόνησαν, ὑπηρέτησαν, ἐβοήθησαν πληρῶσαι ταύτην.

Στίχ. 45) Τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων. Ἀμὴν λέγω ἡμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε·

Τὸ Γ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν προστιθέασι τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων.

Καὶ ἡ μὴ βοήθεια τῶν ἐν ἀνάγκῃ ἀδελφῶν, αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος παραμέλησις ἐστὶ· φοβηθῶμεν τοίνυν καὶ φρίξωμεν διὰ τὸν χαρακτῆρα, ὃν ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ἀνάγκῃ σκληρότης καὶ ἀδιαφορία φέρει.

Στίχ. 46) Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ τέλος καὶ ἡ συνέπεια τῆς καθολικῆς κρίσεως ἐστὶν ἡ παραπομπὴ τῶν μὲν ζῶσαν πίστιν καὶ ἀγάπην ἔχόντων, τῶν δικαίων, εἰς ζωὴν αἰώνιον, τῶν δὲ μὴ ποιησάντων ἔλεος τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς

ἐν ἀνάγκῃ εἰς κόλασιν, εἰς τιμωρίαν αἰώνιον· τὸ δ' αἰώνιον δηλοῖ τὴν ἐκτεινομένην εἰς ὅλον τὸν μέλλοντα, τὸν ἀτελεύτητον αἰῶνα (παρ. Ματθ. 12, 32 κτλ.).

Ἡ παραβολὴ τοίνυν αὕτη δείκνυσιν ὅτι λυθία λίθος τοῦ χριστιανοῦ οὐχ' ἡ ἐν λόγοις πίστις, ἀλλ' ἡ ἐν ἔργοις τῆς ἀγάπης (Ῥωμ. 2, 6) καὶ ὅτι ἡ τῷ ἐν ἀνάγκῃ ἀδελφῷ εὐεργεσία εἰς αὐτὸν τὸν πρωτότοκον τοῦ Θεοῦ ἀναφέρεται, οὐ ἀντιπρόσωποι καὶ δικαιούχοι, οἱ πτωχοὶ ἀδελφοί· διὸ καὶ δίκαιος, ὁ ἀποδιδούς αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, τοῦ δόντος αὐτῷ τὸν πλοῦτον οὐκ εἰς ἰδίαν ἐγαῖστικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν συντήρησιν (παρ. Ματθ. 5, 7. 6, 1 καὶ ἐφ.).

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'.

Ἡ προδοσία, τὰ πάθη καὶ ὁ σταυρικός θάνατος τοῦ Σωτῆρος.

Ματθ. κεφ. 26 καὶ 27. Λουκ. 22 καὶ 23. Μάρκ. 14 καὶ 15
(Ἰωάνν. 13, 1—19, 42).

ξα'). Τελευταία πρόρρησις τοῦ Σωτῆρος
περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ,
καὶ συμβούλιον τῶν Ἰουδαίων κατ' αὐτοῦ.

Ματθ. 26, 1—5. Λουκ. 22, 1 καὶ 2. Μάρκ. 14, 1 καὶ 2.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 1 — 5.

Στίχ. 1) Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·

Τὸ M 248 ἔχουσι συνετέλεσε· τὰ δὲ FG καὶ τινα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ πάντας, ὅπερ ἔχει καλῶς, διότι ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς ἀπὸ τοῦ 24, 1 καὶ ἐφεξῆς λόγους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, δι' ὧν προεῖπε τὰ ἔσχατα ἐντειλάμενος τοῖς μαθηταῖς γρηγορεῖν καὶ προσέχειν.

Ἡ ἔκφρασις «καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσε πάντας τοὺς λόγους τοῦ-
τους» τίθεται πάντοτε μετὰ μακρὰν καὶ σπουδαίαν ὁμιλίαν τοῦ
Σωτῆρος· παρὰ β. Ματθ. 7, 28. 13, 53. 19, 1.

Στίχ. 2) οἶδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται καὶ
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.

Συμπληρώσας ἐνταῦθα τὴν σπουδαίαν καὶ ἀναγκαίαν ταύτην
διδασκαλίαν ὁ Σωτὴρ καὶ γινώσκων ὡς Θεὸς ὅτι ἤδη πονηρὰ κατ'
αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ ἐβουλεύοντο (παρ. στίχ.
3), τελευταῖον ἤδη προαναγγέλλει αὐτοῖς τὸ Πάθος αὐτοῦ λέγων·
«γινώσκετε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας (ἀπὸ τῆς σήμερον Τετάρτης) τὸ
Πάσχα (παρ. Λουκ. 2, 41) γίνεται», τουτέστιν ἡ ἑορτὴ, ἣτις
ἤρχετο τῇ ἐσπέρᾳ τῆς 14 Νισάν, ἡμέρας τότε Παρασκευῆς (Ματθ.
27, 62), καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται (ὑπὸ τοῦ Πιλάτου
Ματθ. 27, 26) εἰς τὸ σταυρωθῆναι· διότι οἱ Ἰουδαῖοι παρέδω-
καν τῷ Πιλάτῳ εἰς τὸ κριθῆναι· ὥστε τῇ Τετάρτῃ 12 τοῦ Νισάν
εἶπε ταῦτα ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, προαναγγέλλων ὅτι
σταυρωθήσεται αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα 14 Νισάν· διὰ δὲ τοῦ
οἶδατε δεικνύσαι γνωστὴν αὐτοῖς οὖσαν τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς 14
Νισάν ἣτις ἦν ἡ Παρασκευή, καθ' ἣν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἔπαθεν·
ὥστε ἡ πρότασις αὕτη δηλοῖ αὐτοῖς οἶδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πά-
σχα γίνεται καὶ (ἴστε) ὅτι τότε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται
εἰς τὸ σταυρωθῆναι».

Στίχ. 3) Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς
καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως,
τοῦ λεγομένου Καϊάφα.

Τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ καὶ οἱ γραμματεῖς· τὰ δὲ
D 64 ἔχουσι Καϊάφα.

Τότε) ἐν ᾧ δηλ. χρόνῳ ὁ Σωτὴρ ἔλεγε τὰ ἀνωτέρω πρὸς τοὺς
μαθητάς.

συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι)

παρ. Ματθ. 2, 4, ἦτοι τὸ συνέδριον ὅλον, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ἐπισήμῳ συνεδριάσει, ἥτις ὄφειλε γενέσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ συνεδρίου, τῷ ἐν τῇ νοτίῳ πλευρᾷ τοῦ ναοῦ κατὰ τοὺς Ῥαββίνους τοῦ Ταλμουδ κειμένῳ καὶ καλουμένῳ Γαζιθ, ἀλλ' ἐν ἰδιαιτέρᾳ μυστικῇ καὶ ἐπιβούλῳ συνεδριάσει ἀντικείμενον ἐχούσῃ κατὰ τὸν ἐπόμενον στίχον τὸ συμβουλευσασθαι, πῶς ἂν τὸν Σωτῆρα δόλῳ κρατήσωσι· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἀρχιερέως Καϊάφα ἡ σύναξις γίνεται· αὐλὴ δέ, ὡς καὶ Λουκ. 11, 21 παρατηρήσαμεν, δηλοῖ τὸν πέριξ τῆς οἰκίας περιτετειχισμένον καὶ ὑπαιθρον τόπον, ἐν ᾧ ἡδυνάντο ἡσύχως διασκέψασθαι· οὐ δύναται δ' ἐννοεῖν τὸ μέγαρον αὐτὸ τοῦ ἀρχιερέως, διότι μόνον ἐπὶ βασιλικῶν ἀνακτόρων λέγεται τοῦτο καὶ παρ' Ὀμήρῳ, Πινδάρῳ καὶ ἄλλοις τραγικοῖς ποιηταῖς καὶ μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι, περὶ οὐδενὸς ὁμῶς ἰδιωτικοῦ οἴκου· καὶ ἐν τῇ Κ. Δ. οὐδέποτε λαμβάνεται ἐν τοιαύτῃ χρήσει ἡ λέξις.

τοῦ λεγομένου Καϊάφα) τὸ γὰρ κύριον ὄνομα αὐτοῦ ἦν Ἰωσήφ (παρ. Ἰωσ. ἰουδ. ἀρχ. 18, 2, 2) κοινῶς ὁμῶς ἐλέγετο Καϊάφας (οὐχὶ Κηφᾶς כִּהָפָא, ὡς ὁ Πέτρος) ὅπως ἐρμηνεύουσι τινες, ἀλλὰ כִּהָפָא (κατὰ ᾧλέξιν καταπίσεις, ὁ καταπιέζων, ὑποτάσσων) περὶ τούτου παρὰ β. Λουκ. 3, 2.

Στίχ. 4) καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσι καὶ ἀποκτείνωσιν.

Τὰ NABD καὶ πάντα τὰ κεφαλαιώδη καὶ τὰ πλείστα τῶν μικρῶν ἔχουσι δόλῳ κρατήσωσι· τὸ δὲ π. κ. καὶ τινα τῶν μικρῶν κρατήσωσι δόλῳ καὶ τὸ B* καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν παρὰ λείπουνσι τὸ καὶ ἀποκτείνωσιν.

Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καϊάφα συνελθόντες, συνεσκέψαντο καὶ συναπεφάσισαν ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσιν (ἀνάλυσιν ἀπαρεμφάτου = κρατῆσαι καὶ ἀποκτείνειν). Τοῦτο ἦν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μυστικῆς συνελεύσεως αὐτῶν.

Στίχ. 5) Ἐλεγον δέ· μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.

Τὸ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι γίνεταί.

Ὁ εὐαγγελιστὴς προστίθησι τοῦτο, ὃ κατὰ τὴν σύσκεψιν ἔλεγον, ἵνα δείξῃ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεφάσισαν κρατῆσαι αὐτὸν καὶ ἀποκτεῖναι πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων, ἧτις ἤρχετο τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 14 Νισάν Παρασκευῆς, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ θόρυβος γένηται διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἑορτάζοντι λαῷ· ὁ δὲ θόρυβος οὗτος εἶχεν ἂν αἰτίαν τὴν βεβήλωσιν τῆς ἑορτῆς διὰ τῆς ἐν αὐτῇ συλλήψεως καὶ θανάτωσεως· διὰ τοῦτο τοίνυν ἔσπευδον πρὸ τῆς ἐνάρξεως ταύτης ἀπολέσαι τὸν Σωτῆρα, καὶ συνέρχονται τῇ Τετάρτῃ βουλευόμενοι κρατῆσαι δόλῳ καὶ ἀποκτεῖναι αὐτὸν πρὸ τῆς Παρασκευῆς, εἰ δυνατόν. Εἰ δὲ καὶ λέγουσί τινες κατὰ τοὺς Ταλμουδιστὰς ὅτι καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ ἡδύνατο γενέσθαι ἡ θανάτωσις πρὸς παραδειγματισμὸν (Δευτ. 17, 13), οὐδέποτε ὁμως καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς καὶ ἀργίας ἡμέρᾳ, ὅποτε μάλιστα καὶ ἀπελύοντο κατὰδικοὶ ἵνα συνεορτάσωσιν. Ἄλλ' ἐνταῦθα μάλιστα τούναντίον βλέπομεν μαρτυρούμενον, ὅτι δηλ. καὶ ἡ ἐν τῇ ἑορτῇ *ολοκλήρω* τῶν ἐπτά ἡμερῶν σύλληψις καὶ θανάτωσις ἔμελλεν ἐξεγεῖραι τὸν λαὸν ὀλόκληρον ὡς *ιερόσυλος καὶ βέβηλος πράξις*· καὶ τοῦτο δεικνύει πῶς ἐθεώρει τὰς ἡμέρας ταύτας τῶν ἀζύμων ὁλος ὁ λαός, καὶ οὐχὶ μόνον οἱ πρὸς τὸν Σωτῆρα συμπαθοῦντες.

Αὕτη τοίνυν ἡ προσθήκη τοῦ εὐαγγελιστοῦ σκοπὸν ἔχει τὴν ἐξήγησιν τῆς σπουδῆς τῶν Φαρισαίων, αἵτινες κατὰ τὴν ὠρισμένην τοῦ Θεοῦ βουλὴν καὶ ἐπλήρωσαν τὴν μιανὰν αὐτῶν ἀπόφασιν, συλλαβόντες καὶ παραδόντες πρὸ τῆς ἑορτῆς καὶ μικρὸν πρὸ τῆς θυσίας τοῦ ἁμνοῦ ἀποκτείναντες τὸν Σωτῆρα.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 1 — 2.

Στίχ. 1) Ἦγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων ἡ λεγομένη πάσχα,

Τὰ DG ἔχουσιν ἡγγίσε.

Ὁ Λουκᾶς ἐξηγεῖ τοῖς ἐξ ἐθνῶν χριστιανοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ τὸ πάσχα, ὡς τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων παρ. Λουκ. 2, 41

ὅπου ἀναφέραμεν τὴν ῥῆσιν τοῦ νόμου τὴν χαρακτηρίζουσιν τὸ Πάσχα ὡς τὴν ἑορτὴν τῶν ἄζύμων (Δευτερ. 16, 16)· κυρίως ὁμῶς τὸ Πάσχα ὡς ἑορτὴ ἀπολυτρώσεως, ὡς θυσία καὶ δειπνον (παρ. Εἰσαγ. § 17, σελ. 204 καὶ ἐφ.) ἐωρτάζετο τῇ πρώτῃ τῶν ἑπτὰ, ἦτοι τῇ 14 Νισάν, ἀλλὰ κατὰ συνεκδοχὴν ἐκαλεῖτο Πάσχα καὶ ὁλόκληρος ἡ τῶν ἄζύμων ἑορτὴ· ἡγγίζε δέ . . . καὶ ἐζήτουν (στίχ. 2) λέγει ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα, τοὔτέστιν ἐν τῷ ἐγγίζειν τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐζήτουν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ λοιποὶ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν.

Στίχ. 2) καὶ ἐζήτουν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν.

Τὰ D 254 παραλείπουσι τὸ τὸ πρὸ τοῦ πῶς ἀνέλωσιν· τὸ δὲ D καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν ἐφοβοῦντο δέ.

Καὶ ἐζήτουν) εὐρεῖν, συσχεπτόμενοι τὸ πῶς (ἀκινδύνως) ἀνέλωσιν αὐτόν· δηλ. μέθοδον, ὡς ὁ Θεοφύλακτος λέγει, πῶς ἀνελόντες αὐτόν οὐ κινδυνεύουσιν· τοῦτο δὲ ὅτι ἐφοβοῦντο τὸν λαόν, ἐν ᾧ ἤδεισαν πολλοὺς εἶναι τοὺς συμπαθοῦντας τῷ Σωτῆρι, καὶ ἐβούλοντο ἐν καιρῷ ποιῆσαι πρόφασιν εὐρόντας, καὶ μὴ ἐξερεθίσαι αὐτόν.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 14, 1 καὶ 2.

Στίχ. 1) Ἦν δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζήτουν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτόν ἐν δόλῳ κρατήσαντες, ἀποκτείνωσιν.

Τὰ MX ἔχουσιν ὁπως, ἀντὶ πῶς· τὸ δὲ D καὶ τινα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὴν ἐν.

Ὁ Μάρκος συνδέει τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα τὰ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα ἀρχόμενα εἰς ἐν, καὶ λέγει ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας ἦν ἀμφοτέρω ταῦτα, καὶ ἐζήτουν (ἐν τῇ προπαραμονῇ αὐτῶν, ἦτοι τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἄζύμων, τῇ Τετάρτῃ) οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν αὐτόν· ἐν τούτῳ δὲ τῷ στίχῳ συμφωνεῖ μᾶλλον τῷ Λουκᾷ, λαμβάνων καὶ λέξεις τινὰς ἐκ τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 2) Ἐλεγον δὲ μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ.

Τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι γάρ· τὰ αὐτὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔσται θόρυβος.

Ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ.

ξβ'). Ἡ χρίσις τοῦ Σωτῆρος διὰ μύρου ὑπὸ γυναικὸς (τῆς Μαρίας, τῆς ἀδελφῆς Λαζάρου) ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ (δηλαδή τῇ ἰδίᾳ ἐαυτῶν οἰκίᾳ).

Ματθ. 26, 6—13. Μάρκ. 14, 3—9.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 6—15.

Στίχ. 6) Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ, ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ.

Ὅτι ἡ διήγησις αὕτη τοῦ Ματθαίου, ᾧ ἔπεται καὶ ὁ Μάρκος, διαφέρει καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν καὶ κατὰ τὰς λεπτομερείας τῆς παρὰ Λουκᾶ 7, 36 καὶ ἐφ. πρόδηλον, ὥς καὶ ὅτι ὁ Λουκᾶς ἱστορήσῃ κατὰ τὰς πηγὰς αὐτοῦ τὴν πρώτην ἐκείνην χρίσιν καὶ διὰ τοῦτο παρέλιπε τὴν δευτέραν ταύτην· ἀλλὰ περὶ τῆς σχέσεως τῆς διηγήσεως ταύτης πρὸς τὴν τοῦ Ἰωάννου 12, 1 — 8 μεγάλη ἀσυμφωνία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν· οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι (Ὡριγ. Χρυσ. Ἱερ. Θεοφ. Ζυγαδ.) καὶ τῶν νεωτέρων τινὲς ἄλλην τὴν τοῦ Ἰωάννου εἶναι ὑπολαμβάνουσιν· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων, ἐν οἷς καὶ ὁ Meyer καὶ ὁ Bleek τὴν αὐτήν. Ὑπὲρ τῆς ταυτότητος δὲ ταύτης συνηγορεῖ ἡ μέχρι λείξεως συμφωνία τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Μάρκον περὶ τε τοῦ μύρου, ὥς ἐκ νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς καὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ τριακοσίων δραγμίων (Μάρκ. 14, 3. 5. Ἰωάνν. 12, 3. 5), ἅτινα οὐδόλως πιθανὸν ὅτι ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν (πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, ἥτοι τῷ Σαββάτῳ πρὸ τῶν Βαίων κατὰ τὸν Ἰωάνν. 12, 1, καὶ τῇ Τετάρτῃ δύο

ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα κατὰ τὸν Ματθαῖον), κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπανελήφθησαν ὑπὸ δύο διαφόρων γυναικῶν· ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ κύριαι περιστάσεις ἐντελῶς αἱ αὐταί· ἡ παρατήρησις δηλ. τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ ἀσκόπου τῆς δαπάνης ταύτης τῆς γυναικός, καὶ ἡ τοῦ Σωτῆρος ἀπάντησις «ἄφετε αὐτήν» κατὰ τὸν Μάρκον 14, 6 «ἄφες αὐτήν» κατὰ τὸν Ἰωάννην 12, 7· πρὸς δὲ τούτοις, ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς διηγήσεις ταύτας τῶν δύο συνοπτικῶν ἐνταῦθα πρὸς τὴν τοῦ Ἰωάννου, καὶ πάλιν τὰς διηγήσεις περὶ τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν πεντακισχιλίων ὑπὸ τοῦ Ματθαίου 14, 13 καὶ Μάρκ. 6, 30 καὶ ἐφ. Λουκ. 9, 10 καὶ ἐφ. πρὸς τὴν τοῦ Ἰωάνν. 6, 1 καὶ ἐφ. παρατηροῦμεν καὶ ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐνταῦθα, τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς συμπληρωτικῆς διορθώσεως· διότι κατὰ μὲν τοὺς τρεῖς πρῶτους πρὸς πάντας τοὺς μαθητὰς εἶπεν ὁ Σωτὴρ «δοτε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν», καὶ αὐτοὶ ἀπαντῶσιν «Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰμὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύες»· κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην ἐρωτᾷ τὸν Φίλιππον, καὶ ἀπαντᾷ ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀνδρέας· ὁ δὲ Φίλιππος ὀρίζει παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ὅτι «διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ»· τοῦτο δὲ καὶ ὁ Μάρκος ἀναφέρει (Ἐπελθόντες ἀγοράσωμεν διακοσίων δηναρίων ἄρτους καὶ δώμεν αὐτοῖς), ὡς παρὰ πάντων ῥηθὲν αὐτῷ· οὕτω τοίνυν κἀνταῦθα ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ Μάρκος ἀναφέρουσι γυναῖκα τινὰ ἀπλῶς, ὡς τὴν ἀλείψασαν αὐτόν, ὁ δὲ Ἰωάννης ὀρίζει ταύτην ὡς τὴν Μαρίαν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ Λαζάρου, ἀμφότεροι δὲ πάλιν ἀναφέρουσι καὶ τοὺς μαθητὰς πάντας, ὡς τοὺς ποιησαμένους τὴν περὶ τοῦ ἀσκόπου τῆς δαπάνης παρατήρησιν· ὁ δὲ Ἰωάννης τὸν Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην, ὡς κλέπτην καὶ φιλάργυρον· εἰς τοῦτον δ' ἀπαντᾷ ὁ Σωτὴρ τὸ αὐτό, ὃ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις πρὸς πάντας «τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε», καὶ ὅτι «ἡ γυνὴ εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτοῦ τετήρηκεν αὐτό».

Πάντα ταῦτα προδήλως δεικνύουσι τὸν συμπληρωτικὸν καὶ τὸν τῆς διορθώσεως σκοπὸν τοῦ τετάρτου εὐαγγελιστοῦ, ἀφηγουμένου καὶ τὴν ἱστορίαν ταύτην, ὅπως καταδείξῃ α'.) ὅτι ἡ χρίσις αὕτη γέγονεν ἀκριβῶς τῷ Σαββάτῳ πρὸ τῶν Βαβυλῶν ἐν Βηθανίᾳ, εἰς ἣν ἐξ

Ἱεροσολύμων ἐπορεύθη (παρ. Ματθ. 21, 17), καὶ οὐ τῇ Τετάρτῃ πρὸ τοῦ Πάσχα, ὥς ἐκ τῶν ἄλλων ὑπολάβοι ἄν τις β'.) ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου Μαρία, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν γέγονεν ἡ χρίσις αὕτη, καὶ γ'.) ὅτι ὁ Ἰούδας ἦν ὁ τὴν παρατήρησιν ἐκείνην, τὴν εἰς τοὺς δώδεκα ἀποδιδομένην, πρῶτος ποιησάμενος. Ἐκ τούτου τοίνυν μετὰ βεβαιότητος ὀφείλομεν συμπεράναι, ὅτι ὁ Ματθαῖος ἐπελάθετο τῆς ἡμέρας, καὶ ἀφῆκεν ἄνευ ἀκριβοῦς χρονολογικοῦ προσδιορισμοῦ ταύτην· πρὸς δὲ ὅτι ἡ οἰκία τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Λαζάρου ἦν ἡ οἰκία Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, ὅστις ἦν εἴτε ὁ πατὴρ τῶν τριῶν, ἢ ὁ σύζυγος τῆς Μάρθας· καὶ τέλος ὅτι ἡ Μαρία πρῶτον κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μέρος τοῦ μύρου, ὡς οἱ δύο λέγουσιν, εἶτα δὲ ἤλειψε καὶ τοὺς πόδας τοῦ Σωτῆρος, ὡς ὁ Ἰωάννης συμπληρῶν τίθησιν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γένει περὶ τῆς σχέσεως τῆς διηγέσεως ταύτης πρὸς τὴν παρὰ τῷ Λουκᾷ καὶ Ἰωάννῃ μεταβαίνομεν δὲ νῦν εἰς τὴν τῶν καθ' ἕκαστα ἐξήγησιν.

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ) = ἐλθόντος εἰς Βηθανίαν παρ. Β'. Τιμ. 1, 17.

ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ) οὗτος ἦν ὁ κύριος τῆς οἰκίας, ἐν ἣ ὁ Λάζαρος, ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία κατώκουν, εἴ τε δηλ. ὁ πατὴρ αὐτῶν, ἢ ὁ σύζυγος τῆς Μάρθας· φαίνεται δὲ ὅτι οὗτος ἦν λεπρὸς καὶ ἐθεραπεύθη, καὶ ἔμεινεν αὐτῷ τὸ ὄνομα ὁ λεπρός, ὡς διακριτικόν.

Στίχ. 7) προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου.

Τὰ ΑΓΔ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Βασ. ἔχουσιν ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα· τὰ δὲ ΝΒΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσα ἀλάβ. μύρ. τὰ ΒΓΔ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Βασ. ἔχουσι βαρυτίμου· τὰ δὲ ΝΑΔ καὶ τινὰ ἄλλα πολυτίμου· καὶ τὰ ΝΒΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἐπὶ τῇς κ ε φ α λ ης.

Ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει (καὶ κατ' αὐτὸν καὶ ὁ Μάρκος) ὅτι γυνὴ τις προσῆλθεν αὐτῷ· ἐπειδὴ εἰς τὰ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ συμβάντα πε-

ριοριζόμενος, οὐδὲν περὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ εἰς αὐτὸν θαύματος καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἱστορήσεν· ὁ δ' Ἰωάννης πάντα ταῦτα ἱστορήσας ὀρίζει καὶ τὴν γυναῖκα ταύτην, ὡς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Λαζάρου Μαρίαν (Ἰωάν. 12, 3).

ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου) ὁ καὶ ἡ ἀλάβαστρος (gypsum alabastrum) κατ' ἔλλειψιν τοῦ λίθος, λέγεται κατὰ πρῶτον λίθος τις γυψώδης καὶ ἰνώδης ἐξ αἰγυπτιακῆς πόλεως Ἀλαβάστρου καλουμένης, ἐν ᾗ κατασκευάζοντο τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἐκ τοῦ πλησίον ταύτης εὑρισκομένου λίθου τούτου, κατ' ἄλλους καλουμένου οὕτως ἐκ τοῦ μὴ λαβᾶς ἔχειν τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, τὰ εἰς ὅξυ ἀπολήγοντα, ἐν οἷς ἐτίθεντο εὐώδη μῦρα· ταῦτα δὲ τὰ ἀγγεῖα λέγονται κατ' ἀρσενικὸν γένος ὁ ἀλάβαστρος παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις, ἢ καὶ κατ' οὐδέτερον πληθυντικὸν τὰ ἀλάβαστρα παρὰ τοῖς Ἀλεξ. (Θεοκρίτῳ), ὡς καὶ καθ' ἐνικὸν τὸ ἀλάβαστρον παρὰ Πολυδεύκῃ ἐν Ὀνομαστ. Ἀθηναίῳ Βιβλ. ΙΔ. καὶ τοῖς λεξικογράφοις καὶ σχολιασταῖς· καὶ ἐνταῦθα δὲ ὡς καὶ Μάρκ. 14, 2. Λουκ. 7, 37 κατ' οὐδέτερον ἐνικὸν ἀναγνωστέον τὸ ἀλάβαστρον (ἀγγεῖον), ἐν ᾧ ἐφυλάσσετο τὸ μύρον· μύρον δὲ προδήλως ἐκ τοῦ ἔβρ. 7° (παρ. Ματθ. 2, 11) δηλοῖ κατὰ πρῶτον τὴν σμύρναν, ἥτοι τὸ γνωστὸν φυτικὸν ἄρωμα, εἶτα δὲ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ εὐώδες ἔλαιον, μετὰ ταῦτα δ' ἐν γένει καὶ πᾶν εὐώδες ἔλαιον ἢ χρίσμα, δι' οὗ ἡλείφοντο· τὸ περὶ οὗ δ' ὁ λόγος ἐνταῦθα χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ὡς βαρύτιμον ἢ πολύτιμον· διότι, ὡς ἐκ τοῦ Μάρκου ὀφύομεθα, ἦν μύρον ἐκ γάρδου, ὃ ἦν ὄντως βαρύτιμον· ὅτι ἡ λίτρα αὐτοῦ, κατὰ τὸν Πλίνιον φουσ. Ἱστορ. 12, 26. 13, 4 ἦν ἀξία 400 καὶ ἐπέκεινα δηναρίων.

καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου) ἡ συνήθης χρῆσις τῶν προσκεκλημένων εἰς δεῖπνον ἦν ἡ τῆς κεφαλῆς (Ψαλμ. 22 (ἔβρ. 23) 5. Ἀμώς 6, 6), ἐξ ἧς ἤρξατο ἡ Μαρία· εἶτα δὲ διὰ τοῦ περισσεύοντος ἡλείψε καὶ τοὺς πόδας, ὡς ὁ Ἰωάννης 12, 3 ἀναφέρει, εἰς ἐνδειξιν τῆς βαθείας αὐτῆς εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα, τὸν ἀναστήσαντα τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς (Ἰωάν. 11, 1, καὶ ἐφ. 12, 1 καὶ ἐφ.).

Στίχ. 8) Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἡγανάκτησαν, λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη;

Τὰ ΝΒD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ· τινὰ δὲ τῶν μικρ. προστιθέασιν τοῦ μύρου μετὰ τὸ αὕτη.

Τοῦ ρυπαροῦ Ἰούδα ποιησαμένου πρῶτον τὴν ἔνστασιν ταύτην πρὸς τοὺς ἄλλους μαθητάς ἐκ πλεονεξίας, ἵνα καταβροχθίσῃ καὶ τὸ ἀντίτιμον τοῦ μύρου τούτου (παρ. Ἰωάνν. 12, 5. 6), καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἄλλων μαθητῶν, εἴτε χαριζόμενοι αὐτῷ, εἴτε καὶ κακῶς σκεπτόμενοι, εὗρον εὐλογον τὴν ἔνστασιν, καὶ ἐπανελάβον ταύτην καθ' ἑαυτούς, ὡς ὁ Μάρκος προστίθῃ (Μάρκος 14, 4)· ὁ δὲ Ἰούδας θρασυνθεὶς εἶπε καὶ πρὸς τὸν Σωτῆρα, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ ὀρθοτάτην καὶ δικαιοτάτην ἀπάντησιν.

ἡγανάκτησαν) εἰσηγουμένου τοῦ Ἰούδα τὸ ἄσκοπον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς κακὸν τῆς δαπάνης. Τὴν ἡγανάκτησιν δὲ ταύτην ἐκφράζουσι λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη, τοῦ μύρου; ὡς ὁ Μάρκος προστίθῃ, δηλ. ἡ ἄσκοπος καὶ ματαιὰ φθορὰ τοῦ πολυτίμου τούτου πράγματος, ὅπερ ἡδύνατο χρησιμεῦσαι εἰς πολλῶν πτωχῶν βοήθειαν, ὡς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ἐκτίθεται.

Στίχ. 9) Ἡδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πραθῆναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς.

Τὰ ΝΒK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐδύνατο· — τὰ δὲ ΝΔB καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ μύρον — καὶ τὰ ΝΒΓ καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ πτωχοῖς, ὅπερ κατὰ τοὺς πλείστους κώδ. ὁ Ματθαῖος ποιεῖ καὶ 19, 21 καὶ φαίνεται τοῦτο παρεισχθὲν ἐκ τοῦ Μάρκου κατὰ τοὺς κώδ. ADE καὶ ἱκανοὺς ἄλλους καὶ τὸ π. κ.

Ὁ γὰρ ἐξηγεῖ τὸν λόγον, δι' ὃν ὀνομάζουσιν ἀπώλειαν τὴν χρίσιν τοῦ παναγίου σώματος τοῦ Κυρίου· καλοῦμεν, λέγουσιν, ἄσκοπον φθορὰν τοῦ μύρου τὴν χρίσιν ταύτην· διότι ἡδύνατο τοῦτο πωληθῆναι ἀντὶ πολλοῦ ἀργυρίου (τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα δηναρίων, ὡς ὁ Μάρκος ἀναφέρει) καὶ δοθῆναι τὸ ἀργύριον τοῦτο τοῖς πτωχοῖς.

Στίχ. 10) Γνούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ.

Τὰ ^{κα} καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ γάρ· καὶ τὰ ^ν DX ἔχουσιν εἰργάσατο.

Οἱ μαθηταὶ ἐψιθύριζον ταῦτα πρὸς ἀλλήλους μὴ τολμῶντες πρὸς τὸν Σωτῆρα εἰπεῖν· ἐκεῖνος δὲ γνούς, ἐννοήσας, ὡς θεάνθρωπος τοὺς λόγους αὐτῶν, ἐπιτιμᾷ αὐτοῖς λέγων· τί κόπους παρέχετε, τί στενοχωρεῖτε τὴν γυναῖκα, μεμφόμενοι τοῦ ἔργου αὐτῆς; λέγω δ' ὑμῖν τοῦτο, ὅτι ἔργον καλὸν εἰργάσατο αὕτη εἰς ἐμέ (τὸν Κύριον ὑμῶν καὶ αὐτῆς) καὶ οὐχὶ κακόν, ὡς ὑμεῖς κακῶς νομίζετε· διατί δὲ καλόν, δείκνυσιν ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 11) πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

Τὰ EFH καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε.

Τὸ πάντοτε ἔχει τὴν ἔμφασιν· διότι ὁ Σωτὴρ δεικνύει τὸ προσεχές τέλος αὐτοῦ διὰ τοῦ «ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε»· οἱ πτωχοὶ οὐδέποτε ἐκλείψουσιν ἐκ τοῦ κόσμου· ἐγὼ ὅμως, ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ὑμῶν, καὶ τῶν πενήτων πατήρ, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὀφείλεται μοι βεβαίως καὶ τοιοῦτο δεῖγμα πίστεως καὶ ἀγάπης, πορευόμενῳ εἰς τὸν σταυρικὸν ὑπὲρ ὑμῶν θάνατον· καὶ ὡς δῶρον τοῖνυν τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρα αὐτῆς, ᾧ πάντα, ὡς Κυρίῳ, ἀνήκουσιν, ἔχει καλῶς.

Στίχ. 12) Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν.

Ἄλλος λόγος καταδεικνύων τὸ καλὸν τῆς πράξεως καὶ αἰτιολογῶν αὐτό· ὅτι τὸ μύρον τοῦτο ἐστὶ σύμβολον τῆς ταφῆς μου, τῆς μετ' ὀλίγον γενησομένης· ἡ δὲ Μαρία ἄνευ γνώσεως τοῦ πράγματός ἐγένετο ἡ πρώτη μυροφόρος· βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, ὅπερ μετ' ὀλίγον τῷ θανάτῳ παραδίδεται

ὕπὲρ ὑμῶν, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησε (τοῦτο τὸ βαλεῖν τὸ μύρον ἐπὶ τοῦ σώματός μου)· τὸ δ' ἐποίησεν = ἀπεδείχθη ποιούσα· δηλοῖ γὰρ τὴν ἐν τῷ βαλοῦσα περιεχομένην συμβολικὴν ἔννοιαν, ἣν ἐκ τῆς πράξεως μεταφέρει εἰς τὸν πράττοντα ὁ Σωτὴρ.

Στίχ. 13) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Τὰ Β* Δ ἔχουσιν δέ, ὡς καὶ πολλὰ τῶν ἀντιγρ. τοῦ Μάρκ. τὰ δὲ DL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἄν, ἀντὶ ἐάν.

Ὁ Σωτὴρ ἐπαινέσας ταύτην βεβαιοῖ ἤδη ὅτι τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἔργον αὐτῆς κηρυχθήσεται, ὅπου καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ἥτοι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς μνημόσυνον = εἰς μνήμην ἀγαθὴν, ὡς τὸ ἔβρ. 72, μνήμη, ὃ μεταφράζουσιν οὕτω (μνημόσυνον) οἱ Ο'. (Ἐξοδ. 17, 14. Δευτερ. 32, 26. Ψαλμ. 33, 16 κτλ.).

τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο) (παρ. 24, 14) τουτέστιν, ὃ νῦν κηρύσσει διὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἔργου τῆς γυναικός, ὅπερ μέρος καὶ αὐτὸ τοῦ εὐαγγελίου.

λαληθήσεται) κηρυχθήσεται ὡς μέρος ἀναπόσπαστον, καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη καὶ γραφῇ παραδοθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς· τὸ δὲ ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ = ὅπουδήποτε τοῦ κόσμου εἰς ἕκαστον μέρος καὶ τόπον· τὸ δ' ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐπέξηγησις τοῦ ὅπου = τουτέστιν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ· ὥστε καὶ ἐν ἑκάστῳ τόπῳ καὶ πανταχοῦ τοῦ κόσμου κηρυχθήσεται ἡ ἀγαθὴ αὕτη πράξις τῆς γυναικός ταύτης, καὶ ὁ κόσμος ὅλος τῶν πιστῶν τηρήσει ἀγαθὴν ταύτην μνήμην.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 14, 3 — 9.

Στίχ. 3) Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

Τὸ κ* καὶ τίνα τῶν μικρ. παραλείπουσι τὸ τῇ πρὸ τοῦ οἰκίᾳ — τὰ

AGM καί τινα τῶν μικρῶν ἔχουσι πολυτίμου, ἀντί πολυτελοῦς (ὡς καὶ ὁ Ἰωάνν.)· τὰ δὲ NBL παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ συντρίψασα· — τὰ N^o AD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι τὸν ἀλάβαστρον· τὰ δὲ N^o BCLΔ τὴν ἀλάβαστρον καὶ τὸ π. κ. καὶ τὰ GM καὶ πολλὰ ἄλλα τὸ ἀλάβαστρον, ὅπερ καὶ ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ ὀρθή ἀνάγν. παρὰβ. Ματθ. 26, 7 καὶ ἐν τῇ Π. Δ. Βασ. Δ'. 21, 13 (κατὰ τὸν κωδ. A.)· ἔπου οἱ Ο'. μεταφράζουσι τὸ εβραϊκὸν תְּהִי (πινάκιον)· — τὰ NBLΔ παραλείπουσι τὴν κατὰ πρὸ τοῦ τῆς κεφαλῆς.

ὄντος . . . κατακειμένου) ἡ πρώτη μετοχή δηλοῖ γενικῶς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ χρίσις ἐγένετο, κατὰ τὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σίμωνος διατριβήν, ἡ δὲ δευτέρα ὠρισμένως τὴν στιγμὴν τῆς ἐν τῷ δειπνῷ κατακλίσεως, ἐν ᾗ εἰσῆλθεν ἡ γυνὴ εἰς τὸν θάλαμον ὅτε καὶ ὁ Σωτὴρ κατέκειτο ἐν τῷ δειπνῷ.

μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς) μύρου ἐκ νάρδου ἐβρ. תְּהִי ('ΑΣμ. 'ΑΣμ. 1, 12. 4, 13. 14), τοῦ γνωστοῦ Ἰνδικοῦ φυτοῦ (Στράβ. 15, 695. Πλίν. 16, 59, Ἀρρίαν. 6, 22. 8). Ὁ δὲ Πλίνιος 12, 25 περιγράφει τὸ φυτόν οὕτως «*Frutex est gravi et crassa radice, sed brevi ac nigra fragilique quamvis pingui, situm redolente ut cyperī, aspero sapore, folio parvo densoque*» (Θάμνος ἐστὶ βαρεῖαν μὲν καὶ παχεῖαν ἔχων ῥίζαν, βραχεῖαν δὲ καὶ μέλαιναν καὶ εὐθραυστον, λίαν λιπαράν, ἀπόζουσαν, ὡς αἱ κύπειροι, καὶ δριμεῖαν ἔχουσα ὀσμὴν, φύλλωμα δὲ μικρὸν καὶ πυκνόν)· ἀναφέρουσι δὲ ταύτην καὶ ὁ Θεοφ. περὶ φυτῶν 9, 7 ὁ Διοσκορίδ. 1, 6 καὶ ἄλλοι. Ἐκ τῆς ῥίζης δὲ ταύτης κατεσκευάζετο τὸ πολύτιμον ἔλαιον, οὐπὲρ ἡ λίτρα, ὡς προείπομεν, περὶ τὰ 400 δηνάρια ἀξία ἦν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐνοθεύετο δι' ἄλλων ἐλαίων, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα πιστικῆς, δηλοῦν τὴν μὴ νενοθευμένην, ἀλλὰ παρέχουσαν πίστιν, γνησίαν· τοῦτο γὰρ ἐνταῦθα προδήλως δηλοῖ τὸ πιστικός (= ἀνήκων εἰς τὴν πίστιν, ἥτοι ὃ τις δύναται παρασχεῖν πίστιν, πιστός, ἀληθινός, γνήσιος), ἦν τινα λέξιν καὶ οἱ μεταγενέστεροι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ (ἐν τοῖς Βασιλικαῖς) μεταχειρίζονται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ πιστοῦ καὶ πίστεως ἀξίου, ὃ διὰ τοῦτο καὶ ἀνατίθησιν εἰς τὴν ἐντολήν τοῦ φυλάξαι τι· εἰς ταύτην δὲ προδήλως τὴν ἐννοιαν τοῦ πιστοῦ, πίστεως ἀξίου, γνησίου καὶ

ἀληθινοῦ κεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ λέξις διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι τὸ πολῦτιμον τοῦτο μῦρον λίαν ἐνοθεύετο, καὶ ἦν ἀνάγκη ἰδιαιτέρας μνείας τῆς γνησιότητος αὐτοῦ· ἡ δ' ἄλλη τοῦ Casaubon, Fritzsche καὶ ἐτέρων ἐρμηνεῖα πότιμος νάρδος ἐστὶν ἐνταῦθα ἄσκοπος καὶ ἀκατάλληλος· ὅτι τίνα σχέσιν καὶ ἔννοϊαν ἔχει διὰ τὴν διήγησιν ἐνταῦθα τὸ πότιμον ἢ μὴ πότιμον τῆς νάρδου, ἥτις ἄλλως μόνον μετ' οἴνου ἀναμεμιγμένη ἐγίνετο τοιαύτη, ὥς καὶ ἄλλα μύρα, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδ' ἀποκλειστικὸς αὐτῆς χαρακτήρ, ὥστε διὰ τοῦτο λέγεσθαι καὶ πότιμον μόνην τὴν νάρδην; Ὡσαύτως δ' ἄτοπος καὶ ἡ τοῦ Σκαλιγέρου ἐρμηνεῖα « ἡ πιστικὴ » = ἐκτεθλιμμένη, διὰ πιέσεως ἐξηγμένη νάρδος.

πολυτελοῦς) τοῦναντίον τοῦ εὐτελῆς = νάρδου γνησίας, πολλῶν χρημάτων ἀξίας, πολυτίμου.

καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον) δηλ. τὸν λαιμὸν αὐτοῦ τὸν στενόν, ἵνα εὐκολώτερον ἐκχέηται.

κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς) ἡ κατὰ τὴν διεύθυνσιν = ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐξέχεε τὸ μύρον.

Στίχ. 4) Ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονε;

Τὰ ABC^o L παραλείπουν τὸ καὶ λέγοντες· — τὰ δὲ U 127 ἔχουσι τίς ἡ ἀπώλεια· καὶ τίνα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ τοῦ μύρου, ὡς ὁ Ματθ. τα δὲ D 64 παραλείπουν τὸ γέγονεν, ὡς παρὰ τῷ Ματθ.

Μετὰ τῶν μαθητῶν ἦσαν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐκεῖ ξένοι, ὁμογνώμονες, ὡς φαίνεται, τῷ Ἰούδᾳ καὶ αὐτοῖς ἐν τούτῳ· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Μάρκος λέγει ἀορίστως τινές.

ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λέγοντες) οὐκ ἐτόλμων ἐκφράσαι τῷ Σωτῆρι τὴν γνώμην καὶ ἀγανάκτησιν αὐτῶν ταύτην, ἀλλ' ἐν ἀλλήλοις ἔλεγον· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου; ὅπερ ἐν τῷ Ματθαίῳ ἐρμηνεύθη.

Στίχ. 5) Ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πρᾶθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς, καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῷ.

Τοῦτο τὸ μύρον ἔχουσι τὰ ABC καὶ πολλὰ ἄλλα· τὰ δὲ EFG καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀπλῶς τοῦτο, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ NCDL δηναρίων τριακοσίων· καὶ τὰ NC* ἐνεδριμοῦντο.

Ὁ Μάρκος ὀρίζει τὴν τιμὴν, ἀνθ' ἧς ἠδύνατο τοῦτο πωληθῆναι, ὡς καὶ ὁ Ἰωάννης· προστίθῃσι δὲ ὅτι ὠργίζοντο αὐτῇ (παρ. διὰ τὸ ἐμβριμαῖσθαι Μάρκ. 1, 43).

Στίχ. 6) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί.

Τὰ D 238 ἔχουσιν εἶπεν αὐτοῖς· τὰ δὲ NG καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν καλὸν γὰρ ἔργον, ὡς ὁ Ματθ.— καὶ τὰ NABCD καὶ πλείστα ἄλλα ἐν ἐμοί· τὸ δὲ π. κ. καὶ τινὰ τῶν μικρῶν εἰς ἐμέ, ὡς ὁ Ματθαῖος.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν, ὡς καὶ ὁ Ἰωάννης, «ἄφετε αὐτήν ἥσυχον, μὴ ὀργίζεσθε, καὶ ἐνοχλῆτε τῇ γυναικί»· τὰ δὲ λοιπὰ ἀπαράλλακτα τοῖς τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 7) Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι· ἐμέ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

Τὰ D 91. 299 ἔχουσι μεθ' ὑμῶν, ἀντὶ μεθ' ἑαυτῶν· τὰ δὲ NBL αὐτοῖς πάντοτε· καὶ τὰ CDU καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦς αὐτοῦς τῶν AXII καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. — τὰ δὲ D*Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα εὖ ποιεῖν.

Ὁ Μάρκος συμπληροῖ τὴν ἐννοίαν τοῦ «πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν» διὰ τοῦ «καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι»· ὥστε δηλ. ἔχετε καιρὸν πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔργον τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης εἰς ἐμέ, τὸν ὑπὲρ ὑμῶν μετ' ὀλίγον θανατούμενον, οὐκ ἔχετε.

Στίχ. 8) Ὁ ἔσχεν αὕτη ἐποίησε· προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμά· εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.

Ἐσχεν ἔχουσι τὰ NABCD καὶ πολλὰ ἄλλα· εἶχε δὲ τὸ π. κ. καὶ ἱκανὰ τῶν μικρῶν — τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ σῶμά μου.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ὅτι τὸ κατὰ δύναμιν, τὸ μέγιστον ἀγαθὸν ἔργον τὸ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῆς, ἐποίησεν ἡ γυνή, καταδείξασα οὕτω τὴν εἰς τὸν Σωτῆρα πίστιν καὶ ἀγάπην αὐτῆς· τὸ δ' ἔργον αὐτῆς ἦν τὸ τῆς εὐθὺς πρὸ τοῦ θανάτου μυρίσεως· ὅτι προέλαβεν μυρίσαι = εὐθὺς πρὸ τοῦ θανάτου καὶ πρὸ πάσης ἄλλης ἡλειψέ μοι τὸ σῶμα μύρον, σχέσιν ἔχον πρὸς τὸν ἐνταφιασμόν μου.

Στίχ. 9) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη λαλήθησεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Τὰ NBDE καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀμὴν δέ· ἐὰν ἔχουσι τὰ NABC καὶ πάντα τὰ ἄλλα πλην τοῦ D καὶ ὀλίγων ἄλλων ἐχόντων ἂν, οἷς ἔπεται π. κ. τὰ NADL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς τὸ εὐαγγέλιον.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται κατὰ λέξιν σχεδὸν τῷ Ματθαίῳ.

ξγ'.) Ἡ συμφωνία τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα.

Ματθ. 26, 14—16. Λουκ. 22, 3—6. Μάρκ. 14, 10—11.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 14—16.

Στίχ. 14) Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς.

Τὸ D καὶ ἡ συρ. μετάφρ. ἔχουσι Σκαριώτης.

Τότε) μὴ δυνηθεὶς ἵνα ὠφελθῇ ἐκ τοῦ μύρου, ἐζήτησεν ἐκ τῆς προδοσίας μισθὸν λαβεῖν.

εἰς τῶν δώδεκα ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης) διὰ μὲν τὴν εἰς τῶν δώδεκα δηλοῦται τὸ ἀξίωμα τοῦ προδότου, ἀνήκοντος ἐν τὸν στενωτάτον κύκλον τῶν μαθητῶν, ὅπερ ἔδει κωλυσαὶ αὐτὸν τῆς προδοσίας· διατί δ' ὁ Σωτὴρ τοῦτον ἐξελέξατο καίτοι προγινώσκων τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, παρὰ β. Ἰωάνν. 6, 70· περὶ δὲ τοῦ λεγόμενος (παρ. Ματθ. 10, 2) ἦτοι ὁ μεταξὺ τῶν μαθητῶν γνωρίζομενος διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης παρ. Ματθ. 10, 4.

Στίχ. 15) εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδῶσω αὐτόν; Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.

Τὰ NDE καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐγώ, ἀντὶ καὶ γὰρ.

Ὁ Ἰούδας, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἰωάνν. 6, 70 ἦν καὶ πρότερον ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Ἰουδαίους διαβάλλων τὸν Σωτῆρα, ὅστις οὐχ' ἱκανοποίησε τὰς πλεονεκτικὰς αὐτοῦ ἐπιθυμίας καὶ σκοποὺς· διὸ καὶ νῦν ὀριστικῶς ἀποφασίσας ἵνα γένηται ὄργανον τῆς συλλήψεως αὐτοῦ καὶ παραδόσεως εἰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων, προσέρχεται τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ ἐρωτᾷ τί θέλουσι δοῦναι αὐτῷ, ὅπως παραδῶσῃ αὐτόν; Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἔστησαν = ἐστάθμησαν, ζυγοστατήσαντες (τὸ κοινὸν ζυγίσαντες), ἔδωκαν αὐτῷ (ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ὡς γνωστὸν ἐζυγοστάθμουν τὸ ἀργύριον, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δ' αὐτοί, εἰ καὶ εἶχον ἤδη νομίσματα κεκομμένα, ἐζυγοστάθμουν τὰ ἐκ τοῦ θησαυροῦ τοῦ ναοῦ διδόμενα)· οὕτω χρῶνται καὶ οἱ ἔβραιοι τῷ ῥήματι ἡρῷ (Βασιλ. Β'. 14, 26. Ἑβρ. 8, 25, 26, ὅπερ ἐκ τούτου, ὡς καὶ τὸ ἔστησαν καταντᾷ εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἐμέτρησαν, ἔδωκαν)· ὁ Ἰούδας τοίνυν ἔλαβεν ἐν τῇ χειρὶ τὰ τριάκοντα ταῦτα ἀργύρια, ἅτινα ἦσαν τριάκοντα (σίκλοι) ἀργυροῖ, ὡς καλοῦνται Ζαχάρ. 11, 12· παράβ. Γεν. 23, 15 [τετρακοσίων διδράχμων (ἄλεξανδρινῶν) ἀργυρίου], καὶ ὅταν μὲν ἀναφέρωνται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπλῶς ὡς ἀργύριον ἢ ἀργύρια, δύνανται δηλοῦν, ὡς ὀρθῶς ὁ Φαβωρίνος παρατηρεῖ, «πᾶν νόμισμα εἴτ' ἐν χαλκῷ, εἴτ' ἐν χρυσῷ, εἴτ' ἐν ἀργύρῳ, καὶ οἱ μὲν ῥήτορες ἐνικῶς, οἱ δὲ κωμικοὶ ἀργύρια πληθυντικῶς»· οὕτω τίθεται ἡ λέξις καὶ Ματθ. 25, 18· ὅταν ὁμοῦς ἀναφέρηται ὡς νόμισμα ἰουδαϊκὸν ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ ἀριθμὸς τις αὐτοῦ, ὡς ἐνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἄνω μνησθεῖσι χωρίοις, τότε δηλοῦται ὁ ἔβρ. ἡρῷ (ἀργυροῦς), ὃν οἱ Ο' μεταφράζουσι καὶ σίκλον (Δευτερ. 22, 19) ἔβρ. ἡρῷ πληθ. ο' ἡρῷ (= βάρος ἢ νόμισμα ἔχον ὠρισμένον βάρος Ἑξδδ. 3, 24, 38, 24, 25 σίκλος), ὃν ὁ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος (Ἑξδδ. 28, 24. Ἀριθ. 3, 47) μεταφράζουσι στατήρα, δι' οὗ καὶ ἐνταῦθα κωδικές τινες ἐξηγοῦσι τὰ ἀργύρια· ἦν δὲ ὁ στατήρ τετράδραχμον

Ἀττικόν, ἢ διδραχμον ἀλεξανδρινόν (διότι ἡ ἀλεξανδρινὴ δραχμὴ εἶχε δύο ἄττικὰς δραχμάς). Τὰ ἀργύρια τοῖνυν ἐνταῦθα εἰσὶ σίκλοι, στατῆρες ἢ τετράδραχμα (Ἰωσήφ. ἰουδ. ἀρχαιολογίας 3, 8, 2 αὐτὸ δὲ σίκλος, νόμισμα ἐβραϊκόν ὢν, ἄττικὰς δέχεται δραχμάς τέσσαρας). οὗτοι δ' ἦσαν οἱ σίκλοι τοῦ ἱεροῦ (ψλxxv ἡρψ'), οἵτινες κατὰ τὸν Ἱερών. εἰς τὸ Μιχ. 3, 10 ἀκριβέστερον εἶχον ἀξίαν εἰκοσιν ὀβολῶν, ὡς καὶ τὰ σχόλια (glossae) εἰς τὴν ὀκτάτευχον καὶ Ἰεζ. 4, 10 ἔχουσιν αὐτὸ σίκλος δύναται ὀβολοὺς εἰκοσιν», ἡ δὲ δραχμὴ εἶχεν ἕξ ὀβολούς· ὥστε ὁ σίκλος δύναται δραχμάς $3\frac{2}{3}$ ἢ $3\frac{1}{3}$ κατὰ ταῦτα τοῖνυν τὰ τριάκοντα ἀργύρια ἦσαν εἴτε κατὰ τὸν Ἰώσηπον 120 παλαιαὶ δραχμαὶ ἡμέτεραι (αἵτινες ἰσοδυναμοῦσι τῇ ἄττικῇ), εἴτε 100 ἀκριβῶς κατὰ τὸν Ἱερώνυμον. Ἡ δὲ σχετικὴ σμικρότης τοῦ ἀριθμοῦ, ὃν προκατέβαλον αὐτῷ, δείκνυσιν τὸν βαθμὸν τῆς ὑπαρᾶς φιλαργυρίας τοῦ Ἰούδα, ὃν ὁ διάβολος ἐτύφλωσεν οὕτω, ὥστε προδοῦναι δι' οὕτως εὐτελὲς ποσὸν τὸν Σωτῆρα καὶ εὐεργέτην καὶ διδάσκαλον· οὐδόλως δ' ἀμφίβολον ὅτι τοιαύτη φύσις ἀπώλεσε βαθμηδὸν πᾶν εὐγενὲς αἶσθημα, ἕνεκα τῆς ῥίζης τῶν κακῶν τῆς φιλαργυρίας, καὶ μόνον ὅτε εἶδε τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου αὐτοῦ, τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Σωτῆρος, ἀνένηψε καὶ μετέπεσεν εἰς ἀπόγνωσιν· οὐδόλως ὁμως ἐπιτρέπεται ἡμῖν ἵνα ἐξαγάγωμεν ἐντεῦθεν ὅτι διὰ μίσους καὶ πάθος ἐποίησε τοῦτο, ὅτι τότε οὐκ ἂν μετεμελήθη διὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ὡς καὶ παραδέξασθαι ὅτι ἄλλοι λόγοι ὤθησαν αὐτὸν εἰς τοῦτο· διότι δηλ. ἔβλεπεν αὐτὸν βραδύνοντα ἵνα προβῇ εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ, περὶ οὗ οὐδὲν οἱ εὐαγγελισταὶ λέγουσιν, ἀλλὰ μάλιστα ρητῶς ἀναφέρουσι τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλαργυρίαν, ὡς τὴν αἰτίαν τῆς προδοσίας (Ἰωάνν. 13, 2. 27. Λουκ. 22, 3).

Στίχ. 16) Καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῷ.

Τὸ D καὶ μεταφρ. τινὲς καὶ ὁ Εὐσ. ἔχουσι παραδῶ αὐτὸς οἷς.

Καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἔλαβε τὸν μισθὸν ἀδικίας.

εἴηται κατάλληλον περίστασιν, ὅπως παραδῶ τὸν Σωτῆρα εἰς χεῖρας τῶν ἀρχιερέων.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 5 — 6.

Στίχ. 3) Εἰσῆλθε δὲ ὁ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα.

Τὸ U καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ὁ Σατανᾶς, ὅπως πανταχοῦ ὁ Λουκᾶς ἐνάρθρως ἀποκαλεῖ τὸν ἀρχοντα τῶν πονηρῶν πνευμάτων· τὰ δὲ NABCD καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀνάρθρως σ α τ α ν ᾶ ς εἰς τὴν σημασίαν πονηρότατον πνεῦμα, εἶδος ὁ ἄρχων τοῦ σκότους (Μάρκ. 3, 23)· τὸ πρῶτον ὁμῶς ἐρρητότερον, ὅτι καὶ ὁ Ἰωάννης ἐνάρθρως ἀναφέρει τὸν ἀρχοντα τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὡς τὸν ἐν τῷ Ἰούδᾳ εἰσελθόντα καὶ κυριεύσαντα αὐτοῦ, ἰδίως μετὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον, καὶ εἰς τὴν προδοσίαν ὠθήσαντα (Ἰωάνν. 13, 27)· — τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς καλούμενον.

Ὁ Λουκᾶς καταδεικνύει τὸν πρωταίτιον τῆς προδοσίας τὸν βαθμηδὸν κυριεύσαντα τῆς ψυχῆς τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐπὶ τέλους καταστήσαντα τυφλὸν αὐτοῦ ὄργανον ἐν τῇ προδοσίᾳ· ἡ δὲ κυριεύσις αὐτῇ δύο εἶχε τὰς κυρίας ἐκδηλώσεις, τὴν πρώτην ἐν τῇ πράξει τῆς συμφωνίας πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἣν καὶ ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα ἀναφέρει, καὶ τὴν δευτέραν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς συμφωνίας, ἣν ὁ Ἰωάννης 13, 27· εἰς ἀμφοτέρας τοῖνον τὰς πράξεις ταύτας προέβη ὁ Ἰούδας κυριευθεὶς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, ὅπερ οἱ εὐαγγελισταὶ παριστάῃ διὰ τοῦ εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς αὐτόν· ὅτι ὅπως ἐν παντὶ ἀγαθῷ ἔργῳ ὁ ἄνθρωπος συνεργεῖ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἐν παντὶ πονηρῷ συνεργάζεται τῷ διαβόλῳ, τῷ ἡθικῷ αἰτίῳ καὶ αὐτουργῷ πάσης ἁμαρτίας· τὸ δ' ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δηλοῖ, ὡς ὁ Ζυγαδ. λέγει, ἐκ τοῦ πρώτου χοροῦ τῶν μαθητῶν, ἐκ τοῦ στενοῦ δηλ. κύκλου τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 4) Καὶ ἀπελθὼν ἐλάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς.

Τὰ CP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ τοῖς γραμματεῦσι — τὰ δὲ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουσι πρὸ τοῦ στρατηγοῖς τὸ ἄρθρον, ὅπερ ἔχει τὰ

CSU καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ CP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τοῖς στρατηγοῖς τοῦ ἱεροῦ παρ. Λουκ. 22, 52. Πράξ. 4, 1. 5, 26. Τὰ δὲ χωρία τῶν Πράξεων ἀναφέρουσι στρατηγόν, ὡς καὶ ὁ Ἰώσηπος (Ιουδ. πολ. 6, 5, 3 νοοῦντες τὸν Λευίτην, τὸν διοικοῦντα ὅλας τὰς φυλακὰς τοῦ ἱεροῦ, τὸν ἀρχιφύλακα τοῦ ἱεροῦ, ὥστε ἐνταῦθα στρατηγοὶ εἰσιν οἱ ὑπ' αὐτὸν ἀρχηγοὶ ἐκάστης τῶν φυλακῶν, τῶν ἀλλήλας ἀντικαθιστάσων ἐν τῇ φρουρᾷ τοῦ ἱεροῦ, οἱ ἀξιωματικοί, οὕτως εἰπεῖν, τῆς λευιτικῆς φρουρᾶς τοῦ ἱεροῦ.

τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς) ἡ συνομιλία περιστράφη εἰς τὸν καταλληλότερον τρόπον τῆς παραδόσεως τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 5) Καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.

ἀργύριον ἔχουσι τὰ NBD καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ ACK καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀργύρια.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν καὶ Μάρκον συνέθεντο (συνεφώνησαν) καὶ ἐπηγγείλαντο (ὑπεσχέθησαν) δοῦναι ἀργύριον· ὥστε τὰ τριάκοντα ἦσαν μόνον ἡ προκαταβολὴ καὶ ἡ πρώτη δόσις τοῦ συμφωνηθέντος χρυσίου.

Στίχ. 6) Καὶ ἐξωμολόγησε καὶ ἐζήτηε εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου.

Τὰ N^C καὶ δύο εὐαγγελιστάρια παραλείπουσι τὸ ἐξωμολόγησε· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἄτερ ὄχλου.

Καὶ ἐξωμολόγησεν) = καὶ τελείως ὠμολόγησεν, ὑπεσχέθη ποιῆσαι τοῦτο (= παραδοῦναι αὐτόν), ὅπερ λαμβάνεται ἐκ τοῦ «καὶ ἐζήτηε εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς»· τὸ δ' ἄτερ ποιητικὸν (παράβ. καὶ κατωτ. στίχ. 35 καὶ Β'. Μαρκ. 12, 15)· σπάειον δ' ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ (παρ. Πλουτάρχ. Νουμ. 14. Διον. Ἀλικ. 3, 10) δηλοῖ δὲ τὸ ἄνευ ὄχλου, μὴ παρόντος ὄχλου, ὃν ἐφοβοῦντο μὴ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 14, 10. 11.

Στίχ. 10) Καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῶ αὐτὸν αὐτοῖς.

Τὰ NABCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὡριγ. καὶ ὁ Εὐσέβ. παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰούδας, ὅπερ ἔχει τὰ FGH καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκ τοῦ Ματθαίου, ὡς φαίνεται, παρειαχθὲν (ὁ λεγόμενος)· — τὰ δὲ NBC* ἔχουσιν Ἰσκαριώθ, ἄνευ τοῦ ἄρθρου· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁ εἰς τῶν δώδεκα· τὸ δὲ B παραδοῖ (D προδοῖ).

Ὁ Μάρκος ἐπιτέμνει τὸν Ματθαῖον καὶ Λουκᾶν ἐνταῦθα· λαμβάνει δ' ἐκ τοῦ Λουκᾶ τὸ ἀπῆλθε καὶ παραδῶ.

Στίχ. 11) Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν· καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. Καὶ ἐζήτει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῶ.

Τὰ AKU καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀργύρια (ὡς καὶ ἱκανὰ παρὰ τῷ Λουκᾷ)· καὶ ἐνταῦθα τὰ BD ἔχουσι παραδοῖ.

Ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Λουκᾷ, οὐ τὸν 6 στίχον ἐπιτέμνει.

ξδ'). Ὁ μυστικὸς δεῖπνος καὶ ἡ παρασκευὴ αὐτοῦ.

Ματθ. 26, 17—29. Λουκ. 22, 7—38. Μάρκ. 14, 12—25.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 17—29.

Στίχ. 17) Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ· ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;

αὐτῷ ἔχουσι τὰ ΑΓ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Ὡριγ. τὰ δὲ NBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ τούτο· — καὶ τὰ DKU καὶ ἄλλα ἱκανὰ ἔχουσιν ἐτοιμάσωμεν.

Πρώτῃ τῶν ἀζύμων λέγεται ἡ πρώτη τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τῶν ἀζύμων (Ἐξόδ. 12, 15), ἣτις ἐλογίζετο καταλήγουσα εἰς τὴν ἐσπέραν, ἐξ ἧς ἤρχετο ἡ 15 τοῦ μηνὸς Νισάν, ἡ ἀγία καὶ μεγάλη τῆς ἑορτῆς ἡμέρα· ὥστε ἡ 14 τοῦ μηνὸς Νισάν, καθ' ἣν ἡ ζύμη ἤρετο, ἠφανίζετο ἐκ τῶν οἰκιῶν τῶν Ἰουδαίων (Ἐξόδ. 12, 15. καὶ 18 — 20). Ὅτι δὲ ἰδίως ἐχαρακτήριζε τὴν ἡμέραν ταύτην, τὴν ιδ', ἣν ἡ κατὰ τὸ ἐσπέρας αὐτῆς (Ἐξόδ. 12, 6 מִן הָעֶרְבַּי מִן הַיּוֹם = « πρὸς ἐσπέραν ἢ ἀναμέσον τῶν δύο ἐσπερινῶν » μεταξὺ δηλ. τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ λυχνικοῦ, τοῦ σκότους, ἐπιτέλεσις τοῦ

Πάσχα· ἐπεὶ δὲ ἐκκλησιαστικῶς μὲν ἡ ἡμέρα ἐλογίζετο ἀπὸ τῆς δύσεως, κοινῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, διὰ τοῦτο ἡ ιδ'. ἐθεωρεῖτο ἡ ἡμέρα τῆς πρώτης τῶν ἁζύμων, ἐν ᾗ ἐτελεῖτο τὸ Πάσχα· τοιαύτη δὲ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἦν ἡ Παρασκευή, δι' ἣν ἡτοίμαζον οἱ μαθηταὶ τὸ νομικὸν πάσχα· ἐπεὶ δὲ ὁμοῦς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν κατὰ τὴν Πέμπτην ιγ'. τοῦ μηνὸς ἐτέλεσε τὸ ἀντίτυπον τοῦ νομικοῦ πάσχα τὸ χριστιανικὸν καὶ ἀληθές Πάσχα, τὸν μυστικὸν δείπνον, διὰ τοῦτο ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα ἀποκαλεῖ τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν ιγ'. Νισάν πρώτην τῶν ἁζύμων (παράβ. Εἰσαγ. εἰς τὴν Κ. Δ. § 17 σελ. 204 καὶ ἐφ.). οὐδόλως δ' ἀπίθανος καὶ ἡ σύμπτωσις τῆς ἡμέρας ταύτης τῆς Πέμπτης πρὸς τὴν ἀληθῆ ιδ'. ἦν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ ἐν παρασκευῇ ἐορτάσῃσι τὴν ιε'. τὴν μεγάλην τῆς ἐορτῆς ἡμέραν, μετέφερον ἐκείνην μὲν τὴν ιε'. εἰς τὸ Σάββατον, τὴν δὲ ιδ'. εἰς τὴν Παρασκευήν, ἣν διὰ τοῦτο ὁ Ματθαῖος ὀνομάζει ἐνταῦθα πρώτην τῶν ἁζύμων, ὡς τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα (παρ. Λουκ. 22, 7), ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος λόγος μόνος τελείως ἐξαρκεῖ πρὸς ἐξηγήσιν τοῦ χαρκτηρισμοῦ τῆς ἡμέρας κατὰ τὸν Ματθαῖον, καὶ ἄρσιν πάσης πρὸς τὸν Ἰωάννην διαφωνίας· κατὰ ταῦτα τοίνυν οἱ μαθηταὶ προσῆλθον τῷ Σωτῆρι τῇ τρισκαιδεκάτῃ, καὶ ἠρώτησαν ποῦ θέλει ἐτοιμάσαι αὐτῷ (τῷ πατρὸς τόπον, ὡς διδασκάλῳ ἐπέχοντι) τὸ Πάσχα· καὶ ἡτοίμαζον μὲν καὶ ἀπὸ τῆς δεκάτης τὸν ἁμνὸν καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα (Ἐξόδ. 12, 3 καὶ Ἰώσ. ἰουδ. ἀρχ. 2, 14, 6 « παρασκευασμένους τῇ δεκάτῃ τοῦ Ξανθικοῦ μηνὸς εἰς τὴν ιδ' »), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς τέσσαρας ἡμέρας ἠδύναντο ἡτοίμασαι τοῦτο διὰ τὴν ἐσπεραν τῆς ιδ'. ὡς καὶ παρ' ἡμῖν καὶ τὸ μέγα Σάββατον λαμβάνουσι τὸν πασχάλιον ἁμνόν. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν προϋνεόηκεν ἤδη περὶ τούτου, καὶ παρὰπέμπει αὐτοὺς εἰς ἄνθρωπον φίλον αὐτῷ, παρ' ᾧ ἐμελλε τελείσαι τὸ Πάσχα τῆς Κ. Διαθήκης.

Στίχ. 18) Ὁ δὲ εἶπεν· ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἶπατε αὐτῷ· ὁ διδάσκαλος λέγει· ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστι· πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.

Τὰ LM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δὲ Ἰησοῦς· τὰ δὲ KMF καὶ πολλὰ ἄλλα εἶπεν αὐτοῖς.

ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν) τὰ Ἱεροσόλυμα· ἦσαν γὰρ ἔτι ἐν Βηθα-
νιά (παρ. στίχ. 6).

πρὸς τὸν δεῖνα) καὶ οἱ τρεῖς εὐαγγελισταὶ οὐ μνημονεύουσι τοῦ
ὀνόματος τοῦ ἀνδρός, πρὸς ὃν ὁ Σωτὴρ ἔπεμψε τοὺς δύο μαθητάς
αὐτοῦ, εἴτε διότι ἠγνούουν καὶ αὐτοὶ τότε τὸν μόνον τῷ Σωτῇ ἐπι-
γνωσκόμενον ἄνδρα, ὅτι διὰ τὴν ἀνέυρεσιν αὐτοῦ δίδωκεν αὐτοῖς
ἕτερον σημεῖον, ὃ ἔχουσιν οἱ δύο ἄλλοι εὐαγγελισταί· εἴτε διότι εἶ-
χον λόγους παρασιωπῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διὰ τοὺς Ἰουδαίους· καὶ
τοῦτο φαίνεται τὸ πιθανώτερον· διότι τὸ ὑπερῶν αὐτὸ πολλάκις
μετὰ ταῦτα ἀναφέρεται, καὶ ἦν ἡ κοιτίς τῆς ἐκκλησίας (Πράξ. 1,
13)· οὐδέποτε δὲ γίνεται μνεῖα τοῦ κυρίου τῆς οἰκίας.

Ὁ διδάσκαλος λέγει) τοῦτο δείκνυσιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ οἰκοδεσπό-
της ἐπίστευε τῷ Σωτῇ, καὶ ἐγίνωσκε τὰ περὶ αὐτοῦ ἀκριβῶς, ὡς
δηλοῖ καὶ τὸ α ὁ καιρὸς μου (= ὁ καιρὸς ὁ τοῦ πάθους μου παρ.
Ἰωάνν. 7, 6) ἐγγύς ἐστιν»· ὥστε ὁ ἀνὴρ ἐγίνωσκε καὶ τὰ περὶ
τούτου καὶ ἦν ἐκ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισήμων, ἀλλὰ μυστικῶν
μαθητῶν.

πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα) = παρὰ σοὶ ἀπόφασιν ἔχω ποιῆσαι τὸ
Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.

Στίχ. 19) Καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταί, ὡς συνέταξεν αὐτοῖς
ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα.

Τὰ M·U καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι προσέταξεν· ὁ δὲ Χρυσ. παραλείπει
τὸν στίχον τοῦτον.

Οἱ μαθηταὶ ἐξετέλεσαν κατὰ γράμμα τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆ-
ρος, εὐρόντες τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐτοιμάσαντες τὰ χρειώδη, τὸν
ἀμὸν δηλ. καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα (οἶνον, πικρίδας κτλ.).

συνέταξε) παρ. Ματθ. 21, 6· δηλοῖ δὲ καθ' Ἡσύχιον τὸ ἐνε-
τεῖλατο, παρήγγειλεν (ἑβρ. צִוָּה 'Εξὸδ. 12, 35).

Στίχ. 20) Ὁψίας δὲ γενομένης ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα.

Τὰ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μετὰ τῶν ιβ'. μαθητῶν· ὅπερ ἐλ-
λείπει ἐκ τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων ἀντιγρ. καὶ τοῦ Εὐσεβίου.

Καὶ ὅτε ἐγένετο (δειλὴ) ὥρα, τῆς αὐτῆς ἡμέρας ιγ'. Νισάν
πέμπτης τῆς ἐβδομάδος, καὶ ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ δείπνου, ὁ Σωτὴρ
ἀνέκειτο, ἦν ἀνακείμενος ἐπὶ τῶν ἀνακλίντρων τοῦ οἴκου ἐκείνου
τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῶν δώδεκα μαθητῶν. Οὐδεὶς δ' ἐνταῦθα καὶ
ἐν τοῖς ἐπομένοις λόγος περὶ νομικοῦ Πάσχα, ἢ τινος τῶν συστα-
τικῶν αὐτοῦ· ὁ δὲ Λουκᾶς, ὡς ὀφόμεθα ῥητῶς μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Σω-
τὴρ ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τῇ ἐσπέρᾳ τῆς ιγ'. τελέσων τὸ τῆς Κ. Δ.
Πάσχα «ὁ ἐπιθυμία ἐπεθύμησε φαγεῖν μετὰ τῶν μαθητῶν»
ἀλλ' οὐδ' ἦν δυνατὸν ἵνα τελέσῃ τὸ νομικὸν Πάσχα 24 ὁλοκλήρους
ὥρας πρὸ τῶν Ἰουδαίων, παρόντος τοῦ Ἰούδα, ὅπερ ἦν ἂν ἡ με-
γίστη κατ' αὐτοῦ κατηγορία, (παρ. Δευτερ. 27, 26 ἐν συγκρ.
πρὸς Ἀριθ. 9, 13) καὶ καταδίκη, εἰ ἐτόλμα τοιοῦτο τι καινο-
τομῆσαι.

Στίχ. 21) Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν· ἄμην λέγω ὑμῖν,
ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

Καὶ ἐνταῦθα ἀπλῶς ἐσθιόντων λέγει, οὐχὶ δὲ τὸ Πάσχα ὅτι
τοῦτο, ὃ ἥσθιον, ἦν ἡ κοινὴ καὶ συνήθης τροφὴ τῆς ἐσπέρας,
καθ' ἣν παρέδωκεν αὐτοῖς τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὸ Πάσχα τῆς
Κ. Διαθήκης ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου, οὓς εἶχεν ἐν τῷ δείπνῳ προ-
χείρους· ἀναγγέλλει δὲ πρῶτον ἐν τῷ δείπνῳ τὴν προδοσίαν ἵνα
δείξῃ ὅτι γινώσκει τοῦτο καὶ ζητεῖ ἐν τῇ τελευταίᾳ ὥρᾳ ἀγαγεῖν
τὸν προδότην εἰς συναίσθησιν καὶ μεταμέλειαν, καὶ σῶσαι οὕτως
αὐτὸν διὰ τῆς ἀγγελίας καὶ τῆς ἀπειλῆς (στίχ. 24), ἢ ἐὰν μὴ
μετανοήσῃ, ἀπομακρύνῃ αὐτὸν τοῦ μυστικοῦ δείπνου καὶ τῆς τε-
λευταίας ὁμιλίας ὡς ἀνάξιον πλέον αὐτῶν γενόμενον.

ἄμην λέγω ὑμῖν) = μετὰ βεβαιότητος πληροφορῶ ὑμᾶς, ὅτι εἰς
ἐξ ὑμῶν (οὐ λέγει ὁ Ἰούδας, ὡς ἐγίνωσκεν, ἀλλ' εἰς, ἵνα προκα-
λέσῃ τὴν ὁμολογίαν καὶ μεταμέλειαν αὐτοῦ) παραδώσει με.

Στίχ. 22) Καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ
ἐκαστος αὐτῶν· μήτι ἐγὼ εἰμι Κύριε;

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῷ· τὰ δὲ NBCLZ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰς ἕκαστος· καὶ τὰ DM καὶ ὀλίγα ἄλλα εἰς ἕκαστος αὐτῶν· τοῦτο δὲ σύνθηδες μόνον παρὰ τῷ Λουκᾷ (4, 40. 16, 5. Πράξ. 2, 3 κτλ.)· παρὰ δὲ τῷ Ματθαίῳ τὸ ἕκαστος ἀπλῶς (16, 27. 18, 35. 25, 15). διδὲ καὶ ἐνταῦθα προτιμότερα ἢ συνήθης ἀνάγνωσις τῶν ΔΓΔΠ καὶ τῶν πλείστων ἀντιγρ. καὶ τοῦ π. κ. καὶ τοῦ Εὐσ. καὶ Χρυσ. ἕκαστος αὐτῶν· τὸ δ' εἰς φαίνεται ἐκ τοῦ Μάρκου 14, 19 παρεμβληθέν.

Οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες τὴν θετικὴν πρόρρησιν τοῦ Σωτῆρος, περιλυποὶ ἐγένοντο, καὶ ἡρώτων ἕκαστος (πλὴν τοῦ Ἰούδα, ἐνοεῖται), «μήτι ἐγὼ εἰμὶ Κύριε;» ὅπου τὸ μήτι προϋποτιθῆσιν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Τὸν λόγον δὲ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς λύπης κάλλιστα ἐκτίθησιν ὁ Ζυγαδηνὸς λέγων· «Εἴλετο γὰρ ὁ Χριστὸς φοβῆσαι καὶ λυπῆσαι πάντας τοὺς ἄλλους ὑπὲρ τοῦ ἐπιστρέψαι τὸν ἀπολλύμενον μαθητὴν. Διατί δὲ οἱ λοιποὶ ἡγωνίων, μηδὲν τι τοιοῦτον συνειδότες ἑαυτοῖς; Διότι σφόδρα τῷ διδασκάλῳ ἐπίστευσον, ὡς ἀψευδестаῖον, καὶ ἐδεδίεσαν ἕκαστος, μήποτε τοιοῦτος ἀποβῇ τυφλωθεὶς τὸν νοῦν».

Στίχ. 23) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα, οὗτός με παραδώσει.

Τὰ AB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν «ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ».

Ὁ Σωτὴρ ἔδωκε τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἀναγνωρίσεως τῷ πλησίον αὐτοῦ ἀνακειμένῳ ἡγαπημένῳ μαθητῇ (Ἰωάνν. 13, 23 — 26)· ἦν δὲ τοῦτο, ὡς συμπληρῶν τὴν παράδοσιν ὁ Ἰωάννης λέγει, τὸ ἐπιδοῦναι τῷ Ἰούδᾳ τὸ ψωμίον ἐμβεβαμμένον· κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον, ᾧ καὶ ὁ Μάρκος ἔπεται, τὸ ἐμβάψαι συγχρόνως τὸν Ἰούδαν τὴν χεῖρα αὐτοῦ (δι' ἧς τότε ἦσθιον) ἐν τῷ αὐτῷ τῷ Σωτῆρι τρυβλίῳ (ἥτοι πινακίῳ λατ. *scutella*· οὕτω μεταφράζουσιν οἱ Ο'. τὸ ἑβρ. *תבליט* Ἐξῆδ. 25, 29. Ἀριθ. 4, 7 κτλ.), λίαν πιθανῶς ἵνα λάβῃ ἐξ αὐτοῦ τὸν ἄρτον, τὸ ψωμίον, ὃ ὁ Σωτὴρ προώρισεν δι' αὐτὸν καὶ παρήγγειλε λαβεῖν· ἀκριβεστέρα τοίνυν καὶ συμπληροῦσα τὴν τοῦ Ματθαίου ἢ διήγησιν τοῦ Ἰωάννου, εἰς

ὃν κυρίως ἀνεφέρετο τὸ σημεῖον αὐτό· ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος παραλείπει τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενόμενον (ὃ ἐγὼ βιάσας ἐπιδώσω), ἀντελήφθη δὲ μόνον ἡ ἐθεώρησε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰουδα γενόμενον (τὸ ἐμβάψαι μετὰ τοῦ Σωτῆρος τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ), ὡς τὸ σημεῖον τῆς ἀναγνώρισεως, ὅπερ καὶ αὐτό, κατ' ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος γενόμενον, εἰς ταῦτο καταλήγει.

Στίχ. 24) Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

Τὰ DZ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ μὲν οὖν.

Ὁ Σωτὴρ μετὰ τὸ σημεῖον ἀναγνώρισεως ταλανίζει τὸν ἀμετανόητον καὶ πεπωρωμένον μαθητὴν, λέγων ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει (πρὸς τὸν Πατέρα διὰ τοῦ θανάτου· ὁ θάνατος δηλ. ἀγαθὸν καὶ ποθητὸν ἀποτέλεσμα ἔξει)· οὐαὶ ὁμως (παρ. Λουκ. 6, 24) τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, τουτέστιν οἷα κακὰ καὶ ὄλεθρος ἀναμένουσι τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται (τοῖς Ἰουδαίοις)· ὅτι ὁ Ἰούδας ὁδηγὸς ἐγένετο τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Σωτῆρα (Πράξ. 1, 16)· καλὸν ἦν αὐτῷ (= ἀγαθόν, συμφέρον) εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅτι οὐκ ἂν ἡμάρτανεν οὕτω, καὶ ἐκολάζετο δεινῶς εἰς αἰῶνα. Καὶ τοῦτο δὲ λέγει ὁ Σωτὴρ βουλόμενος διὰ τῆς ἀπειλῆς φόβον καὶ μετάνοιαν αὐτῷ ἐμποιῆσαι· ἀλλ' ὁ πεπωρωμένος οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι.

Στίχ. 25) Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας, ὁ παραδοὺς αὐτόν, εἶπε· μῆτι ἐγὼ εἰμι Ῥαββί; λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶπας.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ Ἰούδας· — τὰ δὲ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ῥαββεί· καὶ τὰ NV ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ λέγει αὐτῷ.

Οἱ μὲν ἄλλοι ἀπόστολοι, οἱ ἁθῶι, ἅμα ἀκούσαντες τὸ «εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με» εὐθέως ἠρώτησαν μῆτι ἐγὼ εἰμι, ὁ δ' ἔνοχος ἐσιώπα· καὶ μόνον μετὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἀπειλὴν ἐρωτᾷ, ὡς

μηδὲν εἰδώς, ἀντὶ τοῦ ὁμολογῆσαι τὴν ἐνοχὴν αὐτοῦ καὶ μετανοῆσαι· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑποκριτικὴ αὐτῇ καὶ παράκαιρος ἐρώτησις ἐστὶν ἰσοδύναμος ὁμολογίᾳ ἐπιμονῆς εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ πρόθεσιν αὐτοῦ· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ αὐτῷ διὰ τοῦ Ῥαββινικοῦ σὺ εἶπας, ὡς ἔχει τὸ ἀληθές, τουτέστιν ἐν τῇ προτάσει, ἣν ἐρωτηματικῶς καὶ ἀπορηματικῶς ἐξήνεγκας, ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, ἥ ὡς σὺ εἶπας, ὡς ὁμολογεῖς, ἔχει ἡ ἀλήθεια· ὥστε καταντᾷ = τῷ ναί, μάλιστα· παρ. καὶ Ματθ. 26, 64. 27, 11. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐγένετο ἡ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ 13, 27 ἀναφερομένη πρόσκλησις αὐτοῦ, ὅπως ἐξέλθῃ, ὅτι μένοντος αὐτοῦ οὔτε τὸν μυστικὸν δεῖπνον παραδοῦναι ἡδύνατο ὁ Σωτὴρ καὶ τῷ προδότῃ μεταδοῦναι, οὔτε τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ὁμιλίαν ποιήσασθαι· ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα ἐγένοντο μετὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ἰούδα, ὡς ῥητῶς ἀναφέρει περὶ τῆς ὁμιλίας ὁ Ἰωάννης 13, 31 καὶ ὡς προκύπτει περὶ τοῦ μυστικοῦ δεῖπνου καὶ ἐκ τοῦ Ματθ. 26, 29, ὅπου λέγει ὁ Σωτὴρ «ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου», ὅπερ οὐδέποτε ἡδύνατο εἰπεῖν παρόντος τοῦ Ἰούδα· ἡ τοῦ Λουκᾶ τοίνυν διήγησις (Λουκ. 22, 21 καὶ ἐφ.) ἐστὶ πρωθύστερος καὶ προτακτέα χρονολογικῶς τοῦ 15 στίχου.

Στίχ. 26) Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογῆσας, ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου.

Τὰ D 69 ἔχει αὐτῶν δὲ ἐσθιόντων — τὰ δὲ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄρτον, ὡς ὁ Χρυστόστομος δις· — καὶ τὰ ΑΓΔ καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. καὶ Βασίλειος ὁ Μέγας τὸν ἄρτον, ὅπερ ἐνταῦθα, ὡς καὶ κατωτέρω στίχ. 27 τὸ ποτήριον, χαρακτηρίζει ἀμφοτέρω ὡς εἰς τοῦτο (διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ μυστηρίου) προητοιμασμένα, καὶ ὧν οὐδεὶς τέως ἤψατο, ἀλλ' ἔμενον εἰς τοῦτο τετηρημένα — εὐλογῆσας ἔχουσι τὸ π. κ. καὶ τὰ NBCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ μεταφρ. ὡς ἡ βουλγ. καὶ ἄλλαι· τὰ δὲ ΑΓΔ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ ὁ Βασ. καὶ Χρυσ. εὐχαριστήσας, ὅπερ παρεσχήθη ἐνταῦθα ἐκ τοῦ Λουκᾶ, ὅτι καὶ ὁ Μάρκος ἔχει εὐλογῆσας, ἐπόμενος τῷ Ματθαίῳ. Τὰ δὲ ῥήματα εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν συναλλάσσονται παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς ἐνταῦθα τε (Ματθ. 26, 26. 27. Μάρκ. 14, 22. 23. Λουκ. 22, 17. 19. παρ. καὶ Α'. Κορ. 11, 24) καὶ ἐν τῷ

ἐπισιτισμῷ τοῦ ὄχλου (Ματθ. 14, 19, 15, 36. Μάρκ. 6, 41. 8, 6 καὶ 7. Λουκ. 9, 16)· παράβαλε δὲ περὶ τούτου τὴν ἐρμηνεῖαν εἰς τὸ Ματθ. 15, 36, ὅπου λέγεται ὅτι ἀμφοτέρω ταῦτα εἰς ταῦτ' ἀποκατατίθενται, ὅτι ἡ εὐλογία πρὸς τὸν μείζονα ἐστὶν εὐχαριστία διὰ τὰς παρ' αὐτοῦ θωρακὰς, καὶ 14, 19, ὅπου λέγεται ὅτι διὰ τῆς εὐχαριστίας καὶ ἐπικλήσεως τοῦ Πατρὸς μετέδωκεν αὐτοῖς τὴν δύναμιν τοῦ αὐξηθῆναι καὶ πληθυνθῆναι· τὰ κΒDLZ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ τοὺς τοῖς μαθηταῖς εἶπε· τὸ δὲ U καὶ πολλὰ ἄλλα τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

Ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν ἑνεκα τοῦ Ἰουδα γενομένην παρέκβασιν, ὅπως φέρῃ αὐτὸν εἰς μεταμέλειαν, εἴτε ἀπομακρύνῃ πλέον ὥς ἀνάξιον τῶν τελεσθησομένων, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἔρχεται, ἐν ᾧ ἐτι ἐξηκολούθουν ἐσθίοντες χρόνῳ, εἰς τὴν παραδόσιν τοῦ μυστικοῦ δείπνου, λαβὼν τὸν ἄρτον, τὸν ἐπὶ τούτῳ δηλ. ἡτοιμασμένον (ὄρα τὴν διάφ. γραφὴν) ἐνζυμον ἄρτον, καὶ εὐλόγησας διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς, ὅπως μεταβάλλῃ δι' αὐτοῦ συνεργεῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος τὰ στοιχεῖα τοῦ ἄρτου εἰς τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ σωτήριον αἷμα· ὅπως γὰρ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ματθ. 14, 19 εἵπομεν, ἐν παντὶ τῆς θεότητος ἔργῳ τὴν μὲν πρωτοβουλίαν ἔχει ὁ Πατὴρ, συνεργοῦσι δὲ καὶ συνεργάζονται ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα, οὕτω κἀνταῦθα τὴν ὑπερφυσικὴν μεταβολὴν καὶ οἱ τρεῖς ἐνεργοῦσι, *τελειοὶ δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα*, ὅπερ θεμελιώσαν τὴν ἐκκλησίαν συνεργεῖ καὶ τελειοὶ πᾶν εἰς αὐτὴν ἀναγόμενον μυστήριον καὶ ἔργον· διὸ καὶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν πρὸ τοῦ ἁγιασμοῦ ἐπικαλεῖται ὁ λειτουργὸς τὸν Θεὸν πατέρα, ἵνα καταπέμψῃ ἐπὶ τὰ ἀντίτυπα τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα εἰς μεταβολὴν τῶν στοιχείων τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου (παρ. Εἰρ. ἀπόσπ. παρὰ Pfaff «Προσφέρωμεν γὰρ τῷ Θεῷ τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, ὅτι τῇ γῇ ἐκέλευσεν ἐκφύσαι τοὺς καρπούς τούτους εἰς τροφὴν ἡμετέραν, καὶ ἐνταῦθα τὴν προσφορὰν τελέσαντες ἐκκαλοῦμεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπως ἀποφῇ τὴν θυσίαν ταύτην καὶ τὸν ἄρτον, σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ποτήριον, τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα οἱ μεταλαβόντες τούτων τῶν ἀντιτύπων τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ζωῆς αἰωνίου τύχωσι»· παρ. Gieseler Ἑκκλ. Ἱστορ. Τομ. Α'. σελ. 234. καὶ ὁ Ἰουστίνος ἐν

ἀπολογία Α'. σελ. 85 λέγει· «ἔπειτα (μετὰ τὰς κοινὰς εὐχὰς) προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος. Καὶ οὗτος λαβὼν, αἶνον καὶ δόξαν τῷ πατρὶ τῶν ὄλων διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ νιοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀναπέμπει, καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ ποιεῖται· οὐ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν πᾶς ὁ παρὼν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων· Ἄμην, κτλ.». Πρόδηλον τοίνυν ὅτι ἡ ὑπερφυῆς μεταβολὴ τῶν τιμίων δώρων γίνεται ὑπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος, *ιδιαιτάτα* δὲ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ Παρακλητοῦ, τοῦ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος τὴν ἰδιαιτάτην φροντίδα τῆς ἐκκλησίας ἔχοντος, καὶ τελειούντος πάντα τὰ θεῖα καὶ ὑπερφυᾶ ταῦτα ἔργα. Κἀκιστα τοίνυν οἱ λατῖνοι ἐκαινοτόμησαν ἀποκόψαντες τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν ἐν ἀπαξἀπάσαις ταῖς ἀρχαίαις λειτουργίαις ὑπάρχουσαν, καὶ κἀκιστα ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ νῦν ἱστορικῶς ἐκφερόμενα λόγια τοῦ Σωτῆρος (λάβετε... πῖετε) τὰ λεχθέντα τότε κατὰ τὴν διάδοσιν καὶ μετάδοσιν τοῦ μυστηρίου, ὁπότε πλέον τὰ ἅγια ἦσαν *τετελειωμένα*, μεταβάλλουσι ταῦτα εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Διὰ τούτων δὲ ὁ Πάπας ἐζήτησεν ὑψῶσαι ἑαυτὸν ὑπὲρ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔπесεν οὕτως εἰς τὸ τῆς αἰρέσεως βάραθρον.

καὶ εὐλογήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς) εὐθὺς μετὰ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν δι' αὐτῆς τελείωσιν τοῦ ἄρτου καὶ μεταβολὴν, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὡς καὶ Ματθ. 14, 19, ἔταμεν αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ εἰς τεμάχια, προωρισμένα δι' ἑνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν, ὅπως λάβῃ ἑαυτῷ ἐν τεμάχιον· ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὁδοῦ τῆς διαδόσεως ὠνομάσθη τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς εὐχαριστίας καὶ *κλάσις τοῦ ἄρτου* (Λουκ. 24, 35. Πράξ. 2, 42. 46. 20, 7. 11. Α'. Κορ. 10, 16), ἥτις ὁμως δηλοῖ καὶ τὸν κοινὸν δαίπνον (Πράξ. 27, 35).

καὶ εἶπε λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου) καταταμίων τὸν ἄρτον εἰς τεμάχια, ἔθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ προσεκάλει νῦν τοὺς μαθητάς εἰς βρῶσιν αὐτοῦ διὰ τοῦ λάβετε, φάγετε, ἄσυνδέτως = λαβόντες φάγετε τὸ κλάσμα τοῦ ἄρτου ἕκαστος· τοῦτο γὰρ ἡ ὅτι τοῦτο τὸ κλάσμα ἢ τμημα, ὃ ἕκαστος λαμβάνει ἐστὶ τὸ

σῶμά μου· διὰ τούτου δὲ δεικνύει ὁ Σωτὴρ τὴν ἤδη ὑπερφυσικῶς καὶ θαυμαστῶς γενομένην μεταβολὴν ταύτην τοῦ ἄρτου, ὅστις οὔτε σύμβολον ἀπλοῦν τοῦ σώματος, ὡς οἱ Καλθινισταὶ δοξάζουσιν, οὔτε φορεὺς τοῦ σώματος (ὡς οἱ Λουθηθρανοί), ἀλλὰ αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου· μόνη γὰρ γραφικὴ καὶ σύμφωνος τῇ συστάσει τοῦ μυστηρίου ἐστὶν ἡ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας διδασκαλία, ἥτις διὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἐκήρυξεν, ὅτι (παράβ. τὴν 4'. πρᾶξιν τῆς 3'. οἰκουμενικῆς συνόδου) « οὐδαμοῦ οὔτε ὁ Κύριος, οὔτε οἱ ἀπόστολοι ἢ πατέρες εἰκόνα εἶπον τὴν διὰ τοῦ ἱερέως προσφερομένην ἀναίμακτον θυσίαν, ἀλλ' αὐτὸ σῶμα καὶ αὐτὸ αἷμα. » Εἰκὼν γὰρ καὶ σύμβολον ἐστὶν ἡ τοῦ ἁμνοῦ θυσία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἣν οὐκ ἂν μετέβαλεν ὁ Σωτὴρ, εἰμὴ προῦκειτο περὶ μεταβολῆς τοῦ τύπου καὶ τῆς σκιᾶς τῆς Ν. Διαθήκης εἰς τὸ δι' αὐτοῦ δηλούμενον ἀντίτυπον· οὐδὲν δὲ σημαίνει, ὅτι ὁ Σωτὴρ παραδιδούς τὸ μυστήριον οὐπω ἐπεπόνθει, ὅτι καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἡδύνατο ὡς Θεὸς ποιῆσαι ὅ,τι ἐγίνωσκεν ἀφεύκτως πληρωθόσμενον, καὶ μεταδοῦναι τούτου τοῖς ἤδη καθαροῖς, (Ἰωάνν. 13, 10) ἀποστόλοις αὐτοῦ, οἵτινες, ὡς καὶ ἡ Θεοτόκος, ἡ πρὸ τῆς συλλήψεως τοῦ Σωτῆρος καθαρισθεῖσα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος διὰ τῆς ἁγίου πνεύματος δυνάμεως (παρ. Λουκ. 1, 38) τῇ πίστει εἰς τὸν Σωτῆρα καὶ πρὸ τῆς θυσίας τοῦ σταυροῦ διὰ τῆς θείας χάριτος ἐκαθαρίσθησαν, καὶ κοινωνοὶ οὕτω τοῦ μυστηρίου ἐγένοντο· πάντα γὰρ δυνατὰ τῷ Θεῷ, δι' ὃν χρόνος οὐχ' ὑπάρχει.

Στίχ. 27) Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πίνετε ἐξ αὐτοῦ πάντες,

Τὰ NBE καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς ποτήριον (ὡς καὶ ἀνωτέρω ἄρτον)· τὰ ACD ὁμῶς καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. τὸ ποτήριον (=τὸ εἰς τοῦτο ἡτοιμασμένον)—τὰ δὲ CLZΔ καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν εὐχαριστήσας ἔνευ τοῦ καί.

Ἐπειδὴ τὸ μυστήριον τοῦτο κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ἐστὶν ἀνάμνησις διηνεκῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ σωτηρίας, πλὴν τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος, τοῦ θανάτῳ παραδο-

θέντος καὶ σώσαντος ἡμᾶς, ἰδιαίτατα παρέδωκεν ἡμῖν καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ αἷμα, δι' οὗ ἐπεσφραγίσθη καὶ ἐτελειώθη καὶ κύρος ἔλαβεν ἡ καινὴ διαθήκη τῆς σωτηρίας ἡμῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς· τούτου δὲ τοῦ σωτηρίου αἵματος τύπος καὶ σύμβολον ἦν τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν τῆς Π. Διαθήκης, δι' οὗ καὶ ἐκείνη ἐπεσφραγίσθη (Ἐξέδ. 24, 6. Ἑβρ. 9, 18 — 22) ὅτι χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις· (Ἑβρ. 9, 22). Διὰ τοῦτο τοίνυν ὁ Σωτὴρ, βουλόμενος τελείαν καταλιπεῖν ἡμῖν τὴν τῆς σωτηρίου θυσίας αὐτοῦ ὑπόμνησιν, πλὴν τοῦ γενικοῦ μέσου ταύτης, τοῦ ἁγίου σώματος, κατέλιπεν ἡμῖν καὶ τὸ ἰδιαίτατον τῆς ἐξιλαστικῆς ταύτης καὶ αἰωνίου ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι θυσίας μέσον καὶ σφραγίδα, τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα, οὐ διὰ τῆς ἐκχύσεως ὁ Πατὴρ ἐξίλεωθη καὶ ἤρε τὴν κατάραν καὶ ἀνικανότητα τοῦ γένους ἡμῶν τοῦ ἔλθειν εἰς κοινωνίαν μετ' αὐτοῦ καὶ λαβεῖν ζωὴν πνευματικὴν· διὸ καὶ ἰδιαίτατον συστατικὸν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος ἀναφέρει, ἐστὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ κυρῶσαν τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ διὰ τοῦτο λέγει παρὰ τῷ ἀποστόλῳ (Α'. Κορ. 11, 25) ὁ Σωτὴρ· « τοῦτο τὸ ποτήριον (τῆς εὐχαριστίας) ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἑμῷ αἵματι » (τῷ ἐν τῷ ποτηρίῳ περιεχομένῳ), ὅπερ δηλ. αἷμα ἡ κύρωσις καὶ ἡ πλήρωσις τῆς μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐμοῦ διαθήκης εἰς σωτηρίαν ὑμῶν. Ὁ λόγος δὲ τῆς τοῦ αἵματος προσθήκης ἐστὶν ὅτι τὸ αἷμα ὡς αἰτία τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς τῆς σωματικῆς διὰ τῆς τοῦ σώματος ἀνακαίνισσεως, εἰκονίζει τὴν ἀθάνατον ψυχὴν (Λευϊτ. 17, 11) καὶ τὸ πρόσωπον αὐτὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς κατ' ἀκολουθίαν καὶ τοῦ θανόντος ὑπὲρ ἡμῶν Σωτῆρος· τοῦτο δ' ἐφ' ὅσον ἀνθρωπίνως δυνάμεθα κρίναι· ὅτι τὴν ἄβυσσον τῆς θείας βουλῆς καὶ ἐνσάρκου οἰκονομίας μόνος ὁ ἐν Τριάδι Θεὸς οἶδε τελείως καὶ ἀσφαλῶς. Καὶ ἔστι μὲν βεβαίως μυστήριον καὶ τοῦ αἵματος ἡ χύσις, ὡς καὶ ἡ παράδοσις αὐτοῦ ἡμῖν εἰς τὸ πίνειν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας μετὰ τὸ φαγεῖν τὸ σῶμα· ἡμεῖς ὁμως ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς ὁδηγούμενοι, ἀναφέρομεν κατ' αὐτὴν τοὺς πιθανωτάτους λόγους τῆς συστάσεως· τὴν δὲ ἀναγκαιότητα αὐτοῦ συμπεραίνομεν ἐκ τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος διατάξεως· ὅτι, ὡς εἰ

προεγίνωσκε τὴν παπικὴν ἀσεβῆ καινοτομίαν τῆς στερήσεως τοῦ ποτηρίου, ἣν ἐπέβαλε τοῖς λαϊκοῖς ὁ Πάπας, μετὰ τὸ ἀπλῶς εἰπεῖν λάβετε φάγετε περὶ τοῦ ἄρτου, ἐπιφέρει περὶ τοῦ αἵματος « πῖτε ἐξ αὐτοῦ πάντες ἄνευ ἐξαιρέσεως οἱ τὴν ὅλην ἐκκλησίαν ἐκπροσωποῦντες μαθηταί μου » καὶ διὰ τοῦτο ἀνέκαθεν ἡ ἀποστολικὴ ἐκκλησία πᾶσι τοῖς πιστοῖς μετεδίδου τὸ ποτήριον τοῦ αἵματος αὐτοῦ (παρ. Α'. Κορ. 11, 25 — 29). δι' οὗ καθαρίζεται ὁ πιστὸς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας (Α'. Ἰωάν. 1, 7. Ἀποκαλ. 7, 14).

Στίχ. 28) τοῦτο ἄρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν.

Τὸ C⁸ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν γάρ· τὰ δὲ NBDLZ 33 τὸ τὸ πρὸ τοῦ τῆς καινῆς διαθήκης· καὶ τὰ NBLZ 33. 102 τὸ καινῆς· καὶ τὸ D ὡς καὶ ὁ Κύρ. καὶ Χρυσ. ἔχουσιν ὑπὲρ πολλῶν· τὰ δὲ NBCD καὶ τινὰ ἄλλα κατὰ λάθος ἀντιγραφῶν ἔχουσιν ἐκχυννόμενον (παρ. Ματθ. 23, 35).

Ὁ Σωτὴρ αἰτιολογεῖ ἐνταῦθα τὴν ἀνάγκην τοῦ πῖναι ἐκ τοῦ ποτηρίου πάντας ἀνεξαιρέτως· τοῦτο γάρ τὸ ποτήριον (τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου = τοῦτο τὸ πόμα) ἐστὶ τὸ αἷμά μου (= αὐτὸ τὸ αἷμα, καὶ οὐχὶ τύπος καὶ σύμβολον), τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, δι' οὗ δηλ. σφραγίζεται καὶ κυροῦται ἡ καινὴ διαθήκη, ἡ συνθήκη τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν, ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος, δι' ἧς χορηγεῖται ἄφεςις καὶ σωτηρία τοῖς δεχομένοις τὴν θυσίαν αὐτοῦ, ὡς καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τελεσθεῖσαν ὡς καὶ ἡ Π. Διαθήκη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Μωϋσῆν, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο ζῶν τῶν τηρήσουσι τὸν νόμον διὰ τοῦ αἵματος τῶν θυμάτων ἐκυρώθη — τὸ περὶ πολλῶν (ἐμφαντικῶς = ὑπὲρ πλείστων ὄσων τῶν εἰς ἐμὲ πιστευσόντων), ἐκχυνόμενον (μετ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ) εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν (τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐν αὐτῷ κυρωθείσης Κ. Διαθήκης), ἵνα δηλ. συγχωρηθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι τῶν πολλῶν τούτων, τῶν πιστευσόντων εἰς ἐμὲ· διὰ τοῦτο τοίνυν πῖέτωσαν πάντες ἐξ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο διηνεκῇ ἐξιλαστικὴν δύναμιν ἔχει καὶ καθαρίζει τοὺς πιστοὺς ἀπὸ πά-

σης ἁμαρτίας. Καί ἔχει μὲν βεβαίως καὶ τὸ σῶμα τὴν τοιαύτην ἱλαστήριον δύναμιν κατὰ τὸ Λουκ. 23, 19. Α'. Κορ. 11, 24· ἀλλ' ἐν τῷ τιμῷ αἵματι, τῷ ἐκ τοῦ σώματος ἐκχυθέντι, κορυφῶνται καὶ συμπληροῦνται ἡ δύναμις αὕτη· ἄλλως τε δὲ τὸ μυστήριον ἐστὶν ἐν ὑπὸ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη· κοινωνοῦμεν γὰρ τοῦ Χριστοῦ τελείως ὑπ' ἀμφοτέρω τὰ εἶδη· καὶ βεβαίως μὲν ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὸ ἕτερον δύναται ἀναπληροῦν θάτερον (ὡς ἐν τοῖς ἄγαν νηπίοις τὸ αἷμα τὸ σῶμα), ἀλλὰ τοῦτο ἐξαίρεσις, ὅπου οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι.

Στίχ. 29) λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου.

Τὰ κDZ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ὅτι· τὰ δὲ κAB καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκ λάθους ἀντιγρ. ἔχουσι γεννήματος· καὶ τὰ D 25 Χρυσ. πῖω, ἀντὶ πίνω· τὰ δὲ CLZ καὶ ὀλίγα ἄλλα καινὸν μεθ' ὑμῶν.

Θεμελιώσας καὶ συστησάμενος ὁ Σωτὴρ τὸ μυστήριον τῆς Κ. Διαθήκης, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐνοῦται τῷ Θεῷ, ἀναγγέλλει νῦν εἰς παράκλησιν καὶ παραμυθίαν τῶν μαθητῶν, ὅτι καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἐν τῇ καιρῇ κτίσει, καιρὸν γέννημα τῆς ἀμπέλου (ὡς στοιχεῖον τοῦ αἵματος αὐτοῦ), κατ' ἐξακολούθησιν μετ' αὐτῶν πίεται, τουτέστι καινῆς καὶ τελείας μετ' αὐτοῦ ἐνώσεως καταξιώσει αὐτούς.

ἀπ' ἄρτι) ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς, καθ' ἣν ἔπινε μετ' αὐτῶν ἐκ τοῦ αἵματος, ὡς καὶ ἔφαγεν ἐκ τοῦ σώματος, ὡς ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ τελεστής τοῦ μυστηρίου.

ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου) ἦτοι τοῦ μεταβληθέντος εἰς τὸ αἷμά μου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν = καθ' ἣν αὐτὸ πίνω καιρὸν· ὡς δηλ. ἡ μέλλουσα κτίσις ἐστὶ καινὴ, καὶ ὡς τὰ σώματα ἡμῶν καινὰ καὶ πνευματικὰ, καὶ τῇ πνευματικῇ ἐκείνῃ ζωῇ ἀνάλογα, οὕτω καὶ τὸ πόμα τὸ ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου καινὸν καὶ πνευματικόν, εἰς ἐκτυπωτέραν τοῦ Σωτῆρος μετάληψιν τοὺς πιστοὺς ἄγον· διὰ τούτου τοίνυν ἡ στενωπότης πρὸς αὐ-

τὸν ἔνωσις καὶ κοινωνία ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ παρίσταται καὶ εἰκονίζεται.

Αὕτη τοίνυν ἡ κατὰ τὸν ἀρχευαγγελιστὴν Ματθαῖον ἱστορία τῆς παραδόσεως τοῦ μεγίστου τῶν μυστηρίων τῆς Κ. Διαθήκης, τοῦ ἐνοῦντος ἡμᾶς τῷ Σωτῆρι, τοῦ χρηγοῦντος τὴν ἀληθινὴν τροφὴν τῷ πνεύματι ἡμῶν, καὶ καθαρίζοντος ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας (Ἰωάνν. 6, 53 — 56. Α'. Ἰωάνν. 1, 7), ὅπερ ὡς τὸ ἀληθινὸν Πάσχα, ἅμα τελεσθέν, ἀφείλε πλέον πᾶσαν σημασίαν, καὶ ἀντικατέστησε τὸ τῆς Π. Διαθήκης, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ματθαῖος χαρακτηρίζει τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐτελέσθη τοῦτο, ὡς τὴν πρώτην τῶν ἀζύμων, ἣν οἱ δύο ἄλλοι ἐπεξηγοῦσι τοῖς ἐξ ἔθνων ἀναγνώσταις αὐτῶν, ὡς ὀφόμεθα, ἥτις ὁμως ἐνταῦθα εἰς χριστιανικὴν πλέον ἔνοιαν λαμβάνεται. Καὶ περὶ μὲν τῆς οὐσίας τοῦ μυστηρίου ὡς σώματος καὶ αἵματος ἀληθινοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ οὐχὶ συμβόλου ἢ καὶ φορέως ἀμφοτέρων, αὐτὸς ὁ Σωτὴρ μαρτυρεῖ, χαρακτηρίζων ἐν τῷ 6 κεφ. τοῦ κατὰ Ἰωάννην στίχ. 48 — 58 τὸν ἄρτον ὡς *τὴν σάρκα* (ὅρα στίχ. 51), καὶ τὸν οἶνον ὡς τὸ *αἷμα* (στίχ. 53 — 56)· ἀμφοτέρα δὲ ἀποκαλεῖ (στίχ. 55) *ἀληθῆ* βρώσιν καὶ *ἀληθῆ* πόσιν. Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ δὲ τῶν στίχων ἐκείνων ὀφόμεθα ὅτι σαφέστατα ὁ Σωτὴρ προεῖπε τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι ὁ ἄρτος, ὃν δώσει αὐτοῖς, αὐτὴ ἡ σὰρξ αὐτοῦ, ἡ μέλλουσα παθεῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐσκανδαλίσθησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅπερ οὐκ ἂν συνέβαινεν, εἰ ἔλεγεν αὐτοῖς ῥητῶς ὅτι φορεὺς ἢ σύμβολον ἀπλοῦν ὁ ἄρτος καὶ οἶνος τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος ἐστὶ· διὸ *σκόλοψ* τῇ σαρκὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἐρμηνευτῶν τὸ χωρίον ἐκεῖνο ὀλόκληρον τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 50 — 58 ἐστὶ, καὶ σαφειστάτῃ ἐκθεσις καὶ κύρωσις τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, ἥτις ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ἀποστόλου Α'. Κορ. 10, 16 καὶ 11, 27 (ἐνοχος ἐστὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου = ἐνοχος ἐστὶ καταφρονήσεως, οὐχὶ ἐμμέσου μόνον τοῦ Κυρίου, ὡς οἱ Καλθινισταὶ διατείνονται, λέγοντες ὅτι ἢ εἰς τὰ σύμβολα τοῦ βασιλέως (σφραγίδα κλπ.) ὕβρις, ὕβρις ἐστὶν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καταφρονήσεως αὐ-

τοῦ τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος, εἰς ᾧ μετεβλήθη ὁ ἄρτος καὶ οἶνος) παράβαλε δὲ καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ Α'. Ἰωάνν. 1, 7, καὶ τοῦ Πέτρου Α'. Πέτρ. 1, 2 καὶ ἄλλων χωρίων, τῆς Ἑβρ. ἐπιστολῆς (12, 24. 13, 10) καὶ Ἀποκαλ. 7, 14 κτλ. Ταύτην δὲ τὴν σαφῆ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν ἀποστόλων διδασκαλίαν, ἀνομολογοῦσι καὶ οἱ ἀποστολικοὶ πατέρες (Ἰγνατ. πρὸς Ῥωμ. 7. Σμυρν. 7 ὅπου ὁμιλεῖ κατὰ τῶν δοκητῶν, τῶν ἀρνούμενων τὸν ἄρτον εἶναι τὸ σῶμα αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος· παράβ. καὶ πρὸς Φιλαδελφ. 4. ὡσαύτως Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἀπολογ. 1 κεφ. 66 «Καὶ ἡ τροφή αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία· ἥς οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν, ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν καὶ λουσάμενῳ τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ἀναγέννησιν λουτρόν, καὶ οὕτω βιοῦντι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν. Οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὅν τρόπον διὰ λόγου Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι»). Καὶ ὁ χορὸς δὲ τῶν θεοφόρων πατέρων μέχρι Δαμασκηνοῦ, οὕτως ἐνόησε τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν καὶ ἡ ζ'. Σύνοδος σαφέστατα καὶ γραφικώτατα καλεῖ, ὡς εἶδομεν, αὐτὸ σῶμα καὶ αὐτὸ αἷμα τὸν ἁγιασθέντα ἄρτον καὶ οἶνον. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Μοψουεστίας Θεόδωρος διδάσκει τοὺς Καλβινιστὰς ἐξηγητικῶς τὴν ἀληθῆ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου ἔννοιαν ἐνταῦθα λέγων· «Οὐκ εἶπε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σύμβολον τοῦ σώματός μου καὶ τοῦτο τοῦ αἵματός μου, ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου, διδάσκων ἡμᾶς μὴ πρὸς τὴν φύσιν ὄραν τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ διὰ τῆς γενομένης εὐχαριστίας εἰς σάρκα καὶ αἷμα μεταβάλλεσθαι». Ἡ δὲ μεταβολὴ αὕτη γίνεται διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐνώσεως τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ θεότητος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, δι' ἧς ἐνώσεως παύει πλέον τοῦ εἶναι ἄρτος καὶ οἶνος ἀπλοῦς, καὶ μεταβάλλεται, μετα-

ποιεῖται, μεταστοιχειοῦται καὶ κατὰ τοῦτο μετουσιοῦται (τῇ μὲν λέξει οὐ χρῶνται οἱ πατέρες καὶ αἱ σύνοδοι, ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ· ὅτι ἡ μεταβολὴ ἐστὶν οὐχὶ ἐξωτερικὴ καὶ ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποκειμένη ἀλλ' ἐσωτερικὴ τῆς σχέσεως τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου, ὃς ἅμα ἐνώσει τῇ θεότητι καὶ ψυχῇ τοῦ Κυρίου, μεταβάλλει διὰ τῆς ἐνώσεως τὸ εἶναι αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἄρτου γίνεται σῶμα, καὶ ἐξ οἴνου αἷμα κατὰ τοῦτο μετουσιοῦται· ὅτι κοινὸς πρότερον ἄρτος ὢν, μετὰ τὴν ἐνώσιν ἐστὶ σῶμα, καὶ κοινὸς πρότερον οἶνος ὢν, μετὰ τὴν ἐνώσιν ἐστὶν αἷμα τοῦ Σωτῆρος· κατὰ τοῦτο τοίνυν ὀρθὸν καὶ ἀκριβὲς τὸ μετουσιοῦσθαι ταῦτα, ἥτοι μεταβάλλειν τὴν οὐσίαν, τὸ εἶναι αὐτῶν· ὄντα γὰρ ἀπλοῦς ἄρτος καὶ οἶνος πρότερον, τῇ ἐνώσει μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ Θεότητος τοῦ Σωτῆρος, γίνονται καὶ εἰσὶ σῶμα καὶ αἷμα). Περί δὲ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ μυστηρίου τούτου ὡς *θυσιάζου* οὐ μόνον κατὰ τὸ προσφέρειν ἡμᾶς τὸν ἄρτον καὶ οἶνον τῷ Θεῷ τῷ μεταβάλλοντι ταῦτα εἰς σῶμα καὶ αἷμα (παράβ. τὸ ἄνω μνημονευθὲν ἀπόσπασμα τοῦ Εἰρηναίου), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ προσνεγκεῖν τὸν Σωτῆρα καὶ προσφέρειν τὸν ἱερέα τὸ ἀπαξ τυθεὶς καὶ ἐκχυθὲν σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ τῷ Θεῷ εἰς ἰλασμόν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, μαρτυρεῖ ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἀποκαλοῦσα τὸν ἱεράν τοῦ Κυρίου τράπεζαν (Α΄ Κορ. 10, 21) *θυσιαστήριον*. Ὁ *Λαζαρος* *θυσιαστήριον*, λέγει καὶ ἡ πρὸς Ἑβρ. (13, 10) ἐξ οὗ φησὶ γεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες, δεικνύσα ὅτι καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ ἐξακολουθεῖ ἡ θυσία οὕσα ἀληθινὴ ἀνταναμνήσις τῆς μιᾶς καὶ αἰώνιου τοῦ σταυροῦ θυσίας, διὰ τῆς προσφορᾶς αὐτοῦ τοῦ ἀρνίου, τοῦ ἐσφαγμένου, τῷ Πατρί, εἰς ἰλασμόν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν τελειουμένη)· παρ. καὶ τὸ Ἑβρ. 9, 23, ὅπου διὰ τοῦ «αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις καθαρίζεται» περισταται ἡ ἔδρα τοῦ ἀρχιερέως ἡμῶν καὶ τὸ ὑπερουράνιον *θυσιαστήριον* (Ἀποκαλ. 6, 9) ὡς ὁ τόπος, ἐν ᾧ αἱ χριστιανικαὶ ἀναμνηστικαὶ θυσίαι προσφέρονται τῷ Θεῷ εἰς καθαρισμόν καὶ ἁγιασμόν τῆς ἐν οὐρανῷ τῇ κεφαλῇ αὐτῆς, καὶ τὸ κύριον *θυσιαστήριον* ἐχούσης στρατευομένης ἐκκλησίας, τῆς διηνεκῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἀγιαζομένης καὶ καθαριζομένης δι' αὐτοῦ. Ἔστι τοίνυν τὸ μυσ-

ριον ἀληθῆς καὶ ἀναιμάκτος *θυσία*, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ προσφέρεται ὁ ἅπαξ τυθεὶς ἄμνος τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, εἰς ἱλασμόν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις φέρεται, καὶ ὑπὸ τῶν κανόνων (τοῦ 18 τῆς ἐν Νικαίᾳ, ὅπου ὁ ἱερεὺς καλεῖται ὁ *προσφέρων*, καὶ τοῦ 28 τῆς Πενθέκτης καὶ ἄλλων πολλῶν) οὕτω χαρακτηρίζεται· οὐ μόνον δ' οὐκ ἀναιρεῖ τὸν ἐνιαῖον χαρακτῆρα τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μιᾶς καὶ σωτηρίου ἐκείνης θυσίας, ἀλλ' ὡς ἀνάμνησις διαιωνίζει ἐν ταῖς χριστιανοῖς ἀναιμάκτως τὴν αἰώνιον ἐκείνης *ἱλαστικῇ δόραμιν*· παράβ. Κυρίλλ. Ἱεροσολ. κατήχ. μυσταγωγ. Ε'. «Χριστὸν ἐσφαγιασμένον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων *προσφέρομεν* ἐξιλεούμενοι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἡμῶν τὸν φιλόνηρον». Ἀποροῦμεν δὲ πῶς δύνανται οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀρνεῖσθαι τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τοῦ μυστηρίου ὡς θυσίας, δεχόμενοι καὶ ὁμολογοῦντες τὸν κοινὸν *ἀμνὸν* τῆς Π. Δ. ὡς *θυσίαν*· τὸν δὲ ἀληθῆ ἄμνον τῆς Κ. Δ. τὸν ἐν τῷ μυστηρίῳ προτιθέμενον καὶ ἀναμνησκόντα τὴν μεγάλην θυσίαν, τὴν διηνεκῇ δύναμιν ἔχουσαν, ἀρνοῦνται εἶναι θυσίαν καὶ προσφορὰν ἀληθῇ καὶ μεταβιβάζουσαν διηνεκῶς εἰς ἕκαστον ἄτομον διὰ τῆς μεταλήψεως τὴν ἱλαστήριον ἐκείνης τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίας δύναμιν· ἐν ᾧ τοίνυν θυσία ἐστὶ πᾶν οἰονδήποτε πρὸς τὸν Θεὸν προσφερόμενον δῶρον ὑλικὸν ἢ πνευματικόν, μόνον τὸ μέγιστον καὶ σωτήριον τῆς ἀναιμάκτου θυσίας δῶρον οὐ στέργουσιν εἰπεῖν οὕτως οἱ διαμαρτυρόμενοι, καὶ τοῦτο δῆθεν ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς τὴν κατάχρησιν τῶν τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας λειτουργιῶν (*missarum*), τῶν πολλάκις τῆς ἡμέρας καὶ εἰς ἀκατάλληλον μέρος ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἱερέως ἄνευ συνάξεως καὶ χρηματισμοῦ ἕνεκεν ἐπιτελουμένων· ἀλλ' ἡ κατάχρησις οὐκ ἐστὶν οὐδαμοῦ λόγος ἄρσεως τῆς χρήσεως καὶ πρὸ πάντων ἐνταῦθα, ὅπου περὶ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν τροφῆς πρόκειται, ἥς τιнос προτιμῶσιν οἱ διαμαρτυρόμενοι τὴν πνευματικὴν αἰτίαν καὶ θάνατον, καταργήσαντες τὸ μυστήριον τοῦτο ὡς τῆς *σαρκὸς* καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου μετάλληψιν καὶ θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 7 — 38.

Στίχ. 7) Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα.

Τὸ G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἦλθε δὲ καὶ ἡ ἡμέρα· τὰ δὲ ACD παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ ἡμέρα· καὶ τὰ BCDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ᾗ ἔδει.

Ἦλθεν) = ἐπέστη, ἔφθασεν.

ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ τὸ πάσχα ἔθουν) ὁ Λουκᾶς συμφώνως τῷ Ματθαίῳ, χαρακτηρίζει τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ὁ Σωτὴρ ἐτίλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον, ὡς τὴν πρώτην τῶν ἀζύμων, καὶ ἐξηγεῖ ταύτην διὰ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἀναγνώστας, ὡς τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἔδει (κατὰ τὸν νόμον) θύεσθαι τὸ Πάσχα = εἰς θυσίαν προσφέρεισθαι τὸν πασχάλιον ἀμνόν· ὥστε ὁ Λουκᾶς ὑπολαμβάνει ταύτην ὡς τὴν ἀληθῆ ἰδ'. Νισάν, ἐν ᾗ ὤφειλε τοῦτο τελεσθῆναι.

Στίχ. 8) Καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπὼν· πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα ἵνα φάγωμεν.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν πρῶτος ὁ Σωτὴρ ἐντέλλεται τοῖς δύο ἀπελθεῖν καὶ ἐτοιμάσαι τὸ πάσχα· οὗτοι δ' ἐρωτῶσι ποῦ, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει.

Στίχ. 9) Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν;

Τὰ NBCDL ἔχουσιν εἶπαν·—τὶνὰ τῶν μικρῶν θέλεις ἵνα· τὸ δὲ V καὶ ἱκανὰ τῶν μικρῶν ἐτοιμάσωμεν καὶ τὰ DP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐτοιμάσωμέν σοι.

Τὸ ποῦ = ἐν τίνι οἰκίᾳ καὶ καταλύματι, ὡς λέγει κατωτέρω.

Στίχ. 10) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστίζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ εἰσπορεύεται.

Τὰ CLX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὑπαντήσῃ· τὰ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπαντήσῃ, ὡς καὶ ὁ Μάρκος·—καὶ τὰ NBCLZ ἔχουσιν εἰς ἣν, ἀντὶ

τοῦ οὐ τῶν DΓΔ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. ἢ οὐ ἐὰν τῶν ΑΚΜ καὶ τινων ἄλλων· τὰ δὲ ΡΧΠ² καὶ τινὰ ἄλλα οὐ εἰσπορεύεται.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Σωτὴρ δίδωσι τοῖς δύο μαθηταῖς σημείον ἀναγνωρίσεως, τὸν δοῦλον τοῦ κυρίου τῆς οἰκίας, ὃς ἐξελθὼν εἰς ὕδρευσιν, συναντήσῃ αὐτοῖς ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς πόλεως κεράμιον ὕδατος βαστάζων· τούτῳ τοίνυν ἐντέλλεται αὐτοῖς ἀκολουθεῖν, ἄχρι τῆς οἰκίας, εἰς ἣν εἰσελεύσεται.

Στίχ. 11) καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας ἐκείνης· λέγει σοι ὁ διδάσκαλος· ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

Τὰ DUX καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ σοι μετὰ τὸ λέγει·—τὰ δὲ NC 124 ἔχουν κατὰλύμά μου, ὥς τινὰ τῶν ἀντιγρ. καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ.

Κατάλυμα, ὁ τόπος τῆς ξενοδοχίσεως, ὡς ὁ Εὐστάθιος λέγει (παρ. Λουκ. 2, 7)· οὕτω τοίνυν καλεῖ τὴν αἵθουσαν, τὸ ἀνώγειον ἐνταῦθα, ἐν ᾧ ἐμελλε μετὰ τῶν μαθητῶν δειπνῆσαι καὶ τελῆσαι τὴν τῆς Κ. Διαθήκης ἱερουργίαν· ταύτην δὲ τὴν αἵθουσαν εἶχεν ἤδη παρεσκευασμένην καὶ ἐστρωμένην ἐπὶ τούτῳ ὁ δεῖνα, ὁ ἄγνωστος τοῖς μαθηταῖς καὶ μόνῳ τῷ Σωτῇ· τότε γνωστὸς οἰκοδεσπότης τῆς οἰκίας (πλεονασμὸς συνήθης καὶ παρὰ τοῖς ἔξω Ἡροδ. 5, 64 στρατηγὸν τῆς στρατιῆς κτλ.).

Στίχ. 12) καὶ ἐκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

Τὸ Κ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν ὑποδείξει·—τὰ KABD καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀνάγειον, ὅπερ ἐστὶ προδήλως λάθος τῶν ἀντιγραφῶν, ἀντὶ τοῦ ἀνώγειον, ὅπερ εὐρῆται ἐν τοῖς SUΛ καὶ πολλοῖς ἄλλοις, ἢ ἀνώγειον, ὡς ἐν τοῖς ΧΓ καὶ πολλοῖς ἄλλοις καὶ τῷ π. κ. (ὁ ἀττικὸς τύπος ἀνώγειον, εὐρῆται ἐν τισὶ μόνον τῶν μικρῶν διόρθωσις οὕσα μεταγενεστέρα)· διότι ἀνώγειον μὲν (ἢ ἀνώγειον ἢ ἀνώγειον) καὶ παρὰ τοῖς ἔξω (Ξενοφ. Ἀνάβ. 5, 4, 29) δηλοῖ τὸ ἄνω τῆς γῆς μέρος (τὸ δεύτερον καὶ ἀνώτερον πάτωμα τοῦ οἴκου, ὅπου ἐφυλάσσοντο καὶ οἱ καρποί· Γεωπον. 2, 27, 1)· ἀνάγειον δ' εὐρῆται μόνον παρ' Ἡσυχίου μνημονευόμενον· «ἀνάγειον ἀνά

τὴν γῆν», ἥτοι ἐπὶ τῆς γῆς ἐκτισμένον· ἡ λέξις δ' αὕτη οὐκ ἔστι τῆς νῦν κοινῆς διαλέκτου, ἐν ᾗ μόνον τὸ ἀνώγειον περιεσώθη καὶ τὸ κατώγειον, δηλοῦντα τὸ ἄνω καὶ κάτω πάτωμα, ὡς τὸ παρ' ἡμῖν ἰσόγειον· ἐν ᾧ τὸ ἀνώγειον ἔστι τὸ ἀλλαχοῦ ὑπερῶν καλούμενον (Πράξ. 1, 13, 9, 37, 20, 8) τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ οἴκου, δ καὶ ὁ Ἡσυχίος ἐξηγεῖ ὑπερῶν, ἀνώγειον οἶκημα· ἄλλο τοῖνυν ἀνώγειον (= ἄνω τῆς γῆς) καὶ ἄλλο ἀνάγειον (= ἀνά τὴν γῆν)· ἐνταῦθα δὲ προδήλως ἡ λέξις εἰς τὴν τοῦ ὑπερῶου σημασίαν λαμβάνεται, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ Πράξ. 1, 13, ὅπου χαρακτηρίζεται ὁ τόπος τῆς συναθροίσεως τῶν ἀποστόλων ἀπὸ τοῦ μυστικοῦ δεῖπνου καὶ ἐξῆς ὡς τὸ ὑπερῶν, τὸ γνωστὸν δηλ. ἀνώγειον, ἐν ᾧ ὁ Σωτὴρ ἐτέλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον· — τὸ δὲ X καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐστρωμένον ἔτοιμον, ὡς παρὰ Μάρκω· καὶ τὰ κLX 131 κακεῖ, ὡς καὶ τινὰ τῶν ἀντιγράφων παρὰ τῷ Μάρκῳ.

Καὶ ὁ οἰκοδεσπότης δείξει ὑμῖν θάλαμον ἐν τῷ ἄνω πατώματι μέγαν, ἐστρωμένον, ἥτοι διὰ στρωμάτων κεκαλυμμένους ἔχοντα τὰς κλῖνας, ἐφ' ὧν ἀνακείμενοι ἦσθιον (παρ. Ἰωάνν. 2, 8)· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε τὰ χρειώδη διὰ τὸ Πάσχα.

Στίχ. 13) ἀπελθόντες δὲ εὔρον καθὼς εἶρηκεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα.

Τὰ κBCDL 69 ἔχουσιν εἶρήκει· τὸ δὲ X καὶ ἐλίγα ἄλλα εἶπεν, ὡς δ Μάρκος.

Ὁ παρακείμενος εἶρηκε θεωρεῖται λεγόμενος ἐκ στόματος τῶν μαθητῶν τότε «ὡς εἶρηκεν ἡμῖν, οὕτω καὶ εὔρομεν»· ἡ δ' ἐτοιμασία τοῦ Πάσχα συνίστατο ἐν τῷ ἄμυνῳ καὶ τοῖς λοιποῖς χρειώδεσιν διὰ τὴν ἑορτήν· παρ. Ματθ. 26, 19.

Στίχ. 14) Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.

Τὰ κ^a BD 157 ἔχουσιν ἀπλῶς καὶ οἱ ἀπόστολοι ἄνευ τοῦ δώδεκα· τὰ δὲ κ^a LX καὶ οἱ δώδεκα ἄνευ τοῦ ἀπόστολοι· τὰ δὲ κ^b ACP καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. καὶ δώδεκα ἀπόστολοι.

Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα) ἐφθασεν ἡ ὥρα τῆς τοῦ Πάσχα τῆς Κ. Διαθήκης ἐπιτελέσεως, ὡς δεικνύει ὁ ἐπομενος στίχος, ἀνέπεσεν ἐπὶ

τῆς κλίνης τῆς παρὰ τὴν τράπεζαν (ὡς τότε συνεθίζετο ἐσθίειν ἐξηλωμένους), καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι ἀνέπεσον σὺν αὐτῷ.

Στίχ. 15) Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν.

Ὁ Σωτὴρ λέγει αὐτοῖς ὅτι μεγάλως ἐπεθύμησε, μεγάλην ἐπιθυμίαν εἶχε (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ καθ' ἑβραϊσμὸν λεγόμενον ἐπιθυμία ἐπεθύμησα παρ. Γενέσ. 31, 30) ἵνα φάγῃ μετ' αὐτῶν τοῦτο τὸ Πάσχα, ἥτοι τὸ τῆς Κ. Διαθήκης, (καὶ οὐχὶ τὸ τῆς Παλαιᾶς ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη καὶ μετ' αὐτῶν δις ἤδη πρότερον ἤσθιεν) πρὸ τοῦ πάθους αὐτοῦ· σφόδρα δὲ ἐπεθύμησε τοῦτο, ἵνα παραδοθῇ αὐτοῖς καὶ δι' αὐτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸ μέγα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μυστήριον, δι' οὗ οἱ πιστοὶ ἐνοῦνται αὐτῷ καὶ ἀγιάζονται· οὗτος ταῖνον ὁ σπουδαῖος λόγος τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιθυμίας, ὅστις οὐδεμίαν ἔννοιαν, οὐδ' ὑπόστασιν ἀληθείας εἶχε λεγόμενος περὶ τοῦ σκιώδους καὶ τυπικοῦ ἐκεῖνου Πάσχα τῆς Π. Διαθήκης, ὅπερ οὐδένα λόγον εἶχεν ἵνα ποθῇ, καὶ ἐμέλλε μετ' ὀλίγον ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ ἀληθινοῦ τῆς Κ. Διαθήκης· τοῦτο δὲ σαφηνίζει καὶ ὁ ἐπόμενος στίχος, ὅστις προλέγει τὴν πλήρωσιν τοῦ Πάσχα τῆς Κ. Διαθήκης ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ τὴν τοῦ Πάσχα τῆς Παλαιᾶς, ὃ εὗρεν ἤδη τὴν πλήρωσιν αὐτοῦ ἐν ταῦθα διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Πάσχα τῆς Κ. Διαθήκης.

πρὸ τοῦ με παθεῖν) καὶ τοῦτο χαρακτηρίζει τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, ὡς προερχομένην ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς πρὸ τοῦ πάθους παραδόσεως τῆς ἱεουργίας τοῦ ἀληθινοῦ Πάσχα τῆς Κ. Διαθήκης, οὗ τὸν τρόπον τῆς ἐπιτελέσεως ἤθελεν αὐτὸς παραδοῦναι τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ.

Στίχ. 16) λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω αὐτό, ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ λόγος τῆς ἐπιθυμίας ταύτης, ἦν ἐδήλωσεν ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ· μεγάλως ἐπεθύμησε φαγεῖν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὸ Πάσχα τοῦτο τῆς Κ. Διαθήκης, ὅτι οὐκέτι ἐμέλλε φαγεῖν αὐτό,

ἕως οὗτου πληρωθῇ, γένηται *πλήρης*, τουτέστι γένηται καθαρῶς πνευματικῇ καὶ ἀνάλογος τῇ τότε καταστάσει τῶν ἁγίων ἡ ἔνωσις μετὰ τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 17) Καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶπε· λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς·

Τὰ ADK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ ποτήριον· τὰ δὲ NBC καὶ τὰ πλείονα καὶ τὸ π. κ. ἀνθρώπως ποτήριον — τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα εἰς ἑαυτοῦς.

Ὅπως ὁ 16 στίχος ἐρρέθη περὶ τοῦ ἀντιτύπου τοῦ ἁμνοῦ, ἦτοι τοῦ ἄρτου· καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὸ φαγεῖν εἶπεν «ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα φαγεῖν κτλ.», οὕτω κἀνταῦθα ὁ Σωτὴρ δεξάμενος ἐκ χειρὸς τῶν μαθητῶν ποτήριον, εὐχαριστήσας καὶ μεταλαβὼν αὐτὸς ἔδωκε καὶ τοῖς μαθηταῖς· ὅπως δηλ. ἐννοήσωμεν τὸν στίχον τοῦτον ἀνάγκη συγκρίναι τὸν 16 καὶ 18 στίχον, οἵτινες ἀμφοτέροι βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ Σωτὴρ «οὐ μὴ φάγη πλέον τὸ Πάσχα τῆς Κ. Δ. καὶ οὐ μὴ πῖν πλέον τὸ γέννημα τῆς ἀμπέλου» ὥστε ὁ παρὼν στίχος δηλοῖ, ὅτι ἐγὼ μὲν ἔφαγον ἤδη καὶ ἔπιον, καὶ ὑμεῖς δὲ νῦν λαβόντες, φάγετε καὶ πίετε ἐκ τοῦ Πάσχα τῆς Κ. Διαθήκης, ὃ νῦν ἱερούργησα· ἀνάγκη δηλονότι ἐννοῆσαι ἡμᾶς ὅτι ὁ Λουκᾶς μεθ' ὅλην τὴν βραχυλογίαν, ἣ χρῆται, βεβαιοῖ ἐνταῦθα εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησε φαγεῖν μετὰ τῶν μαθητῶν τὸ Πάσχα τοῦτο τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅτι ἔφαγεν, οὐχὶ δὲ ὅτι ἀπέσχε τοῦ φαγεῖν, ὡς οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων δέχονται, κακῶς ἐρμηνεύοντες τὸ οὐκέτι οὐ μὴ φάγω καὶ οὐ μὴ πῖω ὡς δηλοῦν ὅτι οὐ μετέσχε τῆς τοῦ Πάσχα τῆς Κ. Δ. ἱερουργίας· ὅτι ἐκ τοῦ ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα φαγεῖν τοῦτο τὸ Πάσχα μεθ' ἡμῶν ἐννοητέον ὅτι τὰς λέξεις οὐκέτι οὐ μὴ φάγω καὶ οὐ μὴ πῖω εἶπε μετὰ τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν αὐτὸς.

Ὅταν δὲ τοῦτο νοηθῇ προσηκόντως, τότε καὶ ὁ παρὼν στίχος καταλλήλως ἐρμηνευθήσεται, ὡς περιέχων τὴν μετὰ τὴν μετάληψιν τοῦ Σωτῆρος προειδοποίησιν τοῖς μαθηταῖς, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσι μεταλαβεῖν ἐξ αὐτοῦ, ἐξ οὗ αὐτὸς πλέον οὐ μὴ πῖν ἐν

τῷ παρόντι βίῳ· διὸ καὶ ἐρμηνευτέον καὶ δεξάμενος (παρὰ τῶν μαθητῶν ποτήριον (οἶνου), εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ μεταλαθὼν), εἶπε (τοῖς μαθηταῖς) λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε (διανείμετε) ἑαυτοῖς (= ἐν ἀλλήλοις) δηλονότι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ.

Στίχ. 18) λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ.

Τὰ BCD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν δτι· καὶ τὰ N BK καὶ τινα ἄλλα καὶ ἡ συριακὴ καὶ ἄλλαι ἀρχαῖαι μεταφρ. ἔχουσιν ἀπὸ τοῦ νῦν μετὰ τὸ οὐ μὴ πῖω· τὰ δὲ DG καὶ ἄλλα τινὰ πρὸ τοῦ οὐ μὴ πῖω· καὶ τὰ ACH καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. παραλείπουν τοῦτο, ὃ ἐστὶν ἰδιωτισμὸς τοῦ Λουκᾶ (παράβαλε Λουκ. 1, 48. 5, 10. 12, 52, 22, 69. Πράξ. 18, 8) ἅπαξ μόνον ἔτι ἐν τῇ K. Διαθήκῃ παρὰ τῷ Παύλῳ ἀπαντῶν (Β'. Κορ. 5, 16), ὅς εἰ παραλέληπτο ἐκ τοῦ Ματθαίου ἢ Μάρκου ἐγέγραπτο ἂν ἀπ' ἄρτι ἢ οὐκέτι· ὥστε φαίνεται προσδιορισμὸς τοῦ Λουκᾶ γνήσιος κατὰ λάθος ἀντιγραφῶν ἢ καὶ σκοπίμως διὰ τὴν κατωτέρω ἀναφερομένην τοῦ ποτηρίου μετάδοσιν τοῖς μαθηταῖς παραλειφθεῖς— τὰ N ABC καὶ πλείστα ἄλλα ἔχουσι κατὰ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν γένημα, ἀντὶ τοῦ γέννημα τοῦ π. κ. καὶ τοῦ K καὶ πλείστον ἄλλων— τὰ δὲ NBC^a καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἕως οὗ, ἀντὶ τοῦ ἕως ὅτου.

Ὁ στίχος οὗτος ἐξηγεῖ ἐκ παραλλήλου τῷ 16 τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν ἄρτι ἐπλήρωσε τοῦ μετασχεῖν τοῦ ποτηρίου πρὸ τοῦ παραδοῦναι καὶ αὐτοῖς τοῦτο εἰς μετάδοσιν· λάβετε, εἶπε, τοῦτο ὑμεῖς νῦν, καὶ διαμερίσατε ἐν ἀλλήλοις· ἐγὼ γὰρ πιών ἤδη ἅπαξ καὶ πληρώσας, ἣν εἶχον ἐπιθυμίαν, οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ νῦν κτλ. περὶ τῆς ἐννοίας δὲ τούτου παράβαλε τὸν κατὰ πάντα ὅμοιον στίχ. 29 τοῦ Ματθαίου τὸν προερμηνευθέντα.

Στίχ. 19) Καὶ λαθὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

Ὁ κώδιξ D διὰ τὴν εὐκολωτέραν κατανόησιν τῆς διηγήσεως παρέλιπε μὲν τὰ ἀπὸ τοῦ «τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον» τοῦ παρόντος στίχου ἅχρι τοῦ

« τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον » τοῦ 20, ἐπετάξατο δὲ τὸν 17 καὶ 18 στίχον, ὅπως ἔλθῃ ἡ τοῦ ποτηρίου παράδοσις μετὰ τὴν τοῦ ἄρτου. — τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα κατὰ λάθος ἔχουσιν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ ὑπὲρ ὑμῶν.

Ὁ Σωτὴρ μετὰ τὸν προῤῥηθέντα λόγον τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πιεῖν ἐκ τοῦ ποτηρίου, κατέθηκε τοῦτο, καὶ λαβὼν ἄρτον ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐλογηθέντα ὑπ' αὐτοῦ πρὸ τοῦ μετασχεῖν αὐτόν, καὶ εὐχαριστήσας πάλιν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, τῷ εὐδοκῆσαντι παρασχεῖν τὴν πνευματικὴν ταύτην τροφὴν τοῖς ἀνθρώποις, πρὸς σωτηρίαν, ἔταμεν εἰς τεμάχια καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ἡμῶν διδόμενον εἰς θάνατον (ἥτοι παραδιδόμενον εἰς θάνατον μετ' ὀλίγον)· εἰς ταύτην δὲ τὴν ἔννοιαν τίθετα καὶ τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον τοῦ ἀποστόλου Α'. Κυρ. 11, 24. — τοῦτο δέ, ἥτοι τὸ ἱεουργεῖν καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ σώματός μου ποιεῖτε (προστακτικῇ) εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, ὅπως ἀναμνησκῆσθε τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν πάθους μου, καὶ τῆς δι' ἐμοῦ σωτηρίας. Ὁ σκοπὸς τοίνυν τῆς παραδόσεως τοῦ μυστηρίου τούτου ἐστὶν ὅπως ἐνούμενοι δι' αὐτοῦ τῷ Σωτῆρι καὶ ἀγιαζόμενοι ἀναμνησκόμεθα ὅτι τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐτύχομεν τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς ζωῆς ταύτης, καὶ πλήρεις ὦμεν βαθείας πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνης. Οὗτος τοίνυν ἐστὶν ὁ ὕψ' ἡμῶν ἐνεργητὴς σκοπὸς τοῦ μυστηρίου, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ τῆς προηγουμένης τῆς χάριτος ἐνεργείας τοῦ μεταδιδόναι ἡμῖν ζωὴν καὶ συγχώρησιν, δι' ἣν ἀναμνησκόμενοι τῆς αἰτίας τούτων, ὀφείλομεν εἶναι πλήρεις ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Σωτῆρα, ἐπὶ τούτου δὲ καὶ στηρίζεται, καὶ τοῦτο καταδεικνύει τὴν ἀληθῆ καὶ οὐχὶ συμβολικὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου· ὅτι θείας γινόμενοι κοινωνοὶ φύσεως ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ ἀγιαζόμεθα, καὶ οὐ χρώμεθα κοινῷ ἄρτι καὶ οἴνῳ, μηδεμίαν ἔχοντι ἱλαστήριον δύναμιν καὶ ἐνέργειαν.

Στίχ. 20) Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων· τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον.

Τὰ NBL ἔχουσι καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως· τὸ δὲ U καὶ πολλὰ ἄλλα

ἐστὶ μετὰ τὸ ἡ Κ. Διαθήκη· τρία δὲ τῶν μικρῶν ἐν τῷ ἐμφῷ αἵματι, ὡς καὶ ἐν τῇ Α'. Κορινθίων.

Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον ἔδωκεν αὐτοῖς μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων κτλ. » τὸ δὲ ποτήριον διὰ τοῦ ἄρτου χαρακτηρίζεται ὡς τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο, ὃ προσέφερον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ (στίχ. 17), καὶ ἐξ οὗ εὐχαριστήσας, μετέλαβε, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς λάβετε καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς· καὶ τότε μὲν εὐθὺς κατέθηκεν αὐτό, νῦν δ' ἔδωκεν αὐτοῖς ἵνα μετὰσχωσιν αὐτοῦ· τὸ δὲ μετὰ τὸ δειπνῆσαι ἐνταυθα τε καὶ Α'. Κορ. 11, 25 δεικνύει ὅτι μετὰ τὴν κλάσιν καὶ μετάδοσιν τοῦ ἄρτου, ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τινα χρόνον ἐσθίοντες, καὶ παριστᾷ τὴν τοῦ τιμίου αἵματος μετάληψιν ὡς τὴν ἐπισφραγίσαν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου δεῖπνου· κατὰ τὴν μετάληψιν δηλ. τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, τὸ δεῖπνον ἦν τετελειωμένον, καὶ οὐδεὶς πλέον μετ' αὐτὴν ἤψατό τις, ἀλλ' ἤρξατο ὁ Σωτὴρ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ὁμιλίας, ἣν ὁ Ἰωάννης ἀναφέρει.

Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐν τῷ αἱματί μου)= ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐπισφραγίσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης (ἣν διέθετό μοι ὁ πατήρ) διὰ τοῦ αἵματός μου· τὸ πίνειν γὰρ ἡμᾶς τὸ τίμιον αἷμα καὶ ἀγιάζεσθαι, ἀπόδειξις ἐστὶ τῆς δι' αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 26, 28) κυρώσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἣν διέθετο ὁ Θεὸς Πατὴρ τῷ υἱῷ, ἐπαγγεिलाμένος δοῦναι αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, ἐπειδὴν τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι πληρώσῃ τὴν ποινὴν τῆς ἁμαρτίας καὶ ἱκανοποιήσῃ οὕτω τὴν θεῖαν δικαιοσύνην.

τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυνόμενον) οὐκ ἀφῆκεν ὁ Λουκᾶς ἐνταυθα τὴν πτώσιν κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Ματθαίου, ὃ συνεδύασεν ἐνταυθα πρὸς τὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου διήγησιν καὶ τὰς ἄλλας πηγὰς αὐτοῦ, ὡς ὁ Bleek ἐρμηνεύει· ὅτι τοσαύτην γινῶσιν εἶχε τῆς γλώσσης, ὥστε μεταβαλεῖν τὴν αἰτιατικὴν εἰς δοτικὴν· ἀλλ' ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς καὶ ἄλλοι ἐρμηνεύουσιν, ἡ αἰτιατικὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ ποτήριον, ὃ λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, ἧτοι τοῦ τιμίου αἵματος, ὃ ἐμελλε μετ' ὀλίγον ἐκχυθῆναι διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν καὶ μαθητῶν αὐτοῦ· καὶ ἐστὶ μὲν βεβαίως ἀνώμαλος

ἡ τοιαύτη σύνταξις, ὡς εὐθὺς προηγουμένου τοῦ ἐν τῷ αἵματί μου σκοπεῖ ὁμῶς καταδειῖναι ὅτι τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ ἐκεῖνῳ ἐστὶν αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκχυνόμενον.

Ἐνταῦθα πληροῦται ἡ κατὰ τὸν Λουκᾶν διήγησις τῆς παραδόσεως τοῦ μυστικοῦ δείπνου, ἣτις ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τοῦ ἀρχευαγγελιστοῦ Ματθαίου διήγησιν, ἥτινι ἠκολούθησε καὶ ὁ Μάρκος, φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς συμπληρώσεως δι' ἄλλων πηγῶν καὶ διηγήσεων, αἵτινες ποικιλοτρόπως ἐρμηνευόμεναι παρέστησαν οὐκ ὀρθῶς τὸν Σωτῆρα εἴτε ὡς μετασχόντα τοῦ νομικοῦ Πάσχα (ἀναφερομένου ἀτοπώτατα εἰς τοῦτο τοῦ «ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα κτλ. εἴτε πάλιν ὡς μὴ μετασχόντα αὐτὸν τοῦ μυστικοῦ δείπνου καὶ μυστηρίου τοῦ μετὰ τὸ νομικὸν δῆθεν Πάσχα τελεσθέντος (ἀπὸ τοῦ 19 στίχ.)· ἀλλὰ τὴν αὐθεντικὴν τοῦ μυστικοῦ δείπνου ἱστορίαν παρέχουσιν ἡμῖν ὅτε αὐτόπτης καὶ ἀρχευαγγελιστῆς Ματθαῖος καὶ ὁ αὐτόπτης τοῦ Σωτῆρος καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου παραλαβὼν τὴν ἱστορίαν τοῦ μυστικοῦ δείπνου ἀπόστολος Παῦλος (παρ. Α'. Κορ 11 23 — 25 «Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν κτλ.») ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων συνδυαζόμενων ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἔχομεν τὴν αὐθεντικὴν ἱστορίαν τοῦ μυστικοῦ δείπνου, ὅτι δηλ. ὁ Σωτὴρ ἡμῶν κατὰ τὸν δεῖπνον τοῦτον ἔλαβε πρῶτον τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς εἰπὼν «λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»· εἰτα δ' ἔλαβε καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων· «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε, ὅσαςκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»· τοῦτο δὲ μετὰ δύο ταῦτοσήμων καὶ συμφώνων τῇ ἐννοίᾳ τῆς ῥήσεως προσθηκῶν, ἐτηρήθη ἐν τῇ λειτουργικῇ χρήσει τῆς ἐκκλησίας· αἱ προσθεῖσαι δ' αὐταὶ εἰσὶ τὸ εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν μετὰ τὸ «ὑπὲρ ἡμῶν κλόμενον» ἥτοι διὰ τὴν ἄφεςιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν· τοῦτο δὲ περιέχει ἡδὴ ἡ ἀρχαιοτάτη λειτουργία τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, ὡς καὶ τὸ

« ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον », ὅπου προσετέθη τὸ ὑμῶν τοῦ Λουκᾶ, πρὸ τοῦ πολλῶν τοῦ Ματθαίου· ὅπως δ' ἐν τοῖς μακαρισμοῖς καὶ ἐν τῷ πάτερ ἡμῶν ἐτηρήθη τὸ τοῦ Ματθαίου γράμμα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα αὐτὸ τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις, συνεπληρώθη δὲ διὰ τοῦ Παύλου, καὶ ἔλαβε καὶ ἐκ τοῦ Λουκᾶ μόνον τὸ ὑμῶν.

Μετὰ δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ μυστικοῦ δείπνου πρωθυστερώς ἀναφέρει τὰ περὶ Ἰούδα, ὡς παρατηρήσαμεν ἤδη ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ 25 στίχου τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 24) Πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἰδοὺ· τὰ δὲ D 57 τὸ μετ' ἐμοῦ.

Τὸ πλὴν ἐνταῦθα ἐναντιωματικόν = ἀλλὰ ταῦτά μου λέγοντος καὶ παραδιδόντος ὑμῖν τὸ τῆς σωτηρίας ὑμῶν μυστήριον, ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ = μετὰ τῆς ἐμῆς χειρὸς ἐπὶ τῆς τραπέζης· συνήσθη γὰρ ἔτι τῷ Σωτῆρι ὁ προδότης· οὕτω τοῖνυν διετύπωσεν ἡ μεταγενεστέρα παράδοσις, ἥ χρῆται ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα τὸ σημεῖον ἀναγνωρίσεως τοῦ προδότου, ἥτοι τὸ αὐτὸ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ»· παρ. Ματθ. 26, 33 καὶ τὴν εἰς αὐτὸ ἐρμηνείαν. Ἐξακολουθεῖ δὲ νῦν ὁ Λουκᾶς ἀφηγούμενος κατὰ τὸν Ματθαῖον τὴν πρὸς τὸν προδότην ῥηθείσαν ἀπειλὴν εἰς τελευταίαν ἀπόπειραν μετανοίας.

Στίχ. 22) Καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὠρισμένον· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ παραδίδεται.

Τὰ NBD καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν ὅτι, ἀντὶ τοῦ καί· ὡς αὐτῶς τὰ N^cBLT ἔχουσιν ὁ υἱὸς μὲν· καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κατὰ τὸ ὠρισμένον πορεύεται.

Ὁ αὐτὸς τῷ 24 τοῦ Ματθαίου, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς τοῦ πορεύεται, ἀντὶ ὑπάγει, καὶ τοῦ ὠρισμένον, ἀντὶ γεγραμμένον·

παραλείπει δὲ τὸ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τοῦ παραδίδοται, ὡς ἄφ' ἑαυτοῦ ἐννοούμενον.

Στίχ. 23) Καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἶη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.

Τὰ DL 254 παραλείπουν τὸ τὸ πρὸ τοῦ τίς· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐστίν, ἀντὶ εἴη.

Ἡ συζήτησις αὕτη προηγήθη τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα ἐρωτήσεως, ἣν ὁ Ματθαῖος ἔχει, ὅτι τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης 13, 22 μαρτυρεῖ.

Στίχ. 24) Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

Τὰ N 127 παραλείπουν τὸν καὶ μετὰ τὸν δέ· τὰ δὲ A* T καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μυστικοῦ δείπνου καὶ δύο ἐτι διηγήσεις, τὴν μὲν περὶ τῆς περὶ πρωτείων συζητήσεως, ἣν ὁ Ματθαῖος 20, 25 καὶ κατ' αὐτὸν καὶ ὁ Μάρκ. 10, 42 προανέφερον, τὴν δὲ περὶ διαλόγου μετὰ τοῦ Σίμωνος καὶ προῤῥήσεως τοῖς μαθηταῖς, ὅτι ἄρχεται ἤδη ἡ ἐποχὴ ἀγρίας καταδιώξεως, δι' ἣν ὀφείλουσι προλαβόντες λήψασθαι τὰ κατάλληλα μέτρα. Ἡ δὲ φιλονεικία αὕτη φαίνεται τὴν ἀρχὴν λαβοῦσα ἐκ τοῦ νιπτήρος καὶ τῆς κατ' αὐτὸν σειρᾶς τῶν μαθητῶν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν γενομένη πρὸ τῆς τοῦ μυστικοῦ δείπνου παραδόσεως.

τίς ἄρα μείζων ἐστίν) = ἔχων τὰ πρωτεῖα ἐν αὐτοῖς· παρ. Ματθ. 18, 1.

Στίχ. 25) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται.

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δὲ Ἰησοῦς· τὰ δὲ UX καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι κατακυριεύουσιν, ὡς παρὰ Ματθ. 20, 25 καὶ Μάρκ. 10, 42.

Ὁ μὲν Ματθαῖος 20, 25 ἔχει οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγάλοι δη-

λῶν ἐν γένει τοὺς πολιτικούς ἄρχοντας καὶ ἰσχυροὺς, ὁ δὲ Λουκᾶς ἐνταῦθα ἀναφέρει τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν ἐν γένει ἔχοντας ἡγεμόνας· ἀντὶ δὲ τοῦ κατεξουσιάζουσιν ἔχει εὐεργέται καλοῦνται, ὃν τίτλον οἱ μωροὶ καὶ χαμερπεῖς λαοὶ ἀπεδίδονσαν τοῖς θεωροῦσιν αὐτοὺς ἰδιοκτησίαν καὶ λυμαινομένοις τυράννοις· τοῦτο δὲ μείζων βαθμὸς κακουργίας καὶ ἀναιδεΐας τὸ βούλεσθαι τοὺς ἀνόμους δυνάστας ἡγεῖσθαι τὸ πλῆθος αὐτοὺς καὶ πατέρας καὶ εὐεργέτας πρὸς τῇ ἀνομίᾳ καὶ τὴν ἀναισχυντίαν προστιθέντας.

Στίχ. 26) ὑμεῖς δὲ οὐχ' οὕτως, ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γενέσθω, ὡς ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ὁ διακονῶν.

Τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι γινέσθω (= ἐκάστοτε εὐκαιρίας παρεχομένης) ἐν ᾧ τὰ ΔΧΓ καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. γενέσθω = ἀποκτησάτω ἅπαξ διὰ παντός τὸ ταπεινὸν φρόνημα τοῦ νεωτέρου καὶ τοῦ διακονούντος καὶ οὕτω συμπεριφερέσθω· τοῦτο δὲ προτιμότερον.

Ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος ἔχουσιν αἵς ἂν θέλῃ μέγας εἶναι ἐν ὑμῖν, ἔστω ὑμῶν διάκονος»· ὁ δὲ Λουκᾶς ἐνταῦθα ὁ μείζων (ὁ διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς ἀρετῆς θέσιν ὑπερέχουσιν κατέχων) γενέσθω ὡς ὁ νεώτερος, ὅς διὰ τὴν ἡλικίαν τοῖς ἄλλοις διακονεῖν ὀφείλει· ὥστε καὶ τοῦτο καταντᾷ ταύτῳσημον τῷ διάκονος· καὶ πάλιν ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος ἔχουσι «καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος»· ὁ δὲ Λουκᾶς ἔχει ἀντὶ μὲν τοῦ πρῶτος, ἡγούμενος, ὅπερ ἐνταῦθα οὐχὶ ἀφηρημένως λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἄρχων, ὡς Ματθ. 2, 6, ἀλλὰ συγκεκριμένως, ἡγούμενος ἐν ὑμῖν = πρῶτος ἐν ὑμῖν (παράβ. Πράξ. 15, 22), ὅπου ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Σίλας καλοῦνται ἡγούμενοι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς = οἱ τὰ πρῶτα φέροντες διὰ τὴν πίστιν καὶ τὸν βίον· οὕτω τοίνυν κἀνταῦθα ὁ ἡγούμενος = ὁ θέσιν ἐξαίρετον ἐν τοῖς ἄλλοις διὰ τὴν ἀρετὴν κατέχων, ἔσται ὡς ὁ διακονῶν, ὁ ὑπηρετῶν τοῖς ἄλλοις, ὁ δοῦλος, ὡς ὁ Ματθαῖος καὶ Μάρκος λέγουσιν.

Στίχ. 27) τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν.

Τὰ FL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τίς γάρ ἐστι; τὰ δὲ KM*Π ὀλίγα τῶν μικρῶν οὐχ' ὁ ἀνακείμενος; καὶ τὰ NBLT ἐν μέσῳ εἰμι.

Ἡ αὐτὴ ἔννοια τῇ τοῦ Ματθ. 10, 28. Μάρκ. 10, 45 μερικτερον ἐκφραζομένη ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ δείπνου, ὅποτε ἐκεῖ ἀναφέρει εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ γῆς βίον· « τίς γὰρ μείζων ὁ ἀνακείμενος τῷ δείπνῳ καὶ τῆς τραπέζης μετέχων, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ διακονῶν; βεβαίως· καὶ ὁμως (ὁ δὲ ἀντιθετικὸς) ἐγὼ ὁ κύριος διδάσκαλος ὑμῶν εἰμί ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν ». Ἐκ τοῦ δήλον ὅτι τὰ ῥήματα ταῦτα τοῦ Σωτῆρος ἐρρήθησαν εὐθὺς μετὰ τὸν νικτῆρα, ὡς ὀρθῶς ὁ de Wette, Bleek καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων παραδέχονται· ὅτι οὐκ ἦν δυνατόν τὸν Σωτῆρα ἀνακείμενον εἶναι ταῦτα, ἀλλὰ νίπτοντα τοὺς πόδας αὐτῶν· παρ. Ἰωάνν. 4—6 καὶ 12—16.

Στίχ. 28) ὑμεῖς δέ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ τοῖς πειρασμοῖς μου.

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα ἀναφέρει τὴν πιστὴν τῶν μαθητῶν ἀκοήν, καὶ προκηγγέλλει, ὡς καὶ Ματθ. 19, 28 καὶ τὰ παράλλα, τὴν ἀναμένουσιν αὐτοὺς ἀμοιβὴν· ὑμεῖς οἱ ἑνδεκα, λέγει, οἱ καθ' ὅλον τὸ διάστημα μέιναντες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου, τουτέστι ταῖς δοκιμασίαις καὶ θλίψεσι, δι' ὧν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Πατρὸς ὀφείλω ἐπιδειξάσθαι τὴν ἄκραν ταπείνωσιν καὶ ὀδυνηντοῦ ὑπακοῆς εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ (παρ. Ἑβρ. 5, 7 καὶ 8).

Στίχ. 29) καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν,

Τὸ A καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι διατίθεμι· ὡσαύτως δὲ τὸ B καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν διαθήκη, ἀντὶ τοῦ βασιλείαν· καὶ τὰ DG καὶ ἄλλα παραλείπουσι τὸ μου.

Κακῶς ἐρμήνευσαν ἀρχαῖοι (Ζυγαδ.) καὶ νεώτεροί τινες (Me) τὸ βασιλείαν ὡς ἀντικείμενον τοῦ διατίθεμαι, ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶδεν ὅτι τὸν ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ὀρίζει τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἀποστόλων.

«ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου» τοῦ υἱοῦ τοίνυν ἐστὶν ἡ βασιλεία, ἣν διέθετο αὐτῷ ὁ Πατὴρ, οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ πιστοί, ὡς φίλοι καὶ ἀδελφοί, *συμβασιλεύουσιν* αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἰδίᾳ αὐτῶν ἡ βασιλεία, ἀλλὰ τῆς μακαρίας Τριάδος, ἣ κοινωνήσουσι ταύτης οἱ πιστοί· τὸ δὲ διατιθεῖσθαι δηλοῖ ὀρίζω, ἐπαγγέλλομαι, οὐχὶ δὲ βεβαίως διὰ διαθήκης ἢ συμφωνίας μετὰ θάνατον πληρουμένης ὀρίζω, ὡς ὁ Schmidt καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἐρμηνεύουσιν, ὅτι καὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ ἐπαγγέλλεται τῷ υἱῷ αὐτοῦ διαθήκην ἥτοι συμφωνίαν, ὡς καὶ ὁ υἱὸς τοῖς μαθηταῖς.

Στίχ. 30) ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.

Τὰ BD*Τ ἔχουσι *κάνταῦθα* (ὡς καὶ Λουκ. 7, 33) τὸν ποιητικὸν τύπον ἔσθητε — τὸ δὲ L καὶ ὀλίγα ἄλλα πίνετε· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν μετ' ἐμοῦ· καὶ το EFG καὶ ἱκανὰ ἄλλα *παραλείπουσι* τὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, ὅπερ ἔχουσι τὰ NAB καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων καὶ μεταφράσεων καὶ ὁ Ἀθανάσιος. — Τὰ δ' NAB^a καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι *καθίσεσθε*, ὅπερ ἐστὶν ἐσφαλμένη γραφή τοῦ *καθίσεσθε*, δέχουσι τὰ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Ματθαῖος ἐν τῷ παραλλήλῳ 19, 28. — τὸ δὲ H καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι *καθίσθησθε*· καὶ τὰ I*ΤΔ *καθίσθησθε*· καὶ τὸ D *καθέσθησθε*· ἡ πασῶν προτιμότερα γραφή ἐστὶ τὸ καθίσεσθε, ὅπερ παρίστησι τοῦτο ὡς αὐτοτελὲς ῥῆμα, καὶ ἐστὶν ἐμπφαντικώτερον ὅτι δι' αὐτοῦ ἐπαγγέλλεται ὁ Σωτὴρ πρὸς τῷ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ καὶ τὸ καθίσεσθαι αὐτοὺς ἥτοι λαβεῖν ἔδραν κρίνοντας τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ, περὶ οὗ παράβαλε τὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸ Ματθ. 19, 28.

ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου) τοῦτο τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Κυρίου ἐσθίειν ἐστὶ τὸ αὐτὸ τῷ Λουκ. 14, 15, δι' οὗ δηλοῦται ἡ στενωπάτη τῷ Θεῷ λόγῳ κοινωνία καὶ ἔνωσις καὶ κατ' ἀκολουθίαν μετοχὴ τῶν ὑψίστων πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἃ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἡτοίμασε καὶ τὴν μακαριότητα τῶν δικαίων ἀποτελοῦσι· παρὰ β. καὶ ἀνωτέρω τὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸ Λουκ. 14, 16 (περὶ τοῦ ἐσθίειν ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ) καὶ Ματθ. 8, 11.

Στίχ. 31) Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον.

Τὰ NBLT παραλείπουν τὸ Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐσφαλμένως ἔχουν μετὰ τὸ ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι σε.

Μετὰ τὴν πρὸς πάντας ἐπαγγελίαν, ὁ Σωτὴρ στραφεὶς πρὸς τὸν Σίμονα, προλέγει αὐτῷ ὅτι μεγάλως πειρασθήσονται πάντες, καὶ αὐτὸς δὲ κινδυνεύσει περὶ τὴν πίστιν· σωθήσεται δὲ ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα πρεσβείαις τοῦ Σωτῆρος, καὶ σωθεὶς καθήκον σχήσει, ἵνα καὶ αὐτὸς στηρίξῃ τοὺς ἀδελφούς ἐν τῇ πίστει.

Σίμων, Σίμων) διὰ τῆς ἐπαναλήψεως σκοπεῖ ἵνα συντόνωσιν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς ὅ,τι μέλλει εἰπεῖν αὐτῷ. παρ. Λουκ. 10. 41.

ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς) παρὰ τοῦ Θεοῦ ὡς τὸν Ἰῶβ, ὅπως δηλ. λάβῃ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τοὺς ἀποστόλους τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον· σινίον λέγεται ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ τὸ κόσκινον ὡς καὶ νῦν ἔτι τὸ χυδ. ταψέιον (πιθ. τὸ ἐψέιον, ἐψητήριον)· ἤτήσατο τοίνυν ὁ διάβολος ἐξουσίαν τοῦ πειράσαι διὰ ποικίλων πειρασμῶν καὶ κοσκινεῦσαι, ἥ ὡς νῦν λέγομεν κοσκινίσαι αὐτούς ὅπως καταρρίψῃ αὐτοὺς τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος· ὁ δὲ Θεὸς παρεχώρησε πειρασθῆναι ἵνα γινῶσιν ὅτι ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἀσθενείᾳ τελειομένη.

Στίχ. 32) ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στηρίξον τοὺς ἀδελφούς σου.

Τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ὁ Βασ. Χρυσ. Κύριλ. ἔχουσιν ὁρθῶς ἐκλείπῃ· τὰ δὲ AEG καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκλείπη·—τὰ δὲ NAB καὶ τινὰ ἄλλα στηρίσον κατὰ τὸν παρὰ τοῖς Ο'. συνήθη Ἀλεξ. ξανδρινὸν τύπον (παρ. Κριτ. 19, 5 Ἰεζεκ. 20, 46 Α'. Μαρκ. 14, 14 κτλ.).

Ὁ Σωτὴρ προγινώσκων τὴν τοῦ Πέτρου ἄρνησιν, παρεκάλεσεν περὶ αὐτοῦ τὸν Πατέρα, ἵνα μὴ τελέως ἀφανισθῇ ἡ πίστις αὐτοῦ· ἀλλὰ διὰ τῆς μετανοίας ἐπιστρέψῃ καὶ ἐργάσῃται τὴν στηρίξιν τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἑνδεκα καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν (παρ. Λουκ. 8).

21), οἷς ὁ Πέτρος ἐχρησίμευσεν ὡς ὁ ὁδηγὸς καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἀποστολικῆς ἐνεργείας καὶ ζήλου.

Στίχ. 33) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, μετὰ σοῦ ἑτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.

Οἱ δύο ἄλλοι εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουσι τὴν ὁμιλίαν τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ πειρασμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πέτρου, ὡς γενομένην μετὰ τὴν ἐκ τοῦ δείπνου ἐξοδὸν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ὁ δὲ Λουκᾶς ἐνταῦθα ὡς πρὸ τῆς ἐξόδου ταύτης· λέγει τοίνυν ὁ Πέτρος τῷ Σωτῇρι εἰς ἀπάντησιν συμβουλευόμενος τὴν ἐκείνης τῆς στιγμῆς θαρράλειαν πίστιν καὶ πεποιθήσιν αὐτοῦ, ὅτι ἑτοιμός ἐστι μετ' αὐτοῦ καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι· ἀλλ' ὁ Σωτὴρ κρεῖττον αὐτοῦ γινώσκων τὸν Πέτρον ἀπαντᾷ προαναγγέλων σαφῶς τὸ πάθημα αὐτοῦ.

Στίχ. 34) Ὁ δὲ εἶπε· λέγω σοι Πέτρε· οὐ μὴ φωνήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρίς ἀπαρνήσῃ με μὴ εἰδέναι με.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ μὴ μετὰ τὸ οὐ καὶ τὸ οὐ μετὰ τὸ ἔως, ὅπερ ἔχουσι τὰ KMX καὶ τινα ἄλλα, ἀντὶ τοῦ πρὶν ἢ τῶν AΓΔ καὶ τῶν πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ αὐτὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι με—ἐσφαλμένως δὲ γράφουσι πολλὰ τῶν ἀντιγρ. φωνήσῃ, ἀντὶ τῆς συνήθους τῷ Λουκᾷ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποτακτικῆς φωνήσεως.

Σήμερον, λέγει, διότι ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἤρχετο ἡ ἡμέρα, ἐν ἣ ἔμελλε τοῦτο γενέσθαι. Πέτρον δ' ἀποκαλεῖ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ μαθητικοῦ, τοῦ σημαίνοντος ὅτι τῆς χάριτος υἱός ἐστι καὶ διὰ τῆς χάριτος πάλιν ῥυθθῆσεται ἐκ τῆς ἀπιστίας καὶ μετανόησει· φωνὴν δὲ τοῦ ἀλέκτορος ἐννοεῖ ἐνταῦθα τε καὶ παρὰ τοῖς δύο ἄλλοις κατωτέρω τὴν ἐν τέλει τῆς 3 φυλακῆς τῆς νυκτὸς καὶ κατὰ τὸν ὄρθρον φωνὴν (παράβ. Μάρκ. 13, 35) τὴν ἀναγγέλλουσαν τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας.

Στίχ. 35) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ

βαλαντίου και πήρας και υποδημάτων μή τιнос ὕστερήσατε οἱ δὲ εἶπον· οὐδενός.

Τὰ NABD και πολλά ἄλλα ἔχουσι βαλλαντίου· τὸ δὲ S^cX^cΓ^c και πολλά ἄλλα τὴν ὀρθὴν βαλαντίου (παράβ. τὰ λεξικά) τὰ BDLT ἔχουσι εἶπαν (τὸν ἄλεξ. τύπον).—τὰ δὲ ABQ και ἱκανὰ ἄλλα οὐθενός, ἀντὶ τοῦ οὐδενός τῶν NBL και τῶν πλείστων και τοῦ π. κ.

Ὁ Σωτὴρ ἀποτείνει πάλιν τὸν λόγον πρὸς ὅλους τοὺς μαθητάς ἵνα προαναγγείλῃ αὐτοῖς ὅτι ἄρχεται ἡδὴ ἐποχὴ ἀγρίου διωγμοῦ κατ' αὐτῶν και ὀφείλουσι προνοῆσαι και λαβεῖν τὰ κατάλληλα μέτρα. Ἐρωτᾷ τοίνυν αὐτοὺς πρῶτον ἵνα εἰπωσιν αὐτῷ, εἰ ὁ ἐπεμψεν αὐτοὺς ἄνευ βαλαντίου και πήρας και υποδημάτων (παρ. Λουκ. 9, 3. 10, 4) μή ἐπέλιπεν αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα; οἱ ἀπαντῶσιν εὐθύς ἀρνητικῶς (οὐδενός· πάντα γὰρ εἶχομεν τὰ ἐπὶ τῇδεῖα).

Στίχ. 36) Εἶπεν οὖν αὐτοῖς· ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω, ὁμοίως και πήραν· και ὁ μή ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ και ἀγορασάτω μάχαιραν.

Τὰ N^cD^c ἔχουσιν ὁ δὲ εἶπεν· τὰ δὲ N^cBL και ὀλίγα ἄλλα εἶπεν· και τὰ AQX και τὰ πλείστα και τὸ π. κ. εἶπεν οὖν· τὸ D και ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῖς.—τὰ NAB και πολλά ἄλλα ἔχουσι και ταῦθα βαλλάντιον.—τὸ D ἔχει ἀρεῖ, ὅπερ φαίνεται διόρθωσις συνήθης πολλὰ ἀντιγράφα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου λέγοντος σ. 500· «ἀράτω, ἥτοι ἀρεῖ· οὕτω γὰρ και τὰ πολλὰ τῶν ἀντιγράφων ἔχει ὥς μή εἶναι πρόσταγμα, ἀλλὰ προφητείαν προλέγοντος τοῦ Κυρίου» ἀντὶ τοῦ πωλησάτω τῶν NAB και πλείστων ἄλλων και τοῦ π. κ. τὰ E και πολλά ἄλλα ἔχουσι πωλήσει· και κατωτέρω πάλιν τὰ DEF και πολλά ἄλλα ἀγοράσει, ἀντὶ τοῦ ἀγορασάτω τῶν NAB και πολλῶν ἄλλων τοῦ π. κ. και τοῦ Ὡριγ. Βασ. και Χρυσ.

Ὁ Σωτὴρ λέγει νῦν ὅτι οἱ καιροὶ ἡλλαζαν και ἀνάγκη λαβεῖν τὰ μέτρα αὐτῶν, οὐ μόνον ὥστε παρὰ μηδενός χρῆζειν βοηθείας ἀλλὰ και σεβαστοὺς εἶναι και ἐπιβλητικούς, ὥστε μηδεμίαν βοήθειαν ἀπ' αὐτῶν κομίσασθαι· λέγει τοίνυν αὐτοῖς· «ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων

βαλάντιον ἀράτω αὐτό, ἵν' ἔχῃ ἀγοράζειν τὰ ἐπιτήδεια· ὁμοίως καὶ πῆραν ἵνα ἐντιθῇ ταῦτα καὶ πρόχειρον ἔχῃ τὴν τροφήν· οὐδεὶς γὰρ αὐτῷ τροφῆς μεταδώσεται· καὶ ὁ μὴ ἔχων τοιαῦτα πωλησάτω αὐτό τὸ ἱμάτιον, τὸ ἀναγκαϊότατον ἔνδυμα, καὶ ἀγορασάτω τὴν ἔτι μᾶλλον ἀναγκαίαν αὐτῷ μάχαιραν· ὅτι τὸν μὴ ἔχοντα ἐφόδια καὶ ἠναγκασμένον ζητῆσαι φιλοξενίαν, μόνος ὁ πρὸς τὴν μάχαιραν αὐτοῦ σεβασμὸς ποιήσῃ δεκτὸν εἰς οἶκον· αἰτία δὲ τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς ἀποστροφῆς κατὰ τῶν μαθητῶν ἐστὶ τὸ πρὸς τὸν Σωτῆρα μῖσος, ὃν μετὰ ἀνόμων τάζουσι καὶ ἀποκτενοῦσιν, ὡς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ὁ Σωτὴρ ἀναπτύσσει.

Στίχ. 37) λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοὶ τὸ « καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη »· καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.

Τὰ NAB καὶ θλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἔτι, ὅπερ ἔχει τὸ π. κ. καὶ τὰ πλείστα, καὶ καλῶς ἔχει· τὸ δὲ Δ καὶ θλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι πληρωθῆναι, ἀντὶ τοῦ τελεσθῆναι· — καὶ τὰ NBD καὶ θλίγιστα ἄλλα ἔχουσι τὸ, ἀντὶ τὰ περὶ ἐμοῦ.

Διὰ τοῦτο ἀποστραφήσονται νῦν ὑμεῖς, διότι ἐτοιμάζουσι τὴν μεγίστην ποινὴν καὶ ὕβριν κατ' ἐμοῦ (τὸν μετὰ κακούργων σκληρὸν θάνατον)· τοῦτο δ' ἐξαγριώσει αὐτοὺς καὶ καθ' ὑμῶν.

ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον) τὰ ἄλλα πάντα ὕβρεις, διωγμοί, ἀπιστία, πώρωσις ἐπληρώθησαν καὶ ὑπολείπεται μόνον ἡ πλήρωσις τῆς προφητείας τῆς προαναγγελλούσης τὴν ὑψίστην διώξιν καὶ ὕβριν· ἐστὶ δ' αὕτη ἡ ἐν τῷ Ἡσαίου 53, 12, ὅπου ἀναφέρονται τὰ παθήματα τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὸν Σωτῆρα παιδὸς Κυρίου, ὅστις καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις (= τοῖς παραβάταις τοῦ νόμου, λησταῖς καὶ κακούργοις) κατετάχθη, καὶ ὡς τοιοῦτος συνετιμωρήθη αὐτοῖς· ὁ λόγος δὲ δι' ὃν τοῦτο καὶ μόνον πλέον ὑπολείπεται ἐξ ὧν τῶν προφητικῶς προῤῥηθέντων περὶ τοῦ Μεσσίου, ἐστὶν ὅτι ἀποθνήσκει πλέον καὶ τελειοὶ οὕτω πᾶσαν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ προφητικὴν προῤῥήσιν· διὰ τοῦτο τοίνυν λέγει « ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι »· διότι τὰ περὶ ἐμοῦ προῤῥηθέντα τέλος

ἔχει νῦν δι' αὐτοῦ τοῦ μετὰ ἀνόμων λογισθῆναι καὶ οὐδεμία πλέον ἄλλη ὕbris, δῖωξις καὶ καταδίκη χωρεῖ, ληξάσης τῆς καταστάσεως τῆς κενώσεως καὶ ταπεινώσεως, εἰς ἣν τὸ τέλος ἔχει καὶ τετέλεσται (Ἰωάνν. 19, 30) ἀναφέρεται.

Στίχ. 38) Οἱ δὲ εἶπον· Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο· ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἱκανόν ἐστι.

Τὰ ΝΒDLQT ἔχουσιν εἶπαν.

Οἱ μαθηταὶ μηδὲν συνιέντες τὸν περὶ μαχαίρας παραβολικὸν χαρακτῆρα τῆς τοῦ Κυρίου ἐκφράσεως ἀγγέλλουσιν αὐτῷ ὅτι ἔχουσι δύο τοιαύτας μεθ' ἑαυτῶν (ὧν μία ἡ τοῦ Πέτρου, περὶ ἧς κατωτέρω καὶ Ἰωάνν. 18, 10 ὁ λόγος), ἐρωτῶντες δηλ. εἰ ἀνάγκη καὶ πλείους πορίσασθαι· ὁ δὲ Σωτὴρ μὴ θεωρῶν νῦν ἐπίκαιρον τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν, καὶ ἑὼν αὐτοὺς κατανοῆσαι ἐν καιρῷ τὴν ἐννοίαν ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀρκεῖται ἀπαντῆσαι διὰ τοῦ *ἱκανόν ἐστιν*, ὃ ἐμελλον νοῆσαι περὶ τῶν μαχαिरῶν (= ἱκανόν ἐστιν, ὃ ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἥτοι αἱ δύο μάχαιραι, μὴ ζητῆτε ἄλλας)· ἀναφέρεται ὁμως συγχρόνως καὶ εἰς τὰ προειρημένα, ἥτοι « ἱκανόν ἐστιν, ὃ περὶ τούτου εἴρηκα, μὴ ποιῆτε πλέον λόγον περὶ αὐτοῦ· οὐ γὰρ εἰς ταύτην, ἀλλ' εἰς ἄλλην, πνευματικὴν ἐννοίαν εἴρηκα τοῦτο, ἣν καὶ ὑμεῖς ἐν καιρῷ νοήσετε ». Διακωμώδησις τοίνυν τοῦ ἐνταῦθα ῥήτου ἐστὶν ἡ ὑπὸ Βονιφατίου τοῦ Η'. ἐξήγησις, ὡς ἀναφερομένου εἰς τὴν διττὴν τοῦ Πάπα δικαιοδοσίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν κοσμικὴν, ἧς σύμβολα αἱ δύο μάχαιραι· πῶς γὰρ ἡδύνατο τὴν πολιτικὴν καὶ κοσμικὴν μάχαιραν τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ (ὡς ὁ ψευδοπροφῆτης Μοαμέτις) διεκδικεῖν, ὁ ῥητῶς κηρύξας τῷ Πιλάτῳ μὴ εἶναι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἀγωνίζεσθαι τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ, ἵνα μὴ παραδοθῇ τοῖς Ἰουδαίοις (Ἰωάνν. 18, 36) ;

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 14, 12 — 23.

Στίχ. 12) Καὶ τῇ πρώτῃ τῶν ἡζύμων, ὅτε τὸ πάσχα

ἔθουν, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ποῦ θέλεις ἀπελθόν-
τες ἐτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ πᾶσχα;

Τὸ Ε* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ποῦ θέλῃς· τὰ δὲ ΔΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα
ἐτοιμάσομεν σοι, ὥς ὁ Ματθαῖος.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ, λαμβάνων
μόνον ἐκ τοῦ Λουκᾶ τὸν ὀρισμὸν τῆς πρώτης τῶν ἀζύμων, ὥς τῆς
ἡμέρας ἐν ᾗ ἔθουν (οἱ Ἰουδαῖοι) = εἴθιζον θύειν τὸ Πᾶσχα,
καὶ ποιῶν ταύτην τὴν ἐξήγησιν χάριν τῶν ἐξ ἔθνων ἀναγνωστῶν
αὐτοῦ· προστίθῃσι ὅδε καὶ τὸ ἀπελθόντες τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 13) Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ
λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄν-
θρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ·

Τινὰ τῶν μικρῶν πρὸ τοῦ ἀπαντήσῃ ἔχουσιν εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν
πόλιν, ὥς παρὰ τῷ Λουκᾶ· κατωτέρω δὲ πάλιν τρία τῶν μικρῶν καὶ
ἀκολουθήσατε.

Ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Λουκᾶ, ἀναφέρων δύο τῶν μαθη-
τῶν ὥς σταλέντας καὶ τὸ αὐτὸ τῷ τοῦ Λουκᾶ γνῶρισμα (ἀπαν-
τήσῃ ὑμῖν κτλ.)· λαμβάνει δὲ ἐκ τοῦ Ματθαίου μόνον τὸ ὑπά-
γετε εἰς τὴν πόλιν.

Στίχ. 14) καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἶπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ,
ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει· ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πᾶ-
σχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

Τὰ ABD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὅπου ἔστιν· τὸ δ' U καὶ ὀλίγα ἄλλα
παραλείπουν τὸν ὅτι· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν τὸ κατάλυμά
μου· τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν φάγομαι· καὶ τὰ G 28 φάγωμαι.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Λουκᾶ· — τὸ δὲ ὅπου = εἰς ἣν οἰκίαν.

Στίχ. 15) Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δεῖξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμέ-
νον ἑτοιμον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε ἡμῖν.

Τὸ S καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι δεῖξίη· τὰ δὲ NAB* καὶ τὰ

πλείστα ἀνάγαιον, ὡς καὶ παρὰ Λουκᾶ· τὸ δὲ Γ καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ π. κ. ἀνώγει· ὀλίγα τῶν μικρῶν ἀνώγειον, καὶ τὰ Β³MSU καὶ πλ. στα ἄλλα ἀνώγαιον, ὅπερ τὸ σύνηθες καὶ παρὰ τῷ Λουκᾶ, ὃν παράδοξον διὰ τὴν ὁρθὴν ἔννοιαν καὶ ἀνάγνωσιν· τὰ ΓΜ³Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα παρὰ λείπουν· τὸ ἐτοιμον· — τὰ ND ἔχουσι κακεί· τὰ δὲ BCL καὶ ἐκεῖ· τὸ ΔΡ καὶ τὰ πλείστα ἀπλῶς ἐκεῖ.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Λουκᾶ.

Στίχ. 16) Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἦλθον τὴν πόλιν, καὶ εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν Πάσχα.

Τὰ NBLΔ παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ μαθηταί.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Λουκᾶ, πλατύτερον ἐκτιθεὶς τὰ ἐν μεταξὺ (Λουκᾶς ἀπελθόντες εὗρον· Μάρκος ἐξῆλθον καὶ ἦλθον εὗρον).

Στίχ. 17) Καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα τοῦτο ὅτι ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα εἰς τὸν οἶκον ὀψίας γενομένης, ὅπερ ὁ Ματθαῖος συνιστᾷ μετὰ τοῦ ἀνέκειτο, ὃ ἔχει ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ὁ Μάρκος.

Στίχ. 18) Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων, εἶπε Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει μετὰ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ.

Τὰ NBCF ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· — τὸ δὲ Β καὶ ἡ σχιδ. καὶ κατὰ τὸν μεταφρ. τῶν ἐσθιόντων.

Ὁ Μάρκος συνδέει τὸ ἀνακεῖσθαι, ὃ ὁ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶ καθ' αὐτὸ ἔχουσιν, μετὰ τοῦ ἐσθιόντων, ἥτοι ἀνακειμένων ἐν ὑπερώῳ καὶ ἐσθιόντων, λέγει αὐτοῖς· «ἀμὴν λέγω ὑμῖν κατὰ τὸ ὅπως καὶ ὁ Ματθαῖος· προστίθῃσι δὲ μόνον τὸ ὅ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ· τούτέστιν ὁ καθήμενος πλησίον ἢ ἀντικρὺ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τραπεζίου ἐσθίων μετὰ τοῦ Σωτῆρος· παράβ. κατωτέρω στίχ. 20.

Στίχ. 19) Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν αὐτῷ εἰς καθ' εἰς μήτι ἐγώ; (καὶ ἄλλος) μήτι ἐγώ;

Τὰ NBL παραλείπουν τὸ οἱ δέ· τὰ δὲ KII καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ· καὶ τὰ NBLΔ ἔχουσιν εἰς κατὰ εἰς· τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰμί μετὰ τὸ μήτι ἐγώ — τὰ δ' NBCL καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ καὶ ἄλλος μήτι ἐγώ ἐν τέλει, ὅπερ μετὰ τὸ εἰς καθ' εἰς περιττὸν ὅλως· καὶ φαίνεται ὅτι ὁ Μάρκος ἔγραψε μετὰ τὸ εἰς καθ' εἰς μήτι ἐγώ; μήτι ἐγώ; ἀντιγραφεὺς δὲ τις ἔθηκεν εἰς τὸ περιθώριον μεταξὺ τῶν δύο τὸ «καὶ ἄλλος», ὅπερ παρεσχήθη μετὰ ταῦτα εἰς τὸ καίμενον.

Ὁ αὐτὸς τῷ 22 στίχῳ τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 20) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς. Εἰς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον.

Τὰ NBCDL παραλείπουν τὸ ἀποκριθεὶς· ὡσαύτως τὰ NBCL καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὴν ἐκ πρὸ τῶν δώδεκα — τὸ δὲ Δ καὶ τινες μεταφράσεις ἔχουν μετὰ τὸ μετ' ἐμοῦ «τὴν χεῖρα», ὡς παρὰ τῷ Ματθ. τὰ δὲ BC· εἰς τὸ ἐν τρυβλίον· ὁ δὲ Tischendorf τονίζει τρυβλίον· ἀλλ' ἡ χρῆσις τῶν Ο'. ἐπικυροῖ καὶ τὴν ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς Κ. Δ. γραφὴν τρυβλίον (παρ. Ἀριθ. 4, 7, 7, 19, κτλ.).

Καὶ οὗτος ὁ στίχος ὁ αὐτὸς τῷ 23 τοῦ Ματθαίου, μετὰ μόνης τῆς προσθήκης τοῦ εἰς ἐκ τῶν δώδεκα καὶ τοῦ ἐμβαπτόμενος = ὁ ἐμβαπτῶν κατὰ συνέχειαν (κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ ἐμβάψας) ἑαυτῷ, ἐν τῷ (αὐτῷ) τρυβλίῳ· διὰ τούτου τοῖνον εἰκονίζει τὸν Ἰούδαν, ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῷ Σωτῆρι τρυβλίῳ ἐσθίοντα.

Στίχ. 21) Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

Τὰ NBL ἔχουσιν ἐν ἀρχῇ· ὅτι· τὰ δὲ BL παραλείπουν τὸ ἦν.

Καὶ οὗτος κατὰ λέξιν ὁ αὐτὸς τῷ 24 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 22) Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον,

εὐλογήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπε· λάβετε (φάγετε) τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου.

Τὰ Ν^α BD παραλείπουν τὸ ὁ Ἰησοῦς·— τὸ δὲ M καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τὸν ἄρθρον, ὡς παρὰ Ματθ. οἱ πλείστοι κώδ.— καὶ τὸ U καὶ τινα ἄλλα καὶ εὐλογήσας·— τὸ D 50 εὐλόγησε καὶ ἔκλασεν· τὰ δὲ Δ. 299 μετὰ εἶπεν «αὐτοῖς»·— τὰ NABCD καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ φάγετε ὅπερ ἔχουν τὰ πλείστα· καὶ ἡ παράλειψις ἐκ τοσούτων ἀρχαίων ἀντιπροσέθη καθίστασι πιθανὸν ὅτι ἐκ τοῦ Ματθ. προσετέθη.

Καὶ οὗτος ὁ στίχος ὁ αὐτὸς τῷ 26 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 23) Καὶ λαβὼν (τὸ) ποτήριον, εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες.

Τὰ NBCDL καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν καὶ ἀντὶ τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ ποτηρίου, καθιστῶντα πιθανὴν τὴν ἐκ τοῦ Ματθαίου προσθήκην.

Καὶ οὗτος ὁ στίχος ὁ αὐτὸς τῷ 27 τοῦ Ματθαίου, μετὰ μόνον τῆς διαφορᾶς ὅτι ἀναφέρει ἀντὶ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος «πίον ἐξ αὐτοῦ πάντες» τὴν παρὰ τῶν μαθητῶν πλήρωσιν «καὶ ἐπὶ ἐξ αὐτοῦ πάντες».

Στίχ. 24) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τοῦ καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ τῆς (καινῆς διαθήκης· ὡσαύτως δὲ τὰ NBCDL καὶ τὸ καινῆς πρὸ τοῦ διαθήκης· καὶ τὰ NABC καὶ ὀλίγα ἄλλα γράφουσιν ἐκχυνόμενον· καὶ τὰ NBCL προτάσσει τὸ περὶ πολλῶν, ὅπερ τὰ NBCDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν γράφουσιν ὅπερ πολλῶν.

Ὁ Μάρκος παριστᾷ ὅτι μετὰ τὴν μετάδοσιν εἶπε ταῦτα πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἐξήγησιν τοῦ ποτηρίου τοῖς μαθηταῖς· συμφωνεῖ δ' ἐν τούτοις καὶ τὸ λέξιν τῷ Ματθαίῳ, παραλείπων μόνον ἐν τέλει τὸ εἰς ἅμαρτιων.

Στίχ. 25) Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίνω ἐκ γέννηματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν ἀπὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Τὰ FSY καί τινα ἄλλα ἔχουσιν ἀμὴν δέ· καὶ τὰ NCDL παραλείπουν τὸ οὐκέτι· τὰ δὲ NABC καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν κατὰ λάθος ἀντιγρ. γε- νήματος.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, μόνον τιθεὶς οὐκέτι, ἀντὶ τοῦ ἀπ' ἄρτι, καὶ παραλείπων τὸ τούτου καὶ τὸ μεθ' ὑμῶν.

ξέ.) Ἡ ἔξοδος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν,
ἡ πρόρρησις περὶ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ Πέτρου
καὶ ἡ ἀδημονία καὶ προσευχή ἐν Γεθσημανῇ.

Ματθ. 26, 30—46. Λουκ. 22, 39—46. Μάρκ. 14, 26—42.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 30 — 46.

Στίχ. 30) Καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μυστικοῦ δείπνου ἐγένετο ἡ μεγάλη ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ ἡ προσευχή πρὸς τὸν Πατέρα, ἥτινι ἐπηκολούθησε κοινὸς ὕμνος, ὃν ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα, καὶ μετ' αὐτὸν ἐξῆλθον ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐπορεύθησαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, οὗ ἐν τῇ δυτικῇ κλιτύϊ ἔκειτο ἡ Γεθσημανῇ (παρ. Ματθ. 26, 36). Ὁ ὕμνος δ' οὗτος οὐδὲν εἶχε κοινὸν τῷ τοῦ Πάσχα (μέρει δηλ. τοῦ Χαλλέλ, ἥτοι Ψαλμ. 115—118), ἀλλ' ἦν συνέχεια τῆς πρὸς τὸν Πατέρα προσευχῆς τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ πάντων ἀπαγγελθεῖσα, καὶ ἀναφερομένη εἰς τὸ μέγα τῆς σωτηρίας ἔργον, ὃ ἐμελλε τελέσαι ὁ Σωτὴρ. Τὴν δὲ μεγάλην ὁμιλίαν καὶ τὴν προσευχὴν τοῦ Σωτῆρος παραλείπει ὁ Ματθαῖος (καὶ οἱ ἄλλοι δύο κατ' αὐτόν), ὅτι ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως αὐτῶν οὐχ' εὔρε σκόπιμον περιλαβεῖν ἐν τῇ διηγήσει αὐτοῦ, ἣν ὡς εἶδομεν, περιώρισεν ἰδίως καὶ κατ' ἑκτασιν ἐν τῷ τῆς Γαλιλαίας ἡθικῷ κηρύγματι.

Στίχ. 31) Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἡμέρᾳ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· γέγραπται γάρ· πα-

τάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης.

Τὰ NABC καί τινα ἄλλα ἔχουσι διασκορπισθήσονται.

Ὡς ἐφθασαν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ὁ Σωτὴρ προλέγει τοῖς μαθηταῖς ὅτι πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν αὐτῷ, (παρ. Μαθ. 11, 6), τουτέστι πρόσκομμα λήψονται καὶ κλονισθήσονται ἐν τῇ πίστει, ὀρῶντες συλλαμβανόμενον, καὶ φεύξονται ἀφέντες αὐτὸν (ὡς καὶ ἐγένετο παρ. κατωτ. στίχ. 56)· τοῦτο δὲ γενήσεται κατὰ τὴν προφητικὴν πρόρρησιν τοῦ Ζαχαρίου 13, 7, ἣν ἐλευθέρως ὁ Σωτὴρ ἀναφέρει· τὸ γὰρ ἔβρ. πρωτότυπον ἔχει «Ξίφος, ῥομφαία, ὑψώθητι κατὰ τοῦ ποιμένος μου καὶ ἐπὶ ἄνδρα κοινωνόν μου, λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων· πάταξον τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατά μου καὶ στρέψω τὴν χεῖρα μου ἐπὶ τοὺς μικροὺς.» Ἐν τῷ προηγουμένῳ δηλ. 12 κεφαλαίῳ τοῦ Ζαχαρίου, προαναγγέλλει ὁ Θεὸς τὴν σωτηρίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐκ τῶν ἐθνῶν καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τὸν οἶκον Δαυὶδ (παράβ. στίχ. 10)· ἐν δὲ τῷ 13 τὸν καθαρισμόν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ψευδοπροφητῶν (στίχ. 2 — 6)· προσκαλεῖ δὲ τότε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ῥομφαίαν, (τὴν ῥωμαϊκὴν μάχαιραν) ἵνα ἀποκτείνῃ τὸν ποιμένα αὐτοῦ (τὸν Σωτῆρα) καὶ τὸν κοινωνόν αὐτοῦ (ὅπερ εἰς μόνον τὴν Θεὸν λόγον ἁρμόζει) καὶ πατάξῃ τὸν ποιμένα τοῦτον καὶ διασκορπίσῃ τὰ πρόβατα (τοὺς μαθητάς καὶ πιστούς), καὶ τότε στρέψῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑπερασπιεῖ καὶ σώσει τοὺς μικροὺς, τοὺς ἀπλοῦς καὶ πιστούς· καὶ τότε τὰ μὲν δύο μέρη (τὰ τῶν ἀπίστων) ἐξολοθρευθήσεται, τὸ δὲ τρίτον (οἱ πιστοὶ) ὑπολειφθήσεται καὶ δοκιμασθήσεται ὡς διὰ πυρὸς τὸ ἀργύριον, καὶ ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἔσται λαὸς αὐτοῦ.» Τοῦτο τοίνυν τὸ περιεχόμενον τοῦ κεφαλαίου, οὗ ὁ 7 στίχος, ὃν ἀναφέρει ὁ Σωτὴρ, εἰς τὸν σωτήριον αὐτοῦ θάνατον ἀναφέρεται, προαναγγέλλων τὴν διασκορπίσιν τῶν μαθητῶν καὶ πιστῶν αὐτοῦ, τῶν προβάτων τῆς ποιμένης τοῦ Θεοῦ, ἅτινα μετ' ὀλίγον πάλιν συναχθήσονται εἰς σωτηρίαν καὶ εἰς τὸ εἶναι λαὸν αὐτοῦ.

Στίχ. 32) Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Ὁ δὲ ἀντιθετικὸς = νῦν μὲν διασκορπισθήσεσθε· μετὰ τὸ ἐγερθῆναι με ὁμῶς προάξω ὑμᾶς κτλ.

Μετὰ τὸν διασκορπισμὸν, ὃν ὁ προφήτης προεῖπε, γενήσεται πάλιν ἡ μετὰ τοῦ Σωτῆρος σύναξις τῶν μαθητῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὅπου ὁ Σωτὴρ, μετὰ τὰς ὀκτὼ ἡμέρας τοῦ Πάσχα καθ' ἃς διέτριψεν ἐν Ἱεροσολύμοις (Ἰωάν. 20, 26 21, 14), τὸ πλεῖστον τῶν λοιπῶν ἐκ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν διῆλθεν ὀπτανόμενος καὶ λέγων αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (παρ. 28, 7. 10. 16. Μάρκ. 16, 7. Ἰωάνν. 21, 1 καὶ 14 Α'. Κορ. 15, 5. 7.). Ἐν τέλει δὲ τῶν τεσσαράκοντα πάλιν συνήθροισε τοὺς μαθητάς εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐξῆγαγεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν καὶ παρὰ τὴν Βηθανίαν, ὁπόθεν ἀνελήφθη εἰς οὐρανοῦς. Ταύτην τοίνυν τὴν σύναξιν προαναγγέλλει παραμυθούμενος αὐτούς, καί, ὡς ὁ Ζυγαδ. παρατηρεῖ, «προεῖπὼν τὰ λυπηρὰ προλέγει καὶ τὰ παραμυθούμενα». Τὸ δὲ προάξω δείκνυσιν ὅτι πρὸ αὐτῶν πορεύσεται καὶ παραθεῖν αὐτοὺς μέλλει ἐκεῖ ἐκδεχόμενος (μετὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν), ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ὀρθῶς παρατηρεῖ.

Στίχ. 33) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.

Τὰ ABCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς εἰ· τὰ δὲ η^c FK καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. εἰ καί, ὅπερ μόνον ἐνταῦθα παρὰ τῷ Ματθαίῳ τίθεται παρὰ δὲ τῷ Λουκᾷ (11, 8 18, 4) καὶ Παύλῳ (Β'. Κορ. 4, 3 κτλ.) πολλάκις εὔρηται· διὸ καὶ φαίνεται ὁ καὶ ἐνταῦθα παρείσακτος·— τὰ δὲ C^a EF καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐγὼ δέ.

Ὁ Πέτρος ἀκούσας ὅτι πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν τῷ Σωτῆρι, ἔρχεται ἐν τῷ συναισθήματι τῆς ζωηρᾶς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ τῇ ἐπιπολαίῳ περὶ τῆς ἰδίας σταθερότητος γνώμῃ, ἀντὶ τοῦ παρακαλέσαι ἵνα δοθῇ αὐτῷ ἐξ ὕψους δύναμις εἰς τὸ τηρῆσαι τὴν ζωηράν ταύτην πίστιν καὶ ἀγάπην, καυχῆσασθαι, ὅτι οὐδέποτε

αὐτὸς σκανδαλισθήσεται. « Δέον μάλιστα δεηθῆναι, λέγει ὁ Ζυγαδηνός, (κατὰ τὸν Χρυσόστομον) καὶ εἰπεῖν· Κύριε, βοήθησον ἡμῖν· ὁ δὲ τρία ὁμοῦ πταίει· πρῶτον ὅτι ἀντεῖπε καὶ τῷ προφήτῃ καὶ τῷ Χριστῷ· δεύτερον ὅτι τῶν ἄλλων ἑαυτὸν προεῖθηκε· τρίτον ὅτι ἑαυτῷ μόνῳ καὶ οὐ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ τεθάύρηκε. Διὸ καὶ συγχωρεῖται πεσεῖν ἵνα συσταλῇ καὶ μάθῃ μὴ σφόδρα θαρρῆναι ἑαυτῷ καὶ παιδευθῶσι καὶ ἕτεροι ».

Εἶπε τοίνυν ταῦτα ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν ἐξοδὸν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιων καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀποτεινόμενος, καὶ ἀπήντησεν ὁ Πέτρος· τὰ δὲ παρὰ τῷ Λουκᾷ ἀνωτέρω « Σίμων, Σίμων » κτλ. (Λουκ. 22. 31) πρὸς μόνον τὸν Πέτρον μετὰ τὸν δειπνὸν λέγονται· καὶ διὰ τοῦτο ὁρθῶς ὁ Ζυγαδηνός παρατηρεῖ ἐνταῦθα. « Ὅπερ δὲ φησι Λουκᾶς ὅτι Σίμων, Σίμων ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐζητήσατο καὶ τὰ ἐξῆς, καθ' ἕτερον εἶπε καιρὸν πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιων· διὸ καὶ ἐτέρου λόγου εἰσὶν ἐκεῖνα ».

Στίχ. 34) Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρνήσῃ με.

Τὸ L καὶ δύο τῶν μικρῶν καὶ ὁ Ὡρ. ἔχουσι πρὶν (ἢ « πρὶν ἤ » ἢ πρὸ) ἀλεκτοροφωνίας· τὰ δὲ BC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπαρνήσει με.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ αὐτῷ ὅτι βεβαίως ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς, πρὸ τῆς 3 M. M. ὁπότε οἱ ἀλέκτορες ᾄδουσι τὴν τῆς λυκαυγοῦς προσέγγισιν (παρ. Μάρκ. 13, 35) τρίς ἀπαρνήσῃ με, ὡς ὁ Λουκᾶς ἀνωτέρω ἔχει (Λουκ. 22, 34).

Στίχ. 35) Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· καὶ νῦν δέ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι· ὁμοίως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

Τὰ AEG καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπαρνήσωμαι, ὅπερ ἐστὶν ἡ συνηθέστερα σύνταξις τοῦ οὐ μὴ ἐν τῇ K. Δ. τὰ δὲ NBC καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀπαρνήσομαι, ὅπερ θετικώτερον ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν τοῦ Πέτρου, καὶ διὰ τοῦτο πιθανῶς τὸ ἀρχικὸν ἐνταῦθα. — τὰ δὲ AEF καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁμοίως δὲ καί, ὡς ὁ Μάρκος.

Ὁ Πέτρος ἐν τῇ αὐτῇ ψυχικῇ διαθέσει καὶ ζωηρότητι καὶ ἀνοήτῳ εἰς ἑαυτὸν πεποιθήσει, ἐπαναλαμβάνει τὴν διχθεβαιώσιν ἐτι ζωηρότερον καὶ ἰσχυρότερον, λέγων ὅτι καὶ μέχρι θανάτου πιστὸς αὐτῷ ἔσται· ὅσον γὰρ διαθεβαιοῦται ὁ Χριστὸς, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει, τοσοῦτον ὁ Πέτρος ἀντισχυρίζεται· σφοδρὸν γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ πάθος τῆς ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθήσεως· διὸ καὶ χαλεπὸν ὑφίσταται ναυάγιον, ἔρημος τῆς παρὰ Θεοῦ βοηθείας ἀπολειφθεὶς, καὶ ἐλεγχείς ὅτι ἀσθενὴς ἐστίν.

Ὅμοίως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον) τὴν αὐτὴν ἔδωκαν ἀπόκρισιν, μιμησάμενοι τὸν Πέτρον· διὸ καὶ ὁμοίως ἔπαθον καὶ ἐδί-
δάχθησαν μὴ ἐφ' ἑαυτοὺς πάντα πεποιθέναι.

Στίχ. 36) Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· καθίσατε αὐτοῦ ἕως οὗ ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ.

Τὰ EGHVΔ 126 ἔχουσι Γεσσημανῆ· τὰ δὲ NBCD καὶ πλεῖστα ἄλλα Γεθσημανεῖ· καὶ τὰ GHM καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. Γεθσημανῆ· τὰ δὲ KLU καὶ πολλὰ ἄλλα Γεθσημανί· τὰ NACD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· — τὰ δὲ ELU καὶ πολλὰ ἄλλα καθίσατε· τὰ NC καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ καθίσατε· — τὰ DKL καὶ τινὰ ἄλλα ἕως ἄν· τὰ δὲ NCM καὶ θλίγα τῶν μικρῶν ἕως, ὡς καὶ ὁ Μάρκος· τὰ NBDL καὶ θλίγα ἄλλα ἐκεῖ προσεύξωμαι· — καὶ τὰ DFH καὶ θλίγα ἄλλα προσεύξομαι.

Μετὰ τὴν πρόρρησιν περὶ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν μαθητῶν καὶ τὴν συνομιλίαν ταύτην μετ' αὐτῶν, ἔρχεται ὁ Σωτὴρ εἰς χωρίον τι, τόπον δηλ. γενικῶς, καὶ ἰδίως χωράφιον, ἀγρὸν (Ἰωάνν. 4, 5) ἢ κῆπον, ὅπως φαίνεται ὅτι ἦν τὸ ἐνταῦθα ἀναφερόμενον κατὰ τὸν Ἰωάννην 18, 1· ἐκαλεῖτο δ' ὁ κῆπος οὗτος Γεθσημανῆ ἑβραϊστὶ גֶּתְשֵׁמָנִי גַל = ἐλαιοτριβεῖον (ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ κήπῳ ὑπάρχοντος τοιοῦτου) καὶ ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν. Ὁ Σωτὴρ ἔγνω ὅτι ἐγγίζει ἡ ὥρα τῆς συλλήψεως καὶ τῶν παθῶν, καὶ ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην τοῦ προσεύξασθαι μόνος ἐν τῷ κήπῳ πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα· διὸ καὶ λέγει πρὸς τοὺς ἀποστόλους· καθίσατε αὐτοῦ (= εἰς τὸ μέρος αὐτό, ὅπερ λέγων

ἐδείκνυνεν αὐτοῖς) ἕως οὗ ἀπελθὼν ἐγὼ προσεύξωμαι ἐκεῖ (= εἰς τὸ ἄλλο μέρος, ὅπερ ὡσαύτως λαλῶν ἐδείκνυνεν)· ὁ Σωτὴρ δηλ. ἠθέλησε μάρτυρας αὐτοὺς τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς προσευχῆς εἶναι, ἐνθαρρύνοντας αὐτὸν διὰ τῆς παρουσίας, τοὺς τρεῖς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ μαθητάς· ἡ γὰρ ἀνθρωπίνη φύσις αὐτοῦ ἐν τῇ καταστάσει τῆς κενώσεως καὶ ταπεινώσεως ἐγκατελείφθη κατὰ τὸν τῶν παθῶν καιρὸν ὑπὸ τῆς θείας, οὐ καθ' ὑπόστασιν χωρισθείσης, ὅπερ ἀδύνατον ὄλως, ἀλλὰ καταλιπούσης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς ἑαυτήν, ἵνα πάθῃ καὶ ἀποθάνῃ· ἄνευ γὰρ τῆς παραχωρήσεως τῆς θείας ἐν τῷ Σωτῆρι φύσεως καὶ ἐγκαταλείψεως, ἀδύνατον ἦν τὸ παθεῖν καὶ ἀποθανεῖν τὴν ἀνθρωπίνην· οὕτω τοίνυν νοητέον δογματικῶς τὴν ἐγκατάλειψιν ταύτην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἣν καθ' ὅλον τὸ τῶν παθῶν διάστημα ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς συνησθάνετο, οὐχ' ὥς κατ' οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν χωρισθείσης, ἀλλ' ὥς κατὰ βούλησιν ἀπομακρυνθείσης τῆς θεότητος, καὶ ἐγκαταλιπούσης, μᾶλλον δὲ καὶ ὠθοῦσης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὸ πληρῶσαι διὰ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου τὴν μεγάλην καὶ σωτήριον τοῦ Θεοῦ βουλήν. Ὅ, τι τοίνυν ὁ Σωτὴρ λέγει καὶ πράττει ἐνταῦθα, λέγει καὶ πράττει καθαρώς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, δεικνὺς ὅτι καὶ ἀληθὴς καὶ τέλειος ἀναμάρτητος ἄνθρωπος ἦν, ὥς ἦν καὶ τέλειος καὶ ἀληθινὸς Θεός.

Στίχ. 37) Καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

Τοὺς τρεῖς τούτους διέκρινε πάντων τῶν ἄλλων διὰ τὸ θερμὸν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης τῆς εἰς αὐτόν· διὸ καὶ μόνους μάρτυρας τῆς λύπης καὶ ἀδημονίας παραλαμβάνει· ἡ λύπη δ' αὕτη καὶ ἀδημονία τοῦ Σωτῆρος εὐθὺς πρὸ τοῦ πάθους αἰτίαν εἶχε τὴν διὰ τῆς φαντασίας παράστασιν τῶν ἐπικειμένων φοβερῶν βασάνων καὶ φρικτῆς τιμωρίας τοῦ σταυρικοῦ θανάτου, ἣτις ἐποίει τὴν ἀληθινὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν καὶ φρικεῖν, ἀναλογιζομένην τὰ φοβερά βάσανα, τὰ αὐτὴν ἀναμένοντα· καὶ γὰρ λεπτὴ ἡ ἀνθρωπίνη αἴσθησις πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ οὐ θηριώδει ἀναισθησίᾳ ἐοικυῖα, ἀλλ' αἰσθανομένη καὶ προσδυνωμένη τῷ ἄλγει

καὶ τῷ πόνῳ καὶ ταῖς βασάνοις, αἷς ἀντισχεῖν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικουρίας χρῆζει, ἥ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐνίκησε τὴν φύσιν, καὶ οἱ ἄγιοι μάρτυρες ὁμοίως· διὰ τοῦτο τοίνυν ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν (κατὰ τὸν Εὐστάθ. ἐκ τοῦ ἀδήμων, ὃ ἐκ τοῦ α καὶ δήμος δηλοῖ τὸν ἐξω τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ὄντα καὶ στενοχωρούμενον) = στενοχωρεῖσθαι, λίαν λυπεῖσθαι, ὡς ὁ Σουίδας ἐξηγεῖ αὐτό· ταύτην δὲ τὴν κατάστασιν ἐδήλωσεν αὐτοῖς διὰ τῶν ἐξῆς.

Στίχ. 38) Τότε λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μέννατε ὥδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

Μετὰ τὸ αὐτοῖς τὰ C³ΓΔ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς.

Τότε) = μετὰ τὸ παραλαβεῖν τοὺς μαθητὰς καὶ ἐν τῷ ἄρξασθαι λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, ὁ Σωτὴρ ἀνοίγει τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῖς ἐκλεκτοῖς μαθηταῖς, καὶ λέγει ὅτι περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ τουτέστιν ἡ κηδεμὼν τοῦ σώματος καὶ στενωῶς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ μιᾷ ἀνθρωπίνῃ ὑποστάσει συνδεδεμένη πνευματικὴ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, τὸ πνεῦμα τὸ συμπάσχον τῷ σώματι· ἐστὶ δὲ περίλυπος, ἀναλογιζομένη τὴν ἀναμένουσαν τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν καταστροφὴν, ἥτοι τὸν θάνατον, ὅστις τυγχάνει τι παρὰ φύσιν καθ' ἑαυτόν, καὶ τοσοῦτον ὀδυνηρὸν θάνατον, οἷου ἐμελλε γεύσασθαι· — τὸ δὲ ἕως θανάτου δηλοῖ τὸν βαθμὸν τῆς λύπης, ὅφ' ἥς τοσοῦτον κυριεύεται τις, ὥστε οἶεσθαι μὴ ἀντισχεῖν ταύτῃ, ἀλλ' ἀποθανεῖν παρ. Ἰωνᾶ 4, 9. Ἠσ. 38, 1. Σοφ. Σιρᾶχ 37, 2 κτλ. Φιλ. 2, 27. Ἔστι τοίνυν ἡ λύπη καὶ ἀδημονία αὕτη, ἡ συναίσθησις καὶ ἡ ἐνδειξις τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός, μὴ δυναμένης βαστάσαι ἀφ' ἑαυτῆς τὸν σταυρόν, εἰς ὃν ὠθεῖ αὐτὴν ἡ θεότης πρὸς πλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Θεοῦ πατρός, οὐχὶ δὲ ἡ τῶν βασάνων τῆς κολάσεως ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ δοκιμὴ, ἣν ἀρχαῖοι δογματικοὶ τῆς διαμαρτυρομένης ἐκκλησίας ἄνευ τοῦ κύρους τῆς θείας γραφῆς παρεδέχοντο.

μέννατε ὥδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ) Ὁ Σωτὴρ αἰσθάνεται ὅτι ἔχει ἀνάγκην τῆς παρουσίας καὶ συντροφίας τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ μαθητῶν· διὸ καὶ παρακαλεῖ μέναι καὶ γρηγορεῖν μετ' αὐτοῦ,

προτιθεμένου προσεύξασθαι, καὶ διὰ τῆς προσευχῆς νικῆσαι τὸν πειρασμὸν « In magnis tentationibus, παρατηρεῖ ὁ Bengel ὀρθῶς, *juvat solitudo, sed tamen ut in propinquo sint amici.* »

Στίχ. 39) Καὶ προσελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων· Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ' ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.

Τὰ NACD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι προσελθόν, ὅπερ οὕτως ἔνευ προσδιορισμοῦ τοῦ πρὸς ὃν οὐδέποτε τίθεται· ἐνταῦθα δὲ οὐδόλως πρόκειται περὶ προσεγγίσεως τοῖς μαθηταῖς, μεθ' ὧν ἦν, ἀλλὰ περὶ ἀπομακρύνσεως· διὸ ἡ γραφὴ προσελθὼν ἐστὶ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν· μόνη δ' ὀρθὴ ἡ προσελθὼν, ἣν ἔχει τὰ BMII* καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ τὸ λατ. κείμεν. τοῦ Ὑριγ. καὶ ἡ Βουλγ. (Progressus) καὶ ἔλλαι μεταφ. καὶ πατέρ. τὰ NABCD καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι πάτερ μου· τὰ δὲ LD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι πάτερ — καὶ τὰ NAC καὶ τινὰ ἄλλα παρελθάτω κατὰ τὸν Ἀλεξανδρ. τύπον ἦλθα.

Ὁ Σωτὴρ ἔρχεται πρὸς καταπολέμησιν τῆς στιγμιαίας ταύτης ἀσθενείας καὶ κατισχύσεως τῆς σαρκὸς εἰς προσευχήν· καὶ τρεῖς ταύτην ἐπαναλαβὼν, κατενίκησε τὴν ἀσθένειαν ταύτην, καὶ ἐπορεύθη μετὰ θάρρους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγίστου τῶν ἔργων αὐτοῦ· τοῦτο δὲ μέγα δι' ἡμᾶς παράδειγμα.

Καὶ προσελθὼν μικρὸν) προχωρήσας ὀλίγον, ὥσει λίθου βολὴν κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἵνα μόνος μόνῳ τῷ Πατρὶ προσεύξηται, ἔπεσεν, οὐχὶ ἐπὶ γόνατα, ἀλλ' ἐπὶ πρόσωπον, τελέως πρηνῆς, ὅπερ μεγίστης ταπεινώσεως σημεῖον, προσευχόμενος καὶ λέγων·

Πάτερ μου εἰ δυνατόν ἐστι) τοῦτο λέγει οὐχὶ εἰς μεταφυσικὴν ἔννοιαν· οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον εἰς ταύτην τῷ Θεῷ, ἀλλ' εἰς ἠθικὴν, εἰ δηλ. σύμφωνον τῇ θεῖᾳ οἰκονομίᾳ ἡδύνατο τοῦτο εἶναι· λέγει δὲ τοῦτο ὡς ἄνθρωπος ἐπιθυμῶν εὐρεῖν διέξοδόν τινα, καὶ ἐκεῖ, ὅπου ἡ θεότης αὐτοῦ ἔλεγεν αὐτῷ ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει· διὰ τοῦτο δ' εὐθὺς ἐκδηλοῖ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ εἰς τὸ θεῖον θέλημα ὑποταγὴν διὰ τοῦ « πλὴν (γεννηθῆτω) οὐχ' ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ »· τὸ δὲ « παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο » δηλοῖ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ δει-

νοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου, τοῦ ἀναμένοντος αὐτόν (παρ. Ματθ. 20, 22)· τὸ γὰρ παρελθεῖν ἀπ' αὐτοῦ δηλοῖ τὸ μὴ *στῆναι* καὶ μένειν ἐνώπιον αὐτοῦ, ὀφείλοντος ἐκπλεῖν αὐτό, ἥτοι τὸ *ἀποφυγεῖν* αὐτό· αἰτεῖ δὲ τὸ μεῖζον, ἵνα τύχη τοῦ δυνατοῦ, τῆς ἐκ Θεοῦ ἐνισχύσεως εἰς τὸ πλεῖν τὸ ποτήριον ἀταράχως καὶ προθύμως, ὡς καὶ ἐγένετο.

Στίχ. 40) Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητάς καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ ;

Τὰ CM ἐν τῷ περιθωρίῳ καὶ τὸ Γ καὶ Ικανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ ἀναστάς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐκ τοῦ Λουκ. 22, 45· — τὸ δὲ D καὶ τινα ἄλλα καὶ ἡ Βουλγ. καὶ ἄλλαι τινὲς μεταφρ. ἔχουσι μαθητάς αὐτοῦ· — καὶ τὰ EKM καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῖς, ἀντὶ τῷ Πέτρῳ, ὡσαύτως τὸ A καὶ μεταφρ. τινὲς ἰσχυσας.

Εὐθύς μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης προσευχῆς, ὁ Σωτὴρ ἠντλήσε θάρρος καὶ ἐζήτησεν ἵνα λάβῃ καὶ τὴν παρηγορίαν τῆς τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ φίλων συνομιλίας· ἀλλ' οὗτοι καὶ διαδόλου συνεργεῖα κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα εἶχον ἀκατανίκητον τάσιν πρὸς τὸν ὕπνον· τοῦτο δ' ἐστὶ βεβαίως καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός, ἥτις ἐκ τε τῆς λύπης καὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ νοὸς κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Σωτῆρος ὁμιλίαν, ἣν ὁ Ἰωάννης ἀναφέρει (κεφ. 13, 31 — 18, 1) ἐξηντλήθη, ἀλλ' ἡ ἀκατανίκητος αὐτῇ τάσις, ἐν ᾧ χρόνῳ ὤφειλον καὶ καθῆκον εἶχον συναγρυπνεῖν τῷ διδασκάλῳ παραμυθοῦντες αὐτόν, οὐκ ἐξηγεῖται ἄλλως εἰμὴ ἐξ ἐνεργείας τοῦ διαδόλου, ὅστις εἶχε καὶ ταύτην τὴν ἄδειαν τοῦ βαρύναι τὴν σάρκα πρὸς ὕπνον εἰς ἐπίτασιν τῶν πειρασμῶν τοῦ Σωτῆρος· καὶ ἐνταῦθα τοίνυν ὁ πειρασμὸς τοῦ διαδόλου ἐλαττοῖ μὲν, οὐκ αἶρει δὲ τὴν εὐθύνην τῶν μαθητῶν, ὀφειλόντων νικῆσαι τὴν σάρκα κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, καθ' ἣν καὶ μόνην ὁ Σωτὴρ ἔλαβε τῆς παραμυθίας αὐτῶν ἀνάγκην.

Εὐρὼν τοίνυν αὐτοὺς τοὺς τρεῖς καθεύδοντας ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὸν Πέτρον, τὸν τὰς ἐνθερμοτάτας διαβεβαιώσεις αὐτῷ ποιησάμενον, ὅτι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύσεται μετ'

αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· οὕτως, τουτέστι τοσοῦτον ὀλίγον οὐκ ἰσχύσατε, τοσοῦτον ὀλίγον δύναμιν οὐχ' εὑρετε ἐν ἑαυταῖς, ἵνα μίαν μόνην ὥραν (ὅσην ἐμελλε διαρκέσαι ἢ προσευχὴ ἄχρι τοῦ ἐπιστῆναι τὴν ὥραν τῆς συλλήψεως) ἀγρυπνήσητε μετ' ἐμοῦ; τὸ οὕτως ἐνταῦθα, ὡς καὶ Γαλ. 3, 3 Ἰωάννου 3, 16, Ἑβρ. 12, 21 κτλ. (παρ. καὶ Σοφοκλ. Ἀντιγόν. στίχ. 220) συνδέεται τῷ οὐκ ἰσχύσατε, καὶ οὐκ ἐξηγητέον καθ' ἑαυτό, νοουμένου δηλ. ἐξωθεν ἄλλου τινὸς ῥήματος ὡς λ. χ. ὑπέσχου (ὡς ὁ Ζυγαδ. συμπληροῖ), ἢ οὕτω ποιεῖτε, ἅπερ πάντα περιττά.

Στίχ. 41) Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

Ὁ Σωτὴρ δίδωσιν αὐτοῖς ἐνταῦθα καὶ δι' αὐτῶν καὶ ὑμῖν κανόνα γενικὸν εἰς ἀποφυγὴν τῶν πειρασμῶν λυσιτελῇ τῇ χριστιανικῇ ἀσκήσει, λέγων ἀγρηγορεῖτε, ἀγρυπνεῖτε, καὶ προσεύχεσθε, μεταχειρίζεσθε δηλ. τὸν τῆς ἀγρυπνίας καιρὸν εἰς προσευχὴν, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν (τὸ μὴ εἰσελθεῖν ἐστὶν ὁ σκοπὸς ἢ τὸ περιεχόμενον, καὶ οὐχὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσευχῆς· ὅτι ἀποφεύγει μὲν τις ἐνίοτε τὸν πειρασμόν διὰ τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἐνισχύεται ὑπὸ τῆς θείας χάριτος εἰς κατανίκησιν τοῦ πειρασμοῦ (παρ. Ματθ. 6, 13)· τοῦτο δὲ καθίστησι πρόδηλον ἡ ἐπομένη πρότασις «Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον εἰς πᾶν ἀγαθὸν ἔργον· ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής εἰς τὸ συνεργεῖν τῷ πνεύματι ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις», ἥτις αἰτιολογεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγγρηγόρσεως καὶ προσευχῆς καὶ δεήσεως ὅπως μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν, ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός, δι' ἣν χρῆζει τῆς ἄνωθεν ἐνισχύσεως τὸ πνεῦμα, ὅπως ἐπιβάλλῃ τὸν νόμον αὐτοῦ τῇ σαρκί, καὶ μὴ εἰσέλθῃ ἢ μὴ πέσῃ ἐν τῷ πειρασμῷ· ὅτι οὐκ ἀρκεῖ πάντοτε ἡ προσευχὴ ἵνα μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν, ὅτι τότε οὐδεὶς τῶν δικαίων καὶ πιστῶν ἠδύνατο πειρασθῆναι· ἀρκεῖ ὁμως εἰς τὸ μὴ πεσεῖν ἐν τῷ πειρασμῷ, ἀλλὰ νικηφόρον ἐξελθεῖν διὰ τῆς χάριτος· λέγει τοίνυν ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις· δέον ὑμᾶς κατὰ τὸ ἐμὸν παράδειγμα γρηγορεῖν καὶ προσεύχεσθαι, ὅπως ἐκφύγῃτε τὸν πειρασμόν, τὸν ἐπικίνδυνον

διὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἀσθένειαν, ὑμεῖς καθεύδετε καὶ οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν ἀγρυπνήσαι μετ' ἐμοῦ· διὸ καὶ εἰσελεύσεσθε εἰς τὸν πειρασμὸν καὶ νικηθήσεσθε ὑπὸ τοῦ διαβόλου μετ' ὀλίγον ἐν τῷ πειρασμῷ ὑμῶν, ὁ μὲν Πέτρος ἀρνούμενος, οἱ δ' ἄλλοι ἐγκαταλείποντές με* τὸ *ἔνα μὴ* τοίνυν ἐνταῦθα ἀπλὴ ἀνάλυσις ἀπαρεμφάτου = μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

Στίχ. 42) Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσεύξατο λέγων· Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, ἐάν μὴ αὐτὸ πῖω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου.

Τὰ ^α L καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ προσηύξατο — τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τὸ ποτήριον τοῦτο — τὰ δὲ NAB καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ποτήριον — τὸ δὲ H καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπελθεῖν· καὶ τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἀπ' ἐμοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἐνισχυθεὶς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐκ τῆς πρώτης προσευχῆς, ἔρχεται νῦν *πάλιν ἐκ δευτέρου* (πλεονασμὸς συνήθης παρ. Ἰωάνν. 21, 15. Πράξ. 10, 25) προσεύξασθαι, ἵνα μείζονα χάριν λάβῃ· λαμβάνει δὲ νῦν ὡς δεδομένον, ὅτι δεῖ πιεῖν αὐτὸν τὸ ποτήριον, καὶ προθύμως ὑποτάσσεται τῇ θεῇ βουλῇ καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, λέγων· Πάτερ εἰ (= ἐπεὶ) οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ (ἄλλως), ἐάν μὴ πῖω αὐτό, (τότε δηλ. μόνον παρελεύσεται καὶ ἐγὼ ἀθάνατος καὶ κατὰ σὰρκα γενήσομαι, ὅταν αὐτὸ πῖω) γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὥστε με μετὰ προθυμίας καὶ ὑπακοῆς πληρῶσαι τοῦτο· αὕτη τοίνυν δ' ἐστὶν ἡ μέχρι θανάτου σταυροῦ ὑπακοή τοῦ Σωτῆρος (παρ. Φιλ. 2, 8. Ῥωμ. 5, 11). Τοὺς λόγους δὲ τούτους τῆς προσευχῆς, ὡς καὶ τοὺς ἄλλους ἐν ἀρχῇ, ἤκουσαν οἱ τρεῖς ἢ οἱ δύο ἢ καὶ εἰς μόνον τῶν τριῶν πρὸ τοῦ καταβαρῆθῆναι καὶ παραδοθῆναι τῷ ὕπνῳ καὶ ὑπέμνησεν αὐτοῖς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὥστε γραφῇ παραδοθῆναι.

Στίχ. 43) Καὶ ἐλθὼν εὗρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι.

Τὰ NBC καί τινα ἄλλα ἔχουσι τὸ πάλιν εὐθὺς μετὰ τὸ ἐλθόν· τὰ δὲ NABCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν εὐρεν, ἀντὶ εὐρίσκει.

Ἐπανελθὼν πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὴν δευτέραν προσευχὴν, εὐρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ὁ λόγος δὲ τούτου ἦν ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἦσαν βεβαρημένοι, ἤτοι ὕπνῳ (ὡς ὁ Λουκᾶς 9, 32 ἔχει), τουτέστιν οὐκ ἠδύναντο ἀντισχεῖν τῇ πρὸς ὕπνον ῥοπῇ, τῇ ἐν τῷ μεγάλῳ βάρει τῶν ὀφθαλμῶν καταδεικνυομένη, εὐθὺς ὡς διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος ὀλίγον ἀφυπνίσθησαν· τοῦτο δὲ καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ ἐνεργείας ἔργον, θέλοντος στερεῆσαι τὸν Σωτῆρα τῆς ἐκ τῆς συντροφίας αὐτῶν παραμυθίας.

Στίχ. 44) καὶ ἀφίς αὐτοὺς ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν εἰπὼν λόγον.

Τὰ AKΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ πάλιν μετὰ τὸ προσηύξατο· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα πρὸ τοῦ ἀπελθόν· τὰ ADK καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐκ τρίτου· τὰ δὲ NBL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν τέλει τοῦ στίχου μετὰ τὸ λόγον πάλιν.

Ὁ Σωτὴρ ἰδὼν αὐτοὺς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἐν ἣ οὐκ ᾔδεισαν, ὡς ὁ Μάρκος λέγει, τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ, ἅτε μεταξὺ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως ὄντες (ὡς δείκνυσι τὸ ἦσαν βεβαρημένοι αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί), ἀφῆκεν αὐτοὺς ἡμιαγρύπνους, καὶ ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο ἐκ τρίτου πρὸς τὸν Πατέρα, τὸν αὐτὸν λόγον τῷ προτέρῳ (παρ. στίχ. 42) εἰπὼν· τοῦτον δὲ τὸν λόγον ἤκουσε πάλιν τῶν μαθητῶν τις, ὁ ἦσσαν βεβαρημένος ὕπνῳ.

Στίχ. 45) Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε τὸ λοιπόν καὶ ἀναπαύεσθε· Ἴδού ἡγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν.

Τὰ NABC καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτεῦ· τὰ δὲ BCL καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ λοιπόν· καὶ τὰ BE καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι γὰρ μετὰ τὸ ἰδοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἐκ τῆς προσευχῆς τελέως ἐνίσχυθείς, ἔρχεται τὸ τρίτον πρὸς τοὺς μαθητάς, καὶ βλέπων αὐτοὺς κοιμωμένους λέγει πρὸς αὐτούς· ἐπειδὴ οὐκ ἠδυνήθητε μέχρι τοῦδε, ὅτε ἔχρηζον τῆς συντροφίας ὑμῶν συναγρυπνῆσαί μοι, καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· οὐδεμίαν γὰρ ὑμῶν πλέον χρεῖαν ἔχω· (ὅτι) ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα (τῆς ἐμῆς συλλήψεως) καὶ (— ἐν ἡ παρ. Λουκ. 19, 43) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (ὁ ἀναμάρτητος) παραδίδεται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν (πάντων τῶν διωκτῶν αὐτοῦ Ἰουδαίων καὶ Ῥωμαίων)· μόλις δ' εἰπόντος ταῦτα τοῦ Σωτῆρος, τῶν μαθητῶν τινές, αἰτίνες ἔσχον ἤδη τὸν πρῶτον ὕπνον καὶ ὁπωσοῦν συνῆλθον, ἐξύπνησαν πλέον καὶ πλήρεις αἰσχύνης καὶ λύπης διὰ τοὺς τελευταίους λόγους προσέβλεψαν τῷ Σωτῆρι, ὅστις γινώσκων ὡς Θεὸς τὴν προσέγγισιν πλέον τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ ὄχλου, πλήρης δὲ θεοῦ θαρρῶν καὶ ἀποφάσεως προσκαλεῖ τοὺς μαθητάς, ὅπως πορευθῶσι πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἤρχοντο οἱ μετὰ τοῦ προδότου, λέγων αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 46) Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.

Τὸ G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐντεῦθεν, ὡς ὁ Ἰωάννης 14, 31.

Ἐγείρεσθε (πραότερον τοῦ ἐγέρθητε = διὰ μιᾶς καὶ εὐθὺς ἐγέρθητε) = ἄρξασθε ἐγείρεσθαι, κατ' ὀλίγον ἐγέρθητε· ἄγωμεν (εἰς συνάντησιν τῶν περὶ τὸν προδότην Ἰούδαν)· ἰδοὺ ἤγγικεν (ἐπλησίασεν ἤδη τῷ κήπῳ, καὶ μετ' ὀλίγον εἰσελεύσεται)· ταῦτα δ' εἰπὼν ὁ Σωτὴρ προὔχρησεν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀκολουθοῦμενος καὶ ἐφθασε μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ κήπου, ἐξ οὗ εἴτα ἐξελθὼν (παρ. Ἰωάνν. 18, 4) ἀπέτεινε τὸν λόγον πρὸς αὐτούς.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 59 — 46.

Στίχ. 39) Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Τὸ D καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐπορεύετο· τὸ δὲ B* καὶ τινα ἄλλα παρα-

λείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ τὰ NABD καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ οἱ μαθηταί.

Ὁ Λουκᾶς μνημονεύσας τοῦ πρὸς τὸν Πέτρον διαλόγου μετὰ τὸν δεῖπνον, παραλείπει αὐτὸν ἐνταῦθα καὶ ἀναφέρει ἀπλῶς τὴν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ἐξοδὸν κατὰ τὸ ἔθος, ὅπως δηλ. εἶθιζε πολ-
λάκις ποιεῖν ὁ Σωτὴρ (παρ. Ἰωάνν. 18, 2)· ἠκολούθησαν δ' αὐτῷ
εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· μεταβαίνει δ' εὐθὺς
εἰς τὴν διήγησιν τῆς προσευχῆς αὐτοῦ.

Στίχ. 40) Γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἶπεν αὐτοῖς·
προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐμπεσεῖν, ἀντὶ τοῦ εἰσελθεῖν.

Ἀφικόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου (ἐκείνου), τοῦ ὄρους δηλ. τῶν ἐ-
λαιῶν (παρ. Λουκ. 10, 32. 19, 5) εἶπε τοῖς μαθηταῖς· προσεύ-
χεσθε μὴ εἰσελθεῖν (= δεήθητε τοῦ Θεοῦ μὴ ἔασαι ὑμᾶς εἰσελθεῖν)
εἰς πειρασμόν· παρὰ β. Ματθ. 26, 41. Ὁ Λουκᾶς προτάσσει τοῦτο
καὶ ἐπιτάσσει τὴν προσευχὴν τοῦ Σωτῆρος, ἐπιτέμνων τὴν διήγη-
σιν τοῦ Ματθαίου, ἥτις φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀμέσου καὶ
ἀκριβοῦς.

Στίχ. 41) Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὥσει λίθου
βολήν, καὶ θείς τὰ γόνατα προσήχετο,

Τὰ G 15 ἔχουσιν ἀπέστη, ἀντὶ ἀπεσπάσθη· τὰ δὲ NTG καὶ δύο
τῶν μικρῶν προσήχεται.

ἀπεσπάσθη) εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπεμακρύνθη, ὡς Ξενοφ. Ἀνάβ.
7, 3, 22. Β'. Μακκ. 12, 10.

ὥσει λίθου βολήν) ὥστε μὴ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν εἶναι.

καὶ θείς τὰ γόνατα προσήχετο) μίαν καὶ μόνην προσευχὴν ἀνα-
φέρει ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα ὁμοίαν τῇ πρώτῃ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ
Μάρκῳ, ἥτις ἐγένετο ἐκτενὴς καὶ συνεπληρώθη ἅπαξ.

Στίχ. 42) λέγων· Πάτερ εἰ βούλει παρενεγκεῖν τὸ ποτή-

ριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω.

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ εἰ βούλει· — τὰ δὲ NKL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι παρένεγκαι ἢ παρενέγκαι — καὶ τὰ BDT καὶ τινὰ ἄλλα παρένεγκε· — τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλλα τοῦτο τὸ ποτήριον — καὶ τὰ KAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα γινέσθω.

Ὁ στίχος οὗτος ὁμοιος τῇ 6'. περίοδῳ τοῦ 39 τοῦ Ματθαίου· μόνον δ' ἀντὶ τοῦ εἰ δυνατόν, ἔχει εἰ βούλει, ὅπερ δηλοῖ, εἰ τοιαύτην βουλὴν ἔχεις, εἰ τοιοῦτο τὸ θέλημά σου, καὶ ἀντὶ τοῦ παρελθέτω, παρενεγκεῖν (= ἀπομακρύναι ἀπ' ἐμοῦ)· νοεῖται δ' ἐξωθεν τὸ παρένεγκε, ὅπερ ἔχει ὁ Μάρκος 14, 36.

Στίχ. 43) Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν.

Ἀντίγραφά τινὰ τὰ ESV καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸν στίχον τοῦτον καὶ τὸν ἐπόμενον δι' ἀστερίσκων σεσημειωμένον ὡς ὑποπτον· τὸ δὲ Γ καὶ 4 ἄλλα δι' ὀβελῶν· καὶ παραλείπουσιν ὅλως τὰ ^bABRT κατὰ δογματικούς ἐνδοιασμούς ὀρθόδοξων (Ἐπιφάν. ἐν ἀγκυρ. 31 ὀρθόδοξοι δὲ ἀρεῖλοντο τὸ ῥητὸν φοβηθέντες καὶ μὴ νοήσαντες αὐτοῦ τὸ τέλος καὶ τὸ ἰσχυρότατον κτλ.) καὶ τῶν δοκητῶν καὶ ἄλλων αἵρετικῶν (ἀρμενίων) — ἄγγελος κυρίου ἔχουσιν ὀλίγα τῶν μικρῶν· — τὰ δὲ DQU καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

Ὅπως ἐν τῷ πειρασμῷ ὁ πατὴρ ἔπεμψε τοὺς ἀγγέλους εἰς διακονίαν τοῦ Σωτῆρος, οὕτω κἀνταῦθα μετὰ τὴν προσευχὴν ἔπεμψεν ἄγγελον ἐνισχύοντα αὐτόν, ὃν πιθανῶς εἶδε καὶ τις τῶν μαθητῶν τῶν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐτήρησε τῇ παραδόσει. Οὐδόλως δὲ ἀπ᾿ αὐτοῦ κἀνταῦθα τῇ διηγῆσαι ἡ διακονία αὕτη τοῦ λειτουργικοῦ πνεύματος, ἀναπληροῦντος τὸ τῶν μαθητῶν ὑστέρημα.

Στίχ. 44) Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήχετο. Ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρώς αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

Τὰ ΝΥΧ καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐγένετο· δύο δὲ τῶν μικρῶν ὡς οἱ, ἀντὶ ὧσεϊ, καὶ τὰ ΝΥΧ καὶ δλίγα ἄλλα καταβαίνοντος· τὰ δὲ QU καὶ δλίγα ἄλλα ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ λύπη καὶ ἀδημονία τοῦ Σωτῆρος ἦσαν οὕτως ἰσχυραί, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἐνίσχυσιν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἐξηκολούθησαν, ἀνυψωθείσαι μέχρις ἀγωνίας, τουτέστι μέχρι φόβου ἀποτυχίας· (Ἀριστοτ. προβλ. 2, 31 «ἀγωνία φόβος τις ἐστὶ πρὸς ἀρχὴν ἔργου» καὶ Hermann fragm. lex. gr. 329 «ἀγωνία δὲ φόβος ἀποτυχίας· φοβούμενοι γὰρ ἀποτυχεῖν ἀγωνιῶμεν» καὶ Δημοσθ. περὶ στεφ. 18, 33 «ἐν φόβῳ καὶ πολλῇ ἀγωνίᾳ» (ὅπου τὸ β'. ἐπιτείνει τὴν ἐννοιαν τοῦ πρώτου)· τοῦτο δὲ δεικνύει καθαρῶς τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰς τὰς ἑαυτῆς δυνάμεις καταλιπομένης, ὥστε κατανοῆσαι ἡμᾶς ὅτι ἐκ Θεοῦ πᾶσα ἡ ἰσχὺς ἡμῶν καὶ ἡ ἱκανότης (β'. Κορ. 3, 5)· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐν τοιαύτῃ ὦν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον (ἐκτενὴς ἐκ τοῦ ἐκτείνω = διαρκής· εἶτα δ' ἐνεργητικός, ἔντονος, ὥστε ἐνταῦθα ἐκτενέστερον = ἐνεργητικώτερον, ἐντονώτερον, μετὰ μείζονος θερμότητος καὶ κατανύξεως) προσήυχετο· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἐκτενοῦς ταύτης προσευχῆς, ἣν ὅτι ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ, ὃς ἐν τῇ ἀγωνίᾳ ταύτῃ ἔρρεεν ἐκ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, οὕτως ἦν ἰδρῶς ἀγωνίας καὶ στενοχωρίας, ὥστε ἐπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος· θρόμβος δὲ καλεῖται ὁ σταλαγμός· ὁ πηκτός, ὡς τοῦ αἵματος τοῦ παχείος, τοῦ πεπηγότος (καθ' Ἡσύχ.), οὐχ' ἦττον δὲ καὶ γάλακτος καὶ κόμμεως δένδρων κτλ. ἐνταῦθα τοίνυν παραβάλλεται ὁ ἰδρῶς τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τῷ θρόμβῳ τοῦ αἵματος· εἰς ἔνδειξιν τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀγωνίας, οὐχὶ δὲ πράγματι ταυτίζεται ὡσεὶ ἦν αἱματηρός ἰδρῶς, ὅπως ἀτόπως τινὲς τῶν ἀρχαίων καὶ ὁ Meyer καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἐξηγοῦσιν· ὥφειλε γὰρ διδάξαι τούτους τὸ ὡσεὶ, ὅτι ὁμοίωσις καὶ οὐχὶ ταυτότης ἐστὶν ἡ σχέσις τῶν σταγόνων τοῦ ἰδρωτός πρὸς τὰς σταγόνας τοῦ αἵματος, καὶ παροιμία ἐνταῦθα ἀπλῶς ἐπὶ τῶν κοπιώντων· ταῦτα δὲ εἶπε, λέγει ὁ Ζυγαδηνός, δηλῶν οὐχ' ὅτι αἷμα ἰδρωσεν, ἀλλ' ὅτι παχεῖς κατήγεν ἰδρωτάς ὑπὸ τῆς ἀγωνίας, καὶ τοῦτο ἐν τῷ φωτὶ τῆς πανσελήνου παρετή-

ρησέ τις τῶν μετ' αὐτοῦ καὶ πλησιέστερον αὐτοῦ ὄντων μαθητῶν (πιθανῶς ὁ Ἰωάννης) καὶ διηγῆσατο τοῖς ἄλλοις.

Στίχ. 45) Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης.

Τὸ D 58. 61 ἔχουσι ἐπὶ, ἀντὶ τῆς πρὸς — τὸ δὲ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν μαθητάς αὐτοῦ· μαθητάς δ' ἀπλῶς τὰ NABD καὶ πλείστα ἄλλα· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα κοιμωμένους αὐτούς.

Ὁ Λουκᾶς προστιθήσιν ἐνταῦθα ὅτι ἀπὸ τῆς λύπης ἐκοιμῶντο, ὅπερ καὶ αὐτὸ εἰς τῶν παραγόντων τοῦ ὕπνου, ἀληθῆς ψυχολογικῶς.

Στίχ. 46) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν.

Ὁ Σωτὴρ πρῶτος ἐπιτιμᾷ αὐτούς, καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐν στίχῳ 40 ἀνωτέρω συμβουλὴν καὶ σύστασιν τῆς προσευχῆς.

Ἡ διήγησις τοῦ Λουκᾶ αὕτη καίτοι συντομωτέρα, περιέχει τινὰ καινὰ καὶ ἐξ ἄλλης ἀποστολικῆς παραδόσεως ἠντλημένα, ὡς τὸ τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ ἰδρωτός, περὶ ὧν οὐδένα λόγον ἔχομεν ἀμφιβάλλειν, καὶ οὐδόλως τῇ τῶν ἄλλων διηγῆσει ἀντιστρατεύονται· ὅτι δὲ ὑπῆρχον διάφοροι διηγῆσεις καὶ παραδόσεις περὶ τῆς ἐν Γεθσημανῇ προσευχῆς καὶ ἀγωνίας τοῦ Σωτῆρος, καταδεικνύει καὶ τὸ χωρίον τῆς πρὸς Ἑβρ. 5, 7, περὶ οὗ ἔσται ἡμῖν κατωτέρω ὁ λόγος.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 14, 26 — 42.

Στίχ. 26) Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

Ὁ Μάρκος ἔπεται κατὰ λέξιν ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, καὶ δι' ὅλης τῆς διηγῆσεως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συμφωνεῖ τούτῳ.

Στίχ. 27) Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε [ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ]· ὅτι γέγραπται πατάξω τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι πάντες ὑμεῖς ἐκ τοῦ Ματθ. τὰ δὲ NBC* καὶ Ἰκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, ὅπερ ἔχουσι τὰ AC² EF καὶ τὰ πλείστα τῶν ἄλλων καὶ τὸ π. κ. τὸ δὲ G καὶ τρία ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· ὀλίγα δὲ τινα τὸ ἐν ἐμοί. Ἡ ἐκ τοσοῦτων ἀρχαίων ἀντιγρ. παράλειψις πιθανὴν καθίστησι τὴν ἐκ τοῦ Ματθ. παρεισαγωγὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἀγκύλαις θετέον [ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ] ὅτι πάλιν παρὰ τοσοῦτοις ἄλλοις τῶν ἀρχ. ἀντιγρ. εὐρηγται ταῦτα· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὰ πρόβατα διασκορπισθήσονται, ἀντὶ τοῦ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων ἀντιγρ. τὰ δ' NABCD καὶ πολλὰ ἄλλα διασκορπισθήσονται, ἀντὶ τοῦ διασκορπισθήσεται τοῦ π. κ. καὶ τῶν EHM καὶ πλείστων ἄλλων· καὶ παρὰ Ματθ. δὲ κυμαίνεται ἡ ἀνάγνωσις· τὰ δὲ EFK καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει μετὰ τὸ πρόβατα « τῆς ποιμνῆς », ὅπερ ἔχει ὁ Ματθ. καὶ οἱ Ο'.

Ὁ αὐτὸς τῷ 31 στίχῳ τοῦ Ματθαίου· ἐὰν δὲ ἀφαιρεθῶσι τὰ « ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ » τότε ἐννοητέον ἐκ τῆς προφητικῆς ῥήσεως « μετ' ὀλίγον σκανδαλισθήσεσθε ὅτε ὁ ποιμὴν παταχθήσεται ».

Στίχ. 28) Ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ἡμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι « μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με » ἐκ τοῦ Ματθαίου· ὁ ἄλλὰ ἀρμύζει ἐνταῦθα ὅτι καὶ ὁ δὲ ἀντιθετικὸς, ὥς ἐν τῷ 32 στίχῳ τοῦ Ματθαίου, τῷ κατὰ πάντα συμφωνοῦντι τῷ παρόντι, παρετηρήσαμεν.

Στίχ. 29) Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ· καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα εἰ καί· καὶ τὰ EGU καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν σοὶ μετὰ τὸ σκανδαλισθήσονται, ὥς καὶ παρὰ Ματθ.

Ὁ αὐτὸς σχεδὸν τῷ 33 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 30) Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με.

Τὰ NBEFGHKL MN καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν ἔχουσι σὺ πρὸ τοῦ

σήμερον, ὅπερ ἔμφασιν ποιεῖ· τὰ δὲ NCD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. παραλείπουσι τοῦτο· — τὰ δὲ DS παραλείπουσι καὶ τὸ σήμερον· — καὶ τὰ NBCDL παραλείπουσι τὴν ἐν καὶ ἔχουσι ἀπλῶς ταύτη τῇ νυκτί· — τὰ δὲ ND καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι πρὶν ἀνευ τοῦ ἥ· καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι τὸ δις μετὰ τὸ ἀλέκτορα· καὶ τὰ NC'D καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσιν αὐτὸ ὅλως, ὡς παρὰ Ματθ. Λουκ. καὶ Ἰωάνν.

Καὶ ἐνταῦθα συμφωνεῖ ὁ Μάρκος τῷ 34 στίχ. τοῦ Ματθαίου· προστίθῃσι δὲ κατὰ τὸ εἶωθός αὐτῷ πρὸς μείζονα ἔμφασιν τὸ σὺ σήμερον, καὶ τὸ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι, νοῶν τὴν τοῦ ἀλέκτορος φωνὴν τοῦ μεσονυκτίου καὶ τῆς 3 M. M. αὕτη δὲ φαίνεται μεταγενεστέρα τῆς ἀρχικῆς διατύπωσης.

Στίχ. 31) Ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον· ἐάν με δέη συναποθανεῖν σοι, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. Ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

Τὰ ACG καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι ὁ δὲ Πέτρος· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ἐκπερισσῶς· καὶ τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα περισσῶς· τὰ δὲ NBDL ἐλάλει ἀντί ἔλεγε· καὶ τὰ NBCDL παραλείπουσι τὸ μᾶλλον· — τὰ δὲ N^c AB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι δέη με· καὶ τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα σὺν σοὶ ἀποθανεῖν ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ NEF καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἀπαρνήσωμαι· καὶ τὸ B καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν δὲ μετὰ τὸ ὡσαύτως, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Κάνταῦθα συμφωνεῖ τῷ 35 στίχῳ τοῦ Ματθαίου· μόνον δὲ προστίθῃσι τὸ ἐκ περισσοῦ καὶ τὸ μᾶλλον, ὡς καὶ Μαρκ. 6, 51 λίαν ἐκ περισσοῦ, πολὺ μᾶλλον.

Στίχ. 32) Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανῆ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι.

Τὸ C 282 ἔχουσι ᾧ ὄνομα· τὰ δὲ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα γεσσημανεῖ· — τὸ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν γεθσημανῆ· τὰ δὲ KUG καὶ πολλὰ ἄλλα Γεθσημανί· καὶ τὰ NABCD καὶ πλείστα ἄλλα Γεθσημανεῖ. ὅπερ κἀνταῦθα, ὡς καὶ παρὰ Ματθαίῳ, τὸ μᾶλλον μεμαρτυρημένον· — τὰ MN καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ἕως ἀπελθὼν προσεύξωμαι, ὡς καὶ ὁ Ματθ. τὰ δὲ DHΓ καὶ ἱκανὰ ἄλλα προσεύξομαι.

Ὁ στίχος οὗτος κατὰ πάντα ὁμοιος τῷ 36 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 33) Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' αὐτοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

Τὸ κ* καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Πέτρου — τὰ δὲ NCD καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰάκωβον, ὅπερ ἔχει τὰ ABK καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. (παρ. Μάρκ. 9, 2)· ὡσαύτως τὰ NCD καὶ τὰ πλείστα ἔχουσιν Ἰωάννην· τὰ δὲ ABK καὶ πολλὰ ἄλλα τὸν Ἰωάννην — τὰ NACD καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν μετ' αὐτοῦ, ἀντὶ μεθ' αὐτοῦ· καὶ τὰ LS ἤρξαντο· ὀλίγιστα δὲ τῶν μικρῶν λυπεῖσθαι (ὡς παρὰ Ματθ.), ἀντὶ τοῦ ἐκθαμβεῖσθαι.

Καὶ οὗτος ὁμοιος κατὰ πάντα τῷ 37 τοῦ Ματθαίου· πλὴν τοῦ μεθ' αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἐκθαμβεῖσθαι (παρ. Μάρκ. 9, 15 = ἐκ τῆς λύπης ἐξίστασθαι), ὅπερ δηλοῖ βαθμὸν μέγαν τῆς λύπης.

Στίχ. 34) Καὶ λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουν τ ὅ τ ε, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ EGH καὶ τινὰ ἄλλα λέγουν (ἐξαρτώμ. ἐκ τοῦ ἀνωτ. ἤρξατο) καὶ τὸ G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν κατὰ τὸν Ματθ. γρηγορεῖτε μ ε τ' ἐ μ ο ὤ.

Καὶ οὗτος κατὰ πάντα ὁμοιος τῷ 38 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 35) Καὶ προσελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσηύχετο, ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα.

π ρ ο ε λ θ ὼ ν ἔχουν τὰ NBF καὶ πολλὰ ἄλλα· τὰ δὲ ACD καὶ πλείστα ἄλλα προσελθὼν (παρ. τὸν 39 στίχ. τοῦ Ματθ.)· τὰ δὲ NBL ἐπιπτεν, ἀντὶ ἔπεσεν· καὶ τὰ DG καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ Μάρκος ἔπεται κἀνταῦθα τῷ Ματθαίῳ· ἀναφέρει δὲ πρῶτον τὸν σκοπὸν τῆς προσευχῆς, λέγων ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα (τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου· παρ. Ματθ. 26, 45)· εἶτα δ' ἀναφέρει καὶ τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 36) καὶ ἔλεγεν· Ἀββᾶ, ὁ πατὴρ πάντα δυνατά σοι·

παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ σύ.

Τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ πατήρ μου· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν προστιθέασιν εἰσὶν ἡ ἐστὶ· — τὰ δὲ NAC καὶ πολλὰ ἄλλα παρένεγκαι· — καὶ τὰ NABC καὶ τινα ἄλλα τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· τὰ δὲ DN καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· καὶ τὰ KIPM καὶ ἄλλα ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· τὰ δὲ EFH καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· — τὰ D 70 ἀλλ' οὐ χ' δ' ἄλλα δὲ τινα τῶν μικρῶν οὐ χ' ὡς· — καὶ κατωτέρω τὰ D 70 ἀ λ λ' δ' τὸ G καὶ τινα τῶν μικρῶν ἄλλ' ὅτι· τὰ δὲ CU καὶ τινα ἄλλα ἀ λ λ' εἴ τι καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν μικρῶν ἀ λ λ' ὡς· τὸ δὲ D καὶ μεταφρ. τινὲς ἐν τέλει θ έ λ ε ι ς.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα λαμβάνει καὶ παρὰ τῶν δύο, ἀλλ' ἔχει καὶ ἰδίας λέξεις, ἴδιον τῇ προσευχῇ τύπον χορηγούσας· — οὕτως ἔχει ἐν ἀρχῇ τὸ Ἀββα, τὴν λέξιν, ἣν καὶ ὁ Σωτὴρ μετεχειρίσθη, ὡς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πιστοί, εἰς χαρακτηρισμὸν τοῦ Θεοῦ· προστιθῆσι δὲ καὶ τὸ ὁ πατήρ, ὡς ἐξηγήσιν διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν γλῶσσαν ἐξ ἐθνῶν χριστιανούς καὶ καλοῦντας οὕτω τὸν Θεὸν Πατέρα (παρ. Ῥωμ. 8, 15, ὅπου ὁμως τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ τὰς δύο λέξεις μεταχειρίζεται διὰ μὲν τῶν ἐξ Ἰουδαίων χριστιανῶν κράζον Ἀββα, διὰ δὲ τῶν ἐξ ἐθνῶν ὁ πατήρ)· διὰ δὲ τοῦ πάντα δυνατὰ σοι δείκνυσι τὸν λόγον τῆς ἐπικλήσεως, ὃν, ὡς ἄνθρωπος, εἶχε, εἰ καὶ κατὰ τὴν θεότητα ἐγίνωσκεν ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι· διὸ καὶ ἐπιφέρει α παρένεγκε κτλ.» (ἐπειδὴ δηλ. παντοδύναμος εἶ) ποίησον ὁ ζητῶ, ἵνα παρέλθῃ τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· γινώσκων ὁμως, ὡς Θεός, ὅτι δεῖ τοῦτο γενέσθαι, ἐπιφέρει· « ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω (σκόπει), ἀλλὰ τί σύ »· ὥστε ἀπολύτως ὑποτάσσεται καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τῇ θεῇ βουλῇ.

Στίχ. 37) Καὶ ἔρχεται καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ. Σίμων καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι;

Τὸ D καὶ τινα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἰσχύσατε, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· τὸ δὲ F καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ, πάλιν κατὰ τὸν Ματθαῖον.

Κάνταυθα ἔπεται τῷ Ματθ. προστίθαι δὲ μόνον τὴν πρὸς τὸν Πέτρον προσφώνησιν, Σίμων καθεύδεις; καὶ εἰς τοῦτον ἀποτείνει τὴν κατὰ τὸν Ματθαῖον κοινὴν ἐπιτίμησιν λέγων οὕτως «οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν κτλ.»

Στίχ. 38) Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

Τὰ κ^ο Β 346 ἔχουσιν ἔλθῃτε ἀντὶ εἰσέλθῃτε.

Ὁ αὐτὸς κατὰ λέξιν τῷ 41 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 39) Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.

Ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἡϋξαστο.

Κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ Ματθαίου, ἄλλην τῆς δευτέρας προσευχῆς διατύπωσιν ἔχοντος.

Στίχ. 40) Καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν καταβαρυνόμενοι, καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ.

Τὰ κ^ο BL ἔχουσι καὶ πάλιν ἐλθὼν εὗρεν αὐτούς, ὡς καὶ ὁ Ματθ. τὰ δὲ κ^ο BC καὶ ὀλίγα ἄλλα αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί·—τὰ κ^ο Δ BK καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καταβαρυνόμενοι· τὰ δὲ CEF καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. βεβαρημένοι, κατὰ τὸν Ματθαῖον· τὰ δὲ κ^ο ABC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀποκριθῶσιν αὐτῷ· ἀντὶ τοῦ αὐτῷ ἀποκριθῶσιν τοῦ EFG καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Κάνταυθα συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ μεταχειρίζεται τὸ ζωηρότερον ἦσαν καταβαρυνόμενοι (=ἐξηκολούθουν βαρύνεσθαι), καὶ προστίθουσιν ὅτι οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ, ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν ἀδικαιολόγητον ταύτην ὀλιγωρίαν, καὶ κατίσχουσιν τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πονηροῦ.

Στίχ. 41) Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει, ἦλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὶ

παραδίδεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν.

Τὰ ACD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι λοιπὸν· τὰ δὲ AΓK καὶ τινα ἄλλα εἰς χεῖρας.

Τὴν τρίτην προσευχὴν συντομίας χάριν ὁ Μάρκος ἀποσιωπᾷ ὡς γνωστὴν ἐκ τοῦ Ματθαίου, καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν τρίτην πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐλευσιν καὶ ἐπιτίμησιν, ἐπόμενος κἀνταῦθα κατὰ πάντα τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ προστίθῃσι τὸ ἀπέχει (εἰς ἀπρόσωπον ἔννοιαν) = ἀρκεῖ πλέον ὁ ὕπνος (Ἡσυχ. ἀπέχει, ἀπόχρη, ἐξαρκεῖ Κύριλλ. εἰς Ἀγγαῖον 2, 9)· τοῦτο δὲ λέγει μετὰ παῦσιν τινά, ἐγγίζοντος ἤδη τοῦ προδότου· ἐνάρθρως δὲ λέγει, ἅτε ὠρισμένως λαλῶν, εἰς τὰς χεῖρας τῶν γνωστῶν ὀργάνων τῶν ἀρχιερέων.

Στίχ. 42) Ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικε.

Τὰ NC ἔχουσιν ἤγγισεν.

Ὁ αὐτὸς κατὰ λέξιν τῷ 46 τοῦ Ματθαίου.

Ὁ χαρακτήρ, ὃν ἡ ἀγωνία τοῦ Σωτῆρος καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς εὐαγγελιστὰς φέρει, ἐστὶν ὁ τῆς ὕγιους καὶ ἀληθοῦς ἀνθρωπίνης φύσεως φυσικὸς φόβος τοιούτου φοβεροῦ τέλους, οἷον ἀνέμενεν αὐτόν· οὐκ ἦν τοίνυν ἀδιαθεσία σωματικὴ ἢ αἰτία τῆς ἀγωνίας (Paulus), οὔτε φροντίς περὶ τῆς τύχης τῶν μαθητῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων (Ἰερώνυμος), οὔτε λύπη διὰ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῶν φίλων, ἀλλ' ἐπανάστασις τοῦ ἀσθενοῦς φυσικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ φοβουμένου τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ μὴ θέλοντος εἰσελθεῖν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκ φόβου μὴ οὐκ ἀντισχῇ τηλικούτοις φοβεροῖς μαρτυρίαις, καὶ διὰ τοῦτο συναισθανομένου τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξ ὕψους βοηθείας· τοῦτο δὲ καταδεικνύει ἡμῖν τὴν σοφίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅστις καλῶς γινώσκων τὴν ἀνθρωπίνην ἑαυτοῦ φύσιν ἀφῆκε ταύτην δεῖξαι τί αἰσθάνεται, ὅπως κατίδωμεν τὴν ἀτέλειαν αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τελειοτάτῃ καὶ ἀναμαρτήτῃ αὐτῆς καταστάσει μὴ οὔσαν θηριώδει ἀναισθησίᾳ πεπροικισμένην, ἀλλὰ μάλιστα λεπτοτάτῃ καὶ

εὐαισθητῶ συναισθήσει καὶ εὐλαβείᾳ καὶ φόβῳ τῶν κακῶν καὶ ἡμεροτάτῃ διαθέσει καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ὁ πνευματικὸς διαφέρει τῶν σαρκικῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν καὶ θηρίων· οὗτος δὲ ὁ συνेतὸς καὶ εὐλογος φόβος καὶ δισταγμὸς, ὁ ἐκ τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ὁ καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀνδράσι κοινός, δεικνύει ἡμῖν ὅτι τῆς *θείας χάριτος* καὶ ἐνεργείας ἦν τὸ νικῆσαι τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν καὶ ἰδίως ἐνταῦθα ἐν ἔργῳ οὕτως ἀσυγκρίτως ὑπερβαίνοντι τὰς δυνάμεις αὐτῆς· καὶ διὰ τοῦτο διὰ τοιαύτης ὑπακοῆς καὶ εὐλαβείας ἐπιτυγχάνεται ἡ τῆς θείας χάριτος νικηφόρος τοῦ ἔργου τελειώσις. Τὴν ἀλήθειαν τοίνυν ταύτην καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὡς ἄνθρωπος ἐπεκύρωσε κατὰ τὴν πρὸς Ἑβραίους 5, 7 ὅπου λέγεται περὶ τῆς ἐν ἀγωνίᾳ ταύτης προσευχῆς τοῦ Σωτῆρος· «ὅς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων» προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καὶ περ ὧν υἱός, ἔμαθεν ἅψ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν, καὶ τελειωθείς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἷτιος σωτηρίας αἰωνίου, προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Τὸ σπουδαῖον δὲ τοῦτο χωρίον διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ἡ προσευχὴ ἡ ἐνταῦθα τοῦ Σωτῆρος, ἣν χαρακτηρίζει ὡς ἐπανειλημμένας δεήσεις καὶ ἱκετηρίας (εὐχάς), ἥτοι ἱκεσίας πρὸ τὸν Θεὸν πατέρα τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ σωτηρίαν ἐκ τε τοῦ φυσικοῦ θανάτου (εἰ τοῦτο δυνατόν ἦν) καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἐν ἄδου ἐγκαταλείψεως (Πράξ. 2, 27. 31.) καὶ τοῦ μὲν πρώτου, ἥτοι τοῦ σταυρικοῦ θανάτου, ἀδύνατος ἡ ἀποφυγὴ κατὰ τὴν αἰώνιον τοῦ Πατρὸς βουλήν· ἐκ τοῦ δευτέρου ὅμως, ὅπερ τὸ διαρκές καὶ μέγα τοῦ φυσικοῦ θανάτου ἀποτέλεσμα τὸ ποιοῦν αὐτὸν φοβερόν, ἀπῆλλαξεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ, ἀναστήσας ἐκ νεκρῶν· μαθητόμεν δὲ πρὸς τούτοις ἐντεῦθεν ὅτι ἡ προσευχὴ αὕτη ἐν Γεθσημανεὶ ἐγένετο μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς (διὸ καὶ ἠκούετο ὑπὸ τῶν μαθητῶν) καὶ δακρύων, ἅτινα μετὰ τοῦ ἰδρώτος καὶ τῶν λόγων τῆς προσευχῆς καταδεικνύουσι τὸν βαθμὴν τῆς ἀδημονίας καὶ ἀγωνίας· τέλος δὲ ὅτι διὰ τῆς εὐλαβείας καὶ

ἀπολύτου ὑπακοῆς εἰς τὸ τοῦ Πατρὸς θέλημα τῆς ἐμπράκτως ἐκδηλωθείσης, καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ εἰσηκούσθη καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐτελειώθη οὐ μόνον διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας καὶ βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ ἐξουσίας τοῦ σῶσαι καὶ κρίναι αὐτὸν μὴ πιστεύοντα, ὅπως οὕτω καταδειχθῇ τὸ γενικώτατον τοῦ θεοῦ κανόνος, ὅτι διὰ τῆς εὐλαθείας καὶ τῆς ὑπακοῆς ἡ εἰς σωτηρίαν καὶ δόξαν ὁδός. Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ μέγιστον διδάγμα τῆς ἐν Γεθσημανεὶ προσευχῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν.

Ὁ δ' εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης παρέλιπε τὴν διήγησιν ταύτην, ὡς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἱστορηθεῖσαν, ὡς καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμοίαν (Ματθ. 27, 46. Μάρκ. 15, 34)· ἀντὶ τούτων ὅμως προσέθηκεν ὁμοίαν προσευχὴν τοῦ Σωτῆρος γενομένην κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Ἱεροσόλυμα θριαμβευτικῆς εἰσόδου, ὅποτε ἀναμνησθεὶς τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου ἐταράχθη καὶ ἔδεηθη τοῦ Πατρὸς, ὅπως σώσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ὥρας ταύτης (Ἰωάνν. 12, 27), ἀλλ' εὐθὺς πάλιν σκέπτεται ὅτι διὰ τοῦτο, ἵνα δοξασθῇ ὁ Πατὴρ, ἦλθεν εἰς τὴν ὥραν ταύτην καὶ συνελθὼν καὶ κατισχύσας τῆς σαρκὸς δέεται τοῦ Πατρὸς, ἵνα δοξάσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ δι' ἑαυτοῦ· ἡ δὲ συμπλήρωσις αὕτη τοῦ Ἰωάννου οὐδόλως ἀναιρεῖ τὴν καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανάληψιν τῆς ἀγωνίας τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ δεικνύει ὅτι *διάφοροι στιγμαὶ* τοιαῦται ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἐπῆλθον ἐν τέλει τῶν ἡμερῶν τῆς σαρκὸς καὶ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, *διδακτικώταται* ἡμῖν διὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀσθένειαν καὶ ἀδυναμίαν, ἐν ᾗ ἡ θεία δύναμις τελειοῦται καὶ πληροῦ δεόντως τὸ ἔργον τὸ ἀνατεθειμένον αὐτῇ.

ξστ'). Ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ σύλληψις τοῦ Σωτῆρος.

Ματθ. 26, 47—56. Λουκ. 22, 47—53. Μάρκ. 14, 43—52.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 47 — 56.

Στίχ. 47) Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ Ἰούδας, εἰς τῶν

δώδεκα, ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ.

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τῶν πρεσβυτέρων.

Ὅτε ὁ Σωτὴρ ἀπήγγελλε τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις « ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με », ἔφθασε καὶ ἦν ἡδὴ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ κήπου (Ἰωάνν. 18, 34) ὁ Ἰούδας μετὰ πολλῶν ἐνόπλων ὑπηρετῶν τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων, πρὸς σύλληψιν τοῦ Σωτῆρος· ὀνομάζει δὲ κἀνταῦθα τὸν Ἰούδαν ἓνα τῶν δώδεκα, ὡς καὶ ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῆς τιμῆς τῆς προδοσίας (Ματθ. 26, 14) εἰς αἰῶριον αὐτοῦ σιγηματισμόν· μετὰ δὲ τοῦ Ἰούδα ἦν ὄχλος πολὺς ὠπλισμένος διὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀποσταλείς ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ δηλ. ἀπὸ τοῦ συνεδρίου. Ὁ Ἰούδας τοίνυν ἦν ὁ ὀδηγός, οἱ ὑπηρεταὶ δ' οὗτοι οἱ τὴν σύλληψιν ἐνεργήσαντες· ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς κατὰ τὸν Ἰωάννην 18, 3. 12 καὶ ὁ χιλιάρχος μετὰ τῆς σπείρας, ἐντολὴν ἔχοντες βοηθῆσαι αὐτοῖς εἰ ὑπῆρχεν ἀντίστασις· προηγείτο τοίνυν ὁ Ἰούδας μετὰ τοῦ ὄχλου, οὗς ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, ὡς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου ἀποσταλέντας· ὁ δὲ Ἰωάννης κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ συμπληροῖ τὴν διήγησιν καὶ κατὰ τοῦτο, ὡς καὶ κατὰ τὰ ἐν ἀρχῇ συμβάντα πρὸ τοῦ φιλήματος τοῦ Ἰούδα, ὅτε ὁ Σωτὴρ προσελθὼν αὐτοῖς ἐνέσπειρε φόβον καὶ ταραχὴν καὶ τούτοις καὶ τῷ Ἰούδᾳ, ἐξ ἧς συνήλθον μετὰ ταῦτα καὶ ἐγένοντο τὰ παρὰ Ματθαίῳ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου στίχου ἰστορούμενα.

Στίχ. 48) Ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν.

Τὰ BCD καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ὃν ἂν· τὰ δὲ NAF καὶ ἱκανὰ ἄλλα ὃν ἑάν.

Ὁ ἀόριστος ἔδωκεν ἀντὶ τοῦ ὑπερσυντελικοῦ, ὃν καὶ ὁ Μάρκος ἔχει, δηλοῖ ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἀναγνωρίσεως πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ ὁ Ἰούδας ἔδωκεν, ἐπειδὴ οὐκ ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Σωτὴρ αὐτός ἐμφανισθήσεται καὶ ὀνομάσει ἑαυτόν· ἐπειδὴ ὁμως ἀπαξ

ἐδεδώκει τοῦτο, προσῆλθε δολίως θωπεύων, ἵνα εὐκολύνῃ τὴν σύλληψιν.

Στίχ. 49) Καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπε· χαῖρε, ραββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Τὰ NABD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι κἀνταῦθα (παρ. 26, 25) ραββεί.

Καὶ εὐθέως ὡς εἶδε τὸν Σωτῆρα προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ τὸν συνήθη χαιρετισμόν· χαῖρε ραββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν, οὐχὶ δηλ. ἅπαζ, ἀλλὰ πολλὰκις ἐφίλησεν αὐτόν· ὁ δὲ μακρόθυμος καὶ τοῦτο ἡνέσχετο σὺν πᾶσι τοῖς ἄλλοις.

Στίχ. 50) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἐταῖρε, ἐφ' ὃ πάρει! Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

Τὰ NABCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐφ' ὃ· τὰ δὲ UΓ καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐφ' ᾧ, τὸ πρῶτον ὁρθόν· οὐ γὰρ ἐρώτησις τοῦτο, οὐδὲ τὸν σκοπὸν δηλοῖ, ἀλλὰ παρακελεύεται ὁρμῆσαι ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς προδοσίας καὶ τελέσαι αὐτό. Ὁ Σωτὴρ γὰρ οὐκ εἶχεν ἀνάγκην ἐρωτῆσαι περὶ οὗ αὐτὸς προσέλαβεν ἀναγγεῖλαι τὴν προδοσίαν (Ματθ. 26, 21), οὔτε θαυμαστικῶς ἐκφράζεται διὰ τὴν στυγεράν τοῦ μαθητοῦ κακίαν, ἣν προεχαρκτηρίσεν (26, 25), ὥστε δηλοῦν «ἐπὶ τίνι στυγερῷ ἔργῳ, πρὸς τίνας στυγεροὺς ἔργους ἐκτέλεσιν παρευρίσκη ἐνταῦθα!» ἀλλὰ λέγει συντομώτατα Ἐταῖρε (σύντροφε, ὁ ἐσθίων τὸν ἄρτον μου, ἡ λέξις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν περιέχει ἔλεγχον μείζονα λόγου ὀλοκλήρου) ποίησον, συντέλεσον ἐκεῖνο, ἐφ' ὃ πάρει, τουτέστιν ἔφες τὰ φιλήματα καὶ προσχώρησον εἰς τὸ ἐντιμὸν ἔργον, δι' ὃ ἤλθες· οὕτως ἐνόησε κατὰ τὸν μόνον ὁρθὸν τρόπον τὴν ἐκφρασιν καὶ ὁ Ζυγαδηνὸς ἐξηγῶν «τὸ κατὰ σκοπὸν πράττε τοῦ φιλήματος ἀφόμενος· σκοπὸς μὲν γὰρ ἦν ἡ προδοσία· πρόσχημα δὲ τὸ φίλημα καὶ ὁ λόγος». Τότε δὲ κατὰ τὸ σύνθημα, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς προστίθῃσιν (ἰδόντες δηλ. τὰ φιλήματα τοῦ Ἰούδα), προσελθόντες οἱ μετὰ τοῦ Ἰούδα ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν, συνέλαβον αὐτόν.

Στίχ. 51) Καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

Καὶ ὁ Ματθαῖος καὶ οἱ ἄλλοι δύο καὶ ἰδίως ὁ παρὰ τοῦ Πέτρου μαθὼν Μάρκος, ἀποσιωπῶσι τὸ ὄνομα, ὡς ἐξ ἀρχῆς σιωπηθὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ φόβου τῆς καταδιώξεως· ὁ δὲ Ἰωάννης, ὁ γράφων μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔγνω καὶ κατὰ τοῦτο συμπληρῶσαι τὴν παράδοσιν τῶν εὐαγγελίων. Ὁ Πέτρος τοίνυν ἦν ὁ κατὰ τὸν Ἰωάννην (18, 10), τὸν γράφοντα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ὅπως ἐξαγάγῃ τὴν μάχαιραν ἐκ τῆς θήκης καὶ ἀποσπᾶσας αὐτήν, καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ζήλου ὑπὲρ τοῦ Σωτῆρος πατάξας τὸν δούλον τοῦ ἀρχιερέως, ὃς ἦν ἐκ τῶν συλλαβόντων τὸν Σωτῆρα, προὔτιθετο δὲ κατενεγκεῖν τὴν πληγὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ δούλου τούτου, τοῦ κατὰ τὸν Ἰωάν. καλουμένου Μάλχου, ἀλλ' ἀποτυχὼν ταύτης, ἀφείλε τὸ ὠτίον αὐτοῦ τὸ δεξιόν, ὡς ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς καὶ Ἰωάννης· τὸ δὲ ὠτίον τὸ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ὑποκοριστικὸν τοῦ οὗς, ὡς καὶ ὁμμάτιον, ὀφρύδιον κτλ.

Στίχ. 52) Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀποστρέψον σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὴν μάχαιράν σου· τὰ δὲ KUP καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ σου· καὶ τὰ NAB*CL καὶ δύο τῶν μικρῶν μαχαίρῃ κατὰ τὸν ἰωνικὸν τύπον.

Ὁ Σωτὴρ ἐπιτιμᾷ τῷ Πέτρῳ, ἐντελλόμενος ἵνα ἀποστρέψῃ, ἥτοι σὺρῃ ὀπίσω ἀπὸ τοῦ ὑπηρέτου, ὃν ἠπειλεῖ, καὶ θῇ ταύτην εἰς τὸν τόπον (τὴν θήκην) αὐτῆς· αἰτιολογεῖ δὲ τοῦτο διὰ τοῦ κανόνος, καθ' ὃν πάντες οἱ λαβόντες μάχαιραν (ὅπως ποιήσωνται χρῆσιν ταύτης, καὶ ποιησάμενοι), ἐν μαχαίρᾳ καὶ αὐτοὶ καταστρέφουσι τὸν βίον· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ κανὼν κατὰ τὴν θεῖαν ρῆσιν (Γεν. 9, 6) «ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται»· τὴν πληρουμένην *ρομίμως* μὲν ὑπὸ τῆς πολιτείας, *ἀνδρῶς* δὲ ἄλλ' *ἁμαρτία* τῆς *ἁμαρτίας* *τιμωρουμένης*, ὑπὸ τῶν οἰκείων τοῦ φονευθέντος, καὶ τοῦτον ἀναλογιζομένους τοὺς ἰδιώτας δεῖ μὴ παραβαίνειν ταύτην τὴν τοῦ Θεοῦ ἐντολήν· τὴν αὐτὴν δὲ ρῆσιν ἔχει καὶ ἡ Ἀποκάλυψις 13, 10 α εἰ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ, δεῖ

αὐτὸν (κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ῥῆσιν καὶ ἀπόφασιν Γεν. 9, 6) ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτανθῆναι η. Περί τούτου τοίνυν ὁ λόγος τοῦ κανόνος ἐνταῦθα, καὶ οὐχὶ περὶ μόνων τῶν φονέων τοῦ Σωτῆρος Ἰουδαίων, ὃν προλέγει τὴν καταστροφὴν· τοῦτο γὰρ ἐν παραδείγμα ἔστι τοῦ κανόνος, ὃν γενικῶς ἐνταῦθα ἀναφέρει.

Στίχ. 53) ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων;

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι δοκεῖ σοι.

Διὰ τοῦ διαζευκτικοῦ ἡ ἐκφέρεται καὶ ἕτερος λόγος τῆς ἀποστροφῆς τοῦ ξίφους· ἡ νομίζεις λέγει ὁ Σωτὴρ ὅτι ἔχω ἀνάγκην τῆς μαχαίρας σου, καὶ οὐ δύναμαι προστατεῦσαι μόνος ἑμαυτόν, ἐὰν θέλω; δύναμαι δὲ παρακαλῶν τὸν Πατέρα, τὸν τὴν πρωτοβουλίαν ἔχοντα ἐν παντὶ θεῖῳ ἔργῳ, ὅστις καὶ στήσει παρ' ἐμοὶ (βοηθοὺς) πλείους ἢ δώδεκα (ὅσοι ἐστὲ οἱ μαθηταί) λεγεῶνας (τάγματα παρ. Λουκ. 8, 30 Μάρκ. 5, 9 καὶ 15) ἀγγέλων εἰς καταπολέμησην τῶν ἐχθρῶν μου. Ἡ ἀφ' ἑαυτῆς νοουμένη ἀπάντησις «δύναμαι, ἀλλ' οὐ βούλομαι» ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιήσω, πῶς πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ κτλ.» Ὁ Σωτὴρ τίθησι τοῦτο ἀπλῶς ὥς τι δυνατόν, ὡς ἴδιον τῆς θείας παντοδυναμίας, ἵνα ἀναιρέσῃ ὥς τι ἀντιβαῖνον τῇ θεῇ βουλῇ καὶ προορισμῷ, καὶ προρρήσει, ἣν ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ἀναφέρει.

Στίχ. 54) πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαί; ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι!

Τὸ C καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰς, ἀντὶ δεῖ.

Ὁ συλλογιστικὸς σύνδεσμος ἐστὶ συνέπεια τοῦ ἔξωθεν νοουμένου ἐὰν οὕτω ποιήσω, πῶς πληρωθῶσιν αἱ γραφαί, ὁ λόγος δηλ. τοῦ Θεοῦ, ὁ προλέγων (Ἦσ. κεφ. 53 κτλ.) τὰ πάθη καὶ τὸν θάνατόν μου; ὅτι (κατὰ τὰς γραφάς) οὕτω (ὡς γίνεται, συλλαμβανομένου μου δηλ. καὶ ἀπαγομένου εἰς κατάκρισιν) δεῖ (κατὰ τὴν θεῖαν

βουλὴν καὶ πρόγνωσιν) γενέσθαι· οὐκ ἐξήρτηται δὲ τὸ ὅτι ἐκ τοῦ πληρωθῶσιν· διότι τότε ὤφειλεν εἶναι μετὰ τὸ πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ « αἱ λέγουσαι », ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι.

Στίχ. 55) Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις· ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμεν διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.

Τὰ NABC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐξήλθατε· τὰ δὲ NBL καὶ δύο ἄλλα παραλείπουν τὸ πρὸς ὑμᾶς· τὰ δὲ NBL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν τῷ ἱερῷ ἐκαθεζόμεν διδάσκων· καὶ τὰ CDK καὶ ἄλλα ἐλίγα ἐκαθεζόμεν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων.

Τὸ θεῖον θάρρος, τὸ ἐμπνέον τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, δείκνυται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι μετὰ τὸν Πέτρον ἀποτείνεται καὶ πρὸς τοὺς ὄχλους, καὶ ἐπιτιμᾷ καὶ αὐτοὺς διὰ τὴν ἀσυνείδητον καὶ κακοῦργον αὐτῶν διαγωγὴν. Ὁ Σωτὴρ δείκνυσιν ὅτι καὶ καλούμενος ἀπλῶς καὶ ἀνεδόλου καὶ τοιαύτης κουστωδίας ἐμελλεν ἐμφανισθῆναι ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου, καὶ οὐ φυγοδικῆσαι· τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καθ' ἡμέραν δημοσίᾳ πρὸς αὐτοὺς (= παρ' ἑαυτοῖς) ἐκαθεζέτο, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ εἶχον τὸ θάρρος κρατῆσαι αὐτόν, ὅτι ἐφοβοῦντο τὸν πολὺν λαόν (παρ. Ματθ. 21, 46. 26, 4).

Στίχ. 56) Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν». Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.

Τὸ B καὶ ἐλίγα ἄλλα ἔχουσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἐξακολουθεῖ « Τοῦτο ὁμῶς ὅλον (ἡ προδοσία καὶ δολία σύλληψις καὶ τὰ ἐξῆς) γέγονεν (καὶ τὰ ἀποτελέσματα ταύτης ἐξακολουθοῦσιν) ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν, ἀπροαναγγέλλουσαι τὰ πάθη καὶ τὴν ἀνάστασίν μου ». Οὐκ ἔστι δὲ προδήλως τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἡ ἔκφρασις αὕτη, ὅτι τοῦτο ὤφειλε θεῖναι ἐν τέλει τοῦ 50 στίχου καὶ οὐχὶ ἐνταῦθα, ἐπεὶ ὁμοίαν μέ-

ῥῃσιν εἶπε καὶ πρὸς τὸν Πέτρον ἀνωτέρω ἐν στίχ. 53 ὁ Σωτὴρ·
 κἀνταῦθα δ' ἐπαναλαμβάνει τοῦτο ὡς ἀναγκαῖον τοῦ λόγου αὐτοῦ
 συμπλήρωμα, ὃ καὶ ὁ Μάρκος ῥητῶς ὡς ὑπ' αὐτοῦ λεχθὲν χαρα-
 κτηρίζει. Μόλις δ' εἶπε ταῦτα, καὶ οἱ μαθηταὶ ἰδόντες αὐτὸν συλ-
 ληφθέντα καὶ ἀπαγόμενον, καὶ φοβηθέντες καὶ περὶ ἑαυτῶν μετὰ
 τὴν τοῦ Πέτρου ἐπίθεσιν, ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον, ἵνα πληρωθῇ ὁ
 λόγος αὐτοῦ ὁ ἐν στίχ. 31 ἀνωτέρω.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 47 — 55.

Στίχ. 47) Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος καὶ ὁ λε-
 γόμενος Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, προήρχετο αὐτούς, καὶ ἤγ-
 γισε τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι αὐτόν.

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν δέ, ὃν ἔχουσι τὰ DEH καὶ
 πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὸ δὲ D καὶ ἐλίγα ἄλλα ἔχουσι μετὰ τὸ
 ὄχλος πολὺς· ὥσαύτως τὸ D καὶ ἐλίγα τῶν μικρῶν ὁ καλούμενος, ἀντὶ
 τοῦ ὁ λεγόμενος· καὶ τὰ HΓ καὶ τινὰ ἄλλα προήρχετο· τὸ δὲ D καὶ
 τινὰ ἄλλα προήγεν·— αὐτοὺς ἔχουσι τὰ NABD καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν·
 τὰ δὲ ΓΛ καὶ ἐλίγα ἄλλα αὐτοῖς, ὡς καὶ ἐλίγα ἄλλα τῶν μικρῶν αὐ-
 τῶν· τὰ δὲ DEH καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει τὴν προσθήκην· « τοῦτο
 γὰρ σημεῖον δεδῶκεν αὐτοῖς· ὃν ἂν φιλήσω αὐτός ἐστιν ».

Ὁ Λουκᾶς ἐμνημόνευσεν ἀνωτέρω (22, 3) τὸ ὄνομα τοῦ προ-
 δότου πληρὲς (εἷς Ἰούδαν, τὸν καλούμενον Ἰσκαριώτην) καὶ διὰ
 τοῦτο ἐνταῦθα χαρακτηρίζει αὐτὸν ἀπλῶς ὡς τὸν λεγόμενον Ἰού-
 δαν, (τὸν φέροντα δηλ. τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὑπὸ τοῦτο γνωριζό-
 μενον), ὅποτε ὁ ἕτερος Ἰούδας ὁ Ἰακώβου ἦν γνωστός τοῖς μαθη-
 ταῖς διὰ τοῦ ἐπωνύμου αὐτοῦ Λεββαῖος ἢ Θαδδαῖος (παρ. Ματθ.
 10, 3)· ἀναφέρει δὲ πρῶτον τὸν ὄχλον καὶ μετὰ ταῦτα τὸν ὁδη-
 γόν, ἵνα διηγηθῇ συντόμως τὸν τῆς προδοσίας τρόπον.

προήρχετο αὐτούς) = προηγείτο τοῦ ὄχλου (παρ. Μάρκ. 6,
 33) καὶ πρῶτος ἐπλησίασε τῷ Σωτῇ φιλήσαι αὐτόν, καὶ ἐφί-
 λησεν.

Στίχ. 48) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἰούδα, φιλήματι τὸν
 υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως;

Τὰ NBLTX ἔχουσιν Ἰησοῦς δέ.

Ὁ Σωτὴρ ἐξηγεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ φιλήματος, ὡς τοῦ σημείου καὶ συνθήματος τῆς προδοσίας, λέγων, Ἰούδα, διὰ φιλήματος παραδίδως, τοῦτο ἐστὶ τὸ τῆς παραδόσεως σύνθημα; Ἡ διήγησις αὕτη τοῦ Λουκᾶ φαίνεται μεταγενεστέρα τῆς παραδόσεως διατύπων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τοῦ Ματθαίου ἀρχικὴν, νευρώδη καὶ ζωηράν.

Στίχ. 49) Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτόν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ· Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρα;

Τὸ D 106 ἔχουσι τὸ γενόμενον· τὰ δὲ NBD καὶ τρία ἄλλα εἶπαν· καὶ τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῷ — τὰ GHF καὶ τινὰ ἄλλα πατάξομεν — τὰ δὲ NBDLT μαχαίρῃ, ὡς καὶ ἀνωτέρω.

τὸ ἐσόμενον) ὅτι δηλ. συλληφθῆναι καὶ ἀπαχθῆναι μέλλει.

ἠρώτησαν) οἱ ζωηρότεροι τῶν μαθητῶν· πρὶν ὁμῶς ἀπαντήσῃ ὁ Σωτὴρ, ὁ ζωηρότερος πάντων καὶ ὀξυθυμότερος Πέτρος ἐπάταξε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως.

Στίχ. 50) Καὶ ἐπάταξεν εἰς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν.

Τὸ Γ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ τίς· τὰ δὲ NBLT καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι τοῦ ἀρχιερέως τὸν δοῦλον· καὶ τὰ αὐτὰ NBLT καὶ δύο τῶν μικρῶν τὸ οὖς αὐτοῦ.

Ἀνωνύμως ἔχει καὶ ὁ Λουκᾶς, ὡς καὶ ὁ Ματθαῖος «εἰς τις ἐξ αὐτῶν» τῶν περὶ τὸν Σωτῆρα· ἀναφέρει δὲ τὸ δεξιὸν οὖς ὡς τὸ ἀποκοπέν, ὅπως καὶ ὁ Ἰωάνν. 18, 10.

Στίχ. 51) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἔατε ἕως τούτου· καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ ἰάσατο αὐτόν.

Τὰ NBLRT καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ ὠτίον.

Ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Λουκᾶ ἀπηγόρευσεν αὐτοῖς

τὴν περαιτέρω ἀντίστασιν εἰπών· ἔατε τὴν ἀντίστασιν, ἕως τούτου, τῆς πληγῆς τοῦ δούλου καὶ μηδὲν ἄλλο ποιεῖτε· καὶ διὰ τῆς ἀπλῆς ἐπαφῆς τοῦ ὠτίου, ὅπερ ἀπεκρέματο, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς ἄκρας, ἐθεράπευσεν αὐτόν· ἀτόπως δέ τινες ἐξηγοῦσι τὸ ἔατε ἕως τούτου, ὡς λεγόμενον πρὸς τὸν ὄχλον, καὶ δηλοῦν· μὴ με συλλάβετε (ὅποτε εἶδει τεθῆναι ἐάσατε) ἕως τούτου (=θεραπεύσοντα ἢ ἔνεκεν τῆς θεραπείας τούτου, ὅπερ εἶδει οὕτως ὠρισμένως τεθῆναι)· τὸ δ' ἀποκριθεὶς λέγεται διὰ τὴν ἐρώτησιν τινῶν μαθητῶν, εἰς ἣν οὐ προέφθασεν ἀπαντῆσαι, καὶ ἤδη ἀπαντᾷ, ἀπαγορεύων τὰ περαιτέρω καὶ ἐπανορθῶν τὸ γινόμενον.

Στίχ. 52) Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτόν ἀρχιερεῖς καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους· ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων;

Τὰ NABT ἔχουσιν Ἰησοῦς ἀνάρθως· — τὰ δὲ NGH καὶ Iκανά ἄλλα πρὸς αὐτόν, ἀντὶ τοῦ ἐπ' αὐτὸν τῶν ABD καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐξήλθατε· τὰ δὲ KMX καὶ τινα ἄλλα ἐξήλθετε· — καὶ τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα προστιθέασιν ἐν τέλει συλλαβεῖν με, ὡς καὶ παρὰ Ματθ. καὶ Μάρκ.

Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ ὑποτίθεται ὅτι καὶ ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροί τινες ἦσαν ἐν τῷ ὄχλῳ.

Στίχ. 53) Καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὕτη ὑμῶν ἐστὶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν τῷ ἱερῷ μεθ' ὑμῶν· τὸ L καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ χεῖρας· — τὰ δὲ DEG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄλλὰ αὕτη, ἀντὶ τοῦ ἀλλ' αὕτη.

Ὁ Λουκᾶς προστίθῃσιν ἐν τέλει· ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα ὅτι ἐξουσίαν ἔχετε ἐπ' ἐμέ, ὡς καὶ ὁ Πιλάτος) καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους (τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας, ἐν ᾧ ὁ Σατανᾶς ἄρχει· παρ. Πράξ. 26, 18, ὥστε ἡ ἐξουσία ὑμῶν ἐξουσία τοῦ Σατανᾶ, οὐ ἄρ-
γανά ἐστε).

Ὁ τοίνυν Λουκᾶς ἐνταῦθα συντομώτερος τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ ἐπομένου τῷ Ματθαίῳ Μάρκου, ἔχων καὶ ἄλλας πηγὰς καὶ παραδόσεις μεταγενεστέρας ὑπ' ὅψιν· ἢ τοῦ Ματθαίου ὁμως διήγησις ζωηροτέρα καὶ φυσικωτέρα.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 14, 43 — 52.

Στίχ. 43) Καὶ εὐθέως, ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας (ὁ Ἰσκαριώτης) εἷς (ὧν) τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων

Τὰ NBCLΔ ἔχουσιν εὐθύς, ἀντὶ τοῦ εὐθέως τῶν ANW καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τοῦ π. κ. τὸ δὲ D καὶ τινα τῶν μικρῶν παραλείπουν τοῦτο· καὶ τὰ AB ἔχουσιν ὁ Ἰούδας· τὰ δὲ ADK καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἀρχαῖα ἀντίγραφα προστιθέασιν ὁ Ἰσκαριώτης, ὅπερ διὰ τοῦτο παραληπτέον ἐν τῷ κειμένῳ· ἐν παρενθέσει ὁμως, καθ' ὅτι οὐκ ἔχει αὐτὸ τὰ NBCE καὶ τὰ πλείστα τῶν ἄλλων καὶ τὸ π. κ. — τὰ ABCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ὧν, ὅπερ διὰ τοῦτο ἐν παρενθέσει θετέον, ὡς ὑπάρχον ἐν τοῖς EFG καὶ τοῖς πλείστοις τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ π. κ. τὸ δὲ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἷς ἐκ τῶν δώδεκα καὶ τὰ NBL καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ πολὺς· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀπεσταλμένοι πρὸ τοῦ παρὰ τῶν ἀρχιερέων κτλ. — τὰ ACK καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ γραμματέων· καὶ τὰ N^o AU καὶ τινα τῶν μικρῶν τὸ πρὸ τοῦ πρεσβυτέρων.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ· προστίθῃσι δὲ μόνον, κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ τὸ εὐθέως, ὡς καὶ τὸν ἱστορικὸν ἐνεστώτα παραγίνεται, πρὸς μείζονα ἔμφασιν καὶ ζωηρότητα τοῦ λόγου, καὶ ἀναφέρει καὶ τοὺς γραμματεῖς πρὸς πληρέστερον χαρακτηρισμὸν τοῦ συνεδρίου.

Στίχ. 44) Δεδώκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν σύστημον αὐτοῖς λέγων· ὅς ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτὸν καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς.

Τὰ NΔ ἔχουν σύστημον· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν σημείον· καὶ τὰ LND καὶ ὀλίγα ἄλλα ὃν ἐάν· — τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπά-

γατε· τὸ δὲ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀγάγετε, ἀντὶ τοῦ ἀπαγάγετε τῶν ACE καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ DN καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτὸν μετὰ τὸ ἀπάγετε ἢ ἀπαγάγετε.

Κάνταυθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· μόνον δ' ἀντὶ τοῦ σημείου, ἔχει σύσσημον (ἐκ τοῦ σὺν καὶ σῆμα κοινῶς συμπεφωνημένον σημείον) ἥτις λέξις πρῶτον εὑρηται παρὰ Μενάνδρῳ· συνήθης δὲ τυγχάνει παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρ. καὶ τοῖς μεταγεν. εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ σημείου, σύνθημα· προστίθῃσι δὲ καὶ τὸ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς μετὰ τὸ κρατήσατε.

Στίχ. 45) Καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν αὐτῷ, λέγει· ραββί, ραββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἐλθὼν· τὰ δὲ NBCLA ἔχουσιν εὐθύς, ἀντὶ εὐθέως· καὶ τὰ N° 60 καὶ προσελθὼν· τὰ DEF καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι λέγει αὐτῷ· καὶ τὰ EGH καὶ ἱκανὰ ἄλλα προσελθὼν αὐτῷ, λέγει αὐτῷ· ἀλλὰ τὰ NABC καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι προσελθὼν αὐτῷ λέγει· τὸ ραββί ἔχουσιν ἅπαξ μόνον τὰ NBC^{*} καὶ ὀλίγα ἄλλα· τὸ δὲ C^o καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν χαῖρε ραββί, κατὰ τὸν Ματθ. τὰ δὲ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα ραββεί, ἀντὶ τοῦ ραββί τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων.

Κάνταυθα συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ προστίθῃσι τὸ ἐλθὼν (= καὶ μετὰ τὸ ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον, προσελθὼν αὐτῷ λέγει κτλ.)· καὶ ἀντὶ τοῦ χαῖρε Ῥαββί ἔχει δις τὸ ραββί, ραββί, εἰς σημείον δῆθεν τῆς χαρᾶς ὅτι ἀνεῦρεν αὐτόν, ὃν ἐζητεῖ· μεθ' ὃ κατεφίλησεν αὐτόν.

Στίχ. 46) Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

Τὰ NB ἔχουσιν ἐπέβαλαν·—τὰ δὲ N^o BD καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰς χεῖρας αὐτῷ· τὰ N^o CA τὰς χεῖρας αὐτῶν· τὰ M^o S καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας· τὰ AKΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπ' αὐτόν· τὰ δὲ EF^o G καὶ τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν καὶ τὸ π. κ. ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας αὐτῶν.

Κάνταυθα συμφωνεῖ τῷ 6'. μέρει τοῦ 50 στίχου τοῦ Ματθαίου,

ὁ ἐπιτέμνει, παραλείπων διὰ τὴν συντομίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν Ἰού-
δαν τοῦ Σωτῆρος ἀπάντησιν.

Στίχ. 47) Εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων σπασάμενος τὴν
μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφείλεν αὐ-
τοῦ τὸ ὠτίον.

Τὰ NAL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἷς δέ, ἄνευ τοῦ τίς — τὸ δὲ D
καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ μάχαιραν — τὰ
NCD καὶ πολλὰ ἄλλα κατὰ λάθος τῶν ἀντιγρ. ἔχουσιν ἔπεσε, ἀντὶ τοῦ
ἔπαισε· καὶ τὰ NBD 1 ὠτάριον.

Καὶ οὗτος κατὰ πάντα σύμφωνος τῷ 51 τοῦ Ματθαίου· μετὰ
τοῦτον δὲ παραλείπει τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ Πέτρου διὰ τὸ πραχθῆν
συντομίας χάριν, καὶ ἐξακολουθεῖ πάλιν συμφώνως τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 48) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Ὡς ἐπὶ
λῆστην ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με;

Τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐξήλθατε.

Κάνταῦθα ἐπεται τῷ Ματθαίῳ· μόνον δ' ἀντὶ τοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ
ᾠρᾷ ἔχει καὶ ἀποκριθεὶς (= λαβὼν τὸν λόγον) μετὰ τὴν καθησύ-
χασιν τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων.

Στίχ. 49) Καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ δι-
δάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ
γραφαί.

Τὸ P καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· τὸ δὲ N καὶ
ὀλίγα τῶν μικρῶν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν.

Κάνταῦθα ἐπεται τῷ Ματθαίῳ, ἐπιτέμνων ἰδίως τὸ τοῦτο δι-
ᾠλον γέγονεν — αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν.

Στίχ. 50) Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον.

Τὸ N καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι· Τότε οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸν Ματθ.
τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔφυγον πάντες· καὶ τὸ N καὶ ὀλίγα τῶν
μικρῶν παραλείπουν τὸ πάντες.

Κάνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 51) Καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, καὶ κρατοῦσιν αὐτόν (οἱ νεανίσκοι).

Τὰ NBCL ἔχουσι καὶ νεανίσκος τις· τὸ δὲ D νεανίας δέ τις· — τὰ NBCL συνηκολούθει· τὸ D καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἠκολούθει· τὰ δὲ ANP καὶ πολλὰ ἄλλα ἠκολούθησεν, ὅπερ πιθανώτερον, ὡς δηλοῦν τὴν τυχαίαν ἐν τῷ κήπῳ παρουσίαν καὶ τὴν ἐκ περιεργίας ἀκολουθίαν, ὡς ἦν ἐκ τοῦ ὕπνου, ὅπως ἴδῃ τὸ ἀποθεσόμενον· τὰ NBC*DLA παραλείπουσι τὸ «οἱ νεανίσκοι», ὃ ἔχουσι τὰ AC*N καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα προστίθῃσι, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, μικρὸν τι ἐπιεσώδιον, ὅτι δηλ. νέος τις, ὅστις ἔτυχεν, ὡς φαίνεται, ἐν τῷ κήπῳ κοιμώμενος, ἐξυπνήσας ἐκ τοῦ θορύβου τοῦ ὄχλου, καὶ ἰδὼν τὴν σύλληψιν τοῦ Σωτῆρος ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς περιβεβλημένος, ὃ εἶχεν ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ ὕπνου πρόχειρον ἔνδυμα· ἡ τοιαύτη δὲ περιβολὴ ἐκίνησε τὴν ἀστείαν περιεργίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀστεϊσμοῦ τῶν νεωτέρων ἐν τῷ ὄχλῳ, οἵτινες ὁρμήσαντες συνέλαβον αὐτόν.

Στίχ. 52) ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

Τὰ NBCL παραλείπουσι τὸ ἀπ' αὐτῶν.

Ὁ νεανίσκος ἰδὼν τοὺς ἄλλους νέους πιάσαντας αὐτόν, καὶ φοβηθεὶς ἀφῆκε τὴν σινδόνα εἰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν. Ὁ Μάρκος ἀναφέρει τοῦτο, ἵνα δείξῃ ὅτι μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ ὁ μόνος ἐκ περιεργίας θελήσας ἵνα ἀκολουθήσῃ, τυχαίως ἐκεῖ παρατυχὼν νεανίσκος ἔφυγε καὶ αὐτός, καὶ οὕτως ὁ Σωτὴρ ἔμεινε μόνος μετὰ τοῦ προδότου καὶ τῶν ὀργάνων τῶν ἀρχιερέων. Μάταιον δὲ νῦν τὸ ἀναζητεῖν ἡμᾶς τὸν νεανίσκον τοῦτον, περὶ οὗ μόνος ὁ Μάρκος ἠδύνατο πληροφορῆσαι ἡμᾶς, εἰ ὑπῆρχε περιεργὸς τις σύμπτωσις, καὶ εἰ ὁ νεανίσκος οὗτος μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἐπίσημός τις ἀνὴρ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ Μάρκος βεβαίως οὐκ ἦν· ὅτι αὐτός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παπίου, οὔτε ἀκρα-

τῆς, οὔτε ἀκόλουθος γέγονε τῷ Σωτῆρι· ἀλλ' οὐδ' ὁ Παῦλος, ὅτι οὐκ ἠδύνατο μὴ μνημονεύσαι τῆς πρώτης ταύτης τῷ Σωτῆρι συναντήσεως ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ· φαίνεται δὲ μᾶλλον τὸναντίον ὁμολογῶν Γαλ. 1, 18, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι οὐδὲ τὸν Πέτρον ἐγνώρισε πρότερον προσωπικῶς. Ἐν δὲ τῇ Β'. Κορ. 5, 16 ὁμιλεῖ περὶ γνώσεως τοῦ Σωτῆρος ἐξ ἀκοῆς λέγων· « εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ τὸν ἔξω ἄνθρωπον, ὡς ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ καὶ γένους Δαυὶδ καὶ ὁμογενῆ καὶ Ἰουδαῖον· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν ὡς τοιοῦτον, ἀλλ' ὡς υἱὸν Θεοῦ· ὥστε οὐκ ἐντεῦθεν δύναται ἐξαχθῆναι προσωπικὴ κατὰ σάρκα γνωριμία.

ξξ'). Ἡ ἀπαγωγή τοῦ Σωτῆρος πρὸς Καϊάφαν, ἡ ἀνάκρισις καὶ προκατάκρισις καὶ ὕβρεις κατ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἄρνησις καὶ μετάνοια τοῦ Πέτρου.

Ματθ. 26, 57—75. Λουκ. 22, 54—71. Μάρκ. 14, 53—72.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 57—75.

Στίχ. 57) Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν.

Τὸ Η καὶ τίνα ἄλλα ἔχουσι Καϊάφα.

Οἱ ἐνοπιοὶ ὄχλοι, οἱ ὑπηρέται καὶ τὰ ὄργανα τῶν ἀρχιερέων οἱ συλλαβόντες τὸν Σωτῆρα, ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, περὶ οὗ λόγος ἐγένετο Λουκ. 3, 2, ὅπου συνήχθη τὸ συνέδριον· καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ αὕτη ἦν ἡ ἐπίσημος ἀνάκρισις παραλείπει ὁ Ματθαῖος, καὶ κατ' αὐτὸν οἱ δύο ἄλλοι τὴν παρὰ τῷ Ἀνναῖ ἰδιαιτέραν καὶ προκαταρκτικὴν ἀνάκρισιν, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης 18, 12 καὶ ἐφεξῆς, παραλείπων, ὡς ὑπ' ἐκείνων ἀναφερόμενα, τὰ τῆς ἀνακρίσεως ταύτης τοῦ Καϊάφα.

Στίχ. 58) Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν.

ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως, καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν ἰδεῖν τὸ τέλος.

Τὰ ΝCF καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὴν ἀπό, ἥτις ἐστὶ συνήθης πλεονασμὸς πρὸ τοῦ μακρόθεν.

Ὁ Πέτρος, ὁ τοσαύτας δοῦς διαβεβαιώσεις, ὅτι καὶ μέχρι θανάτου πιστὸς ἔσται καὶ ὅτι, καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθῇσονται, αὐτὸς οὐδέποτε πείσεται τοῦτο, ἀπολέσας νῦν τὸ θάρρος αὐτοῦ, ἠκολούθει ἀπὸ μακρόθεν ἕως τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας τοῦ ἀρχιερέως Ἄννα, εἰς ἣν εἰσῆγαγεν αὐτὸν ὁ Ἰωάννης (Ἰωάν. 18, 16) καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ συνεδρίου, ἵνα ἴδῃ τὸ τέλος, τὴν ἐκβασιν δηλ. τῆς ἀπαγωγῆς καὶ ἀνακρίσεως. Ὁ Ἰωάννης τοίνυν διορθοῖ τὸν τοῦ Ματθαίου λόγον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καϊάφα ἡ ἄρνησις τοῦ Πέτρου γέγονε, καὶ μαρτυρεῖ, ὡς αὐτόπτης, ὅτι ἐν τῇ τοῦ Ἄννα τῇ συνεχομένῃ ἐκείνῃ (Ἰωάν. 18, 25) γέγονεν αὕτη.

Στίχ. 59) Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέδριον ὅλον, ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως αὐτὸν θανατώσωσι,

Τὰ ΝBDL καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ καὶ οἱ πρεσβύτεροι, ὅπερ συνήθως τίθεται μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ χαρακτηρισμῷ τοῦ συνεδρίου· τὸ δὲ Ν καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ὅλον τὸ συνέδριον· καὶ τὰ ΔΓΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα θανατώσωσιν αὐτόν· τὰ δὲ ΝCD καὶ ὀλίγα ἄλλα θανατώσουσιν.

Χαρακτηριστικώτατον τῆς κακουργίας τῶν Ἰουδαίων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων ἐστὶ τοῦτο, ὅτι ἤθελον θανατώσαι τὸν Σωτῆρα, εἰ καὶ οὐδένα λόγον εἶχον κατ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πραγμάτων στηριζόμενον, καὶ μόνον μετὰ τὴν σύλληψιν ζητοῦσι μάρτυρας καὶ μαρτυρίας κατ' αὐτοῦ· μηδεμίαν γὰρ ἐκ τῶν προτέρων κατ' αὐτοῦ ὠρισμένην καὶ σαφῆ κατηγορίαν φέροντες, νῦν ζητοῦσι πλάσαι, ὅπερ καθαρῶς τὴν μοχθηρίαν, φθόνον καὶ κακουργίαν αὐτῶν καταδεικνύει· νῦν πρῶτον ζητοῦσι μαρτυρίαν *οἰαυδήποτε* κατ' αὐτοῦ, ἣν ὀρθῶς καὶ ἐξ ἀντικειμένου ὁ εὐαγγελιστὴς *ψευδομαρτυρίαν*

ἀποκαλεῖ· ταύτην δὲ πρὸς τὸ καταστρέψαι καὶ ἐξαλείψαι αὐτὸν ἐκ προσώπου τῆς γῆς, ὃ δείκνυσι τὴν σατανικὴν αὐτῶν κακίαν.

Στίχ. 60) καὶ οὐχ' εὖρον· καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων, οὐχ' εὖρον· ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες

Τὰ **ABC*LN*** καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ οὐχ' εὖρον, πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων· παραλείπουν δὲ τὸ δεύτερον οὐχ' εὖρον· τὰ δὲ **AC³E** καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἔχουσι «καὶ οὐχ' εὖρον· καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων οὐχ' εὖρον»· τοῦτο τὸ δεύτερον ἔθηκεν ὁ Lachmann ἐν ἀγκύλαις· ἀλλ' ἡ φυσικὴ τοῦ χωρίου ἔννοια ἐστὶν αὕτη· οἱ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον ἐζήτησαν ψευδομαρτυρίαν π ρ ὠ τ ο ν ἐ ν ἄ λ λ ῃ λ ο ι ς, καὶ οὐχ' εὖρον· ὕστερον δὲ προσεκύλεσαν πάντας, ὅσοι εἶχον εἰπεῖν τι κατ' αὐτοῦ, καὶ πολλῶν τοιούτων προσελθόντων, πάλιν οὐχ' εὖρον· ἐν τέλει δὲ παρουσιάσθησαν δύο, οἵτινες εἶπον τὰ ἐν τῷ 61 στίχῳ· οὐκ ἔστι δὲ πιθανὸν ὅτι τὸ δεύτερον οὐχ' εὖρον παρεισήθη, ὅποτε μᾶλλον ἡδύνατο παραλειφθῆναι, ὥς καὶ πράγματι παρελείφθη ἐν τῇ συριακῇ καὶ ἄλλαις μεταφρ. ἐν τισι δὲ τῶν μικρῶν ἀντιγρ. (24. 36. 39. 180. 198 εὐαγγελιστάρ. 28) καὶ ὁλόκληρος ἡ πρότασις παραλείπεται «καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων οὐχ' εὖρον»· εἴτε καὶ τὸ πρῶτον οὐχ' εὖρον· Ἡ μόνη τοίνυν μεμαρτυρημένη ἀνάγκωσις ἐστὶν ἡ τοῦ π. κ. καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἀντιγράφων, ἧτις καὶ ὁρθήν, ὥς εἶδομεν, ἔννοιαν ἀποδίδωσιν· πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων ἔχουσι τὰ **AB** καὶ ὀλίγα ἄλλα· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ **CNT** καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἔχουσι πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων· τὰ **ABL** καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ψευδομάρτυρες, ὃ ἔχουσι τὰ **A³CD** καὶ πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐξ ἐνδοκισμού διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὀνόματος τούτου εἰς τοὺς κατὰ τὸ φ α ι ν ὁ μ ε ν ο ν ἄληθῃ μαρτυροῦντας· διότι ὁ Ἐριγένης μαρτυρῶν τὴν ἀρχαιότητα τῆς λέξεως ψευδομάρτυρες, λέγει (3, 909) «non arbitreris Matthaeum duos hos testes sine causa falsos dixisse, cum vera viderentur esse testimonia eorum ex eo quod exponit Johannes Christum dixisse».

Οὔτε τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου, μετ' ἀλλήλων συνερευνῶντα καὶ συσχεπτόμενα, οὔτε οἱ προσκληθέντες ἔξωθεν ἡδύνατο (δύο τοῦλάχιστον, ὥς ὁ νόμος ἀπαιτεῖ Ἀριθ. 35, 30. Δευτ. 17, 6. 19, 15) μαρτυρῆσαί τι, δικαιοῦν τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπίθεσιν καὶ

καταδίκην· μόνον δὲ μετὰ πολλὰ ἐν τέλει προσήλθον δύο τοιοῦτοι (ὁ ἐλάχιστος ὅρος ὅσων ὁ νόμος ἀπῆτει)· τούτους δὲ δικαίως ὁ εὐαγγελιστὴς *ψευδομάρτυρας* ἀποκαλεῖ· ὅτι τὸ περὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς θανατώσεως αὐτοῦ ὑπ' αὐτῶν λεχθὲν (*λύσατε Ἰωάνν. 2, 19*) αὐτοὶ ψευδῶς ἀποδιδόασιν αὐτῷ (δύναμει καταλῦσαι)· ὅπερ ἀντικρὺς ψεῦδος.

Στίχ. 61) εἶπον· οὗτος ἔφη· δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτόν.

Τὰ NCL καὶ δύο ἄλλα ἔχουσιν αὐτὸν οἰκοδομῆσαι· τὸ δὲ B καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτόν.

Ὁ Σωτὴρ οὐκ εἶπε *δύναμαι καταλῦσαι*, ἀλλὰ *λύσατε* ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι (Ἰωάνν. 2, 19), καὶ διὰ τοῦτο οἱ δύο οὗτοί εἰσι *ψευδομάρτυρες*· τὴν ἀλληγορικὴν ἔννοιαν τῆς ῥήσεως τοῦ Σωτῆρος ἐξεθήκαμεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἰωάννου· καὶ τὸ διὰ τριῶν δὲ ὁ μὲν Σωτὴρ εἶπεν ἐν τρισὶ=μετὰ τρεῖς· αὐτοὶ δ' ἐν διαστήματι τριῶν ἡμερῶν.

Στίχ. 62) Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

Τὸ H καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀποκρίνει· τὸ δὲ A* καὶ δύο ἄλλα σοι καταμαρτυροῦσιν.

Ὁ Σωτὴρ εἰδὼς ὅτι μάταιον τὸ συζητεῖν καὶ ἀναιρέσαι τὰς ψευδολογίας τοιούτων κακούργων, μηδὲν τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης κηδομένων, μόνον δὲ κορέσαι τὸ ἴδιον πάθος ζητούντων, εἶπεν αὐτοὺς συκοφαντεῖν μηδὲν λέγων· διὸ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπιτις Καϊάφας μετ' ἀπορίας δῆθεν λέγει αὐτῷ· οὐδὲν ἀπαντᾷς εἰς τοιαύτας δεινὰς κατηγορίας· τί (ἀληθὲς δηλ. ἢ ψευδές) οὗτοι καταμαρτυροῦσι σοι; οὐχὶ δὲ τι θαυμαστικῶς, οἷον *δεινόν* τι, ὡς ὁ Meyer ἐρμηνεύει, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπιτις οὗτος προσποιεῖται ὅτι θέλει γινῶναι πρῶτον τὴν ἀλήθειαν τῆς κατηγορίας, καὶ εἰτα ἀποφανθῆναι περὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς· ὡσαύτως δ' ἄτο-

προς ἡ συγχώνευσις τῶν δύο ἐρωτήσεων εἰς μίαν « οὐκ ἀποκρίνη τί οὗτοι σου καταμαρτυροῦσιν ».

Στίχ. 63) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα· καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Τὰ ΕΦ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπεται τὸ Ἰησοῦς· τὰ δὲ κ^ο BG καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπεται τὸ ἀποκριθεὶς· καὶ τὰ DL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ἐρκίζω· τὰ C* NΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ δευτερον ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅπερ μεταγεν. προσθήκη.

Ὁ Σωτὴρ γινώσκων ὅτι ὁ Καϊάφας ζητεῖ παγιδεῦσαι αὐτὸν ἐξακολουθεῖ σιωπῶν· ἐκεῖνος δὲ τότε ἀποκριθεὶς (= λαθὼν τὸν λόγον) ἐπιβάλλει αὐτῷ ὄρκον, ἵνα λάβῃ ἄμεσον μαρτυρίαν παρ' αὐτοῦ, δι' ἧς δυνήσεται ἀποδείξαι αὐτὸν βλάσφημον καὶ θανάτου ἄξιον· λέγει τοίνυν· Ἄ'Εξορκίζω (ἰσοδύναμον τῷ ἀπλῶ ὀρκίζω βάλλω εἰς ὄρκον, περὶ οὗ εἵπομεν τὰ δέοντα Μάρκ. 5, 7) σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος (καὶ τιμωροῦντος τοὺς ἐπιόρκους), ἵνα ὑμῖν ἐνταῦθα, τῇ ἀνωτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ, εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ; παρ. Λουκ. 2, 11). Διὰ τοῦ ὄρκου δὲ τούτου ὁ ἀρχιεπίσκοπος θέλει οὐχὶ μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὥς τὰ ἐπόμενα καταδεικνύουσιν ἀναγκάσαι τὸν Σωτῆρα ἵνα ὁμολογήσῃ τοῦτο καὶ συλληφθῇ κατὰ τὴν κρίσιν αὐτῶν τῶν ἀπίστων καὶ πεπωρωμένων ὡς ψευδῶς ὁμολογήσας ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν βλάσφημος.

Στίχ. 64) λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· σὺ εἶπας· πλὴν λέγω ὑμῖν· ἀπ' ἄρτι ὀφείσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

Τὸ Δ καὶ 22^ο ^ατιελ^ο ἔχουσι « σὺ εἶπας ὅτι ἐγὼ εἰμι »· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι.

Ὁ Σωτὴρ προσκληθεὶς εἰς ὄρκον ἐπισήμως καὶ ἐνώπιον τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, οὐδόλως ἐδίστασεν ἵνα διὰ τοῦ καθιε-

ρωμένου ἐπὶ ὅρκου τύπου βεβαιώσεως « Σὺ εἶπας δηλ. τὸ πρᾶγμα ὡς ἔχει, τὴν ἀλήθειαν (παρ. στίχ. 25 ἀνωτέρω) βεβαιώσῃ ἐνόρ-
κως ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Μεσσίας, καὶ τοῦτο διὰ τὸ ὑψιστον πνευμα-
τικὸν συμφέρον τῶν μὴ παντελῶς ἀπιστούντων καὶ πεπωρωμένων,
ἀλλ' ἀσθενούντων τῇ πίστει καὶ ἔχόντων χρεῖαν τοιαύτης διαβε-
βαιώσεως παρὰ τῆς αὐτοαληθείας· ὅτι δὲ οὐκ ἐποιήσατο τὸν ὅρκον
δι' αὐτούς, καταδεικνύει ἡ εὐθύς ἐπομένη ἀπειλή· πλὴν = ἀλλ' ὁ-
μως λέγω ὑμῖν (ἐπεὶ οὐδὲν ὠφελήσει ὑμᾶς ἡ τοιαύτη ἐνορκος
διαβεβαίωσις· δι' ὑμᾶς γὰρ οὐκ εἰμὶ λίθος ἀκρογωνιαίος, ἀλλὰ
λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου· διὸ καὶ λέγω ὑμῖν)
ἀπάρτι = ἀπὸ τοῦ νῦν (παρ. Ἰωάνν. 1, 52), ὅτε λήγει μετ'
ὀλίγον ἡ κατὰστασις τῆς ταπεινώσεώς μου καὶ ἄρχεται ἡ τῆς δό-
ξης, ὅψεσθε (ἐκ μὲν τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐμμέσως ἐν τῇ μερικῇ ἐπὶ
τὴν Ἰουδαίαν κρίσει ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου, ἀμέσως δ' ἐν
τῇ καθολικῇ κρίσει ἐν τέλει τῶν αἰώνων) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
(τὸν ἐν τῇ καταστάσει τέως τῆς ταπεινώσεως παρ. Ματθ. 8, 20)
καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως (= τοῦ δυνατοῦ, τοῦ παρτο-
δυνάμου Θεοῦ πατρὸς ὅτι τὸ ἀφηρημένον ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ συγ-
κεκριμένου παρ. καὶ Β'. Πέτρ. 1, 17)· καὶ ἐρχόμενον (κρίναι
ὑμᾶς καὶ τὸν κόσμον) ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ ῥῆσις
τοίνυν αὕτη τοῦ Σωτῆρος ἀπειλητικὴ ἢ δ' ἐννοια ταύτης· μάτην
ποιῶ δι' ὑμᾶς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, ὅτι ὡς Μεσσίαν καὶ Σω-
τῆρα οὐδέποτε ὑμεῖς ἀναγνωρίσετέ με· πλὴν μετ' ὀλίγον ἔσομαι
Βασιλεὺς καὶ Κριτὴς ὑμῶν καὶ τοῦ κόσμου, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπι-
γνώσεσθε, κἄν τε βούλησθε κἄν τε μὴ. Τοιαύτη ἡ φοβερὰ πρόρρη-
σις τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀπειλή ἢ πληρωθεῖσα καὶ πληρωθησομένη
κατὰ γράμμα· περὶ δὲ τοῦ ἐρχόμενου ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ
παρ. Ματθ. 24, 30.

Στίχ. 65) Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διεῖρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέ-
γων ὅτι ἐβλασφήμησε· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; ἶδε
νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ.

Τὰ n^o BC· καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὅτι πρὸ τοῦ ἐβλασφήμη-

σεν.—τὰ δὲ ΗΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔχωμεν.—καὶ τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπλῶς τὴν βλασφημίαν ἀνευ τοῦ αὐτοῦ τῶν ΑΓΓ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀκούσας τὴν ἔνορκον ὁμολογίαν καὶ τὴν πρόβησιν ὅτι λήφεται τὴν ὑψίστην δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἐλεύσεται πάλιν ἐν δόξῃ, διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν φρίκης ἐπὶ τῇ βλασφημίᾳ ὅτι δηλ. ψευδῶς κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων σφετερίζεται τὴν τοῦ Μεσσίου θέσιν καὶ τιμὴν· περὶ δὲ τῆς συνθηκῆς ταύτης τῶν Ἑβραίων παράβ. Βασ. Δ'. 18, 37. Πράξ. 14, 14 καὶ τοὺς Ῥαββίνους τοῦ Ταλμούδ· τὸ δ' ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς οὐκ ὤφειλε διαρρήγνυναι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ (Λευϊτ. 10, 6. 21, 10) ἐξηγεῖτο (Α'. Μαρκ. 11, 71. Ἰωσήφ. ἰουδ. πολ. 2, 15, 4) ὡς εἰς τὴν ἕνεκα πένθους διάρρηξιν ἀναφερόμενον· οὐχ' ἦττον ἢ τοῦ Καϊάφα αὕτη ἦν τὸ σημεῖον τῆς ἀπωλείας τῆς ἱερωσύνης (ἄτε τὸν Σωτῆρα κατακρινάσης) διὰ τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος.

τί ἐτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων;) ἡ ὁμολογία καὶ ἡ βλασφημία αὐτοῦ περιττὴν καθίστησι τὴν μαρτυρίαν ἄλλων.

Ἴδε νῦν ἤκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ) ἰδοὺ αὐτήκοοι ἐγένεσθε τῆς βλασφημίας αὐτοῦ! καὶ ὑμεῖς ἐστέ μάρτυρες αὐτῆς!

Στίχ. 66) τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστίν.

Τὰ κ 33 ἔχουσιν εἶπαν, ἀντὶ εἶπον.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος οὐδόλως ζητεῖ τὴν ἀπολογίαν τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ προβαίνει εἰς τὴν κατάκρισιν αὐτοῦ, ἐρωτῶν τοὺς ὁμοίους αὐτῷ· τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ αὐτοῦ; ἐστὶν ἔνοχος ἢ οὐ; οἱ δὲ μισθῶντες ἀποκριθέντες εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστίν! Κορέσαντες δὲ τὴν κατ' αὐτοῦ ἔμπαθῃ καὶ φθονερᾷ διάθεσιν, ἔρχονται καὶ ἐξωτερικῶς ἐκδηλῶσαι ταύτην διὰ τῶν χυδαιοτέρων καὶ βαναυσοτέρων ὕβρεων.

Στίχ. 67) Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάπισαν αὐτόν· οἱ δὲ ἐρράπισαν

Τὰ ΝΑΒ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐράπισαν.

Πρῶτος ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἀρχιερέως Ἄννα ἐρράπισε τὸν Σωτῆρα (Ἰωάνν. 18, 22), ἐντεῦθεν ὁμῶς ἄρχονται τὰ τῶν δημοσίων ἀρχῶν τῶν Ἰουδαίων ἀνοσιουργήματα κατ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀνόμου καὶ κτηνώδους ἐπιθέσεως τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου, ὧν οἱ μὲν ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ ἀναμαρτήτου Θεανθρώπου καὶ συγχρόνως ἐκολάφισαν, ἤτοι, ὡς ὀρθῶς ὁ Θεοφύλακτος ἐξηγεῖ, διὰ τοῦ γρόνθου ἐκονδύλισαν (κόλαφος γὰρ δωρικῶς ἐστὶ τὸ αὐτὸ τῷ κόνδυλος ἄττικῶς, δηλοῦν τοσοῦτον τὸν γρόνθον, ὡς καὶ τὸ ῥάπισμα· ἐπειδὴ ὁμῶς ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα ῥητῶς διακρίνει τοῦτο τοῦ ῥάπισματος, ἔπεται ὅτι δηλοῖ τὸ γρόνθῳ κόνδυλίζειν)· τὸ δὲ οἱ δὲ = ἄλλοι δὲ ἐρράπισαν (παρ. Ματθ. 5, 39) ἐπάταξαν τὴν γνάθον ἀπλῇ τῇ χειρὶ (Σουίδας)· τοῦτο τοίνυν δεικνύει τὴν λύσσαν τῶν θεοκτόνων, τῶν ἐκχεάντων διὰ τῶν βαναυσοτέρων καὶ ὅλως ἀνοικείων εἰς δικαστήριον ὕβρεων καὶ πράξεων ὅλον τὸ μῖσος καὶ τὴν χολὴν αὐτῶν, ἣν κατὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀναμαρτήτου, τοῦ ἐλέγχοντος τὴν ὑποκρισίαν καὶ κακουργίαν αὐτῶν ἡσθάνοντο· ὁ δὲ διὰ τῆς ὑψίστης καὶ θείας ἀληθῶς ταπεινώσεως ἐδέχετο πάντα ταῦτα, θεῖον ὄντως ὑπόδειγμα ὑπομονῆς ἡμῖν καταλιμπάνων, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν ταῖς ἡγνεσιν αὐτοῦ.

Στίχ. 68) λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν Χριστὲ τίς ἐστὶν ὁ παίσας σε ;

Προστιθέασι τῇ ὕβρει τὸν ἐμπαιγμὸν, ἐρωτῶντες, ὡς ἀγνώστους ἑαυτοὺς αὐτῷ ὑπολαμβάνοντες, ἵνα προφητεύσῃ (ἀνεύρη δηλ. διὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, τοῦ εἰδότος οὐ μόνον τὰ ἐσόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐόντα) τίς ἐστὶ (τὸ ὄνομα καὶ τὴν θέσιν) ὁ (ἐκάστοτε) παίσας σε.

Στίχ. 69) Ὁ δὲ Πέτρος ἐξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα· καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐκάθητο ἔξω· τὸ δὲ C καὶ δύο τῶν μικρῶν Ναζωραίου, ἀντὶ Γαλιλαίου.

Τούτων ἔνδον γιγνομένων ὁ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ μετὰ τῶν ὑπηρετῶν· ἐκεῖ δὲ δούλη τις τοῦ ἀρχιερέως προσῆλθε λέγουσα· καὶ σὺ ἦσθα μετὰ (= ὡς μαθητῆς καὶ ὁπαδὸς) Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου (οὕτως ἐχαρκτηρίζετο ὡς ἐκ τῆς διατριβῆς αὐτοῦ ὁ Σωτὴρ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἧ καὶ Ναζωραῖος, ὡς ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἀνατροφῆς καὶ μακρᾶς διαμονῆς).

Στίχ. 70) Ὁ δὲ ἡρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων λέγων· οὐκ οἶδα τί λέγεις.

Τὰ ACF καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν αὐτῶν πάντων· τὰ δὲ KP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔμπροσθεν αὐτῶν· καὶ τὰ NBC* καὶ ἄλλα οὐ πολλὰ καὶ τὸ π. κ. ἔμπροσθεν πάντων, ἥτις ἐστὶν ἑκαστος κοινὴ καὶ συνήθης ἐν τῇ γλώσσῃ (παράβ. καὶ Γαλατ. 2, 14, ὡς καὶ τὸ ἐνώπιον πάντων Πράξ. 19, 19, 27, 35. Α'. Τιμ. 5, 20)· τὰ δὲ DD καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει οὐδὲ ἐπίσταμαι, ὡς καὶ ὁ Μάρκος.

Ὁ Πέτρος ἡρνήθη εἶναι μαθητῆς καὶ ὁπαδὸς τοῦ Σωτῆρος, λέγων· οὐκ οἶδα τί λέγεις = οὐκ ἐννοῶ τί βούλει εἰπεῖν διὰ τῶν λόγων σου· ὅτι ἐγὼ οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον, ὡς λέγει κατωτέρω.

Στίχ. 71) Ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλην, καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ· καὶ οὗτος ἦν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου.

Τὸ D καὶ ἐν τῶν εὐαγγελιστ. ἔχουσιν ἐξελθόντος δ' αὐτοῦ· τὰ δὲ NBLZ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ αὐτόν· καὶ τὰ CEF καὶ ἄλλα πολλὰ ἔχουσιν αὐτοῖς· τὰ δὲ NBD παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ οὗτος.

Ὁ Πέτρος, θέλων ἀποφυγεῖν τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ, ἦλθεν εἰς τὸν πυλῶνα (πυλὼν ἦτε μεγάλη πύλη τῆς εἰσόδου καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔμπροσθεν, τὰ πρόθυρα)· ἐκεῖ δὲ πάλιν ἄλλη παιδίσκη, ἀκούσασα περὶ αὐτοῦ, εἶδεν αὐτόν, καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ παροῦσι· καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου· καθὼς δὲ στίζουσιν τινες κατὰ τὴν ἄλλην γραφὴν «καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐκεῖ καὶ οὗτος ἦν» ὅτι τὸ ἐκεῖ οὐδεμίαν ἔννοιαν ἀποδίδωσιν.

Στίχ. 72) Καὶ πάλιν ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.

Τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μετὰ ὅρκου· — τὸ δὲ K καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ὅτι.

Ὁ Πέτρος πλέον προχωρεῖ ὡς ἡ σφαῖρα κατὰ πρανοῦς (ἐπῆρε τὴν κατωφέρειαν, τὸν κατήφορον, ὡς κοινῶς λέγομεν) καὶ οὐκ ἀρκεῖται νῦν πλέον εἰς ἀπλὴν ἄρνησιν, ἀλλὰ μεθ' ὅρκου ἀρνεῖται (λέγων) ὅτι οὐκ οἶδα (οὐ γινώσκω οὐδ' ἐκ προσώπου) τὸν ἄνθρωπον (περὶ οὗ μοι λέγετε)· τὸ δ' ἄνθρωπος μέση λέξις ἐνταῦθα, μηδὲ καλὸν μηδὲ κακὸν ἐκφράζουσα, ὅτι ἀπλῶς ἀρνεῖται πᾶσαν αὐτοῦ γνωριμίαν ὁ Πέτρος.

Στίχ. 73) Μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ· ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ.

Τὰ D. 1 παραλείπουσι τὸ καὶ σὺ· καὶ τὰ L 32 εὐαγγ. τὸ καὶ γὰρ — ποιεῖ.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πέτρου, ἐξ ἧς ἐφάνη ἡ διάλεκτος τῆς Γαλιλαίας (ἥτις καὶ προφορὰν καλὴν οὐκ εἶχεν, ἅτε μὴ δυναμένη διακρίναι καλῶς τὰ λαρυγγικά, καὶ προφέρουσα τὸ η ὡς ψ καὶ ἐν γένει ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, ὡς χωρικὴ τις διάλεκτος ἐγνωρίζετο), προσῆλθον καὶ οἱ ἐν τοῖς προθύροις ἐστῶτες ὑπηρέται καὶ ἄλλοι, καὶ εἶπον τῷ Πέτρῳ· ἀληθῶς, πράγματι καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ, ἥτοι τῶν Γαλιλαίων, τῶν μετὰ τοῦ Σωτῆρος· ὅτι οὕτως ὠνόμαζον καὶ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Γαλιλαίους (Πράξ. 2, 7).

καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου) ὁ τρόπος καὶ τὸ ὕφος τῆς ὁμιλίας, ἡ προφορά, ἐξ ἧς ἐννόουν οἱ ἄλλοι τοὺς Γαλιλαίους, συγχέοντας, ὡς εἵπομεν, τὰ λαρυγγικά καὶ κακῶς προφέροντας.

Στίχ. 74) Τότε ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον· καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

καταθεματίξειν ἔχουσι τὰ **ΝΑΒ** καὶ πάντα τὰ κεφαλιώδη ἀντίγραφα καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν καταναθεματίζειν δὲ τὸ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν φαίνεται δὲ οὕσα διόρθωσις κατὰ τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν τοῦ ἐν τῇ κοινῇ καὶ χυδαία συνήθους καταθεμα καὶ καταθεματίξειν, ἀντὶ τοῦ κατανάθεμα καὶ καταναθεματίζειν — Οὐκ ἔστι δὲ τὸ κατάθεμα ἐπίτασις τοῦ ἀνάθεμα, ὥς ὁ Οἰκουμένιος ἐν τῷ Πράξ. 23, 12 λέγει («Τοῦτ' οὖν πολλάκις κατ' ἐπίτασιν εἰσῆσθαι νομιζομεν κατάθεμα. Τῷ γὰρ ὄντι τὸ τοιοῦτον οὐκ ἀνατίθεται, ἀλλὰ κατατίθεται τῷ διαδόλῳ ὑποτατιζόμενον καὶ συγκαταδικαζόμενον)· ἀλλὰ μάλλον κατ' ἀποκοπὴν δημώδη (κατ(αν)άθεμα) σχηματισμός — τὰ δὲ **BL** ἔχουσιν εὐθύς ἀντὶ εὐθέως.

Ὁ Πέτρος ἔξω πλέον ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ φόβου γενόμενος, οὐ μόνον μεθ' ὄρκου ἠρνήσατο, ἀλλὰ καὶ καταναθεματίζει, ἥτοι ἐπανειλημένως κατηρᾶτο ἑαυτοῦ, εἰ ψευδῶς ἔλεγεν ὅτι ἀγνοεῖ τὸν ἄνθρωπον διὰ τούτου δὲ πλέον ἔφθασε τὸ κατώτατον ἄκρον τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρνήσεως, καὶ ἐπῆλθεν ἡ πληρώσις τοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος, ἡ μέλουσα στῆσαι καὶ ἐπιστρέφει αὐτόν, τούτέστιν ἡ φωνὴ ἀλέκτορος τινος τῶν ἐκεῖ πλησίον τρεφομένων, ἥτις ἤγαγεν αὐτόν εἰς συναίσθησιν τοῦ πρानοῦς, ὃ κατήλθε, καὶ τῆς περὶ αὐτοῦ προρρήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἥτις ἐπληρώθη ἀκριβέστατα.

Στίχ. 75) Καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ Ἰησοῦ, εἰρηκότος αὐτῷ ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρνήσῃ με· καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς.

Τὰ **ΝΑΒ** καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰησοῦ. — τὰ δὲ **ΝΒD** καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ· καὶ τὸ **D** καὶ δύο τῶν μικρῶν τὸ ὅτι — τὰ **A** 238 ἔχουσι πρὶν ἢ· καὶ τὸ **C** καὶ ὀλίγα ἔλλα ἀπαρνήσει.

Ὁ Πέτρος εὐθύς συνῆλθε διὰ τῆς φωνῆς τοῦ ἀλέκτορος, ἀναμνησθεὶς τῶν ῥημάτων τοῦ Σωτῆρος καὶ ἰδὼν τὴν πληρώσιν αὐτῶν· ἡ συναίσθησις δὲ τοῦ δεινοῦ ἁμαρτήματος, καὶ ἡ μεταμέλεια ἐπ' αὐτῷ εὐθύς ἐκυρίευσαν αὐτοῦ, καὶ ἐξεδηλώθησαν διὰ πικρῶν δακρύων, ἅτινα ἐξελθὼν εὐθύς ἔξω τοῦ πυλῶνος καὶ ἀπομακρυνθεὶς, ἵνα μὴ ἴδωσιν αὐτόν οἱ περιεστῶτες, ἐλευθέρως ἐξέχεε,

καὶ ἔλαβε τὴν πρώτην ἀνακούφισιν τῆς μετανόιας διὰ τὸ ἐγκλημα αὐτοῦ, ὃ εἶτα διὰ τῆς τρίτης ὁμολογίας ὁ Σωτὴρ τελείως ἰθεράπευσεν.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶ 22, 54 — 71.

Στίχ. 54) Συλλαβόντες δὲ αὐτόν ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν.

Τὰ ΔΓ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ εἰσάγαγον καὶ τὰ NABD καί τινα ἄλλα τὸ αὐτόν· τὰ δὲ NBM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἠκολούθει αὐτῷ· τὰ δὲ DA καί τινα ἄλλα ἀπὸ μακρόθεν, ὡς ὁ Ματθ.

Ὁ Λουκᾶς ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, ἐπιτέμνων αὐτόν· ἀρχιερέα δὲ οὐ νοεῖ τὸν Ἀνναν, ὃν ἄλλως, γράφων μετὰ τὸν Ματθαῖον, ὥφειλεν ὀνομαστί μνημονεῦσαι· οὔτε δ' ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, ὡς εἶδομεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Λουκ. 3, 2, οὔτε ἐκ τοῦ Πραξ. 4, 6 δύναται ἐξαχθῆναι ὅτι ἰθεώρει τὸν Ἀνναν ὡς τὸν ἐπίσημον κάτοχον τῆς ἀρχιερωσύνης, ἀλλὰ μόνον ὡς τὸν πράγματι τοιοῦτον, ἐνεκα τῆς βαρύτητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Καϊάφα δυνάμεως· ἄλλως τε δὲ καὶ κατωτέρω ὁ εὐαγγελιστὴς μνημονεύων τὴν εἰς τὸ συνέδριον ἀναγωγὴν τοῦ Σωτῆρος (ἐν στίχ. 66) οὐδεμίαν ὡς ὥφειλεν, εἰ εἶχε τὴν αὐτὴν τῷ Ἰωάννῃ παράδοσιν, καὶ τῆς εἰς τὸν οἶκον τοῦ Καϊάφα ἀναγωγῆς μνεῖαν ποιεῖται, καίπερ ὀνομαστί ἀναφέρων καὶ αὐτόν, ὡς τὸν ἀρχιερέα (Λουκ. 3, 2 καὶ ἰδίως Πραξ. 4, 6 ὅπου ὡσαύτως ἀναφέρει τὸ συνέδριον). Ὅθεν κἀνταῦτα ὥφειλε ρῆτῳ εἰπεῖν τίνα τῶν δύο ἐννοεῖ, εἰ εἶχεν ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ Ματθαίου παράδοσιν. Οὐδεὶς δὲ λόγος ἵνα ἐξηγήσωμεν τὸν Λουκᾶν ἐκ τοῦ Ἰωάννου, ὅστις τελευταῖος ἦλθε διορθώσων καὶ συμπληρώσων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ματθαίου, ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν.

Στίχ. 55) Ἀψάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Τὰ NBLT ἔχουσι περιψάντων, ἥτοι περίξ αὐτῶν, κύκλῳ ἀψάντων· τὸ

δὲ R καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι «δὲ αὐτῶν»· ἀντὶ τοῦ πῦρ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι πυράν·— τὰ δὲ DG καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν περικαθισάντων·— τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῶν· καὶ τὰ BLT καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι μέσος.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν εἰσήγαγον τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως πρὸς ἀσφαλῆ φύλαξιν μέχρι τῆς πρώτης, ὅτε ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον (στίχ. 66)· εἰσαγαγόντες δ' εἰς τὴν αὐλὴν οὐκ ἠθέλησαν ἀνελθεῖν καὶ ταραῖσαι τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἀρχιερέως, ἀλλ' ἤσαν πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ ἐκάθισαν, ἔχοντες τὸν Σωτῆρα ὑπὸ κράτησιν, καὶ ὁ Πέτρος δ' ἦν ἐν μέσῳ αὐτῶν· οὐδεμίαν δ' ἐξέτασιν αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς, ὡς ὁ Ματθαῖος, Μάρκος καὶ Ἰωάννης, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχιερέως, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ συνεδρίῳ κατὰ τὴν πρώϊαν, ὅτε κατὰ τὸν Ἰωάννην ἀπήχθη πρὸς Πιλάτον (Ἰωάν. 18, 28).

Στίχ. 56) Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπε· καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν.

Τὰ L 157. ἔχουσι «ἰδοῦσα δὲ τις αὐτὸν παιδίσκη».

Ἡ παιδίσκη ἐκάθητο ἀντικρὺ τοῦ Πέτρου, ὥστε τὸ φῶς τῆς πυρᾶς καθίστα τοῦτον αὐτῇ ὁρατόν, καὶ μετὰ προσοχῆς παρατηρήσασα εἶπε· καὶ οὗτος (δεικνύουσα τὸν Πέτρον) σὺν αὐτῷ (δεικνύουσα τὸν Σωτῆρα) ἦν· πόθεν δ' ἐγίνωσκεν οὐ λέγει.

Στίχ. 57) Ὁ δὲ ἡρνήσατο αὐτὸν λέγων· γύναι οὐκ οἶδα αὐτόν.

Τὰ NB καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ ἡρνήσατο· τὰ δὲ NBLTX ἔχουσι τὸ γύναι ἐν τέλει.

Ὁ Λουκᾶς ποιεῖ πρώτην τὴν δευτέραν παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἀπάντησιν.

Στίχ. 58) Καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν ἔφη· καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν· ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί.

Τὰ NBK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀντὶ τοῦ εἶπεν ἔχουσιν ἔφη.

Ἀντί τῆς παιδείας τῆς παρὰ τῷ Ματθαίῳ, ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ἄνδρα ἕτερον, τὸν δεύτερον λαλήσαντα πρὸς τὸν Πέτρον, ὅστις βραχέως καὶ κατηγορηματικῶς ἀρνεῖται ἄνευ ὄρκου (ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ).

Στίχ. 59) Καὶ διαστάσης ὥσεί ὥρας μιᾶς ἄλλος τις δι᾽-σχυριζέτο λέγων· ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ Γαλιλαῖος ἐστίν.

Τὰ L 124 παραλείπουν τὸ ὥσεί.

Κάνταῦθα διαφέρει τοῦ Ματθαίου, λέγοντος ὑπὸ πολλῶν γενέ-σθαι τὴν τρίτην ταύτην δι᾽σχύρησιν.

Στίχ. 60) Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὁ λέγεις· καὶ παραχρῆμα ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ ἐφώνησεν ἀλέκτωρ.

Τὰ ND καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τὴν λέγεις (ὡς τὸ α'. παρὰ Ματθ.) ἀντὶ τοῦ δ λέγεις· τὸ δὲ V καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἔτι· — τὸ U καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτοῦ λαλοῦντος· — τὰ δὲ KMPI καὶ τινὰ ἄλλα «λαλοῦντος τοῦ Πέτρου»· — τὰ NAB καὶ πάντα τὰ κεφαλ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀλέκτωρ· τὸ δὲ π. κ. καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ ἀλέκτωρ.

Ὁ Πέτρος ἀπαντᾷ σχεδὸν ὡς ἐν τῇ πρώτῃ δι᾽σχυρήσει παρὰ τῷ Ματθ.

Στίχ. 61) Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ· καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι ἀπαρνήσῃ με τρίς.

Τὸ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς, ἀντὶ τοῦ ὁ Κύριος· τὰ δὲ D 157 παραλείπουν τὸ ὁ Πέτρος· καὶ τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τοῦ ῥήματος (ὡς ὁ Ματθ.) ἀντὶ τοῦ λόγου δ ἔχει τὰ ADΓ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ NBK καὶ τινὰ ἄλλα μετὰ τὸ φωνῆσαι ἔχουν σήμερον.

Ἐκ τούτου τοῦ στίχου μαθαίνομεν ὅτι ὁ Λουκᾶς ὑπολαμβάνει τὴν ἄρνησιν ὡς γενομένην πρὸ τῆς ἀνακρίσεως καὶ κατακρίσεως τοῦ

Σωτῆρος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καϊάφα, μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ Πέτρου ὄντας αὐτοῦ. Τοῦτο δ' ὅτι παρουσία τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο ἢ ἄρνησις οὐδεὶς τῶν ἄλλων μνημονεύει καὶ ψυχολογικῶς ὅλως ἀπίθανον· φαίνεται δὲ μεταγενεστέρα τῆς παραδόσεως διατύπωσις· δ' ἐνέβλεψεν = μετὰ προσοχῆς παρετήρησεν, ὑπομιμνήσκων πρόρρησιν, ὅπερ ὡσαύτως ἀπίθανον.

Στίχ. 72) Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ὁ Πέτρος ἐκλαυσε πικρῶς.

Τὰ ΑΓΔ καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσιν ὁ Πέτρος· παρὰ τοὺς δὲ τοῦτο τὰ ΝΒΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα.

Ὡστε κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Πέτρος ἠρνήθη τὸν Σωτῆρα ἀνεχώρησεν, ἐγκαταλιπὼν αὐτὸν ἐν τῇ αὐλῇ ἔτι τοῦ ἀρχιερέως ὅπερ αὐξάνει τὴν ἐνοχλήν αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦτο οἱ μὲν δύο ἀποστόλοι εὐαγγελιστὰὶ ῥητῶς ἀναιροῦσιν· ὁ δὲ Ἰωάννης οὐκ ἐπιμαρτυρεῖ μᾶλλον δὲ φαίνεται τὸναντίον μαρτυρῶν, ὡς ὀφόμεθα, ὅτι ἀφ' οὗ φέρει πρὸ τῆς ἀρνήσεως ταύτης τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Καϊάφην καὶ μηδεμίαν ποιούμενος διόρθωσιν τῶν κατὰ τὸν Λουκᾶν ἀνάκρισιν, μεταβαίνει εὐθὺς εἰς τὴν ἐν τῇ τοῦ Καϊάφα οἰκίᾳ γενομένην ἄρνησιν τοῦ Πέτρου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν φαίνεται μὴ τὸν συμφωνῶν τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 63) Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν παίζον αὐτὸν δέροντες·

Τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτόν, ἀντὶ τὸν Ἰησοῦν τὸν δὲ δέροντες.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Σωτὴρ καὶ πρὸ τῆς ἀνακρίσεως ὑβρίσθη ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν, καθ' ὅμοιον τρόπον τῷ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου ἱστορηθέντι· ὅτι γὰρ ἐνεπαίχθη, ἐδάρη καὶ ἐχλευάσθη καὶ ἐβλαβήθη ὑπ' αὐτῶν τοῦτο οὐδεὶς τῶν ἄλλων, οὐδ' ὁ Ἰωάννης ἱστορήσεν· οὐκ ἔστιν ὁμοίως καὶ ἀπίθανον μετὰ τὸ ῥάπισμα πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀννα καὶ τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος κακοῦργον διὰ τὴν ἀρνήσιν τῶν κυρίων αὐτῶν, ἣν εἶδον οἱ ὑπηρεταὶ ἐν τῇ προανακρίσει, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀννα.

Στίχ. 64) καὶ περικαλύψαντες αὐτὸν ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· προφήτευσον τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε.

Τὰ ΝΒΚ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον.— τὰ δὲ ΒΚΛ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ ἐπηρώτων· καὶ τὰ ΚΜΠ παραλείπουν τὸ προφήτευσον.— τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι μετ' αὐτὸ ἡ μὲν καὶ τὰ Χ 131 προφήτευσον ἡ μὲν Χρῖστέ.

Τὸ προφήτευσον ἡμῖν τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε, ὁ Λουκᾶς ἐξηγεῖ ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ὅτι εἶχον αὐτὸν περικεκαλυμμένον, καὶ μὴ βλέποντα, ὅποτε ὁ Ματθαῖος λέγει, ὅτι ὡς ἄγνωστοι αὐτῷ οἱ τύπτοντες, ἔλεγον τοῦτο·— παῖειν δὲ καὶ δέρειν ταυτόσημα· παρ. Ματθ. 21, 35. Λουκ. 12, 47 κτλ.

Στίχ. 65) Καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

Καὶ πολλὰς ἄλλας ὕβρεις καὶ βλασφημίας ἔλεγον εἰς αὐτόν, προστίθουσιν ὁ Λουκᾶς ἐνταῦθα.

Στίχ. 66) Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνήγαγον αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν, λέγοντες· εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπέ ἡμῖν.

Τὰ Ν καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἡμέρα ἐγένετο.— τὸ δὲ V καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἀρχιερεῖς· καὶ τὰ ΕGH καὶ ἱκανὰ ἄλλα τὸν τε· τὰ δὲ D 116 ἔχουσι καὶ ἀρχιερεῖς· τὰ δὲ ΝΒΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἀπήγαγον, ἀντὶ τοῦ ἀνήγαγον.— συνέδριον αὐτῶν ἔχουσι τὰ ΝΒΔ καὶ τὰ πλεῖστα· τὰ δὲ ΑΔ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἑαυτῶν· τὰ DL καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν εἰ καὶ ἔχουσι σὺ εἶ ὁ Χριστός; τὰ δὲ ΝΒΛΤ ἔχουσιν εἰπὼν, ἀντὶ εἰπέ.

Κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον νυχτὸς ἔτι ἐγένετο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καϊάφα ἡ ἀνάκρισις καὶ προκατάκρισις, καὶ κατὰ τὸν Ἰωάννην ὡσαύτως ἦν πρωΐα, ὅτε ἤγαγον τὸν Σωτῆρα ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸν Πιλάτον (Ἰωάν. 18, 28)· κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν ἐνταῦθα α ὡς

ἐγένετο ἡμέρα », ἀνήγαγον αὐτὸν (ἐκ τῆς τοῦ Καϊάφα οἰκίας) εἰς τὸ συνέδριον (εἰς τὸν τόπον τῶν συνεδριάσεων αὐτοῦ), ὅπου ἐγένετο ἡ προανάκρισις καὶ προκατάκρισις· ὁ χρόνος τῶν δύο ἄλλων εὐαγγελιστῶν ἐστὶν ὁ ἀκριβέστερος, καθ' ὃν νυκτὸς μὲν οἱ ἀρχιερεῖς ἀνέκριναν, πρωίας δ' ἐπεμψαν τῷ Πιλάτῳ· ὅτι τὸ μῖσος τῶν θεοκτόνων οὐκ εἶα αὐτοὺς καὶ ἀναβολὴν ποιήσασθαι καὶ καθεύδειν.

συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς) τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ἦσαν αἱ τρεῖς αὗται κατηγορίαι τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ, ἀρχιερέων καὶ νομομαθῶν, οἵτινες συνήχθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καϊάφα.

καὶ ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον) οὐκ ἠδύνατο γράψαι οὕτως ὁ Λουκᾶς, εἰ ἡ ἀνάκρισις ἐγένετο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Καϊάφα, ἀλλ' ὥφειλεν εἰπεῖν « καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως » ὥστε κατὰ τὴν πηγὴν, ἣν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τῶν συνεδριάσεων τοῦ συνεδρίου ἐγένετο ἡ προανάκρισις, ὁπότε ὁ Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης τὸν οἶκον τοῦ Καϊάφα ἀναφέρουσιν.

εἰ σὺ εἰ ὁ Χριστός, εἰπέ ἡμῖν) τοῦτο.

Στίχ. 67) Εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐὰν ὑμῖν εἴπω οὐ μὴ πιστεύσητε.

Τὰ L 130 ἔχουσιν οὐ πιστεύσητε.

Ὁ Λουκᾶς παραλείπει τὸν ὄρκον, καὶ ἀναφέρει ἀπλῆν ἐρώτησιν, εἰς ἣν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀρνεῖται ἀπαντῆσαι, ἡγούμενος τοῦτο μάταιον· ὅτι οὐκ ἔμελλον, ὡς ἐγίνωσκε, πιστεῦσαι.

Στίχ. 68) ἐὰν δὲ καὶ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε μοι ἢ ἀπολύσητε.

Τὰ NBLT καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐρωτήσω· τὰ αὐτὰ δ' ὡσαύτως καί τινα ἄλλα τὸ μοι ἢ ἀπολύσητε καὶ ἔχουσιν ἀπλῶς οὐ μὴ ἀποκριθῆτε.

Ἐὰν δὲ (οὐ μόνον ὁμολογήσω ἀλλὰ) καὶ ἐρωτήσω (τίνος ἕνεκεν καταδιώκετέ με), οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι οὐχ' ὁμολογήσετε τὴν ἄλη-

θειαν ἐκ φθόνου καὶ μοχθηρίας) ἡ (συνιέντες τὸ συγγερὸν τοῦ κακουργήματος, ὃ προτίθεσθε διαπραῖξαι) ἀπολύσητέ με· ὥστε ματαία πᾶσα μεθ' ὑμῶν διάλεξις.

Στίχ. 69) ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

Τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπὸ τοῦ νῦν δέ· τὸ ἀσύνδετον ὅμως ἐμφαντικώτερον = τοσοῦτον μόνον λέγω ὑμῖν προαπειλῶν καὶ ἐπιτιμῶν ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν κτλ.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει ἔσται καθήμενος = διαρκῶς καθίσει, δεικνύς ὅτι διηνεκὴς ἡ τοιαύτη δόξα τοῦ υἱοῦ.

Στίχ. 70) Εἶπον δὲ πάντες· σὺ οὖν εἰ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγὼ εἰμι.

Τὰ NBLT ἔχουσιν εἶπαν τὰ δὲ AKM καὶ τινα ἄλλα εἶπον οὖν καὶ τὰ DKL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι· τὸ οὖν μετὰ τὸ σὺ καὶ τὸ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ εἰ.

Οἱ ἀρχιερεῖς ἐκ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας συμπεραίνουσιν ὀρθῶς τὴν υἰότητα· ὁ δὲ Σωτὴρ λέγει αὐτοῖς ὅτι ὑμεῖς λέγετε, τουτέστιν ἐγὼ ἀρνοῦμαι ἀπαντῆσαι ἀνωφελῶς, καὶ ποιήσατε ὡς βούλεσθε.

Στίχ. 71) Οἱ δὲ εἶπον τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ BLT ἔχομεν μαρτυρίας χρεῖαν — καὶ τινα τῶν μικρῶν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ἐξάγουσιν ἐκ τῆς ἐν στίχ. 69 ὁμολογίας τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καθέδρας τὴν ὁμολογίαν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, καὶ περιττὴν ἡγούμενοι πᾶσαν ἄλλην μαρτυρίαν φέρουσιν αὐτὸν ὡς ἔνοχον ἐπὶ τούτῳ ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου (παρ. κατωτέρω Λουκ. 23, 1 καὶ 2).

Ἡ διήγησις τοῦ Λουκᾶ ἐστὶ προδήλως ἐκ μεταγενεστέρας πηγῆς· ὅπως δ' ἐν τοῖς μακαρισμοῖς καὶ ἐν τῷ Πάτερ ἡμῶν ἡ τοῦ Ματθαίου ἐστὶν ἡ ἀρχικὴ καὶ ἀκριβεστέρα, ἥτις συνδυαζομένη πρὸς

τὴν τοῦ Ἰωάννου καὶ συμπληρουμένη δι' αὐτῆς, χορηγεῖ ἡμῖν τὴν ἀκριβῆ τῶν συμβάντων τούτων ἱστορίαν.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 14, 53 — 72.

Στίχ. 53) Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς.

Τὰ ΑΚΜ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι πρὸς Καϊάφαν (ἀντὶ τοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῶν ἄλλων πάντων). τοῦτο δ' ἀφ' ἑαυτοῦ ἐννοεῖται καὶ κατὰ τὴν συνήθη γραφὴν ὅτι ὁ Μάρκος ἔπεται κατὰ πόδα τῷ Ματθαίῳ τὰ αὐτὰ ἱστορῶν ὡς γεγόμενα·— τὰ δὲ ΝΒΛΔ παραλείπουσι τὸ αὐτῷ μετὰ τὸ συνέρχονται· καὶ τὰ ΑΔΚ καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι.

Ὁ Μάρκος λέγει ἀπήγαγον πρὸς τὸν ἀρχιερέα, τὸν γνωστὸν δηλ. ἐκ τοῦ Ματθαίου, τὸν Καϊάφαν.

καὶ συνέρχονται αὐτῷ) ἱστορικὸς ἐνεστὼς διὰ τὴν ζωηρότητα τῆς διηγήσεως κατὰ τὸ εἰωθὸς τῷ Μάρκῳ, ἀντὶ τοῦ συνήχθησαν τοῦ Ματθαίου· διὸ καὶ τὸ αὐτῷ οὐκ ἀναφέρεται εἰς τὸν Σωτῆρα, ὡσεὶ σὺν αὐτῷ ἦλθον οἱ ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ, ἀλλ' εἰς τὸν ἀρχιερέα, δηλοῦν τὸ χάριν αὐτοῦ, αὐτῷ ἐντειλαμένῳ.

Στίχ. 54) Καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

Τὸ G καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἠκολούθει· τὸ δὲ D καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἔσω.

Ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Ματθαίῳ ἐνταῦθα· λαμβάνει δὲ μόνον ἐκ τοῦ Λουκᾶ ὅτι ἐθερμαίνετο πρὸς τὸ φῶς (τῆς πυρᾶς, ἣν ἤψαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς).

Στίχ. 55) Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ' εὗρισκον.

Τὰ AS* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ψευδομαρτυρίαν, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ BDF καὶ ὀλίγα ἄλλα ἠΰρισκον.

Ὁ αὐτὸς τῷ 59 στίχῳ τοῦ Ματθαίου· λέγει δὲ μαρτυρίαν ἵνα δηλώσῃ τὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ὁμολογίας δύο τοῦλάχιστον μαρτύρων, καὶ φέρουσιν κατὰ τύπους τὴν μορφήν δικαστικῆς ἀληθείας (παράβ. κατωτέρω στίχ. 56. 59. ὅπου χαρακτηρίζει ταύτας ὡς μὴ ἴσας).

Στίχ. 56) Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν.

Δύο τῶν μικρῶν καὶ μεταφρ. τινὲς ἔχουσιν αἱ μαρτυρίαι αὐτῶν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 60 τοῦ Ματθ. ἐξηγεῖ δὲ μόνον ὁ Μάρκος διατὶ οὐχ' εὔρισκον μαρτυρίαν, λέγων ὅτι αἱ μαρτυρίαι αὐτῶν οὐκ ἦσαν ἴσαι, δηλ. αἱ αὐταί, σύμφωνοι κατὰ πάντα, ὥστε δύνασθαι τὸ δικαστήριον στηριχθῆναι ἐπ' αὐτῶν· οὐχ' εὔρεθον τοίνυν δύο τὰ αὐτά, καὶ ἐνοχοποιοῦντα αὐτὸν λέγοντες.

Στίχ. 57) Καὶ τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ λέγοντες·

Τοὺς δύο παρὰ Ματθαίῳ (στίχ. 60) ὁ Μάρκος ἀρίστως ἀναφέρει ὡς τινάς.

Στίχ. 58) ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος· Ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.

Τὰ AΠ* 2 ἔχουσι καταλύω.

Οἱ μάρτυρες οὗτοι ἐκτιθέασιν τὸ πρᾶγμα ἄλλως, ἢ ὡς οἱ παρὰ Ματθαίῳ· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ψευδῶς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν τοῦ Σωτῆρος ῥῆσιν· λέγουσι δηλαδὴ ὅτι εἶπεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι δύναται καταλύσαι τὸν ναὸν τοῦτον (τῶν Ἱεροσολύμων) τὸν διὰ χειρῶν πεποιημένων, (Ἑβρ. 9, 24) (τοῦτο ψευδὲς ὅτι περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ εἶπεν ὁ Σωτὴρ λέγων λύσατε, καὶ οὐ λύσω) καὶ ἄλλον ἀχειρο-

ποίητον, τὸ ἄφθαρτον δηλ. καὶ τεθεωμένον σῶμα αὐτοῦ (παρ. Β'. Κορ. 5, 1) οἰκοδομήσω (ἀναστήσω)· καὶ αὕτη τοίνυν ἡ μαρτυρία περιέχει ψεῦδος καὶ ἀλήθειαν ὁμοῦ.

Στίχ. 59) Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν.

Τὰ Δ*Κ*Π καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὐδ' οὕτως· τὰ δὲ DL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἦν ἴση.

Καὶ οὐδὲ οὕτως σύμφωνος ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν (τῶν τινῶν) τάναντία μαρτυρούντων, ἢ ὅπως διάφορα περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος.

Στίχ. 60) Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ μέσον, ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοι σου καταμαρτυροῦσιν;

Τὰ NABC καὶ τὰ πλεῖστα ἔχουσιν εἰς μέσον· τὰ δὲ DM καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. εἰς τὸ μέσον, ὅπερ συνηθέστερον (Μάρκ. 3, 3. Λουκ. 4, 35 κτλ. Ἰωάνν. 20, 19. κτλ.)· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐπ' ἐρώτα.

Καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν τῷ 62 στίχῳ τοῦ Ματθαίου δύο εἰσὶν αἱ ἐρωτήσεις· οὐδεμίαν ἀπόκρισιν δίδως; τί ἐστὶν ὁ μαρτυροῦσι κατὰ σοῦ οὗτοι; ἡ δὲ συγχώνευσις τῶν δύο εἰς μίαν ἀφαιρεῖ τὴν φυσικότητα καὶ ζωηρότητα ἐκατέρας αὐτῶν.

Στίχ. 61) Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο· πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν καὶ λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;

Τὰ NA καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δὲ Ἰησοῦς· τὰ δὲ NBCL 33 καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν· τὰ δὲ ADI καὶ πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο· καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ πάλιν· — τὰ FI καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπηρώτησεν· — τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν « ἐκ δευτέρου » μετὰ τὸ ἐπηρώτησεν· — τὰ δὲ AKΠ καὶ τινὰ ἄλλα τοῦ Θεοῦ τοῦ εὐλογητοῦ.

Ὁ αὐτὸς τῷ 63 τοῦ Ματθαίου πλὴν τῆς παραλείψεως τοῦ ὀρκου· διότι ἐνταῦθα ὁ ἀρχιερεὺς ἀπλῶς ἐρωτᾷ αὐτόν· σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ (ἡγιασμένου)· οὕτως ὠνόμαζον οἱ Ἰου-

δαίτοι τὸν Θεόν, ὡς τὸν δεδοξασμένον καὶ ὑπερύμνητον (παρ. Λουκ. 1, 68 καὶ 28) μὴ θέλοντες ὀνομάσαι αὐτὸν διὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος Ἰεχωβά· διὸ καὶ μετεχειρίζοντο ἄλλα ἐπίθετα αὐτοῦ.

Στίχ. 62) Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγὼ εἰμι· καὶ ὤψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

Τὸ DG καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι σὺ εἶπας ὅτι ἐγὼ εἰμι (κατὰ τὸν Ματθ.)· τὰ NBCD καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἔχουσιν ἐκ δεξιῶν καθήμενον· τὰ δὲ AI καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καθήμενον ἐκ δεξιῶν, ὡς ὁ Ματθ. καὶ τὸ G καὶ ἱκανὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ τῶν νεφελῶν, ὡς ὁ Ματθαῖος.

Κατὰ τὸν Μάρκον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπαντᾷ οὐχὶ κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐνόρκου διαθεβαιώσεως, σαφῶς ὁμῶς καὶ κατηγορηματικῶς· ὥστε διὰ τοῦ ἐγὼ εἰμι ὁ Μάρκος ἐξηγεῖ τὸ ἱεραϊκὸν σὺ εἶπας τοῦ Ματθαίου τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ ἐξ ἔθνων· ὡσαύτως δὲ ἀναγγέλλει κατηγορηματικῶς τὴν μέλλουσαν δόξαν καὶ κρίσιν αὐτοῦ, παραλείπων τοῦ Ματθαίου τὸ πλὴν ἀπ' ἄρτι, ὦν τὸ μὲν πλὴν ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπειλῆς, τὸ δὲ ἀπ' ἄρτι παριστάνει τὸν Σωτῆρα ἐν τῇ συντελείᾳ τῆς καταστάσεως τῆς ταπεινώσεως βλέποντα ὡς ἤδη ἀρχομένην, τὴν μετ' ὀλίγον ἀφεύκτως ἐπερχομένην κατὰστασιν τῆς δόξης καὶ κρίσεως αὐτοῦ· διὸ καὶ τὸ τοῦ Ματθαίου ἐστὶ τὸ ἀκριβὲς καὶ ζωηρὸν καὶ ἀρχικόν· ἡ δὲ τοῦ Μάρκου διατύπωσις ἐπεξηγήσις μᾶλλον σαφής, ἀλλ' ἤττον ἀκριβής.

Στίχ. 63) Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων·

Ἐπεται κἀνταῦθα τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ διαφέρει κατὰ τὸ χιτῶνας ὅτι οἱ ἐπίσημοι ἐφόρουσαν δύο χιτῶνας, οὓς ὁ ἀρχιερεὺς ἐνταῦθα διέρρηξεν.

Στίχ. 64) Ἦκούσατε τῆς βλασφημίας· τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν εἶναι ἐνοχον θανάτου.

Τὸ GN καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πάντες μετὰ τὸ ἡκούσατε· τὰ δὲ ADG καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὴν βλασφημίαν κατὰ τὸν Ματθ. πρὸς δὲ τὰ DG καὶ τινὰ ἄλλα προστιθέασι τοῦ στόματος αὐτοῦ· τὰ DN 28 ἔχουσι δοκεῖ, ὡς ὁ Ματθ. τινὰ δὲ τῶν μικρῶν « καὶ πάντες », ἀντὶ τοῦ « οἱ δὲ πάντες ».

Ἐπιτέμνει ἐνταῦθα τὸν 65 καὶ 66 στίχον τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 65) Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν καὶ λέγειν αὐτῷ· προφήτευσον· καὶ οἱ ὑπηρέται ραπίσμασιν αὐτὸν ἐβαλлон.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· — τὸ G καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι προφήτευσον νῦν· τὸ F καὶ ὀλίγα ἄλλα ἡμῖν· τὰ δὲ IUXΔ καὶ τινὰ ἄλλα προφήτευσον ἡμῖν Χριστέ τίς ἐστίν ὁ παῖσας σε, ὡς ὁ Ματθαῖος· τὰ δὲ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔλαβον· καὶ τὰ DG καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐλάμβανον, ἀντὶ τοῦ ἐβαλον τῶν EMU καὶ ἱκανῶν ἄλλων καὶ ἐβαλлон τοῦ H καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ Μάρκος συνδυάζει τὸ ἐνέπτυσαν τοῦ Ματθαίου μετὰ τοῦ περικαλύψαντες τοῦ Λουκᾶ, καὶ ἐπιτέμνει τὴν διήγησιν ἀμφοτέρων· τὸ δὲ προφήτευσον δηλοῖ περὶ σεαυτοῦ, νοουμένου τοῦ ἀντικειμένου ἐκ τῆς τῶν ἄλλων διηγήσεως, τίς ἐστίν ὁ παῖσας σε· προστίθῃσι δὲ τοῦτο ὅτι καὶ οἱ ὑπηρέται ραπίσμασιν αὐτὸν ἐβαλлон = ἔτυπτον, ἐπάτασσον διὰ ραπισμάτων· λαμβάνεται δηλ. ἀντὶ τοῦ ἀποτελέσματος τύπτειν, ἡ αἰτία (ἡ ἐπιτυχὴς σκόπευσις)· ἐπειδὴ γὰρ ἦσαν πολλοί, ἐδέοντο προσοχῆς, ἵνα τύχωσιν ἕκαστος αὐτοῦ καὶ μὴ ἀλλήλων· ἡ δ' ἄλλη γραφὴ ραπίσμασιν ἔλαβον ἐστὶ λατινισμὸς (verberibus acōipere Cicero Tusc. 2, 14, 34).

Στίχ. 66) Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι κάτω ἐν τῇ αὐλῇ· τὰ δὲ NC μία παιδίσκη, ὡς ὁ Ματθαῖος.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσιν ἐνταῦθα τὸ κάτω κατ' ἀντιθεσιν πρὸς τοὺς ἄνω ἐν τῷ οἴκῳ συνεδριάζοντας· χαρακτηρίζει δὲ τὴν παιδίσκην, ἣν ὁ Ματθ. καὶ Λουκ. ἀπλῶς ἀναφέρουσιν, ὡς τὴν δούλην τοῦ ἀρχιερέως.

Στίχ. 67) καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ λέγει· καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν αὐτὸν, ἀντὶ τὸν Πέτρον· τὰ δὲ BCL μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦσθα τοῦ Ἰησοῦ· τὰ DA καὶ ὀλίγα ἄλλα μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναζαρ. ἦσθα· τὰ δὲ ANX καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα· τοῦτο δὲ ὡς τὸ διαφέρων τοῦ Ματθαίου καὶ ἀπλοῦν καὶ σύνθητες ἐν τῇ Ἑλλάδι φωνῇ ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον τοῦ Μάρκου.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Μάρκος συνδυάζει τὸ ἰδοῦσα (ἡ παιδίσκη) θερμαινόμενον (οὕτως ἐξηγεῖ τὸ πρὸς τὸ φῶς τοῦ Λουκᾶ) πρὸς τὸ καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ, τοῦ Ματθαίου.

Στίχος 68) Ὁ δὲ ἡρνήσατο λέγων· οὐκ οἶδα οὐδὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις· καὶ ἐξηλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

Τὸ M καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἡρνήσατο αὐτὸν λέγων· τὰ δὲ NBDL οὔτε οἶδα, οὔτε ἐπίσταμαι· τὰ δὲ AKM καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἐπίσταμαι· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα σὺ τί λέγεις· τὰ δὲ NBL παραλείπουν τὸ καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε κατὰ τὸν Ματθαῖον καὶ Λουκᾶν.

Ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, πλατύνων μόνον τὸ οὐκ οἶδα διὰ τοῦ οὐδὲ ἐπίσταμαι καὶ προστιθεὶς ὅτι τότε πρῶτον ἐν τῷ προαυλίῳ (τῷ πυλῶνι τοῦ Ματθαίου) ἐφώνησεν ἀλέκτωρ κατὰ τὸ Μαρκ. 13, 30.

Στίχ. 69) Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτόν· πάλιν ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν, ὅτι οὗτος ἐξ' αὐτῶν ἦν.

Τὰ NCL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἤρξατο πάλιν· τὰ δὲ BM 50 παραλείπουν τὸ πάλιν ἤρξατο τοῦτο· τὰ δὲ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν παρεστῶσιν, ἐκ τοῦ ἐπομένου στίχου.

Διαφέρει τοῦ Ματθαίου ἐνταῦθα λέγων τὴν αὐτὴν παιδίσκην καὶ τὸ δευτερον δι' ἐκφυρίσασθαι περὶ αὐτοῦ· πρὸς δὲ ἀντὶ τοῦ «καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησ. τοῦ Ναζ.» ἔχει καὶ οὗτος ἐξ' αὐτῶν ἦν, ἥτοι τῶν ἄλλων ἐκεῖ παρόντων μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰωάννης (Ἰωάν. 18, 6).

Στίχ. 70) Ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο· καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ· ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.

Τὰ FGM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἠρνήσατο, ὡς ὁ Ματθ. τὸ δὲ G 1 περιεστῶτες· καὶ τὰ L 17 εἶπον· — τὰ NBCDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει, ὅπερ ἐκ τοῦ Ματθαίου ἔλαβεν ὁ εὐαγγελιστής, ὡς ἐκ τοῦ Λουκᾶ τὸ « καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ. »

Ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ· λαμβάνει ὁμῶς καὶ ἐκ τοῦ Λουκᾶ τὸ καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ.

Στίχ. 71) Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν, καὶ ὁμνύειν· ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὃν λέγετε.

Τὰ BEH καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁ μ ν υ ν α ι· τὰ δὲ DKN καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ τ ο υ τ ο ν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 74 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 72) Καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε. Καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος, οὗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δίσ, ἀπαρνήσῃ με τρίς. Καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

Τὰ NBL ἔχουν καὶ ε ὕ θ ὶ ς· τὰ δὲ DG καὶ τινα ἄλλα εὐθέως· παραλείπει δὲ τοῦτο τὰ ACN καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. καὶ φαίνεται ἐκ τοῦ Ματθ. παρειαχθέν· — τὰ δὲ NL παραλείπουν τὸ ἐκ δευτέρου· — τὸ G καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀ ν α μ ν η σ θ ε ἰ ς· τὰ DNX καὶ πολλὰ ἄλλα τὸ ῥῆμα, ἀντὶ τοῦ ῥήματος τοῦ M καὶ οὐ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ NABC ἔχουν τὸ ῥῆμα ὡς εἶπε κτλ. — τὰ Δ 247 ἐπιβαλὼν.

Καὶ ἐνταῦθα μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ συμφωνεῖ· προστίθησι δὲ μόνον τὸ ἐκ δευτέρου καὶ τὸ δίσ, καὶ ἀντὶ τοῦ ἔκλαυσε πικρῶς, ἔχει ἐπιβαλὼν, ὅπερ δηλοῖ καὶ τῇ διανοίᾳ ἐπὶ τι βαλὼν ('Αριστοτέλ.)· — ἀναμνησθεὶς τῶν ῥημάτων τοῦ Σωτῆρος· ἐπειδὴ ὁμῶς προείρηκε τοῦτο ὁ Μάρκος, ἡ πιθανωτέρα ἔννοια ἐστίν, ἦν καὶ τὸ D ἔχει, ἤρξατο κλαίων (παράβ. Διογ. Λαερτ. 6, 2 καὶ ὁ Σουΐδας «ἐπέ-

βαλεν ἤρξατο ἐπεχείρησε») ὡς καὶ ὁ Ζυγαδηνὸς ἐνταῦθα καὶ ἡ Βουλγ. (coepit flere) ἐξηγοῦσιν. Ἡ μετάνοια τοίνυν ἐξεδηλώθη ἐν τῷ ἄρξασθαι κλαίειν, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν ἐξηκολούθησεν.

Ὁ Μάρκος κατὰ κανόνα ἀκολουθεῖ ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, ἐπόμενος καὶ ἰδίαις τισὶ παραδόσεσι (ὡς περὶ τοῦ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι κτλ.)· καὶ ἐνταῦθα τοίνυν ἡ ἀρχικὴ πηγὴ αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Ματθαῖος.

ξή.) Ἡ ἀπαγωγὴ καὶ παράδοσις τοῦ Σωτῆρος
τῷ Πιλάτῳ.

Ματθ. 27, 1 καὶ 2. Λουκ. 23, 1. Μάρκ. 15, 1.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 1 καὶ 2.

Στίχ. 1) Πρωίας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.

Ἡ νύξ ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ Ἰουδα ἐκ τοῦ δαίπνου (Ἰωάνν. 13, 30), καὶ κατ'αὐτὴν ἐγένετο ἡ μεγάλη καὶ τελευταία ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητάς, καὶ ἡ προσευχὴ πρὸς τὸν Πατέρα, ἡ σύλληψις καὶ ἀπαγωγὴ πρὸς τὸν ἀρχιερέα, ἡ προανάκρισις καὶ προκατάκρισις καὶ αἱ ὕβρεις τῶν Ἰουδαίων, καὶ οὕτως ἐπέστη ἡ πρωία τῆς Παρασκευῆς, καθ' ἣν συμβούλιον ἔλαβον, συνεβουλευσάντο ἐν ἀλλήλοις (παρ. Ματθ. 26, 3. 4) πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι, πάντα τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου, ὥστε (ἐπὶ σκοπῷ τοῦ) θανατῶσαι αὐτόν. Ὁ σκοπὸς δηλ. τοῦ συμβουλίου αὐτῶν, ἦν πῶς ἂν ἐκτελεσθῇ ἡ ποινὴ, ἣν κατέγνωσαν αὐτοῦ εἰπόντες *ἐνοχος θανάτου ἐστὶ* (Ματθ. 26, 66)· ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ συμβουλίου τούτου ἦν ἡ παράδοσις εἰς τὸν Πιλάτον, ὅστις μόνον εἶχεν ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου, *jus gladii* (παρ. Ἰωάνν. 18, 21), ἣν ἀναφέρει ὁ ἐπόμενος στίχος· καὶ τὸ συμβούλιον δὲ τοῦτο ἐγένετο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καϊάφα, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἰωάννου 18, 28.

Στίχ. 2) Καὶ δέσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν αὐτὸν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.

Τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ παρέδωκαν — τὰ δὲ NBL καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ Ποντίῳ, δι' οὗ γίνεται πλήρες τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὃ καὶ ὁ Λουκ. 3, 1 καὶ ὁ Παῦλος Δ'. Τιμ. 6, 13 ἀναφέρουσι· καὶ ἐνταῦθα δὲ πρῶτον ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, καὶ διὰ τοῦτο ἔθηκε τὸ πλήρες αὐτοῦ ὄνομα Ποντίῳ Πιλάτῳ, ὅπως καὶ ἔχουσι τὰ ACX καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγρ. καὶ μεταφρ. καὶ ὁ Ὁρ οὐκ ἐξηγεῖται δὲ ἡ προσθήκη αὐτοῦ ἐνταῦθα ἐν τῶν ἄλλων, ἐπεὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τρισὶν οὐδέως προσετέθη.

Καὶ δέσαντες) οἱ Ἰουδαῖοι ἅμα συλλαβόντες ἔδησαν αὐτόν, ὡς ὁ Ἰωάνν. 18, 12 ἀναφέρει, ἔλυσαν δὲ ἐν τῇ ἀνακρίσει, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καϊάφα· νῦν δὲ μέλλοντες ἀπάγειν εἰς τὸν ἡγεμόνα, ἀσφαλείας ἕνεκεν ἔθηκαν αὐτῷ πάλιν τὰ δεσμά, καὶ παρέδωκαν αὐτόν (εἰς καταδίκην) Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι τῆς Ἰουδαίας, ἢ ἐπιτρόπῳ (procuratori) παράβ. περὶ τοῦ Πιλάτου τούτου τὴν ἐρμ. εἰς τὸ Λουκ. 3, 2.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 1.

23, 1) Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἤγαγον αὐτόν ἐπὶ τὸν Πιλάτον.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀναστάντες· τὰ NAB καὶ πάντα τὰ κεφαλαιώδη καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἤγαγον· τὸ δὲ π. κ. κατὰ τινὰ τῶν μικρῶν ἤγαγεν· καὶ τὸ L καὶ τρία τῶν μικρῶν πρὸς τὸν Πιλάτον· τὰ δὲ D 157 παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Πιλάτον· καὶ τὰ NBDT ἔχουσι Πειλάτον.

ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν) τῶν πρεσβυτέρων, ἀρχιερέων τε καὶ γραμματέων, τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου· παρ. Λουκ. 22, 66.

ἤγαγον αὐτόν ἐπὶ τὸν Πιλάτον) διὰ τοῦ ἄρθρου χαρακτηρίζει τὸν γνωστὸν ἐκ τοῦ 3, 2 καὶ 13, 1 ἡγεμόνα τῆς Ἰουδαίας.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 15, 1.

15, 1) Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρῶτον συμβούλιον ποιήσαντες οἱ

ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων καὶ ὅλον τὸ συνέδριον, δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν, ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ.

Τὰ NBCLΔ ἔχουσιν εὐθύς· καὶ τὰ NBCDL πρῶτῃ, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τὸ πρῶτῃ· καὶ τὰ NCL ἐτοιμάσαντες, ἀντὶ τοῦ ποιήσαντες· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐποίησαν καὶ δῆσαντες· καὶ τὰ ND 1 τῶν γραμματέων·—τὰ CDG καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπήγαγον (ἐκ τοῦ Ματθ.) ἀντὶ ἀπήνεγκαν· τὰ δὲ NABD Πειλάτῳ· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀνάθρως Πιλάτῳ.

ἐπὶ τὸ πρῶτῃ) = ἐπάνω εἰς τὸ πρῶτῃ, ὡς λέγομεν κοινῶς, τουτέστιν ἀκριβῶς κατὰ τὴν πρῶταν, ἅμα δηλ. τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου (παρ. Μάρκ. 13, 35).

καὶ ὅλον τὸ συνέδριον) παρ. Ματθ. 2, 4· τοῦτο ὀρίζει τὸ ἅπαν τὸ πλῆθος τοῦ Λουκᾶ, δεικνύον ὅτι πάντα τὰ μέλη (καὶ τὰ 71) τοῦ συνεδρίου παρῆσαν ἐν τῷ συμβουλίῳ.

δῆσαντες. . . ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ) τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συσκέψεως τοῦ συμβουλίου καὶ κατὰ τὸν Μάρκον, ἐπόμενον καὶ ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ· τῷ Πιλάτῳ δὲ λέγει ὡς γνωστῷ ἐκ τῶν ἄλλων δύο εὐαγγελίων.

ξθ.) Ἡ μεταμέλεια καὶ ἀπόγνωσις τοῦ Ἰούδα.

Κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 5 — 10.

Στίχ. 3) Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς, ἀπέστρεψε τα τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις,

Τὰ BL καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ παραδούς· τὰ δὲ NBL 102 ἔστρεψε· καὶ τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα καὶ πρεσβυτέροις, ἄνῃ τοῦ ἄρθρου.

Ὁ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτὸν (ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεστώτος λαμβάνεται ἀντὶ οὐσιαστικοῦ· παρ. Ματθ. 10, 4 = ὁ προδότης αὐτοῦ) οὐδέποτε ἐπίστευεν ὅτι ὁ Σωτὴρ παραδιδόμενος ἔμελλε κατακριθῆναι εἰς θάνατον, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι καὶ αὐτὸς ἔμελλεν ὠφελη-

θῆναι τὸν μισθὸν τῆς προδοσίας, καὶ ὁ Σωτὴρ κατορθῶσαι διὰ τῆς μεσσιακῆς αὐτοῦ δυνάμεως τῆς ἐν τε τῷ λόγῳ καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καταδειχθείσης, ἀπαλλαγῆναι καὶ ῥυθῆναι ἐκ τῆς χειρὸς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ τοῦτο βεβαίως ἦν εὐλογον· ὅτι τοιαύτης θαυματουργικῆς δυνάμεως καὶ τοιούτου λόγου Κύριος, ἡδύνατο βεβαίως, εἰ ἤθελε, σῶσαι ἑαυτόν· ἀλλ' ἐν τούτῳ ἐσφάλη ὁ Ἰούδας ὅτι ἔδει αὐτὸν κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ βουλὴν παθεῖν καὶ ὤφειλεν εἰδέναι ὅτι οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτάνων, δύναται στηρίζεσθαι εἰς τὰ μὴ ἐφ' ἑαυτῷ, κακουργῶν ἐν τοῖς ἐφ' ἑαυτῷ, ἀλλὰ φεύγειν ἀπλῶς πᾶσαν κακὴν πράξιν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν τὰ ἀποτελέσματα, ὧν κύριος οὐκ ἔστιν ὁ πράττων· ἡ φιλαργυρία ὁμῶς τοσοῦτον ἐπεσκοτίσεν αὐτὸν πρὸ τῆς πράξεως, ὥστε ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου γενόμενος ὄργανον τῆς καταδίκης τοῦ Σωτῆρος, ἀπολέσας ἐξ ἀπογνώσεως καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ μὴ ὠφεληθεὶς καὶ ὕλικῶς, δι' ὃ τὴν ἁμαρτίαν κατειργάσατο. Ὅποιον παράδειγμα τοῖς φιλαργύροις, τοῖς θεὸν τὸ ἀργύριον ἔχουσι πρόκειται ἐν τῷ Ἰούδα!

κατεκρίθη) ἔμαθε τὴν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου καταδίκην, καὶ ἡ ἀπαγωγὴ εἰς τὸν Πιλάτον ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὴν προσεχῆ ἐκτέλεσιν.

μεταμεληθεὶς) διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προδοσίας, ὃ οὐχ' ὑπετίθει στηριζόμενος εἰς τὴν τοῦ Σωτῆρος δύναμιν.

ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι κτλ.) νῦν ἐνοεῖ ποῦ ἤγαγεν αὐτὸν ἡ τῶν ἀργυρίων ἀγάπη, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιστρέφει ταῦτα (παρ. Ματθ. 26, 52)· τὸ δ' ἀποστρέφειν = τῷ ἑβρ. שׁוּבָה ἐπιστρέφειν) εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ λοιπὰ τοῦ συνεδρίου μέλη.

Στίχ. 4) λέγων· ἡμαρτον, παραδούς αἷμα ἀθῶον· οἱ δὲ εἶπον· τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει.

Τὰ B^s L ἔχουσιν αἷμα δίκαιον· τὰ δὲ L 33 εἶπαν· καὶ τὰ MABC καὶ ἰκανὰ ἄλλα ὅψη· τὰ δὲ UΓ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὄψει.

Ὁ Ἰούδας ἐκφράζει τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ διὰ τῶν λέξεων· ἡμαρτον, παραδούς (ὕμιν) αἷμα (ψυχὴν, τὸ σύμβολον ἀντὶ τοῦ

εικονιζομένου) ἁθῶν, ψυχὴν μηδεμιᾶ ἁμαρτίᾳ ὑπεύθυνον. Ἀλλὰ τοῦτο, μωρὲ Ἰούδα, ἔδει σε τῷ Σωτῆρι ἐξομολογήσασθαι, καὶ οὐ τοῖς πεπωρωμένοις ὑποκριταῖς καὶ συνενόχοις σου, οἵτινες μετὰ τὴν πρᾶξιν ἐπιρρίπτουσι σοὶ μόνῳ τὴν εὐθύνην, ὡς πάντες οἱ συνέταιροι κακουργημάτων.

οἱ δὲ εἶπον, τί πρὸς ἡμᾶς;) τοῦτο, ὃ λέγεις, δηλ. ὅτι ἡμαρτες· σὺ ὅψαι τί ποιήσεις, ἵνα ἐξαγνισθῇς τοιοῦτον ἐγκλημα διαπραξάμενος· ἀντὶ δηλ. τοῦ κατανογῆναι καὶ αὐτοὺς καὶ μεταμεληθῆναι, ἐπιρρίπτουσιν αὐτῷ οἱ ὑποκριταὶ ὅ,τι μισητόν ἔχει τῆς προδοσίας τὸ ἔργον, ἑαυτοὺς δὲ πάντῃ ἀνευθύνους ἡγοῦνται· τοιοῦτοι οἱ κακοῦργοι καὶ ὑποκριταὶ πασῶν τῶν ἐποχῶν.

Συνηκολούθει δ' ὡς φαίνεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν ὁ Ἰούδας, καὶ ὡς ἔμαθε τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, δι' ἧς ἔνοχον θανάτου τὸν Σωτῆρα ἀπεφάναντο, ἡκολούθησεν αὐτοῖς ἀπερχομένοις πρὸς Πιλάτον, καὶ καθ' ὁδὸν διερχομένων παρὰ τὸν ναὸν ἐποιήσατο τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην, καὶ ἔρριψε τὰ χρήματα ἐκεῖ παρὰ τοὺς πόδας μελῶν τινων τοῦ συνεδρίου ἐν τῷ θησαυρῷ τοῦ ἱεροῦ παρατυχόντων, καὶ ἀνεχώρησεν.

Στίχ. 5) Καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγελετο.

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰς τὸν ναόν.

Ἡ μεταμέλεια αὐτοῦ οὐκ ἦν γνησία μετάνοια προκαλοῦσα εἰς διόρθωσιν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀπόγνωσις μωρά, ὡς ὅλαι τοῦ ῥυπαροῦ φιλαργύρου αἱ πράξεις· διότι ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐκ τῆς περὶ τὰ χρήματα συντόνου μερίμνης καὶ σκέψεως, καταντᾷ πρὸς πᾶν ἄλλο ἄχρηστος· διὸ καὶ ἅμα συνιδὼν τὸ ὀλέθριον τῆς πράξεως, ἀντὶ τοῦ πορευθῆναι πρὸς τὸν πολυεύσπλαγχνον Σωτῆρα καὶ αἰτήσασθαι μετὰ δακρύων συγγνώμην, ἀπῆλπισε καὶ ὤρμησεν εἰς αὐτοχειρίαν, ὃ τὸ χεῖριστον πάντων ἦν.

ἐν τῷ ναῷ) δηλ. ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ, καὶ πιθανῶς ἐν τῷ θησαυροφυλακείῳ αὐτοῦ, ὅπου ἦσαν μέλη τινὰ τοῦ συνεδρίου.

ἀνεχώρησεν) ἀπὸ τοῦ ναοῦ, καὶ ἀπελθὼν εἰς ἀπόκεντρον καὶ

μεμονωμένον μέρος (ὡς τὸν ἀγρὸν τῆς προδοσίας) ἀπήγγατο, ἀπηγγονίσθη· αὕτη μὲν ἡ παράδοσις τοῦ Ματθαίου· κατὰ δὲ τὴν τοῦ Πέτρου Πράξ. 1, 18 «πρηνὴς γενόμενος, ἐλάκχησε μέσος καὶ ἐξεχύθη τὰ ἔγκατα αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν»· καὶ κατὰ τὴν τοῦ Παπίου παράδοσιν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Οἰκουμενίου εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τῶν Πράξεων «πρῆσθεις ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἀμάξης ῥαδίως διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἀμάξης ἐπίεσθη, ὥστε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι»· τούτων τὸ μὲν πρῶτον δηλοῖ ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπηγγόνισε, τὸ δεύτερον ὅτι πεσὼν πρηνὴς ἀφ' ὑψηλοῦ συνετρίβη, καὶ ἡ κοιλία αὐτοῦ διερρήαγη, καὶ τὸ τρίτον ὅτι ἐπρήσθη καὶ ὑπὸ τῆς ἀμάξης ἐσχάσθη· βεβαίως δὲ οὐκ ἔστιν ἴδιον τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τὸ πειράσασθαι συνενῶσαι, εἰ δυνατόν, πάντα ταῦτα καὶ ζητῆσαι εἰς ἀρμονίαν ἀγαγεῖν (ὅτι δηλ. κρεμασθέντος αὐτοῦ ἐθραύσθη τὸ σχοινίον, καὶ τότε πρηνὴς γενόμενος ἐλάκχησεν· ὁπότε πάλιν μένει μετέωρον τὸ πρῆσθεις ἐσχάσθη ὑφ' ἀμάξης), ὅπερ ἐν μέρει μόνον δυνατόν· ἀλλὰ τὸ ἀναγνωρίσαι ὅτι οὗτος αὐτοκτόνησε καὶ εὗρέθη κακῶς ἔχων, ἥτοι πεπρησμένος καὶ ἐκκεχυμένα ἔχων τὰ ἔντερα αὐτοῦ· ὡς ἐκ τούτου δὲ διάφοροι παραδόσεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περὶ τοῦ μὴ φυσικοῦ καὶ βιαίου θανάτου αὐτοῦ διεδόθησαν, ὧν τὴν ἀληθῆ ὁ Θεὸς οἶδεν· τὸ πιθανώτερον ὁμῶς ὅτι ἀπήγγατο ἐξ ἀπογνώσεως εὐθύς μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Σωτῆρος, ὡς ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα ἀναφέρει· οὐκ ἐπέζησε δὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν καὶ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς ὁ Ματθαῖος ἀντ' αὐτοῦ καθίσταται εἰς τῶν δώδεκα· ὁ βίαιος τοίνυν αὐτοῦ θάνατος ἀναμφισβήτητος· τὸ δ' εἶδος πιθανώτερον τὸ παρὰ Ματθαίῳ, ὅτι ἀπλούστερον καὶ φυσικώτερον.

Στίχ. 6) Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον· οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἱματός ἐστιν.

Τὰ BL 33 ἔχουσιν εἶπαν·—τὰ EKM καὶ πολλὰ ἄλλα κορβανᾶν καὶ τα X 157 κορβανᾶ· ἡ συροχαλδαϊκὴ λέξις ἐστὶ ܢܒܪܝܢ ἔκ τῆς ἑβρ. ܢܒܪܝܢ (ἀφιέρωμα, δῶρον παρ. Μάρκ. 7, 11) ἐδήλου δὲ τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἐναπε-

τιθεντο τὰ εἰς χρήματα δῶρα καὶ προσφοραὶ τῶν Ἰουδαίων ὑπὲρ τοῦ ναοῦ (Ἰωσήφ. Ἰουδ. πολ. 2, 9, 4 «τὸν ἱερὸν θησαυρόν», καλεῖται δὲ κορβανὴς)· ταύτην τοίνυν τὴν γραφὴν καὶ τοῦ π. κ. καὶ τῶν NAB³C καὶ τῶν πλείστων ἀντιγρ. (κορβανᾶν) προτιμητέον ἐνταῦθα.

Τὰ ἐν τῷ ναῷ μέλη τοῦ συνεδρίου συναγαγόντες τὰ ριφθέντα ἀργύρια, εἶπον πρὸς ἀλλήλους· οὐκ ἔστιν ἐπιτετραμμένον ἵνα βάλωμεν αὐτὰ εἰς τὸν ἱερὸν θησαυρόν, ἐπεὶ ταῦτα ἐστὶ τιμὴ αἵματος, διὰ τούτων ἡγοράσθη αἷμα, δηλ. ζωὴ ἀνθρώπου· δι' αὐτῶν γὰρ παρεδόθη αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ, ὃν ἔμελλον ἀποκτείνειν· καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ Δευτερ. 22, 18 τὰ ἐξ αἰσχροῦς αἰτίας χρήματα οὐκ ἡδύναντο προσδεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου οἱ περὶ ταῦτα λεπτολογούντες, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες (παρ. καὶ Ἰωάνν. 18, 28) ὑποκριταί, οὐκ ἐλογίσαντο πρέπον βαλεῖν ταῦτα εἰς τὸν ἱερὸν θησαυρόν.

Στίχ. 7) συμβούλιον δὲ λαβόντες ἡγόρσαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις.

Τὰ HM καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι συμβουλίον τε.

Τὰ μέλη πάντα συνελθόντα συνεσκέψαντο τί ποιητέον τὰ χρήματα ταῦτα, καὶ ἀπεφάσισαν ἀγοράσαι ἐξ αὐτῶν τὸν (γνωστὸν) ἀγρὸν τοῦ κεραμέως (οὐ δηλ. ἰδιοκτῆτης ἦν ὁ κεραμεύς, ὁ γνωστὸς τοῖς Ἰουδαίοις, ἐξ οὗ ἔμεινε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγροῦ) πρὸς ταφὴν τῶν ξένων, τῶν παρεπιδημούντων δηλ. ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίων, καὶ προσηλύτων, περὶ ὧν ἀπέκειτο τῷ συνεδρίῳ φροντίσαι· (περὶ γὰρ τῶν ἐθνικῶν, περὶ ὧν ὁ Paulus Baumgarten Crusius καὶ ἄλλοι ἐξηγοῦσι τὴν λέξιν, οὐδὲν ἔμελλε τῷ συνεδρίῳ)· περὶ δὲ τοῦ συμβουλίου ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ «καὶ πανταχοῦ συμβούλιον λαμβάνουσιν, ἵνα μηδεὶς ἀθῶος ὑπολειφθῇ».

Στίχ. 8) Διό καὶ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἀγρὸς αἵματος ἕως τῆς σήμερον.

Τὸ G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἕως τὴν σήμερον.

Ἡ διὰ τῶν ἀργυρίων τῆς προδοσίας ἀγορὰ τοῦ ἀγροῦ τοῦ κερα-

μέως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἀγροῦ ἐκείνου, ὡς ἀγροῦ αἵματος, ἀγροῦ διὰ τιμῆς αἵματος ἀγορασθέντος, ἐπίκλησιν διαρκουσαν ἔτι ἕως τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ὁ Ματθαῖος ἔγραφε τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ, ὀλίγα πρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ἔτι, ὡς εἶδομεν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ. Καὶ περὶ τούτου δὲ διττὴ παράδοσις ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἡ ἐνταῦθα, καθ' ἣν οἱ ἀρχιερεῖς ἡγόρασαν τὸν ἀγρὸν τοῦτον τὸν ἐπικληθέντα ἀγρὸν αἵματος εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις, καὶ ἡ ἐν ταῖς Πράξ. 1, 18 καὶ 19 παραδόσις τοῦ Πέτρου, καθ' ἣν ὁ Ἰούδας αὐτὸς ἐκτῆσατο (δι' ἀγορᾶς) χωρίον ἐκ τοῦ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ ἐν τῷ χωρίῳ αὐτῷ ἐγένετο ἡ τραγικὴ καταστροφή τοῦ βίου αὐτοῦ, πρηνοῦς πεσόντος καὶ ἐκχυθέντων τῶν σπλάγχχνων αὐτοῦ, ἐξ ἧς καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀκλεδαμὰ (נִשְׁתַּחֲרַח = ἀγρὸς αἵματος). Ἐν τῷ ὀνόματι τοίνυν τοῦ ἀγροῦ καὶ τῇ διὰ τῶν χρημάτων τῆς προδοσίας ἀποκτήσει αὐτοῦ, συμφωνοῦσιν ὅτε Ματθαῖος καὶ ὁ Πέτρος· διαφέρουσι δ' ἐν ταῖς ἀλλοδαῖς λεπτομερείαις, ἰδίᾳ παραδόσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαδεδομένη ἀκολουθοῦντες.

Στίχ. 9) Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ (Ἱερεμίου) τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ.

Τινὰ τῶν ἀρχαίων ἀντιγράφων, ὡς ἀναφέρει ὁ Αὐγουστίνος περὶ συμφωνίας τῶν εὐαγγελιστῶν 3, 29, ἔχουσι διὰ τοῦ προφήτου (non omnes codices evangeliorum habere quod per Jeremiam dictum est, sed tantummodo per prophetam) καὶ νῦν δ' ἔτι τὰ 33. 157 καὶ μεταφρ. τινὲς παραλείπουσι τὸ Ἱερεμίου, ὅπερ προσετέθη ὕστερον ὑπὸ τινος, ὡς καὶ τὸ Ἡσ. Ματθ. 13, 35· ὁ γὰρ Ματθ. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γράφει ἀπλῶς διὰ τοῦ προφήτου (1, 22. 2, 5 καὶ 15. 13, 35. 21, 4), γνωστὸν ὑπολαμβάνων αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις· τοῦτο δὲ κἀνταῦθα ἐποίησεν ἀναφέρων ῥῆσιν τοῦ Ζαχαρίου 11, 12 καὶ 13· τῶν δὲ μετὰ ταῦτα ἀντιγραφῶν τις πλανηθεὶς ἐκ τοῦ Ἱερ. 18, 2 ἀναφερομένου οἴκου τοῦ κεραμέως, ἧ καὶ ἀποκρύφου τινὸς προφητείας ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερομένης, εἰσήγαγεν ἐν τῷ κειμένῳ τὸ Ἱερεμίου, ὅπερ παρέλαβον τὰ NABC καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἀντίγραφα, πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω καὶ τοῦ 22, ὅπερ ἔχει Ζαχαρίου ἐκ διορθώσεως.

Τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Ζαχαρίου 11, 12 καὶ 13, ἐλευθέτως ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστὴς ἐκ μνήμης κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον, καθ' ὃ ὁ ταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ποιμὴν τοῦ Ἰσραὴλ, ὃν παριστᾷ ὁ προφῆτης, ἀποκαμῶν ἐκ τῆς ἀπιστίας τοῦ λαοῦ, ἐγνωπαύσασθαι τοῦ ποιμαίνειν αὐτούς, καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν τὸν μισθὸν αὐτοῦ, λέγων ἐν στίχ. 12 Καὶ εἶπον (οἱ Ο'. ἐρῶ) πρὸς αὐτούς· εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν δότε τὸν μισθὸν μου, ἢ (εἰ μὴ δοκεῖ ὑμῖν), ἀπέλπασθε (ἀρνήσασθέ μοι αὐτόν)· καὶ ἔστησαν (ἐστάθμησαν, ζυγίσαντες ἐδωκαν παρ. Ματθ. 26, 15) τὸν μισθὸν μου τριάκοντα ἀργυροῦς (σίκλους παρ. Ματθ. 26, 15) (καὶ ἐν στίχ. 13) Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· κάθες (βάλε) αὐτούς εἰς τὸν πλάστην, τὸν κεραμέα (ἑβρ. קִישִׁיָהוּ ὅπερ ἐστὶ μετοχὴ τοῦ קָשָׁה = πλάττειν, ἣν οἱ μὲν Ο'. ἐξηγοῦσιν αἰεὶ τὸ χωνευτήριον π (κλίβανον, ἐν ᾧ ὁ πλάστης ἔψει τὰ ἀγγεῖα, καὶ ὁ χρυσοχόος χωνεύει τὰ μέταλλα παρὰ Βασ. Γ'. 8, 51)· ἄλλοι δὲ τῶν ῥαββίνων, ὡς ὁ Kimchi, καὶ τῶν νεωτέρων οἱ πλεῖστοι θεωροῦσιν ὡς ἐσφαλμένην γραφὴν τοῦ קִישִׁיָהוּ (θησαυρὸν) = εἰς τὸν θησαυρὸν τοῦ ναοῦ· (τίς τούτων ἡ ὀρθότερα ἐρμηνεία κατωτέρω ὀψόμεθα)· καὶ ἐξακολουθεῖ קִישִׁיָהוּ קִישִׁיָהוּ ἥτοι magnificientiam pretii i. e. pretium magnificum τὴν λαμπράν, τὴν μεγάλην (εἰρωνικῶς) τιμὴν (ἀνθ' οὗ ὁ εὐαγγελιστὴς ἀνέγνω קִישִׁיָהוּ קִישִׁיָהוּ pretium pretiosi τὴν τιμὴν τοῦ τιμημένου = τοῦ παντίμου Χριστοῦ, ὡς ἐξηγεῖ ὁ Ζυγαδηνός), ἣν ἐτιμήθην ἀπ' αὐτῶν· καὶ ἔλαβον (ἐγὼ ὁ προφῆτης) τὰ τριάκοντα ἀργύρια καὶ ἔβαλον αὐτὰ ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, ἐν τῷ κεραμέῳ (ἡ χωνευτηρίῳ κατὰ τοὺς Ο'). Οὕτως ἔχει τὸ ἑβρ. πρωτότυπον, ὅπερ ἐλευθέτως ἀναφέρει ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστὴς, λαμβάνων ἐκ τοῦ 13 στίχου «καὶ ἔλαβον (ὅπερ ἀναφέρει εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀντὶ τοῦ προφήτου, ὃν θεωρεῖ ἀπὸ μέρους αὐτῶν λέγοντα τοῦτο) τὰ τριάκοντα ἀργύρια»· ἀντὶ δὲ τοῦ τὴν μεγάλην ἢ τὴν λαμπράν τιμὴν, γράφει τὴν τιμὴν τοῦ τιμημένου (pretiosi) καὶ ἀντὶ τοῦ ἣν ἐτιμήθην ἀπ' αὐτῶν, (ὃ λέγει ὁ Θεός), ὁ εὐαγγελιστὴς ὑπολαμβάνων πάλιν ταῦτα ὡς ὑπὸ τοῦ προφήτου λεγόμενα περὶ τοῦ Θεοῦ Σωτῆρος, λέγει, ὃν ἐτιμήσαντο οἱ ἀρχιερεῖς ἀπ' αὐτῶν (τῶν υἱῶν

Ἰσραήλ) ἐξ ὧν δηλ. οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ποιμένες, ὡς ἀπὸ τῶν προβάτων αὐτῶν *ἐξελέξαντο* εἰς σφαγὴν καὶ διετίμησαν τὸν ἄμωμον ἄμνόν ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων· καὶ ἐξακολουθεῖ πάλιν (ἐν τῷ ἐπομένῳ 10 στίχῳ) ὁ εὐαγγελιστὴς· καὶ ἔδωκαν (ἀντὶ τοῦ καὶ (ἐγὼ) ἔβαλον τοῦ προφήτου, ὃν ἡγεῖται ὡς ἀντ' αὐτῶν λαλοῦντα) εἰς τὸν ἄγρὸν τοῦ κεραμέως (οὕτως ἐξηγεῖ τὸ «εἰς τὸν κεραμέα» λαμβανομένου τοῦ κυρίου ἀντὶ τοῦ κτήματος αὐτοῦ) καθὰ συνέταξέ μοι Κύριος (τοῦτο δὲ λαμβάνει ἐκ τοῦ ἀνωτέρω «καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με, βάλε κτλ.»). Οὕτως ἔχει ἡ παρὰ Ματθαίῳ ῥῆσις ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ προφήτου.

Ὁφείλομεν δ' ὁμολογῆσαι ὅτι ἡ μόνη ὀρθὴ *ἐκ τῶν προτέρων* ἐρμηνεία ἐστὶν ἡ τῶν Ο'. καὶ οὐχὶ ἡ τῶν ῥαββίνων καὶ νεωτέρων· ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἠδύνατο δέξασθαι εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν θησαυρὸν τοιαύτην εὐτελῆ καὶ ἐξευτελίζουσαν αὐτὸν τιμὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἀποστέλλει ταῦτα πρὸς τὸν πλάστην, δηλ. τὸν μεταλλουργόν, τὸν ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ ὄντα ἢ οἰκοῦντα καὶ διορθοῦντα τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ χωνεῦσαι καὶ καταστρέψαι ταῦτα· διὸ καλῶς κατ' ἐννοίαν μεταφράζουσιν τὸ εἰς τὸν πλάστην *εἰς τὸ χωνευτήριον* οἱ Ο', δεικνύντες, ὅτι ταῦτα εἰς χώνευσιν καὶ καταστροφὴν πέμπονται.

Ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμῶς γράφων *ἐκ τῶν υστέρων* καὶ ὑπ' ὅψιν ἔχων τὴν ἐκδοσιν ἐξηγεῖ *εἰς τὸν κεραμέα*, καὶ ἔτι μᾶλλον ὠρισμένως εἰς τὸν ἄγρὸν τοῦ κεραμέως, ἡγούμενος ὅτι οὐ μάτην ἐτέθη *δὲς* ἢ λέξις αὕτη καὶ μάλιστα μετὰ τὸ ἐν τῷ ναῷ Κυρίου (ὅπου ἔρριψε τὰ χρήματα ὁ Ἰούδας)· ἐξηγεῖ τοίνυν τὴν λέξιν κατὰ γράμμα καὶ ἐπιτέμνει καὶ συνδυάζει οὕτω τὴν ἐκφρασιν, ὥστε ἀναφέρεσθαι ταύτην, ὡς καὶ ἀναφέρεται, εἰς τὸν μισθὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν προδοσίας καὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ· ὅτι ὁ κεραμεὺς ἔλαβε τῷ ὄντι τὸ ἀργύριον τοῦτο, ἀντὶ τοῦ κτήματος αὐτοῦ.

Ὁ πυρὴν τοίνυν τῆς ἐννοίας τῆς προφητείας ταύτης τοῦ Ζαχαρίου ἐστὶν ὅτι ὁ Θεὸς διέταξε τῷ προφῆτῃ μὴ βαλεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ τὸ εὐτελὲς ποσόν, τὰ εὐτελῆ ἀργύρια, ἀνθ' ὧν αὐτὸς ἐτιμήθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀπεσταλμένου αὐτοῦ, ἀλλὰ παρα-

δοῦναι ταῦτα εἰς χώνευσιν ἢ κατὰ τὴν κατὰ γράμμα ἐρμηνείαν, ἣν ὁ εὐαγγελιστὴς προτιμᾷ ἐνταῦθα, εἰς τὸν κεραμέα ἢ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως· ὥστε διὰ τούτων προεφητεύθη ἡ διὰ τριάκοντα ἀργυρίων ἀποτίμησις τῆς τιμῆς τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἡ δι' αὐτῶν ἀγορὰ τοῦ ἀγροῦ τοῦ κεραμέως.

Στίχ. 10) καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι Κύριος.

Τὸ κ καὶ δύο τῶν μικρῶν καὶ μεταφρ. τινὲς ἔχουσιν ἔδωκα κατὰ τὸ α'. ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ πρωτοτύπου ὡς ἔχει καὶ τὸ 69 ἔβαλον.

Τὸ καθὰ μεταχειρίζονται καὶ οἱ Ο'. εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ὅπως ('Εξόδ. 9, 12. 2, 35) τὸ δὲ συνέταξεν = ἐνετείλατο, παρήγγειλε (παρ. Ματθ. 21, 6. 26, 19).

Ο'.) Ἡ ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου ἐμφάνισις, κατηγορία καὶ σιωπὴ τοῦ Σωτῆρος, ἀπόλυσις τοῦ Βαρῥαβᾶ, καὶ καταδίκη τοῦ Σωτῆρος.

Ματθ. 27, 11—26. Λουκ. 23, 2—25. Μάρκ. 15, 2—45.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 11 — 26.

Στίχ. 11) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐτηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν λέγων· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ· σὺ λέγεις.

Τὰ NBCL καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐστάθη, ἀντὶ τοῦ ἔστη — τὸ δὲ L καὶ τρία ἄλλα παραλείπουν τὸ Ἰησοῦς — καὶ τὰ NL καὶ τέσσαρα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ μετὰ τὸ ἔφη.

Οἱ ἀρχιερεῖς ἐλθόντες εἰς τὸ Πραιτώριον, οὐκ εἰσῆλθον ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, οἱ καθαροὶ κατὰ πάντα τὰ ἄλλα (Ἰωάνν. 18, 28)· ἀλλ' ὁ Πιλάτος ἐξῆλθε πρὸς αὐτοὺς καὶ ἠρώτησε τίνα κατηγορίαν φέρουσι κατ' αὐτοῦ· αὐτοὶ δὲ ὑπεκφεύγουσι τὴν ἀπάντησιν χαρακτηρίζοντες γενικῶς τὸν Σωτῆρα ὡς κακοποιόν· καὶ μετὰ τὴν μετ' αὐτῶν συνδιάλεξιν εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πραιτώριον, ὅπου

εἰσήχθη ὁ Σωτὴρ ὡς ὑπόδικος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, καὶ τότε ἐγένετο ἡ πρώτη σαφὴς κατηγορία, ἣν ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς 23, 2, ὡς καὶ τὸ ἐνταῦθα ἱστορούμενον (παρ. καὶ Ἰωάνν. 18, 33 καὶ ἐφ.). τὸ δ' ἔστι σημαίνει ὅτι προσκληθεὶς (Ἰωάνν. 18, 33) ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἔστη ἐνώπιον αὐτοῦ ἀνακριθησόμενος. Ἐρωτηθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς κατ' αὐτοῦ σπουδαιοτέρας κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Πιλάτου κατηγορίας τῶν ἀρχιερέων, ὅτι δηλ. ἔλεγεν ἑαυτὸν τὸν βασιλέα εἶναι τὸν Ἰουδαίων (οὕτως ἐξήγουν αὐτῷ τὸν Μεσσίαν) ἀπαντᾷ καταφατικῶς διὰ τοῦ σὺ λέγεις (παρ. Ματθ. 26, 64) ἐξηγήσας ὅτι ἐννοεῖ τὴν πνευματικὴν τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραὴλ βασιλείαν, ἣν ἦλθε θεμελιώσων (παρ. Ἰωάνν. 18, 36. 37)· τοῦτο δ' ἀπεμάκρυνε πᾶσαν ὑποψίαν ἀπὸ τοῦ γνωρίζοντος τὰ κατ' αὐτὸν Πιλάτου, ὅστις ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὡς φαντασιοκόπον.

Στίχ. 12) Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

Τὰ NBL καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ πρεσβυτέρων.

Ὁ Πιλάτος ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω, ἵνα ἀκούσῃ καὶ κρίνῃ κατ' ἀντιπαράστασιν τὰς κατηγορίας, καὶ οἱ μὲν ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἤρξαντο κατηγοροῦντες ὅσα ὁ Λουκᾶς 23, 5 ὠρισμένως καὶ ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα ἀορίστως ἀναφέρουσιν, ὁ δὲ Σωτὴρ, ὡς καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ (Ματθ. 26, 63), οὐδὲν ἀπεκρίνατο, εἰδὼς τὸ μάταιον τῆς πρὸς τοιοῦτους συζητήσεως καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς πληρώσεως τῆς θείας βουλῆς.

Στίχ. 13) Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσι;

Τὰ NAB καὶ ἄλλα ἱκανὰ ἔχουσι Πειλάτος.

Ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς (26, 62), οὕτω καὶ ὁ Πιλάτος ἐνταῦθα θέλει προκαλέσαι ἀπάντησιν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ, ἀλλὰ μάτην.

Στίχ. 14) Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

Τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὐδὲ ν, ἀντὶ οὐδὲ ἔ ν.

Ὁ Σωτὴρ τὴν αὐτὴν σιωπὴν τηρεῖ καὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα, μὴ ἀποκρινόμενος αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα (τῶν ἀρχιερέων), πρὸς οὐδεμίαν κατηγορίαν αὐτῶν· τὸ δ' ἀποτέλεσμα ἦν ὅτι ὁ ἡγεμὼν, ὅστις ἀκριβῶς ἐγνώριζεν τὰ κατ' αὐτὸν καὶ ὅτι διὰ φθόνον ἀδίκως παρέδωκεν αὐτόν, ἄθῳον ὄντα (Ματθ. 27, 18) λίαν ἐθαύμασε βλέπων τὴν πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ αὐτόν ἔτι τὸν δυνάμενον σῶσαι καὶ ἀπολῆσαι βαθεῖαν σιωπὴν τοῦ Σωτῆρος, τὴν προερχομένην ἐκ τῆς ἀπολύτου ὑποταγῆς εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, τὸ γεύσασθαι θανάτου πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

Στίχ. 15) Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον, ὃν ᾔθελον.

Τὰ D 63 ἔχουσιν ἓνα δέσμιον τῷ ὄχλῳ· τὸ δὲ M καὶ τινα ἄλλα τῷ ὄχλῳ ἓνα δέσμιον.

Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις συνηθείας ταύτης τοῦ ἀπολύειν τὸν ἡγεμόνα κατὰ ἑορτὴν, δηλ. ὡς τὴν ἥδη ἑορταζομένην, τὴν τοῦ Πάσχα (Ἰωάνν. 18, 39) ἓνα δέσμιον, ὃν αὐτοὶ ᾔθελον, πρὸς χάριν αὐτῶν, ἵνα ἐλεύθερος συνεορτάσῃ αὐτοῖς, οὐδὲν ἐξ ἄλλης πηγῆς γινώσκομεν· αἰτία δὲ βεβαίως τούτου ἡ φιλαδελφία τοῦ νόμου (Δευτερ. 15, 2 καὶ ἐφ.).

Στίχ. 16) Εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον Βαρράβαν.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν Ἰησοῦν Βαρράβαν.

³ Ἦν δ' ἐν ταῖς φυλακαῖς τότε κρατούμενος, δέσμιός τις ἐξ αὐτῶν (τοῦτο δηλοῖ τὸ εἶχον ὡς ἀνήκοντα αὐτοῖς, ἴδιον αὐτῶν συμπολίτην).

ἐπίσημος) τοῦναντίον τοῦ ἄσημος, ὅπερ λέγεται πρῶτον περὶ

τοῦ μὴ σεσημασμένου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, εἶτα δὲ περὶ τοῦ μὴ γνωστοῦ, ὥστε ἐπίσημος ὁ σεσημασμένος, ὁ γνωστός ἐπὶ καλοῦ τε καὶ κακοῦ, τσοῦτον ὁ περιβόητος, ὅσον καὶ ὁ διαβόητος ἐπὶ κακίᾳ καὶ κακουργίᾳ· εἰς ταύτην δὲ τὴν δευτέραν ἔννοιαν κεῖται ἐνταῦθα δηλοῦν τὸν διαβόητον ληστὴν καὶ φονέα, τὸν κακοῦργον καὶ μιᾶρόν· ἐκαλεῖτο δὲ Βαῤῥαβᾶς δηλ. $\text{NPN } \text{72}$ υἱὸς πατρὸς (ἥτοι γνωστοῦ πιθανῶς Ῥαββίνου διδασκάλου αὐτῶν· εἰώθασι γὰρ πατέρας τοὺς Ῥαββίνους καλεῖν· Ματθ. 23, 9).

Στίχ. 17) συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν· Βαρραβᾶν, ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;

Τὸ Δ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι δέ, ἀντὶ τοῦ οὖν· τὸ δὲ Δ καὶ τίνα τῶν μικρῶν ἔχουσι τίνα τῶν δύο· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν Ἰησοῦν Βαῤῥαβᾶν ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; ἔχει δὲ καὶ ἀρχαῖον τι σχόλιον Ἀναστασίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας «παλαιοῖς πάνυ ἀντιγράφοις, (συριακοῖς ὡς φαίνεται) ἐντυχῶν εὔρον καὶ αὐτὸν τὸν Βαῤῥαβᾶν Ἰησοῦν λεγόμενον· εὐτῷ γοῦν εἶχεν ἢ τοῦ Πιλάτου πεῦσις ἐκεῖ· τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν Ἰησοῦν τὸν Βαῤῥαβᾶν, ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; ὡς γὰρ ἔοικε πατρωνυμία τοῦ ληστοῦ ἦν ὁ Βαῤῥαβᾶς, ὅπερ ἐρμηνεύεται διδασκάλου υἱός»· καὶ ὁ Ὀριγ. δὲ ἀναφέρει· ὅτι εἰς τίνα τῶν ἀντιγρ. εὑρίσκετο τὸ Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Βαῤῥαβᾶς· τὰ πολλὰ ὁμοῦς οὐκ εἶχον αὐτό· ἐστὶ δ' ἐπίσης δυνατὴ ἡ κατὰ παραδρομὴν μετὰθεσις ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἡ σύγχισις τοῦ κυρίου ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ πατρωνυμικοῦ τοῦ ληστοῦ ὡς καὶ ἡ ἀφαίρεσις αὐτοῦ· διὸ καὶ οὐ δυνάμεθα νῦν ἀποφανθῆναι· πολὺ δ' ὀλιγώτερον εἰσαγαγεῖν εἰς τὸ κείμενον, μηδεμίαν ἀσφαλῆ ἐκ τῆς Κ. Δ. καὶ τῆς ἀρχαιοτάτης παραδόσεως περὶ τούτου μαρτυρίαν ἔχοντες.

Ὁ Πιλάτος γινώσκων (ὁρ. στίχ. 18) ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν, ἀποπειρᾶται ἐνταῦθα σῶσαι τὸν Κύριον διὰ τῆς παραθέσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ διαβόητου κακοῦργου· ἐρωτῶν δηλ. τίνα ἐκ τῶν δύο θέλουσιν ἵνα ἀπολύσῃ αὐτοῖς, τὸν ἀθῶον καὶ μηδὲν κακὸν πράξαντα, ἢ τὸν κακοῦργον καὶ φονέα; ἄλλ' ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Πιλάτου εὐρέθῃ ἐσφαλμένος· ὅτι ὁ φθονερός πάντοτε προτιμᾷ τὸν κακοῦργον, ὃν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν δύναται ἐλέγχειν καὶ ὑβρί-

ζειν, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀγίου, οὗ ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία ἐλεγχος τῆς αὐτοῦ ὑποκρισίας καὶ κακίας τυγχάνει.

Στίχ. 18) Ἦδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν.

Ὁ Πιλάτος ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Σωτὴρ ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, καὶ ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν, ὡς διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὴν εὐνοίαν τοῦ πλῆθους κτησάμενον (Ἰωάν. 12, 19), καὶ ζῶντα ἐλεγχον τῆς ἰδίας ὑποκρισίας καὶ κακουργίας (Ματθ. 21, 45. 49)· διὸ καὶ πειράτῃ διὰ τῆς παραθέσεως πρὸς τὸν κακοῦργον ἐξεγεῖραι τὴν συνειδησιν αὐτῶν καὶ ποιῆσαι ἐντραπήναι· ἀλλὰ παρὰ κακούργοις καὶ πεπωρωμένοις μάταια τὰ τοιαῦτα.

Στίχ. 19) Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα· μηδέν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν.

Ἡ γυνὴ τοῦ Πιλάτου, περὶ ἧς οὐδὲν ἄλλοθεν γινώσκομεν (ἐν ταῖς ἀποκρύφους Πράξεσι Πιλάτου, λέγεται Πρόκλα), φαίνεται οὕσα γυνὴ θεοσεβής· διὸ καὶ ὁνείρων ἡξιώθη ἐνδεικνύντων τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀθωότητα, καὶ τὴν τοῦ συζύγου αὐτῆς ἀμαρτίαν, εἰ καταδικάσει αὐτόν· ὥστε καὶ τοῦτο ἦν ἐπιβαρυντικὴ διὰ τὸν Πιλάτον περίπτωσις. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπηγορεύετο τοῖς ἀνθυπάτοις καὶ ἡγεμόσι λαμβάνειν τὰς γυναῖκας αὐτῶν μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας· ὕστερον ὁμως σιωπηρῶς ἐγένετο (Σουητ. ἐν Αὐγούστ. βίῳ 24. Τακίτου Χρον. 3, 33).

ἐπὶ τοῦ βήματος) τῆς ἑδρας τοῦ δικαστοῦ· παρ. Ἰωσήφ. ἰουδ. ἀρχ. 18, 3. 1.

μηδέν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ) κοινὸν ἔστω! ἔασον αὐτόν ἀπελθεῖν ἀτιμώρητον καὶ ἀνενόχλητον.

πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν) πολλὰ δεινὰ ἔπαθον, φόβον μέγαν ἔσχον ἀκούσασα δηλ. καὶ ἰδοῦσα τοὺς τὴν ἐνοχὴν τοῦ συζύγου αὐτῆς μαρτυροῦντας φοβεροὺς λόγους καὶ ὄψεις,

ἀς μὴ ἔχουσα καιρὸν οὐκ ἀναφέρει λεπτομερῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως, ἀλλὰ γενικῶς εἰς τὸ προειδοποιῆσαι αὐτόν.

Στίχ. 20) Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαρράβαν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν.

Τὰ EF²H καὶ ἄλλα ἱκανὰ ἔχουσιν αἰτήσονται.

Ἐν ᾧ καιρῷ ὁ Πιλάτος ἐλάμβανε τὸ μήνυμα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐνήργουν παρὰ τοῖς ὄχλοις, οὓς ὁ Πιλάτος πρὸς ὥραν ἀφῆκεν ἕνεκα τοῦ μηνύματος, ἵνα αἰτήσωνται ἀπολυθῆναι τὸν Βαρράβαν, τὸν δὲ Ἰησοῦν (μὴ αἰτήσαντες, ὡς ὤφειλον) ἀπολέσωσι, γένωνται δηλ. αἰτία τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Στίχ. 21) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς· τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν ; Οἱ δὲ εἶπον, Βαρράβαν.

Τὰ DL 33 ἔχουσιν εἶπαν, ἀντὶ εἶπον· καὶ τὰ NBL καὶ τρία τῶν μικρῶν τὸν Βαρράβαν.

Ὁ ἡγεμὼν μετὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ μηνύματος, λαβὼν τὸν λόγον ἐρωτᾷ πάλιν τοὺς ὄχλους τίνα θέλουσιν ἵνα ἀπολύσῃ αὐτοῖς ; ἐκεῖνοι δὲ κατηχηθέντες ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, ἐζήτησαν τὸν Βαρράβαν.

Στίχ. 22) Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν ; λέγουσιν αὐτῷ πάντες· σταυρωθήτω !

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῷ μετὰ τὸ λέγουσιν.

Ὁ Πιλάτος βουλόμενος σῶσαι τὸν Κύριον, ἐξαρτῶν ὁμῶς τὴν δικαστικὴν αὐτοῦ συνείδησιν ἐκ τῆς τοῦ ὄχλου κρίσεως, ἐπιμένει ἐρωτῶν « τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν ; » ὁ δ' ὄχλος δευτέρον μάθημα δίδωσιν αὐτῷ, ὥστε μὴ ἔαν τὸ δίκαιον ἐν τῇ κρίσει τοῦ ὄχλου. Ῥητῶς δὲ καὶ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου τὸ χρίστον, τὸ εἰς δούλους καὶ στασιώτας καὶ κοινούς κακούργους

σύνθητες ζητοῦσι, λέγοντες, καθ' ἃ καὶ περὶ τούτου ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καταχρήθησαν « σταυρωθήτω ».

Στίχ. 23) Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον λέγοντες, σταυρωθήτω!

Τὰ NB καὶ δλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἡγεμῶν· τὰ δὲ DL καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσι « λέγει αὐτοῖς ὁ ἡγεμῶν », καὶ τὰ KΠ καὶ δλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ λέγοντες.

Ἐξακολουθεῖ ὁ ἡγεμῶν μωρῶς ζητῶν ἵνα φέρῃ εἰς ἐντροπὴν καὶ συναισθησιν τῆς ἀδικίας τὰ αἰσχρὰ ὄργανα τῶν ἀσυνειδήτων ἀρχιερέων, ἐν ᾧ ὥφειλε κατὰ τὸ καθήκον αὐτοῦ διὰ τῆς βίας ἐπιβαλεῖν τὸ δίκαιον καὶ οὐχὶ δημοκοπεῖν.

τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν) ἵνα ᾗ ἄξιος τῆς φοβερᾶς ταύτης ποινῆς; οἱ δὲ περισσῶς (= καθ' ὑπερβολὴν) ἔκραζον σταυρωθήτω, ὡς ἐδιδάχθησαν.

Στίχ. 24) Ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου, λέγων· ἀθῶος εἰμὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου· ὑμεῖς ὀψεσθε.

Τὰ BD ἔχουσι κατέναντι· τὰ δὲ BD 102 παραλείπουν τὸ τοῦ δικαίου.

Ὁ Πιλάτος ἐν τῇ ἐλεεινῇ αὐτοῦ προσωπολήψῃ, ἀνθρωπαρεσκείᾳ καὶ μωρίᾳ, ἐνόμισεν ὅτι διὰ τῆς συμβολικῆς πράξεως τοῦ νίψασθαι τὰς χεῖρας, ἀπέβαλεν ἀφ' ἑαυτοῦ πᾶσαν εὐθύνην.

οὐδὲν ὠφελεῖ) ἡ περαιτέρω πρὸς αὐτοὺς διάλεξις καὶ συζήτησις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ ταύτης θόρυβος γίνεται.

λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας) συμβολικὴ πράξις ἐν τῇ νόμῳ ἀναφερομένη Δευτερ. 21, 6 καὶ 7 καὶ συνήθης παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, πρὸς οὓς μεταχειρίζεται τὸν ἴδιον αὐτῶν τύπον ὁ Πιλάτος, ἵνα παραστήσῃ αὐτοῖς τὴν ἑαυτοῦ ἀθωότητα· ὅτι δὲ αὕτη ἡ ἰουδαϊκὴ συνήθεια καὶ οὐχὶ ῥωμαϊκὴ, οὐκ ἔστιν ἐπιχείρημα κατὰ

τῆς ἀληθείας τῆς διηγήσεως, ὅτι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἰουδαϊκῶς καὶ καταληπτῶ συμβόλῳ ὥφειλε χρῆσασθαι.

ἀπέναντι) = ἀντικρὺ πάντων ὁρώντων.

ἀθῶος εἰμί ἀπὸ τοῦ αἵματος) ἐβραϊσμός· οἱ Ἕλληνες ἔλεγον ἀθῶος εἰμί τοῦ αἵματος.

ὁμείς ὤψεσθε) τί ποιήσετε πρὸς ἐξίλασμόν τούτου· παρ. ἀνωτέρω 27, 4.

Στίχ. 25) Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπε· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.

Οἱ Ἰουδαῖοι δέχονται ἐφ' ἑαυτοὺς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῶν τὴν εὐθύνην τοῦ ἀθῶου αἵματος, ὃ ἡ θεία Δίκη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, μακροθυμήσασα μὲν πρότερον εἰς μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν, εἴτα ὁμῶς αὐστηρότατα ἐξεδίκησεν ἐπὶ Τίτου καὶ Οὐεσπεσιανοῦ ἐξ αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν τῶν κληρονόμων τῆς ἀπιστίας, πωρώσεως καὶ κακουργίας τῶν πατέρων, ἣν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐκ ἔασει ἀτιμώρητον, τὴν ἀνήκουσαν τοῖς θεοκτόνοις ποινὴν ἐπιβάλλουσα.

Στίχ. 26) Τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαρράβαν· τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

Τὸ Γ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι φραγελλώσας τὸ δὲ Π καὶ τινὰ ἄλλα φραγελώσας (ἡ λατινικὴ λέξις flagellum ἑλλην. φραγέλλιον ἢ φραγγέλλιον (παρ. Ἰωάν. 2, 17) δημοῖ μάστιγα, σειρὰν ἐκ σχοινίων πεπλεγμένην)· τὰ δὲ DEF καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι παρέδωκεν αὐτοῖς.

Ὁ Πιλάτος τὸν μὲν φονέα διὰ τὴν κακὴν συνήθειαν ἀδίκως ἀπέλυσεν· τὸν δὲ Σωτῆρα μαστιγώσας (οὕτω γὰρ ἔδει τοὺς σταυρῶ καταδικαζομένους πρῶτον μαστιγωθῆναι Livii 33, 36. Ἰωσ. ἰουδ. πολ. 5 11, 1 κτλ.) παρέδωκε (τοῖς στρατιώταις, τοῖς ἐκτελεσταῖς τῶν θανατικῶν ἀποφάσεων) ἵνα σταυρωθῇ· ἐνόμιζε δὲ τηλικούτον ἔγκλημα διαπραξάμενος ὁ μωρὸς ἀνεύθυνος εἶναι νιψάμενος τὰς χεῖρας· ἀλλ' ἡ θεία δίκη καὶ τοῦτον μετ' οὐ πολὺ μετῆλθεν ἀξίως τῆς ἀσυνειδησίας αὐτοῦ, αὐτόχειρα καὶ αὐτοφονευτὴν γενόμενον (παρ. Εὐσ. Ἰ. 2, 7).

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 2—25.

Στίχ. 2) Ἦρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες· τοῦτον εὖρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλεῖα εἶναι.

Τὰ BLTX 1 ἔχουσιν εὖραμεν· τὰ NBD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι τὸ ἔθνος ἡμῶν· τὰ δὲ NBTL 106 καὶ λέγοντα· καὶ τὰ BGT λέγοντα αὐτόν.

Πρώτη ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τοῦ Ἰωάννου (18, 30) ἀναφερομένη γενικὴ κατηγορία κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὡς κακοποιοῦ ἀνθρώπου· εἴτα δ' εὐθὺς ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη δευτέρα καὶ πάλιν τρίτη ἡ παρὰ τῷ Ματθαίῳ 27, 12 καὶ Λουκᾶ 23, 5 πᾶσαι πρὸς τὸν Πιλάτον, τετάρτη δὲ καὶ τελευταία ἡ πρὸς Ἡρώδην κατὰ τὸν Λουκ. 23, 10. Ἡ ἐνταῦθα τοίνυν ἐστὶν ἡ πρώτη ὠρισμένη καὶ διατυποῦσα τρεῖς κατὰ τοῦ Σωτῆρος κατηγορίας α'.) ὡς διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ διαστρέφοντος (Πράξ. 13, 8) τὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ψευδοδιδασκάλου καὶ ψευδοπροφήτου, β'.) ὡς κωλύοντος Καίσαρι φόρους διδόναι καὶ τοῦτο γ'.) ἐπειδὴ λέγει (ἡ μετοχὴ λέγοντα αἰτιολογικὴ) ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλεῖα εἶναι, καὶ ἐπομένως αὐτῷ ἀνήκουσι· οἱ φόροι· καὶ τὰ τρία δὲ ταῦτα κακούργων συκοφαντῶνται, ἅς καλῶς ἐνόει ὁ Πιλάτος· ἡ δ' ἐννοια τοῦ βασιλέως ἐνυπῆρχεν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐκ τοῦ χριστολογικοῦ Ψαλμοῦ ἐξῆγον οἱ Ἰουδαῖοι (παρ. Ἰωάνν. 1, 50).

Στίχ. 3) Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτόν· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη· σὺ λέγεις.

Τὰ NBRT ἔχουσιν ἠρώτησε· τὸ δὲ D καὶ δύο τῶν μικρῶν, ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων.

Ὁ Λουκᾶς ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ, ὃ συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης, συμπληρῶν αὐτοὺς ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ τῆς βασιλείας.

Στίχ. 4) Ὁ δὲ Πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς ἄρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους· οὐδὲν εὐρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.

Τὰ 69. 433. ἔχουσιν αἰτίαν, ὡς καὶ Ἰωάνν. 18, 38.

Ὁ Πιλάτος ἐγίνωσκεν ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀθωότητα τοῦ Σωτῆρος, εἶχε δὲ περιεργίαν ἵνα ἐξετάσῃ μόνον τὰ περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ ταύτης, ὃν ὁ Ἰωάννης ἀναφέρει (18, 36. 37), ὡς τῆς πνευματικῆς καὶ ἐπουρανίου ἐπίσταθι κατὰ τὰς παχυλὰς καὶ σαρκικὰς αὐτοῦ δοξασίας, ὅτι εἶχεν ἐνώπιον αὐτοῦ φαντασιοσκοπόν καὶ ἀβλαβὴ ἄνθρωπον· διὸ καὶ εὐθύς μετὰ ταῦτα ἐξελθὼν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ οὐδὲν εὗρισκω αἴτιον (= ἔνοχον, ἀξιοκατάκριτον· οὕτω λαμβάνεται τὸ αἴτιος καὶ παρ' Ὀμήρῳ καὶ παρὰ Πλάτωνι ἀντὶ τοῦ ἔνοχος) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ (τῷ ἐνώπιον ὑμῶν).

Στίχ. 5) Οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες ὅτι ἀνασείει τὸν λαόν, διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε.

Τὰ BH 69 ἔχουσιν ἐνίσχυον, ἀντὶ τοῦ ἐπίσχυον· τὰ δὲ nL 131 ὄχλον, ἀντὶ τοῦ λαόν· καὶ τὰ nBLT καὶ ἰ ἀρξάμενος.

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία κατηγορία πρὸς Πιλάτον ἦν αὕτη, ἣν ὁ μὲν Ματθαῖος ἀορίστως (27, 12), ὁ δὲ Λουκᾶς ἐνταῦθα ὠρισμένως ἐκφέρει· ὅτι δηλ. οἱ ἀρχιερεῖς ἀκούσαντες ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὐδεμίαν ἐνοχὴν ἐν τῷ Σωτῆρι εὕρισκε, ἐπίσχυον (ἐαυτούς, ἰσχυρότεροι ἐαυτῶν ἐγίνοντο ἐν τῇ κατηγορίᾳ, τουτέστιν ἐντονώτερον κατηγοροῦν ἢ πρότερον) λέγοντες ὅτι ἀνασείει (ἀναστατοῖ, εἰς στάσιν ἐμβάλλει κατὰ τῶν νομίμων πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν) τὸν λαόν, διδάσκων εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας (καὶ ἐξακολουθῶν τὴν ἀνατρεπτικὴν τῶν καθεστώτων διδασκαλίαν αὐτοῦ) ἕως ὧδε, μέχρι τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους· ὥστε κατ' αὐτοὺς ἐστὶν ἐπικίνδυνος ἀνατροπὴ τῶν καθεστώτων.

Στίχ. 6) Πιλάτος δὲ ἀκούσας Γαλιλαίαν, ἠρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖος ἐστί.

Τὰ nBLT παραλείπουν τὸ Γαλιλαίαν.

Ὁ Πιλάτος ἀκούσας Γαλιλαῖαν τὴν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ τετραρχοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀντίπα (παρ. Λουκ. 3, 1) διατελοῦσαν ἐνόμισεν ὅτι εὗρε μέσον ὑπεκφυγῆς, καὶ ἐρωτᾷ εἰ ὁ Σωτὴρ ὄντως Γαλιλαῖος ἐστίν (ἐπειδὴ ἐκεῖθεν ἤρξατο τοῦ ἔργου αὐτοῦ) θέλων ἵνα ἀπαλλαγῇ αὐτὸς καὶ παραπέμψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Ἡρώδην ἣ τοῦλάχιστον ἔχῃ κἀκείνον βοηθὸν εἰς τὸ ἀπαλλάξαι τὸν Σωτῆρα τῆς κατηγορίας.

Στίχ. 7) καὶ ἐπιγινούς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστίν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.

Τὰ ΒΤ ἔχουσι πρὸς τὸν Ἡρώδην.

Ὁ Πιλάτος πληροφορηθεὶς ἐκ τῆς ἐξετάσεως ὅτι ὁ Σωτὴρ τυγχάνει ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῆς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἡρώδου διατελούσης, ἀνέπεμψεν (ἢ ἀνὰ ἐνταῦθα τὸ ἄνω, εἰς τὴν ἀνωτέραν, ὡς τὴν ἀρμοδίαν ἀρχὴν) αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην διατρίβοντα καὶ αὐτὸν ἕνεκα τῆς ἐορτῆς ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας.

Στίχ. 8) Ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν· ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτὸν διὰ τὸ ἀκούειν πολλὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἤλπιζε τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον.

Τὰ NBDLT 157 ἔχουσιν ἐξ ἱκανῶν χρόνων· τὰ δὲ HMX καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐξ ἱκανοῦ χρόνου καὶ τὰ ARΓ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἀπλῶς ἐξ ἱκανοῦ. — τὰ NBTX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἦν γὰρ ἐξ ἱκαν. χρόν. θέλων· τὰ δὲ ADR καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ. — τὰ NBD καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ πολλά· — τὸ T καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι διὰ τὸ ἐλπίζειν· τὸ L καὶ τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ γινόμενον.

Ὁ ὁμοίος τῷ Πιλάτῳ κατὰ τὴν ἀδιαφορίαν εἰς τὰ πνευματικά καὶ τὸ σαρκικὸν φρόνημα Ἡρώδης, ἐνόμισεν ὅτι δοθήσεται αὐτῷ εὐκαιρία ἱκανοποιήσεως τῆς περιεργίας καὶ διασκεδάσεως, ὡς μετὰ ὑποκριτῶν καὶ θαυματοποιῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐχάρη νομίζων ὅτι ὀφεται παράστασιν θεατρικὴν. Παρῆλθε γὰρ ἤδη ὁ φόβος μὴ οὗτος

ἢ ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Βαπτιστής, καὶ μόνον ὡς θαυματοποιὸν καὶ ἐπαοιδὸν τινα ἐνόμιζεν.

ἦν γὰρ θέλων) = ἐξηκολούθει θέλων ἐξ ἱκανοῦ (χρόνου, ὅπερ εἰς πάσας τὰς ἐκφράσεις ταύτας ἐκ πολλοῦ, ἐξ ὀλίγου, ἐξ ἐκείνου κτλ. ὑπονοεῖται) ἰδεῖν αὐτόν, ὅτι πολλὰ περὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς διδασχῆς ἤκουε, καὶ ἤλπιζε νῦν ὅτι πείσει αὐτόν ἐπιδειξάσθαι τὴν θαυματουργικὴν αὐτοῦ δύναμιν.

Στίχ. 9) Ἐπηρώτα δὲ αὐτόν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.

Τὸ G καὶ δύο ἄλλα ἔχουσιν ἐπηρώτησε.

Ἐζήτει ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ διὰ τὴν προρρήθεισαν αἰτίαν· ὁ δὲ Σωτὴρ γινώσκων τοῦτο καὶ ὅτι ματαία ἡ ἐξήγησις αὕτη, οὐδὲν ἀπεκρίνατο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐξετάσεως.

Στίχ. 10) Εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

Τὰ N καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἀρχιερεῖς.

Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, ὡς οἱ κατήγοροι, παρηκολούθησαν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ Πιλάτου εἰς τὸν Ἡρώδη, καὶ μετὰ τὰς ἐπερωτήσεις αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἐνώπιον τοῦ Ἡρώδου *εὐτόνως* (τὸ εὐ-τονος ἐκ τοῦ εὐ καὶ τείνω δηλοῖ πρῶτον τὸ καλῶς τεταμένον, τούναντίον δηλ. τοῦ ἄτονον, κεχαλαρωμένον· ὡς *εὐτονα* σώματα καλεῖ ὁ Ἰπποκρ. τὰ ἰσχυρά· ἐκ τούτου δὲ τὸ εὐτονος κατήνησεν ἴσον τῷ ἰσχυρός· τὸ δὲ εὐτόνως = *ισχυρῶς, ἐκτόνως*) κατηγοροῦντες τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 11) Ἐξουθενήσας δὲ αὐτόν ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ καὶ ἐμπαίξας, περιβαλὼν αὐτόν ἐσθῆτα λαμπράν ἀνέπεμψεν αὐτόν τῷ Πιλάτῳ.

Τὰ LTX 13. 69 ἔχουσι καὶ ὁ Ἡρώδης· τὰ δὲ NBLT 52 παραλείπουσιν τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ περιβαλὼν· καὶ τὰ N¹LR ἔχουσιν ἐπεμψεν.

Ὁ ὁμοιος τῷ Πιλάτῳ κατὰ τὸ σαρκικὸν φρόνημα Ἡρώδης, ὑπολαμβάνων καὶ αὐτὸς τὸν Σωτῆρα φαντασιολόγον, καὶ θέλων δεῖξαι ὅτι ἀποχρῶσα τιμωρία αὐτοῦ ὁ ἐμπαιγμὸς καὶ ἡ περιφρόνησις, ἐκδικούμενος δὲ καὶ διὰ τὴν σιωπὴν, περιεφρόνησε καὶ ἐνέπαιξε μετὰ τῶν φρουρούντων αὐτὸν φυλάκων διὰ χλευασμῶν, καὶ εἴτα περιέβαλε λαμπρὰν ἡγεμονικὴν ἐσθῆτα πρὸς μείζονα ἐμπαιγμὸν αὐτοῦ, ὡς δῆθεν βασιλέα ἑαυτὸν ὑπολαμβάνοντα· τοῦτο δ' ὑπέλαθεν ὅτι δύναται καταστῆσαι γελοῖον καὶ ἀκίνδυνον τὸν Σωτῆρα, ὃν οὐκ ᾔθελε καὶ αὐτὸς καταδικάσαι.

Στίχ. 12) Ἐγένετο δὲ φίλοι ὅ,τε Πιλάτος καὶ Ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προὔπηρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς.

Τὰ NBLT ἔχουσιν ὅ,τε Ἡρώδης καὶ ὁ Πιλάτος.— Ἰκανὰ δὲ τῶν μικρῶν ὥρα, ἀντὶ ἡμέρας· τὸ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ μετ' ἀλλήλων.— τὰ δὲ NBLT αὐτοῦς, ἀντὶ ἑαυτούς.

Οὐκ ἔστιν ἐπίνοια, ὡς ὁ δῦσνος Strauss νομίζει, τῶν θελόντων καταδεῖξαι τὴν ἀθωότητα τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐκ τῆς τοῦ Ἡρώδου ψήφου, ἀλλὰ φέρει πάντας τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας τοὺς χαρακτῆρας καὶ ὠφειλομένον ἀπορῆσαι εἰ αὕτη οὐκ ἐγίνετο· διότι ὁ Ἡρώδης ἦν ἡγεμὼν τοῦ τόπου τοῦ Σωτῆρος καὶ παρῆν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Πιλάτου ἦν ἵνα ὑπεκφύγῃ αὐτὸς τὴν καταδίκην ἢ τουλάχιστον ἔχῃ σύμφωνον καὶ συμπράττοντα τὸν Ἡρώδην. Ἡ δ' ἀποστολὴ αὕτη τοῦ Σωτῆρος ἐκολάκευσε τὴν φιλαυτίαν τοῦ Ἡρώδου καὶ ἀποτελέσμα ταύτης τῆς ἀποστολῆς ἦν ἡ συμφιλίωσις αὐτῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· διότι ἦσαν πρότερον ἐν ἔχθρᾳ διὰ λόγους, οὓς ὁ εὐαγγελιστὴς περιττὸν νομίζει εἰπεῖν.

Στίχ. 13) Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαόν,

Μετὰ τὴν ἀναγωγὴν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Πιλάτον, οὗτος καλεῖ πάλιν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τοὺς ἄρχοντας, τὰ μέλη δηλ. τοῦ συνεδρίου καὶ τὸν λαὸν πρὸς ἑαυτόν.

Στίχ. 14) εἶπε πρὸς αὐτούς· προσηγγεῖν μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον, ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι διαστρέφοντα, ἀντὶ ἀποστρέφοντα· τὰ δὲ NBT 1 ἔχουσιν οὐθέν, ἀντὶ οὐδέν.— καὶ τὰ BFG αἰτίαν, ἀντὶ αἴτιον.— τὰ D 59. 274 παραλείπουν τὸ ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ· τὰ δὲ NALA καὶ τινὰ τῶν μικρῶν τὴν κατὰ πρὸ τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ Πιλάτος ἐκτίθησιν αὐτοῖς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνακρίσεως· ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Ἡρώδου, καθ' ὃ ὁ Σωτὴρ οὐδὲν ἄξιον θανάτου πέπραχε· διηγεῖται τοίνυν ἱστορικῶς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐκφέρει τὴν γνώμην αὐτοῦ.

ἀποστρέφοντα) ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀπομακρύνοντα, διαστρέφοντα (παρ. Λουκ. 23, 2).

καὶ ἰδοὺ ἐγὼ) ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ κατωτέρω, ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης.

αἴτιον) ὡς ἐν στίχ. 4 ἀνωτέρω ἔροχον, ἀξιοκατάκριτον, οὐδὲν δηλ. ἐξ ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ (σπανία σύνταξις αὕτη, ἢ μετὰ γεν. καὶ τῆς κατὰ, τοῦ κατηγορεῖν).

Στίχ. 15) ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν· καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτόν ἀπολύσω.

Τὰ NBK καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν «ἀνέπεμψε γὰρ αὐτόν πρὸς ἡμᾶς»· τοῦτο ἐστὶν ἐσφαλμένη διόρθωσις, προελθοῦσα ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν ἀνωτέρω λέγεται περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Πιλάτου ἀποστολῆς τῶν ἀρχιερέων πρὸς τὸν Ἡρώδην, ἣν ὁμοῦς ἐντεῦθεν μανθάνομεν, καὶ ἣτις ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἐπιχείρημα διὰ τὸν Πιλάτον, καθ' ὃτι ἐστείλεν αὐτούς, κατηγορήσαντας καὶ ἐγένοντο οὕτως αὐτὴ κοσι τῆς τοῦ Ἡρώδου γνώμης.

ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης) εὐρέ τι αἴτιον, ἔνοχον θανάτου.

καὶ ἰδοὺ) ἡ ἐπικύρωσις τῆς γνώμης τοῦ Πιλάτου ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου ἐνισχύει τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἀλήθειαν τῆς γνώμης τοῦ Πιλάτου· διὸ καὶ λέγει «ἐστὶ πεπραγμένον».

Στίχ. 16) παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

Ὁ Πιλάτος ἀκοῦν κρίνει ἵνα ἐπιβάλῃ τῷ Σωτῆρι διορθωτικὴν ποινὴν (παιδεύσας) ἥτοι μαστίγωσιν καὶ ἀπολύσῃ.

Στίχ. 17) ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν ἓνα.

Τὰ ABKLTΠ παραλείπουν τὸν στίχον τοῦτον, ὃν ἔχει τὸ π. κ. καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὁρθῶς· διότι ἐξηγεῖ τὴν αἴτησιν ὑπὲρ τοῦ Βαραββᾶ.

Ὁ στίχος οὗτος συμφωνεῖ τῷ 15 τοῦ Ματθαίου, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς τοῦ «ἀνάγκην εἶχεν» = ὑπεχρεοῦτο κατὰ τὸ ἔθος, καὶ τοῦ «ἓνα» ἄνευ τοῦ «δέσμιον», ὅπερ ἐννοεῖται ἐκ τοῦ ἀπολύειν.

Στίχ. 18) ἀνέκραξαν δὲ παμπληθεὶ λέγοντες· αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν,

Τὰ NBLT καὶ δύο τῶν μικρ. ἔχουσιν ἀνέκραγον· τὰ δὲ ΔΓΔ παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Βαραββᾶν.

Ὁ μὲν Ματθαῖος ἱστορικῶς διηγῆσατο ἐν τῷ 20 στίχῳ τὴν τοῦ ὄχλου αἴτησιν· ὁ δὲ Λουκᾶς ἀναφέρει τὰς λέξεις αὐτῶν «παμπληθεὶ (= ἐκ παντὸς τοῦ πλήθους μιᾶς φωνῇ) ἀνακραζάντων· αἶρε τοῦτον (ἐκ τοῦ μέσου), παράδος εἰς θάνατον· ἀπόλυσον δὲ πρὸς χάριν ἡμῶν τὸν Βαραββᾶν».

Στίχ. 19) ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον βεβλημένος εἰς φυλακὴν.

Τὰ BLT ἔχουσι βληθεὶς· τὰ δὲ NBLTX 243 ἐν τῇ φυλακῇ.

Ὁ Λουκᾶς ἐξηγεῖ τὴν πράξιν τοῦ Βαραββᾶ, δι' ἣν ἐφυλακίσθη τότε, ὡς στάσιν ἐν τῇ πόλει κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς μετὰ φόνου· φαίνεται δηλ. ὅτι ὁ ληστής οὗτος (Ἰωάνν. 18, 40) ἦν ὄργανον τῶν φατριῶν τῶν ταραττουσῶν τὰ πράγματα τῶν Ἰουδαίων καὶ προκαλεσασῶν μετὰ ταῦτα τὴν καταστροφὴν.

Στίχ. 20) Πάλιν οὖν ὁ Πιλάτος προσεφώνησε θέλων ἀπολῦσαι τὸν Ἰησοῦν.

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι δέ, ἀντὶ οὖν τὰ δὲ NBLT καὶ δύο τῶν μικρῶν προσεφώνησεν αὐτοῖς· καὶ τὸ H καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν αὐτόν, ἀντὶ τὸν Ἰησοῦν.

Ὁ Πιλάτος ἐκ δευτέρου ἐλάλησε πρὸς τὸν λαόν, ἐπιθυμῶν ἀπολῦσαι τὸν Σωτῆρα.

Στίχ. 21) Οἱ δὲ ἐπεφώνουν λέγοντες· σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν.

Τὰ NBDF ἔχουσι σταύρου, σταύρου (ἐκ τοῦ ἐνεργητ. σταυρόω) καὶ οὐχὶ μέσον σταυροῦ, ὅποτε ἤρμοζε τὸ γ'. προσ. σταυρούσθω.

Οἱ ὄχλοι δεδιδαγμένοι ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ Ματθαῖος ἐξηγεῖ, ἐζήτουν τὸν θάνατον τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὠρίζον καὶ τὸ εἶδος τῆς θανατικῆς ποινῆς.

Στίχ. 22) Ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς αὐτούς· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἷτιον θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν οὐδὲν γὰρ αἷτιον.

Ἡ τρίτη ἐνταῦθα ὁμιλία συμφωνεῖ τῇ πρώτῃ τοῦ Ματθαίου 27, 23 «τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν;» προστίθησι δὲ ὁ Πιλάτος πάλιν (παρ. στίχ. 4 καὶ 14) «οὐδὲν αἷτιον θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ» καὶ (παρ. στίχ. 15) «παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω».

Στίχ. 23) Οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων.

Τὰ NBΓ 130 παραλείπουσι τὸ καὶ τῶν ἀρχιερέων.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει τοὺς φθονεροὺς καὶ κακούργους ἀρχιερεῖς, ὡς ἰσχυρότερον πάντων κραυγάζοντας· κατίσχυον δ' αἱ φωναὶ αὐτῶν πάντων τῆς τοῦ Πιλάτου δειλίας φοβουμένου τὴν συκοφαν-

τίαν αὐτῶν, εἰ ἀπολύσει τὸν λέγοντα εἶναι βασιλέα καὶ ἔχθρὸν τοῦ Καίσαρος, οἷον ἔμελλον οὗτοι παραστήσαι εἰς Ῥώμην τὸν Σωτῆρα.

Στίχ. 24) Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ αἷτημα αὐτῶν.

Τὰ NBL 157 ἔχουσι καὶ Πειλάτος ἐπέκρινε.

Μὴ θέλων πλέον διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἀντιστῆναι, ἐπέκρινε, τελεσιδικῶς (ἐπὶ) ἔκρινεν (ἀπεφάσισεν), ἵνα γένηται τὸ αἷτημα αὐτῶν.

Στίχ. 25) ἀπέλυσε δὲ τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημέ-
νον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ἤτοῦντο· τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκε τῷ
θελήματι αὐτῶν.

Τὰ NABD καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσιν ἀπέλυσεν ἀπλῶς· τὰ δὲ KPM
καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. κατὰ τὸν Ματθ. καὶ Μάρκ. αὐτοῖς — τινὰ
τῶν μικρῶν ἔχουσι τὸν Βαραββᾶν, ὃν διὰ στάσιν καὶ φόνον ἤτοῦντο — τὰ
δὲ NBDFK καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰς φυλακὴν.

Ἐπαναλαμβάνει τὸ ἔγκλημα τοῦ ληστοῦ ἵνα δείξῃ τὴν ἀντιθε-
σιν πρὸς τὸν Σωτῆρα, καὶ λέγει κατὰ τὸν Ματθαῖον ὅτι τοῦτον
μὲν ἀπέλυσε, τὸν δὲ Σωτῆρα παρέδωκε (τοῖς στρατιώταις) κατὰ
τὸ θέλημα αὐτῶν, ὥστε δηλ. σταυρωθῆναι. Ὁ Λουκᾶς τοῖνον
ἔπειτα τῷ Ματθαίῳ συμπληρῶν διὰ τῆς τοῦ Ἡρώδου ἀνακρίσεως
καὶ τῶν καθ' ἑκάστα τῆς κατηγορίας τὴν ἱστορίαν τῆς δίκης.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 15, 2 — 15.

Στίχ. 2) Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος· σὺ εἶ ὁ βασι-
λεὺς τῶν Ἰουδαίων ; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· σὺ λέγεις.

Καὶ ἐνταῦθα ἀντίγραφά τινα ἔχουσι Πειλάτος· — τὰ δὲ NBCD ἔχουσιν·
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει.

Ὁ Μάρκος ἔπεται ἐνταῦθα τῷ Ματθαίῳ (27, 11) ἐπιτέμνων
αὐτόν· παραλείπων δὲ τὴν περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα διήγησιν,
ὡς γνωστὴν ἐκ τοῦ Ματθαίου, ἐξακολουθεῖ τὴν ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος
ἀνάκρισιν.

Στίχ. 3) Καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλὰ.

Τὰ ΝΥΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα προστιθέασιν· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ὡς δ Ματθ.

Ὁ Μάρκος κἀνταῦθα ἐπιτέμνει τὸν Ματθαῖον, ἀφίεις ἵνα ἐκ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Πιλάτου μετὰ ταῦτα ἐξαχθῇ ἡ σιωπὴ αὐτοῦ πρὸς τὰς συκοφαντίας τῶν ἱερέων· οὐκ ἀναφέρει δὲ τὰς κατηγορίας ὠρισμένως, ὡς ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ἤδη μνημονευθείσας.

Στίχ. 4) Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτησεν αὐτὸν λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; ἴδε πόσα σου καταμαρτυροῦσιν.

Τὰ CD ἔχουσιν ἐπηρώτησεν αὐτὸν πάλιν· — τὰ δὲ BU καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἐπηρώτα· καὶ τὸ Ν* καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ λέγων· τὰ δὲ NBCD καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουν κατηγοροῦσιν.

Ὁ Μάρκος χαρακτηρίζει διὰ τοῦ πάλιν ὡς δευτέραν ἐπερώτησιν τοῦ Πιλάτου τὴν ἐνταῦθα, ὅπως ἀναφέρῃ κατωτέρω, ὅτι πλὴν τῆς πρώτης ἀπαντήσεως (σὺ λέγεις) οὐδεμίαν ἄλλην ἀπόκρισιν ἔδωκεν.

Στίχ. 5) Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

Τὸ G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπεκρίνατο.

Κἀνταῦθα ἔπεται τῷ 14 στίχῳ τοῦ Ματθαίου· τὸ δὲ οὐκέτι οὐδὲν ἐστὶν ἰδιωτισμὸς τοῦ Μάρκου, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν μόνην ἀπάντησιν τὴν ἐν τῷ 2 στίχῳ (σὺ λέγεις), μεθ' ἣν οὐδὲν ἄλλο εἶπεν.

Στίχ. 6) Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον, ὃν περ ᾔτοῦντο.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν, ἐκ τοῦ Ματθαίου· — τὰ δὲ Ν* AB* παρηγοῦντο, ἀντὶ τοῦ ὃν περ ᾔτοῦντο τῶν Ν* B³ CN καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ. τὰ δὲ DG καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ὃν ἂν ᾔτοῦντο.

Συμφωνεῖ τῷ 15 στίχῳ τοῦ Ματθαίου· ὁ δὲ παρατατικὸς ἀπέλυεν = συνειθίζεν ἀπολύειν.

ὄνπερ) = ὄν μάλιστα ἡτοῦντο (ὥς καὶ 23, 25).

Στίχ. 7) Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραβῆς μετὰ τῶν συστασιστῶν δεδεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν.

Ὅλīga τῶν μικρῶν ἔχουσιν « Ἦν δὲ τότε » ἐκ τοῦ Ματθαίου· τὰ δὲ NBCD καὶ ὀλίγα ἄλλα στασιαστῶν — καὶ τὸ Γ καὶ τρία τῶν μικρῶν πεποιήκασιν· τὰ δὲ F 61 ἐπεποιήκεισαν· ἡ αὐξήσις αὕτη (ε) λείπει ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ· παρ. Μάρκ. 14, 44 καὶ πλείστα ἄλλα (Winer Γραμμ. σελ. 70).

Ὁ Μάρκος συμπληροῖ τοῦ Λουκᾶ τὸ διὰ στάσιν καὶ φόνον, δεικνύς ὅτι οὐ μόνος αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι συστασιῶται (αὕτη ἐστὶν ἡ δόκιμος λέξις, τὸ δὲ συστασιασταὶ μεταγενεστέρα, ἥ χρῆται καὶ Ἰώσηπ. ἰουδ. ἀρχ. 14, 2, 1) ἦσαν δέσμιοι, ὥς στάσιν καὶ φόνον πεποιηκότες.

ἐν τῇ στάσει) = τῇ γνωστῇ τότε, περὶ ἧς οὐδὲν οἶδαμεν.

Στίχ. 8) Καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος ἤρξατο αἰτεῖσθαι καθὼς αἰεὶ ἐποίει αὐτοῖς.

Τὰ NBD ἔχουσιν ἀναβᾶς (δηλ. εἰς τὸ πραιτώριον)· τὰ δὲ D 299 ὄλος ὁ ὄχλος· καὶ τὰ NBD παραλείπουν τὸ αἰεὶ.

Κατὰ τὸν Μάρκον ὁ ὄχλος πρῶτος διὰ κραυγῶν ἤρξατο ζητεῖν (ἵνα ποιήσῃ ὁ ἡγεμὼν) καθὼς πάντοτε ἐποίει, ἦτοι ἵνα ἀπολύσῃ αὐτοῖς ἓνα δέσμιον.

Στίχ. 9) Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων· θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

Τὸ D καὶ ἐν τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα οὐ συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ, καθ' ὃν ὁ Πιλάτος πρῶτος ἠρώτησε τίνα τῶν δύο ἀπολύσῃ· ἀλλ' ἐρωτᾷ ἀπλῶς περὶ τοῦ Σωτῆρος (ὥς καὶ παρ' Ἰωάννη 18, 39) ὃν καλεῖ βασιλέα τῶν Ἰουδαίων, εἰς ἐρεθισμὸν καὶ ἐπίσκαψιν τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν· τοῦτο δὲ διὰ τὸν ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ λόγον.

Στίχ. 10) Ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.

Τὰ ΑΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπεγίνωσκε· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἤδει ἐκ τοῦ Ματθ. τὰ DHS καὶ ὀλίγα ἄλλα παρέδωκαν· τὸ AEG καὶ ἄλλα ἱκανὰ κατὰ λάθος παρεδώκεισαν· τὸ δὲ B καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουν· τὸ οἱ ἀρχιερεῖς κατὰ τὸν Ματθαῖον.

Ὁ αὐτὸς τῷ 18 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 11) Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσειταν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς.

Τὸ Γ καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἀνέπεισαν, ὡς ὁ Ματθ.

Ὁ Μάρκος παραλείπει καὶ τὸ ὄνειρον τῆς γυναικὸς τοῦ Πιλάτου, καὶ μεταβαίνει εὐθὺς εἰς τὴν ἐν τῷ 20 στίχῳ τοῦ Ματθαίου ἀναφερομένην ῥαδιουργίαν τοῦ ὄχλου ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων.

ἀνέσεισαν) = ἀνεστάτωσαν (Λουκ. 23, 5) ἄνω καὶ κάτω ἔφειρον, ἵνα πείσωσιν αὐτὸν αἰτῆσαι τὸν Βαραββᾶν.

Στίχ. 12) Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· τί οὖν θέλετε ποιήσω, ὃν λέγετε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πάλιν ἀποκριθεὶς· τὰ δὲ DG καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν ἀμφοτέρως ταύτας τὰς λέξεις· — τὰ NBC ἔχουσιν ἔλεγεν, ἀντι εἶπεν· καὶ τὰ NBCD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ θέλετε· τὰ δὲ AD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν τὸ ὃν λέγετε· καὶ τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων.

Ὁ Πιλάτος ἐπιμένει θέλων σῶσαι τὸν Σωτῆρα, καὶ διὰ τοῦτο πάλιν ἀποκρίνεται, ἥτοι λαμβάνει τὸν λόγον, ἐρωτῶν περὶ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἰουδαίων, τί θέλουσιν ἵνα ποιήσῃ αὐτόν; λέγει δὲ ὃν λέγετε, ἵνα πάλιν ἐγγίσῃ καὶ σκώψῃ αὐτούς.

Στίχ. 13) οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν· σταύρωσον αὐτόν.

Τὸ G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔκραζον· τὰ δὲ ADK καὶ τινα ἄλλα λέγοντες· τὸ δὲ G καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀνασειόμενοι ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἔλεγον.

Τὸ *πάλιν* ἔκραξαν ἀναφέρεται εἰς τὴν προτέραν κραυγὴν (στίχ. 11) τῆς ἀπολύσεως τοῦ Βαραββᾶ.

Στίχ. 14) Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραξαν σταύρωσον αὐτόν.

Τὰ BCD ἔχουσιν ἐποίησε κακόν· — τὰ NABCD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι περισσῶς (ὡς ὁ Ματθ.), ὅπερ εὐρηταί καὶ Μάρκ. 10, 26, ἐν ᾧ τὸ περισσοτέρως τῶν ENP καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἴδιον μᾶλλον τῷ Παύλῳ ἐν τῇ Κ. Δ. τὰ ADG καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἔκραζον, ὡς καὶ ὁ Ματθ.

Ὁ αὐτὸς σχεδὸν τῷ 23 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 15) Ὁ δὲ Πιλάτος βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, καὶ παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν, φραγγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ.

Τὰ NC ἔχουσι ποιῆσαι τὸ ἱκανὸν τῷ ὄχλῳ· — τὸ δὲ F καὶ ὀλίγα ἄλλα παρέδωκεν αὐτοῖς· καὶ τὰ UXΓ καὶ πολλὰ ἄλλα φραγγελλώσας.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα παραλείπει τὴν τῶν χειρῶν νίψιν τοῦ Πιλάτου καὶ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ λαοῦ, καὶ μεταβαίνει εὐθὺς εἰς τὸν 26 τοῦ Ματθαίου, ᾧ συμφωνεῖ κατὰ λέξιν σχεδὸν ὁ παρὼν στίχος· προστιθῆσι δὲ μόνον ἐν ἀρχῇ βουλόμενος «τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι», ὅπερ ἐστὶ λατινισμὸς (populo satisfacere) ἐκ τῶν οὐχὶ σπανίως παρὰ Μάρκου εὐρισκομένων.

σα'). Αἱ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὕβρεις τῶν στρατιωτῶν, οἷς ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις, καὶ ἡ ἀπαγωγὴ εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης.

Ματθ. 27, 27—32. Λουκ. 23, 26—33. Μάρκ. 15, 16—21.

4) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 27 — 32.

Στίχ. 27) Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόν-

τες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὄλην τὴν σπεῖραν.

Οἱ στρατιῶται, οἱς ἀνετίθη ἡ τῆς καταδίκης ἐκτέλεσις, ἔλαβον τὸν Σωτῆρα μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς ἐξω αὐλῆς, ὅπου ἦν ὁ Πιλάτος μετὰ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἤγαγον εἰς τὸ πραιτώριον, ἥτοι τὸ ἔσω τῆς αὐλῆς τοῦ παλατίου, ὡς ὁ Μάρκος λέγει. ὧ παρέκειτο ὁ στρατῶν αὐτῶν, ἐξ οὗ ἐφώνησαν καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς πλήρωσιν τοῦ χυδαίου καὶ ἀγροίκου ἀστεϊσμοῦ τοῦ λαμβάνοντος ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου μικροῦ καὶ ἄγενοῦς ἀνθρωπίσκου· σπεῖρα δὲ (ἐκ τοῦ εἶρω, εἴλω, εἰλέω, εἰλίσσω) πᾶν τὸ τυλισσόμενον καὶ συσπειρούμενον κυρτὸν καὶ κοχλιοειδές· εἶτα δ' ἐκ τοῦ σχήματος τῆς παρατάξεως καὶ ἡ *cohors* ἡ ῥωμαϊκὴ (ἦν μεταφράζει οὕτως ὁ Πολύβιος Ἱστορ. 11, 28, 1) τὸ δέκατον τῆς λεγεῶνος (Λουκ. 8, 30), ἥτοι 420 — 600 στρατιῶται, ἐν τάγμα τῶν νῦν περιπου· ἐννοεῖ δὲ τοὺς ἐν τῇ στρατῶνι τότε παρόντας στρατιώτας τῆς σπεῖρας· — ἐπ' αὐτὸν δὲ = κατ' αὐτοῦ πρὸς χλευασμὸν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης.

Στίχ. 28) Καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην.

Δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ μετὰ τὸ ἐκδύσαντες αὐτόν· τα δὲ ^{κα}BD 157 καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν χλαμύδα κοκκίνην (ἐκ τοῦ Μαρκοῦ) καὶ τὰ D 157 ἱμάτιον πορφυροῦν καὶ χλαμύδα κοκκίνην· καὶ τὰ ^{κα}BD καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ χλαμύδα κοκκίνην περιέθεντο αὐτῷ.

Οἱ στρατιῶται ἀκούσαντες ὅτι ποιεῖ ἑαυτὸν βασιλέα, ἠθέλησαν χλευᾶσαι αὐτόν, καὶ ἐκδύσαντες (τὰ ἱμάτια αὐτοῦ) περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα (βαρὺ χειμερινὸν ἱμάτιον ἐκ χλαίνης, ἄλλο παρὰ τὸ χλανίς, θερινὸν ἐλαφρὸν ἱμάτιον)· ἔφερον δ' αὐτὴν οἱ ἔφηβοι, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ βασιλεῖς (Πλουτάρχ. Δημήτρ. 41.)· ἐνταῦθα τοίνυν δηλοῖ στρατιωτικὸν ἱμάτιον (*sagum*) πορφυροῦν, ἵνα παραστήσωσιν αὐτόν ὡς βασιλέα.

Στίχ. 29) Καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν

ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιζον αὐτῷ λέγοντες· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Τὸ Β καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι περιέθηκα· τὰ δὲ ΚΝΔ καὶ τινα ἄλλα ἐθηκα· καὶ τὰ ΝΒΛ καὶ τρία τῶν μικρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· τὰ Η 33 ἐπὶ τῇ κεφαλῇ· —τὰ ΝΑΒ καὶ τινα ἄλλα ἐν τῇ δεξιᾷ· —τὰ ΝΒΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐνέπαιζαν· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν κατὰ λάθος ἐνέπαιζον αὐτόν, ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ· καὶ τὰ ΒΔΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα βασιλεῦ.

Μετὰ τὴν χλαμύδα ἔθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τόπον τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος στέφανον ἐξ ἁκανθῶν, τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς φουμένων, ὃς συνέπλεξεν οὕτως, ὥστε ἀποτελοῦν στέφανον, πλήσσοντα τὴν θείαν κεφαλὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀλγεῖν ποιοῦντα· πρὶς δὲ ἀντὶ σκήπτρου ἔθηκαν κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα, καὶ κλίνοντες ἐνώπιον αὐτοῦ, ὡς δῆθεν βασιλέως, γόνυ, ἐνέπαιζον λέγοντες αὐτῷ· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· προσεποιοῦντο δηλ. ἀσπάζεσθαι καὶ προσκυνεῖν αὐτόν, ὡς τοιοῦτον.

Στίχ. 30) Καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτόν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ὅπως καταδείξωσιν ὅτι ἐκ περιφρονήσεως, καὶ βουλόμενοι ἐμπαίξει ταῦτα ἐποίησαν, ἐνέπτυσαν εἰς αὐτόν (πρὸς αὐτόν· Ματθ. 26, 67) καὶ λαβόντες τὸν κάλαμον ἔτυπτον κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ.

Στίχ. 31) Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτόν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐτόν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον αὐτόν εἰς τὸ σταυρῶσαι.

Τὸ Γ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτόν μετὰ τὸ ἐνέπαιξαι· τὰ δὲ ΝΛ 33 ἐκδύσαντες αὐτόν τὴν χλαμύδα ἐνέδυσαν.

Μετὰ τὴν ὕβριν προβαίνουσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης, ἀφελόντες πρότερον τὴν χλαμύδα (καὶ τὸν στέφανον) καὶ ἐνδύσαντες τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.

Στίχ. 32) Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα· τοῦτον ἡγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

Tà EFGN ἔχουσιν ηὕρον.

Αἱ καταδίκαι ὡφείλον γίνεσθαι ἔξω τῆς πόλεως (Ἀριθ. 15, καὶ ἐφ. Πράξ. 7, 58) διὸ καὶ λέγει ἐξερχόμενοι (τῆς πόλεως τὸν δὲ σταυρὸν αὐτῶν ὑπεχρεοῦντο φέρειν αὐτοὶ οἱ καταδικοὶ (π. Ματθ. 10, 38)· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἔφερεν αὐτὸς κατ' ἀρχὰς ἐν πόλει (Ἰωάνν. 19, 17)· ὕστερον ὁμως ἐξηντλημένος ἐκ τῆς ἀγπνίας καὶ τῶν κακώσεων οὐκ ἠδύνατο βαστάζειν, καὶ τότε εὐπλέον ἐργατικὸν τινα ἄνθρωπον γεωργόν, ἐρχόμενον ἐκ τοῦ ἀγ. αὐτοῦ, καὶ τοῦτον διὰ τῆς βίας ὑπεχρέωσαν (οἱ στρατιῶται π. Ματθ. 5, 41), ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος μέχρι τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως. — Κυρηναῖον δ' ὀνομάζει τοῦτον τὸν Σίμωνα, ἐκ Κυρήνης Ἰουδαῖον ἐγκατεστημένον ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅπου συναγωγὴν ἰδίαν εἶχον οἱ Κυρηναῖοι (Πράξ. 6, 9).

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 25, 26 — 32.

Στίχ. 26) Καί, ὡς ἀπήγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμω- νός τινος Κυρηναίου ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέθηκαν αὐτῷ σταυρὸν φέρειν ὅπισθεν τοῦ Ἰησοῦ.

Tà NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι Σίμωνά τινα Κυρηναῖον — τοῦ ἐρχομένου ἔχει τὸ π. κ. κατὰ τινα τῶν μικρ. πάντα δὲ τὰ κεφαλ. καὶ πλείστα τῶν μικρῶν ἀπλῶς ἐρχομένου — τινὰ τῶν μικρῶν ἔχει ὀπίσω αὐτοῦ.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρων ἀνωτέρω τὸν ἐμπαιγμὸν τοῦ Ἡρώδου παραλείπει ἐνταῦθα τὸν τῶν στρατιωτῶν συμφωνεῖ δ' ἐνταῦθα τὸν 32 στίχῳ τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 27) Ἠκολούθει δ' αὐτῷ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ γυναικῶν, αἱ καὶ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν αὐτόν.

Tὸ D 243 ἔχουσι καὶ γυναῖκες· τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐκόπτοντο.

Τοῦτο μόνος ὁ Λουκᾶς ἀνέγραψεν, ὅτι πλῆθος λαοῦ ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ πλῆθος γυναικῶν ἐκ συμπαθείας διὰ τὸ ἄδικον καὶ σκληρὸν τέλος ἠκολούθουν κοπτόμεναι, μετὰ κραυγῶν δηλ. καὶ ὀλολυγμῶν καὶ κτύπων (παρ. Λουκ. 8, 52. Ματθ. 11, 17. 24, 30 κτλ.) θρηνοῦσαι αὐτόν, ὡς καὶ τὴν πρὸς αὐτὰς προσφώνησιν τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 28) Στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν

Τὰ Ν^ο BL ἔχουσιν ἀνάρθρως Ἰησοῦς· καὶ τὰ C 157 ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτὰς εἶπεν· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἐπ' ἐμοί.

Θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ) = γυναῖκες, κάτοικοι τῆς πρωτευούσης τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἣν φοβερὰ ἐκδοχὴ κρίσεως Θεοῦ ἀναμένει.

μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ) τὸν διὰ τοῦ θανάτου εἰς δοξάν καὶ αἰώνιον βασιλείαν βαδίζοντα· ἀλλὰ ἐφ' ἑαυτὰς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν· τὸν δὲ λόγον τούτου περιέχουσιν οἱ τρεῖς ἐπόμενοι στίχοι.

Στίχ. 29) Ὅτι ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι, ἐν αἷς ἐροῦσι· μακάριαι αἱ στεῖραι, καὶ κοιλίαι, αἱ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοί, οἳ οὐκ ἐθήλασαν.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἰδοὺ· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν καὶ αἱ κοιλίαι· καὶ τὰ NBC^ο L 131 ἐθρεψαν (ἢ κατὰ τὸ C^ο D καὶ τρία τῶν μικρῶν ἐξέθρεψαν), ἀντὶ τοῦ ἐθήλασαν τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν ἄλλων.

Αἱ μητέρες σκληρότερον αἰσθάνονται τὴν τῶν ἰδίων τέκνων ἀνάγκην καὶ δεινὰ ἢ τὰ ἑαυτῶν· διὸ καὶ μακαρίζονται αἱ ἐν τῇ φοβερᾷ πολιορκίᾳ καὶ καταστροφῇ τῶν Ἱεροσολύμων μὴ ἔχουσαι τοιαῦτα.

Στίχ. 30) Τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι· πέσετε ἐφ' ἡμᾶς καὶ τοῖς βουνοῖς καλύψατε ὑμᾶς.

Τὰ Ν^ο CL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν πέσατε.

Ἄρξονται οἱ τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας ὑφιστάμενοι παρακαλεῖται
τὰ ὄρη καὶ βουνά, ἵνα διὰ μιᾶς θανατώσωσιν αὐτοὺς καὶ τῶν ἀφ' ὧν
ρήτων σώσωσι βασιλέων (παρ. Ὡσηὲ 10, 8. Ἀποκ. 6, 16).

Στίχ. 31) Ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν
τῷ ξηρῷ τί γένηται;

Τὰ BC ἔχουσιν ἐν ὑγρῷ· τὰ δὲ DKL καὶ τινὰ ἄλλα γενήσεται· καὶ
τὰ EFS καὶ τινὰ ἄλλα γίνεται.

Ὑγρὸν καὶ ξηρὸν ξύλον καλοῦνται κατὰ τὸ Ἰεζεκ. 21, 3 (ἐβ.
πρωτ.) οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἄδικοι· λέγει γὰρ ὁ Σωτὴρ ὅτι εἰ ἐν ἐμῇ
τῷ ὑγρῷ, τῷ πλήρει θείας ζωῆς, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ὀρθῶς ἐρμηνεύει
καὶ ἀναμαρτήτῳ ταῦτα (ἃ βλέπετε καὶ θρηνεῖτε) ποιοῦσιν, ἐν τῷ
ξηρῷ (τῷ νεκρῷ ἐξ ἁμαρτίας καὶ θείας ἐστερημένῳ χάριτος καὶ
ζωῆς) τί μέλλει γενέσθαι; φοβερὰ καὶ φορικτὴ τιμωρία ἐπελεύσεται
καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

Στίχ. 32) Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο, κακοῦργοι σὺν αὐτοῖς
ἀναιρεθῆναι.

Τὰ G²E² καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν, ὡς ἐν ἀρχῇ περικοπῆς ἔχουσιν σ.
τὸ Ὡ η σ ο Ὑ· τὰ δὲ NB κακῶς κακοῦργοι δύο, ὅτι ἀναγνωστῶν ἐνταῦθα
καὶ ἕτεροι δύο (ἄνδρες), κακοῦργοι (οἱ δύο οὗτοι· οὐχὶ δ' ὁ Σωτὴρ).

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ὅτι μετ' αὐτοῦ ἐφέροντο ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν
τῶν καὶ ἕτεροι δύο ἄνδρες, οἵτινες ἦσαν κακοῦργοι (λησταί), ὅπως
ἀποκτανθῶσιν.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 15, 16 — 21.

Στίχ. 16) Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς
λῆς, ὃ ἐστὶ πραιτώριον καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖρον.

Τὸ C³ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸν Ὡ η σ ο Ὑ· τὰ δὲ DP καὶ ἄλλα
ἄλλα «ἔσω εἰς τὴν αὐλήν» καὶ τὰ C³M καὶ τινὰ ἄλλα εἰς τὴν αὐλήν
τὰ δὲ U 127 τὸ πραιτώριον.

Ἀπὸ τῆς θύρας εἰσῆρχοντο εἰς τὴν αὐλήν, ἥτις ἀπετέλει μέ

τοῦ πραιτωρίου, τοῦ παλατίου τοῦ ἡγεμόνος, εἰς ὃ οἱ ὑποκριταὶ ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ οὐκ ἤθελον εἰσελθεῖν ἵνα μὴ μianθῶσιν. — Ὁ στίχος οὗτος ὁ αὐτὸς τῷ 27 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 17) Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον.

Τὰ NBCD καὶ ὀλίγα ἄλλα, ἔχουσιν ἐνδιδύσκουσιν. — ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν χλαμύδα κοκκίνην ἢ χλαμ. κοκ. καὶ πορφύραν ἐκ τοῦ Ματθ.

Καὶ ἐνταῦθα συμφωνεῖ τῷ Ματθ. τίθησι δὲ πορφύραν ἀντὶ τοῦ πορφυροῦν ἔνδυμα, χλαμύδα κοκκίνην, ὡς ὁ Ματθ. ἔχει, καὶ χρῆται ἱστορικοῖς ἐνεστῶσι διὰ τὸ ζωηρότερον τῆς διηγήσεως.

Στίχ. 18) καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν· χαιρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Τὰ NC³ NU καὶ ἱκανὰ τῶν μικρῶν μετὰ τὸ ἀσπάζεσθαι ἔχουσι καὶ λέγειν· τὸ δὲ M καὶ ὀλίγα ἄλλα λέγοντες ἐκ τοῦ Ματθ. καὶ τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα βασιλεῦ.

Μετὰ τὸ ἐνδύσαι ἤρξαντο χαιρετίζειν αὐτὸν καὶ προσκυνεῖν ὡς βασιλέα διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, αἱ καὶ ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει.

Στίχ. 19) Καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλὰ μῶ· καὶ ἐνέπτυσον αὐτῷ· καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ.

Τὸ M³ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐνέπτυσον αὐτόν· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγ. τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ καὶ τιθέντες — προσεκύνουν αὐτῷ.

Κάνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ, ἐπιτάσσει δὲ τὸ γονυπετήσαντες τοῦ Ματθαίου λέγων καὶ τιθέντες τὰ γόνατα κάτω δηλ. ἐπὶ τοῦ ἐδάφους προσεκύνουν αὐτῷ, ὡς βασιλεῖ δέθην.

Στίχ. 20) Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ ἐξέδυσαν αὐτόν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτόν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια, καὶ ἐξάγουσιν αὐτόν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.

Τίνα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀντὶ τὴν πορφύραν τὴν χλαμύδα ἢ τὴν χλα-

μύδα καὶ τὴν πορφύραν· τὰ δὲ NBCD τὰ ἴδια ἱμάτια αὐτοῦ.
 ND παραλείπουσιν ἐν τέλει τὸ αὐτόν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 31 στίχῳ τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 21) Καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα Σίμων
 ρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου
 Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρόν αὐτοῦ.

Ὁ Μάρκος ἀναφέρων τὸν ἐκ τῶν ἄλλων ἤδη γνωστὸν Σί-
 μων Κυρηναῖον, ὡς τὸν ὃν παραπορευόμενον ἠγγάρευσαν, προ-
 καὶ τοῦτο ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ πατὴρ τῶν γνωστῶν ἐν τῇ ἐκκλη-
 σίᾳ τῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου (ἀμφοτέρω συνήθη καὶ κοινά
 ματα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δυνάμεθα ἀποφῆνασθαι, εἰ οἱ αὐτοὶ
 ἄλλῃ τινὶ τῶν ἐν τῇ Κ. Δ. ἀναφερομένων ὁμωνύμων [Ἀ-
 λ. δρος (Πράξ. 19, 33) ἄλλος Ἀλεξάνδρος (Α'. Τιμ. 1, 2
 Τιμ. 4, 14). Ῥούφος (Ῥωμ. 16, 13)].

οβ'). Ἡ σταύρωσις τοῦ Σωτῆρος.

Ματθ. 27, 35—56. Λουκ. 23, 33—49. Μάρκ. 15, 22—41.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 35—56.

Στίχ. 33) Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγο-
 θᾶ, ἔστι κρανίου τόπος,

Τὸ Γ καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἐλθόντες οἱ στρατιῶται· τὸ δὲ
 τινα ἄλλα Γολγοθᾶν—ὃ ἔστιν ἔχουσι τὰ NBCD καὶ πολλὰ ἄλλα—
 δὲ (ὅπερ φαίνεται διόρθωσις ἵνα συμφωνῇ πρὸς τὸ λεγόμενος Κραν-
 ῖος) τὰ AE³SU καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ τὸ π. κ. κρανίου τόπος
 τοῦ λεγόμενος ἔχουσι τὰ N^{ca}D καὶ ὁκτώ τῶν μικρῶν καὶ ἀρχαίων
 μεταφρ. καὶ ἡ Vulgata καὶ ἄλλαι μεταφρ. καὶ ὁ Αὐγουστ. ἐν τῷ περὶ
 τῶν εὐαγγελ. τὰ δὲ πολλὰ τῶν ἀντιγράφων, τοσοῦτον τὰ ἔχοντα
 (AE³SU καὶ πολλὰ ἄλλα) ὅσον καὶ τὰ EGH καὶ πολλὰ ἄλλα
 λεγόμενος κρανίου τόπος· τούτου δὲ τοῦ λεγόμενος ἔνεκεν
 καὶ ἡ διόρθωσις τοῦ θ εἰς ὅς· ὅτι ἄλλως ὠφελεῖ γράψαι ὃ ἔστιν ὁ
 νος κρανίου τόπος· πρὸς δὲ τὸ μὲν N^{*} καὶ ἱκανὰ ἄλλα περὶ τὰ 30
 λεγόμενον κρανίου τόπος· ἄλλα δὲ 25 μεθερμηνευό-

νεωτέρων ἐξηγοῦσι τὸ ὄνομα ἐκ τῶν ἐκεῖ ῥιπτομένων κρανίων διατί μόνον κρανίων καὶ οὐχὶ καὶ σωμάτων, ὡς ἐν τῇ γὰρ τῶν καταδίκων· ἀλλὰ τότε ὤφειλε καλεῖσθαι *κρανίων* τὸ ὄνομα· ὁ δ' ἱεροσολύμων Κύριλλος καὶ οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων Bleek, Meyer, de Wette, Tholuck κλ. ἐξηγοῦσι τὴν ἔκφρασιν τοῦ σχήματος τοῦ λοφίσκου ἐκείνου *κρανίω* ὀϊκότος· τὸ δὲ ἔδει λέγεσθαι τὸν τόπον ἀπλῶς Γολγοθᾶ ἢ κρανίον, ὡς τὸ Λουκᾶ μόνον κατὰ συντομίαν εὐρηται, καὶ οὐ *κρανίου* τὸν τόπον· παρὰ τοῖς τρισὶν ἄλλοις· καὶ αὕτη δ' ἀμάρτυρος εἰκαστική· πρώτη πιθανωτέρα.

Ἡ δὲ λέξις Γολγοθᾶ ἐστὶ συροχαλδαϊκὴ *גִּלְגֹּתָא* (τὸ β' τῆς ἀραβικῆς προφοράς οὐ προφέρεται) ἢ ἑβρ. ἐστὶ *גִּלְגֹּתָא* τῶν 9, 53. Βασ. Δ'. 9, 35) ἐκ τοῦ *גִּלְגֹּתָא* συγγενοῦς τῷ ἐκείλῳ κέλλειν, κινεῖν, κυλίειν (διὰ τὸ στρογγυλὸν τοῦ κρανίου).

Ἐν τῷ τόπῳ τοίνυν τούτῳ, τῷ Γολγοθᾶ, ἦν κήπος, καὶ κήπῳ καὶ τὸ μνημεῖον, ἐν ᾧ ἔθαψεν Ἰωσήφ τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ (Ἰωάνν. 19, 40)· τοῦτον δὲ τὸν τόπον ἐγνώριζον οἱ παλαιστοινοὶ, οἱ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκ Πέλλης ὑποστρέψαντες, Συμεῶνα ἐπίσκοπον ἐκλεξάμενοι (Εὐσεβ. 'Ε. 'Ι. 3, 11) ἐπὶ τῶν 14 ἄλλων ἐκ περιτομῆς ἐπισκόπων μέχρις Ἀδριανῶν ἱεροσολύμοις ὄντες πιστοὶ (Εὐσ. 'Ε. 'Ι. 4, 5), ὁπότε στασιαστικῶν πάλιν τῶν Ἰουδαίων ὁ ἐπαρχὸς Ροῦφος ἐξηνδραποδιστὴς τοὺς καὶ κατέστρεψε τὸν τόπον καὶ ἀπηγόρευσε τοῖς Ἰουδαίοις κατοικεῖν πλέον ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ καὶ τῇ χώρᾳ· καὶ τότε Εὐσ. λέγει ('Ε. 'Ι. 4, 6) α τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας ἐξ ἐθνικῆς κροτηθείσης πρῶτος μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς ἐπισκόπους ἐκείσε λειτουργίαν ἐγχειρίζεται Μάρκος· ὁ δὲ Ἀδριανὸς ἐξαλείψαι καὶ πάσας τὰς θρησκευτικὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ ἱερῶν ἀναμνήσεις, διέταξεν ἐπὶ μὲν τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος τὸν τοῦ Διὸς Καπιτωλίου ναόν, ἐπὶ δὲ τοῦ Γολγοθᾶ θῆναι ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἐπὶ τοῦ παναγίου Τάφου τοῦ τοῦ Διὸς (Εὐσεβ. ἐν Βίῳ Κωνσταντίνου 3, 26. Ἱερῶν. πρὸς Παυλῖνον). Ἐκ τούτων δ' ὠδηγήθη ἡ ἁγία Ἐλένη

ρευσιν τῶν ἁγίων τόπων, καὶ ἀνασκάψασα εὗρεν ἐν δεξαμενῇ παρὰ τὸν Γολγοθᾶν καὶ τοὺς τρεῖς σταυροὺς, ἐξ ὧν ὁ τοῦ Σωτῆρος ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν διὰ θαυμάτων. Μαθὼν δὲ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἱερῶν τούτων προσκυνημάτων Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἔγραψε πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον Μακάριον, ἵνα οἰκοδομηθῇ λαμπροτάτη καὶ πολυτελεστάτη βασιλικὴ ἐπὶ τῶν τόπων ἐκείνων· ἀνέθηκε δὲ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἐκκλησίας ταύτης εἰς τὸν πραιτορα Δρουσιλιανόν, καὶ ἱερεὺς τις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Εὐστάθιος ἐτάχθη ἵνα διευθύνῃ τοὺς ἐργάτας καὶ πραγματοποιήσῃ τὰς μεγάλας προθέσεις τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ ἐκκλησίαι δ' αὕτη, ἥς λεπτομερῆ περιγραφὴν ποιεῖται ὁ Εὐσέβ., ἐν βίῳ Κωνσταντ. 3, 24 καὶ ἐξῆς, ἤρξατο οὕτως οἰκοδομουμένη τῷ 326 καὶ ἐτελείωσε τῷ 335. Ἡ μόνη δ' ἀτυχὴς ἰδέα τῶν ἀρχιτεκτόνων τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ πολυτελοῦς αὐτοῦ ναοῦ ἦν ὅτι οὐκ ἀφῆκαν τὰ μέρη καὶ τὸν λόφον τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τὸν ἅγιον τάφον ὡς εἶχον, ἀλλὰ θέλοντες ἰσοπεδῶσαι τὸ ἔδαφος μετέβαλαν καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Γολγοθᾶ, ὅπως ἐπ' αὐτῆς οἰκοδομήσωσι σηκόν (ναῖσκον) καὶ τὸν προθάλαμον τοῦ ἁγ. Τάφου, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἱεροσ. Κύριλλος ἀναφέρον ὅτι «Ἡ τοῦ ἁγίου Τάφου εἰσοδος ἦν ἐσκαλισμένη ἐν τῷ βράχῳ, ὡς ἡ τῶν τάφων τοῦ τόπου· ἀλλ' οὐκ ἔστι πλέον ὁρατὴ, ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον σπήλαιον κατεστράφη διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς παρούσης διακοσμήσεως. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ ἅγιος Τάφος καλλωπισθῇ διὰ τῆς βασιλικῆς μεγαλοδωρίας ὑπῆρχε προθάλαμος πρὸ τῆς λιθίνης πυλῆς». Ὁ λαμπρὸς δ' οὗτος ναὸς κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τῷ 603 μ. Χ. ὑπὸ Χοσρόου καὶ τῶν Περσῶν, ἀφαιρῶντων καὶ τὸ τιμιόν ξύλον τοῦ σταυροῦ, ὅπερ εἶτα νικήσας αὐτοὺς ὁ Ἡράκλειος ἀφῆρσε πάλιν ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀποκατέστησε τῇ νέᾳ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Τάφου, ἣν ἀνέκτισεν ὁ Μόδestos ἀπλοῦς μοναχὸς καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ὅστις μὴ ἔχων τὰ μέσα τοῦ Κωνσταντίνου ἀντὶ τοῦ ἐνὸς μεγάλου ναοῦ ἔκτισε τέσσαρας μικροὺς ναοὺς, ἧτοι 1) τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀναστάσεως περιλαμβάνουσαν τὸν ἅγιον Τάφον· 2) τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Γολγοθᾶ· 3) τὸν τῆς εὐρέσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ ὑπογεῖον σηκόν, ὃν

ἔκτισε πρώτη ἡ ἀγία Ἑλένη ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ· καὶ 4) τὴν τῆς Θεοτόκου ἐκκλησίαν, ἧς τὸ μέρος οὐ γινώσκομεν ἀκριβῶς. Καὶ ταύτας ὁμως τὰς ἐκκλησίας κατέστρεψε τὸ 1010 ὁ ἄγριος Καλιφης Χακίμ, ἀνήγειρε δὲ πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας θέσεως ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, οὗτινος τὰ κτίρια μετ' ἐπισκευῶν τινῶν καὶ μεταβολῶν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, συνενωσάντων πάλιν πάσας εἰς μίαν ἐκκλησίαν διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς Ἀναστάσεως ἐκκλησίαν οἰκοδομῆς ὑψηλῆς καὶ στερεᾶς περιλαβούσης καὶ τὸν Γολγοθᾶ καὶ τὸν τῆς εὐρέσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ σηκόν, διεσώθησαν μέχρι τοῦ 1808, ὅτε μεγάλη πυρκαϊὰ κατέστρεψε σχεδὸν αὐτόν, καὶ τότε ὁ πατριάρχης Πολύκαρπος ἔλαβε τὴν ἄδειαν τῆς ἀνοικοδομήσεως καὶ ἤγαγεν αὐτὴν εἰς πέρας τῷ 1811 μετ' ὅλας τῶν Ἀρμενίων καὶ Φράγκων τὰς ἀντιπράξεις. Αὕτη ἐν συντόμῳ ἡ *αὐθεντικὴ ἱστορία* τῶν ἱερῶν τούτων προσκυνημάτων, ἐξ ἧς καταφαίνεται ἡ συνέχεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς περὶ τούτων παραδόσεως ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων μέχρι τοῦ νῦν· ἡ μόνη δ' ἀντιρρησης, ἣν φέρουσι κατὰ τῆς νῦν θέσεως αὐτῶν ὑπερκριτικοί τινες τῶν νεωτέρων περιηγητῶν καὶ θεολόγων ἐστίν ὅτι ἡ θέσις τῶν προσκυνημάτων τούτων, ἐν τῇ τῆς *νῦν* πόλεως ὄντων, μαρτυρεῖ ὅτι οὐκ ἔστι δυνατόν εἶναι ταῦτα τὰ προδήλως ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας πόλεως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κείμενα· ἀγνοοῦσιν ὁμως οἱ ταῦτα λέγοντες ὅτι ὁ νῦν περιβόλος συμπίπτει σχεδὸν τῷ τρίτῳ τείχει, τῷ *μετὰ τὴν ἐποχὴν* τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀγρίππας κτισθέντι καὶ περιλαμβάνοντι τὸν λόφον τοῦ Βεζεθᾶ καὶ μέρος τοῦ λόφου Γαρέθ· ὁ δὲ δεῦτερος περιβόλος, ὁ τότε μόνος ὑπάρχων καὶ ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς πύλης Γεννάθ καὶ μέχρι τῆς Ἀντωνίας (Ἰωσ. πολ. 5, 4, 2), διήρχετο ἐνδοτέρῳ μικρόν τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τοῦ παναγίου Τάφου, ὥστε ἀμφότερα ταῦτα *μικρὸν* ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς τότε πόλεως ἔκειντο (παράβ. Tobler Τοπογραφία τῶν Ἱεροσολ. καὶ τῶν πέριξ I, 113 σημ. 1. Winer Λεξικὸν τῆς ἀγ. Γραφῆς ἐν λέξει Γολγοθᾶ. Raumer Παλαιστίνη σελ. 435. Krafft ἡ Τοπογραφία τῶν Ἱεροσολύμων Βόννη 1846 σελ. 168 καὶ ἐξῆς).

230 καὶ ἐξῆς. V. Guerin Ἡ ἁγία γῆ σελ. 89 καὶ ἐξῆς). Ὁ δὲ Raumer λέγει ἐν σελ. 437 τοῦ περὶ Παλαιοστίνης συγγράμματος αὐτοῦ «οὐδεὶς τῶν κριτικῶν μετὰ βεβαιότητος ἀπέδειξε τὴν μὴ γνησιότητα τοῦ ἁγίου Τάφου· ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἦν εἰς θέσιν, ἵνα ἀποδείξῃ ἀδιαφιλονεικῶς τὴν γνησιότητα αὐτοῦ». Ἡμῖν ὁμως ἀρκεῖ πληρέστατα ἡ ἀποδεδειγμένη συνεχῆς ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, ἣν οὐδεὶς, ὡς ὁ Raumer καὶ ὁ Ritter ὁμολογοῦσιν, ἡδυνήθη οὐδὲ δυνηθήσεται ποτε δι' ἐπιχειρημάτων ἀσφαλῶν ἀναιρέσαι.

Στίχ. 34) ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν.

Τὰ Ν* D ἔχουσι τὸν ἐσφαλμένον τύπον πεῖν καὶ τὸ Ν πῖν, ὅστις ἐστὶν ἡ συνήθης συντόμευσις τῶν αντιγραφῶν· τοιοῦτος γὰρ σχηματισμὸς οὔτε ἐν τῷ Κ.Δ., οὔτε παρὰ τοῖς ἐξω εὑρηται· μόνον δ' ἀπαξ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ 11, 148 ὅπου πιθανῶς ἐστὶ τῶν αντιγραφῶν, διότι τὸ μέτρον ἀπαιτεῖ μόνον τὴν συνήθη καὶ τὴν σήμερον συνίζησιν· ὁ Ἡρωδιανὸς λέγει· «ἀμαρτάνουσιν οἱ λέγοντες πεῖν βούλομαι μονοσυλλάβως, θεὸν λέγειν πῖν δισυλλάβως· μόνως γὰρ οὕτως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πᾶσιν εὑρηται»· παρ. καὶ τὴν εἰς τὸ Ἰωάνν. 4, 7 ἐρμηνεῖαν· — τὰ ΝΒD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν οἶνον, ἀντὶ τοῦ ὅξος τῶν ΑΝΓ' καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ Ὀριγ. καὶ Χρυσ. — τὰ δὲ Ν* BD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἡ θ ἔληθσεν.

Κατὰ τὰς θανατικὰς ἐκτελέσεις εἰώθεσαν οἱ Ἰουδαῖοι ποτίζειν λόγῳ φιλανθρωπίας, τοὺς καταδικούς διὰ ναρκωτικοῦ τινος ποτοῦ, οἶνου συνήθως μετ' ἄρωμάτων, ἅτινα ποιοῦσιν αὐτὸν ἰσχυρότερον· ἐνταῦθα δὲ φαίνεται ὅτι ὁ οἶνος αὐτὸς ἦν φαῦλος καὶ ὀξινός, οἶον εἶχον οἱ στρατιῶται, οἵτινες εἶχον αὐτὸν μεθ' ὕδατος ἀναμεμιγμένον, ὡς σύνηθες ποτὸν καλούμενον *rosca* (Plin, 19, 29 κτλ.) καὶ οἱ πτωχοὶ, καὶ φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ἔθιχαν εἰς σκεῦός τι, ἐξ οὗ καὶ μετὰ τὴν σταύρωσιν ἐπότισαν τὸν Σωτῆρα (Ἰωάνν. 19, 29)· χολὴ δὲ καλεῖται παρὰ τοῖς Ο'. οὐ μόνον ἡ κυρίως χολή, ἀλλὰ καὶ πᾶν πικρὸν (ψνῆ Ὡτή 10, 4 Ἀμώς 6, 12 κτλ.) καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ δὲ 69, 22 τὸ ψνῆ τοῦτο σημαίνει πικρὸν χυμὸν δηλητηριώδους φυτοῦ, ἢ ὡς κοινῶς λέγομεν χυμὸν πικρὸν, ὡς φαρμάκιον· ἡ ῥῆσις τοίνυν τοῦ ψαλμοῦ δη-

λοι καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου πικρίαν δηλητηριώδη (κατεπίκρανάν μοι τὸ φαγητόν) καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος, καὶ ὡς ποτὸν ἔδωκάν μοι ὄξος (τουτέστιν καὶ ἀηδίας ἐνέπλησάν με)· ἡ ῥῆσις δ' αὕτη κατὰ γράμμα ἐπληρώθη ἐν τῇ σταυρώσει τοῦ Σωτῆρος, δοθέντος αὐτῷ ὀξίνου οἴνου μετὰ πικρῶν ἀρωμάτων, ὡς ἡ μύρρα, ἥ καὶ ἄλλων χόρτων· οὕτω τοίνυν ὁ Ματθαῖος συμφωνεῖ τῷ Μάρκῳ καλοῦντι ἐσμυρνισμένον οἶνον, ὅ,τι δηλ. καὶ ἤυχετο εἶναι τὸ ποτὸν αὐτό· πράγματι ὁμως ἦν οἶνος ὀξίνης καὶ πικρός, ὡς λέγει ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα.

καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν) οἱ στρατιῶται προσήνεγκαν αὐτῷ, ὁ δὲ Σωτὴρ μὴ θέλων ἀποβαλεῖν ἀποτόμως τὴν προσφορὰν ἀπεγεύσατο· ὅτε ὁμως εἶπον αὐτῷ λαβεῖν καὶ πιεῖν οὐκ ἠθέλησε λαβεῖν κατὰ τὸν Μάρκον (15, 23)· τοῦτο τοίνυν δηλοῖ τὸ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν τοῦ Ματθαίου ἐνταῦθα· τὸ δὲ ἠθέλησε τινῶν ἀντιγράφ. ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπαξ γενομένην αὐτῷ προσφορὰν· καὶ τὸ ἤθελεν εἰς τὴν ἐπανελημμένην.

Στίχ. 35) Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον.

Τὰ κΑΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν βαλόντες ἤτοι χρονικὴν μετοχὴν = ἐπεὶ ἔβαλον, ἀπαξ δηλ. τὰ δὲ ΒΛΓ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. βάλλοντες, ὃ ἐστὶν ἱστορικὸς ἐνεστώς, δηλῶν τὸν τρόπον = διὰ κλήρου· ἐνταῦθα δὲ τὸ Δ. 1 καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ κατ' αὐτὰ τὸ π. κ. προστιθέασιν ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου (Ψαλμ. 22, 19) «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον» ὁ Ματθαῖος ἔμως καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀνωτέρω (στίχ. 34) ἀφῆκεν ἐκ τῆς φράσεως οἰκοθεν νοεῖσθαι, ὅτι ἐκ τῶν χωρίων τῶν ψαλμῶν ἐλήφθησαν ἀμφοτέρω· οὐκ ἔθηκε δὲ οὔτε ἐκεῖ οὔτε ἐνταῦθα τὸ χωρίον, ὅπερ ἐλλείπει ἐκ πάντων σχεδὸν τῶν ἀντιγράφων (κΑΒ κτλ.), ὡς καὶ ἐκ τοῦ Ὁριγ. Χρυσοστ. καὶ ἄλλων ἀρχαίων πατέρων.

Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν) Ἡ σύνταξις ἔχει οὕτω α ἐλθόντες εἰς Πολγοθᾶ . . . ἔδωκαν . . . σταυρώσαντες δὲ . . . διεμερίσαντο . . . καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ (ἐν Πολγοθᾶ)· πάντα τοίνυν ταῦτα ἐπὶ τοῦ Πολγοθᾶ γεγονάσιν.

Ἡ δὲ σταύρωσις αὕτη, ἡ σκληροτάτη καὶ φρικωδεστάτη τῶν

ῥωμαϊκῶν ποινῶν (*crudelissimum teterrimumque supplicium* Cic. Verr. 5, 64) ἥν ποινή ἀτιμωτική συνήθης εἰς δούλους καὶ μεγάλους κακούργους, ληστάς καὶ στασιώτας (Cic. Verr. 5, 66. Ἰωσήφ. ἰουδ. πολ. 5, 11. 1. Ἀρχ. 17, 10. 10. 20, 6. 2. Sueton. Galb. 9 κτλ.), οὐδέποτε ὁμως Ῥωμαίους πολίτας (Cic. Verr. 5, 66). Ὁ δὲ σταυρὸς ἦν ἐκ δύο καθέτων ἀλλήλοις ζύλων εἰς σχῆμα Τ ἢ μᾶλλον † καθ' ὅτι ἐξεῖχεν ὀλίγον τὸ ὀρθιον ὑπὲρ τὸ ὀριζόντιον, ἐφ' οὗ προσηλοῦντο δι' ἡλῶν αἱ δύο χεῖρες· ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ὀρθίου ζύλου ἦν πάσσαλος ἢ σκαλμὸς ἢ πῆγμα (Εἰρ. κατὰ αἰρ. 2, 42) ἐφ' οὗ ἐστηριζέτο μετὰ τῶν δύο ποδῶν τὸ σῶμα τοῦ καταδίκου (Ἰουστίνος ἐν Διαλ. πρὸς Τρύφωνα σελ. 318 α' Ὁρθιον τὸ ἐν ἐστὶ ζύλον, ἀφ' οὗ ἐστὶ τὸ ἀνώτατον μέρος εἰς κέρας ὑπερῆρμένον, ὅταν τὸ ἄλλο ζύλον προσαρμοσθῇ καὶ ἐκατέρωθεν ὡς κέρατα τῷ ἐνὶ κέρατι παρεζευγμένα τὰ ἄκρα φαίνονται· καὶ τὸ ἐν μέσῳ πηγνύμενον ὡς κέρας (τὸ πῆγμα) καὶ αὐτὸ ἐξέχον ἐστίν, ἐφ' ᾧ ἐποχοῦνται οἱ σταυρούμενοι»). Μεγίστη δὲ συζήτησις ἡγέρθη ὑπὸ τοῦ Paulus καὶ ἐγένετο μετὰ τῶν νεωτέρων, εἰ καὶ οἱ πόδες ἡλοῖς προσηλοῦντο· τοῦτο δὲ προκύπτει σαφέστατα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐκ τοῦ Λουκ. 24, 39, ὅπου λέγει «ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου (οἷτινες καὶ αὐτοὶ ἔφερον τὰς ἀπὸ τῶν ἡλῶν διατρήσεις, ὡς ὁ Ζυγαδ. παρατηρεῖ) ὅτι αὐτὸς ἐγώ (ὁ διδάσκαλος καὶ φίλος) εἰμί· ψηλαφήσατέ με κτλ. (ὅπως πεισθῇτε ὅτι ἐν σαρκὶ εἰμί καὶ οὐ πνεῦμα καὶ φάντασμα)· πρὸς δὲ καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλόσ. καὶ μάρτ. ἐν Διαλόγ. πρὸς Τρύφ. 97 ἀναφέρει καὶ τὴν τῶν ποδῶν διάτρησιν κατὰ τὸ ψαλμικὸν (22, 17) αἰσθάναν χεῖράς μου καὶ πόδας μου». καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς, εἰς οὗ τοὺς χρόνους ἡ σταύρωσις ἐγένετο ἔτι, χαρακτηρίζει τὴν διάτρησιν τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, ὡς *proprie atrocitatem crucis* (ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὠμὸν τῆς σταυρώσεως)· εἰ δ' ἐν Αἰγύπτῳ (ὡς λέγεται παρὰ Ξενοφ. Ἐφεσ. 4, 2) προσεδέοντο ἀπλῶς οἱ πόδες, τοῦτο ἦν ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος· τὰ δ' ἐκ τῆς σιωπῆς εὐαγγελιστῶν ἢ συγγραφέων ἐπιχειρήματα οὐκ εἰσὶ τοιαῦτα, ὑπεραρκούντων τῶν ἀνωτέρω εἰς ἀποδείξιν τοῦ πράγματός. Ἐμενον δ' ἐπὶ τοῦ σταυροῦ οἱ καταδίκαι ζῶντες καὶ δεινῶς

ἀλγοῦντες καὶ βασανιζόμενοι περὶ τὰς δώδεκα ὥρας, πολλάκις δ' 24 καὶ 36, ἐνίοτε δὲ καὶ 48 ἢ 60 οἱ πολὺ ἰσχυρὰν κράσιν ἔχοντες, ἐπερχομένου τοῦ θανάτου οὐχὶ ἐκ τῆς ῥύσεως τοῦ αἵματος, ὅπερ πηγνύμενον ἢ ἐξογκούμενον τοῦ μέρους παύει ἐκρέον, ἀλλ' ἐκ τῆς ναρκώσεως τῶν μυῶν, φλεβῶν καὶ νεύρων καὶ τῆς ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεων· οἱ δὲ φοβεροὶ πόνοι προήρχοντο ἐκ τῆς φλογώσεως τῶν πληγῶν καὶ ἐκ τῆς τοῦ αἵματος συρρόης εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὅπερ ἐνεποίει σκοτοδινίαν καὶ στενοχωρίαν μεγάλην. Ἐφυλάσσοντο δ' ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ μετὰ θάνατον ἵνα μὴ ταφῶσιν, ἀλλὰ φάγωσιν αὐτοὺς τὰ ὄρνεα ἢ ἐπέλθῃ σῆψις. Οἱ Ἰουδαῖοι ὁμῶς κατεβίβαζον καὶ ἔθαπτον αὐτοὺς κατὰ τὸ Δευτερ. 21, 22· παρ. Ἰωσ. ἰουδ. πολ. 4, 5. 2.

Καὶ παρ' Ἑλλήσι δὲ καὶ Μακεδόσιν ἀναφέρεται ἡ ποινὴ αὕτη (Στράβ. 14, 637. Ἀππιαν. Μιθριδ. 8), ἣν ἐκάλουν σταυροῦν καὶ ἀνασταυροῦν εἰδικῶς, γενικῶς δὲ σκολοπίζειν καὶ ἀνασκολοπιζειν.

Τοιαύτη τοίνυν ἡ φοβερά ποινὴ τῆς σταυρώσεως, ἣν κατὰ τὴν θείαν βουλήν καὶ πρόγνωσιν ὑπέστη ὁ Θεάνθρωπος λυτρωτής, ὅπως τιμωρηθῇ ὡς ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ἁμαρτωλῶν, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὡς ἡ ἁμαρτία αὐτῇ (Β'. Κορ. 5, 21) καὶ διὰ τῆς φρικτῆς ταύτης ποινῆς ἱκανοποιηθῇ ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας προσβεβλημένη θεὰ δικαιοσύνη.

διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ) οἱ σταυρούμενοι, προσηλθόντο γυμνοὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ (Ἀρτεμιδ. 2, 58)· πιθανῶς δὲ μόνον ὑφασμά τι ἐκάλυπτε τὴν ὀσφύν αὐτῶν. Τὰ δὲ ἱμάτια ἐλάμβανον οἱ ἐκτελοῦντες τὴν καταδίκην· μόνον δὲ περὶ τοῦ Σωτῆρος λέγουσι τοῦτο ἐνταῦθα οἱ εὐαγγελισταὶ διὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ Ψαλμοῦ, ἐῶντες νοεῖσθαι ὅτι τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς δύο ἄλλους γέγονεν.

Στίχ. 36) Καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ.

Οἱ στρατιῶται ἐφύλαττον αὐτὸν ἵνα μὴ ἀπελευθερωθῇ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ὁπαδῶν αὐτοῦ· ὑπάρχει δὲ καὶ παράδειγμα ἀποκαθηλωθέντος καὶ ἐπιζήσαντος ἐπιμελεστάτῃ θεραπείᾳ (Ἰωσ. Βίος 75).

Στίχ. 37) Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· οὗτος ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ Ἰησοῦς κατὰ τὸν Λουκ. καὶ Μάρκ.

Κατὰ Δίωνα τὸν Κάσσιον 54, 3 ὁ πατὴρ τοῦ Καιπίωνος τὸν δοῦλον, ὃν ἤγεν ἀνασταυρώσων διὰ τῆς ἀγορᾶς μέσης, διήγαγε μετὰ γραμμάτων τὴν αἰτίαν τῆς θανατώσεως δηλούντων· ἐνταῦθα ὁμῶς ὡς ἐκ τοῦ Ἰωάννου δῆλον (19, 19) « αὐτὸς ὁ Πιλάτος πρὸς ἐμπαιγμὸν καὶ ἐκδίκησιν τῶν Ἰουδαίων ἔγραψε καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸν τίτλον Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων »· ὁ δὲ Ματθαῖος ἐνταῦθα πρῶτον ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν γενομένην ἐκτέλεσιν τῆς τοῦ Πιλάτου παραγγελίας· ὥστε τὸ ἐπέθηκαν = ἐπιτεθείκεσαν· τὸ δὲ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ = τὴν ἀφορμὴν, τὸν λόγον τῆς καταδίκης αὐτοῦ· παρ. Ματθ. 19, 3. 10.

Στίχ. 38) Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων.

Τότε) ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Κύριον τῆς δόξης, στρατιῶται τινὲς ἐξετέλεσαν καὶ τὴν κατὰ τῶν ληστῶν ἀπόφασιν καὶ ἐσταύρωσαν αὐτοὺς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅς ἦν τὸ κύριον πρόσωπον ἐν τῇ ἐκτελέσει ταύτῃ.

Στίχ. 39) Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινούμεντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν,

Ὡστε καὶ ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ παρασκευὴ ἐκείνη οὐκ ἦν ἀργίας, ἀλλ' ἐργασίας ἡμέρα· ἡ δὲ βλασφημία τῶν περιφρονούντων καὶ ὑβριζόντων τὸν Σωτῆρα καθαρχμάτων, συνίστατο ἐν τῷ κινεῖν τὴν κεφαλὴν, ὅ ἐστι σημεῖον ἐπιχαιρεκακίας (= καλῶς ἐποίησαν οἱ θέντες σὲ αὐτοῦ) παρ. Ψαλμ. 22, 7. 109, 25. Ἰωβ 16, 4. Ἱερ. 18, 16. Θρήν. 2, 15. Ἰουστ. ἀπολ. Α'. 1, 38 κτλ.

Στίχ. 40) καὶ λέγοντες· ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν

τρισίν ἡμέραις οἰκοδομῶν σῶσον σεαυτόν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

Τὰ DMP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὐδ' ἐκ τοῦ Μάρκου· τὰ δὲ KAD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ κατάβηθι.

Ὁ καταλύων τὸν ναόν) ὁ λέγων δύνασθαι καταλῦσαι καὶ πάλιν οἰκοδομῆσαι αὐτόν· παρ. Ματθ. 26, 61.

σῶσον σεαυτόν) ἐκ τοῦ θανάτου τούτου, ὃς ἀναμένει σε· ἡ δὲ σωτηρία μόνον δυνατὴ διὰ τῆς καταβάσεως ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἣν, εἰ υἱὸς ἦν τοῦ Θεοῦ, ἡδύνατο ποιῆσαι.

Στίχ. 41) Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρχιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων ἔλεγον·

Τὰ KAL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁμοίως οἱ ἄρχιερεῖς· τὰ BK καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχιερεῖς· τὰ δὲ DΓΔ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρχιερεῖς·—τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα μετὰ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων· τὰ δὲ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα γραμμ. καὶ πρεσβυτ. καὶ Φαρισ. τὰ δὲ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ὁ Bδς. μετὰ τῶν γραμμ. καὶ πρεσβυτέρων.

Καὶ τὰ μιστὰ τοῦ συνεδρίου μέλη ἐπορεύθησαν καὶ αὐτὰ (ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐργασίμῳ) ἵνα ἐξ αὐτοψίας βεβαιωθῶσι καὶ καυχῆσονται διὰ τὸ κατόρθωμα αὐτῶν· χλευάζοντες τοίνυν τὸν Σωτῆρα ἔλεγον.

Στίχ. 42) Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι· εἰ βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστὶ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν αὐτῷ.

Τὰ NBDL καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ εἰ πρὸ τοῦ βασιλεῦς· τὰ δὲ NEF καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι πιστεύσωμεν (= δεῦτε καὶ πιστεύσωμεν)· τὸ δὲ A καὶ δύο τῶν μικρῶν πιστεύομεν·—ἐπ' αὐτὸν ἔχουσι τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα· τὰ δὲ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπ' αὐτῷ καὶ τὰ AD καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. αὐτῷ· πᾶσαι δ' αἱ συντάξεις αὐταὶ συνήθεις ἐν τῇ K. Δ.

ἄλλους ἔσωσεν) ἐκ τοῦ θανάτου, ἰασάμενος καὶ ἀναστήσας· εἰ βασιλεὺς) θεοκρατικός, Μεσσίας καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Στιχ. 43) πέποιθεν ἐπὶ τὸν Θεόν· ῥυσάσθω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν· εἶπε γὰρ ὅτι Θεοῦ εἰμι υἱός.

Τὸ D καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰ πέποιθεν· νῦν ἔχουσι τὰ NBL καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ κειμ. Ὡρ. καὶ Εὐτ τὰ δὲ ΔΗ καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. παραλείπουσι κατὰ τοὺς Ο'. (Ψαλμ. 22, 8)· τὰ δὲ NBL 33 παραλείπουσι τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ ῥυσάσθω.

Ἐν τῇ παρώσει αὐτῶν ἐπαναλαμβάνουσι τῶν προφητικῶν ἑθρῶν τὰ ῥήματα παρ. Ψαλμ. 22, 8 ἠλπισεν ἐπὶ Κύριον ῥυσάσθω αὐτόν, σωσάτω αὐτόν ὅτι θέλει αὐτόν (ὅπου τὸ ὅτι ἀντὶ εἰ· ἔθρ. ἰβ 33η ἰβ = εἰ εὐδοκεῖ ἐν αὐτῷ) μὴ συνιέντες οἱ μωρότατοι ὅτι σώσει καὶ δοξάσει διὰ τοῦ σταυροῦ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς ὄλεθρον αἰώνιον καὶ καταισχύνῃν αὐτῶν.

εἰ θέλει αὐτόν) ὡς αὐτὸς ἀξιοῖ· εἶπε γὰρ ὅτι Θεοῦ υἱὸς εἰμι καὶ ἐν ἐμοὶ εὐδόκησεν ὁ Θεός.

Στίχ. 44) Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ ληστὰι οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

Τὰ DL ἔχουσιν σταυρωθέντες σὺν αὐτῷ· — καὶ τὰ NB συσταυρωθέντες σὺν αὐτῷ· — ὠνείδιζον αὐτὸν ἔχουσι τὰ NAB καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν· αὐτῷ δὲ τὸ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν.

Τὸ δ' αὐτὸ (ποιοῦντες) καὶ οἱ ληστὰι οἱ συσταυρωθέντες) μὴ βλέποντες τὴν ἰδίαν κατάστασιν καὶ τὴν δικαίαν τῶν κακουργημάτων αὐτῶν τιμωρίαν, συνενοῦνται τοῖς ἐμοῖσι αὐτῶν τὴν ψυχὴν, ἵνα τὸν ἀθῶον καὶ ἄγιον ὑβρίσωσιν. Ὁ Ματθαῖος οὐκ ἤκουσε περὶ τῆς μετανοίας τοῦ ἐτέρου, ὅπερ μόνος ὁ Λουκᾶς ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα παραδόσεως τῆς πλήρους ἠντλησεν· ἀπίθανον δὲ πρῶτον ἄμφω ὑβρίζειν καὶ εἶτα τὸν ἕνα μεταβαλλόμενον ὑπερασπίζεσθαι ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ὁ μὲν μιὰρὸς καὶ πεπωρωμένος, ὁ δὲ μετανοίας δεκτικὸς καὶ κατανενουγμένος, ἅτε καὶ εἰδὼς τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα.

Στίχ. 45) Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.

Τὰ ΝΑΒ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν ἔχουσιν ἐνάτης· τὸ δὲ Γ καὶ τὸ G καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐνάτης, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, τὸν αὐτόπτην, περὶ τὴν ὥραν ὃ Πιλάτος παρέδωκε τὸν Σωτῆρα εἰς τὸ σταυρωθῆναι· εὐθὺς παρέλαβον καὶ ἐσταύρωσαν οἱ στρατιῶται (Ἰωάνν. καὶ 18)· ὥστε ἡ ἕκτη ἐστὶν ἡ τῆς σταυρώσεως καὶ ἡ ἐν τῷ θανάτῳ ὥρα· ἡ δὲ τοῦ Μάρκου παράδοσις (Μάρκ. 15 καθ' ἣν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ ἐσταυρώθη, διαιρεῖ εἰς δύο ἴσα μέμβρας τῆς σταυρώσεως, ἥτοι ἀπὸ τῆς τρίτης, ὅτε ἐγένετο ἡ σταυρώσις αὐτοῦ καὶ τῶν ληστῶν καὶ ὁ ἐμπαιγμὸς αὐτοῦ μέχρι ἕκτης, καθ' ἣν ἤρξατο ἡ τοῦ θανάτου ἀγωνία καὶ τὸ σκότος Μάρκ. 15, 33) ἕως τῆς ἐνάτης, καθ' ἣν ἐξέπνευσε καὶ ἐλάλῃσεν τὸ σκότος καὶ ἐγένοντο καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα (Μάρκ. 15, 34. 37—40). Τὴν παράδοσιν δὲ ταύτην ἤλθε διορθώσων ὁ ἁγίος πτῆς Ἰωάννης, οὗ τὴν διήγησιν ἐνισχύει καὶ ἡ πρὸς Ἡρώδου πεμφίς καὶ ἡ ἐτοιμασία τῆς ἐκτελέσεως ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν· διήγησις δὲ τοῦ Ματθαίου ἀριστα συμβιβάζεται πρὸς τὴν Ἰωάννου λαμβανομένης τῆς ὥρας τῆς σταυρώσεως ὡς τῇ ἕκτῃ καθ' ἣν ἤρξατο τὸ σκότος.

σκότος) ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ὁριγένης ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ κατὰ Ματθαῖον, πανσελήνου τότε οὐσης, οὐκ ἦν δυνατόν εἰς τὴν σικὴν ἐκλειψιν ἡλίου τὴν αἰτίαν τοῦ σκότους, ὡς ὁ Φλέγων· Εὐσέβιος παραδέχονται, ἀναφέροντες ταύτην ὡς τὴν κατὰ τὸν Ὀλυμπιάδα γενομένην ἐκλειψιν τοῦ ἡλίου· ὀρθότατα δὲ παρατηρεῖ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο· ἀλλ' ὁ μένου γὰρ ἦν ἐπὶ τοῖς τολμωμένοις τὸ σκότος ἐκεῖνο· ὅτι γὰρ ἦν ἐκλειψίς, ἀλλ' ὀργή τε καὶ ἀγανάκτησις, οὐκ ἐντεῦθεν ἐγένετο τὸ δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ· τρεῖς γὰρ ὥρας παρέμεινε τὸ σκότος ὥστε ἡ αἰτία ἦν ὁ σεισμὸς, οὐ προμήνυμα τὸ σκότος· τὸ δὲ ἐκ τῆς σικὸν αὐτοῦ ἡ διάρκεια κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν (ἐκείνην, ἢ τὴν Παλαιστινικὴν παρ. Λουκ. 4, 25) ἐκτασίς. Ἐὰν δ' ὑποληφθῇ ὅτι τὸ σκότος τότε βεβαίως ἐτέρα παρὰ τὸν σεισμὸν ἡ αἰτία, ὁμοίως ὑπερβαίνει

Στίχ. 46) Περί δὲ τὴν ἐννάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων Ἡλί Ἡλί λαμὰ σαβαχθανί· τοῦτ' ἔστι Θεέ μου, Θεέ μου ἵνα τί με ἐγκατέλιπες ;

Τὰ BL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐξόησεν, ὡς ὁ Μάρκος· — τὰ DEΔ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν Ἡλεί· τὰ δὲ AFG καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. Ἡλί· καὶ τὰ μὲν πλείω διὰ ψιλῆς γράφουσι τοῦτο (Ἡλί τὰ KUP καὶ πλείστα ἄλλα), πολλὰ δὲ (EFM κτλ.) διὰ δασείας· τὸ δὲ B ἐλωεί· καὶ τὸ N 33 ἐλωί, ὡς ὁ Μάρκος· — τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα λεμά· τὰ AKU καὶ πλείστα ἄλλα λιμά· τὰ EFG καὶ πολλὰ ἄλλα λειμά· καὶ τὸ π. κ. καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα μαρτυρ. τοῦ Ἰωργ. Εὐσεβ. καὶ Βασιλ. λαμὰ ἢ λαμμά· πάντα σχεδὸν τὰ ἀντιγρ. ἔχουσι σαβαχθανί· τὰ δὲ NAΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα σαβαχθανεί· τὰ AEF καὶ πολλὰ ἄλλα ἐγκατέλειπες, ἀντὶ τοῦ ἐγκατέλιπες τῶν NBD καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λεπτῆς ὦν καὶ εὐαίσθητου λίαν κράσεως οὐκ ἠδυνήθη ἀντισχεῖν πλέον τῶν τριῶν ὥρῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καθ' ἧς ἠσθάνθη τοὺς δεινοτάτους πόνους καὶ ἀλγηδόνας, ἀφεθείς ὑπὸ τῆς θείας φύσεως δοκιμάσαι πάντα ταῦτα πρὸς τιμωρίαν φρικτὴν τῆς ἀμαρτίας, ἣν ὡς νέος γενάρχης τῆς ἀνθρωπότητος ἐξεπροσώπει· ταύτας τοίνυν τὰς ἀλγηδόνας αἰσθανόμενος, πρὸς δὲ καὶ τὴν τελεῖαν οὐχ' ὑποστατικὴν, ἀλλὰ κατὰ βούλησιν ἀπομάκρυνσιν τῆς θεότητος, ἐγκαταλιπούσης, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ὠθοῦσης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὸ πληρῶσαι διὰ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ βουλὴν (παρ. Ματθ. 26, 36), ὁ Σωτὴρ ἐν μέσῳ τῶν φρικτῶν ἀλγηδόνων καὶ τῆς ἐσχάτης ἀγωνίας, ἀνεβόησε πρὸς τὸν πατέρα τὴν τοῦ δικαίου φωνήν, τὴν ὑπὸ τοῦ προφητᾶ-νακτος ἐν τῷ ψαλμ. 22. 1 (Ο'. 21, 1) πρὸς τὸν Θεὸν ἀποτεινομένην «יְהוָה יְהוָה» (ἀντὶ τοῦ ἔβρ. יְהוָה τὰ εὐαγγέλια ἔχουσι τὸ συροχαλδαϊκὸν יְהוָה)· ἡ φωνὴ δ' αὕτη καταδεικνύσα τὴν συναίσθησιν τῆς εἰς τὰς ἀνθρωπίνους μόνον ἑαυτοῦ δυνάμεις ἐγκαταλείψεως τοῦ Σωτῆρος, ὅπως αἰσθανθῇ τὰ μαρτύρια ὅλα τῆς σταυρικῆς τιμωρίας, τῆς ἐξιλασμένης τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἐστὶ μεγάλη διδασκαλία δι' ἡμᾶς, κατανοοῦντας διὰ τίνος φοβεραῆς τιμωρίας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἡγαπημένου υἱοῦ αὐτοῦ κατωβρώθη

τῆς θείας δικαιοσύνης ἢ ἱκανοποίησις διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ὥστε ὁσάκις ἂν ἁμαρτάνοντες καὶ μετανοοῦντες συγχωρήσεως τυγχάνωμεν, ὀφείλομεν ἀναμνησθεσθαι ὅτι τῷ μῶλωπι αὐτοῦ τούτῳ ἡμεῖς ἰάθημεν, καὶ βαθέως αἰσθάνεσθαι ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὑπέστη τοιαῦτα μαρτύρια καὶ τοιοῦτον ἐπώδυνον θάνατον, ἵνα ἐν τῷ τιμίῳ αἵματι αὐτοῦ ἐξαγοράσῃ ἡμᾶς.

τὸ δὲ ἵνα τί με ἐγκατέλιπες) δηλοῖ, ὥστε αἰσθανθῆναι πάσας τοῦ φρικτοῦ τούτου θανάτου τὰς ὀδύνας· εἰ γὰρ ἡ θεία φύσις ἐβούλετο οὐδεμίαν ἀλγηδὸνα ἡσθάνθη ἂν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν.

Στίχ. 47) Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ἀκούσαντες, ἔλεγον ὅτι Ἑλῖαν φωνεῖ οὗτος.

Τὰ NBCL 33 ἔχουσιν ἐστηκότων· τὰ δὲ NDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὅτι· καὶ τὰ NBCLΔ γράφουσιν Ἑλῖαν.

Οἱ τινὲς οὗτοι προδήλως εἰσὶν οὐχὶ Ἰουδαῖοι ἐμπαίζοντες (ὅτι ἡδύναντο ἐμπαίξαι ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τοῦ Ἑλίου, Ἑλί, ὡς ὁμολογοῦντα ἑαυτὸν ἐγκαταλελειμμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιχαιρεκακεῖν), ἀλλ' ἐλληνισταὶ Ἰουδαῖοι, δηλ. ἐλληνιστὶ μόνον λαλοῦντες καὶ νομίσαντες ὅτι ἐπικαλεῖται τὸν Ἑλῖαν, ὅπως βοηθήσῃ αὐτῷ.

Στίχ. 48) Καὶ εὐθέως δραμῶν εἰς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεὶς καλὰ μω ἐπότιζεν αὐτόν.

Εἰς ἐξ αὐτῶν συμπαθήσας αὐτῷ καὶ νομίσας ὅτι ἐκ δίψης ὑποφέρει, ἔδραμε, καὶ λαβὼν σπόγγον ἐβύθισεν αὐτόν εἰς τὸ ἀγγεῖον τοῦ ὀξίνου οἴνου τῶν στρατιωτῶν, καὶ περιθεὶς τὸν σπόγγον καλὰ μω ἐπειράτο ποτίσαι, φέρων εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωτῆρος (τοῦτο δηλοῖ ὁ παρατατικὸς ἐπότιζεν ἐνταῦθα, οὐχὶ δηλ. ἐπότισεν, ἀλλ' ἐζήτει ποτίσαι).

Στίχ. 49) Οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον· ἄφες ἰδωμεν εἰ ἔρχεται Ἑλίας σώσων αὐτόν.

Ὁ μὲν Ὀριγ. προτάσσει τὸν στίχον τοῦτον τοῦ 48· τέσσαρα δὲ τῶν μί·

κρῶν παραλείπουσιν· — τὰ B 124 ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ D 69 εἶπον, ἀντί τοῦ ἔλεγον· τὸ Θ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἄφ' εἴτε· τὸ Ν* καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν σώσαι· τὸ δὲ D καὶ δύο τῶν μικρῶν καὶ σώσει· — κακῶς δὲ καὶ ἀναρμόστως προστιθέασιν ἐνταῦθα τὰ NBCLUG καὶ πέντε τῶν μικρῶν ἐκ τοῦ Ἰωάννου 19, 34 « ἄλλος δὲ λαβὼν λόγχην ἐνυξεν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν καὶ ἐξῆλθεν ὑδὼρ καὶ αἷμα » ὅτι τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ γέγονε, καὶ οὐ νῦν.

Οἱ ἄλλοι ἑλληνιστί ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους « ἄφες ἰδῶμεν κτλ. », ὅπερ δεικνύει ὅτι εἶχον πίστιν εἰς αὐτόν, ὡς προφήτην, καὶ προσεδόκων τὴν πλήρωσιν τοῦ λόγου αὐτοῦ· οὐ λέγουσι δὲ τοῦτο κωλύοντες τὸν τὸ ὄξος προσεεγκόντα, ὡς ἀτόπως ὁ Meyer ὑπέλαβεν.

Στίχ. 50) Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

Τὰ FL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ πάλιν, ὃ ἀναφέρεται εἰς τὴν φωνὴν τοῦ 46 στίχου.

Ἡ μεγάλη φωνὴ αὕτη ἐνταῦθα ἦν τὸ τετέλεσται, ὃ συμπληρῶν προστίθειν ὁ Ἰωάννης (19, 30), καὶ μετ' αὐτὸ τὸ τοῦ Λουκᾶ « Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου » (Λουκᾶ 23, 46)· τὸ δὲ ἀφῆκεν, ὡς καὶ τὸ παρέδωκε τοῦ Ἰωάννου δηλοῖ ἐν χειρὶ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ζωῆς καὶ θανάτου· ἐστὶ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἡ ἀνθρώπινος αὐτοῦ ψυχὴ, καθ' ἑαυτὴν καὶ ἄνευ τοῦ σώματος, ἥτις ἐξῆλθε τοῦ ἁγίου σκήνους ἐπελθόντος τοῦ θανάτου, ὅστις ἦν ἀληθὴς καὶ πλήρης, ὡς κατέδειξεν ἡ νύξις τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ· ὥστε φλυαροῦσι καὶ βλασφημοῦσιν οἱ περὶ τὸν Paulus, οἱ ζητοῦντες ἐξηγήσαι τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὡς λειποψυχίαν καὶ κατὰ δόκῃσιν θάνατον, ἵνα τὴν ἐνδοξον αὐτοῦ ἀνάστασιν, τὸ θεμέλιον τοῦτο καὶ τὴν ἀγκυραν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἀρνήσωνται, οἱ ψευδοχριστιανοί.

Στίχ. 51) Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν,

Τὰ NL παραλείπουν τὸ ἀπὸ πρὸ τοῦ ἀνωθεν.

Ἡ ἐξήγησις τοῦ σκότους ὡς προμηνύματος τοῦ μεγάλου σεισμοῦ καθίσταται πιθανή, ἐκ τοῦ ὅτι τῷ θανάτῳ τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι σεισμόν κατὰ τὸν αὐτόπτην Ματθαῖον, μνημονεύοντα καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, ἥτοι α'.) τὴν εἰς δύο σχίσιν τοῦ καταπετάσματος τοῦ ναοῦ ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω· τὸ καταπέτασμα δ' ἐστὶν ἀλεξανδρινή λέξις, δι' ἧς οἱ Ο'. καὶ ὁ Φίλων μεταφράζουσι τὸ πρῆξῃ ('Εξόδ. 26, 31. 33), ὅπερ ἐχώριζε τὰ ἅγια ἀπὸ τῶν ἁγίων τῶν ἁγίων· τὸ δ' ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ναοῦ ἐλέγετο ἀπλῶς κάλυμμα ἢ ἐπίσπαστρον (ἑβρ. קַרְפָּיִט). τὸ καταπέτασμα δὲ τοῦτο ἦν ὕψασμα τεθειμένον ἐπὶ τοῦ ξυλίνου μεσοτοιχοῦ, ἐν ᾧ ἦν θύρα, δι' ἧς εἰσῆρχετο ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων (Keil 'Εβρ. ἀρχαιολ. σελ. 150)· κρημνισθέντος τοίνυν τοῦ μεσοτοιχοῦ ἐσχίσθη καὶ τοῦτο εἰς δύο, ἵνα καταδειχθῇ ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν προσαγωγὴν ἐλάβομεν τῷ ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων Θεῷ καὶ Πατρί, καὶ κατηργήθη πλέον ἢ τῆς Π. Διαθήκης τυπικὴ λατρεία, καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς προσαγωγῆς ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσελθὼν συνεισήγαγεν ἡμᾶς· πλὴν δὲ τούτου ἡ γῆ (ἥτοι ἡ Παλαιστίνη ὁλόκληρος καὶ πιθανῶς καὶ ἄλλα μέρη) ἐσεισθή, καὶ αἱ πέτραι, οἱ περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα δηλ. βράχοι, ἐσχίσθησαν, ὡς ἐν τοῖς σεισμοῖς εἴωθε συμβαίνειν.

Στίχ. 52) καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέώχθησαν, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη·

Τινὰ τῶν ἀντιγρ. (C³ LΘ καὶ ὀλίγα ἄλλα) ἔχουσιν ἠνέώχθησαν· ὀλίγα δ' ἄλλα ἠνοίχθησαν· τὰ δ' ΑΠ* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀνέώχθη· καὶ τὸ C¹ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἠνέώχθη· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἠγέρθησαν.

Τὰ μνημεῖα ταῦτα τὰ ἐν τοῖς βράχοις ἀνέώχθησαν ἐκ τοῦ σεισμοῦ· καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἀνδρῶν τῆς Π. Δ. τῶν εἰς Χριστὸν πιστευσάντων, ἠγέρθησαν· μερικὴ τις δηλ. καὶ πρώτη ἀνάστασις, μᾶλλον δὲ μετὰστασις, εἰς σημεῖον τῆς τοῦ γένους ἡμῶν ἀναστάσεως διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος γέγονε, κατελθόντος τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἐξαγαγόντος τοὺς πιστοὺς ἐκεῖθεν, καὶ τὰ αἰθέρια καὶ πνευματικὰ, μήπω δὲ τέλεια ὡς

κατὰ τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀνάστασιν, τῶν ἁγίων τούτων σώματα ἐξῆλθον τοῦ ᾧδου καὶ ἔμειναν ἐν τοῖς μνημείοις, τοῖς σπηλαίοις δηλ. τῶν τάφων μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως, ὁπότε κατὰ τὸν ἐπόμενον στίχον ἐξῆλθον τῶν μνημείων καὶ εἰσῆλθον εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ πολλοῖς πιστοῖς ἐνεφανίσθησαν.

Στίχ. 53) Καὶ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.

Τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι « μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτῶν ».

Μετὰ τὴν ἔγερσιν ἐξῆλθον ὡς μάρτυρες τῆς ἀναστάσεως τοῦ Πρωτοτόκου τῶν νεκρῶν, τῆς ἀπαρχῆς τῶν κεκοιμημένων παρὰ τῷ Θεῷ, πρὸς τοὺς πιστοὺς τῶν Ἱεροσολύμων, οἷς καὶ ἐνεφανίσθησαν, ὡς πνευματικὴ ὅπτασία, καὶ εἶτα ἀνῆλθον εἰς τὴν παράδεισον μετὰ τοῦ προτκαίρου ἐκείνου σώματος, ἀναμένοντα τὴν κοινὴν ἀνάστασιν. Οὐκ ὀρθὸν δὲ τὸ τοῦ Ζυγαδηνοῦ ὅτι « ἐμφανισθέντες δὲ πάλιν ἐκοιμήθησαν » ὅτι ἐξ ᾧδου εἰς τὸν παράδεισον μετέβησαν.

Στίχ. 54) Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα λέγοντες· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.

Τὰ ND ἔχουσιν ἑκατοντάρχης· τὰ δὲ BD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν γινόμενα· καὶ τὰ BD. 102 υἱὸς Θεοῦ.

Ὁ ἀρχιφύλαξ τοῦ Σωτῆρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ στρατιῶται, ἰδόντες τὸν σεισμόν μετὰ τὸ σκότος, καὶ τὰ γενόμενα, τὴν τῶν βράχων δηλ. σχίσιν, ἐφοβήθησαν μέγας, ὑπολαβόντες τοῦτο εὐλόγως ὡς ἔκρηξιν τῆς θείας ὀργῆς διὰ τὸν ἄδικον φόνον τοῦ Σωτῆρος, ὃν κατὰ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ιδέαν, ὡς θεοῦ υἱόν, ἡμίθεον δηλ. ἢ ἥρωα ὑπέλαβον.

Στίχ. 55) Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν

θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας διακονοῦσαι αὐτῷ.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν « ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες » τὰ FKL καὶ ἱκανὰ ἄλλα « ἐκεῖ καὶ γυναῖκες » τὰ δὲ AKΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἀπὸ τοῦ μακρόθεν· καὶ τὰ FG ἔχουσιν αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ Ἰησοῦ.

Οἱ μὲν ἀπόστολοι ἔφυγον πλὴν τοῦ Ἰωάννου, καὶ διεσκορπίσθησαν· αἱ δὲ γυναῖκες αἱ πισταὶ καὶ διακονοῦσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἔμειναν μέχρι τέλους, ὁρῶσαι τὰ κατὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀποκαθήλωσιν κατωτέρω, αἱ καὶ μύροις ἡτοιμάζοντο αὐτὸν ἀλείψαι· διὸ καὶ βάρτυρες τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους ἡμῶν ἐγένοντο· αἱ γυναῖκες δ' αὐταὶ ἦσαν πολλοὶ ἐκ τούτων δ' ἀναφέρει ἐνταῦθα τρεῖς ὡς τὰς μᾶλλον γνωστάς τοις πιστοῖς ἐκ τῆς παραδόσεως ὁ Ματθαῖος.

Στίχ. 56) ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ Μαρία τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

Ὅλιγα τινὰ ἀντίγραφ. ἔχουσιν « ἐν αἷς ἦσαν »· τὰ δὲ CLΔ 1 μαρτυροῦν ἡ μαγδαληνή· καὶ τὰ CΔ μαριὰμ ἡ τοῦ Ἰακώβου· τὸ E καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἡ τοῦ πρὸ τοῦ Ἰακώβου· — τὰ δὲ N^o D^o L καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν Ἰωσήφ, ὅπερ ἐστὶν ἄλλο παρὰ τὸ Ἰωσὴ παρ. Ματθ. 13, 55.

Τῆς Θεοτόκου οὐ μνημονεύει ἐνταῦθα· ὅτι εἰλήφει ἤδη ταύτην ὁ ἡγαπημένος μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια (Ἰωάνν. 19, 27)· ἀναφέρει δὲ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν (παράβαλ. Λουκ. 8, 2) τουτέστι τὴν ἐκ Μαγδάλων καταγομένην (παρ. Ματθ. 15, 39), ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἐπτὰ δαιμόνια, καὶ ἥτις εἶχε μεγάλην πίστιν πρὸς τὸν Σωτῆρα· πλὴν ταύτης δὲ τὴν Μαρίαν τὴν τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ τοῦ ἀποστόλου καὶ Ἰωσὴ μητέρα, γυναῖκα δὲ τοῦ Ἀναζαίου ἢ τοῦ Κλωπᾶ (παρ. Ματθ. 10, 3)· τοῦ Ἰακώβου τοῦ τούτου, (ἄλλου παρὰ τὸν ἀδελφοθεόν) ἀδελφὸς ἦν ὁ μόνον ἐνταῦθα ἀναφερόμενος Ἰωσῆς· καὶ τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἢ τὴν Σαλώμην (Μάρκ. 15, 40), τὴν ἀδελφὴν τῆς Θεοτόκου.

(Ίωάνν. 19, 25)· και τὰς τρεῖς δὲ ταύτας ἀναφέρει και ὁ Μάρκος και ὁ Ίωάννης, ὡς γνωστὰς ἐν τῇ παραδόσει, μετὰ τῆς Θεοτόκου.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 53 — 49.

Στίχ. 33) Καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν και τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

Τὰ NBC και ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἤλθον· τὰ CGX και πολλὰ ἄλλα λεγόμενον, ὡς ὁ Ματθ. τὰ δὲ C¹ LQ και ὀλίγα ἄλλα ἐξ εὐωνύμων, ὡς ὁ Ματθ. και Μάρκος.

Ὁ Λουκᾶς παραλείπων τὸν ποτισμὸν ἀναφέρει εὐθύς τὴν σταύρωσιν ὡς ἐν τῷ τόπῳ τῷ καλουμένῳ κρανίῳ γενομένην, ἑλληνιστὶ μόνον μνημονεύων τὸν τόπον χάριν τῶν ἐξ ἐθνῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ· ἀναφέρει δ' εὐθύς και τὴν τῶν δύο κακούργων συσταύρωσιν, ἣν ὁ Ματθαῖος κατωτέρω ἱστορεῖ.

Στίχ. 34) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγε· πάτερ ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδαςι τί ποιοῦσι· διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔβαλον κλήρον.

Τὰ N^a BD^a και δύο ἄλλα κατὰ λάθος παραλείπουν τὴν πρότασιν ταύτην· «πάτερ ἄφες αὐτοῖς... ποιοῦσι», τὴν ὑπὸ τοῦ B¹ρ. Ὁρ. και πλείστον ἀρχαίων πατέρων μαρτυρουμένην, ἰδιαίχουσιν δὲ τῷ Λουκᾶ· τὰ δὲ AKM και ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν, ἀντὶ ἔλεγεν· και τὰ AX και ὀλίγα τῶν μικρῶν και ὁ Αὐγ. ἔχουσι κλήρους.

Ὁ Λουκᾶς μόνος ἀναφέρει τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Σωτῆρος, τὴν εἰκονίζουσιν τὴν θεῖαν αὐτοῦ πραότητα και ἀμνησιακίαν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς φονεῖς αὐτοῦ, και αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς, οἵτινες οὐκ ἐγίνωσκον τὴν θεοκτονίαν, ἣν ποιοῦσι· διὸ και ὁ ἀποστολος αὐτοῦ ἐπανειλημμένως καλεῖ αὐτοὺς εἰς πίστιν και σωτηρίαν, ἐπαναλαμβάνων ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπραξαν τὴν θεοκτονίαν και αὐτοὶ και οἱ ἄρχοντες αὐτῶν (Πράξ. 3, 17).

Στίχ. 35) Καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν· ἐξεμυκτήριζον δὲ

οἱ ἄρχοντες λέγοντες· ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὐ-
τος ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτός.

Τὰ NBL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι τοῦ Θεοῦ ὁ ἐκλεκτός· ὀλίγα δὲ
τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἐκλεκτός.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ πολὺς λαὸς ἔμενε θεατής· μόνοι δ' οἱ ἄρ-
χοντες ἐξεμυκτήριζον (Ψαλμ. 22, 8 = περιέπαιζον) λέγοντες ἐν
ἐπιτομῇ τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ· καλοῦσι δ' αὐτόν *ἐκλεκτόν* τοῦ
Θεοῦ, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκλελεγμένον Μεσσίαν (παρ. Λουκ.
9, 35).

Στίχ. 36) Ἐνέπαιζον δὲ αὐτόν καὶ οἱ στρατιῶται προσερ-
χόμενοι καὶ ὄξος προσφέροντες αὐτῷ.

Τὰ NBL ἔχουσιν ἐνέπαιζαν·—τὰ δὲ ABC^{*}L παραλείπουν τὸν καὶ
πρὸ τοῦ ὄξος.

Καὶ τοῦτο ἴδιον τῷ Λουκᾷ, ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ποτισμοῦ ὡς
ἐμπαιγμοῦ τῶν στρατιωτῶν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ὃν ἀναφέρει ὁ Ματ-
θαῖος, ἦν ὁ συνήθης κατὰ πᾶσαν τοιαύτην ἐκτέλεσιν ποτισμός· ὁ
τοῦ Λουκᾶ δ' ἐνταῦθα φαίνεται γενόμενος μετὰ ταῦτα ὑπὸ καθαρ-
μάτων τινῶν μετὰ τῶν στρατιωτῶν πρὸς χλεύην.

Στίχ. 37) καὶ λέγοντες, εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰου-
δαίων σῶσον σεαυτόν.

Τὸ A καί τινα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν εἰ.

Πιθηκίζουσι καὶ οὗτοι τοὺς ἀρχιερεῖς τὰ αὐτὰ τούτοις λέγοντες.

Στίχ. 38) Ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ
γράμμασιν ἑλληνικοῖς καὶ ῥωμαϊκοῖς καὶ ἐβραϊκοῖς· οὗτος
ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Τὸ Δ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐπιγραφῇ· τὰ
δὲ CDG καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἢ ἐπιγραφῇ, ὡς ὁ Μάρκ. καὶ τὰ NBL
παραλείπουν τὸ γεγραμμένη· τὰ δὲ C^{*}X καὶ τινα τῶν μικρῶν ἐπ' αὐτῷ
γεγραμμένη καὶ τὰ ADQ ἐπιγεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ. Τὰ N^{ca} BC^{*}L παρα-

λείπουν· τὸ γράμμασιν ἑλλ. καὶ ῥωμ. καὶ ἑβρ. τὰ δὲ NBL ἔχουσιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων οὗτος.

Εἰπὼν περὶ τοῦ τίτλου, ὃν ἀπένειμαν αὐτῷ οἱ στρατιῶται, ἔρχεται νῦν προσθεῖναι ὅτι καὶ ἐπισήμως δι' ἐπιγραφῆς εἰς τὰς τρεῖς γνωστὰς γλώσσας ἐπιστοῦτο ἡ ὀνομασία αὕτη τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 39) Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν λέγων· εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς.

Τὸ D καὶ 26 εὐαγγ. παραλείπουν τὸ κρεμασθέντων· τὰ NC* ἔχουν λέγων· οὐχὶ σὺ εἶ ὁ Χριστός; τὰ δὲ BL τὸ αὐτὸ ἄνευ τοῦ λέγων.

Μετὰ τοὺς στρατιώτας ἔρχεται νῦν εἰς τοὺς ληστὰς συμπληρῶν καὶ διορθῶν τὴν τοῦ Ματθαίου παράδοσιν· λέγει γὰρ ὅτι οὐκ ἀμφοτέροι ὠνειδίζουν (Ματθ. 27, 44), ἀλλ' εἰς τῶν κρεμασθέντων δηλ. ἀναρτηθέντων καὶ προσηλωθέντων ἐπὶ τοῦ ξύλου, οὐ καὶ ἀναφέρει τὸν ὀνειδιστικὸν λόγον.

Στίχ. 40) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ λέγων· οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν Θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ;

Τὰ NBC* LX ἔχουσιν ἐπιτιμῶν αὐτῷ ἔφη· καὶ τὰ N* G 47 εὐαγγ. οὐ φοβῇ.

Ὁ ἕτερος τῶν ληστῶν ἐπιτιμᾷ αὐτῷ δεικνὺς ὅτι οὐδὲν δικαίωμα ἔχει μέμφεσθαι καὶ ὀνειδίζειν τὸν Κύριον, ἅτε χείρων ὢν.

οὐδὲ φοβῇ) = οὐ μόνον οὐκ ἀγαπᾷς, ἀλλ' οὐδὲ φοβῇ τὸν Θεόν, τὸν τιμωροῦντα τοὺς ἀδίκους καὶ πονηροὺς.

ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι) ἐν τῇ αὐτῇ καταδίκῃ, καὶ οὐκ ἔχεις δικαίωμα κρίνειν τὸν κατὰ μὲν πρόληψιν ἕνεκα τῆς καταδίκης ὁμοίων σοι, πράγματι δὲ ἀσυγκρίτως ὑπέρτερον ἠθικῶς· διότι κατὰ τὸν ἐπόμενον στίχον.

Στίχ. 41) καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπραξεν.

καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως) ἐν τῷ κρίματι τούτῳ ἐσμέν.

ἄξια γὰρ) ἄξιον τὸ ὁμοίον τοῦ ὁμοίου· φόνους ἐπράξαμεν, φόνον ἀπολαμβάνομεν· οὗτος ὁμως οὐδὲν ἄτοπον ἐπραξεν· ἄτοπον δὲ δηλοῖ τὸ μὴ ὂν ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ καὶ ἐκ τούτου τὸ ἀσύνηθες, τὴ παράδοξον, καὶ ἡθικῶς τὸ ἀπρεπές, τὸ κακόν, ὃ κἀνταῦθα δηλοῖ. Ὁ ληστής οὗτος φαίνεται ὅτι ἐγίνωσκε τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, πιθανῶς ἀκροατὴς αὐτοῦ γενόμενος· νῦν δ' ἀναμνησθεὶς τούτων ἠθέλησε τοῦλάχιστον ἐν τέλει μετανόη· καὶ πίστει εἰς τὸν Μεσσίαν ἵλεων δι' αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἐαυτῷ ἀπεργάσασθαι· διὸ καὶ ἐπιλέγει.

Στίχ. 42) καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Τὰ Ν·ΒC·L παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔχουσιν καὶ ἔλεγεν « Ἰησοῦ μνήσθητί μου » (παραλείπουν δὲ καὶ τὸ Κύριε τὰ αὐτὰ ΝΒC· καὶ τὰ DM καὶ ὀλίγα ἄλλα)· — τὰ DQ παραλείπουν τὸ ὅταν ἔλθῃς· — τὰ δὲ BL ἔχουσιν εἰς τὴν βασιλείαν σου.

Τοῦτο τὸ μέγιστον πάντων ἡ πίστις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐμέλλεν ἐνεγκεῖν ὁ Σωτὴρ καὶ ἐπὶ γῆς· λέγει γὰρ αὐτῷ μνήσθητί μου (= μὴ μου ἐπιλάβου, ὡς ἔχουσι τὰ ἀπόκρυφα, ἀλλὰ συμπερίλαβέ με).

ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου) = εἰσελθῇς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου ὡς βασιλεὺς, ὅταν δηλ. βασιλεύσῃς, ὡς ἔχουσι τὰ ἀπόκρυφα· ἦτοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἣν ἐγνώριζεν ἀκηκοὺς ὁ ληστής. Ἐκ τούτων προδήλως ἔπεται ὅτι ὁ ληστής ἀκηκοί καὶ ἐγίνωσκε τὸν χαρακτῆρα τὸν πνευματικὸν καὶ ἐπουράνιον τῆς βασιλείας αὐτοῦ, εἰς ἣν οἱ ἀναστησόμενοι ἀνάστασιν ζωῆς εἰσελεύσονται (Ἰωάν. 5, 29)· νῦν δ' ἐν τῷ σταυρῷ ἐκαρποφόρησεν ἡ διδασκαλία αὕτη εἰς σωτηρίαν αὐτοῦ· καὶ οὐδὲν τὸ γεγονὸς τοῦτο, τὸ αὐθεντικῶς μαρτυρούμενον ἐνταῦθα, ἔχει τὸ ἀπίθανον ἢ παράδοξον, ὥστε ὑπολαβεῖν αὐτὸ κατὰ τοὺς ὑπερκριτικούς ὡς μῦθον.

Στίχ. 43) Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

Τὰ NBL παραλείπουν τὸ δ' Ἰησοῦς· καὶ τὰ BC* L ἀμὴν σοι λέγω· κα-
κῶς δέ τινες ἐστίζαν ἀμὴν λέγω σοι σήμερον· μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῇ παρα-
δείσῳ· τὸ γὰρ σήμερον περιτεύει ἐντελῶς καὶ οὐδεμίαν ἔννοιαν ἔχει μετὰ
τοῦ λέγω, ἐν ᾧ μετὰ τοῦ ἔσῃ ὀρθοτάτην ἐξηγητικῶς καὶ δογματικῶς ἔν-
νοιαν ἀποδίδωσιν. Ὁ γὰρ Σωτὴρ ἀπαντᾷ τῷ ληστῇ ὅτι βεβαίως καὶ ἀπὸ
τοῦδε ἀράκδωνα ἀσφαλῆ τοῦ ζητουμένου παρασχέτομαι σοι· σήμερον γὰρ
(τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ) μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῇ παραδείσῳ.

Ὁ παράδεισος δ' οὗτος, ὁ ἐν Ἑδὲμ κήπος, ὁ τόπος εὐφροσύνης
καὶ τρυφῆς πνευματικῆς, ἡ κατοικία τῶν ἀθῶων πρωτοπλάστων
(Γεν. 2, 8) ἔβρ. 177 12 = κήπος ἀγαλλιάσεως, εὐφροσύνης, ὃν οἱ
Ο'. μετέφρασαν διὰ τοῦ ἐξελληνισθέντος περσικοῦ ὀνόματος παρά-
δεισος (περσιστὶ παῖρι δαηζά ἦτοι τεχνητὸς περιπεφραγμένος κήπος)
ἐκλείσθη διὰ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν (Γεν. 3, 34) καὶ κατεστράφη·
ἐν δὲ τῇ Π. Δ. μόνος ὁ ἄδης ἔμεινεν ὁ σκοτεινός, ὡς τὸ κατοικη-
τήριον τῶν ψυχῶν (Πράξ. 2, 27)· σήμερον δέ, ἦτοι τῇ ἡμέρᾳ
ἐκείνῃ, ὁ Σωτὴρ κατῆλθεν εἰς τὸν ἄδην καὶ ἀνεβίβασε τὰς ψυχὰς
τῶν πατριαρχῶν καὶ δικαίων καὶ πάντων τῶν εἰς αὐτὸν πιστευ-
σάντων εἰς τὸν μετενεχθέντα ἐν τῷ οὐρανῷ παράδεισον (Β'. Κορ.
12, 4) ὡς κατοικίαν τῶν ψυχῶν τῶν δικαίων, ὅστις καὶ πάλιν ἐν
τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ ἀνασυστηθήσεται ἐν τῇ καινῇ γῇ, ἐν ἣ εὐ-
φρανθήσονται οἱ δίκαιοι συζῶντες τῷ Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας (Ἀπο-
καλύψεως 2, 7. 22, 2)· μετὰ τῶν ἄλλων τοίνυν ψυχῶν καὶ πρὸ
αὐτῶν, αἵτινες, ὡς εἶδομεν, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνῆλθον, ἀνεβίβασε
καὶ τὴν τοῦ ληστοῦ ὁ Σωτὴρ ἐκ τοῦ ἄδου εἰς τὸν παράδεισον τῇ
αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνοίξεως τοῦ παραδείσου διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ δι-
καίους· ὁ παράδεισος τοίνυν οὗτος τόπος ἐστὶν ἀναπαύσεως καὶ
ἀγαλλιάσεως πνευματικῆς διὰ τοὺς σεσωσμένους καὶ πιστούς.

Στίχ. 44) Ἦν δὲ ὥσει ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο
ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.

Τὰ NBC* DL 255 ἔχουσι καὶ ἦν· τὰ δὲ BCL ἥδη· καὶ τὰ N 253 ὥρα
ὥσει ἕκτη.

Καὶ ὁ Λουκᾶς συμφώνως τῷ Ματθαίῳ ἀναφέρει τὴν ἕκτην μέ-
χρι τῆς ἐνάτης, ὡς τὴν ὥραν τοῦ σκότους.

Στίχ. 45) καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέ-
τασμα τοῦ ναοῦ μέσον.

Τὰ NBC*Γ ἔχουσι τοῦ ἡλίου ἐκλιπόντος, ἀντὶ τοῦ « καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος » πάντων τῶν ἄλλων· ὡσαύτως « ἐσχίσθη δὲ » ἔχουσι τὰ NBC*Γ καὶ τρία τῶν μικρῶν, ἀντὶ τοῦ καὶ ἐσχίσθη.

Ὁ ἥλιος δηλ. τὸ φῶς αὐτοῦ ἐσκοτίσθη καὶ ἐξέλειπεν, ἐγένετο ἀφανὴς διὰ τοὺς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ πυκνοὺς ἀτμούς· ἐσχίσθη δὲ καὶ τὸ καταπέτασμα· ὁ Λουκᾶς ἐπιτέμνει ἐνταῦθα τὴν τοῦ Μαρ-
θαίου περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀγωνίαν τοῦ Κυρίου σημείων διήγησιν.

Στίχ. 46) καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· πά-
τερ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου, καὶ ταῦτα
εἰπὼν ἐξέπνευσε.

Τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰς χεῖρα· τὰ δὲ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁρ. Εὐσ. Κυρ. πα ρ α τ ῖ θ ε μ α ι· τὰ δὲ DR καὶ ἱκανὰ ἄλλα πα-
ρατίθημι· τὸ δὲ π. κ. κατὰ τὰ EGH καὶ πλείστα ἄλλα παραθήσο-
μαι (κατὰ τοὺς Ο΄. Ψαλμ. 30, 5)· τὰ NBO*D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι
τοῦτο δὲ εἰπὼν ἐξέπνευσε· τὰ δὲ KMP καὶ τινα ἄλλα καὶ τοῦτο· καὶ τὸ
π. κ. καὶ τὰ AC⁸Q καὶ πλείστα ἄλλα καὶ ταῦτα εἰπὼν.

Ὁ Λουκᾶς παραλείπει τὴν πρώτην φωνὴν καὶ τὸν ποτισμὸν τοῦ
Σωτῆρος (Ματθ. 27, 46 — 49), καὶ ἔρχεται εἰς τὴν τελευταίαν
φωνὴν καὶ τὸν θάνατον· — τὸ δὲ παραθήσομαι) = εὐθύς μετ' ὀλί-
γον μέλλω δοῦναι εἰς τὴν σὴν ἐξουσίαν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὃ
ἔδωκάς μοι κατὰ τὴν σάρκωσιν.

Στίχ. 47) Ἰδὼν δὲ ὁ ἑκατόνταρχος τὸ γενόμενον, ἐδόξασε
τὸν Θεὸν λέγων· Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν.

Τὰ N*BP* καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ ἑκατοντάρχης· τὰ δὲ R 48
εὐαγγ. τὰ γενόμενα· καὶ τὰ NBDLR ἐδόξαζεν.

τὸ γενόμενον) σημείον, τὸ σκότος.

ἐδόξασε) δόξα γὰρ τοῦ Θεοῦ ἦν ἡ ἀναγνώρισις τῆς δικαιοσύνης
τοῦ Σωτῆρος.

Στίχ. 48) Καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον.

Τινὰ τῶν μικρ. ἔχουσι μετὰ τὸ ὄχλοι «καὶ θεωρήσαντες τὴν θεωρίαν ταύτην καὶ τὰ γινόμενα»· τὸ δὲ A καὶ δύο ἄλλα παραλείπουσι τὸ θεωροῦντες τὰ γενόμενα· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι θεωρήσαντες· — τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἑαυτῶν κατὰ τὰ πλείστα ἢ κατ' ἄλλα πολλὰ αὐτῶν.

Καὶ τοῦτο ἰδιάζον τῷ Λουκᾷ ὅτι οἱ ὄχλοι, οἱ θεαταί, μετὰ τὰ σημεῖα ταῦτα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη εἰς σημεῖον λύπης καὶ μετανόιας (Λουκ. 8, 52. 18, 13), καθ' ὅσον ἠνέχθησαν ἢ καὶ ἐπεδοκίμασαν τὴν καταδίκην, ὑπέστρεφον εἰς τὴν πόλιν.

Στίχ. 49) Εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ὁρῶσαι ταῦτα.

Τὰ ABLP καὶ δύο τῶν μικρ. ἔχουσιν οἱ γνωστοὶ αὐτῷ· τὰ δὲ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπὸ μακρόθεν, ὡς ὁ Ματθαῖος· καὶ τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα συνακολουθοῦσαι.

Ὁ Λουκᾶς προστίθει ἐνταῦθα, ὅτι καὶ οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ (οἱ γνώριμοι μαθηταὶ καὶ ὁπαδοί, οὓς εἶχεν ἐν Ἱεροσολύμοις) μακρόθεν εἰστήκεισαν· τὰς δὲ γυναῖκας ταύτας ἀνέφερεν ἥδη ὀνομαστικῶς (ἡ Μαρία Μαγδαληνὴ, Ἰωάννα καὶ Σουσάννα καὶ ἕτεραι πολλαί) καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ἀποσιωπᾷ.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 15, 22 — 41.

Στίχ. 22) Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον, ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενον Κρανίου τόπος,

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἄγουσιν, ἀντὶ φέρουσιν· τὰ δὲ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπὶ τὸν Γολγοθᾶ — τὰ NBF καὶ ἱκανὰ ἄλλα γολγοθᾶν· τὰ δὲ ABN μεθερμηνευόμενος.

Ὁ Μάρκος λέγει σαφῶς, ὅτι τὸ μέρος ἐλέγετο Γολγοθᾶ τόπος, ἥτοι μεταφραζόμενον ἐλληνιστῶν (παρ. Μάρκ. 5, 41) κρανίου τό-

πος, ὅπερ ἐνισχύει ὅσα περὶ τοῦ αἰτίου τῆς ὀνομασίας ταύτης εἰπο-
μεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 23) καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ
δὲ οὐκ ἔλαβεν.

Τὰ NBC*LD παραλείπουν τὸ πιεῖν· καὶ τὰ NBL*33 ἔχουσιν ὅς δέ,
ἀντὶ ὁ δέ· τὸ δὲ D. 1 καὶ καὶ τὸ G. 1. καὶ γευσάμενος.

Ἔπεται τῷ τοῦ Ματθαίου 27, 34, ὃν παράβαλε.

Στίχ. 24) Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν διαμερίζονται τὰ ἱμά-
τια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, τίς τί ἄρη.

Τὰ BL ἔχουσι καὶ σταυροῦσιν αὐτὸν καί· — διαμερίζονται ἔχουσι τὰ
NABCD καὶ πλεῖστα ἄλλα· — τὸ δὲ π. κ. καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν διμερί-
ζον· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν διμερίζοντο· καὶ ὀλίγα αὐτῶν διμερίσαντο (ὡς
ὁ Ματθ.) ὁ ἐνεστὼς ἰδιάζει τῷ Μάρκῳ· — βαλόντες (ἀντὶ τοῦ ἐνεστ. βάλ-
λοντες) ἔχουσι τὰ KLM καὶ τινὰ ἄλλα· τὰ δὲ D 157 παραλείπουν τὸ
τίς τί ἄρη.

Ὁ Μάρκος προστίθῃσι τίς τί ἄρη, ἵνα δείξῃ ὅτι σκοπὸς τοῦ
κλήρου ἦν ἵνα ἀποφύγῃσι τὴν ἔριν περὶ τοῦ τίς λήψεται ἕναστον
τῶν ἐνδυμάτων· ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμῶς Ἰωάννης συμπληρῶν τὴν
διήγησιν τῶν ἄλλων λέγει (19, 23) ὅτι τὰ μὲν ἱμάτια αὐτοῦ, δηλ.
τὸν ἐπενδύτην καὶ ἀναξυρίδα, ἦν ἐφόρει ὡς οἱ ἱερεῖς, σχίσαντες
ἐποίησαν τέσσαρα μέρη (ἦτοι τεμάχια, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ χιτῶ-
νος, περὶ οὗ λέγουσι μὴ σχίσωμεν αὐτὸν στίχ. 24)· περὶ δὲ τοῦ
ἁρράφου μόνον χιτῶνος ἔρριψαν οἱ τέσσαρες φύλακες κληρον (ὁ
ἐνικός τῆς κατηγορίας καὶ ἀντὶ πληθ. λαμβάνεται = κλήρους· ἡ
δὲ λέξις ἐκ τοῦ κλάω, δηλοῖ τεμάχιον ξύλου ἢ λίθου ἢ κεράμου, ὃ
ἐχρῶντο ῥίπτοντες εἰς ἀγγεῖον καὶ ἐξάγοντες εἰς τὸ διανεῖμαί τι,
περὶ οὗ οὐκ ἠδύναντο συμφωνῆσαι)· κατὰ τοῦτο τοῖνυν περιορι-
στέον τὸ τίς τί ἄρη τοῦ Μάρκου ἐπὶ τοῦ ἁρράφου χιτῶνος τοῦ
Κυρίου.

Στίχ. 25) Ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Τὰ ΑC·K καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν τρίτη ὥρα· ὁ δὲ Ἰερώνυμος νομίζει τὸ τρίτη λάθος τῶν ἀντιγρ. (γ'. ἀντὶ στ'). τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὅτε ἐσταύρωσαν αὐτόν, ὃ ἰσοδυναμεῖ τὸ καὶ ἐνταῦθα.

Βεβαίως ἡ τότε τῶν ὥρῶν τῆς ἡμέρας μέτρησις (πιθανῶς δι' ἡλιακῶν ὥρολογίων καὶ κλεψύδρας) οὐκ ἦν ἀκριβής, καὶ ἡδύναντο ἐν τῇ παραδόσει καὶ διάφοροι ὥραι τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου ἀναγραφῆναι· τὸ τρίτη ὁμῶς ἐφάνη καὶ τὸ τετάρτῳ εὐαγγελιστῇ μὴ ἀκριβὲς καὶ διὰ τοῦτο διώρθωσεν αὐτὸ (Ἰωάνν. 19, 14).

Στίχ. 26) Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη· ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Ὁ Μάρκος ἐπιτέμνει ἐνταῦθα τὸν Ματθαῖον καὶ Λουκᾶν, ἐπόμενος μᾶλλον τῷ δευτέρῳ κατὰ τὴν ἔκφρασιν (ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφή γεγραμμένη).

Στίχ. 27) Καὶ σὶν αὐτῷ σταυροῦσι δύο ληστές, ἓνα ἐκ δεξιῶν καὶ ἓνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ.

Τὰ C·D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἐν τέλει αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 28) Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή ἡ λέγουσα· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.

Τὰ NABC·DX καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν στίχον τοῦτον, ὃν ἔχει τὰ EFG καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ ἡ συρ. καὶ ἡ βουλγ. καὶ ἄλλαι ἀρχαῖαι μεταφρ. Ἡ παράλειψις δ' αὕτη, εἰ μὴ τυχαία, δύναται ἐξηγηθῆναι καὶ ἐκ τῆς προηγουμένης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος μνείας τῆς προφητείας ταύτης παρὰ τῷ Λουκᾷ 22, 37, ἧς ἕνεκα παρέλιπον ταύτην ἐνταῦθα οἱ τὰς πρώτας ἀρμονίας καὶ τὰ διὰ τεσσάρων συνταξάμενοι (ὡς φαίνεται ἐκ τῶν κανόνων τοῦ Ἀρμυνίου καὶ Εὐσεβίου) καὶ ἐντεῦθεν παρελείφθη καὶ ὑπὸ ἀντιγραφῶν τινῶν ἐν τῷ κειμένῳ. Ἡ μαρτυρία ὁμῶς τοσοῦτων κωδίκων οὐδέλως δύναται εἰς ἀμφιβολίαν τεθῆναι ἕνεκα τῆς ἀγνώστου αἰτίας τῆς παραλείψεως τῶν ἄλλων, ἐπεὶ μάλιστα καὶ τὸ περιεχόμενον ταύτης ἄριστα ἀρμόζει ἐνταῦθα, καὶ τὸ ἐπληρώθη ἡ γραφή οὐ μόνον τῇ Ἰωάννῃ ἰδίῳ, οὐδὲ ξένον τῷ Μάρκῳ τυγχάνει (παρ. Μάρκ. 14, 49).

Τὴν ῥῆσιν δὲ ταύτην τοῦ Ἡσαίου 53, 12 ἐρμηνεύσαμεν ἤδη ἐν τῷ Λουκ. 22, 37· ὁ δὲ Μάρκος ὀρθῶς ἡγεῖται ὅτι ἐπληρώθη διὰ τῆς συσταυρώσεως μετὰ τῶν δύο ἀνόμων = παραβατῶν τοῦ νόμου, ληστῶν.

Στίχ. 29) Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινουντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες· Οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν,

Τὸ D καὶ ὁ Εὐσ. ἔχουσι παράγοντες, ἀντὶ παραπορευόμενοι— τὰ D 59 παραλείπει τὸ αὐτῶν μετὰ τὸ κεφαλὰς— καὶ τὰ BDL ἔχουσιν οἰκοδομῶν πρὸ τοῦ ἐν τρισὶν ἡμέραις— τὰ δὲ ADPY καὶ ὀλίγα ἄλλα τρισίν, ἀντὶ τοῦ ἐν τρισίν.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται κατὰ λέξιν τῷ Ματθαίῳ· μόνον δὲ προστίθῃσι τὸ οὐὰ, ὅπερ ἐστὶν ἐπιφώνημα εἰρωνικοῦ θαυμασμοῦ, χλευαστικόν, τὸ αὐτὸ τῷ λατινικῷ vah! καὶ τῷ γαλλ. Ah! εὐρηται δὲ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις συγγρ. τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς Δίωνι Κασσίῳ (63, 20) καὶ Ἀρριαν. Ἐπικτήτ. διατρ. 3, 23. 34. τὸ δ' οὐαὶ ἐστὶ σχετλιαστικόν (Κοραῇ Σημ. εἰς τὸ Ἐπικτήτου χωρίον).

Στίχ. 80) σῶσον σεαυτὸν καὶ κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

Τὰ NBDL ἔχουσι κατὰ βάς.

Κἀνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ παραλείπων συντομίας ἐνεκεν τοῦ « εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ ».

Στίχ. 31) Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων ἔλεγον· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.

Τὰ NABC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὁμοίως καὶ· τὰ δὲ C³M³ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ὁμοίως δὲ καί, ὥς ὁ Ματθ. τινὰ δὲ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ πρὸς ἀλλήλους.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· προστίθῃσι δὲ τὸ πρὸς ἀλλήλους = ἐν ἑαυτοῖς, μεταξὺ ἀλλήλων.

Στίχ. 32) Ὁ Χριστός, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν· καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ «Ἰσραήλ». Τὰ δὲ NAB καὶ πλείστα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτῷ μετὰ τὸ πιστεύσωμεν, ὃ ἔχει τὰ C^o DF καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκ τοῦ Ματθ. — Τὰ NBL ἔχουσιν οἱ συνεσταυρωμένοι σὺν αὐτῷ.

Ὁ Μάρκος ἔπεται κἀνταῦθα τῷ Ματθαίῳ· διατυποῖ δὲ μόνον ζωηρότερον τὴν ἔκφρασιν, ἀφαιρῶν τὸν εἰ, καὶ ἀρχόμενος ἀφ' Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς... καταβάτω νῦν κτλ. » καὶ περὶ τῶν ληστῶν δὲ ὡς ἀμφοτέρων ὀνειδιζόντων, ἔπεται τῇ τοῦ Ματθαίου διηγήσει καὶ οὐ τῷ Λουκᾶ.

Στίχ. 33) Γενομένης δὲ ὥρας ἑκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐννάτης.

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουν καὶ γενομένης· τὸ D καὶ δύο ἄλλα ἐφ' ὅλης τῆς γῆς — ἐνάτη δὲ καὶ ἐνάτη, ὡς καὶ παρὰ Ματθ.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· τίθησι δὲ μόνον γενομένης = πληρωθείσης.

Στίχ. 34) Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐννάτῃ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων· ἐλωὶ ἐλωὶ λιμὰ σαβαχθανί, ὃ ἔστι μεθερμηνεύμενον· ὁ Θεός μου, ὁ Θεός μου εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

Τὸ M καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀνεβόησεν, ὡς ὁ Ματθ. Τὰ δὲ NBDΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ λέγων· τὸ ἐλωὶ διασύνουσι πολλὰ τῶν ἀντιγρ. ἄλλα δὲ γράφ. ἐλῶσι ἢ ἐλωὶ καὶ τὰ D 131 ἔχουσιν ἡλεί, ὡς ὁ Ματθ. τὰ NCLΔ ἔχουν λειμά· τὰ BD 1 λαμά· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. λαμμά· τὰ δὲ AKM καὶ πολλὰ ἄλλα λιμά· καὶ τὰ EFG καὶ ἄλλα πολλὰ λειμά· καὶ τὸ σαβαχθανί (EFK καὶ πλείστα ἄλλα) γράφεται καὶ σαβαχθανεὶ (κατὰ τὰ n^oCG καὶ ὀλίγα ἄλλα) ἢ σαβακτανεὶ (ABD) καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους ἐσφαλμένους τρόπους — ὁ Θεός μου, ὁ Θεός μου ἔχουν τὰ NCD καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. τὰ δὲ AEF καὶ πολλὰ ἄλλα κατὰ τοὺς Ο'. ὁ Θεός, ὁ Θεός μου· τὰ NBL ἔχουσιν ἐγκατέλιπές με.

Καὶ ἐνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· μόνον δ' ἀντὶ τοῦ Ἥλι ἔχει

τὸν συροχαλδαϊκὸν συνήθη τύπον Ἑλωῖ (ܝܠܝ) καὶ ἀντὶ τοῦ λαμ
 λιμὰ ἢ λεμὰ (ܠܡܐ)· ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἑλὶ ἐννοεῖται φυσικῶς ἡ παρ
 ξήγησις τοῦ Ἑλῖαν φωνεῖ.

Στίχ. 35) Καί τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες ἔλ
 γον· ἰδοὺ Ἑλῖαν φωνεῖ.

Τὰ ΝCΥ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πα ρ ε σ τ ῶ τ ω ν· καὶ τὰ ΝΒF καὶ
 ὀλίγα ἄλλα ἴδε, ἀντὶ ἰδοὺ· τὰ δὲ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα οἱ ἰδοὺ (τὸ ἰ
 ἐκ τοῦ Ματθ.)· τὰ ΝΑВ Ἑλῖαν.

Ὁ αὐτὸς τῷ 47 στίχῳ τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 36) Δραμῶν δὲ εἷς καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους, π
 ριθεῖς τε καλὰ μω ἐπότιζεν αὐτὸν λέγων· ἄφετε ἴδωμεν εἰ ἔ
 χεται Ἑλῖας καθελεῖν αὐτόν.

Τὸ D 1. ἔχουσι καὶ δραμῶν. τὰ δὲ ΝΒΓΔ εἷς, ἀντὶ τῆς καὶ τὰ ΒΓ γ
 μίσας ἄνευ τοῦ καί· τὰ δὲ ΝΒDΓ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι
 τε μετὰ τὸ περιθεῖς· τὰ ΝDΥ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἄφες (κατὰ τὸν Ματθ.)·
 δὲ ΝΒP Ἑλῖας· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν «καὶ δραμόντες ἐγέμισαν σπόγγ
 ὄξους καὶ περιθέντες καλὰ μω, ἐπότιζον αὐτὸν λέγοντες κτλ.».

Κένταυθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· παρίστησι δὲ μόνον αὐτὸν τ
 ποτίζοντα, λέγοντα ὅσα οἱ λοιποὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 37) Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείς φωνὴν μεγάλην ἐξέπνευσε

Ἐνταῦθα συνδυάζει τὸ φωνῇ μεγάλη κράξας τοῦ Ματθαίου τ
 ἐξέπνευσε τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 38) Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο
 ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω.

Τοῦτο μόνον ἐκ τῶν σημείων συντομίας χάριν ἀναφέρει ἀκριβ
 κατὰ τὸν 51 στίχ. τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 39) Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων, ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἑνα
 τίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν· ἀληθῶς
 ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν Θεοῦ.

Δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ· τὰ δὲ NBL παραλείπουν τὸ κράζας· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὗτος ὁ ἄνθρωπος· καὶ τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα υἱὸς ἦν Θεοῦ.

Ὁ ἑκατόνταρχος, ὁ φυλάσσων καὶ ἱστάμενος συνεδύασε τὰ σημεῖα (σκοτός, σεισμὸν κτλ.) πρὸς τὴν κραυγὴν, δι' ἧς ὠνόμαζε πατέρα αὐτοῦ τὸν Θεόν (Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου) καὶ συνεπέραναν ὅτι ὁ δι' ὃν τοιαῦτα σημεῖα γέγονας, βεβαίως καὶ ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς (ὅπως οἱ ἐθνικοὶ ἐφαντάζοντο αὐτοὺς) ἦν· τὸ τοῖνυν οὕτω κράζας οὐκ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰσχὺν ἢ τρόπον τῆς φωνῆς, ἀλλ' ἰσοδυναμεῖ τῷ οὕτω φωνήσας, τοιαῦτα δηλ. εἰπὼν (παρ. Μάρκ. 2, 7. 8. 12 κτλ.)· πρόδηλον δὲ ὅτι ἀναφερόμενος εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ καὶ ταύτην γνωστὴν προϋποτιθεὶς γράφει ταῦτα. Αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη φυσικὴ ἐξήγησις.

Στίχ. 40) Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς ἦν καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία, ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ Σαλώμη,

Τὰ NBL παραλείπουν τὰ ἦν· τὰ δὲ CDG καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ· καὶ τὰ BC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ· τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα Μαρία ἡ Ἰακώβου· τὰ δὲ B 131· καὶ ἡ Ἰωσὴ μήτηρ· καὶ τὰ DF καὶ τινὰ ἄλλα Μαρία ἡ Ἰακώβου· — τὰ N^oBDLΔ Ἰώσητος.

Κάνταῦθα ἔπεται τῷ Ματθαίῳ· προτάσσει δὲ τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν, ὀνομαστὶ ἀναφέρων τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, καὶ χαρακτηρίζων τὸν ἀπόστολον Ἰάκωβον ὡς τὸν μικρόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μέγαν ἢ μείζονα, τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου· ἐπιτάσσει δ' ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ὅτι αὗται ἠκολούθησαν ἐκ τῆς Γαλιλαίας διακονοῦσαι τῷ Σωτῆρι.

Στίχ. 41) αἶ, καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ, καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Τὰ NB καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν αἶ, ὅτε ἦν· τὰ δὲ ACL καὶ ὀλίγα

ἄλλα καὶ ὅτε ἦν, ἔνευ τοῦ αἴ· τὰ δὲ DHΓ καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π.
αἰ καὶ δτε· τὸ δὲ D καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἠκολούθησαν — τὰ CDA π.
ραλείπουσι τὸ καὶ διηκόνουν.

καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ) καὶ μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὸν Σωτῆρα
εἰς Ἱεροσόλυμα, πάλιν ἠκολούθουν διακονοῦσαι αὐτῷ· καὶ ἄλλ
δὲ πολλὰ ἠκολούθουν, αἱ ἐκ διαφόρων ἄλλων τῆς Ἰουδαίας κ
τῶν πέριξ τῆς Ἱερουσαλὴμ κωμῶν συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱερ
σόλυμα.

ογ'). Ἡ ἀποκαθήλωσις καὶ ταφὴ τοῦ Σωτῆρος

Ματθ. 27, 57—61. Λουκ. 23, 50—56. Μάρκ. 15, 42—47.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 57 — 61.

Στίχ. 57) Ὀψίας δὲ γενομένης ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος
ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθητεύ
τῷ Ἰησοῦ.

Τὸ D ἔχει Ἀριμαθείας· δύο δὲ τῶν μικρῶν Ἀριμαθίας· τὰ δὲ NC
καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐμαθητεύθη.

Οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς προείπομεν, ἔθαπτον τῶν καταδίκων τὰ σω
ματα· τότε δὲ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἵνα μὴ μείνη
σώματα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὅτε ἤρχε
τὸ σάββατον (Ἰωάνν. 19, 31), ἐλθόντες πρὸ τοῦ Ἰωσήφ οἱ Ἰο
δαῖοι παρεκάλεσαν τὸν Πιλάτον, ἵνα πρὸ τῆς ἐσπέρας τοῦ Πάσχ
γένηται ἡ κατάξις τῶν σκελῶν καὶ ἀρθῶσιν ἐκεῖθεν καὶ ταφῶσι·
ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐφρόντισεν ἵνα πισταὶ καὶ δίκαιαι χεῖρες ἀποδώσι
ὑστάτον τοῦτο χρέος τοῦ γένους ἡμῶν τῷ Σωτῆρι αὐτοῦ, φωτίσει
τὸν μαθητὴν τοῦ Σωτῆρος Ἰωσήφ, τὸν πλούσιον καὶ φίλον τ
Πιλάτῳ, ἵνα ζητήσῃ τὸ σῶμα καὶ θάψῃ μετὰ τοῦ Νικοδήμου
(Ἰωάνν. 19, 39), ὡς ἤρμοζεν. Τοῦτο τοίνυν ἱστορεῖ καὶ ὁ Μα
θαῖος ἐνταῦθα λέγων· ὀψίας γενομένης, ἦτοι τῆς κυρίως ὀψίας
τοῦ δειλινοῦ ἀπὸ τῆς τρίτης M. M. ἢ ἐννάτης καθ' Ἑβραίου
μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου (Ματθ. 8, 16) ὥστε κατὰ τὴν 4

τὸ πολὺ τὴν 5 M. M. ὥραν ἦλθεν εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως ὁ Ἰωσήφ, ἅμα μαθὼν ὅτι ὁ Σωτὴρ ἐξέπνευσεν· ἦν δ' οὗτος ἄνθρωπος τις πλούσιος (καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τῷ Πιλάτῳ τίμιος καὶ δυνάμενος λαβεῖν τὸ σῶμα καὶ θάψαι ὡς ἔδει τὸν Κύριον) ἀπὸ Ἀριμαθαίας (γεγονὼς καταγόμενος, ὡς ἐκ τοῦ Ἰωάνν. 19, 38 καταφαίνεται, οὐχὶ δ' ἐλθὼν, ὡς ὁ Baumgarten ἐρμηνεύει, ὅτι ὁ Ἰωσήφ διαρκῶς τότε ἐν Ἱεροσολύμοις διέμενε). Ἀριμαθαία δὲ (ἐβρ. ארימתיא Βασ. Α'. 1, 1) ἡ πατρίς τοῦ Σαμουήλ, ἡ αὐτὴ τῇ Ραμᾶ (רמא) ἢ Ῥαμαθᾶ (μετὰ τοῦ Ν τῆς κινήσεως) τῇ Ματθ. 2, 18 μνημονευομένη· ἡ δὲ λέξις Ῥαμᾶ δημοτῶς κυρίως ὕψος, καθ' ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἐφραΐμ καὶ ἦν ἡ Α'. Μακκ. 11, 34 ὀνομαζομένη Ῥαμαθέμ, περὶ ἧς λέγεται ὅτι προσετίθη τῇ Ἰουδαίᾳ ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος.

τοῦνομα Ἰωσήφ) ἐκαλεῖτο τοίνυν δια τοῦ κυρίου ὀνόματος καὶ τοῦ τῆς πατρίδος, ὡς καὶ ὁ Ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ Κανᾶ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ (παρ. Ἰωάν. 19, 38).

ὅς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσεν τῷ Ἰησοῦ) ἀμετάβ. εἰς τὴν σημασίαν γέγονε μαθητῆς τῷ Ἰησοῦ· τοῦτο δὲ δηλοῖ τὸ καὶ ἐμαθητεύθη τῶν ὀλίγων ἀντιγράφων, ὅπερ εὔρηται παρὰ τοῖς ἐκκλ. συγγρ. προτιμότερα ὅμως ἢ τοῦ π. κ. ἀνάγνωσις ἐμαθήτευσεν ἐνταῦθα, ὡς ἡ συνηθεστερά καὶ παρὰ τοῖς ἔξω ἐν χρήσει. παρ. Ματθ. 13, 52.

Στίχ. 58) Οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἡτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα.

Τὰ ABD ἔχουσι Πειλάτῳ καὶ Πειλάτος· — τὰ δὲ NBL καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ σῶμα ἐν τέλει.

Πεισθεὶς ἰδίους ὁμμασι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος ὁ Ἰωσήφ προσῆλθε καὶ ἡτήσατο πρὸς ταφὴν τὸ σῶμα αὐτοῦ· τότε ὁ Πιλάτος ἐνετείλατο τοῖς φυλάττουσιν ἀποδοθῆναι (ὡς τι ἀνῆκον τῷ μαθητῇ καὶ πιστῷ ὁπαδῷ, τῷ τὴν ὑστάτην ἀποδώσονται τιμὴν καὶ χρέος τῆς μαθητικῆς εὐσεβείας).

Στίχ. 59) Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ.

Τὸ L καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ 'Ιωσήφ· τὰ δὲ BD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν σινδόνι.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, ὡς καὶ ὁ 'Ιωάννης, ἐπαναλαμβάνει σκοπῶν τὴν αὐτὴν λέξιν *σῶμα*, καὶ οὐ τίθησι τὴν ἀντωνυμίαν ἵνα ῥητῶς καὶ σαφῶς ἐντυπώσῃ ἡμῖν τὸ ἀληθές τοῦ θανάτου κατὰ τοῦ Paulus καὶ τῶν ἰδιολογιστῶν· ἡ γὰρ ἐργασία τῆς ταφῆς καὶ ἡ ταφὴ αὕτη *πίστως* τοῦ θανάτου καὶ ἀναγκαία τῆς ἀναστάσεως προϋποθέσεις· καθαρὰν δὲ σινδόνα λέγει τὴν μήπω ῥυπανθεῖσαν, ὡς μήπω χρησιμεύσασαν οὐδενί· ἡγόρασε γὰρ αὐτὴν αὐτὸς τότε κατὰ τὸν Μάρκον 15, 46.

Στίχ. 60) Καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ· καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπῆλθεν.

Τὰ L 69 παραλείπουν τὸ αὐτό· τὸ δὲ Δ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐπὶ τῇ θύρᾳ.

Ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει μόνος ἐξ ὅλων ῥητῶς ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦ Σωτῆρος ἦν τὸ *καινὸν* (ἄρτι λατομηθὲν) μνημεῖον τοῦ 'Ιωσήφ, τὸ *ιδιόκτητον* δηλ. αὐτοῦ, ὅπερ ἐλατόμησε (διὰ τῶν ἐργαστῶν) ἐν τῇ πέτρᾳ, ἵνα ταφῇ αὐτὸς ἐκεῖ, τούτῳ δ' οὐδόλως ἀντιφάσκει, ἀλλὰ μᾶλλον συμφωνεῖ ὁ 'Ιωάννης λέγων (19, 42) ὅτι διὰ τὸ σύντομον τοῦ χρόνου, διότι ὤφειλε πρὸ τῆς νυκτὸς τοῦ Πάσχα ἐνταφιάσαι αὐτόν, ἠναγκάσθη θεῖναι αὐτόν ἐν τῷ ἰδίῳ ἐαυτοῦ μνημείῳ· ἄλλως γὰρ ἠτοίμασεν ἂν αὐτῷ ἴδιον λαμπρὸν μνημεῖον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὁ Θεὸς ὠκονόμησεν ἵνα εὐρεθῇ ἄπλοῦς καὶ καινὸν μνημεῖον πλησίον τοῦ Πολυγοῦ, ἐν ᾧ ταφῆναι τὸν ζῶντα καὶ θανάτου κυριεύοντα· τὸ δ' ἐν τῇ πέτρᾳ = ἐν τῷ βράχῳ τὸ εὐρισκομένῳ ἐν τῷ κήπῳ ἐκείνῳ τοῦ 'Ιωσήφ· ἐν τούτῳ τοῖνον τὸ βράχῳ ἐλατόμησεν (λατομέω = λαῖς — τέμνω), ἥτοι ἐλάξευσε διὰ τῶν ἐργαστῶν τὸ μνημεῖον αὐτοῦ· καὶ μετὰ τὸ θάψαι τὸν Σωτῆρα κυλιέμενος μέγαν λίθον πρὸς τὴν θύραν, τὸ στόμιον τοῦ μνημείου, ὅπως ἦν γενικὴ συνήθεια τῶν 'Ιουδαίων, ἵνα μὴ ὑπὸ ζώων ἢ ἀνθρώπων

μόρφων θηρίων βεβηλωθῇ ὁ τάφος· (τὸν δὲ στρογγύλον καὶ κυλίστον λίθον τοῦτον οἱ ῥαββίνοι ἐκάλουν ἡζῖα ἐκ τοῦ ἡζῖ κυλίειν).

ἀπῆλθεν) εἰς τὰ ἴδια· κατὰ τὸν Bengel non sperans ea quae mox erant futura.

Στίχ. 61) Ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

Τὰ $\kappa\beta\kappa\lambda\Delta$ 1 ἔχουσι Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ (ὡς καὶ ἀνωτέρ. τινὰ) καὶ τὸ Δ κατωτέρω « καὶ ἡ ἄλλη Μαριάμ ». τὰ δὲ $\Delta\Delta$ καὶ ἄλλη Μαρία.

Οὐ μόνον ἀπέναντι τοῦ σταυρωθέντος, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ τάφου αἱ πισταὶ γυναῖκες ἐν θρήνῳ καὶ κλαυθμῷ ἐκάθηντο· διὸ καὶ πρῶται τῆς ἀφάτου χαρᾶς τῆς ἀναστάσεως ἠξιώθησαν.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 50 — 56.

Στίχ. 50) Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, βουλευτῆς ὑπάρχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος·

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὄνομα Ἰωσήφ. τὰ δὲ $\kappa\kappa\lambda\chi$ καὶ δύο τῶν μικρῶν καὶ ἀνὴρ. τὰ δὲ $\Delta\Gamma$ παραλείπουσι τὸ ἀνὴρ.

Ἡ σύνταξις ὁμοία τῇ Λουκ. 19, 2, νοεῖται δὲ τὸ ἦν ἐξωθεν, ἦτοι καὶ ἰδοὺ ἦν ἀνὴρ (παρ. Λουκ. 2, 25)· ὁ Λουκᾶς ἐν γένει ἐπεταὶ τῷ Ματθαίῳ ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ· ἐξάγει δὲ καὶ τὰ ἠθικὰ τοῦ Ἰωσήφ προσόντα, χαρακτηρίζων αὐτὸν ὡς ἄνδρα ἀγαθὸν τὴν καρδίαν καὶ δίκαιον τὸν χαρακτῆρα, θέλοντα δηλ. πάντοτε ποιεῖν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀποδιδόναι τὸ ἀνῆκον ἐκάστῳ· λέγει δὲ ὅτι ὑπῆρχε (παρ. 8, 41 περὶ τοῦ ὑπῆρχε μετὰ τοῦ ἀξιώματος) βουλευτῆς, δηλ. μέλος τοῦ μεγάλου συνεδρίου, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου, ὅτι οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν.

Στίχ. 51) οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν, ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων, ὃς καὶ προσεδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Τὰ $\kappa\kappa\Delta$ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν συγκατατεθειμένος· τὰ $\kappa\beta\kappa\Delta\lambda$ 69

δς προσεδέχετο· τὸ δὲ Γ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν, δς καὶ προσεδέχετο· δὲ KMP καὶ τινὰ δς καὶ αὐτὸς προσεδέχετο· καὶ τὰ AEFΓ καὶ τὰ στα καὶ τὸ π. κ. δς καὶ προσεδέχετο καὶ αὐτός· αὕτη ἐστὶν ἡ γραφή ἡ δηλοῦσα α'.) ὅτι οὐ μόνον ἀκηκόει τὰ περὶ τῆς βασιλείας Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ (πιστεύσας) προσεδέχετο αὐτήν· β'.) καὶ αὐτός, ὡς καὶ ὁ Νικόδημος καὶ ἄλλοι. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς κατὰ λάθος παραλλαγῆς τοῦ καὶ καὶ μεταβολῆς τῆς σειρᾶς τῶν λέξεων ἐγενήθησαν αἱ γραφαί.

Ὁ Λουκᾶς ἐξακολουθεῖ ἐκτιθεὶς τὴν ἠθικὴν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἀποδεικνύει τὸ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ἐκ τοῦ ὅτι οὐκ ἦν συγγενεὶς, συμφωνοῦν τῇ βουλῇ (κατὰ τοῦ Σωτῆρος) καὶ τῇ ξει (τῷ φόνῳ τοῦ Σωτῆρος) αὐτῶν (τῶν συμβουλευτῶν) μελῶν τοῦ συνεδρίου· ἦν τοίνυν ἐναντίος τῶν πρᾶχθέντων, καὶ δὲν δυνάμενος κατὰ τῶν πολλῶν κακούργων τοῦ συνεδρίου, σύρθη· πρὸς δὲ τούτοις οὐ μόνον ἐγνώριζε τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ κηρύγματος τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ καὶ προσεδέχετο αὐτήν, ὅπερ δείκνυσιν τὴν ζῶσαν αὐτοῦ εἰς τὸν Σωτῆρα πίστιν.

Στίχ. 52) Οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ,

Τὰ EL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὕτως· — τὰ δὲ ABD Πειλάτῳ

Διὰ τοῦ οὗτος ἀνακεφαλαιοῖ πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ ῥηθέντα· ὁ στίχος δ' οὗτος κατὰ λέξιν ὁ αὐτός τῇ α'. προτάσει τοῦ 58 τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 53) καὶ καθελὼν αὐτὸ ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέποτε δεῖς κείμενος.

Τὰ NBC καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτὸ μετὰ τὸ καὶ καὶ τὰ HXΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ δεύτερον αὐτό· — τὰ D 440 ἔχουσιν σινδόνι· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν προστιθέασιν καθ' ἑαυτὰ ἐκ τοῦ Ματθαίου· τὰ NBCD ἔχουσιν αὐτὸν (ἀντὶ αὐτό) μετὰ τὸ ἔθηκεν· — τὰ NC ὀλίγα ἄλλα οὐδεὶς οὐδέπω· καὶ τὰ ABL καὶ ὀλίγα ἄλλα οὐδεὶς οὐδέποτε· δὲ U καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει « καὶ προσεκύλισε λίθον

ἐπὶ τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου »· τὸ δὲ D καὶ θέντος αὐτοῦ (τὸ σῶμα) ἐπέ-
 θηκε τῷ μνημείῳ λίθον, ὃν μόλις εἴκοσι ἐκύλιον· τοῦτο δ' ἐκ τοῦ Ματθ.
 ἐπηυξημένον δι' ἀποκρύφων προσθηκῶν.

Καὶ καθελὼν) = καταβιβάσας ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. Ὁ Λουκᾶς
 ἀφίησιν ἐννοηθῆναι ἐκ τοῦ ἔργου, ὅτι ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ
 Πιλάτου· κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ τὴν ἐν σινδόνι ἐντύλιξιν καὶ τὴν ἐν
 μνημείῳ λαξευτῶν (ἐκ τοῦ λαξεύω, λαῶς καὶ ξέω = ἐν τῷ βράχῳ
 ἐσκαλισμένῳ), ὅπου οὐδέπω οὐδεὶς ἦν κείμενος, κατὰθεσιν συμ-
 φωνεῖ τῷ Ματθαίῳ.

Στίχ. 54) καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπέ-
 ψωσκεν.

Τὰ NBC*^L καὶ δύο τῶν μικρῶν κακῶς ἔχουσι παρασκευῆς, ὅτι ἐν
 πᾶσι τοῖς χωρίοις τῶν εὐαγγελιστῶν οὕτω τίθεται (παρασκευῇ ἡμέρα)
 (παρ. Ματθ. 27, 62. Μάρκ. 15, 42. Ἰωάνν. 19, 14. 31 καὶ 42)· κακῶς
 δ' ὡσαύτως παραλείπουσι τὸ δεύτερον καὶ πρὸ τοῦ σάββατον ἐπέψωσκε τὰ
 NBC*^L καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν.

Ὁ Λουκᾶς θέλει ὀρίσαι ἀκριβῶς τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἡ ἀποκαθή-
 λωσις καὶ ταφὴ τοῦ Σωτῆρος ἦν συντετελεσμένη· λέγει τοίνυν ὅτι,
 ὅτε κατέθηκεν αὐτὸν ὁ Ἰωσήφ εἰς μνημεῖον, ἦν ἔτι ἡμέρα παρα-
 σκευή, οὕπω δηλ. ἔδυσεν ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τὸ δὲ σά-
 βατον ἐπέψωσκεν, ἥτις ἐστὶ ποιητικὴ ἔκφρασις ἐν τῇ συνηθείᾳ,
 δηλοῦσα ὅτι ἐπλησίαζεν ἀνατεῖλαι ἡ μεγάλη ἐκείνη ἡμέρα τοῦ
 Σαββάτου, ἡ μεγάλη τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα ἡμέρα, ἡ θεωρουμένη
 ὡς ὁ ἥλιος τῶν ἑορτῶν· διότι τὸ ἐπιφώσκειν δηλοῖ τὸ ἐπιπολῆς
 φαίνειν, τὸ μόλις φέγγειν, καὶ κυριολεκτικῶς μὲν λαμβάνεται παρὰ
 Ματθαίῳ 28, 1 τῇ ἐπιφωσκούσῃ = τῇ ὥρᾳ, καθ' ἣν μόλις ἤρχετο
 φωτίζειν (ἡ ἡμέρα) εἰς τὴν πρώτην τῆς ἐβδομάδος = ἐντὸς τῆς
 πρώτης, ἄρξαμένης, ἡ τῆς πρώτης ταύτης ἡμέρας, ὥστε = ἅμα
 τῇ αὐγῇ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος δηλ. τῆς πρώτης
 Κυριακῆς· ἐνταῦθα δὲ μεταφορικῶς = μόλις ἐπλησίαζε, ἤγγιζε
 φωτίσαι, ἄρξασθαι δηλ. τὴν μεγάλην ἡμέραν τοῦ σαββάτου, τὴν,
 ὡς ἄλλον ἥλιον θεωρουμένην, μεγάλην ἐκείνην τοῦ Πάσχα ἡμέραν.

ὁ παρατατικὸς τοῖνον ἐπέφωσκε, δηλοῖ ἦν ἐτοίμη φωτίζει, σιάζεν ἄρξασθαι, μετὰ μικρὸν ἤρχετο· τοῦτο τοῖνον ἀκριβῶς ἡ ὅλη ἐκφρασις ἐνταῦθα α καὶ ἦν ἐτι παρασκευή, ὅτε ἐτάφη ἰσριος (διὸ καὶ τριήμερος ἀνέστη), καὶ μετὰ μικρὸν ἤρχετο τοῦ βατον· οὐ δηλοῖ δὲ τὸ ἐπέφωσκε τὸ λυχνικόν, ὅτε ἤπτοντο χνοι τοῦ σαββάτου, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐσπερινὸν φῶς τὸ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἣτις ἦν τὸ τέλος τῆς ἰουδαϊκῆς ἡμέρας (Λευϊτ. 23, 32), ὑπολογιζομένης *inter duos solis occasus* τὸν Πλίνιον II, 79.

Στίχ. 55) Κατακολουθήσασαι δὲ αἱ γυναῖκες, αἵτινες συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ σῶμα αὐτοῦ·

Τὰ BLPX καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι κατακολουθήσασαι γυναῖκες (ὠρισμένως δηλ. αἱ γυναῖκες, ἅς καὶ προηγουμένως (ἐ 49) ἀνέφερον)· τὸ δὲ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν καὶ γυναῖκας μόνον δηλ. ἄνδρες γνῶριμοι· τὰ δὲ NAC καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ἀπλῶς γυναῖκες (δηλ. ἀορίστως, ὅτι τὰς πλείστας ἡγνῶει ἡ παλαιὰ καὶ ὀλίγας μόνον τὰς θερμότερας τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ἔσκειν)·—τὰ NBL ἔχουσιν «ἐκ τῆς Γαλιλαίας αὐτῷ» τὸ δὲ D καὶ ἄλλα ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας.

Ἡ ἀνάγνωσις αἱ γυναῖκες ἐστὶν ἡ ὀρθότερα, ὅτι καὶ προηγουμένως ἐν στίχ. 49 ἀναφέρει ταύτας· λέγει δὲ νῦν ὅτι μέχρι (=κατὰ) ἀκολουθήσασαι τῇ ἀποκαθηλώσει καὶ τῇ ταφῇ, ἐθεάσαντο (μετὰ προσοχῆς παρετήρησαν, ὅπως εἶτα ἀνέυρω μνημεῖον καὶ ὥς (τίνι τρόπῳ πῶς δηλ. σεσαβανωμένον καὶ ἄνιστον) ἐνεταφιάσθη, ἵνα ἐλθοῦσαι μετὰ τὸ σάββατον προσήλθον αὐτὸ μυρίσωσι, καὶ κηδεύσωσιν.

Στίχ. 56) Ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν ἀρώματα καὶ καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

Τὸ C* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ὑποστρέψασαι· δύο μικρῶν παραλείπουσι τὸ καὶ μύρα.

Ὑποστρέψασαι δ' εἰς τὴν πόλιν ἡτοίμασαν, πρὸ τῆς ἀρχῆς

σαββάτου ἀγοράσασαι, τὰ πρὸς τὸν ἐνταφιασμὸν χρήσιμα ἀρώματα καὶ μύρα· καὶ τὰς μὲν 24 ὥρας τοῦ σαββάτου, ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τῆς παρασκευῆς μέχρι τῆς τοῦ σαββάτου, ἡσύχασαν συμφώνως τῇ ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγιάζειν τὸ σάββατον.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 15, 42 — 47.

Στίχ. 42) Καὶ ἡδὴ ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὃ ἐστὶ προσάββατον,

Τὰ AB³E καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι πρὸς σάββατον ἢ προσάββατον καὶ τὸ D πρὶν σάββατον.

Ὁ Μάρκος ἐξηγεῖ τὴν σπουδὴν τοῦ Ἰωσήφ λέγων ὅτι ὀψίας γενομένης τῆς παρασκευῆς ἐσπευδεν ἵνα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Σαββάτου θάψῃ τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος· εἰπὼν δὲ παρασκευὴν τὴν ἡμέραν χάριν τῶν ἐθνικῶν, ἐξηγεῖ αὐτὴν διὰ τοῦ προσάββατον, ὅπως καὶ ἐκαλεῖτο τῷ ὄντι παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς ἡ παρασκευὴ (παρ. Ἰουδίθ 8, 6)· τὸ δὲ πρὸς σάββατον ἐστὶν ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις ἕνεκα τοῦ *ὃ ἐστίν*, ὅπερ δηλοῖ ὅτι παρασκευὴ = προσάββατον· ἄλλως γὰρ εἰρήκει ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ πρὸς σάββατον (μεταξὺ τῶν δύο ἡμερῶν)· ἔλαβε δὲ τὸ μὲν ὀψίας γενομένης ἐκ τοῦ Ματθαίου, καὶ τὸ παρασκευὴ ἐκ τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 43) ἐλθὼν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν παραδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Τὰ ABC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐλθὼν (ὃ ἐστὶ τὸ ὀρθὸν ἐλλείποντος κατωτέρω τοῦ καὶ πρὸ τοῦ τολμήσας)· τὰ δὲ DEG καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἦλθε κατὰ τὸν Ματθ. — τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν Ἰωσήφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας· τὰ δὲ D 69 Ἀριμαθαίας· καὶ ὀλίγα μόνον τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ τολμήσας· τὰ δὲ D 26 εὐαγγ. ἔχουσιν ἦλθεν, ἀντὶ εἰσῆλθε· — τὰ NBLΔ 33 πρὸς τὸν Πιλάτον.

Ὁ Μάρκος λαμβάνει τὰ προσόντα αὐτοῦ ἐκ τοῦ Λουκᾶ, χαριζομένην τὸν Ἰωσήφ ὡς βουλευτὴν, καὶ προσδεχόμενον καὶ αὐτὸν

τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· προστίθῃσι δὲ τὸ ἐπίθετον εὐσχήμων, ὅπερ δηλοῖ, τὸν καλὸν τὸ σχῆμα, τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους, τὸν καλῆς ἀνατροφῆς, τὸν χρηστὸν καὶ κόσμιον καὶ ἐπομένως τὸν ἀνῆκοντα τῇ ὄντως καλῇ (ἥτοι τῇ κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν πνευματικὸν καὶ οὐ τὸν ἐξωτερικὸν μόνον σαρκικὸν πλοῦτον διακρινομένη) τάξι τῆς κοινωνίας· τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ λυδία λιθος τῆς κοινωνίας, διὰ τίνος μέτρου κρίνει τὴν εὐσχημοσύνην· διὰ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τοιούτων ἐξωτερικῶν σημείων, ἧ διὰ τῆς πνευματικῆς χάριτος τῆς ἐπανθούσης εἰς τὸ σχῆμα καὶ τοὺς τρόπους τοῦ εὐσεβοῦς καὶ χρηστοῦ ἀνδρός.

τολμήσας) λαβὼν θάρρος, ὃ ἀπητεῖτο διὰ τοιαύτην αἴτησιν, περὶ τοιούτου καταδίκου· τοῦτο δ' ἐστὶ προσθήκη χαρακτηριστικῆ τοῦ Μάρκου σύμφωνος τῷ ἰδιωτισμῷ αὐτοῦ, ὡς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ κατεδείξαμεν.

Στίχ. 44) Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη τέθνηκε· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαί ἀπέθανε.

Τὰ ND ἔχουσιν ἐθαύμαζεν· τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἔλλα ἐπερώτησεν· τὰ NACE καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἀντίγρ. καὶ ὁ Θεοδ. εἰ πάλαί· τὰ δὲ BD καὶ ὁ Θεορ. εἰ ἤδη (διόρθωσις).

Τὸ πάλαί ἐστὶ τούναντίον τοῦ ἄρτι, προσφάτως, τοῦ θερμοῦ ἔτι νεκροῦ· ἤθελε τοίνυν ὁ Πιλάτος βεβαιωθῆναι εἰ πράγματι ἦν νεκρός, ἵνα παραδῷ αὐτὸν εἰς ταφὴν τῷ Ἰωσήφ· ἐθαύμασε δὲ εἰ τοσοῦτο ταχέως ἀπέθανεν, ἅτε γνωρίζων ἐκ πείρας ὅτι ἔζων περισσότερο οἱ σταυρούμενοι· διὸ καὶ προσεκάλεσε τὸν κεντυρίωνα ἵνα πληροφορηθῇ ἀκριβῶς, ἂν ὑπάρχωσι τοῦ θανάτου τὰ σημεῖα· τοῦτο δ' ὁ Μάρκος μόνος προστίθῃσι τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει.

Στίχ. 45) καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰωσήφ.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι παρὰ τοῦ κεντυρίωνος· τὰ δὲ NBDL τὸ πτώμα, ἀντὶ σῶμα.

Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος ὅτι πάλαι τέθνηκεν ἔδωρήσατο τὸ σῶμα· ὥστε ἡ αἰτησις τῶν Ἰουδαίων περὶ κατάξεως τῶν σκελῶν Ἰωάνν. 19, 31 ἐγεγόνει πρὸ μικροῦ· οὐ γὰρ ἂν ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος.

Στίχ. 46) Καὶ ἀγοράσας σινδόνα καὶ καθελὼν αὐτόν, ἐνείλησε τῇ σινδόνι καὶ κατέθηκεν αὐτόν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

Ὁ Μάρκος ἐνταῦθα ἔπεται μᾶλλον τῷ Ματθαίῳ· προστίθισι δὲ ὅτι ἠγόρασε (πρότερον πρὸς τοῦτο) σινδόνα, καὶ καταβιδάσας ἐνείλησε (ἐκ τοῦ ἐν καὶ εἰλέω, τυλίσσω = ἐνετύλιξε) τῇ σινδόνι. ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον) κατεσκευασμένον διὰ σκαλίσεως τῆς πέτρας, καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου, ὡς ὁ Ματθαῖος λέγει.

Στίχ. 47) Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία Ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.

Δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι Μαριάμ τὴν πρώτην καὶ ἐν μικρὸν καὶ τὴν δευτέραν· τὰ δὲ κ^ο ABC καὶ δλίγα ἄλλα ἡ Ἰωσῆ· καὶ τὰ κ^ο BLD Ἰωσήτος· τὰ δὲ A 258 Ἰωσήφ· τὰ κ^ο ABCD καὶ δλίγα ἄλλα τέθεται.

Συντόμως ἀναφέρει ἐν τέλει ὅτι αἱ δύο Μαρίαι, αἵτινες ὕσταται τασῶν ἔμειναν, ἐθεώρουν ποῦ θάπτεται, ἵνα ἐπανέλθωσιν· καλεῖ δὲ τὴν δευτέραν Μαρίαν ἀπλῶς Ἰωσῆ μητέρα, καὶ οὐχὶ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ, ὡς ἀνωτέρω (Μάρκ. 15, 40), διὰ τὸ σύντομον, καὶ διότι μόνος τότε ἐπέζη ὁ Ἰωσῆς, ὅστις κλίνεται Ἰωσῆς, Ἰωσῆ καὶ Ἰωσήτος· οὐκ ἔστιν ὁμῶς Ἰωσήφ (παρ. Ματθ. 13, 55. 27, 56), ὥστε οὐκ ἦν βεβαίως γυνὴ Ἰωσήφ τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθαίας.

οδ'.) Ἡ ἀσφάλις τοῦ τάφου.

Ματθ. 27, 62—66.

Στίχ. 62) Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρα-

σκευήν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον,

Αὕτη ἡ φαινόμενη παράδοξος ὀνομασία τοῦ σαββάτου, ἐξηγεῖται ἐκ τούτου, ὅτι ἡ παρασκευὴ ἦν ἡ 14 τοῦ Νισάν, ἐν ἣ ἔφαγον τὸ πάσχα, μεθ' ὃ οὐδὲν κώλυμα εἶχον οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τοῦ συνεδρίου ἐλθεῖν πρὸς Πιλάτον (Ἰωάνν. 18, 28)· τὸ μετὰ τὴν παρασκευὴν τοίνυν δηλοῖ μετὰ τὴν θυσίαν καὶ βρώσιν τοῦ ἁμνοῦ, τὴν μὴ ἐπιτρέπουσαν συνελθεῖν πρότερον πρὸς Πιλάτον· ἀνέβαλον τοίνυν τὴν συνέλευσιν μίαν ἡμέραν ἕνεκα τῆς βρώσεως τοῦ ἁμνοῦ· ἦν δ' ἡ ἡμέρα αὕτη τῆς παρασκευῆς μεγάλη ἐορτὴ ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἡ ἡμέρα τῆς σταυρώσεως τοῦ ἀληθινοῦ ἁμνοῦ, τοῦ Σωτῆρος, καὶ διὰ τοῦτο διττὴν ἔχει τὴν ἐπισημότητα, καὶ κατὰ τοῦτο πάντες οἱ εὐαγγελισταί, ὡς εἶδομεν, συμφωνοῦσι.

συνήχθησαν πρὸς Πιλάτον) ἐν τῷ πραιτωρίῳ, τῷ παλατίῳ τοῦ ἡγεμόνος· Ἰωάνν. 18, 28. 33. 19, 9.

Στίχ. 63) λέγοντες· κύριε ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.

Τὰ B²C²G καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ πλάνος ἐκεῖνος· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας.

Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαῖοι, πολλὰ δηλ. τοῦ συνεδρίου μέλη, προσιμιάζουσι λέγοντες ὅτι μετὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Σωτῆρος ἐνεθυμήθησαν ὅτι ἐκεῖνος (= ὁ μακρὰν ἤδη ὢν, ὡς ἀποθανόν· διὸ καὶ οὐ χρῶνται τῷ οὗτος) ὁ πλάνος (ὁ πλανῶν τὸν λαόν, ὁ λαοπλάνος παρ. B'. Ἰωάνν. 7. B'. Κορ. 6, 8) εἶπεν, ὅτε ἔτι «μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι»· τοῦτο βεβαίως καὶ ἀναντιρρόητως Ἰουδας ὁ προδότης ἐβεβαίωσεν αὐτοῖς.

Στίχ. 64) Κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς κλέψωσι τὸ σῶμα, καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ· ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης.

Τὰ DL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἕως τρίτης ἡμέρας· τὰ δὲ NB παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ μαθηταί· τὰ NAB καὶ Ικανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ νυκτός, ἕως ὥς ἂν ἑαυτοῦ νοούμενον, ὅπερ ἔχουσι τὰ E· FG καὶ πλείστα ἄλλα· καὶ τὸ π. κ. τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὅτι ἠγέρθη.

Οἱ ἀρχιερεῖς φοβοῦνται ὡς ἔνοχοι τὴν πραγματοποίησιν τῆς προῤῥήσεως περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἥτις ἐμελλεν ἐνεγκεῖν τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν (Πράξ. 5, 28)· διὸ καὶ λέγουσιν ὅτι ἡ ἐσχάτη, ἥτοι ἡ τελευταία, πλάνη τοῦ λαοῦ ἔσται χείρων τῆς πρώτης· ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἐπίστευσαν, ἀλλὰ περιωρίσθησαν οἱ πιστεύσαντες ὄχλοι εἰς λόγους· τὸ δεύτερον ὁμῶς ἔργοις τιμωρήσουσι τοὺς φονεῖς τοῦ Μεσσίου· παρ. διὰ τὸ ἐσχάτον καὶ πρῶτον Ματθ. 12, 45.

Στίχ. 65) Ἐφη δὲ αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· ἔχετε κουστωδίαν· ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε.

Τὰ BEF καὶ Ικανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ· τὸ δὲ D ἔχει φύλακας, ἀντὶ κουστωδίας — καὶ τὰ NGD ἀσφαλίσασθαι.

Ὁ Πιλάτος ἀπαντᾷ λακωνικῶς ἔχετε κουστωδίαν, ἥτοι λάβετε φύλακας· παραχωρῶ ὑμῖν φύλακας· ὑπάγετε ἀσφαλίσατε ἑαυτοῖς (πρὸς ὄφελος ὑμῶν) τὸν τάφον, ὡς οἴδατε, ὡς γινώσκετε, ὡς δύνασθε· ὥστε τὸ ἔχετε προστακτικὴ (habetote) καὶ οὐχ ὀριστικὴ (habetis)· ὅτι καὶ ἡ φυλακὴ τῆς σταυρώσεως μετὰ τὴν ἀποκαθήλωσιν ἀνεχώρησεν· οὔτε δὲ οἱ Ἰουδαῖοι φύλακες τοῦ ἱεροῦ νοοῦνται ἐνταῦθα· διότι τοῦτο ἀποκρούει τὸ 28, 14, ἐξ οὗ φαίνονται ῥωμαῖοι στρατιῶται ὄντες.

Στίχ. 66) Οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφάλισαν τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.

Οἱ Φαρισαῖοι πορευθέντες ἀπὸ τοῦ πραιτωρίου ἀπῆλθον εἰς τὸν τάφον, ὃν ἡσφάλισαν πρῶτον σφραγίσαντες τὸν λίθον τοῦ μνημείου, καὶ δεύτερον ἐπιστήσαντες τοὺς φύλακας· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ μετὰ τῆς κουστωδίας, τὸ προδήλως εἰς τὸ ἡσφάλισαντο ἀποδιδόμενον· ὅτι τὴν μὲν σφράγισιν αὐτοὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐποίησαν ἀσφαλείας ἐνε-

κεν· τὴν δὲ τήρησιν τοῦ μνημείου κατέλιπον τῇ κουστωδίᾳ· τὸ μετὰ τῆς κουστωδίας τοίνυν βραχυλογία = μετὰ τῆς τηρήσεως τῆς κουστωδίας· τὰ δύο γὰρ ταῦτα ἡ σφράγις καὶ ἡ φυλακὴ ἦσαν ἐπαρκῆ μέσα τῆς ἐξασφαλίσεως.

Μάτην δὲ ζητοῦσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ καὶ τῇ τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου (28, 11 — 15) ἀπιθανὰ καὶ ἄτοπα εὑρεῖν οἱ ἰδιολογισταί. Τὴν μὲν γὰρ πρόρρησιν τοῦ Σωτῆρος ὁ Ἰούδας σαφῶς ἀπήγγειλεν, ὥς ἐκ τῶν ἐσχάτων προρρήσεων ταύτην γινώσκων· οἱ δὲ ἀπόστολοι οὐκ ἠδύναντο μὲν τότε ἔτι πιστεῦσαι τὸ πᾶγμα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μὴ νοῆσαι τί ἐδήλου. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πονηροὶ καὶ ὑπουλοὶ Φαρισαῖοι, ἀκούσαντες καὶ ἐξ ἑαυτῶν κρίνοντες, ἐν τῇ μωροπονιῇ αὐτῶν ἐνόμισαν ὅτι μελετᾶται ἀπάτη διὰ τῆς κλοπῆς τοῦ σώματος· οὐκ ἠδύναντο δὲ αὐτοὶ οἱ Φαρισαῖοι μετὰ τὴν ταφὴν ἐξαγαγεῖν καὶ κρύψαι τὸ σῶμα, ἵνα μὴ βεβηλώσωσι τὸν τάφον· ἐνόμισαν δ' ἀρκοῦσαν τὴν μέχρι τῆς τετάρτης ἡμέρας σφράγισιν καὶ φύλαξιν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες φόβον ἐνέπνεον πᾶσι, καὶ ὧν ἡ πίστις ἀνωτέρα πάσης ὑπονοίας ἦν· τὴν κλοπὴν δὲ οὐκ ἐφοβοῦντο ἅμα τῇ ταφῇ, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν κατὰ τὴν πρόρρησιν, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε ἔσπευσαν εὐθὺς πρὸς τὸν Πιλάτον, οὔτε ἀπεκάλυψαν πρὸς τῆς σφραγίσεως τὸν λίθον, ὅπως ἴδωσι μὴ ἐκλάπη τὸ σῶμα. Αἱ δὲ μυροφόροι βεβαίως οὐδὲν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ὅτε ἡσύχαζον, ἔμαθον· ἐλθοῦσαι δὲ τὴν πρωΐαν τῆς πρώτης σαββάτων, εὔρον τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον, τὸ μνῆμα κενὸν καὶ τοὺς στρατιώτας ἀπελθόντας. Περὶ δὲ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐροῦμεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ματθ. 28, 11—15.

ΜΕΡΟΣ Ζ'.

**Ἡ ἀνάστασις, ἐμφάνις καὶ ἀνάληψις
τοῦ Σωτῆρος.**

Ματθ. κεφ. 28. Λουκ. κεφ. 24. Μάρκ. 16. (Ἰωάνν. 20 καὶ 21).

σε'). Ἡ ἀνάστασις καὶ πρώτη ἐμφάνις
τοῦ Σωτῆρος ταῖς μυροφόροις.

Ματθ. 28, 1—10. Λουκ. 24, 1—12. Μάρκ. 16, 1—11.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 28, 1 — 10.

Στίχ. 1) Ὅψι δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρησάσαι τὸν τάφον.

Τὰ HL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν καὶ εὐαγγελιστάρ. παραλείπουσι τὸν δὲ (ὅτι ἐντεῦθεν ἤρχετο περικοπὴ)· τὰ δὲ LD καὶ ὀλίγα ἄλλα ὀψὲ σαββάτω· — τὰ NCLD Μαριάμ. τὰ Δ 90· καὶ ἄλλα Μαρία· καὶ τὰ LD Μαριάμ.

Τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος μάρτυς πρώτη καὶ κῆρυξ ἐγεγόνη Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ αἱ μετ' αὐτῆς μυροφόροι· διὸ καὶ οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ ἄρχονται τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς ἐωθινῆς ὥρας τῆς πρώτης σαββάτων, καθ' ἣν αὐταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὸ μνημεῖον μυρίσαι τὸ σῶμα καὶ μάρτυρες τοῦ γεγονότος ἐγένοντο· ταύτην τοίνυν τὴν ὥραν ὀρίζει καὶ ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα πρῶτον γενικῶς διὰ τοῦ ὀψὲ σαββάτων = ἀργὰ κατὰ τὴν νύκτα τοῦ σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν (τὸ δὲ σάββατα = σάββατον· παρ. τὴν εἰς τὸ Ματθ. 12, 1 ἐρμηνείαν)· ὅπως δηλ. παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (Ξενοφῶν) ἐλαμβάνετο τὸ ὀψὲ τῆς ἡμέρας· τουτέστιν οὐχὶ τὴν ἐσπέραν τοῦ σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν, ἀλλὰ ἀργά, βραδέως τὴν νύκτα (ὁ Ἀμμώνιος αἰσπέρα μὲν γάρ ἐστιν ἡ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ὥρα· ὀψὲ δὲ ἡ μετὰ πολὺ τῆς δύσεως)· μετὰ τὸν γενικὸν δὲ προσδιορισμὸν (ἀργὰ τὴν νύκτα τοῦ σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν) ἔρχεται ὁ εἰδικὸς τῆς ὥρας, ἥτοι τῇ ὥρᾳ, καθ' ἣν ἤρχετο ἡ ἡμέρα

φωτίζειν ἐντὸς τῆς Κυριακῆς, ἥτοι περὶ τὸ λυκαυγές, τὸν ὄρθρον τῆς Κυριακῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ μία, ἡ πρώτη τῶν σαββάτων (παρ. ἀνωτέρω Λουκᾶ 23, 54)· κατὰ ταύτην τοῖνον τὴν ὥραν ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ μήτηρ θεωρῆσαι, ἵνα παρατηρήσῃσι μετὰ προσοχῆς τὸν τάφον, καὶ ἰδῶσι πῶς δύνανται ἀλεῖψαι τοῖς μύροις, οἷς ἔφερον, τὸν Κύριον.

Στίχ. 2) Καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ προσελθὼν· τὰ δὲ NBD καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἀπὸ τῆς θύρας· καὶ τὰ E^s FL καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, ὡς ὁ Μάρκ. 16, 3.

Ὅπως ἡ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Θεοτόκου σύλληψις τοῦ Θεοῦ λόγου ἦν ἀποκλειστικὸν τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς συνεργασίας τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅλης δηλ. τῆς ἁγίας Τριάδος, ἔργον, θαῦμα καὶ μυστήριον, οὕτω καὶ ἡ ἐκ τῶν νεκρῶν ἔγερσις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐστὶν ἔργον καὶ μυστήριον τῆς Θεότητος, ὃ προσήκει πιστεῖ ἀδιστακτῶ ἀποδέχεσθαι, ὡς τὸν ἀρραβῶνα καὶ ἐπισφράγισιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Διὸ καὶ οὐδεὶς τῶν εὐαγγελιστῶν λέγει τι περὶ τοῦ πῶς καὶ πότε αὕτη ἐγεγόνει· μόνον δὲ περὶ τοῦ πῶς ἐγνωρίσθη τοῖς μαθηταῖς καὶ πιστοῖς· οὕτως ἐνόησαν καὶ ἄριστα ἡρμῆνευσαν ὁ Χρυσόστομος καὶ Ἀμβρ. καὶ Ἀλγουστίνος καὶ Ἱερών. καὶ Ζυγαδ. τὰ ἐνταῦθα ἱστορούμενα, ὡς ἐξηγοῦντα τὴν φανέρωσιν τῆς ἀναστάσεως καὶ οὐχὶ τὰς περιστάσεις ταύτης. Τοῦτο γὰρ μόνον καὶ ὁ Ματθαῖος ἐνταῦθα, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες διηγοῦνται πῶς ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου γνωστὴ γέγονε ταῖς μυροφόροις· ὅτι δηλ. πρῶτον δι' ἐπισκέψεως τοῦ κενοῦ τάφου, εἶτα δι' ἀγγελοφανείας καὶ τέλος διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ τοῦ ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν.

Καὶ περὶ τῆς ὥρας δὲ τῆς ἀναστάσεως οὐδὲν λέγουσιν οἱ εὐαγγελισταί· τὰ ὅρια δὲ ἐν οἷς ἐξ ἀνάγκης αὕτη ἐγένετο, ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς Κυριακῆς διάστημα (ὅτε ἄρχεται ἡ

τρίτη ημέρα παρ. Ματθ. 12, 40), καθ' ὅτι ὁ Σωτὴρ ἔμεινεν ἐν τῷ ἄδῃ τρεῖς νύκτας (τὴν τῆς παρασκευῆς πρὸς τὸ σάββατον, τὴν τοῦ σαββάτου, καὶ τὴν τοῦ σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν), καὶ τρεῖς ἡμέρας (τῆς παρασκευῆς, τοῦ σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου μέχρι τῆς τετάρτης καὶ ἡμισείας μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅτε κατὰ τὸ ἔαρ ἄρχεται τὸ πρῶτον φῶς τῆς ἡμέρας, τὸ λυκόφως). ὥστε ἡ ἀνάστασις ἐγένετο ἀπὸ τῆς 12 1/2 — 4 1/2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν.

Καὶ ἰδοὺ σεισμός ἐγένετο μέγας) ὁ εὐαγγελιστὴς διηγεῖται τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀγγέλου εἰς τὸ μνημεῖον, πρὸς φανέρωσιν τῆς ἤδη τετελεσμένης ἀναστάσεως. Ὁ δὲ Χρυσόστομος ὀρθότατα λέγει «μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ ἄγγελος· τίνος οὖν ἕνεκεν ἦλθε καὶ τὸν λίθον ἦρε; διὰ τὰς γυναῖκας· αὗται γὰρ αὐτὸν τότε εἶδον ἐν τῷ τάφῳ· ἐν' οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἡγέρθη, ὁρῶσι τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο ἀνείλε τὸν λίθον· διὰ τοῦτο καὶ σεισμός ἐγένετο ἵνα διαναστῶσι καὶ ἀφυπνισθῶσι. Καὶ γὰρ ἦσαν παραγενόμεναι, ὥστε ἔλαιον βαλεῖν, καὶ ἐν νυκτὶ ταῦτα ἐγένετο καὶ εἰκός τινας καὶ ἀποκαθευδῆσαι». Ἡ κατάβασις τοίνυν τοῦ ἀγγέλου εἰς τὸ μνημεῖον ἐγένετο μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, συνοδευθεῖσα διὰ μεγάλου σεισμοῦ τοῦ περὶ τὸν τάφον μέρους τοῦ κήπου, ὅστις, σεισμός, ἐξύπνισε τοὺς κοιμωμένους στρατιώτας καὶ τινὰς μυροφόρους· ὁ ἐργάτης δὲ τοῦ σεισμοῦ καὶ αἴτιος ἦν ἄγγελος Κυρίου, ὅστις καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, καὶ προσελθὼν τῷ μνήματι, ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας (ὥστε ἐσφραγισμένου αὐτοῦ ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν ὁ Κύριος) καὶ ἐκάθητο ἐπάνω τοῦ λίθου αὐτοῦ, πρὸς φόβον μὲν καὶ τρόμον τῶν στρατιωτῶν, εὐαγγελισμὸν δὲ καὶ χαρὰν τῶν γυναικῶν.

Στίχ. 3) Ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὥσεὶ χιῶν.

Τὰ Ν* ABCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰδῆ α (ἡ ποιητ. μόνον λέξις αὕτη εὑρηται καὶ Ἀριστοφ. Θεσμοφ. στίχ. 436 κατὰ λάθος τῶν ἀντιγρ.) τὰ δὲ Ν* BD καὶ ὀλίγα ἄλλα λευκὸν ὡς χιῶν.

Ἰδέα καλεῖται τὸ εἶδος, τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα καὶ ἰδίως τὸ πρόσωπον Δανιηλ 1, 13 καὶ 15, φωτεινότατον ὃν καὶ ἀπαστρέπτουν· τὸ δὲ ἔνδυμα αὐτοῦ (ὥστε κίνταυθα τὸ ἰδέα ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπον) λευκὸν ὡς χιών, κατ'άλευκον (παρ. Μάρκ. 9, 3).

Στίχ. 4) Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὥσπερ νεκροί.

Τὰ ΔΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ· τὰ δὲ ΝΒC* καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν ἐγενήθησαν· καὶ τὰ ΝΔΒ καὶ πέντε ἄλλα ὡς νεκροί.

Οἱ φυλάσσοντες στρατιῶται ἀφυπνίσθησαν ἐκ τοῦ σεισμοῦ· ἰδόντες δὲ τὸ εἶδος τοῦ ἐμφανισθέντος ἀγγέλου, κατελήφθησαν μεγάλη ἐσωτερικὴ ταραχὴ καὶ νευρικαῖς σπασμωδικαῖς κινήσεσι (τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐσείσθησαν ἐνταῦθα· παρ. Ματθ. 21, 10 ὅπου δηλοῖ ἀπλῶς ἐσωτερικὴν συγκίνησιν καὶ ταραχὴν ποικίλου εἶδους)· καὶ ἐκ τῆς ταραχῆς ταύτης ἐλιποθύμησαν, καὶ ἐγένοντο ὡς νεκροί· εἴτα δέ, προστιθησὶν ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνός, ἀνανήψαντες ἔφυγον, καὶ γέγονεν ἄδεια ταῖς γυναιξίν.

Στίχ. 5) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναῖξιν· μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε.

Καὶ αἱ γυναῖκες ἀφυπνισθεῖσαι ἐφοβήθησαν προσελθεῖν εὐθύς· ὕστερον δὲ προσῆλθον, καὶ τότε ὁ ἄγγελος λαμβάνων τὸν λόγον λέγει πρὸς αὐτάς· «μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, ὡς οἱ στρατιῶται, ὅτι δι' ὑμᾶς ταῦτα χαρὰς εὐαγγέλια· γινώσκω γὰρ τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἦλθετε· Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον» (ὁ παρακείμενος δηλοῖ, ὡς καὶ Α'. Κορ. 1, 23 καὶ 2, 2, τὸν μένοντα εἰς τὸ διηνεκὲς ἱλαστήριον διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίας ταύτης· ἡ μὲν γὰρ σταύρωσις ἀπαξ συνετελέσθη, τὰ δ' εὐεργετικὰ καὶ σωτήρια ἀποτελέσματα ταύτης αἰώνια· ὥστε τὸν ἐσταυρωμένον τοῦ ἀγγέλου = τὸν Σωτῆρα) ζητεῖτε (εἰς τὸ μυρίσαι αὐτόν). Οὐδεμία τοίνυν ἀνάγκη ἵνα ληφθῶσιν οἱ ἄοριστοι τοῦ 1 καὶ 2 στίχου (ἦλθεν, ἐγένετο, ἀπεκύλισε καὶ ἐκάθητο) ἀντὶ ὑπερσυντελικῶν, ὡς τελεσθέντων τοῦ-

των προηγουμένων· ὅτι ἅμα τῷ ἐμφανισθῆναι τὸν ἄγγελον εἶδον αὐτὸν οἱ τε φύλακες καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρίνεται αὐταῖς λέγων μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· ὁ γὰρ φόβος αἰτίαν εἶχε τὴν ἀγγελοφάνειαν.

Στίχ. 6) Οὐκ ἔστιν ὧδε· ἡγέρθη γὰρ καθὼς εἶπε· δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον, ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος.

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν γάρ· — τὰ δὲ NB καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Κύριος.

Πρῶτον ἀναγγέλλει τὴν ἀνάστασιν, ὡς ἤδη τετελεσμένην· εἶτα δὲ προσκαλεῖ ταύτας ἵνα ἴδωσι τὸν τάφον αὐτοῦ κενόν, καὶ πιστεύσωσι τῇ ἀναστάσει· δι' αὐτὰς γάρ, ὡς λέγει ὁ Ζυγαδηνός, ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἵνα ἴδωσι κενὸν τὸν τάφον.

Στίχ. 7) Καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε· ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν.

Τὸ D καὶ ἐν τῶν μικρ. παραλείπουν τὸ ἀπὸ τῶν νεκρῶν.

Ὁ ἄγγελος εὐαγγελισάμενος τὰς γυναῖκας τὴν ἀνάστασιν, παραγγέλλει νῦν ταύταις ἵνα καὶ τοῖς ἀποστόλοις εὐαγγελίσωνται ταύτην, καὶ ὅτι ὁ Σωτὴρ προπορευθήσεται ἀναμένων αὐτοὺς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ (παρ. Ματθ. 26, 32), ὅπου ὀφονται αὐτόν· τελειοῖ δὲ τὸν λόγον ὁ ἄγγελος διὰ τοῦ ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν (ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντέταλμαι εἰπεῖν)· ὑμεῖς δὲ τάχιστα τοῦτο πληρώσατε· οὐκ ἔστι τοῖνυν τὸ εἶπον λάθος ἀντὶ τοῦ εἶπεν (ὁ Κύριος περὶ τῆς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐμφανίσεως, ὡς Μάρκ. 16, 7), ἀλλ' ἰδιάζει τῷ Ματθαίῳ, ὡς ἐπίλογος σύντομος καὶ ἐπιτακτικὸς τοῦ ἀγγέλου.

Στίχ. 8) Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

Τὰ NBCL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀπελθοῦσαι· τέσσαρα δὲ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ αὐτοῦ.

Ἀπὸ τοῦ μνημείου) εἰς ὃ τῇ προσκλήσει τοῦ ἀγγέλου εἰσῆλθον (στίχ. 6)· μετὰ φόβου δὲ μεγάλου, ἐφ' οἷς εἶδον παραδοξοίς, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει, μετὰ χαρᾶς δὲ μεγάλης, ἐφ' οἷς ἤκουσαν εὐαγγελίοις· τὸ δὲ ταχύ καὶ δραμοῦσαι τὴν προθυμίαν τῆς ἐκτελέσεως καταδείκνυσιν.

Στίχ. 9) Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς λέγων χαίρετε· αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα, καὶ ὁ Ὑριγ. καὶ Χρυσ. παραλείπουν τὸ «ὡς δὲ . . . μαθηταῖς αὐτοῦ» ἀρχόμενοι ἐκ τοῦ «Καὶ ἰδοὺ» πιθανῶς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐξηγητ. περικοπῶν βραχυλογίας ἔνεκεν οὕτω γεγραμμένων· ὅτι γὰρ καὶ ἡ περίοδος «ὡς δὲ ἐπορεύοντο κτλ.» ἀρχαία τυγχάνει, μαρτυρεῖ ἡ συριακὴ μετάφρασις ἡ πεσιτῶ· ὡσαύτως δὲ τὰ NABC καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Ἰησοῦς.

Μετὰ τὸν ἄγγελον αὐτὸς ὁ Κύριος ἀπαντᾷ αὐταῖς πορευομέναις εἰς πληρῶσιν τῆς ἐντολῆς τοῦ ἀγγέλου, καὶ διὰ τοῦ «χαίρετε» εὐαγγελίζεται ταύταις τὴν κοσμοσωτήριον ἐκταυτοῦ ἀνάστασιν· αἱ δὲ σπεύσασαι θεῖαν αὐτῷ προσκύνησιν καὶ λατρείαν προσενεγκεῖν ἐπείγονται διὰ τῆς γονυπετοῦς προσκυνήσεως καὶ τῆς τῶν θείων αὐτοῦ ποδῶν προσψεύσεως.

Στίχ. 10) Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς· μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγεῖλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κακεῖ με ὄψονται.

Τὰ NAG* καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐκεῖ.

Μετὰ τὸν εὐαγγελισμὸν ὁ Σωτὴρ ἐπαναλαμβάνει τὴν καὶ διὰ τοῦ ἀγγέλου δοθεῖσαν αὐταῖς ἐντολήν, ὅπως ἀναγγείλωσι τοῖς μαθηταῖς, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅπου καὶ ὄψονται αὐτόν· ἀδελφούς αὐτοῦ δὲ καλεῖ τοὺς ἀποστόλους ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν, δεικνὺς τὴν σχέσιν, εἰς ἣν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἤγαγε τοὺς πιστοὺς πρὸς τὸν Πατέρα (υἱὸς αὐτοῦ ποιησάμενος) καὶ

πρὸς ἑαυτὸν (ἀδελφοὺς αὐτοῦ γενέσθαι καταξιώσας)· οἷον τὸ χάρισμα ! παρ. Ἰωάνν. 20, 17 (ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν).

Τοιαύτη ἡ κατὰ τὸν Ματθαῖον ἱστορία τῆς πρώτης φανερώσεως τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· τὸ γὰρ γεγονός αὐτὸ τῆς ἀναστάσεως, ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος οὐδενὶ πλὴν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ γνωστόν· ὅτι ὁμῶς τοῦτο ὄντως γέγονεν μαρτυρεῖ ὁλόκληρος ἡ ἀποστολικὴ ἐκκλησία ἐξ αὐτοψίας· καὶ βεβαίως γεγονός τοιοῦτον, ἐφ' οὗ ὁλόκληρος ἡ πίστις καὶ ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν στηρίζεται, ὥφειλεν εἶναι πανδήμως μεμαρτυρημένον καὶ ἐξ αὐτοψίας γνωστόν· καὶ τοιοῦτο τῷ ὄντι κατὰ τὰς μαρτυρίας πάντων τῶν ἀποστόλων τυγχάνει· διότι ὁ μὲν ἀπόστολος Παῦλος ῥητῶς ἐπὶ τούτου τοῦ γεγονότος στηρίζει τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ καὶ ἀναφέρει ὅτι «παρέδωκεν αὐτοῖς, ὅτι (ὁ Σωτὴρ) ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ὅτι ὥφθη Κηφᾶ, εἶτα τοῖς δώδεκα ἀποστόλοις· ἔπειτα ὥφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους (αὐτόπται μάρτυρες) μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν· ἔπειτα ὥφθη Ἰακώβω (τῷ ἀδελφοθέῳ), εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσι » (Α΄ Κορ. 15, 4 — 7)· καὶ βεβαίως ἐν τῷ τεσσαρακονθημέρῳ διαστήματι, ἐν ᾧ διέτριψεν ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι τῆς ἀναλήψεως, ὁπτανόμενος τοῖς μαθηταῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πολλαὶ τοιαῦται ἐμφανίσεις ἐγένοντο ἰδίως εἰς τοὺς ἀποστόλους, οὓς καὶ ἐχειροτόνησε μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ μεθ' ὧν, ὡς ὁ Πέτρος ὁμολογεῖ, συνέφαγε καὶ συνέπινε μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν (Πράξ. 10, 41)· τοιαύτας τοῖνυν ἐμφανίσεις πλὴν τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου ἀναφέρουσιν καὶ οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταί, καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως πασῶν τῶν διηγήσεων τούτων, κατανοοῦμεν πόσον ἡ ἐγγραφὸς παρὰ δόξαι τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐν τούτῳ ὑπελείφθη τῆς προφορικῆς, μερικὰ μόνον καὶ μεμονωμένα γεγονότα καὶ ἐμφανίσεις περισώσασα, ἅτινα ὁμῶς οὐδεμίαν περὶ τοῦ γεγονότος ἀμφιβολίαν δύνανται καταλιπεῖν, ὅταν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ὁμόθυμον καὶ αὐθεντικὴν τῆς ἀποστολικῆς ἐκ-

κλησίας ἐξ αὐτοψίας περὶ τοῦ γεγονότος μαρτυρίαν. Περὶ τοῦ γεγονότος τοίνυν τῆς ἀναστάσεως οὐδείς σῶας ἔχων τὰς φρένας καὶ τὴν συνειδησιν μὴ κεκαυτηριασμένος δύναται ἀμφιβάλλειν.

Ὁμοφώνως δ' ἀναφέρουσιν οἱ εὐαγγελισταὶ ὡς πρώτην πασῶν ἐμφάνισιν τὴν εἰς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν καὶ τὰς μετ' αὐτῆς μυροφόρους· ταύτης δὲ τὰς περιστάσεις ἕκαστος (μὴ ὢν αὐτόπτης) ἤκουσεν εἴτε παρ' αὐτῆς, εἴτε παρ' ἄλλων, ποικίλως, ὡς εἰκός, διατυπωθείσας· τὸ γεγονὸς ὁμως τῆς εἰς ταύτην πρώτην ἐμφανίσεως καὶ οἱ τέσσαρες ἐκ συμφώνου ἀνομολογοῦσι, καὶ αἱ διάφοροι ἐν ταῖς λεπτομερείαις μικραὶ διαφοραί, ἃς ὁφόμεθα, ἐκ τοῦ διαφόρου τύπου τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἐξηγούμεναι, οὐδόλως, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον δύνανται θέσθαι εἰς ἀμφιβολίαν τὸ γεγονὸς τῆς ἐμφανίσεως ταύτης, ὡς οὐδ' ἡ περὶ τούτου σιωπὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, κατ' ἀρχὴν μνημονεύοντος μόνας τὰς εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς μαθητὰς ἐμφανίσεις, ὅσας ἤκουσεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὅτι καὶ ὁ Ἰωάννης σιωπᾷ περὶ τῆς εἰς τὸν Πέτρον ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως καθίστησιν ὑποπτον τὴν ῥητὴν τοῦ Παύλου μαρτυρίαν, ὅτι *ὤφθη Κηρᾶ*· αὐτοὶ γάρ οἱ ἀπόστολοι ὁμολογοῦσιν ὅτι πολλὰ καὶ ἄλλα ὁ Ἰησοῦς ἐποίησεν, ἃ οὐ παρέδωκαν γραφῇ· δεῖ δὲ ἡμᾶς ἀναγινώσκειν καὶ συμπληροῦν αὐτοὺς ἀμοιβαίως, καὶ οὐκ ἐκ τῆς σιωπῆς ἢ τῆς σμικρᾶς διαφορᾶς καὶ διαφωνίας τοῦ μὲν καταδικάζειν τὸν ἕτερον· ὅτι γνωστοὶ οἱ νόμοι τῆς ἀνθρωπίνης ιστορίας, τῆς ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης μνήμης καὶ τῶν διαφόρων ταύτης ἐντυπώσεων ἀντλούσης τὴν ὕλην αὐτῆς.

Τῶν ἀρχῶν τοίνυν τούτων, ἃς ἐν πάσῃ ιστορικῇ διηγήσει ὑπ' ὄψιν ἔχειν ὀφείλομεν, οὐ δέον ἐπιλανθάνεσθαι ἐν τῇ παραθέσει καὶ συγκρίσει τῆς παρούσης ιστορίας τῶν εὐαγγελιστῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ιστορίαν τῆς ἐμφανίσεως τῆς Μαρίας, ἣν ἐκ διαφόρων πηγῶν ἦντλησαν, ἀναφέρουσι καὶ διαφόρους ἄλλας ἕκαστος ἐμφανίσεις, ὁ μὲν Ματθαῖος τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἰς ἣν κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ μεγίστην ἀποδίδωσι σημασίαν, οἱ δὲ δύο ἄλλοι τινὰς τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῖς περιχώροις ἰδίως, καὶ ὁ τελευταῖος, ὁ ἐξ αὐτοψίας γράφων καὶ συμπληρῶν τοὺς ἄλλους, καὶ

διὰ τοῦτο βάσις πάσης συνοπτικῆς ἐρμηνείας ὀφείλων λογίζεσθαι, τοσοῦτον τὰς ἐν Ἱεροσολύμοις πρώτας τῇ Μαρίας καὶ τοῖς ἀποστόλοις, ὅσον συμπληρωτικῶς καὶ μίαν τῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

Ταῦτα τοίνυν ὀφειλομένον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς τὴν τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν διήγησιν, ἀρχόμενοι ἐκ τοῦ Λουκᾶ.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶ 24, 1—12.

Στίχ. 1) Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὀρθρου βαθέος ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημα φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, καὶ τινες σὺν αὐταῖς.

Τὰ NABC καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι βαθέως, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐπιβρῆμα, ἀλλὰ γενικὴ κατὰ τὴν ἀσυνήθη μεταγενεστ. καὶ σπανίαν καὶ ἐν τῇ Κ. Δ. ἄγνωστον γραφὴν· ἀλλὰ τὰ EKP καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι τὴν συνήθη βαθέως· — τὰ NC*F καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι μνημεῖον· — τὰ NBL ἔχουσιν ἐπὶ τὸ μνημα ἦλθον, ἀντὶ τοῦ ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημα· — τὰ δὲ C³GH καὶ τινὰ ἄλλα ἦλθον γυναικες· — καὶ τὰ NBC*L καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ καὶ τινες σὺν αὐταῖς.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει τὸν σκοπὸν ῥητῶς, ὅτι ἦλθον φέρουσαι τὰ ἐτοιμασθέντα ἀρώματα, ἵνα μυρίσωσι τὸν Σωτῆρα· παραλείπει δὲ τὸ ὑποκείμενον αἱ γυναῖκες ὡς νοούμενον ἐκ τοῦ 23, 49 καὶ 55 ἀνωτέρω· ὀρίζει ὅμως ταύτας κατωτέρω ὡς τρεῖς οὐσας (24, 10).

καὶ τινες σὺν αὐταῖς) = καὶ ἄλλαι τινές, αἱ λοιπαὶ δηλ. αἱ μετὰ τῶν τριῶν· παρ. 24, 10.

Στίχ. 2) εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου.

Τὰ C*X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐκ τοῦ μνημείου.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ἐλθοῦσαι ἐν τῷ μνημείῳ οὐδένα τὸ πρῶτον ἄγγελον εἶδον, ἀλλ' εὗρον ἤδη τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ μνημεῖον.

Στίχ. 3) καὶ εἰσελθοῦσαι οὐχ' εὗρον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰσελθοῦσαι δέ.

Εἰσῆλθον τοίνυν μόναι πρὶν ἢ ἰδῶσι τὸν ἄγγελον.

Στίχ. 4) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτὰς περὶ τούτου, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις·

Τὰ NBCDL ἔχουσιν ἀπορεῖσθαι· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἰδοῦ· — τὰ NABC καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἔχουσιν ἄνδρες δύο· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὸ D καὶ οὐ πολλὰ ἄλλα δύο ἄνδρες· τὰ δὲ NBD ἐν ἐσθῇτι ἀστραπτούση.

Ἐν ᾧ τοίνυν αἱ γυναῖκες διετελοῦν ἐν μεγάλῃ ἀπορίᾳ (ἡ διὰ ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν τοῦ ῥήματος), μὴ δυνάμεναι ἐξηγήσαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, αἰφνης δύο ἄνδρες μετ' ἐσθήτων ἀπαστραπουσῶν ἐκ τῆς τοῦ οὐρανίου φωτὸς λάμπειως, ἄγγελοι δηλ. (παρ. κατωτέρω στίχ. 23) ἐφάνησαν ὑπεράνω αὐτῶν· καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοίνυν τῶν ἐμφανισθέντων ἀγγέλων διαφέρει ὁ Λουκᾶς τοῦ Ματθαίου.

Στίχ. 5) ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν, εἶπον πρὸς αὐτάς· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν;

Τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν φόβῳ· τὰ δὲ NBC* καὶ τινα ἄλλα τὰ πρόσωπα· καὶ τὸ C* καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰ πρόσωπα αὐτῶν.

Οἱ ἄγγελοι ἀποτείνοντες τὸν λόγον πρὸς τὰς περιφόβους καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ὕψεως κλινούσας τὸ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν γυναῖκας, λέγουσιν αὐταῖς· τί ζητεῖτε τὸν (ἤδη) ζῶντα, (ἅτε ἀναστάντα,) μετὰ τῶν νεκρῶν, (δηλ. τῶν ἐν μνημείῳ κειμένων) ;

Στίχ. 6) οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη· μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν, ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

Τὰ NBLX 33 ἔχουσιν ἀλλὰ.

Ἐν ἀρχῇ διαφέρει ὁ Λουκᾶς τοῦ Ματθαίου κατὰ τὸ τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; εἰ καὶ ἡ κυρία ἰδέα καὶ τοῦ Ματθαίου ἐστὶ τὸ ζητεῖτε (οἶδα γὰρ ὅτι ζητεῖτε)· ἐνταῦθα ὁμως

πάλιν ἔρχονται εἰς τὸ αὐτό· « οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἡγέρθη »· διαφέρει δὲ πάλιν ἐφεξῆς ὁ Λουκᾶς, καθ' ὅτι τροποποιήσας τὸ εἰς μόνην τὴν Γαλιλαίαν περιοριζόμενον σχέδιον τοῦ Ματθαίου, καὶ μέλων ἱστορῆσαι καὶ ἐμφανίσεις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα παραλείπει τὴν τοῦ ἀγγέλου περὶ τῆς ἐν Γαλιλαίᾳ συναντήσεως ῥῆσιν· καὶ ἔχει ἀπλῶς τὴν ῥῆσιν « μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν », κατὰ τίνα δηλ. τρόπον ὠμίλησε πρὸς ὑμᾶς (προλέγων τὰ πάθη καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ), καθ' ὃν εἶτι καὶ ῥὸν ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

Στίχ. 7) λέγων, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.

Τὰ κ* BC* L ἔχουσι λέγων τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι δεῖ τινὰ δὲ τῶν μικρ. παραλείπουσι τὸ ἀνθρώπων· καὶ τὰ Δ 33 ἔχουσιν ἐγερθῆναι, ἀντὶ ἀναστῆναι.

Ἀναμνήσκει τὴν τοῖς ἀποστόλοις γενομένην πρόρρησιν (ἧς καὶ αἱ μετ' αὐτῶν ἀναβαίνουσαι γυναῖκες ἀκηκόασι· Ματθ. 20, 18. 19. Λουκ. 18, 31 — 33), ὅτι δηλ. κατὰ τὴν θεῖαν βουλὴν (= δεῖ) ὀφείλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παθεῖν πολλά, καὶ θάνατον ὑπομεῖναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.

Στίχ. 8) καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ.

Τότε ἀνεμνήσθησαν τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος αἱ γυναῖκες, καὶ ἐνόησαν τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, καὶ τοῦ κενοῦ μνημείου· ἀντὶ τοίνυν τῆς ἐντολῆς τοῦ Ματθαίου περὶ τῆς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ συναντήσεως, ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος τῆς ἀναστάσεως διὰ τῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ λόγων.

Στίχ. 9) Καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἑνδεκα καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς.

Τὰ κ DX καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι πάντα ταῦτα.

Ὁ Λουκᾶς παραλείπει τὴν ἐν τῷ μεταξύ ἐμφάνισιν τοῦ Σωτῆ-

ρος ταῖς μυροφόροις καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ.

Στίχ. 10) Ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία Ἰακώβου καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα.

Τὰ ΚΥΠ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἦν δέ· τὰ δὲ ΑΔΓ καὶ τινὰ ἄλλα ὅλως παραλείπουν τοῦτο, ἀρχόμενα διὰ τοῦ « ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία » — τὰ D 80 ἔχουσι μαρία ἡ μαγδαληνή — τὰ DL Ἰωάννα· τὰ δὲ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα « ἡ Ἰακώβου »· καὶ τὰ N*ABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ αἱ πρὸ τοῦ ἔλεγον.

Ὁ Λουκᾶς μνημονεύει τῶν γυναικῶν αὐτῶν, τῶν ἀπαγγεिलाσῶν τοῖς ἀποστόλοις τοὺς λόγους τῶν ἀγγέλων, *ὁμομαστὶ* ἐνταῦθα ἐν τέλει· καὶ τὰς μὲν δύο, τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν καὶ Ἰωάνναν τὴν γυναῖκα Χουζᾶ τοῦ ἐπιτρόπου Ἡρώδου, ἀνέφερεν ἤδη 8, 3 προστίθῃσι δ' ἐνταῦθα καὶ τὴν Μαρίαν Ἰακώβου (μητέρα), ἣν καὶ ὁ Ματθ. καὶ Μάρκ. ἀναφέρουσιν.

Στίχ. 11) Καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὥσει λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς.

Τὰ NBDΓ ἔχουσι τὰ ῥήματα ταῦτα.

Οἱ λόγοι τῶν γυναικῶν ἐφάνησαν τοῖς ἀποστόλοις λῆρος, φλυαρία, τῆς φαντασίας καὶ τοῦ φόβου ἀποκυήματα, δι' ὃ καὶ ἠπίστουν αὐταῖς.

Στίχ. 12) Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια κείμενα μόνα, καὶ ἀπῆλθε πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός.

Ἀτόπως καὶ παρὰ πᾶσαν ὑγιᾶ κριτικὴν ὁ Tischendorf μετὰ μόνου τοῦ κωδ. D παραλείπει τὸν στίχον τοῦτον, ὃν ἔχουσι πάντες οἱ ἄλλοι (NAB κτλ.) καὶ αἱ μεταφρ. καὶ ὁ Εὐσ. Κύρ. καὶ ἄλλοι πατέρες· οὔτε γὰρ τὰ ἄπαξ λεγόμενα (ὀθόνια, παρακύπτειν, ἀπῆλθε) εἰσι τοιαῦτα, ὥστε νόθον ἀποδείξαι τὸν στίχον τοῦτον (παρ. Εἰσαγ. εἰς τὴν Κ. Δ. § 8 σελ. 95

καὶ 96) ἀλλ' οὔτε ἤθύνετο παραληφθῆναι ἐκ τοῦ Ἰωάννου 20, 3, ὅποτε ὄφειλε μνημονεύειν καὶ τοῦ συνοδευόντος τῷ Πέτρῳ Ἰωάννου. Παραλείπουν δὲ τὰ μὲν NB καὶ τρία τῶν μικρῶν τὸ « κείμενα »· τὰ δὲ N^o AK καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ μόνον· καὶ τὰ BL ἔχουσι πρὸς αὐτόν, ἀντὶ πρὸς ἑαυτόν.

Οἱ μὲν ἄλλοι ἀπόστολοι ἀπιστοῦντες ταῖς γυναῖξιν ἔμειναν ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν· ὁ δὲ ζωηρὸς καὶ πλήρης ἡδῆ μετανοίας, καὶ συγχωρήσεως τυχεῖν ποθῶν παρὰ τοῦ ἀναστάντος Σωτῆρος Πέτρος, ἀναστὰς ἔδραμε ταχέως εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ κύψας πλησίον τούτου, βλέπει μόνον τὰ ὀθόνια (ἐκ τοῦ ὀθόνη, λευκῇ λινῇ σινδῶν), τὰ τεμάχια τῆς σινδόνης ταύτης, δι' ὧν ἐσαβάνωσαν αὐτόν· καὶ ἀπῆλθε πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός· τὸ δὲ πρὸς ἑαυτόν (Λουκ. 18, 11) = καθ' ἑαυτόν, μόνος, δύναται ἀποδοθῆναι εἰς τε τὸ θαυμάζων καὶ τὸ ἀπῆλθεν· καὶ εἰ μὲν εἰς τὸ ἀπῆλθε, τότε δηλοῖ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, ὡς ὁ Ζυγαδ. ἐρμηνεύει· εἰ δὲ εἰς τὸ θαυμάζων τὴν καθ' ἑαυτόν ἐκπληξιν ἐν τῷ ὑποστρέφειν· ἐκότερον δὲ πιθανόν.

Ὁ Λουκᾶς τοῖνον συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ ἐν τῇ ὁπτασίᾳ τῶν μυροφόρων, δι' ἧς πρῶτον ἐγνώσθη ἡ ἀνάστασις, διαφέρει δὲ τοῦ Ματθαίου 1) ἐν τῷ χρόνῳ, καθ' ὃν αἱ μυροφόροι εἶδον τὸν ἄγγελον (μετὰ τὴν εἰσοδὸν αὐτῶν εἰς τὸ μνημεῖον)· 2) ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ἀγγέλων καὶ 3) ἐν τῇ ἀγγελίᾳ περὶ τῆς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ σιωπᾷ περὶ τῆς εἰς τὴν Μαγδαληνὴν ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος· ὅσα δὲ λέγει περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Πέτρου εἰσι νέα, καὶ συμπλήρωσις τῆς τοῦ Ματθαίου διηγήσεως· περὶ δὲ τῶν διαφορῶν τούτων ἐν τέλει ὀφόμεθα τῆς τοῦ Μάρκου παραλλήλου διηγήσεως.

3) Κατὰ τὸν Μάρκον 16, 1 — 11.

Στίχ. 1) Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμῃ ἡγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν.

Τὰ BL ἔχουσιν ἡ Μαρία· τὰ δὲ N^o CG καὶ τινα ἄλλα Μαρία ἡ Ἰακώβου· τὸ E καὶ Iκανὰ ἄλλα Μαρία Ἰακώβου· τὰ δὲ K² MX καὶ Iκανὰ ἄλλα ἀλείψωσι τὸν Ἰησοῦν.

διαγενομένου) = τελείως παρελθόντος (τῆς διὰ τὸ τελείως τοῦτο δηλούσης). ἕως γὰρ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τῆς ἡμέρας τοῦ σαββάτου ἔμειναν ἀργαί· ὕστερον δὲ μετὰ τὴν δύσιν, παρελθόντος τοῦ σαββάτου καὶ ἀρξαμένης τῆς Κυριακῆς, ἐπορεύθησαν συμπληρῶσαι τὰς προμηθείας, ἃς ἤρξαντο ποιεῖν τῇ ἐσπέρᾳ τῆς παρασκευῆς (Λουκ. 23, 56). ἀναφέρει δὲ τὰς αὐτὰς γυναῖκες, ἃς καὶ Μάρκ. 15, 40, ὡς ἐλθούσας, ἵνα συμπληρώσωσι τὴν ἐν σπουδῇ γενομένην μύρισιν τοῦ Ἰωσήφ καὶ Νικοδήμου, ὡς αἱ γυναῖκες οἶδασιν.

Στίχ. 2) Καὶ λίαν πρῶτὴ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατεῖλαντος τοῦ ἡλίου.

Τὰ ΝΒΛΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τῇ μιᾷ· τὰ δὲ ΝΒΚΛΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν σαββάτων· καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα «σαββάτου» τὰ Ν·C· μνημα·— τὰ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν «ἐτι ἀνατεῖλαντος» (ὁπότε ὤφειλε τοῦλάχιστον εἶναι ἐτι ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου).

Ὁ Μάρκος τοῖνυν εἰπὼν διαγενομένου τοῦ σαββάτου ἀντὶ τοῦ ὅψε σαββάτων τοῦ Ματθαίου, ἔρχεται ἐκφράσαι τὸ τῇ ἐπιφωσκούσῃ κτλ. διὰ τοῦ λίαν πρῶτὴ τῆς μιᾶς (πρώτης) σαββάτων, τῆς πρώτης τῆς ἐβδομάδος, ἥτοι τῆς Κυριακῆς, ἔρχονται πρὸς τὸ μνημεῖον.

ἀνατεῖλαντος τοῦ ἡλίου) τοῦτο ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ πάντῃ ἀσύμφωνον καὶ ἀσυμβίβαστον τῷ λίαν πρῶτῃ, ὅπερ νοεῖται πάντοτε περὶ τοῦ *λυκόφωτος*· ὥστε ὤφειλεν ἐξηγηθῆναι, εἴτε ὅτι ἤρξαντο τῆς ὁδοιπορίας ὁρθροῦ βαθέος, καὶ ἐφθασαν εἰς τὸ μνημεῖον ἀνατεῖλαντος τοῦ ἡλίου· ἀλλ' οὔτε ἡ ἀπόστασις τοσοῦτον μεγάλη, οὔτε σύμφωνον τοῦτο τῇ ὥρᾳ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν· εἴτε μεταφορικῶς περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὡς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ὅπερ καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ οὐκ εὐθὺς μετὰ τὸ λίαν πρῶτῃ, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ὑποδηλοῖ, ὡς καὶ ἡ τοῦ Μάρκου ζωηρότης τῆς παραστάσεως καθίστησι πιθανόν, καὶ ἐνισχύει τὴν ἐτέραν ἐξήγησιν τοῦ *ἡλλου* περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κατὰ ποιητικωτάτην εἰκόνα καὶ μὴ ξένην τῇ θεῷ γραφῇ (παρ. Λουκ. 1, 78. Ματθ. 4, 16. Ἰωάνν. 1, 9. 8, 12. 12, 46) παριστανομένου

ὡς ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἐκ τάφου ἀνατελλαντος τῷ κόσμῳ εἰς φωτισμὸν καὶ σωτηρίαν· παρ. Ἀποκαλ. 1, 16.

Στίχ. 3) Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;

Τὰ CD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπὸ τῆς θύρας.

Καὶ παρὰ Λουκᾶ καὶ ἐνταῦθα παρὰ τῷ Μάρκῳ οὐδεὶς περὶ τῶν Ῥωμαίων λόγος γίνεται· οὗτοι γὰρ ἔφυγον πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν τὰς μυροφόρους εἰς τὸν τάφον· ἐνταῦθα δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἔτι διαλέγονται πρὸς ἀλλήλας λέγουσαι· τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν (μέγαν) λίθον ἐκ τῆς θύρας (τῆς εἰσόδου) τοῦ μνημείου, ἵνα εἰσέλθωμεν καὶ μυρίσωμεν αὐτόν;

Τοῦτο δ' ἰδιάζει ἐνταῦθα τῷ Μάρκῳ, ὁ διάλογος τῶν γυναικῶν.

Στίχ. 4) Καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.

Τὰ NBL ἔχουσιν ἀνακεκύλισται (= ἐκυλίσθη πρὸς τὰ ὀπίσω)· τὸ δὲ σύνθηδες ἀποκεκύλισται = μακρὰν τῆς εἰσόδου.

Ὡς ἐπλησίασαν αἱ γυναῖκες εἰς τὸν τάφον, ἐπάρασαι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτόν, βλέπουσιν ὅτι ἤδη ἀποκεκύλιστο ὁ λίθος (περὶ οὗ συνωμίλουν ἀποροῦσαι, ὡς περὶ τοῦ μεγάλου κωλύματος εἰς τὸ ἔργον τῆς μυρίσεως)· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα (καὶ διὰ τοῦτο ἠπόρουν καὶ ἐζήτουν τρόπον βοηθείας). Ἐνταῦθα δὲ συμφωνεῖ τῷ Λουκᾶ ὁ Μάρκος, ὅτι ἔλθοῦσαι εὗρον τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον (Λουκ. 24, 2), καὶ μετὰ τὴν εἰσοδὸν εἶδον τὴν ὄψασιν (παρ. τὸν ἐπόμενον στίχον).

Στίχ. 5) Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιόις, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξεθαμβήθησαν.

Τὸ B 127 ἔχουσιν ἐλθοῦσαι, ἀντὶ εἰσελθοῦσαι· τὰ ACG καὶ πολλὰ ἄλλα ἴδον.

Ὁ Μάρκος ἀναφέρει κατὰ τὸν Ματθαῖον ἕνα μόνον ἄγγελον, ὃν κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐμφανίσεως χαρακτηρίζει ὡς νεανίσκον ἐν στολῇ λευκῇ, ἥτοι λαμπρᾷ καὶ στιλβούσῃ (παρ. Μάρκ. 9, 3 ἐν τῇ τῆς μεταμορφώσεως ἱστορίᾳ, ὅπου ἔχει στιλβόντα λευκά· τὸ λευκὴν τοίνυν ἐνταῦθα = τῷ τοῦ Λουκᾶ ἀστράπτουσιν ἐσθῆτα), καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς τοῦ τάφου (ὡς ἀγαθῶν ἄγγελον) καὶ ἐξεθαμβήθησαν = καθ' ὑπερβολὴν ἐξεπλάγησαν (Μάρκ. 9, 15. 14, 33).

Στίχ. 6) Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον; ἡγέρθη· οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἐθήκαν αὐτόν.

Τὰ LΔ ἔχουσι Ναζωραῖον· τὰ κ* D παραλείπουν τοῦτο, καὶ ἔχουσιν Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον, ὡς ὁ Ματθαῖος.

Ὁ ἄγγελος καθησυχάζει ταύτας καὶ ἀναγγέλλει τὴν ἀνάστασιν, μᾶλλον συμφώνως τῷ Ματθαίῳ κατὰ τὴν ἔκφρασιν «Ἰησοῦν ζητεῖτε . . . τὸν ἐσταυρωμένον; ἡγέρθη· οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἐθήκαν αὐτόν» (τὸ μνημεῖον)· παρ. Ματθ. 28, 5. 6.

Στίχ. 7) Ἀλλ' ὑπάγετε, εἵπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

Τὰ κAB* καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀλλ' ἄ· τὰ C* D καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ εἶπατε· τινὰ τῶν μικρῶν «ὅτι ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἰδοὺ προάγει κτλ.», ὡς ὁ Ματθ. — τὰ δὲ D 40. 72. καθὼς εἶρηκα ὑμῖν.

Μετὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀναστάσεως ἔπεται ἡ πρὸς τοὺς ἀποστόλους πέμψις αὐτῶν, ἵνα ἀναγγείλῳσι τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ συνάντησιν, ὡς παρὰ τῷ Ματθαίῳ· ἀναφέρει δὲ ῥητῶς τὸν Πέτρον οὐχ' ὡς τὸν κορυφαῖον, ἥδη μάλιστα μετὰ τὴν ἄρνησιν, ἀλλ' ἵνα διὰ τὴν μετάνοιαν τύχη τῆς πρώτης παραμυθίας καὶ ἐλπίδος συγχωρήσεως· ἀντί δὲ τοῦ «ἰδοὺ εἶπον» τοῦ ἀγγέλου παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἔχει καθὼς εἶπεν (αὐτὸς ὁ Σωτὴρ) ὑμῖν, ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

Στίχ. 8) Καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ.

Ταχὺ ἔχει τὸ π. κ. καὶ τὸ Ε καὶ ἱκανὰ ἄλλα, τὰ πλεῖστα ὁμῶς καὶ ἀρχαιότατα NABCD οὐκ ἔχουσιν αὐτό, καὶ φαίνεται παρεισαχθὲν ἐκ τοῦ Ματθ. 28, 8· τὰ δὲ NBD εἶχε γὰρ αὐτάς.

Ὁ μὲν Ματθαῖος εἶρηκεν ὅτι ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς· ὁ Λουκᾶς ὅτι καὶ ἀπήγγειλαν αὐτοῖς· ὁ δὲ Μάρκος ὅτι ἔλαβεν αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον (τότε ἐν ἀρχῇ) ἐφοβοῦντο γάρ· ὕστερον δὲ ἀναθαρρῆσαι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Σωτῆρος (στίχ. 9) ἀπήγγειλαν τοῖς μαθηταῖς (στίχ. 10)· ἀναφέρει τοίνυν ἐνταῦθα τὴν πρώτην καὶ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἐντύπωσιν, καὶ τὴν ἕως οὗ συνῆλθον ἰδοῦσαι τὸν Σωτῆρα ἀποσιώπησιν τοῦ συμβάντος.

Ὁ Μάρκος κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ ἐτελείου ἐνταῦθα τὴν διήγησιν· ὕστερον δὲ προσέθηκε καὶ τὰ ἐπόμενα· (ὥς καὶ ὁ Ἰωάνν. τὸ 21 κεφάλαιον), ἅτινα, ὥς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἶδομεν (§ 83), ἀποτελοῦσι γνησιώτατον μέρος τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἐν οἷς ἀναφέρει τινὰς τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Σωτῆρος, τὰς γνωστὰς αὐτῷ, καὶ τὴν ἀνάληψιν, ὧν τὴν ἐρμηνείαν ποιησόμεθα, περιοριζόμενοι ἐν τῷ τμήματι τούτῳ εἰς τὴν ἐμφάνισιν εἰς Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, καὶ τὴν ὑπὸ ταύτης ἀναγγελίαν τοῦ συμβάντος πρὸς τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ.

Στίχ. 9) Ἀναστὰς δὲ πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἐπτὰ δαιμόνια.

Τὰ NB, ὥς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ § 8 εἶδομεν, παραλείπουσι διὰ λόγους ἐξηγηטיκοὺς τὸ τέλος τοῦτο τοῦ εὐαγγελίου· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων διαφόρους γραφὰς ἔχουσιν ἐνταῦθα τὸ μὲν F καὶ ἱκανὰ τῶν μικρῶν ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς (διότι ἤρχετο ἐντεῦθεν νέα περικοπή)· τὰ δὲ ΚΠ καὶ ἱκανὰ ἄλλα α α β β α τ ω ν, ἀντὶ σαββάτου· καὶ τὰ C*DL 33 παρ' ἧς ἐκβεβλήκει.

Ἐνταῦθα ὥς ὥραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἀναφέρει τὸ

πρωτῇ (παρ. λίαν πρωτῇ τοῦ 1 στίχου), τὸν βαθὺν ὄρθρον τῆς Κυριακῆς, καὶ ὡς πρώτην ἐμφάνισιν τὴν πρὸς Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, ἣν χαρακτηρίζει κατὰ τὸ Λουκ. 8, 2· δύναται δ' ἀποδοθῆναι εἰς τὴν ἐμφάνισιν ταύτην τὸ *πρωτῇ*, ἀλλὰ τότε μᾶλλον ἐπέταξεν ἂν τοῦτο τοῦ *ἐφάνη* σαφηνείας ἕνεκα.

Στίχ. 10) ἐκείνη πορευθεῖσα, ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσι καὶ κλαίουσιν.

Τὸ C καὶ ὀλίγα τινὰ ἔχουσιν ἐκείνη δέ· καὶ τὰ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπελθοῦσα, ἀντὶ πορευθεῖσα.

Ὡστε μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Σωτῆρος ἡ Μαρία ἀπήγγειλε καὶ τὰ τοῦ ἀγγέλου καὶ τὰ τοῦ Σωτῆρος ῥήματα τοῖς μαθηταῖς, οἵτινες ἐπένθουν καὶ ἔκλαιον διὰ τὸ τέλος καὶ τὸν χωρισμὸν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν.

Στίχ. 11) καὶ οἱ ἀκούσαντες ὅτι ζῇ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

Τὰ CD ἔχουσιν ἐκεῖνοι δέ· καὶ τὰ LU 127 ἀπλῶς ἐκεῖνοι.

Οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες παρ' αὐτῆς ὅτι ὁ Σωτὴρ ζῇ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς (ὅτι δηλ. μετὰ προσοχῆς εἶδεν αὐτὸν καὶ ὅτι ἀνελθὼν ὑπ' αὐτῆς) ἠπίστησαν· ὅπως δηλ. κατὰ τὸν Λουκᾶν ἠπίστησαν τοῖς ῥήμασι τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὰς γυναῖκας, οὕτω καὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν Μαρίαν.

Ὁ Μάρκος τοίνυν συμφωνεῖ καὶ αὐτὸς τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ ἐν τῇ ὁπτασίᾳ τῶν μυροφόρων, δι' ἧς πρῶτον ἐγνώσθη ἡ ἀνάστασις· διαφέρει δὲ τοῦ Ματθαίου καὶ συμφωνεῖ τῷ Λουκᾷ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ὁπτασίας (μετὰ τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸ μνημεῖον)· διαφέρει δὲ πάλιν τοῦ Λουκᾶ καὶ συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ ἐν τε τῷ ἀριθμῷ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐν τῇ εἰς τὴν Γαλιλαίαν προαναγγελιομένη ἐμφανίσει, καὶ ἀναφέρει ὡσαύτως τὴν ἐμφάνισιν εἰς Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, μεθ' ἣν ἐμφάνισιν αὐτὸς τίθησι τὴν εἰς τοὺς ἀποστόλους ἀγγελίαν τῶν γυναικῶν.

Τὰς δ' ἐν ταῖς λεπτομερείαις μικρὰς καὶ ἀσημάντους διαφορὰς ταύτας ἤλθε τελευταῖος λύσασθαι ὁ αὐτόπτης καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς (Ἰωάνν. 20, 1 καὶ ἐφ.) ἀκριβέστατα τὰ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ταύτην μαθὼν Ἰωάννης· καὶ τούτου ἡ διήγησις δεικνύει ὅτι τὰ μὲν τοῦ χρόνου τῆς ὀπτασίας τῶν γυναικῶν ὀρθῶς ἔχουσιν ὁ Λουκᾶς καὶ Μάρκος, τὰ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγγέλων ὁ Λουκᾶς· ἐκ τούτων ὅμως οὐδὲν δυνάμεθα συμπερᾶναι κατὰ τῆς ἀληθείας τῶν λοιπῶν, περὶ ὧν σιωπᾷ ὁ Ἰωάννης, ὡς τῆς φυλακῆς τοῦ τάφου καὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀγγέλου εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ τῆς φυγῆς τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ μάλιστα δυνάμεθα συμβιβᾶσαι ἀμφοτέροις τὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου, παραδεχόμενοι ὅτι ὁ εἰς ἄγγελος ἦν ὁ πρῶτος ἐμφανισθεὶς καὶ τοὺς στρατιώτας εἰς φυγὴν τρέψας καὶ τὸν λίθον ἀποκυλίσας, καὶ τοῦτον εἶδον κατ' ἀρχὰς καὶ αἱ μυροφόροι, ὕστερον δὲ παρετήρησαν καὶ τὸν δεύτερον, οὗ ὁ Ματθαῖος οὐκ ἐμνημόνευσεν ἐνταῦθα, ὅπως ὁ Λουκᾶς καὶ Μάρκος τοῦ δευτέρου δαιμονιζομένου (Λουκ. 8, 27. Μάρκ. 5, 2)· ἔστι δ' ὅλως ἄτοπον καὶ γελοῖον ἐκ τοιούτων ἀσημάντων καὶ μηδεμίαν δογματικὴν ἀξίαν ἔχουσῶν διαφορῶν, πειρᾶσθαι τοὺς ἰδιολογιστὰς λαβεῖν ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας τοῦ μεγίστου καὶ πολλαχόθεν αὐθεντικώτατα μεμαρτυρημένου γεγονότος τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ θεμελίου τῆς πίστεως καὶ σωτηρίας ἡμῶν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐμφάνισιν, ἣν ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, βεβαιοῖ καὶ ὁ Ἰωάννης, ὡς ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτοῦ ὀψόμεθα, ὅτε καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν τεσσάρων ἐν τοῖς οὐσιώδεσι καταδείξομεν.

οστ').) Ἡ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν διαφθαρέντων φυλάκων ψευδὴς διάδοσις πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς ἀναστάσεως.

Κατὰ τὸν Ματθαῖον 28, 11 — 15.

Στίχ. 11) Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ τινες τῆς κουστω-

δίας, ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα·

Τὰ κD ἔχουσιν ἀνήγγειλαν· τὸ δὲ H καὶ ὀλίγα ἄλλα γινόμενα.

Ὅτε δὲ αἱ μυροφόροι ἐπορεύοντο ἀναγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ ἀγγέλου, τινὲς τῶν φυλάκων ὑποστρέψαντες ἤδη ἀπήγγειλαν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς ἅπαντα τὰ γενόμενα, τὴν ἀγγελοφάνειαν δηλ. καὶ τὸ ἄνοιγμα τοῦ μνημείου κεροῦ καταλείμενου.

Στίχ. 12) καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις,

Ὅπως ἐννοήσῃ τις τὴν θέσιν τῶν ἀρχιερέων πρὸς τοὺς στρατιώτας, καὶ ὅτι οὐδόλως συνέφερεν αὐτοῖς, ὡς μωροὶ τινες ἰδιολογισταὶ ἐφαντάσθησαν, καταστῆσαι αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου ἐκ τοῦ τάφου, ὀφείλει συνιδεῖν ὅτι οἱ στρατιῶται ἦσαν οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι μάρτυρες τῆς ὑπερφυσικῆς καὶ θείας τοῦ Σωτῆρος ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεως, καὶ ἡ περὶ τῆς ἀγγελοφανείας καὶ τῆς ἀποκυλίσεως τοῦ λίθου ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, τοῦ ἐπιφανέντος τῷ μνήματι, μαρτυρία αὐτῶν ἦν ἂν ἡ σπουδαιοτέρα καὶ αὐθεντικωτάτη κατὰ τῶν ἀρχιερέων ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τῆς ἀναστάσεως διὰ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὸν Πιλάτον καὶ τοὺς ἀδιὰφόρους· διὰ τοῦτο συμβούλιον λαβόντες, εὗρον ὡς μόνην διέξοδον τὸ καταστῆσαι καὶ αὐτοὺς συνεόχους τοῦ ψεύδους, διδόντες αὐτοῖς πολλὰ ἀργύρια· τὸ ψεῦδος δ' ἦν τὸ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 13) λέγοντες· εἶπατε ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν αὐτόν, ἡμῶν κοιμωμένον.

Τὸ ψεῦδος τοῦτο ἦν ὅτι, κοιμωμένων τῶν στρατιωτῶν, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν τὸ σῶμα· διὰ τούτου δὲ καὶ τὸ ὑπερφυσικὸν ἀφῆρεῖτο ὅλως, καὶ οἱ μαθηταὶ ὡς ἀπατεῶνες καὶ πίστεως πάσης ἀνάξιοι ἐχαρκτηρίζοντο, καὶ πᾶσα ἐμφάνισις τοῦ

Σωτῆρος ὑποπτος ἐγίνετο, ὡς ὑποκατάστασις ἄλλου τινὸς ἀπατεῶ-
νος ὁμοιάζοντος ἐκείνῳ· καὶ τί οὐκ ἠδύναντο ψεύσασθαι οἱ τὸ πρῶ-
τον ἤδη τοῦτο τολμήσαντες, ὅπως ἀποφύγῳσι τὴν ὀλέθριον δι' αὐ-
τοὺς τῶν στρατιωτῶν μαρτυρίαν, οἵτινες, ἐννοεῖται, διὰ χρήματα
ἠδύναντο πάντα εἰπεῖν· μόνον δὲ τὸν φόβον τοῦ ἡγεμόνος εἶχον,
μήπως ἐλεγχθῶσιν ὡς ἀμελεῖς ἐν τῇ τοῦ καθήκοντος αὐτῶν ἐκπλη-
ρώσει· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου καθησυχάζουσιν αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς
λέγοντες.

Στίχ. 14) Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς
πέισομεν αὐτόν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν.

Τὰ D* L ἔχουσι καὶ ἄν· τὰ δὲ BD 59 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος· καὶ τὰ
FG* H καὶ ἱκανὰ ἄλλα πείσωμεν· τὰ δὲ NB καὶ δύο τῶν μικρῶν παρα-
λείπουσι τὸ αὐτόν· καὶ τὰ NE* F καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι ποιήσωμεν.

Καὶ ἡμεῖς μὲν οὐδεμίαν τῷ ἡγεμόνι καταγγελίαν ὑμῶν ποιήσο-
μεν· ἐὰν δ' ἄλλος τις ποιήσῃ (τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀκουσθῇ ἐπὶ τοῦ
ἡγεμόνος ὡς δικαστοῦ), ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν περὶ τῆς ἀθώοτητος
ὑμῶν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους, ἀφρόντιδας, ἡσύχους ποιήσομεν,
ἀπηλλαγμένους δηλ. παντὸς κινδύνου τιμωρίας. Καὶ βεβαίως ἡ
συνηγορία τῶν ἀρχιερέων παρὰ τῷ Πιλάτῳ ἐν πράγματι αὐτοῦς
ἐνδιαφέροντι (ὅτι ὁ Πιλάτος τῇ αἰτήσῃ αὐτῶν ἔδωκε τὴν κου-
στωδίαν, καὶ οὐδὲν ἔμελλεν αὐτῷ πλέον περὶ τοῦ πράγματος) ἦν
ἂν ἀποτελεσματική, καὶ ὁ Πιλάτος ἔμελλε προθύμως ἀκοῦσαι καὶ
ποιῆσαι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν, ὅτι τοιαῦται ἀμοιβαῖαι φιλο-
φροσύναι ἦσαν συνήθεις αὐτοῖς· εἰ δὲ καὶ ἐδυστρόπει, τὸ μέσον τὸ
ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν ἐφαρμοσθέν, τὰ ἀργυρᾶ ἐπιχειρήματα, ἤρ-
κουν, ὥστε ἐξευμενίσαι καὶ αὐτόν· διὰ τοῦτο οἱ στρατιῶται ἀπέ-
βαλον πλέον πάντα φόβον καὶ ἐποίησαν κατὰ τὴν σύστασιν τῶν
ἀρχιερέων.

Στίχ. 15) Οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὡς ἐδι-
δάχθησαν· καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέ-
χρι τῆς σήμερον.

Τὰ κΔ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐφημίσθη· τὰ δὲ κ' D ἕως τῆς σήμερον· καὶ τὰ BDL τῆς σήμερον ἡμέρας.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ἐκ τῆς τῶν στρατιωτῶν διαδόσεως καὶ βεβαιώσεως διεφημίσθη (= πανταχοῦ (διὰ) διεδόθη) ὁ λόγος οὗτος περὶ τῆς κλοπῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου μέχρι τῆς σήμερον (μετὰ μίαν δηλ. ὁλόκληρον γενεάν, ὅτε ὁ εὐαγγελιστῆς ἔγραφεν)· οἱ δὲ στρατιῶται, ἐννοεῖται, ἔμειναν πάντῃ ἀκαταδίωκτοι, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς διὰ τοῦ ψεύδους τούτου προέλαβον τὴν διὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐπίσημον πιστοποιήσιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἣτις ἐγγένοιε ἂν, εἰ κατὰ τὴν γνώμην τῶν σοφῶν τῆς Τυβίγγης κατεδίωκον τοὺς στρατιώτας καὶ οὐκ ἐπλάττον τὸ ψεῦδος αὐτό. Καὶ μετὰ αἰῶνα δὲ καὶ πλέον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰουστίνου (πρὸς Τρυφ. 17. 108) ὁ μῦθος οὗτος ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· καὶ νῦν ἔτι πιστεύεται ἡ κλοπὴ τοῦ σώματος, ἣν οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἀρχιερεῖς ἐπλάσαν (παράβ. Eisenmenger ἀνακαλυμμένος Ἰουδαϊσμός (Entdecktes Judenthum) Τόμ. Α'. σελ. 189 καὶ ἐξῆς)· ἀλλ' ἡ ἱστορία οὐ πλαστογραφεῖται οὕτω, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐθριάμβευσε, καὶ ἄνεν τῶν Ῥωμαίων καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων· μόνος δὲ ὁ Strauss καὶ τινες χείρονες τῶν Ἰουδαίων χριστιανοὶ καὶ θεολόγοι καλοῦμενοι ἐθελουσίως τυφλώττουσιν.

οὔζ.) Ἀλλαι τινὲς ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστάντος
Σωτῆρος, αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ παραγγελίαι
καὶ ἡ εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψις.

Ματθ. 28, 16—20. Λουκ. 24, 13—55. Μάρκ. 16, 12—20.

Ὁ Ματθαῖος κατὰ τὸ σχέδιον αὐτοῦ περιορίζεται εἰς μόνην τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐμφάνισιν, καθ' ἣν ἐποιήσατο ὁ Σωτὴρ τὰς τελευταίας αὐτοῦ παραγγελίας. Καὶ αἱ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ δ' ἐμφανίσεις, ὡς εἶδομεν, ἱστορικαί, καὶ τὰ ῥήματα ταῦτα ἀναγράφει γενόμενος αὐτήκοος ὁ Ματθαῖος· εἰκὸς δὲ πολλάκις καὶ ἐπανειλημμένως κατὰ τὰς 40 ἡμέρας τοιαύτας συστάσεις τοῖς μαθηταῖς τὸν Σωτῆρα ποιήσασθαι.

1) Κατὰ τὸν Ματθαῖον 28, 16 — 20.

Στίχ. 16) Οἱ δὲ ἑνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,

Οἱ μαθηταὶ ἔλαβον παραγγελίαν μεταγενεστέραν, ὅπως ἀπέλθωσιν εἰς τὸ ὄρος ἐκεῖνο, ἣν συντομίας χάριν ὁ εὐαγγελιστὴς παραλείπει, μνημονεύων μόνον ἀπλῶς τοῦ ὄρους, ἴσως ὡς τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ κατὰ μόνας διατριβῆς αὐτοῦ (Ματθ. 14, 23. 15, 29) ἢ ἄλλου τινός, ὡς τοῦ τῶν μακαρισμῶν, γνωστοῦ τοῖς μαθηταῖς, εἰς ὃ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπελθεῖν πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ.

Στίχ. 17) καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίστασαν.

Τὰ ΝΒΔ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ αὐτῷ μετὰ τὸ προσεκύνησαν.

Ἡ μετὰ τὴν ἀνάστασιν μορφή τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἶχε τι τὸ πνευματικόν καὶ θεοειδές, ὃ ἐν τῇ ἀναλήψει ἐτελειώθη, θεωθέντος τελέως τοῦ παναγίου σώματος αὐτοῦ, τοῦ ἀφθάρτου καὶ αἰωνίου· ἦν τοίνυν οὐχὶ πλέον τὸ νῦν σῶμα ἡμῶν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τεθεωμένον ἔτι καὶ τελέως πνευματικόν, ὅτι ἐψηλάφησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ (Ἰωάνν. 20, 27. Λουκ. 24, 39. 40), καὶ ἔφαγε καὶ ἔπιε μετ' αὐτῶν· ἦν τοίνυν μέσον τι καὶ ἐν μεταβάσει, οὐ ἰδέαν οὐ δυνάμεθα νῦν ἔχειν, τελέως ἀγνοοῦντες τὸ πνευματικόν· διὰ τοῦτο τοίνυν ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ εἶχε τι τὸ ὑπὲρ ἄνθρωπον, ὃ ἐπέβαλλε τοῖς ἀποστόλοις σέβας καὶ δέος, καὶ ἐποίει τινὰς αὐτῶν διστάζειν περὶ τοῦ εἰ αὐτός ἐστιν ὁ μεθ' οὗ ἐπὶ τοσοῦτον συνέζησαν· διὰ τοῦτο τοίνυν κἀνταῦθα αἰφνης ἐπιστάντα αὐτὸν ἰδόντες ἐν τῷ ὄρει, οἱ μὲν πλείους προσεκύνησαν αὐτῷ, ὡς Θεῷ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ὄντι· οἱ δὲ — τινὲς δὲ αὐτῶν (παρ. Ματθ. 26, 27 τότε ἐνέπτυσαν καὶ ἐκολάφισαν (οἱ πλείους), οἱ δὲ (τινὲς δὲ) ἐῤῥάπισαν) ἐδίστασαν, εἰ αὐτός ἐστιν, ὅτι, ὡς εἶπομεν, εἶχε τι τὸ ὑπὲρ ἄνθρωπον καὶ τῆς θείας δόξης προάγγελον· διὸ καὶ οὐκ ἠδύναντο

εὐθὺς γνωρίσαι αὐτὸν (παρ. καὶ Ἰωάνν. 21, 4)· ὕστερον ὁμοῦ μετ' ὀλίγον ἀνεγνώρισαν καὶ προσεκύνησαν· ἡ ἐμφάνισις δ' αὕτη τοῦ Ματθαίου ἐγένετο μετὰ τὴν τοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐπὶ τῆς Τιβεριάδος θαλάσσης (Ἰωάνν. 21, 1 καὶ ἐφ.), τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως (Ἰωάνν. 21, 14), ὅπου καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς πορευθῆναι εἰς τὸ πλησίον ὄρος, πιθανώτερον τὸ ἐν ᾧ προσηύχeto. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει ἐνταῦθα τὴν τελευταίαν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐμφάνισιν, ὁ Ἰωάννης συμπληρῶν ἀναφέρει τὴν πρώτην ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ τρίτην ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.

Στίχ. 18) Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς·

Τὰ BD 90 ἔχουσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ Σωτὴρ ἀναγγέλλει τὴν διὰ τῆς πληρώσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ λῆψιν τοῦ βασιλικοῦ ἀξιωματος καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον διὰ τῆς ἀναστάσεως· ὅτι τότε καὶ ὡς Θεάνθρωπος ἔλαβε τὴν, ἣν ὡς Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἶχε, βασιλικὴν ἐξουσίαν ἐφ' ὅλης τῆς κτίσεως, ἐπουρανίου καὶ ἐπιγείου, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ἣν ὁ Πατὴρ ἀναστήσας ἐνεχείρησεν αὐτῷ· ἀσκεῖ δέ, ἀφ' ἧς ἀναληφθεὶς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἐκάθισε τὰ πάντα κυβερνῶν. Ταύτην τοίνυν τὴν παμβασιλείαν αὐτοῦ ἀναγγέλλει αὐτοῖς, ἵνα ἐπὶ ταύτης τῆς ἐξουσίας στηρίξῃ τὸ καθῆκον τῆς περὶ τῶν ἐθνῶν βασιλικῆς αὐτοῦ προνοίας, ἣν διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν μαθητῶν εἰς σωτηρίαν αὐτῶν δείκνυσιν. Τὸ δὲ πᾶσα ἐξουσία δηλοῖ τὸ ἀπεριόριστον τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας = πᾶν εἶδος ἐξουσίας βασιλικῆς, τὸ κυβερνᾶν καὶ διοικεῖν τὸν κόσμον καὶ ἄγειν αὐτὸν εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ διὰ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας τῶν εὐσεβῶν καὶ τῆς τιμωρίας τῶν ἀσεβῶν, καὶ διὰ παντὸς ἄλλου τῆς θείας παιδαγωγίας μέσου καὶ ἐπενεργείας ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς κτίσεως.

Στίχ. 19) πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος,

Τὰ πλείεστα καὶ τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἀντιγράφων παραλείπουσι τὸ οὖν, ὡς καὶ ὁ Ὀριγ. Ἀθαν. Χρυσ. κτλ. καὶ φαίνεται μεταγενεστέρα ὀρθή κατὰ τὴν ἔννοιαν προσθήκη ἐν τοῖς ΒΔΠ καὶ ὀλίγοις τῶν μικρῶν γενομένη· τὸ ἀσύνδετον ἐστὶν ἐπισημότερον — τὰ δὲ BD ἔχουσι βαπτίσαντες.

Διὰ τῆς ἐξουσίας μου τοίνυν ταύτης τῆς βασιλικῆς πέμπω ὑμᾶς πρὸς πάντα τὰ ἔθνη τοῦ μαθητεῦσαι ταῦτα· τὸ δὲ μαθητεῦσατε ἐνεργητικὸν ἐνταῦθα = ποιήσατε μαθητάς, διδάξατε (παρ. Ματθ. 13, 52. Πράξ 14, 21) πάντα τὰ ἔθνη, ὥστε κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἀποστολὴν αἶρει τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς α'. ἀποστολῆς (Ματθ. 10, 5), ἣτις ἐγένετο πρὸς μόνους τοὺς Ἰουδαίους· τὸ δὲ παράγγελμα τοῦτο καὶ δι' ὀράματος ὑπεστήριξε παρὰ τῷ Πέτρῳ κατὰ τῶν ἰουδαϊκῶν προλήψεων, ἐνισχύσας τοὺς μαθητάς αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ Παύλου ἰδίως τοῦτο πληρώσας.

βαπτίζοντες αὐτούς) ἐπισφράγισις τῆς μαθητείας καὶ τελείωσις ἐστὶ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, δι' οὗ ὁ πιστεύσας υἱοθετεῖται ἀφιεμένων τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ· τοῦτο τοίνυν δηλοῖ ἡ μετοχή αὕτη εἴτε ὡς τροπικὴ εἴτε ὡς ῥηματικὴ ἐκληφθῇ, ὡς τὴν τῆς μαθητείας καὶ κατηχήσεως συμπλήρωσιν τὸ βάπτισμα ἀνακηρύττουσα, μεθ' ὃ ἐξακολουθήσει ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς πλήρη καὶ ἀκριβῆ τῆς θείας σοφίας παράδοσιν τοῖς τελείοις.

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος) βαπτίζοντες δὲ ἐν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ὄνομα τῆς μακαρίας Τριάδος, τῆς ἐξ ἧς καὶ δι' ἧς καὶ ἐν ἧ σῳζόμεθα, ἐπικλήσεως δηλ. γνωμένης ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς· κατὰ τοῦτο τοίνυν διαφέρει ἡ ἔκφρασις βαπτίζεσθαι ἐν Χριστῷ ἢ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἡ δηλοῦσα ἐν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὸν Σωτῆρα, ὡς τὸν διατάξαντα τὸ βάπτισμα, τῆς ἐνταῦθα ἐκφράσεως τῆς τὸν τύπον αὐτὸν τῆς βαπτίσεως ἀναφερούσης, ὡς ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ κανόνες τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων αὐτὸν ἡρμήνευσαν καὶ ἐφήρμωσαν (παρ. ἀποστολ. κανὼν μθ'. καὶ ν'. τῆς β'. ζ'. κτλ.)· λέγει δὲ εἰς τὸ ὄνομα ἐνικῶς καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ὀνόματα διὰ τὴν μίαν τῆς θεότητος φύσιν καὶ οὐσίαν, ἧς τὰ τρία πρόσωπα ἀναφέρει, ὡς τῆς αὐτῆς θείας φύσεως καὶ οὐσίας ὄντα, καὶ τὸν Θεὸν τῆς ἀποκαλύ-

ψεως τῆς χριστιανικῆς ἀποτελοῦντα. Καὶ ὁ μὲν Πατὴρ καὶ Υἱὸς καλοῦνται οὕτω κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ὑπαρκτικὴν σχέσιν· τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα κατὰ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν· ὅτι οὐδὲν οὐδαμῇ ὄνομα πέφυκε τῆς οὐσίας αὐτῆς ἀπτόμενον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ὑποστάσεις καθ' ἑαυτὰς παριστῶν· τύποι γὰρ καὶ σύμβολα οὐσίας καὶ σχέσεων τὰ ὀνόματα, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ ταῦτα.

Στίχ. 20) διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμεν ὑμῖν. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Τὰ κD ἔχουσι μεθ' ὑμῶν· τὰ κA· BD καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ ἡ Βουλγ. Κύρ. Χρυσ. Θεοφ. παραλείπουν τὸ Ἀμὴν, ὅπερ, ὡς ἐν τῷ πάτερ ἡμῶν, ἐστὶ λειτουργικὴ προσθήκη ἐν ταῖς A· ΓΔ καὶ πλείστοις ἄλλοις εὐρισκομένη.

Μετὰ τὴν βάπτισιν ὀφείλει ἐξακολουθεῖν ἡ διδασκαλία τῶν βαπτισμένων πιστῶν, ὅπως γνῶσι καλῶς τὰ χριστιανικὰ αὐτῶν καθήκοντα· διὰ τοῦτο λέγει διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν (ἐν τῇ πράξει) πάντα (τὰ ἡθικὰ παραγγέλματα), ὅσα ἐνετειλάμεν κατὰ τὴν τριετῇ διδασκαλίαν μου ὑμῖν· οὐκ ἄρκει γὰρ τὸ βάπτισμα καὶ τὰ δόγματα πρὸς σωτηρίαν, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐπιλέγει, εἰ μὴ καὶ πολιτεία (χριστιανικὴ) προσείη· μηδὲν δὲ φοβεῖσθε πληροῦντες τὴν ἐμὴν ἐντολήν· ὅτι μεθ' ὑμῶν εἰμι.

Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ) = ὁ βασιλεὺς καὶ κύριος πάντων, μεθ' ὑμῶν (τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων ὑμῶν κηρύκων καὶ διδασκάλων καὶ ποιμένων τῆς ἐκκλησίας)· εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας (τοῦ αἰῶνος τούτου τοῦ μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας καὶ συντελείας τοῦ κόσμου), μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος (τούτου) τοῦ πονηροῦ, καθ' ὃν ἀναγκαῖα ἡ θεία βοήθεια· ὅτι ὕστερον ἐν τῷ λιμένι τῆς αἰωνίου ζωῆς οὐδένα φόβον καὶ οὐδένα κίνδυνον οἱ μαθηταὶ ἔξουσι πλέον. Μετὰ ταύτην δὲ τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ὁμιλίαν ἐπανεῖδεν αὐτοὺς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ὅπου καὶ ὕστατον ἡσπάσατο ἀναληφθῆναι μέλλων.

Ὁ Ματθαῖος τοίνυν εἰς μόνην ταύτην τὴν ἐμφάνισιν πρὸς τοὺς μαθητάς, τὴν δευτέραν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, περιορίζεται κατὰ τὸ σχέ-

διον αὐτοῦ· οἱ δ' ἄλλοι ἀναφέρουσι καὶ ἄλλας, εἰς ὧν τὴν ἐρμηνείαν νῦν μεταβαίνομεν ἀρχόμενοι ἐκ τοῦ Λουκᾶ.

2) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 24, 15 — 55.

Στίχ. 13) Καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἐξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, ἧ ὄνομα Ἑμμαούς.

Τὰ ΝΒ ἔχουσι τὸ ἦσαν πορευόμενοι μετὰ τὸ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ· τὰ δὲ ΝΙΚ·Ν·Π καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἕκα τὸν ἐξήκοντα, ὅπερ ἐστὶ διόρθωσις ἵνα συμφωνῇ πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῆς Ἑμμαούς (τῆς νῦν Ἀμβάς τῆς ὑπὸ Εὐστ. καὶ Ἱερων. καὶ Νικοπόλεως ὀνομαζομένης (Emmaus quae nunc Nicopolis dicitur), ἀναφερομένης δὲ καὶ Α'. Μαρκ. 8, 40. 9, 50 ὡς «Ἑμμαοὺμ ἐν τῇ γῇ τῇ πεδινῇ τῆς Ἰουδαίας Σεφελά παρὰ τὴν ὄρεινὴν Ἰούδα »)· ἡ ἐνταῦθα δ' ἡ ἐξήκοντα σταδίους τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπέχουσα θεωρεῖται ὑπ' ἄλλων ὡς ἡ ὑπὸ Ἰωσήπου ἰουδ. πολ. 7, 6, 6 Ἀμ·μαοὺς καλουμένη Β. Δ. τῆς Ἱερουσαλὴμ ὅπου νῦν τὸ χωρίον Ἐλ-Κουμπεϊμπέ, ὅπερ ὅμως ἀπὸ τῆς 14 μόνον ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται· πιθανῶς δὲ ἡ τοῦ εὐαγγελίου Ἑμμαούς αὕτη κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὐδ' ἔχνος αὐτῆς πλεον ὑπελείφθη.

δύο ἐξ αὐτῶν) οὐχὶ τῶν δώδεκα, ἀλλὰ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, ὡς ὁ Ζυγαδ. ὀρθῶς παρατηρεῖ.

ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ) τῆς ἀναστάσεως, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων (24, 1).

ἦσαν πορευόμενοι) ὥδοιπόρουν ὁμοῦ.

Στίχ. 14) Καὶ αὐτοὶ ὡμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων.

Καὶ αὐτοὶ οἱ δύο μαθηταὶ διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων τῆς σταυρώσεως, ταφῆς καὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἃ προϊστορήσεν ὁ Λουκᾶς, καὶ ἅτινα ἐκτιθέασιν κατωτέρω πρὸς αὐτὸν τὸν ἄγνωστον αὐτοῖς Σωτῆρα ἀπὸ τοῦ στ. 19 — 24.

Στίχ. 15) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς.

Τὰ NABL ἔχουσι καὶ αὐτὸς Ἰησοῦς.

Κατὰ τὴν ὁμιλίαν ταύτην καὶ συζήτησιν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἰδίως, ἐν ἣ ἑκάτερος τὴν γνώμην καὶ τὰς ἀπορίας αὐτοῦ ἐξέφερε περὶ τῶν ἀκουσθέντων, ἐπλησίασεν αἰφνης ἐκ τῶν ὀπισθεν ὁ Σωτὴρ ἀνεπαισθητῶς καὶ συνεπορεύετο μετ' αὐτῶν.

Στίχ. 16) Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγῶναι αὐτόν.

Τοῦτο δ' ὑπερφυσικὴ ἐνέργεια ἦν, τῆς ὕψεως αὐτοῦ ὡς ἀγνώστου ἐμφανιζομένης, εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς αἰσθήσεως (ἐξ ὑποκειμένου), εἴτε τοῦ ἐμφανισθέντος (ἐξ ἀντικειμένου), ὡς ὁ Θεὸς οἶδεν.

Στίχ. 17) Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἐστὲ σκυθρωποί ;

Τὰ NAB ἔχουσι καὶ ἐστάθησαν σκυθρωποί, ὥσει ἡ ἐρώτησις κατέστησεν αὐτοὺς τοιούτους, ὅποτε ἡ συζήτησις περὶ τῶν λυπηρῶν ἐκείνων πραγμάτων καὶ τῆς μηκέτι ἐπιβεβαιωθείσης ἀναστάσεως κατέστησεν αὐτοὺς τοιούτους· διὰ τοῦτο δὲ προτιμότερα ἢ τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἀντιγράφων ἀνάγνωσις καὶ ἐστὲ σκυθρωποί.

Ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ ἵνα ἀφορμὴν λαβὼν εὐαγγελίσηται αὐτοὺς τὴν ἀνάστασιν· — τὸ δὲ ἀντιβάλλειν = ἀμοιβαίως βάλλειν, ῥίπτειν, ἐναλλάξ λαλεῖν, συζητεῖν· σκυθρωποὶ δὲ = κατηφεῖς (Ματθ. 6, 16).

Στίχ. 18) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ᾧ ὄνομα Κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτόν· σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ οὐκ ἔγνων τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ;

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν εἷς ἄνευ τοῦ ἄρθρου· τὰ δὲ IP καὶ ὀλίγα ἄλλα εἷς ἐξ αὐτῶν· τὰ NBLNX ἔχουσιν δ ν ό μ α τ ι Κλεόπας· τὸ δὲ K καὶ τινὰ ἄλλα Κ λ ε ώ π α ς, ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν ἐστὶ τὸ Κλεόπας κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ Κλεόπατρος· τὰ NABD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι παροι-

καίς Ἱερουσαλήμ (δοτικῆς πτώσεως ἢ καὶ αἰτιατικῆς, ἥ κατὰ τοὺς Ο'. συντάσσεται· Γεν. 17, 8. Ἑξόδ. 6, 4), ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἑβρ. 11, 9 μετ' αἰτιατικῆς καὶ τῆς εἰς· παρὰ δὲ Φίλωνι Τομ. 1 σελ. 416 μετὰ δοτικῆς καὶ τῆς ἐν συντάσσεται, ὥστε κἀνταῦθα προτιμωτέρα ἢ τοῦ π. κ. καὶ πολλῶν ἀντιγρ. ἀνάγνωσις παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ (οὐ γὰρ ὡς ξένον αὐτὸν ὑπολαμβάνουσι μὴ εἰδότες, ὅσα καὶ πάντες οἱ ξένοι καὶ πάροικοι ἔμαθον, ἀλλ' ὡς μηδόλως ἐνδιαφερόμενον περὶ τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων τοῦ ἔθνους, καὶ φερόμενον μόνον ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὡς πάροικον)· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐνὸς (Κλεόπα), τοῦ μᾶλλον γνωστοῦ ἢ μόνου γνωστοῦ ἐκ τῆς παραδόσεως συμπεραίνομεν ὅτι καὶ ὁ ἕτερος ἦν εἰς τῶν πολλῶν καὶ μὴ ἐπισήμων μαθητῶν· μάτην δὲ ποιοῦνται ὑποθέσεις περὶ τοῦ ἀγνώστου τούτου τῇ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων τινές. Ὁ Λουκᾶς βεβαίως οὐκ ἦν, ὡς μὴ εἶναι αὐτόπτην τοῦ Σωτῆρος ἑαυτὸν ὁμολογῶν (Λουκ. 1, 2).

Στίχ. 19) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ποῖα; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατός ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ παντός τοῦ λαοῦ,

Τὰ ΝΒΙ 33 ἔχουσιν εἶπαν· καὶ τὰ ΝΒΙL Ναζαρηνοῦ· τὰ δὲ ΝD ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ.

Ἐπειδὴ ἀμφότεροι οἱ μαθηταὶ ἀπήντησαν ἐνταῦθα, ἐννοητέα ἢ περικοπὴ αὕτη ὡς ἡ περίληψις τῶν λόγων, οὓς ἐναλλάξ ἔλεγον, ἀλλήλους συμπληροῦντες· χαρακτηρίζουσι δ' ἐνταῦθα τὸν Σωτῆρα ὡς ἄνδρα προφήτην (Ματθ. 21, 11), δυνατόν ἐν ἔργῳ (θαύμασι) καὶ λόγῳ (διδασκαλίᾳ) ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ παντός τοῦ λαοῦ (τοιούτον ἀποδειχθέντα), τῇ ἀληθείᾳ δηλ. τοιούτον χρηματίσαντα.

Στίχ. 20) ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Τὰ ADK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτὸν παρέδωκαν· τὰ δὲ LU καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐσφαλμένως ὑμῶν.

Τὸ ὅπως ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἔργως· τουτέστι τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου «ὅπως τε κτλ.».

ὅπως τε) = καὶ κατὰ τίνα τρόπον, διὰ προδοσίας δηλ. καὶ συκοφαντίας παρέδωκαν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ εἰς καταδίκην θανάτου (ἵνα καταδικάσῃ εἰς θάνατον παρ. Λουκ. 23, 24) καὶ ἐσταύρωσαν αὐτὸν (αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τὸν Πιλάτον εἰς τοῦτο ἐκβιάσαντες· παρ. Πράξ. 2, 23).

Στίχ. 21) Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ· ἀλλὰ γε σὺν πᾶσι τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

Τὰ ΝΡΔΔΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐλπίζομεν· τὰ δὲ ΝΒΔΠ καὶ τρία τῶν μικρῶν ἀλλὰ γε καὶ καὶ τὰ ΝΒΠ παραλείπουσι τὸ σήμερον.

Ἡλπίζομεν λέγουσιν· ὅτι ἤρξατο κλονίζεσθαι ἡ πεποιθήσις αὐτῶν ἐπὶ τὸν Κύριον, ὡς τὸν Μεσσίαν, ἕνεκα τοῦ σκανδάλου τῆς σταυρώσεως (Α'. Κορ. 1, 23) ταύτην δ' ἐπανάφερε πάλιν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς κατωτέρω ὁμιλίας· τὸ δὲ λυτροῦσθαι εἰς πολιτικὴν θεοκρατικὴν ἔννοιαν, ὡς καὶ Πράξ. 1, 6.

ἀλλὰ γε) = ἀλλὰ μάλιστα, τουτέστιν οὐ μόνον μέχρι τοῦδε οὐκ ἐπληρώθη ἡ ἐλπίς ἡμῶν αὕτη εἰς αὐτὸν ὡς λυτρωτὴν τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ μάλιστα, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου, τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει ἐν τῷ τάφῳ, τρεῖς ἡμέρας ἔχει ἐν τῷ τάφῳ (ὁ ἐλπίζόμενος λυτρωτὴς τοῦ Ἰσραὴλ), ἀφ' ἧς ταῦτα (ἡ σταύρωσις αὐτοῦ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν) ἐγένετο (συνέβη)· δύναται δὲ ληφθῆναι καὶ ἀπροσώπως = τρίτην ἡμέραν ἄγει (ὁ χρόνος) = τρίτη ἡμέρα ἐστὶ, καὶ τοῦτο πιθανώτερον ἕνεκα τοῦ ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο, ὅπερ, λεγομένου τοῦ ἄγει περὶ τοῦ Σωτῆρος, ὥφειλέ μᾶλλον εἶναι « ἀφ' ἧς ταῦτα ἐπαθε »· λέγουσι δὲ τρεῖς ἡμέρας, διότι περιέμενον τὴν τριήμερον ἀνάστασιν, ἣν ἐθεώρουν ὡς ἀρχὴν τῆς λυτρώσεως καὶ βασιλείας τοῦ Ἰσραὴλ (παρ. Πράξ. 1, 6).

Στίχ. 22) ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς γενόμεναι ὀρθρῖαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον,

Τὰ ΝΑΒ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὀρθριναί, (ὅπερ ἐστὶ μεταγενέστερος τύπος τοῦ ἀττικοῦ ὀρθρῖαι), ὃ ἀποδοκιμάζει ὁ Φρόνιχος ἐν ταῖς ἐκλογ. αὐτοῦ λέγων « ὀρθρινὸς οὐκ, ἀλλ' ὀρθρῖος ».

ἀλλὰ (ἄλλο πάλιν ἀπορίας ἄξιον καὶ ταρασσόν ἡμᾶς συμβαίνει, ὅτι δηλ.) καὶ γυναῖκες τινὲς ἐξ ἡμῶν (τῶν μαθητῶν καὶ πιστῶν), πισταὶ δηλ. γυναῖκες, αἵτινες πρῶτ' ἐπορεύθησαν εἰς τὸ μνημεῖον,

Στίχ. 23) καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθον λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέναι, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν.

πορευθεῖσαι αἱ γυναῖκες εἰς τὸ μνημεῖον καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθον (πρὸς τοὺς μαθητάς), λέγουσαι ὅτι εἶδον (πλὴν τοῦ κενοῦ μνημείου) καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων, οἵτινες λέγουσιν ὅτι αὐτὸς (ὁ Σωτὴρ) ζῇ· περὶ τοῦ ὀπτασίαν ἀγγέλων ὀρᾶν· παρ. Λουκ. 1, 22.

Στίχ. 24) Καὶ ἀπῆλθον τινὲς τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον καὶ εὔρον οὕτω, καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον· αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.

Τὰ BD παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ αἱ γυναῖκες.

Τινὲς τῶν σὺν ἡμῖν) ὥστε πρὸς τῷ Πέτρῳ (στίχ. 12) καὶ ἄλλοι ἀπῆλθον, ἐν οἷς ὁ Ἰωάννης (Ἰωάνν. 20, 3), καὶ εὔρον οὕτως ἔχοντα τὰ πράγματα, ὡς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, ἀνοικτὸν δηλ. καὶ κενὸν τὸ μνημεῖον, τὸν δὲ Σωτῆρα οὐκ εἶδον ἐν αὐτῷ· τὸ συμπέρασμα τοίνυν ἐστὶν ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ μαθηταὶ οὐκ οἶδασιν τί πιστεύσωσι περὶ τούτων.

Στίχ. 25) Καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται,

Ὁ Σωτὴρ ἐπιτιμᾷ αὐτοὺς ὡς μὴ συνιέντας τὰς γραφάς, λέγων· ὦ ἀνόητοι (τοῦναντίον τοῦ σοφοῦ (Ῥωμ. 1, 14) ἐν τοῖς πνευματικοῖς) καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν (ὁ νοῦς συνήσιν, ἡ δὲ καρδιά πιστεύει Ῥωμ. 10, 10)· αὐτοὶ τοίνυν ἀσύνετοι τὸν νοῦν ὄντες, εἰσὶ καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ (τοῦναντίον τοῦ ταχεῖς, πρόθυ-

μοι, μετὰ προθυμίας πιστεύοντες παρ. Πράξ. 17, 11) — εἰσι τοῖνυν ἀσύνετοι καὶ δύσκολοι εἰς τὸ πιστεῦν εἰς πάντα· τὸ ἐπὶ πᾶσιν, ὡς καὶ Ῥωμ. 9, 33. Ἦσ. 28, 16 τῆς ἐπὶ δηλοῦσης τὸ στηριζόμενοι ἐπ' αὐτῶν, πιστεῦν ὅσα ἐλάλησαν οἱ προφῆται.

Στίχ. 26) οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;

Οὐκ ἦν κατὰ θεῖαν βουλὴν προωρισμένον (ἔδει) ταῦτα (ἐμπαιγμούς κτλ. καὶ σταύρωσιν) παθεῖν τὸν Χριστόν, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν διὰ τῶν παθημάτων τούτων εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δόξης αὐτοῦ, ἥτις ἤρξατο διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐτελειώθη διὰ τῆς ἀναλήψεως;

Στίχ. 27) Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν διηρμήνευεν αὐτοῖς τὰ περὶ αὐτοῦ.

Τὰ BKL καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι Μωϋσέως· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ NAD καὶ πλεῖστα ἄλλα Μωσέως (παρ. Λουκ. 2, 22)· τὰ D 28 παραλείπουσι τὴν ἀπὸ πρὸ τοῦ πάντων· τὰ δὲ NBLU καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι διερμήνευσεν· καὶ τὰ NL καὶ δύο τῶν μικρῶν «τί ἦν ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ αὐτοῦ» — ἑαυτοῦ ἔχουσι τὰ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα· αὐτοῦ δὲ τὸ π. κ. καὶ τὰ DEL καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ἦσαν προωρισμένα καὶ διὰ τῶν προφητῶν προκαταγγελλόμενα ὅσα ὁ Μεσσίας ἐμελλε παθεῖν, διὰ τοῦτο ἀρξάμενος νῦν ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως, τοῦ πρώτου κατὰ σειρὰν ἐν ταῖς προφήταις καὶ συγγραφαῖς τῶν πρώτων βιβλίων τῆς Παλ. Διαθήκης καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν (λαβὼν τὰ μεσσιακὰ χωρία) διηρμήνευεν, ἐξήγει (ὁ παρατατικὸς τὸ διαρκές = ἐξηκολούθει ἐξηγῶν αὐτοῖς ἐν τῇ ὁδῷ καὶ μέχρι τῆς Ἑμμαοῦς) ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς (τοῖς ἔργοις τῶν προφητῶν, ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς τῆς Π. Δ.) τὰ περὶ ἑαυτοῦ πραγματευόμενα χωρία, τὰ χριστολογικά· οἷος θησαυρὸς μὴ περισθεῖς ἡμῖν! (ἵνα μόνοι ἐξετάζωμεν τὰς προφητικὰς γραφὰς καὶ μὴ ὄκνηροί γινώμεθα· εἰ γὰρ τοιαύτην αὐθεντικὴν ἐξήγησιν εἴχομεν, οὐδεμιᾶς ἄλλης χριστολογίας τῆς Π. Δ. ἐχρήζομεν).

Στίχ. 28) Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι·

Τὰ NABDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι προσεποίησατο· τὰ δὲ NB 383 πορρωτέρω πορεύεσθαι.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηγοῦντος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπλησίασαν εἰς Ἑμμαούς, καὶ ἦλθον εἰς τὸ σημεῖον τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾧ ἐχωρίζετο ἡ πρὸς τὴν κώμην ὁδὸς τῆς πρὸς τὰ ἐπέκεινα, καὶ ὁ Σωτὴρ ἵποiei, ὥσπερ θέλων ἵνα προχωρήσῃ περισσότερον, ὅπως προκαλέσῃ τὴν πρόσκλησιν αὐτῶν καὶ μὴ ἔλθῃ, οὕτως εἰπεῖν, ἀπρόσκλητος μετ' αὐτῶν (παρ. τοιοῦτό τι καὶ Μάρκ. 6, 48).

Στίχ. 29) καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν λέγοντες· μείνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστί, καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα· καὶ εἰσῆλθε τοῦ μείναι σὺν αὐτοῖς.

Τὰ MP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι παρεβιάζοντο· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν καὶ κέκλικεν ἡ δ' η.

Οἱ δύο μαθηταὶ παρεβιάσαντο, ἐβιάσαντο, ἠνάγκασαν (Λουκ. 14, 23) διὰ παρακλήσεων, ἵνα μὴ ἐπιμείνῃ πορρωτέρω πορεύεσθαι, λέγοντες αὐτῷ· μείνον ἐνταῦθα μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστίν (ἡ ὥρα) = πλησιάζει ἐσπέρα, καὶ κέκλικε (πρὸς τὴν νύκτα) ἡ ἡμέρα, ἣν τοίνυν ἡ πρώτη ὥρα (περὶ τὴν 4 M. M.)· καὶ οὕτως ὁ Σωτὴρ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κώμην, ἵνα μείνῃ μετ' αὐτῶν ἐν τῷ καταλύματι αὐτῶν.

Στίχ. 30) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτοῖς.

Τὰ D. 131 ἔχουσιν ἀνάρθρως ἄρτον· τὰ δὲ NAD καὶ δύο τῶν μικρῶν εὐλόγησεν.

Οἱ μαθηταὶ ἅμα ἐλθόντες εἰς τὸ κατάλυμα προσεκάλεσαν αὐτὸν εἰς δεῖπνον, καὶ ὅτε κατεκλίθη (ἦτοι κατὰ τὴν συνήθειαν ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς κλίνης εἰς τὸ φαγεῖν, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι αὕτη ἡ

ἄρτοκλασία ἦν κοινὸς δαίπνος· παράβ. τὸν ἐπόμενον στίχον), εὐλόγησε δι' εὐχαριστίας τὸν ἄρτον κατὰ τὴν πρὸ τοῦ γεύματος συνήθειαν, ὡς ἄλλος πατήρ τοῦ οἴκου, καὶ ταμῶν τὸν ἄρτον εἰς τεμάχια ἐδίδου αὐτοῖς (ὁ παρατατικὸς ἐκφράζει τὸ σύγχρονον τοῦ διηνοίχθησαν καὶ ἐπέγνωσαν, τῆς ἀναγνώσεως δηλ. αὐτοῦ ἐν τῷ τέμνειν τὸν ἄρτον, ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐωράκεισαν αὐτὸν τοῦτο ποιοῦντα).

Στίχ. 31) Αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

Τότε πρῶτον δι' ὑπερφυσικῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας οἱ τέως ἐμποδιζόμενοι τοῦ γινῶναι αὐτόν (στίχ. 16) ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, τελέως ἠνοίχθησαν καὶ ἐγνώρισαν καλῶς αὐτόν, ἰδόντες καὶ τὴν συνήθη καὶ γνώριμον εὐλογίαν τοῦ ἄρτου (ἄρα οὐχὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας ἐνταῦθα ὁ λόγος), ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ· καὶ συγχρόνως ὑπερφυσικῶς ἐγένετο ἄφαντός· οὐχὶ δηλ. ταχέως ἀπομακρυνθεὶς, ἀλλὰ διὰ μιᾶς γενόμενος ἄφαντος, ὡς οἱ ἄγγελοι (Λουκ. 1, 38)· καὶ τοῦτο ἵνα μὴ βραδύνωσιν ἔτι, ἀλλὰ τάχιον ὑποστρέψωσιν εἰς τοὺς μαθητάς· ἐβούλετο γὰρ αὐθημερόν ἐμφανισθῆναι πᾶσιν αὐτοῖς, ὡς λέγει ὁ Ζυγαδηνός.

Στίχ. 32) Καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς·

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπαν· τὰ δὲ BD παραλείπουν τὸ ἐν ἡμῖν καὶ τὸ ὡς ἐλάλει ἡμῖν· καὶ τὰ NBDL 33 παραλείπουν καὶ πρὸ τοῦ ὡς διήνοιγεν.

Ἡ καὺσις αὕτη ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ ἐσωτερικὴ μεγάλη κατάνυξις καὶ συγκίνησις, ἡ πνευματικὴ θέρμανσις ἣν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐνεργεῖ ἐν τοῖς τὰς μεγάλας τοῦ χριστιανισμοῦ πνευματικὰς ἀληθείας ἀκούουσιν· καὶ ἐν γένει μὲν μόνη ἡ ὁμιλία, ἡ γλυκεῖα ἐκείνη καὶ εἰς τὴν καρδίαν λαλοῦσα, προὔκαλει τὴν πνευματικὴν ταύτην θέρμανσιν, ἰδίᾳ δὲ ἡ τῶν γραφῶν σαφήνις — διάνοιξις δ' ὡς κεκλει-

σμένου τινός καὶ ἀγνοουμένου πράγματος λέγεται ἡ ἐξήγησις, ἵνα ἰδωμεν τὸ περιεχόμενον, τὸν νοῦν καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ.

Στίχ. 33) Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς.

Τὰ κΒD 33 ἔχουσιν ἡθροισμένους.

αὐτῇ τῇ ὥρᾳ) τῆς ἐσπέρας, καθ' ἣν δειπνούντων ἄφαντος γέγονε, περὶ τὴν 5 Μ. Μ. δηλ. μὴ τελειώσαντες τὸν δεῖπνον ἐκ τῆς χαρᾶς ἵνα ἀναγγεῖλωσι τοῖς μαθηταῖς ταῦτα. Εὗρον δὲ τούτους ἐν τῷ ὑπερώῳ, ὅπου ἦσαν συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων (Ἰωάνν. 20, 19), ἦτοι τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς μαθητάς.

Στίχ. 34) λέγοντας ὅτι ἡγέρθη ὁ Κύριος ὄντως καὶ ὤφθη Σίμωνι.

Τὰ κΒD καὶ βλίγα ἄλλα ἔχουσιν «ὄντως ἡγέρθη ὁ Κύριος».

Οἱ μαθηταὶ ἤρξαντο πειθόμενοι περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐκ τῆς τοῦ Πέτρου μαρτυρίας, δευτέρου μετὰ τὰς μυροφόρους ἰδόντος τὸν Κύριον (παρ. Α'. Κορ. 15, 5) πρὸ τῆς ἐσπέρας, καὶ πιθανῶς τὴν πρωίαν· πρῶτου δὲ τῶν μαθητῶν εἰς σημεῖον ἀποδοχῆς τῆς μετανοίας αὐτοῦ.

Στίχ. 35) Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.

Καὶ οἱ δύο μαθηταὶ ἀκούσαντες ταῦτα παρὰ τῶν ἀποστόλων, διηγοῦντο καὶ αὐτοὶ τὰ ἐν τῇ ὁδῷ (γενόμενα), ἦτοι τὴν συνομιλίαν μετὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅτι ἐγένετο γνωστὸς αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, ἐν τῇ ἄρτοκλασίᾳ, τῷ δεῖπνῳ (παρ. στίχ. 31).

Στίχ. 36) Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνῃ ὑμῖν.

Τὰ κBDI καὶ βλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ὁ Ἰησοῦς· τὸ δὲ

Δ καὶ μετ' αὐτοῦ κακῶς ὁ Tischendorf τὸ καὶ λέγει αὐτοῖς Εἰρήνη ὑμῖν, προβάλλων εἰς δικαιολογίαν τοὺς GP καὶ τρεῖς μικροὺς κώδικας ἔχοντας καὶ λέγει ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε κατὰ τὸ Ἰωάνν. 6, 20· ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι λόγος ἵνα ὑποθῶμεν ὅτι ὅλα τὰ ἀρχαῖα ἀντίγραφα παρέλαβον ἐκ τοῦ Ἰωάνν. 20, 19 τὰ ἐνταῦθα λίαν ὀρθῶς καὶ καλῶς ἔχοντα.

Τὴν αὐτὴν τοίνυν ἐσπέραν τῆς ἀναστάσεως, ἐν ᾧ ἔλεγον ταῦτα, ὁ Σωτὴρ ἔστη (αἰφνης) ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς α Εἰρήνη ὑμῖν» δίδωσι δηλ. τὸν συνήθη τοῖς Ἰουδαίοις ἀσπασμὸν (ܡܠܝܚܝܬܐ παρ. Λουκ. 10, 5), εἰς πνευματικὴν καὶ χριστιανικὴν ἔννοιαν = Εἰρήνη πρὸς τὸν Θεὸν ἐστὶν ὑμῖν. Ἡ ἐμφάνισις τοίνυν αὕτη ἐστὶν ἡ πρώτη πρὸς τοὺς μαθητάς, ἥς μνημονεύει καὶ ὁ Ἰωάννης 20, 19 καὶ ἐφ. ὁ Μάρκος 16, 14. καὶ ὁ Παῦλος Α΄ Κορ. 15, 5· τοῦτο δὲ καὶ ἡ ὁψία ὥρα τοῦ Ἰωάννου, ὡς καὶ τὸ Εἰρήνη ὑμῖν (20, 19) καὶ ἡ δειξις τῶν χειρῶν (20, 20) καὶ ἡ τοῦ Μάρκου, ὡς ὀφόμεθα, διήγησις κατὰ δὴλον ποιοῦσιν.

Στίχ. 37) Πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν.

Τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔντρομοι, ἀντὶ ἔμφοβοι· τὸ δὲ πνεῦμα τινὲς τῶν ἀρχαίων Εὐσ. Χρυσ. Κύρ. ἔχουσι φάντασμα, ὃ ἐστὶν ἡ ἀκριβὴς αὐτοῦ ἐξήγησις (παρ. Ματθ. 14, 24), τούτέστι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποθανόντος.

Ἡ αἰφνίδιος ἐμφάνισις κεκλεισμένων τῶν θυρῶν (Ἰωάνν. 20, 19) ἐποίησε τοὺς μαθητάς παραχθῆναι καὶ γενέσθαι ἐντρόμους, νομίζοντας ὅτι ἡ ἐμφάνισις αὕτη οὐκ ἔστι ζῶντος, ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι ἀνθρώπου, ἀλλὰ πνεύματος, σκιᾶς καὶ φαντάσματος τοῦ ἀποθανόντος.

Στίχ. 38) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί τεταραγμένοι ἐστέ; καὶ διατί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

Τὰ DL 382 ἔχουσι καὶ ἱνατί· τὰ δὲ BL³ καὶ τί· καὶ τὰ BD ἐν τῇ καρδίᾳ.

Ὁ Σωτὴρ εὐθύς ἐπιτιμᾷ ἡπίως καὶ καθησυχάζει ἐν ταύτῳ,

έρωτων πόθεν ἡ ταρχή, καὶ διατὶ διαλογισμοὶ ἀμφιβολίας γεννῶνται ἐν τῷ νοῦ αὐτῶν; (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἀναβαίνειν εἰς τὴν καρδίαν ἐβρ. כִּי לֵב הָיָה 'Ησ. 65, 17).

Στίχ. 39) Ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα, σάρκα καὶ ὅστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμέ θεωρεῖτε ἔχοντα.

Τὰ NBL 33 ἔχουσιν ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτός· — καὶ τὰ N^o D σάρκας, ἀντὶ σάρκα· τὰ δὲ DN 33 ὅστέα.

Καθησυχάσας τὸν φόβον, ἔρχεται ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν καὶ τὴν περὶ φαντάσματος ἰδέαν, ἀποδεικνύων τὴν ταυτότητα ἑαυτοῦ καὶ πραγματικότητα· χεῖρας δὲ καὶ πόδας ἑαυτοῦ ἀναφέρει, οὐχ' ὡς τὰ γυμνά τοῦ σώματος μέλη, ὡς ὁ μωρὸς Paulus ἐξηγεῖ, ὅτι τοιοῦτο πρὸ παντός ἡ κεφαλὴ, ἀλλὰ τὰ τοῖς ἡλίοις ἐν τῇ σταυρώσει πεπερονημένα μέλη, ἐξ ὧν ἡ τοῦ ἐσταυρωμένου ταυτότης πρόδηλος· ψηλαφήσατέ με (διὰ τῶν χειρῶν, καλῶς ἄψασθε παρ. Α'. Ἰωάνν. 1, 1) ἴδετε (= μάθετε) ὅτι πνεῦμα (φάντασμα), ὡς ὑμεῖς νομίζετέ με, σάρκα καὶ ὅστέα οὐκ ἔχει (κατὰ τὴν γενικῶς γνωστὴν τῶν πνευμάτων φύσιν) καθὼς ἐμέ θεωρεῖτε (κῶν ψαύοντες καταλαμβάνετε) ἔχοντα· διὰ τούτου τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐπεισεν αὐτοὺς ὅτι καὶ ὁ σταυρωθεὶς διδάσκαλος αὐτῶν ἐστι, καὶ φάντασμα οὐκ ἐστι, καὶ ἔδειξεν ὅτι οὐπω εἶχε τὸ σῶμα τελείως πνευματικόν.

Στίχ. 40) Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.

Κακῶς πάλιν καὶ ἀσθαιρέτως ὁ Tischendorf μετὰ μόνου τοῦ D παραλείπει καὶ τὸν στίχον τοῦτον, ὡς δῆθεν ἐκ τοῦ Ἰωάννου ληρθέντα· τὰ NBG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔδειξεν, ὡς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ.

Τὴν μὲν ψηλάφῃσιν ἐποιήσαντο ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, ὡς τὸ θεωρεῖτε δείκνυσαι· τὰς δὲ χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τοὺς πεπερονημένους καὶ φέροντας ἔτι τὸν τύπον τῶν ἡλῶν ἐπέδειξεν αὐτοῖς εὐθὺς μετὰ τὸν λόγον.

Στίχ. 41) Ἐτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε ;

Τὸ Α 130. 382 κακῶς ἔχουσι καὶ θαυμαζόντων ἀπὸ τῆς χαρᾶς.

Ἡ αἰφνίδιος ἐμφάνισις τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡ χαρὰ τοσοῦτον ἐτάραξε τὰς φρένας αὐτῶν, ὥστε ἠπίστουν ἔτι, ὡς ὅναρ τὸ πρᾶγμα θεωροῦντες, καὶ ἐθαύμαζον δι' ὃ, τι εἶδον· διὸ θέλων ὁ Σωτὴρ ποιῆσαι αὐτοὺς συνελθεῖν, ἔρωτᾷ « ἔχετε τι βρώσιμον (κοινῶς φαγώσιμον πρᾶγμα) ἐνταῦθα ; »· τοῦτο δὲ πρὸς πλείονα πίστιν καὶ βεβαιότεραν ἀπόδειξιν, ὡς ὁ Ζυγ. λέγει· βλέποντες γὰρ αὐτὸν ἐσθίοντα ἐμελλον ἀφεῖναι πάντα δισταγμὸν καὶ συνελθεῖν εἰς ἑαυτούς.

Στίχ. 42) Οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὅποῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου·

Κακῶς παραλείπει καὶ ἐνταῦθα ὁ Tischendorf τὸ « καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου », διότι δῆθεν καὶ τὰ κΑΒΔΛΠ παραλείπουσιν· ὁ γὰρ Ἰουστίνος ὁ φιλόσ. καὶ μάρτ. ἐν τῇ περὶ ἀναστάσεως ῥητικῇ μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ἔφαγε κηρίον καὶ ἰχθύν· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ἀθαν. καὶ πάντα τὰ ἀντίγρ. ΕΗΚ κτλ. ἔχουσιν αὐτὸ ἐνταῦθα· — τὸ Η καὶ ὀλίγα ἄλλα γράφουσι μελισσίου· ἄλλα δ' ἱκανὰ τῶν μικρῶν μελισσείου· καὶ τὸ μελίτιον δὲ γράφεται καὶ μελίτειον· ἄλλος δὲ τύπος ἐστὶ τὸ μελισσαῖον.

Οἱ μαθηταὶ εἶχον πρόχειρον μέρος ἰχθύος ὅποῦ καὶ κηρίου μελισσίου, τῆς κοινῶς μελόπιττας, μέρος, ὃ καὶ ἐπέδωκαν εὐθὺς τῷ Σωτῇρι.

Στίχ. 43) καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

Τὰ ΚΠ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν προστιθέασι « καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὰ ἐπιλοιπα », ὅπερ ἐστὶ μεταγενεστέρα προσθήκη.

ἐνώπιον αὐτῶν) ὁρώντων αὐτῶν, ἵνα τελείως πεισθῶσι περὶ τῆς μὴ κατὰ φαντασίαν ἐμφανίσεως. Ἐκ τούτου δὲ σαφῶς νοοῦμεν ὅτι πρὸ τῆς ἀναλήψεως τὸ σῶμα αὐτοῦ οὐκ ἦν ἔτι τὸ πνευματικὸν καὶ τεθεωμένον, ὃ κατὰ τὴν ἀνάληψιν εἶχε, καὶ ὃ ὅμοιον ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ οἱ πιστοὶ λήφονται.

Ἐνταῦθα δὲ λαμβάνει πέρας ἡ ἱστορία τῆς πρώτης ἐμφανίσεως, ἣν ὁ Ἰωάννης συμπληροῖ λέγων τὰ μετὰ τὸ φαγεῖν ῥηθέντα, καὶ τὴν ἐμφύσησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος (Ἰωάνν. 20, 21 — 23). Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα παρὰ τῷ Λουκᾷ ἐν τέλει τῶν 40 ἡμερῶν ἐρρέθησαν, ὡς ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν, καὶ ἰδίως τοῦ 48 καὶ 49 πρὸς τὸν 4, 5 καὶ 8 στίχον τοῦ ἀ. κεφαλαίου τῶν Πράξεων καταφαίνεται.

Στίχ. 44) Εἶπε δὲ αὐτοῖς· οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ἔτι ὧν σὺν ἡμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ Ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ.

Τὰ NBLX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πρὸς αὐτούς, ἀντὶ αὐτοῖς· τὰ δὲ ABD καὶ τινὰ ἄλλα «οὗτοι οἱ λόγοι μου». Μωσέως κἀνταῦθα ἔχουσι τὰ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα — τὸ δὲ F καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ Ψαλμοῖς.

Μεταβαίνων νῦν ὁ εὐαγγελιστὴς εἰς τὴν διήγησιν τῶν κατὰ τὴν ἀνάληψιν, ἀναφέρει τοὺς τελευταίους λόγους αὐτοῦ ἐν Ἱερουσολύμοις πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν μαθητῶν ἕως εἰς Βηθανίαν· λέγει δὲ «Οὗτοι οἱ λόγοι» τοιαύτη δηλ. ἦν ἡ ἔννοια τῶν προφητικῶν μου λόγων, οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ἔτι ὧν σὺν ἡμῖν, περὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἔργου μου, οἵτινες συνοψίζονται ἐν τῷ ἐνὶ τούτῳ, ὅτι δεῖ (κατὰ τὴν θεῖαν βουλὴν καὶ ἀπόφασιν) πληρωθῆναι (τελεσθῆναι) πάντα τὰ γεγραμμένα περὶ ἐμοῦ ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως (= τῇ πεντατεύχῳ πῇ) καὶ προφήταις (= προφητικοῖς βιβλίοις, τοῖς περὶ ἐμοῦ προφητεύουσιν דברים) καὶ τοῖς Ψαλμοῖς (οὐχὶ τοῖς ἁγιογράφοις πᾶσιν ἀπλῶς (ספרות), ἀλλὰ τοῖς Ψαλμοῖς τοῦ Δαυὶδ דוד τοῖς πολλὰ περὶ αὐτοῦ προφητεύουσιν).

Νῦν τοίνυν, λέγει ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα, μετὰ τὴν ἀνάστασίν μου, ἐκ τῶν πραγμάτων κατανοῆσαι ὀφείλετε, ὅσα ἔλεγον ὑμῖν πρότερον μεθ' ὑμῶν διατριβῶν· ὥστε τὸ οὗτοι οἱ λόγοι μου ἀναφέρεται εἰς τὰ νῦν τετελεσμένα διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Μεσσοῦ ἔργα καὶ τύχας αὐτοῦ, τὴν κατάστασιν τῆς ταπεινώσεως, ἣτις ἐτελείωσε, καὶ

τὴν τῆς δόξης, ἥτις διὰ τῆς ἀναστάσεως ἤρξατο· τὸ δὲ ὅτι δεῖ εἶναι ἢ περίληψις αὐτῶν, ὡς ἐν τῇ θείᾳ προγνώσει καὶ βουλῇ περιεχομένων καὶ ὑπὸ τῶν προφητῶν προκατηγγεγμένων τῶν γεγονότων τούτων.

Στίχ. 45) Τότε διήνοιξεν αὐτοῖς τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς.

Ὁμιλήσας περὶ τῶν προφητειῶν τῆς Π. Δ. δέδωκεν αὐτοῖς συγχρόνως τὴν χάριν αὐτοῦ ἵνα κατανοῶσι ταύτας ἐν τῇ ἀληθείᾳ, τῇ μεσσιακῇ αὐτῶν ἐννοίᾳ, ἥτις μένει τοῖς ἀπίστοις κεκλεισμένη, ἐρμηνεύων αὐτοῖς τὰς κυριωτέρας τούτων, μεθ' ὃ προστίθῃσιν.

Στίχ. 46) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὕτω γέγραπται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,

Τὰ NBC*DL παραλείπουν τὸ καὶ οὕτως ἔδει· τὸ δὲ D καὶ τρία τῶν μικρῶν τὸ ἐκ νεκρῶν.

Ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν σπουδαιότερων προφητειῶν τῆς Π. Δ. ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῶν ἐννοίᾳ, ἣν ἐποίησατο καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν χάριν αὐτοῦ, ὅπως ἐννοήσωσιν, ἔρχεται καταδειξάιναι ὅτι πάντα ταῦτα (τουτέστι τὰ κατὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ) οὕτως εἰσὶ γεγραμμένα (ὡς διὰ τῆς ἐξηγήσεως ἔδειξε), καὶ οὕτως ἔδει (κατὰ τὴν θείαν βουλὴν) παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ (μερικεῦει ἐνταῦθα τὰ γεγραμμένα ἐν νόμῳ, προφῆταις καὶ ψαλμοῖς, καὶ ἐξακολουθεῖ συμπληρῶν τὸ περιεχόμενον τῶν χριστολογικῶν καὶ περὶ τοῦ κηρύγματος προφητειῶν) « καὶ οὕτω γέγραπται καὶ οὕτω δεῖ (ὡς γενήσεται) κηρυχθῆναι κτλ ».

Στίχ. 47) καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξόμενον ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ.

Τὰ NB ἔχουσι μετάνοιαν εἰς ἄφεσιν· τὰ δὲ NBC* καὶ 4 ἄλλα ἀρξάμε-

νοι· τὰ δὲ DA³ ἀρξάμενων· τὰ πλεῖστα ἔμως AC³E ἀρξάμενον, ὅπερ ἐστὶν αἰτιατικὴ ἀπόλυτος = ἀρξάμενον (τὸ κήρυγμα) (ἐκ τοῦ κηρυχθῆναι ἀνωτέρω) ἥτοι ἀρξάμενου τοῦ κηρύγματος.

Καὶ οὕτω γέγραπται καὶ δεῖ κηρυχθῆναι (στηριζομένων τῶν κηρύκων) ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ (τοῦτο δηλ. ἐχόντων ὡς βάσιν καὶ θεμέλιον τοῦ κηρύγματος, εἰς ὃ μέλλουσι προκαλέσαι τὴν πίστιν τῶν ἀκροατῶν, δι' ἧς ἡ μετάνοια γίνεται εὐπρόσδεκτος καὶ ἡ ἄφεις τῶν ἁμαρτιῶν χορηγεῖται) ἥτοι ἐπὶ τῇ πλατεῖ τοῦ ὀνόματος ἢ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ (Πράξ. 3, 16. 4, 17. 5, 28. 40) μετάνοιαν καὶ ἄφεισιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρχῆς γινομένης τοῦ κηρύγματος ἀπὸ Ἱερουσαλήμ. (ὡς τοῦ κέντρου τῆς κατοικίας τοῦ λαοῦ, τοῦ τὰς ἐπαγγελίας λαβόντος (παρ. Πράξ. 1, 8).

Στίχ. 48) Ὑμεῖς δὲ ἐστε μάρτυρες τούτων.

Τὰ NBC³L παραλείπουσι τὸν δέ· καὶ τὰ BD τὸ ἐστέ.

Ὁ Σωτὴρ ἐπικαλεῖται νῦν τὴν τῶν αὐτοπτῶν, οὓς πέμπει εἰς τὸ κήρυγμα, μαρτυρίαν πρὸς πάντα τὰ ἔθνη περὶ τούτων, ἃ ἐπληρώθησαν ἐν ἑμοί (στίχ. 44 καὶ 46), ἥτοι τοῦ πάθους, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας μου (ὡς ὁ Ζυγαδηνός ἐρμηνεύει) διδασκαλίας τε καὶ ἔργων· παρ. Πράξ. 1, 8.

Στίχ. 49 Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.

Τὰ NDL 33 ἔχουσι καὶ ἐγὼ ἀποστέλλω· καὶ τὰ N³BLXΔ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἐξαποστέλλω· — τὰ δὲ NBC³DL ἐν τῇ πόλει ἄνυσιν τοῦ Ἱερουσαλήμ· — τὸ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἕως βίου· καὶ τὰ NBC³L 33 ἐξ ὕψους δύναμιν.

Ἐνθαρρύνει νῦν αὐτούς, δεικνὺς οἷας ἐπικουρίας ἐκ Θεοῦ εἰς πληρώσιν τοῦ ἔργου αὐτῶν τεύξονται. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ (ὁ ἀπὸ τοῦ νῦν βασιλεὺς τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἐκκλησίας κεφαλὴ Ματθ. 28, 18) ἀποστέλλω (ὁ υἱὸς πέμπει τὸ ἅγιον πνεῦμα μετ' ὀλίγων) τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου (τὴν ἐπαγγελίαν, ἣν ὁ Πατὴρ μου

ἐπηγγείλατό μοι δοῦναι, ἥτοι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὃ παρ' αὐτοῦ ἐκπορεύεται (Ἰωάνν. 15, 26): ταύτην τοίνυν τὴν ἐπαγγελίαν τὴν διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου διδομένην τοῖς μαθηταῖς, ἣν καὶ ἔλαβον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Σωτῆρος λέγοντος (Πράξ. 1, 4), ἣν ἠκούσατέ μου οὐχὶ δηλ. παρ' ἄλλου προφήτου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ (Ἰωάνν. 14, 16. 15, 26. 16, 13), καὶ οὐχὶ ἀπλῶς τὴν διὰ τῶν προφητῶν τῆς Π. Δ. παλαιοτέραν προϋπόσχεσιν περὶ τῆς ἐκχύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· ὅτι ἡ ἐπαγγελία αὕτη νῦν παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ ἔχοντος τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἴδιον, ὡς αἰτίου αὐτοῦ, ἐδόθη πρὸς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν, δι' οὗ τοῖς ἀνθρώποις δοθήσεται καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀμεσὸς ἐστὶν ἐπαγγελία διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου αὐτοῦ δοθεῖσα.

Ἐφ' ὧν δὲ λέγει, ὡς ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ κατελευσομένου ἐν εἰδει πυρίνων γλωσσῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τὸ χάρισμα τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου μεταδώσοντος· τὴν γὰρ τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν, τὴν ἀποστολικήν, ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ μεταδίδωκεν, ὡς ἱστορεῖ ὁ λαβὼν καὶ αὐτὸς αὐτόπτης Ἰωάννης 20, 22. 23.

Ὑμεῖς δὲ) ἐγὼ μὲν ἀποστέλλω τὸ ἅγιον Πνεῦμα· Ὑμεῖς δέ, οἱ νῦν ταύτης τῆς ἐπαγγελίας μήπω τυχόντες, καὶ διὰ τοῦτο μήπω δυνάμενοι ἐκπληρῶσαι τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν, καθίστατε, μέίνατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ (ἐνθα καὶ νῦν ἔστε), ἕως οὗ ἐνδύσησθε, προσλάβητε ὡς πνευματικὸν ἔνδυμα καὶ ἐνδυναμωθῆτε δι' αὐτῆς, ὡς πανοπλίας παρ. Ῥωμ. 13, 14. Ἐφεσ. 6, 11. ἐν τοιαύτῃ δὲ σημασίᾳ καὶ τὸ Ἑβρ. עֲזָרָה Κριτ. 6, 34 πνεῦμα Κυρίου ἐνέδυσεν (= ἐνίσχυσε τὸν Γεδεὼν).

δύναμιν ἐξ ὕψους) θεῖαν δύναμιν, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος, δι' ἣς ἐπιστρέφετε εἰς τὴν πίστιν καὶ μετάνοιαν τὸν κόσμον.

Ἐνταῦθα λήγει ἡ τὴν 40 ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως, τὴν τῆς Ἀναλήψεως, γενομένη ὁμιλία αὕτη τοῦ Σωτῆρος, μεθ' ἣν ἐξήγαγεν αὐτοὺς τῶν Ἱεροσολύμων ἕως εἰς Βηθανίαν καὶ ἀνελήφθη, ὡς ἱστοροῦσιν οἱ ἐπόμενοι στίχοι. Καὶ ἡ ἀνάληψις δ' αὕτη,

ὡς καὶ ἡ ἀνάστασις, ἐστὶ γεγονὸς γενικῶς ὁμολογούμενον καὶ ὡς θεμέλιον τοῦ κηρύγματος κηρυσσόμενον ὑφ' ὅλων τῶν ἀποστόλων (Παῦλος Α'. Τιμοθ. 3, 16. Ῥωμ. 10, 6. Ἐφεσ. 4, 10. Πέτρος Πράξ. 2, 38. 5, 31 Α'. Πέτρ. 3, 22 κτλ.), ὃ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ προανήγγειλεν, ὡς τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ θεωθέντος ἀνάβασιν εἰς τὸν οὐρανὸν (Ἰωάνν. 6, 62, 20, 17)· μόνοι τοίνυν κήνταυθα οἱ μωροὶ καὶ ἀσυνεῖδητοι δύνανται ἀμφιβάλλειν περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ὁμοφώνου μαρτυρίας ταύτης τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ ὀφείλουσι δέξασθαι ὅτι ὁ ἀναστὰς τῇ δυνάμει τοῦ πατρὸς Θεάνθρωπος λυτρωτῆς ἀπέθανε πάλιν εἰ μὴ ἀνελήφθη. Ὁ δὲ Ἰωάννης οὐ διηγῆσατο τὰ κατὰ ταύτην, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα, διότι εὗρεν ἤδη παρὰ τῶν συνοπτικῶν ἱστορουμένην καὶ ἀρκοῦσαν τοῖς πιστοῖς ἐνόμισε τὴν διήγησιν ἐκείνων. Πῶς δὲ τοῦτο τὸ θαῦμα γέγονε, πάλιν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν οἶδε· ἡμεῖς δὲ τὰς περὶ τῶν καθ' ἕκαστα αὐτοῦ παραδόσεις ἐκ τοῦ Λουκᾶ ἐνταυθα (καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι) καὶ τοῦ Μάρκου κατωτέρω ἐρμηνεύσομεν.

Στίχ. 50) Ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν· καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς.

Τὰ ΝΒC*Γ καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἔξω· καὶ τὰ ΝΒC*Γ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἕως π ρ ὅς· τὰ δὲ ND ἠὲ εὐλόγησεν.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἄνω ὁμιλίας ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἔξω τῶν Ἱερουσαλύμων ἕως εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἐγένετο ἡ ἀνάληψις· κακῶς δὲ ἐξηγοῦσι τὸ ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν (Πράξ. 1, 12), ὡς δηλοῦν τὸ ὄρος τοῦτο, ὡς τὸν τῆς ἀναλήψεως τόπον, ὅποτε σημαίνει ὅτι ἐκ Βηθανίας, ὅπου ἡ ἀνάληψις γέγονεν, ἐπέστρεψαν ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ὅπου ἐποιήσαντο σταθμὸν πρὸς ἀναψυχὴν, καὶ πάλιν ἐξηκολούθησαν τὴν εἰς Ἱερουσαλήμ πορείαν· (ἡ γὰρ Βηθανία ἀπέχει 15 περίπου στάδια τῆς Ἱερουσαλὴμ (Ἰωάνν. 11, 18), τὸ δ' ὄρος τῶν ἐλαιῶν πέντε μόνον ἢ ἕξ).

καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς) μετὰ τὴν τελευταίαν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν (Πράξ. 1, 6) καὶ τὴν εἰς ταύτην ἀπάντησιν, ἐπειδὴ ἔμελλε χωρισθῆναι καὶ ὅτε ἤρξατο ἀναλαμβά-

νεσθαι, ὕψωσε τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς κατὰ τὸν ἀρχαῖον τύπον (Λευϊτ. 9, 22) καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, θεῖαν μεταδούς χάριν καὶ δύναμιν διὰ τῆς εὐλογίας ταύτης.

Στιχ. 51) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν·

Τὰ Ν·D, καὶ ὁ Tischendorf ὡς συνήθως μετ' αὐτῶν, παραλείπουν τὸ καὶ ἀναφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπερ ἔχουσι πάντες οἱ κώδ. ἐνταῦθα (ὡς καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν τὸ ἐπῆρθη στιχ. 9 καὶ τὸ ἐπορεύετο στιχ. 11) ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ κείμ. Κυρίλλ. καὶ Αὔγουστ.

Διὰ τοῦ καὶ ἐγένετο . . . διέστη, παρίσταται ὁ χωρισμὸς (διέστη) καὶ ἡ ἀνάληψις εἰς τὸν οὐρανόν (ἀνεφέρετο), ὥς τι αἰφνίδιον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον δηλοῖ οὐχ' ὅτι περιπατῶν ἀπεμακρύνθη, ἀλλ' ἐχωρίσθη φερόμενος πρὸς τὰ ἄνω, ἐπῆρθη, ἀνυψώθη, ὡς ἐν ταῖς Πράξ. 1, 9 παραλλήλως τίθεται· τὸ δὲ ἀνεφέρετο δηλοῖ ὅτι ἐφέρετο πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν οὐρανόν, νεφέλης ὑπολαβούσης αὐτόν, ὡς ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ τῶν Πράξεων γέγραπται· ὁ δὲ παρατακτικὸς δηλοῖ τὴν ἐπὶ τινα χρόνον ἤρεμον καὶ βαθμιαίαν ἐπὶ τῆς φωτεινῆς νεφέλης ἐν δόξῃ ἄνοδον (παρ. Πράξ. 1, 11 οὕτως ἐλεύσεται (ἐν δόξῃ) ὃν τρόπον ἐθαύσασθε αὐτὸν πορευόμενον).

Στίχ. 52) καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης.

Τὸ D καὶ ὁ Tischendorf παραλείπουν πάλιν τὸ προσκυνήσαντες αὐτόν, ὅπερ ἔχουσι πάντα τὰ λοιπὰ καὶ τὸ π. κ.

Οἱ δὲ ἀπόστολοι ἰδόντες αὐτόν ἐν δόξῃ ἀναλαμβάνόμενον, γυνυπετεῖς ἀπένειμαν αὐτῷ θεῖαν προσκύνησιν καὶ λατρείαν, καὶ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ (παρ. Πράξ. 1, 12) εἰς τὸ ὑπερῶν, ἐν ᾧ ἔμενον προσκαρτεροῦντες τῇ προσευχῇ μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 53) Καὶ ἦσαν διαπαντός ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν. Ἀμήν.

Πάλιν τὸ D καὶ ὁ Tischendorf παρλείπουν τὸ καὶ εὐλογοῦντες· τὰ δὲ κ^α CDLP καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν τὸ Ἀμήν, ὅπερ ἐστὶ λειτουργικὴ προσθήκη τῆς τελευταίας ταύτης περικοπῆς τοῦ εὐαγγελίου.

Ὅπως ἔμενον κατ' ἰδίαν προσευχόμενοι καὶ παρασκευαζόμενοι διὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐν τῷ ὑπερώῳ, οὕτω μετεῖχον καὶ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ δημοσίου ἰουδαϊκῆς λατρείας «κατὰ τοὺς καιροὺς δηλονότι τῶν συνάξεων, ὅτε εἶναι ἐν αὐτῷ ἔξῃ», ὡς λέγει ὁ Ζυγαδηνὸς ὀρθῶς, καὶ οὕτως ἐννοητέον τὸ διὰ παντός, ὅπερ ἐστὶ δημώδης ὑπερβολὴ καὶ εἰς οὐδεμίαν ἀντίφασιν πρὸς τὴν κατ' ἰδίαν λατρείαν ὑπάρχει, ὡς ὁ κακόβουλος Strauss βούλεται ἐξαγαγεῖν τὴν δημοσίαν δὲ ταύτην λατρείαν οὐδόλως διέκοψαν καὶ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν παρὰ β. Πράξ. 2, 46. 3, 1.

Ἐνταῦθα δὲ λαμβάνει τέλος τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ, οὐ τὰς ἰδιαζούσας αὐτῷ περικοπὰς ἐρμηνεύομεν ἐν τέλει.

5) Κατὰ τὸν Μάρκον 16, 12 — 20.

Στίχ. 12) Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν, ἐφανερώθη ἐν ἐτέρᾳ μορφῇ πορευομένοις εἰς ἀγρόν.

Ἐνταῦθα προδήλως ὁ Μάρκος ἔπεται τῷ Λουκᾶ, καὶ ἀναφέρει τὴν εἰς τοὺς δύο μαθητάς τοὺς περιπατοῦντας (Λουκ. 24, 17) καὶ πορευομένους εἰς ἀγρόν (χωράφιον), ὃ εἶχον ἐν τῇ ἐξοχῇ παρὰ τὴν Ἐμμαούς, φανέρωσιν ἐν ἐτέρᾳ μορφῇ, ἐν ἄλλῃ δηλ. παρ' ἐκείνην, ἣν εἶχεν, ὅτε μετ' αὐτῶν ἦν, πρὸ τῆς σταυρώσεως· διὰ τούτου δ' ἐξηγεῖ ὁ Μάρκος τὸ «ἐκρατοῦντο οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ ἐπιγινῶναι αὐτὸν» τοῦ Λουκᾶ (24, 16).

Στίχ. 13) Κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκεῖνοις ἐπίστευσαν.

Καὶ οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν (εἰς Ἱεροσόλυμα δηλ.) ἀπήγγειλαν τὰ τῆς φανερώσεως εἰς τοὺς λοιπούς· οὐδ' εἰς ἐκεῖνους ὁμως ἐπίστευσαν οἱ ἄλλοι μαθηταί· οὐδεμίᾳ δ' ἐνταῦθα πρὸς τὸν Λουκᾶν ἀντίφασις· διότι ὁ Λουκᾶς λέγει μόνον, ὅτι ἐξη-

γοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ· τίνα ὁμως ἐντύπωσιν οἱ λόγοι αὐτῶν ἐνεποίησαν τοῖς μαθηταῖς, οὐ λέγει.

Στίχ. 14) Ὑστερον ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν.

Τὰ ND καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὕστερον δέ· τὸ δὲ L καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῖς· — καὶ AC*XD καὶ τίνα ἄλλα ἔχουσιν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν.

Ὁ Μάρκος ἐν τῷ ἐνὶ τούτῳ στίχῳ ἱστορεῖ τὴν εἰς τοὺς ἑνδεκα πρῶτην φανέρωσιν καὶ προστιθεὶς τῇ διηγήσει τοῦ Λουκᾶ τὰς ἐξῆς λεπτομερείας α'.) ὅτι ἐφανερώθη αὐτοῖς ἀνακειμένοις ἐν τῷ δεῖπνῳ (παρ. Μάρκ. 14, 18) καὶ β'.) ὅτι ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν καὶ σκληροκαρδίαν αὐτῶν, ἐμέμψατο δηλ. αὐτοὺς διὰ τὴν ἑλλειψιν πίστεως καὶ πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἃς κατέδειξαν μὴ πιστεύσαντες ταῖς μυροφόροις, καὶ τοῖς δύο μαθηταῖς, τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον· καὶ βεβαίως ἡ ἐπιτίμησις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τοὺς διστάσαντας, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ Πέτρον καὶ εἰς τίνα ἄλλον τοὺς πιστεύσαντας (Ἰωάνν. 20, 8)· καὶ ἡ τοῦ Λουκᾶ δ' ἐλαφρὰ ἐπιτίμησις ἀναφέρεται εἰς τοὺς πλείονας πάλιν, τοὺς ἐκλαθόντας αὐτὸν ὡς φάντασμα· ἕκαστον δηλ. τούτων ἀληθεύει ἐν τῷ κύκλῳ αὐτοῦ. Τὸν λόγον δὲ τοῦ Σωτῆρος, δι' οὗ ἐμέμψατο αὐτοῖς ἀπιστίαν παραλείπει, καὶ μεταβαίνει εὐθὺς εἰς τὸν περιέχοντα τὰς τελευταίας αὐτοῦ παραγγελίας, ὅστις τυγχάνει μὲν ὁμοιος τῇ τοῦ Ματθαίου ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τελευταίᾳ ὁμιλίᾳ ἐν ἀρχῇ, φαίνεται ὁμως κατὰ τὸν 19 στίχον, ὅτι ἐρρήθη εὐθὺς πρὸ τῆς ἀναλήψεως, ὁπότε πάλιν καὶ κατὰ τὸν Λουκᾶν ἐπανέλαβε τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὰ ἔθνη, εἰς μαρτύριον τῶν κοσμοσωτηρίων γεγονότων τοῦ βίου αὐτοῦ· ὥστε φαίνεται καὶ ἡ ὁμιλία αὕτη (στίχ. 15 — 18) γενομένη τῇ τεσσαρακοστῇ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ· εἰκὸς δὲ πολλάκις μὲν τὰ αὐτά, ἄλλοτε δὲ ὁμοία, καὶ ἄλλοτε πάλιν ἄλλα παραγγεῖλαι τὸν Σωτῆρα τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ, ὧν ὁ μὲν τίνα, ὁ δ' ἄλλα διέσωσε, πολλὰ δ' ἐν μόνῃ τῇ προφορικῇ

παραδόσει ἔμειναν, καὶ οὐ γραφῇ παρεδόθησαν· ὅπως καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας πολλῶν ἐμφανίσεων αὐτοῦ μόνας δέκα (πιθανῶς οὐδὲ τὸ δέκατον) παρέδωκαν ἡμῖν οἱ εὐαγγελισταὶ καὶ ἀπόστολοι. Αἱ δέκα δ' αὐταὶ ἐμφανίσεις εἰσὶ α'.) ἡ πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν καὶ ἄλλας μυροφόρους· Μαθθ. 28, 9. Μάρκ. 16, 9. Ἰωάνν. 20, 14· β'.) ἡ πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον· Λουκ. 24, 34. Α'. Κορ. 15, 5· γ'.) ἡ πρὸς τὸν Κλεόπαν καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ· Λουκ. 24, 15. Μάρκ. 16, 12· δ'.) ἡ πρώτη πρὸς τοὺς ἑνδεκα· Λουκ. 24, 36. Μάρκ. 16, 14. Ἰωάνν. 20, 19. Α'. Κορ. 15, 5· ε'.) ἡ δευτέρα πρὸς τοὺς ἑνδεκα καὶ τὸν Θωμᾶν· Ἰωάνν. 20, 26· ς'.) ἡ τρίτη πρὸς τοὺς ἑνδεκα ἐν τῇ θαλάσῃ τῆς Γαλιλαίας· Ἰωάνν. 21, 1 καὶ 14· ζ'.) ἡ δ'. πρὸς τοὺς ἑνδεκα ἐν τῷ ὄρει τῆς Γαλιλαίας· Μαθθ. 28, 16· η'.) ἡ πρὸς τοὺς ὑπερπεντακοσίβους ἀδελφούς· Α'. Κορ. 15, 6· θ'.) ἡ τῷ Ἰακώβῳ· Α'. Κορ. 15, 7· καὶ ι'.) ἡ πέμπτη πρὸς τοὺς ἑνδεκα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναλήψεως· Λουκ. 24, 44. Μάρκ. 16, 15.

Στίχ. 15) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

Τὸ D 225 παραλείπεται τὸ ἅπαντα.

Ὅμοιον τῷ Μαθθ. 28, 19· καὶ κόσμος μὲν καλεῖται ἡ γῆ ἢ οἰκουμένη (Μάρκ. 8, 36)· κτίσις δὲ ἡ λογικὴ κτίσις, οἱ ἄνθρωποι, ὁ κόσμος ὁ λογικὸς (παρ. Μάρκ. 10, 6. 13, 19. 14, 9. Κολ. 1, 23).

Στίχ. 16) Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται.

Τὰ LΔ ἔχουσι καὶ ὁ βαπτισθεὶς.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κηρύξεως τοῦ εὐαγγελίου εἰς τοὺς καθ' ἕκαστα ἄνθρώπους ἐστὶν ὅτι πᾶς ὁ πιστεύσας τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν μέλος γενόμενος τῆς μόνης δικαιοσύνης καὶ ἀγιαζούσης τὸν ἄνθρωπον ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος σωθή-

σεται, ἥτοι λυτρωθήσεται ἀπὸ τοῦ αἰωνίου θανάτου, τοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει ἐπιβληθησομένου τοῖς ἀπίστοις, ὁ δὲ ἀπιστήσας τῷ εὐαγγελίῳ καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὴ δεξάμενος καὶ τὸ βάπτισμα, ὅπερ οὐδὲ κἄν ἀναφέρεται, ὡς τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ νοούμενον ἀποτέλεσμα τῆς πίστεως εἰς τοὺς ἐν ἡλικίᾳ κατηχομένους, κατακριθήσεται· ὡς γενικὴ ὁμῶς ἀρχὴ ἐστὶν ὅτι ἀμφοτέρω ὁμοῦ πίστις (συγκατάθεσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνέργεια) καὶ βάπτισμα (θεῖα ἀναγέννησις εἰς δικαιοσύνην καὶ ἀγιότητα), ἀπαραίτητα πρὸς σωτηρίαν· ὅτι ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (Ἰωάνν. 3, 5)· ὁρθῶς τοίνυν ὁ Ζυγ. λέγει· αἰθέτερον θατέρου χωρὶς (τὸ πιστεῦσαι τοῦ βαπτισθῆναι καὶ τάναντα· οὐ σώζει τὸν ἄνθρωπον ἢ· πίστις τοίνυν καὶ ἀναγέννησις διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος οἱ θεμέλιοι τῆς σωτηρίας, τὸ δ' ἐξωτερικὸν σημεῖον τοῦ μυστηρίου, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἄνθρωπου εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς τὸ τῆς χάριτος θεραπευτήριον.

Στίχ. 17) Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσι ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι, γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς,

Τὰ AC² 33 ἔχουσι παρακολουθήσει ταῦτα· τὰ δὲ C²L ἀκολουθήσει ταῦτα· τὰ δὲ C²LD παραλείπουσι τὸ καιναῖς.

Θαύματα δὲ καταδεικνύοντα τὴν ἐν τοῖς πιστοῖς γενικῶς, τοῖς χριστιανοῖς (παρ. στίχ. 16) ἐνεργουσαν θεῖαν χάριν, ταῦτα μέλλουσι παρακολουθῆσαι αὐτοῖς, ὡς τὸ ἀποτέλεσμα ἀκολουθεῖ τῇ αἰτίᾳ· ὥστε = ταῦτα ἐνεργήσουσιν· διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός μου μέλλουσιν ἐκβάλλειν δαιμόνια καὶ θεραπεύειν τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτῶν (παρ. Ματθ. 4, 24. Μάρκ. 3, 15)· μέλλουσι λαλῆσαι ἐν γλώσσαις νέαις δι' αὐτοὺς καὶ ξέναις (ἄλλαις δηλ. παρὰ τὴν μητρικὴν αὐτῶν)· παρ. Πράξ. 2, 4 (ἐτέραις, παρ' ἃς οἶδας) καὶ 8. κτλ. αὕτη δ' ἐστὶν ἡ ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἐποχῇ γλωσσολαλία, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολος Α'. Κορ. 14, 1 καὶ ἐφ. ὁμιλεῖ.

Σ-ίχ. 18) Ὅφεις ἀροῦσι· κἄν θανάσιμόν τι πίωνσιν, οὐ μὴ

αὐτοὺς βλάβῃ· ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι καὶ καλῶς ἔξουσιν.

Τὰ CLM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι « καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν ἀροῦσι »· πάν-
τα τὰ κεραι. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι βλάβῃ· τὸ δὲ π. κ. καὶ πολ-
λὰ ἄλλα τῶν μικρῶν βλάψει.

Ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐ μόνον εἰς ἄλλους θαύματα
ὄψονται, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑαυτούς, ὧν τὴν ζωὴν ὁ Θεὸς φυλάττει· τὸ
δὲ « οὐ μὴ βλάβῃ » ἀναφέρεται εἰς ἀμφοτέρω τό τε « ὅφεις ἀροῦσι »
καὶ τὸ « καὶ θανάσιμόν τι πῶσιν », τουτέστιν ὅφεις ἀροῦσι καὶ οὐ
μὴ βλάβῃ τοῦτο αὐτούς, τὸ ἔραι ὅφεις, καὶ θανάσιμόν τι πῶσιν,
οὐ μὴ βλάβῃ αὐτούς τὸ δηλητήριο τοῦτο· ἐκ τούτων δὲ τὸ μὲν
ὅφεις αἶρειν δηλοῖ τὸ ἀπαρτηρήτως καὶ λεληθότως πιάσαι καὶ
ἔραι τοιούτους, ὡς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν Μελίτῃ (Πράξ. 28,
3 καὶ 4)· ὅτι ὁ πιστὸς βεβαίως ὀφείλει μὴ πειράζειν τὸν Κύριον
ἐμβάλλων ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον, ἀλλ' ἐὰν ἄνευ ἰδίας ἐνοχῆς καὶ λε-
ληθότως ἐμπέσῃ καὶ πιάσῃ, καὶ ἄρῃ τοιοῦτο δηλητηριῶδες ἔρπετόν,
οὐδὲν ἔχει φοβηθῆναι· ὡσαύτως δὲ καὶ ἂν ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνθρώπων
ἢ βίας αὐτῶν πῶσὶ τι θανάσιμον (φάρμακον) δηλητήριο, οὐδὲν
ἔχουσι φοβηθῆναι. Οὐδὲν τοίνυν ἐνταῦθα ἀπόκρυφον, ἢ μαγικόν,
ἢ ταχυδακτυλογικόν, ὡς φλυαροῦσι τῶν ἰδιολογιστῶν τινές — τὸ
δὲ ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι) δηλοῖ τὴν κατὰ τὸ παρά-
δειγμα τοῦ Σωτῆρος (Μάρκ. 6, 5) ἐπιθεσιν τῶν χειρῶν πρὸς θε-
ραπείαν τῶν ἀσθενούντων.

καὶ καλῶς ἔξουσιν) οἱ ἀσθενεῖς, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν καὶ ὑγιεῖς ποιή-
σουσι μετέβαλε τὸ ὑποκείμενον· καὶ τὰ δύο τοίνυν ταῦτα καὶ ἡ
ἐπιθεσις τῶν χειρῶν καὶ ἡ χρίσις τοῦ ἐλαίου (Μάρκ. 6, 13), ἦσαν
τὰ συνήθη σύμβολα τῆς μεταδόσεως τῆς θείας χάριτος εἰς τοὺς
νοσοῦντας.

Στίχ. 19) Ὁ μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς
ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ
Θεοῦ.

Τὰ C·KΛΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι Κύριος Ἰησοῦς· τὸ δὲ Η καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπλῶς Ἰησοῦς—ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ τὰ CΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ I Θεοῦ πατρός.

Ὁ Μάρκος συντόμως καὶ δογματικῶς ἀναφέρει, ὅτε γράφων μετὰ τὸν πλατύτερον τοῦτο ἐκθέντα Λουκᾶν, τὸ γεγονὸς τῆς ἀναλήψεως· ὅτι δηλ. ὁ Σωτὴρ μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς τοὺς λόγους τούτους, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν· τὸ δ' ἀνελήφθη τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἀνυψώθη (= ἄνω — ἐλήφθη) πρὸς τοὺς οὐρανοὺς σωματικῶς (παρ. Πράξ. 10, 16 «καὶ ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν»)· τὸ δὲ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ ψαλμικὴ ἔκφρασις (Ματθ. 22, 44), δεικνύουσα τὴν εἰς θεῖαν δόξαν καὶ τιμὴν (τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ) ἀνύψωσιν τῆς τεθεωμένης αὐτοῦ ἀνθρωπίνης φύσεως· ἀνέλαβε γὰρ τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, δι' ἧς κυβερνᾷ τὸν κόσμον (Ματθαίου 28, 18) καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν, δι' ἧς ἐντυγχάνει παρὰ τῷ Πατρὶ ὑπὲρ ἡμῶν (Ἐβρ. 7, 25. 8, 1).

Στίχ. 20) Ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ Κυρίου συνεργούντος καὶ τὸν λόγον βεβαιούντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων· (Ἀμὴν).

Τὰ AC³ καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ Ἀμὴν, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐστὶ λειτουργικὴ προσθήκη ἐν τῇ περικοπῇ.

Ὁ μὲν Λουκᾶς ἐν τῇ ἀναλήψει, τῷ τελευταίῳ ἐπὶ γῆς συμβάντι τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος, κατέληξε, μέλλων ἀναγράψαι τὴν πλήρωσιν τῶν λόγων τούτων καὶ ἐπαγγελιῶν τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ εὐαγγελίου ἐν ταῖς Πράξεσιν· ὁ δὲ Μάρκος σκοπῶν ἐνταῦθα τέλος ἐπιθεῖναι τῇ ἑαυτῇ συγγραφῇ, καὶ μηδὲν εἰπεῖν περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐργασίας, ἐκτίθησιν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἐπιτομώτατα τὰ ἔργον τῶν ἀποστόλων, λέγων ὅτι οὗτοι, ἀναληφθέντος τοῦ Κυρίου, ἐκήρυξαν πανταχοῦ (τοῦ κόσμου ὃ ἐστὶ δημῶδης ὑπερβολή), ἀντὶ αὐτῶν τοῖς πλείστοις καὶ σπουδαιοτάτοις μέρεσι καὶ τόποις αὐτοῦ, ἄφ' ὧν, ὡς ἄφ' ἐστίας, ἔμελλε περαιτέρω διαδοθῆναι,

τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ συνεργοῦντος αὐτοῖς, καὶ βεβαιοῦντος τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου διὰ τῶν θαυμάτων, ἅτινα ἐπηκολούθουν αὐτοῖς (ὡς τοῖς αἰτίοις αὐτῶν) παρ. ἄνω-τέρω στίχ. 17.

(Τέλος καὶ Θεῷ τῶν καλῶν συντελεστῇ δόξα).

Ἐνταῦθα πέρας εἴληφεν ἡ ἐκ παραλλήλου τῶν τριῶν πρώτων εὐαγγελίων ἐρμηνεία.

Μεταβαίνομεν δὲ νῦν εἰς τὰ ἰδιάζοντα τοῖς δυσὶν ἄλλοις εὐαγγελισταῖς Λουκᾶ καὶ Μάρκῳ καὶ α'. τοῦ Λουκᾶ, ὅστις ἔχει 31 ἰδιαζούσας αὐτῷ περικοπὰς, ὧν μόνη ἡ 1 καὶ 31 κοινὴ καὶ τῷ Μάρκῳ, καὶ ἐρμηνευτέα μετὰ τῆς τοῦ Λουκᾶ ἰδίας δ' ὁ Μάρκος ἔχει δύο περικοπὰς, αἵτινες καὶ αὗται ἐρμηνευθήσονται μετὰ τὰς τοῦ Λουκᾶ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'.

Τὰ ἰδιόζοντα τῷ Λουκᾷ.

1) Ἡ κλησις τῶν δώδεκα.

Λουκ. 6, 12—16. Μάρκ. 3, 13—19.

1) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 6, 12—16.

Στίχ. 12) Ἐγένετο δ' ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ.

Τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐξελθεῖν αὐτόν.

Παρ. Λουκᾶ 5, 16.

Στίχ. 13) Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε,

Τὸ D καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐφώνησε· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἐξ αὐτῶν.

Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ὡς πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας γενομένην τὴν ἐκλογὴν τῶν 12 ἀπὸ τῶν λοιπῶν μαθητῶν· παρ. περὶ τούτου καὶ τὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸ Ματθ. 10, 1 καὶ εἰς τὸν Λουκ. 6, 17 ἐν § δ'.

Στίχ. 14) Σίμωνά, ὃν καὶ ὠνόμασε Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον,

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ Ἰάκωβον· — τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ Φίλιππον.

Παρ. Ματθ. 10, 2 καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3. καὶ ἀντὶ μὲν τοῦ λε-

γόμενον τοῦ Ματθ. ἔχει ὃν ὠνόμασε· παραλείπει δὲ τὸν χαρακτηρισμὸν ὁ τοῦ Ζεβεδαίου.

Στίχ. 15) Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον ζηλωτὴν,

Τὰ NBDL 13 ἔχουσι καὶ Ματθαῖον· — τὰ NB^{*}D Μαθθαῖον· — τὰ δὲ ND^{*}L καὶ τρία τῶν μικρῶν καὶ Ἰάκωβον· καὶ τὰ NBI καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν Ἰάκωβον Ἀλφαίου ἄνευ τοῦ τὸν τοῦ.

Παρ. Ματθ. 10, 3.

Στίχ. 16) Ἰούδαν Ἰακώβου καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ Ἰούδαν Ἰακώβου· τὰ NBDL Ἰσκαριώθ· — τὰ δὲ NBL καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἐγένετο.

Παρ. Ματθ. 10, 3, 4, ὅπου εἵπομεν περὶ τοῦ Ἰούδα Ἰακώβου, ὡς τοῦ αὐτοῦ τῷ ἐκεῖ Λεββαίῳ καὶ Θαδδαίῳ.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 3, 13 — 19.

Στίχ. 13) Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται, οὓς ᾔθελεν αὐτός, καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.

Τὸ P καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἀνέβη· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ᾔθελήσεν.

Εἰς τὸ ὄρος ἀνῆλθεν μετ' ἐκείνων ἐκ τῶν μαθητῶν, οὓς αὐτὸς ἐξελέξατο· ἐκ τούτων δ' ἐξελέξατο τοὺς 12.

Στίχ. 14) Καὶ ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ᾧσι μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν,

Τὰ NBC^{*} καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μετὰ τὸ 12, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν ἐκ τοῦ Λουκᾶ.

ἐποίησε δώδεκα) μαθητάς· Ματθ. 10, 1· ὁ Μάρκος ἐξηγεῖ τὸ ὄνομα ἀπόστολος ἐνταῦθα λέγων, ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν κτλ.

Στίχ. 15) καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

Τὰ NBCLA 102 παραλείπουν τὸ θεραπεύειν τὰς νόσους.

Παρ. Μαθ. 10, 1.

Στίχ. 16) Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον.

Τὰ NBC*Δ ἐπαναλαμβάνουν τὸ καὶ ἐποίησε τοὺς 12· ὀλίγα δὲ τῶν κρῶν ἀντὶ τούτου ἔχουν καὶ ἐποίησε πρῶτον τὸν Σίμωνα.

Ὁ Μάρκος ἱστορεῖ τὴν ἀπονομὴν τοῦ ὀνόματος Πέτρος τότε γενομένην, ὃ δὲ Ἰωάννης συμπληροῖ διηγούμενος τὴν πρὸ ἀπονομὴν τούτου (Ἰωάνν. 1, 43).

Στίχ. 17) καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου, καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα νεργές, ὃ ἐστὶν υἱοὶ βροντῆς,

Τὰ CKS παραλείπουν τὸ τοῦ πρὸ τοῦ Ἰακώβου· τὸ G καὶ τινὰ τῶν κρῶν ἔχουν αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ Ἰακώβου· τὰ δὲ AI καὶ ὀλίγα ἄλλα τοῦ Ἰακώβου· τὰ δὲ BD καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ὄνομα· τὰ NAB καὶ ἄλλα βοανηργές, ἀντὶ βοανεργές τῶν EFG καὶ τῶν πλείστων τοῦ π. κ.

Περὶ τοῦ Βοανεργές $\Psi^{\alpha} \Gamma^{\alpha} \Delta^{\alpha}$ υἱοὶ βροντῆς· παρ. Εἰσαγ. εἰς K. Δ. σελ. 143.

Στίχ. 18) καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον καὶ Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου Θαδδαῖον καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην,

Τὰ B* D ἔχουν Ματθαῖον — τινὰ δὲ τῶν μικρ. τὸν τελώνην — NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα Καναναῖον.

Περὶ τούτων παρ. Μαθ. 10, 2 — 4· περὶ δὲ τῆς κατὰ Μάρκον σειρᾶς τοῦ Ἀνδρέου, ὅπως δηλ. προτάξῃ τοὺς τρεῖς φαίους, παρ. Μαθ. 10, 2.

Στίχ. 19) καὶ Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

Τὰ NBG καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν Ἰσκαριώθ.

Καὶ περὶ τοῦτου ὅρα Ματθ. 10, 4.

2) Ἡ ἐν Ναὶν ἀνάστασις τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας.

Λουκᾶ 7, 11 — 17.

Στίχ. 11) Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἐξῆς, ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην Ναὶν· καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἱκανοί, καὶ ὄχλος πολὺς.

Τὸ π. κ. καὶ τὰ N^c CD καὶ πλείστα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τῇ ἐξῆς· τὰ δὲ N^c AB καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐν τῷ ἐξῆς (χρόνῳ) ὡς ἄπαξ ἐτι 8, 1 ἐν τῷ καθ' ἑξῆς (τὸ δὲ τῇ ἐξῆς εὐρηται καὶ Λουκ. 9, 37. Πράξ. 21, 1. 25, 17. 27, 18) — τὰ NBR καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐπορεύθη καὶ τὰ CUX καὶ τινα ἄλλα ὁ Ἰησοῦς — τὰ EGF καὶ τινα ἄλλα Ναεὶν — τὰ δὲ ARU καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτῷ· τρία τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἄφρονον πρὸ τοῦ μαθηταὶ αὐτοῦ· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ ἱκανοί· καὶ τὰ KP καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ὄχλος πολὺς τῆς πόλεως.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς θεραπείας τοῦ δούλου τοῦ ἑκατοντάρχου, ὁ Σωτὴρ ἐπορεύθη εἰς πόλιν τινὰ τῆς Γαλιλαίας καλουμένην Ναὶν (ἑβρ. נַחֲשֵׁי לַיְמִינִי) ἄγνωστον τῇ Π. Διαθήκῃ, κειμένην δὲ νοτίως καὶ ἀνατολικῶς τῆς Ναζαρέτ, δύο μίλια νοτίως τοῦ Θαβώρ, πλησίον τῆς Ἀενδώρ, καὶ οὐ μακρὰν τῆς Καπερναούμ· καὶ τὴν σήμερον εὐρηται χωρίον μικρὸν Ναὶν καλούμενον, ἐν ᾧ κατοικοῦσι χριστιανοὶ μετὰ Ἰουδαίων καὶ μωαμεθανῶν.

οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἱκανοὶ) οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως), ἱκανοὶ ὄντες, καὶ πλὴν αὐτῶν ὄχλος πολὺς.

Στίχ. 12) Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο τεθνηκῶς υἱὸς μονογενῆς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὕτη χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.

Τὰ Ν 54 παραλείπουν τὸ τεθνηκώς·— τὰ δὲ ΝΒLXΞ ἔχουσι μονογενῆς υἱὸς (ἡ θέσις τοῦ υἱὸς ἐν ἀρχῇ, ἣν ἔχει τὸ π. κ. καὶ τὰ πλείστα τῶν ἀντιγράφων, μαρτυρεῖται καὶ Λουκ. 8, 42)·— καὶ αὕτη ἦν χήρα ἔχουσι τὰ ΝBC* καὶ τινὰ ἄλλα· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ AEF καὶ τὰ πλείστα ἀπλῶς « καὶ αὕτη χήρα » παρ. Λουκ. 2, 37. 21, 3 κτλ. ὅπου ὡσαύτως καὶ αὕτη εὐρηται, ὡς τονίζουσιν ἐνταῦθα καὶ τὰ VII καὶ Ικανὰ ἄλλα, τοῦ Μ καὶ πολλῶν ἄλλων τονιζόντων αὐτή· τῶν δὲ EFG καὶ πολλῶν ἄλλων καὶ αὐτῇ χήρα.

Οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο ἔξω τῆς πόλεως, καὶ διὰ τοῦτο ἐκομιζέτο καὶ οὗτος ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ὁ Σωτὴρ συνήντησε τῇ νεκρικῇ πομπῇ παρὰ τὴν πύλην· υἱὸς δὲ μονογενῆς = μόνος γεννηθεὶς τῇ μητρὶ αὐτοῦ (παρ. 9, 38. Ἡρόδ. 7, 221. Αἰσχύλ. Ἀγαμ. 872) καὶ αὕτη, ἡ μήτηρ, ἦν χήρα, ὥστε ἔχειν αὐτὸν τὴν μόνην ἐλπίδα τῶν γηρατειῶν αὐτῆς, καὶ ἐκ συμπαθείας πρὸς αὐτὴν ὄχλος Ικανὸς τῆς πόλεως ἦν ἐν τῇ κηδείᾳ μετ' αὐτῆς.

Στίχ. 13) Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς· τὸ δὲ ὁ Κύριος ἔχουσι πάντα τὰ ἄλλα, καὶ ἔστιν ἐν μὲν τῇ στενωτέρᾳ σημασίᾳ ἡ συνήθης προσαγόρευσις τοῦ Σωτῆρος, ὡς τοῦ Μεσσίου, ὑπὸ τῶν μαθητῶν, παρὰ τε τῷ Λουκᾷ (2, 11 κτλ.) καὶ τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς· λέγεται δὲ καὶ εἰς γενικωτέραν ἔννοιαν, ὡς κοινὴ προσήγορία τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἔξουσιαν τινὰ ἐπὶ τινος ἐχόντων (οἴκου, ἀγροῦ κτλ.) καὶ ἐν γένει παντὸς ἀνθρώπου τιμῆς ἔνεκεν (παρ. Λουκ. 1, 6). τὰ δὲ ΝKR καὶ Ικανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐπ' αὐτὴν, ἀντὶ ἐπ' αὐτῇ· ἀμφότεραι δ' αἱ συντάξεις εὐρηνται παρὰ τε τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Μάρκῳ (παρ. Ματθ. 9, 36 κτλ.).

Ὁ Σωτὴρ ἰδὼν αὐτὴν ἔλαβεν οἶκτον καὶ συμπάθειαν, καὶ παρηγορεῖ αὐτὴν διὰ τοῦ μὴ κλαῖε, προαναγγέλλων ὅτι θεραπεύσει τὴν λύπην αὐτῆς.

Στίχ. 14) Καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοροῦ· οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν, καὶ εἶπε· νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.

Τὰ EGH καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐσφαλμένως σὺ λέγω (καὶ τίς ἦν ὁ ἄλλος νεκρός;).

Σορός λέγεται (ἡ αὐτή, ὡς φαίνεται, λέξις τῇ σωρός = ἄθροισμα οἰωνδήποτε πραγμάτων) ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ἐτίθεντο τὰ ὀστέα τοῦ θανόντος· εἶτα δὲ καὶ τὸ κιβώτιον, ὁ ἀνοικτὸς ξύλινος κράββατος, ἐν ᾧ ἐτίθεσαν τοὺς νεκρούς, ἀσκεπεῖς τὴν ὄψιν (παρ. τὴν τοῦ Weistein ἐρμηνείαν εἰς τὸν στίχον τοῦτον) καὶ σεσαβανωμένους καὶ μεμυρισμένους κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν συνήθειαν (Ἰωάνν. 19, 40). Ὁ Σωτὴρ τοίνυν πλησιάζας τῷ κραββάτῳ, ἤψατο αὐτοῦ, ἵνα ποιήσῃ τοὺς βασιτάζοντας σταθῆναι· καὶ τούτου γενομένου, ἀποτείνει τὸν λόγον τῷ νεανίσκῳ, καὶ ἐντέλλεται αὐτῷ (σοὶ λέγω = πρὸς σὲ λαλῶ, ἐγέρθητι) ἐγερθῆναι, ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ἐπανελθεῖν, ὃ καὶ ἐν ἀκαρεῇ τῇ θεῇ αὐτοῦ δυνάμει συνετελέσθη.

Στίχ. 15) Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς καὶ ἤρξατο λαλεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Τὰ κ 33 ἔχουσιν ἂν πέδωκεν.

Ὁ νεκρὸς ἀνεκάθισε, τουτέστιν ἐκάθισεν ἐπάνω, ἐπὶ τῶν ὑπῆθεν, ἔχων τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ σώματος ὀρθόν, καὶ ἤρξατο λαλεῖν, ὥστε κατέδειξεν ὅτι ἀνέζησεν· ὁ δὲ Σωτὴρ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ στερηθείσῃ τούτου μητρὶ, ἥτις, ἐννοεῖται, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς ἕξω ἑαυτῆς εὐχαριστήσασα τῷ Σωτῇρι.

Στίχ. 16) Ἐλαβε δὲ φόβος ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν λέγοντες· ὅτι προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Ἄπαντας ἔχει τὸ π. κ. καὶ τὰ κ AC καὶ πολλὰ ἄλλα· τὰ δὲ BDE καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι πάντας· τὰ δὲ κ ABC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἠγέρθη· καὶ τὰ κ XA καὶ τινὰ ἄλλα τὸν λαὸν αὐτοῦ εἰς ἀγαθὸν (δηλ. ἐπεσκέψατο).

Πάντες ἐκυριεύθησαν ὑπὸ φόβου διὰ τὴν ἀπόδειξιν θείας δυνάμεως ἐν τῷ Σωτῇρι, φοβερᾶς πάντοτε τῷ ἁμαρτωλῷ ἀνθρώπῳ (Λουκ. 1, 12), καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, οὗ ἡ δύναμις ἐξεδηλώθη ἐν τῷ ἔργῳ ἐκείνῳ, λέγοντες· τὰ ἐπόμενα εἰσὶν αἱ λέξεις, αἱ ἐκφράσεις αὐτῶν, αἱ διὰ τοῦ εἰδικοῦ ὅτι ἐκφερόμεναι, ὅτι δηλ. προ-

φήτης μέγας ἐγήγερται (= ἀνεφάνη καὶ ἔστιν) ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσεκέψατο (Λουκ. 1, 68), ἔλαβε πρόνοιαν ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· δι' ἀμφοτέρα ταῦτα τοίνυν ἐδόξαζον τὸν Θεόν, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ δεύτερον μόνον· ὁ δὲ Meyer λαμβάνει τὸ ὅτι=διότι, αἰτιολογικῶς· ἀμφοτέρα κατ' ἔννοιαν εἰσὶν αἰτιολογικά τοῦ ἐδόξαζον, ἀλλὰ συντακτικῶς εἰσὶν ἀναλελυμένα εἰδικὰ ἀπαρέμφατα τοῦ λέγοντες.

Στίχ. 17) Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

Τὰ FLZ 33 ἔχουσι τὸ περὶ αὐτοῦ μετὰ τὸ περιχώρῳ· τὰ δὲ NBF καὶ 4 ἄλλα καὶ πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

Ἡ φήμη τῆς πρώτης ταύτης (δευτέρα ἡ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου Ματθ. 9, 18. Λουκ. 8, 41. Μάρκ. 5, 22 καὶ τρίτη ἡ τοῦ Λαζάρου) ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεως διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν (Παλαιστίνην), καὶ εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Ἰουδαίας (Συρίαν, Φοινίκην κτλ.)· διότι τοιοῦτο θαῦμα ἦν τι μέγα καὶ φοβερὸν σημεῖον θείας δυνάμεως· μόνοι δὲ οἱ ἰδιολογισταὶ δύνανται ζητεῖν φυσικὴν ἐξήγησιν φαινομένου θανάτου, ἐν ταῖς ἱστορικῶς μεμαρτυρημέναις τρισὶ ταύταις νεκραναστάσεσιν, ὧν ἡ τελευταία καθίστησι καὶ προδήλως γελοῖαν τὴν ἐξήγησιν ταύτην· ὅτι δὲ οὐκ ἔστι μῦθος, ὡς ὁ μωρὸς Strauss ὑπέλαβεν, ἡ γνησιότης καὶ ἡ ἀξιοπιστία τῶν εὐαγγελίων μαρτυρεῖ (παράβαλε ἰδίως Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Κ. Δ. § 17 ἐν τέλει).

3) Ἡ ἀλείψασα μύρῳ τὸν Κύριον πόρνη.

Λουκ. 7, 36 — 50.

Στίχ. 36) Ἦρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων, ἵνα φάγῃ μετ' αὐτοῦ· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου ἀνεκλίθη.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτόν τις· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα

ἄλλα ἔχουσι τὸν οἶκον, ἀντὶ τὴν οἰκίαν· τὰ δὲ ^{nc}BD καὶ ὀλίγα ἄλλα κατεκλίθη, ἀντὶ ἀνεκλίθη (ὁ Λουκᾶς χρῆται ἀμφοτέροις τῷ τε ἀνακλίνεσθαι καὶ τῷ κατακλίνεσθαι ἐπὶ τραπέζης).

Μετὰ τὴν περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ ὁμιλίαν, ὁ Σωτὴρ παρεκλήθη ὑπὸ τινος Φαρισαίου, Σίμωνος καλουμένου, περὶ οὐ οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῶν εὐαγγελίων γινώσκομεν, ἄλλος παρὰ τὸν πατέρα ἢ σύζυγον τῆς Μάρθας, Σίμονα τὸν λεπρόν, τὸν ἐν Βηθανίᾳ (Ματθ. 26, 6) καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ οἰκοῦντα (παρ. Λουκ. 7, 11 8, 1). Ὁ δὲ Σωτὴρ ἐδέξατο τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἀνεκλίθη (= ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἐξηπλώθη παράθ. τὸ ἀνάκειται τοῦ ἐπομένου στίχου)· τὸ δὲ κατεκλίθη λέγεται ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὀρθὴν τοῦ σώματος στάσιν = ἐκάθυσεν, ἐξηπλώθη κάτω.

Στίχ. 37) Καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἣτις ἦν ἁμαρτωλός, ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου,

Τὰ ^{NB}LE καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἥτις ἦν ἐν τῇ πόλει ἁμαρτωλός· — τα ^{NAB} καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐπιγνοῦσα· — τὰ δὲ ^{NAB} καὶ ^{ΕΞ} ἄλλα κατάκειται.

Κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων, τὴν ἀποδιδοῦσαν φυσικωτέραν ἔννοιαν, ἐξηγητέον α καὶ ἰδοὺ γυνή τις ἐν τῇ πόλει (ἐκείνη, ἐν ᾗ ὁ Σωτὴρ τότε διέτριβεν, εἴτε δηλ. τῇ Ναὺν ἢ ἄλλῃ τινὶ διατριβούσᾳ), ἥτις ἦν ἁμαρτωλός (ὁ παρατατικὸς δηλοῖ ὅτι τέως ἦν ἁμαρτωλός, καὶ ἦλθε πρὸς τὸν Σωτῆρα μετανοήσους ἐπισήμως καὶ δημοσίᾳ)· τοῦτο δ' οὐ λέγεται εἰς γενικὴν ἔννοιαν, καθ' ἣν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἁμαρτωλοὶ ἐσμεν, ἀλλ' εἰς εἰδικὴν περὶ τῆς γυναικὸς, ἥς ἦσαν γνωσταὶ ἐν τῇ πόλει αἱ σαρκικαὶ ἁμαρτίαι (παρ. στίχ. 39 τοῦ Φαρισαίου τὴν ἔκφρασιν), ἥτοι λέγεται περὶ γυναικὸς πόρνης· κατὰ δὲ τὴν ἄλλην γραφὴν, ἥτις ἦν ἐν τῇ πόλει ἁμαρτωλός, οὐκ ἐξηγητέον τὸ χωρίον κατὰ τὸν Meyer = ἥτις ἦν ἁμαρτωλός ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ· ὡσεὶ δηλ. μόνη αὕτη ἦν τοιαύτη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ· ἀλλὰ, κατὰ τὸν Bleek, ἥτις ἦν ἐν

τῇ πόλει (ἐκείνη, ἐν ἣ ὁ Σωτὴρ τότε διέτριβε, τῇ Ναὶν ἢ ἄλλῃ τινὶ πλησίον αὐτῆς, τῆς Γαλιλαίας πόλει), ἁμαρτωλός, τοῦτο διὰ κόμματος χωριστέον τοῦ ἐν τῇ πόλει = ἥτις ἦν ἐν τῇ πόλει, ἁμαρτωλός, τοῦτέστιν ἦν ἐν τῇ πόλει, καὶ ἦν ἁμαρτωλός.

Ἀποπώτατα δὲ συγγέουσιν τινες τὴν γυναῖκα ταύτην, καὶ ἰδίως ἐν τῇ λατινικῇ ἐκκλησίᾳ, πρὸς Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, ἣν εὐθὺς μετὰ τὴν διήγησιν ταύτην ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει μετ' ἄλλων γυναικῶν διακονουσῶν τῷ Σωτῆρι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς (Λουκ. 8, 2) καὶ χαρακτηρίζει, ὡς τὴν ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτά ἐξεληλύθει, ὁπότε εἰ ἦν αὕτη, ἡ ἐν τῷ τελευταίῳ ἔτι στίχῳ 50 τοῦ 7 κεφαλαίου ἀναφερομένη πόρνη, ὥφειλε ῥητῶς δηλωθῆναι ὡς ἡ γυνὴ ἡ ἀλείψασα αὐτὸν μύρῳ (παράβ. Ἰωάνν. 11, 2 περὶ τῆς ἄλλης Μαρίας τῆς τοῦ Λαζάρου, ἣν χαρακτηρίζει οὕτως, ὡς ἀλείψασαν τὸν Κύριον μύρῳ κτλ.). Ἀτόπως δὲ πάλιν συγγέεται ἡ πόρνη αὕτη, ἡ καὶ Μαρία Μαγδαληνὴ, τῇ ἀδελφῇ τοῦ Λαζάρου καὶ τῆς Μάρθας, ἥτις καὶ αὕτη ἀναφέρεται μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ (10, 39) καὶ χαρακτηρίζεται καὶ ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὡς περὶ τὰ πνευματικὰ σχολάζουσα, μηδεμιᾶς ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ διδομένης περὶ τῆς ταυτότητος αὐτῆς καὶ τῆς ἐνταῦθα πόρνης πληροφορίας, ὅπερ ὁμως ὥφειλε γενέσθαι, εἰ τοιοῦτό τι ὑπῆρχεν. Ἡ γὰρ Μαρία αὕτη ἤλειψεν ἀληθῶς τὸν Κύριον, ἀλλὰ μικρὸν πρὸ τοῦ πάθους καὶ ὑπὸ ἄλλας περιστάσεις (παρ. τὸν ζβ', τίτλον τῆς ἐρμηνείας τῶν τριῶν πρώτων εὐαγγελίων) καταδεικνυούσας τὸ ὅπως διάφορον τῆς διηγήσεως ἐκείνης. Ἡ δ' ἐνταῦθα γυνὴ ἦν ἄγνωστος τῇ παραδόσει καὶ τῷ εὐαγγελιστῇ, καὶ διὰ τοῦτο ἀναφέρεται οὕτως (γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλός): σιωπῶσης δὲ τῆς τῶν ἀνέκαθεν πρεσβυτέρων παραδόσεως, οὐδὲν ἔχομεν δικαίωμα, καὶ κακῶς ποιοῦμεν ἀποδιδόντες ἄλλαις γυναιξὶ τὸν χαρακτήρα ταύτης, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐνδείξεως.

ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου) ἡ γυνὴ ἀκηκόει τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πιστεύσασα εἶναι Θεοῦ προφήτην, ἠθέλησε δι' ἐπισήμου μετανοίας ἐνώπιον αὐτοῦ, λαβεῖν δι' αὐτοῦ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ· εἶδε τοίνυν

αὐτὸν ἐν τῇ πόλει, ἐν ἣ καὶ αὕτη κατῴκει (τῇ Ναὶν ἢ ἄλλῃ τινὶ τῆς Γαλιλαίας πόλει, ἐξ ἧς πάλιν ἤρξαντο περιοδεύειν τὴν Γαλιλαίαν· παρ. κατωτ. Λουκ. 8, 1) οὐχὶ ὁμως τῇ Μαγδαλά, περὶ ἧς οὐδὲν ἀπολύτως ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ· μαθοῦσα δ' ὅτι προσεκλήθη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου καὶ καλῶς γνωρίσασα ὅτι ἤδη κατάκειται ἐν τῇ τραπέζῃ (ὁ καὶ περιττὸς ὅλως πρὸ τοῦ ἐπιγνοῦσα) ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα μεθ' ἑαυτῆς ἀγγεῖον μύρου ἐξ ἀλαβάστρου (παρ. Ματθ. 26, 7)

Στίχ. 38) καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασσε, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἤλειφε τῷ μύρῳ.

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι τὸ ὀπίσω εὐθὺς μετὰ τὸ στᾶσα· τὰ δὲ AFE καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω· τὰ δὲ AKΠ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι τοῦ Ἰησοῦ, ἀντὶ αὐτοῦ.— τὸ F καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ κλαίουσα.— τὰ δὲ NBDL 33 ἔχουσι τοῖς δάκρυσιν ἤρξατο βρέχειν· τὰ APX ὁμως καὶ πάντα τὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι.— τὰ N^o AD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐξέμαξεν, ἀντὶ τοῦ ἐξέμασσε τῶν N^o BP καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ.

Οἱ καθήμενοι ἐπὶ τοῦ τρικλίνου εἶχον τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς κλίνης, τοὺς δὲ πόδας γυμνοὺς ἐξέτειναν πρὸς τὰ ὀπίσω· ἡ γυνὴ τοῖνον, μηδὲ κατ' ὄψιν ἐλθεῖν τῷ Σωτῆρι τολμῶσα, ἦλθεν ὀπισθεν τῆς κλίνης, καὶ στᾶσα πλησίον τῶν ποδῶν αὐτοῦ ὀπίσω τῆς κλίνης, ἤρξατο βρέχειν αὐτοὺς τοῖς δάκρυσιν, ἔπλυνε δηλ. πρῶτον διὰ τῶν δακρύων, ἀντὶ ὕδατος, τοὺς πόδας αὐτοῦ, οὓς ὁ Φαρισαῖος οὐκ ἔπλυνε κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ (παράβ. στίχ. 44)· ἀντὶ δὲ ὀθόνης, ἣ τοῦ περιζώματος αὐτῆς, ἐξέμασσε, ἥτοι ἀπαισπογγίζε διὰ τῶν τριχῶν αὐτῆς, εἰτα δὲ ἰκέτιν ἑαυτὴν ἐνδεικνυμένη τοῦ Σωτῆρος, κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἵνα συγχωρήσῃ ταύτῃ τὰς ἁμαρτίας αὐτῆς, πρὸς δὲ καὶ ἤλειψε τῷ μύρῳ

εἰς ἔνδειξιν τοῦ βαθέος σεβασμοῦ καὶ τῆς πίστεως, ἣν εἶχε πρὸς αὐτὸν ὡς τὸν Μεσσίαν καὶ λυτρωτὴν τοῦ Ἰσραὴλ (παρ. τὴν ἐρμ. εἰς τὸ Ματθ. 26, 7). Ὁ δὲ Σωτὴρ εἰδὼς τὴν ἔννοιαν τῶν γιγνομένων, ἀφῆκε ταῦτα γενέσθαι εἰς συγχώρησιν τῆς γυναικὸς καὶ διδασκαλίαν τοῦ Φαρισαίου.

Στίχ. 39) Ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος, ὁ καλέσας αὐτόν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων· οὗτος, εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνή, ἣτις ἄπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστὶ.

Τὰ DX καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ «λέγων»· τὰ δὲ BE ἔχουσιν ὁ προφήτης (δηλ. ὁ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως προκατηγγεγμένος· παρ. Ἰωανν. 1, 21).

Ὁ Φαρισαῖος γνωρίζων τὴν γυναῖκα ἐσκανδαλίσθη, ὅτι ὁ πιστευόμενος Μεσσίας ἀφίει ταύτην ἄπτεσθαι αὐτοῦ, ἀκάθαρτον οὖσαν, καὶ ἤρξατο ἀμφιβάλλειν περὶ αὐτοῦ, λέγων καθ' ἑαυτὸν αὐτός, εἰ ἦν προφήτης, ὡς πιστεύεται κοινῶς, ἐγίνωσκεν ἂν τίς (τὸ ὄνομα, ὃ ἦν ὄνομα γυναικὸς γνωστῆς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ κακῇ διαγωγῇ) καὶ ποταπὴ (παρ. Λουκ. 1, 29. Ματθ. 8, 27) = ὁποία τις ἠθικῶς, ἥτοι διεφθαρμένη, ἡ γυνή, ἣτις ἄπτεται αὐτοῦ, ἐγίνωσκε δηλ. ὅτι ἁμαρτωλὸς γυνή (πόρνη) αὕτη ἐστίν.

Στίχ. 40) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν· ὁ δὲ φησι· διδάσκαλε, εἰπέ·

Τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν αὐτῷ· τὰ δὲ NBI καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν «ὁ δὲ διδάσκαλε εἰπέ φησιν».

Ὁ Σωτὴρ εἰδὼς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ, ἀναιρεῖ αὐτοὺς διὰ παραβολῆς· λέγει τοίνυν αὐτῷ πρῶτον· ἔχω σοί τι εἰπεῖν (βούλει ἀκοῦσαι;) ὁ δὲ λέγει, διδάσκαλε, εἰπέ· Τοῦτο ποιεῖ πρῶτον, ἐπειδὴ μέλλει καθάψασθαι αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἁμαρτωλὸν χαρακτηζομένην κρείττονα ἑαυτοῦ ἐν ταῖς θεμελίαις τῆς ἀρετῆς, ἥτοι ταῖς κυρίαις ἀρεταῖς τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, ἀποδείξει.

Στίχ. 41) Δύο χρεωφειλέται ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα.

Τὰ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι χρεοφειλέται (μεταγενέστερος λίαν καὶ ἐσφαλμένος τύπος παρ' Ἀρμενοπούλῳ εὐρισκόμενος· ὁ δὲ τύπος χρεωφειλέτης εὐρηται παρὰ τοῖς ἐξω Διόωπ. Πλουτάρχ. Λουκ. ἀντὶ τοῦ δοκίμου χρήστης)· ἐνταῦθα δ' οἱ πλεῖστοι τῶν κωδ. καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι χρεωφειλέτης·—κατ' ὀρθογρ. δὲ λάθος ἀντίγρ. τινα ἔχουσι χρεωφειλέτης καὶ δανιστής.

Ὁ Σωτὴρ καταβιβάζει τὴν ὄφρυν τοῦ Φαρισαίου πρῶτον τιθεὶς καὶ αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῶν ἀμαρτωλῶν· εἰ γὰρ καὶ χεῖρων ἢ γυνὴ ἢ τὰ 500 δηνάρια (παρ. Μάρκ. 6, 37) ὀφείλουσα, οὐχ' ἦττον καὶ αὐτὸς πεντήκοντα ὤφειλεν, ἀμαρτωλὸς τυγχάνων καὶ τιμωρίᾳ ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 42) μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο· τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει;

Τὰ BDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν δέ· ὀλίγα δὲ τινα παραλείπουσι τὸ πρῶτον αὐτῶν, καὶ ὀλίγα τὸ δεύτερον· καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ εἰπέ·—τὰ δὲ NBF καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀγαπήσει αὐτόν.

Ἐνταῦθα ἔτι μᾶλλον καταβιβάζει τὴν τοῦ Φαρισαίου ὄφρυν διὰ τοῦ «μὴ ἐχόντων ἀποδοῦναι», καταδεικνύς ὅτι ὁ ἄνθρωπος δι' ἑαυτοῦ οὐ δύναται ἐξιλεῶσαι τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ· μόνη δ' ἡ τοῦ Σωτῆρος ἀξιομισθία τοῦτο κατεργάζεται· ἡ δὲ πίστις καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Σωτῆρα, τὸ δι' οὐ καὶ οὐ τὸ δι' ὁ μέτοχος τῆς ἀξιομισθίας ταύτης γίνεται.

ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο) ἡ τῶν ἀμαρτιῶν ἄφεις χάρις (Γωμ. 3, 24 καὶ 25. 11, 6 κτλ.).

τίς οὖν αὐτῶν πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει;) ἡ ἀγάπη ἐνταῦθα παρίσταται ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν, τῆς ἀφέσεως τοῦ πνευματικοῦ χρέους· ὀρθῶς δ' ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησιν ὁ Φαρισαῖος ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 43) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν· ὑπολαμβάνω ὅτι ὧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ὀρθῶς ἔχρινας.

Τὰ BDL*E παραλείπουσι τὸν δέ· τὸ δὲ I καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ

δὲ Σίμων ἀποκριθεὶς καὶ τὰ ΝΒΛΓΕ ἀνθρώρως Σίμων· τὸ δὲ Μ καὶ ἄλλα ἄλλα ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ.

Ὁ Φαρισαῖος ἀπαντᾷ ὅτι πλεῖον ἀγαπήσει ἐκεῖνος, ὃ τὸ μείζον ποσὸν ἐχαρίσατο· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐπιδοκιμάζει τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ διὰ τοῦ «ὀρθῶς ἐκρίνας», καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς παραβολῆς εἰς αὐτόν τε καὶ τὴν γυναῖκα, ἐξ ἧς καταδεικνύεται ὅτι, ὡς ἡ μείζων ἀγάπη ἐστὶν ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ μείζονος χρέους ἀφέσεως, οὕτως ἐστὶ καὶ μέσον, καὶ ὑπηρετικὴ αἰτία τῆς ἀφέσεως· διότι ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων μείζον ἀγαπᾷ ὁ πλείονα ἀμαρτήματα ἀφεθείς, οὕτω καὶ ἐκ τῶν προτέρων ὁ περισσοτέραν ἀγάπην ἐνδεκνύμενος καὶ μείζονος τῆς ἀφέσεως ἀξιοῦται τῶν πλειόνων αὐτοῦ ἀμαρτιῶν· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς παραβολῆς· ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα καὶ αἰτιὸν ὑπηρετικόν ἐνταῦθα· τοῦτο δ' ἀφήσιν ὁ Σωτὴρ τῷ Φαρισαίῳ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς νοῆσαι, ἵνα μὴ δόξη βαρὺ τι λέγειν περὶ ἑαυτοῦ, ὡς τοῦ μόνου ἄλλοιους αἰτίου τῆς τῶν ἀμαρτιῶν ἀφέσεως, δι' ὃ οὐπω τὰ ὧτα τοῦ Φαρισαίου ἦσαν παρεσκευασμένα (παρ. στίχ. 49).

Στίχ. 41) Καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα τῷ Σίμωνι ἔφη· βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέ μου τοὺς πόδας, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαξε.

Τὰ ΝΛΕ ἔχουσιν ὕδωρ μου ἐπὶ τοὺς πόδας· τὰ δὲ ΝΑΒΔ καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ τῆς κεφαλῆς.

Τότε πρῶτον ὁ Σωτὴρ ἐστράφη πρὸς τὴν συγγνώμης ἀξίαν διὰ τὴν ἔμπρακτον μετάνοιαν δειχθεῖσαν γυναῖκα· καὶ ἀπαριθμεῖ τῷ Σίμωνι τὰ ἔργα τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἀγάπης, τοῦ ἄρραβῶνος τῆς μετὰ ταῦτα· σὺ μὲν προσκληθέντος καὶ εἰσελθόντος μου ἵνα φάγω εἰς τὸν οἶκόν σου, οὐκ ἔδωκας ὕδωρ ἐπὶ τὸ νιφθῆναι τοὺς πόδας μου· ὅπως δηλ. ἐνιπτον τὰς χεῖρας πρὸ τοῦ δειπνοῦ (Μάρκ. 7, 3), οὕτω καὶ τοὺς πόδας (Γεν. 18, 4. Κριτῶν 19, 21. Α'. Τιμ.

5, 10)· ὅτι ὁμως οὐκ ἦν αὕτη καὶ γενικὴ συνήθεια, βλέπομεν ἐκ τῆς ἐνταῦθα πράξεως τοῦ Φαρισαίου (παρ. Ἰωάνν. 13, 5).

αὕτη δὲ) ἡ δὲ γυνὴ αὕτη, ἦν σὺ ὡς ἁμαρτωλὸν περιφρονεῖς, ὁψιστον δεῖγμα πίστεως καὶ μετανοίας· ἔδωκέ μοι, τοῖς δάκρυσι βρέξασα τοὺς πόδας, καὶ ταῖς θριξίν ἀποσπογγίσασα.

Στίχ. 45) φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δέ, ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ διέλειπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας·

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι φίλημα ἀγάπης· τὸ δὲ L* καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀφ' ἧς εἰσῆλθεν (περιττὴ διόρθωσις· ὅτι ἅμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ Σωτῆρος, εἰσῆλθε καὶ ἡ γυνή)· τὰ δὲ ΝΑΦ καὶ πολλὰ ἄλλα διέλειπε· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ BDF καὶ πλείστα ἄλλα διέλειπεν (ὁ κέριστος ὁρθὸς = οὐκ ἐπαύσατο, ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, ὁ δὲ παρατατικὸς ἐδήλου ἂν τὸ συνήθως γινόμενον, ὅπερ οὐχ' ἀρμόζει ἐνταῦθα)· τὸ δὲ P καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι «τοὺς πόδας μου».

Φίλημα ἀγάπης ἐν τῷ εἰσελθεῖν με εἰς τὸν οἶκον σου (Τωβίτ 9, 8. 11, 11) οὐκ ἔδωκάς μοι· ἡ δὲ γυνὴ αὕτη, ἀφ' ἧς εἰσῆλθον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου οὐκ ἐπαύσατο καταφιλοῦσα μου τοὺς πόδας εἰς δεῖγμα τοῦ βαθέος σεβασμοῦ αὐτῆς.

Στίχ. 46) ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψέ μου τοὺς πόδας.

ἤλειψέ μου τοὺς πόδας ἔχουσι τὰ ΝΚΜ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ δὲ ΑΒΕ καὶ πλείστα ἄλλα τοὺς πόδας μου καὶ τὰ ΔΙ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ τοὺς πόδας μου.

Σὺ μὲν εἰσελθόντος μου εἰς τὸν οἶκόν σου οὐκ ἤλειψας ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου (σύνηθες γὰρ ἦν τοῦτο ἐν συμποσίοις· Δευτερ. 28, 10. Βασ. Β'. 14, 2. Ψαλμ. 23, 5. 92, 11. 104, 15. Μιχ. 6, 5), αὕτη δὲ μύρῳ (πολυτιμωτέρῳ πολὺ τοῦ ἐλαίου παρ. Ματθ. 26, 7) ἤλειψέ μου καὶ δὴ οὐ τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ τοὺς πόδας, ὁ καὶ τοῦτο βαθέος σεβασμοῦ δεῖγμα.

Στίχ. 47) οὐ χάριν, (λέγω σοι) ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι· αὕτης αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολὺ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.

Τὰ ΝΑΓ καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν « αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι αἱ πολλαί »· τὰ δὲ BEG καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. « αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί. »

Τὸ οὗ χάριν = οὐ ἔνεκα, διό· διὰ τοῦτο τοίνυν (τὸ λέγω σοι ἐν παρενθέσει = καὶ πρόσχες καὶ μάθε τοῦτο) συγκεχώρηται ἤδη (τὸ ἀφέωνται = ἀφείνται παρ. Ματθ. 9, 2) αἱ πολλαὶ αὐτῆς ἁμαρτίαι· ὅτι διὰ τῶν ἔργων κατέδειξε μεγάλην ἀγάπην πρὸς με, τὸν παρέχοντα τὴν χάριν καὶ ἄφεςιν τῶν ἁμαρτιῶν εἰς τοὺς πίστει καὶ ἀγάπῃ τὴν εἰλικρινῆ ἑαυτῶν μετάνοιαν καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ κακὸν (τὴν ἁμαρτίαν), ἀγάπην δὲ πρὸς τὸ ἅκρον ἀγαθόν (τὸν Θεόν) ἐπιδεικνυμένους· ὅπου γὰρ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Θεόν, ἐκεῖ καὶ μῖσος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν (Ματθ. 6, 24), καὶ τήρησις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ (Ἰωάνν. 14, 23). Διὰ τοῦτο τοίνυν ἡ πρὸς τὸν Σωτῆρα ἀγάπῃ μέσον ἀπαραίτητον καὶ ὑπηρετικὴ (ἀλλ' οὐ ποιητικὴ, ὡς προείπομεν) αἰτία τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν· κατὰ τὸν ἔμπρακτον δὲ τῆς ἀγάπης ταύτης βαθμόν, καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν· ὁ βαθμὸς δ' οὗτος οὐκ ἐν ἐξωτερικοῖς ἔργοις πάλιν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν τῇ δι' αὐτῶν καταδεικνυμένη εἰλικρινεῖ καὶ βαθεῖα τῆς καρδίας διαθέσει, ἣν ὁ καρδιογνώστης καλῶς γινώσκει (Ματθ. 23, 37. 15, 8. Α'. Τιμ. 1, 5). Τοῦτο τοίνυν δηλοῖ τὸ « ὧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται » ἥτοι μικρὸν μόνον μέρος τῶν ἁμαρτιῶν, τοῦ λοιποῦ μέλλοντος λαβεῖν τὴν ἀνήκουσαν ποινὴν, ἥτοι ἐν ἄλλαις λέξεσιν· ὅστις δὲ τιμωρεῖται διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ (εἰ καὶ ἐπιεικέστερον, ὅτι μικρόν τι μέρος ἀφέθη αὐτῷ) ἀποδείξει ὅτι ὀλίγον ἀγαπᾷ, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον τιωρθώθη καὶ ὀλίγον προύχώρησεν εἰς τὴν ἀρετὴν φυγὼν τὴν κακίαν.

Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ κατηγορίᾳ εὗρίσκετο καὶ ὁ Σίμων, οὗ καθάπτεται διὰ τοῦτο, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ.

Στίχ. 48) Εἶπε δὲ αὐτῇ· ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι·

Τὸ Ρ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀφέωνταί σοι.

Τὴν διδασκτικωτάτην ταύτην ἀρχὴν ὁ Σωτὴρ εὐθὺς ἐφαρμόζων εἰς τῆς γυναικὸς τὴν μεγάλην καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην καὶ μετάνοιαν,

ἀγγέλλει αὐτῇ ὡς τετελεσμένην ἤδη τὴν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς ἄφεσιν διὰ τοῦ ἀφένωνται, συγκεχώρηται αἱ ἁμαρτίαι σου.

Στίχ. 49) Καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφήσιν;

Τὰ DP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τίς ἐστιν οὗτος;

Ἀγνοοῦντες οἱ μετ' αὐτοῦ συντρώγοντες τὴν θεϊαν αὐτοῦ φύσιν, ἀποροῦσι περὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ Φαρισαῖοι (Λουκ. 5, 21), λέγοντες ἐν ἑαυτοῖς, διανοοῦμενοι· τίς ἐστιν οὗτος, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφήσιν; Θεός ἐστιν, ἵνα συγχωρῇ ἁμαρτίας; (παρ. Λουκ. 5, 21 καὶ 24). Ὁ δὲ Σωτὴρ μηδεμιᾶς αὐτοὺς ἀξιῶν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ἀμέσου ἀπαντήσεως, ἀπολύει τὴν γυναῖκα, ἀνακηρύττων τὴν τελείαν αὐτῆς συγχώρησιν καὶ σωτηρίαν διὰ τὴν πίστιν αὐτῆς, καὶ ἐμμέσως ἐπιτιμῶν τοὺς ἀπίστους ὁμοτραπέζους.

Στίχ. 50) Εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

Ἡ ἀγάπη μήτηρ καὶ θυγάτηρ τῆς πίστεως, τῆς ὑπηρετικῆς ὡσαύτως αἰτίας τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν (Πράξ. 15, 9. Ῥωμ. 3, 22 κτλ.)· διὸ καὶ διδάσκων τοῦτο τοὺς ἀπίστους ὁμοτραπέζους, ὅτι ἐν ἀπιστίᾳ μένοντες ἀποθανοῦνται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν (Ἰωάνν. 8, 24), ἐπιλέγει· Ἡ πίστις σου ἤδη σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην· (οὐδενὸς πλέον χρῆζεις) παρ. Λουκ. 8, 48.

Τοσοῦτο βαθέως εὐαγγελικὴ καὶ ἀληθὴς ἐν τῇ ἀπλότητι αὐτῆς καὶ τῇ ἀκριθείᾳ καὶ σαφηνείᾳ ἡ διήγησις αὕτη, ὥστε μόνῃ ἡ τῶν ἀκρίτων ὑπερκριτικῶν καὶ παντὸς πνευματικοῦ φρονήματος ἐστερημένων ἰδιολογιστῶν διάνοια δύναται ἀρνεῖσθαι τὸν πρωτότυπον καὶ ἱστορικὸν ταύτης χαρακτῆρα.

4) Αἱ διακονοῦσαι τῷ Σωτῆρι ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
 γυναῖκες.

Λουκᾶ 8, 1 — 5.

Στίχ. 1) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς καὶ αὐτὸς διώδευε
 κατὰ πόλιν καὶ κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν
 βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ,

Τὸ κ καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι διώδευσε· — τρία δὲ τῶν μικρῶν ἔχου-
 σιν οἱ δώδεκα ἀπόστολοι.

Ὁ Λουκᾶς μετὰ τὴν διήγησιν τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον ἀνα-
 φέρει περιοδείαν γενομένην ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ διὰ τὸ κήρυγμα πρὸ
 τῆς παραβολῆς τοῦ σπειροντος, ἣν ἐν ἄλλῃ σειρᾷ ἔχει ὁ Ματθαῖος.

Καὶ ἐγένετο . . . καὶ) ὁ γνωστὸς ἰδιωτισμὸς τοῦ Λουκᾶ = ἐν
 δὲ τῷ καθεξῆς χρόνῳ ὁ Σωτὴρ διώδευε (= διήρχετο· λέξις τοῦ
 μεταγ. ἑλληνισμοῦ παρὰ Πολυθ. Πλουτ. καὶ Λουκ. εὐρισκομένη,
 ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ο'. (ἀντὶ τοῦ ἔβρ ἱβρ Ψαλμ. 89, 41. Σοφον.
 3, 7 ἡρῆτη Γεν. 13, 17 καὶ ἡρῆ Ἡσ. 59, 8).

κατὰ πόλιν καὶ κώμην) = μίαν πρὸς μίαν, ἐκάστην πόλιν καὶ
 κώμην τῆς Γαλιλαίας.

κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ) παρ.
 20, 1 « διδάσκοντος καὶ εὐαγγελιζομένου » Λουκ. 9, 2. Πράξ.
 20, 25. 28, 31. τὸ κηρύσσειν καὶ διδάσκειν ἐστὶ τὸ γενικόν, τὸ
 δ' εὐαγγελίζεσθαι τὸ εἰδικόν ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐννοίᾳ· τὸ δὲ τὴν
 βασιλείαν τοῦ Θεοῦ δηλοῖ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ σύστασιν τῆς ἐκκλη-
 σίας αὐτοῦ (παρ. Ματθ. 3, 2), ἣτις ἐστὶν ἐπέκτασις τῆς τοῦ
 Θεοῦ βασιλείας.

καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ) ἦσαν, συνώδευον δηλ. αὐτῷ ἐν τῇ
 ὁδοιπορίᾳ ταύτῃ.

Στίχ. 2) καὶ γυναῖκες τινες, αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ
 πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγ-
 δαληνή, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτά ἐξεληλύθει,

Τὰ ALP καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι Μαριάμ· τὸ B^ε H καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουσι πολλά, ἀντὶ ἐπτὰ.

Πλὴν τῶν δώδεκα παρηκολούθουν τῷ Σωτῆρι καὶ γυναῖκες τινες Γαλιλαῖαι, ὧς ἐθεράπευσεν ἐκ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν, καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐβοήθουν εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἀποζώντων οὕτως ἐκ τοῦ ἐλέους τῶν εὐσεβῶν καὶ πιστῶν, ἵνα σχολάζωσι τῷ ἔργῳ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων· ὥστε καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἡμῶν ἐξ ἐλέους τῶν πιστῶν ἔζη.

Τινὰς δὲ τῶν γυναικῶν τούτων ἀναφέρει κατ' ὄνομα, καὶ πρώτην μὲν τὴν ἐκ Μαγδάλων Μαρίαν, τὴν γνωστὴν μυροφόρον, ἣν χαρακτηρίζει οὐχὶ ὡς τὴν ἀλείψασαν τὸν Κύριον μύρῳ κατὰ τὴν ἐσφαλμένην, ὡς εἶδομεν, γνώμην τινῶν, ὅπερ, ὡς εἶπομεν, ὠφείλε δηλωῆσαι, εἰ αὕτη ἦν ἡ εὐθὺς ἀνωτέρω ἀναφερομένη ἀμαρτωλὸς γυνή, ἀλλ' ὡς τὴν ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτὰ ἐξεληλύθει, ἥ, ὡς ὁ Μάρκος λέγει, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ὁ Σωτὴρ ἐπτὰ δαιμόνια (Μάρκ. 16, 9)· διὰ τούτου παρίσταται ὡς δαιμονιζομένη καὶ παραφροσύνη πρότερον συνεχομένη, καὶ δὴ δεινῶς βασανιζομένη· ὅτι ἐπτὰ δαιμονίοις συνείχετο· ὁ ὠρισμένος δ' οὗτος ἀριθμὸς, ὡς καὶ ὁ πολλῶ μείζων (λεγεὼν) τῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαδαρηνῶν δαιμονιζομένων (Λουκ. 8, 30), δείκνυσι τὴν κατὰ τμήματα διαίρεσιν τῶν δαιμόνων (ὡς καὶ τῶν ἀγγέλων Ματθ. 26, 53)· ἐκεῖ μὲν τοίνυν μέγα τμήμα, λεγεὼν ὁλόκληρος, τάγμα ὁλόκληρον δαιμόνων καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐβασάνιζε τὸν ἄνθρωπον· ἐνταῦθα δὲ μικρὸν τμήμα, ἐπτὰς, ἡ ἡμιενωμοσία τις αὐτῶν, εἰσεληλύθει εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἐβασάνιζε ταύτην, ἄχρις οὗ ὁ Σωτὴρ σπλαγχνισθεὶς ἐθεράπευσεν, ὡς καὶ τὰς ἄλλας δύο ἀσθενεῖας συνεχομένας, καὶ τὰς ἄλλας, ὧν οὐκ ἐμνημόνευσεν ὀνομασί.

Στίχ. 3) καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου καὶ Σουσάννα καὶ ἕτεραι πολλάί, αἵτινες διηκόνουν αὐταῖς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

Τὰ BD ἔχουσιν Ἰωάννα· καὶ τὰ MG καὶ ἱκανὰ ἄλλα Σωσάννα· τὸ δὲ

Δ και ὀλίγα ἄλλα «καὶ διηκόνουν»· τὰ BDE καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι διηκόνουν αὐτοῖς· τὰ δὲ NAL καὶ πολλὰ ἄλλα αὐτῷ, ὡς καὶ Ματθ. 27, 55. Μάρκ. 15, 41. Ὁ Σωτὴρ εἶχεν ὡς ἄλλος πατὴρ κοινὰ πάντα τοῖς μαθηταῖς, καὶ διὰ τοῦτο καταντᾷ εἰς τὸ αὐτό· ἄλλὰ πιθανώτερον τὸ αὐτοῖς καὶ ἐνταῦθα, καὶ ὡς ὑπὸ τοῦ Ὡριγένους μαρτυρούμενον (I, 380 παρῆχον τοῖς μαθηταῖς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς τροφάς), καὶ ὡς διάφορον τοῦ συνήθους παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς αὐτῷ, καὶ ἐπομένως ὡς μὴ ἐξηγουμένης τῆς ἐν τοσούτοις ἀρχαιστάτοις κώδιξιν ἐκ τῶν λοιπῶν εὐαγγελίων εἰσαγωγῆς αὐτοῦ· τὰ δὲ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων, ἀντὶ τῆς ἀπὸ τοῦ π. κ. καὶ τῶν πλείστων.

Πλὴν τῆς Μαγδαληνῆς ἀναφέρει καὶ τὴν Ἰωάνναν καὶ Σουσάνναν, ὧν τὴν μὲν ὀνομαστί καταλέγει ταῖς μυροφόροις (Λουκ. 24, 10), ταῖς εἰς τὸ μνημεῖον πορευθεῖσαις καὶ ἀγγελοφανείας ἀξιωθεῖσαις· ἐνταῦθα δὲ καλεῖ αὐτὴν γυναῖκα Χουζᾶ Ἐπιτρόπου (τοῦ ἔχοντος δηλ. ἐπιτροπὴν (ἄδειαν, ἐξουσίαν) ἐπὶ τῶν αὐτοῦ, ἐπιτετραμμένου τὴν διοίκησιν τῆς οἰκίας = οἰκονόμου τοῦ Ἡρώδου (παρ. Ματθ 20, 8. Γαλ. 4, 2). Ἡρώδου δὲ τοῦ Ἀντίπα τοῦ τὸν Πρόδρομον ἀποκτείναντος (παρ. Λουκ. 3, 1. 19. 9, 7)· τὸ Χουζᾶς δ' ἕβρ. ὄνομα = חֲזַיָּה (ὁ βλέπων, ὁ ὄρων)· περὶ δὲ τῆς Σουσάννης οὐδὲν ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης γινώσκομεν· πλὴν δὲ τῶν τριῶν καὶ ἑτεραί πολλαὶ ἦσαν τροφὴν παρέχουσαι τῷ Σωτῆρι καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς (χρημάτων καὶ τροφῶν).

5) Ἡ διὰ Σαμαρείας διέλευσις καὶ ἐπιτίμησις τῶν μαθητῶν.

Λουκᾶ 9, 54 — 56.

Στίχ. 51) Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξε τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ.

Τὰ BLE παραλείπουσι τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ πρόσωπον· τὰ δὲ BCL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐστήρισε (τὸν συνήθη παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρ. τύπον (στήρισω, ἐστήρισα, ἐστήρισμαι· παρ. Παροιμ. 15, 26. Ἱερερ. 3, 2. Κριτ. 19, 5 κτλ.).

Ὁ Λουκᾶς μετὰ τὴν διήγησιν τῆς μεταμορφώσεως (9, 28 — 36), τῆς θεραπείας τοῦ σεληνιαζομένου καὶ τῆς ἀναμενούσης αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις τύχης (9, 44) καὶ ἄλλων τινῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ συζήτησις περὶ τοῦ τίς μείζων τῶν μαθητῶν, ἦν καὶ ὁ Ματθ. καὶ Μάρκ. ἔχουσι μικρὸν πρὸ τῆς ἐκ τῆς Γαλιλαίας ἀναχωρήσεως (Ματθ. 18, 1 — 16. 19, 1. Μάρκ. 9, 33 — 37. 10, 1), μεταβαίνει διὰ τοῦ ἐνταῦθα προλόγου εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας αὐτοῦ ὁδοιπορίας εἰς Ἱεροσόλυμα, ἣν ὁμως οὐχὶ κατ' εὐθεΐαν, ἀλλὰ διαπορευόμενος κατὰ πόλεις καὶ κώμας καὶ διδασκῶν ἐποίει (παρ. Λουκ. 13, 22. 17, 11)· διηγεῖται δὲ τὰ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην ἐν δέκα ὁλοκλήροις κεφαλαίοις (μέχρι τοῦ 19, 28 — 45), ἀναφέρων καὶ τινὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου ἐν ἄλλῃ σειρᾷ καὶ ἐν τῇ διατριβῇ τῆς Γαλιλαίας τεθειμένα. Καὶ ἔστι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ πορεία αὕτη, ἦν ἐν τῇ πηγῇ αὐτοῦ ἀνεῦρεν ὁ Λουκᾶς, οὐδεμίαν οὐσιώδη διαφορὰν πρὸς τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστὰς περιέχει, ἀλλὰ τυπικὴν μόνον· ὅτι θεωρεῖ τὸν Σωτῆρα, ἄφ' ἧς ἐπλήρωσε τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ οὐσιώδη καὶ θεμελιώδη ἠθικὴν τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλίαν, ὡς ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἡ πορεία αὕτη ἐστὶ μᾶλλον παρασκευὴ ἐκτελέσεως· ὅταν ὁμως λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς πολλὰς εἰς Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίας, ἃς ὁ Ἰωάννης πρῶτος ἱστόρησεν, ἐννοεῖ ὅτι ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ ταύτῃ τοῦ Λουκᾶ συνεχωνεύθησαν πολλὰ κατὰ διαφόρους ὁδοιπορίας γενόμενα, καὶ πείθεται ὅτι μόνῃ ἡ διήγησις τοῦ Ματθαίου δύναται δεῖξασθαι συγκριτικὴν ἐξέτασιν πρὸς τὴν τοῦ Ἰωάννου, καὶ καταταχθῆναι ἐν συνόλῳ τμήματά τινα τοῦ κηρύγματος κατὰ τὸν Ἰωάννην καὶ τοὺς συνοπτικοὺς, καθ' ὅσον συναντᾶται πρὸς αὐτοὺς ἢ δὺο αὐτῶν τὸ πληρέστερον σχεδιάσμα τοῦ Ἰωάννου (παρ. Ἰωάνν. 4, 1. Ματθ. 4, 12. Ἰωάνν. 4, 54. Ματθ. 4, 17. Ἰωάνν. 4, 35 καὶ 5, 1. Ματθ. 14, 1 — 13. Ἰωάνν. 6, 1 καὶ ἐφ. Ματθ. 14, 14 καὶ ἐφ. Ἰωάνν. 7, 1. Ματθ. 14, 34 — 18, 35, ὅποτε λαμβάνει πέρας τὸ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ κήρυγμα)· τὰ ἐνταῦθα ὁμως ἱστορούμενα τῷ Λουκᾷ οὐ δύνανται οὔτε πρὸς τὸν Ματθαῖον, οὔτε πρὸς τὸν Ἰωάννην συγκρι-

θῆναι· διότι περιέχουσι διάφορα καὶ διαφόρων ὁδοιοποριῶν καὶ τόπων [ἐπεὶ καὶ τῆς παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Βηθανίας ἐπίσκεψιν ἀναφέρει (Λουκ. 10, 28 — 42) καὶ πολλῶ ὕστερον τὴν ἄφιξιν εἰς Ἱεριχὼ (Λουκ. 19, 1), ἥτις πολλῶ ἀπωτέρω τῶν Ἱεροσολύμων κεῖται ἢ ἡ Βηθανία] συμβάντα, ἅτινα πρὸς οὐδένα τῶν δύο αὐτοπτῶν δύνανται ἀχθῆναι εἰς σύγκρισιν· ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος μόνον ἐν τέλει ἀναφέρει τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα τελευταίαν πορείαν (20, 17) καὶ εὐθὺς τὴν εἰς Ἱεριχὼ ἔλευσιν, ἣν ἔχει καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν τέλει· οὐδεμίαν δ' ἄλλην πρότερον, ὁ δ' Ἰωάννης ἀναφέρει πολλὰς ἀναβάσεις εἰς Ἱεροσόλυμα, οὐδεμίαν ὁμως ἔχει κατ' αὐτάς διήγησιν ὁμοίαν τῷ Λουκᾷ. Διὸ καὶ ἐξ ἀνάγκης περιοριζόμεθα ἐνταῦθα εἰς τὴν σειράν τοῦ Λουκᾶ, συμπληροῦντες τὴν πραγματικὴν καὶ καθ' ὅλην κατὰτάξιν τῶν συνοπτικῶν διηγήσεων, ἥτις ἐστὶ καὶ ἡ μόνη ἀναγκασία διὰ τὴν τῶν θείων ἀληθειῶν τῆς ἀποκαλύψεως κατανόησιν.

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ) = ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας, καὶ ἐγγίζειν τὰς τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ· παρὰ β. ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ τὸ πληροῦσθαι καὶ πλησθῆναι Λουκ. 2, 6. Μάρκ. 1, 15, καὶ συμπληροῦσθαι Πράξ. 2, 1. ἀνάληψις δὲ προδήλως ἢ εἰς οὐρανὸν ἄνοδος τῇ τεσσαρακοστῇ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ (παρ. Πράξ. 1, 2. 11. 22 κτλ.)· τὴν αὐτὴν δὲ λέξιν μεταχειρίζονται καὶ οἱ Ο΄. περὶ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ (Βασ. Δ΄. 2, 11 ἀνελήφθη εἰς οὐρανὸν ἐβρ. וַיִּשָּׂא בְּיָמָיו παρὰ β. καὶ Α΄. Μαρκ. 2, 58. Σοφ. Σιρ. 48, 9)· ἀτόπως δὲ ὁ Wieseler ἐξηγεῖ τὸ ἀναλήψεως, ὡς δηλοῦν ἀποδοχῆς αὐτοῦ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὥστε ἐμελλον μετ' ὀλίγον ἄρξασθαι αἱ τοῦ διωγμοῦ· οὔτε ὁμως τὸ ἀνάληψις δύναται σημαίνειν ἀποδοχὴν (δηλοῖ γὰρ τὸ ἀναλαμβάνειν ἔργον τι, τὴν υἱοθεσίαν, τὴν κατανόησιν, τὴν ἐκ νέου ἀποκτησιν, τὴν ἀνάκτησιν πόλεως, τὴν ἀνάρρωσιν, τὴν ἐπανόρθωσιν, τὴν ἐπανάληψιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἀποδοχὴν)· εἴτα δὲ οὐδένα διωγμὸν τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἀναφέρουσι τὰ εὐαγγέλια· ὥφειλε δὲ πρὸς τούτοις τεθῆναι τὸ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ῥητῶς, εἰ ἤθελε

ἵνα ἐτοιμάσωσιν, ὡς κατωτέρω λέγει, τῷ Σωτῆρι καὶ τοῖς λοιποῖς κατάλυμα (παρ. Λουκ. 22, 11. Μάρκ. 14, 14)· οἱ ἄγγελοι δὲ αὐτοί, οἱ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀποσταλέντες μηνυταί, οἱ ἀναγγέλλοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίας (ὡς ὀρθῶς ὁ Meyer ἐξηγεῖ, καὶ ὡς καταδεικνύει καὶ ἡ ἐκφρασίς τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου «θέλεις εἰπῶμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κτλ.» ἥτις τότε μόνον ἐξηγεῖται, εἰ ἐν γνώσει τοῦ προσώπου αὐτοῦ οἱ Σαμαρεῖται ἀπέκρουσαν αὐτὸν) εἰσῆλθον εἰς κώμην τινὰ τῶν Σαμαρειτῶν, ἵνα ἐτοιμάσωσιν αὐτῷ κατάλυμα.

Στίχ. 53) καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ.

Οἱ κάτοικοι τῆς κώμης οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι καὶ κατάλυμα δοῦναι ἐν τῇ κώμῃ αὐτῶν τῷ προαναγγελθέντι προφήτῃ καὶ Μεσσίᾳ, μαθόντες ὅτι ἐπορεύετο εἰς Ἱερουσαλήμ (ὡς τὸ τέλος τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ)· ἐπειδὴ τοίνυν διὰ τούτου κατεδείκνυτο τῶν Ἰουδαίων προφήτης, οἱ φανατικοὶ τῆς κώμης κάτοικοι οὐδὲν κοινὸν αὐτῷ ἤθελον ἔχειν· καὶ τὸ «τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον»· καθαρὸς ἐβραϊσμὸς (παρ. Βασιλ. Β'. 17, 11 (עֲרַבְרַב עֲרַבְרַב עֲרַבְרַב) = καὶ τὸ πρόσωπόν σου (τουτέστι καὶ σὺ) πορευόμενον ἐν μέσῳ αὐτῶν· ὡσαύτως Ἐξῆδ. 33, 14 «τὸ πρόσωπόν μου προπορεύεταιί σου», τουτέστιν, ὡς οἱ Ο'. μεταφράζουσιν, αὐτὸς (ἐγὼ) προπορεύσομαι σου), δηλῶν κἀνταῦθα = ὅτι αὐτὸς πορευόμενος ἦν (ἤρξατο καὶ ἐξήκολούθει τὴν πορείαν) εἰς Ἱερουσαλήμ, τὴν πρωτεύουσαν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τὸν ναὸν τῶν αἱρετικῶν, ὡς αὐτοὶ ἐθεώρουν τοὺς Ἰουδαίους.

Στίχ. 54) Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης εἶπον· Κύριε, θέλεις εἰπῶμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησε;

Τὰ NB παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ οἱ μαθηταί· καὶ τὰ BD ἔχουσιν Ἰωάννης· τὰ δὲ NBCL^ε εἶπαν·—τὰ CD καὶ δλίγα τῶν μικρῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ·—τὰ δὲ NBL^ε καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ὡς

καὶ Ἡλίας ἐποίησε τῶν ACD καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. καὶ τοῦ Bas. καὶ Χρυσοστ.

Οἱ ὀξύθυμοι καὶ πλήρεις ζήλου διὰ τὸν Μεσσίαν υἱοὶ Ζεβεδαίου (παρ. Εἰσαγ. § 14 σελ. 143) ἰδόντες (= γνόντες, μαθόντες τὴν τῶν Σαμαρειτῶν ἐκείνων διαγωγὴν), εἶπον πρὸς τὸν Σωτῆρα· Κύριε, θέλεις εἰπῶμεν (= δίδως ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν ἵνα εἰπῶμεν, ἵνα προσταῶμεν) πῦρ (οὐχὶ κεραυνόν, ἀλλὰ πῦρ τὸ παμφάγον καὶ καταναλίσκον στοιχεῖον, ὃ τῇ ἐντολῇ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ, κατελθὼν δις κατέφαγεν ἑκάτερον τῶν πεντηκοντάρχων καὶ τοὺς πεντήκοντα ἄνδρας ἑκατέρου αὐτῶν Βασιλ. Δ'. 1, 10—12) καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ (τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δείκνυσαι τὴν θαυμασίαν καὶ ὑπερφυσικὴν αὐτοῦ αἰτίαν) καὶ ἀναλῶσαι, κατακαῦσαι καὶ καταστρέφειν καὶ ἐξαφανίσαι ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ὡς καὶ ὁ Ἡλίας ἐποίησε (δις) τοῖς ἀνθρώποις τοῦ Ὁχοζίου, καθὰ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ ἀναφέρεται.

Στίχ. 55) Στραφεῖς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν· οὐκ οἴδατε οἴου πνεύματος ἐστὲ ὑμεῖς;

Τὸ ΚΠ καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι· στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς — τὰ δὲ NABC καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὴν μετὰ τὸ ἐπετίμησε πρότασιν (καὶ εἶπεν οὐκ οἴδατε οἴου πνεύματος ἐστὲ ὑμεῖς;) ἣν ἔχει τὰ DFK καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ τὸ κείμεν. Διδύμ. Χρυσοστ. Ἐπιφ. Ἀμβρ. ἡ δὲ παράλειψις προῆλθεν ἐκ λόγων δογματικῶν, καθότι ὁ Μαρκίων καὶ ἄλλοι γνωστικοὶ μετεχειρίζοντο τὴν ῥῆσιν ταύτην κατὰ τῶν προφητῶν τῶν Ἰουδαίων (ὅπερ καταδεικνύει τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς, ὅτι ὁ Μαρκίων ἤκματε κατὰ τὸ 120 μ. Χ.) παράβ. Τερτυλλ. κατὰ Μαρκίωνος 4, 23.

Ὁ Σωτὴρ στραφεῖς πρὸς τοὺς δύο μαθητάς, ἐπετίμησεν, ἤλεγξεν αὐτοὺς εἰπὼν· οὐ γινώσκετε οἴου πνεύματος (= τοῦ πράεος ἁγίου Πνεύματος τῆς Κ. Διαθήκης, ἀνθρώποι) ἐστὲ ὑμεῖς; (καὶ οὐχὶ τοῦ πνεύματος τῆς ὀργῆς καὶ τιμωρίας πρὸς συγκράτησιν ἐν τῷ παλαιῷ νόμῳ τοῦ σκληροτραχήλου λαοῦ τῆς Π. Δ.) ἕκαστον δηλ. τούτων εἶχε τὸν καιρὸν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ· ὥστε ὁ Σωτὴρ οὐκ ἐπιτιμᾷ τῷ Ἡλίᾳ (ἄπαγε!), τῷ ὀρθῶς κατανοήσαντι τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, εἰ καὶ πρὸς αὐτὸν ἔτι ὁ Θεός, ὑπὲρ τὸ μέτρον ζη-

λατῶν ὄντα, κατέδειξεν ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ αὐτοῦ καὶ πρόσκαιρος ἐνέργεια, οὐκ ἔστιν ἡ μόνη αὐτοῦ καὶ κυρία ιδιότης (παρ. Βασ. Γ'. 19, 11. 12), ἀλλ' ἐπιτιμᾷ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, τοῖς μὴ κατανοήσασιν τὸ τῆς ἀγάπης καὶ πραότητος καὶ σωτηρίας ἁγίον πνεῦμα (τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος), ὃ καὶ ἐνεργήσει διὰ τῶν ἀποστόλων ἐν ἀγάπῃ καὶ πραότητι τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου· τοῦτο δ' οὐ δεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Κ. Δ. οὐκ ἔστι καὶ πνεῦμα ὀργῆς κατὰ τῶν πεπωρωμένων (παρ. Πράξ. 5, 1—11), ἀλλ' ὅτι ὁ ὑπερέχων νῦν χαρακτήρ τῆς θείας ἐνεργείας ἔστιν ὁ τῆς πραότητος καὶ ἀγάπης εἰς σωτηρίαν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ λέγει.

Στίχ. 56) Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι· καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην.

Τὰ FKM καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι τὸ ὁ γὰρ (τὰ UΓA καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸν γὰρ) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι (τὸ VΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀποκτείνειν), ἀλλὰ σῶσαι· τὰ δὲ KABC καὶ ἱκανὰ ἄλλα, τὰ παραλιπόντα ἀνωτέρω τὸ οὐκ οἶδατε οἷου πνεύματος ἔστε ὑμεῖς, παραλείπουσι φυσικῶς καὶ τοῦτο, ὡς ἐπεξηγήσιν ἐκείνου, διὰ τοῦ γὰρ ἐν τοῖς πλείστοις ἀντιγράφοις ἐκφερομένην, καὶ ἐξηγοῦσαν τὴν πραότητα τῆς εὐαγγελικῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ὁ Σωτὴρ, ὁ αἷτις καὶ δημιουργὸς τοῦ εὐαγγελίου, ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον· ἤλθεν γὰρ ἵνα σώσῃ, καὶ πρὸς τοῦτο μετελεύσεται νῦν πάντα τὰ μέσα τῆς ἀγάπης καὶ πραότητος (μόνον δὲ κατ' ἐξαιρέσιν καὶ τὰ τῆς ὀργῆς διὰ τοὺς πεπωρωμένους)· παρ. καὶ Ματθ. 18, 11. Λουκ. 19, 10.

καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην) προδήλως τῆς Σαμαρείας· ἄλλως γὰρ ῥητῶς ἐμνημόνευσεν αὐτῆς, εἰ ἦν ἐν τῇ Περαιᾷ ἢ ἄλλῃ τινι ἐπαρχίᾳ τῆς Παλαιστίνης· ὥστε σφάλλεται ὁ Meyer νομίζων ὅτι τὸ ἐχθρικὸν φρόνημα τῆς μιᾶς ἐκείνης κώμης ἐποίησε τὸν Σωτῆρα μεταβαλεῖν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ. Ὁ γὰρ Λουκᾶς τοῦτο μάλιστα διὰ τῆς περικοπῆς ταύτης σκοπεῖ καταδειξαι, τὴν ἀπόφασιν τοῦ Σωτῆρος τοῦ πορευθῆναι εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐκτελέσεως ταύτης διὰ τῆς ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἰς τὴν Σαμαρείαν ἐλεύσεως αὐτοῦ.

6) Ἡ ἀνάδειξις τῶν Ο΄ ἀποστόλων, καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος.

Λουκᾶ 10, 1 — 12.

Στίχ. 1) Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ ἑτέρους ἑβδομήκοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἐρ-
χεσθαι.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς, ἀντὶ ὁ Κύριος· τὰ BLE 33 παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἑτέρους· τὰ BDMR ἔχουσιν ἑβδομή-
κοντα δύο· καὶ τὰ BKII καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἀνὰ δύο δύο—τὰ δὲ H
καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν πρὸ προσώπου ἑαυτοῦ· τὰ NABC καὶ πολλὰ
ἄλλα ἡμέλλε, ἀντὶ τοῦ ἔμελλε τῶν DKL καὶ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ
π. κ.—ἀντὶ δὲ τοῦ ἐρχεσθαι τὸ A καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰσερ-
χεσθαι· ἄλλα δὲ τινὰ τῶν μικρῶν διέρχεσθαι.

Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην πολλοὶ τῶν μαθητῶν
εἰς εὐρυτέραν ἔννοιαν καὶ ὁπαδῶν τοῦ Σωτῆρος, ἠθέλησαν ἀκολου-
θῆσαι αὐτῷ, ὧν δύο ἀνέφερε προηγουμένως ὁ Λουκᾶς, ὡς ζητήσαν-
τας παρὰ τοῦ Σωτῆρος τὴν ἄδειαν· ἐκ τούτων τοίνυν ἀπεφάσισεν
ἐκλέξασθαι καὶ ἄλλους ἀποστόλους (πλὴν τῶν δώδεκα) ἑβδομή-
κοντα τὸν ἀριθμὸν, ὅπως βοηθήσωσι τῷ ἔργῳ τῶν δώδεκα, δια-
σπειρόμενοι εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον τῆς Ἰουδαίας, δι' οὗ ἔμελ-
λεν αὐτὸς διέρχεσθαι καὶ κηρύττοντες, ὡς καὶ οἱ δώδεκα (Ματθ.
10, 7), τὴν προσέγγισιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Οὐδένα δὲ λόγον ἔχομεν ἵνα ἀμφιβάλλωμεν περὶ τοῦ ἱστορικοῦ
χαρακτῆρος τῆς ἀποστολῆς ταύτης τῶν 70, οὓς ἐξελέξατο κατὰ
τὸν ἀριθμὸν τῶν 70 πρεσβυτέρων τοῦ Ἰσραὴλ, τῶν δοθέντων βο-
ηθῶν τῷ Μωϋσῇ εἰς τὸ διοικεῖν τὸν λαόν (Ἀριθμ. 11, 16. 25)·
ὅτι καὶ οὗτοι βοηθοὶ τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβύτεροι τοῦ νέου
Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ ἦσαν, καὶ οὗτοι ἢ τούτων πολλοὶ πιθανῶς ἀπε-
τέλεσαν τὸ πρῶτον πρεσβυτέριον τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας
(παρ. Πράξ. 11, 30. 15, 2 κτλ. 21, 18)· ἡ σιωπὴ δὲ τῶν ἄλ-

λων εὐαγγελιστῶν δύναται ἐξηγηθῆναι καὶ ἐκ τοῦ προσκαίρου ταύτης τῆς ἀποστολῆς χαρακτηῖρος διὰ *μῆλιν καὶ μόνην ὀρισμένην περιόδον* τοῦ Σωτῆρος (παρ. τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐν στίχ. 17), ὅπως προπαρασκευάσωσι καὶ ἐν ταῖς μικροτέrais κώμαις καὶ χωρίοις τὸν λαὸν εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· ἡδύναντο δ' ἐπιδρᾶσαι καὶ ἄλλοι λόγοι, ὡς λ. χ. λόγοι συντομίας ἢ τῆς καὶ ἔξω τῆς Γαλιλαίας ἐργασίας αὐτῶν, τῆς κειμένης ἔξω τοῦ σχεδίου τοῦ Ματθαίου, διὰ τὸν ἀρχεὺς εὐαγγελιστὴν τοῦτον· ἔστι δὲ τολμηρόν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, τὸ ἐκ τῆς σιωπῆς τῶν λοιπῶν ἐπιχείρημα κατὰ τῆς γνησιότητος καὶ ἀληθείας διηγήσεως ἐνός τινος τῶν εὐαγγελίων· γνωστὸν δ' ἐκ τῶν εὐαγγελίων καὶ τῆς Κ. Δ. ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶχε πλὴν τῶν δώδεκα διαρκῶς καὶ εὐρύτερον κύκλον μαθητῶν περὶ ἑαυτὸν (παρ. Ἰωάνν. 6, 60. Πράξ. 1, 15. 21. Α'. Κορ. 15, 6), ἐξ ὧν ἡδύναντο ἐκλέξασθαι τοὺς 70 τούτους· ἡ ὁμοιότης δὲ τῆς πρὸς τοὺς δώδεκα ὁμιλίας (παρ. Ματθ. 9, 37. Λουκ. 9, 3 καὶ ἐφ.) καὶ τῆς ἐνταῦθα, ὡς καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν εὐχαριστίας τῷ Θεῷ κατωτέρω ἐν στίχ. 21, ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς, καὶ ἡ ἐπιστροφή δ' αὐτῶν καταδεικνύει ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν ἐπερατώθη τότε διὰ τῆς κηρύξεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν ὀρισμένῳ κύκλῳ τῆς Παλαιστίνης.

Μετὰ δὲ ταῦτα) τὴν ἀπόφασιν τῆς ὁδοιπορίας, καὶ τὴν παράκλησιν τῶν δύο ἵνα ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ ὡς μαθηταὶ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν (παρ. Λουκ. 9, 51. 57. 59).

ἀνεδείξεν) ἀνεκέρυξε δημοσίᾳ ὡς τοιοῦτους ἐκείνους, οὓς ἐξελέξατο ὡς καταλλήλους διὰ τὴν διακονίαν ταύτην· παρ. Πράξ. 1, 24.

καὶ ἑτέρους) παράβαλε ἀνωτέρω 9, 57 — 62, ὅπου περὶ μαθητῶν ὁ λόγος, ὥστε μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, ἐβδομήκοντα (τὸν ἀριθμὸν)· ὁ ἀριθμὸς 72 τῶν ὀλίγων ἀντιγράφων, ἃ ἀνεφέρομεν, ἐτέθη ὅπως ἀκριβῶς ὥσιν ἐξάκις οἱ δώδεκα· οἱ ἐβδομήκοντα ὁμῶς ἀνταποκρίνονται ἀκριβῶς, ὡς εἶδομεν, πρὸς τοὺς ἐβδομήκοντα πρεσβυτέρους τοῦ Ἰσραὴλ, ὡς καὶ οἱ δώδεκα πρὸς τοὺς δώδεκα πατριάρχας· οὐδεμία δὲ τῶν 70 τούτων ἀναλογία πρὸς τὰ ἐν τῷ 10 Κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως ἀναφερόμενα 70 ἔθνη, ὅτι οὐκ ἔθνων

ἀπόστολοι οὗτοι προωρίσθησαν, ὡς ὁ Παῦλος, ἀλλὰ βοηθοὶ τῶν 12 διὰ τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην, καὶ πιθανῶς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ νέου Ἰσραήλ.

καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο) ὡς καὶ τοὺς δώδεκα κατὰ τὸν Μάρκον 6, 7 πρὸς παρηγορίαν ἀλλήλων καὶ συνδρομὴν.

πρὸ προσώπου αὐτοῦ) παρὰ β. ἀνωτέρω 9, 52· ἐμπροσθεν αὐτοῦ.

εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἔμελλεν ἔρχεσθαι) ὡς πρόδρομοι αὐτοῦ εἰς ὅλα τῆς Σαμαρείας καὶ Ἰουδαίας τὰ μέρη, εἰς ἃ ἔμελλεν ἔλθεῖν.

Στίχ. 2) Ἐλεγεν οὖν αὐτοῖς· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

Τὰ NBCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἔλγε δέ· τὰ δὲ KMPI καὶ πολλὰ ἄλλα, ὅπως ἂν ἐκβάλῃ· — τὰ BD ἐργάτας ἐκβάλῃ· τὰ NABCD καὶ πάντα τὰ κεφαλ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἐκβάλῃ· τὸ δὲ π. κ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἐκβάλλῃ.

Ὁ στίχος οὗτος κατὰ λέξιν ὁ αὐτὸς τῷ Ματθ. 9, 37 καὶ 38, οὗς μέτιθι.

Στίχ. 3) ὑπάγετε, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων·

Τὰ NAB καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ ἐγὼ — τὰ δ' AM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν πρέδωκα (ὡς ὁ Ματθ.), ἀντὶ τοῦ ἔρνας.

Καὶ ὁ στίχος οὗτος αὐτολεξεῖ σχεδὸν ὁ αὐτὸς τῇ α'. προτάσει τοῦ 16 στίχου τοῦ 10 κεφαλαίου τοῦ Ματθαίου, καὶ ἐρμηνεύθῃ ἐν τοῖς ἐκεῖ παραλλήλοις τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 4) μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πῆραν, μηδὲ ὑποδήματα καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσθησθε.

Τὰ NABC καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουν βαλάντιον· — τὰ δὲ MSX καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. βαλάντιον, ἢ δευτέρα αὕτη ἢ συνήθης παρὰ τοῖς δοκίμοις ('Ἀριστοφ.') — τὸ M καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν μῆτε πῆραν· — τὰ

ΝΒD καὶ πολλὰ ἄλλα μὴ ὑποδήματα, ἀντὶ τοῦ μηδὲ ὑποδήματα τοῦ π. κ. καὶ τῶν ACR καὶ τῶν πλείστων· — καὶ τὰ Ν* L* 28. 33. παραλείπουσιν τὸν καὶ πρὸ τοῦ μ. ηδέναι.

Παράβαλε Ματθ. 10, 9. 10. Λουκ. 9, 3. Μάρκ. 6, 8. ὁ Ματθαῖος ἔχει ἐκεῖ μὴ κτήσησθε χρυσόν, μηδὲ ἀργυρον, μηδὲ χαλκόν· ὁ δὲ Λουκᾶς, 9, 3. μῆτε ἀργύριον· ἐνταῦθα δὲ λέγει μὴ βαστάζετε βαλάντιον, ὡς τὸ ἐν ᾧ ἐτίθετο τὸ ἀργύριον, μῆτε πήραν (ὡς καὶ Λουκ. 9, 3) μῆτε ὑποδήματα (Ματθ. 10, 10) καὶ παραλείπει τὰ λοιπὰ (ῥάβδον, δεύτερον χιτῶνα κτλ.)· ἔστι τοίνυν τοῦτο ὅλως σύμφωνον τοῖς ἐκεῖ· ὅτι διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ βαλαντίου, ἀπαγορεύεται τὸ ἔχειν ἀργύριον παντὸς εἶδους ἐν γένει (παρ. Λουκ. 22, 35 ὅπου οὕτως ἀναφέρει τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἀργυρίου « ἄτερ βαλαντίου »), διὰ δὲ τῆς πῆρας τροφίμα καὶ ὑποδήματα, ὧν ἡ δαπάνη ἐπιβαρύνει τοὺς συντηροῦντας αὐτούς· προσηκίῃ δὲ καὶ μηδέναι ἀσπάσασθε (= χαιρετίσητε Ματθ. 5, 47) κατὰ τὴν ὁδόν, ἵνα μὴ ἐμποδισθῇτε καὶ βραδύνητε ἐν τῇ τοῦ ἐργου ὁμῶν ἐκπληρώσει. (παρ. Βασ. Δ'. 4, 29).

Στίχ. 5) εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε εἰρήνην τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Τὰ ΝBC καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἰσέλθῃτε· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Παράβ. Ματθ. 10, 12 ὅπου παραγγέλλει ἀσπάζεσθαι τὸν οἶκον· ἐνταῦθα δὲ κατὰ λέξιν τίθησι τὸν ἀσπασμὸν « Εἰρήνην τῷ οἴκῳ τούτῳ ».

Στίχ. 6) Καὶ ἐὰν ἡ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὁμῶν· εἰ δὲ μὴ γε ἐφ' ὁμᾶς ἀνακάμψει.

Ἐὰν μὲν ἔχει τὸ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν· πάντα δὲ τὰ κεφαλ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀπλῶς καὶ ἐὰν ἡ· — τὰ B 433 ἐκεῖ ἡ· τὸ π. κ. καὶ τὸ Ν* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ υἱὸς (= ὁ υἱός).

Παράβαλε Ματθ. 10, 13. ὁ Ματθαῖος λέγει ἐκεῖ ἀξία εἰρήνης

ἡ οἰκία· ὁ δὲ Λουκᾶς ἐνταῦθα υἱὸς εἰρήνης (παρ. Ματθ. 8, 12) = μέτοχος τῆς εἰρήνης, εἰρηνικός, ὥστε ἄξιος αὐτῆς, ὡς τὸ ὁμοιον ἄξιον τοῦ ὁμοίου.

Στίχ. 7) Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε ἐσθiónτες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστὶ· μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Τὰ BD ἔχουσιν ἐσθοντες· — τὰ δὲ GΔ παραλείπουν τὸ τὰ πρὸ τοῦ παρ' αὐτῶν· καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἐστὶ μετὰ τὸ τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.

Παράβ. Ματθ. 10, 11. Λουκ. 9, 4. Μάρκ. 6, 10· τὸ «Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ» δηλοῖ ἐν ταύτῃ τῇ οἰκίᾳ, ἐν ἣ πρώτον εἰσῆλθετε (παρ. στίχ. 5 ἄνωτέρω)· προστίθεται δὲ τὸ ἐσθiónτες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν (χορηγούμενα), τουτέστιν ὑπ' αὐτῶν διατρεφόμενοι· καὶ ὁ λόγος «ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ» (δι' οὗ τρέφεται)· παρ. Ματθ. 10, 10· εἶτα δὲ προστίθεται μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν· παρ. Ματθ. 10, 11.

Στίχ. 8) Καὶ εἰς ἣν ἂν πόλιν εἰσέρχεσθε καὶ δέχονται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν,

Τὰ NBC καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ, ὃν ἔχει τὸ π. κ. καὶ τὰ AKL καὶ πολλὰ ἄλλα, καὶ ὅστις πράγματι περιτεύεται καὶ οὐ συμφωνεῖ τῷ στίχ. 10. τὰ δὲ EKL καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν δέχονται.

Προτάσσει νῦν τὴν διαγωγὴν αὐτῶν ἐν τῇ πόλει (ἣ καὶ κώμη καὶ τόπῳ ἐννοεῖται, παράβ. στίχ. 1) ἐν ἣ μέλλουσι δέχεσθαι αὐτούς, ἵνα ἐν τῷ ἐπομένῳ προσθῇ καὶ τὴν διαγωγὴν αὐτῶν, ἐν ἣ ἂν μὴ δέχωνται αὐτούς. Τὸ «καὶ εἰς ἣν . . . εἰσέρχησθε καὶ δέχονται» = καὶ ἐὰν μὲν δέχονται ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει εἰς ἣν εἰσέρχησθε.

ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν) καὶ μηδὲν πλέον ζητεῖτε· οὐ περὶ ἐθνικῶν βρωμάτων ὁ λόγος (ὡς Α'. Κορ. 10, 27) ὅτι πρὸς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ὑπὸ νόμον Σαμαρείτας εἰσέρχοντο· πρὸς τοὺς γὰρ καὶ ὁ Σωτὴρ τότε ἐπορεύετο, οὐχὶ δὲ πρὸς ἐθνικούς.

Στίχ. 9) καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς· ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Παρ. Ματθ. 10, 8. 7 (διὰ δὲ τὸ ἐφ' ὑμᾶς παρ. Ματθ. 12, 28).

Στίχ. 10) Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἶπατε,

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν δέ—τὰ δὲ NBC καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰσέλθῃτε, ἀντὶ εἰσέρχησθε καὶ τὰ UΓΔ* καὶ τινὰ ἄλλα δέχονται.

Παρ. Ματθ. 10, 14. Λουκ. 9, 5. Μάρκ. 6, 11 καὶ ἐκεῖ μὲν ἀπλῶς παραγγέλλει καὶ τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐκτινάξαι· ἐνταῦθα δὲ ἐξελθεῖν εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς καὶ κηρύττει τοῦτο, ὅτι ἀποτινάττει τὸν κονιορτὸν καὶ φεύγουσι λέγοντες·

Στίχ. 11) καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσχετε ὅτι ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Τὰ NBDR καὶ τρία τῶν μικρῶν μετὰ τὸ ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν ἔχουσιν εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν (κατὰ τὰ ἄνω παράλλ. χωρία)· ὁμοίως τὰ ACG καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐν τοῖς ποσίν ἡμῶν· τὸ π. κ. ὁμῶς καὶ τὰ ESV καὶ πλείστα ἄλλα καὶ ὁ Μεγ. Βασιλ. ἐν τοῖς ἡθικαῖς, παραλείπουν τοῦτο, ὃ φαίνεται ἐκ τῶν ἄλλων ἐκείνων χωρίων τῶν εὐαγγελιστῶν παρειαχθέν· τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ ἐφ' ὑμᾶς μετὰ τὸ ἡγγικεν.

Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν) = ἐν τοῖς ἐνδύμασι καὶ ὑποδήμασι ἡμῶν ἀπομασσόμεθα ὑμῖν = ἐκμασσόμεθα (Λουκ. 7, 38), ἀποσπογγίζομεν, καθαρίζομεν.

ὑμῖν) = ἰῶντες αὐτὸν πρὸς ὄφελος ὑμῶν· οὐδ' αὐτὸν παρ' ὑμῶν, ἀσεβῶν ὄντων, λαβεῖν θέλομεν· τοῦτο δὲ τῆς ἐσχάτης ἀποδοκιμασίας.

Στίχ. 12) λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Τὰ NBC καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν δὲ παρ. Μαθ. 10, 15· τὸ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ = τῆς κρίσεως, καθ' ἣν τελειοῦται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

7) Ἡ ὑποστροφὴ τῶν Ο'. καὶ ἄλλη πρὸς αὐτοὺς
ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος.

Λουκᾶ 10, 17—20.

Στίχ. 17) Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ Ο'. μετὰ χαρᾶς λέγοντες· Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

Τὰ BD ἔχουσιν (ὡς καὶ ἐν στίχ. 1) ἐδόμηκοντα δύο· τὰ δὲ L 124 μαθηταί.

Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐχαροποίησε τοὺς μαθητὰς τούτους ἡ τῶν δαιμόνων διώξις, ἣν ἐνήργησαν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος· διὸ καὶ ἐκπληρώσαντες τὸν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν σκοπόν, καὶ κατὰ μικρὸν ἐπανερχόμενοι κατ' ὀλίγους, πρῶτον πάντων ἐν θριάμβῳ ἀναγγέλλουσιν αὐτῷ τοῦτο, λέγοντες, Κύριε [οὐ μόνον οἱ λοιποὶ ἀσθενεῖς ἐθεραπεύοντο ὑφ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκας ἡμῖν (ὄρα στίχ. 9) ἀλλὰ] καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν (ἀναχωροῦντα ἐκ τῶν δαιμονιζομένων) ἐν τῷ ὀνόματί σου, ἥτοι διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ σοῦ ὀνόματος.

Στίχ. 18) Εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἄστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.

Τὰ B 254 ἔχουσιν πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς ἄστραπην.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ αὐτοῖς ὅτι ἡ ὑποταγὴ αὕτη ἐστὶ συνέπεια τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ, εἰς ὃ ἀναφέρεται ὁ παρατακτικὸς ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν, τὸν ἀρχηγὸν τῶν πονηρῶν πνευμάτων (Μαθ. 4, 10), ὡς ἄστραπην (διὰ μιᾶς καὶ ταχέως) ἐκ τοῦ οὐρανοῦ (ὁστις εἰκονίζει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἣν ὁ Σωτὴρ ἐπέξειτεινε καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε = ἐκ τῶν πιστῶν, τῶν μαθητῶν μου, πεσόντα, ἥτοι ἀπολέσαντα πᾶσαν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν· μόνον δ' ἐπὶ

τῶν ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν ἐξακολουθεῖ ἔχων τοιαύτην· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τούτου ἐστὶν ὅτι οὐ μόνον οὐδεμίαν πλεον αὐτὸς ἔχει ἐπὶ τῶν πιστῶν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὅτι μάλιστα οἱ πιστοὶ ἔλαβον ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ τῶν δαιμόνων· παράβαλε περὶ τῆς ἐκφράσεως ταύτης καὶ Ἰωάννου 12, 31. Ἀποκαλύψεως 12, 9.

Στίχ. 19) Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθρου, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.

Τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι δέδωκα· τοῦτο δ' ἔχουσι καὶ ὁ Ὀριγ. Βασίλ. Κύριλλ. Ἀλεξ. Ἐπιφ. Θεοδώρ. τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ AC²D καὶ τὰ ἄλλα πάντα καὶ ὁ Ἰουστ. πρὸς Τρύφ. 78 (δίδωμι ὑμῖν ἐξουσίαν καταπατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ σκολοπένδρων καὶ ἐπάνω πάσης δυνάμεως τοῦ ἔχθρου), καὶ ὁ Εἰρ. καὶ Εὐσ. δίδωμι· ὁ παρακείμενος ὀρθότερος, ὡς παριστάνων τὴν δύναμιν ταύτην, ὡς δεδομένην ἤδη ἐν τῇ ἀποστολῇ αὐτῶν διὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἀσθενειῶν ἐν γένει ἐξουσίας (παρ. στίχ. 9), καὶ ἐξακολουθοῦσαν ἔτι, οὖσαν δὲ συνέπειαν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος, οὗ ἀποτέλεσμα ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν πιστῶν ἐκ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ· ὁ δ' ἐνεστῶς ἐδείκνυνεν ἂν τὴν ἀπὸ τοῦ νῦν τῆς ἐξουσίας ταύτης εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ οὐχὶ γενικῶς μόνον, ἀλλ' εἰδικῶς καὶ ῥητῶς γινομένην μετὰδοσιν· τὸ πρῶτον φαίνεται ἀκριδέστερον.

Τὸ δὲ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθρου, συμπληροῦται διὰ τοῦ «καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ» (= οὐ μὴ βλάβῃ· παρ. Ἀποκαλ. 7, 2. 3)· ὥστε δηλοῦν «δέδωκα τοίνυν ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀβλαβῶς καὶ ἀνενοχλήτως πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων» (τουτέστι τοῦ ἀβλαβῶς ἔρχεσθαι εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ὄφεις καὶ σκορπίους), ἧς ἀβλαβοῦς συγκρούσεως φυσικὸν ἀποτέλεσμα ἡ καταπάτησις καὶ καταστροφή ἐκείνων· παρ. Ῥωμ. 16, 20. Ψαλμ. 91, 13· ὄφεις δὲ καὶ σκορπιοὶ καλοῦνται οἱ δαίμονες, ὡς πειράζοντες, βλάπτοντες καὶ πνευματικῶς θανατοῦντες τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μὴ τῷ Θεῷ πιστεύοντας· διὸ καὶ ἀνθρωποκτόνος ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν καλεῖται, ὁ ὄφης ὁ ἀρχαῖος (Ἰωάνν. 8, 44. Α'. Ἰωάνν. 3, 15. Ἀποκαλ. 12, 9. 20, 2)· παρ. καὶ Μάρκ. 16, 18.

καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ) δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν· δύναμις δὲ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Θεοῦ (= τοῦ διαβόλου Ματθ. 13, 19) οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ (Ματθ. 25, 41).

καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ) ὁ ἐχθρὸς καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ· τὸ δ' οὐδὲν = κατ' οὐδέν, ἐν οὐδενὶ ὑμᾶς δυνήσεται ἀδικῆσαι.

Στίχ. 20) Πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίrete, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίrete δὲ (μᾶλλον) ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι τὰ πνεύματα, ἀντὶ τοῦ τὰ δαιμόνια — τὰ δὲ NABCD καὶ πλείστα ἄλλα παραλείπουσι· τὸ μ ᾱ λ λ ο ν, ὃ ἔχει τὸ X καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. Ἡ ἐκ τούτων ἀρχαίων ἀντιγράφων παράλειψις, ὡς καὶ ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ὡριγ. Εὐσεβ. Βασίλ. (μόνος ὁ Κύρ. Ἀλεξ. ἔχει αὐτὸ) δείκνυσιν καὶ χαρακτηριστικῶς τοῦτο, ὡς διόρθωσιν ὁρθῆν κατ' ἐννοιαν, ὅτι καὶ τὸ νικᾶν τὸν ἀνθρωποκτόνον χαρᾶς ἄξιον· μεῖζον ὅμως τὸ τῷ Θεῷ εἰς ὅψιν ἔλθειν καὶ συμβιώσαι· ὥστε καὶ ἀνευ τοῦ μᾶλλον ἐξηγητέον πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίrete (= μὴ περιορίζετε τὴν χαρὰν ὑμῶν ἐντὸς τοῦ κύκλου τοῦ γεγονότος αὐτοῦ), διότι τὰ (πονηρα) πνεύματα (Λουκ. 7, 21 κτλ.) ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίrete δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς πολιτῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ὡς μελῶν καὶ αὐτῶν ἐσομένων τῆς ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς (Ἑβρ. 12, 23· ἡ ἀπογραφὴ δ' αὕτη δείκνυσιν τὸν ἐκ Θεοῦ προορισμὸν τῶν πολιτῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀπὸ τῶν αἰώνων, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου Ματθ. 25, 34). Τὰ NBLX καὶ δύο τῶν μικρῶν ἀντὶ τοῦ ἐγγράφου τοῦ π. κ. καὶ τῶν ACD καὶ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ Εὐσεβ. ἔχουσιν ἐ γ γ ε γ ρ α π τ α ι, ὅπερ καὶ ὁ Βασίλ. καὶ ἄλλοι τῶν πατέρων ἔχουσι· τοῦτον δὲ τὸν παρακείμενον δυνάμεθα νοῆσαι ὡς διόρθωσιν, δεικνύουσαν τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν ὡς ἀποστόλων, οὓσαν ἀποτέλεσμα τῆς προαιωνίου προγνώσεως καὶ προορισμοῦ τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ τῶν ὀνομάτων ἀπογραφὴ ἐν τῷ οὐρανῷ· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀόριστος ἔχει καλῶς, ὡς δηλῶν τὴν ἀπαξ ἤδη ἐν τῷ παρελθόντι τετελεσμένην ἀπογραφὴν αὐτῶν· καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἡμῶν προτιμῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ὡς τοῦ βυζαντινοῦ κειμένου.

Τὸ παράγγελμα τοῦτο τοῦ Σωτῆρος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὅτι ὁ πόλεμος καὶ ἡ νίκη τοῦ κακοῦ ἐστὶ μέγα τι, ἀλλ' ἀρρητικὸν καλόν· ἡ δὲ μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ συμβίωσις, τὸ ὕψιστον θετικὸν ἀγαθόν,

ὁ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ζητεῖν καὶ δι' ὃ ὀφείλει χαίρειν καὶ καυχᾶσθαι.

8) Ἡ πρὸς τὸν νομικὸν ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος,
καὶ παραβολὴ τοῦ περιπεσόντος λησταῖς.

Λουκ. 10, 25—37.

Στίχ. 25) Καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων αὐτὸν καὶ λέγων· διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Τὰ C⁸ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀνέστη τὰ δὲ NBL² παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ λέγων.

Ὁ νομικός οὗτος ὁ πειράζων τὸν Κύριον ἐνταῦθα, ὡς ἐκ τῶν καθ' ἑκάστα τῆς διηγήσεως καταφαίνεται, ἦν ὅλως διάφορος τοῦ περὶ τοῦ πλουσίου νεανίσκου (παρ. Ματθ. 19, 16 οὐ τὴν ἱστορίαν ἔχει καὶ ὁ Λουκᾶς 18, 18 καὶ ἐφ.), ὡς καὶ τοῦ Φαρισαίου νομικοῦ ἢ γραμματέως κατὰ τὸν Μάρκον 12, 28, ὅστις οὐδεμίαν ἐξήγησιν ἐζήτησεν ὡς ὁ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀπεστομώθη μὲν κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἀνεγνώρισε δὲ τὸ ὀρθὸν τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν Μάρκον· πρὸς δὲ τούτοις ἐνταῦθα ὁ μὲν Σωτὴρ ἐρωτᾷ τὸν νομικόν, ὁ δὲ νομικός ἀποκρίνεται ἀναφέρων τὴν ῥῆσιν τοῦ νόμου περὶ τῶν δύο μεγάλων ἐντολῶν, ὁπότε ἐν τοῖς χωρίοις ἐκείνοις τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου ὁ Φαρισαῖος ἐρωτᾷ, καὶ ὁ Σωτὴρ ἀποκρίνεται· τέλος δὲ ἡ παραβολὴ τοῦ Σαμαρείτου, δι' ἧς ἐξηγεῖται τίς ὁ πλησίον, μόνον ἐνταῦθα ἀναφέρεται· ἀτόπως τοίνυν τῶν νεωτέρων τινὲς συγχέουσι τὴν παροῦσαν διήγησιν τὴν γενομένην κατὰ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίαν τοῦ Σωτῆρος, τῇ τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου, τῇ γενομένῃ ἐν Ἱεροσολύμοις μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Σωτῆρος.

Εὐθὺς μετὰ τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁμιλίαν τοῦ Σωτῆρος (στίχ. 22 = 24) ἀνέστη νομικός τις (παρ. Λουκ. 7, 30) ἐκπειράζων (= ἰσχυρῶς πειράζων (παρ. Ματθ. 4, 7)· ὅτι, ὡς ὁ Ζυγαδηνός

λέγει, προσεδόκησε παγιδεύσαι τὸν Χριστὸν εἰς τὸ πάντως ἐπιτά-
ξαι τι ἐναντίον τῷ νόμῳ· καὶ τοῦτο ἔπραξε διὰ τῆς ἐρωτήσεως
«τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;» (παρ. Λουκ. 18, 18).

Στίχ. 26) Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἐν τῷ νόμῳ τί γέγρα-
πται; πῶς ἀναγινώσκεις;

Τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν· ὁ δὲ Ἰησοῦς.

Ὁ Σωτὴρ γινώσκων τὴν πονηρίαν αὐτοῦ, ἐρωτᾷ αὐτὸν ἵνα ἐκ
τοῦ νόμου ἀναφέρῃ τοὺς ὅρους τῆς κληρονομίας τῆς αἰωνίου ζωῆς,
λέγων· ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται περὶ τῶν ὄρων τῆς κληρονομίας
ταύτης; πῶς ἀναγινώσκεις; τουτέστι πῶς σὺ ἀναγινώσκων τὸν
νόμον εὐρίσκεις; τὸ πρῶτον τοῖνον δείκνυσι τὴν ἐξ ἀντικειμένου
ὑπαρξιν ἐν τῷ νόμῳ τοιούτων ὄρων· τὸ δὲ δευτέρον ἀναφέρεται
εἰς τὴν ἐξ ὑποκειμένου γνώσιν αὐτῶν· τὸ δὲ πῶς ἐνταῦθα = οὐχὶ
τίνι τρόπῳ, ὥσει καὶ ἄλλος τρόπος ἀναγνώσεως ὑπῆρχεν, ἀλλ'
ἔστι ραββινικὴ ἔκφρασις תנן δηλοῦσα τὸ τί ἀναγινώσκεις ἐν
τῷ κειμένῳ τῆς Γραφῆς, ὡς καὶ τὸ πῶς λέγεις, πῶς νομίζεις =
τί λέγεις; τί νομίζεις; (τοῦ τρόπου τοῦ ἀναγινώσκειν, λέγειν κτλ.
λαμβανομένου ἀντὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ὃ λέγεται καὶ ἀνα-
γινώσκεται).

Στίχ. 27) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· «ἀγαπήσεις Κύριον
τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυ-
χῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δια-
νοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»

Τὰ Β*H παραλείπουν τὸ σου· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν
ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ τὰ NBDE καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἐν ὅλῃ τῇ
ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ σου· τὰ δὲ NBΓE καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν
καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου — τὰ δὲ DG παραλείπουν τὸ ἐξ ὅλης τῆς δια-
νοίας σου· καὶ τὰ AVX καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐαυτόν , ἀντὶ σεαυτόν.

Ὁ νομικός, προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ἀναφέρει τὴν ὑπ'
αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὡς φαίνεται, καὶ πρότερον πολλάκις μνημο-
νευθεῖσαν ῥῆσιν τοῦ Δευτερονομίου (6, 5) καὶ Δευτέρικου (19,

18), ὧν ἰδίως ἡ πρώτη κοινὴ καὶ συνήθης τοῖς Ἰουδαίοις, πρωίας τε καὶ ἐσπέρας ὑπ' αὐτῶν, κατὰ τοὺς ταλμουδιστάς, ἀπαγγελ-
λομένη καὶ ἐν τοῖς φυλακτηρίοις αὐτῶν γραφομένη (παρ. Ματθ.
23, 5)· τὰς ῥήσεις δὲ ταύτας τοῦ νόμου ἐρμηνεύσαμεν Ματθ.
22, 37 — 39 καὶ Μάρκ. 12, 30. 31, ὅτινι μᾶλλον προσεγγίζει
ἡ ἐνταῦθα ῥῆσις.

Στίχ. 28) Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποιεῖ
καὶ ζήση.

Τὰ FMX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ αὐτῷ· τὸ δὲ
L καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔκρινας, ἀντὶ τοῦ ἀπεκρίθης.

Ὁ Σωτὴρ ἐπιδοκιμάζει τὴν ἀνωτέρω ῥῆσιν, ὡς ὄντως περιέ-
χουσαν τοὺς ὅρους καὶ τὰς συνθήκας τοῦ ἐν Θεοῦ βίου, τὴν ἀγά-
πην δηλ. πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἣτις ἐστὶ τὸ πλήρωμα
τοῦ νόμου· τὸ δὲ τοῦτο ποιεῖ = τὴν ἀγάπην ταύτην ἔχε (εἰ δύ-
νασαι· ἀδύνατος γὰρ ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῷ ψυχικῷ ἀνθρώπῳ) καὶ
ζήση ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὡς κληρονόμος ταύτης.

Στίχ. 29) Ὁ δὲ θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν, εἶπε πρὸς τὸν
Ἰησοῦν καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;

Τὰ ABC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι δικαιοῦσαι· καὶ τὰ N* L αὐτόν.

Ὁ νομικὸς θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν, ὡς εὐλόγως ἐρωτήσαντα,
ἵνα ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς εἴτε διὰ τοῦ Σωτῆρος, εἴτε δι' ἑαυτοῦ
δοθησομένης λάβῃ ἀφορμὴν καὶ ἐρωτήσῃ περὶ τῆς ἀπορίας αὐτοῦ
ὅτι οὐκ ἤδει τί ἐνόει ἡ Γραφὴ διὰ τοῦ πλησίον· διὰ τοῦτο νῦν δι-
καιολογῶν ἑαυτόν διὰ τὴν πρώτην ἐρώτησιν, ἐρωτᾷ καὶ ἐκ δευτέρου.

καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον) ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν δεῖ με νοῆσαι τὴν
λέξιν πλησίον, ἥ κέχρηται ὁ νόμος; τίς ἐστὶ, τίς νοεῖται πλησίον
(μου ὢν). Ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντᾷ δι' ὥραίας παραβολῆς δηλούσης
πλησίον εἶναι πάντα χρήζοντα ἡμῶν, πρὸς ὃν ἐρχόμεθα εἰς σχέσιν·
παρ. Ματθ. 5, 43.

Στίχ. 30) Ἰπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἄνθρωπός τις

κατέβαιναν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ λησταῖς περιέπεσαν· οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμίθανῃ τυγχάνοντα.

Τὰ Ν^ο BC^ο παραλείπουν τὸν δέ· — τὰ δὲ DI^ο ἔχουσιν αὐτῷ μετὰ τὸ εἶπεν· — καὶ τὰ B^ο LE^ο Ἱερειχώ· τὰ EGH καὶ τινα ἄλλα οἱ καὶ ἐξέδυσαν· — τὰ δὲ NBDLE καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ τυγχάνοντα.

Ὑπολαμβάνειν δηλοῖ παρά τε τοῖς δοκίμοις (Ἡροδ. 7, 101 «ὕπολαβὼν εἶπε» Δημοσθ. κτλ.), ὡς καὶ τοῖς μεταγεν. καὶ Ἀλεξανδρ. τὸ μετὰ τινα λαμβάνειν τὸν λόγον (ἡ ὑπὸ = κάτωθεν, οὐχὶ δηλ. ἄνωθεν, ἐξ ἀρχῆς) καὶ συνεχίζειν αὐτόν· οἱ δ' Ο'. μεταφράζουσι διὰ τούτου τὸ ἔθρ. ΠΖΨ (= παραλαμβάνειν, ἐκδέχεσθαι, παρά τινος ἢ μετὰ τινα τὸν λόγον· Ἰωβ 2, 4. 4, 1 κτλ. Δανιήλ 3, 9 κτλ.).

Ἀνθρωπὸς τις) οὕτω γενικῶς χαρακτηρίζει ὁ Σωτὴρ τὸν παθόντα καὶ βοηθείας χρῆζοντα ὡς ἄνθρωπον ἀπλῶς, καὶ οὔτε Ἰουδαῖον, οὔτε Σαμαρεῖτην, οὔτε ἄλλο τι, δεικνὺς ὅτι οὐδὲ κἀν ἀνάγκῃ ἐρωτᾷ καὶ πολυπραγμονεῖν ἡμᾶς τίνας ἔθνους ἐστὶ, λογιζομένους πάντα ἀπλῶς ἄνθρωπον, ὡς ἀδελφόν, καὶ πάντα ὃν ὀρώμεν χρεῖαν ἔχοντα, ὡς πλησίον.

κατέβαιναν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ) περὶ τῆς Ἱεριχοῦς ὄρα Ματθ. 20, 29· μεταξὺ δ' αὐτῶν ἦν βραχὺδης ἔρημος (Ἰωσήφ. ἰουδ. πολ. 4, 8, 3), ἐν ᾗ ἐνεφώλευον λησταί (παρ. Ἱερών. ἐν τῇ ἐρμην. εἰς τὸ Ἱερεμ. 3, 2).

καὶ λησταῖς περιέπεσαν) διὰ τῆς περὶ παρίστανται οἱ λησταί ὡς πέραξ ἐνεδρεύοντες = ἐνέπεσαν εἰς ἐνεδραν ληστῶν· παρ. Διογ. Λαερτ. 4, 50.

οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν) τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ.

καὶ πληγὰς ἐπιθέντες) αὐτῷ ἀνθισταμένῳ κατὰ τῆς ἐκδύσεως ταύτης· παρ. Πράξ. 16, 23· ὁ καὶ προσθετικὸς (= τοσοῦτον ἐκδύσαντες, ὅσον καὶ πληγὰς ἐπιθέντες).

ἀπῆλθον ἀφέντες) ἐν τῇ ὁδῷ.

ἡμίθανῃ τυγχάνοντα) ἐκ τῶν πληγῶν, ἃς εἰλήφει.

Στίχ. 31) Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν.

Τὰ B. 1 παραλείπουν τὸ ἐν πρὸ τοῦ τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ.

Κατὰ συγκυρίαν) ἐκ τοῦ σὺν καὶ κυρῶ = τυγχάνω, συντυχία· λέξεις καὶ παρ' Ἰπποκράτει ἐν χρήσει, ἰσοδύναμος δὲ τῇ συνηθεστέρα *συγκύρησις* = τύχη, περίστασις· ὥστε κατὰ τήχην, ὡς ἔχει τὸ D. ἐνταῦθα.

Ἱερεὺς τις) τοῦ Θεοῦ ὑπηρέτης καὶ τοῦ θελήματος αὐτοῦ γνώστης ἀκριβῆς.

καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν) τὸ ἰδὼν ἐναντιωματικὴ μετοχὴ = εἰ καὶ εἶδεν αὐτὸν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἀντιπαρῆλθεν (ἀντιπαρέρχομαι καὶ ἀντιπάρειμι = ἐκ τοῦ ἀντικρὺ μέρους τῆς ὁδοῦ παρέρχομαι)· ἐνταῦθα τοίνυν παρῆλθεν, ἐπέρασεν ἀπὸ τοῦ ἀντικρὺ μέρους τῆς ὁδοῦ, μηδὲν πλῆσιάσας αὐτῷ ἵνα βοήθειαν παράσχη, ἀλλ' ἐγκαταλιπὼν εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ.

Στίχ. 32) Ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθε.

Τὰ BD ἔχουσι Λευεΐτης· τὰ δὲ N^oBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ γενόμενος· καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα τὸ ἐλθὼν· τὰ δὲ ADΓ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἰδὼν αὐτόν.

Μετὰ τὸν Ἱερέα ἔρχεται δεύτερος ὁ διάκονος τοῦ ἱεροῦ, ὁ Λευίτης, ὅστις ἐγίνωσκε μετὰ τὸν ἱερέα καλῶς τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα τοῦ ἀγαπᾶν καὶ βοηθεῖν τοῦ πλησίον, καὶ ὅμως ἀφικόμενος εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου ἔκειτο ὁ παθὼν, ἐλθὼν, ἐγγίσας, πλησιάσας αὐτῷ καὶ ἰδὼν ἐν τοιαύτῃ ἐλεεινῇ καταστάσει ὄντα ἐπέρασεν ἀντικρὺ, ἐγκαταλιπὼν καὶ αὐτὸς τὸν ταλαίπωρον εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ.

Στίχ. 33) Σαμαρείτης δὲ τις ὁδεύων ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν ἐσπλαγχνίσθη.

Τὰ MCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι Σαμαρίτης· τὰ δὲ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτόν μετὰ τὸ ἰδὼν.

Μετὰ τοὺς δύο τούτους τοὺς κατὰ θεωρίαν ἄριστα εἰδότες τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἔρχεται τρίτος ὁ θεωρούμενος βέβηλος καὶ ξένος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐντολῶν καὶ ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ Σαμαρεῖτης, καὶ ἰδὼν τὸν παθόντα, ἐσπλαγχνίσθη, ὥκτειρεν αὐτόν, ἡσθάνθη οἶκτον διὰ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ.— τὸ δὲ ὁδεύων ἦλθε κατ' αὐτόν, δηλοῖ ὁδοιπορῶν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, ἦλθεν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἦν κείμενος ὁ παθών.

Στίχ. 34) Καὶ προσελθὼν κατέδθη τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτόν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτήνος ἤγαγεν αὐτόν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

Τὰ NAC καὶ ἱκανὰ ἄλλα κακῶς γράφουσιν ἔ λ ε ο ν· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἐπιβιβάσας· καὶ τὰ N* Ξ ἔχουσι τὸν ἀττικὸν τύπον πανδοχεῖον· τὰ δὲ NCL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πανδοχεῖον.

Ὅτι οὐκ ἐποίησαν οἱ στύλοι τῆς θεοκρατίας, οἱ ὁδηγοὶ τῶν τυφλῶν, οἱ ἔχοντες τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ, ἐποίησεν ὁ βέβηλος καὶ ἀκάθαρτος θεωρούμενος Σαμαρεῖτης, ὅστις πλησιάσας τῷ παθόντι, κατέδθη, διὰ καταδέσμων ἔδθη τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων αὐτοῖς ἔλαιον, τὸ μαλάσσειν τὰ σκληρυνθέντα, καὶ οἶνον, τὸν πλύνοντα τὰ ἀκάθαρτα (ἀμφοτέρω δ' ὁμοῦ ἀναφέρουσιν ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν πληγῶν ὁ Θεόφραστος Φυτ. Ἱστορ. 9, 12· ὁ Γαληνός, καὶ ὁ Πλίνιος Φυσικὴ Ἱστορ. 31, 47)· εἶτα δὲ ἐπιβιβάσας, ἀναβιβάσας τὸν ἀσθενῆ καὶ μὴ δυνάμενον βαδίσαι ἐπὶ τοῦ κτήνους αὐτοῦ, καὶ πεζῇ αὐτὸς πορευόμενος, ἤγαγεν αὐτόν εἰς πανδοχεῖον (τὸ κοινῶς χάνιον), τὸ πλησιέστερον κατάλυμα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, καὶ αὐτὸς ἐπεμελήθη αὐτοῦ τὴν πρώτην νύκτα, καταλύσας καὶ αὐτὸς ἐκεῖ.

Στίχ. 35) Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐπιμελήθητι αὐτοῦ· καὶ ὅ,τι ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐξελθὼν· τὰ δὲ N*D*

ἔχουσι πανδοχεῖ· καὶ τὰ BDL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν· τῷ αὐτῷ μετὰ τὸ καὶ εἶπεν· — τὸ δὲ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ εἴτι· τὰ KII καὶ ὀλίγα ἄλλα β,τι δ' ἔν· — τὸ N καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν· τὸ ἐγώ.

Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον) = ἀρχομένης τῆς ἐπαύριον, τὸ πρῶτ' τῆς ἐπαύριον, ὅτε ἠγέρθη, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτοῦ· παρ. Πράξ. 3, 1. Μάρκ. 15, 1.

ἐξελθὼν) ἐκ τοῦ μέρους τοῦ πανδοχείου, τοῦ καταλύματος, ἐν ᾧ ἐκοιμήθη.

ἐκβαλὼν δύο δηνάρια) ὅσα ἠδύνατο διαθεῖναι, ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν.

ἐπιμελήθητι αὐτοῦ) = περιποιήθητι, ὅπως τελέως ἰαθῇ.

καὶ ὅτι ἂν προσδαπανήσῃς) πρὸς τοῖς δυσὶ δηνάριαις, ἐγώ (ὃν ἤδει εὐπορον καὶ χρηστὸν ὄντα) ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με (εἰς τὰ ἴδια) ἀποδώσω σοι.

Στίχ. 36) Τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν, πλησίον δοκεῖ σοι γεγενῆσθαι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς;

Τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν· τὸ οὖν· — τὰ NABC καὶ πάντα τὰ κεφαλ. καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μικρῶν ἔχουν· πλησίον δοκεῖ σοι γεγενῆσθαι· — τὸ δὲ π. κ. κα' ἱκανὰ τῶν μικρῶν δοκεῖ σοι πλησίον γεγενῆσθαι.

Ὅπως διὰ πάντα ἄνθρωπον πλησίον ἐστὶν ὁ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενος εἰς σχέσιν καὶ συνάφειαν οἰανδήποτε, καὶ ἰδίως ὁ *χρηζὼν αὐτοῦ*, οὕτω καὶ διὰ τὸν *χρηζόντα* τοῦτον ἀληθῆς πλησίον ἐστὶν ὁ ἡθικῶς πλησίον, ὁ βοηθῶν αὐτῷ· διὰ τοῦτο τοίνυν ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα συμπληροῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ πλησίον, δεικνύς ὅτι ὀφείλει διὰ τῆς εὐπορίας, ὡς ὁ Σαμαρείτης, *γενέσθαι πλησίον ὁ θέλων ἐννοῆσαι τίς ἐστὶν ὁ πλησίον*, ὃν ὁ Θεὸς ἐντέλλεται ἀγαπᾶν· ὁ γὰρ σκληρὸς καὶ ἀκαρδὸς ἄνθρωπος οὐδέποτε ἐννοήσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐντολῆς, ὅτι δι' αὐτὸν πάντες οἱ χρεῖαν ἔχοντες εἰσὶ *μακρὰν* αὐτοῦ· ὀρθότατα τοίνυν ἐρωτᾷ οὐχὶ τίς ἐστὶν ὁ πλησίον τῶν τριῶν, ὅτι οὐ μονομερὲς ἡ ἔννοια αὕτη· ἀπομακρυνομένου γὰρ τοῦ ἐνός, οὐ δύναται ὁ ἕτερος πλησίον εἶναι· ἀλλὰ τίς γέγονεν; ὅτι ἀμοι-

βαίαν προσέγγισιν προϋποτίθῃ τοῦ χρεῖαν ἔχοντος καὶ εὖ ποιουν-
τος, ὅς μόνος πλησίον γίνεται τῷ πάσχοντι. Κατὰ ταῦτα τοίνυν ἡ
ἀπάντησις εἰς τὸ α καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον » ἐστὶν αὕτη α ὁ
χρεῖαν ἔχων σου, ὅταν σὺ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύῃς αὐτῷ »
(Γαλ. 5, 13).

Στίχ. 37) Ὁ δὲ εἶπεν· ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ·
εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· πορεύου, καὶ σὺ ποιεῖς ὁμοίως.

Τα NBC* καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν εἶπε δέ, ἀντὶ τοῦ εἶπεν οὖν τοῦ
π. κ. καὶ τῶν AC³P καὶ τῶν πλείστων· τὰ δὲ DX παραλείπουσι τὸ αὐτῷ.

Ὁ νομικὸς ἀπαντᾷ πλησίον γέγονεν αὐτοῦ ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος
μετ' αὐτοῦ = ὁ ἐλέησας αὐτὸν (παρ. Λουκ. 1, 72)· — τὸ δὲ
ἄρθρον τὸ ἔλεος δηλοῖ τὴν ὠρισμένην καὶ ἀναφερομένην ἐνταῦθα
πρᾶξιν τῆς ἐλεημοσύνης· τότε δὲ ὁ Σωτὴρ λέγει αὐτῷ· πορεύου,
ὑπάγε εἰς ὁδὸν εἰρήνης (Λουκ. 7, 50. 8, 48), καὶ σὺ ποιεῖς
ὁμοίως (ὡς ὁ Σαμαρεῖτης) = καὶ σὺ τὸ αὐτὸ ποιεῖς, ἔσο ἐλεήμων
τῷ χρεῖαν ἔχοντι, καὶ γίνου ἀληθὴς πλησίον ἠθικῶς διὰ τῆς ἀγά-
πης, τῷ ὄντι πλησίον σου διὰ τῆς ἀνάγκης.

Καὶ αὕτη μὲν ἡ ἀκριβὴς κατὰ γράμμα ἐξήγησις τῆς παραβο-
λῆς· πολλοὶ ὁμῶς τῶν πατέρων, ὁ Ὁριγένης πρῶτος, καὶ μετ'
αὐτὸν ὁ Ἀμβρ. ὁ Αὐγουστ. ὁ Θεοφύλ. ὁ Ζυγαδ. ἀλληγορικῶς
ἐξηγοῦσι τὴν παραβολὴν ταύτην· ἄνθρωπόν τινα τὸν Ἀδὰμ ὑπο-
λαμβάνοντες, Ἰερουσαλὴμ δὲ τὸν παράδεισον, Ἰεριχώ τὸν κόσμον
τοῦτον, ληστὰς τοὺς δαίμονας, Ἰερέα τὸν νόμον, Λευίτην τοὺς
προφῆτας, Σαμαρεῖτην τὸν Χριστόν, ἔλαιον καὶ οἶνον τὸ ὅτε μὲν
ἡμερον καὶ ἱλαρόν, ὅτε δὲ πτύφον καὶ δάκνον τῆς διδασκαλίας αὐ-
τοῦ· ἴδιον δὲ κτήνος τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα, τὸ κτείνεσθαι μέλλον
καὶ βαστάσαι τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, πανδοχεῖον τὴν ἐκκλησίαν,
πανδοχεῖα τὸν ἐπίσκοπον καὶ πάντα προεστώτα τῆς ἐκκλησίας, δύο
θηνάρια, τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, καὶ ἐπάνοδον αὐτοῦ,
τὴν δευτέραν παρουσίαν. Ἡ ἐξήγησις δ' αὕτη οὐ δύναται βεβαίως
ἀπομακρύναι τὴν φυσικὴν καὶ κατὰ γράμμα, ἐν ἣ ἐβρέθη ἡ παρα-
βολή, οὐχ' ἥττον δύναται παρ' αὐτῇ ἀναφέρεσθαι ὡς θεολογούμε-

νον ἐν τῇ πρακτικῇ ἰδίῳς ἐξηγήσει τοῦ εὐαγγελίου, οὐ μόνον μηδὲν βεβιασμένον ἢ ἄτοπον ἐνέχον ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ χαρακτηρίζον ὡς τὸ πρότυπον τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, καὶ δεικνύον ὅτι διὰ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ ἀγάπης, μόνος τελείως ἐπλήρωσε τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ Νόμου.

9) Ἡ ὑπὸ τῆς Μάρθας ὑποδοχὴ καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν ῥῆσις.

Λουκ. 10, 38—42.

Στίχ. 38) Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτούς, καὶ αὐτοὶ εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνὴ δέ τις, ὀνόματι Μάρθα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Τὰ NBLE 33 ἔχουσιν «ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι αὐτούς αὐτοὶ εἰσῆλθεν» — τὰ δὲ FH καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁ Ἰησοῦς, ἀντὶ τοῦ καὶ αὐτός· — καὶ τὰ NCLE 33 εἰς τὴν οἶκον· τὰ δὲ N^oC^oLE παραλείπουν τὸ αὐτῆς ἐν τέλει.

Κατὰ τὴν εἰς Ἱερουσόλυμα ὁδοιπορίαν ταύτην, ἐγένετο καὶ τὸ ἐνταῦθα ἀναφερόμενον· ἐπειδὴ ὁμως ἡ Μάρθα καὶ Μαρία ἦσαν αἱ γνωσταὶ ἀδελφαὶ τοῦ Λαζάρου (Ἰωάνν. 11, 1), ἡ κώμη αὕτη, ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη, ἦν ἡ ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων Βηθανία, εἰς ἣν μόνον κατὰ τὸ τέλος τῆς ὁδοιπορίας ἀφίκετο, ἐξ οὗ κατανοοῦμεν ὅτι ὁ Σωτὴρ οὐχὶ ἄπαξ, ἀλλὰ πολλάκις, ὡς ὁ Ἰωάννης ἀναφέρει, ἀνῆλθεν εἰς Ἱερουσόλυμα, καὶ ὅτι τὸ ἐνταῦθα ἱστορούμενον, οὐχὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἄνοδον, ἀλλὰ κατὰ τινὰ τῶν προηγουμένων ἐγένετο· καὶ ἐν τῇ διηγῆσει ταύτῃ τοῦ Λουκᾶ πολλὰ τοιαῦτα συνεχωρεύθησαν εἰς τὴν μίαν ταύτην ὁδοιπορίαν.

εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς) τοῦτο καθίστησι πιθανὸν ὅτι ἡ Μαρία ἦν σύζυγος Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, εἰς οὗ τὸν οἶκον διέμενον καὶ αἱ δύο ἀδελφαὶ καὶ ὁ Λάζαρος (παρ. Ματθ. 26, 6)· πιθανῶς ὁμως τὸ αὐτῆς οὐ λέγεται περὶ ἀποκλειστικῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ συνιδιοκτησίας μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, ὑποτιθεμένου ὅτι Σίμων ὁ λεπρὸς ἦν ὁ πατὴρ αὐτῶν (παράβ. Ματθ. 26, 6).

Στίχ. 39) Καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία, ἥ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ.

Τὰ ΝΒ³С* καὶ ὀλίγιστα ἄλλα ἔχουσι Μαριάμ· τὰ δὲ Ν³В³Л³Ξ παραλείπουσι τὸ ἦ· καὶ τὰ ΝΑВС³ЛΞ ἔχουσι παρακαθισθεῖσα· τὰ ΑΒ С³ЛΞ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι πρὸς τοὺς πόδας· τὰ δὲ ΝВ³С³ДЛΞ ἔχουσι τοῦ Κυρίου, ἀντὶ τοῦ Ἰησοῦ· — τὰ ЛΞ ἤκουσε· τὰ δὲ УГ καὶ ἱκανὰ ἄλλα τῶν λόγων.

Ἄμα εἰσελθόντος τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν οἶκον, ἡ μὲν Μάρθα ἐπορεύθη ἐτοιμάσαι τὸ φαγητόν, ἡ δ' ἀδελφὴ αὐτῆς Μαρία παρακαθίσασα, ὡς μαθήτρια καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἀκοῦσαι ποθοῦσα (παρ. Πράξ. 22, 3), παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Σωτῆρος ἤκουε τὸν λόγον, τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ.

Στίχ. 40) Ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε· Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν; εἰπέ οὖν αὐτῇ, ἵνα μοι συναντιλάβηται.

Τὰ ΑΒ³С καὶ πολλὰ ἄλλα ἐσφαλμένως γράφουσι κατέλειπε· τὰ ДЛΞ 1. 33 ἔχουσιν εἰπόν, ἀντὶ εἰπέ (παρ. Ματθ. 18, 17 κτλ.).

Ἡ δὲ Μάρθα ἦν ἐνησχολημένη (περισπᾶσθαι κυρίως ἄνω καὶ κάτω τρέχειν καὶ ἀπασχολεῖσθαι ἢ ταράσσεσθαι τὸν νοῦν) περὶ πολλὴν ὑπηρεσίαν, τὴν τῆς ἐτοιμασίας τῆς ἐστιάσεως καὶ θεραπείας αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ· ἐπιστᾶσα δέ, ἥτοι στᾶσα ἄνω τοῦ Σωτῆρος ἀνακειμένου, εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, οὐ φροντίζεις περὶ τούτου, ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπεν ὑπηρετεῖν, παρασκευάζουσιν τὰ πρὸς δεῖπνον· εἰπέ οὖν αὐτῇ ἵνα (ἀνάλ. ἀπαρεμφάτου, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ συνηθείᾳ) μεταπιάσῃ μοι, βοηθήσῃ μοι.

Στίχ. 41) Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλὰ,

Τὰ ΝΒ*¹ L 57 ἔχουσιν ὁ Κύριος· τὰ δὲ ΝBCDL 1, 33 θορυβάζη, λέξις ἀνύπαρκτον, ἐξ ἐσφαλμένης διορθώσεως προσελθοῦσαν.

Ὁ Σωτὴρ ἐπιτιμᾷ τὴν Μάρθαν, ὡς προτιμῶσαν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τὰς σαρκικὰς, αἰτινὲς εἰσι πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ὡς καὶ αἱ ἐπιθυμίαι αὐτῆς· ἡ δὲ πνευματικὴ ἀνάγκη μία, ἡ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὃν δεῖ ἀκούειν καὶ φυλάσσειν (Λουκ. 11, 28)· τὸ δὲ θορυβάζη (ἐκ τοῦ τύρβη, θόρυβος, τάραξις κατὰ Σουίδαν) = ταράττεις σεαυτὴν, ταράσσει ἑνασχολουμένη περὶ πολλὰ, οἷα τὰ σαρκικὰ.

Στίχ. 42) ἑνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

Τὰ ΝBC*¹ L 1. 33 ἔχουσιν ἐκ διορθώσεως «δλίγων δέ ἐστι χρεία ἡ ἑνὸς (δλίγων μὲν δηλονότι τῶν πρὸς παρασκευὴν, λέγει ὁ Μ. Βατίλειος, ἑνὸς δὲ τοῦ σκοποῦ)· πάντες ὁμῶς οἱ ἄλλοι κωδ. μεταφρ. καὶ πατέρ. ἔχουσιν ἀπλῶς ἑνός, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀρχικόν, τὸ καταδεικνύον τὸν θεῖον λόγον, ὡς τὴν μόνην χρείαν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου· τὰ δὲ ΝBL καὶ δλίγιστα ἄλλα ἔχουσι Μαρία γάρ, ἀντὶ τοῦ δέ· καὶ τὰ Ν* BDL παραλείπουσι τὴν ἀπὸ πρὸ τοῦ αὐτῆς.

Τὸ ἐν τούτῳ ἀποκαλεῖ ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα τὴν ἀγαθὴν μερίδα, τούτεστι τὴν χρήσιμον, καὶ αἰώνιον ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα ἔχουσαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄχρηστον καὶ πρόσκαιρον, ἥτις ἐστὶν ἡ μερίς τῶν σαρκικῶν ἀνθρώπων, τὰ σαρκικὰ ἀγαθὰ καὶ δῶρα, ἅτινα μόνον ὡς μέσον, καὶ ἐφ' ὅσον εἰσὶν ἀπαραίτητα πρὸς συντήρησιν τῆς σωματικῆς ζωῆς διωκτέα μετὰ τὰ πνευματικὰ (Ματθ. 6, 33)· διὰ τοῦτο τοίνυν μέμφεται τὴν Μάρθαν ὡς προτιμῶσαν τοῦ αἰωνίου ἀγαθοῦ τὰ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα.

10) Ἡ παραβολὴ τοῦ φίλου, ἡ παριστῶσα τὴν ἀνάγκην τῆς ἐν τῇ προσευχῇ ἐπιμονῆς.

Λουκ. 11, 5 — 8.

Στίχ. 5) Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον,

καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυχτίου, καὶ εἶπη αὐτῷ· φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους,

Τὰ FH* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πορεύσεται·—τὰ δὲ N^aX* L μεσονύκτιον·—καὶ τὰ ADK καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐρεῖ.

Μετὰ τὴν κυριακὴν προσευχὴν (στίχ. 2 — 5), ὁ Σωτὴρ θέλων διδάξαι τὴν ἀνάγκην τοῦ ἐπιμένειν ἐν τῇ προσευχῇ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον. . . . κακείνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη = οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, ὅστις ἀποκριθῆσεται οὕτω « μὴ μοι κόπους πάρεχε κτλ. ἀλλὰ τούναντίον ἐγερθεὶς δώσῃ (στίχ. 8) »· αὕτη ἐστὶν ἡ σύνταξις τῆς περιόδου ὁλοκλήρου, ἥτις ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἔχει ὡς ἐξῆς. Οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν (= πρὸς ὃν πορεύσεται) καὶ εἶπη (= καὶ ἐὰν εἶπη· τοῦτο ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις ἐκφερομένη ὡς δυνατὴ) φίλε, δάνεισόν μοι τρεῖς ἄρτους· ὁ λόγος δὲ τούτου ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 6) ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με, καὶ οὐκ ἔχω ὁ παραθήσω αὐτῷ.

Τὸ M καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι φίλος μοι· τὰ δὲ CRΓ καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουσιν ὅπως τό μου, ὃ ἔχει τὰ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ.

ἐξ ὁδοῦ) ἐξ ὁδοιπορίας ἦλθε, καὶ οὐκ ἔχω τι (τῶν πρὸς τροφήν), ὃ παραθήσω αὐτῷ.

Στίχ. 7) κακείνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη· μὴ μοι κόπους πάρεχε· ἡδὴ ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

Τὰ L 69 ἔχουσιν εἶπεν, ἀντὶ εἶπη — τὸ F καὶ τρία τῶν μικρῶν ἦδη γάρ· τὰ δὲ C* M καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τό μου μετὰ τὸ παιδί· καὶ τὰ D 57 ἔχουσιν ἐν τῇ κοίτῃ.

Ἡ ἀπόδοσις εἰς τὸ τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει καὶ πορεύσεται καὶ εἶπη = καὶ ὁ φίλος ἐκεῖνος ἔσωθεν (τῆς οἰκίας) ἀποκριθεὶς εἶπη· μὴ μοι ἐνόχλει (παρ. Ματθ 26, 10)· ἡδὴ ἡ θύρα τοῦ οἴκου μου κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ ἀναπαύονται· οὐ δύναμαι ἀνα-

στάς δοῦναί σοι (ὁ ἡτήσω)· λέγει τοίνυν ὁ Σωτὴρ ὅτι οὐδενὶ συμβήσεται τοῦτο, τὸ ἔχειν φίλον καὶ πορευθῆναι πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ ζητῆσαι ἄρτους καὶ λαβεῖν τοιαύτην ἀρνητικὴν ἀπάντησιν· ἀλλὰ τί γενήσεται, ἐξηγεῖ ὁ ἐπόμενος στίχος.

Στίχ. 8) Λέγω ὑμῖν εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ, ὅσων χρήζει.

Τινὰ τῶν ἀντιγρ. ἔχουσι φίλον αὐτοῦ ἢ αὐτὸν φίλον· — τὰ δὲ NCD καὶ πολλὰ ἄλλα ἀ ν α ι δ ι α ν (ὅπερ μόνον παρὰ ποιητ. εὗρηται καὶ δὴ ἀναίδη)· καὶ τὰ N^cDE καὶ πολλὰ ἄλλα ὅ σ ο ν χρῆζει.

Οὐδενὶ συμβήσεται τοῦτο (ἀλλὰ τοῦναντίον)· λέγω γὰρ ὑμῖν, ἐὰν καὶ μὴ δώσει αὐτῷ ἐγερθεὶς ἐκ τῆς κλίνης διὰ τὴν φιλίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀναίδειαν τῆς αἰτήσεως, τὴν συνισταμένην ἐν τῷ κατὰ τοιαύτην προκεχωρηκυῖαν ὥραν τῆς νυκτὸς ἀνησυχῆσαι αὐτόν, ἐγερθεὶς ἀπαξ δώσει αὐτῷ, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς ἐνοχλήσεως ταύτης· εἰς τοῦτο τοίνυν κυρίως ἡ παραβολὴ ἀναφέρεται, ὥς καὶ ἡ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ ἐφαρμογὴ δείκνυσιν, εἰς τὸ ἐν πάσῃ ὥρᾳ, εὐκαίρως καὶ ἀκαίρως προσεῦχεσθαι καὶ αἰτεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνα, ὧν χρῆζομεν, ὥς πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

11) Ἡ φωνὴ τῆς γυναικός, καὶ ἡ ἀπάντησις
τοῦ Σωτῆρος.

Λογ. 11, 27. 28.

Στίχ. 27) Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπ' ἀρσά τις γυνὴ φωνήν ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπε· μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοί, οὓς ἐθήλασας.

Τὰ NBL ἔχουσιν ἐπ' ἀρσά τις φωνήν γυνὴ ἐκ τοῦ ὄχλου· τὰ δὲ KP. καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐπ' ἀρσά τις γυνὴ ἐκ τοῦ ὄχλου φωνήν· τὰ δὲ DG καὶ ὀλίγα ἄλλα μ α σ θ ο ἰ ὠριστί.

Μετὰ τὴν ἀπάντησιν πρὸς τοὺς Φαρισαίους, τοὺς κατηγοροῦν-

τας αὐτὸν ὡς ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια, γυνή τις ἐκ τοῦ ὄχλου, παρακολουθοῦσα ὡς φαίνεται αὐτόν, καὶ ἰδοῦσα τὰ θαύματα, καὶ ἀκούσασα τῆς διδασκαλίας, μακαρίζει, κατὰ τὴν τῶν γυναικῶν συνήθειαν, τὴν μητέρα, τὴν τοιοῦτον υἱὸν σχοῦσαν, λέγουσα· « μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοί, οὓς ἐθήλασας », λαμβάνονται τουτέστι τὰ μέλη, ἀντὶ τοῦ προσώπου = μακαρία ἡ γεννήσασα καὶ ἐκθρέψασα τοιοῦτον υἱόν· τοιαῦται δ' ἐκφράσεις εὐρηνται καὶ παρὰ τοῖς Ῥαββίνοις καὶ τοῖς ἔξω δοκίμοις, ὧν τὰ χωρία ἀναφέρει ὁ Wetstein καὶ ὁ Paulus.

Στίχ. 28) αὐτὸς δὲ εἶπε· μενοῦν γε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες αὐτόν.

Τὰ κΑΒ·L καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μενοῦν· — τὰ δὲ NABCD καὶ ὀλίγα ἄλλα περὶλείπουσι τὸ αὐτὸν ἐν τέλει.

Ἡ μὲν γυνὴ πιστεύσασα αὐτῷ, ἐμακάρισε τὴν πρὸς αὐτὸν σωματικὴν οἰκειότητα καὶ συγγένειαν· ὁ δὲ Σωτὴρ διὰ τοῦ μενοῦν γε (= καὶ τοίνυν, ἄρα οὖν, ὥστε) συμπληροῖ τὴν ἔννοιαν τῆς γυναικός, διδάσκων ὅτι κατὰ μείζονα λόγον ἀξιομακάριστος ἢ κατὰ πνεῦμα οἰκειότης· ἐπεὶ δηλ. μακαρισμοῦ ἀξία ἐστὶν ἡ γεννήσασα καὶ ἐκθρέψασά με, ἢ εἰς σωματικὴν συγγένειαν πρὸς με οὖσα, κατὰ μείζονα λόγον μακάριοι οἱ εἰς πνευματικὴν οἰκειότητα καὶ συγγένειαν πρὸς με διατελοῦντες, οὓς ἄλλαχού μητέρα καὶ ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἀποκαλεῖ (παρ. Ματθ. 12, 50 καὶ τὴν ἐκεῖ ἐξήγησιν τῶν τοιούτων ῥήσεων τοῦ Σωτῆρος).

12) Τὸ παρὰ τῷ Φαρισαίῳ ἄριστον.

Λουκ. 11, 37. 58.

Στίχ. 37) Ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι ἡρώτα αὐτὸν Φαρισαῖός τις, ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ· εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.

Τινὰ τῶν μικρῶν προστιθέασι μετὰ τὸ λαλῆσαι « αὐτὸν ταῦτα »· τὰ δὲ NABM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐρώτα· καὶ τὰ NBL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι Φαρισαῖος ἀπλῶς ἔνευ τοῦ τίς.

Κατὰ τὸν Λουκᾶν ὁ Κύριος μετὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀπιστίας τῶν Ἰουδαίων (11, 29—36), καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ πνευματικῶς ὑγιαίνοντος ὡς φωτεινοῦ λύχνου (33—36), μεταβαίνει εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν Φαρισαίων, τὸν ἐρμηνευθέντα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ 23 κεφ. τοῦ Ματθαίου· προτάσσει δὲ τοὺς δύο στίχους ἐνταῦθα ὅπως παραστήσῃ τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ὁ ἔλεγχος οὗτος ἐγένετο ἐν γεύματι δηλ. Φαρισαίου τινός, ὅστις παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ· καὶ ὁ Σωτὴρ δεξάμενος τὴν πρόσκλησιν εἰσελθὼν ἀνέπεσεν.

Στίχ. 38) Ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν, ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου.

Τὴν αὐτὴν ἀπορίαν, ἣν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι ἐκφέρουσι διὰ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα (Ματθ. 15, 2) ἐκφέρει καθ' ἑαυτὸν νῦν ὁ Φαρισαῖος περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ πρὸς ταῦτα, δεικνὺς τὸ ἀνωφελὲς τῆς ἐξωτερικῆς καθάρσεως ἄνευ τῆς ἐσωτερικῆς· τὸ δὲ βαπτίζεσθαι ἐνταῦθα λέγεται ὡς καὶ Μάρκ. 7, 4 περὶ τῆς λούσεως ὁλοκλήρου τοῦ σώματος πρὸς τὸ γεῦματος.

13) Αἱ παγίδες τῶν Φαρισαίων.

Λουκ. 11. 53. 54.

Στίχ. 53) Λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς, ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς ἐνέχειν καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων.

Τὰ NBCL 33 ἔχουσι κακῶς ἐξεληθόντος αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ λέγοντος . . πρὸς αὐτοὺς· τὰ δὲ DX 157 προστιθέασιν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ· καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν οἱ νομικοὶ καὶ οἱ Φαρισαῖοι — ἀντὶ δὲ τοῦ ἐνέχειν τὸ Η καὶ τίνα ἄλλα ἔχουσι συνέχειν — τὰ DS καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχει καὶ ὀλίγα τίνα ἀνέχειν ἢ ἐλέγχειν· τὸ δρθὸν ἐστὶ τὸ ἐνέχειν, ὅπερ λέγεται κἀνταῦθα, ὡς καὶ Μάρκ. 6, 19 κατ' ἐλλειψιν τοῦ θυμόν, κότον = ἤσαντο δεινῶς ὀργίζεσθαι αὐτῷ διὰ τὸν κατ' αὐτῶν ἔλεγχον· τὸ δὲ αὐτῶν

ληπτέον ἐκ τοῦ ἀποστοματίζειν αὐτόν· ἀντὶ δὲ τοῦ ἀποστοματίζειν τοῦ π. κ. καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἀντιγράφων τὰ LSV· καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀποστομίζειν· τρία δὲ τῶν μικρῶν ἐπιστομίζειν.

Ὅτε δὲ ὁ Σωτὴρ ἔλεγε τοὺς ἐλέγχους κατὰ τῶν Φαρισαίων (Λουκ. 11. 39 — 52), οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς ἤρξαντο σφόδρα ὀργίζεσθαι κατ' αὐτοῦ καὶ ἀποστοματίζειν, ὃ παρὰ Πλάτωνι λαμβάνεται εἰς τὴν σημασίαν ποιεῖν (ἢ ἀξιοῦν ὡς ὁ Ἡσύχιος ἐξηγεῖ) ἀπὸ στόματος, (ἀπὸ μνήμης) λέγειν, ἥτοι ἐκ τοῦ προχείρου· εἰς ταύτην δὲ τὴν ἔννοιαν τίθεται κἀνταῦθα δηλοῦν, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς προσφυῶς ἐρμηνεύει· «τὸ ἀπαιτεῖν αὐτοσχεδίου καὶ ἀνεπισκέπτους ἀποκρίσεις ἐρωτημάτων δολερῶν»· ὥστε ἀποστοματίζειν = ζητεῖν ἐκ τοῦ προχείρου ἀπαντήσεις περὶ πλειόνων (πραγμάτων, ζητημάτων τοῦ νόμου κτλ.)· ὁ δὲ σκοπὸς αὐτῶν ἐκτιθεται ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 54) ἐνεδρεύοντες αὐτόν καὶ ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

Τὰ ΝΧ 130 παραλείπουν τὸ αὐτόν μετὰ τὸ ἐνεδρεύοντες· ὡσαύτως τὰ ΝΒL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν τὸ ζητοῦντες τῶν πλείστων ἢ τὸ καὶ ζητοῦντες πολλῶν ἄλλων ἀντιγράφων· καὶ πάλιν τὰ ΝΒL παραλείπουν ἐν τέλει τὸ ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ, ὃ ἔχει πάντα τὰ ἄλλα.

Αἱ ἐρωτήσεις αὐτῶν ἦσαν παγίδες, δι' ὧν ἐνήδρευον αὐτόν, παρεφύλαττον δηλ. ζητοῦντες ἵνα διὰ δόλου θηρεύσωσιν, ἀγρεύσωσιν, ἀφαρπάσωσιν τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ· ὁ Σωτὴρ ὁμως οὐ παρέσχεν αὐτοῖς τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην, οὔτε τότε, οὔτε μετὰ ταῦτα.

14) Ἐπιτίμησις τοῦ πλεονέκτου ἀδελφοῦ,
καὶ παραβολὴ κατὰ τῆς πλεονεξίας.

Λουκ. 12, 15 — 21.

Στίχ. 13) Εἶπε δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου· διδάσκαλε, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.

Τὰ κΒΒ' καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν ἐκ τοῦ ὄχλου αὐτῶ.

Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσας τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἰδὼν τὴν φήμην καὶ ὑπόληψιν, ἧς παρὰ τῷ ὄχλῳ ἀπῆλαυνεν, ἐνόμισεν εὐθετον τὴν περίστασιν, ὅπως μεταχειρισθῇ τὸ κύρος αὐτοῦ παρὰ τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ, μὴ θέλοντι μερίσασθαι μετ' αὐτοῦ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν· πλεονέκται γὰρ ἀμφοτέρωτεροι τυγχάνοντες, ὥς ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων καὶ τῆς παραβολῆς τοῦ Σωτῆρος δῆλον, οὐκ ἠθούλοντο ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ δικαιοσύνῃ μερίσασθαι αὐτήν, ἀλλ' ἤριζον περὶ ταύτης, ἐκατέρου βουλομένου πλεονεκτῆσαι τοῦ ἐτέρου· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ καὶ προκειμένου περὶ σαρκικῶν πραγμάτων ἀρνεῖται ἵνα ἀναμιχθῇ εἰς ταῦτα, ὥς ἔξω τῆς πνευματικῆς σφαίρας τοῦ ἔργου αὐτοῦ κείμενα.

εἶπε τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν) ὁ ἀδελφὸς οὗτος ἦν ὁ πρεσβύτερος, ὃς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς εἴληφε κατοχὴν, καὶ οὐκ ἐβούλετο τὸ ἀναλογοῦν δοῦναι τῷ ἀδελφῷ, πλεονέκτη καὶ τούτῳ ὄντι, καὶ ζητοῦντι πλέον τοῦ ἀνήκοντος.

Στίχ. 14) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπε τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς ;

Τὰ κΒΔ' καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι κριτήν, ἀντὶ τοῦ δικαστῆν· τὸ δὲ Δ καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσιν τὸ ἢ μεριστὴν.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ ἐπιτιμητικῶς· ἄνθρωπε (= ἀδύνατε τὸν νοῦν καὶ ἀσυλλόγιστε Ῥωμ. 2, 1. 9, 20) τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν (δαιτητὴν) ἐφ' ὑμᾶς ; οὐδεὶς· ὅτι οὔτε τὸ ἔργον μου ἐστὶ τὸ ἀναμιγνύεσθαι εἰς κοσμικὰς καὶ σαρκικὰς διενέξεις, οὔτε ὑμεῖς μαθηταὶ μου ἐστε καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, μέλλοντες δεξασθαι καὶ ὑποταγῆναι τῇ συμβουλῇ μου, ὥστε γενέσθαι με μεριστὴν κατὰ δαιτησίαν· διὸ καὶ οὐδὲν βούλομαι ἔχειν κοινὸν πρὸς ὑμᾶς. Ἐκ τούτου δὲ δῆλον ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐξουσία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἡ ἐκ τοῦ Σωτῆρος ἀντλοῦσα τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, οὐδεμίαν ἀρμοδιότητα ὑποχρεωτικὴν ἐν τοῖς κοσμικοῖς ἔχει, ἀλλὰ μόνον προαιρετικὴν ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτῆς, ὅταν ἀμφοτέρα ἐθέλου-

σιώς υποβάλλωνται εἰς τὴν διαιτησίαν αὐτῆς, ὡς καὶ οἰουδὴποτε ἀδελφοῦ χριστιανοῦ (παρ. Α'. Κορ. 6, 1 καὶ ἐφ.).

Στίχ. 15) Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ.

Τὰ Η 157 ἔχουσι φυλάσσεσθε·—τὰ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα, καὶ Κλήμ. ὁ Ἀλεξ. καὶ ὁ Μέγας Βασ. ἔχουσιν ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, ὅπερ φαίνεται ἡ ἀρχαιοτέρα ἀνάγνωσις· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ EFG καὶ πλείστα ἄλλα ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· τὰ EGH καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἡ ζωὴ αὐτῷ—τὰ δὲ ΚΠ* καὶ ὀλίγα ἄλλα ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ περισσεύειν· τὰ δὲ Π* 28 ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἐστὶν· καὶ τὰ RΠ* καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐστὶν. τὰ δὲ κ^ο BD καὶ τινα ἄλλα καὶ ὁ Βασ. καὶ Κύρ. Ἀλεξ. ἔχουσιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ Ν* ΑΙ καὶ πλείστα ἄλλα αὐτοῦ.

Ὁ Σωτὴρ νοουθετεῖ τοὺς ὄχλους (παρ. 12, 1 καὶ 13) ἵνα προσέχωσι καὶ φυλάσσωνται ἀπὸ παντὸς εἶδους πλεονεξίας=τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἔχειν πλεον τοῦ ἀρκοῦντος, ἥτοι τοῦ ἀναγκαίου, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ὀρθῶς ἐρμηνεύει· τοῦτο δὲ παντί γε τρόπῳ καὶ ἀδί-
κως (παρ. Μάρκ. 7, 22)· ὁ λόγος δὲ τούτου ἐστὶν ὅτι οὐδὲ ὧς τυγχάνει τὸ πλεον ἔχειν, ὁ μόνος καὶ κύριος πρὸς συντήρησιν τῆς σωματικῆς ζωῆς ἀπαραίτητος ὄρας, ὡς οἱ σαρκικοὶ ὑπολαμβάνου-
σιν.

ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ) ὅτι ἡ ζωὴ ἀνθρώπου τινὸς οὐχὶ διὰ τοῦ ἔχειν πε-
ρίσσευμα ἐστὶν, ἥτοι συντηρεῖται δηλ. ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ, ἅτινα διὰ τοῦ περισσεύματος γίνονται· τὸ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τοί-
νυν ὀρίζει τὸ περισσεύειν, ὡς τὴν περιουσίαν, ἣν ὁ ἄνθρωπος συνά-
γει καὶ διατηρεῖ, ὅπως ἔχη τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα· ἡ ζωὴ τοί-
νυν τοῦ ἀνθρώπου οὐ διατηρεῖται διὰ τοῦ περισσεύματος, (ὅ ἐστι
κατὰ τοὺς πολλοὺς τὸ μέσον τῆς συντηρήσεως τῆς ζωῆς), ἐξ οὗ
τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ γίνονται, ἀλλὰ τὸ αἷτιον τῆς συντηρήσεως ἡ
θέλησις τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ σαφηνίζει ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐπομένης
παραβολῆς.

Στίχ. 16) Εἶπε δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς λέγων· ἄνθρωπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα.

Τὰ κDG καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἡ ὑ φ ὀ ρ η σ ε ν.

Ὁ Σωτὴρ λαμβάνει τὸν πλούσιον αὐτὸν ἄνθρωπον, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Θεὸς ἔδωκε μεγάλην εὐφορίαν εἰς τὴν χώραν, τοὺς ἀγρούς, τὰς γαίας, τὰ κτήματα αὐτοῦ· ἀντὶ δὲ τοῦ καταφυγεῖν καὶ μνησθῆναι καὶ τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν, δι' οὓς ἡ μεγάλη δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ἐδόθη αὐτῷ, οὐδὲν ἄλλο ὁ ὑλιστὴς καὶ Ἐπικούρειος οὗτος πλούσιος, εἰμὴ ἑαυτὸν καὶ τὰς ἡδονὰς τῆς κατωτέρας ἑαυτοῦ φύσεως ἐσυλλογίσθη.

Στίχ. 17) καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων· τί ποιήσω ; ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου ;

Τὰ BL* ἔχουσιν ἐν αὐτῷ, ἀντὶ ἐν ἑαυτῷ· τὸ δὲ Λ καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν ποῦ συνάξαι.

Ἡ μόνη φροντίς τοῦ ὑλιστοῦ ἦν τί ποιήσῃ, ὅτι οὐκ ἔχει μέρος ἀρκοῦν, ἵνα συνάξῃ ἐν αὐτῷ τοὺς καρπούς πάντας, οὓς ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτῷ· καὶ ἐπὶ τέλους εὐρίσκει τί τὸ ποιητέον.

Στίχ. 18) Καὶ εἶπε· τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου, καὶ τὰ ἀγαθὰ μου,

Τὰ D. 157 ἔχουσι κακεῖ συνάξω· — τὰ δὲ κ* AD καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐκ λάθους τῶν ἀντιγρ. ἔχουσι γ ε ν ἡ μ α τ α· τὰ κ* BL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸν οἶτον, ἀντὶ τὰ γεννήματα· — τὰ BLT καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ μου· τὰ δὲ κ* D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ καὶ τὰ ἀγαθὰ μου.

Ἡ μεγάλη ἰδέα, ἣν εὔρεν ὁ Ἐπικούρειος, ἦν ἵνα κρημνίσῃ τὰς παλαιὰς ἀποθήκας καὶ κτίσῃ νέας, ἐν αἷς χωρήσουσι τὰ γεννήματα καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ (πάντα τὰ ἄλλα τροφίμα σῦκα, σταφίδες κτλ. καὶ ποτά, ὡς οἶνος, ἔλαιον κτλ.) καὶ τότε πλέον ἀσφαλισθήσεται ὁ Ἐπικούρειος αὐτοῦ βίος διὰ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν.

Στίχ. 19) καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχὴ ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.

Ἰδοὺ ὁ κτηνώδης ὑλιστής· ἐν τῇ εὐτυχίᾳ ταύτῃ, τῇ δοθείσῃ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν ὅλων τῶν τέκνων αὐτοῦ, πτωχῶν καὶ πλουσίων (οἵτινες εἰσὶν οἱ θεματοφύλακες τῶν πτωχῶν, οἷς ὁ Θεὸς διαπιστεύεται καὶ τὸ μέρος τῶν πτωχῶν), ὁ ἀπάνθρωπος ἐκεῖνος οὐδένα ἄλλον συλλογίζεται πλὴν τῆς ἰδίας κοιλίας· καὶ λέγει τῇ σαρκικῇ καὶ ὑποδεδουλωμένῃ τῷ σώματι ψυχῇ, δι' ἧς ἀπολαύει ἡ σὰρξ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῆς, ὡς ἔδρα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τοῦ σώματος, καὶ προτρέπει ταύτην εἰς ἀπόλαυσιν λέγων· ψυχὴ ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ, κείμενα (ἐν ταῖς ἀποθήκαις), διὰ πολλὰ ἔτη, ἀρκοῦντά σοι, ἵνα ἐπὶ πολλὰ ἔτη τρυφᾷς· ὅθεν ἀναπαύου, μὴ ἐργάζου πλέον (ὅπερ καθῆκον ἐστὶ τῷ ἀνθρώπῳ, εἴτε πνευματικῶς, εἴτε σωματικῶς ἐργάζεσθαι), ἀλλὰ φάγε, πίε (ὁ ἀόριστος δεικνύει τὸ ἀρχῆς ἀπὸ τοῦδε γινομένης), εὐφραίνου (διηνεκῶς ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ διάγε τὸν βίον· παρ. Σοφ. Σειράχ 11, 19. Τωβίτ 7, 10), περὶ μηδενὸς ὑψηλοτέρου καὶ πνευματικοῦ φροντίζων· ἐποίει ὁμῶς ὁ Ἐπικούρειος τὸν λογαριασμόν, ὡς κοινῶς λέγεται, ἄνευ τοῦ ξενοδόχου.

Στίχ. 20) Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεός· ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται;

Τὰ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἄφρων· τὰ δὲ KM καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ πατέρες ἄφρον· τὰ δὲ BLQT 33 αἰ τοῦ σιν, ἀντὶ ἀπαιτοῦσιν.

Ταῦτα διαλογιζόμενος ἔφαγεν, ἔπινε καὶ ἐκοιμήθη· ὁ δὲ Θεὸς ἐν ὁράματι εἶπεν αὐτῷ· ἄφρον, μωρὲ καὶ ἀνόητε, ὁ μὴ συλλογίζόμενος ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ἐν χειρὶ ἐμοῦ κεῖται, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τῆς ἐν ὄνειρῳ ἐπιφανείας μου, τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν (ὁ ἐνεστώς τὸ ἄφευκτον καὶ βέβαιον) οἱ ἄγγελοι (οὐχὶ δὲ οἱ λησταί, ὡς ὁ Paulus ἐρμηνεύει, ὅτι οἱ λησταὶ λαμβάνουσι καὶ οὐκ ἀπαιτοῦσιν, ὃ λέγεται περὶ τῶν ἀγγέλων, τῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐρχομένων, ἵνα ζητήσωσι τὴν αὐτῷ ἀνήκουσαν ψυχὴν· παρ. Ἑκκλ.

12, 7 « καὶ ἐπιστρέψει ὁ χοῦς ἐπὶ τὴν γῆν ὡς ἦν, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιστρέψει πρὸς τὸν Θεόν, ὃς ἔδωκεν αὐτό »).

Ἄ δὲ ἡτοίμασας, τί νι ἔσται ;) τὸ πλεονέκτημα τοῦ φιλανθρώπου καὶ ἐλεήμονος, καὶ σκορπίζοντος τοῖς πένησι τὸ περισσὸν αὐτοῦ ἐστὶ τοῦτο, ὅτι *οὐκεία προαιρέσει* διανέμει τοῖς γνωστοῖς αὐτῷ πτωχοῖς καὶ ἐνδεέσι καὶ εὐφραίνεται ἐπὶ τούτῳ· τὸ δὲ βάσανον τοῦ ῥυπαροῦ καὶ φιλαργύρου ἐστὶν ὅτι συνάζει δι' ἀδικίας καὶ στερήσεων πλοῦτον, καὶ οὐκ οἶδε τί νι θησαυρίζει ταῦτα· τὸ οὖν τί νι ἔσται ; δηλοῖ οὐκ ἔχεις ἀπαντῆσαί μοι, ὅτι οὐκ οἶδας τίσι, ξένοις καὶ μηδὲν ὅλως φροντίζουσι περὶ σοῦ καὶ μηδεμίαν σοι χάριν ἐπὶ τούτοις ἔχουσιν, ἀλλὰ καταμωκωμένοις τῆς μωρίας καὶ φιλαργυρίας σου.

Στίχ. 21) Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν.

Τὰ Ν·ΒΛ ἔχουσιν αὐτῷ, ἀντὶ ἑαυτῷ· τὰ δὲ ΕΜΓ ἐν τῷ περιθωρίῳ καὶ τὰ ΗΥ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἐν τέλει « ταῦτα λέγων ἐφώνει ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω. » ὅπερ εἰς τὴν ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμενην περικοπὴν παρενεβλήθη, ὡς φαίνεται.

Ὁ ἐπίλογος καὶ τὸ ἡθικὸν συμπέρασμα τῆς παραβολῆς « οὕτως (ἔσται), τοιοῦτον τέλος ἔξει ὁ θησαυρίζων χάριν τῶν ἡδονῶν ἑαυτοῦ, καὶ μὴ πλουτῶν εἰς Θεόν, ἐν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὸν Θεόν, κατὰ Θεόν, ὡς ὁ Θεὸς θέλει, δηλ. εἰς τὸ βοηθεῖν καὶ εὐεργετεῖν τοὺς πτωχοὺς καὶ χρεῖαν ἔχοντας.

15) Ἡ ἀγγελία τοῦ φόνου τῶν Γαλιλαίων, καὶ ἡ περὶ τῆς ἐκάστοτε εἰς παράδειγμα τιμωρίας τοῦ Θεοῦ διδασκαλία, καὶ ἡ πρὸς τοῦτο ῥηθεῖσα παραβολὴ τῆς συκῆς.

Λουκ. 13, 1 — 9.

Στίχ. 1) Παρῆσαν δὲ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἐμιξέμετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν.

Τὰ D 69 παραλείπουν τὴν ἐν πρὸ τοῦ αὐτῷ· τὰ δὲ NABD ἔχουσι Πειλάτος.

Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον τῆς περιοδείας ἦλθον τινὲς ἐξ Ἱεροσολύμων, ὡς φαίνεται, ἀναγγέλλοντες τῷ Σωτῆρι περὶ τῶν ἐκ Γαλιλαίας Ἰουδαίων, περὶ ὧν οὐδὲν ἄλλοθεν μανθάνομεν, στασιωτῶν, ὡς φαίνεται, οὓς ὁ Πιλάτος κατεζήτησε, καὶ εὐρών θύοντας ἐν τῷ ἱερῷ, κατέσφαζεν ἐκεῖ, ὥστε τὸ αἷμα αὐτῶν ἀνέμιγναι ταῖς θυσίαις αὐτῶν, τῷ αἵματι τῶν θυσιῶν αὐτῶν τοῦτο δ', ὡς φαίνεται, ὑπελάμβανον κρίσιν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν λίαν ἁμαρτωλῶν αὐτῶν Γαλιλαίων· ὁ δὲ Σωτὴρ διορθοῖ τὴν γνώμην αὐτῶν ταύτην.

Στίχ. 2) καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν;

Τὰ NBLT 157 παραλείπουν τὸ ὁ Ἰησοῦς· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν οὗτοι οἱ γαλιλαῖοι· καὶ τὰ NBDL καὶ δύο τῶν μικρῶν ταῦτα, ἀντὶ τοιαῦτα.

Νομίζετε, λέγει ὁ Σωτὴρ, ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι παρὰ πάντας (= ὑπὲρ πάντας) τοὺς ἄλλους Γαλιλαίους ἁμαρτωλοὶ ὑπῆρξαν, διότι τοιαῦτα ἔπαθον, τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔλαβον (ὡς τιμωριαν ἐκ Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν);

Στίχ. 3) οὐχὶ λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολείσθε.

Τὰ NDM καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι μετανοήσητε· ὁ δ' ἀόριστος δηλοῖ τὸ ἄπαξ· καὶ ὁ ἐνεστώς· τὸ ἐκάστοτε, ὡςάκις ἂν διὰ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν παροργίζητε τὸν Θεόν·—τὰ ML καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πάντως, ἀντὶ πάντες·—τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁμοίως ἀντὶ ὡσαύτως.

οὐχί, λέγω ὑμῖν) οὐκ ᾔσαν οὗτοι οἱ ἁμαρτωλότεροι πάντων τῶν Γαλιλαίων· ἀλλ' ἔπεσεν ἐπ' αὐτούς, δι' οὓς λόγους ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ οἶδεν, ὁ κληρὸς τῆς τιμωρούσης θείας ὀργῆς, ἵνα γένωνται εἰς παράδειγμα πάντων τῶν λοιπῶν, ὅπως μετανοήσωσι καὶ μὴ συνελθῶσιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ὀργῆς· διὸ τὸ διδάγμα τὸ

ἐκ τῆς μερικῆς ταύτης τῶν μὴ χειρόνων Γαλιλαίων τιμωρίας ἐστὶν ὅτι οὐκ ἀπηλλάγητε ὑμεῖς οἱ λοιποὶ Γαλιλαῖοι διὰ τῆς τῶν δῆθεν χειρόνων τιμωρίας· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε ἁμαρτάνοντες καὶ ἐπιστραφῇτε ἐπὶ τὸν Θεόν, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε ἐν ἡμέρᾳ ἀποκαλύψεως τῆς ὀργῆς καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, εἴτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι· φέρει δὲ καὶ δεύτερον ὁμοιον παράδειγμα ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 4) ἡ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωάμ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι οὗτοι ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλὴμ;

Τὰ κ^οBDL ἔχουσι δεκαοκτώ· τὰ δὲ κAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὐτοί, ἀντὶ οὗτοι· καὶ τὰ κAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους· τὰ δὲ BDL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐνοικοῦντας Ἱερουσαλὴμ.

Ὁ Σωτὴρ προσαναφέρει καὶ δεύτερον ἄγνωστον ἡμῖν ἄλλοθεν, ὁμοιον δὲ τῷ πρώτῳ παράδειγμα τῶν δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ ἐν τῷ Σιλωάμ πύργος καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς· ὁ πύργος οὗτος φαίνεται ὅτι ᾠκοδόμητο ἐπὶ τοῦ τείχους παρὰ τὴν πηγὴν (Ἱσ. 8, 6) ἢ κολυμβήθραν (Νεεμ. 3, 15. Ἰωάνν. 9, 7) Σιλωάμ, ὡς καὶ οἱ Ο'. μεταφράζουσι τὸ ἕβρ. חֲבֻץ (= ἀποστολὴ ἢ ἀπεσταλμένος παρ. Ἰωάνν. 9, 7), ὁ καὶ ὁ Ἰώσηπος ἄλλοτε Σιλωάμ καὶ ἄλλοτε Σιλωά γράφει· παρὰ ταύτην τοίνυν τὴν κολυμβήθραν ἢ πηγὴν ἐν τῷ ΝΔ. τῆς πόλεως ἔκειτο ὁ πύργος οὗτος, ὃς αἰφνης κατέπεσε καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἐν αὐτῷ τότε εὑρεθέντας δεκαοκτὼ Ἰουδαίους· ἐρωτᾷ τοίνυν ὁ Σωτὴρ, εἰ ἐνόμιζον τοὺς 18 τούτους ὀφειλέτας (τῷ Θεῷ) ὡς παραβάντας τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα καὶ ἱκανοποίησιν ὀφείλοντας αὐτῷ, ἁμαρτωλοὺς δηλ. ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους κατοίκους τῶν Ἱεροσολύμων; καὶ ἀπαντᾷ ὡσαύτως ἀρνητικῶς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 5) Οὐχὶ λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε.

Τὰ NAD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι μετανοήσητε· τὰ δὲ NBLM καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ὡσαύτως.

Ἀπαρallάκτως λαλεῖ ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ συμβάντι· οὐκ ἦσαν λέγω ὑμεῖν οἱ ἁμαρτωλότεροι, ὥστε δι' αὐτῶν τελέως ἐξιλεωθῆναι τὴν θεῖαν ὀργὴν καὶ μηδὲνα φόβον ἔχειν ὑμᾶς τοὺς ἄλλους· ἀλλ' ὁ Θεός, κρίμασιν, οἷς οἶδεν, ἐξελέξατο αὐτοὺς εἰς παράδειγμα τοῖς ἄλλοις, ἵνα φοβηθῶσι καὶ μετανοήσωσι· διὸ καὶ τούτου μὴ γινομένου πάντες ὁμοίως ἀπολοῦνται, εἴτε σωματικῶς εἴτε αἰωνίῳ θανάτῳ, ὅς ἐστιν ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ αἰώνιος καταδίκη.

Στίχ. 6) Ἐλεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν· συκὴν εἶχε τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην· καὶ ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ' εὔρεν.

Τὰ ΚΠ ἔχουσι τὴν παραβολὴν ταύτην· — τὰ δὲ DKΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα τίς εἶχεν· — καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ· — ζητῶν καρπῶν ἔχουσι πάντα τὰ κεφαλαιώδη καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μικρῶν· ἄλλα δὲ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. καρπὸν ζητῶν· τὰ δὲ D 127 καὶ μὴ εὐρῶν εἶπε πρὸς τὸν ἀμπελουργόν.

Ἡ παραβολὴ αὕτη δεικνύει ὅτι ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ ἐφ' ἐκάστω, εἴπως ποιήσει τοὺς καρπούς, οὓς παρ' αὐτοῦ ζητεῖ· τούτου δὲ μὴ γενομένου, οὐδεὶς φεύζεται τὴν τιμωρίαν· καὶ συκὴ μὲν πᾶς πιστεύων, ἀμπελῶν δὲ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἀμπελουργὸς ὁ Σωτὴρ· Κύριος δὲ τοῦ ἀμπελῶνος ὁ Πατήρ.

Στίχ. 7) Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ' εὐρίσκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;

Ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος περιέμενε τρία ἔτη τὸν συνήθη καιρὸν, καθ' ὃν τὸ φυτευθὲν δένδρον τοῦτο καρποφορῆσαι δεῖ, καὶ ἐν τούτοις οὐδὲν εὔρε· παραγγέλλει τοίνυν τῷ ἀμπελουργῷ Σωτῆρι ἐκκόψαι αὐτήν· ὅτι πρὸς τί καταργεῖ, ἀργὴν καθίστασι καὶ τὴν γῆν, τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἐν ᾧ ἄλλο δύναται φυτευθῆναι καὶ καρ-

ποφορῆσαι· οὐ τοίνυν ὁ λόγος περὶ τῶν τριῶν ἑτῶν τοῦ κηρύγματος τοῦ Σωτῆρος, ὅτι καὶ τέταρτον ἔτος ἀνέμεινεν ὁ Πατήρ, καὶ περὶ τῶν τριῶν πολιτειῶν τῶν Ἰουδαίων, κριτῶν, βασιλέων ἀρχιερέων, αἵτινες αὐθαιρέτως οὕτως ὀρίζονται, ἀλλὰ περὶ ἐποχῆς τῆς ὠριμάνσεως τοῦ δένδρου, ὃπερ εἰκονίζει πάντα τοιαῦτα καὶ πᾶν μέλος τῆς ἐκκλησίας, εἴτε τῆς Π. εἴτε τῆς Κ. Διαθήκης.

Στίχ. 8) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτὴν καὶ βλάστησιν κόπρια.

Τὰ NAB καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι κόπρια (τὸ κόπριον)· τὰ δὲ C καὶ πολλὰ ἄλλα κοπρίαν, ὡς καὶ Λουκ. 14, 35.

Ὁ ἀμπελουργὸς παρακαλεῖ τὸν Κύριον τοῦ ἀμπελῶνος, ἵνα μακροθυμήσῃ καὶ τὸ τέταρτον ἔτος, καθ' ὃ αὐτὸς πάλιν περιθῆσεται ταύτην σκάπτων καὶ κοπρίζων, ὅπως καρποφορήσῃ αὐτό.

Στίχ. 9) καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν· εἰ δὲ μὴ γε εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψῃς αὐτήν.

Τὰ NBLT καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι «καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν μέλλον· εἰ δὲ μὴ γε ἐκκόψῃς αὐτήν»· πάντα ὅμως τὰ λοιπὰ καὶ τὰ ἄλλα ἔχουσιν, ὡς ἐν τῇ κειμένῳ, ὃπερ προτιμότερον, ὅτι νῦν θελεῖ σώσαι κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Κυρίου.

Ὁ ἀμπελουργὸς λέγει «καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν (εὔτε καὶ νῦν ἔχει, καὶ σωθήσεται πρὸς κοινὴν ἡμῶν χαράν)· εἰ δὲ μὴ γε (καὶ μὴ ποιήσῃ), εἰς τὸ μέλλον, ἐν τῷ μέλλοντι (καιρῷ ἢ χρόνῳ) ἐκκόψῃ αὐτήν, ὅτι πάντοτε τοῦτο ἐν χειρὶ σου ἐστίν· οὐ δηλοῖ δὲ ἐκκόψῃς ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἀπολύτως, καιρῷ ἢ χρόνῳ ἐν ἀντιθέσει τὸν νῦν. Ὁ Θεὸς τοίνυν ἐχορήγησε καὶ τελευταίαν προθεσμίαν αὐτῇ».

Τοῦτο τοίνυν εἰδέναι δεῖ ἡμᾶς, ὅτι ἕκαστον ἡμῶν μὴ νοοῦντα καὶ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας ποιοῦντα ἢ θεία λείσεται δίκη καιροῦς ἰδίους, καὶ μὴ χανοῦσθαι μηδ' ἀναθεῖσθαι τὴν μετάνοιαν καὶ καταφρονεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας.

μὴ πρόρριζα καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ ἐκ τῆς ἀμπέλου τοῦ Κυρίου ἐκκοπῶμεν· καὶ τὴν τῶν ἄλλων τιμωρίαν οὐχ' ὡς ἀπαλλαγὴν, ἀλλ' ὡς εἰδοποιήσιν ἡμῶν ὑποληπτέον, ὅτι εἰ καὶ ἡμεῖς ἀμετανόητοι μείνωμεν, πάντως ὑποστησόμεθα τὴν τῆς θείας ὀργῆς τιμωρίαν καὶ ἐκδίκησιν ἐν καιρῷ τῷ ὀρισμένῳ δι' ἕκαστον.

16) Ἡ ἐν σαββάτῳ θεραπεία τῆς ῥαχίτικῆς.

Λουκ. 13, 10 — 17.

Στίχ. 10) Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασιν.

Τὰ GHI' καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι μετὰ τὸ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς (ἀρχὴ γὰρ περικοπῆς)· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὴν ἐν.

Προοιμιάζει οὕτως ἀορίστως, ἅτε μὴ ἐν τῇ πηγῇ ἀναφερομένης τῆς πόλεως, δι' ἧς διήρχετο, ἐν ἣ τὸ θαῦμα τοῦτο ἐτελέσθη.

Στίχ. 11) Καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ ἦν συγχύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

Τὰ NBLTX καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἦν μετὰ τὸ γυνή — τὰ δὲ NBT καὶ εὐχρίστα ἄλλα ἔχουσι δεκαοκτώ.

πνεῦμα ἀσθενείας) παρ. Μάρκ. 9, 17 πνεῦμα ἄλαλον, δαιμόνιον ἀρρώστιας, λέγει ὁ Ζυγαδηνός, μὴ ἐὼν αὐτὴν ὑγιᾶναι· ἡ δὲ ἀσθένεια αὐτῆς ἐξηγεῖται κατωτέρω ὡς ῥαχίτις, ὅτι ἦν συγχύπτουσα (κυρτὸν ἔχουσα τὸ σῶμα), καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι (ἵνα σταθῇ ὀρθία) εἰς τὸ παντελές (= παντελῶς, ὁλοτελῶς παρ. Ἑβρ. 7, 25)· τοῦτο δὲ ἀποδίδεται εἰς τὸ μὴ δυναμένη, δηλοῦν τὴν τελείαν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνορθῶσαι τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ στῆθος αὐτῆς· τοῦτο δὲ διαβολικῇ συνεργείᾳ ἐπῆλθεν αὐτῇ πρὸ πολλῶν ἐτῶν (παρ. κατωτ. στίχ. 16 καὶ τὴν εἰς τὸ Ματθ. 9, 24 ἐρμηνείαν, ὅπου εἶδομεν ὅτι οὗτος τυγχάνει ἡ ἑμμεσοῦ τῶν ἀσθενειῶν αἰτία).

Στίχ. 12) Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε καὶ εἶπεν αὐτῇ· γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου·

Τὰ NAD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀπὸ τῆς ἀσθενείας σου.

Ὁ Σωτὴρ ἰδὼν τὴν γυναῖκα καὶ οἶκτον λαβὼν, λόγῳ ἐνδιαθέτω ἐθεράπευσε τὴν αἰτίαν τῆς νόσου (τῶν νεύρων καὶ μυῶν τὴν χαλάρωσιν)· λέγει δ' αὐτῇ γύναι ἀπολέλυσαι (= ἀπολελυμένη ἤδη τυγχάνεις) τῆς ἀσθενείας σου· διὰ δὲ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀφαιρεῖ καὶ τὰ ἀποτελέσματα ταύτης, τὴν κύρτωσιν καὶ σύγκυψιν.

Στίχ. 13) καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεόν.

Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν εὐθυνε καὶ ἐστερέωσε τὰ ὀστέα τῆς ράχews, καὶ εὐθὺς ἀνωρθώθη (κατὰ λάθος γράφουσιν ἀνορθώθη τὰ ABD καὶ τινα ἄλλα), ἡγέρθη ὀρθία, ἐν ᾧ πρότερον ἦν συγκύπτουσα, καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεὸν διὰ τὴν θαυμάσιον ἰασιν.

Στίχ. 14) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ· ἔξ ἡμέραι εἰσὶν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.

Τὰ NBL προτάττουσι τὸ δ τ ι πρὸ τοῦ ἔ ξ ἡ μ ε ρ α ι· τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι ἐ ν α ὕ τ α ι ς, ἀντὶ ἐν ταύταις.

Ὁ φθονερός ἀρχισυνάγωγος μὴ τολμῶν ἐπιτιμῆσαι τῷ φιλανθρωπῷ καὶ παντοδυνάμῳ Σωτῇρι, ἐπιτιμᾷ τοῖς ὄχλοις· καὶ λαβὼν τὸν λόγον (τοῦτο δηλοῖ τὸ ἀποκριθεὶς ἐνταῦθα) ἕνεκα τῆς ἀγανακτήσεως αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐν σαββάτῳ θεραπείαν παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ ἵνα κατὰ τὰς ἔξ ἐργασίμους ἡμέρας ἐρχόμενοι θεραπεύωνται, καὶ οὐ κατὰ τὸ σάββατον· διὰ τούτου δὲ καθήπτετο καὶ τοῦ Σωτῆρος, ὡς θεραπεύοντος, ὅστις εὐθὺς δίδωσιν αὐτῷ τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν.

Στίχ. 15) Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ Κύριος καὶ εἶπεν· ὑποκρι-

αί, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βούν αὐτοῦ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει;

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι δέ, ἀντὶ τοῦ οὖν — τὰ δὲ DFU καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁ Ἰησοῦς, ἀντὶ ὁ Κύριος — τὰ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὑποκριταί, ὃ ἀναφέρεται τοῖς περὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον, τοῖς συναγανακτοῦσιν ἐν τῇ ὑποκρισίᾳ καὶ μοχθηρίᾳ αὐτῶν, εἰς τούτους δ' ἀναφέρεται καὶ τὸ ἕκαστος ὑμῶν τὸ δὲ ὑποκριτὰ διόρθωσις τυγχάνει μεταγενεστέρᾳ ἐν τοῖς DVX καὶ πολλοῖς ἄλλοις εὕρισκομένη, ἣν καὶ τὸ π. κ. παρεδέξατο. — τὰ AT καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν τῷ σαββάτῳ — τὰ δὲ AV 86, τὴν ὄνον καὶ τὰ N^oB^o I ἀπάγων.

Ὁ Σωτὴρ ἐφίμωσεν αὐτοὺς συνάγων ἐκ τοῦ ἐλάσσονος τὸ μείζον· ἐπεὶ οὐκ ἐδίσταζον (καὶ τὸ Ταλμουδ ἔτι ἐπιτρέπει τοῦτο) ποτίζειν ἐν σαββάτῳ τὰ ζῶα αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀσθενήσωσι, δύνανται διστάζειν περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπαλλαγῆς ἐκ νόσων; τοῦτο δὲ ζωηρῶς καὶ ἐμφαντικῶς παριστᾷ διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς γυναικὸς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 16) Ταύτην δέ, θυγατέρα Ἀβραάμ οὔσαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Σατανᾶς, ἰδοὺ, δέκα καὶ ὀκτῶ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Ἐὰν τοίνυν τὸ προφυλάσσειν ἐκ νόσου τὰ ζῶα ὑμῶν νομίζετε ἐπιτετραμμένον τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου, ἡ γυνὴ αὕτη, ἣτις ἐστὶ θυγάτηρ τοῦ φίλου τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐπαγγελίας διὰ τὸ σπέρμα αὐτοῦ λαβόντος, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνήκει τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, ἣν ὁ Σατανᾶς (ὁ συναίτιος τῆς νόσου) ἔδωκε (ὥστε μὴ δύνασθαι ἀνορθωθῆναι), ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτῶ ἔτη· τὸ ἰδοὺ τοῦτο λέγει διὰ τὸ μακρὸν τῆς ἀσθενείας τῆς γυναικὸς (= ἀκουσον 18 ὁ.λα ἔτη)· οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τοῦ διαβόλου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; Ἡ δὲ δύναμις τοῦ ἐπιχειρήματος ἦν τηλικαύτη, ὥστε ἐφिमώθησαν οἱ περὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον.

Στίχ. 17) Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

Τὰ GL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι λαός, ἀντὶ ὄχλος· τὰ δὲ Λ 262 ἔχαιρον· καὶ τὰ B. 440 γενομένοις.

Κατησχύνοντο οἱ ἄρχοντες καὶ ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ, ἀποκαλυπτομένης τῆς ἀπανθρωπίας καὶ ὑποκρισίας καὶ τοῦ φθόνου αὐτῶν· ὁ δὲ ἀπλοῦς λαὸς ἔχαιρεν δι' ὅλα τὰ ἔνδοξα (ἔργα), ἅτινα (διαρκῶς) ἐγίνοντο ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος.

17) Ἡ περὶ τῶν σωζομένων ἐρώτησις.

Λουκ. 15, 22 — 24.

Στίχ. 22) Καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ.

Τὸ Η καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐπορεύετο· τὰ δὲ XLT καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰς πόλεις· — καὶ τὰ KII καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν Ἱεροσολύμοις· — τὰ NBL ἔχουσιν Ἱεροσόλυμα, ἀντὶ τοῦ Ἱερουσαλήμ πάντων τῶν ἄλλων· Ἱερουσαλήμ ἐστὶν ἡ συνηθεστέρα ἑκφρασις ἢ Ἱεροσόλυμα παρὰ τῷ Λουκᾷ.

Διὰ τοῦ στίχου τούτου δεικνύει ὅτι διηγεῖται τὴν συνέχειαν τῶν ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ εἰς Ἱεροσόλυμα λεχθέντων καὶ πραχθέντων (παρ. Λουκ. 9, 51. 57. 10, 38).

Στίχ. 23) Εἶπε δὲ τις αὐτῷ· Κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς·

Τὸ D καὶ ὀλίγιστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ σωζόμενοι.

Ἀκούσας οὗτος ἐπανελημμένως (παρ. 13, 18 — 21)· περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἠθέλησε μαθεῖν εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι, ὅπως ἐκτιμήσῃ τὴν πιθανότητα τῆς ἰδίας σωτηρίας· ὁ δὲ Σωτὴρ διὰ τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ λέγει ὅτι οὐ δεῖ περὶ τῶν σωζομένων ἐρωτᾶν, ἵνα ἀντλήσῃ ἄτοπον θράσος, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀπολλυμένων, οἵτινες ἔσονται πολλοί, καὶ τοῦτο δεῖ φόβου καὶ ἐνεργείας πρὸς σωτηρίαν ἐμπλῆσαι αὐτούς.

Στίχ. 24) ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.

Τὰ NBDL καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι θύρας, ἀντὶ πύλης.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν τοῦτο μαθεῖν ἐθέλοντας· μὴ ἐρωτᾷτε περὶ τῶν σωζομένων, ἀλλ' ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης, τῆς ἀπαγούσης εἰς τὴν ζωὴν (Ματθ. 7, 14), ἵνα μὴ μετὰ τῶν πολλῶν ἀπολλυμένων ταχθῆτε· ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν δι' αὐτῆς εἰς τὴν ζωὴν, καὶ οὐ δυνηθήσονται· ἐφεξῆς δὲ παριστᾷ τοὺς πολλοὺς τούτους, ὡς τοὺς ἐξωτερικῶς μόνον ἀσπασθέντας τὴν πίστιν, πονηρὰ δὲ καὶ φαῦλα ἔργα ἔχοντας· παράβαλε τὴν ἐρμηνείαν ταύτης ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίᾳ (Ματθ. 7, 13 καὶ 14).

18) Ἡ τῶν Φαρισαίων περὶ ἐπιβουλῆς τοῦ Ἡρώδου ἀγγελία, καὶ ἡ εἰς αὐτὴν ἀπάντησις τοῦ Σωτῆρος.

Λουκ. 13, 31 — 35.

Στίχ. 31) Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθον τινὲς Φαρισαῖοι λέγοντες αὐτῷ· ἐξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν, ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι.

Τὰ DKM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν ταύτῃ, ἀντὶ τοῦ ἐν αὐτῇ τῶν NAB καὶ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τοῦ π. κ.—τὰ δὲ GS καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐν αὐτῇ δέ.—καὶ τὰ NAB³D καὶ ὀλίγα ἄλλα τῇ ὥρᾳ, ἀντὶ τοῦ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ π. κ. καὶ πάντων τῶν ἄλλων· καὶ ἔστι μὲν ἀληθές ὅτι τὸ τῇ ὥρᾳ σύνθετός ἐστι παρὰ Λουκᾶ (2, 38. 10, 21. 20, 19 κτλ.), ἀλλὰ τὸ ἡμέρᾳ ἐνταῦθα ἔχει προδήλως σχέσιν πρὸς τὸ σήμερον καὶ αὔριον τοῦ 32 καὶ 33 στίχου· τὰ B³DL ἔχουσι προσήλθαν·—τὰ δὲ E καὶ δύο εὐαγγελιστ. μέλλει, ἀντὶ θέλει· καὶ τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ζητεῖ.

Φαίνεται ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν μικρὸν πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ὁ Ἡρώδης Ἀντίπας (παρ. Λουκ. 3, 2) συνέλαβε

πάλιν ἀνησυχίας διὰ τὰς προσόδους τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ φόβους δι' αὐτόν, ὅπως καὶ Ματθ. 14, 1. Λουκ. 9, 7 κτλ., καὶ διὰ τῶν Φαρισαίων ἀνήγγειλε τῷ Σωτῆρι, ὅτι πονηρὰ κατ' αὐτοῦ μελετᾷ, ἐὰν μὴ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ κράτους αὐτοῦ (Γαλιλαίας καὶ Περαιάς), ἵνα οὕτως ἀπομακρύνῃ αὐτόν, καὶ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ λαβεῖν βίαια μέτρα, ὅπερ οὐκ ἐπεθύμει, ἵνα μὴ μισητὸς γένηται τῷ ὄχλῳ, μάλιστα μετὰ τὴν ἄλλην προφητοκτονίαν τοῦ Βαπτιστοῦ· διὸ καὶ οἱ Φαρισαῖοι οὗτοι, τὰ ὄργανα αὐτοῦ, ἐλθόντες, λέγουσιν αὐτῷ· ἐξέλθε καὶ πορεύου ἐκ τοῦ τόπου τούτου (τοῦ Ἑρῶδου), ὅτι οὗτος θέλει σε ἀποκτεῖναι· ὡς δὴθεν φίλοι ἐνδιαφερόμενοι περὶ αὐτοῦ· ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντᾷ αὐτοῖς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 32) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.

Τὰ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ αὐτοῖς μετὰ τὸ εἶπεν· τὰ δὲ ΝΒΛ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀποτελῶ· τὸ δὲ D ἀποτελοῦμαι. τὸ δὲ π. κ. καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἐπιτελῶ· καὶ τὸ Β καὶ δύο τῶν μικρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, τῇ δολίᾳ καὶ ὑπούλῳ (ὅ καὶ ἐν τῇ διὰ τῶν Φαρισαίων ἐμμέσῳ ἐνεργείᾳ κατέδειξεν, αὐτὸς μὲν ὁμιλῶν εὐφώνως περὶ τοῦ Σωτῆρος, διώκων δ' αὐτόν διὰ τῶν Φαρισαίων, οὓς μετὰ ταῦτα ἠδύνατο διαψεῦσαι), ὅτι δύο ἔτι μόνον ἡμέρας μενεῖ ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ «ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον ἔτι, (τὰς ἰάσεις ταύτας καὶ ἐκδιώξεις τῶν δαιμόνων) καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι» τὸ δὲ τελειοῦμαι προδήλως μέσον = συμπληρῶ ἑμαυτῷ ταύτας· τοσαύτας γὰρ προῦθέμην ποιήσασθαι ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ Περαιᾷ· καὶ αὕτη ἡ μόνη φυσικὴ καὶ ὀρθὴ ἐξηγήσις· οὔτε δὲ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅς οὐκ ἠκολούθησε βεβαίως τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, τῇ τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς Περαιάς, οὔτε παθητικῶς νοητέον = καὶ τῇ τρίτῃ γίνομαι τέλειος, ἐφικνοῦμαι, ἐπιτυγχάνω τοῦ σκοποῦ, ὃν προεθέμην (Φιλ. 3, 12)· ὅτι τοῦτο μόνον περὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἐπὶ γῆς

ἔργου καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ δύναται ῥηθῆναι, ὡς ὁ Θεοφ. Ζυγαδ. Λούθηρ. Καλβ. Βέζας, Bengel καὶ ἄλλοι κακῶς ἐξηγοῦσιν· ὅτι τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις τελευταῖα ὑπολείπονται ἔτι, καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὕτω τελειοῦται εἰς ταύτην τὴν ἔννοιαν· περὶ τοῦτου δὲ τοῦ τέλους μόνον ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ γίνεται λόγος.

Στίχ. 33) Πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ.

Τὰ NDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐρχομένην, ἀντὶ τοῦ ἐχομένην, ἐκφράσεως οὐχὶ ἀσυνήθους μάλιστα τῷ Λουκᾷ (Πράξ. 20, 15, 21, 26. παρ. 13, 44).

Μενέτω ὁμως ἡσυχος ἡ ἀλώπηξ, ἐπιφέρει ὁ Σωτὴρ ἐνταῦθα, ὅτι οὐκ ἔστι δυνατόν ἵνα με ἀποκτείνῃ αὐτός· διότι (κατὰ κανόνα) οὐκ ἔστι δυνατόν, ἵνα ἀπολεσθῇ προφήτης ἔξω Ἱερουσαλήμ· ἐν Ἱερουσαλήμ γὰρ δεῖ ἀποκτανθῆναι αὐτούς· τοῦτο δὲ τὸ πρόδηλον καὶ φυσικώτατον νόημα· διὸ καὶ λέγει ἀπλὴν (= ἄλλ' ὁμως) μὴ νομίσῃ ὅτι ἐκ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἀπέρχομαι, ἀλλὰ δεῖ με (κατὰ τὴν θείαν βουλὴν *οφείλω*) σήμερον καὶ αὔριον καὶ τὴν ἀκόλουθον τρίτην ἡμέραν ὁδοιοποιεῖν, διότι οὐκ ἐνδέχεται (ἐν τῇ δοκίμῳ χρήσει· παρ. Θουκ. Ξενοφ. Πλάτ. κτλ.) οὐκ ἔστι δυνατόν, ἵνα προφήτης ἀπολεσθῇ ἔξω Ἱερουσαλήμ· μετὰ δικαίας εἰρωνείας λέγει τοῦτο κατὰ τῆς προφητοκτονίου Ἱερουσαλήμ, ἣν ταλανίζει διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ἐπομένοις. τοῖς προερμηνευθεῖσιν ἤδη συνοπτικῶς, στίχοις τοῦ κεφαλαίου τούτου.

19) Τὸ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀρχοντος τῶν Φαρισαίων
γεῦμα, ἡ κατ' αὐτὸ ἐν σαββάτῳ θεραπεία τοῦ
ὕδρωπικοῦ, καὶ ἡ πρὸς τοὺς κεκλημένους
ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος.

Λουκ. 14, 1—15.

Στίχ. 1) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος

τῶν ἀρχόντων τῶν Φαρισαίων, σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν.

Τὰ DM καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἰσελθεῖν, ἀντὶ ἐλθεῖν· τὰ δὲ Γ 69 παραλείπουν τὸ αὐτόν καὶ τὰ BK* τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ Φαρισαίων.

Ὅπως ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἐλέγοντο οἱ ἀξίωμα ἔχοντες Ματθ. 9, 18, οἱ πρόκριτοι τῶν Ἰουδαίων, τὰ μέλη τοῦ μεγάλου συνεδρίου, οὕτω καὶ ἄρχοντες τῶν Φαρισαίων οἱ ἀξίωμα ἔχοντες, τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ἢ ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἔχοντες· εἰς τοιοῦτου τοίνυν ἄρχοντος, προκρίτου τὸν οἶκον ἦλθεν ὁ Σωτὴρ, ἵνα φάγῃ ἄρτον, δειπνήσῃ (παρ. Ματθ. 15, 2) προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ 12 στίχου (τῷ κεκληκότι αὐτόν)· παρετήρουν δ' αὐτόν οἱ ἐκεῖ παρόντες Φαρισαῖοι, εἴπως δοίῃ ἀφορμὴν εἰς κατηγορίαν θεραπεύων ἢ ἄλλο τι ποιῶν ἐν σαββάτῳ, ὃ οὐκ ἔδει· παρ. Λουκ. 6, 7.

Στίχ. 2) Καὶ ἰδοὺ ἀνθρωπὸς τις ἦν ὕδρωπικός ἐμπροσθεν αὐτοῦ.

Τὸ D καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ τ ῖς.

Συνεισῆλθεν οὗτος, ὅπως θεραπευθῇ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· καὶ οὐκ ἐτόλμα μὲν, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς παρατηρεῖ, ζητῆσαι θεραπείαν διὰ τὸ σάββατον καὶ τοὺς Φαρισαίους, ἔμενε δ' ἐστὼς ἐνώπιον αὐτοῦ, ἵνα ἰδὼν οἰκτειρήσῃ τοῦτον ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀπαλλάξῃ τοῦ ὕδρωπος.

Στίχ. 3) Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους λέγων· εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν; οἱ δὲ ἡσύχασαν.

Τὸ D καὶ ἐν εὐαγγ. παραλείπουν τὸ λ ἑ γ ω ν· τὰ NBDL καὶ δύο τῶν μικρῶν τὸ εἰ πρὸ τοῦ ἔ ξ ε σ τ ι· τέσσαρα δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν τοῖς σάββασι· τὰ δὲ NBDL καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν θεραπεύσαι· τὰ αὐτὰ δὲ NBDL καὶ τινα τῶν μικρῶν μετὰ τὸ θεραπεύειν ἔχουσιν ἢ οὐ, ὅπερ τὸ π. κ. καὶ πάντα τὰ λοιπὰ οὐκ ἔχουσιν.

Ὁ Σωτὴρ, ὅπως καὶ Λουκ. 6, 9, ἐπερωτᾷ αὐτοὺς εἰδῶς τὴν κρύφα καταλαλιὰν αὐτῶν, ἵνα καταδειχθῇ ὅτι, μηδὲν ὑγιὲς ἔχοντες διὰ τοῦτο κατ' αὐτοῦ εἰπεῖν, ἀκὴν σιωπῆσουσιν, ὡς καὶ τότε καὶ νῦν γέγονεν· ἡσυχασαν γάρ, τουτέστιν ἐσιώπησαν (παρ. Λουκ. 6, 10).

Στίχ. 4) Καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσεν.

Καὶ πιάσας αὐτὸν (παρ. Ματθ. 14, 31), διὰ τῆς ἀφῆς ἐθεράπευσε καὶ ἀπέλυσεν, εἶπε δηλ. αὐτῷ πορεύεσθαι ἐν εἰρήνῃ.

Στίχ. 5) Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπε· τίνος ὑμῶν ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἀποκριθεὶς· τὰ δὲ ADK καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπε πρὸς αὐτούς· τὰ ABE καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν υἱός, ἀντὶ τοῦ ὄνος τοῦ π. κ. καὶ τῶν HKL καὶ ἄλλων τινῶν καὶ μεταφράσεων προδήλως ἐκ κακῆς γραφῆς ἀντιγραφῶν (γραφάντων τὸ ON ὡς TI) ὅτι οὐκ ἠδύνατο ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐκ παραλλήλου θεῖναι υἱὸν καὶ βοῦν ἀνευ τοῦλάχιστον ἑνὸς καὶ (υἱὸς ἢ καὶ βοῦς) διδ' ἀδιστάκτως ἀρετέον ἐνταῦθα τὴν γραφὴν ὄνος (παρ. καὶ Ματθ. 12, 11· Λουκ. 13, 15 ὅπου πάντοτε περὶ ὑποζυγίων ὁ λόγος, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιχειρήματος παρὰ τοῖς σαρκικοῖς ἐκείνοις, παρ' οἷς τὸ τοῦ υἱοῦ ἠδύνατο εὐκόλως ὑποληφθῆναι ὡς ἐξαίρετις ἐπιτετραμμένη τῷ πατρικῷ αἰσθηματι)· — τὰ NAB καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν πεσεῖται, ἀντὶ ἐμπεσεῖται· — τὰ δὲ ADK καὶ τινα ἄλλα τῇ ἡμέρᾳ, ἀνευ τῆς ἐν· — καὶ τὰ N^oB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου (ὅποτε τοῦλάχιστον ἔδει γραφῆναι ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου).

Μετὰ τὴν θεραπείαν κατκισχύνει αὐτοὺς διὰ τοῦ προδηλοτάτου μεζονος καθήκοντος τοῦ μὴ ἀρνεῖσθαι τῷ ἀνθρώπῳ ὅ,τι ὑπὲρ τῶν κτηνῶν γενόμενον τυγχάνει ἀνεπίληπτον· τὸ δὲ ἀνασπάσει = ἀνασύρει.

Στίχ. 6) Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα.

Τὰ NBDL καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ αὐτῷ· τὰ δὲ D 47. ἔχουσιν οἱ δὲ οὐκ ἀπεκρίθησαν.

Τὸ ἀνταποκριθῆναι = ἀνταπαντῆσαι· οἱ δ' Ο'. μεταχειρίζονται τοῦτο ἀντὶ τοῦ ἔβρ. Π2Υ (λαμβάνειν τὸν λόγον). Τὸ ἐπιχειρημα τοῦ Σωτῆρος οὕτω πρόδηλον καὶ καταφανές ἦν, ὥστε οὐκ ἠδυνήθησαν ἀνταπαντῆσαι αὐτῷ πρὸς ταῦτα οἱ νομικοὶ καὶ Φαρισαῖοι, πρὸς οὓς ταῦτα εἶπεν.

Στίχ. 7) Ἐλεγε δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολήν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς.

Τὰ ΑΒ·Χ καὶ τινὰ ἄλλα πρωτοκλησίαν· (ἄλλα δὲ πολλὰ πρωτοκλησίας (κακῶς διὰ τοῦ η παράβ. Ματθ. 23, 6) καὶ τὰ ΜΧV καὶ ἄλλα τινὰ κακῶς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ κατακληθῆς.

Ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ παρετήρησεν (ἐπέχων δηλ. τὸν νοῦν = παρατηρῶν· παρ. Πράξ. 3, 5) πόσον ἐζήτουν καὶ ἐξελέγοντο τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν τῷ δείπνῳ (παρ. Ματθ. 23, 6), ἀπέτεινε τὸν λόγον μετὰ τοὺς Φαρισαίους πρὸς ὅλους τοὺς κεκλημένους, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς.

Στίχ. 8) Ὅταν κληθῆς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακληθῆς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν· μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ,

Τὸ D καὶ ἐν εὐαγγελιστ. ἔχουσιν εἰς γάμον.

Εἰς γάμους λέγει ὁ Σωτὴρ, τουτέστιν εἰς τὰ ἐπὶ τῇ τελετῇ τοῦ γάμου συμπόσια, ὡς τὰ μᾶλλον ἐπίσημα καὶ δημόσια, καὶ μὴ ἰδιαίτερα ἀπλῶς, ἐν οἷς οὐ παρατηρεῖται τοσοῦτον ἡ θέσις. Ὅταν τοίνυν κληθῆς εἰς τοιαῦτα ἐπίσημα συμπόσια, μὴ καταλάβῃς τὴν πρώτην θέσιν, τὴν παρὰ τὸν Κύριον· μήποτε ἄλλος ἐντιμότερός σου κατὰ τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ βαρύτητα ἢ προσκεκλημένος ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου,

Στίχ. 9) καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας ἐρεῖ σοι· δὲς τούτῳ τόπον, καὶ τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνης τὸν ἐσχατον τόπον κατέχειν.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερηφάνου ταύτης διαγωγῆς σου ἔσται ὅτι ἐλεύσεται ὁ ἀμφοτέρους ὑμᾶς καλέσας καὶ ἐρεῖ σοι· δὸς τούτῳ τόπον, ποιήσον τούτῳ τόπον, τουτέστι παραχώρησον αὐτῷ τὴν θέσιν σου, καὶ τότε σὺ ἄρξῃ (ὑποχωρεῖν, καὶ ἐπειδὴ αἱ θέσεις κατελήφθησαν καὶ οὐδεὶς τῶν ἄλλων, ὁρῶν μάλιστα τὸν οἰκοδεσπότην περιφρονοῦντά σε, ὑποχωρήσει σοι) μετ' αἰσχύνης τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν· τὸ δ' ἄρξῃ ὑπονοεῖ «καὶ καταντήσεις» κατέχειν τὸν ἔσχατον τόπον.

Στίχ. 10) ἀλλ' ὅταν κληθῇς, πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον· ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκῶς σε, εἴπῃ σοι· φίλε προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι.

ἀνάπεσε (προστακτ. δ'. ἀορίστ. ἐνεργ. ἀνέπεσον) ἔχουσι τὰ NAB* καὶ πολλὰ ἄλλα· τὰ δὲ B⁹GL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀνάπεσαι (προστακτ. μέσου ἀορίστου ἐπεσάμην, ἀχρήστου ὅλως)· τὸ δὲ π. κ. καὶ τινα τῶν μικρῶν ἀνάπεσον (προστακτ. ἀ. ἀορίστου)· τὸ α'. τὸ παρὰ Λουκᾶ σύνηθες καὶ ἐρβόν, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ Λουκ. 11, 37. 17, 7. 22, 14. — τὰ NBLX καὶ τέσσαρα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐρεῖ, ἀντὶ εἴπῃ· — τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν πάντων τῶν συνανακειμένων σοι· καὶ τὸ K καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπλῶς τῶν ἀνακειμένων τὰ δὲ D 258 καὶ μεταφρ. τινὲς παραλείπουσι τὸ σοί.

Ὁ Σωτὴρ οὐκ ἐννοεῖ ὅτι δεῖ ἡμᾶς σκοπίμως ἐκλέγεσθαι τὴν τελευταίαν θέσιν, ἵνα ἀναβιβάσωσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ θέλει διδάξαι ἡμᾶς ὅτι ἡ ἀλαζονεία καὶ αὐθάδεια καταβιβάζουσιν καὶ ταπεινοῦσιν· ἡ δὲ ἀληθὴς ταπείνωσις καὶ μετριοφροσύνη, ἡ χριστιανική, οὐδέποτε ἐξευτελίζει, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ καὶ τιμᾶ, ὅπερ ἀρέσκει τοῖς πολλοῖς τοῖς μὴ τελείοις, δι' οὓς λέγει ὁ Σωτὴρ τοῦτο· ἀδιάφορον δὲ τοῦτο τοῖς ὀλίγοις, τοῖς τελείοις, οἵτινες τιμὴν καὶ δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνουσιν.

Στίχ. 11) ὅτι πᾶς ὁ ὑψὼν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· καὶ ὁ ταπεινὼν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

Τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ὁ δὲ (κατὰ τὸ Λουκ. 18, 24).

Ταῦτα δέ, ἡ καταβίβασις καὶ περιφρόνησις τοῦ ἀλαζόνο, καὶ ἡ ἀναβίβασις καὶ τιμὴ τοῦ ταπεινοῦ, γίνονται συμφώνως τῷ γενικῷ κανόνι, καθ' ὃν πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ὑψωθήσεται· ὁ κανὼν δ' οὗτος ἐρμηνεύθη Ματθ. 23, 12 (παρ. καὶ Λουκ. 18, 14).

Στίχ. 12) Ἐλεγε δὲ καὶ τῷ κεκληρότι αὐτόν· ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους· μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα.

Τὸ V καὶ ἐλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ κεκληρότι· τὸ δὲ L καὶ ἐλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου· καὶ τὸ D καὶ ἐν εὐαγγελιστ. τὸ μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου· καὶ πάλιν τὸ D καὶ ἐλίγα ἄλλα ἔχουν μηδὲ τοὺς γείτονας, μηδὲ τοὺς πλουσίους. — τὰ δὲ NBD καὶ ἐλίγα ἄλλα ἀντικαλέσωσί σε· — τὸ Δ καὶ ἐλίγα ἄλλα γενήσεται, ἀντὶ γένηται· — καὶ τὰ NBDLR ἀνταπόδομά σοι.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ οὐκ ἀπαγορεύει ἐν γένει τὰ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους καὶ πλουσίους γεύματα, ἀλλὰ δείκνυσιν πῶς δύναται ἡ εἰς γεῦμα πρόσκλησις ἐξ ἀσημάντου ἠθικῶς ἔργου, ἐξ ἀπλοῦ συγγενικοῦ ἢ φιλανθρωπικοῦ αἰσθήματος ἀναβιβάσθῃν εἰς ἀγαθὸν ἔργον χριστιανικῆς εὐποιίας, ὃ προτιμότερον τοῦ ἐτέρου, ὥστε κανόνα εἶναι τὴν τῶν πτωχῶν καὶ μὴ ἐχόντων τὰ μέσα ἀνταποδόσεως κλησιν, μεθ' ὧν καλεῖν καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους, καὶ ἐξαίρεσιν τὴν τῶν προσφιλῶν προσώπων, ἅτινα πάλιν ἐξ ἀγάπης συγγενικῆς ἢ φιλικῆς καλεῖ τις, οὐχὶ δὲ ἀποβλέπων καὶ τὸν σκοπὸν ἔχων τῆς ἀνταποδόσεως ὑπ' αὐτῶν· διότι τότε πράττει εὐτελὲς καὶ ἐργαστικὸν ἔργον· διότι τὸ μήποτε τοῦτο δεικνύει = μὴ καλῆς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους ἐκ φόβου μὴ σε ἀντικαλέσωσιν (οὐ γὰρ λέγει ἐλπίζων ἢ ἐπ' ἐλπίδι ὅτι τοῦτο εὐτελὲς καὶ ἐργαστικόν)· ὁ γὰρ ἐξ ἀγάπης συγγενικῆς ἢ φιλικῆς καλῶν οὐδόλως συλλογίζεται, ἀλλὰ φοβεῖται μᾶλλον τὴν ἀνταπόδοσιν.

Στίχ. 13) ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλοὺς,

Τὰ ΝΒ ἔχουσι δοχὴν ποιῇς· τὰ δὲ ΝΑΒ καὶ ἐλίγα ἄλλα ἐξ ἀμαθίας ἀντιγράφει ἀναπείρους.

Κάλει τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς βεβλαμμένους καὶ δυστυχοῦντας, οἵτινες οὐκ ἔχουσι τῆς ἀνταποδόσεως τὰ μέσα· δοχὴ δὲ ἡ ὑποδοχή, ἡ ἐστίασις, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς λέγει· παρ. Λουκ. 5, 29.

Στίχ. 14) καὶ μακάριος ἔση, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

Τὸ Ν* καὶ ἐλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἀνταποδοθήσεται δέ σοι.

Καὶ ἔση μακάριος καλῶν τοὺς τοιοῦτους, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι τὸ δεῖπνον, ὃ ἐκ φιλανθρωπίας ἔδωκας αὐτοῖς· ἔση δὲ μακάριος ὅτι ἀνταποδοθήσεται σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ δεῖπνον τοῦτο ἐν τῇ ἀναστάσει ζωῆς, τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, τῶν τὰ ἀγαθὰ ποιησάντων (παρ. Ἰωάνν. 5, 29).

Στίχ. 15) Ἀκούσας δὲ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ· μακάριος ὃς φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Τὰ Ν^αBL καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ὁ σ τ ι ς, ἀντὶ τοῦ ὁ ς· τὰ δὲ ΕΗ*Κ* καὶ πολλὰ ἄλλα ἄριστον, ἀντὶ ἄρτον, ὃ ἔστι τὸ κοινὸν καὶ γενικόν· διατί γὰρ ἄριστον καὶ οὐχὶ δεῖπνον; ἐλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσι βασιλείᾳ τῶν ὀφρυνῶν.

Ἀκούσας ἀνταπόδοσιν παρὰ Θεοῦ τῶν συνανακειμένων τις, μακάρισε τὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ἀξιωθησόμενον φαγεῖν ἄρτον, δηλαδὴ μετὰ τοῦ Μεσσίου καὶ τῶν πατριαρχῶν καὶ προφητῶν συγκαθεσθῆναι (ἐν τῇ πνευματικῇ βεβαίῳ, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὅμως σαρκικῶς νοουμένη συνεστίασει) ἐν τῇ μυστικῇ τοῦ Θεοῦ γραπέζῃ. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἀπαντᾷ αὐτῷ διὰ τῆς προερμηνευθείσης ἥδη παραβολῆς (Λουκ. 14, 16 — 24), ἥτις καταδεικνύει ὅτι

καὶ ἐκεῖ οὐδεὶς τῶν σαρκικῶν, ἀλλ' οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, οἱ πτωχοὶ καὶ περιφρονούμενοι ἐν τῷ παρόντι βίῳ παρακαθήσονται ἐν τῷ καινῷ Πάσχα τῷ Σωτῆρι· παρ. Λουκ. 14, 16.

20) Σύστασις τῆς ἑαυτῶν ἀπαρνήσεως πρὸς τοὺς βουλομένους μαθητὰς αὐτοῦ γενέσθαι.

Λουκ. 14, 25 — 33.

Στίχ. 25) Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ στραφεῖς εἶπε πρὸς αὐτούς·

Τὰ EGH καὶ τινεὶ ἄλλα ἔχουσι τῷ Ἰησοῦ, ἀντὶ αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Φαρισαίου ἔξοδον, συνεπορεύοντο αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἔλαβεν ἐκ τούτου ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐφεξῆς περὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπαρνήσεως ὁμιλίαν, ἵνα συστήσῃ αὐτοῖς τὴν βίαν τῆς πίστεως καὶ σωτηρίας.

Στίχ. 26) Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι.

Τὰ NAD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν αὐτοῦ· τὰ δὲ BLRΔ ἔχουσιν ἔτι τὰ καί, ἀντὶ ἔτι δὲ καί· — καὶ τὰ NB τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ· — τὰ NBI καὶ τινεὶ ἄλλα εἶναι μου μαθητὴς· τὰ δὲ KII καὶ ὀλίγα ἄλλα «μου εἶναι μαθητὴς».

Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου πρόδηλος ἐκ τοῦ Ματθ. 10, 37, ὅπου λέγει ὅτι οὐκ ἔστιν ἄξιος αὐτοῦ ὁ φιλῶν τοὺς ἐχθρικοὺς τῷ Σωτῆρι διακειμένους καὶ διώκτας τῆς πίστεως συγγενεῖς αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτόν· ἐνταῦθα δ' ἰσχυρότερον καὶ ἐντονώτερον ἐκφράζεται λέγων· ὁ μὴ μισῶν τοὺς τοιούτους ἀσεβεῖς διώκτας, οὐ δύναται εἶναι μαθητὴς τοῦ Σωτῆρος· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθίσταται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει (παρ. Ματθ. 6, 24)· ὡσαύτως δὲ ὁ μὴ μισῶν τὴν ψυχὴν, τὴν ζωὴν

αὐτοῦ, προκειμένου γενέσθαι ταύτην αἰτίαν τῆς ἀρνήσεως τοῦ Σωτῆρος (παρ. Ματθ. 10, 39), οὐ δύναται εἶναι μαθητῆς αὐτοῦ.

Στίχ. 27) Καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς.

Τὰ Μ*ΡΓ καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν στίχον τοῦτον· — τὰ δὲ Ν*Λ παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ὅστις· — τὰ ΑΒΛ³ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ· — τὰ δὲ ΚΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀκολουθεῖ, ἀντὶ ἔρχεται· τὰ ΝΒΕ καὶ ἱκανὰ ἄλλα εἶναι μου μαθητῆς.

ὅς οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ) = ὅς οὐκ ἔγνω σταυρῶσαι καὶ θανατῶσαι τὴν σάρκα σὺν τῆς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς· παρ. Ματθ. 10, 38. 16, 24. Μάρκ. 8, 34. 10, 21. Λουκ. 9, 23.

Στίχ. 28) Τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ εἰς ἀπαρτισμόν;

Τὰ ΕΗΜ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουν τὸ θέλων· — τὰ δὲ ΒΔΛΡ 225 εἰ ἔχει εἰς ἀπαρτισμόν· τὰ δὲ ΚΔΕ καὶ ἱκανὰ ἄλλα τὰ εἰς ἀπαρτισμόν· καὶ τὸ π. καὶ τὰ ΕΥΧ καὶ πλείστα ἄλλα τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν.

Ὁ Σωτὴρ ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ θέλων εἶναι μαθητῆς αὐτοῦ ὀφείλει προεξετάσαι ἑαυτὸν εἰ ἔχει τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀποτάξασθαι τῇ ψυχῇ καὶ σαρκὶ καὶ πᾶσι τοῖς σαρκικοῖς πράγμασι καὶ σχέσεσι, φέρεει δύο παραβολάς, τὴν τοῦ θέλοντος οἰκοδομῆσαι πύργον καὶ μὴ λογιζομένου πρότερον εἰ ἔχει τὴν δαπάνην, καὶ τοῦ βασιλέως, τοῦ θέλοντος ἀντεπεξελθεῖν ἄλλῳ βασιλεῖ ἐπιδρομεῖ, καὶ μὴ λογιζομένου πρότερον, εἰ ἔχει τὴν ἡμίσειαν τοῦλάχιστον δύναμιν· τὸ δὲ ψηφίζειν δηλοῖ κατὰ πρῶτον διὰ ψήφων (λιθαρίων) ἀριθμεῖν, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἐποιοῦν· εἶτα δ' ἐν γένει ἀριθμεῖν, μετρεῖν, λογιζεσθαι· — ἀπαρτισμὸς δὲ ἡ τελείωσις τοῦ ἔργου.

Στίχ. 29) ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ σχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ.

Τὰ LXU καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἰσχύσαντος· τὸ δὲ S καὶ ὀλίγα ἄλλα ἰσχύοντος αὐτοῦ. — τὰ ERU καὶ ὀλίγα ἄλλα ἄρξονται· τὰ δὲ NAB καὶ πολλὰ ἄλλα αὐτῷ ἐμπαίξουσιν· καὶ τὰ EGH καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. ἐμπαίξουσιν αὐτῷ.

Ἵνα μὴ, ἀρξάμενος καὶ μὴ δυνάμενος τελειῶσαι τὸ ἔργον, καταγέλαστος τοῖς θεωμένοις γένηται.

Στίχ. 30) λέγοντες ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἰσχυσεν ἐκτελέσαι.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ὅτι.

Ἀπεδείχθη ἀσυλλόγιστος καὶ μωρός.

Στίχ. 31) Ἡ τίς βασιλεὺς πορευόμενος συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλευέται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;

Τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐτέρῳ βασιλεῖ συμβαλεῖν· τὰ δὲ NB βουλευέονται· — τὸ U καὶ δύο τῶν μικρῶν δυνατόν· — τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ὑπαντῆσαι.

Ὁ Σωτὴρ φέρει καὶ δεύτερον παράδειγμα, τοῦ ἐν ἀμύνη βασιλέως, ὅστις ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ πορεύεται συμβαλεῖν εἰς πόλεμον (= συγκρουσθῆναι εἰς μάχην, ὡς ὁ Πολύβιος ἔχει, ἥτοι πολεμῆσαι), καὶ οὐ λογίζεται μετὰ τῶν συμβούλων αὐτῷ, εἰ ἔχει τοῦλάχιστον τὴν ἡμίσειαν τοῦ ἐπιδρομέως δύναμιν, ἥτις ἀρκεῖ τῷ ἀμυνομένῳ κατὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου· τὸ δ' ἐν δέκα χιλιάσι ἐστὶ τὸ ἑβρ. 7 = μετὰ 10 χιλιάδων.

Στίχ. 32) εἰ δὲ μή γε, ἔτι αὐτοῦ πόρρῳ ὄντος, πρεσβεῖαν ἀποστείλας, ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

Τὰ ARΓ καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἔτι πόρρῳ αὐτοῦ ὄντος· τὰ δὲ KΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰ εἰς εἰρήνην.

εἰ δὲ μή γε) δυνατός εἴη ἀπαντῆσαι κτλ. ἐὰν δηλ. μὴ ἔχῃ τὸ

ήμισυ τοῦλάχιστον τῆς δυνάμεως ἐκείνου, προλαβὼν ζητεῖ εἰρήνην, να μὴ πάθῃ τὰ ἔσχατα καὶ καταγέλαστος γένηται.

Στίχ. 33) Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται τᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.

Τὰ Α 237 παραλείπουν τὸ οὖν· τὰ δὲ DR καὶ τρία τῶν μικρῶν τὸ αὐτοῦ· καὶ τὰ DKM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουν τοὺς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ· — τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶναι μου μαθητής.

Εἰ τοίνυν ἐν τοῖς κοσμικοῖς τοιαύτη περίσκεψις ἀπαιτεῖται, πόσω ἄλλον ἐν τοῖς πνευματικοῖς, ἐν οἷς περὶ σωτηρίας αἰωνίου ὁ ἄγων ; καὶ οἱ θέλοντες γενέσθαι ἐμοὶ μαθηταί, ἀνάγκη συλλογίσασθαι, εἰ ἐτοιμοὶ εἰσιν ὑπὲρ ἐμοῦ πάντα τὰ ὑπάρχοντα (ἀπολύτως καὶ γενικῶς ὅ,τι ἂν ἔχωσι, συγγενεῖς δηλ. φίλους, ὑπάρχοντα, ψυχὴν κτλ.) ἀποτάξασθαι, καταλιπεῖν καὶ ἀπαρνήσασθαι· παρ. Λουκ. 9, 61.

21) Παραβολὴ τῆς γυναικὸς τῆς τὴν δραχμὴν ἀπολεσάσης.

Λουκᾶ 15, 8 — 10.

Στίχ. 8) Ἡ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἀπτεῖ λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν, καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως ὅτου εὑρῇ ;

Τινὰ τῶν ἀντιγρ. ἔχουν δραχμὰς καὶ δραχμὴν· τὰ δὲ Γ 239 λύχνον καὶ τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἕως οὗ· — τὸ δὲ D 69 ἀπλῶς ἕως.

Ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς γογγυσμοὺς τῶν Φαρισαίων ὅτι ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς, ἀπήντησεν ἀνωτέρω διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀπολέσαντος ἐν πρόβατον ἐκ τῶν ἑκατὸν, καὶ καταπόντος τὰ 99 ἵνα ζητήσῃ αὐτό· ταύτην δ' ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος, καὶ ἐρμηνεύθη κατὰ τὴν σειρὰν ἐκείνου· νῦν δὲ παρὰ τῷ Λουκᾷ προστίθῃ καὶ δευτέραν παραβολὴν τῆς γυναικὸς τῆς ἀπολεσάσης δραχμὴν ἐκ τῶν δέκα, ἃς εἶχε, καὶ ἀπούσης λύχνον καὶ σαροῦ τὴν οἰκίαν καὶ ἐπιμελῶς ζητούσης αὐτήν, ἕως οὗ εὑρῇ.

Στίχ. 9) Καὶ εὐροῦσα συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας λέγουσα· συγχάρητέ μοι ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν, ἣν ἀπώλεσα.

Τὰ NBLK καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι συγκαλεῖ· τὰ δὲ NBL καὶ γείτονας ἀνάρθρως.

συγκαλεῖται) = συγκαλεῖ ἑαυτῇ = πρὸς αὐξησιν τῆς χαρᾶς αὐτῆς διὰ τῆς ἀγγελίας τῆς εὐρέσεως καὶ τοῦ συμμερισμοῦ παρ' αὐτῶν τῆς χαρᾶς ταύτης.

Στίχ. 10) οὕτω, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι.

Τὰ NBLX 33 ἔχουσι γίνεται χαρά· — τὸ δὲ D καὶ 4 τῶν μικρῶν χαρὰ ἔσται· τρία δὲ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ τῶν ἀγγέλων.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς παραβολῆς, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐν στίχ. 7, ἦτοι ὡς ἡ χήρα συγχαίρει μετὰ τῶν φίλων καὶ γειτόνων διὰ τὴν τῆς δραχμῆς εὑρεσιν, οὕτω χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ, ἦτοι χαίρει ὁ Θεός, ὁρώντων καὶ συγχαιρόντων αὐτῷ τῶν ἀγγέλων, δι' ἓνα ἁμαρτωλὸν μετανοοῦντα. Μετὰ ταύτην δὲ ἔχει καὶ τρίτην ὠραιотάτην παραβολὴν τὸ αὐτὸ τοῦτο καταδεικνύουσαν, τὴν τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ, εἰς ἧς τὴν ἐρμηνεῖαν μεταβαίνομεν.

22) Ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ.

Λουκᾶ 15, 11 — 32.

Στίχ. 11) Εἶπε δέ, ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς.

Τὸ E καὶ δύο τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ εἶπε δέ.

Ἐν ταύτῃ τῇ παραβολῇ ὁ Σωτὴρ εἰκονίζει τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν σχετικῶς δικαίων κατὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ, τὴν ἀτελῇ νομικῇ σχέσιν, ὡς καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν κατὰ τὴν αὐτὴν νομικὴν σχέσιν καὶ ἐν γένει· παριστάνει τοίνυν τὸν Θεόν, ὡς ἔχοντα δύο υἱούς, ὧν ὁ πρεσβύτερος πληροῖ τὴν τῶν Φαρισαίων ἐν-

νοιαν τοῦ δικαίου (παρ. Ματθ. 5, 20), ὁ δὲ νεώτερος, ὁ οὕτω καλούμενος ὡς νηπιόφρων καὶ εὐξαπάτητος, κατὰ τὴν τοῦ Ζυγαδηνοῦ ἑρμηνείαν, ὁ ἁμαρτωλός, οἱοι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι καὶ οἱ τοιοῦτοι· ὡσαύτως δὲ ὁ ἔθνικὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Ἰουδαῖον, ὅτι καὶ περὶ τούτων νῦν πρόκειται ἐνταῦθα, ὡς καὶ περὶ τῶν ὑπὸ νόμον· ὑποδηλοῖ δὲ καὶ τὴν τῶν ἔθνῶν ἐπιστροφὴν καὶ ζηλοτυπίαν τῶν Ἰουδαίων.

Στίχ. 12) Καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί· πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας· καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι τὸ ἐπιβάλλον μοι· — τὰ δὲ κ^cABL ὁ δὲ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.

Ὁ μὲν πρεσβύτερος εὐχαριστεῖτο συζῆν τῷ πατρί κατὰ τὴν νομικὴν λατρείαν καὶ δικαιοσύνην· ὁ δὲ νεώτερος ἐβούλετο βίον ἄγειν τυπικῶς ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον, πράγματι δὲ σαρκικὸν καὶ δουλεύοντα ταῖς πονηραῖς ἐπιθυμίαις μακρὰν τοῦ πατρός· διὸ καὶ ζητεῖ τὸ ἐπιβάλλον, ἦτοι τὸ ἀνῆκον αὐτῷ (Ἡροδ. 4, 117 κτλ.) μέρος τῆς περιουσίας, ἣν ὁ πατὴρ προώρισε δι' ἁμφοτέρους· καὶ ὁ πατὴρ εὐθύς, μὴ θέλων διὰ τῆς βίας κρατεῖν αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ, δίδειμεν ἁμφοτέροις τὸν βίον (= τὸ δι' οὗ ὁ βίος, ἡ ζωὴ συντηρεῖται, τὴν οὐσίαν), ὃν προώρισε, δὸς ἐκάστω τὸ ἀναλογοῦν (ἦτοι διπλὴν μερίδα τῷ πρώτῳ· παρ. Δευτ. 21, 17)· διὰ τούτου τοίνυν δεικνύει τὴν τοῦ Θεοῦ εὐλάβειαν πρὸς τὴν πνευματικὴν προσωπικότητα καὶ ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ τὴν πατρικὴν ἀγαθότητα, μὴ στερήσαντος καὶ τὸν πονηρὰ μελετῶντα τῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν δωρεῶν καὶ χαρισμάτων αὐτοῦ, ὅτι ἐξ ἁμφοτέρων ὁ βίος καὶ ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸ « οὐκ ἐπ' ἄρτι μόνον ζήσεται ὁ ἄνθρωπος ».

Στίχ. 13) Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱός, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσχόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως.

Τὰ BDP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πάντα, ἀντὶ ἅπαντα· τὰ δὲ DG καὶ ὀλίγα ἄλλα κἀκεῖ, ἀντὶ καὶ ἐκεῖ.

Μόλις γενόμενος κύριος τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὁ νεώτερος, μετὰ τινος ἡμέρας (διὰ τὴν αἰδῶ τοῦ πατρὸς) συνήθροισεν ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οὖσαν (ἔνεκα τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος τῶν ἐν αὐτῇ), εἰς τὴν χώραν τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν κακῶν ἐπιθυμιῶν, ὅπου, ὡς εἰκός, διεσκόρπισε πάντα τὰ χαρίσματα καὶ δῶρα τοῦ Θεοῦ κακὴν κακῶς, ζῶν ἄσωτως· ἄσωτος (ἐκ τοῦ ἀ καὶ σῶζω) ὁ μηδεμίαν κατὰ τὸν αἰσχροὺν αὐτοῦ βίον ἐλπίδα σωτηρίας ἔχων, ὁ ἐξώλης καὶ προώλης· — ἄσωτως τοίνυν δηλοῖ τὸ αἰσχροῦς, ὡς ζῶσιν οἱ ἀνήθικοι, ἁμαρτωλοὶ καὶ διεφθαρμένοι ἄνθρωποι.

Στίχ. 14) Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμός ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.

Τὰ NABDL καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι λιμὸς ἰσχυρὰ (τὸν ἦτιον συνήθη καὶ μεταγενέστερον δωρικὸν τύπον παρ. Λουκ. 4, 25)· τὰ δὲ AGM καὶ ὀλίγα ἄλλα τοῦ ὑστερεῖσθαι.

Ὅτε δὲ διὰ τοῦ τοιοῦτου βίου ἔδαπάνησε πάντα, συνέβη γενέσθαι μέγαν λιμὸν κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, ἀφορίαν καὶ πείναν, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι τῶν πρὸς συντήρησιν ἀναγκαίων. Σημείωσαι δὲ τὸ παιδαγωγικὸν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῶν κακῶν τῶν φυσικῶν (λιμοῦ καὶ πείνης) παιδαγωγοῦντος τὸν παρεκτρεπόμενον τῆς εὐθείας ὁδοῦ.

Στίχ. 15) Καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης· καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους.

Τὸ Λ καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν ὁ πολίτης· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν εἰς τὸν ἀγρὸν = τὸ ἐξοχικὸν κτῆμα.

Ἐλθὼν ὁ ἄσωτος υἱὸς εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην ἐπόρευθη πρὸς

πολίτην τινά τῆς χώρας ἐκείνης, ὁμοιον αὐτῷ σαρκικὸν καὶ διε-
φθαρμένον (οὐχὶ δὲ τὸν διάβολον, ὃ τινι ἀπὸ τῆς ἀπομακρύνσεως
ἀπὸ τοῦ πατρὸς ὑπηρετεῖ), καὶ προσεκολλήθη παρακαλῶν τυχεῖν
οἰασθῆποτε ὑπηρεσίας παρ' αὐτῷ· ἐκεῖνος δὲ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν
ὢν, μετεχειρίσθη τὸν ὁμοιον αὐτῷ περιφρονητικῶς καὶ ἀπανθρώ-
πως, πέμψας αὐτὸν εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ, ἵνα βόσκη τὰ ἀκά-
θαρτα καὶ ἀπεχθίστατα ταῦτα τοῖς Ἰουδαίοις ζῶα, οὐδὲν ἤττον
κἀκεῖ λιμώτων· τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ σαρκικοῦ φιланθρωπία.

Στίχ. 16) Καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ
τῶν κερατίων, ὧν ἥσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

Τὰ NBDLR καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι χορτασθῆναι ἐκ.

Πορευθεὶς ἐκεῖ ὁ ταλαιπώρος οὐδὲν ἤττον ἐλίμωττε διὰ τὸ καὶ
ἐκεῖ λιμὸν ἐπικρατεῖν, καὶ μὴ εὐρίσκων ἄρτον, ἐπεθύμει γεμίσαι
τὴν κοιλίαν αὐτοῦ, τὴν ἐκ τῆς πείνης κενὴν καὶ μὴ διακρίνουσαν
πλέον τροφάς, ἀλλὰ χορτασμὸν δι' οἰουδήποτε μέσου ζητοῦσαν,
ἀπὸ τῶν κερατίων (τῶν ἐν τῇ ἀποθήκῃ ὀλίγων ξυλοκερατίων, τῶν
φυλασσομένων διὰ τοὺς χοίρους· διότι καὶ ἐν τούτοις ἀφορία καὶ
σπάνις καὶ ἀκριβεία), ὧν ἥσθιον οἱ χοῖροι· καὶ οὐδεὶς τῶν ἐντε-
ταλμένων τὴν διανομὴν δούλων ἤθελε διδόναι αὐτῷ, ἵνα μὴ μεί-
νωσιν ἄνευ τῆς ἀπαραιτήτου τροφῆς τὰ ζῶα τοῦ Κυρίου· ἐννοεῖται
δὲ ὅτι οἱ ὑπηρεταὶ ἐκεῖνοι καὶ τὴν διανομὴν ἐνήργουν καὶ τὴν κατα-
νάλωσιν ἐπετήρουν· ὥστε οὐκ ἠδύνατο λαβεῖν· ἔφθασε λοιπὸν θεία
παραχωρήσει εἰς τὸ ἐσχατον τῆς ἀνάγκης, ἵνα διὰ ταύτης συνετι-
σθῇ· ὃ καὶ ἐγένετο.

Στίχ. 17) Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν εἶπε· πόσοι μίσθιοι τοῦ
πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ὥδε ἀπόλ-
λυμαι;

Τὰ NBL καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔφη, ἀντί εἶπε· τὸ δὲ X καὶ ὀλί-
γα ἄλλα ἔχουσι πῶς οἱ μίσθιοι καὶ τὰ ABP καὶ τρία τῶν μικρῶν περισ-
σεύονται· — τὰ NBL ἔχουσι λιμῷ ὥδε· καὶ τὰ DRU καὶ τινὰ τῶν μικρῶν
ὥδε λιμῷ· φαίνεται δὲ ὅτι ἀρχικῶς ἦν ἐγὼ δὲ ὥδε (ΕΓΩΔΕΩΔΕ) καὶ

παρελείφθη, ὑποληφθὲν ὡς ἐπανάληψις, καὶ σήμερον λείπει ἐκ τοῦ ΑΡQ καὶ τῶν πλείστων καὶ τοῦ π. κ.

Ἡ ἐλεινότης τῆς καταστάσεως αὐτοῦ ἤγαγεν εἰς συναίσθησιν τῆς πρότερον παρὰ τῷ πατρὶ λαμπρᾷ θέσεως· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν, συνελθὼν καὶ ἀνανήψας ἐκ τῆς τῶν παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν μέθης, ἀνεκτήσατο τὸ ἠθικὸν γνῶθι σαυτόν, καὶ συνέκρινε τὴν νῦν θέσιν αὐτοῦ, οὐ πρὸς τὴν ἰδίαν προτέραν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ ἐργάτου, τοῦ μισθωτοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ τελευταίου δηλ. τῶν προσηλύτων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ περισσεύουσιν (ἔχουσι περισσεύουσιν, ἀφθονοῦσι παρ. Λουκ. 12, 15) ἄρτων, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐνταῦθα ἀποθνῆσκει τῆς πείνης· εὐθὺς τοίνυν ἐσχημάτισε τὴν καλὴν ἀπόφασιν.

Στίχ. 18) ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ. Πάτερ ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου·

Ἡ συναίσθησις τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀρχαίας καθαρᾶς καὶ ἐνθεοῦ ζωῆς ἐκφράζονται ζωηρότατα καὶ ἐνθερμότατα ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ καὶ τῇ ἐπομένῃ· Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν (ἐν ᾧ γίνεται καὶ πληροῦται τὸ θέλημά σου, καὶ ὅστις προσωποποιούμενος διὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἄξιός παρὰ πάντων τῶν κτισμάτων τὴν πλήρωσιν αὐτοῦ· ἡ ἁμαρτία τοίνυν ἐστὶ περιφρόνησις τοῦ οὐρανοῦ, τῶν ἀγγέλων) καὶ ἐνώπιον σου (τοῦ παντεπέοπτου).

Στίχ. 19) (καὶ) οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.

Τὰ κΑΒD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ ἡ παράλειψις δ' αὕτη ζωηρότητα προστίθῃσι τῷ λόγῳ· διδὲ καὶ ἐν παρενθέσει θετέον τὸν καὶ τοῦ π. κ. καὶ τῶν GMP καὶ τῶν πλείστων ἀντιγράφων.

Διὰ τούτου δεικνύει βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἠθικῆς ἐκπτώσεως, τὴν βᾶσιν τῆς διορθώσεως, δι' ἀποφάσεως μεταβολῆς καὶ ἐργασίας ἐπὶ τούτῳ· ἀνάξιος, λέγει, εἰμὶ πλέον τοῦ

κληθῆναι υἱός σου· δέξαι με ὡς ἓνα τῶν ἔργατῶν σου, τὸν ἔσχατον τῶν προσηλύτων.

Στίχ. 20) Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Τὰ NDH καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· τὰ δὲ PX 33 ἔχουσιν οὐ μακράν· καὶ τὸ Γ καὶ τινα ἄλλα ἐσπλαγχνίσθη· τινα δὲ τῶν μικρῶν ἔπεσεν.

Ὁ ἄσωτος υἱὸς εἰπὼν ταῦτα ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον, ἀνέστη καὶ ἤρχετο· ὁ δὲ φιλανθρωπότατος πατὴρ προγινώσκων τὴν μετάνοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐλεύσεως οὐκ ἀνέμεινε τὴν ἔλευσιν, ἀλλ' εὐθὺς ἰδὼν αὐτὸν ἐρχόμενον ἐσπλαγχνίσθη (Ματθ. 9, 36 κτλ.) ἔλαβεν οἶκτον καὶ ἔλεος ἐπ' αὐτῷ, καὶ τρέξας ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Τότε δὲ ὁ υἱὸς προσεφώνησεν, ὅ,τι ἐκ τῶν προτέρων ἐσκέψατο.

Στίχ. 21) Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· Πάτερ ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου (καὶ) οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου.

Τὰ BL καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἶπε δὲ ὁ υἱὸς αὐτῷ· καὶ ἐνταῦθα τὰ NABD καὶ τινα ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ οὐκέτι διὰ τὸ ζωηρότερον· τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀτόπως προσέθηκαν ἐκ τοῦ 19 στίχου ἀνωτέρω τὸ ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου· μὴ συναίσθαν-θέντων τῶν ἀντιγραφῶν, ὅτι ὁ φιλανθρωπότατος Πατὴρ οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν τελειῶσαι τὴν πρότασιν, ἀρχεσθεῖς εἰς τὴν ἐκζηλωθεῖσαν βχθεῖαν συν-αίσθησιν τῆς ἁμαρτίας, ἣν ἐποίησε· διὸ καὶ διέκοψεν αὐτὸν ἐν τῷ «υἱός σου», καὶ εὐθὺς ἐπιτάσσει τοῖς ὑπηρέταις τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὸ τοῦ υἱοῦ ἄξιωμα· οὕτως ἐννοητέον τὸ πρᾶγμα καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν Αὐγουστίνον ὅτι ἕνεκα τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν φιλημάτων ἔλαβε θάρρος καὶ ἀπεισιώπησε τὰ ἐπόμενα.

Στίχ. 22) Εἶπε δὲ ὁ Πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· ἔξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ

δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας,

Τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι παῖδας, ἀντί δούλους· — τὰ δὲ NBLX ἔχουσι ἐξενέγκατε ταχύ· — καὶ τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ στολῆν· — τὰ δὲ DGP καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Ὁ Πατὴρ ἅμα τῇ ὁμολογίᾳ, τῇ καταδεικνυούσῃ τὴν μετάνοιαν, ἀποδίδωσιν εὐθὺς τῷ υἱῷ τὸ πρότερον υἱικὸν ἀξίωμα· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἐξενεγκεῖν τὴν πρώτην στολὴν, ἣν πρὸ τῆς ἀπομακρύνσεως καὶ πτώσεως εἶχε, τὴν στολὴν τῆς δικαιοσύνης, ἣν εἶχε πρὸ τοῦ ἁμαρτῆσαι· παρίσταται δὲ ὁ πατὴρ ἔχων ἐν τῷ οἴκῳ στολὴν ἐκατέρῳ τῶν υἱῶν ἀφωρισμένην, οὐχὶ δὲ πολλὰς στολάς, ὧν τὴν πρώτην, τὴν τιμιωτάτην, ὡς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐξηγεῖ, ἔδωκε τῷ υἱῷ τούτῳ, ὅτι οὐκ ἠδύνατο ἀφελεῖν παρὰ τοῦ ἐτέρου τὰ πρωτοτόκια· ὁ δὲ δακτύλιος καὶ τὰ ὑποδήματα ἴδια τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν, καὶ ἐνταῦθα τῶν τέκνων τοῦ Κυρίου· ἀλληγοροῦσι δὲ τῶν πατέρων καὶ θεολόγων τινές, στολὴν μὲν τὴν ἀρχικὴν δικαιοσύνην τοῦ Ἀδὰμ πρὸ τῆς πτώσεως, ἢ τὴν θείαν δικαιοσύνην, ἢ τὴν φρουρητικὴν χάριν καὶ κάθαρσιν, δακτύλιον δέ, ἀρραβῶνα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν οἰκειώσεως, ἢ σφραγίδα εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, ὥστε μένειν αὐτὸν ἀνεπιβούλευτον ἢ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος σφραγίδα· ὑποδήματα δὲ φυλακὴν εἰς τὴν πορείαν τῆς πολιτείας αὐτοῦ· ἢ τὴν ἱκανότητα τοῦ πορεύεσθαι ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ (Ἐφεσ. 6, 15), καὶ πάντα ταῦτα οὐχὶ ἀκατάλληλα διὰ τὴν πρακτικὴν ἐρμηνείαν.

Στίχ. 23) καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν.

Τὰ NBLRX ἔχουσι καὶ φέρετε τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν· τὰ δὲ AEH καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ. ἐνέγκαντες· τὰ δὲ GQV καὶ τινα ἄλλα ἐνεγκόντες· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἐξενέγκοντες ἢ ἐξενεγκόντες· τὰ DX ἔχουσι καὶ θύσατε.

Τοῦτο ἐστὶ τὸ συμπλήρωμα τῆς πατρικῆς χαρᾶς, ἣτις τὴν ἡμέ-

ραν ταύτην τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀσώτου υἱοῦ κατέστησεν ἡμέραν ἐορτῆς διὰ τῆς θυσίας τοῦ μόσχου τοῦ σιτευτοῦ, ὃν ἔτρεφον ἐν τῷ οἴκῳ διὰ τοιαύτην ἡμέραν συμποσίου, καὶ ὃν πατέρες τινὲς καὶ ἐρμηνευταὶ ἀλληγορικῶς ἐξηγοῦσι περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐδόλως ἀκαταλλήλως καὶ συμφώνως τῷ γράμματι· τὸ γὰρ ἄρθρον τὸν μόσχον δηλοῖ τὸν γνωστὸν πᾶσιν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ πρὸς ἐστίασιν τρεφόμενον.

καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν) καὶ φαγόντες τὸν μόσχον τοῦτον χαρῶμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα· τὸν δὲ λόγον τῆς εὐφροσύνης ταύτης ἀναφέρει ἐφεξῆς.

Στίχ. 24) ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὗρεθῇ.

Τὰ ΝΚ ἔχουσιν ὁ υἱός μου οὗτος· — τὰ δὲ ΑΠ οὗτός μου ὁ υἱός· — καὶ τὰ ΝΑΒΔ παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἀπολωλὼς· — τὰ δὲ Ν*ΒΔL καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἦν ἀπολωλὼς καὶ τὰ DQR καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἦν ἀπολωλὼς τοῦτο· πολλὰ δὲ ἔχουσιν ἀπολωλὼς καὶ ἄλλα ἠυρέθη.

Τὸ νεκρὸς καὶ ἀπολωλὼς εἰς ἠθικὴν σημασίαν = τῇ ἀρετῇ τεθνηκώς καὶ ἀπολωλὼς = μὴ ὑπάρχων διὰ τὸ ἀγαθόν, ὅτι ἐν κακίᾳ ἀνεστρέφετο· οὐχὶ δὲ εἰς προσωπικὴν, ὅτι δηλ. διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπομακρύνσεως ἦν δι' αὐτὸν νεκρὸς καὶ ἀπολωλὼς· τότε γὰρ οὐκ ἂν εἶπε νεκρὸς ἦν, ἀλλὰ νεκρὸς ἐλογίζετό μοι καὶ ἀπολωλὼς· οἱ δοῦλοι ὁμῶς ἐνόησαν αὐτὸ εἰς τὴν προσωπικὴν ταύτην ἔννοιαν, καὶ διὰ τοῦτο κατωτέρω (στίχ. 27) ὡς αἰτίαν τῆς χαρᾶς ἀναφέρουσι πρὸς τὸν πρεσβύτερον, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ὁ πατὴρ ἀπέλαθεν.

Στίχ. 25) Ἦν δὲ ὁ υἱός αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν.

Τὰ ΑΜ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἤγγιζε· — δύο δ' ἄλλα ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τρία ἄλλα συμφωνίας χορῶν.

Πρὸς τὴν φιλανθρωποτάτην τοῦ ἀγαθωτάτου πατρὸς διαγωγὴν ἀντιτίθησι νῦν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἀφιλάδελφον καὶ μικροπρεπὴ καὶ ζηλότυπον καὶ ἐγωϊστικὴν καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης ἀλλοτριωτάτην τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ διαγωγὴν· οὗτος γὰρ γινομένων τούτων, ἦν ἐν ἀγρῷ ἐργαζόμενος, καὶ ὡς ἐπανερχόμενος ἐπλησίασε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας μουσικῆς καὶ χορῶν· συμφωνία δὲ κατὰ Πλάτωνα ἢ ἐν τῷ ᾠδῇ ἀρμονία· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ᾠδῇ καὶ ὀργάνῳ (αὐλῷ κτλ.) ἢ ὀργάνοις, ὡς ἐνταῦθα, ὅπου ἡ συμφωνία ἦν ἡ τῶν μουσικῶν ὀργάνων, ὧν ἐν τῷ ἤχῳ ἐχόρευον, ὡς εἴθιστο ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ ἐπισήμοις συμποσίοις.

Στίχ. 26) Καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων ἐπυνθά-
νετο τί εἶη ταῦτα.

Τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι τῶν παίδων αὐτοῦ· τὰ δὲ LA 124 τίνα εἶη ταῦ-
τα· καὶ τὰ BPQ καὶ ὀλίγα ἄλλα τί ἂν εἶη ταῦτα.

Ἀκούσας ταῦτα ὁ πρεσβύτερος προσεκάλεσατο ἓνα τῶν παίδων τῶν ἑξῶ ἐστώτων, καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν τί ἄρα ἐδήλουν ταῦτα (μουσικὴ καὶ χορός), τὰ ἀπόντος αὐτοῦ καὶ μὴ συμμετέχοντος γινόμενα.

Στίχ. 27) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἤκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλασθεν.

Ὁ ὑπηρέτης ἀναφέρει πρῶτον τὴν γενικὴν αἰτίαν τῆς ἐορτῆς, τὴν ἔλθειν τοῦ ἀδελφοῦ (ἤκει = ἐλήλυθεν), καὶ εἶτα τὸν χαρὰ-
κτῆρα αὐτῆς, ὡς μεγάλου δείπνου, δι' ὃν ἐτύθη ὁ μόσχος ὁ σιτευ-
τός· ὕστερον δὲ καὶ τὴν εἰδικὴν αἰτίαν τῆς ἐορτῆς, ὅτι ὁ πατὴρ ὑγιαίνοντα ἔλαβεν, ἐδέξατο· παρ. Λουκ. 6, 34 κτλ.· οὕτως ἐνόη-
σε τὸ νεκρὸν καὶ ἀπολωλὸς (ὡς θεωρούμενον τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ τὴν μακρὰν ἀπουσίαν), καὶ ἐνέυθεν ἡ μεγάλη αὐτοῦ χαρὰ ὅτε πάλιν ἐδέξατο ὑγιαίνοντα· τὸ ὑγιαίνοντα τοίνυν περὶ σω-
ματικῆς ὑγιείας καὶ οὐ πνευματικῆς (ὡς ἀποβαλόντος τὴν νόσον

διὰ τῆς μετανοίας κατὰ Ζυγαδηνόν)· ὁ γὰρ δοῦλος οὐκ ᾔδει ταῦτα οὐδ' ἠδύνατο ἀναμιχθῆναι.

Στίχ. 28) Ὁργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν· ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.

Τὰ ALPQ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὐκ ἠθέλησεν· — τὰ δὲ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁ δέ.

Ὁργίσθη ἐξ ἐγωΐσμοῦ καὶ φθόνου φαρισαϊκοῦ, ὃν ὁμολογεῖ κατωτέρω· ὁ δὲ πατὴρ καὶ πρὸς τοῦτον φιλοστοργότατος καὶ φιλανθρωπότατος· μὴ θέλοντος γὰρ αὐτοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον, ὁ πατὴρ ἐξελθὼν παρεκάλει, ὃ οὕτως ἄνευ ἀντικειμένου ἢ προσδιορισμοῦ δηλοῖ παρεμύθει, παρηγόρει (παρ. Λουκ. 3, 18. 16, 25), ἐν τῇ ἐτέρᾳ δὲ σημασίᾳ τοῦ δέεσθαι μετ' ἀντικειμένου ἢ προσδιορισμοῦ τῆς δεήσεως (Λουκ. 7, 4. 8, 13. 32, 41), ἐκεῖτο ἂν παρεκάλει εἰσελθεῖν· εἰ καὶ δύναται καὶ τοῦτο ληφθῆναι ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχου· διὸ καὶ οὐκ ἀπόβλητος καὶ ἡ β'. αὕτη ἐξήγησις.

Στίχ. 29) Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· ἰδοὺ τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον· καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.

Τὰ ABD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι τῷ πατρί αὐτοῦ· τὸ δὲ H καὶ ὀλίγα ἄλλα οὐκ ἔδωκας.

Εἰς τοὺς καθησυχαστικούς λόγους τοῦ φιλοστοργότατου πατρός, ὁ πρεσβύτερος ὁ Φαρισαῖος ἀπαντᾷ διὰ λόγων ζηλοτυπίας καὶ φθόνου, παριστῶν ἀτόπως τὴν ἐξ ἀγάπης υἱϊκὴν σχέσιν ὡς δουλείαν (μισθοῦ χρῆζουσιν, ὡς οἱ ἐν νόμῳ ἀντελαμβάνοντο ταύτην)· καὶ λέγει ὅτι οὐδ' ἔριφιον ποτὲ ἔδωκεν αὐτῷ ἵνα μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῇ.

Στίχ. 30) ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιευτόν.

Τὰ ADLQR ἔχουσι μετὰ τῶν πορνῶν· τὰ δὲ NBDLQR ἔχουσι τὸν σιτευτόν μόσχον.

Οὐκ ὀνομάζει αὐτὸν ἀδελφὸν ὁ ἐγωῖστος, ἀλλὰ περιφρονητικῶς λέγει ὁ υἱὸς σου οὗτος (ὁ φαῦλος καὶ ἐξώλης δηλ.), ὁ καταφαγὼν τὴν οὐσίαν σου (ἣν ἔδωκας αὐτῷ) μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.

Στίχ. 31) Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν.

Τέσσαρα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ δὲ πατήρ.

Ὡς ἡμέρως καὶ φιλοστόργως ἀποκρίνεται ὁ πατήρ· τέκνον, λέγει, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ἐστί· ὥστε ἡδύνασο λαβεῖν ὅ,τι ἐβούλου, μηδὲν φοβούμενος.

Στίχ. 32) εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη.

Τὰ ΚΠ ἀντὶ χαρῆναι ἔχουσιν ἀγαλλιαθῆναι·— τὰ δὲ HL δεῖ, ἀντὶ ἔδει· καὶ τὰ DKΠ εὐφρανθῆναι δὲ δεῖ· τὰ Ν* BLRA ἐζήσεν, ἀντὶ ἀνέζησεν·— τὰ δὲ NDX καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ ἀπολωλὼς·— καὶ τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἦν μετὰ τὸ ἀπολωλὼς.

Οἷα πραότης ἐπιτιμήσεως τῆς ἐγωῖστικῆς καὶ φθονερᾶς αὐτοῦ διαθέσεως! ὦφειλες μάλιστα, λέγει, ἀντὶ τοῦ ὀργισθῆναι καὶ φθονῆσαι, εὐφρανθῆναι καὶ χαρῆναι ἐπὶ τῇ ἡθικῇ νεκραναστάσει τοῦ ἀδελφοῦ σου! Οἷα δὲ κατασχύνη διὰ τοὺς Φαρισαίους καὶ γραμματεῖς, τοὺς γογγύζοντας ὅτι ἀμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ (Λουκ. 15, 2), ἐφ' ᾧ μέμφεται ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τὸν πατέρα! Τοῦτο καταδεικνύει τὸν ἀτελεῖ καὶ στενὸν χαρακτῆρα τῆς νομικῆς δικαιοσύνης, ἣτις μόνον τότε ὠφελεῖ, ὅταν φέρη εἰς συναίσθησιν τοῦ ἀνεπαρκοῦς αὐτῆς καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς θείας δικαιοσύνης, ὡς ἐν τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ ἐγένετο.

Εὐλόγως δ' ἐν τέλει τῆς ἐρμηνείας τοῦ ἀριστοτεχνήματος τοῦ-

του τῶν παραβολῶν τοῦ Σωτῆρος, ἀναφωνεῖ ὁ Ζυγαδηνός· « ὄντως μεγάλη, Δέσποτα, ἡ φιланθρωπία σου, καὶ οὐδεὶς ἐξαρκέσει λόγος πρὸς εὐχαριστίαν αὐτῆς ! »

23) Ἡ παραβολὴ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας.

Λουκ. 16, 1 — 12.

Στίχ. 1) Ἐλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· ἄνθρωπος τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον· καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

Τὰ SV καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν καὶ πρὸ τοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς· τὰ δὲ κBD καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ αὐτοῦ μετὰ τὸ μαθητὰς.

Ὁ Λουκᾶς μεταβαίνει ἤδη εἰς ποικίλας καὶ διαφόρους παραβολὰς καὶ ὁμιλίας τοῦ Σωτῆρος κατὰ διαφόρους περιστάσεις ῥηθείσας· καὶ πρῶτον μὲν ἔχει παραβολὴν καὶ ῥῆσιν περὶ τῆς σκοπίμου χρήσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ πλούτου, ἧς ἄρχεται εὐθὺς ἐνταῦθα, λέγων πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· ἄνθρωπος τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον· ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὔτε ὁ Θεός ἐστιν οὔτε ὁ Σωτήρ, ὡς πλείστοι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ὑπέλαβον, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ κατὰ τῆς παραβολῆς ἀτόπως ἐρρέθησαν· ἀλλ' οὔτε ὁ Διάβολος, ὁ Μαμωνᾶς, ὁ κόσμος κτλ. ὡς ὁ Meyer καὶ ἄλλοι ἐξηγοῦσιν· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐστὶν ἀπλοῦς πλούσιος, σαρκικός ἄνθρωπος, οἷοι συνήθως οἱ πλούσιοι· καὶ περὶ τούτου οὐ πρόκειται ἐν τῇ παραβολῇ, ἀλλὰ περὶ τοῦ οἰκονόμου ὃν εἶχεν· κατὰ τοσοῦτο δὲ μόνον λαμβάνεται οὗτος ὑπ' ὄψιν, καθ' ὅσον συνήθως παρὰ πλουσίου πλούσιος καθίσταται, ὡς καὶ ἡ κοινὴ παροιμία λέγει « φάγε θηρίον, ἵνα θηριοποιηθῇς ».

Ὁ πλούσιος τοίνυν οὗτος βαρυνόμενος καὶ μὴ θέλων φροντίζειν αὐτός, εἶχεν οἰκονόμον, γενικὸν ἐπιστάτην (παρ. Λουκ. 12, 42), ἐπὶ πάντων τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ, ὡς ἄλλον κύριον (παρ. στίχ. 5 — 7)· καὶ ὁ οἰκονόμος οὗτος διεβλήθη αὐτῷ (ἰδοὺ ὁ πρῶτος

λόγος, δι' ὃν ὁ πλούσιος οὐκ ἦν οὔτε ὁ Θεός, οὔτε ὁ Διάβολος ἀλλ' ἀπλοῦς ἄνθρωπος προσιτὸς δηλ. τῇ διαβολῇ) ὅστις ἀκούσας τοὺς ψιθυρισμοὺς τῶν βουλομένων λαβεῖν τὴν θέσιν αὐτοῦ διαβόλων, ὅτι διασκορπίζει καὶ ἀσωτεύει, ἐν οἷς οὐ δέον, τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, ἐπίστευσε τῇ διαβολῇ ταύτῃ, καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἀποκομπὴν αὐτοῦ.

Στίχ. 2) καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου· οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν.

Τὰ ADK καὶ δλίγα ἄλλα παρκαλείπουν· τό σου μετὰ τὸ οἰκονομίας· — τὰ δὲ NBD καὶ δλίγα ἄλλα ἔχουν· δύνῃ.

Ὁ πλούσιος φωνήσας αὐτὸν λέγει· τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; τοῦτο δὲ σύμπυξις δύο προτάσεων· τί ἐστὶ τοῦτο, ὃ περὶ σοῦ ἀκούω· ἀπόδος (μοι, ὡς ὀφειλόμενον τῷ Κυρίῳ σου) τὸν λογαριασμὸν τῆς οἰκονομίας σου, τῆς ἐπιστάσιός σου, τῆς διαχειρίσεώς σου· ἐν ποίᾳ δηλ. καταστάσει εὔρες, τί ἐνήργησας καὶ πῶς καταλείπεις τὴν περιουσίαν μου· ὁ δὲ λόγος τούτου, ὅτι οὐ δυνήσῃ πλέον (ἄσματος ὢν καὶ σπάταλος) οἰκονομεῖν τὰ ἐμά.

Στίχ. 3) Εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· τί ποιήσω; ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.

Τὰ LR ἔχουσιν ἀπ' ἐμοῦ τὴν οἰκονομίαν μου· τὰ δὲ KP καὶ τρία τῶν μικρῶν ἀφαιρεῖται με τῆς οἰκονομίας.

Ὁ οἰκονόμος ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, σκέπτεται περὶ τῆς δεινῆς ἑαυτοῦ θέσεως ἀποπεμπομένου· δυνάμεις πρὸς ἐργασίαν βάναν· σον οὐκ εἶχεν· ἐπαιτεῖν δὲ μετὰ τοιαύτην θέσιν, ἣν εἶχεν, αἰσχύνεται· σκεπτόμενος δ' εὕρισκει τὸν τρόπον τῆς ἀποφυγῆς ἀμφοτέρων.

Στίχ. 4) ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα, ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.

Τὰ ΝΒD καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐκ τῆς οἰκονομίας· τὰ δὲ IΧ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπὸ τῆς οἰκονομίας· καὶ τὰ ΝΒP καὶ τρία ἄλλα ἑαυτῶν, ἀντὶ αὐτῶν.

Ἐγνων, ἀπεφάσισα λέγει τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ (ἀπομακρυνθῶ) τῆς οἰκονομίας, ἀποπεμφθῶ τῆς θέσεώς μου, δέξωνται με ὡς ξένον καὶ φιλοξενήσουσιν εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν καὶ μὴ μείνω ἐν ταῖς ὁδοῖς· ταύτην δὲ τὴν ἀπόφασιν βάλλει εὐθὺς εἰς πρᾶξιν.

Στίχ. 5) Καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλεγε τῷ πρώτῳ· πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;

Τὰ ΝΑB καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι χρεοφειλετῶν, καὶ ἄλλα χρεοφιλῶν· τὰ Ν*DF καὶ ἱκανὰ ἄλλα τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

Ὁ οἰκονόμος οὗτος τῆς πλήρους τοῦ Κυρίου ἐμπιστοσύνης ἀπολαύων, εἶχε καὶ πάντα τὰ χρεωστικά αὐτοῦ ὁμολογᾷ· ἐσκέρθη τοίνυν ἵνα κρᾶξῃ τοὺς ὀφειλέτας καὶ δῶ αὐτοῖς τὰ ὁμολογᾶ, καὶ ἀντ' αὐτῶν λάβῃ ἄλλα δι' ὀλιγώτερον ποσόν, ὥστε εὐεργετῆσαι αὐτούς, καὶ ὑποχρεῶσαι, ὥστε καὶ τούτους βοηθῆσαι αὐτῷ ὥστερον· προσεκύλεσε τοίνυν ἓνα ἕκαστον αὐτῶν· καὶ ἠρώτησε τὸν πρῶτον, ὃν ἐκάλεσε· πόσον ὀφείλεις τῷ Κυρίῳ μου;

Στίχ. 6) Ὁ δὲ εἶπεν ἑκατὸν βάτους ἐλαίου· καὶ εἶπεν αὐτῷ· δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον πενήτηκοντα.

Τὰ ΝLX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι βάτους· τὸ δὲ D* καὶ ὀλίγα ἄλλα κάδους· — τὰ δὲ ΝΑB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀντὶ τοῦ καὶ εἶπεν, ὁ δὲ εἶπεν· — καὶ τὰ ΝBDI, τὰ γράμματα, ἀντὶ τὸ γράμμα.

Ὁ βάτος ἐστὶ λέξις ἑβραϊκὴ (ΠΞ) δηλοῦσα μέτρον τῶν ὑγρῶν, τὸν ἀττικὸν μετρητὴν (Ἰωάνν. 2, 6, ἦτοι 26 καὶ $\frac{2}{3}$ τῆς ὀκάς παρ. Ἰωσ. ἰουδ. ἀρχ. 8, 2, 9)· οὗτος λοιπὸν ὥφειλε 2666 ὀκάς ἐλαίου κατὰ τὸ ὁμολογον αὐτοῦ· ὁ δὲ οἰκονόμος διδῶσιν αὐτῷ τὸ ὁμολογον τοῦτο, καὶ παραγγέλλει ἵνα καθίσῃ εὐθὺς καὶ γράψῃ ἀντὶ

τῶν ἑκατὸν τὸ ἥμισυ μόνον, ἥτοι πενήνκοντα ἐπὶ νέας ὁμολογίας, λαμβάνων μεθ' αὐτοῦ καὶ ἐξαφανίζων τὴν πρώτην.

Στίχ. 7) Ἐπειτα ἑτέρῳ εἶπε· σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν κόρους σίτου· καὶ λέγει αὐτῷ· δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.

Τὸ D καὶ τρία τῶν μικρῶν ἔχουσι τῷ ἑτέρῳ — τὰ δὲ BLR καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ λέγει· καὶ τὰ κBDLR ἔχουσι τὰ γ ρ α μ α τ α.

Ἄλλον δ' ἐρωτᾷ τὸ αὐτό, καὶ οὗτος ἀπαντᾷ ὅτι ὀφείλει ἑκατὸν κόρους σίτου· καὶ τὸ κόρος ἐβραϊκὴ λέξις (72) δηλοῦσα μέτρον τῶν ξηρῶν, ἰσοδυναμοῦν δέκα μεδίμνοις ἀττικοῖς (= 36 ὀκάς) παρ. Ἰωάνν. ἀρχ. 25, 9, 2· ὁ δὲ χαρίζει αὐτῷ τοὺς εἰκοσι, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐνὶ ἑκάστῳ τῶν ὀφειλετῶν ἐποίησεν.

Στίχ. 8) Καὶ ἐπήνεσεν ὁ Κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.

Τὸ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ υἱοί.

Καὶ ὁ ἔπαινος οὗτος δείκνυσι σαφῶς ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Θεός, ὁ Κύριος οὗτος, ἀλλὰ πλούσιος, τοῦ νῦν αἰῶνος ἄνθρωπος, θέλων εὖ ζῆν, καὶ τοὺς ἄλλους ζῆν ἐάσαι, ἀλλὰ πάλιν μὴ ἀνεχόμενος ἵνα σπαταλᾶται ἡ περιουσία αὐτοῦ, ὅστις μαθὼν τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας (= γενικὴ τῆς ποιότητος = τοῦ ἀδίκου, ἄρπαγος καὶ κλέπτου οἰκονόμου· παρ. κριτῆς τῆς ἀδικίας Λουκ. 18, 6. μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας Λουκ. 16, 9. ἔστι δὲ τοῦτο ἐβραϊσμός) κατὰ τὰς σαρκικὰς αὐτοῦ ἀρχάς, ἃς καὶ αὐτὸς ἐπρέσβευε, τοῦ ἐκ παντὸς ὠφελεῖσθαι καὶ πορίζεσθαι βίον ἐκ τε καλῶν καὶ κακῶν, ἐπήνεσεν αὐτὸν ὡς φρόνιμον ἄνθρωπον, καὶ εἰδότα πάντοτε εὐρίσκειν παντοῖα μέσα, τὰ εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ τὸν σαρκικόν,

ἄγοντα, καὶ πόρον ἑαυτῷ ἐκ παντός· προστιθησὶ δ' ἐνταῦθα ὁ Σω-
τὴρ ἰδίαν παρατήρησιν, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, οἱ τὸ σαρ-
κικὸν φρόνημα τοῦ νῦν αἰῶνος ἔχοντες, φρονιμώτεροι τὴν ἐπίγειον
καὶ σαρκικὴν φρόνησιν (πανουργίαν) ὑπὲρ τὴν πνευματικὴν φρό-
νησιν τῶν υἱῶν τοῦ φωτός, συγκρινομένων ἀλλήλοις κατὰ τὴν ἰδίαν
γενεὰν ἐκάστου· ἡ σύγκρισις τοίνυν γίνεται πρῶτον κατὰ τὸν βαθ-
μὸν καὶ τὴν ποσότητα, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ποιότητα τῆς φρονή-
σεως, ἥτοι οἱ πονηροὶ ἔχουσι πολὺ περισσοτέραν σαρκικὴν πανουρ-
γίαν, παρ' ἣν οἱ ἀγαθοὶ πνευματικὴν σοφίαν καὶ σύνεσιν, καὶ δεύ-
τερον κατὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐκάτεροι ζῶσιν· διότι ἡ σύγκρισις
μόνον μεταξὺ τῶν ἐρχομένων εἰς σχέσιν πρὸς ἀλλήλους δύναται γε-
νέσθαι· ἡ δὲ σχέσις αὕτη δείκνυσιν ἐν ἐκάστη γενεᾷ τὴν εὐθύτητα
καὶ δικαιοσύνην τοῦ χαρακτῆρος τῶν υἱῶν τοῦ φωτός, καὶ τὴν
πανουργίαν καὶ ὑπουλόγητα τῶν υἱῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν ἐν
τῇ αὐτῇ ἐποχῇ ζώντων· οὐκ ἔστι τοίνυν τὸ εἰς τὴν γενεάν, ἐν τῇ
σχέσει πρὸς τοὺς τῶν αὐτῶν σαρκικῶν ἀρχῶν καὶ φρονήματος ὅτι
ἡ σύγκρισις οὐ γίνεται πρὸς τοὺς ὁμοίους, οἵτινες μόνον ὠφελούμε-
νοι καὶ αὐτοὶ γίνονται συμπράκτορες καὶ ὄργανα (ὡς οἱ ὀφειλέται
τοῦ πλουσίου ἐνταῦθα), ἀλλὰ πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός, οἵτινες
οὐ καταβιβάζουσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰς πανουργίας τούτων, καὶ προ-
τιμῶσιν ὑφίστασθαι ζημίαν ἢ γίνεσθαι συνενόχους ἀδικίας· υἱοὶ δὲ
φωτός καλοῦνται οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ βουλῆς ἐρ-
γᾶται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ σκότους, τοῦ διαβόλου
καὶ τῆς ἀμαρτίας (παράβαλ. Ἰωάνν. 12, 36 Α'. Θεσσ. 5, 5.
Ἐφ. 5, 8.).

Στίχ. 9) Καγὼ ὑμῖν λέγω, ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ
τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε δέξωνται ὑμᾶς
εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

Τὰ NBLR καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἐγὼ τὰ δὲ DM καὶ
δλίγα ἄλλα λέγω ὑμῖν· καὶ τὰ NBLR ἑαυτοῖς ποιήσατε·—τὰ
N^aBDLRH καὶ τινὰ ἄλλα ἐκλίπη· τὰ δὲ AB⁹X καὶ τινὰ ἄλλα ἐκλίπη·
καὶ τὰ N^{ca}FPU καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκλίπη· τὰ δὲ ΓΔΛ καὶ

πλείστα ἄλλα ἐκλείπητε.— τὸ δὲ Ρ καὶ μεταφ. τινὲς σκηναὶ αὐτῶν.

Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ περιέχεται ἡ ἠθικὴ ἐφαρμογὴ τῆς παραβολῆς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· ὅπως ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἐπήνεσε τὴν πανοῦργον καὶ ἄδικον πράξιν τῆς ἀποκτήσεως φίλων ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀδίκου οἰκονόμου, τὴν γενομένην πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἐπιγείου μέλλοντος αὐτοῦ, οὕτω καὶ γὰρ προτρέπω ὑμᾶς ἵνα (δικαίως καὶ κατὰ Θεὸν) ποιήσητε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ ἀδίκου πλούτου (παρ. Ματθ. 6, 24)· ἄδικον δ' αὐτὸν ἀποκαλεῖ, ἀποβλέπων εἰς τὸ ὅτι καὶ δι' ἁμαρτίας καὶ ἀδικίας κατὰ κανόνα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποκτᾶται, καὶ κακίας καὶ ἀδικίας καὶ ἁμαρτίας ὑπηρέτης καὶ ὄργανον γίνεται, καὶ διὰ τοῦτο κατόρθωμά ἐστι τὸ ἀναγκάσαι αὐτὸν τῷ ἀγαθῷ ὑπηρετεῖν· ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ ποιῆσαι δι' αὐτοῦ φίλους τοὺς πτωχοὺς καὶ χρεῖαν ἔχοντας ἐστίν « ἵνα ὅταν ἐκλίπητε (τὸν παρόντα βίον) δέξωνται ἡμᾶς (οἱ ἐντεταλμένοι τοῦτο ἄγγελοι παρ. Λουκ. 16, 22) εἰς τὰς αἰωνίους σκηναὶς τοῦ παραδείσου »· οὐχὶ δ' ὅταν ἐκλίπη ὁ πλοῦτος κατὰ τὴν ἄλλην γραφὴν, ὅτι δύναται πολλὰ ἔτη ἐπιζῆσαι ὁ ἐλεήμων τῆς περιουσίας αὐτοῦ (ὡς ὁ Μέγας Βασιλεὺς καὶ πολλοὶ ἄλλοι)· σκηναὶ δ' ἐνταῦθα, αἱ διαμοναὶ τῶν δικαίων (Ἰωάνν. 14, 2)· αἰωνίους δὲ λέγει θεωρουμένου τοῦ παραδείσου ὡς ὑπάρξοντος καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν δικαίων (Ἀποκ. 2, 7). Τοιαύτη τοίνυν ἡ ἔννοια καὶ ὁ σκοπὸς τῆς δυσχερεστάτης ταύτης παραβολῆς, περὶ ἧς τοσαῦται μονογραφίαι ἐγράφησαν καὶ ἐρμηνεῖαι σοφιστικαὶ πολλάκις καὶ ἀκατάλληλοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγένοντο, δοῦσαι ἀφορμὴν εἰς τοὺς σαρκικοὺς καὶ ἰδιολογιστάς, ἵνα καθάψωνται τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος, μὴ δυνάμενοι γινῶναι τὸν βαθεῖον πνευματικὸν νοῦν αὐτῆς ὅτι *πνευματικῶς* ἀνακρίνεται (Α'. Κορ. 2, 14). Ἡ μόνη δὲ φυσικὴ καὶ ἀπλὴ ἐρμηνεία ἐστίν ἡ ἀνωτέρω, ἐξ ἧς σαφῶς καταφαίνεται ὁ σκοπὸς τῆς παραβολῆς τὸ *μυμεῖσθαι* τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός, οὐχὶ τὰ *σαρκικά* μέσα καὶ τέλη τῶν υἱῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ τὸ ποιεῖν φίλους διὰ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας εἰς αἰῶνιον σωτηρίαν.

Στίχ. 10) Ὁ πιστός ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστι·

Τὸ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄδικος

Μετὰ τὸ τέλος καὶ τὴν ἠθικὴν ἐφαρμογὴν τῆς παραβολῆς ὁ Σωτὴρ μεταβαίνει ἐκ τῆς σχετικῆς καὶ κατὰ σύγκρισιν καὶ ἀντίθεσιν παραγγελίας εἰς τὴν ἀπόλυτον καὶ γενικὴν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ πλούτου συμφώνως τῷ σκοπῷ, δι' ὃν ὁ Θεὸς δίδωσιν αὐτὸν τοῖς ἀνθρώποις· συμβαίνει γὰρ ἐν τῷ πλούτῳ ὅτι καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὀργανικοῖς, ἤτοι τοῖς μέσοις καὶ ὀργάνοις καλοῦ τε καὶ κακοῦ, ὅτι δηλ. ὁ Θεὸς ὁ πράγματι δημιουργὸς καὶ Κύριος αὐτοῦ δίδωσιν αὐτόν, ὡς μέσον διαπράξεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ βοηθείας τῶν πτωχῶν καὶ ἐνδεῶν· ἀλλ' ὁ κοσμοκράτωρ διάβολος, κύριος αὐτοῦ διὰ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων τῶν ὀργάνων αὐτοῦ γενόμενος, ἐνεργεῖ ἐν αὐτοῖς τὴν τε δι' ἁμαρτωλῶν μέσων ἀπόκτησιν, καὶ τὴν ἄδικον χρῆσιν· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ διακρίνει ἐνταῦθα πιστοὺς καὶ δικαίους πλουσίους, ὡς καὶ ἀπίστους καὶ ἄδικους τοιοῦτους, λέγων· ὁ πιστός ἐν ἐλαχίστῳ, ἤτοι ὁ διαχειριζόμενος ὡς πιστός θεματοφύλαξ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐλάχιστον δηλ. τὸν σωματικὸν καὶ ὕλικόν πλούτον, ὅστις ἐλάχιστός ἐστιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀληθινόν (στίχ. 11) καὶ πνευματικόν (= ὑμέτερον στίχ. 12)· ἐστὶ πιστός καὶ ἐν πολλῷ, παρέχει δηλ. τὰ ἐγγύα, τὰ πιστά, ὅτι καὶ ἐν πολλῷ (οἷος ὁ πνευματικὸς) πλούτῳ πιστός ἐστὶ· καὶ πάλιν ὁ ἄδικος ἐν ἐλαχίστῳ, οἷος ὁ γήινος πλούτος, ἐστὶ καὶ ἐν πολλῷ (οἷος ὁ πνευματικὸς) ἄδικος. Ἡ διαχείρισις τοίνυν τοῦ γήινου καὶ εὐτελοῦς καὶ προσκαίρου καὶ φθαρτοῦ πλούτου ἐστὶ τεκμήριον ἀσφαλές τῆς διαχείρισεως τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐπουρανίου πλούτου, ὃν ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν (Α'. Κορ. 2, 9).

Στίχ. 11) εἰ οὖν ἐν τῷ ἄδικῳ μαμωνᾷ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;

Τρία τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐγένεσθε, ἀντὶ ἐγένεσθε.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ διαχείρισις τοῦ γήινου δεῖγμα τῆς διαχείρι-

σεως τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐπουρανίου, εἰ ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ (παρ. στίχ. 9 μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας) πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε (οἰκονόμοι κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ βουλὴν τοῦτον διαχειριζόμενοι), τὸ ἀληθινόν (ἀγαθόν, τὸν πνευματικὸν δηλαδὴ πλοῦτον) τίς πιστεύσει, δώσει, ἐμπιστευθήσεται ὑμῖν — οὐδεὶς ἐμπιστευθήσεται ὑμῖν !

Στίχ. 12) Καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει ;

Τὰ BL 21 εὐαγγελιστ. ἔχουσι τὸ ἡμέτερον — τὰ δὲ NBDLR 33 δώσει ὑμῖν.

Ἀλλότριον, τὸ ξένον τῷ πνεύματι, τὸ ὑλικὸν ἀγαθόν, ὁ γήινος πλοῦτος· ὑμέτερον δὲ τὸ τοῦ πνεύματος ἀγαθόν· τῷ γὰρ πνεύματι ξένος ὁ γήινος πλοῦτος· οἰκεῖος δὲ καὶ ἴδιος ὁ πνευματικός· καὶ εἰ τοίνυν λέγει ἐν τῷ ξένῳ καὶ ἀλλοτρίῳ καὶ μηδόλως ἐνδιαφέροντι ὑμᾶς, ὡς πνευματικὰ ὄντα, πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, ἀλλ' ἀδίκως διεχειρίσασθε, τοῦτο τὸ ὑμέτερον, τὸ ἴδιον ὑμῶν, τὸ πνευματικὸν ἀγαθόν, τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, τὴν θεῖαν χάριν καὶ δωρεάν (οὐχὶ δὲ τὸ ἡμέτερον, ὅτι ἐν τῷ Σωτῆρι κατοικεῖ ἀπὸ τῆς συλλήψεως τὸ πλήρωμα τῆς χάριτος τῆς θείας) τίς ὑμῖν δώσει μετὰ τὸ δεῖγμα ἐκεῖνο τῆς ἀνικανότητος ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις καὶ εὐτελέσιν ; Ἔστι τοίνυν ἡ τοῦ πλούτου τοῦ γήινου διαχειρίσις ἡ λυδία λίθος τῆς τοῦ πνευματικοῦ καὶ αἰωνίου ἐκ τῆς ἐν τῷ ἐλάσσονι ἀνικανότητος κρινομένης τῆς ἐν τῷ μείζονι.

24) Ἐπιτίμησις τῆς ὑπερηφανίας τῶν Φαρισαίων.

Λουκᾶ 16, 14. 15.

Στίχ. 14) Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.

Τὰ ΚΠ καὶ δύο ἄλλα ἔχουσι πάντα ταῦτα — τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ πάντα — καὶ τὰ NBDLR 157 παραλείπουσι τὸν καὶ πρὸ τοῦ οἱ Φαρισαῖοι.

Μετά τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ γηνίου πλούτου, ὡς λυδίας λίθου τῆς τοῦ πνευματικοῦ, ὁ Σωτὴρ συμπληροῖ τὴν περὶ πλούτου περικοπὴν διὰ τῆς καταδείξεως τοῦ ἀσυμβιβάστου τῆς δουλείας τοῦ πλούτου καὶ τῆς τοῦ Κυρίου, ὅπερ ἐρμηνεύσαμεν Ματθ. 6, 24. Ἐνταῦθα δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς δεικνύει τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἡ περὶ πλούτου διδασκαλία αὕτη ἐποίησεν εἰς τοὺς φιλαργύρους Φαρισαίους· ἤκουον δέ, λέγει, ταῦτα πάντα (πρὸς τοὺς μαθηταῖς Λουκ. 16, 1) καὶ οἱ Φαρισαῖοι, οἵτινες ἦσαν φιλάργυροι, καὶ ἐξεμυκτήριζον (περιέπαιζον, ἐχλεύαζον παρ. Λουκ. 23, 35) αὐτόν, ὡς μὴ εἰδότες τί λέγει περὶ πλούτου, τοῦ ὑψίστου κατ' αὐτοὺς ἀγαθοῦ, ἐν ᾧ κυρίως ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται.

Στίχ. 15) Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστίν.

Ὅλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀντὶ τοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. — τὰ δὲ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἐστίν.

Ὁ Σωτὴρ ἐλέγχει αὐτοὺς, ὡς βουλομένους δοκεῖν δικαίους, πράγματι δὲ ἀλαζόνας καὶ ὑπερηφάνους καὶ βδελυροὺς τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συνιέντας τὴν ἰδίαν πνευματικὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀνάγκην τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ περὶ τὰ σαρκικά καὶ ἐγχόσμια (οἷος ὁ πλοῦτος) σχολάζοντας.

οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς) = οἱ παριστῶντες ἑαυτοὺς ὡς δικαίους ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ Θεὸς ὅμως γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν (πλήρεις οὔσας ἀδικίας καὶ πλεονεξίας καὶ ἀλαζονείας, τοῦτο δ' ἰδίως ἡ ἀλαζονεία καὶ ὑπερηφανία ἀδιορθώτους ὑμᾶς καθίστησιν) καὶ μακρὰν ἀφ' ὑμῶν ἐστίν· ὅτι τὸ ὑψηλόν (ὑπερήφανον Ῥωμ. 12, 16) βδέλυγμα, ἀντικείμενον βδελυγμίας καὶ ἀποστροφῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστίν.

25) Ἡ παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου.

Λουκ. 16, 19 — 31.

Στίχ. 19) Ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.

Τα DXΔ παραλείπουν τὸν δέ.

Μετά τινα λόγια τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ τέλους τῆς ἐποχῆς τοῦ νόμου (ὅστις ἦν τὸ παλλάδιον τῶν Φαρισαίων) ἀπὸ τοῦ κηρύγματος Ἰωάννου, ἀφ' οὗ τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἤρξατο, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται εἰσελθεῖν, καὶ τοῦ αἰωνίου χαρακτῆρος τοῦ ἡθικοῦ μέρους τοῦ νόμου, καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ διαζυγίου, καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ὃν φέρει, τῆς μοιχείας ἢ τῆς ἀποκελυμένης ἀπὸ ἀνδρὸς σύζευξις μεθ' ἑτέρου, ἅτινα ἐρμηνεύθησαν κατὰ τὴν συστηματικὴν τοῦ Ματθαίου σύνταξιν καὶ σειράν, ὁ Λουκᾶς μεταβαίνει εἰς ἄλλην παραβολήν, δεικνύουσαν τὴν μετὰ θάνατον μακαριότητα τοῦ πολυτλήμονος πτωχοῦ, καὶ ἀθλιότητα τοῦ ἀσπλαγγχοῦ καὶ φιλαργύρου διὰ τοὺς ἄλλους, ἀσώτου δὲ δι' ἑαυτὸν πλουσίου, εἰς παραμυθίαν τούτου καὶ προειδοποίησιν καὶ ἐκφόβισιν καὶ διόρθωσιν ἐκείνων (ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ Φαρισαῖοι). Ἀναφέρει δ' ἀνωνύμως μὲν τὸν πλούσιον, ὡς *μηδ' ἄξιος ὄντα* ὀνομαστὶ ἀναφέρεσθαι, τοιοῦτον Ἐπικούρειον καὶ ἀσπλαγγχον ἄνθρωπον, οὗ τὸ ὄνομα οὐ γέγραπται ἐν βίβλῳ ζωῆς· σχόλια δέ τινα καὶ παραδόσεις μεταγενέστεραι καλοῦσι τούτον Νινευί· ἀμφότεροι ὁμῶς εἰσὶ πλαστὰ πρόσωπα, καὶ οὐχὶ πραγματικά, ὡς καὶ ἡ μετὰ θάνατον ὁμιλία μετὰ τοῦ Ἀβραάμ, ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι ὁ Σωτὴρ οὐχὶ ἱστορικῶς καὶ δογματικῶς, ἀλλὰ *παραβολικῶς* ὁμιλεῖ· ὀνομαστὶ δὲ τὸν χρηστὸν καὶ πολυτλήμονα Λάζαρον, τὸν ἐν βίβλῳ ζωῆς γεγραμμένον· ἦν δὲ τοῦτο σύνθηες τοῖς Ἰουδαίοις ὄνομα *ἦν* (Ἐλεάζαρ) καὶ κατὰ συγκοπὴν Λάζαρος (ἐν τῷ Ταλμούδ οὕτως εὔρηται *ἦν*)· ἐκαλεῖτο δ' οὕτω καὶ ὁ γνωστὸς ἀδελφὸς τῆς Μάρθας καὶ Μαρίας, ὃν ὁ Σωτὴρ ἀνέστησεν (παρ. Ἰωάνν. 11, 1 κτλ.). Ὁ Ἐπικούρειος τοίνυν ἐκείνος

πλούσιος ἐνεδιδύσκετο πορφύραν, μάλλινον δηλ. ἐπενδύτην, φέροντα τὸ ἐρυθροῦν καὶ πολύτιμον χρῶμα τὸ πορφυροῦν· πρὸς δὲ καὶ βύσσον, ἔνδυμα ἐκ λεπτοῦ λευκοῦ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος ἢ λινοῦ, ἐξ οὗ κατεσκευάζον χιτῶνας πολυτελεῖς (παρ. βύσσινον λευκὸν λαμπρὸν καὶ καθαρὸν. Ἀποκαλ. 18, 12. 19, 8. 14).

εὐφραινόμενος καθ' ἐκάστην λαμπρῶς) ἐν πολυτελεῖσι γεύμασιν, ἑορταῖς καὶ διασκεδάσεσιν (Λουκ. 12, 19. 15, 23. 24). Ὁ βίος δηλ. αὐτοῦ ἦν διηνεκὴς διασκεδάσεις καὶ ἀσωτία.

Στίχ. 20) Πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος,

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ἦν· καὶ τὸ δς — τὰ δὲ PΓ καὶ δύο ἄλλα ἔχουσιν εἰς, ἀντὶ πρὸς· καὶ τὰ NABD καὶ πολλὰ ἄλλα εἰλκωμένος κατὰ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν.

Ὁ Λάζαρος οὗτος οὐκ ἔστι πρόσωπον πραγματικόν, καὶ ἦκιστα πάντων ὁ τῆς Μάρθας καὶ Μαρίας ἀδελφός, ὃς εἶχεν ἴδιον οἶκον, καὶ οὐκ ἦν ἐν τοιαύτῃ ἐλεεινῇ καταστάσει, ἀλλ' ὑποθετικὸν καὶ πεπλασμένον πρόσωπον χάριν τῆς παραβολῆς· ἄλλως γὰρ εἶπεν ἂν καὶ περιστάσεις τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τῆς καταγωγῆς καὶ πατρίδος.

ἐβέβλητο) ἦν ἐρριμένος πλησίον τῆς μεγάλης πύλης τῆς οἰκίας τοῦ πλουσίου.

ἡλκωμένος) οὗτος ἐστὶν ὁ συνήθης καὶ μεμαρτυρημένος τύπος παρ' Εὐριπ. Ἀλκ. 878 καὶ Πλουτάρχ. Φωκ. 2. τὸ δὲ εἰλκωμένος παρ' οὐδενὶ τῶν ἑξω εὔρηται· δηλοῖ δὲ πλήρης ἐλκῶν.

Στίχ. 21) καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.

Τὸ X καὶ ἐν τῶν εὐαγγελιστ. ἔχουσι καὶ ἐπεθύμει· — τὰ δὲ NBL παραλείπουσι τὸ τῶν ψιγίων· — ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν τέλει καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ κατὰ τὸ Λουκ. 15, 16· — καὶ τὰ NABLX 33 ἐπέλειχον τὸ δὲ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔλειχον καὶ ἄλλο ἐν περιέλειχον.

Οἱ ὑπηρεταὶ ἔρριπτον τὰ ψυχία (= τὰ μικρὰ τεμάχια τοῦ ἄρτου, τὰ περισσεύοντα παρ. Ματθ. 15, 27) εἰς τὴν θύραν πρὸς τροφὴν τῶν κυνῶν, καὶ ἐκ τούτων ἐπεθύμει καὶ ὁ ταλαίπωρος Λάζαρος ἵνα χορτασθῇ· εὗρισκε δὲ μόνην παρηγορίαν παρὰ τῶν κυνῶν, οἵτινες μένοντες ἐν τῷ πυλῶνι ἐξωκειώθησαν καὶ ἐδείκνυον λείχοντες τὰς πληγὰς αὐτοῦ τὴν συμπάθειαν, ἧς οἱ κύριοι αὐτῶν ἐστερουῦντο· ἄτοπος δὲ ἡ τοῦ Meyer ἐρμηνεία, καθ' ἣν οἱ ἀκάθαρτοι κύνες ἔλειχον, αὐξάνοντες τοὺς πόνους αὐτοῦ· ταύτην γάρ τὴν ιδιότητα βεβαίως οὐκ ἔχει ἡ τῶν κυνῶν λείξις, ἀλλὰ μᾶλλον ἰαματικὴ οὖσα, ἀνακουφίζει· τὸ δὲ ἀλλὰ καὶ δηλοῖ ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κύνες ἐλάβανον συμπάθειαν διὰ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ· τοσοῦτον οἰκτρὰ ἦν ἡ θέσις αὐτοῦ, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ συμπαθῆ ζῶα ἐζήτουν ἀνακουφίσαι αὐτόν.

Στίχ. 22) Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη.

Ἀβραάμ ἀνάρθρως ἔχουσι πάντα τὰ κεφαλαίωδ. καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν τοῦ Ἀβραάμ δὲ τὸ π. κ. καὶ τινα τῶν μικρῶν οὐ πολλὰ.

Συνέβη δέ, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτὴρ, ἵνα ἀποθάνῃ ὁ πτωχὸς μετὰ τοιοῦτον ἐλεεινὸν βίον, καὶ ἵνα μεταφερθῇ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη· ὁ μὲν γάρ τοῦ πνεύματος ἐπιμεληθεὶς, τῆς ἀθανάτου καὶ μακαρίας ζωῆς, ὡς πνευματικὸς, ἠξιώθη, τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως παρεδόθη τῇ γῇ· ὁ δὲ τοῦ σώματος, ὡς θνητόψυχος, ἐτάφη καὶ σκωλήκων γέγονε βρῶμα κατὰ τὴν σάρκα, ἧς τοσοῦτον ἐφρόντισε· τὸ δὲ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν τῷ ᾧδῃ εὗρέθη (παρ. Ματθ. 11, 23)· ἡ ῥητὴ τοίνυν μνεία τῆς ταφῆς τοῦ πλουσίου δείκνυσιν τὴν τύχην τοῦ ἀποκλειστικῶς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευθέντος, ὅτι χοῦς καὶ σποδὸς γέγονεν· ὁ δὲ ἔσω ἄνθρωπος κατεδικάσθη ἐν τῷ ᾧδῃ εἰς τιμωρίαν, ὁπότε ὁ Λάζαρος εὗρέθη ἐν ἀναπαύσει καὶ μακαριότητι εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀβραάμ, τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ

ὡς γνωστὸν διατρίβοντος (Ματθ. 8, 11) καὶ πατρικῶς τὸν Λά-
ζαρον ἐναγκαλισθέντος καὶ ἀναπαύσαντος.

Στίχ. 23) Καὶ ἐν τῷ ἤδη ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ
ὕπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ
Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.

Τὰ NBDLX παραλείπουν τὸ ἄκρον πρὸ τοῦ Ἀβραάμ.

Ὁ πλούσιος ἐπορεύθη εἰς τὸν ἄδην, ὅστις ἐνταῦθα θεωρεῖται
μὲν ἡ κατοικία τῶν ἐν ἁμαρτίᾳ θανόντων, ἔχει δὲ διὰ τὴν παρα-
βολὴν καὶ μέρος φωτεινόν, ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων προσωρινῶς
ἀναπαύονται, καθότι καὶ οὕτω τελεία κόλασις ἢ παράδεισος πρὸ
τῆς κρίσεως· ἐν τῷ ἤδη δὲ ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἀνώ-
τερον καὶ φωτεινὸν μέρος, ὅποτε αὐτὸς ἐθασανίζετο ἐν πυρὶ (στ. 24),
βλέπει ἀπὸ μακρόθεν τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν Λάζαρον εἰς τοὺς κόλ-
πους αὐτοῦ ἀναπαυόμενον (οὕτω συμπληροῖ ὁ κωδὶξ D καὶ ὁ
Ὠριγ. τὸ ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ).

Στίχ. 24) Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· πᾶτερ Ἀβραάμ,
ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ
δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου,
ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.

Ὁ πλούσιος παρακαλεῖ τὸν προπάτορα αὐτοῦ Ἀβραάμ ἵνα
πέμψῃ τὸν Λάζαρον, ὅπως καὶ διὰ σταγόνος ὕδατος δροσίῃ τὴν
γλῶσσαν αὐτοῦ, ὅτι ἄλλος καὶ ὀδύνη κατεῖχεν αὐτὸν ἐν τῇ φλογὶ
ἐκείνῃ τῆς κολάσεως.

Στίχ. 25) Εἶπε δὲ Ἀβραάμ· τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέ-
λαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως
τὰ κακὰ· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι.

Τὸ Λ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν εἶπε δὲ αὐτῷ· τὰ δὲ NBD καὶ
τινα ἄλλα παραλείπουν τὸ σὺ μετὰ τὸ ἀπέλαβες — πάντα δὲ τὰ κεφα-
λαιώδη καὶ τὰ πλείστα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὧδε· τὸ δὲ π. κ. καὶ τινα
τῶν μικρῶν ὅδε.

Ὁ Ἀβραάμ πατρικῶς καὶ πρῶτως ἐπιτιμᾷ αὐτόν, ὑπομιμνήσκων ὅτι ἀπέλαβεν (ἡ ἀπό = ἰκανῶς ἔλαβεν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀπέχειν Ματθ. 6, 2 παρ. Ῥωμ. 1, 27. Β'. Ἰωάνν. 8) τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ (τὰ σαρκικά, ἃ εἰδίωκεν) ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, διὰ τὸ σαρκικὸν αὐτοῦ φρόνημα, ὡς καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακὰ, διὰ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ φρόνημα· νῦν δὲ ἐνταῦθα παρακαλεῖται (μὲν ὁ Λάζαρος), ὁ δὲ πλούσιος βασανίζεται· αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀποδιδούσα τῷ πνευματικῷ ἀνθρώπῳ, τῷ πολλὰ διὰ τοῦτο σαρκικῶς βασανισθέντι, αἰώνιον παρηγορίαν, τῷ δὲ σαρκικῷ, τῷ τὴν ἡδονὴν μόνην ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ἀγαθοῦ διώξαντι, τὴν ἀνήκουσαν τιμωρίαν· ὁ γὰρ τὴν ἡδονὴν μόνην διώκων, πολέμιος τῷ ἀγαθῷ, οἷον ἐνταῦθα ἡ πρὸς τὸν Λάζαρον ἀνελεήμων διαγωγὴ τὸν πλούσιον ἀπέφηνεν· (ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως, τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος Ἰακ. 2, 13).

Στίχ. 26) Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.

Τὰ NBL ἔχουσιν ἐν πᾶσι·—τὰ NAB καὶ τὰ πλεῖστα ἔχουσιν ἔνθεν· τὸ δὲ π. κ. καὶ οὐχὶ πολλὰ ἄλλα ἐντεῦθεν·—καὶ τὰ N^o BD παραλείπουσι τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ ἐκεῖθεν.

Δικαία τοίνυν ἡ τιμωρία σου, εἶπεν ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ὁ Ἀβραάμ· ἡμεῖς δ' ἐξακολουθεῖ ἐνταῦθα, οὐδὲν πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῆς ποιῆσαι δυνάμεθα· ὅτι χάσμα, σχίσμα γῆς, βάραθρον μέγα καὶ ἀνυπέρβλητον ἐστερέωται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μεταξὺ τοῦ κάτω παραδείσου καὶ τοῦ ἄδου, ἵνα μηδεμία μεταξὺ ἀμφοτέρων συγχωνωρία ὑπάρχη, μὴ δυναμένων μήτε ἔνθεν (= ἐντεῦθεν) διαβῆναι τῶν θελόντων ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς, μήτε τῶν ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς.

Στίχ. 27) Εἶπε δέ· ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου.

Τὰ ABD καὶ 4 τῶν μικρῶν ἔχουσι σε οὖν· ὀλίγα δ' ἄλλα τῶν μι-

κρῶν παραλείπουν· τὸ οὖν.— τὰ DX ἔχουσι πᾶτερ 'Αβραάμ.— ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν παραλείπουν· τὸ αὐτόν.

Ὁ πλούσιος ἀπελπίσας δι' ἑαυτόν, θέλει ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ἀγάπῃ, τῇ καὶ παρὰ σαρκικοῖς συνήθει, ἵνα προφυλάξῃ τοῦλάχιστον ἐκείνους ἀπὸ τῆς τιμωρίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐρωτᾷ, παρακαλεῖ τὸν 'Αβραάμ, ἵνα πέμψῃ τὸν Λάζαρον εἰς τὸν οἶκον τοῦ θανόντος πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ κατώκουν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ.

Στίχ. 28) Ἐγὼ γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασιάνου.

Ὁ πλούσιος εἶχε πέντε ἀδελφούς ὁμοίως ἀπίστους καὶ σαρκικούς, ὡς καὶ αὐτός· πρὸς τοὺτους λοιπὸν παρακαλεῖ ἵνα πέμψῃ τὸν Λάζαρον, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς (= κηρύξῃ ὡς αὐτόπτης μάρτυς) καὶ ἀναγγεῖλῃ τὰ ἐνταῦθα· ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ μετὰ θάνατον ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασιάνου, ἐν ᾧ εἰμὶ ἐγώ.

Στίχ. 29) λέγει αὐτῷ 'Αβραάμ· ἔχουσι Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.

Τὰ NABD καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσι λέγει δὲ (αὐτῷ)· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ EGH καὶ πλεῖστα ἄλλα λέγει αὐτῷ· τὰ NBL παραλείπουν τὸ αὐτῷ· τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι Μωϋσέα· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ AEF καὶ πλεῖστα ἄλλα Μωσέα (παρ. Λουκ. 2, 22).

Ὁ 'Αβραάμ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τοῦτο ὅτι περιττὸν ἵνα ὑπάγῃ ὁ Λάζαρος· ἔχουσι γὰρ τοὺς θεοπέμπους Μωϋσῆν καὶ προφῆτας, οἵτινες διαμαρτύρονται περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης εἰς σωτηρίαν· καὶ ἀκουσάτωσαν αὐτῶν ταῦτα νοουητόντων, καὶ ποιησάτωσαν τὰ δι' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραγγελλόμενα.

Στίχ. 30) Ὁ δὲ εἶπεν· οὐχὶ πᾶτερ 'Αβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν.

Τὰ DF καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐκ νεκρῶν — τὸ δὲ Λ καὶ ὀλίγα ἄλλα τῶν νεκρῶν.

Ὁ πλούσιος ἐπιμένει ὅτι ἡ ἀποστολὴ τινος ἀπὸ νεκρῶν ἀνίσταμένου ἔξει ἀποτέλεσμα, οἷον ἡ ἀνάγνωσις τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν οὐ φέρει· λέγει δέ· οὐχὶ πάτερ Ἀβραάμ· οὔτε ἤκουσαν, οὔτε ἀκούουσι· ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν (*ἐξεληθῶν*· ἡ ἀπὸ δεικνύει τὸ μέρος, ἐν ᾧ οἱ νεκροί, ἦτοι ἀπὸ τοῦ ᾄδου) πορευθῇ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν· ὥστε ἔζων, ὡς καὶ αὐτός, ἐν ἀπιστίᾳ, πωρῶσει καὶ ἀμετανοήσι.

Στίχ. 31) Εἶπε δὲ αὐτῷ· εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πεισθήσονται.

Τὰ DKL καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι Μωϋσέως· τὰ NAB καὶ πλεῖστα ἄλλα Μωσέως· τὸ E* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀκούουσιν· καὶ τὰ ABD οὐδ' ἐάν· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἐκ τῶν νεκρῶν.

Ὁ Ἀβραάμ κλείει τὴν συνδιάλεξιν ταύτην διαβεβαιῶν αὐτόν, ὅτι ἐκείνους οἵτινες οὐ πιστεύουσι τῷ Μωϋσῇ καὶ τοῖς προφήταις, οὓς ὁ Θεὸς ἐπεμψε πρὸς αὐτοὺς μάρτυρας καὶ διδασκάλους, οὐδὲ ὁ ἐκ νεκρῶν πεμφθεὶς πρὸς αὐτοὺς δύναται μεταπεῖσαι. — Οἱ γὰρ τοῖς προφήταις μὴ πειθόμενοι σαρκικοί, οἰημαῖται καὶ διεφθαρμένοι καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ πεπωρωμένοι· τούτους δὲ οὐδὲ νεκρανάστασις δύναται μεταπεῖσαι, ὡς κατέδειξεν ἐπὶ τῶν Φαρισαίων ἡ τοῦ Λαζάρου νεκρανάστασις, ὃν μάλιστα οἱ ἀρχιερεῖς ἐζήτουν ἀποκτεῖναι (Ἰωάνν. 12, 10)· τὸν γὰρ μὴ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαλαχθέντα τὴν καρδίαν καὶ κατανυγόμενον ἐν τῇ ἀναγνώσει καὶ ἐξηγήσει τῶν γραφῶν (Πράξ. 16, 14), οὐδὲν ἄλλο μέσον μεταπεῖσει.

Τοιαύτη ἡ παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ Λαζάρου, ἥς σκοπὸς προεπιτιμῆσαι καὶ προειδοποιῆσαι τοὺς ἀσπλάγχχνους καὶ ἀνελεήμονας καὶ σαρκικοὺς πλουσίους περὶ τῆς ἀναμενούσης αὐτοὺς ἐσχάτης τιμωρίας, παραμυθῆσαι δὲ καὶ τοὺς διὰ τὴν πνευματικὴν ἑαυτῶν γνώμην καὶ τελείωσιν ὑπομένοντας πτωχοὺς, καταδεικνύσας τῆς μελλούσης αὐτῶν μακαριότητος· καταδείξει δὲ τοῖς ἀν-

θρώποις ὅτι μείζονα καὶ ἀληθεστέραν τῶν θείων γραφῶν ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ βουλῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ οὐ δύνανται εὑρεῖν· ὁ γὰρ Θεός, ἅτε πατήρ, ἐφρόντισε περὶ τῶν ἑαυτοῦ τέκνων, ποιήσας καὶ διδάξας τὰ δέοντα, ἅτινα καὶ ἐποίησε γραφῆναι πρὸς παιδείαν καὶ νοουθεσίαν τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ ταῖς Γραφαῖς μὴ πιστεύων, οὐδενὶ ἐτέρῳ πιστεύσει. Τὰ δὲ λοιπὰ περὶ ἔξου καὶ παραδείσου καὶ τοῦς διαλόγους οὐ δογματικῶς, ἀλλὰ χάριν τῆς παραβολῆς τεθέντας δεῖ ἐκλαμβάνειν καὶ μηδὲν ἐντεῦθεν περὶ παραδείσου καὶ ἔξου ἐκ τούτων συμπεραίνειν μὴ ἐν ἄλλοις ἱστορικοῖς καὶ ἐπομένως *δογματικοῖς* χωρίοις τῆς ἀγ. Γραφῆς εὐρισκόμενον.

26) Ἡ παραβολὴ τῶν πιστῶν πρὸς
τὸν ἐργαζόμενον δοῦλον.

Λουκ. 17, 7 — 10.

Στίχ. 7) Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὅς, εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ, ἐρεῖ εὐθέως παρελθὼν ἀνάπεσε.

Τὰ *κΒDLX* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐρεῖ αὐτῷ· τὸ δ' εὐθέως ἄλλα μὲν (*ELA* κτλ.) συνδέουσι μετὰ τοῦ παρελθὼν, ἄλλα δὲ (*DKM* κτλ.) μετὰ τοῦ παρελθὼν ἀνάπεσε· — καὶ ἐνταῦθα δὲ τὰ *ALMD* καὶ τὸ π. κ. ἔχουσι κακῶς ἀνάπεσαι (παρ. *Λουκ. 14, 10*)· τὰ δὲ *κΒD* καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνάπεσε (τὸ ἑρθόν)· τὸ δὲ *Γ* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀνάπεσον.

Μετ' ἄλλα τινὰ λόγια τοῦ Σωτῆρος, κατὰ τάξιν καὶ συστηματικῶς παρὰ τῷ Ματθαίῳ τεθειμένα, κακεῖ ἐρμηνευθέντα, ἔπεται ἐνταῦθα παραβολή, δι' ἧς ὁ Σωτὴρ παραστήσας πρότερον τὴν μεγάλην τῆς πίστεως ἰσχύν, ἐν τῷ βῳ στίχῳ καταδεικνύει ὅτι αὕτη οὐδὲν νομικὸν δικαίωμα δίδωσιν εἰς ἀξίωσιν μισθοῦ· διὰ τοῦτο παρὰβλάλλει τὸν πιστὸν τῷ δούλῳ, τῷ ὡς τοιούτῳ *ὀφείλει* ποιεῖν ὅ,τι ἂν ἐντεῖληται αὐτῷ ὁ Κύριος· εἰ οὖν ὁ κατὰ σάρκα δοῦλος ὀφείλει, πόσῳ μᾶλλον ὁ κατ' ἀμφοτέρα τὴν αἰτίαν καὶ σωτηρίαν αὐτοῦ ἐν τῇ θείᾳ θελήσει καὶ συνεργείᾳ ἔχων, καὶ ψυχῇ καὶ σώματι αὐτῷ ἀνήκων πιστός.

Τίς δὲ λέγει ἐξ ὑμῶν ἐστίν, ἔχων δοῦλον ἐξώθεν τῆς οἰκίας ἐργαζόμενον, ὃς οὐκ ἀπαιτεῖ ὡς χρέος παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιτέλουν ἐν τῷ οἴκῳ ἐργασίας, ὡς ὄντος χρέους αὐτοῦ διηνεκοῦς καὶ ἀδιαλείπτου τοῦ ποιεῖν αἰετὶ πᾶσαν τὴν ἐργασίαν, ἣν ὁ Κύριος ἀνατίθησιν αὐτῷ· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ (μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐκεῖ ἐργασίας) ἐρεῖ· εὐθέως παρελθὼν ἀνάπυσσε = ἀναπαύθητι, ἐξαπλωθεὶς φάγε καὶ κοιμήθητι.

Στίχ. 8) ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ· ἐτοίμασον τί δειπνήσω καὶ περιζώσάμενος διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ.

Τὰ AKL καὶ τινα ἄλλα ἔχουσιν ἕως ἂν· ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν ἕως οὗ καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ σύ.

Ὁ Σωτὴρ ὑποτίθησι τὸν Κύριον ἐκεῖνον ἔχοντα ἓνα μόνον δοῦλον, ὃν πέμπει τὴν ἡμέραν εἰς τὸν ἀγρόν, καὶ τὸ ἐσπέρας ἔχει διακονοῦντα κατ' οἶκον· διὸ καὶ ἅμα ἐπανελθόντι λέγει· ἐτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζώσας σεαυτὸν τῷ περιζώματι ἢ λεντίῳ ὑπηρετεῖ μοι ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ καὶ ἀναπαυθήσῃ.

Στίχ. 9) μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα· οὐ δοκῶ.

Τὰ NB DL 124 ἔχουσιν ἔχει χάριν·—τὰ δὲ N^aABDLX τῷ δούλῳ ἔνευ τοῦ ἐκείνῳ—καὶ τὰ NAB καὶ τὰ πλεῖστα ἔχουσιν ἀπλῶς τὰ διαταχθέντα·—τὰ δὲ DX καὶ οὐ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. τὰ διαταχθέντα αὐτῷ·—τὰ δὲ NBLX καὶ ἕξ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ οὐ δοκῶ.

Ἐνταῦθα ἐστὶν ὁ πυρὴν τῆς παραβολῆς· μὴ ὀφείλει εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν δοῦλον, διότι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα, τὸ καθήκον δηλ. αὐτῷ· οὐ νομίζω.

Στίχ. 10) οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμέν· ὅτι ὁ ὠφείλαμεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν.

Τὰ κερζλ. πάντα γράρουν οὕτως· τὰ δὲ μικρὰ ἔχουσι τὸ γραμμ. ὑπερότερον οὕτω·—τὰ ΑΧ καὶ ἑξ ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὅτι πρὸ τοῦ δοῦ-
λοι·—τὸ δὲ U καὶ πολλὰ ἄλλα ἀχρεῖοι δοῦλοι·—καὶ τὰ NABDL καὶ
8 ἄλλα παραλείπουσι τὸ δεύτερον ὅτι πρὸ τοῦ δ ὠφείλομεν· τὰ δὲ B⁸ EG
καὶ πολλὰ ἄλλα ὀφείλομεν κατ' ἐνεστώτα.

Ἡ ἐφαρμογὴ ἐστὶν αὕτη ὅτι, ὡς καθῆκον ἀπλοῦν καὶ χρέος τῷ
δούλῳ ἐστὶ τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, οὕτω καὶ τῷ πιστῷ
καθῆκον ἀπλοῦν ἐστὶ τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ὥστε ὅταν
ποιήσῃ πάντα τὰ διαταχθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ νόμῳ,
ὀφείλει λέγειν ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἰμὶ ἢ ἀχρεῖος (ἀχρηστος ὡς μηδὲν
ἐκτακτον κατορθώσας, ἀλλὰ τὰ κοινὰ καὶ συνήθη) δοῦλος· ὅτι ὁ
ὠφείλει (ὡς δοῦλος) ποιῆσαι, πεποίηκε, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ αὐτό, δι'
ὃ δηλ. δυνήσεται νομικῶς ἔχειν ἀξίωσιν χάριτος καὶ μισθοῦ· ὅτι
δ' ὁ Θεός, ὁ δημιουργὸς Σωτὴρ καὶ Κύριος, δίδωσιν αὐτῷ, ἐστὶ τῆς
πατρικῆς ἀγάπης αὐτοῦ καὶ ἀγαθότητος δώρημα (παρ. Περὶ
ἀρχῶν σελ. 171 στίχ. 9 α' Ὁ τοιοῦτος ὅμως μισθός (τοῦ πιστοῦ)
ἀποκλείει πᾶσαν ἰδέαν ἀμοιβῆς ὀφειλομένης κατὰ τὸ αὐστηρὸν δί-
καιον. . . καὶ ἐστὶ μόνον δῶρον, ὃπερ ἡ φιλανθρωπία καὶ χρηστό-
της τοῦ ἱατροῦ (Θεοῦ) ἐξ οἰκείας προαιρέσεως δίδωσι κτλ.)· διὰ
ταύτης τοίνυν τῆς εἰκόνης ὁ Σωτὴρ ἀποκόπτει ἐν τῇ ρίζῃ τὴν
καύχησιν τῶν πιστῶν ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν, καὶ διδάσκει ὅτι μόνον
διὰ τὸν Θεὸν τὸν χορηγῆσαντα αὐταῖς τὴν δύναμιν εἰς τὴν ἐργα-
σίαν αὐτῶν ὀφείλουσιν οὗτοι καυχᾶσθαι.

27) Ἡ θεραπεία τῶν δέκα λεπρῶν, καὶ
ἡ εὐχαριστία τοῦ ἐνὸς μόνου.

Λουκ. 17, 14 — 19.

Στίχ. 11) Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς Ἱερου-
σαλήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ Γαλι-
λαίας.

Τὰ NBL παραλείπουσι τὸ αὐτὸν μετὰ τὸ πορεύεσθαι, καὶ ἔχουσι κατω-
τέρω διὰ μέσον κατὰ λάθος.

Ὁ Λουκᾶς ἐξακολουθεῖ τὴν διήγησιν τῶν κατὰ τὴν ὁδοπορίαν, καὶ λέγει ὅτι ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τῇ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔτυχε διέρχεσθαι μεταξὺ τῶν ὁρίων Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας, ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολᾶς (μέχρι τοῦ Ἰορδάνου, ἐξ οὗ κατήντησεν εἰς Ἱεριχώ· Λουκ. 18, 35).

Στίχ. 12) Καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινὰ κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν.

Τὰ nL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὑπήντησαν· τὰ δὲ BL παραλείπουν τὸ αὐτῷ· καὶ τὰ BF 157 ἔχουσιν ἀνέστησαν.

Ἡ κοινωνία τῆς νόσου, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ζυγαδηνός, συνήθριπεν αὐτοὺς ἀκούσαντας ὅτι διέρχεται ὁ Χριστός· περιέμενον δ' ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς κώμης καὶ πόρρωθεν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ὡς ἀκάθαρτοι ἔστησαν.

Στίχ. 13) Καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνὴν λέγοντες· Ἰησοῦ, ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἰδόντες αὐτὸν ἀπὸ μακρόθεν ἤρξαντο κραυγάζοντες· Ἰησοῦ, διδάσκαλε (Λουκ. 5, 5) ἐλέησον καὶ ἴασαι δηλ. ἡμᾶς.

Στίχ. 14) Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς ἐχαθαρίσθησαν.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἰδὼν αὐτούς.

Ὁ Σωτὴρ ἐντέλλεται αὐτοῖς ἵνα πορευθῶσι καὶ ἐπιδείξωσιν ἑαυτοὺς ὡς ὑγιεῖς καὶ καθαροὺς (Ματθ. 8, 4)· συνέβη δὲ ὅτε ἐξεκίνησαν καὶ ἐπορεύοντο πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ ὁ Σωτὴρ λόγῳ διέταξε τὴν ἴασιν αὐτῶν, καὶ εὐθὺς παρετήρησαν ὅτι ἐγένοντο καθαροί, ἔπαυσαν δηλ. τὰ δερματικά χαρακτηριστικά τῆς νόσου, ὡς δεικνύει τὸ ἐπόμενον (ἰδὼν ὅτι ἴαθη).

Στίχ. 15) Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἴαθη, ὑπέστρεψε μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν Θεόν.

Τὸ D καὶ ἑξ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐκαθάρισθη, ἀντιίαθη.

Ὁ εἰς ἐκ τῶν δέκα εὐθὺς ὡς ἰδίῳις ὁμμασιν εἶδεν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε πρὸς τὴν κώμην μετὰ μεγάλης φωνῆς δοξάζων τὸν Θεόν, τὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ θεραπεύσαντα· διὰ τοῦτο τοίνυν οὐκ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς εὐθὺς ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁδόν, ἵνα φανῇ ἡ γνώμη αὐτῶν.

Στίχ. 16) Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρεῖτης.

Τὸ Λ καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ ἐπὶ πρόσωπον — τὰ δὲ NAD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι Σαμαρεῖτης.

Ἐλθὼν δ' εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦν ὁ Σωτὴρ, ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ διὰ τὴν ἰασιν· καὶ ὁ εἰς αὐτὸς ὁ εὐγνώμων ἦν Σαμαρεῖτης· οἱ δὲ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, καὶ ὁμῶς ἀνάξιον τῆς χάριτος ταύτης.

Στίχ. 17) Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;

Δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ἀποκριθεὶς — τὰ BLS 131. οὐχ' οἱ δέκα — τὰ δὲ AΠ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν οὐχὶ οἱ δέκα οὕτοι· καὶ τὰ AD 435. παραλείπουσι τὸν δὲ πρὸ τοῦ ἐννέα.

Ὁ Σωτὴρ λαβὼν τὸν λόγον δημοσίᾳ ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν ἐννέα, οἵτινες ὤφειλον ποιῆσαι τὸ αὐτὸ τῷ Σαμαρεῖτῃ· ἀλλ' οὐκ ἐκώλυσε τοῦτο αὐτὸν καὶ τοὺς ἀνάξιους εὐεργετῆσαι.

Στίχ. 18) οὐχ' εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, εἰμὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος;

Εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες) τὸ εὐρέθησαν δεικνύει ὅτι μετὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἐνὸς προσεδόκα δικαίως, ἀλλὰ μάτην, τὴν ἀφιξιν καὶ αὐτῶν εἰς τὸ δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ ἐνώπιον αὐτοῦ, τοῦ δι' οὗ ὁ Θεὸς ἰάσατο αὐτούς· δηλαδὴ τοίνυν ἡ πρότασις «οὐκ εἶχον τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος τῆς εὐγνωμοσύνης, εἰμὴ οὗτος ὁ ἄλλογενὴς»

(ὁ Σαμαρείτης, ὅς ἐθεωρεῖτο τοιοῦτος, ὡς ἐξ ἐπιμιξίας μετ' ἐθνικῶν μεταβαλὼν τὸ γνήσιον ἰουδαϊκὸν γένος· παρ. Ἰωάνν. 4, 4. Ματθ. 10, 5).

Στίχ. 19) Καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.

Τότε στραφεὶς πρὸς τὸν Σαμαρείτην παραγγέλλει αὐτῷ πορεύεσθαι ἐν εἰρήνῃ, ὑγιᾶ γινόμενον· ὅτι ἐν γνώσει τῆς πίστεως αὐτοῦ ἔλατο αὐτόν· καὶ ἡ πίστις αὕτη καρποφορήσει καὶ εἰς πνευματικὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν ὕστερον· τὸ ἀγαθὸν γὰρ σπέρμα ἐστὶν ἐν αὐτῷ· διὸ καὶ λέγει *σέσωκεν*, ὅτι καλῆς ἀρχῆς καλὸν καὶ τὸ τέλος.

28) Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀδίκου Κριτοῦ.

Λουκᾶ 18, 1 — 8.

Στίχ. 1) Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν,

Τὰ NBLM καὶ τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν καὶ· τὰ δὲ N^aAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι προσεύχεσθαι αὐτοῦς· καὶ τὰ NAB^a καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἐκκακεῖν ἢ ἐγκακεῖν· τὰ δὲ EGM καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἐκκακεῖν.

Μετὰ τὴν πρόρρησιν περὶ τῶν πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας μεταβαίνει ὁ Λουκᾶς εἰς τὴν διήγησιν ἄλλης παραβολῆς, λεχθείσης ἵνα διδάξῃ τοὺς μαθητὰς ὅτι ἀνάγκη ἵνα πάντοτε (διαρκῶς καὶ μετ' ἐπιμονῆς), προσεύχωνται καὶ μὴ ἐκκακῶσιν, δηλ. ἀποκάμνωσιν, ἀποβάλλωσιν τὸ θάρρος· ἐν τοιαύτῃ δὲ σημασίᾳ εὐρηταὶ ἡ λέξις παρὰ Πολυβίῳ 4, 19. 10. τὸ δ' *ἐγκακεῖν* διόρθωσις ἐστὶ μεταγενεστέρα, δηλοῦσα ἐκ κακίας παραλείπειν τι ἢ ἐκ κακίας κακῶς διακείσθαι, εὐρίσκεσθαι, ὅπερ ἐνταῦθα οὐδόλως ἀρμόζει.

Στίχ. 2) λέγων· κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ λέγων· τὰ δὲ DLX καὶ οὗο τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐν τῇ πόλει.

Ἔστι τοίνυν ἡ παραβολὴ αὕτη· ἦν ἐν τινι πόλει κριτὴς ἀσυνείδητος καὶ ἀφιλότιμος, ὃς οὔτε τὴν παρὰ Θεοῦ τιμωρίαν ἐφοβεῖτο (τὸ πνευματικὸν ἐλατήριο τὸ ἀπομακρῦνον τῆς κακίας), οὔτε ἄνθρωπον ἡσχύνετο, ἐνετρέπετο, οὔτε δηλ. τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων κατηγορίαν ἀτιμίαν καὶ φόγον ἐσυλλογιζέτο (τὸ σαρκικὸν ἐλατήριο τὸ ἀπομακρῦνον τῆς κακίας)· ἐν ἐνὶ λόγῳ Κριτὴς ἀσυνείδητος καὶ ἀναιδής.

Στίχ. 3) Χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα· ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.

Πάντα τὰ κεφαλαιώδη πλὴν τοῦ Λ καὶ τὰ πλείστα τῶν μικρῶν ἔχουσι χήρα δὲ ἦν·— τὸ δὲ Λ καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν καὶ τὸ π. κ. χήρα δέ τις.

Ἡ χήρα αὕτη ἡδικοῖτο καὶ ἐζήτει παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὴν ἐκδίκησιν (τιμωρίαν καὶ ἀπαλλαγὴν) ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου αὐτῆς· παρ. Ἰουδαῖοι 11, 16 ἀποιῆσαι Κύριος ἐκδίκησιν ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἀμμὼν».

Στίχ. 4) Καὶ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον· μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι,

Τὰ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ οὐκ ἤθελεν· τὰ δὲ ΓΔΠ καὶ πλείστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἠθέλησεν· καὶ τὰ BLQ μετὰ ταῦτα δέ· τὰ δὲ NBLX 157 οὐδὲ ἄνθρωπον ἐντρέπομαι.

Ὁ ἀσυνείδητος αὐτὸς δικαστὴς ἐπὶ χρόνον ἱκανὸν οὐκ ἤθελεν (ὁ παρατατικὸς κατ' ἀκριβολογίαν ὡς εἰς ὅλον τὸ διάστημα ἀναφερόμενος· ὁ δ' ἀόριστος ἀναφέρεται εἰς ἐν σημεῖον ἐν ἀρχῇ)· μετὰ ταῦτα ὁμως ἐπιμενούσης, δίκην κώνωπος, τῆς χήρας, εἶπε καθ' ἑαυτὸν οὗτος· εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι,

Στίχ. 5) διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με.

Τὰ Ν* Ε* GK καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσι κόπους. — τὰ δὲ EG* Η καὶ πολλὰ ἄλλα ὑποπιάζη· ἄλλα δὲ τινε τῶν μικρῶν ὑποπιέζη (ἐσφαλμένη διόρθωσις).

Ἐπειδὴ ὁμως, λέγει, ἐνοχλεῖ με καὶ ὀχληρὰ γίνεται, ἐκδικήσω τὴν χήραν ταύτην, ἵνα μὴ ἐν τέλει, ἐπὶ τέλους (ὅτι αἰετθρασττέρα ἐγίνετο) ἐρχομένη τοῖς λόγοις αὐτῆς γρονθοκοπῇ με (ὕπωπια τὰ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μέλανα σημεῖα, ἅτινα προέρχονται ἐκ κτυπημάτων καὶ γρονθοκοπημάτων, ὑπωπιάζειν δὲ τὸ γρονθοκοπεῖν, ἰσχυρῶς παῖειν καὶ παιδεύειν Α'. Κορ. 9, 27), ὥ μεταφορικῶς ἐνταῦθα χρῆται ὁ δικαστὴς (οὐχὶ ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ, ὡς ὁ Meyer καὶ Bleek ἐρμηνεύουσιν· ὥφειλε γὰρ ὑπωπιάση καίσθαι, ὡς οὐκ ἡδύνατο ἔργῳ πολλάκις τύπτειν, λόγῳ δὲ ἡδύνατο πολλάκις μέχρι τέλους τοῦτο ποιεῖν, αἰετθρασττέρα γινομένη).

Στίχ. 6) Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει·

Τὸ G καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ εἶπεν· τὰ Ν* L* παραλείπουσι τὸ ἀκούσατε· τὸ δὲ Γ καὶ δύο ἄλλα ἔχουσιν ἡκούσατε.

Ἡ παραβολὴ ἔλαβε τέλος· ἐντεῦθεν δ' ἄρχεται ἡ ἐφαρμογὴ· εἶπε δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν (ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ) ἀκούσατε τί λέγει (ἐν στίχ. 4 καὶ 5) ὁ ἄδικος κριτὴς (παρ. 16, 8 οἰκονόμος τῆς ἀδικίας).

Στίχ. 7) ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;

Τὰ NBD καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι ποιήσῃ· τὰ δὲ AEB καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ποιήσῃ· — τὰ δὲ NBLQ τῶν βοώντων αὐτῷ· καὶ τὰ NABD καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ μακροθυμεῖ.

Εἰ τοίνυν ὁ ἄδικος κριτὴς ἐν τέλει εἰσήκουσε τὴν παράκλησιν τῆς χήρας καὶ ἐξεδίκησεν αὐτήν, ὁ δίκαιος Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός Ἀποκ. 6, 10 (καὶ τιμωρήσει τοὺς ἀδικούντας αὐτοὺς)

καίτοι μακροθυμῶν νῦν ἐπ' αὐτοῖς (τοῖς ἀδικοῦσιν), ἵνα μετανοήσωσιν; τὸ δὲ καὶ μακροθυμεῖ νῦν = οὐκ ἐπιλανθάνεται νῦν τῆς ἀδικίας αὐτῶν, ἀλλὰ μακροθυμεῖ, εἴπως διὰ τῆς μακροθυμίας εἰς μετάνοιαν ἀγάγοι (Ῥωμ. 2, 4).

Στίχ. 8) λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει· πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν, ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;

Τὰ GMR καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι Ν αἱ, λέγω ὑμῖν· τὰ δὲ DG καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουσι τὸ ὅτι πρὸ τοῦ ποιήσει· τὸ δὲ D καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσιν εὐρήσει πίστιν.

Εἰς τὴν προηγουμένην ἐρώτησιν ἀπαντᾷ ὅτι ὁ Θεὸς ἐν τάχει ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ δούλων· οὐχὶ δηλ. διὰ τῆς γενικῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς μερικῆς πρῶτον ἐν τῷ βίῳ τούτῳ κρίσεως· ἐπειδὴ δὲ περὶ τούτων ὁ λόγος, ἐμνήσθη ὁ Σωτὴρ πόσον ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν καὶ ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ ἐλαττωθήσεται καὶ μετὰ λύπης ἐρωτᾷ· πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν (ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ αὐτοῦ) εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς (τὸ ἀφηρημένον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου) = εὐρήσει ἀληθεῖς πιστοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ; τοῦτο δὲ καταδεικνύει ὅτι τοῦ χρόνου τῆς παρουσίας ἐγγίζοντος, λίαν σπάνιοι οἱ τοιοῦτοι ἔσονται, καὶ μεγάλη ἀσέβεια καὶ ἀπιστία ἐν τῷ κόσμῳ ἔσται.

29) Ἡ παραβολὴ τοῦ Φαρισαίου καὶ Τελώνου.

Λουκᾶ 18, 9 — 14.

Στίχ. 9) Εἶπε δὲ καὶ πρὸς τινὰς τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενούντας τοὺς λοιπούς, τὴν παραβολὴν ταύτην.

Τὰ ΑΓΛ καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν καὶ τὸν μετὰ τὸν δέ· τὸ δὲ Δ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐφ' ἑαυτούς.

Μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀδίκου Κριτοῦ, εἶπε καὶ τὴν τοῦ Φα-

ρισαίου καὶ τελώνου πρὸς τινὰς τῶν ἀκροατῶν, τοὺς ἔχοντας πεποιθήσιν ἐπὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην καὶ περιφρονούντας τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, ὅπως καταδείξῃ ὅτι τοῦτο μόνον ἀρκεῖ εἰς καταδίκην αὐτῶν παρὰ Θεῶ.

Στίχ. 10) Ἀνθρώποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.

Τὰ BDRX ἔχουσιν εἷς Φαρισαῖος.

Ἀνέβησαν, λέγει, διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ· οἱ δύο δ' οὗτοι ἄνθρωποι ἦσαν ὁ εἷς Φαρισαῖος, ἐκ τῶν ἡγουμένων ἑαυτοὺς κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ ἀμέμπτους, καὶ οὕτως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πιστευομένους· ὁ δὲ τελώνης ἐκ τῶν κατ' ἐξοχὴν ἀμαρτωλῶν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων θεωρουμένων (παρ. Ματθ. 5, 46).

Στίχ. 11) Ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτόν, ταῦτα προσήχετο· ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.

Τὰ QX 157 ἔχουσιν ὁ δὲ Φαρισαῖος·— τὰ δὲ K^c BL καὶ δύο τῶν μικρῶν ταῦτα πρὸς ἑαυτόν· καὶ τὰ AP καὶ πέντε τῶν μικρῶν προσήχετο·— τὰ DLQ καὶ ὀλίγα ἄλλα ὡς, ἀντὶ ὧσπερ οἱ λοιποί·— τὰ δὲ AKΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ὁ τελώνης οὗτος.

Ὁ Φαρισαῖος μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἀπολύτως, ὡς ὠφελε, μὴδὲ συλλογιζόμενος τί ἐν τῷ ἡθικῷ βίῳ ὑστερεῖ καθ' ἑκάστην, διανοίξῃ, λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀμαρτάνων, σταθεὶς, στάσιν δηλ. προσευχομένου λαβὼν, προσήχετο καθ' ἑαυτὸν τοιαῦτα, ἐν οἷς συνέκρινεν ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἄλλους, οὓς ἀπὸ τρίποδος ἀποφαινόμενος, εὗρισκε χειρονας, ἀποκαλῶν ἄρπαγας, ἀδίκους, μοιχοὺς, ἢ καὶ ὄντας ὡς τὸν παριστάμενον καὶ συμπροσευχόμενον τελώνην, ὃν ἐθεώρει πλεόν τέρας καὶ ταμιεῖον πάσης κακίας καὶ ἀμαρτίας, καὶ εὐχαρίστει τὸν Θεόν, ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοιος τούτοις.

Στίχ. 12) Νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.

Τὰ Ν*Β ἔχουσιν ἀποδεκατεύω, ὅπερ οὐχ' εὑρηται ἀλλαχοῦ τοῦ Λουκᾶ, οὐδὲ τῆς Κ. Δ. ἀλλὰ πάντοτε ἀποδεκατῶ (παρ. Ματθ. 23, 23. Λουκ. 11, 42. Ἑβρ. 7, 5).

Ὁ Φαρισαῖος ἐνήστευε δις τοῦ σαββάτου (τῆς ἐβδομάδος· παρ. Μάρκ. 16, 9. Α'. Κορ. 16, 2) νηστεῖαν ἰδιωτικὴν, καὶ οὐχὶ τελείαν, ἀλλ' ἐγκρατείας χαρακτῆρα φέρουσαν, ἥτις ἐγένετο κατὰ Δευτέραν καὶ Πέμπτην· ἀπεδεκάτου δὲ ἡ ἐδεκάτιζε πρὸς ὄφελος τῶν Λευιτῶν καὶ τὰ εὐτελέστατα τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἐκτᾶτο (ὡς ἡδύοσμον, ἄνηθον καὶ κύμινον παρ. Ματθ. 23, 23)· ταῦτα δὲ ἀναφέρει ὡς ἔργα νομικῆς δικαιοσύνης μισθοῦ ἄξια, μὴ ἀποβλέπων εἰς τὸ ὅτι ἐστερεῖτο τῆς ρίζης τῶν ἀρετῶν, τῆς ἀγάπης, ἥτις στέρησις, μάταια πάντα τὰ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἐξωτερικῆς δικαιοσύνης ἔργα ποιεῖ.

Στίχ. 13) Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστώς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι, ἀλλ' ἔτυπεν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ λέγων· ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Τὰ ΝΒGL καὶ τινὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ δὲ τελώνης· τὰ δὲ ΝΒLQX 33 ἔχουσιν ἐπᾶραι εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ τὰ ΝΒD καὶ τινὰ ἄλλα τὸ στῆθος· τὰ δὲ BQ εἰς αὐτοῦ.

Ὁ συναίσθησιν ἔχων τῆς ἰδίας ἁμαρτωλοῦ καταστάσεως τελώνης, οὐκ ἐπλησίαζεν εἰς τὸν τόπον τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι καὶ ὁ Φαρισαῖος ἴσταντο, ἀλλὰ μακρὰν ἱστάμενος, οὐδ' ἐτόλμα ὑψῶσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα ὁ Θεός, ὡς ἀνάξιος τῆς ὕψεως, καὶ ἔτυπεν, ἐκτύπα εἰς τὸ στῆθος (ἢ εἰς τὴν διέθυνουν τῶν χειρῶν δηλοῖ πρὸς τὸ στῆθος), ὅπερ σημεῖον μεγάλης μεταμελείας καὶ συναισθήσεως τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, συντριβῆς καὶ κατανύξεως, καὶ ἔλεγεν· ὁ Θεός, ἰλάσθητι (= ἴλεως, συμπάθης, οἰκτίρμων γενοῦ παρ. Ματθ. 16, 22), σύγγνωθί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

Στίχ. 14) Λέγω ὑμῖν· κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν

οἶχον αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

Τὰ ΚQΥΠ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ὅτι· — τὰ δὲ APQ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσιν ἢ γὰρ ἐκεῖνος· τὸ δὲ π. κ. καὶ οὐ πολλὰ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἢ ἐκεῖνος (ἐκ διορθώσεως μεταγενεστέρας, οἷα καὶ ἡ παρ' ἐκεῖνον τῶν NBL καὶ ὀλίγων μικρῶν)· τὸ δὲ A καὶ ἐξ τῶν μικρῶν ἔχουσι καὶ ὁ ταπεινῶν, ἀντὶ ὃ δὲ ταπεινῶν.

Ὁ Σωτὴρ ἐκτίθησιν ἐνταῦθα τὸ ἐξαγόμενον τῆς παραβολῆς, ὅτι ὁ ταπεινὸς τελώνης κατέβη ἀπὸ τοῦ ναοῦ δεικναιωμένος (γεννημένος διὰ τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσεως δίκαιος), ἢ γὰρ ἐκεῖνος· ὁ γὰρ ἐνταῦθα βεβαιωτικὸς (κατὰ τὴν πρώτην ἐννοιαν τοῦ μορίου τοῦ ἐκ τοῦ γε — ἄρα παρ. Πράξ. 16, 37 οὐ γὰρ (οὐχὶ βεβαίως οὐκ ἔσται τοῦτο· παράβ. καὶ Θησαυρ. Ἑρ. Στεφ.) = ἡ βεβαίως ἐκεῖνος = παρ' ὃ βεβαίως ἐκεῖνος (παρ. Γεν. 38, 26. Λουκ. 15, 7) δεικναιωμένος κατέβη)· ὁ δὲ διαζευκτικὸς δεικνυσι τὴν ἐν τῇ συγκρίσει ἐλάττωσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος· ἡ δὲ σύγκρισις ἐνταῦθα ἐστὶ λιτότης ἐκφράσεως, ἰσοδυναμοῦσα καθαρᾷ ἀρνήσει = καὶ οὐ βεβαίως ἐκεῖνος (ὁ Φαρισαῖος). Ὁ δὲ λόγος τούτου ἐστὶν ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται (ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τασσόμενος, ὡς ὁ Φαρισαῖος), ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται (ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς δεικναιωμένοις τασσόμενος, ὡς ὁ τελώνης) παρ. Λουκ. 14, 11. Ματθ. 23, 12.

Ὁ βουλόμενος τοῖνον τυχεῖν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ὀφείλει ἡγεῖσθαι ἑαυτὸν πρῶτον τῶν ἁμαρτωλῶν μετὰ τοῦ ἀποστόλου (Α'. Τιμ. 1, 15), καὶ μηδὲνα τῶν ἀδελφῶν περιφρονεῖν, ἀλλ' ἀγαπᾶν καὶ δέεσθαι ὑπὲρ πάντων εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ σωτηρίαν· τοῦτο γὰρ διδάσκει ἡ παραβολὴ αὕτη.

30) Ἡ διήγησις περὶ τοῦ Ζακχαίου.

Λουκ. 19, 1 — 10.

Στίχ. 1) Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱερουσόλ.

Τὰ ΜΛ καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς· τὸ δὲ Γ καὶ

πολλά ἄλλα διήρχετο ὁ Ἰησοῦς (τοῦτο δὲ ὅτι περικοπὴ νέα ἐντεῦθεν ἔρχεται)· τὰ δὲ ΝΒΔQΔ γράφουσιν Ἱερειχώ.

Ὁ Λουκᾶς μετὰ τὴν ἱσαιν τοῦ τυφλοῦ ἐπαίτου ἐν τῇ ὁδῷ παρὰ τὴν Ἱερειχώ, ἣν διηγούνται καὶ οἱ τρεῖς, μόνος αὐτὸς προστίθησι τὴν διήγησιν τοῦ ἀρχιτελώνου Ζακχαίου, εἰς ἧς τὴν ἐρμηνείαν μεταβαίνομεν· λέγει τοίνυν ὅτι μετὰ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ εἰσελθὼν εἰς τὴν Ἱερειχώ, διήρχετο τὴν πόλιν ταύτην.

Στίχ. 2) Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης· καὶ οὗτος ἦν πλούσιος.

Τὰ DG καὶ 7 ἄλλα παραλείπουν τὸ καλούμενος· τὰ δὲ NL 245 ἔχουν καὶ ἦν πλούσιος, ἔνευ τοῦ οὗτος· καὶ τὰ BKP καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν « καὶ οὗτος πλούσιος ».

Ὁ Λουκᾶς χρῆται πλατυσμῷ ἐνταῦθα, ὃν φαίνεται ὅτι εὑρεν ἐν τῇ πηγῇ, ἣ ἐχρήσατο, μεγαλυνούσῃ οὕτω τὴν κοσμικὴν τοῦ Ζακχαίου ἀξίαν· καὶ πρῶτον μὲν ἤρκει τὸ ὄνοματι ἀπλῶς ἢ τὸ καλούμενος, οἷς μόνοις ἀλλαγῶς κέχρηται (Λουκ. 1, 5 κτλ. 10, 38 κτλ. τὸ δὲ καλεῖσθαι ὀνόματι εὔρηται μόνον Λουκ. 1, 61)· εἶτα δ' ἡδύνατο ἀπλῶς εἰπεῖν καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ πλούσιος ἀρχιτελώνης, Ζακχαῖος ὀνόματι, ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν κτλ. Τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ Ζακχαῖος ἐβρ. זַכַּי = καθαρός, ἀθῶος (Β' . Ἐσδρα 2, 9. Νεεμίου 7, 14), δεικνύει ὅτι οὗτος ἦν Ἰουδαῖος, ἐντεταλμένος, ὡς φαίνεται, παρὰ τοῦ Ῥωμαίου δημοσιώου τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων τῆς Ἱερειχῶς, καὶ ἔχων ἄλλους μικροτέρους εἰσπράκτορας ὑπ' αὐτόν, διὸ καὶ καλεῖται ἀρχιτελώνης.

Στίχ. 3) Καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἡδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν.

Τὰ B*KP καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἐδύνατο.

Ὁ Ζακχαῖος ἀκούσας περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐζήτει ἵνα ἴδῃ αὐτόν, καὶ οὐκ ἡδύνατο πλησιᾶσαι ἀπὸ τοῦ πλήθους, οὐδ' ἀπὸ διαστήματος ἰδεῖν αὐτόν, ὅτι μικρὸς ἦν τὸ ἀνάστημα, καὶ ὁ ὄχλος ἀπέκρυπτεν αὐτόν ἀπ' αὐτοῦ.

Στίχ. 4) Καὶ προδραμῶν ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι ἐκείνης ἤμελλε διέρχεσθαι.

Τὰ EFG καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσι προσδραμῶν· ἄλλα δὲ τινὰ τῶν μικρῶν δραμῶν (διορθώσεις ἐσφαλμέναι· τὸ προσδραμῶν δεικνύει ὅτι τὸ δένδρον ἔκειτο πρὸς τὸ πέραν μέρος τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς διήρχετο ὁ Σωτὴρ, καὶ ὁ Ζακχαῖος, ὅστις ἦν μεταξὺ τοῦ ὄχλου προέδραμεν ἔμπροσθεν τοῦ ὄχλου καὶ ἀνέβη ἐπ' αὐτοῦ)· τὰ δὲ NBL ἔχουσιν εἰς τὸ ἔμπροσθεν—τὰ NBLΔ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. συκομορέαν, ἥτις ἐστὶν ἡ ὁρθή γραφή παρ. Γεωπον. 10, 3, 7. οἱ δόκιμοι ἔλεγον συκάμινος, οἱ δὲ μεταγενέστεροι συκόμορος ἢ συκομορέα· τὰ δὲ E*FH καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι συκομοραίαν· τὰ DQ καὶ ὀλίγα ἄλλα συκομωρέαν· τὰ E*GK καὶ πολλὰ ἄλλα συκομωραίαν· τὰ NABL καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐκείνης (παρ. Λουκ. 5, 19)· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὸ Λ καὶ πολλὰ τῶν μικρῶν δι' ἐκείνης.

Ὅπως τοίνυν κατορθώσῃ ἰδεῖν τὸν Σωτῆρα ἔδραμεν ἔμπροσθεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν ὁ Σωτὴρ ἐβάδιζε, καὶ ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν.

Στίχ. 5) Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ζακχαῖε, σπεύσας κατέβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μέναι.

Τὰ D 157 ἔχουσιν «καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διέρχεσθαι αὐτόν»·—τὰ δὲ NBL καὶ τρία τῶν μικρῶν «ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶπε» πάντων τῶν ἄλλων καὶ τοῦ π. κ. ἐχόντων «ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν καὶ εἶπε»·—καὶ τὸ D καὶ δύο τῶν μικρῶν εἶπεν αὐτῷ, ἀντὶ πρὸς αὐτόν.

Εὐθὺς ὡς ὁ Σωτὴρ ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον, τὸ μέρος τοῦ δένδρου, ἐφ' ᾧ ἦν ὁ Ζακχαῖος, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶδεν αὐτόν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ἀνθρωπότητος· προεῖδε γὰρ αὐτόν, ὡς προσφύεστατα λέγει ὁ Ζυγαδηνός, τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς θεότητος· καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, Ζακχαῖε (προσαγορεύει ὡς Θεὸς τὸν τέως ἄγνωστον αὐτῷ σωματικῶς), σπεύσας κατέβηθι ἀπὸ τοῦ δένδρου· ὅτι σήμερον (τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν μέλλουσαν ἀφείναι ἐποχὴν εἰς τὸν βίον σου ἐπ' ἀγαθῷ) ὀφείλω κατὰ τὴν θείαν μου βουλήν καὶ ἀποφασιν (τοῦτο πάντοτε δηλοῖ τὸ δεῖ) ἵνα μέινω ἐν τῷ οἴκῳ σου.

Στίχ. 6) Καὶ σπεύσας κατέβη καὶ ὑπεδέξατο αὐτόν χαίρων.

Ὁ Ζακχαῖος τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἀξίωσιν φιλοξενίας παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀκούσας, πλήρης προθυμίας κατέβη, καὶ πλήρης χαρᾶς ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Στίχ. 7) Καὶ ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον λέγοντες· ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.

Τὰ ΚΜΠ καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἰδόντες αὐτόν· τὰ ΝΑΒΔ καὶ τὰ πλείστα ἔχουσι πάντες· τὰ δὲ ΚΜΠ καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. ἅπαντες.

Εὐθὺς ὡς εἶδον καταβάντα τὸν Ζακχαῖον καὶ ὀδηγήσαντα τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, οἱ ὄχλοι οἱ συνοδεύοντες τῷ Σωτῆρι, καὶ ἰδίως οἱ κάτοικοι τῆς Ἱεριχοῦς, οἱ γνωρίζοντες τὸν Ζακχαῖον, ἤρξαντο γογγύζειν ἐν ἀλλήλοις (= διὰ), λέγοντες ὅτι πρὸς ἄνθρωπον ἁμαρτωλὸν (οἷος ὁ ἀρχιτελώνης ἐκεῖνος) εἰσῆλθεν, ἵνα παρ' αὐτῷ καταλύσῃ. Συγχρόνως ὁμως ὁ Ζακχαῖος, ἰδὼν τὸν Σωτῆρα εἰσελθόντα εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοσοῦτον ἐνεθουσιάσθη ἐκ τῆς ἐντυπώσεως αὐτοῦ, ὥστε εὐθὺς δηλοῖ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπανορθώσεως τῶν κακῶν, ἃ ἐποίησεν· ὁ ἄνθρωπος δ' οὕτω κατεδεύχθη ἐπιδεκτικὸς πίστεως καὶ μετανοίας ἀληθοῦς, πολλῶ μείζονος τῶν θεωρούντων ἑαυτοὺς ὡς δικαίους.

Στίχ. 8) Σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν Κύριον· ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἰ τινὸς τι ἐσυχοφάντησα ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.

Τὰ ΝΔ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ὁ Ζακχαῖος· τὰ δὲ GKM καὶ τινὰ ἄλλα Ἰησοῦν, ἀντὶ Κυρίου καὶ τὰ ΝΒΛQ τὰ ἡμίσεια (τοῦτο οὐδαμῶς εὑρηται εἰμὴ μόνον Ἀντωνίνου τῶν εἰς ἑαυτὸν 2, 16) καὶ κατωτέρω μου τῶν ὑπαρχόντων καὶ τοῖς πτωχοῖς δίδωμι.

Ὁ Ζακχαῖος ἅμα εἰσελθὼν μετὰ τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, συνησθάνθη ὅτι ὤφειλε γενέσθαι ἄξιος τῆς παρουσίας τοῦτου μεγάλου προφήτου διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μεταμελείας καὶ ἐπανορθώσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἀδικημάτων αὐτοῦ· διὸ πρὸ παντὸς λόγου ἢ ἐλέγχου ἢ συμβουλῆς τοῦ Σωτῆρος, σταθεὶς ἐνώ-

πιον αὐτοῦ, λαβὼν δηλαδὴ στάσιν τὴν προσήκουσαν τῇ μεταμελείᾳ αὐτοῦ, λέγει ὅτι τὰ μὲν ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ δίδωσι τοῖς πτωχοῖς· (μέλλει δηλαδὴ εὐθὺς ἄρξασθαι διανέμειν αὐτοῖς), καὶ εἰ συκοφαντήσας ἀφείλε παρά τινός τι (ὁ ὑποθετικός σύνδεσμος εἰ εὐφημότερος τοῦ ὅ,τι ἐσυκοφάντησα)· ἀποδίδωσι τετραπλοῦν (ὁ παλαιὸς νόμος ἀπῆτει μόνον ἐπίπεμπτον, ἦτοι τὸ 1/2 περιπλέον παρὰ τοῦ ὁμολογοῦντος τὴν ἀδικίαν Ἀριθμ. 5, 6. 7· παρὰ δὲ τοῦ συλληφθέντος κλέπτου τὸ τετραπλοῦν (Ἐξόδ. 21, 37). Ἰδοὺ τοίνυν διατὶ ὁ Σωτὴρ προϋτίμησε τὴν οἰκίαν τοῦ Ζακχαίου.

Στίχ. 9) Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο· καθότι καὶ αὐτός υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν.

Τὰ AD ἔχουσιν ἐν τῷ οἴκῳ· τὰ δὲ N^o LR παραλείπουσι τὸ ἐστίν.

Ὁ Σωτὴρ λέγει ταῦτα βλέπων πρὸς τὸν Ζακχαῖον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς παρισταμένους καὶ γογγύζοντας, ὅπως κατίδωσι τὸν λόγον τῆς ἐπισκέψεως καὶ φιμωθῶσι· λέγει τοίνυν ὅτι σήμερον σωτηρία (ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας) τῷ οἴκῳ τούτῳ (τῷ οἰκοδεσπότῃ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ) ἐγένετο διὰ τῆς ἐπισκέψεώς μου, ἣν ὤφειλον ποιῆσαι, καθότι καὶ αὐτός (ὥς καὶ ὑμεῖς οἱ γογγύζοντες) υἱὸς Ἀβραάμ ἐστι, τουτέστιν ἐκ τῶν δι' οὓς ἡ ἐπαγγελία τῆς δι' ἐμοῦ σωτηρίας δίδεται (παρ. Λουκ. 1, 54. 55. 73. 74. 13, 16).

Στίχ. 10) Ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

Προϋτίμησα δὲ τοῦτον ἐκ τῶν λοιπῶν ἐνταῦθα υἱῶν Ἀβραάμ, λέγει ὁ Σωτὴρ· ὅτι ἦλθον ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός (ἡθικῶς), τὸ ἐν ἁμαρτίαις πολλαῖς καὶ μεγάλαις ζῶν καὶ χρεῖαν σωτηρίας ἔχον (παρ. Ματθ. 18, 11).

31) Ἡ διήγησις περὶ τῆς πτωχῆς χήρας.

Λουκ. 21, 1 — 4. Μάρκ. 12, 41 — 44.

Ταύτην τὴν διήγησιν ἔχει ὁ Μάρκος κοινὴν τῷ Λουκᾷ· διὸ καὶ συνερμηνεύεται ἐνταῦθα.

1) Κατὰ τὸν Λουκᾶν 21, 1 — 4.

Στίχ. 1) Ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους.

Τὰ X 157 ἔχουσιν ἀναβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς· — τὰ δὲ NBD καὶ τινὰ ἄλ. αὖ εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν.

Μετὰ τὴν μεγάλην ἐπιτιμητικὴν τῶν Φαρισαίων ὁμιλίαν, ὁ Λουκᾶς καὶ κατ' αὐτὸν καὶ ὁ Μάρκος ἔχουσι τὴν διήγησιν ταύτην τῆς πτωχῆς χήρας, ἣν ὁ Ματθαῖος μετὰ τῶν δύο μεγάλων καὶ σπουδαίων ὁμιλιῶν τῆς κατὰ Φαρισαίων καὶ τῆς ἐσχολογικῆς παρέλιπε· διὰ ταύτης δὲ διδάσκει ὁ Σωτὴρ ὅτι καὶ ὁ πτωχότατος δύναται ὑπερβαλεῖν τὸν πλουσιώτατον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξιομισθίαν τῆς δωρεᾶς, ἥτις μετρεῖται οὐχὶ κατὰ τὸ ποσό, ὃ ἕκαστος δίδωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ποσοστὸν τῆς περιουσίας καὶ τὸ ποῖόν τῶν ἐν χειρὶ αὐτοῦ μέσων, ὅταν ἐκ τοῦ ὑστερήματος καὶ τοῦ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀναγκαίου διδῶ.

Ὁ Σωτὴρ τοίνυν ἦλθεν εἰς τὸ μέρος τοῦ ναοῦ ἐνθα ἦν τὸ γαζοφυλάκιον· γὰζα δ' ἐστὶ περσικὴ λέξις, δηλοῦσα τὸν θησαυρόν, τὸ ταμεῖον (Curtius 3, 13, 5 pecuniam regiam quam gazam Persae vocant) παρ. Πράξ. 8, 27. γαζοφυλάκιον δὲ (Ἰωάνν. 8, 20 καὶ τὰ χωρία ἐνταῦθα τοῦ Λουκᾶ καὶ Μάρκου) τὸν θάλαμον, ἐν ᾧ φυλάσσονται τὰ χρήματα· ἀναφέρει δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ἰώσηπος ἰουδ. ἀρχ. 19, 6, 1, καὶ οἱ Ῥαββίνοι τοῦ Ταλμούδ λέγουσιν ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῷ ναῷ δέκα καὶ τρία ὀρειχάλκινα κιβώτια ἐν σχήματι σάλπιγγος, ἐν οἷς ἔρριπτον οἱ Ἰουδαῖοι τὰς χρηματικὰς αὐτῶν προσφορὰς καὶ δῶρα ὑπὲρ τοῦ ναοῦ. Εἶδε τοίνυν ὁ Σωτὴρ τότε εὐπόρους τινὰς Ἰουδαίους βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τοῦτο.

Στίχ. 2) Εἶδε δὲ καὶ τινα χήραν πενιχράν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτά,

Τὸ S καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν δέ· — τὰ δὲ N BK καὶ τινα ἄλλα τὸν καὶ πρὸ τοῦ τινά — τὰ δὲ AEG καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσι καὶ χήραν· καὶ τὰ DP καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ. καὶ τινα χήραν· τὰ X 299 παραλείπουν τὸ πενιχράν· τὸ δὲ Q καὶ δύο τῶν μικρῶν ἔχουσι βαλοῦσαν· — τὰ NBL καὶ ὀλίγιστα ἄλλα λεπτά δύο.

Πρὸς τοῖς πολλοῖς εὐποροῦσιν, εἶδε καὶ πτωχήν τινα χήραν βάλλουσαν δύο λεπτά, δίλεπτον, κοδράντην, ὡς ἐξηγεῖ ὁ Μάρκος (παρ. Ματθ. 5, 26).

Στίχ. 3) καὶ εἶπεν· ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχή αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν.

Τὰ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν αὕτη ἡ πτωχή· — τὰ δὲ DQX καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν πλείω.

Ὁ Σωτὴρ διδάσκει ὅτι τὸ δίλεπτον τῆς χήρας ἔχει παρὰ Θεῶ, ἥτοι ἀληθινὴν ἀξίαν πνευματικὴν πλείω καὶ μείζω τῶν λοιπῶν μειζόνων δώρων τῶν πλουσιῶν· ὁ δὲ λόγος ἐπεταὶ εὐθύς ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ.

Στίχ. 4) Ἄπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς, ἅπαντα τὸν βίον ὃν εἶχεν, ἔβαλεν.

Τὰ NBD ἔχουσι πάντες· — τὸ δὲ L καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος αὐτῶν (ἡ αὐτοῖς κατὰ τινα τῶν μικρῶν)· — Τὰ NBLX καὶ 4 τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ δῶρα· — τὰ δὲ NBD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πάντα τὸν βίον· — πολλὰ δὲ προστιθέασιν ἐν τέλει τῆς περικοπῆς ταύτης «ὁ ἔχων ὠτα ἀκούειν ἀκουέτω», ὁ παρεισέχθη μετὰ ταῦτα.

Μείζονα ἀξίαν ἔχει τὸ δίλεπτον τῆς χήρας, ὅτι αὐτὸ ἦν τὸ μόνον χρῆμα, ὃ εἶχε διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῆς, καὶ ἐπομένως ἔδωκεν αὐτὸ λαβοῦσα ἐκ τοῦ ἐλλείματος τοῦ χρήματος, ὃ ἐστὲν ρεῖτο αὐτῇ διὰ τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας αὐτῆς (τοῦτο δηλοῖ τὸ

ὑστέρημα ἐνταῦθα)· διὸ καὶ ἡ δωρεὰ αὐτῆς, στερουμένης τοῦ ἄρτου, ἵνα δωρησῇται τῷ Θεῷ, μείζων ἐστὶ πάντων τῶν ἄλλων, τῶν ἐκ τοῦ περισσεύοντος καὶ μὴ ἀναγκαίου αὐτοῖς διὰ τὴν συντήρησιν χρήματος δωρησαμένων.

Ἡ ποιότης τοίνυν καὶ ὁ χαρακτήρ, καὶ οὐχ ἡ ποσότης τοῦ δώρου παρὰ τῷ Θεῷ παρατηρεῖται.

2) Κατὰ τὸν Μάρκον 12, 41 — 44.

Στίχ. 41) Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά.

Ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἐστὼς, ἀντὶ καθίσας· τὰ δὲ NBLΔ παραλείπουν τὸ ὁ Ἰησοῦς· καὶ τὰ BU καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπέναντι· — καὶ τὰ EGM καὶ πολλὰ ἄλλα γαζοφυλακίου· τὰ δὲ πλείστα καὶ τὸ π. κ. γαζοφυλακίου· τρία δὲ τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔβαλλον, ἀντὶ τοῦ βάλλει· καὶ τὰ FMU καὶ ἱκανὰ ἄλλα οἱ πλούσιοι ἔβαλον, ἀντὶ τοῦ ἔβαλλον.

Οἱ πλείστοι τοῦ ὄχλου ἔρριπτον χαλκόν, ἥτοι χάλκινα νομίσματα, ὡς καὶ σήμερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὁ Μάρκος πλατύνει ἐνταῦθα τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ.

Στίχ. 42) Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτά δύο, ὃ ἐστὶ κοδράντης.

Τὸ Κ καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔβαλλε, ἀντὶ ἔβαλε.

Ὁ Μάρκος ἀναφέρει τὸ ῥωμαϊκὸν νόμισμα τὸ ἰσοδύναμον τοῖς δυσὶ λεπτοῖς (λεπτὸν δὲ κατ' ἑλλειψιν τοῦ νόμισμα τὸ σμικρότατον πάντων, τὸ ἡμῖς τοῦ κοδράντου παρ. Λουκ. 12, 59).

Στίχ. 43) Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ, πλεῖον πάντων βέβληκε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.

Τὰ NABD καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν, ἀντὶ τοῦ λέγει· τὸ δὲ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἡ πτωχὴ αὕτη· — καὶ τὸ U καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν πλείω· —

τὰ δὲ κ^{ϵ} ABD καὶ τινὰ ἄλλα ἔβαλεν, ἀντὶ βέβληκε· καὶ τὰ κ AB καὶ ι κ α ν ἄλλα τῶν βαλλόντων, ἀντὶ βαλόντων.

Κατὰ τὸν Μάρκον, πλατύνοντα τὴν διήγησιν, ὁ Σωτὴρ προσκαλεῖται τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ μέρος ἐν ᾧ ἐκάθητο, καὶ λέγει ὅσα καὶ παρὰ Λουκᾶ, προτάσσων τὸ βεβαιωτικὸν Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· καὶ τὸ τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πρὸς ἐπεξήγησιν τοῦ πάντων.

Στίχ. 44) Πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

Τὸ D καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι πάντες γὰρ οὗτοι (ὡς παρὰ Ματθαίῳ)·— τὰ δὲ UΓΔ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκ τοῦ περισσεύματος αὐτῶν — τὸ F καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔβαλον, ἀντὶ ἔβαλον·— καὶ κατωτέρω ὀλίγα τῶν μικρῶν ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ἀντὶ ἔβαλεν.

Σχεδὸν κατὰ λέξιν σύμφωνα τοῖς τοῦ Λουκᾶ· τὸ δ' ὑστερήσεις = ἔλλειψις, ἀχρηματία, καὶ ἐκ τῆς ὑστερήσεως = ἐκ τῆς ἀχρηματίας, ἐντελοῦς πτωχείας·— τὸ δὲ ὅλον τὸν βίον = πᾶν ὅ, τι εἶχεν ἵνα ζήσῃ δι' αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

Τὰ ἰδιόζοντα τῷ Μάρκῳ.

1) Ἡ παραβολὴ τοῦ σπόρου.

Μάρκ. 4, 26 — 29.

Στίχ. 26) Καὶ ἔλεγεν· οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὰ NBD καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὡς ἄνθρωπος βάλη ἄνευ τοῦ ἐάν.

Ὁ Μάρκος μετὰ τὴν παραβολὴν τοῦ σπορέως καὶ ῥήσεις τινὰς ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους ἰδίως ὁμιλίας τοῦ Σωτῆρος, μεταβαίνει εἰς τὴν παραβολὴν ταύτην τοῦ σπόρου, ἣν μόνος αὐτὸς ἔχει πρὸ τῆς παραβολῆς τοῦ κόκκου σινάπεως, ἣν ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος μετὰ τὴν τοῦ σπορέως. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ παραβολῇ ὁμοιοῦται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐκκλησία, πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις σπείρει μόνον τὸν σπόρον· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἡ γῆ αὐτομάτῃ ἐργάζεται· ὁ μὲν τοίνυν ἄνθρωπος ἐστὶν ὁ εὐαγγελιστής, ὁ ποιμὴν· ἡ δὲ γῆ, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἀληθινὴ ἄμπελος (Ἰωάν. 15, 1. 5), ὅστις ἐνεργεῖ διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ τὴν γέννησιν, τὴν αὐξησιν καὶ τὴν τελείωσιν καὶ καρποφορίαν τοῦ στάχους· καὶ ὅταν ὁ καρπὸς ὠριμάσῃ, ἀποστέλλει τὸ δρέπανον (ὁ θεριστής, ὁ Θεὸς), καὶ συνάζει τὸν σῖτον ἐν τῇ ἀποθήκῃ αὐτοῦ.

ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς) τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τὸ ἀγαγεῖν εἰς συνάφειαν διὰ τῆς πίστεως τὸν ἄνθρωπον τῷ Σωτῆρι ἡμῶν, τῇ πνευματικῇ γῇ, τῇ ζωογονούσῃ τὸ σπέρμα.

Στίχ. 27) καὶ καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ καὶ μηκύνῃται, ὡς οὐκ αἶδεν αὐτός.

Τὰ EFHU καὶ πολλὰ ἄλλα ἔχουσι καθεύδει· καὶ τὰ NEF καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ ἐγείρεται· — τὰ BCD καὶ ὀλίγα ἄλλα βλαστᾷ (σπάνιος συνη-

ρημένος τύπος τοῦ βλαστάνω κατὰ τὸν σχολ. τοῦ Πινδάρου)· τὰ δὲ BDH καὶ τινὰ ἄλλα μηκύνεται.

Πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἀποδίδονται εἰς τὸ «ὡς ἐὰν βάλῃ», εἴτα δὲ μετὰ τὸ βαλεῖν κοιμᾶται καὶ ἐγείρεται νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ οὐδὲν ποιῇ διὰ τὴν τοῦ σπόρου αὔξησιν, καὶ ἐν τούτοις ὁ σπόρος αὐξάνῃ καὶ λαμβάνῃ μῆκος, μεγαθύνεται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτὸς ὁ σπείρας, ὅτι ἄνευ ἐργασίας πλέον καὶ βοηθείας αὐτοῦ ἐκ τοῦ σπόρου ἐξέρχεται ὁ στάχυς.

Στίχ. 28) αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ πρῶτον χόρτον, εἴτα στάχυν, εἴτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ.

Τὰ AB καὶ ὀλίγα ἄλλα παραλείπουν τὸν γάρ—τὰ δὲ BD ἔχουσιν εἴτα πλήρης σῖτος.

Διότι αὐτομάτῃ (μόνη ἄνευ συνεργείας τοῦ γεωργοῦ, ὅστις μόνον τὸν σπόρον ῥίπτει ἐπειδὴν ἀρώσῃ) ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον (ὕγρασιδιον, ὃ φύεται ἐκ τοῦ σπόρου), εἴτα στάχυν, τὴν καλάμην, καὶ τέλος πλήρη, γεμάτον κόκκον σίτου ἐν τῷ στάχυϊ.

Στίχ. 29) ὅταν δὲ παραδῶ ὁ καρπός, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.

Τὰ N^{*}BDA ἔχουν παραδοῖ—τὰ δὲ NBCL εὐθύς.

Ὅταν δὲ παραδῶ (ἐαυτὸν εἰς ἀπόκοψιν, προσωποποιεῖται γὰρ οὕτως, ὡς λέγων τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον «θέρισόν με, ἔτοιμός εἰμι») ὅταν δηλ. ὥριμος γένηται, εὐθέως ὁ Κύριος τοῦ ἀγροῦ, ὁ Θεός, ὁ χρόνων καὶ καιρῶν, ὁ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος, ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι ἐλήλυθεν ὁ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ. Τὸ ἀποστέλλει τοίνυν ἐκεῖνο ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ὑπερβαίνει τοῦ ἀνθρώπου τὴν δύναμιν τὸ ὀρίσαι καὶ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ κόσμου τὸ τέλος· παρ. Ματθ. 13, 30. 39. 41.

2) Ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ τῆς Βηθσαιδάν.

Μάρκ. 8, 22 — 26.

Στίχ. 22) Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαιδάν· καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄψῃται.

Τὰ ^{nc}BCD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι καὶ ἔρχονται· — τὰ δὲ CNA καὶ τινὰ ἄλλα Βηθσαιδὰ (παρ. Ματθ. 11, 21. Μάρκ. 6, 45 ὅπου ὀλίγιστα ἔχουσι Βηθσαιδὰ· τὰ δὲ D 262* Βηθανίαν (κατὰ λάθος ἀντιγρ.)).

Ὁ Μάρκος μετὰ τὸν δεῦτερον ἐπισιτισμὸν τῶν 4000, καὶ τὴν ἐπιτίμησιν τῶν Φαρισαίων καὶ ἄρνησιν τῆς παροχῆς σημείου πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐντολὴν τοῦ προσέχειν ἀπ' αὐτῶν, ἅτινα ἔχει καὶ ὁ Ματθαῖος 15, 32. 16, 12 πρὸ τῆς εἰς Καισάρειαν τὴν Φιλίππου ἐλεύσεως, διηγεῖται τὸ θαῦμα τῆς ἰάσεως τοῦ τυφλοῦ ἐν Βηθσαιδάν, ἣτις οὐκ ἔστιν ἡ Λουκ. 9, 10 ἀναφερομένη πρὸς τὸ Β. καὶ Α. τῆς Τιβεριάδος, ὅπου ἐγένετο ὁ ἐπισιτισμὸς τῶν 4000, καὶ ἐξ ἧς εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Δαλμανουθὰ (πλησίον τῆς Μαγδαλᾶ) εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τῆς Γαλιλαίας, ὅπου πάλιν ἔκειτο καὶ ἡ ἐτέρα Βηθσαιδάν, ἡ τοῦ Πέτρου πατρίς, ἣν ἀναφέρει καὶ ὁ Μάρκος 6, 45, καὶ ἣτις ἐστὶν ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη, ἐξ ἧς ἦλθεν εἰς Καισάρειαν τὴν Φιλίππου· εἰς ταύτην τοίνυν τὴν Βηθσαιδάν ἤνεγκαν αὐτῷ τὸν τυφλόν, καὶ παρεκάλουν ἵνα τῇ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἰάσῃται.

Στίχ. 23) καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ ἐξήγαγεν αὐτὸν ἐξω τῆς κώμης· καὶ πύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει.

Τὰ ^{nbcl}33 ἔχουσιν ἐξήνεγεν, ἀντὶ ἐξήγαγεν· — τὸ δὲ G καὶ ὀλίγα ἄλλα καὶ ἐπιθεὶς· — καὶ τὰ AKΔ καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰς χεῖρας αὐτοῦ· — τὰ δὲ BCDΔ εἴτι βλέπεις.

Ὁ Σωτὴρ ἐξήγαγε τῆς κώμης τὸν τυφλόν, καὶ ὅπως ἡ ἀνεόχλητος καὶ διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν· καὶ πύσας εἰς τὰ ὄμματα, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν (ἀμφοτέρωθεν δὲ ταῦτα τῆς θαυ-

ματουργοῦ θείας αὐτοῦ δυνάμεως φορεῖς παρ. Μάρκ. 7, 33. 6, 5 κτλ.) ἡρώτα αὐτόν, ἐὰν βλέπῃ τι· διότι οὐ τελείως, ἀλλὰ βαθυμῆδόν ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ὄρασιν, δι' οὓς ἐκεῖνος οἶδε λόγους· πιθανώτατα δὲ διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν αὐτοῦ, ὡς εἰκάζουσιν οἱ ἀρχαῖοι.

Στίχ. 24) Καὶ ἀναβλέψας ἔλεγε· βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ περιπατοῦντας.

Τὰ Ν* C καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν εἶπεν, ἀντὶ ἔλεγε· τὰ δὲ DN καὶ ὀλίγα ἄλλα λέγει·—καὶ τὰ C* DM καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπλῶς ὡς δένδρα περιπατοῦντας παραλείπομένων τοῦ ὅτι καὶ ὁρῶ.

Τὸ ἀναβλέψας δηλοῖ τὸ πρῶτον ἀμυδρὸν ἀνοιγμα τῶν ὁμμάτων· ἐν τῇ ἀναβλέψει δὲ ταύτῃ ἔβλεπε τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὡς δένδρα, κορμὸν δηλαδὴ περιπατοῦντα, μὴ διακρίνων τὰ μέλη καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἐκάστου. Ἡ ἔκφρασις τοίνυν ἐξηγητέα· βλέπω, μάλιστα, τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀπόδειξις ὅτι ὡς δένδρα (κορμὸν δένδρου) ὁρῶ αὐτοὺς περιπατοῦντας· ἔβλεπε δηλ. αὐτοὺς ὡς κορμὸν κινούμενον.

Στίχ. 25) Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἐποίησεν αὐτόν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκατεστάθη καὶ ἐνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας.

Τὰ BL ἔχουσιν ἔθηκεν, ἀντὶ ἐπέθηκεν—τὸ δὲ N καὶ ὀλίγα ἄλλα τὰς χεῖρας αὐτοῦ·—καὶ τὰ NBCLD καὶ διέβλεψεν ἀντὶ τοῦ καὶ ἐποίησεν αὐτόν ἀναβλέψαι·—τὰ NBCLD καὶ ὀλίγα ἄλλα ἀπεκατέστη·—τὰ ANX καὶ πλείστα ἄλλα ἀπεκατεστάθη· καὶ τὸ π. κ. καὶ τὰ DUH καὶ πλείστα ἄλλα ἀποκατεστάθη·—τὰ Ν* BLD καὶ 4 τῶν μικρῶν καὶ ἐνέβλεψε· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ ACE καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἐνέβλεψε·—τὰ NCLD κατὰ λάθος δηλαυγῶς, ἀντὶ τηλαυγῶς· καὶ τὰ NBC* καὶ ὀλίγα ἄλλα ἅπαντα, ἀντὶ ἅπαντας.

Ὁ Σωτὴρ ἐπέθηκε τότε ἐκ δευτέρου τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἐποίησεν αὐτόν ἀναβλέψαι (τελείως)· καὶ ἀποκατεστάθη (ἡ ὄρασις αὐτοῦ ὑγιής, ὡς πρότερον· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἀποκατεστάθη, ὅτι οὐκ ἐκ γενετῆς τυφλός, ἀλλ' ὕστερον ἐτυφλώ-

θη) καὶ ἐνέβλεψε (= καὶ μετὰ προσοχῆς παρατήρησε) τηλαυγῶς (= φωτεινῶς, λαμπρῶς, ἥτοι καθαρῶς) ἀπὸ μακρόθεν ἅπαντας.

Στίχ. 26) Καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ λέλων· μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθης, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ.

Τὰ κ* ABCD καὶ πλείστα ἄλλα παραλείπουν τὸ ἄρθρον πρὸ τοῦ οἴκον (εἰς οἶκον αὐτοῦ)· — τὰ δὲ κ* BL καὶ δύο τῶν μικρῶν ἀπλῶς «μη εἰς τὴν κώμην εἰσέλθης» παραλείποντα τὸ «μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ».

Ὁ Σωτὴρ μετὰ τὸ ἰάσασθαι ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ (ἐξ οὗ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς αὐτὸν) παραγγείλας αὐτῷ, ἵνα μήτε εἰς τὴν κώμην τῶν ἀπίστων ἐκείνων κατοίκων εἰσέλθῃ ἵνα μείνῃ, μηδὲ εἴπῃ τινὶ ἐν τῇ κώμῃ ἥτοι μηδὲ διέλθῃ ἐκεῖθεν, μόνον ἵνα διηγηθῇ τὸ μέγα εὐεργέτημα οὗ ἀπήλαυσεν, ἀλλὰ κατ' εὐθεΐαν πορευθῇ εἰς τὸ χωρίον καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Οὔτε τοίνυν τὸ μεῖζον (τὸ εἰσελθεῖν καὶ διαμεῖναι), οὔτε τὸ ἔλασσον (τὸ διελθεῖν καὶ ἀναγγεῖλαι τοῖς ἀπίστοις ἐκείνοις) ἐπιτρέπει, ἀλλὰ διατάσσει αὐτὸν κατ' εὐθεΐαν πορευθῆναι εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.

Τὰς δὲ δύο ἄλλας ἰδιαζούσας τῷ Μάρκῳ περικοπάς, τὴν τοῦ μογιλάου ἱσιν (7, 32 — 37) καὶ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀποδήμου οἰκοδεσπότου ἐρμηνεύσαμεν τὴν μὲν ἐν τῇ § λα'. τῆς συγκριτικῆς ἐρμηνείας τοῦ κηρύγματος τοῦ Σωτῆρος, τὴν δ' ἐν τῇ § νή'. ὅπου ἡ ἐσχατολογικὴ ὁμιλία τοῦ Σωτῆρος.

Μεμονωμένα δὲ μικρὰ τεμάχια περιέχοντα λόγια τοῦ Σωτῆρος ἐν στίχοις τῶν δύο τούτων εὐαγγελιστῶν κατὰ τὴν ἐκ παραλλήλου ταύτην ἐξέτασιν ἐλάχιστα ὑπελείφθησαν, ἅτινα νῦν κατὰ σειράν ἐρμηνεύσομεν.

Λουκ. 6, 39. Εἶπε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς· μῆτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται;

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσιν ἔλεγεν, ἀντί εἶπε· τὰ δὲ NBCD καὶ τινα ἄλλα ἔχουσι καὶ παραβολήν· καὶ τὸ X καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσι μῆ, ἀντί τοῦ μῆτι· τὰ δὲ BDL καὶ τινα ἄλλα ἐμπεσοῦνται.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλίᾳ τὴν παρὰ τῷ Ματθ. 15, 14 παραβολὴν ταύτην, ἣν ἐκφέρει γενικῶς καὶ ἐρωτηματικῶς· μῆτι δύναται τυφλὸς ὁδηγὸς τυφλοῦ γενέσθαι; ὁ μὴ θέλων δηλ. συνίναί τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως γενέσθαι ὁδηγὸς εἰς ταύτην τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ; οὐχὶ βεβαίως, ἢ ἀφ' ἑαυτῆς νοουμένη ἀπάντησις· οὐχὶ ἀμφοτέροι, ἐὰν τοῦτο γένηται, εἰς τὸν βυθὸν τῆς πλάνης καὶ ἁμαρτίας πεσοῦνται; βεβαίως! τοῦτο ἔσται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς τῶν τυφλῶν, ὡς ὁδηγῶν καὶ ποιμένων τῶν τυφλῶν.

Λουκ. 8, 16. Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθουσιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς.

Τινὰ τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸν δέ· τὰ DL 33 ἔχουσιν ἀλλὰ (ἐπὶ λυχνίας)· καὶ τὰ NDK καὶ τινα ἄλλα ἐπὶ τὴν λυχνίαν· τὰ NB καὶ τινα ἄλλα τίθησιν, ἀντί ἐπιτίθουσιν.

Παρ. Ματθ. 5, 15. Εἰκὸς δὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς τὰ τοιαῦτα εἰπεῖν, λέγει ὁ Ζυγαδηνός.

Λουκ. 8, 17. Οὐ γὰρ ἔστι κρυπτόν, ὃ οὐ φανερόν γενήσεται· οὐδὲ ἀπόκρυφον, ὃ οὐ γνωσθήσεται καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ.

Τὰ UX καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν οὐ γάρ ἐστι τι — ὀλίγα δὲ τῶν μικρῶν φανερωθήσεται, ἀντί φανερόν γενήσεται· καὶ τὰ NBL 33 δ οὐ μὴ γνωσθῇ, ἀντί ὃ οὐ γνωσθήσεται.

Μετά τὴν ῥῆσιν τοῦ λύχνου, ὃν οὐδεὶς κρύπτει ὑποκάτω σκεύους, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας τίθουσιν, ἵνα φέγγῃ τοῖς εἰσπορευομένοις εἰς τὴν οἰκίαν, ὁ Λουκᾶς ἔχει τὴν ῥῆσιν ταύτην ὁμοίαν τῇ Λουκ. 12, 2, ὅπου καὶ ἐρμηνεύθη.

Λουκ. 10, 16. Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.

Τὰ LΞ ἔχουσι καὶ ὁ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀντὶ τοῦ ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν.

Μετά τὸν ταλανισμὸν τῶν ἀπίστων πόλεων τῆς Γαλιλαίας, ἐπιφέρει τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Σωτῆρος, δι' ἧς χαρακτηρίζεται ὁ μὴ ἀκούων, καὶ ἀθετῶν, ἥτοι ἐν οὐδενὶ λογιζόμενος, περιφρονῶν αὐτόν, ὡς περιφρονῶν τὸν πατέρα, οὐ στόμα καὶ λόγος τυγχάνει· παρ. Ἰωάνν. 12, 48. 49.

Λουκ. 11, 33. Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας εἰς κρύπτῃν τίθῃσιν οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν.

Τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸν δέ· πάντα δὲ τὰ κεφαλαιώδη ἔχουσι κρύπτῃν (τὸν κοινῶς κρυψῶνα), οὐχὶ δὲ κρυπτῇν, ὡς τονίζουσι πολλὰ τῶν ἀντιγρ. καὶ ὁ Tischendorf, οὐδὲ κρυπτὴν ὡς ἔχει τὸ π. κ. καὶ τινὰ τῶν μικρῶν· τὰ LΓΞ καὶ θλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουσι τὸ οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον· τὸ D καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀλλὰ ἐπὶ τὴν λυχνίαν· καὶ τὰ NBC καὶ τινὰ ἄλλα τὸ φῶς, ἀντὶ τὸ φέγγος.

Καὶ οὗτος σχεδὸν ὁ αὐτὸς τῷ Λουκ. 8, 16 καὶ Ματθ. 5, 15.

Λουκ. 12, 1. Ἐν οἷς ἐπισυναχθεῖσων τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· πρῶτον προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις.

Τὸ πρῶτον ἄλλα μὲν τῶν ἀντιγράφων συνδέουσι τοῖς ἡγουμένοις, ὅποτε οὐκ ἔχει ἔννοιαν· τὸ δὲ π. κ. καὶ τὰ GLΔ καὶ πολλὰ ἄλλα μετὰ τῶν ἐπομένων προσέχετε κτλ. ὅποτε = πρὸ παντὸς ἄλλου προσέχετε.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισ. παρ. Ματθ. 16, 6.

Λουκ. 12, 35—38.

Στίχ. 35) Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι.

Πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Μεσσίου, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς παραβολῆς Ματθ. 25, 1 καὶ ἐφ. ἰδίως 4—8, δηλοῦσι δὲ αἱ περιεζωσμέναι ὀσφύες καὶ καιόμενοι λύχνοι τοὺς δούλους, τοὺς ἐτοιμοὺς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀναμενομένου Κυρίου.

Στίχ. 36) Καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν Κύριον ἑαυτῶν πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων, ἵνα, ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ.

Τὰ NAB καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔχουσιν ἀναλύσει· τὰ δὲ GKX καὶ πλεῖστα ἄλλα ὡς ὁ Βασ. ἀναλύσει.

Οἱ γάμοι ἐνταῦθα, ἡ ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν κρίσιν καὶ αἰώνιον αὐτοῦ βασιλείαν (Ἀποκαλ. 19, 7. 9).

Στίχ. 37) Μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἔλθων ὁ Κύριος εὕρῃσι γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ αὐτοὺς καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς.

Τὰ LQ 33 ἔχουσιν ὁ Κύριος ἐλθὼν.

Ὁ Κύριος αὐτὸς διακονήσει ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ εἰσάγων τοὺς ἐτοιμοὺς εἰς διακονίαν δούλους.

Στίχ. 38) Καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ καὶ εὕρῃ οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι.

Τὰ NBLT καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν ἔχουσι « καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ καὶ εὕρῃ οὕτως »· τὰ δὲ N^aBDL παραλείπουσι τὸ ἐκεῖνοι.

Καὶ ἐν οἱαδήποτε φυλακῇ τῆς νυκτός ἔλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ (καὶ ἀναφέρει τὰς μᾶλλον ἀσυνήθεις καὶ δυσαγρύπνους ὥρας τῆς νυκτός)· μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι.

Λουκ. 12, 47 — 50.

Στίχ. 47) Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνούς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς.

Τὰ NBT 33 ἔχουσιν ἢ, ἀντὶ μὴ δὲ ποιήσας.

Ποιήσας πρὸς = συμφώνως τῷ θελήματι αὐτοῦ· οὗτος ὁ δοῦλος δαρήσεται πολλάς, ἤτοι, ὡς ὁ Ζυγαδ. ἐρμηνεύει, κολασθήσεται χαλεπῶς, διότι εἰδῶς κατεφρόνησεν.

Στίχ. 48) Ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας· παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ, καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

Τὰ DU καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν ἀπαιτήσουσιν.

Ὁ λόγος τοίνυν περὶ τῶν ἐν γνώσει καὶ ἐξ ἀγνοίας (δι' ἀμέλειαν) παραπτωμάτων, ὧν τὰ πρῶτα βαρέως, τὰ δ' ἕτερα ἥπιώτερον κολασθήσονται. Παρ' ἐκάστου δὲ ζητηθήσεται ἀναλόγως τῶν φυσικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν χαρισμάτων τῶν δοθέντων αὐτῷ παρ. Ματθ. 25, 15 καὶ ἐφ. Λουκ. 19, 12· τὸ δὲ περισσότερον = τοῦ δοθέντος· ὀφείλει δηλ. μετὰ τόκου, μετὰ καρποῦ ἀποδοῦναι τὸ δῶρον.

Στίχ. 49) Πῦρ ἤλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη.

Τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. ἔχουσιν ἐπὶ τὴν γῆν· τὰ δὲ DEG καὶ πλείστα ἄλλα καὶ ὁ Χρυσ. εἰς.

Τὸ πῦρ ἐνταῦθα ὡς καὶ τὸ μάχαιρα Ματθ. 10, 34 σύμβολον τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐχθρας τῶν ἀπίστων κατὰ τῶν πιστῶν· τὸ δὲ καὶ τί θέλω εἰ . . . ἀνήφθη = καὶ τί θέλω ἕτερον ἢ πλεον, ὡς ὁ Ζυγαδ. ἔχει, τί ἄλλο δηλ. πλεον θέλω ὡς λέγομεν, ἐπεὶ ἀνήφθη, πεπλήρωται δηλ. αὕτη ἡ ἀποστολή μου ἐν τῷ κόσμῳ, δι' ἧς διακριθήσονται οἱ πιστοὶ τῶν ἀπίστων.

Στίχ. 50) Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῇ.

Τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα καὶ ὁ Ὁριγ. ἔχουσιν ἕως ὅτου· τὰ δὲ EGH καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ. ἕως οὐ.

Βάπτισμα, ὡς καὶ Ματθ. 20, 22 ὁ σταυρικός καὶ μαρτυρικός θάνατος καὶ ταφή· τὸ δὲ συνέχομαι = στενοχωροῦμαι· ἐβούλετο γὰρ κατὰ ἄνθρωπον ὅ,τι τάχιον πληρῶσαι τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐπικρεμαμένης δεινότητος τιμωρίας.

Λουκ. 12, 54 — 57.

Στίχ. 54) Ἐλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· ὅταν ἴδῃτε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε, ὅτι ὁμβρος ἔρχεται· καὶ γίνεται οὕτως.

Τὰ NAB καὶ ὀλίγα ἄλλα ἔχουσιν ἀνάρθρως νεφέλην· τὰ δὲ NBL 64 ἐπὶ δυσμῶν — τὰ NAB καὶ τινα ἄλλα καὶ ὁ Βασ. ἔχουσιν ὅτι ὁμβρος ἔρχεται· παραλείπουν δὲ τοῦτο τὰ DEG καὶ τὰ πλείστα καὶ τὸ π. κ.

Ἡ ἐκ δυσμῶν τῆς Παλαιστίνης, ἐκ τῆς Μεσογείου δηλ. θαλάσσης, ἔλευσις καὶ ἀνύψωσις νεφέλης ἦν σημεῖον βροχῆς παρ. Βασ. Γ'. 18, 44.

Στίχ. 55) καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι καύσων ἔσται καὶ γίνεται.

Τὰ N^o DL καὶ τρία τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸν ὅτι· τινὰ δὲ τῶν μικρῶν ἔχουν καὶ γίνεται οὕτως.

Ὁ νότος ἔρχεται ἐκ τῆς Ἀραβίας, καὶ φέρει καύσωνα· διὰ τοῦτο ὅταν αἰσθωνται αὐτὸν πνέοντα, προλέγουσι καύσωνα.

Στίχ. 56) Ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἶδατε δοκιμάζειν· τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε;

Τὸ N^o DK καὶ τινα ἄλλα ἔχουν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· καὶ τὰ NBL καὶ ὀλίγα ἄλλα πῶς οὐκ οἶδατε δοκιμάζειν;

Τὸ πρόσωπον τῆς γῆς δεικνυούσης διὰ τῶν κινουμένων πραγμάτων τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου, καὶ τοῦ οὐρανοῦ διὰ τῶν νεφῶν τὴν βροχὴν, γινώσκετε δοκιμάζειν· τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον τὸν μεσσιανὸν πῶς οὐ δοκιμάζετε, ὅτι καιρὸς μετανοίας καὶ πίστεως εἰς σωτηρίαν, ἄλλως δ' ἐὰν ἐπιμένητε τῇ ἀπιστίᾳ, καιρὸς ὀλέθρου αἰωνίου ;

Στίχ. 57) Τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον ;

Τὸ δίκαιόν ἐστιν ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ τῷ πέμψαντι τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς σωτηρίαν *πίστιν ἀδίστακτον καὶ μετάνοιαν ἔμπρακτον*, ὅτι τὰ πάντα ἐκείνῳ ὀφείλουσι, καὶ τὸ δίκαιον ἐστὶ τῆς φωνῆς τοῦ δημιουργοῦ καὶ Σωτῆρος ἀκούειν, καὶ οὐ τοῦ ἐχθροῦ Σατανᾶ.

Λουκ. 13, 28 — 30.

Στίχ. 28) Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν ὀψῇσθε Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφῆτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω·

Τὰ B^{*}DX καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν ὀψεσθε.

Ἐκεῖ δηλ. ἐν τῷ μέρει, ἐν ᾧ ὁ Κριτὴς ἀποπέμπει αὐτοὺς (παρ. τὸν προηγούμενον στίχ. 27), ἔσται ὁ κλαυθμὸς κτλ. περὶ τούτων δὲ παρ. Ματθ. 8, 12.

Στίχ. 29) καὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Τὰ NAD καὶ πολλὰ ἄλλα παραλείπουν τὴν ἀπὸ πρὸ τοῦ βορρᾶ, ἣν ἔχουσι τὰ BLR καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ π. κ.

Παρ. καὶ περὶ τούτου Ματθ. 8, 11.

Στίχ. 30) Καὶ ἰδοὺ εἰσὶν ἔσχατοι, οἳ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσι πρῶτοι, οἳ ἔσονται ἔσχατοι.

Παρ. Ματθ. 19, 30. 20, 16.

Λουκ. 15, 1. Ἦσαν δ' ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ τελῶ-
ναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ.

Τὰ NAB καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουσιν αὐτῷ ἐγγίζοντες πάντες· καὶ τὰ DU
καὶ τινὰ ἄλλα παραλείπουν τὸ οἱ πρὸ τοῦ ἁμαρτωλοῖ.

Ὁ Λουκᾶς ἔχει τοῦτο ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ
ἀπολεσθέντος προβάτου ἀπὸ τοῦ στίχου τρίτου· περὶ δὲ τῆς προ-
σελεύσεως ταύτης (τὸ ἦσαν ἐγγίζοντες = ἐπλησίαζον ἵνα ἀκούσωσι
καὶ σωθῶσι) παρ. Ματθ. 9, 10, 11, 19· Λουκ. 5, 30, 7, 34.

Στίχ. 2) καὶ διεγόγγυζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμμα-
τεῖς, λέγοντες· ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συ-
νεσθίει αὐτοῖς.

Τὰ NBDL ἔχουσιν ὅτε Φαρισαῖοι· τὸ δ' A καὶ ὀλίγα ἄλλα γραμμ.
καὶ Φαρις.

Οἱ Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς ἤρξαντο γογγύζειν ἐν ἀλλήλοις
(= διὰ) ἐπὶ τούτῳ (παρ. Λουκ. 19, 7), καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ
διὰ τῆς παραβολῆς.

Στίχ. 3) Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην,
λέγων.

Τὸ D καὶ ὀλίγα τῶν μικρῶν παραλείπουν τὸ λέγων.

Ἡ παραβολὴ αὕτη ἐρμηνεύθη ἐκ παραλλήλου τῇ τοῦ Ματθ.
18, 12.

Λουκ. 16, 16. Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου·
ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται καὶ πᾶς εἰς
αὐτὴν βιάζεται.

Τὰ NBL καὶ τινὰ ἄλλα ἔχουν μέχρις· τὸ D καὶ δύο ἄλλα ἕως Ἰωάν-
νου ἐπροφήτευσαν.

Τὴν ἐρμηνείαν τούτου ὅρα Ματθ. 11, 12. καὶ 13.

Λουκ. 17, 5. 6.

Στίχ. 5) Καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ· πρόσθε· ἡμῖν πίστιν.

Τὰ NDL καὶ τρία ἄλλα ἔχουσιν εἰπα ν.

Πίστιν ζητοῦσιν, ἥτοι θείαν χάριν, αὐξάνουσιν τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὸ δύνασθαι συγχωρεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν αὐτοῖς, ὡς δείκνυσιν ὁ προηγούμενος στίχος.

Στίχ. 6) Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ ἐκριζώθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

Τὰ NAB καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔχουσιν εἰ ἔχε τε.

Ὁ Σωτὴρ ἀπαντᾷ δεικνύς τὴν δύναμιν τῆς πίστεως, ἣν αὐτοὶ αἰσθάνονται λείπουσαν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ζητοῦσι, καὶ ἥτις δοθήσεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῖς ζητοῦσι κατὰ τὸ *ζητεῖτε καὶ εὕρησете*.

Μάρκ. 4, 22. Οὐ γάρ ἐστι τί κρυπτόν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ.

Τὰ BDH καὶ ἱκανὰ ἄλλα παραλείπουσι τὸ τί· τὰ δὲ NBD ἔχουσιν ἐὰν μὴ ἵνα φανερωθῇ· καὶ τὰ ACK καὶ τινὰ ἄλλα ἐὰν μὴ φανερωθῇ ἄνευ τοῦ δ, ὃ ἔχουσι τὰ EFG καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τὸ π. κ.

Τὸ ὃ ἐὰν μὴ ἐνταῦθα = ὃ ἄν μὴ, λαμβάνεται δηλ. ὃ ἐὰν δυνατικῶς, δηλῶν ὅτι οὐδέποτε ὑπάρχει τοιοῦτο μυστικὸν πρᾶγμα, ὅπερ δύνασθαι μὴ φανερωθῆναι, ἥτοι οὐχ' ὑπάρχει καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ πρᾶγμα ἀπολύτως μυστικόν, ὡς οὐδ' ἐγένετο, ὑπῆρξε ποτὲ μυστικόν πρᾶγμα, εἰ μὴ μόνον, ἵνα φανερωθῇ· καὶ γὰρ τὰ πάντα φανεροῦνται καὶ φανερωθήσονται· εἴτε ὑπὸ τοῦ συνενόχου διαδόλου τὰ κακὰ πρὸς βλάβην τῶν συνενόχων, εἴτε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα καὶ τὰ κακὰ εἰς τιμωρίαν τῶν πονηρῶν.

Στίχ. 23) Εἴ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω.

Ἐπειδὴ μέγα τι καὶ σπουδαῖον εἶπε περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν κακῶν πράξεων καὶ τιμωρίας καὶ κατασχύνης τῶν ἐργατῶν αὐτῶν, ἐλκύει εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν αὐτῶν, ὡς καὶ ἀνωτέρω 4, 9.

Στίχ. 24) Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· βλέπετε τί ἀκούετε· ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.

Τὰ DG 114 παραλείπουν τὸ καὶ προστεθήσεται ὑμῖν· τὰ δὲ NBC καὶ τινὰ ἄλλα τὸ τοῖς ἀκούουσιν.

Τὸ βλέπετε = προσέχετε ἵνα ἐννοήσητε ὅ,τι ἀκούετε· διότι, ὡς ὀρθῶς ὁ Ζυγαδηνὸς ἐρμηνεύει τὴν συνέχειαν «ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε τὴν προσοχὴν, ἐν τῷ αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν ἡ γνῶσις»· τουτέστιν ὅσην εἰσφέρετε προσοχὴν, τοσαύτη παρασχεθήσεται ὑμῖν γνῶσις, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ἀλλὰ καὶ πλέον (πρὸς τῷ μετρηθέντι) δοθήσεται.

Καὶ αὕτη μὲν σὺν Θεῷ ἡ συγκριτικὴ τῶν τριῶν πρώτων εὐαγγελίων ἐρμηνεία· ἡ ἐρμηνεία δ' αὕτη ἐπιβεβαιοῖ πληρέστατα ἐν τοῖς καθ' ἑκάστα, ὅσα ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ § 13 περὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν εἵπομεν, τουτέστιν ὅτι ὁ ἀρχευαγγελιστὴς μὲν ὁ Ματθαῖος, οὐ τὸ πρωτευαγγέλιον ἐγνώριζον καὶ ἐπωφελήθησαν ὅτε Λουκᾶς καὶ Μάρκος· ἐκ τούτων δὲ πάλιν ὁ Μάρκος εἶχεν ὑπ' ὅψιν τὸν Λουκᾶν. Ὅπως δὲ καὶ ἂν γένηται ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν τοῖς τριῶν ἢ τοῖς δυσὶν αὐτῶν καὶ τῶν ἰδιαζόντων ἐκάστῳ, αἱ κρίσεις αἱ περὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ ἐξενεχθεῖσαι, βεβαιουῦνται πληρέστατα διὰ τῆς ἐρμηνείας. Ἔστι δὲ καὶ δύσκολον ἵνα ὀρισθῶσιν ἀκριβῶς τὰ τεμάχια, διότι καὶ τοῦ Ματθαίου αἱ περικοπαὶ δύνανται ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις κατὰ μείζονα ἢ ἐλάσσονα τμήματα διαιρεθῆναι καὶ τῶν ἄλλων ἔστιν ὅτε οὐ μία, ἀλλὰ πλείους ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ αὐτὸ τεμάχιον τοῦ Ματθαίου (ὡς λ. χ. τὴν ἐπὶ τοῦ ὅρους ὁμιλίαν κτλ.), ὃ οὐ δυνάμεθα κατατεμεῖν· διὰ τοῦτο δὲ ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοὺς ἀριθμοὺς (σελ. 114) τῶν κοινῶν καὶ ἰδιαζόντων τεμαχίων κατὰ μίαν τῶν πολλῶν διαιρέσεων, τὴν τοῦ Credner, ἥτινι οὐκ ἠκολουθήσαμεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ

ἐρμηνεία, μηδεμίαν, ὥς καὶ ἐκεῖνος ἀποδιδόντες τοῖς διαφόροις ἀριθμοῖς σημασίαν, ἀλλὰ μόνῃ τῇ ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ὅπωςδὴποτε διαιρουμένων τεμαχίων προκυπτούσῃ σχέσει καὶ χαρακτηρὶ τῶν εὐαγγελίων, ὅστις διὰ πασῶν τούτων ὁ αὐτὸς καταδείκνυται· λέγει δ' ὁ Credner ἐν σελ. 171 τῆς ἑαυτοῦ Εἰσαγωγῆς ἐν τῇ ὑποσημειώσει. «Τοιαῦται συνόψεις διάφοροι ἀποβαίνουσιν πάντοτε κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ προτεθειμένου σκοποῦ ἢ τῶν ἐκτιθεμένων ἀρχῶν· ἐνταῦθα δὲ πρόκειται δοῦναι σύνοψιν τοῦ ὁμοίου ἀδιαφοροῦντας εἰ ἐν συνόλῳ ἐν ταῖς λεπτομερείαις τοῦτο ἔχει ὑπόστασιν ».

Τ Ε Λ Ο Σ

ΚΑΙ ΤΩ ΕΝ ΤΡΙΑΔΙ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΟΥ Γ'. ΤΟΜΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΚ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥ

ΤΩΝ

ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

κθ'.) Διάλογος τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς Φαρισαίους
καὶ ἐξήγησις περὶ τῶν θείων καὶ ἀναγκαίων παραγγελημάτων
καὶ τῶν ἀνθρωπίνων παραδόσεων.

1)	κατὰ τὸν Ματθαῖον 15, 1 — 20.	σελ.	3
2)	κατὰ τὸν Μάρκον 7, 1 — 23.	»	20

2λ'.) Ἡ θεραπεία τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας.

1)	κατὰ τὸν Ματθαῖον 15, 21 — 28	σελ.	31
2)	κατὰ τὸν Μάρκον 7, 24 — 30	»	38

2α'.) Ἡ θεραπεία πολλῶν νοσοῦντων ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ (καὶ
τοῦ μογιλάου) καὶ ὁ ἐπιτίθιμος τῶν πεντακισχιλίων.

1)	κατὰ τὸν Ματθαῖον 15, 29 — 39	σελ.	42
2)	κατὰ τὸν Μάρκον 7, 31 — 8, 10	»	47

2β'.) Ὁ πειρασμός τῶν Φαρισαίων καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ
Σωτῆρος καὶ ἡ περὶ τούτου ὁμιλία πρὸς τοὺς μαθητάς.

1)	κατὰ τὸν Ματθαῖον 16, 1 — 12.	σελ.	54
2)	κατὰ τὸν Μάρκον 8, 11 — 21	»	63

2γ'.) Ὁμολογία τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ Σωτῆρος κτλ.

1)	κατὰ τὸν Ματθαῖον 16, 13 — 28	σελ.	68
2)	κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 18 — 27	»	96
3)	κατὰ τὸν Μάρκον 8, 27 — 9, 1.	»	100

2δ'.) Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος.

1)	κατὰ τὸν Ματθαῖον 17, 1 — 13.	σελ.	105
2)	κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 28 — 36	»	115
3)	κατὰ τὸν Μάρκον 9, 2 — 13.	»	119

2ε'.) Ἡ θεραπεία τοῦ δελνιαζομένου.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 17, 14 — 21 σελ. 127
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 37 — 43 » 133
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 9, 14 — 29 » 136

2δτ'.) Ἐτέρα πρόρρησις τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 17, 22. 23. σελ. 145
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 43 — 45 » 146
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 9, 30 — 33 » 148

2ζ'.) Ὁ Σωτὴρ θαυμαστικῶς ἀποτίει τὸ οἶδραχμον τοῦ ἱεροῦ.

- κατὰ τὸν Ματθαῖον 17, 24 — 27 σελ. 149

2η'.) Ἀπαγόρευσις τῆς φιλοπρωτίας καὶ δούτασις
τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ φιλαδελφίας.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 18, 1 — 14. σελ. 154
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 9, 46 — 50. 17, 1. 2. 15, 4 — 7. » 165
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 9, 33 — 50 » 170

2θ'.) Διαγωγή τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας
ἀδελφούς.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 18, 15 — 35 σελ. 180
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 17, 3. 4 » 193

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Ἀναχώρησις τοῦ Σωτῆρος εἰς Περαιάν κτλ.

(Ματθ. 19, 1 — 20, 34 καὶ τὰ παράλληλα).

μ'.) Αἱ ἐν τῇ Περαιᾷ ἰάσεις καὶ διδασκαλία περὶ γάμου
καὶ διαζυγίου.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 1 — 12. σελ. 195
 2) κατὰ τὸν Μάρκον 10, 1 — 12 » 206

μα'). Ἡ εὐλόγησις τῶν παιδίων.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 13 — 15 σελ. 211
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 15 — 17. » 213
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 10, 13 — 16. » 214

μβ'). Ἡ δυνουμία μετὰ τοῦ πλουσίου νεανίσκου.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 16 — 26 σελ. 216
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 10 — 27. » 226
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 10, 17 — 27. » 229

**μγ'). Ἡ ἐρώτησις τοῦ Πέτρου περὶ τῆς ἀναμενουσῆς
τοῦς μαθητὰς ἀμοιβῆς.**

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 19, 27 — 30 σελ. 233
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 28 — 30. » 238
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 10, 28 — 31. » 239

**μδ'). Ἡ παραβολὴ τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τῶν ἐργατῶν
τοῦ ἀμπελῶνος αὐτοῦ.**

- κατὰ τὸν Ματθαῖον 20, 1 — 16. σελ. 241

**με'). Ἡ τρίτη καὶ τελευταία προρόφησις τοῦ θανάτου
καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.**

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 20, 17 — 19 σελ. 248
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 31 — 34. » 249
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 10, 32 — 34. » 251

μστ'). Ἡ αἵτησις τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 20, 20 — 28 σελ. 253
 2) κατὰ τὸν Μάρκον 10, 35 — 45. » 259

μζ'). Ἡ θεραπεία τῶν τυφλῶν.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 20, 29 — 34 σελ. 263
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 18, 35 — 43. » 266
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 10, 49 — 52. » 269

ΜΕΡΟΣ Ε'.

Ἡ εἰς Ἱεροσόλυμα τελευταία ἐπίσημος εἴσοδος
καὶ τὰ μετ' αὐτὴν τελεσθέντα ἐν αὐτοῖς ἔργα
καὶ λόγοι τοῦ Σωτῆρος.

(Ματθ. 21, 1—25, 46 καὶ τὰ παράλληλα).

μγ'). Ἡ εἰς Βυθθαγὴ καὶ Βυθανίαν ἔλευσις,
καὶ ἡ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπίσημος εἴσοδος.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 1 — 11. σελ. 272
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 19, 29 — 44. » 283
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 11, 1 — 10. » 290

μδ'). Ἡ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐκδίωξις τῶν πωλούντων καὶ
ἀγοραζόντων καὶ ἡ θεραπεία τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 12 — 16 σελ. 294
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 19, 45 — 48. » 298
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 11, 15 — 18. » 308

νε'). Περὶ τὸς ξηρανθείδης οὐκῆς.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 17 — 22 σελ. 302
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 21, 37 — 38. » 306
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 11, 11 — 14 καὶ 19 — 23. » 307

να'). Ἡ ἐν τῷ ἱερῷ ἐρώτησις τῶν ἀρχιερέων καὶ ἀπάντησις
τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 23 — 27 σελ. 311
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 1 — 8. » 314
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 11, 27 — 33. » 316

νβ'). Ἐλεγχος τῆς ἀπιστίας τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν
διὰ τριῶν παραβολῶν.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 21, 28 — 22, 14. σελ. 318
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 9 — 19 καὶ 14, 16 — 24. » 335
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 12, 1 — 12. » 343

γγ'.) Πειραδὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Ἑρωδιανῶν
περὶ τοῦ κήνδου ἢ αὐτοκρατορικοῦ ὄφρου.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 15 — 22 σελ. 348
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 20 — 26. » 353
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 12, 13 — 17. » 355

νδ'.) Ἀπάντησις εἰς τὴν ἐνστάσιν τῶν Σαδδουκαίων
κατὰ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ ἀπόδειξις
τοῦ δόγματος τούτου τῆς πίστεως

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 23 — 33 σελ. 357
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 27 — 40. » 363
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 12, 18 — 27. » 368

νε'.) Ἑρώτησις τοῦ νομικοῦ περὶ τῆς μεγάλης ἐντολῆς.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 34 — 40 σελ. 371
- 2) κατὰ τὸν Μάρκον 12, 28 — 34. » 376

νδτ'.) Ἑρώτησις τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς κατὰ φύσιν νιότητος
τοῦ Μεσδίου καὶ ἀποδείξεις τῆς περὶ ταύτης ἀγνοίας
τῶν Φαρισαίων.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 22, 41 — 46 σελ. 381
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 41 — 44. » 384
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 12, 35 — 37. » 385

νζ'.) Τελευταῖος δεινὸς ἔλεγχος καὶ ἀπειλὴ κατὰ
τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 23, 1 — 39. σελ. 387
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 20, 45 — 47. 11, 39 — 52 καὶ
13, 34. 35. » 418
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 12, 38 — 40. » 427

νη'.) Προφῆναις τοῦ Σωτῆρος περὶ οὐντελείας τοῦ αἰῶνος.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 24, 1 — 51. σελ. 428
- 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 21, 6 — 36. 17, 20 — 37.
12, 39 — 46. » 462
- 3) κατὰ τὸν Μάρκον 13, 1 — 37. » 487

νθ'.) Παραβολαὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς πνευματικῆς
ἐργηγορίας κτλ.

α'.) παραβολὴ τῶν ἰ. παρθένων Ματθ. 25, 1—13 . . . σελ. 499

β'.) παραβολὴ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς χρήσεως τῶν
πνευματικῶν χαρισμάτων.

1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 25, 14 — 30 . . . σελ. 505

2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 19, 11 — 28 . . . » 513

ξ'.) Περὶ τοῦ τῆς μελλούσης κρίσεως μέτρου καὶ κανόνος
διὰ τοὺς πιστοὺς.

κατὰ τὸν Ματθαῖον 25, 31 — 46 . . . σελ. 519

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'.

Ἡ προδοσία, τὰ πάθη καὶ ὁ σταυρικὸς θάνατος
τοῦ Σωτῆρος.

(Ματθ. 26 καὶ 27. Λουκ. 22 καὶ 23. Μάρκ. 14 καὶ 15).

ξα'.) Τελευταία προόρρησις τοῦ Σωτῆρος καὶ συμβούλιον
τῶν Ἰουδαίων κατ' αὐτοῦ.

1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 1 — 5. σελ. 527

2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 1. 2. » 530

3) κατὰ τὸν Μάρκον 14, 1. 2. » 531

ξβ'.) Ἡ τοῦ Σωτῆρος διὰ μύθου κρίσις ὑπὸ τῆς Μαρίας.

1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 6 — 13. σελ. 532

2) κατὰ τὸν Μάρκον 14, 3 — 9. » 538

ξγ'.) Ἡ συμφωνία τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα.

1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 14 — 16 σελ. 542

2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 3 — 6. » 545

3) κατὰ τὸν Μάρκον 14, 10. 11. » 546

ξδ'.) Ὁ μυθικὸς δεῖπνος καὶ ἡ παρασκευὴ αὐτοῦ.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 17 — 29. σελ. 547
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 7 — 38. » 564
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 14, 12 — 25. » 582

ξε'.) Ἡ ἔξοδος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἡ προόρρησις περὶ
τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ἐν Γεθσημανῇ προδευχή.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 30 — 46 σελ. 587
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 39 — 46. » 599
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 14, 26 — 42. » 603

ξδτ'.) Ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ οὐλλυψις τοῦ Σωτῆρος.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 47 — 56 σελ. 611
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 47 — 53. » 617
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 14, 43 — 52. » 620

ξζ'.) Ἡ ἀπαγωγή τοῦ Σωτῆρος πρὸς Καϊάφαν,
ἡ ἀνάκρισις καὶ προκατάκρισις καὶ ὕβρεις κατ' αὐτοῦ,
καὶ ἡ ἄρνησις καὶ μετάνοια τοῦ Πέτρου.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 26, 57 — 75 σελ. 624
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 22, 54 — 71. » 635
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 14, 53 — 72. » 642

ξη'.) Ἡ ἀπαγωγή τοῦ Σωτῆρος καὶ παράδοσις τῷ Πιλάτῳ.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 1 καὶ 2. σελ. 649
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 1. » 650
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 15, 1. » 650

ξθ'.) Ἡ μεταμέλεια καὶ ἀπογνώσις τοῦ Ἰούδα.

κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 3 — 10. σελ. 651

ο'.) Ἡ ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου ἐμφάνισις κτλ.
καὶ καταδίκη τοῦ Σωτῆρος.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 11 — 26 σελ. 659
 2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 2 — 25. » 667
 3) κατὰ τὸν Μάρκον 15, 2 — 15. » 675

σα'.) Αἱ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὑβρεις τῶν στρατιωτῶν
καὶ ἡ ἀπαγωγὴ αὐτοῦ.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 27 — 32 σελ. 679
2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 26 — 32. » 682
3) κατὰ τὸν Μάρκον 15, 16 — 21. » 684

οβ'.) Ἡ σταύρωσις τοῦ Σωτῆρος.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 33 — 56 σελ. 686
2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 33 — 49. » 705
3) κατὰ τὸν Μάρκον 15, 22 — 41. » 711

ογ'.) Ἡ ἀποκαθύλωσις καὶ ταφὴ τοῦ Σωτῆρος.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 57 — 61 , σελ. 718
2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 23, 50 — 56. » 721
3) κατὰ τὸν Μάρκον 15, 42 — 47. » 725

οδ'.) Ἡ ἀσφάλισις τοῦ τάφου.

- κατὰ τὸν Ματθαῖον 27, 62 — 66 σελ. 727

ΜΕΡΟΣ Ζ'.

Ἡ ἀνάστασις, ἐμφάνισις καὶ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος.

Ματθ. κεφ. 28. Λουκ. κεφ. 24. Μάρκ. κεφ. 16

(Ἰωάνν. 20 καὶ 21).

οε'.) Ἡ ἀνάστασις καὶ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ Σωτῆρος κτλ.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 28, 1 — 10. σελ. 731
2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 24, 1 — 12. » 739
3) κατὰ τὸν Μάρκον 16, 1 — 11. » 743

οστ'.) Ἡ τῶν ἀρχιερέων ψευδὴς διάδοσις πρὸς ἀπόκριψιν
τῆς ἀναστάσεως.

- κατὰ τὸν Ματθαῖον 28, 11 — 15. σελ. 749

οζ'.) Ἄλλαι τινὲς ἐμφανίσεις τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡ ἀνάληψις.

- 1) κατὰ τὸν Ματθαῖον 28, 16 — 20 σελ. 752
2) κατὰ τὸν Λουκᾶν 24, 13 — 53. » 757
3) κατὰ τὸν Μάρκον 16, 12 — 20. » 775

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'.

Τὰ ἰδιόζοντα τῷ Λουκᾷ.

- 1) Ἡ κλήσις τῶν δώδεκα
 1) κατὰ τὸν Λουκᾶν 6, 12 — 16. σελ. 782
 2) κατὰ τὸν Μάρκον 3, 13 — 19 » 783
- 2) Ἡ ἐν Ναὶν ἀνάστασις τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας
 Λουκ. 7, 11 — 17. » 785
- 3) Ἡ ἀλείψασα μύρρον τὸν Κύριον πόρνη Λουκ. 7,
 36 — 50. » 788
- 4) Αἰ διακονοῦσαι τῷ Σωτῆρι γυναῖκες Λουκ. 8, 1 — 3 » 798
- 5) Ἡ διὰ Σαμαρείας διέλευσις καὶ ἐπιτίμῃσι τῶν
 μαθητῶν 9, 51 — 56. » 800
- 6) Ἡ ἀνάδειξις τῶν Ο'. ἀποστόλων 10, 1 — 12. » 807
- 7) Ἡ ὑποστροφὴ τῶν Ο'. 10, 17 — 20 » 813
- 8) Ἡ ὁμιλία πρὸς τὸν νομικὸν καὶ παραβολὴ τοῦ
 Σαμαρείτου 10, 25 — 37. » 816
- 9) Ἡ ὑποδοχὴ τῆς Μάρθας καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν ῥῆσις
 10, 38 — 42 » 824
- 10) Ἡ παραβολὴ τοῦ φίλου περὶ τῆς ἐν τῇ προσευχῇ
 ἐπιμονῆς 11, 5 — 8 » 826
- 11) Ἡ φωνὴ τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ
 Σωτῆρος 11, 27. 28 » 828
- 12) Τὸ παρὰ τῷ Φαρισαίῳ ἄριστον 11, 37. 38 » 829
- 13) Αἱ παγίδες τῶν Φαρισαίων 11, 53. 54 » 830
- 14) Ἡ ἐπιτίμῃσι τοῦ πλεονέκτου ἀδελφοῦ 12,
 13 — 21. » 831
- 15) Ἡ ἀγγελία τοῦ φόνου τῶν Γαλιλαίων κτλ. Λουκ.
 13, 1 — 9 » 836
- 16) Ἡ ἐν σαββάτῳ θεραπεία τῆς ῥαχιτικῆς 13,
 10 — 17. » 841
- 17) Ἡ περὶ τῶν σωζομένων ἐρώτησις 13, 22. 23. » 844
- 18) Ἡ ἀγγελία τῶν Φαρισαίων περὶ ἐπιβουλῆς Ἡρώ-
 δου 13, 31 — 33 » 845
- 19) Τὸ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἄρχοντος τῶν Φαρισαίων
 γεῦμα 14, 1 — 15. » 847

- 20) Σύστασις τῆς ἐαυτῶν ἀπαρνήσεως πρὸς τοὺς μαθητιῶντας 14, 25 — 33 σελ. 854
- 21) Παραβολὴ τῆς τὴν δραχμὴν ἀπολεσάσης Λουκᾶ 15, 8 — 10. » 857
- 22) Ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ Λουκᾶ 15, 11 — 32. » 858
- 23) Ἡ παραβολὴ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας Λουκᾶ 16, 1 — 12. » 869
- 24) Ἐπιτίμῃσις τῆς ὑπερηφανίας τῶν Φαρισαίων Λουκᾶ 16, 14. 15. » 876
- 25) Ἡ παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου Λουκᾶ 16, 19 — 31 » 878
- 26) Ἡ παραβολὴ τῶν πιστῶν πρὸς τὸν ἐργαζόμενον δοῦλον Λουκ. 17, 7 — 10 » 885
- 27) Ἡ θεραπεία τῶν δέκα λεπρῶν καὶ εὐχαριστία τοῦ ἐνὸς Λουκ. 17, 11 — 19. » 887
- 28) Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀδίκου Κριτοῦ Λουκ. 18, 1 — 8 » 890
- 29) Ἡ παραβολὴ τοῦ Φαρισαίου καὶ Τελώνου Λουκ. 18, 9 — 14. » 893
- 30) Ἡ διήγησις περὶ τοῦ Ζακχαίου Λουκ. 19, 1 — 10. » 896
- 31) Ἡ διήγησις περὶ τῆς πτωχῆς χήρας
1) Λουκ. 21, 1 — 4. » 901
2) Μάρκ. 12, 41 — 44 » 903

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

Τὰ ἰδιαιτὰ τοῦ Μάρκω.

- 1) Ἡ παραβολὴ τοῦ σκώρου Μάρκ. 4, 26 — 29. » 905
- 2) Ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ τῆς Βηθσαϊδᾶν Μάρκ. 8, 22 — 26 » 907
- Μεμονωμένα μικρὰ τεμάχια καὶ στίχοι ἀμφοτέρων » 909
- Πίναξ τῶν περιεχομένων »
- Πίναξ τῆς σειρᾶς τῶν δύο εὐαγγελιστῶν Λουκ. καὶ Μάρκ.

ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ

ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

(Β'. ὁ Β'. Τόμος τῆς Ἑρμηνείας καὶ Γ'. ὁ Γ'.
Ὁ δ' ἀραβικὸς ἀριθμὸς δηλοῖ τὴν σελίδα).

Λουκᾶ 1, 1—4	Β'. 9	Μάρκου 1, 1—8	Β'. 297
» 1, 5—25	Β'. 20	» 1, 9—11	Β'. 315
» 1, 26—38	Β'. 51	» 1, 12. 13	Β'. 337
» 1, 39—56	Β'. 72	» 1, 14. 15	Β'. 372
» 1, 57—80	Β'. 90	» 1, 16—20	Β'. 387
» 2, 1—20	Β'. 113	» 1, 21—28	Β'. 400
» 2, 21	Β'. 149	» 1, 29—34	Β'. 623
» 2, 22—39	Β'. 150	» 1, 35—39	Β'. 403
» 2, 40—52	Β'. 172	» 1, 40—45	Β'. 602
» 3, 1—20	Β'. 276	» 2, 1—12	Β'. 689
» 3, 21—22	Β'. 313	» 2, 13—22	Β'. 716
» 3, 23—38	Β'. 197	» 2, 23—28	Β'. 863
» 4, 1—13	Β'. 331	» 3, 1—6	Β'. 873
» 4, 14—41	Β'. 355	» 3, 7—12	Β'. 882
» 4, 31—37	Β'. 394	» 3, 13—19	Γ'. 783
» 4, 38—41	Β'. 620	» 3, 20—30	Β'. 907
» 4, 42—44	Β'. 399	» 3, 31—35	Β'. 929
» 5, 1—11	Β'. 378	» 4, 1—20	Β'. 976
» 5, 12—16	Β'. 600	» 4, 21	Β'. 592
» 5, 17—26	Β'. 683	» 4, 22—25	Γ'. 917
» 5, 27—39	Β'. 707	» 4, 25	Β'. 984
» 6, 1—5	Β'. 858	» 4, 26—29	Γ'. 905
» 6, 6—11	Β'. 870	» 4, 30—34	Β'. 984
» 6, 12—16	Γ'. 782	» 4, 35—41	Β'. 645
» 6, 17—38	Β'. 553	» 5, 1—20	Β'. 668
» 6, 39	Γ'. 782	» 5, 21	Β'. 676
» 6, 40	Β'. 800	» 5, 22—43	Β'. 738
» 6, 41—44	Β'. 573	» 6, 1—6	Β'. 990
» 6, 46—49	Β'. 575	» 6, 7—13	Β'. 806
» 7, 1—10	Β'. 612	» 6, 14—29	Β'. 1004
» 7, 11—17	Γ'. 785	» 6, 30—44	Β'. 1021
» 7, 18—35	Β'. 843	» 6, 45—56	Β'. 1083
» 7, 36—50	Γ'. 788	» 7, 1—23	Γ'. 20
» 8, 1—3	Γ'. 798	» 7, 24—30	Γ'. 38
» 8, 4—15	Β'. 968	» 7, 31—37	Γ'. 47

Λουκᾶ 8, 16	Γ'. 910	Μάρκου8, 1—10	Γ'. 51
» 8, 17	Γ'. 910	» 8, 11—21	Γ'. 63
» 8, 18	Β'. 974	» 8, 22—26	Γ'. 907
» 8, 19—21	Β'. 928	» 8, 27—38	Γ'. 100
» 8, 22—25	Β'. 642	» 9, 1	Γ'. 104
» 8, 26—40	Β'. 657	» 9, 2—13	Γ'. 119
» 8, 41—56	Β'. 730	» 9, 14—29	Γ'. 136
» 9, 1—6	Β'. 796	» 9, 30—33	Γ'. 148
» 9, 7—9	Β'. 1002	» 9, 33—50	Γ'. 170
» 9, 10—17	Β'. 1018	(9, 41	Β'. 810)
» 9, 18—27	Γ'. 96	(9, 50	Β'. 592)
» 9, 28—36	Γ'. 115	» 10, 1—12	Γ'. 206
» 9, 37—43	Γ'. 133	» 10, 13—16	Γ'. 214
» 9, 43—45	Γ'. 146	» 10, 17—27	Γ'. 229
» 9, 46—50	Γ'. 165	» 10, 28—31	Γ'. 239
» 9, 51—56	Γ'. 800	» 10, 32—34	Γ'. 251
» 9, 57—62	Β'. 638	» 10, 35—45	Γ'. 259
» 10, 1—12	Γ'. 807	» 10, 46—52	Γ'. 269
» (10, 3)	Β'. 799	» 11, 1—10	Γ'. 290
» 10, 13—15	Β'. 850	» 11, 11—14	Γ'. 307
» 10, 16	Γ'. 911	» 11, 15—18	Γ'. 300
» 10, 17—20	Γ'. 813	» 11, 19—23	Γ'. 309
» 10, 21. 22	Β'. 851	» 11, 24	Β'. 594
» 10, 23. 24	Β'. 974	» 11, 25. 26	Β'. 593
» 10, 25—37	Γ'. 816	» 11, 27—33	Γ'. 316
» 10, 38—42	Γ'. 824	» 12, 1—12	Γ'. 343
» 11, 1—4	Β'. 578	» 12, 13—17	Γ'. 355
» 11, 5—8	Γ'. 826	» 12, 18—27	Γ'. 368
» 11, 9—13	Β'. 586	» 12, 28—34	Γ'. 376
» 11, 14—23	Β'. 902	» 12, 35—37	Γ'. 385
» 11, 24—26	Β'. 924	» 12, 38—40	Γ'. 427
» 11, 27. 28	Γ'. 826	» 12, 41—44	Γ'. 903
» 11, 29—32	Β'. 922	» 13, 1—37	Γ'. 487
» 11, 33	Γ'. 911	» 14, 1. 2	Γ'. 531
» 11, 34—36	Β'. 581	» 14, 3—9	Γ'. 538
» 11, 37. 38	Γ'. 829	» 14. 10. 11	Γ'. 546
» 11, 39—52	Γ'. 419	» 14, 12—25	Γ'. 582
» 11, 53. 54	Γ'. 830	» 14, 26—42	Γ'. 603
» 12, 1	Γ'. 911	» 14, 43—52	Γ'. 620
» 12, 2—9	Β'. 800	» 14, 53—72	Γ'. 642
» 12, 10	Β'. 907	» 15, 1	Γ'. 650
» 12, 11. 12	Β'. 799	» 15, 2—15	Γ'. 675
» 12, 13—21	Γ'. 831	» 15, 16—21	Γ'. 684
» 12, 22—32	Β'. 583	» 15, 22—41	Γ'. 711
» 12, 33. 34	Β'. 580	» 15, 42—47	Γ'. 725
» 12, 35—38	Γ'. 912	» 16, 1—11	Γ'. 743
» 12, 39—46	Γ'. 484	» 16, 12—20	Γ'. 775

Λουκ. 12, 47. 48	Γ'.	913
» 12, 49. 50	Γ'.	913
» 12, 51—53	Β'.	804
» 12, 54—57	Γ'.	914
» 12, 58. 59	Β'.	577
» 13, 1—9	Γ'.	836
» 12, 10—17	Γ'.	841
» 13, 18—21	Β'.	975
» 13, 22. 23	Γ'.	844
» 13, 24	Β'.	588
» 13, 25—27	Β'.	589
» 13, 28—30	Γ'.	915
» 13, 31—33	Γ'.	845
» 13, 34. 35	Γ'.	425
» 14, 1—15	Γ'.	847
» 14, 16—24	Γ'.	339
» 14, 25—33	Γ'.	854
» 14, 34. 35	Β'.	576
» 15, 1—3	Γ'.	916
» 15, 4—7	Γ'.	169
» 15, 8—10	Γ'.	857
» 15, 11—32	Γ'.	858
» 16, 1—12	Γ'.	869
» 16. 13	Β'.	583
» 16, 14. 15	Γ'.	876
» 16	Γ'.	916
» 17	Β'.	577
» 18	Β'.	578
» 16, 19—31	Γ'.	878
» 17, 1. 2	Γ'.	168
» 17, 3. 4	Γ'.	193
» 17, 5. 6	Γ'.	917
» 17, 7—10	Γ'.	885
» 17, 11—19	Γ'.	887

Λουκ. 17, 20—37	Γ'.	476
» 18, 1—8	Γ'.	890
» 18, 9—11	Γ'.	893
» 18, 15—17	Γ'.	213
» 18, 18—27	Γ'.	226
» 18, 28—30	Γ'.	238
» 18, 31—34	Γ'.	249
» 18, 35—43	Γ'.	266
» 19, 1—10	Γ'.	896
» 19, 11—28	Γ'.	513
» 19, 29—44	Γ'.	283
» 19, 45—48	Γ'.	298
» 20, 1—8	Γ'.	314
» 20, 9—19	Γ'.	335
» 20, 20—26	Γ'.	353
» 20, 27—40	Γ'.	363
» 20, 41—44	Γ'.	384
» 20, 45—47	Γ'.	418
» 21, 1—4	Γ'.	901
» 21, 5—36	Γ'.	462
» 21, 37. 38	Γ'.	306
» 22, 1. 2	Γ'.	530
» 22, 3—6	Γ'.	545
» 22, 7—38	Γ'.	564
» 22, 39—46	Γ'.	599
» 22, 47—53	Γ'.	617
» 22, 54—71	Γ'.	635
» 23, 1	Γ'.	650
» 23, 2—25	Γ'.	667
» 23, 26—32	Γ'.	682
» 23, 33—49	Γ'.	705
» 23, 50—56	Γ'.	721
» 24, 1—12	Γ'.	739
» 24, 13—53	Γ'.	757

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

M N E I A Σ A Ξ I A

Ἐν	σελ.	44	στίχ.	7	γράφε	νοσήσωσι.
»	»	63	»	1	»	2) κατὰ τὸν Μάρκον.
»	»	63	»	27	»	ἦν ἀντὶ ἦν.
»	»	71	»	3	»	περιέμενον.
»	»	72	»	17	»	ἦ ἀντὶ ἦ
»	»	89	»	1	»	προσλαβόμενος.
»	»	198	»	14	»	ἀπαλειφθήτω τὸ δεύτερον καὶ πάλιν.
»	»	245	»	7	»	μετὰ τὸ καὶ ὁμως πρόσθετες ἔλα- βον κτλ.
»	»	251	»	22	»	λέγειν ἀντὶ λέγει.
»	»	256	»	12	»	Ματθ 24, 36 ἀντὶ Ματθ. 24 3. 6.
»	»	305	»	16	»	τῆς μὴ κατορθώσεως.
»	»	369	»	3	»	ἀσυνδέτως ἀντὶ ἀσυνθέτως.
»	»	399	»	21	»	προσέρχεται ἀντὶ προέρχεται.
»	»	511	»	26	»	τραπεζίταις ἀντὶ τραπεζίταις.
»	»	513	»	9	»	Ματθ. 22, 13 ἀντὶ 23, 13.
»	»	518	»	7	»	παρεστῶτες ἀντὶ παριστῶτες.
»	»	539	»	22	»	ἔχουσιν ἀντὶ ἔχουσα.
»	»	540	»	32	»	αὐτῇ ἀντὶ αὐτῷ.
»	»	576	»	8	»	διακονῶν ἀντὶ διακονῶν ;
»	»	597	»	7	»	προσηύξατο ἀντὶ προσεύξατο.
»	»	597	»	24	»	ἀπαλειφθήτω τὸ δ'
»	»	606	»	21	»	προελθὼν ἀντὶ προσελθὼν.
»	»	638	»	7	»	στίχ. 62 ἀντὶ 72.
»	»	671	»	16	»	μετὰ τὸ οὐκ ἔστιν πρόσθετες ἡ ἀπο- στολὴ αὕτη τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Ἡρώδη.
»	»	836	»	3	»	ἐπιτιμᾷ τῇ Μάρθᾳ, ὡς προτιμῶση.

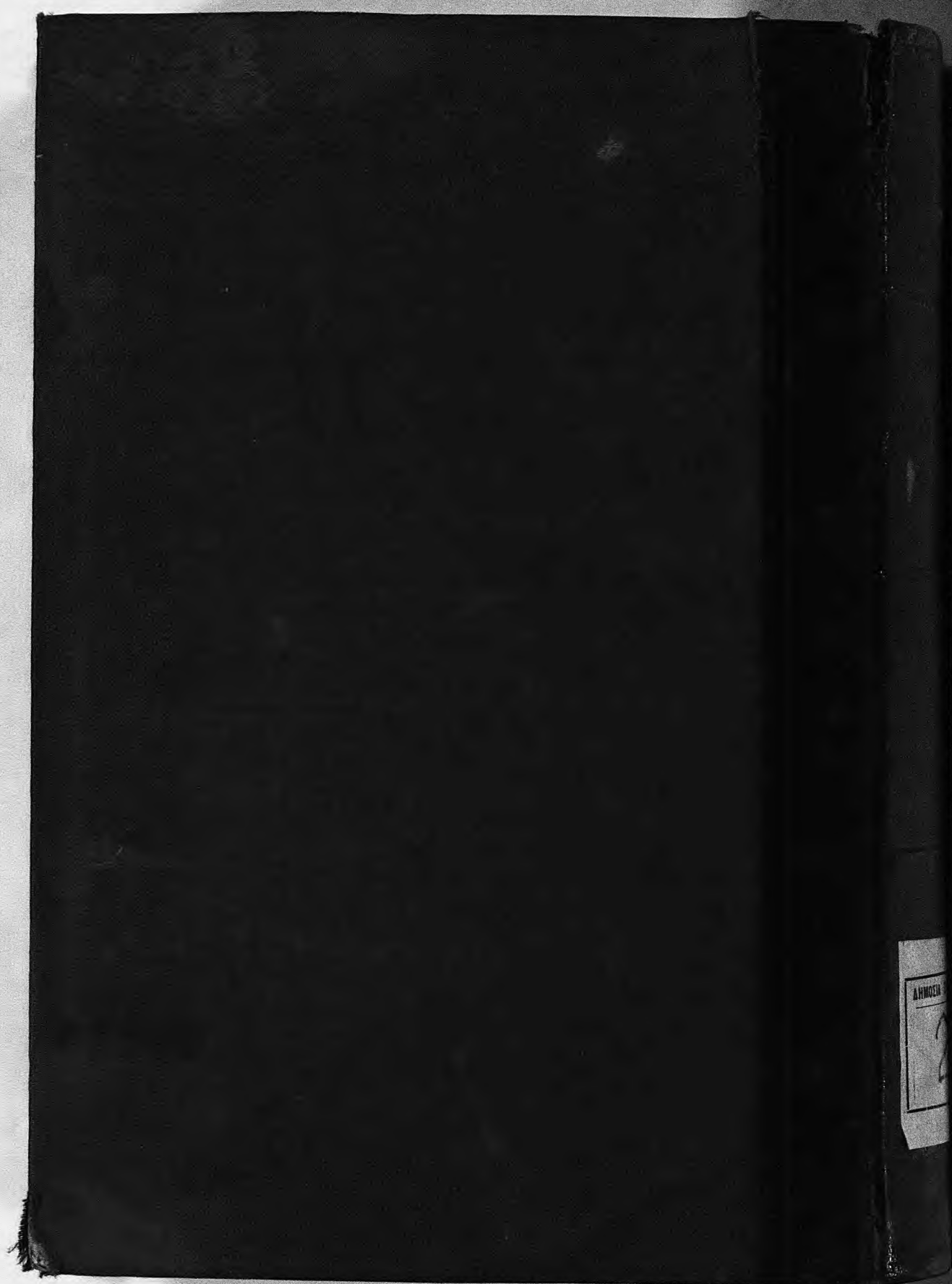
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερολίνου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας